

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

PARLAMENTO KARARLARI ÇERÇEVESİNDE SOYKIRIM İDDİALARININ
YABANCI BASINDA YENİDEN İNŞASI (1965-2007)

Doktora Tezi

Hazırlayan

Yıldız Deveci BOZKUŞ

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

PARLAMENTO KARARLARI ÇERÇEVESİNDE SOYKIRIM İDDİALARININ
YABANCI BASINDA YENİDEN İNŞASI (1965-2007)

Doktora Tezi

Hazırlayan

Yıldız Deveci BOZKUŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Neşe ÖZDEN

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

PARLAMENTO KARARLARI ÇERÇEVESİNDE SOYKIRIM İDDİALARININ
YABANCI BASINDA YENİDEN İNŞASI (1965-2007)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neşe ÖZDEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Bülent Kaya	
Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN	
Prof. Dr. Vahdet Halesniler	
Prof. Dr. Ömer Aytekin	
Prof. Dr. Neşe Özden	

Tez Sınavı Tarihi

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Ermeni soykırım iddiaları ve bunlara ilişkin Parlamento kararlarında Soğuk Savaş döneminde nasıl bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bu doktora tezinin konusudur. Bu çerçevede soykırım tartışmalarının ötesinde uluslararası kamuoyunda ve yabancı basında konunun nasıl ele alındığı ve nasıl bir bakış açısı ile konuya yaklaşıldığı değerlendirilmiştir.

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Tezin *Giriş* bölümünde, Soğuk Savaş dünyasından hareketle, 1915 Olayları'nın 1945 sonrasında hangi aşamaya ulaştığı ve Ermeni meselesinin 1948 Soykırım Sözleşmesi ve İnsanlığa Karşı Suçlar kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorgulanmaya çalışılmıştır.

Tezin *Birinci Bölümü*'nde, Ermeni Sorunu'nun oluşum evrelerindeki temel dinamikler, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında konunun ele alınış biçimi ve sorunun nasıl uluslararası bir boyut kazandığı hususlarına değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca Soykırım iddiaları açısından 1965 yılının önemi, Ermeni terörü ve Avrupa Parlamentosu kararıyla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Çalışmanın *İkinci Bölümü*'nde, geçmişten günümüze hangi ülkelerin parlamentolarında soykırım iddialarını kabul ettiği, bunun gerekçeleri ve kararların karşılaştırmaları ile söz konusu ülkeler hakkında kısa tanıtım bilgilerine yer verilmiştir.

Kararların alındığı dönemde Avrupa kamuoyu ile Avrupa basınının Ermeni Sorunu'na nasıl yaklaştığının değerlendirildiği *Üçüncü Bölüm*'de, Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, İsviçre ve İtalya basınları incelenmiştir.

ABD ve Rus basınının ele alındığı *Dördüncü Bölüm*'de, biri soykırım iddialarını kabul etmiş olan Rusya diğeri ise soykırımın kabul ettirilmesi için yoğun çalışmaların yürütüldüğü bir ülke olan ABD'nin Ermeni Sorunu'na bakışı aktarılmıştır.

Ermenistan ile Azerbaycan basınının değerlendirildiği *Beşinci Bölüm*'de, Soykırım iddialarının doğrudan muhatabı olan iki ülkenin, 1915 Olayları'na ve Türkiye'ye ilişkin tutumları, birbirlerine bakışlarının şekillenmesini etkileyen faktörler ile bu ülkelerin soykırımı kabul eden ülkelere yönelik tutumları değerlendirilmiştir.

Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinin Ermeni meselesiyle ilgili yayınlarının değerlendirildiği *Altıncı Bölüm*'de, İran, İsrail, Mısır ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Ermeni iddialarıyla ilgili hangi konulara ağırlık verdiği, konuyu, siyasi, dini ve coğrafi olarak değerlendirip değerlendirmediği ve bu konunun hangi ülkelerde iç siyaset malzemesi olarak kullanıldığı ele alınmıştır.

Tezin *Sonuç Bölümü*'nde ise, Ermeni Sorunu'nun Soğuk Savaş'ta ve sonrasında, parlamento kararları aracılığıyla boyut değiştirdiği ve bu kapsamda konunun basındaki yansımaları kıyaslamalı olarak yorumlanmıştır.

Bu çalışma, birincil kaynak olarak Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Dairesi Başkanlığı belgelerine, soykırımı kabul etmiş olan ülkelerin parlamento kararlarına ve Basın organlarına yansıyan haberlere dayanmakta olup, konuyla ilgili olarak daha önce yerli ve yabancı dille yapılmış çalışmalara da yer verilmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to draw attention to how a change and transformation took place with regard to the Armenian claims especially in during and after the Cold War era. In that context, the study will attempt to assess the issue highlighted in the international community and foreign press and also consider how they approach the matter beyond debates over genocide.

This study consists of six chapters. The introduction of the dissertation focuses on how the incidents of 1915 were being discussed after 1945 and questions whether or not the Armenian issue can be regarded as a crime against humanity under the Genocide Convention of 1948 in the light of the Cold War.

The first chapter of the dissertation attempts to clarify dynamics underlying the matter based on the evolution phases of the Armenian issue, how the issue was treated after the foundation of the Turkish Republic, and how the issue assumed an international dimension. This part also includes some assessments regarding the importance of the date-1965 with regard to the allegations of genocide, Armenian terrorism, and a resolution adopted by the European Parliament.

The second part of the study includes information about countries which have recognized allegations of genocide in their parliaments to date, their rationale, a comparison between those resolutions, and the profiles of those countries.

How the issue was perceived in Europe when the resolutions were adopted and how the European public and press approached the Armenian question are analyzed in the third chapter which examines German, Belgium, French, British, Swiss, and Italian newspapers.

The fourth chapter focusing on the US and Russian press aims to analyze the approach taken by Russia which has recognized allegations of genocide and the

United States where intensive efforts are being made to pave the way for the recognition of the alleged genocide to the Armenian issue.

The fifth chapter analyzes Armenian and Azeri press in addition to how those two countries which are directly concerned with the allegations of genocide treated Turkey and the incidents of 1915, how they are perceiving each other, factors shaping their perceptions, and their attitudes toward countries which have recognized the alleged genocide.

The sixth chapter concentrates on publications about the Armenian issue in Mediterranean and Middle Eastern countries in addition to issues emphasized by Iran, Israel, Egypt, and the Greek Cypriot administration with regard to Armenian claims, whether or not they viewed the issue as a political, religious, and geographical matter and the countries where the issue was exploited for political purposes.

The final chapter of the dissertation aims to analyze how the Armenian issue changed its dimension during and after the Cold War era based on all those data referred to above and how it was reflected in the press.

The study is based on documents issued by the Press Publication and Information Department under the Prime Minister's Office, resolutions adopted by the parliaments of countries which have recognized the alleged genocide, and studies in Turkish and other languages conducted about the issue in the past.

ÖNSÖZ

Günümüzde Ermeni Sorunu olarak bilinen 1915 Olayları'nın temelleri 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na dayanmaktadır. Bu sorun, Osmanlı Devleti'nin son döneminde doruk noktasına ulaşmış ancak devletin çözümlenemeyen bir meselesi olarak modern Cumhuriyet'e aktarılmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren büyük bir dönüşüm ve gelişim süreci geçiren mesele, günümüzde özellikle de 24 Nisan anma etkinlikleri çevresinde gerçekleştirilen faaliyetlerin de katkısıyla, artık herkes tarafından bilinen bir konu haline gelmiştir. Ermeni Sorunu'yla ilgili olarak dünyanın en ücra köşelerinde bile 1915 Olaylarına ithafen anıt, heykel, sütunların dikilmesi, çeşitli ülke parlamentolarında Türkiye karşıtı karar, tasarı ve kanunların kabul edilmesiyle birlikte bu husus Türkiye'nin en önemli dış politika sorunlarından biri haline gelmiştir.

Ermeni Sorunu günümüzde Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin yanı sıra Türkiye'nin başta Batılı devletler olmak üzere birçok ülke ile olan ilişkilerinde ciddi bir sıkıntı olarak belirmektedir. Uluslararası kuruluşlar tarafından da bu konuya sık sık vurgu yapılarak, Türkiye muhtelif eleştirilere maruz bırakılmaktadır. Örneğin AB ile raporlarında, AP kararlarında, BM'de ve daha birçok kuruluş bu konuya yer vermektedir. Bunun ötesinde 1965 yılından itibaren 20 ülke tarafından 1915 Olayları soykırım olarak resmen kabul edilmiş, 2 ülkede ise soykırımın olmadığını ifade etmek bile suç haline gelmiştir. Ancak böylesine önemli bir konuda Türkiye'de sorunun daha ziyade tarihi boyutuyla ilgilenildiği diğer bölümlerinin ise ihmal edildiği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Parlamento kararlarının oluşum süreçlerini ayrıntılarıyla incelemek ya da Ermeni Sorunu'yla ilgili yabancı basında yer alan her türlü haberin değerlendirilmesi değildir. Çalışmanın ilgi odağında bugüne kadar Parlamentolarında soykırım iddialarını kabul eden ülkelerin kararlarını almalarında ne tür faktörlerin etkili olduğu ve bu faktörlerin yabancı ülke basınlarına nasıl yansıdığı hususunu aktaran bir kesişim alanı vardır. Dolayısıyla çalışmada özellikle kararların metinleri

üzerinden içerik analizi yapılarak, kararların ne tür gerekçelere dayandırıldığı ve bu gerekçelerin BYEGM arşivindeki kayıtlardan hareketle diğer ülke basınlarında nasıl yankı bulduğu tezin temel argümanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede parlamento kararlarının alındığı dönemlerde Türkiye'nin tepkisi oranında diğer ülkelerin konuya yaklaşımı da basın haberleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Haber ajansları, tv yayımları, röportajlar, mülakatlar, görüşme metinleri, mektuplar, tebrik mesajları, kınama metinleri, protesto yazıları, anma etkinlikleri, soykırım anıtları, parlamento kararlarının orijinal metinleri, ülkelerin resmi beyanatları, Meclis açıklamaları, radyo yayımları, kişisel beyanatlar, resmi ve özel kuruluşların açıklamaları ve daha bir çok kaynaktan yararlanılmıştır.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren giderek hız kazanan soykırım kararlarının alınmasının Türkiye açısından ne anlama geldiği ve kararların alınmasında ne tür dinamiklerin etkili olduğu hususları çalışmanın birincil amacını oluşturmaktadır. Ayrıca Ermeni Sorunu'nun dünya basınında nasıl algılandığı, Batılıların, Doğuluların ve diğer ülkelerin konuya nasıl yaklaştıkları da belirlenmeye çalışılmıştır.

Kararların herhangi bir bağlayıcılığı olmasa da, uluslararası kamuoyunda yarattığı olumsuz Türk ve Türkiye imajının, sorunun bir diğer boyutu olduğunun göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Türkiye'de bu konuyla ilgili sadece iki önemli çalışmanın gerçekleştirildiği ancak bu çalışmalardan birinin konuyu çok kısa ele aldığı, diğerinin ise konunun daha ziyade uluslararası ilişkiler boyutuna dikkat çektiği söylenebilir. Çalışmanın temel farklılığı, hem Parlamento/Senato kararlarının orijinallerinin incelenmesi hem de aynı dönemlerde yabancı basının bu konuyu nasıl ele aldığına ortaya konmasıdır. Çalışmanın yabancı basın bölümünde BYEGM'nin konuyla ilgili olarak kayıt altına aldığı tüm veriler kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında Fransa-295, İngiltere-309, İtalya-88, ABD-536, Rus-285, Azeri-266, Kıbrıs-36, İsrail-9, Mısır-27, Ermenistan-365, İran-95, İsviçre-258, Belçika-59 ve Alman-392 olmak üzere toplam 3.079 haber incelenmiştir. Ayrıca ülke kararlarının İngilizce, Ermenice ve Türkçe orijinallerinden de çalışma kapsamında yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra konuyla ve dönemle ilgili Türk, Ermeni ve diğer

ülke basınlarında yer alan haberlerden de yararlanılmıştır. Türk ve Ermenistan dışişleri bakanlığının konuyla ilgili beyanatları, TBMM'nin açıklamaları, konuyla ilgili yerli ve yabancı konsoloslukların basın açıklamalarından da faydalanılmıştır. Ayrıca Devlet Arşivleri kapsamında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden de yararlanılmıştır. Soykırım iddialarını kabul eden ülkelerin parlamento ve senatolarının resmi web siteleri ile Ermeni Soykırımı Enstitüsü'nün resmi web sitesinden de yararlanılmıştır.

Çalışmada temel olarak BYEGM arşivleri esas alınmıştır. Öncelikle 1965-2007 yılları arasında Ermeni Sorunu'yla ilgili kayıt altına alınmış tüm belgeler tasnif edilmiştir. Ancak yapılan çalışma sırasında BYEGM arşivinde konuyla ilgili haberlerin düzenli ve kronolojik bir biçimde tutulmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle (arşivdeki kayıtlar esas alındığından dolayı) zaman zaman bazı yıllar arasında kopukluklara da rastlanılmıştır.

İlk etapta Soğuk Savaş kavramı ve Soğuk Savaş'ın nedenleri üzerinde durulduktan sonra Soğuk Savaş'ta soykırım kavramının hukuki temellerine değinilmiştir. Bu kapsamda soykırım iddialarının 1948 Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi çerçevesinde ne anlama geldiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, İnsanlığa Karşı Suçlar kavramının ne olduğu ve buna 1915 Olayları'nın dahil edilip edilemeyeceği hususu üzerinde de durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde, sorunun ortaya çıkışından günümüze tarihsel olarak nasıl bir yol izlediği ve günümüzde hangi aşamada olduğuna dair kısa bilgilere yer verilerek bu bölüm 1923-1945 Arası Dönem-Sorununun Uluslararası Boyut Kazanması, 1945-1964 Arası Dönem- Anavatana Dönüş Projesi ve 1964-1974 Arası Dönem- Soykırım İddialarının Dönüm Noktası olmak üzere üç ayrı evreye ayrılmıştır.

Öncelikle 20 ülkenin parlamento ve senato kararlarının orijinalleri incelenmiş ve bu kararların alınması üzerinde etkili olan faktörler araştırılmıştır. Daha sonra kararların alındığı dönemde yabancı basında ne tür haberlerin olduğuna dair

BYEGM arşivindeki haberler taranmıştır. BYEGM arşivindeki haberlerde kendi içlerinde Avrupa Basını, ABD-Rus Basını, Azerbaycan-Ermenistan Basını ve İran-İsrail-Mısır-Kıbrıs Rum Kesimi Basını olmak üzere dört ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın ilerleyen dönemlerde, Çin, Avusturya, Japonya, Etiyopya, Cezayir, Tunus, Irak, vb. ülke basınlarının da incelenerek, tüm dünya basını ile tamamlanması çok daha yararlı olacaktır.

Bu çalışma ile aslında, soykırım iddialarını kabul eden ülkeler kadar kabul etmeyenlerin de söz konusu iddialara destek verdiğini ve sorunun her geçen gün daha da büyüyerek farklı bir hal almaya başladığını söylemek mümkündür. Ayrıca Türkiye'nin soruna en başından gerekli ilgiyi göstermeyerek ve çözüm politikaları üretmeyerek sorunun büyümesini önleyemediği de anlaşılmıştır. Araştırmalar sırasında Türkiye'nin kararlar karşısında genellikle sessiz kaldığı, sadece Dışişleri Bakanlığı nezdinde bir kınama ya da protestodan öteye gidemediği, bu durumun da söz konusu ülkeler tarafından göz önünde bulundurularak hareket edildiği görülmüştür.

Doktora tez konusu seçimi ve şekillenmesi konusunda beni değerli önerileri ile yönlendiren, bu konuyu seçmemi sağlayan ve sonuçlanıncaya kadar destekleyen kıymetli hocam Prof. Dr. Neşe Özden'e, çalışmalarım sırasında sabır ve bilgilerini esirgemeyen, yaptığı değerlendirmeleri ile bana yeni kapılar açan değerli hocalarım Prof. Dr. Birsen Karaca ve Prof. Dr. Oğuz Aytepe'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan'a ve Enstitü çalışanlarına da desteklerinden dolayı müteşekkirim.

Çalışma sırasında bana büyük kolaylık sağlayan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane, TTK, TRT, TBMM, ODTÜ, Bilkent ve Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim.

Doktora Tez çalışmam süresince bana maddi ve manevi destek olan, çalışma azmi veren değerli eşim Rıfat Bozkuş'a, biricik oğlum Berken Bozkuş'a, çalışmalarımın hazırlanması sırasında fikir paylaşımında bulunduğum ve bana destek olan tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XII
EKLER LİSTESİ	XIV
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM: ERMENİ SORUNUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ	20
I.1. Ermeni Sorununun Tarihsel Kökenleri	20
I.2.Sorununun Uluslararası Boyut Kazanması 1923-1945.....	34
I.3. Anavatana Dönüş Projesi 1945-1964	40
I.4. Soykırım İddialarının Dönüm Noktası 1964-1974	46
I.4.1.Ermeni Diasporasının Oluşum Evreleri.....	48
I.4.2.Uruguay'ın Kararı 1965-1973	51
I.4.3.Ermeni Terörü 1973-1986	53
I.4.4.Avrupa Parlamentosu Kararı 1986-1991	57
II. BÖLÜM: SOYKIRIM KARARINI KABUL EDEN ÜLKELER	61
II.1. Uruguay Senatosu Kararı (1965, 2004)	61
II.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi Kararı (1982)	68
II.3. Arjantin Senatosu Kararları (1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008)..	75
II.4. Rusya Duma'sı Kararı (1995, 2005)	87
II.5. Kanada Avam Kamarası Kararı (1996, 2002, 2004).....	99
II.6. Yunan Parlamentosu Kararı (1996)	110
II.7. Lübnan Temsilciler Meclisi Kararı (1997, 2000)	119

II.8. Belçika Senatosu Kararı (1998)	133
II.9. İtalyan Meclisi Kararı (2000).....	139
II.10.Papa John-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi (2001 2000, 2001)	151
II.11. Fransız Meclisi Kanun Tasarısı (1998, 2000, 2001).....	156
II.12. İsviçre Milli Konseyi Kararı (2003).....	166
II.13. Slovakya Parlamentosu Kararı (2004)	176
II.14. Hollanda Parlamentosu Kararı (2004)	183
II.15. Polonya Parlamentosu Kararı (2005).....	190
II.16. Almanya Federal Meclisi Kararı (2005)	196
II.17. Venezuela Parlamentosu Kararı (2005)	205
II.18. Litvanya Parlamentosu Kararı (2005)	211
II.19. Şili Senatosu Kararı (2007).....	216
II.20. İsveç Parlamentosu Kararı (2000–2010).....	224
III. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE AVRUPA BASINI (1982-2007).....	230
III.1. Alman Basını	230
III.2. Belçika Basını.....	272
III.3. Fransız Basını	290
III.4. İngiliz Basını.....	341
III.5. İsviçre Basını	384
III.6. İtalyan Basını	411
IV. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE ABD VE RUS BASINI	431
IV.1. ABD Basını.....	431
IV.2. Rus Basını	473

V.BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE AZERİ VE ERMENİ BASINI.....	503
V.1. Azeri Basını.....	503
V.2. Ermeni Basını.....	529
VI. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE İLGİLİ DİĞER BASIN	563
VI.1. İran Basını.....	563
VI.2. İsrail Basını.....	589
VI.3. Mısır Basını.....	600
VI.4. Kıbrıs Rum Basını	620
SONUÇ.....	639
KAYNAKÇA.....	661
TABLolar LİSTESİ.....	682
EKLER	
EK-1: TBMM Kınama Metinleri	
EK-2: Parlamento Kararları	
EK-3: TC Dışişleri Bakanlığı Kınama Metinleri	
EK-4: Ermenice Haberler	
EK-5: Mektuplar	
EK-6: Yabancı Basından Bazı Haberler	

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFP	: Agence France Presse
AFD	: Agence Française de Développement
AGBU	: Armenian General Benevolent Union (Ermeni Genel Yardımlaşma Birliği)
A.g.e.	:Adı Geçen Eser
A.g.m.	:Adı Geçen Makale
AGMI	:Հայոց Յեղասպանության թանգարանը Ermeni Soykırımı Müzesi (The Armenian Genocide Museum Institute)
ANCA	: Armenian National Committee of America
ANCF	: The Armenian National Committee of France
AP	: Associated Press
AP	: Avrupa Parlamentosu
ASALA	:Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia – Ermenistan’ın Özgürlüğü için Ermeni Gizli Ordusu
BBC	: British Broadcasting Corporation
BDA	: Başbakanlık Devlet Arşivleri
Bkz.	:Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BYEGM	: Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CCAF	: Co-ordination Council of Armenian Organisations of France
CDCA	: The Armenian National Committee of France –Ermeni Ulusal Davası Fransa Komitesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CRDA	: Ermeni Diasporası Araştırma Merkezi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
EAF	: The European Armenian Federation

FICEP	: Forum des instituts étranger à Paris
FT	: Financial Times
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GT	: Giriş Tarihi
HANC	: Hellenic Amerikan National Council
İKS	: İnsanlığa Karşı Suçlar
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
MPE	: Makedonya Haber Ajansı
NAGC	: The National American Greek Council, Amerikan-Yunan Ulusal Konseyi
NEPMCC	: National Ethnic Press and Media Council of Canada
No	: Numara
POE	: Yunanistan Pontuslular Federasyonu
SODRE	: Uruguay Ulusal Yayın Kurumu
S.	: Sayfa
SS	: Soykırım Sözleşmesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSFSC	: Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
der.	: Derleyen
çev.	: Çeviren

EKLER LİSTESİ

I. TBMM MEKTUPLARI

- EK 1 : TBMM Başkanı Arınç, Polonya Meclis Başkanı Cimoszewicz'e Kınama Mektubu Gönderdi.(27 Nisan 2005)
- EK 2 : Fransa Ulusal Meclisindeki bu girişimin uzun ve onurlu bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız dostluk ilişkilerine ve iki ülke arasındaki örnek işbirliğine gölge düşürdüğüne; bu gibi girişimleri destekleyen Ermenistan'ın ulusal menfaatinin Türkiye ile çatışmaktan değil iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğine ilişkin, DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP Grup Başkanvekillerinin ortak önergesi.

II-PARLAMENTO KARARLARININ ORJİNAL METİNLERİ

- Ek 1 : Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi Kararı - 20 Nisan, 1965
(Türkçe, İngilizce)
- Ek 2 : Uruguay Yasası - 26 Mart 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 3 : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi Kararı - 29 Nisan 1982
(Türkçe-İngilizce)
- Ek 4 : Arjantin Senatosu Kararı - 5 Mayıs 1993 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 5 : Arjantin Senatosu Bildirisi - 20 Ağustos 2003 (İngilizce)
- Ek 6 : Arjantin Yasası - 18 Mart 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 7 : Arjantin Senatosu Bildirisi - 31 Mart 2004 (İngilizce)
- Ek 8 : Arjantin Senatosu Kararı - 20 Nisan 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 9 : Arjantin Senatosu Özel Bildirisi - 19 Nisan 2006 (Türkçe- İngilizce)
- Ek 10 : Arjantin Yasası - 15 Ocak 2007 (Türkçe-İngilizce)

- Ek 11 : Arjantin Senatosu Kararı - 16 Nisan 2008 (İngilizce)
- Ek 12 : Rusya Duması Kararı - 14 Nisan 1995 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 13 : Kanada Avam Kamarası Kararı - 23 Nisan 1996 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 14 : Kanada Senatosu Kararı - 13 Haziran 2002 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 15 : Kanada Avam Kamarası Kararı - 21 Nisan 2004 (İngilizce)
- Ek 16 : Yunanistan Parlamentosu Kararı - 25 Nisan 1996 (İngilizce)
- Ek 17 : Lübnan Parlamentosu Kararı - 3 Nisan 1997 (Ermenice-Türkçe-İngilizce)
- Ek 18 : Lübnan Parlamentosu Kararı - 11 Mayıs 2000 (Ermenice-Türkçe-İngilizce)
- Ek 19 : Belçika Senatosu Kararı - 26 Mart 1998 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 20 : İtalyan Meclisi Kararı - 16 Kasım 2000 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 21 : Papa Jean-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi – 10 Kasım 2000 (İngilizce)
- Ek 22 : Papa Jean-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi – 27 Eylül 2001 (İngilizce)
- Ek 23 : Fransız Meclisi Kanun Tasarısı - 29 Mayıs 1998 (İngilizce)
- Ek 24 : Fransız Senatosu Kanun Tasarısı - 7 Kasım 2000 (İngilizce-Fransızca)
- Ek 25 : Fransız Yasası - 29 Ocak 2001 (İngilizce-Fransızca)
- Ek 26 : İsviçre Milli Konseyi Kararı - 16 Aralık 2003 (Fransızca)
- Ek 27 : Slovakya Parlamentosu Kararı - 30 Kasım 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 28 : Hollanda Parlamentosu Kararı - 21 Aralık 2004 (İngilizce-Felemenkçe)
- Ek 29 : Polonya Parlamentosu Kararı - 19 Nisan 2005 (İngilizce-Lehçe)
- Ek 30 : Almanya Federal Meclisi Kararı - 15 Haziran 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 31 : Venezuela Parlamentosu Kararı - 14 Temmuz 2005 (İngilizce-İspanyolca)
- Ek 32 : Litvanya Parlamentosu Kararı - 15 Aralık 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 33 : Şili Senatosu Kararı - 5 Haziran 2007 (İngilizce)

III. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI KINAMA METİNLERİ

- EK 1 : NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.
- EK 2 : İsviçre Konfederasyonu Parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın Söзде Ermeni Soykırımı İle İlgili Benimsediği Karar Hakkında Hükümet Açıklaması
- EK 3 : No:67 – 26 Nisan 2005, Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın; 22 Nisan 2005 Tarihinde Söзде Ermeni Soykırımı Hakkında; Kabul; Ettiği Açıklamanın Kınanması hk.
- EK 4 : SC:10 - 25 Nisan 2008, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün Bir Soruya Cevabı (Arjantin Senatosunun kabul ettiği metin hk.)
- EK 5 : “Kanada Federal Parlamentosu'nun 21 Nisan 2004 Tarihinde Söзде Ermeni Soykırımı Konusunda Aldığı Karar hakkında Hükümet Açıklaması (22 Nisan 2004)
- EK 6 : NO:109 -18 Temmuz 2007; Şili Senatosu / 1915 Olayları hk.
- EK 7 : NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.
- EK 8 : No:190 - 16 Aralık 2005, Litvanya Parlamentosu'nun Asılsız Ermeni Soykırım İddialarını Destekleyen Kararı hk.
- EK 9 : NO:89 -8 Haziran 2007, Şili Senatosu Tarafından Asılsız Ermeni İddialarına Destek Veren Bir Kararın Kabul Edilmesi hk.
- EK 10 : No:189 - 15 Aralık 2006, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде -Ermeni Soykırımı- Adına -Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü- Olarak İlan Edilmesini Öngören Yasa Tasarısı hk.
- EK 11 : SC:34;- 20 Ekim 2006, Dışişleri Bakanı Namık Tan'ın; Bir Soruya Cevabı

- EK 12 : Slovakya Ulusal Meclisi'nin 30 Kasım 2004 Tarihinde Aldığı Karar Hakkında Hükümet Açıklaması, 2 Aralık 2004
- EK 13 : Fransa Parlamentosu'nda Sözde Ermeni Soykırımı Yasa Teklifinin Kabul Edilmesine İlişkin Hükümet Açıklaması (18 Ocak 2001)
- EK 14 : No:65 - 20 Nisan 2005, Polonya Meclisi'nin 1915 Yılındaki Olayları Soykırım Olarak Tanımlayan Kararı hk.
- EK 15 : Türkiye Cumhuriyeti İle Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol
- EK 16 : Türkiye Cumhuriyeti İle Ermenistan Cumhuriyeti Arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol

IV. ERMENİCE HABERLER

- EK 1 : Ermenistan Parlamentosu Sözcüsü Hovik Abrahamyan'ın Litvanya Seiması (Parlamentosu) Sözcüsü Algis Kašėta'ya Ödülü.
- EK 2 : Litvanya Seiması (Parlamentosu) Sözcüsü Türkiye'yi Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor.
- EK 3 : Şili Devlet Başkanı: Şili Parlamentosu Tarafından Ermeni Soykırımının Tanınması Bağlayıcı Değil
- EK 4 : ANCA İsveç Parlamentosunun Ermeni Soykırımı Konusundaki Kararını Memnuniyetle Karşılıyor
- EK 5 : Devlet Başkanı Serj Sarkisyan'ın Slovak Cumhuriyeti'ne Mektubu
- EK 6 : Ermenistan Cumhuriyeti Ulusal Meclis Başkanı Hovik Abrahamyan Cenevre'de İsviçre'deki Ermeni Komitesi Temsilcileriyle Bir Araya Geldi
- EK 7 : Ermeni Soykırımı: Lituanya Türkiye İle Bozulan İlişkilerini Normalleştiriyor
- EK 8 : Ermenistan Devlet Başkanı Serj Sarkisyan Slovakya Cumhuriyeti'ne Anma Günü Vesilesiyle Kutlama Mektubu Gönderdi
- EK 9 : Şili Senatosu Hükümeti Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor

V. TEBRİK MESAJLARINDAN BAZI ÖRNEKLER

- EK 1 : ANCA'nın Şili Senatosuna Soykırım İddialarının Kabulünden Duyulan Memnuniyete İstinaden Gönderilen Mektup
- EK 2 : Kanada Ermenileri Kongresinin Kanada Başbakanı Stephen Harper'a Gönderdiği Mektup

VI. YABANCI BASINDAN BAZI HABERLER

- EK 1 : “Soykırım Kurbanı Halklar Birleşin” (Ermenistan)
- EK 2 : “Pontus Tarihi Okullarda Okutulmalı”(Yunanistan)
- EK 3 : “Türkiye'ye Haksızlık Yapmayı Bırakın” (İngiltere)
- EK 4 : “Ermenistan'daki Partilerin Türkiye'ye Bakış Açıları”(Ermenistan 1-2)
- EK 5 : “Ermeni Azınlığa Türklerin Katliam Uyguladığı Yalanı... Amerikalı Bilim Adamı, Ermeni İddialarının İftira Olduğunu Belgelerle İspat Etti”(Mısır 1-2)
- EK 6 : Türkiye-Fransa İlişkileri Kızgın Saç Üzerinde (Mısır 1-2)
- EK 7 : “Gürcistan Ermenileri: Ahalkalek'i Kars ve Erzurum İle Değiştirebiliriz... Rus Üslerine Evet, Mesket Türklerine Hayır” (Rusya)
- EK 8 : “Türkiye'nin Küstürdüğü İsrail, Ermeni Soykırımını Tanımaya Hazır” (Ermenistan)
- EK 9 : “ABU-DABİ Televizyonu, Osmanlı Türkiye'sindeki Ermeni Soykırımını Konu Alan Film Göstermeye Başladı” (Ermenistan)
- EK 10 : “Karadeniz-Pontus Bölgesindeki Ermenilere Adanmış Seminer” (Ermenistan)
- EK 11. : “Ermenistan ve Karabağ'da Yaşayan Rumlar, Erivan Yönetimini Osmanlı Türkiye'sindeki Rum Soykırımını Tanımaya Çağırıldı”(Ermenistan)

- EK 12 : Tahran’da Dağıtılan Bildiri (İran 1-2)
- EK 13 : “Şaron’un Bugünkü Cinayetleri 87 Yıl Önceki Ermeni Katliamının Uzantısıdır” (İran 1-2)
- EK 14 : “Demirperde’nin Son Kalıntıları” (Belçika 1-2-3)
- EK 15 : “Ermenistan’ın Yahudileri, Dünyayı Türkiye’deki Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor” (Rusya)
- EK 16 : “Ermeni Soykırımı Auschwitz’e Yol Açtı” (Rusya 1-2)
- EK 17 : “Türkler Soykırımı Tanısa Bile, Ermeniler Taleplerinden Vazgeçmeyecek” (Ermenistan 1-2)
- EK 18 : “Türkiye Kimlik Krizinde” (Almanya 1-2)
- EK 19 : “Bedeli Ödenmeyen Soykırım” (Almanya 1-2)
- EK 20 : “Oskanyan: Ermenistan’ın Güvenliği, Ankara’nın Soykırımı Tanımasına Bağlı” (Ermenistan)
- EK 21 : “Hrant Dink: Avrupa, Ermeni Sorununu Speküle Ediyor” (Rusya)
- EK 22 : “Dedem ve Ninemin Yerine Bizim Topraklarımızda Ben Yaşamalıyım”(Ermenistan)
- EK 23 : “Anneler Türklerin Eline Geçmesin Diye Çocuklarını Göle Attılar” (İngiltere 1-2)
- EK 24 : “ABD’nin Ardından Bir Dakika Sonra İsrail’de Tavrını Değiştirir” (Ermenistan 1-2)
- EK 25 : “Ermeni Soykırımı Dünya Politikasının Bir Parçasıdır” (Rusya 1-2)
- EK 26 : “Atatürk’ün Romanı: Demokrat Diktatör... Louis De Bernieres: Günümüzün Türklerini Ermeni Soykırımından Dolayı Suçlayamayız” (İtalya 1-2)
- EK 27 : “Elleri Ermeni ve Asurî Kanlarına Bulaşmış Türkiye AB’ye Girecekmi?” (Lübnan 1-2)
- EK 28 : “Türkiye Avrupa’da Mı? Ermenistan Daha İyi Olurdu?” (İtalya 1-2)
- EK 29 : “Alman Suç Ortakları” (Almanya 1)

- EK 30 : “Türkiye Ermenileri” (Fransa 1-2-3)
- EK 31 : “Ermeni Soykırımına Yeniden Bir Bakış” (ABD 1-2-3-4-5-6)
- EK 32 : “İslamiyet’e Geçen Ermenilerin Torunları, Türkiye’de Kimliklerini Açığa Vurmaya Başladılar”(Fransa)
- EK 33 : “Ermeni Soykırımının Tanınmasına Katkıda Bulunanlara Ödül Verilecek”(Rusya)
- EK 34 : “Soykırımlar... Korkunç Hadiselerin Kökleri Sosyal Darwinizm Teorisi İçinde Ele Alınıyor”(İtalya)
- EK 35 : “1634 Türk Subayı İdama Mahkûm Edildi” (Almanya 1-2)
- EK 36 : “Çelişkili Bulgular” (Almanya 1-2)
- EK 37 : “Türkiye Er Ya Da Geç Ermeni Soykırımını Tanımak Zorunda Kalacak” (Ermenistan1-2)
- EK 38 : “Avusturyalı Bilim Adamı: Anadolu’da Soykırımı Ermeniler Yaptılar”
- EK 39 : “Ermeni Tarihçi Rafael Hambarsumyan, Erivan’ı ve Moskova’yı Şoke Etti: Ermenileri Rusya Katletti” (Azerbaycan 1-2)
- EK 40 : “Soykırım Burada, Aramızda”(İsrail 1-2)
- EK 41 : “Pierre Nora: Ermeni Soykırımı Konusunda Bir Yasa Çıkarmak Tarihi Engellemektir” (Fransa)
- EK 42 : “Ermenilere Haklarının İade Edilmesi Soykırımın Tanınmasının Temelidir.” (Ermenistan 1-2)
- EK 43 : “Soykırımın Tanınması Demek, Vatana Dönüş Hakkı Demektir.” (Ermenistan 1-2)
- EK 44 : “Soykırım Mıydı? (İsrail 1-2)
- EK 45 : “Ermeniler Katliama Uğradı Ancak Bu Gerçekten Bir Soykırım Mıydı? (İngiltere)
- EK 46 : “Tehcir Suçu”(Almanya 1-2)

- EK 47 : “Türkiye, Atatürk ve Amerikan Siyaseti: Eleştirel Bir Değerlendirme ve Değişim İhtiyacı”(ABD 1-2-3-4)
- EK 48 : “Soykırım Konusunda Çıkar Kokan Yasa”(Belçika)
- EK 49 : “Türkiye’deki Ermeniler, Soykırım Hakkındaki Fransız Yasa Tasarısından Üzüntü Duyuyorlar” (Fransa 1-2)
- EK 50 : “Ermeni Editör: Fransa’daki Soykırım Yasasına Karşı Gelebiliyim”(İngiltere)
- EK 51 : “Bu Cahilce Hareket Sadece Bölünme Alevlerini Körükleyecek”(İngiltere 1-2-3)
- EK 52 : “Rumen Lider Ermeni Soykırımını Tanımadı”(Ermenistan)
- EK 53 : “Ermeni Tarihçi Hrant Ter-Abrahamyan: Ermenilerin Türklere Yaptığı Soykırımı Unutmak Yanlış Olur” (Azerbaycan 1-2)
- EK 54 : “Ermeni Asıllı Bir Türk: ‘Soykırım Kelimesinden Gına Geldi’(İsviçre)
- EK 55 : “Finlandiya: ‘Fransa’nın Soykırım Yasası Vahim Bir Hata”(Belçika)
- EK 56 : “ABD: Fransa’nın Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Bir Mantığı Yok”(İngiltere)
- EK 57 : “Hoşgörüsüzlüklerini Yasalara Dayandıranlar” (İtalya)
- EK 58 : “Türk Türke Dost Mu?”(Azerbaycan)
- EK 59 : “Ermeni Soykırımı... Mirasçılara İlk Tazminatlar Ödendi”(Fransa)
- EK 60 : “Ermeni Dış Politikasının 2006 Yılı Sonuçları... Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Raporu”(1-2)
- EK 61 : “Eski Ermenistan Başbakanı: Ermenistan Türkiye’den Daha Kompleksli Davranıyor”(Rusya 1-2)
- EK 62 : “Ermenistan Demokrat Parti Başkanı, ABD’nin Dink Cinayetini Pazarlıklara Alet Ettiğini Düşünüyor” (Rusya 1-2)
- EK 63 : “Katillerin Nerede Yetiştğine Dair” (Almanya 1-2)
- EK 64 : “Kemalizm ve Soykırımlar” (Kıbrıs Rum Kesimi)
- EK 65 : “Nefret Duyulan Ülkede İş”(Almanya 1-2)

GİRİŞ

Soykırım Kavramının Soğuk Savaşta Hukuken Ortaya Çıkışı ve BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1948)

Ermeni Sorunu'yla ilgili çalışmalara bakıldığında başta tarihi boyutu olmak üzere uluslararası ilişkiler, siyasi, psikolojik, sosyolojik ve diğer alanlarda oldukça fazla yayının bulunduğu, bunun hem Türk tarafı hem de Ermeni tarafı için söz konusu olduğu görülür. Sorunun hukuki boyutunun ise, Türkiye'de ve uluslararası kamuoyunda pek fazla incelenmemiş bir husus olduğu anlaşılmaktadır. Sorunun hukuki boyutuyla ilgili olarak Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan, Şükrü Elekdağ, Pulat Tacar, Emekli Albay Doç.Dr. Sadi Çaycı, Avukat Serhat Sinan Kocakaya ve Doç.Dr. Gökçen Alpkaya'nın çalışmaları konu hakkında bir fikir edinilmesi açısından dikkate değerdir. Yurtdışında ise Raphael Lemkin, William A. Schabas, Geoffrey Robertson ve George J. Andeopoulos'un konuyla ilgili eserlerinde detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür.

Türkiye'de konuyla ilgili yeterince çalışma olmamasının önemli nedenleri arasında, sorunun bu boyutuna fazla ilgi duyulmamasının yanı sıra gerekli ve yeterli altyapının olmaması da önemli bir etkidir. Bu tutum aslında sadece Türk tarafı için değil Ermeni tarafı için de geçerlidir. Son dönemlerde Ermeni meselesiyle ilgili uluslararası düzeyde bazı hukuki dava süreçleri başlatılmışsa da, bunun daha ziyade sigorta ve tazminat boyutuyla ilgili olduğu görülmektedir.

Soykırım teriminin hukuki olarak ne anlam ifade ettiği, hangi yılları ve suçları kapsadığı ve gerekçelerinin neler olduğunun net bir şekilde değerlendirilebilmesi için öncelikle Soğuk Savaş olgusunun belirlenmesinde yarar vardır. Ardından da Soğuk Savaş'ta soykırım iddialarının hukuki boyutu dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek olan 1948 Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine değinilecektir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından SSCB'nin Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki etkisini arttırma yönündeki çalışmalarının hız kazanması başta ABD ve Avrupa'nın

Batı kesimlerinde büyük endişeye neden olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninde Doğu Bloku “komünizm”, Batı Bloku ise “kapitalizm-liberalizm-demokrasi” ile simgelenmekte ve bu iki ideoloji arasındaki büyük mücadele de Soğuk Savaş’ı yansıtmaktadır. II. Dünya Savaşında Almanya ve İtalya mihveri, yani Roma-Berlin ittifakını oluşturmuşlar ve Japonya’nın da bu ittifaka katılması ile dünya adeta ikiye bölünmüştür.¹ Bazı araştırmacılar ise II. Dünya Savaşı’nın dünya barışının ve dengesinin kurulması için, I. Dünya Savaşı’ndan daha fazla yardımcı olmadığını öne sürmektedirler. Bu çerçevede II. Dünya Savaşınının komünist genişlemesi için sağladığı büyük imkânla Sovyetler Birliği’ni dünyanın ikinci büyük gücü olarak ortaya çıkardığı iddia edilmekte ve komünizm ideolojisinin dünyaya yayılması konusundaki kararlı çalışmaların Soğuk Savaş’ı doğurduğunu ifade etmektedirler.²

Savaş sonrasında iki “süper” devletin çevresinde kümelenen siyaset odaklanmaları ile beliren iki kutuplu dünyayı ifade eden “Soğuk Savaş”ın³ etkisi 1945-1991 yılları arasında özellikle siyaset, psikoloji, ekonomi, bilim ve teknoloji alanlarında kendini hissettirmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda yeni dünya düzenine yön veren İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya, 1918’de merkezi imparatorluklar karşısında zafer kazandılar. Ancak 1918 tarihli Wilson Prensipleri’nin hayata geçirilmesi, iki dünya savaşları sürecinde Doğu Avrupa’da, Ortadoğu, Afrika ve Asya’da uygulanırken birçok problemi de beraberinde getirecekti: *“Britanya, Fransa, İtalya ve Japon imparatorlukları, 1918’de Merkezi güçler karşısında zafer kazandıkları ve Wilson’un 1919’da yeni bir dünya düzeni konusundaki görüşlerini engelledikleri için, bu milliyetçilik kıvılcıkları ancak*

¹ Almanya, İtalya ve Japonya’dan oluşan Mihver Devletleri karşısında, İngiltere ve Fransa bir süre bekleyerek Milletler Cemiyeti’nin silahsızlanma kararına bağlı kaldılar. Almanya ve İtalya’nın hızla silahlanması karşısında, aralarında anlaşarak Müttefik Devletler birliğini oluşturdular. Hitler, ülkesinde kazandığı siyasal ve ekonomik başarılarından güç alarak, Avrupa devletlerinden isteklerini artırdı. Versailles Antlaşması’nı tanımadığını ilan etti. Polonya’dan Danzig limanını geri almak için hazırlıklara başladı. Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık antlaşması imzaladı. Sonra Polonya’ya savaş açtı.(1 Eylül 1939). Polonya’ya daha önceden yardım yapacakları konusunda bir antlaşma yapan İngiltere ve Fransa’da Almanya’ya karşı savaşa girdiler. Böylece İkinci Dünya Savaşı başlamış oldu. Fatma Güngören, **SSCB Dışişleri Bakanlığı Almanya Dışişleri Bakanlığı Belgeleri, İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar (1939-1944)**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003, s.253.

² **Büyük Savaş II. Dünya Savaşı Tarihi**, Çev: Fikret Arıt, Milliyet Yayınları, 1974, İstanbul, s.9-10, Ayrıca bkz. Kazım Karabekir, **CHP Grup Tartışmaları Ankara’da Savaş Rüzgârları II. Dünya Savaşı**, Emre Yayınları, 5. Baskı İstanbul, 2000.

³ “Soğuk Savaş” terimi ilk defa 1947’de Bernard Mannes Baruch (1870-1965) tarafından kullanılmıştır.

seçici bir tutumla teşvik edildi. Avrupalı oldukları ve böylece “uygarlaşmış” sayıldıkları için doğu Avrupa halklarına kendi kaderlerini belirleme hakkını vermek iyi bir şeydi; ama bu ilkeleri, emperyalist güçlerin topraklarını genişlettikleri ve bağımsızlık hareketlerini bastırdıkları Ortadoğu’ya, Afrika’ya ya da Asya’ya yaymak iyi bir şey değildi.”⁴

Kimi araştırmacılar Soğuk Savaş’ın aslında iki güçlü ülkenin kutuplaşması neticesinde ortaya çıktığını düşünmektedir. Eric Hobsbawm da bu yazarlar arasında yer almakta ve ABD ile SSCB’nin oluşturduğu kamplaşmanın Soğuk Savaş’ın temel sebepleri arasında yer aldığına işaret etmektedir. Hobsbawm bu dönemi, İkinci Dünya Savaşı’ndan çıkan iki süper gücün “Soğuk Savaş” denilen bir mücadele içinde sürekli karşı karşıya gelmesi olarak tanımlar.⁵ Stephen J. Lee ise birçok araştırmacıdan farklı olarak Soğuk Savaş’ın aslında temelinde nükleer silahlanma olduğuna vurgu yapar; “Soğuk Savaş, savunma paktları olarak nükleer silahlarla donanmış ve koruma alanları çerçevesinde örgütlenmiş iki güç bloğunun karşı karşıya gelmesini tanımlamak üzere kullanılan bir terimdir.”⁶

Gerçekten de Soğuk Savaşı tek bir nedene ya da iki ülkeye bağlamak da pek gerçekçi olmayacaktır. Nitekim Noam Chomsky de *Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi* adlı kitabında Soğuk Savaş’ın temelinde aslında Doğu-Batı çekişmesi olduğunu ve bu

⁴ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar**, Çev: Birtane Karanakçı, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, 2005, İstanbul, s.465-466. Paul Kennedy, Sander ve Hobsbawm’dan farklı olarak Soğuk Savaş “son bin beş yüz yıl içinde kıyaslanabilir nitelikte hiçbir şey olmadığı ve savaştan sonraki global güç dengesini savaş öncesininkinden tümüyle farklı” olarak yorumlayarak şöyle demiştir; “Aslında olan şuydu, 20. yüzyıl güç politikalarındaki önemli yeni bir başka eğilimle etkileşim içine giriyordu-dünyanın politik açıdan bölünmesi ile. 1900 dolaylarında egemen olan sosyal Darwinci ve emperyalist hava içinde, tüm gücün, sayıları giderek azalan dünya başkentlerinde yığılmakta olduğunu düşünmek kolaydı. Ama Batı emperyalizminin kendini bilmezliği ve hırsı, kendi kendisini yok edecek tohumları da içinde taşıyordu; Cecil Rhodes’un ya da Pan-Slavların ya da Avusturya-Macaristan askeri yetkililerinin abartılı milliyetçiliği, Boerler, Polonyalılar, Finliler arasında tepkilere yol açmıştı; Almanya ve İtalya’da birlik sağlanmasını ya da Müttefiklerin 1914’te Belçika’ya yardım kararını haklı çıkarmak için yayılan, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesine ilişkin görüşler, durmak nedir bilmeden, doğuya ve güneye doğru, Mısır’a, Hindistan’a Çin hindi’ne sızdı”. Kennedy, A.g.e, s. 426.

⁵ Eric Hobsbawm, **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıhklar Çağı**, Çev: Yavuz Alogan, Everest Yayınları, İstanbul, 2006, s.302.

⁶ Stephen J. Lee, **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Çev: Savaş Aktur, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s.309-312. Stephen J. Lee’nin de dikkat çektiği gibi, Soğuk Savaş Almanya’ya karşı verilen mücadelenin son aşamasında ortaya çıktıysa da, yüzyılın ikinci on yılına denk geri giden kökenlere sahipti ve savaşta “askeri güvenliğe dair kaygılar” önemli yer tutmaktaydı.

çekişmenin “uluslararası ilişkilerin, askeri, ekonomik ve ideolojik iç politikaların temel çerçevesini oluşturduğuna”⁷ değinmektedir. Dahası Chomsky: “Doğu-Batı çatışması hiç kaybolmamakla birlikte Soğuk Savaş’ın önemli olayları karşısında gölgede kalır. Bu, her iki güce de halkı denetleme yöntemleri sağlamış; her biri saldırı hedeflerini destekleyerek ve güçlü bir ordunun caydırıcı etkisinden yararlanarak diğerinin planlarına engel olabilmıştır. Bu özellikler hiçbir biçimde karşılaştırılmaz: ABD’nin küresel erişim alanı ve şiddeti, ikinci süper gücünkini kat kat aşıyordu; SSCB’deki iç baskılar, ikinci evrede ABD’nin bağımlı ve uydu devletlerinde uygulanan şiddetle aynı düzeyde olmamakla birlikte, ABD içinde uygulanan baskıların çok çok ötesindeydi...”⁸ diyerek rekabetin ve kullanılan yöntemlerin niteliğine dikkat çekiyordu.

Soğuk Savaş uluslararası dünya düzenini ve ülkelerin iç ve dış siyasal yapılarında büyük bir değişiklik yaratmıştır. II. Dünya Savaşı’nın sonunda Dünya’nın ikiye ayrılmış, bir tarafta Mihver Grup: Japonya, İtalya, Bulgaristan, Romanya ve Almanya, diğer tarafta müttefik grup: ABD, Rusya İngiltere ve Fransa yer almıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş’ın eski iki kutuplu dünya düzeninden tek süper güç kaynaklı yeni bir dünya düzenini oluşturduğu ancak bu düzenin beraberinde bütün dünya için bir krizi de getirdiği görülmektedir. 1989-1991’de SSCB’nin çökmesi ve Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla Soğuk Savaş’ın sona erdiği kabul edilir. Noam Chomsky, eserinde “Soğuk Savaş bahaneler sağlamıştır, nedenler değil”⁹ ifadesini kullanırken Soğuk Savaş’tan çıkarılacak en büyük dersin, aslında Savaşı tetikleyen gerekçeler olduğunu ima eder.

Soğuk Savaş, süper güçler arasındaki rekabet ve devamlı süren savaş tehdidinin yanısıra, uluslararası barış ve sömürge direnişi hareketlerine de sahne olmuştu. Diğer bir ifadeyle Soğuk Savaş uluslararası sahneyi dönüştürmüştü¹⁰, sınırları bile değiştirmişti. Nitekim önce Hindistan, Pakistan ve Mısır gibi ülkeler bağımsızlıklarını kazandılar. Sonra, İsrail devleti kuruldu. Fas, Tunus, Cezayir ve

⁷ Noam Chomsky, **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, Çev: Ali Çakıroğlu, Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 1995, İstanbul, s.46.

⁸ A.g.e., s.71-72.

⁹ A.g.e., s.106.

¹⁰ Hobsbawm, A.g.e., s.338.

Libya gibi Kuzey Afrika devletleri bağımsızlık savaşlarına girdiler. Uzak Doğu Asya ve Orta Afrika'da, İngiliz, Fransız ve Belçika sömürgelerinde milli kurtuluş hareketleri başladı.¹¹ Bu yönüyle Soğuk Savaş'ın sömürgecilik faaliyetlerini sona erdirdiğini söylemek mümkündür. Soğuk Savaş'ın önemli sonuçlarından bazıları, savaşın sonundaki sivil ve askeri kayıplar¹², ekonomi alanında ABD'nin ulaştığı ileri seviye¹³ ve dünyada büyük bir silahlanma¹⁴ olmuştur. Ayrıca, geç de olsa bir süre sonra bloklar arasındaki çekişmeyi sona erdirmek için AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 1973-5) oluşturularak *detente*(yumuşama) dönemi başlatılmıştır.

Soğuk Savaş'taki siyasi gelişmeler ışığında, hukuki kapsamda da yeni bakış ve yorumlara ihtiyaç hissedilmiştir. Nitekim 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi de bu kapsamda ele alınmalıdır. Soykırım Sözleşmesini incelemeyen önce soykırım teriminin tanımı ve kapsadığı alanların belirlenmesinde yarar vardır. Soykırım terimi ilk defa Polonyalı bir Yahudi olan Raphael Lemkin tarafından kullanılmıştır.

Raphael Lemkin

¹¹ Güngören, A.g.e., s.257-258.

¹² Sivil kayıpların rakamlarının tespit edilememesiyle ilgili olarak bazı kaynaklarda “büyük nüfus topluluklarının istila kuvvetleri gelmeden göçmeleri, başlıca endüstri merkezlerine yapılan sürekli hava saldırıları ve sivil halkın Almanya, ya da Rusya'daki çalışma kamplarına gönderilmeleri” gerekçe gösterilmektedir. **Büyük Savaş II. Dünya Savaşı Tarihi**, s.305-306.

¹³ P.Kennedy, savaşın ardından ABD'nin dünyanın tartışmasız “herkesinkinden üstün” bir donanmaya sahip olduğunu belirtir ve ABD'nin dünyanın “süper gücü” olmasına şöyle işaret eder: “Savaşın bitiminde Washington'un elinde 20 milyar dolarlık altın rezervi vardı ve bu 33 milyar dolarlık dünya toplamının neredeyse üçte ikisiydi. Bunun gibi toplam dünya imalat veriminin yarısı ABD'de elde ediliyor ve ülke aslında dünyadaki her tür mal üretiminin üçte birini gerçekleştiriyordu.” Kennedy, A.g.e., s.427-428.

¹⁴ Eric Hobsbawm Soğuk Savaş'ın bu silahlanma ve silah ihracı durumunu şöyle açıklamıştır: “Bir gerilla savaşı ve terörizm çağı da, hafif, taşınabilir, yeterince yıkıcı ve öldürücü aletlere büyük bir talep yarattı ve geç 20. yüzyılın kentlerinin yeraltı dünyaları bu türden ürünler için büyük bir sivil pazar sağlayabildi. Böyle bir ortamda Uzi makineli tabancası (İsrail), Kalaşnikov tüfeği (Rus) ve Semtex patlayıcısı (Çek) herkesin bildiği isimler haline geldi”. Hobsbawm, A.g.e., s.341.

Lemkin daha öğrenciyken, bir soykırım saydığı Ermeni olaylarına ilişkin sanıkların yargılanmasını yakından izlediği ve Lemkin'in soykırım anlayışının çok geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Bu anlamda Lemkin'in soykırım tanımı azınlıkların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, moral, fizik ve biyolojik olarak yok edilmesini kapsıyordu. Sonradan gelişen hukuk, her grubun değil, sadece bazı grupların ve sadece fizik ve biyolojik olarak yok edilmesi amacıyla işlenen fiilleri soykırım saydığından Lemkin'in tanımını da daralttığı anlaşılmaktadır.¹⁵ 1940'lı yıllara kadar Nazilerin Yahudilere yönelik eylemleri henüz tam açıklığa kavuşturulmadığından, birçok Batılı ülke -başta İngiltere ve Amerika olmak üzere- Almanya sınırları içerisinde yaşanan suçların bir uluslararası mahkemede ele alınmasına taraftar değildiler. Bu ülkelerin tutumunun asıl nedeninin ulus-devlet egemenliğine saygının devam etmesi olduğunu belirten Aktan konuyu şöyle yorumlamaktadır;

“...özellikle İngiltere ve Amerika, Almanya sınırları içinde işlenen suçların bir uluslararası mahkemede ele alınmasından yana değildiler. Buna karşılık ülke dışında, işgal ettiği ülkelerde işlediği fiillerden dolayı sorumluların yargılanmasını savunuyorlardı. Böylece ulus-devlet egemenliğine saygı devam edecekti. Zira savaş hukuku sadece savaş sırasında ülke dışındaki sivillere karşı işlenen suçlardan dolayı bir ülke sorumlularının uluslararası yargıya tabi olmasını öngörüyordu. İnsanlığa karşı suç kavramı doktrinde tartışılmakla birlikte, ülke içinde işlenen suçları kapsayacak şekilde henüz devletler hukukuna girmemişti...”¹⁶

Aktan, zamanla Almanların Yahudilere yaptıklarının ortaya çıkmasıyla birlikte ülke içinde işlenen suçlar içinde sorumluların yargılanması görüşünün ağırlık kazanmaya başladığı ve 1941'de başlayan çalışmaların 1945'te Amerika'nın Londra Konferansı'na sunduğu bir öneri ile yeni bir aşamaya ulaştığını şöyle ifade etmektedir;

¹⁵ James J. Martin, “Raphael Lemkin and the Invention of ‘Genocide’”, **The Journal of Historical Review**, Spring 1981 (Vol. 2, No. 1), pages 19-34, Institute for Historical Review, “From the Guest Editors: Raphael Lemkin: The “founder of the United Nation’s Genocide Convention” As a Historian of Mass Violence”, **Journal of Genocide Research** (2005), 7(4), December, p. 447–452, Gündüz Aktan, “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Yay. Haz: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.151.

¹⁶ A.g.m., s.151-152.

“...Bunda Lahey sözleşmelerinde yer alan “Martens Hükümü”nden yararlanıldı. Böylece, bir suç önceden açıkça tanımlanmamışsa, ‘uygar halkların teamülü, insanlık hukuku ve kamu vicdanının emirlerinden çıkan milletlerin hukuk ilkeleri’nin uygulanması öngörüldü. Ancak ‘Martens Hükümü’ bir savaş hukuku kavramı olduğundan, ülke içinde işlenen suçların yargılanması, saldırı kavramıyla yani savaşı başlatmayla ilişkilendirildi. Böylece savaşa atf, iç işlerine karışmanın mazereti oluyordu. Londra Konferansı’nın tutanakları incelendiğinde, Almanya’nın iç işlerine karışmanın ilerde kendi iç işlerine de karışmaya emsal oluşturmasına karşı, özellikle Amerika’nın ne denli hassas olduğu görülmüyor. Alman savaş suçularını, bu arada Yahudi soykırımından sorumlu olanları yargılayacak Nuremberg Mahkemesi’nin aynı adla anılan ilkeleri bu anlayış çerçevesinde oluşturuldu...”¹⁷

1948 Soykırım Sözleşmesi’nin kabulünden önce konuyla ilgili olarak tam bir fikir birliğinin olmadığı ancak bunun zamanla oluştuğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 1941’de başlayan Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesiyle ilgili hukuki altyapı çalışmalarının ancak 1948’de netlik kazanarak Genel Kurulun 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya ve onaya sunulmuştur. Sözleşmenin yürürlüğe girişi ise 12 Ocak 1951’de gerçekleşmiştir.¹⁸

Sözleşmeciler Tarafından, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 11 Aralık 1946 tarihli ve 96(I) sayılı kararında soykırımın, Birleşmiş Milletler’in ruhuna ve amaçlarına aykırı olan ve uygar dünya tarafından lanetlenen, Uluslararası hukuka göre bir suç olarak beyan edilmesini dikkate alarak, tarihin her döneminde soykırımın insanlık için büyük kayıplar meydana getirdiğini kabul ederek, insanlığı

¹⁷ A.g.m., s.152.

¹⁸ “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (9 Aralık 1948)”, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

bu tür bir iğrenç musibetten kurtarmak için Uluslararası işbirliğinin gerekli olduğuna kanaat getirerek 19 maddelik Sözleşmeyi kabul etmişlerdir.¹⁹

Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte Sözleşmenin tanımıyla ilgili birtakım sıkıntılar yaşandığı ve tanımının uygulama alanının bazı hususları kapsamadığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kaldığı ancak daha sonra Sözleşme metnindeki soykırım tanımını geniş olarak yorumlama yoluna gidildiği ve soykırım tanımının bazı yorumcular tarafından savaş hukuku ve insan hakları konuları altında işlenen tüm ciddi suçları da kapsayacak şekilde genişletildiği görülmektedir.²⁰

Sözleşmenin ilk maddesinde “Önleme ve Cezalandırma Görevi” başlığı altında “*Sözleşmeciler Devletler, ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin, önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettikleri soykırımın Uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit eder*”²¹ ifadeleri kullanılmıştır. Bu madde, tüm devletlerin uluslararası hukuka göre soykırımı bir suç olarak kabul ettiklerinin beyanı olarak yorumlanabilir.

Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde “Soykırım Oluşturan Eylemler” başlığı altında, hangi fiillerin soykırım suçu kapsamına girdiğine açıklık getirilmektedir:

Bu anlamda “*Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir gruba, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur.*

- a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;

¹⁹ Birleşmiş Milletler, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme.

²⁰ Aktan, A.g.m. s.156.

²¹ “*Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, G.T.22.07.2010.

e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek.”²²

Soykırım terimi uluslararası hukuk çerçevesinde 9 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından oybirliğiyle kabul edilmesinin ardından Türkiye’nin sözleşmeyi 12 Ocak 1951’de Ermenistan’ın ise 1991’de kabul etmesiyle²³ birlikte soykırım iddialarının “geriye dönük” işlenemeyeceği hem Türk hem de Ermeniler tarafından teyit edilmiş bulunmaktadır. Şükrü Elekdağ söz konusu sözleşmenin 2.Maddesinin suçu tanımladığını ve suçun mevcut olması için kanıtlanması gerekli olan objektif ve sübjektif unsurları belirlediğini şöyle yorumlamaktadır;

“...Bir zanlının ve/veya devletin soykırım suçu ile suçlanabilmesi için, yetkili mahkeme tarafından suçun objektif ve sübjektif unsurlarının kanıtlanması ve bilhassa suçun “özel kasıtle” işlendiğinin hiçbir kuşkuya mahal vermeyecek şekilde saptanması gerekir.”²⁴

Soykırım bir grup gibi çok sayıda kişinin yok edilmesi ve örgütlü gücün planını örgütleyerek, eşgüdüm içinde, sistematik ve kitlesel biçimde uygulaması olduğundan, Aktan’a göre de sözleşmenin en önemli özelliklerinden birini “kasıt” oluşturmaktadır:

“...Grup olarak yok etme iradesi “özel kasıt” şeklinde olmak zorunda. Yani kuşkuya meydan bırakmayacak, son derece belirgin biçimde ortaya çıkmalı. Yok etme niyeti soykırım fiillerini işleyen veya işlenmesini sağlayanlarca açıkça beyan edilirse mesele kalmıyor. Şayet böyle açık bir sözlü ve yazılı beyan yoksa soykırımın varlığı tartışmalı hale geliyor. Bazı hukukçular bu noktada fiillerin sonucuna bakmak gerektiğini vurgularken, bu fiiller sonucunda söz konusu gruba ilişkin ciddi sayıda ölümün vuku bulmuş olmasını yeterli sayıyorlar. Ancak, adi suçlar için geçerli olan “genel kasıt”

²² Batuhan DURAN, **Soykırım Suçunun Uluslar arası Hukukta ve Yeni Türk Ceza Kanununda Düzenlenişi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.26.

²³ Şükrü M. Elekdağ, **Tarihsel Gerçekler ve Uluslararası Hukuk Işığında Ermeni Soykırımı İddiası**, Nisan 2010, s.5. (Kitapçık).

²⁴ Elekdağ, A.g.e., s.5.

yani fiilin sonucunu görüp, bu fiilin işlenmesinde fiilin sonucuna uygun bir kasıt güdüldüğü yolundaki basit yorum, soykırım fiilinin tanımlanması için yetersiz kalıyor. Öte yandan, soykırım yapanlar yok etme iradesini genellikle açıklamıyorlar. Soykırımı kanıtlamak için yok etme iradesine ilişkin yazılı ve sözlü açık kanıtlar bulunmaması halinde, ciddi sayıdaki ölümün dışındaki bazı unsurları da göze almak gerekiyor. Soykırım suçu çoğunlukla devletlerin ya da devlet gibi yaygın örgütlerin iradesiyle işlendiğinden, “özel kasıt” şartının yerine gelmesi için suçun örgütlü bir güç tarafından işlenmiş olup olmadığına bakılıyor.”²⁵

BM’nin 3. Maddesi hangi eylemlerin Statüye göre cezalandırılacağı hususuna açıklık getirilmiştir. Bu eylemler;

a.soykırım;

b.soykırım işlemek üzere anlaşma (conspiracy; entente; complot)

c.soykırım işlemek üzere doğrudan ve aleni kışkırtma;

d.soykırım girişimi;

e.soykırım suçuna katılma (complicity).²⁶

“Kişilerin Cezalandırılması” başlıklı 4.Madde de “Soykırım suçunu veya üçüncü maddede gösterilen fiillerden birini işleyenler, anayasaya göre yetkili yöneticiler veya kamu görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırılır” ifadeleri kullanılmıştır. Buna göre bir fiilin soykırımı olabilmesi için “belirli bir grubu sırf o gruptan olması nedeniyle katletme kastının mevcudiyeti” gerekmektedir. Örneğin, Brezilya’nın Amazon, Paraguay’ın da Guaki Kızılderililerine karşı soykırımı suçu işlediklerine dair şikâyetler 1969 ve 1974’de Birleşmiş Milletler’e intikal ettiği zaman, suçluların ve kurbanlarının teşhisinde hiçbir zorlukla karşılaşılmamış ancak “yok etme kastının mevcudiyeti” kanıtlanamadığından anılan devletlerin suçlanmaları mümkün olmamıştır.²⁷

²⁵ Aktan, A.g.m., s.157-158.

²⁶ Gökçen Alpkaya, **Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s.125.

²⁷ Leo Kuper, **Genocide, Its Political Use in the Twentieth Century**, Yale University Press, 198, 34’den aktaran Elekdağ, A.g.e. s.5.

5.Madde ise “Uygulama Mevzuatı” başlığıyla “Sözleşmecî Devletler, bu Sözleşmenin hükümlerine etkililik kazandırmak, ve özellikle soykırımdan veya üçüncü madde belirtilen fiillerden suçlu bulunan kimselere etkili cezalar verilmesini sağlamak için, kendi Anayasalarında öngörülen usule uygun olarak gerekli mevzuatı çıkarmayı taahhüt eder.”²⁸ ifadeleri ile suçlu bulunan kişi ya da devletlerin cezalandırılması için gerekli yasaların çıkarılabileceği yetkisi verilmektedir.

Sözleşmenin 6.Maddesi “Soykırım Suçu ile Suçlanan Kişilerin Yargılanması” başlığıyla suçlu bulunan kişilerin suçun meydana geldiği ülkenin devletinin yetkili mahkemesinin ya da olan Sözleşmecî Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan Uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılayabileceğini sözleşmeye taraf devletlerin kabul ettiğini ifade etmektedir.²⁹ Sözleşmenin söz konusu maddesiyle ilgili olarak bazı hukukçular yoğun eleştirilerde bulunmaktadır. Bunlardan biri de Av. S.Sinan Kocaoğlu olmuştur. Kocaoğlu konuyla ilgili “Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu” başlıklı makalesinde sözleşmenin 6.Maddesinin eksikliklerini şöyle dile getirmiştir;

“Sözleşme de bu suçların yargılanması ile ilgili bir isteksizlik olduğunu düşündürecek kadar hafif bir içerikle hazırlanmış olan bu madde sorunun çözümünün yanından yıllarca teğet geçilmesini sağlamıştır. Maddenin yetki ile ilgili öngördüğü suçun işlendiği ülkenin ulusal mahkemesinde sanıkların yargılanmasının yapılması, soykırım suçunun genellikle faillerinin suçun işlenme anındaki devlet yöneticileri olduğu düşünülünce, soykırımı işleyen yöneticilerin başında olduğu bir devlet aygıtında bu kişiler aleyhine dava açılma sürecinin çok zor işleyeceği açıktır. Bu bağlamda Yugoslavya’daki soykırım suçlularının birçoğunun yakalanmamış olması bile, endişelerimizdeki haklılığı ortaya kesin bir şekilde koymaktadır. Ayrıca

²⁸ Soykırım Sözleşmesi, Madde 5, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

²⁹ Soykırım Sözleşmesi, Madde 6, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

*hukukun genel bir ilkesi olan Adil Yargılanma Hakkı uygulamasının mümkün olmadığı da ortadadır”.*³⁰

Sözleşmenin 7.Maddesi, Suçluların iadesi hususuna aydınlık getirmektedir. Soykırım fiili ve Üçüncü maddede belirtilen diğer fiiller, suçluların iadesi bakımından siyasal suçlar olarak kabul edilmez. Sözleşmeci Devletler bu tür olaylarda kendi yasalarına ve yürürlükteki sözleşmelere göre suçluları iade etmeyi üstlendikleri ifade edilmektedir.³¹ Sözleşmenin 8.Maddesinde ise, Birleşmiş Milletlerle işbirliğinin yapılması ve gerekli hallerde Birleşmiş Milletlerin yetkili organlarından harekete geçmesini isteyebileceğine atıfta bulunmaktadır.³²

Söz konusu sözleşmenin bir diğer önemli hususu ise soykırım iddialarını kapsayan davaların hangi mahkemeler tarafından inceleneceğinin belirlenmiş olunmasıdır. Ermeni soykırımı iddiaları açısından sözleşmenin 9.Maddesi oldukça önemlidir. Buna göre 9. Maddede “Sözleşmenin Yorumlanması ve Uygulanması” başlığı altında “Sözleşmeci Devletlerarasında, bu Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya Üçüncü maddede belirtilen fiillerin her hangi birinden bir Devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önüne götürülür.” ifadeleri sorunun UAD’ye de taşınabileceğine işaret etmektedir. Bu yönüyle Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin 9. Maddesinde soykırımla ilgili ortaya çıkabilecek her türlü anlaşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı’na götürülebileceği yönünde bir kararı da bulunmaktadır. Bu nedenle aslında 9.Maddenin günümüzde halen Ermeni sorununun hukuki boyutuyla ilgili olarak ortaya atılan iddiaların uluslararası hukuk alanına neden taşınmadığına aydınlık getirmektedir. Bu hususu Şükrü Elekdağ yetkili bir mahkeme kararı olmadan hiç kimsenin soykırımla suçlanamayacağını şöyle ifade etmektedir;

³⁰ Serhat Sinan Kocaoğlu, “Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2005, Sayı: 3.

³¹ Soykırım Sözleşmesi, Madde 7, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

³² Soykırım Sözleşmesi, Madde 8, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

“...Bu bakımdan, bir zanlıya yöneltilen soykırım suçunun, eğer yetkili hukuk mercileri tarafından, objektif ve sübjektif unsurlarının mevcudiyetleri kanıtlanmamış ve suçun özel kasıtlı işlendiği saptanmamış ve bu veriler ışığında suçun işlendiği yetkili mahkeme tarafından hükme bağlanmamışsa, böyle bir iddia hiçbir hukuki değeri olmayan bir iftiradan ibaret kalır. Bugüne kadar, yetkili bir uluslararası ceza mahkemesi kararı olmadan hiçbir zanlı soykırımla veya onun kadar ağır bir suç olan insanlığa karşı suçla suçlanmamıştır. Nitekim, Nüremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, insanlığa karşı suçlarla suçlanan Alman Nazilerinin ileri gelenlerini uzun bir mahkeme sürecinden sonra suçlu bulmuş ve bunlardan 22 tanesini ölüme mahkum etmiştir. Keza, Ruanda ve Yugoslavya çatışmaları sırasındaki soykırım zanlıları, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından soykırım suçuyla mahkum edilmişlerdir. Her iki mahkeme de, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla kurulmuş bulunan geçici nitelikte mahkemelerdir. İnsanlığa karşı suçlarla suçlanan Saddam Hüseyin için dahi, hukukun icaplarının yerine getirilmesi amacıyla bir Irak Özel Mahkemesi kurulmuştur. Nihayet, Bosna-Hersek’in Sırbistan hakkındaki soykırım davasına da Uluslararası Adalet Divanı bakmıştır. Divan, Srebrenika’da soykırım suçu işlendiğini teyit etmiş, fakat Sırbistan’ı devlet olarak soykırımdan suçlu bulmamıştır.”³³

9. Madde bir bakıma yerel ya da ulusal parlamentoların sivil toplum örgütlerinin ve yetkisiz mahkemelerin herhangi bir eylemi soykırımı olarak nitelendirmeye hakları bulunmadığı anlamına da gelmektedir. Bu yönüyle Parlamentosu’nun ya da ABD’de bir Eyalet Meclisi’nin veya örneğin, Fransa’da Paris Asliye Mahkemesi’nin bir başka ülkede soykırımı suçu işlendiği konusunda karar verme yetkisinin olmadığı ve bu tür kararların Soykırımı Sözleşmesinin ihlâli³⁴ olarak değerlendirmek mümkündür.

³³ Elekdağ, A.g.e., s.6.

³⁴ Pulat Y. Tacar, “Ermenilere Soykırım Yapıldığı Savının Hukuksal ve Ahlaki Açılardan İncelenmesi”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 2, Haziran-Temmuz-Ağustos 200, Ankara, s., Ayrıca ‘Hukuki ve Siyasi Boyutuyla Ermeni Sorunu “Ermeniler Soykırımı Uğratıldı mı?”’, **Ermeni Soykırımı: İddialar ve Gerçekler** adlı web sitesi: <http://www.ermenisorumu.gen.tr>, G.T.22.08.2010.

Sözleşmenin “Orijinal metinler” başlıklı 10.Maddesi bu “Sözleşmenin eşit ölçüde geçerli olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinlerinin 9 Aralık 1948 tarihini taşıdığına” yer vermektedir. 11.Maddede “İmza, Onay ve Katılma” konularına açıklık getirilmiştir.³⁵

Sözleşmenin 12.Maddesinde “Sözleşmenin Uygulama Alanının Genişletilmesi” başlığıyla bir Sözleşmeci Taraf her hangi bir zamanda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben göndereceği bir bildirimle, bu Sözleşmenin uygulanmasını, bu Sözleşmeci Tarafın dış ilişkileri bakımından sorumlu olduğu ülke veya ülkeler bakımından genişletebileceği ifade edilmiştir. 13. Maddede, sözleşmenin “Yürürlüğe giriş” konularına yer verilmiştir.³⁶

14.Madde Sözleşmenin yürürlükte kalış süresini belirtirken, 15. Madde Sözleşmenin hangi durumlarda yürürlükten kalkacağına ve 16. Madde ise Sözleşmenin değiştirilmesinin ancak Genel Kurul kararıyla gerçekleştirilebileceğine işaret etmiştir.³⁷

Sözleşmenin son iki maddesi, 17.Madde’de “Bildirimler” başlığıyla Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bütün Birleşmiş Milletler Üyeleri ve 11.Maddede belirtilen üye olmayan Devletlerin aşağıdaki konularda bilgilendirileceği,

- a) On birinci maddeye göre alınan imzalar, onaylar ve katılmalar;
- b) On ikinci maddeye göre alınan bildirimler;
- c) On üçüncü madde gereğince Sözleşmenin Yürürlüğe girdiği tarih;
- d) On dördüncü maddeye göre alınan çekilme bildirimleri;
- e) On beşinci maddeye göre Sözleşmenin yürürlükten kalkması;
- f) On altıncı maddeye göre alınan bildirimler.

³⁵ Soykırım Sözleşmesi Madde 10-11, “*Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

³⁶ Soykırım Sözleşmesi Madde 12-13, “*Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

³⁷ Soykırım Sözleşmesi Madde 14-15-16, “*Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

18. Madde ise, Sözleşmenin orijinal metni Birleşmiş Milletler arşivinde saklanacağı ve son maddede ise Sözleşmenin Yürürlüğe girdiği tarihin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kayda geçirileceği hususlarına yer verilmiştir.³⁸

Tüm bu bilgiler çerçevesinde, yukarıda açıklanan Sözleşme maddeleri de göz önünde bulundurulursa, özellikle insanlığa karşı suç olgusunun ön plana çıktığı görülür. İnsanlığa Karşı Suç kavramı ilk kez uluslararası düzeyde 1946 Nuremberg İlkeleri VI (c)’de yer almış ve suçun savaş sırasında işlenmiş olunması halinde bu kapsamda değerlendirilebileceği belirtilmiştir. Uluslararası Mahkeme, ister uluslararası, ister iç nitelikte olsun, bir silahlı çatışma sırasında işlenen ve herhangi bir sivil topluluğa yönelik şu suçlardan sorumlu kişileri yargılamaya yetkili kılınmıştır:

a.adam öldürme (murder; assasinat)

b.toplu öldürme (extermination)

c.köleleştirme;

d.göç ettirme;

e.hapsetme;

f.işkence;

g.tecavüz;

h.siyasi, ırksal ya da dinsel temelde zulüm (persecutions; persécutions)

*ı.diğer insanlık dışı eylemler.*³⁹

Yukarıdaki maddelerden de anlaşıldığı üzere 1948 Olayları’nın hukuki olarak İnsanlığa Karşı Suç olarak sayılabilmesi için 9 maddeden oluşan eylemlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Gündüz Aktan konuyla ilgili bir makalesinde 1948 tehcirinin siyasi ve askeri gerekçelerle gerçekleştirilmiş olması nedeniyle İnsanlığa Karşı Suçlar kapsamında da ele alınmayacağına şöyle vermiştir;

“...Tehcir bir grubu, ne grup niteliğiyle ne de başka bir nedenle, yok etmek amacıyla değil, Rus işgal ordularıyla işbirliğine girmiş olan; bu çerçevede

³⁸ Soykırım Sözleşmesi Madde 17-18-19, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”, **Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi**, Belgeler, <http://www.unicankara.org.tr>, G.T.22.07.2010.

³⁹ Alpkaya, A.g.e, s.126-127.

kılavuzluk ve casusluk yapan; isyanlar çıkaran, birlikleriyle Osmanlı ordusuna saldıran; lojistik hatlarını kesen; terörist gerillalarıyla Türk-Müslüman yerleşim birimlerine saldırıp katliamlara girişen Ermenileri doğu cephesinden ülkenin güneyine, savaş dışında kalan bir bölgeye taşımak amacıyla yapıldı. Kaldı ki tehcir yapılmıyaydı, tüm işaretler, Rus ordusuyla birleşen Ermeni güçlerin, Balkanlardaki gibi, çoğunluktaki Türk-Müslüman nüfusu soykırım boyutlarında bir etnik temizlikle bertaraf ederek, kendi devletlerini kuracaklardı. Tehcirin nedeni açık ve kesin biçimde askeri ve Türk-Müslüman nüfusun güvenliği açısından da siyasiydi...’’⁴⁰

Ermeniler tarafından zaman zaman 1915 Olayları'nın İnsanlığa Karşı Suç kavramı altında değerlendirilebilmesi için bazı girişimlerde bulunulduğu ve suçun maddeleri arasında yer alan öldürme, katliam, tehcir, mezalim gibi ifadeler kullanılarak yaşananların İnsanlığa Karşı Suç statüsünde ele alınmasını sağlamaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak gerek tehcirin askeri nedenlerle gerekse de Türk-Müslüman nüfusunun güvenliğinin sağlanması temeline dayandığından “İnsanlığa Karşı Suç” kapsamında değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ermenilerin sırf Ermeni kökenli oldukları ya da dinlerinden dolayı değil, Rus işgal güçleriyle işbirliği ve Osmanlı'nın cephe gerisinde çıkardıkları karmaşanın önlenmesi esasına dayandığından dolayı da söz konusu kavramın dışında kalmaktadır. Ermenilerin ayrıca tehcirle bir başka ülkeye değil ülke sınırları içerisindeki bir başka bölgeye yerleştirildikleri de gözönünde bulundurulduğunda bir kez daha İnsanlığa Karşı Suç kavramı altında ele alınamayacağı görülmektedir.

Konuyla ilgili olarak Sadi Çaycı 1915 Olayları'nın hukuki değil siyasi bir uyuşmazlık olduğunu ifade ederek sorunun diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğine işaret etmektedir;

“...Dostça girişim ve uzlaşma, uygun diplomatik yöntemlerdir. Bu nokta saklı kalmak kaydıyla, Türkiye, gerek Ermenistan, gerek uluslararası toplumun diğer üyeleri ile olan ilişkilerinde, gereğine göre,

⁴⁰ Gündüz Aktan, “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Meselesi”, **Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu**, 24-25 Mayıs 2001, Tertip Kom: Selçuk EREZ-Mehmet Saray, 2001, İstanbul, s.424.

“karşılıklık” (reciprocity), “misilleme” (retaliation) ve “zararla karşılık” (reprisal) kavramlarını, ilkelerini ve yöntemlerini uygulayabilmeyi başarmalı, haklılığını ve kararlılığını gösterebilmelidir.”⁴¹

Elekdağ ise Türkiye’ye yönelik suçlamalarda bulunan kişi ve kurumların Türkiye’ye yönelik suçlamalarda bulunarak aslında bir bakıma uluslar arası ceza hukukunun temel ilkesi olan kanunilik ilkesinin iki boyutunu ihlal ettiklerine şöyle yer verir;

“(1) Kanunsuz suç olmaz (nullum crimen sine lege); yani, kanunda suç olarak tarif edilmemiş eylem cezai sorumluluk doğurmaz ve ceza kanunları makalede şamil olarak uygulanamaz. Bu nedenle, 1950’de yürürlüğe giren BM Soykırım Sözleşmesi hükümleri, 1915’te vuku bulduğu iddia edilen olaylardan dolayı Türkiye açısından sorumluluk yaratmaz. (2) Kanunsuz ceza olmaz (nulla poena sine lege); yani 1915’te soykırım diye bir suç olmaması nedeniyle, o tarihteki eylemler bugün suç diye Türkiye’ye dayatılamaz. Kanunilik ilkesi, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Konvansiyonu’nun, “Antlaşmaların geriye yürümezliği” başlıklı 28. maddesinde de yer alır.”⁴²

Özetle, Ermeni komitalarının Osmanlı Devleti toprakları üzerinde önce otonomi, sonra bağımsız devlet kurmak için siyasi ve silahlı faaliyetlerde bulunmaları nedeniyle siyasi bir grup niteliğinde oldukları için Sözleşmenin 2.Maddesi tarafından korunan dört grup arasına girmediğini ve 1915 olaylarının bir soykırım olarak tanımlanamayacağını söylemek mümkündür. Ayrıca Ermenilerin sorunu hukuki boyuta çekebilmek için zaman zaman tarihi tahrif ettiğini ve 1.5 milyon rakamını kullandıklarını bununda asıl nedeninin hem “propaganda hem de tehcirle yok etme kastının varlığını dolaylı yoldan ispat ederek soykırımı kanıtlama”⁴³ çabalar olarak yorumladığı anlaşılmaktadır.

⁴¹ Sadi Çaycı, “Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Sorunu ve 1915 Olayları”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Yay. Haz: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.198.

⁴² Elekdağ, A.g.e., s.7.

⁴³ Aktan, A.g.m., s.424.

Bir diğer husus ise, gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda Nazilerin Yahudilere karşı beslediği tarzda bir antisemitizmin söz konusu olmaması, gerekse Osmanlı'da Ermenilere karşı ırkçı bir nefretin bulunmaması nedeniyle konunun soykırım ve insanlığa karşı suçlar kapsamına girmediğini söylemek mümkündür.

Soykırım uluslararası hukukta “kolektif bir suç” olarak tanımlandığından soykırımın örgütleyicileri ve plancılarının ırkçı motifle hareket etmeleri yani soykırım motifine sahip olmaları gerekmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nde bu tür bir “ırkçı nefret” olmadığından 1915 Olayları hukuki olarak soykırım teriminin kapsamına girmez. Konuyla ilgili olarak Aktan da arşiv belgeleri ve Osmanlı'nın tarih boyunca ülkedeki azınlıklara yönelik politikalarının 1915 Olayları sırasında devlet yöneticilerinde bu tür bir “ırksal duygunun” olmadığına ortaya koyduğunu ifade ettiği ancak bu tür bir hususunun dünyanın çeşitli yerlerinde tarih boyunca yaşandığına şöyle vurgu yapmaktadır;

“...Dünyanın her yerinde ırksal duygular var. Bunlar hedef grupları derece derece rahatsız edebiliyor. Ancak grubun yok edilmesine varan, yani ırkçılık düzeyine çıkan ırkçılığa yalnızca Batı Avrupa ve onun Kuzey Amerika, Güney Afrika ve Avustralya'daki beyaz sömürgelerinde rastlanıyor. Bu çerçevede 1206-1248'lerde Katarlar'ın Fransa'da, 1492'de Yahudilerin İspanya'da, 16 ve 17. yüzyılda İnka, Aztek ve Maya uygarlıklarının mirasçısı yerlilerin İspanyollarca, 18. ve 19. yüzyılda Kızılderililer'in Amerikalılarca, 19. ve 20.yüzyılda Hollandalı Boerlerin “apartheid” rejiminin hüküm sürdüğü Güney Afrika'da, aynı dönemde Avustralya yerlilerinin İngiliz kökenlilerce, soykırımı tabi tutulması sayılabilir. Diğer uygarlıkları oluşturan toplumların da düşman saydıkları sivil nüfuslara mezalim yaptıkları görülüyor. Ancak bunlarda bir grubu grup olarak yok etme iradesine yol açan ırkçı nefret bulunduğu saptanamıyor. Özellikle İslam ve Türk uygarlıklarında soykırım uygulaması bulunmuyor. Aksi halde bu uygarlıkların yüzyıllarca yaşayan imparatorluklar kurmaları mümkün olamazdı. Unutulmaması gereken husus, Batı uygarlığına ait güçlü ülkelerin

büyük teknolojik üstünlüğüne rağmen, kurduğu sömürge imparatorlukları bir yüzyıldan fazla yaşayabildi.”⁴⁴

1915 Olayları sırasında alınan tehcir kararının askeri ve güvenlik amaçlı alınmış olunması ve tehcir kararının ülkede yaşayan tüm Ermenilere uygulanmamış olunması, ayrıca Ermenilere karşı dini, etnik ya da anti-semitizm benzeri bir nefretin söz konusu olmaması da konunun hukuki boyutu olmadığına işaret etmektedir. Üzerinde durulması gereken önemli bir diğer husus ise 1915 Olayları'nın ardından tehcir sırasında görevlerini ihmal ettikleri tespit edilen bazı asker ve devlet memurlarının yargılanması ve idam edilmesi hususudur. Bu da böyle bir kastın ve niyetin olmadığını ortaya koyan önemli delillerden birini oluşturmaktadır.

⁴⁴ Aktan, A.g.m, s.160.

İ.BÖLÜM: ERMENİ SORUNUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ

I.1. Ermeni Sorununun Tarihsel Kökenleri

Temelleri Doğu Sorununa⁴⁵ kadar uzanan ve günümüzde uluslararası arenada geniş yer edinen Ermeni Sorununu değerlendirirken konunun hukuksal, diplomatik, uluslararası ilişkiler, psikolojik ve sosyo-kültürel boyutlarıyla birlikte tarihsel kökenlerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, “Doğu Sorunu” adı altında yapay bir sorunun ortaya atılma sürecine kadar uzanan bir tarihsel sürece ve derinliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim, 19. yüzyılın ilk dönemlerinden itibaren gerek Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecine girmesi, gerekse İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya gibi büyük devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğunu bölme ve kendi boyunduruğu altında yönetme planları geçmişten günümüze sık sık tekrarlanma gelmiş bir husus olmuştur.

“Doğu Sorunu”nun temelinde aslında büyük devletlerin Osmanlı’nın çöküş sürecinden yararlanarak Osmanlı topraklarını ele geçirme düşüncesi bulunduğundan büyük devletlerin kendi arasında da bir tür rekabetin ortaya çıkmasına neden olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede büyük devletler çeşitli vesilelerle Osmanlı’nın iç işlerine müdahalede bulunmaya başlamış ve kendi aralarında farklılaşan gruplaşmalara yönelmişlerdir. Örneğin, Rusların “Sıcak Deniz’e ulaşmaya çalıştığı için Osmanlı’nın bölünmesi yönünde girişimlerde bulunurken İngiltere’nin ise kendi çıkarlarının tehlikeye girmesinden endişelendiği için Osmanlı’nın toprak bütünlüğünden yana politikalar yürüttüğü görülmektedir. Tüm bu girişimler Osmanlı İmparatorluğu üzerinden doğrudan hayata geçirilemeyeceği için

⁴⁵ XIX. yüzyılda politik bir tabir olarak ifade kullanılmaya başlanan Doğu Sorunu, ilk kez 1815 yılında Viyana Kongresi’nde kullanılmıştır. “Şark Meselesi” olarak da bilinen bu ifadeyle, Avrupalı büyük devletlerle Rusya aslında, Osmanlı topraklarının paylaşılması ve Türklerin Avrupa kıtasından atılmasını kastetmekteydi. Osmanlı Devleti’nin paylaşımı konusunda büyük devletlerarasında yaşanan sorunlar, bu kez Doğu Sorunu teriminin Osmanlı’nın toprak bütünlüğü için kullanılmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu’nun ortadan kaldırılması için de Büyük devletlerin uyguladığı politikalar da Doğu Sorunu adı altında uygulanmıştır. Bu nedenle Ermeni sorunu, Doğu Sorununun doğal olarak en önemli boyutunu oluşturmaktaydı. Mahir Garibov, **I. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Azerbaycan – Ermenistan İlişkileri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2006, s.58, Seyit Sertçelik, **Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, 2009, Ankara, ss.1-9.

de imparatorluk bünyesindeki farklı etnik gruplar üzerinden bu politikaların daha rahat uygulanabileceğinden hareket edilmiştir. Bu çerçevede Büyük devletler bazen dini bazen de etnik nedenler öne sürerek zamanla İmparatorluk bünyesindeki etnik gruplarla ilgili taleplerin daha da artmasına ve reform taleplerinin daha sık gündeme getirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Büyük Güçlerin çabalarının yavaş yavaş sonuç vermeye başladığını ve bunun sonucunda 1839 yılındaki Tanzimat reformlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Her ne kadar diğer gayrimüslim topluluklarla beraber Ermenilere de 1856 Islahat Fermanı ile pek çok hak tanılsa da, bu haklar Ermeniler için tatmin edici değildi. Bu nedenle 1862 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha fazla hak talep ettiler ve bu taleplerini bir nizamname taslağı şekline sokarak hükümete gönderdiler. Bu taslak değerlendirildi ve daha sonra "Ermeni Milleti Nizamnamesi" adıyla kabul edildi. Buna göre Ermeni topluluğunun içişlerinin idaresi, Ermeniler tarafından teşkil edilecek 140 kişilik bir Meclise veriliyordu. Bu meclisin ancak 20 üyesi Patrik tarafından atanabilecekti. Diğerleri ise İstanbul'da ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan Ermeniler tarafından seçilecekti. Görüldüğü üzere, bu kanun Ermeni toplumu içindeki çatışmaları yansıtması açısından son derece önemlidir. Zira kanunname Ermeni toplumunun önde gelenlerinin Patrikliğin baskısına karşı harekete geçtiğini ve bu konuda ciddi önlemler alınması yolunda çaba gösterdiğini kanıtlamaktadır.⁴⁶

Avrupa siyasetinin 19.yüzyıla birlikte değişmeye başlaması ve değişen yeni siyasetin ağırlık merkezinin kıta Avrupası dışına taşması beraberinde Ermeni meselesinin gündeme gelmesini ve Avrupa kamuoyunun bu konuya ilgi duymasına neden olmuştur. Çünkü Avrupa Devletleri bu siyasetin bir gereği olarak kendi topraklarının dışında da güç noktaları oluşturmak zorunluluğu hissetmişlerdir. Bu nedenle dünyanın değişik bölgelerinde kendilerine bağlı veya kendi çıkarlarına uygun siyasi yapıların oluşması için bir mücadele sürecine girerek özellikle Osmanlı Devleti ile Avrupa devletlerinin ilişkilerinde gergin bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu mücadelenin içerisinde Osmanlı Devletinin bünyesindeki farklı etnik

⁴⁶ Mustafa Serdar Palabıyık, "Ermeni Sorununa Giriş: Başlangıçtan Lozan Antlaşması'na Kadar", **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009, s.11-12.

unsurların önemli etkisi olmuştur. Özellikle Ermeni Sorunu diye bilinen bu mesele Avrupa devletleri ile Osmanlı Devletinin ilişkilerinde uzun süre problemlerin yaşanmasına neden olmuştur.⁴⁷ Bu konuda Osmanlı'nın Tiflis Başşehbenderi Münir Süreyya Bey, 9 Temmuz 1916'da kaleme aldığı 194 sayfalık "*Ermeni Meselesinin Geçirmiş Olduğu Safahat-ı Siyasiyyeye Dair Tarihçe (1877-1914)*" adlı raporunda da benzer şekilde Ermeni sorununun temelinde aslında Avrupa devletlerinin çıkarlarının bulunduğu dile getirilmekte ve Avrupa devletlerinin bu konuyu istismar ederek Osmanlı'ya müdahale yolunu açık tutmaya çalıştığına değinilmiştir.⁴⁸ Raporda ayrıca bir dönem Rus Dışişleri görevlisi olarak Van ve Bitlis'te görev yapmış Rus Generallerinden Mayevski'nin yazdığı esere de atıfta bulunulmuştur. Mayevski'nin de raporunda Münir Süreyya Bey'in işaret ettiği hususlara değinerek Avrupa'nın Türkiye'ye yönelik ilgisinin temelinde Rus düşmanlığının olduğunu, ancak bunu Osmanlı'daki Hıristiyanlar üzerinden hayata geçirmeye çalıştıklarına şöyle değinilmiştir:

"...1894 senesinden itibaren Türkiye'de tedirginlik veren bir çok olay meydana gelmeye başlamıştır. Eğer Avrupa desteği olmasaydı yeryüzünde böyle bir olay hiçbir zaman ortaya çıkmazdı. İlk etapta Ermeni sorunu ortaya atıldı. Bu sorun Osmanlı Asyasındaki on vilayeti kana buladı. Rusların ses çıkarmadığı ve Ermenilerin de artık güçten düştüğünü gören Avrupa Türkiye'nin başına yeni bir Girit sorunu çıkardı. Bunun da beklenen neticesi olarak Türk-Yunan savaşı ortaya çıktı. Ve bunun da ardından Makedonya sorunu baş gösteri. İşte on senedir birbirini izleyen olayların sonucu artık bütün bu meselelerin sonuna yaklaşıldığını gösteriyor. İşte bu şekilde Ermeni meselesi Avrupaca oynanmaya başlanan dramın birinci perdesini oluşturur... Ermeni hükümetinin kurulması, çeşitli milletlerden olan Güney Kafkasya'nın diğer tarafındaki Rusya'nın Osmanlı Asya'sına doğru genişlemesine Avrupa tarafından istenen güzel bir engeldir. Böyle bir düşüncenin gerçekleşmesi

⁴⁷ Rıdvan Tümenoğlu, (2010), "*Osmanlı Devletinde Ermeni Sorunu ve Avrupa Devletlerinin Ermeni Politikaları*", www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat1=2&yazi=456 E.T.29.07.2010.

⁴⁸ Münir Süreyya Bey, *Ermeni Meselesinin Siyasî Tarihçesi*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.68-69.

zordur. Bu bölgede Doğu Anadolu Halkı Ermenilerden birkaç kat fazladır...”⁴⁹

Münir Süreyya Bey’in de işaret ettiği gibi sorunun temelinde Avrupa devletlerinin çıkarları söz konusu olduğundan Hıristiyanlığı koruma, ya da insani gerekçelerle öne sürülen hususların bahane olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Büyük devletlerin Ermeni meselesini bir araç olarak kullandıkları hususu Rus Generali Mayevski’nin raporunda yer almıştır;

“...Oysa yapılan her şey Türkiye’nin göz kamaştırıcı mirasından hisse sahibi olmak amacına yöneliktir. Hıristiyanları korumak, insanlığı ve kanunu savunmak, bunların hepsi sıkılmamak için birer maskedir. Ermenilerin gerçekten zor duruma düşmelerine Avrupa aldırış bile etmemektedir. Ermeniler parlak konuşmalardan etkilenip bir daha ayaklansalar ve geçen olaylar kadar zarara uğrasalar o ünlü konuşmacıların meydana gelecek sonuçtan zerre kadar yüzleri kızarmaz...”⁵⁰

Sorunun oluşum evrelerine geçmeden önce Ermeni sorununun ne olduğunun tanımlanmasında yarar vardır. Ermeni sorununu, araştırmacılar tarafından “farklı şekillerde yorumlanan ancak genel olarak aynı neticeye varılan bir mesele” olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda Ermeni sorununa dair tanımlara şöyle bir göz attığımızda alanında uzman görüşlerin hemfikir olduğu bir husus varsa, o da sorunun 1868-74 Osmanlı-Rus Savaşı ile başladığıdır.

Avrupa'daki siyasal ve ekonomik dengelerin değişmesi, ülkelerin kendi toprakları dışında da iktidar ve sömürge mücadelesine girmesi, Ermeni Sorununun ortaya çıkmasında ve daha çok gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Çünkü Ermenilerin yaşadığı ve Ermenistan diye tabir edilen bölge, bu dönemde Avrupa’da güç dengelerini ellerinde bulunduran İngiltere, Rusya ve Fransa’nın çıkarlarının çatıştığı bir bölge durumundaydı. Bu nedenle bu ülkeler bölgede kendi otoritelerini sağlamak ve bölgeyi denetim altında tutabilmek için Ermenilerle yakın ilişkilere

⁴⁹ A.g.e., s.70-71.

⁵⁰ A.g.e., s.72.

girmişlerdir. Ermenileri Osmanlı idaresine karşı kıskırtan Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti karşısında Ermenilerin savunuculuğunu yapmışlardır. Bu çalışmaları sonucunda Avrupa devletleri Ermeni Sorununu hazırlayan diğer bir faktör olmuşlardır.⁵¹ Konuyla ilgili olarak Münir Süreyya Bey “*Ermeni Meselesinin Geçirmiş Olduğu Safahat-ı Siyasiyyeye Dair Tarihçe (1877-1914)*” adlı raporunda büyük devletlerin özellikle de İngilizlerin Ermeni meselesini ve Ermenileri kendi çıkarları doğrultusunda kullandıktan sonra konuyu nasıl rafa kaldırdıklarını, Ermenilerin de aslında kullanıldıklarının farkında olduklarını ve bu duruma isyan ettiklerini ve Rusya’nın kendilerini yalnız bırakmasından duydukları üzüntüyü Rus Generali Mayevski’nin raporuyla şöyle ortaya koyar;

*“İngiltere ilk önce Ermeni sorununu ortaya attı. Ermeni sorunun alkışlayan diğer Avrupa hükümetleri sorunun içinden çıkılmaz bir halde olduğunu biliyordu. Ancak bunlarda Ermeni komitesini hiç sevmediklerinden bu karışıklığın sonunda Ermenilerin uğrayacakları zararları dikkate almadılar. Genelde onlar için Ermeni kargaşasının gündeme gelmesi gerekliydi. Ermeniler bilmeden görevlerini yerine tamamladıklarında Avrupa onları üzerinden atıp kurtuldu. 1898 ve 1899 yılından bin kat daha kötü durumdaydılar. Şimdi Ermeni sorunu basında bile görünmez oldu. Ancak bazı yerlerde unutulmaması için konuşmalar ve konferanslar yapıldığı ara sıra basında görülüyor. Paris, Cenevre, Brüksel, Milan, Budapeşte çoğunlukla bu gibi ismarlama konferansların yapıldığı yerlerdir. Daha geçende bir çok Ermeni dostları Berlin’de toplanmışlardı. Konuşmacılar Ermenilerin içine düştüğü felaketi ve Avrupa’nın bunu üzerinden nasıl silkinip attığını, özellikle Rusya’nın hiç ses çıkarmadığını yakınlıkla anlatılar...”*⁵²

Ermeniler Osmanlı İmparatorluğu döneminde askeri, siyasi, sosyal ve sanatsal alanlarda İmparatorluğun kültürüne katkı sağlamış ve söz konusu dönemde imparatorluk sınırları dahilinde bir çok şehirde Ermeni zanaatkârları Osmanlı ekonomisi ve ordusu için önemli görevlerde yer almışlardır. Özellikle İstanbul, Bursa, Tokat, Kayseri, Ankara, Erzurum, Nahçıvan ve Erivan gibi kentlerde Ermeni

⁵¹ Tümenoğlu, “*Osmanlı Devletinde Ermeni Sorunu ve Avrupa Devletlerinin Ermeni Politikaları*”, s.4.

⁵² Süreyya Bey, **Ermeni Meselesinin Siyasî Tarihçesi**, s.71-72.

tüccar ve zanaatkârlar ciddi bir ekonomik gücü ellerinde bulundurmuşlardı. Yine bu dönemde, Ermeni sanatkârlarının Osmanlı musiki ve mimarisine de önemli katkıları olmuştur. Ancak iki toplum arasındaki bu yakın ilişkiler, 19. yüzyılın sonlarına doğru kopmaya başlamış ve bu kopuş 20.yüzyılda da devam etmiştir.

Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda barış ve refah içinde yaşayan imparatorluktaki Ermeni Milleti'nin birdenbire isyan ve ayrılıkçı faaliyetlerine yönelerek bir değişim içerisine girmesinin altında çok boyutlu nedenler bulunduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Batılı devletlerin etkisi, milliyetçilik akımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ve büyük devletlerin misyonerler aracılığıyla Ermeniler arasında yaratmış oldukları mezhep kavgalarının Ermeni cemaatinde birtakım ayrışmaların yaşanmasına neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Osmanlı Devletinin aslında 1874'teki Rusya yenilgisinin ardından imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile “*Doğu Sorunu*” adı altında Ermeni Sorununun temellendirildiğini ve bu antlaşmanın Ermeni Sorunu'nun başlangıç noktasını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Böylelikle büyük devletler bazı çıkar mücadelelerini Ermeniler ve bazı diğer dini etnik gruplar üzerinden sürdürerek Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik müdahale girişimlerini kolaylaştırmış ve bu durum ise, sorunun giderek -daha da- büyümesine yol açmıştır.

Berlin Antlaşması'ndaki “*Anadolu'nun doğusunda Ermenilerle meskûn yerlerde ıslahat yapılması ve Ermenilerin Kürtler ve Çerkeslere karşı himaye edilmesi gerektiğinin*” yer aldığı hüküm “*Ermeni Sorununun uluslararası alana taşınması yolundaki ilk adımı*”⁵³ olarak değerlendirilse de aslında antlaşmaların orijinal metinlerine bakıldığında konunun Berlin Antlaşmasından daha önce Ayestefanos Antlaşmasının 16. Maddesi'nde “Girit ve Ermenistan'da Islahat yapılması” şeklinde yer aldığı görülmektedir. Münir Süreyya Bey de Ermeni meselesinin ilk defa Ayestefanos Antlaşması ile uluslararası alanda duyulduğunu ve bu tarihten itibaren Antlaşmanın 16.Maddesi gereğince Osmanlı Devletinin

⁵³ Hikmet Özdemir, **Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917**, TTK Yayınları, Ankara, 2005, s.7-10, Yılmaz Öztuna, “*Ermeni Sorununun Oluştığı Siyasal Ortam*”, **Osmanlı'nın Son döneminde Ermeniler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s.41-43, Temuçin Faik Ertan, “*Lozan Konferansı'nda Ermeni Sorunu*”, **KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt II, Sayı 2, (Güz 2000), s. 209-225.

Ermenilerin yerleşik olduğu eyaletlerde gerekli ıslahatları yapmayı taahhüt ettiğini ifade etmektedir.⁵⁴ Daha sonra ise bu maddenin Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalya ve Fransa arasında 13 Temmuz 1878'de Berlin'de⁵⁵ imzalanan barış antlaşmasında Osmanlı Devleti'nin Vilayat-ı Sitte denilen Doğu Anadolu'daki illerde Ermeniler lehine ıslahat yapması şeklinde 61.Madde olarak değiştirildiği görülmektedir.⁵⁶ Bu konuda Esat Uras da Ermeni sorununun uluslararası arenada yer almasının başlangıcının Ayestefanos Antlaşmasına dayandığını ve Ermenilerin aslında tam bağımsızlık ümit ederken bu antlaşmayla yetinmek zorunda kaldıklarını ve söz konusu antlaşmanın siyasi alanda Ermeni meselesine ciddi destek sağladığını dile getirmektedir.⁵⁷ Dolayısıyla konunun ilk defa aslında Ayestefanos Antlaşması ile uluslararası boyut kazandığını söylemek mümkündür.

Bu çerçevede Yavuz Ercan 1877 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğunda bir Ermeni meselesinin olmadığını bu tarihten itibaren sorunun ortaya çıkmaya başladığını ve sorunun ortaya çıkmasında İmparatorluğun çöküş sürecine girmesinin önemli bir etkisi olduğuna işaret eder;

*“1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan önce Osmanlı İmparatorluğu’nda bir Ermeni Sorunu söz konusu değildir. Bu savaşla birlikte böyle bir sorun ortaya çıkmış ve çeşitli şekillere girip gelişerek imparatorluğun yıkılışına kadar sürmüştür... Ermeni sorunun Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü nedeniyle ortaya çıkan sorunlardan birisidir.”*⁵⁸

⁵⁴ Münir Süreyya Bey, **Ermeni Meselesinin Siyasî Tarihçesi**, s.7.

⁵⁵ Yılmaz Öztuna, *“Ermeni Sorununun Oluştığı Siyasal Ortam”*, **Osmanlı'nın Son Döneminde Ermeniler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2002, ss.40-43.

⁵⁶ Yusuf Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri ve Gerçekler 1914-1918**, TTK Yayınları, Ankara, 2001, s.15-17, Ahmet Kolbaşı, *“1878 Berlin Kongresi Sonrasında Osmanlı Ermenilerinin Siyasi Kimlikleşmesi Sürecinde Rus ve İngiliz Etkisi”*, **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Yıl: VII Sayı: 14, 2009, s.27-38.

⁵⁷ Esat Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, 2. Baskı, s.208-209, Azmi Süslü, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990, s.35, Cevdet Küçük, **Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı 1878-1897**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s.4.

⁵⁸ Yavuz Ercan, **Toplu Eserler: I, Ermenilerle İlgili Araştırmalar**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 197, Ayrıca bakınız, Mim Kemal Öke, **Yüzyılın Kan Davası, Ermeni Sorunu: 1914-1923**, Aksoy Yayınları, İstanbul, 2000, 102-108.

Bu kapsamda özellikle 1878 tarihi birçok Ermeni yazar tarafından da kabul edildiği üzere⁵⁹ Türk-Ermeni ilişkileri açısından bir dönüm noktası olduğunu ve sorunun bu tarihten itibaren farklı bir şekil almaya başlayarak daha fazla dış müdahalelere açık hale geldiğini ve büyük devletlerin de bunu her fırsatta değerlendirme girişimlerinde bulunmaya başladığını söylemek mümkündür.

Berlin Kongresinden sonra I.Dünya Savaşı yıllarına kadar geçen sürede Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Ermeniler Kongreden çıkan sonuçtan memnun kalmadıklarından irili ufaklı bir takım isyan girişimlerinde bulunarak Batının daha fazla dikkatini bölgeye çekmeye çalıştıkları görülmektedir. 93 Harbinden sonra “Kara Haç” adıyla kurulan gizli Ermeni derneği Van ve civarında Müslümanlara yönelik çeşitli suikastlar düzenlemeye başlamışlardır.⁶⁰ İlerleyen yıllarda ise bu kez Ermenileri silahlandırmak amaçlı “Vatan Savunucuları” adıyla yeni bir izli Ermeni örgütü kurulmuştur.⁶¹ Hans-Lukas Kieser bu örgütlerin kuruluşu, eylemleri ve temel hedeflerinin sisteme karşı bir devrim gerçekleştirmek ve aynı zamanda milliyetçi ve sosyalist propaganda faaliyetleri olduğunu şöyle ifade etmiştir;

“...Berlin Antlaşmasında verilen sözlerin yerine getirilmediğini gören bazı genç Ermeniler tepki göstermeye başladılar. Protestan misyoner okullarında, kendi Ermeni okullarında ya da Avrupa’da Batılı liberal eğitim gören bu gençler hükümete isyan etmeyi kararlaştırdılar. Önce 1887’de Cenevre’de daha sonra da Tiflis’te devrimci dernekler kurdular. Bunlar Doğu vilayetlerinde milliyetçi ve sosyalist propaganda yapmaya ve az da olsa, bazı gerilla faaliyetleri sürdürmeye başladılar. Hedefleri Kürt rayalarıyla beraber sisteme karşı bir devrim hazırlamaktı...”⁶²

⁵⁹ Louise Nalbandian, **The Armenian Revolutionary Movement The Development of Armenian Political Parties Through the Nineteenth Century**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1967, s.27.

⁶⁰ Kamuran Gürün, **Ermeni Dosyası**, TTK Yayınları, Ankara, 1983, s.129.

⁶¹ Nalbantyan, Louise, **Armenian Revolutionary Movement**, s.84.

⁶² Hans-Lukas Kieser, “Ermeni Meselesi”, **Zurich Akademik Çalışma Grubu Semineri Bildirisi**, 11 Mart 2001, s.5.

Söz konusu örgütler ve daha sonraki yıllarda Armenakan, Hınçak Komitesi ve Taşnak Partisi gibi partilerin de kurulmasıyla birlikte Müslümanlar aleyhindeki faaliyetlerinin üst düzeye ulaşması beraberinde saldırı ve terör eylemlerinin artmasına neden olmuştur. Böylelikle iki toplum arasındaki ilişkilerde bir kırılmaya yaşanmaya başlamış ve Tehcir kararı ise bu kırılmanın son noktasını oluşturduğu görülmektedir.

I. Dünya Savaşı yıllarında bazı ayaklanma faaliyetlerinde bulunan Ermenilere yönelik Osmanlı Hükümeti bir tutuklama kararı almıştır. 27 Mayıs 1915 tarihinde hükümetin savaş bölgelerinde yaşayan Ermeni nüfusun tehcirine ilişkin kabul ettiği bu karar, Ermeniler tarafından soykırım kararı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bazı kesimler tarafından tehcir kelimesi yerine doğrudan soykırım kelimesi kullanılmaktadır. Özellikle Ermeni diasporasında⁶³ günümüzde artık konunun soykırım olup olmadığı bile değil doğrudan soykırımın sonucunun değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak BYEGM arşivinde yer alan bir haberde Hovvanisyan da 1915 olaylarının tehcir olarak tanımlanamayacağını, konuyla ilgili tartışmaların soykırımın varlığı ya da yokluğu olmaması gerektiği, önemli olan soykırımın nedenlerinin ve sonuçlarının incelenmesi olduğu yönünde beyanatta bulunduğu görülmektedir.⁶⁴

Tehcir kararına geçmeden önce kısaca kimlerin tehcire tabi tutulduğu ve hangi nedenlerle tehcirin başlatıldığının belirtilmesinde yarar vardır. Bilindiği gibi tehcir kararı tüm Ermenileri kapsamamakla beraber öncelikle sorunlu bölgelerde isyan faaliyetlerinde bulunmuş ve düşmanla işbirliği yapan Ermenilere uygulandığı görülmektedir. Bu hususta Yusuf Halaçoğlu Tehciri Talat Paşa'nın başlattığını, Meclis'i Vükelanın da kararı uygun bulduğunu yani aslında kararın tek bir kişinin inisiyatifinde olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca söz konusu kararla ilk etapta savaştaki

⁶³ Mehlika Aktok Kaşgarlı, Ermenilerin ticaret alanındaki yetenekleri nedeniyle daha antik çağlardan itibaren, buldukları toprakları terk ederek daha verimli ve daha zengin ülkelere göç ettiklerini, bu yolla kiliselerin papazlarının yönetiminde mükemmel bir diaspora kurarak azınlık olarak yaşadıkları ve bu durumun Ermeni diasporasının temellerini oluşturduğunu belirtmiştir. Mehlika Atok Kaşgarlı, "*Ortaçağ Ermeni Tarihleri Kritiği*", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri (8-12 Ekim 1984 Erzurum)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1984, s.329.

⁶⁴ "*Ermeni Soykırımına İlişkin Tasarıya Karşı, Siyasetçilerde Olduğu Gibi, Tarihçiler Arasında da Görüş Farklılıkları Var*", **Londra Radyosu**, 29 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.127-133.

cephelerin güvenliğini sağlanması için özellikle de *Kafkas ve İran* cephesinin geri bölgesini oluşturan Erzurum, Van ve Bitlis dolaylarına ağırlık verildiği anlaşılmaktadır. Halaçoğlu özellikle Ermenilerin bu bölgelerde düşmanla işbirliği yaptığı ve bir çıkarma hareketini kolaylaştıracak faaliyetler içinde bulduklarının tespit edildiğini ve bu nedenle Tehcir kararının daha sonra isyan çıkaran, düşmanla işbirliği yapan ve Ermeni komitacılarına yataklık eden diğer vilayetlerdeki Ermenileri de kapsadığına yer vermektedir.⁶⁵

Sevk ve İskân Kanunu olarak da bilinen Tehcir kararı sadece Ermenilere yönelik değil⁶⁶ Rum ve Arapları da kapsamaktaydı. I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğunun güvenlik gerekçesi ile almış olduğu bu karar 1 Haziran 1915 günü dönemin Resmi Gazetesi olan Takvim-i Vekayi'de yayınlanmış daha sonra ise 10 Haziran'da yayınlanan bir diğer kararname ile *Emlâk-ı Metrûke Komisyonu* yani Terkedilmiş Mallar Komisyonu kurularak tehciire tabi tutulan kişilerin geride bıraktıkları mallarının nasıl korunacağı hususu karara bağlanmıştır.

Tehcir kararının alınmasının gerekçesi dönemin resmi gazetesi olan *Takvim-i Vekayi*'de savaş bölgelerinde bulunana Ermenilerin, Osmanlı sınırlarını korumakla görevli Türk silahlı kuvvetlerinin hareketini güçleştirdikleri, düşmanla işbirliği yaptıkları, askeri birliklere saldırdıkları, halka silahlı saldırıda buldukları, düşman kuvvetlerine erzak sağladıkları ve gizli mevkileri düşmana gösterdikleri gerekçesiyle alındığı ifade edilmiştir.⁶⁷

⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918)**, s.53-54, Yusuf Halaçoğlu, "*Osmanlı Devleti Neden Tehcir Uyguladı? Tehcirle İlgili Gerçekler*", **Osmanlı'nın Son Döneminde Ermeniler**, Ed: Türkkaya Ataöv, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2002, s.106-107, Yusuf Sarıncay, "*Sevk ve İskan*", **Türk-Ermeni İhtilafı Makaleler**, Yay. Haz: Hikmet Özdemir, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2007, s.211-233.

⁶⁶ Kemal Çiçek, **Ermenilerin Zorunlu Göçü (1915-1917)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.45, Süleyman Beyoğlu, "*1915 Tehciri ve Soykırımı İddiaları*", **Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 24-25 Mayıs 2001, Yay. Haz. Selçuk Erez, Mehmet Saray, İstanbul, 2001, s.176, Sarıncay, "*Sevk ve İskan*", **Türk-Ermeni İhtilafı Makaleler**, s.211-233.

⁶⁷ Azmi Süslü, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Erzurum, 1990, s.111'den nakleden Süleyman Beyoğlu, "*1915 Tehciri ve Soykırımı İddiaları*", **Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu**, 24-25 Mayıs 2001, Yay. Haz. Selçuk Erez, Mehmet Saray, İstanbul, 2001, s.176.

Tehcir kararının alınmasında yukarıda değinilen nedenlerin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğunun farklı politik kaygılar nedeniyle bu kararı aldığı yönünde de bir takım iddialar bulunmaktadır. Bu anlamda Osmanlı'nın savaşı bahane ederek Ermenileri Rus sınırından uzaklaştırma düşüncesinin⁶⁸ de bu kararın alınmasında etkili olduğu dile getirilmektedir.

Tehcir kanunu olarak da bilinen ve dört maddeden oluşan bu karar geçici nitelikte olup “*Savaş zamanında hükümet uygulamalarına karşı gelenler için asker tarafından uygulanacak önlemler hakkında geçici kanun*” adıyla 27 Mayıs 1915 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun, 1 Haziran 1915 günü dönemin Resmi Gazetesi Takvim-i Vekayi’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁶⁹

Söz konusu kararın maddeleri incelendiğinde İmparatorluğun Tehcir Kararını Savaş yıllarında olmalarından dolayı güvenlik endişelerine dayandırdıkları ve geçici bir önlem olarak aldıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı Hükümetinin dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda mevcut verilerden hareketle tehcir kararının bir bakıma Müslümanların güvenliğinin yanı sıra Ermenilerin güvenliğinin de sağlanması amacıyla alındığı görülmektedir. Ancak savaş koşulları ve dönemin imkanları göz önünde bulundurulduğunda dünyadaki bir çok ülkede olduğu gibi Türk ve Ermeni nüfusunun da maruz kaldığı yiyecek, temiz su, ulaşım araçları ve hijyen koşullarının sağlanamaması nedeniyle ciddi kayıpların yaşandığını söylemek mümkündür.

⁶⁸ Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918)**, s.54, Sarıay, “*Sevk ve İskan*”, **Türk-Ermeni İhtilafı Makaleler**, s.211-233.

⁶⁹ Takvîm-i Vekâyi, 18 Receb 1333 / 19 Mayıs 1331, 7. sene, nr. 2189'den nakleden Azmi Süslü, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990, s.110-111, Tehcir kanununun maddelerinin içeriği kısaca şöyledir; “*1.Sefer zamanında ordu, kolordu ve tümen komutanları ile bunların vekilleri ve müstakil bölge komutanları herhangi bir şekilde hükümetin emirlerine, ülkenin savunmasına ve emniyetin sağlanmasına dair yapılan düzenlemelere halk tarafından karşı muhalefet ve silahla saldırma ve karlı koyma görülürse, derhal askeri güçlerle en şiddetli şekilde cezalandırmaya, saldırı ve karşı koymayı tamamen ortadan kaldırmaya yetkili ve zorunludur.*

2.Ordu, müstakil kolordu ve tümen komutanları askeri nedenlerle veya casusluk ve hainliklerini hissettikleri köyler ve kasabalar ahalisini tek tek veya toplu olarak diğer yerlere sevk ve iskan ettirebilirler.

3.Bu kanun yayın tarihinden itibaren geçerlidir.

*4.Bu kanunun uygulanmasından Başkomutanlık vekili ve Harbiye Nazırı (Savaş Bakanı) sorumludur.”, Çiçek, **Ermenilerin Zorunlu Göçü (1915-1917)**, s.45.*

Söz konusu kayıplarla ilgili olarak halen günümüzde Türkiye ve Ermenistan'dan çok Avrupa ülkeleri basınında ve dünyadaki diğer basın yayın organlarında 1915 olaylarıyla ilgili olarak taraflı yayınların yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Ermeni sorununun tarihsel oluşumuyla ilgili olarak Avrupa basınında yer alan birkaç habere yer verilmesinde yarar vardır. Örneğin; France-5 televizyonunun 19 Mayıs 2002 tarihli yayınında “Debat Public” adlı programda soykırım iddiaları tartışılarak Türkiye aleyhindeki bir programa şöyle yer verilmiştir;

“Osmanlı İmparatorluğu’nda, özellikle Anadolu illerinde, 2 milyondan fazla Ermeni yaşamaktadır. Türk hükümeti, Birinci Dünya Savaşı kargaşası içinde, Ermeni meselesi diye adlandırdığı meseleye bir son vermenin zamanı geldiğini düşünmektedir. Ve yüzlerce Ermeni öldürülür: Aydınlar, siyaset adamları. 24 Nisan 1915’te Ermeni soykırımı başlamıştır. İçişleri Bakanı Talat Paşa, birliklerine gönderdiği telgrafta planın uygulamaya sokulmasını istemektedir: Hükümet, Türkiye’de oturan Ermenilerin, kadın, çocuk, sakat ayrımı yapılmaksızın tamamen kökünün kazınması kararı almıştır. Yok etme usulü ne kadar trajik olursa olsun, vicdanın sesini dinlemeksizin onların varlığına son vermek gerekmektedir.”⁷⁰

Görüldüğü üzere Avrupa’da üzerinden 90 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen halen 1915 Olaylarına günümüz penceresinden bakılmakta ve Türkiye bu açıdan suçlanmaktadır. Benzer tutuma Fransız-Alman ortak kanalı ARTE’nin de 13 Nisan 2005 tarihli yayınında Laurance Jourdan imzalı bir belgeselde de rastlamak mümkündür. Soykırım iddialarının konu edinildiği bir programda soykırımı yaşadığı iddia edilen bazı kişilerle yapılan röportajlar yayınlanarak, 1915 olayları üzerinden topluma olumsuz Türkiye ve Türk insanı imajı şöyle empoze edilmeye çalışılmıştır.

“Ermeniler, Kafkasya’nın güneyinde, Karadeniz ile Hazar arasında yer alan, zengin ticaret ve istila yollarının kesiştiği, stratejik önemdeki bu yüksek düzlükte neredeyse bin yıldan beri yaşıyorlardı. Sonra istilacıların bu toprakları yeni bölgelere gelmeleriyle, Ermenilerin özerklikleri geçersiz

⁷⁰ “Marsilya Ermenileri”, **France-5**, 27 Nisan 2002, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

kılındı. 1915 ile 1917 yılları arasında Anadolu'daki Ermeni halkını üçte bire indiren bir trajedinin habercisiydi.”⁷¹

Günümüzde Türkiye'ye ve 1915 Olaylarına benzer bir bakış açısına Avrupa'nın yanı sıra Rus basınında da rastlamak mümkündür. Günlük tirajı 118.000 olan Moskova kaynaklı *Moskovskiye Novosti* gazetesinde 1915 Olaylarının Avrupa ülkeleri tarafından soykırım olarak kabul edilmesinin Türkiye'ye verilen bir ders olacağı ancak Türkiye'nin halen bu “gerçeğin” farkında olmadığını⁷² ifade eden bir habere yer verildiği görülmektedir.

1915 Olayları bir diğer Rus basın yayın organı olan *GazetaSNG*'de da konu edildiği ve Karine Ter-Saakyan imzasıyla bir habere yer verildiği görülmektedir. Haberde kısaca Ermenilerin soykırımı nasıl AB ülkelerine bir baskı aracı olarak kullandıkları ve soykırımın ilerleyen dönemlerde nasıl Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin önşartı haline getirileceği hususuna dikkat çekilmiştir. Haberde ayrıca soykırım iddialarının Ermenistan'ın dış politikasının esas meselesi olduğu ve Ermenilerin sadece soykırımın tanınmasıyla yetinmeyeceklerine şöyle vurgu yapılmıştır;

“Soykırımın tanınması Ermeniler için siyasi bir meseledir. Bu meselenin sadece Ermenilerin değil tüm insanlığın sorunu olduğu konusunda Dışişleri Bakanı Oskanyan'a katılıyorum. Soykırımın tanınması başta Türkiye'ye gereklidir, çünkü Avrupa için bu, sadece şartlardan biridir. Soykırımın tanınmasından sonra Ermenistan'ın tazminat isteyeceğini de çok iyi bilen Türkiye, var gücüyle ve imkânıyla bu sorunun çözümünü uzattıkça uzatıyor. AB, Ermenilerin, olayın tanınmasıyla yetinmeyeceğini bilmeli.”⁷³

1915 Olaylarının Ermeni basınındaki yansımalarına bakıldığında ise Avrupa basınından farklı olarak sık sık Ermenistan'ın Türkiye'den toprak talepleri ile

⁷¹ “*Türkler Ermenilere Karşı... 20. Yüzyılın İlk Soykırımı (I)*”, ARTE TV, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-26.

⁷² “*İskeletleri Dolaplarda Saklamayın: 1915 Tarihli Soykırımın Tanınması Dalgasının Avrupa'da Yayılması, Türkiye'ye Verilen bir Derstir*”, *Moskovskiye Novosti*, 22 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.50.

⁷³ “*Mahkeme Günü Yaklaşıyor Mu?*”, *GazetaSNG*, 8 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-32.

tazminat taleplerinin konu edinildiği görülmektedir. Ermenistan'da yayımlanan Golos Armenii adlı gazetede Arsi Kazinyan imzalı bir haberde Türkiye'nin soykırımı kabul etmesinin sadece tanıma ve özür anlamına gelmeyeceği kendileri için aynı zamanda "vatana dönüş" olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Haberde ayrıca bugüne kadar bir çok ülkeye kabul ettirilen soykırım kararlarında neden vatana dönüşle ilgili olarak herhangi bir ibarenin olmadığı hususu da sorgulanarak, bu konunun ilk etapta Erivan yönetimi tarafından dillendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

*"Ermenistan Cumhuriyeti'nin soykırımın uluslar arası arenada tanınmasını ama edinen yönelimi, net ve kati olmalıdır. Ermeni soykırımı, şu veya bu şekilde, yaklaşık yirmi ülkede tanındı, ancak soykırım sonucunda kaybedilen vatan hakkında ilgili belgelerde bahsedilmiyor. Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan, Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanınması meselesinin toprak talebiyle ilgisinin olmadığını defalarca idle getirmişti. Ermenistan dışişleri bakanı Vartan Oskanyan, bugünkü yönetimin bu konuyu gündeme getirmeyeceğini, "ancak teorik olarak bu meseleye daha sonraki ülke yöneticilerinin değinebileceğini" söyledi. Yine de Ermenistan'ın dış politika gündeminde vatan yok. Erivan, soykırımın tanınması süreci altında Ermeni halkının geri dönüş hakkının da kastedildiğini açıkça belirtmeli."*⁷⁴

Görüldüğü gibi 1915 olayları halen günümüzde hem Avrupa hem Ermeni, Rus ve diğer ülke basınlarında oldukça geniş yer tutmaktadır. Ancak haberlerin içeriğinden de anlaşacağı üzere tamamen Türkiye aleyhtarlığı ve konuya tek taraflı bir yaklaşım sergilendiğini de söylemek mümkündür. 1915 Olaylarının ardından yaşanan sürece bakıldığında ise iki toplum arasında yaşanan tüm gelişmelerin savaş yıllarının ardından farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. Türkiye Ermenistan ile 2/3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre, Kars ve yöresi Türkiye'ye geri verilecek; Ermenistan'ın Türkiye'ye karşı diğer devletlerle yaptığı tüm antlaşmalar kaldırılacak; Aras Nehri'nden Çıldır Gölü'ne kadar uzanan hat Doğu sınırı olarak çizilecek, Sevr Barış Antlaşması'nı ve Türkiye çıkarlarına

⁷⁴ "Soykırımın Tanınması Demek, Vatana Dönüş Hakkı Demektir", **Golos Armenii**, 18 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64-65.

uygun olmayan antlaşmaları Ermenistan Hükümeti de kabul etmeyecekti. Ancak Gümrü Antlaşması'nın imzalanmasının ertesi günü Rus Kızıl Ordusu Erivan'a girmiş ve Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti fiilen sona ermiştir. Bu nedenle, Gümrü Antlaşması onaylanmamış ve yürürlüğe girememiştir.

1921 Martı'nda Kafkasya'da tek egemen güç durumuna gelmiş olan Sovyetler Birliği'yle imzalanan Moskova Antlaşması ile iki ülke arasında bugünkü sınırlar kabul edilmiştir. Böylelikle sınırlar bakımından Gümrü Antlaşması'nın hükümleri teyit edilmiştir. Sovyetlerin federal yapısının sınırların statüsü hakkında şüpheli yorumlara yol açabileceği endişesiyle Ankara Hükümeti doğu sınırlarının Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Sovyet idareleri tarafından da kabul edilmesini istemiş; bu da 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'yla sağlanmıştır. 1922 yılında Ermenistan *Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (TSFSC)* adı altında Gürcistan ve Azerbaycan ile Sovyetler Birliği'ne bağlanmıştır. 1936 yılında ise TSFSC dağıtılmış, kurucu üç devlet kendi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'ni kurmuşlardır. Böylece Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur.

Ermeni sorununun oluşum evreleri incelenirken bu dönem üç ayrı başlık altında toplanarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak sorunun 1923-1945 yılları arasındaki gelişmeleri, ikinci olarak 1945-1964 yılları arası dönem ve son olarak da 1964-1974 arası dönemdeki gelişmeler üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

I.2.Sorununun Uluslararası Boyut Kazanması 1923-1945

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan II. Dünya Savaşının başlangıcına kadar geçen süreyi kapsayan bu dönem zarfında Ermeni meselesini anlayabilmek için öncelikle bu dönemdeki dünya konjonktürünün anlaşılması gerekmektedir. Dünyanın en yıkıcı savaşlarından biri olan I. Dünya Savaşının sona erdiği bu dönemde tüm ülkelerin ekonomik problemlerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Söz konusu dönemde tüm dünyada yaşanan ekonomik darboğazların yanı sıra, salgın hastalıklar, ağır kış koşulları, açlık ve büyük bir sefaletin yaşandığı da görülmektedir.

Bu çerçevede Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında tüm dünyada olduğu gibi Türkiye Cumhuriyetinde benzer bir sefalet, yoksulluk, salgın hastalıklar, ekonomik problemler ve nüfus azalmasından bahsetmek mümkündür. Nitekim Türkiye I. Dünya Savaşında yabancı ülkelere karşı verdiği mücadelenin yanı sıra bir de iç politik sorunlara karşı verdiği mücadele dolayısıyla daha da yorulmuştur. Bu dönemde ülkedeki diğer etnik gruplara benzer şekilde Ermenilerin de tüm sosyal, kültürel ve dini hakları Lozan Barış Antlaşması ile güvence altına alındığından bu dönemin Ermeni faaliyetleri açısından pek de aktif bir zaman dilimi olduğu söylenemez.

Bu çerçevede Cumhuriyetin kuruluş yıllarının hemen ardından Ermenilerin sessiz bir döneme girdiklerini ve faaliyetlerinin büyük bir kısmını yurtdışında gerçekleştirdiklerini söylemek mümkündür. İlk etapta daha ziyade komşu ülkelerde faaliyetlerine devam eden Ermeniler bu dönemde Sovyetler tarafından maddi yönden ciddi şekilde desteklenmişlerdir.⁷⁵ Bu dönem Ermenistan'ı için ise araştırmacı yazar Esat Uras şu ifadeleri kullanır; “1922’de Sovyetlerin el atması ile bir Sovyet Cumhuriyeti haline getirilmiştir. Tamamen Sovyet politikasının uygulandığı bu ülkede iki milyona yaklaşan Ermeni, yeni rejim ve şartların etkisi altında yaşamaktadırlar.”⁷⁶ Cumhuriyet dönemi Ermeni faaliyetlerine baktığımızda Ermenilerin Türk düşmanlığından hareketle bazı Kürt gruplarıyla işbirliği içine girdikleri ve örgütlenmeye başladıkları da görülmektedir. Buna örnek olarak Hoybun örgütü gösterilebilir. “1927 yılında İngilizlerin desteğiyle kurulan Hoybun Cemiyeti’nin, Ermeni Taşnak örgütü ile ileri seviyede işbirliği yaptığı görülmektedir.”⁷⁷

Ömer Engin Lütem I. Dünya Savaşının ardından Türkiye karşıtı Ermeni faaliyetlerinin hemen oluşmaya başladığını ve Ermeni milliyetçiliğinin Türk düşmanlığından beslendiğini şöyle ifade etmektedir: “Taşnaklar, I. Dünya

⁷⁵ Bu dönemde Sovyetlerin Ermenistan için Türkiye’den toprak talebinde bulunmasını söz konusu destek çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

⁷⁶ Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, s.CXXII.

⁷⁷ Ali Arslan, Halil Bal, Cafer Ulu, “*Türkiye Cumhuriyeti’nde Ermeniler*”, Edt: Şafak Ural, Kazım Yetiş, Feridun Emecen, **Çeşitli Yönlerden Türk-Ermeni İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 211.

Savaşı'ndan hemen sonra, diğer Ermeni siyasi partilerine karşı üstünlüklerini diasporada da korumuşlar ve Ermeni milliyetçiliğinin başlıca temsilcisi olarak Türkiye aleyhindeki faaliyetlerin odak noktasını oluşturmuşlardır...’’⁷⁸

Esat Uras birinci evrede Ermeni sorunuyla ilgili olarak tam bir bilincin oluşmamasında bazı Ermeni gruplarının henüz bir birlik oluşturamamış olmalarının etkisine dikkat çeker;

“Fransa’da, Taşnak ve Hınçak grupları arasında savaş sonu çıkan tartışmalar ve ağır ihtilaflar giderek büyümüş ve tam bir ayrılık halini almıştır... Dünyadaki ve özellikle Avrupa ülkelerindeki tüm Taşnak gruplarının bir idare ve yönetim altında toplanmasını, bu arada Hınçak gruplarının da bu yönetime katılmasını öneren Atina, Paris Ermeni azınlık grupları görüşme ve temaslari da sonuç vermemiştir. 1920 yılında en yoğun biçimde Amerika kamuoyunu etkisi altına alan Ermeni propagandaları “Ermenilik”, “Ermeni hakları”, “Ermeni davası” konularında elde etmiş oldukları psikolojik etkinliğı siyasi güçler ve yayın hayatında gittikçe kaybetmişlerdir...’’⁷⁹

1930’lu yıllarda özellikle Sovyetlerin desteğıyle bir Ermeni sorunu oluşturma çabası içine girildiğı görölmektedir. Bu daha ziyade;

“Sovyet Ermenistan’ın Ermenilerin vatani olduğı ve yeryüzündeki bütün Ermenilerin Sovyet Ermenistan’ına göç etmesi gerektiğı görüşünden hareket edilerek bütün dünyada bu arada Türkiye’de de geniş ve planlı propagandalara girişilmiştir.Bu güç kampanyaları üç devre halinde devam etmiş, birinci devre İkinci Dünya Savaşına kadar sürmüş, ikinci devre savaş sonrasında başlamış ve nihayet 1961-1962 yılları arasında yeniden bir güç akını meydana gelmiştir. Sovyetlerin bu hareket ve propagandalarının gerçek amacı, Türkiye’ye karşı her an bir baskı politikasını korumaktır. Bugünkü

⁷⁸ Ömer Engin Lütem, **Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler**, ASAM, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2007, s.35.

⁷⁹ Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, s.CXXII-CXXIII.

Ermenistan’da nüfusun artması halinde, bu yerlerin kafi gelmediği iddiası ortaya atılacak ve Doğu Anadolu üzerinde toprak talepleri canlandırılacaktır. Şimdiden bu gerçeklerin hazırlanması politikası güdülmekteydi. Sovyetler Birliği’nin, Ermenilerin ana vatanı olarak Sovyet Ermenistan’ını göstermesi aynı zamanda Ermeni davalarının da ve Ermeni sorununun da tek savunucusunun kendisi olduğu propagandaları ile birlikte yürütülmüştür...”⁸⁰

1939 yılına gelindiğinde başta Avrupa olmak üzere, ABD ve Güney Amerika’daki Ermeni azınlık gruplarının önemli herhangi bir etkinliğinin bulunmadığı ancak örgütlenme faaliyetlerinin devam ettiğini söylemek mümkündür.

1945 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliğinin Türkiye’den Kars ve Ardahan’ı ve Boğazlar’da askeri üs kurma hakkını talep etmesi⁸¹ ve Türkiye’nin de bu talepleri reddetmesi üzerine, Ermenistan’da kontrollü bir biçimde Türkiye karşıtlığını körükleyecek politikalar yürütülmeye başlanmıştır. Özellikle 1915 olaylarının 50. yılına denk gelmesi nedeniyle 1965 yılı sadece Ermenistan’da değil tüm dünyada Ermeni Diasporasının girişimleri neticesinde “Ermeni soykırımı”nın 50. yıldönümü olarak tanıtılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Ermenistan’da 24 Nisan 1965’de çok sayıda Ermeni’nin de katılımıyla “soykırımı anma” gösterileri düzenlenmiştir. Yine 1965 yılında Erivan’ın Tsitsernakaberd⁸² bölgesinde bugünkü soykırım anıtının temelleri atılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Ermenistan ve diaspora Ermenileri Türkler tarafından “soykırımı” uğratıldıkları tezini daha sık işleyerek uluslararası camiada Ermenilerin “mağdur” oldukları yönünde bir atmosfer oluşturmaya çalışmışlardır. Böylelikle, özellikle de yurtdışında yürüttükleri faaliyetlerinde ölenlerin sayısı konusunda farklılaşan iddialar öne sürerek, Ermeni ölümleri konusunda günümüze kadar gelen ciddi tartışmaların ya da şüphelerin belirmesi için gerekli alt yapıyı

⁸⁰ Uras, A.g.e., s.LXXV.

⁸¹ William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Mozaik Yayınları, Çev: Petek Demir, İstanbul, 2003, s.111-113.

⁸² Ermenice karşılığı Kırangıç Kalesi’dir.

oluşturmuşlardır. Ölenlerin sayısı konusu halen tartışmalı olmakla beraber, bu rakamın 250.000 ile 3.000.000 aralığında değişik biçimlerde ifade edildiği görülmektedir. Özellikle günümüzde Ermeni propagandacılar, devletin organize olarak düzenlediği katliamlar sonucunda yaklaşık 1,5 milyon Ermeni'nin öldüğünü iddia etmektedirler. Ancak bu rakamlar Osmanlı nüfus kayıtlarındaki istatistiklerle çelişki içindedir. Ayrıca ünlü tarihçi Arnold Toynbee'nin yanı sıra Encyciopedia Britanica'nın 1918 baskısında da Ermeni kayıpları 600 bin olarak kaydetmiştir. Aslında Ermenilerin de başlangıçta benzer bir rakamı ileri sürdükleri 1919 Paris Barış Konferansı'na katılan Ermeni Heyeti Başkanı Bogos Nubar Paşa'nın o sırada Türkiye'de hala 280 bin Ermeni bulunduğunu, 700 bin Ermeninin ise başka ülkelere göç ettiğini açıklamasından da anlaşılmaktadır.⁸³

Arnold Toynbee	600.000
Encyciopedia Britanica	600.000
Bogos Nubar Paşa	700.000
Ermeni Diasporası	1500.000-2000.000
İngiliz Kaynakları	817.873

1915 Olayları sırasında hayatını kaybedenlerle ilgili farklı kaynakların ileri sürdüğü rakamlar.

Soğuk Savaş öncesindeki Ermeni iddialarının neler olduğunun anlaşılabilmesi için Ermeni politikaları kadar Türkiye'nin dış politik gelişmeleri ve söz konusu dönemde Türkiye'deki akımların neler olduğunun da bilinmesinde yarar vardır. II. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'nin Dış Politikada hem savaştan uzak durma hem de Sovyetlere karşı mesafeli bir tutum sergileme konusunda kısmen de olsa başarılı olduğunu, Edward Weisband'ın söz konusu dönemdeki Türk-Sovyet ilişkilerine dair tespitlerinde de görmek mümkündür;

“Savaş yıllarında Türkiye’de esen fikir akımlarına bir göz atmak gerekir. Ülkede belirli bir iki tutum vardı: Savaşa karşı isteksizlik ve Sovyet Rusya’ya karşı beslenen genel bir güvensizlik. Söz gelişi, 1943 yılı mart ayında

⁸³ Gündüz Aktan, “Lozan Barış Antlaşması ve Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.175.

Dışişleri Bakanlığında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü için hazırlanan bir durum Raporu, ülkedeki savaşa karşı akımları etken unsur olarak belirtmekteydi. Türkler savaşa katılmaya kesinlikle nasıl karşıysalar, Sovyetler Birliği'ni de en büyük tehdit unsuru olarak görmekteydiler. Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne karşı Türk tutumunda en ilginç olan yön, yirmi yıldır çok iyi gelişen Sovyet-Türk ilişkilerinin, Türklerin Sovyetler birliğini saldırgan olarak gören geleneksel inançlarını ne kadar az etkilediği olmuştur."⁸⁴

1945 yılına gelindiğinde ise Sovyetlerin de savaş sonrası politikalarına uygun olarak Ermenistan'da bazı hareketlenmeler görülmektedir. Örneğin;

*"Erivan'da dünya Ermeni kilise müessesilerinin toplantısı adı altında Hınçak ve Taşnak gruplarının bir raya gelmesi ve gelecekte Ermeni davasının ne şekilde çözümlenebileceği konusunda görüş birliğine varılması sağlanmak istenmiştir. Sovyet Ermenistan'ın, Batı Ermenistan topraklarını da elde ederek Ermeni davasında güdülen amacın temin olunacağı, her ne kadar Sovyetler Birliği'ne bağımlı olarak hudutların genişletilmesi tam istekleri ve bağımsızlığı karşılayamazsa da gelecekte bu hedefin de elde edilebileceği üzerinde durulmuştur. Kars, Ardahan kısaca Kuzey Doğu Anadolu toprakları üzerindeki taleplerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Buna uygun olarak, Postdam Konferansına Ermeni istek ve taleplerini öneren muhtıralar verilmiştir..."*⁸⁵

Bu yönüyle Ermenilerin II. Dünya Savaşını, İsrail gibi, kendilerine de toprak verilmesi yönünde bir fırsat olarak değerlendirdiklerini ve bu yönde girişimlerde bulunarak konuya uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeye çalıştıklarını söylemek mümkündür.

⁸⁴ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası**, Çev: M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974, s.90-91.

⁸⁵ Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, s.CXXIV-CXXV.

Sonuç olarak gerek I. Dünya savaşından yeni çıkmış bir dönem olması gerekse de uzun yıllar İmparatorluk sistemiyle yönetilmiş bir ülkede yeni bir rejimin kurulduğu sürece denk gelen 1923-1945 arası dönemde Ermeni faaliyetlerine genel olarak bakıldığında Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Ermeni meselesi açısından sessiz bir dönemin yaşandığı gözlenmektedir. Bu dönemde Ermenilerin daha ziyade yurtdışındaki örgütlenmelerinin temellerinin atıldığını söylemek mümkündür. Yine söz konusu dönemde Sovyetler Birliğinin konuya doğrudan destek verdiğini, Ermenilerin bu dönemde bazı Kürt örgütleriyle işbirliği içinde oldukları da söylenebilir. Ancak bu dönemde Ermeni meselesiyle ilgili olarak yeterli kamuoyunun oluşturulamamış olmasında Ermeni örgütlerinin kendi içlerindeki iç çekişmelerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ermenilerin kendi içlerinde sürdürdükleri kargaşalar, çekişmeler ve problemler nedeniyle tam bir örgütlenmenin kurulamadığı ve gerek Doğu-Batı ülkelerinden gerekse uluslararası kuruluşlardan herhangi bir desteğin olmadığını ancak Ermenilerin kendi imkânlarıyla sorunu uluslararası kamuoyuna taşımaya çalıştığını söylemek mümkündür. Özellikle 1930'lu yıllarla birlikte Ermeni sorununa ciddi bir Sovyet desteğinin gelmeye başladığı ancak Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla birlikte dünya konjonktürünün de farklı bir şekil almasıyla doğru orantılı olarak Ermeni meselesinde de bir kırılma noktası oluştuğunu belirtmekte yarar vardır.

I.3. Anavatana Dönüş Projesi 1945-1964

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin konumunu ve Ermeni meselesini anlayabilmek için Türkiye'nin Soğuk Savaş dünyasında dış politikasının ne olduğu ve dönemin politikacılarının Soğuk Savaşa bakış açılarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin savaşa katılmayarak toprak bütünlüğünü korumaya çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak Sovyetler Birliğinin gerek boğazlar üzerindeki hedefleri gerekse Kars-Ardahan'ı talep ederek Türkiye'yi Soğuk Savaş'a dahil etmek istediklerini ve bunun da aslında Doğu-Batı kamplaşmasının temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür.⁸⁶ Toprak kaybetmek istemeyen Türkiye'nin bu yıllarda ülkesinin sınırlarını genişletmek gibi

⁸⁶ Cüneyt Akalın, **Soğuk Savaş: ABD ve Türkiye-1, Olaylar-Belgeler (1945-1952)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.191-207.

bir niyeti de bulunmamaktaydı. Bu yönüyle Türkiye'nin Soğuk Savaş dünyasında bir denge unsuru kurmaya çalıştığı görülmektedir.⁸⁷ Soğuk Savaş döneminde Türkiye o dönemde tek siyasi parti olan Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında ve İsmet İnönü başkanlığında yönetilmekteydi. İnönü'nün dış politikası “Ne başkasının bir karış toprağında gözümüz var, ne de başkasına bir karış toprak veririz”⁸⁸, şeklinde ifade edilmektedir. Ancak Türkiye her ne kadar savaşa girmek istemese de coğrafi konumu nedeniyle temkinli olması gerekmektedir. Öte yandan Mihver ve Müttefik devletler de Türkiye'yi yanına çekmek istediğinden atılacak adımların dikkatlice düşünülmesi gerekmektedir. Bu yönüyle Atatürk'ün “*Yurtta Barış Dünyada Barış*” ilkesine bağlı kalmak en sağlıklı yol olarak görünmekteydi.

Kazım Karabekir Paşa'nın CHP Parti grup zabıtlarının Ermeni meselesiyle ilgili bölümlerinde değinilen hususlara bakıldığında Ermenilerin dönemin Çarlık Rusyası tarafından da bir tehdit unsuru olarak görüldüğü ve bunun önünde geçmek için Çarlık rejiminin de bazı girişimlerde bulunduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra özellikle Karabekir'in de diğer birçok araştırmacı gibi Ermeni meselesinin temelinde aslında I. Dünya savaşı öncesi ve sonrasında devam eden milliyetçilik akımının da katkısı olduğu bir kez daha dile getirilmiştir.

“Ermeni devleti, birçok kere eski zamanlarda istilaya uğramış, ihtilallerle kurtulmuşlar, fakat uzun müddet bir devlet halinde kalamayarak yine istilaya uğramışlardır. Osmanlı camiasında hiçbir yerde toplu bir halde kalmamışlar, her tarafta dağınık bir halde idiler. Birçok yüzyıllar bu halde kaldıktan sonra, 1878 mağlubiyeti, üzerine Berlin Muahedesiyle Osmanlı Devleti altı şark vilayetinde Ermeniler lehinde ıslahatı kabul etti. Bulgaristan'ın prenslik olarak Balkanlarda ortaya çıkışı gibi, Ermeniler de bu şark vilayetlerinde böyle bir muhtariyet kazanmaları hususunda önceleri İngilizlerle Ruslar

⁸⁷ Faruk Gürler, **Batı Seferi 1940**, E.U.Rs. Yayınları, Ankara, 1953, s.5-56, Çev: Kur. Bnb. Ekrem Öncü, **II. Dünya Harbinde Doğu Avrupa Harbi, Haziran 1941'den Mayıs 1945'e Kadar**, E.U.Rs. Yayınları, Ankara, 1953, Selahattin Ertürk, **İkinci Dünya Savaşı'nda Yer Altında Savaş**, Berikan Yayınları, Ankara, 2001, Louis J. Halie, **Soğuk Harp**, Çev: General Gahri Çeliker, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976, Jean Franco, **The Decline & Fall of The Lettered City Latin America in The Cold War**, President and Fellows of Harward College, USA, 2002.

⁸⁸ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası**, Çev: M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, 1974, İstanbul, s.31.

arasında anlaşmaya vardı. Fakat uzak şarkta Japonlarla harbe giriş ve Ermenilerin, Rusların elindeki Ermeni varlığının da bu muhtariyete katılmaları hakkındaki tespitlerinden ürken Çarlık, Ermeni muhtariyetinin aleyhine düştü. Hatta Van-Bitlis vilayetleri istatistiki diye oralarda uzun tetkiklerle hazırladıkları bir eseri ortaya çıkardılar. Gizlice bize bile verdiler. Ben istihbarat şubesi müdürü iken, bunu tercüme ettik ve bastırıp yayınladık. Üçlü itilaf teşkilinden sonra, Ermenilere yeniden Ruslar da vaadlerde bulundular. Ermeniler de geçen Birinci Cihan Harbinde bize karşı 180.000 Ermeniye cephelere sürdüler. Hatta bunlardan 4.000 kadarı Amerika'dan gelen gönüllüler olup Filistin cephemize karşı harbe girdiler.”⁸⁹

Görüldüğü gibi Kazım Karabekir Paşa'nın da sorunun temelinde Ermenilere verilen bazı imtiyazların, Tanzimat ve Islahat reformlarının bulunduğu, Ermenilerin de Osmanlı'dan ayrılan diğer etnik gruplar gibi milliyetçilik akımından etkilendiğini ve büyük güçlerin ilk etapta Ermenilere destek verse de kendi çıkarları söz konusu olduğunda desteklerini geri çektiğine işaret etmektedir. Bu yönüyle Soğuk Savaş dönemine nasıl geldiğini dönemin askeri ve siyasi liderlerinin de dile getirmesi sorunun temelini anlaşılması açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Soğuk Savaş'ın Ermeni iddiaları açısından dönüm noktası olmasının bir diğer nedeni de II. Dünya Savaşı'nın Yahudi holokostu çerçevesinde Yahudilere sağladığı imtiyazlara benzer şekilde Ermenilerin de Ermeni soykırımının kendilerine bazı ayrıcalıklar sağlayacağına olan inancı olmuştur. Nitekim bu duygu ve düşüncelere Ermeni basınında da rastlamak mümkündür:

“Dünya kamuoyu, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi holokostunu tanıdığına, Ermeniler de, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nda Jön Türkler tarafından gerçekleştirilen Ermeni soykırımının tanınmasını istedi. Ermenilerin bu yöndeki çabaları, zaman zaman başarıyla sonuçlanıyordu. Birkaç yıl içerisinde Ermeni soykırımı,

⁸⁹ Kazım Karabekir, **CHP Grup Tartışmaları Ankara'da Savaş Rüzgarları II. Dünya Savaşı**, Emre Yayınları, İstanbul, 2000, s.14-15.

İsveç, İtalya, Rusya, Yunanistan, Fransa gibi ülkeler ve Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmişti...’’⁹⁰

Bu çerçevede Ermenilerin 1915 olaylarından hareketle Yahudilere sağlanan imtiyazların kendilerine de sağlanacağını düşündüğünü ve iki olay arasında benzerlikler kurmaya çalıştığını, gelinen noktada bazı ülke parlamentolarında kabul edilen kararlarında bir başarı olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

Yahudi holokostu ile benzerlik kurma çabaları günümüzde halen Ermeni yazarlar tarafından sıkça dillendirilen bir husustur. Ermeni yazar Vahakn N. Dadrian’ın “*The Comparative Aspects of the Armenian and Jewish Cases of Genocide: A Sociohistorical Perspective*” başlıklı makalesinde bu tutumu daha net görmek mümkündür. Dadrian söz konusu çalışmasında iki vaka arasında benzerlikler ve farklılıklar kurarak iki olay arasında bir bağ ve bir benzerlik kurmaya çalışır. Dadrian’ın ayrıca iki olay arasındaki farklılıkları “öldürülme şekilleri, öldürülme yerleri, öldürülme nedenleri ve öldürme planı olmak üzere” dört ayrı başlık altında değerlendirdiği de görülmektedir. Bunun yanı sıra Yahudi soykırımı ile 1915 olaylarının gerçekleştiği yıllarda iki ülkenin savaş halinde olmasını, her iki ırkın da öldürülmesinde dini nedenlerin kısmen de olsa etkili olmasını ve her iki olayda da sistematik öldürmelerin olduğunu belirterek iki vaka arasında benzerlikler kurmuştur.⁹¹

Ermeni yazar R. Hrair Dekmejian Ermeni diasporası için Soğuk Savaş döneminin bir fırsat olarak değerlendirildiği ve bu dönemde diaspora faaliyetlerinin zirveye ulaştığını belirtmektedir.⁹² Gerçekten de Soğuk Savaş döneminde anavatana dönüş projesi çerçevesinde çeşitli ülkelerden SSCB’ye yoğun bir Ermeni göçü olduğu görülmektedir. Ermeni kaynaklarında Sovyet Komünist Partisi ve Stalin’inin bizzat kendisi tarafından verilen bu karar çerçevesinde başta Suriye, Lübnan, İran,

⁹⁰ Artem Ogancanyan, “*Geçmiş Herkesi Buluyor*”, *Golos Armenii*, 1 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.54-56.

⁹¹ Ed: Alan S. Rosenbaum, *Is The Holocaust Unique, Perspectives on Comparative Genocide*, Westview Press, USA, 1996, s.101-106.

⁹² R. Hrair Dekmejian, “The Armenian Diaspora”, in Richard G. Hovannisian, *The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume II: Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century*, St. Martin’s Press, New York, 2004, s.416.

Fransa, Yunanistan, Mısır, ABD olmak üzere diğer ülkelerle birlikte toplam 100.000 Ermeni Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti'ne geri dönüş yaptığı ifade edilmektedir.⁹³ Bu konuda Ermeni yazar Silva Kaputikian'ın da Anavatan'a dönüş projesi çerçevesinde diaspora Ermenilerinin anavatana gelmesi ve söz konusu dönemde Sovyet rejimi altında olan Ermenistan'da yaşamlarını sürdürmeleri hususunda diaspora ile Sovyet Ermenistan'ı arasında çeşitli ziyaretlerde bulunduğu görülmektedir. Kaputikian söz konusu seyahatlerinden birinde diaspora Ermenilerinin neden anavatan dönüş yapmaları gerektiğini ise şu sözlerle ifade etmiştir; “...*the diaspora condition is an unfortunate reality and Armenians should all live in their fatherland that had been built into a wonderful country under Soviet rule.*”⁹⁴

Soğuk Savaş'ın hemen ardından diaspora Ermenileri arasında Türkiye düşmanlığının da şekillenmeye başladığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede Lübnan Ermenilerinin faaliyetlerini Ermenistan ve Türkiye'deki Ermenilere oranla daha radikal ve diaspora Ermenileri ile aynı çizgide olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu konuya diplomat Ömer Engin Lütem şöyle değinir:

*“Soğuk Savaş'ın başlamasından sonra Sovyet Ermenistan'ındaki Eçmiyazin'de Katogikos'un Sovyet telkin ve baskılarına açık olacağı düşüncesiyle diaspora Ermenilerinin başka dini makama bağlanması fikri gündeme gelmiş ve diaspora Ermenilerinin, Beyrut yakınlarındaki Antilyas'da “Kilikya Katogikosluğu”na bağlanmıştır. O zamandan günümüze Kilikya Katogikosluğu siyasi konularda Taşnakların çizgisini izlemektedir...”*⁹⁵

Bu bağlamda Lübnan'ın 1997 ve 2000 yılı olmak üzere iki kez Ermeni soykırımını tanıdığı yönünde almış olduğu kararların temelinde diaspora milliyetçiliğinin bulunduğunu bir kez daha hatırlatmakta yarar vardır.

⁹³ A.g.e., s.418.

⁹⁴ Razmik Panossian, **The Armenians from Kings and Priests to Merchants and Commissars**, Columbia University Press, New York, 2006, s. 339.

⁹⁵ Ömer Engin Lütem, “Lozan'dan Sonra Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009, s.34.

Soğuk Savaş döneminde Ermenilerin yürüttükleri bir diğer faaliyet de büyük devletlere gönderdikleri telgraflar aracılığıyla toprak talebinde bulunulması olmuştur. Nitekim benzer bir tutumu I. Dünya Savaşının hemen ardından Lozan Konferansı sırasında da görmek mümkündür.

“Bu amaçla, ABD Başkanı Harry Truman'a 23 Eylül 1944'te, İngiltere Dışişleri Bakanı Mr.Bevin'e 25 Şubat 1946'da Taşnaklar birer telgraf göndermişler; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, ABD ve İngiltere Dışişleri Bakanlıkları'na 29 Mart 1946'da birer muhtıra vermişler; Stalin'e 24 Nisan 1945'te bir telgraf göndermişler ve biri 7 Mayıs, diğeri 13 Haziran 1945'te olmak üzere San Fransisco'daki konferansa iki muhtıra sunmuşlardır. 29 Mayıs 1945'te de Ermeni Göçmenleri Merkez Komitesiyle, Ermeni Göçmenleri Meclisi Paris'te başkanları A. Çorbacıyan ve H. Samuel imzalarıyla dört büyüklere birer muhtıra vermişlerdir. 28 Mayıs 1945'te de Mısır'daki Ermeni Cumhuriyeti eski Başbakanı, Churchill, Stalin ve Truman'a birer telgraf göndermiştir. 6 Eylül 1945'te ise Taşnak lideri J. Missokian Londra'daki Beşler Konferansı'na bir muhtıra vermiştir.”⁹⁶

Bu talepler Eçmiazin Katogikos'u tarafından da desteklenmiş ve taleplerin dünya kamuoyunda yer alması için başta basın olmak üzere çeşitli kampanyalar düzenlenmiştir. Bu bağlamda aslında tam da Soğuk Savaş'ın başlangıcını Ermeni iddialarının uluslararası arenada tanıtılmaya başlanmasının ilk evresi olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu dönemde yaşanan önemli bir diğer gelişme ise çeşitli ülkelerde yaşayan Ermenilerin tek çatı altında toplanması faaliyetleri olmuştur. Bu girişim aslında İsrail'in kuruluşu sırasında uygulanan politika ile benzerlik göstermektedir. Nitekim İsrail'in kuruluşunun hemen ardından çeşitli ülkelerde yaşayan Yahudilerin ülkeye

⁹⁶ Ömer Turan, “Lozan Barış Görüşmelerinde Ermeni Sorunu”, **Osmanlı'nın Son Döneminde Ermeniler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s.195-220, Ali Güler, “Lozandan Günümüze Ermeni Sorunu”, www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale44.html, 15 Temmuz 2010.

göç etmeye başladığı ve bu yolla bir ülke oluşturulduğu görülmektedir. Bu bağlamda Ermenilerin amacı ise;

“Türkiye’den toprak alındığı takdirde, bu topraklara yerleştirilecek yeterli sayıda Ermeni Sovyet Ermenistan’ında bulunmadığından bu kişilerin diğer ülkelerden getirilmesidir. Nitekim, bu kampanya sonucunda Türkiye dahil, çeşitli ülkelerdeki Ermenilerden Sovyet Rusya’ya göçenler olmuştur.”⁹⁷

Ermenilerin Soğuk Savaş dönemindeki bir diğer talebi de Kars ve Ardahan bölgesinin Sovyetlere katılması yönündeki çabaları olmuştur. Bu çaba Ermeni Katagikosluğu tarafından da şu ifadelerle desteklenmiştir;

“Sovyet Ermenistan’ında yaşayan Ermeniler mutludurlar. Ancak Büyük Ermenistan toprakları fırsatçı bir yolla Türklerin eline geçmiştir. Bu topraklar geri verilmelidir.”⁹⁸

Sonuç olarak bu dönem için Soğuk Savaş’ın Ermeni sorununa birçok açıdan katkıda bulunduğunu sorunun uluslararası alanda duyurulmasının yanı sıra Ermeni milliyetçiliğinin güçlenmesine de yardımcı olduğunu söylemek mümkündür. Soğuk Savaş’ın bir diğer etkisi ise Holokost’un Yahudilere sağladığı yarar gibi Ermenilerin de soykırım iddialarının kendilerine benzer bir yarar sağlayacağına olan inançları olmuştur. Bu bağlamda uluslararası kamuoyunda “mağdur” imajı oluşturarak Holokost’un İsrail’in kuruluşunda oynadığı rolle benzer şekilde Ermenilerin de soykırımın kendilerine yarar sağlayacağı ve Büyük Ermenistan hayalinin bu vesile ile gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür.

I.4. Soykırım İddialarının Dönüm Noktası 1964-1974

Ermeni diasporasının oluşumu ve şekillenmesinde Ermeni yazarlar tarafından her ne kadar ekonomik krizler, mahrumiyet, politik istikrarsızlık, zaferler, fetihler, dini

⁹⁷ Ömer Engin Lütem, **Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler**, ASAM, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2007, Ankara, s.34.

⁹⁸ Ercan, **Toplu Eserler: I, Ermenilerle İlgili Araştırmalar**, s. 109-110.

baskı, katliam, sürgün gibi nedenlerin ciddi bir etkisi olduğu⁹⁹ öne sürülse de tüm bu nedenlerin yanı sıra birde 1965 yılında yaşanan gelişmelerin önemli bir katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1964 yılında kadar dağınık bir biçimde yaşayan diaspora Ermenilerinin bu tarihten itibaren daha organize bir güç haline geldikleri görülmektedir. Bu nedenle 1965 yılı, Ermeni sorunu açısından birçok araştırmacı yazar tarafından bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Gerek sorunun yavaş yavaş şekillenmeye başlıyor olması gerekse de sorunun uluslararası kamuoyunda ilk defa yer alması nedeniyle 1965 yılı Ermeni milliyetçilerinin Türkiye’den ilk defa toprak taleplerinin de dile getirildiği bir yıldır. Sedat Laçiner 1965 yılını şöyle değerlendirir:

*“1965 Erivan Gösterisi Ermeni milliyetçiliği için bir dönemi noktasıdır. Sovyet yönetimi altında olmasına karşın Ermenistan’da Ermeni milliyetçiliği açıkça kendisinin ifade etmeye başlamıştır ve Erivan’da yüz binler Türkiye’den toprak talep etmişlerdir. Ermenilerin tek hedefi Türkiye’nin doğusu değildir. Karabağ ve Nahçıvan da talep edilen topraklar arasındadır...”*¹⁰⁰

Erivan’daki anma etkinliklerinde belki de ilk defa bu kadar güçlü bir biçimde Türkiye’den toprak ve tazminat talebinde bulunulduğu görülmektedir:

*“Katliamın 50. yıl kutlamalarına denk gelen 24 Nisan 1965’te ise 200.000 Ermeni Erivan’daki opera binası önünde toplandı. Ellerindeki tasları fırlatan protestocular, “Adalet” ve “Bizim Topraklarımız” naralarıyla Türkiye’nin, eskiden Ermenilerin yasadığı tüm toprakları geri vermesini talep ediyordu. Bugün Türkiye sınırları içinde yer alan fakat zamanında Ermenilerin yoğun olarak yasadığı şehirlerin isimlerinin yazılı olduğu Erivan’daki Ermeni Soykırımı Anıtı’nın yapımı ise iki yıl sonra tamamlandı.”*¹⁰¹

⁹⁹ Dekmejian, *The Armenian People From Ancient to Modern Times*, s.413.

¹⁰⁰ Sedat Laçiner, *Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası*, USAK Yayınları, Ankara, 2008, s.576.

¹⁰¹ *Gerçeklerle Yüzleşmek: Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması*, İstanbul, 2009, s. 24, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_110.pdf

1965 yılı sadece Erivan’da değil diaspora Ermenilerinin yaşadıkları ülkelerde de büyük gösterilerle ve anma etkinlikleriyle geçmiştir:

“İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren Ermeni soykırım iddiaları giderek artmış, bu konuda konferans, kitaplar ve anma törenleri hız kazanmıştır. Bu iddiaların diaspora Ermenileri çevresinden çıkıp uluslararası bir boyut kazanması için Ermeni “soykırımının” 50. yıldönümü olduğu ileri sürülerek 1965 yılı Nisan ayında Ermenilerin çok sayıda yaşadıkları tüm ülkelerde ve özellikle Los Angeles, Paris ve Beyrut gibi şehirlerde büyük törenler düzenlenmiştir.”¹⁰²

1965 yılının bir diğer özelliği de dağınık bir biçimde yaşayan Ermeni diasporasının bu yıldan itibaren Türkiye karşıtlığı etrafında bir araya gelmiş olmaları ve bilinçli bir propaganda girişiminin temellerinin atılmış olunmasıdır. *“1965 töreni Ermeni diasporası için bir dönüm noktasıydı. Yeni bir grup ARF (Tasnak) lider Türkiye karşıtı duyguları kullanarak Ermeni vatanseverliği ve birlikteliğinin simgesi olarak gördükleri bir platform oluşturdu. Adalet, tazminat ve zararın ödenmesi yönündeki talepler dağınık Ermeni topluluklarını bir araya getirdi. Soykırımın tanınmasına yönelik çalışmalar Ermeni ulusal bilincinin merkezine yerleşti.”¹⁰³*

I.4.1.Ermeni Diasporasının Oluşum Evreleri

Eski Yunancada “saçılma, tohum saçma, zerrelere halinde dağılma” anlamına gelen diaspora aslında biyolojik bir teridir. Çok uzun bir zamandan beri bir kavim veya ulusun anavatanından çıkarak başka ülkelere dağılmasına verilen ad olan diaspora günümüzde hem dağılma eylemini hem de dağılmış olarak yaşayan toplulukları ifade eder. Bu çerçevede günümüzde Ermeni diasporasının yanı sıra Rum, Yunan, Kürt ve Yahudi diasporaları da bu kategoride değerlendirilebilir.

¹⁰² Ömer Engin Lütem, **Ermeni Terörü**, ASAM Yayınları, 2007, Ankara, s.16.

¹⁰³ **Gerçeklerle Yüzleşmek: Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması**, s. 24, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_110.pdf

Ermeni diasporasının oluşumuna baktığımızda farklı tarihlerin söz konusu olduğunu görmekteyiz. Kimi yazarlar tarafından Ermeni diasporasının daha 19. yüzyılda misyonerler vasıtasıyla oluşmaya başladığı iddia edilirken bazı yazarlar ise gerçek anlamdaki Ermeni diasporasının 1915 tehcirinin ardından oluştuğuna vurgu yapılmaktadır. Bu anlamda Sedat Laçiner daha 1920’li yıllarda bile Sovyet Ermenistan’ındaki Ermeni sayısından daha fazla Ermeninin diğer Sovyet Cumhuriyetleri ile Ortadoğu, Avrupa, Afrika, Latin Amerika ve Kuzey Amerika’da¹⁰⁴ yaşadığını ifade etmektedir.

Tarih aralıkları farklı olsa da Ermenilerin başta ekonomik ve siyasi olmak üzere eğitim, dini ve çeşitli diğer nedenlerle yurtdışına göç etmesi sonucu günümüzde özellikle de Avrupa’da oldukça aktif bir Ermeni diasporası oluşmuş, başta toplum ve siyaset olmak üzere, basın, eğitim, parlamento vb. birçok alanda etkili olmaya başlamıştır. Ermeni diasporasının oluşumunda Ermeni siyasi partileri Hınçak ve Taşnakların yanı sıra yurt dışına öğrenim için giden Ermenilerin önemli bir katkısı olmuştur. Bunlardan Khachadour Vosganian New York Basın Kulübü başkanlığına kadar yükselmiştir.¹⁰⁵ Bunun yanı sıra gidilen ülkede Ermeni kimliğinin korunabilmesi içinde Ermenilerin bir çatı etrafında bir araya getirilmesi için bazen dini, bazen de etnik öğeler kullanılarak Ermeni kimliği korunmaya çalışılmıştır. İşte bu nedenle Ermeni diasporasında oluşturulan Türk ve Türkiye düşmanlığını da bu kategoride değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla mağduriyet psikolojisinin Ermeni diasporasının eylemlerinde ve Türkiye karşıtı faaliyetlerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır.

Ermeni diasporasının güç kazanmasıyla doğru orantılı olarak Türkiye aleyhtarlığının da giderek artmaya ve Türkiye’ye yaptırımlar uygulamaya varacak boyuta ulaştığı da görülmektedir. Bu anlamda günümüzde 19 ülke parlamentosunun soykırım iddialarını kabul etmiş olması ve Türkiye ile söz konusu ülkelerin ilişkilerinin bazen kopma noktasına gelmesinde Ermeni diasporasının önemli bir payı bulunmaktadır.

¹⁰⁴ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.85.86.

¹⁰⁵ A.g.e., s.107.

Günümüzde Ermenistan¹⁰⁶ dışında yaklaşık olarak 4 milyon civarında Ermeninin yaşadığı tahmin edilmektedir. Başta Rusya, ABD ve Fransa olmak üzere Ermenilerin en yoğun olduğu ülkeler arasında İran ve Türkiye’de bulunmaktadır. Bu yönüyle anavatanı dışında en çok nüfusu olan bir ülke olarak Ermenistan’ın bu konuda kendine has bir durumunun söz konusu olduğu söylenebilir.

Konuyla ilgili olarak BYEG arşivinde sık sık haberlerin yer aldığı görülmektedir. Özellikle diaspora Ermenilerinin 24 Nisan etkinliklerini neredeyse tamamının incelenen ülke basınlarında günlerce yer aldığını söylemek mümkündür. Bunu da söz konusu ülkedeki Ermeni diasporasının gücüyle doğru orantılı olduğu söylenebilir. Örneğin: 2005 yılı ABD basınında özellikle Nisan ayında neredeyse haberlerin tamamının Ermeni diasporasının anma etkinliklerini konu edindiği, diaspora Ermenilerinin 1915’i sürekli gündemde tutmaya çabaladıkları, diaspora Ermenilerinin ABD’nin özellikle de Başkan Bush’un soykırım kelimesini kullanması gerektiği konusunda yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Yine Ermenistan ve diaspora için 90 yıl geçmiş olmasına rağmen halen 1915’in acısının kendileri için taze olduğu ve yaşananları soykırımı dışında bir kelime ile tanımlayamayacakları, 24 Nisan anma etkinlikleri çerçevesinde her yıl Ermeni hatırlarının canlı tutulmaya çalışıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Aslında Ermenistan diye adlandırılan coğrafi yöre ne Ermenistan adlı politik bir devlet kuruluşuna, ne de Ermeni toplumunun kaderine bağlanabilir. Sözü geçen yörenin adı dahi çelişkiye yol açar. “Büyük Ermenistan”. Bu isim doğal olarak “Küçük Ermenistan” diye bir ikinci Ermenistan’ın olduğunu ima etmektedir. Ermenistan’ın bulunduğu Fırat’ın batısındaki yöre, aslında devirlere göre, çeşitli devletlerin adını taşımıştır. Bugün Ermenilerin “vatanımız” dediği bölgede yarı bağımsız yaşadıkları dönemler mevcuttur. Fakat şu veya bu sebeplerle bu bölgeden göç ettikleri zaman da, adı geçen yöre, Ermenistan adını taşımıştır. Antik Çağda, Yunanlılar, Romalılar, Ortaçağ’da Bizanslılar, Persler, Araplar yöreyi Ermenistan olarak adlandırmaya devam etmişlerdir. Mehlika Atok Kaşgarlı, “Ortaçağ Ermeni Tarihleri Kritiği”, **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri (8-12 Ekim 1984 Erzurum)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1984, s.329.

¹⁰⁷ “1915’te Yaşananları Unutmayan Diaspora Ermenileri Güçleniyorlar”, **AP**, 15 Nisan 2005, s.69-70, “Türk Tabuları Yıkılıyor”, **AP**, s.70-72, “Bir Türk, Ermeni Köklerini Arıyor”, **Los Angeles Times**, 17 Nisan 2005, s.72-73, “Ailelerin Hikayeleri Ermenistan’ı Hayatta Tutuyor”, **Providence Journal**, 17 Nisan 2005, s.73-74, “Sayın Bush, MTV’ye Bir Göz Atın”, **The New York Times**, 17 Nisan 2005, s.75, “Büyük Kıyımdan 90 Yıl Sonra Ermeniler Hala Soykırımın Tanınması İçin Uğraşıyorlar”, 15 Nisan 2005, s.76-77, “Merasimlerde Ermenilerin Hatıraları Ön Planda”, **Detroit Free Press**, 18 Nisan 2005, s.77-78, “Türkiye: 1910-1922 Tarihleri Arasında Ermeniler 523 Bin Kişiyi Öldürdü”, **The New York Times**, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78-79.

Ermeni diasporasının sadece Türkiye aleyhtarı faaliyetleriyle değil Ermenistan'ın iç ve dış meselelerinde takındıkları tutumuyla ilgili haberlerde BYEGM arşivinde yer almıştır. Bu tutumu Ermeni diasporasının ABD'nin Ermenistan büyükelçisi John Evans'ın Ermeni iddialarıyla ilgili olarak kullandığı ifadelerden dolayı istifa etmesi yönünde kurdukları baskıda da görmek mümkündür.¹⁰⁸

I.4.2.Uruguay'ın Kararı 1965-1973

Ermeni Sorunu açısından 1965 yılı bir kırılma noktası oluşturmuştur. İlk olarak Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi tarafından 20 Nisan 1965¹⁰⁹ tarihinde 5 maddeden oluşan bir karar alınmış ve bu yıldan itibaren soykırım iddiaları farklı bir boyuta taşınmaya başlanmıştır. Her ne kadar Uruguay kararının ardından 17 yıllık bir sessiz dönem yaşanmışsa da bu dönemde Ermeni milliyetçiliğinin yeniden canlanmaya başladığı, soykırım iddialarının daha sık uluslararası kamuoyunda gündeme taşındığını söylemek mümkündür.

Uruguay'ın söz konusu kararının altında birden fazla nedeninin bulunduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak burada az da olsa Ermeni nüfusunun bulunması ve oldukça aktif olması, ikinci olarak ise Türk temsilciliklerinin yeterince bu konuya ilgi göstermemesi ya da sorunun farkında olmaması ve Uruguay'da neredeyse Türk nüfusunun olmayışı gibi nedenler sıralanabilir.

Uruguay'ın söz konusu kararının ilk olmasının yanı sıra bir de kendinden sonraki ülkelere emsal teşkil etme yönüyle de oldukça önemlidir. Bu çerçevede 1965 yılından sonra bir süreliğine Ermeni soykırımı iddiaları bağlamında “sessiz bir döneme” girildiyse de 17 yıllık bir aradan sonra Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin aldığı bir kararla bu mesele yeniden gündeme oturmaya başlamıştır. Bazı kesimler

¹⁰⁸ “ABD'nin Ermenistan Büyükelçi Adayı, Osmanlı İmparatorluğunun 1915'teki Eylemine 'Soykırım' Demesi Taleplerini Geri Çevirdi”, AP, 29 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33.

¹⁰⁹ Uruguay Senatosu Temsilciler Meclisi'nin 1965 Yılında aldığı kararın ardından Uruguay Parlamentosu bu kararı 2004 yılında teyit etmiş ve 24 Nisan'ın Birleşmiş Milletler tarafından “Her Türü Soykırımın Kınanması ve Reddedilmesi” günü ilan edilmesi için Uruguay Dışişleri Bakanlığı'nın girişimde bulunmasını istemiştir. Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.100.

tarafından 17 yıl boyunca Güney Kıbrıs Rum Yönetimi dışında herhangi bir tasarının gündeme gelmemesinde Türkiye'nin aktif bir politika izlemesinin önemli bir etkisinin olduğuna işaret edilmiştir:

“Bu yıllarda, önemli ülkelerde 1915 konusundaki tartışmaları lehine çevirmek için Türkiye'nin elinde oynayabileceği bazı kozlar vardı: Türkiye Soğuk Savaş döneminde önemli bir müttefikken Ermenistan bir Sovyet cumhuriyetiydi. Merkezi Lübnan'da bulunan ve Türk diplomatlarına düzenlediği kanlı saldırılarla bilinen Ermeni terörist grubu ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia – Ermenistan'ın Özgürlüğü için Ermeni Gizli Ordusu) ise Ermeni davasının Ortadoğu fanatikliği ile bağdaştırılmasına sebep olmuştu. Türkiye'nin ABD Kongresi ve Dışişleri'nde ve Batılı is dünyasında güçlü dostları vardı. Jeostratejik nedenler dolayısıyla İsrail yanlısı lobinin de desteğini almıştı. Buna ek olarak, Adam Jones'un da belirttiği gibi, “Ermeni soykırımı, Türk ve Yahudi dünyasının önde gelenleri tarafından Yahudi Soykırımı'nun kıyaslanamaz boyutu ve farklılığı ön plana çıkartıldıkça marjinalleştiriliyordu.”¹¹⁰

1965 yılı Ermeniler tarafından ise “hakların iadesi taleplerinin başlangıcı” olarak şöyle değerlendirilmiştir: “...Ermenistan'daki ve diasporadaki Ermeniler sadece soykırımı anmakla kalmamış, gaspedilen ulusal ve toprak haklarının iadesi için birlik içinde talepte bulunmuşlardır. Ermeni davası ancak, Ermeni halkının haklarının tam olarak yeniden tesisi, işgal edilmiş Ermeni topraklarının sahiplerine iadesi ile adil bir şekilde çözümlenebilir...”¹¹¹

Ermeni milliyetçiliği ve Ermeni sorununu uluslararası kamuoyuna duyurma çabalarının artması sonucu diaspora Ermenileri arasında hızlı bir örgütlenmeyi sağlamış ve Türkiye aleyhinde faaliyetler gerçekleştirilmeye başlamıştır. Emekli Büyükelçi Ömer Engin Lütem, 1960'lı yıllarda Ermeni faaliyetlerinin büyük oranda

¹¹⁰ Gerçeklerle Yüzleşmek: Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması, s. 14, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_110.pdf

¹¹¹ Seto Boyadjıyan, “Ermenilere Haklarının İade Edilmesi Soykırımın Tanınmasının Temelidir”, *Asbarez*, 8 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.60-61.

Ermeni milliyetçiliğinden beslendiğini ve bu dönemden itibaren Ermenistan'da Türkiye karşıtı eylemlerin gerçekleştirilmeye başlandığına şöyle işaret etmiştir;

*“Ermenistan’da milliyetçiliğin yeniden belirmesi ilk meyvesini, sözde soykırımın 50. yıldönümünde, Erivan’da yüz binleri bir araya getiren büyük anma törenleri yapılmasıyla vermiştir. Ayrıca 1967 yılında ise Erivan’da bir Ermeni soykırımı anıtı açılmıştır. Bu olaylar Ermeni diasporasında o zamana kadar pek görülmeyen Türkiye ve Türk karşıtı duyguların güçlenmesine, bu da 1915 tehcirinin bir soykırım olduğunu kabul ettirmeyi amaçlayan faaliyetlerin büyük ölçüde artmasına neden olmuştur...”*¹¹²

I.4.3.Ermeni Terörü 1973-1986

Ermeni terörü her ne kadar 1973’lü yıllardan itibaren yoğunluk kazanmışsa da aslında bu tarihi daha da gerilere götürmek mümkündür. Bu çerçevede daha 1800’lü yıllardan itibaren Ermeni gizli örgütlenmeleri, Ermeni siyasi partileri ve Ermeni isyanlarının gerçekleştirildiği yılları da Ermeni terörizm faaliyetleri bağlamında değerlendirmek mümkündür. Ömer Engin Lütem de Ermeni terörizminin temelini 93 harbine dayandığını ve Ermeni terör eylemlerinin üç ayrı dönem şeklinde ele alınması gerektiğini ifade ederek 1973-1986 arası terör eylemlerinin Üçüncü Dönem Ermeni Terörü bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine işaret eder:

“27 Ocak 1973 tarihinde Gurken Yanıkyan adında yaşlı ve yarı meczup bir Ermeni’nin Türkiye’nin Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısı Bahadır Demir’i katletmesi üçüncü dönem Ermeni terörünün başlangıcını oluşturmaktadır... Gurken Yanıkyan olayı, yeni bir Ermeni terörü dönemi başlatarak, diasporanın aşırı çevrelerine ilham vermiştir. 1965’ten sonra hız kazanmasına rağmen soykırım iddialarının kamuoyunda kayda değer bir yankı yaratmamış olmasına rağmen, Los Angeles’te Türkiye Başkonsolosu’nun ve yardımcısının öldürülmesi Amerikan basınında beklenmedik şekilde yer almıştır. Basın, bu cinayetlerin neden işlendiğinin

¹¹² Ömer Engin Lütem, **Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler**, s.37.

açıklanması için de soykırım iddialarına geniş yermiş, diğer bir deyimle dolaylı bir şekilde propagandalarını yapmak ve siyasi amaçlara ulaşmak için şiddet kullanmak geleneğine sahip olan Ermenilere “davalarının” dünya çapında duyurulması için, Türk diplomatlarının öldürülmesi fikrini aşlamıştır...”¹¹³

Ermeni terörünün 1973-1986 yılları arasında yeniden canlanmasını üç nedene bağlamak mümkündür: İlk olarak Soğuk Savaş'ın ardından Ermeni iddialarının daha öncede belirtildiği gibi bir değişim ve dönüşüm sürecine girmesine bağlanabilir. 1945-1973 dönemi Ermeni faaliyetlerine baktığımızda bu süreçte yurtdışındaki Ermeni faaliyetlerinin giderek daha organize hale geldiğini ve diasporanın bilinçli propaganda eylemlerine başladığı görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemde Ermeni taleplerinin gerçekleştirilemeyecek olduğunun farkına varılması nedeniyle farklı bir yöntem deneme yoluna gidilmiş ve teröre başvurulmuştur. Ancak bu dönem Ermeni faaliyetleri açısından bir “başarı” olarak değerlendirilebilecek bir girişim varsa onunda terör yoluyla sorunun tamamen uluslararası bir mesele haline getirilmiş olunması ve yabancı kamuoyunun konuya dikkatinin çekilmiş olunmasıdır.

Ermeni terörünün artmasında etkili olan bir diğer neden de Lübnan'daki gelişmeler ve Kıbrıs Barış Harekâtı olmuştur. Lübnan'da söz konusu dönemlerde yaşanan iç kargaşalar dolayısıyla birçok terör örgütünün burayı kendine üst edindiği bilinmektedir.¹¹⁴ Lübnan'da yaşayan Ermeni nüfusunun ise diaspora Ermenileri arasında en radikal grubu teşkil etmesi dolayısıyla Ermeni terör eylemlerinin buradaki bazı Ermeni grupları tarafından desteklendiği ve hatta bazı örgütlerin Lübnan merkezli hareket ettiği görülmektedir.

Bir diğer neden de Kıbrıs Barış Harekâtı olmuştur. Harekâtın başarıyla sonuçlanması başta Yunanistan olmak üzere bazı ülkeler tarafından Türkiye karşısı

¹¹³ Lütem, **Ermeni Terörü**, s.18.

¹¹⁴ Bu örgütlerden biri ve en çok bilineni de ASALA olan *Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu*'dur. İngilizce adı *Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia* olan örgütün Ermenice adı Հայաստանի ազատագրողական հայ գաղտնի բանակ (Hayastani Azatagrut'yan Hay Gaghtni Banak)'dır. Örgüt aşırı sol görüşlüdür. Genelde Sovyetler Birliği .izgisini izleyen Hınçakların teşvikiyle kurulmuş olduğuna inanılır. Ancak ASALA'nın Hınçaklar tarafından idare edildiğini söylemek mümkün değildi. Lütem, **Ermeni Terörü**, s.20-21.

örgütlerin desteklenmesi fikrinin doğmasına neden olmuştur. Ömer Engin Lütem konuyla ilgili olarak bu dönemdeki Ermeni terör eylemlerinin çok fazla tepkiyle karşılanmamasını bu dönemde Batı devletlerinin harekât nedeniyle Türkiye'ye kızgın olmasına bağlamaktadır. Bu çerçevede gerçekten de terör eylemlerinin yoğun olduğu yıllarda başta ABD ve Avrupa devletlerinin söz konusu eylemlere pek de tepki göstermediği aksine soykırım iddialarını gündeme taşıdığı görülmektedir.

Dolayısıyla Ermeni terörünün kısmen de olsa amacına ulaştığını ve yabancı basında Ermeni taleplerinin geniş yankı bulduğunu söylemek mümkündür. Ancak bir süre sonra terörizmin Türk vatandaşlarının yanı sıra kendi vatandaşlarına da zarar verdiğinin görülmesi bazı önlemlerin alınmasına neden olmuştur. Bir diğer neden ise Ermeni taleplerinin bundan sonra ülkelerin parlamentoları aracılığıyla gündeme getirilmesinin düşünülmüş olunmasıdır. Ayrıca Türkiye'nin terörizmin önlenmesi konusunda almış olduğu tedbirlerinde etkili olduğu söylenebilir.

Soğuk Savaş'ın ardından 1980'li yıllarla birlikte Ermeni sorununun da bir dönüşüm süreci geçirdiğini ve toprak talebinin yerini yavaş yavaş “soykırımın tanınması ve özür dilenmesi” taleplerinin aldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Ermeni yazarlar arasında da bu görüş doğrulanmakta ve Ermenilerin toprak taleplerinin unutulmaması gerektiği, aksi halde sadece soykırımın tanınması ve özür dilenmesi konusuna yoğunlaşmanın ileride doğurabileceği sorunların Ermeni davasına büyük darbe vuracağı dile getirilmektedir. Aslında bu yönüyle bir bakıma Ermenilerin bir kez daha sadece soykırımın tanınması taleplerinin değil toprak ve tazminat taleplerinin de olduğu dile getirilmektedir:

“...1985'ten sonra bir şekilde topraklarımızın iadesi talebimizin önceliği kayboldu. Bunun yerine, soykırımın tanınması gündemine odaklandık. Bu gelişme, olumsuz etkileri hesaplanmaksızın başladı. Oysa Ermenilerin toprak, maddi ve insan haklarının tamamen iadesinin Ermeni soykırımının tanınmasının temelini oluşturduğunu açıkça ifade etmeli ve vurgulamalıyız. Aksi halde, soykırımın tanınmasının tek başına bir amaç olduğu izlenimini verirsek, önümüzdeki yıllarda başlıca iki engelle karşı karşıya kalırız. İlki yeni nesille ilgili. Soykırımın tanınmasını hakların iadesi temelinden ayırırsak, yeni nesil,

Ermeni soykırımının tanınmasıyla Ermeni davasının çözümleneceğine dair bir inanç geliştirecektir. Türkiye soykırımı kabul eder ve Ermeni halkından özür dilerse, yeni nesli mücadelenin bir sonraki aşamasına hazırlamak çok zor olacaktır. İkincisi Türkiye ve diğer ilgili güçlerle ilgilidir. İddiamız sadece soykırımın tanınmasına dayandığında, bu bağlamda görülecek ve verilen karar sadece tanıma talebimizle sınırlı olacaktır. Bu nedenle Türkiye soykırımı kabul edip tanıdığına, hakların iadesi iddiamız savunulamaz olacaktır. Hem Türkiye hem de diğer güçler, hakların iadesi meselesinin tanıma iddiasının bir parçası olmadığı gerekçesiyle taleplerimizi reddedeceklerdir. Sadece Türkiye değil dostumuz olduğunu ileri süren diğer pek çok ülke Ermeni davasını soykırımın tanınması hedefiyle sınırlandırmayı tercih etmektedir. Hakların iadesi sonucu olmaksızın soykırımın tanınması, Türkiye ve diğer ilgili güçlerce kabul edilebilecek dışsöz bir öneridir. Bu durumda, hakların iadesi için yeni bir mücadeleye başlamamızın gerekeceği siyasi bir oldubittiyle karşı karşıya kalacağız...”¹¹⁵

Seto Boyadjiyan’ın dile getirdiği bu düşünceler hem Ermeni iddialarının dayandığı prensipleri ortaya koyması bakımından hem de Türkiye’de olası bir “soykırımın kabulü ya da özür dilenmesi” halinde Ermenilerin bir sonraki taleplerinin ne olacağını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Dolayısıyla söz konusu haberdan de anlaşılacağı üzere Ermeni sorununun Soğuk Savaşın günümüze şekil bakımından değişen ancak içerik olarak aynı kalan bir dönüşüm geçirdiğini söylemek mümkündür. Tüm bu iddiaların da aslında Ermeni tarafı için “tanıma” ya da “özür dilemenin” hiçbir zaman yeterli olmayacağı gibi kendileri tarafından da ciddi sorunlara neden olabileceği bir kez daha görülmektedir. Nitekim Boyadjiyan’ın makalesinde işaret ettiği husus, yani Türkiye’nin olası bir “soykırımı tanıma” girişiminin Ermeniler için “toprak ve maddi talepler” konusunda yeni bir mücadeleye neden olacağı anlaşılmaktadır.

¹¹⁵ Boyadjiyan, “Ermenilere Haklarının İade Edilmesi Soykırımın Tanınmasının Temelidir”, s.60-61.

I.4.4. Avrupa Parlamentosu Kararı 1986-1991

Ermeni sorunu açısından önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirilebilecek bir diğer gelişme de Avrupa Parlamentosu'nun (AP) 18 Haziran 1987 tarihli kararı olmuştur. Karar 9 maddeden oluşmaktadır. Kararın en önemli maddelerini şöyle sıralamak mümkündür;

- “1915-1917 sevk ve iskânı bir soykırım olarak kabul edilmiştir.
- Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanımamayı sürdürmesinin tam üyeliği için bir engel oluşturacağı belirtilmiştir.
- Türkiye'nin söz konusu olaylardan sorumlu tutulamayacağı ifade edilmiştir.
- Türkiye'nin soykırımı tanımamasının siyasi, hukuki ve maddi talepler doğurmayacağı vurgulanmıştır.
- Ermeni terörizmi kınanmıştır.”¹¹⁶

AP bu kararla sadece Ermeni soykırımını tanımakla kalmamış Türkiye'ye de soykırımı tanıma çağrısında bulunmuştur. Aslında tam da bu yıllardan itibaren soykırımı kabul eden ülke sayısında hızlı bir artış görülmeye başlandığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede AP kararının diğer ülkelerin soykırım iddialarıyla ilgili kararlar almasında etkili olmuş ve 1987 yılından itibaren 17 ülkenin soykırımı kabul eden kararlar almasına neden olmuştur. AP kararının bu yönüyle yabancı ülke parlamentolarına emsal teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Kararın bir diğer boyutu da Türkiye'nin AP ile ilişkileri üzerindeki olumsuz etkisi olmuştur. Sedat Laçiner kararın iki ülke ilişkilerinde bir gerginliği yol açtığını ve kararın büyük çekişmeler neticesinde kabul edildiğini şöyle ifade etmektedir: “İlişkilerde en büyük gerginliğe neden olan ve etkileri bugün dahi hissedilen en önemli gelişme şüphesiz 1987 tarihli Avrupa Parlamentosu (AP) kararıdır. Karar bildik Ermeni iddialarına hak vermekle kalmaz Türkiye AET'ye girişi ile Ermeni iddialarının Türkiye tarafından kabulü arasında doğrudan bir bağlantı da kurar. Karar tasarısı Belçikalı parlamenter Jaak Vandemenlebroucke tarafından hazırlanmış ve parlamentonun Siyasi Komisyonu'na sunulmuştur. Resmi kayıtlara göre Şubat 1987'de tasarı kabul

¹¹⁶ Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.86.

edilmiştir. Tasarının ilk halinin ‘ kabul edilmesinin’ ardından Genel Kurul’a taşınacağı döneme kadar kabul edilmesi ya da daha sertleştirilmesi konusunda 100’ün üzerinde değişiklik önergesi verilmesi konunun AP’de ne kadar büyük bir tartışmaya yol açtığının kanıtıdır. Bir grup Şubat ayında Siyasi Komisyon’da kabul edilen tasarımı ‘ çok yumuşak’ bularak ‘soykırım’ da dahil olmak üzere Türkiye’yi suçlayıcı ifadelerin arttırılmasını talep etmiştir. Buna karşın diğer grup böyle bir kararın alınacağı yerin Avrupa Parlamentosu olamayacağını, bu nedenle tasarının toptan reddedilmesini istemiştir.”¹¹⁷

Kararda soykırım iddialarının yanı sıra AB ile ilişkiler, Ermeni terörizmi, toprak ve tazminat taleplerine de değinilmiş ve bu tanınmanın ileride siyasi, hukuki ve maddi taleplerin ortaya çıkmasına neden olmayacağı vurgulanmıştır. Ömer Engin Lütem AP kararında bir denge unsurunun gözetildiğine şöyle değinir: “Kararın a ve b maddeleri Ermenilerin istediği buna karşın Türkiye’nin reddettiği; c, d ve e maddeleri ise Türkiye’nin kabul edebileceği ancak Ermenilerin istemediği hususları içermektedir. Böylelikle kararın iki tarafın arasında bir tür denge kurmayı amaçladığı görülmektedir. O yıllarda Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığı konusunda ilerleme olmayınca yukarıda değindiğimiz karar da önemini kaybetmiş ve Ermeni propagandası tarafından zaman zaman kullanılma ötesinde bir işlevi olmamıştır. Türkiye’nin adaylığının 1999 Helsinki Zirvesi ile beraber tekrar gündeme gelmesi Avrupa Parlamentosu içindeki bazı çevrelere Ermeni soykırımı konusunu tekrar ortaya atma fırsatını vermiş ve bu konu, genellikle, Türkiye hakkındaki Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan raporların Parlamento’da incelenmesi sırasında ele alınmıştır.”¹¹⁸

1987 yılında Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine adaylık sürecinin başlamasıyla birlikte Ermeni Sorunu Türkiye aleyhinde daha sık olarak Batılı devletler tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Avrupa Parlamentosu’nun 1987 yılında aldığı bir kararla “soykırımı” kabul etmesi ve Türkiye’nin de “soykırımı” tanımamasını beklemesi, sorunun ağırlıklı olarak uluslararası siyasi ve diplomatik bir

¹¹⁷ Sedat Laçiner, “Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Ermeni Sorununun Etkisi (1980’ler)”, <http://www.usakgundem.com/makale/51/t%C3%BCrkiye-avrupa-%C4%B0li%C5%9Fkilerinde-ermeni-sorunun-etkisi-1980ler-.html>

¹¹⁸ Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.86.

şekil almasında rol oynamıştır. Bu tarihten itibaren günümüze kadar 19 ülke parlamentosu Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden kararlar almışlardır.

Üç ayrı bölümde değerlendirdiğimiz Ermeni sorununun oluşum evrelerine bakıldığında hiç de azımsanmayacak bir noktaya gelindiği görülmektedir. Bu bağlamda sorunun bilinçli ve programlı bir plan çerçevesinde ilerlediği ve bugüne geldiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar Ermeni sorununun başlangıcı 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşına dayansa da bu dönemleri sorunun başlangıcı ve ilk kıvılcımlar olarak görmek mümkündür. Yukarıdaki bilgiler ışığında denilebilir ki 1877’de başlayan bu sorun Soğuk Savaş’ın başlangıcına kadar geçen sürede oldukça farklı boyutlar kazanmıştır. Ancak Soğuk Savaş’ın başlaması Ermenilerin I. Dünya Savaşı sırasındaki beklentileri ile paralellik göstermiş ve Ermenilerin yeni bir beklenti içine girmelerine neden olmuştur. Gerek İsrail’in kuruluşu gerekse Soğuk Savaş’ın uygun konjonktürü Ermenilerin de harekete geçmesinde etkili olmuş ve ilk olarak diaspora Ermenileri arasında bir birlik sağlama ve Türk düşmanlığı oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde Sovyet Ermenistan’ı diaspora Ermenileri kadar aktif bir duruş sergileyememiştir. Ancak soykırım iddialarının 50. yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde yürütülen faaliyetler ve gösteriler Ermeni meselesi için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Geline nokta ise Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte hem Ermeni iddialarında bir değişim-dönüşüm hem de sorunun muhataplarında bir farklılık yaşanmıştır. Bu bağlamda 1915 olaylarıyla ilgili her geçen yıl yeni bir parlamento kararı alınırken, Ermenilerin de “dört T” olarak bilinen taleplerinde de bir değişim olduğu görülmüştür.

İlk dönemlerde dile getirilen “tanıtma, tanınma, tazminat ve toprak” taleplerinin yerini “tanınma ve özür” talepleri almaya başlamıştır. Öte yanda her ne kadar “toprak ve tazminat” talepleri her zaman Ermeni toplumunun zihninde yer alsada biraz da söz konusu taleplerin günümüz konjonktüründe gerçekleştirilmesi olanaksın olduğundan şimdilik bu taleplerden vazgeçilmiş gibi bir tutum sergilenmeye başlandı. Ancak halen zaman zaman bazı Ermeni araştırmacı ve yazarların kaleminden tanınmanın ardından sıranın “tazminat ve toprak” taleplerine gelineceği halen ifade edildiği görülmektedir.

Üç ayrı dönemde değerlendirilen Ermeni sorununa bakıldığında aslında planlı bir çalışma neticesinde hareket edildiği ancak kısmen de olsa yol haritasında bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda her ne kadar büyük devletlerin Ermeni soykırımını iddiaları konusunda Ermenistan'a destek verdikleri görülse de halen ABD vb. bazı ülkelerin resmen soykırımını tanımaması Ermeniler tarafından bir başarısızlık olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Holokostun Yahudilere sağladığı ayrıcalık ve prestij de halen Ermeniler için uluslararası kamuoyunda olduğu söylenemez. Bir diğer başarısızlık ise başta Ermenistan olmak üzere Türkiye ve az da olsa bazı diaspora Ermenileri arasında soykırım iddiaları konusunda tam bir görüş birliğinin bulunmaması olmuştur. Bu kapsamda Ermeniler arasındaki fikir ayrılığının temelinde soykırım iddialarının sadece Türkiye'ye "kabul ettirme ve özürle" yetinilmesi gerektiğini düşünen kesimle, "tanıma ve özrü" yeterli olmadığını düşünen iki farklı kesimin olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de de benzer şekilde son dönemlerde artık soykırım olduğu yönünde bazı yazar ve akademisyenlerin beyanatlarda bulunması konunun giderek farklı bir şekil aldığı yönündeki tezleri güçlendirmektedir.

II. BÖLÜM: SOYKIRIM KARARINI KABUL EDEN ÜLKELER

II.1. Uruguay Senatosu Kararı 1965, 2004

Ermeni Sorunu'nda, Soğuk Savaş sürecinde muhtelif ülke parlamentolarında Türkiye aleyhinde kararlar alınmaya başlanmıştır. Ancak özellikle, soykırım iddiaları açısından adeta bir başlangıç olan ilk kararın alındığı 1965 yılıdır. Bu kapsamda, Uruguay, Ermeni soykırımını iddialarını ilk kabul eden ülke olmasından dolayı dikkat çeker.

Güney Amerika anakarasının (Surinam'dan sonra) en küçük ikinci ülkesi olan Uruguay Doğu Cumhuriyeti'ndeki Ermeni nüfusu yaklaşık 19,000 civarındadır.¹¹⁹ Buradaki Ermeni nüfusunun oluşumunda da diaspora Ermenilerinin yaşadığı birçok ülkede olduğu gibi ilk etapta ticaretin büyük bir etkisinden bahsetmek mümkündür.¹²⁰ Uruguay'daki bazı kaynaklarda ülkedeki Ermeni nüfusunun Güney Amerika'daki en eski Ermeni nüfusu olduğu ve büyük bir çoğunluğunun da önemli yerleşim birimlerinden biri olan Montevideo'da yaşadığı belirtilmektedir. Ermeni Genel Yardımlaşma Birliği AGBU'nun¹²¹ da ilk kez Uruguay'da 1938 yılında yapılanmaya başladığı görülür. Ancak AGBU'nun kendi resmi web sitesinde bu tarihin daha da geriye götürüldüğü ve kuruluşunun 1906 yılına dayandırıldığı görülmektedir. Bazı kaynaklarda özellikle de 1990'lı yıllarda Güney Amerika'daki bir çok ülke ile doğru orantılı olarak Uruguay'daki Ermeni nüfusunda da hızlı bir artışın yaşandığı ve 1992'de buradaki Ermeni nüfusunun 15.000 olduğu kaydedilmiştir.¹²² AGBU önderliğinde Uruguay'daki Ermeni topluluğu 1974 ve 1975 yıllarında eğitim faaliyetlerine de başlayarak Nubaryan ilkokulunu açmışlardır.

¹¹⁹ Bu rakam Ermeni taraftarı sitelerce verilen bir rakamdır. <http://www.hayazg.com>. Bazı kaynaklarda ise Uruguay'daki Ermeni nüfusunun yaklaşık olarak 15.000 olduğu kaydedilmektedir. R. Hrair Dekmejian, *"The Armenian Diaspora"*, **The Armenian People from Ancient to Modern Times, Volume II, Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century**, Editör: Richard G. Hovannisian, 2004, USA, s.434.

¹²⁰ Philip D. Curtin, **Cross-Cultural Trade in World History**, Cambridge University Press, 1984, Australia, s.180.

¹²¹ Ermeni Genel Yardımlaşma Birliği, "Armenian General Benevolent Union" (AGBU), Ermenice: Հայկական Բարեգործական Հնդհանուր Միություն

¹²² Robert Mirak, *"The Armenians in America"*, **The Armenian People from Ancient to Modern Times, Volume II, Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century**, Editör: Richard G. Hovannisian, USA, 2004, s.394.

Ayrıca Uruguay’da Ermeniler kültür sanat faaliyetlerinin yanı sıra Montevideo’dan gerçekleştirdikleri uzun süreli radyo yayınıyla kitle iletişim araçlarından da faydalanmaktadırlar.¹²³

Uruguay’da 19.000 civarında olduğu tahmin edilen Ermeni nüfusuna karşılık buradaki Türk nüfus 695 civarındadır. Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi 20 Nisan 1965’te kabul etmiş olduğu karar 1964-1965 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Luis Giannattasio döneminde Senato ve Temsilciler Meclisi’nin Uruguay Genel Toplantısı sırasında kabul edilmiştir.

Uruguay’ın gerek çeşitli Ermeni yardımlaşma derneklerinin örgütlenmesi bakımından gerekse de dünya çapında Ermeni soykırımı iddialarını ilk kez kabul eden ülke¹²⁴ olması nedeniyle, kendinden sonraki birçok ülkenin kararlarının alınmasında emsal teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca günümüzde Uruguay’daki Ermenilerin, sayılarıyla orantısız olacak bir biçimde oldukça aktif çalışmalar yürüttükleri görülür. Bu bağlamda Montevideo’da bazı meydanlara Ermenistan isminin verilmiş olması ya da Uruguay Parlamentosu’nda Ermeni kökenli üyelerin yer alması ve Montevideo’daki Ermeni Kilisesi’nde “*Ermeni soykırımı kurbanlarına*” ithafen bir anıtın bulunuyor olması, Ermeni azınlığın ne kadar aktif olduğunu ortaya koyan önemli göstergelerdir.

Uruguay’ın 1965 yılında almış olduğu bu ilk kararda ülkedeki Ermeni nüfusu etkilidir. Sayıları çok fazla olmasa da, buradaki Ermeni nüfusunun da diğer birçok ülkedeki gibi yoğun lobi faaliyetleri neticesinde ülke bu yönde bir karar almıştır. Öte yandan, ilk kararın alındığı dönemde Türkiye’de bu karara yönelik pek de ciddi bir tepkinin verildiği söylenemez. Çünkü söz konusu karar Türkiye’de fazla bir yankı bulmamıştır. Uruguay Parlamentosu’nda ilerleyen yıllarda 2004’te yeniden Ermeni soykırımı iddialarını tanıyan kararlar alınmışsa da, bu kararlar 1965 yılında alınan

¹²³ AGBU Resmi Web sitesi: <http://www.agbu.org>, G.T.25.11.2010.

¹²⁴ Maria Teresa Bia, “*European Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters and the Crime of Genocide*”, **Criminal Law Between War and Peace** Editör: Stefano Manacorda, Adán Nieto Martín, Univesidad de Castilla La Mancha, İspanya, 2009, s.438.

kararın¹²⁵ tekrarı ve geliştirilmiş şekli mahiyetindedir. Dolayısıyla yeni bir anlam taşıdığı söylenemez.

Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi tarafından 20 Nisan 1965 yılında alınan karar 5 maddeden oluşmaktadır.¹²⁶ Söz konusu kararın ilk maddesinde 24 Nisan, “*Ermeni Şehitlerini Anma Günü*” olarak ilan edilmiştir. 2.Maddede, Uruguay Devlet Radyosu’nun 24 Nisan’da konuyla ilgili yayınlara yer vermesi hususuna değinilmiştir. 24 Nisan’da Ermeni kökenli devlet memurlarının izinli sayılacaklarının belirtildiği 3.Madde oldukça düşündürücüdür. Nitekim söz konusu tarihte Uruguay’daki Ermeni kökenli vatandaşların nüfusunun pek de fazla olamayacağı göz önünde bulundurulduğunda kararın hangi amaçla alındığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. 4.Madde ise, Uruguay’ın en büyük yerleşim merkezlerinden biri olan Montevideo’daki 156 Numaralı Ortaokulun isminin “Ermenistan” olarak değiştirilmesine ilişkindir.

Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi’nin 20 Nisan 1965’te 13326 sayılı bir kanunla 24 Nisan’ı “*Ermeni şehitlerini Anma Günü*” olarak ilan etmesine, Devlet Radyosu’nun bu güne uygun programlar yayımlamasına ve Ermeni asıllı Uruguaylıların da o gün işe gitmeyebileceklerinin karara bağlanmasına ilişkin olarak, Ermeni Sorunu üzerine uzun yıllar önemli çalışmalar yapmış emekli Büyükelçi Ömer Engin Lütem değerlendirmelerini şöyle aktarmaktadır:

“Yaklaşık kırk yıl sonra bu kanunun hükümleri, işe gitmeme hususu hariç, 26 Mart 2004 tarihli ve 17752 sayılı bir diğer kanunla teyit edilmiştir. Son olarak Uruguay Temsilciler Meclisi, 3 Mayıs 2005 tarihinde bir karar alarak “Ermeni ulusunun soykırım günü olan” 24 Nisan’ın “ Her Türlü Soykırımın Kınanması ve Reddi” günü olarak ilân edilmesi için Birleşmiş Milletler’e

¹²⁵ Uruguay’ın 1965 yılı kararıyla ilgili olarak TC Dışişleri Bakanlığı, Milli Kütüphane, TBMM ve BYEGM Kütüphanesi ve Uruguay’ın Ankara’daki Fahri konsoloslugu nezdinde yapılan ön araştırma ve başvurularda da konuyla ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Bu veriler ışığında bir kez daha söz konusu kararın alındığı gerekli arşiv verilerinin bulunmamasından da hareketle, konuya gereken önemin verilmediği hissi uyanmaktadır.

¹²⁶ Kararın orijinal İspanyolca metni için bkz. Uruguay Parlamentosu Resmi Web Sitesi: <http://www.parlamento.gub.uy>.

Kararın Türkçe ve İngilizce metni için bkz. ekler bölümü, Parlamento kararları, Ek 1-Ek 2.

gerekli girişimin yapılmasını Uruguay Dışişleri Bakanlığında istemiştir. Bu girişimin başarılı olma şansının fazla olmadığını, Birleşmiş Milletler'in günün birinde soykırımların kınanması için bir gün saptayacaksa bunun için temel olarak Yahudi soykırımını alacağını şimdiden söyleyebiliriz. Herhalde bu fark edilmiş olmalı ki Uruguay Parlamentosu'nun Ermeni asıllı milletvekili Lilian Keşişyan Avrupa Birliği'ni Ermeni "soykırımını" tanımasını Türkiye'den istemeye davet eden bir imza kampanyası başlatmıştır. Aynı kampanya Arjantin, Brezilya ve Paraguay'da da düzenlenmektedir.”¹²⁷

Uruguay'ın 1965'te aldığı karar son derece kısa olmakla birlikte soykırım iddialarından ziyade daha çok 24 Nisan'ın tatil edilmesi, Ermenistan adına okul açılması, Ermenilerle ilgili yayınlara yer verilmesi hususlarını içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, ilerleyen yıllarda konuyla ilgili yeni kararların alınmasıyla birlikte içerikte hızlı değişimlerin yaşandığı görülmektedir.

Uruguay daha sonraki yıllarda 1965 yılında almış olduğu kararını yineleyen bazı kararlar da almıştır. 26 Mart 2004'te Uruguay Yasası olarak yayınlanan ikinci kararın ise bu kez "Ermeni Şehitlerini Anma Günü" başlıklı olup iki maddeden oluşmaktadır. Yasanın 1.Maddesinde 1915'teki bu "ulusal katliamın kurbanlarına" saygı olarak 24 Nisan günü "Ermeni Şehitlerini Anma Günü" olarak ilan edilmiştir. İkinci maddede ise Uruguay Ulusal Yayın Kurumu(SODRE) ve diğer yayın ve televizyon kurumlarının da, bu olayı anma adına bu günde programlarının bir kısmını bu tür yayınlara ayırmak zorunda olduğu belirtilmiştir.¹²⁸

Uruguay 2004 yılı kararında, 24 Nisan gününü "Ermeni Şehitlerini Anma Günü" olarak ilan etmesi ve yine 24 Nisan günü için Uruguay Ulusal yayın kurumlarında konuyla ilgili yayın yapılması zorunluluğu getirilmiş olunması, 1965 yılının ardından yani 39 yıllık bir aradan sonra kabul edilen kararda doğrudan 'soykırım' kelimesinin kullanılması bir bakıma iddiaların nasıl bir seyir izlediğini de ortaya koymaktadır.

¹²⁷ Ömer Engin Lütem, "Olaylar ve Yorumlar", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 16-17, Kış 2004-İlkbahar 2005.

¹²⁸ Kararın Türkçe metni için bakınız Ekler bölümü, Parlamento Kararları, Ek 1-Ek 2.

İleride diğer ülke parlamento kararlarının incelenmesi sırasında da görüleceği üzere, aslında bu bir taktik olarak kullanılmaktadır. Nitekim Arjantin, Kanada ve Fransa örneklerinde de birden fazla defa kararlar alındığı ve her defasında içeriğinin daha yoğun bir Türkiye aleyhtarlığıyla bezendiği görülmektedir.

2004 yılında Uruguay'ın yeniden anılan kararı almasının ardından Türkiye küçük çaplı da olsa birtakım tepkiler göstermiş ve Uruguay Parlamentosu üyeleriyle bazı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin neticesinde ne tür gelişmelerin yaşandığı Lütem tarafından şöyle kaleme alınmıştır:

“Uruguay’da da akredite Türkiye’nin Arjantin’deki Büyükelçisi Şükrü Tufan Uruguay’dan başkenti Montevideo’ya giderek Parlamentonun Dışişleri Komisyonu üyeleriyle görüştü ve Başbakan Erdoğan’ın tarihçiler komisyonu kurulması hakkındaki önerisini izah etti. Hükümetinin bu komisyonun varacağı sonuçları kabul etmeye hazır olduğunu bildirdi ve bu önerinin desteklenmesini istedi. Ermeniler bir gösteri yaparak Büyükelçinin bu girişimini protesto ettiler. Uruguay’daki Ermeni büyükelçisi de Dışişleri Komisyonu üyeleriyle görüşerek Ermeni soykırımın delil gerektirmediğini bildirdi ve Uruguay’ın Türkiye-Ermenistan sınırının açılmasını ve iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmasını desteklemesini istedi. Uruguay Hükümeti, 3 Mayıs 2005 tarihli Temsilciler Meclisi kararında öngörülen 24 Nisan’ın “Her Türü Soykırımın Kınanması ve Reddi” günü ilan edilmesi için şu ana kadar Birleşmiş Milletlere başvurmamıştır. Ancak bu ülkede Ermenilerin Türkiye’ye karşı faaliyetleri devam etmektedir. Nitekim Türkiye ile AB arasında müzakerelerin başladığı tarih olan 3 Ekim’de Uruguay’ın başkenti Montevideo’da kalabalık bir grup Ermeni AB Temsilciliği önünde nümayiş yaparak Türkiye’nin adaylığının reddedilmesini istemiştir.”¹²⁹

Uruguay Ermenilerinin sayılarının az olmasına rağmen diğer ülkelerde olduğu gibi lobicilik faaliyetlerinde oldukça aktif oldukları bilinmektedir. Bu bağlamda, Türkiye aleyhinde yürüttükleri faaliyetler arasında imza kampanyaları ve

¹²⁹ Ömer Engin Lütem, “Olaylar ve Yorumlar”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 18, Yaz 2005.

çeşitli gösterileri sıralamak mümkündür. Laçiner bu konuya şöyle yer vermektedir: “2005 yılında Avrupa Birliği Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlama kararı aldığı anda Uruguay Ermenileri Montevideo’da AB Misyonu’nun önünde toplanmışlar ve AB’yi bu kararı nedeniyle protesto etmişlerdir. 30.000 imzalı bir dilekçeyi AB Temsilcisi’ne elden veren göstericiler Türkiye’nin AB’ne alınması için sözde soykırımın tanınmasını şart koşmasını istemişlerdir. Ekim 2005’te Uruguay Meclisi’nin Temsilciler Kanadı’nın 70 üyesinin katılımıyla yayınladığı bir açıklama ile Türkiye’yi Ermenistan ile diplomatik ilişki kurmaya ve “Ermenistan’a uyguladığı ablukayı kaldırmaya çağırması da dikkat çekicidir. Bu tür karar ve açıklamalarda Uruguaylı Ermeni siyasetçilerin rolü büyüktür. Bu açıklamada da Ermeni Turizm ve Spor Yardımcı Bakanı Lilian Keşişyan’ın büyük çabaları dikkat çekmektedir.”¹³⁰

Uruguay’ın kararı önemli bir örnek teşkil etmekle birlikte, Uruguay’ın 1965 yılında almış olduğu bu kararın ardından konuyla ilgili olarak uzun yıllar bir sessizlik dönemi yaşanmış ve bu sessizlik yaklaşık olarak 1982 yılına kadar devam etmiştir. 29 Nisan 1982 tarihli Kıbrıs Rum Yönetiminin Temsilciler Meclisi tarafından alınan Karar Tasarısı ile bu sessiz dönem sona ermiştir.

Uruguay’ın söz konusu kararı almasında her ne kadar Uruguay’daki Ermeni lobisinin yoğun çalışmaları etkili olmuşsa da, öte yandan burada söz konusu dönemde herhangi bir Türk nüfusunun olmayışı da göz önünde bulundurularak, bunun da kararın alınmasını kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Bu anlamda Ermenilerin ilk kararları kabul ettirdikleri ülkelerde bu ince detayı göz önünde bulundurdıkları da ihtimal dahilindedir. Uruguay kararının bir diğer önemli boyutu ise, ilk alınan kararın ardından Fransa, Kanada ve Arjantin örneklerinde olduğu gibi içeriğinin daha da Türkiye aleyhtarlığı ile doldurulmuş yeni bir kararla yinelenmesidir.

¹³⁰ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008, ss.513-514.

URUGUAY

Başkenti	Montevideo	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	20 Nisan 1965, 26 Mart 2004
Resmi Adı	Uruguay Doğu Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	Türkiye'nin Arjantin Büyükelçisini Montevideo'ya gönderme, Uruguay Parlamentosu Dışişleri Komisyonu üeleriyle görüşme, Başbakan Erdoğan'ın tarihçiler komisyonu kurulması hakkındaki önerisinin anlatılması.
Coğrafi Konumu	Güney Amerika anakarasının güneyinde bir ülkedir.	Ermenistan'ın Tepkisi	Gösteriler düzenleyerek Türkiye'yi ve Türk Büyükelçiliğinin kararı engelleme yolundaki girişimleri protesto etme, Uruguay'daki Ermeni büyükelçisinin Dışişleri Komisyonu üeleriyle görüşerek Ermeni soykırımın delil gerektirmediğini bildirmesi, Uruguay'ın Türkiye-Ermenistan sınırının açılmasını ve iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmasını desteklemesini talep etme.
Nüfusu	3,510,386	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik, Katolik olmayan Hıristiyanlar, Yahudi ve diğerleri.	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM arşivinde konuyla ilgili herhangi bir arşiv kaydının olmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	İspanyolca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM arşivinde konuyla ilgili herhangi bir arşiv kaydının olmadığı tespit edilmiştir.
Türk Nüfusu	695	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	19.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi
Dönemin Devlet Başkanı	1964-1965 Luis Giannattasio	AB'ye Üyelik Durumu	AB'ye üye değil.

II.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi Kararı 1982

Ermeni soykırımı iddiaları konusunda Uruguay'ın 1965 yılında almış olduğu kararın ardından uzun bir dönem yeni bir karar alınmamıştı. Ancak 1982 yılına gelindiğinde, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY)'nin Temsilciler Meclisi tarafından 29 Nisan'da bir karar alındığı görülmektedir. Kıbrıs'ın coğrafi konumu ve 1982 yılındaki siyasi durumu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu kararın alınmasında birden fazla nedenin etkili olduğu görülmektedir.

Kıbrıs geçmişten günümüze gerek coğrafi gerekse stratejik konumu nedeniyle Ermeniler için önemli bir geçit noktası olmuştur. Örneğin, 1915 Olayları sırasında bölgede Ermeni devrimci faaliyetlerini destekleyen bazı örgütlerin burada faaliyetlerini yürütmekte olduğu ve bu durumun Osmanlı yönetimi tarafından da bilindiği için bölgenin yakından takip edildiği bilinmektedir.¹³¹ 21.yüzyıla gelindiğinde, bölgedeki Ermeni nüfusunun diğer ülkelerdeki diaspora Ermenilerine oranla GKRY'deki faaliyetlerine daha fazla destek gördüklerini söylemek mümkündür. Ermenistan kaynaklarına göre, Güney Kıbrıs'ta esnaf, tüccar ve entelektüellerden oluşan yaklaşık 2740 Ermeni yaşamaktadır. Buna mukabil Güney Kıbrıs'ın resmî kaynaklarında ise Güney Kıbrıs'taki Ermeni nüfusunun 3.500 olduğu ve Ermenilerin daha çok Larnaka civarında yaşadıkları belirtilmektedir.¹³²

SSCB'nin dağılmasından sonra 1991'de Ermenistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olan GKRY ile Ermenistan arasındaki diplomatik ilişkiler, ilk olarak 1992 yılında başlamıştır. İki ülke arasındaki yakın ilişkiler her fırsatta dile getirilmiştir. Bu bağlamda 22-25 Kasım 2006 tarihleri arasında Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne bir ziyarette bulunan eski Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın ziyareti sırasında Papadopoulos'un "*Gerek ikili ilişkilerde gerek uluslararası ilişkilerle ilgili olsun, iki ülkenin politikaları arasında hiçbir fark yoktur. Kıbrıs, Ermenistan'ın tezlerine tam destek vermeyi üstleniyor*"¹³³

¹³¹ Mehmet Demiryürek, "Ermeni Olayları ve Kıbrıs (1888-1912)", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 20-21, Kış 2005 - İlkbahar 2006.

¹³² Yıldız Deveci Bozkuş, "Koçaryan'ın Güney Kıbrıs Ziyaretinin Düşündürdükleri?", **Stratejik Analiz**, Ocak 2007, ss.8-9.

¹³³ Bozkuş, "Koçaryan'ın Güney Kıbrıs Ziyaretinin Düşündürdükleri?", ss.8-9.

ifadeleri, iki ülke arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymasından önemlidir. Bu açıdan Türk dış politikasının önemli sorunlarından biri olan Ermeni soykırımı iddiaları konusunda Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin tutumu oldukça dikkat çekici olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla GKRY'nin Kıbrıs ve Ermeni sorunlarını aynı paralelde değerlendirmeye çalıştığı ve bu konuyu Türkiye karşıtı bir faaliyet olarak yansıttığı anlaşılmaktadır.

GKRY soykırım iddialarını kabul eden kararı ikinci dönem GKRY başkanı olan Spyros Kyprianou döneminde kabul etmiştir.¹³⁴ GKRY'nin yaklaşık olarak 1.100.000 civarındaki nüfusu içerisinde Türk ve Ermeni nüfusuna bakıldığında iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. GKRY'deki Türk nüfusunun Ermeni nüfusuna oranla daha fazla olduğu ancak buna karşın buradaki Türk nüfusunun yeterince aktif olmadığı gözlenmektedir.

GKRY'nin Ermeni iddialarıyla ilgili olarak üzerinde durduğu önemli hususlardan biri kendisinin de AB üyesi bir ülke olmasından hareketle Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmeden AB'ye üye olamayacağı hususu olmuştur. Ayrıca GKRY kamuoyunda sık sık Kıbrıs Ermenilerinin Türkiye'ye yönelik olarak soykırımı kabul etmesi çağrısında bulunmaları olmuştur.

GKRY'nin Ermeni meselesiyle ilgili olarak BYEGM arşivindeki haberlere bakıldığında, genellikle Türkiye'ye yönelik ağır hakaret içeren ifadelerin kullanıldığı bir üslupla haberler kaleme alınmıştır. Örneğin, Komünist AKEL Partisinin yayın organı olan Haravgi gazetesinin “İki Yüzlülük” başlıklı haberinde bu tutuma dair bazı bilgilere rastlanır:

“Ermeni soykırımı ile ilgili kararın Amerikan Meclisi'nin Dış İlişkiler Komitesi tarafından onaylanması, küstah Türkiye'nin sert tepkilerine neden oldu. Elbette Clinton yönetimi, Stratejik müttefikinin kötü duruma düşmemesi için söz konusu kararın geri çevrilmesine çalıştı... Bugünkü Türkiye, suç

¹³⁴ GKRY'nin ilk dönem başkanı Başpiskopos Makarios III'tür. 1964-1974 yılları arasında bu görevi yürütmüştür. Daha sonra ise 15-23 Temmuz tarihleri arasında Nikos Sampson, 23 Temmuz 1974-7 Aralık 1974 tarihleri arasında Glafcos Clerides, 7 Aralık 1974- 3 Ağustos 1977 Başpiskopos Makarios III daha sonra ise 3 Eylül 1977-28 Şubat 1988 tarihlerinde Spyros Kyprianou başkanlık görevini yürütmüştür.

*işlemede Osmanlı Türkiye'sinden geri kalmamaktadır. Amerikalı liderler, Kürtlerin soykırımını, Atilla'nın Kıbrıs'taki suçlarını bilmiyorlar mı? ... Dünya hakimleri sadece Yugoslavya muhalefetine "diktatör" Milosevic'e karşı kazandığı zaferleri görüyorlar. Yeni dünya düzeninin utanmaz ikiyüzlüleri."*¹³⁵

GKRY basınıyla ilgili olarak ortaya çıkan bir diğer sonuç ise Ermeni soykırımını iddialarını kabul eden ülkelere yönelik memnuniyetin GKRY tarafından da ortaya konması ve buna paralel olarak ABD, İsrail, Bulgaristan gibi soykırım iddialarını kabul etmeyen ülkelerin ise şiddetle kınanması olmuştur. GKRY'nin Ermeni soykırımını konusundaki tutumu sadece basın ve kamuoyu nezdinde değil, ülkenin önde gelen kesimleri ve resmi yöneticiler tarafından da sık sık gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda 2003 yılında GKRY Meclis Başkanlığı görevini yürütmekte olan Dimitris Hristofyas'ın 1915 Olaylarıyla ilgili olarak kullandığı ifadelerin altını çizmekte yarar vardır:

*"...Türkiye'nin 1915 yılında, o zamanlar I. Dünya Savaşı ateşiyle yanan uluslararası toplumun ilgisizliği ve göz yummasından istifade ederek Ermeni soykırımını gerçekleştirdiğini ifade etmiştir..."*¹³⁶

Soykırım iddialarını kabul eden ülkelerde parlamento kararlarıyla ilgili görüşmeler söz konusu olduğunda GKRY'nin Ermeni taraftarı haberlerinin de sayısında bir artış olduğu ve Türkiye karşıtlığının daha net bir biçimde ortaya konduğu görülmektedir. GKRY'nin bu tutumunu ABD'nin 2000 yılında soykırım iddialarını içeren kararı görüşmesiyle ilgili olarak şovenist eğilimli Simerini gazetesinde "*Ermenilerin Haklı Çıkması*" başlıklı yazıdaki ifadeleri şu şekildedir:

"...Taşıdığı bunca dinamizm ve Amerika'nın bu kararı, Elenizmin geleneksel rakibinin görüntüsünü yaralamaktadır. Ayrıca bu karar, 20. yüzyılda işlenen korkunç suçlardan birinin tarihi gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu suç, şu

¹³⁵ "*İki Yüzlülük*", **Haravgi**, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76-77.

¹³⁶ "*Hristofyas, Türkiye'nin 1915 Yılında Ermeni Soykırımını Gerçekleştirdiğini Söyledi*", **Kıbrıs Haber Ajansı**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30.

*ana kadar uluslararası kamuoyundan gizlendi. Din ve ırk düşmanlığı yüzünden katledilen küçük bir ulus, hakkı olan şeyi alamadı. Anlaşılmasının çok zor olduğunu biliyorum, ancak siyasi olgunluğa erişmesi ve kısıtlamalardan kurtulması için Türk halkının da bir gün geçmişin çok çirkin ve gerçek bir parçasını kabul etmesi gerekecek.”*¹³⁷

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY)'nin, “1915 yılında Ermenilerin Türkler tarafından soykırımı uğratıldığını” belirten bir girişle başlayan 29 Nisan 1982 kararı, 5 maddeden oluşmaktadır. Bu karar, GKRY’i soykırımı tanıyan 19 ülke arasında ikinci sıraya yerleşmiştir. Kararın 1.Maddesinde Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin “Ermeni soykırımı”nı nefretle andığını ve Ermenilerin Türkler tarafından ana yurtlarından uzaklaştırılmalarını Ermenilere karşı yapılmış bir suç olarak kabul ettiği görülmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer husus ise, Uruguay’ın kararından farklı olarak 2.Maddede Ermenilerin devredilemez haklarının kendilerine iade edilmesinin istenmiş olunmasıdır. (2. *Supports the full restoration of the inalienable rights of the Armenian people.*)¹³⁸

Kararın 3. Maddesinde daha ziyade kendi ülkelerinde yaşayan Ermenilerin sosyal ve kültürel yönden desteklenmeleri konusu üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda GKRY’nin Kıbrıslı Ermenilerle dayanışma içinde yaşayacaklarını ve Ermenilerin GKRY siyasetinde aktif rol almalarının önünün açılacağına değinilmektedir. Burada ayrıca “*Uyumlu ve devamlı olacak birlikte yaşamayı ve Kıbrıslı Ermenilerle kardeşçe dayanışmayı ve onların ülkemizin siyaset, ekonomi ve kültürel hayatına katkılarını vurgular*”¹³⁹ ifadelerine de yer verilmektedir.

¹³⁷ Marios Dimitrios, “*Ermenilerin Hakkı Çıkması*”, **Simerini**, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77.

¹³⁸ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web sitesi:

Կիպրոսի Հանրապետության Ներկայացուցիչների Պալատի Քննարկումները Ապրիլի 29, 1982, http://www.genocide-museum.am/arm/Cyprus_House_of_Representatives_Resolution
Kararın orijinal metninin Türkçe versiyonu ve İngilizcesi için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 3.

¹³⁹ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

Կիպրոսի Հանրապետության Երկայացուցիչների Պալատի Քննարկումները Ապրիլի 29, 1982,
http://www.genocide-museum.am/arm/Cyprus_House_of_Representatives_Resolution.

GKRY'nin 1982 yılı kararının 4.Maddesinde de yine “*Bu birlikte yaşamayı dil, din ve ırk ayırımı yapmaksızın bütün Kıbrıs halkının uyumlu bir birlikteliğinin gerçekten mümkün olacağına delil olarak addeder.*”¹⁴⁰ ifadeleri kullanılmıştır. Bu madde bir bakıma iki ülke arasındaki dini, etnik ve kültürel yakınlığa dikkat çekmektedir. Kararın 5.Maddesinde ise “*1974 Türk işgalini Kıbrıs halkına karşı işlenmiş bir suca olarak kınanmasının gerektiğini beyan eder*”¹⁴¹ sözleriyle, kendi ülkesinin sorunu olan bir konuda Ermenistan'dan da desteklenmektedir.

GKRY'de de -diğer soykırımı kabul eden ülkelerde olduğu gibi- ülkedeki Ermeni nüfusunun önemli bir rolü olmakla beraber, burada diğer ülkelerden farklı olarak GKRY'nin Türkiye aleyhtarlığının da önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Söz konusu kararda “*Ermeni halkına karşı işlenmiş olup Ermenileri ata topraklarından söküp çıkararak ve soykırım boyutlarına ulaşmış olan suçun çekincesiz kınandığı*” belirtilmiş olunması ve yine kararda, “*Ermeni halkının vazgeçilemez haklarının tam olarak geri verilmesi*” konuları ilerleyen yıllarda diğer ülkeler tarafından alınan kararlarda tekrarlanmamıştır. Kararın alındığı dönemin Ermeni terörizminin yoğun bir şekilde yaşandığı 1980'li yıllar olduğu dikkatten kaçmamakla beraber, bu dönemde bu tür bir kararın alınmasında iki önemli etkenin rol oynadığı söylenebilir: Bunlardan birincisi, Kıbrıslı Rumların o yıllarda aktif olan Ermeni terörizmine verdiği destek; ikincisi ise, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'dır.¹⁴²

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin kararı, Ermenistan tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Ermeni basınında geniş yer almıştır. Özellikle her yıl Ermenistan'da ve dünya çapında gerçekleştirilen anma etkinlikleri çerçevesinde GKRY'nin da anma etkinliklerine ayrı bir önem verdiği görülmektedir. GKRY'nin Ermeni soykırımı

¹⁴⁰ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web sitesi:

Կիպրոսի Հանրապետության Երկայացուցիչների Պալատի Քննարկումները Ապրիլի 29, 1982,

http://www.genocide-museum.am/arm/Cyprus_House_of_Representatives_Resolution.

¹⁴¹ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web sitesi:

Կիպրոսի Հանրապետության Երկայացուցիչների Պալատի Քննարկումները Ապրիլի 29, 1982,

http://www.genocide-museum.am/arm/Cyprus_House_of_Representatives_Resolution.

¹⁴² Bozkuş, “*Koçaryan'ın Güney Kıbrıs Ziyaretinin Düşündürdükleri?*”, ss.8-9.

iddialarına yönelik desteği sadece Ermenilerle sınırlı değildir. Türkiye aleyhinde olan her türlü eylem ve girişime GKRY'nin büyük destek verdiği görülmektedir. Bu kapsamda GKRY ve Ermeni basınında zaman zaman Türkiye'nin Pontus soykırımını iddiaları ile Asuri, Keldani Kürt, Arap, Rum vb. daha bir çok etnik grubun “yok edilmesinden” sorumlu tutulduğuna dair haberlere rastlamak mümkündür.¹⁴³

Yurtdışında özellikle Ermeni diasporasının aktif olduğu bölgelerde Ermenilerle Kürtler arasında olduğu gibi, Ermeni lobileri ile Rum lobileri arasında da sıkı bir bağ olduğu söylenebilir. Karşılıklı olarak Ermeni ve Rum lobilerinin Türkiye aleyhtarlığı konusunda ortak bir noktada buluştukları ve Türkiye karşıtı birçok girişime ortak imza attıkları etkinliklere rastlanabilmektedir.¹⁴⁴

Sonuç olarak, GKRY'nin 1982 yılında aldığı kararda Türk düşmanlığının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öte yandan, GKRY'de yer alan Ermeni nüfusu, lobicilik faaliyetleri, dini nedenler vb. etkenlerden de bahsetmek gerekir. GKRY'nin söz konusu kararında buradaki Ermeni nüfusunun yoğunluğunun yanısıra özellikle 1970-80'li yıllarda yükselişe geçen Ermeni terör örgütlerinin de katkısı olmuştur. Her ne kadar GKRY bu örgütleri desteklediğini resmen kabul etmese de, dolaylı bir biçimde Ermeni terörünü göz yumduğu bilinmektedir. Büyükelçi Lütem “...*Kıbrıs Barış Harekatı nedeniyle Türkiye'ye yöneltilen eleştiriler, Yunanistan'ın (ve Güney Kıbrıs'ın) Türkiye'ye karşı düşmanca tavrı ve Lübnan'ın iç durumu Ermeni terörünün başlaması için uygun koşulları yaratmıştır*”¹⁴⁵ ifadelerini kullanarak, GKRY'nin mevcut düşmanlığının temelinde 1974 Harekatının olduğuna ve GKRY'nin Ermeni terörünü desteklediğine de dikkat çekmiştir.

¹⁴³ “Cyprus Marks Anniversary of Armenian Genocide”, **Topix**, 26 Nisan 2007.

¹⁴⁴ “Paris'te Rum-Yunan-Ermeni Dayanışması”, **Simerini**, 30 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64.

¹⁴⁵ Ömer Engin Lütem, “Ermeni Terörü”, **Stratejik Analiz**, Eylül, 2007, ss.41-47.

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

Başkenti	Nikosya	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	29 Nisan 1982
Resmi Adı	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM tepki.
Nüfusu	1,102,677	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, basında geniş yer verme, Türkiye karşıtı işbirliği içinde hareket etme önerisinde bulunma.
Coğrafi Konumu	Kıbrıs Adasında yer alır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Sessiz kalma.
Dini Yapısı	Ortodoks, Müslüman ve diğerleri.	İncelenen Basın Yayın Organları	Politis, Haravgi, Simerini, Mahi, Fileleftheros, Kıbrıs Haber Ajansı ve Palmas.
Ülkenin Resmi Dili	Yunanca, Türkçe	İncelenen Haber Sayısı	36
Dönemin Devlet Başkanı	Spyros Kyprianou	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1989-2007
Ermeni Nüfusu	3.500	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Temsilciler Meclisi
Türk Nüfusu	87,600	AB'ye Üyelik	1 Mayıs 2004'te AB'ye üye.

II.3. Arjantin Senatosu Kararları 1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008

23 eyalet ve bir federal bölgeden oluşan Arjantin¹⁴⁶ nüfusunun büyük bir kısmı, Avrupa'dan gelen göçler nedeniyle Avrupa kökenlilerden oluşmaktadır. Arjantin'de İspanyol, Fransız, İngiliz, İtalyan ve Alman kökenli vatandaşlar yaşamaktadır. Bunların yanısıra Arjantin'de Yahudi ve Ermeni nüfusu da bulunmaktadır. Arjantin'in halkının büyük bir çoğunluğu, ülkenin resmi dini olan Katolikliğe bağlıdır. Protestanlar ve Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olanlar da vardır.¹⁴⁷

Arjantin'deki Ermeni nüfusuna bakıldığında, Güney Amerika'da Ermeni nüfusunun en yoğun olduğu yer Arjantin'dir. Yaklaşık olarak 130,000 Ermeninin yaşadığı tahmin edilmektedir. Buna mukabil Arjantin'deki Türk nüfusunun ise 1.364 civarında olduğu görülmektedir. Güney Amerika ve Arjantin'in en büyük kentlerinden biri olan Buenos Aires'de Ermeni nüfusunun daha yoğun ve aktif olduğu bilinmekle beraber¹⁴⁸, buradaki Ermeni diasporasının diğer ülke diasporalarına oranla daha zengin olduğunu söylemek mümkündür. Buradaki en önemli Ermeni diaspora kuruluşlarından biri olan ANCA'nın¹⁴⁹ faaliyetleri oldukça yoğun ve etkilidir. ANCA'nın kuruluşu oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Kısa

¹⁴⁶ Eyaletler: Bunlarco, Buenos Aires (eyalet), Catamarca, Chaco, Chubut, Córdoba, Corrientes, Entre Ríos, Formosa, Jujuy, La Pampa, La Rioja, Mendoza, Misiones, Neuquén, Río Negro, Salta, San Juan, San Luis, Santa Cruz, Santa Fe, Santiago del Estero, Tierra del Fuego ve Güney Atlantik Adaları, Tucumán ve federal bölge olan Buenos Aires'dir.

¹⁴⁷ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 3, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, Arjantin Maddesi, s.57-63. Yüzölçümü 2766890 km² olan Arjantin'in nüfusu, 2009 yılı sayımına göre 40,134,425'dir. 19. yüzyıl ortalarından itibaren Pampa, demiryolu yapımı, okyanus taşımacılığının artması ve İngiliz sığırlarının yöreye getirilmesi ile gelişmeye başlamıştır. Hayvancılık ve et ihracı, yabancı sermayeyi de bölgeye çekerek ülkenin başlıca zenginlik kaynağı olmuştur. Buenos Aires, Rosario, Cordoba, Mar del Plata ve Bahai Blanca gibi önemli kentlerin yer aldığı bölgede, zengin çiftçilerin yanında refah düzeyi yüksek bir orta sınıf oluşmuştur. Serbest Pazar ekonomisinin yürürlükte olduğu Arjantin, Latin Amerika'nın en gelişmiş ve varlıklı ülkelerinden biridir. II. Dünya savaşı sonundan 1980'lere değin Arjantin ekonomisinin belirgin özelliği, büyüme ve durgunluk dönemlerinin kısa aralıklarla birbirini izlemesidir.

¹⁴⁸ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008, s.508-511.

¹⁴⁹ Kısa adı ANCA olan bu kuruluş **The Armenian National Committee of America** Türkçe karşılığıyla **Amerika Ermeni Ulusal Komitesi** anlamına gelmektedir. ANCA, Amerika'daki Ermeniler tarafından organize edilen ve diaspora Ermenilerinin en etkili ve en büyük halk tabanlı siyasi kuruluşudur. Bir çok ülkede merkezi bulunan bu kuruluş, özellikle Ermeni soykırımı iddialarının parlamentolarda kabul ettirilmesi konusunda profesyonel bir çalışma yürütmektedir. Daha detaylı bilgi için bakınız ANCA resmi web sitesi: www.anca.org

adı ACIA olan *American Committee for the Independence of Armenia* (Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komitesi) adıyla ilk kez 1917 yılında kurulan bu komitenin adı daha sonra ANCA olarak değiştirilmiştir.¹⁵⁰ ANCA'nın üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi bileşik ve bağımsız Ermenistan'ı desteklemek için kamu bilincini oluşturmak;¹⁵¹ Amerikalı Ermeni toplumu için devlet politikası önermek ve yönetmek, ikincisi Ermenileri ABD'de temsil etmek ve Ermeni lobcilik faaliyetlerini yürütmektir. Üçüncüsü ise seçim süreçlerinde hangi adayların destekleneceği ve Ermeni oylarının yönlendirilmesi konusundaki çalışmalardan oluşmaktadır.¹⁵² Bazı Ermeni kaynaklarında¹⁵³ ANCA'nın yukarıda bahsedilen görevlerinin başında aslında soykırımın kabul ettirilmesinin ilk sırada geldiği ifade edilmiştir. Varoujan Karentz *Mitchnapert the Citadel: A History of Armenians in Rhode Island* adlı eserinde 1982 yılından itibaren lobcilik faaliyetlerine ağırlık veren ANCA'nın ilk dönemlerdeki merkezinin Rodos Adası olduğunu kaydetmektedir.¹⁵⁴

Geçmişten itibaren Ermeniler birçok nedenle çeşitli ülkelere göç etmişlerdir. Bunlar arasında başta dini, siyasi, coğrafi ve ekonomik olmak üzere farklı sebepler sıralanabilir. Arjantin'deki Ermeni nüfusu da bu yolla oluşmuş bir topluluğu yansıtmaktadır. Buradaki Ermenilerin daha ziyade hangi nedenlerle ve hangi bölgelerden geldiklerine Sedat Laçiner şöyle yer vermektedir:

“Arjantin Ermenilerinin özellikle Ermeni meselesi söz konusu olduğunda nüfuslarının ötesinde bir nüfuza sahip oldukları söylenebilir. Bu nüfusun büyük bir kısmı Osmanlı döneminde Anadolu'dan ya da Suriye bölgesinden göç edenlerden oluşmaktadır. Ayrıca 1947-1954 arasında Suriye ve Sovyetler Birliği'nden de çok sayıda Ermeni ikinci bir göç dalgasıyla Arjantin'e yerleşmiştir. İlk gelenlerin Arjantin tercihlerinde iklim ve o dönemde Arjantin ekonomisinin çok büyük başarılar sergilemesinin rolü büyüktür. Arjantin

¹⁵⁰ Varoujan Karentz, **Mitchnapert the Citadel: A History of Armenians in Rhode Island**, Universe Pub., USA, 2004, s.162.

¹⁵¹ Şenol Kantarcı, **Amerika Birleşik Devletlerinde Ermeniler ve Ermeni Lobisi**, Aktüel Yayınları, 2004, s.176-177.

¹⁵² Mustafa Aydın, Çağrı Erhan, **Turkish-American Relations: Past, Present and Future**, Routledge, London 2004, s.190.

¹⁵³ Karentz, **Mitchnapert the Citadel: A History of Armenians in Rhode Island**, s.162.

¹⁵⁴ A.g.e., s.162-163.

*Ermenilerini olduğundan daha etkili kılan bir diğer neden ise Ermenilerin %75'ten fazlasının Buenos Aires bölgesinde yerleşmiş olmasıdır. Arjantin'de Ermenilerin büyük bir kısmı şehirlerde yerleşiktir.*¹⁵⁵

Arjantin'de yaşayan Ermeniler diğer Güney Amerika ülkelerinde yaşayan Ermeni vatandaşları gibi siyasal ve sosyo-ekonomik alanda oldukça etkili görevlerde yer almaktadırlar. Bunlardan biri de Victoria Anahi Minoyan'dır. Minoyan, Ermeni kökenli bir Arjantin vatandaşı olmakla beraber, buradaki Dünya Bankası'nda uzman olarak görev yapmakta ve Arjantin'deki Ermeni diasporasının önde gelen isimleri arasında yer almaktadır.¹⁵⁶

Ermeniler, ilk geldikleri günden itibaren Arjantin'de belli sektörlerde etkili olmuşlar ve bazı alanlarda tekel pozisyonuna yükselmişlerdir. İş dünyası ve eğitimde gösterdikleri etkinlik doğal olarak siyasete de yansımıştır. Bunda Türkiye görüşünün bu ülkede neredeyse hiç temsil edilmemiş olmasının da rolü büyüktür. Sonuç olarak, Ermeniler yerelden ulusa tüm meclislerde tekel oluşturmuşlar, gösteriler düzenlemişler ve Arjantin'in çeşitli şehirlerine çok sayıda sözde soykırımı anma anıt ve heykelleri dikmişlerdir. Ülkedeki belli başlı Ermeni anıtlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Bounes Aires Abidesi (1961), Bounes Aires Anıtı (1985), Anma Havuzu (Bounes Aires, 1990), Kordoba Abidesi (1996).¹⁵⁷ Buna mukabil Arjantin yönetiminin Ermenistan ile ilişkileri ayrı bir önem atfettiği ve özellikle de parlamenterlerin Ermenistan ziyaretleri sırasında Ermeni Soykırımı müzesini ziyaret ettikleri ve buraya çelenk bıraktıkları görülmektedir.¹⁵⁸

Arjantin'deki Ermeni lobisinin yoğun olarak siyasi alanda Arjantin Hükümeti ve parlamentosu nezdinde defalarca 1915 olayları konusunda birçok kararın alınmasını sağlamanın yanısıra, konuyu eğitim alanında gündeme taşıma yönünde de

¹⁵⁵ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.508.

¹⁵⁶ Yevgeny Kuznetsov, "*Diaspora, Networks and The International Migration of Sills: How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*", **WBI Development Studies**, Washington DC, 2006, s.VI.

¹⁵⁷ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.509.

¹⁵⁸ "The Meeting Between oreign Ministers of Armenia and Argentina Takes Place", **Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi**, 21 Mayıs 2010, http://www.armeniaforeignministry.com/pr_10/100521_argentina

faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Laçiner bu konuda “öncülüğü Güney Amerika Ermeni Ulusal Komitesinin üstlendiğini ve 1993 yılında Buenos Aires Şehir Konseyinin 1915 olaylarını “Ermeni Soykırımı” olarak kabul ederek bu konuyu kamu okullarının müfredatına tamamen Ermeni yanlısı şekilde koymaya karar verdiği” dikkat çeker.¹⁵⁹

Arjantin’de Ermeni lobisinin eğitim ve siyaset alanları dışında özellikle basında da etkilidir. Diğer birçok ülkede olduğu gibi Arjantin’de de Ermenilerin, basını yanıltma, etki altına alma ya da Türkiye aleyhinde yönlendirme gibi konularda aktif olduğu görülür. Günümüzde toplum üzerinde oldukça etkili olan bu tür basın yoluyla toplumu etkilemenin, Arjantin halkı üzerinde de derin izler bıraktığı anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili olarak yine Laçiner, Arjantin’deki Ermeni diasporasının dini yakınlığı da kullanarak daha ziyade 1915 olaylarını topluma “Ermeni soykırımı” olarak yansıtmak üzere kullandığını çarpıcı bir örnekle gözler önüne sermektedir:

“Türkiye’nin Arjantin’de Ermeni çalışmalarının etkisini kırabilmesi oldukça güç görünmektedir. Çünkü Türkiye bu ülkedeki gelişmeleri dahi başka ülkeler, hatta Ermeniler üzerinden alacak kadar geridedir. Örneğin: 2006’da Arjantin Temsilciler Meclisi Ermeni iddialarını onaylar bir karar aldığı haberi, NTV sayfalarına “Fransa’daki Ermeni medyası meclisinin sözde Ermeni soykırımını tanıyan bir karar aldığını duyurdu” şeklinde yansıtmıştır. Başka bir deyişle enformasyonu dahi Ermeniler üzerinden alan bir ülkenin bilgi üretmesi ve bu bilgi üzerinden kanaatleri değiştirip yeni kanaat oluşturması oldukça güçtür.”

Arjantin 1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında Ermeni soykırım iddialarını yedi kez yineleyerek bir rekora imza atmıştır. Şimdiye kadar soykırımı kabul eden ülkeler arasında bu yönüyle farklı bir noktada değerlendirilmesi gereken bu ülkenin söz konusu kararları birden fazla defa yinelemesinin altında

¹⁵⁹ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.511.

birçok neden vardır. Arjantin'in ilk kararı, 1989-1999 yılları arasında başkanlık görevini yürütmekte olan Carlos Menem döneminde kabul edilmiştir.

Arjantin Senatosu ilk olarak 5 Mayıs 1993 yılında "Ermeni soykırımı" iddialarını tanıyan bir karar almıştır. İspanyolca olarak hazırlanan 1993 yılı kararı iki paragraftan oluşmaktadır. Kararda özetle¹⁶⁰ "1915-1917 Yılları arasında Türk Hükümeti yönetiminde 1.500.000 Ermeninin ölümüyle sonuçlanan olayların bir kez daha İnsanlığa Karşı Suç kapsamında yıldönümünün anılmasında 20. asrın ilk soykırımına kurban olan Ermeni cemaati ile dayanışma halinde olunduğu"¹⁶¹ ifadeleri yer almıştır. Kararda 1915-1917 yılları arasında yaşananların "soykırım" olarak kabul edilmesi, metinde "1,500,000 milyon Ermeninin öldüğü" ifadeleri ve 1915 olayları için, "20'nci yüzyılın ilk soykırımı" teriminin kullanılmış olması, kararın içerik ve kullanılan terimler açısından tamamen Türkiye aleyhtarı bir metin olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bazı ülke kararlarında olduğu gibi her geçen yıl alınan kararların bir önceki yıla oranla içeriğinin daha fazla Türkiye karşıtı ifadelerle doldurulması yöntemi yerine ilk karardan itibaren Türkiye aleyhtarı ifadelerine yoğun olarak yer verilmiştir.

Arjantin'in soykırım iddialarıyla ilgili ikinci kararı ise 2003-2007 yılları arasında başkanlık görevini yürütmekte olan Néstor Kirchner döneminde alınmıştır. Burada ilginç bir noktanın üzerinde durulmasında yarar vardır. O da Kirchner'in başkanlık sürecinde yani 2003-2007 yılları arasında bu tür kararların toplam beş defa tekrarlanmış olmasıdır. Bu konuda Ömer Engin Lütem, Arjantin'in birden fazla defa onayladığı kararların alınmasında "Taşnaklar tarafından kurulan ve bazı Latin Amerika ülkelerinde faaliyet gösteren Ermeni Davası Güney Amerika Komitesi'nin

¹⁶⁰ "Its complete solidarity with the Armenian community, which was the victim of the first genocide of the 20th century, in commemorating once again the anniversary of a crime against humanity that was to culminate with the death of 1,500,000 Armenians at the hands of the Turkish government between the years 1915 and 1917."

Kararın İspanyolca ve İngilizce orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 4, EK 5, EK 6, EK 7, EK 8, EK 9, EK 10, EK 11, ayrıca Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: Argentina Senate Resolution, May 5, 1993, http://www.genocide-museum.am/eng/Argentina_Senate_Resolution_1993

¹⁶¹ Kararın İspanyolca ve İngilizce orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 4, EK 5, EK 6, EK 7, EK 8, EK 9, EK 10, EK 11, ayrıca Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: Argentina Senate Resolution, May 5, 1993, http://www.genocide-museum.am/eng/Argentina_Senate_Resolution_1993

soykırım iddialarının kabulü için yıllardan yürüttükleri yoğun propaganda faaliyetlerinin etkili olduğuna” dikkat çekmiştir.”¹⁶² Arjantin Senatosu’nun 5 Mayıs 1993 tarihli kararının ardından ikinci karar 20 Ağustos 2003 tarihinde alınmıştır. Aradan on yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra 664 sayılı yeni kararda, bir öncekinden farklı olarak 1915-1917 yılları yerine bu kez “1915-1923 yılları arasında 1,500,000 Ermeninin öldüğü” iddia edilmiştir. 2003 kararı ile 1993 kararı arasındaki bir diğer fark da, bu kez suçun Türk devleti tarafından işlendiğinin de iddialar arasında yer almış olmasıdır.

Arjantin Senatosu 2003 yılı kararını, daha sonra 18 Mart 2004 tarihinde¹⁶³ yenilemiştir. 3 maddeden oluşan yeni kararın birinci maddesinde, soykırım iddialarının eğitim ve öğretim kurumlarının da gündemine alınması ve söz konusu eğitim kurumlarında bir ders olarak anlatılması hususuna yer verilmiştir. İkinci maddede, 24 Nisan tarihinin tüm eğitim ve öğretim kurumlarında bir anma günü olarak ilan edilmesi bir bakıma tatil ilan edilmesi hususuna yer veriliyor. Son madde ise anılan kararların ülkenin yürütme organlarına iletilmesine değinmektedir.¹⁶⁴ Söz konusu kararın daha önceki kararlardan bir diğer farkı da, parlamento ya da senato kararı değil yasa tasarısı olmasıdır. Bu yönüyle aslında yenilenen her bir kararla mevcut durumun daha da güçlendirilmeye çalışıldığı ve adeta adım adım planlı bir ilerleme sağlandığı söylenebilir.

2004 yılının Mart ayında ikinci kez benzer bir karar alınmıştır. 31 Mart 2004¹⁶⁵ tarihinde yenilenen bu karar ise 2 maddeden oluşmaktadır. Mart ayında ikinci kez yenilenen bu kararın en dikkat çekici bölümü ise, bir önceki kararda Ermenilerin hangi yıllar arasında hayatlarını kayb ettikleri hususuna yer verilmezken bu kez 1915-1918 yılları aralığının verilmiş olunmasıdır. Bu tarihler aslında bir bakıma Ermenilerin ve bu karara imza atan kimselerin konudan ne kadar uzak

¹⁶² Ömer Engin Lütem, “Günümüzde Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Yay. Haz: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.101-102.

¹⁶³ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

http://www.genocide-museum.am/eng/Argentina_Law_Draft

¹⁶⁴ Kararın orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 4, EK 5, EK 6, EK 7, EK 8, EK 9, EK 10, EK 11.

¹⁶⁵ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

http://www.genocide-museum.am/eng/Argentina_Senate_Declaration

olduklarını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Nitekim Arjantin Senatosu'nun ilk kararından 2004 yılına kadarki sürede üç ayrı tarihin zikredildiği anlaşılmakta ve bu konuda bir kararsızlık söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Kararın ikinci maddesi ise “*İnsan hakları ihlallerine maruz kalmış tüm kesimlere*” ithaf edilmektedir.

Arjantin Senatosu 2005 yılında bu kez 4 maddeden oluşan yeni bir karar almıştır. Kararın ilk maddesi “soykırım” iddialarını anma etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilecek etkinliklere Arjantin halkının da katılması konusuna yer vermektedir. İkinci maddede, yine daha önceki kararlarda olduğu gibi, tarih konusunda bir değişiklik yapılmış ve bu kez “*1915-1923 yılları arasında Türk Devleti tarafından uygulanmış olan soykırım kurbanları*”¹⁶⁶ ile dayanışma içinde olma ifadesine yer verilmiştir. Bu madde aslında tarih aralığı nedeniyle yeni olmamakla beraber Arjantin toplumunun “soykırım kurbanları ile dayanışma içinde olması” ifadesinin ilk kez kullanıldığını söylemek mümkündür. Kararın üçüncü maddesi ise kullanılan ifadeler bakımından diğer iki maddeden daha da çarpıcıdır. “*Şüpheye yer vermeyecek biçimde belgelenmiş olan olayların çeşitli Türk yetkili makamlarınca sistematik bir şekilde inkâr edilmesinin kınandığı*”¹⁶⁷ aslında daha önce tarih konusunda yaşanan sıkıntılarla benzer bir nitelik taşımaktadır. Çünkü konunun hangi belgelere dayandırılarak kanıtlandığı ve şüpheye yer verilmediği hususuna herhangi bir açıklama getirilmemektedir. Son madde ise, 31 Mart 2004 tarihli kararın ikinci maddesiyle bir benzerlik taşımakta “*benzer durumların yaşanmaması adına ve bunun önlemesi*” konusuna yer verilmektedir.

Arjantin Senatosu 19 Nisan 2006 tarihli özel bir oturumda aldığı son derece kısa iki maddelik bir kararla daha önceki yıllarda anılan kararlarını yeniden teyit etmiştir. 2006 kararının 1.Maddesinde yine daha önceki yılların kararlarında olduğu üzere 1915 Olayları 20.yüzyılın ilk soykırımı olarak kabul edilmiş ve her yıl 24 Nisan'da *Buenos Aires* sınırları dahilinde 24 Nisan'ın çeşitli organizasyonlarla

¹⁶⁶ Lütem, Arjantin Senatosu Kararı – 20 Nisan 2005, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.389.

¹⁶⁷ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:
http://www.genocidemuseum.am/eng/Argentina_Senate_Resolution_2005

anılacağına yer verilmiştir. 2.Maddede de ise yürütme organlarının konuyla ilgili olarak düzenli bir biçimde bilgilendirileceğine değinilmiştir.¹⁶⁸

Arjantin Senatosu Temsilciler Meclisi'nin 2006 yılında "*Ermeni soykırımını tanıyan ve 20 yüzyılın ilk soykırımı*" olarak kabul eden bu kararı karşısında Türk Dışişleri Bakanlığı nezdinde önceki yıllarda olduğu gibi sert tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın söz konusu kınama açıklamasının yanı sıra Ankara'daki Arjantin Büyükelçisine bir protesto notası da verilmiştir.¹⁶⁹ Bazı ülke kararları karşısından Hükümetlerin kararların alınmasını tasvip etmediği ancak bunların önüne de geçemediği görülmektedir. Bu tutumu bir tür taktik olarak değerlendirmek ya da bu yolla hükümetlerin kendilerini aklamaya çalıştığını söylemek mümkündür. Lütem ise bu tür kararların alındığı birçok ülkede hükümetlerin, önleyemedikleri kararlar karşısında bazı gerekçeler öne sürerek meclis kararlarıyla aralarına mesafe koymak istediklerini ve böylelikle Türkiye ile olan ilişkilerinin zarar görmemesine çalıştıklarına dikkat çekmektedir. Arjantin Hükümeti'nin böyle bir yaklaşımı olmadığı görülmekte bu ise iki ülke arasındaki sorunu daha da vahim hale getirmektedir.¹⁷⁰

Arjantin'de 13 Aralık 2006 tarihinde "*24 Nisan'ın "Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü"* olarak ilan edilmesini öngören yasa tasarısı gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili olarak 15 Aralık 2006 tarihinde Dışişleri Bakanlığı bu kararı şiddetle kınamış ve Türkiye'yi soykırım yapmakla itham eden söz konusu yasa tasarısının, hukuki ve tarihi temelden yoksun olduğunu, ayrıca yasanın yürürlüğe girmesi durumunda, Arjantin toplumunda tarihi gerçeklere aykırı olarak Türkiye'ye karşı olumsuz önyargıların yerleşmesine yol açacağına dikkat çekmiştir. Dışişleri'nin açıklamasında ayrıca Türkiye'nin tarihiyle yüzleşme sorunu olmadığı gibi 1915 Olayları dahil tarihin her döneminin özgürce araştırılmakta ve tartışılmakta olduğunu ve konuyla ilgili arşivlerin tüm dünyaya açık

¹⁶⁸ Lütem, "Arjantin Senatosu Özel Bildirisi – 19 Nisan 2006", **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.390.

¹⁶⁹ Türk Dışişleri ayrıca Arjantin'e atanan Büyükelçi Hayri Hayret Yalav'a "güven mektubunu sun, sonra dön" talimatını vermiştir. Fakat Türkiye'nin çabaları Arjantin'de istenen sonuçları vermemiştir. Nitekim 16 Nisan 2008'de Arjantin Senatosu Ermeni iddialarını destekleyen bir başka karar almıştır. Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.511.

¹⁷⁰ Ömer Engin Lütem, "*Olaylar ve Yorumlar*", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 29, Ankara, 2008.

olduğu belirtilmiştir.¹⁷¹ Konuyla ilgili olarak Başbakan Erdoğan'ın da 7 Aralık 2006'da dönemin Devlet Başkanı Nestor Kirchner'e bir mektup göndererek, Türkiye'nin gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı dile getirdiği ve tasarının yasalaşmamasını talep ettiği görülmektedir.¹⁷² Arjantin'in birden fazla defa soykırım iddialarını kabul eden kararları Türk basınında da yankı bulmuş ve protesto edilmiştir.¹⁷³

2007 yılında da Arjantin'de Ermeni iddiaları lehinde yeni bir yasa kabul edilmiştir. 15 Ocak 2007 tarihli bu yeni yasa tasarısı ise dört maddeden oluşmaktadır. Birinci maddede 24 Nisan gününün “soykırım kurbanlarının onuruna insanlar arasında saygı ve anlayış günü” olarak ilan edildiğinden bahsedilmektedir. İkinci maddede ise “Ermenilerin yaşadıkları trajediden dolayı” izinli sayılacakları belirtilmiştir.¹⁷⁴ Konuyla ilgili Türk Dışişleri bir kınama yazısı yayınlarak “Halklar arasında hoşgörü ve saygı” adıyla takdim edilen tasarının aslında halklar arasında husumet ve nefret uyandıracak haksız itham ve iddialardan oluştuğunu, tarihi gerçeklerle hiçbir şekilde bağdaşmadığı ve konunun iç politika hesaplarına dayandığını” ifade etmiştir. Açıklamanın devamında, söz konusu haksız girişimin siyasi ve hukuki sorumluluğunun Arjantin Hükümeti'ne ait olduğuna da vurgu yapılmıştır.¹⁷⁵

Konuyla ilgili kabul edilen son karar ise 16 Nisan 2008 tarihli Arjantin Senatosu Kararı olmuştur. Yine oldukça kısa bir metinden oluşan bu karar 10 Aralık 2007'den beri Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Cristina Fernández de Kirchner döneminde kabul edilmiştir. Karar karşısında Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından sert bir açıklama yapıldığı ve 28-29 Nisan 2008 tarihlerinde Buenos

¹⁷¹ Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, No:189 - 15 Aralık 2006, Arjantin'de 24 Nisan'ın Sözde - Ermeni Soykırımı- Adına -Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü- Olarak İlan Edilmesini Öngören Yasa Tasarısı hakkındaki resmi açıklaması: http://www.mfa.gov.tr/no_189---15-aralik-2006-arjantin-de-24-nisan-in-sozde-ermen-soykirimi G.T.05.08.2010.

¹⁷² Abdülhamit Bilici, “Arjantinli Vekilin Soykırım Mektubu”, **Zaman**, 24 Şubat 2007, “Dışişleri'nden Arjantin'e Tepki”, **Yeni Şafak**, 13 Ocak 2007, “Erdoğan Mektup Yazmıştı”, **Yeni Şafak**, 13 Ocak 2007, “Arjantin Erdoğan'ı Dinlemedi Dışişleri Sert Tepki Gösterdi”, **ANKA**, 13 Ocak 2007.

¹⁷³ “Arjantin, Ermeni Soykırım İddialarını Kabul Etmekle Kalmadı, 24 Nisan'ı Ulusal Tatil Günü İlan Etti”, **Net Haber**, 15 Aralık 2006, “Arjantin'e Misilleme”, **Sabah**, 26 Ocak 2007.

¹⁷⁴ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: <http://www.genocide-museum.am/eng/argentina-law>

¹⁷⁵ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: No:8-13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Sözde Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.

Aires'teki bir toplantıya katılacak olan dönemin Devlet Bakanı Mehmet Aydın'ın söz konusu seyahatinin iptal edildiği görülmektedir. Bakanlığın açıklamasında ayrıca Arjantin Senatosu kararının tarihi gerçeklerle bağdaşmadığı, uluslararası hukuk ilkelerinin ihlal edildiği ve bu kararlar ilgili olarak gerekli girişimler yapılacağına değinildiği görülmektedir.¹⁷⁶

Arjantin Parlamentosu'nun kabul ettiği kararlara bakıldığında, kendi içinde bir tutarsızlık olmakla birlikte her geçen yıl alınan kararlardaki Türkiye aleyhtarlığının daha ileri düzeye çıkarıldığı görülmektedir. Bu çerçevede 1993'teki ilk alınan kararda 1915-1917 yılları arasında yaşananlardan Türkiye sorumlu tutulurken 2003 yılında alınan kararda ise tarih aralığının 1915-1923 olarak değiştirildiği gözlenmektedir. Bunda, Ermeni meselesiyle ilgili olarak Soğuk Savaş'ın ardında yaşanmaya başlayan değişim ve dönüşümünde ciddi katkısı bulunmaktadır. Diğer yandan, Ermeni meselesinde sorumluluğun kime ait olduğu hususunda da halen kesin bir tavır ortaya konamamakta, bir kısım Ermeniler 1915 olayları nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumlu tutulamayacağını öne sürerken öte yandan bir grup Ermeni ise modern Türkiye'nin Osmanlı'nın devamı olduğunu ve yaşananlar nedeniyle en az Osmanlı kadar suçlu olduğunu iddia etmektedirler.

Soykırımı kabul eden ülkeler değerlendirildiğinde, başta siyasi ve dini olmak üzere birçok neden soykırımın kabul edilmesinde etkili olmuştur. Bu yönüyle, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin başlamasını ardından diaspora Ermenileri arasında bir hareketliliğin başladığı ve soykırımın tanıtılması ve kabul edilmesinde bir artış olduğu görülmektedir. Arjantin Parlamentosu'nun soykırımı kabul etmesinde siyasi nedenlerden ziyade, buradaki Ermeni lobisinin oldukça aktif ve köklü olması ve Türkiye'nin burada lobicilik bağlamında herhangi bir faaliyetinin olmayışının bu kararların alınmasını kolaylaştırdığı da söylenebilir. Benzer nedenlerle soykırımı kabul eden parlamentolara Fransa, İsviçre, Venezuela gibi ülke parlamentolarını da dahil edilebilir.

¹⁷⁶ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/sc_10---25-nisan-2008,G.T.05.08.2010.

Sonuç olarak görüldüğü üzere Ermeni meselesi Arjantin’de yedi defa alınan kararlar aracılığıyla diğer ülkelere oranla çok daha fazla gündeme gelmiştir. Bu yönüyle Arjantin’in Ermeni soykırım iddialarını en fazla tanıyan ülke olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu durumu diğer ülkelerde olduğu gibi birden fazla tetikleyen etken bulunmaktadır. İlk olarak, diğer ülke parlamentolarında da olduğu üzere Türklere oranla oldukça yoğun olan buradaki Ermeni nüfusu ve buna bağlı olarak Ermeni lobisinin yoğun çalışmaları son derece etkili olmuştur. İkinci olarak, kararların alınmasının ardından Türkiye’nin sadece söz konusu ülkeyi kınayan resmi bir açıklama yapmaktan öteye gidememiş olmasıdır. Dolayısıyla Arjantin yönetiminin Türkiye ile ilişkileri gereğince önemsemediği ya da Türkiye’nin kararlar karşısında işleme koyacağı herhangi bir yaptırımdan dolayı ülkesinin zarar göreceğine ihtimal vermediği anlaşılmaktadır. Ancak her iki durumun yanı sıra, Arjantin’in bu kadar çok konuyu gündeme taşımasında, ülkenin coğrafi olarak uzak olması ve geçmişten günümüze Batı dünyasındaki “olumsuz Türk ve Türkiye” imajının da önemli bir etkisinden bahsedilebilir. Bu anlamda Arjantin’de bu konunun bu kadar sık gündeme alınması ve Türkiye’nin kararlar karşısında sessiz kalmasının Arjantin’deki Ermeni lobisinin elini daha da güçlendirdiği de söylenebilir. Ayrıca Türkiye’nin Arjantin ile herhangi bir siyasi ve ekonomik problemi olmasa da, bu ülke nezdinde Türkiye’nin yeterince anlaşılamiyor olunmasının da karara katkı sağladığı düşünülebilir.

ARJANTİN

Başkenti	Buenos Aires	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008
Resmi Adı	Arjantin Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama, Türk basını protesto etme, TBMM kınama, köşe yazarları kınama, Büyükelçinin geri çağırılması, görüşmelerin iptal edilmesi, Dışişleri nezdinde nota gönderme.
Nüfusu	40,134,425	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanlığı nezdinde memnuniyet ve kutlama mesajı gönderme. Tebrik etme, Basında geniş yer verme, Anma etkinlikleri düzenleme, heykel dikme.
Coğrafi Konumu	Doğu kıyıları boyunca Atlantik Okyanusu uzanır, batısında Şili, kuzeyinde Bolivya ve Paraguay, kuzeydoğusunda ise Brezilya ve Uruguay bulunur.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz Kalma
Dini Yapısı	Katolik, Protestan ve Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olanlar.	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber olmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	İspanyolca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber olmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	1989-1999-Carlos Menem 2003-2007-Néstor Kirchner 2007-2011- Cristina Fernández de Kirchner	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber olmadığı tespit edilmiştir.
Ermeni Nüfusu	130.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Arjantin Senatosu, Arjantin Meclisi.
Türk Nüfusu	1.364	AB'ye Üyelik	AB'ye üye değil.

II.4. Rusya Duma'sı Kararı 1995, 2005

Rusya Federasyonu¹⁷⁷ 141 milyon nüfuslu olup, yaklaşık olarak 2.900.000 Ermeni yaşamaktadır. Bu rakam her ne kadar abartılı görünse de, yine de, Ermenistan dışında en fazla Ermeni nüfusunun bulunduğu yerin Rusya olduğu söylenebilir. Rusya'daki Ermeni nüfusu çoğunlukla Moskova, Saint Petersburg, Krasnador, Kuzey Kafkasya Bölgesi ve Doğu'da ise Vladivostok'da bulunmaktadır. Rusya'daki Ermeni nüfusu oldukça eskilere dayanmaktadır. Ortaçağ'ın sonlarına doğru bölgeye yerleşmeye başlayan Ermenilerin gerek dini gerekse coğrafi nedenlerle Rusya ile tarihi bağlara sahip olduğu görülür.

Rusya Duması'nın aldığı karara geçmeden önce Rus-Ermeni ilişkilerinden kısaca bahsedilmesinde yarar vardır. Rusya'nın Ermenistan üzerindeki tarihi etkisinin kökenleri çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Özellikle 1800'lü yıllarda Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerinde bir baskı aracı kurabilmek için Ermenileri kullandığı ve Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Ermenilerin de Rusların himayesine girme eğiliminde oldukları bilinmektedir.¹⁷⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ermeniler ile yine aynı dönemde Rusya'da yaşayan Ermeniler arasında 19.yüzyılın sonlarına doğru bir etkileşimin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu anlamda, Rusya'daki Ermeniler Osmanlı Ermenilerine silah yardımıyla bulunarak Ermenilerin örgütlenmeleri ve ayaklanmaları konusunda kendilerini desteklemişlerdir.¹⁷⁹ Bu konuda, örneğin 1906 tarihli bir arşiv belgesinde yer alan telgraflarda özellikle Ermeni Taşnaksütyun Cemiyeti'nin Rus Hükümeti'ne göstereceği bağlılık ve itaate karşılık Ermenilerin Osmanlı ülkesindeki emellerini gerçekleştirmek için Rusya'nın yardımında bulunması şartını öne sürdükleri görülmektedir.¹⁸⁰ Rusya'nın Ermenistan üzerindeki tarihi etkisinden ve bir Ermeni devletinin kuruluşunda Rusya faktörüne dikkat çeken Gündüz Aktan, iki toplum arasındaki ilişkinin kökenlerini şöyle ifade etmiştir:

¹⁷⁷ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 26, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, İstanbul, 1967, s.404-418.

¹⁷⁸ Bu konuda bakınız Arşiv Belgeleri, **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1841-1898)**, Cilt: I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

¹⁷⁹ Belge: 42, Y.MTV,61/93, **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1841-1898)**, s.99.

¹⁸⁰ Belge: 82, Y.PRK.EŞA,48/56, **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1841-1898)**, Cilt: II, s.171.

“19. yüzyılda Rusya’nın Kırım ve Kafkaslara doğru genişlemesi bölgede yaşayan çoğunluğu Türk kökenli Müslüman nüfusu birbiri ardına gelen göç dalgaları ile Anadolu’ya sürdü. Göç edenlerin pek çoğu da yollarda öldü. Kafkaslarda Ermeniler, Rus ordularının ilerlemesine yardım ettiler ve bunun karşılığında etnik olarak Türklerden temizlenmiş bölgelere yerleştirildiler. Bu sürgünler ve yeniden yerleştirmeler 20. yüzyılda bölgede bir Ermeni devletinin doğuşuna yol açtı. Ruslar güneye doğru genişlemeleri sırasında 1827-29, 1854-56 ve 1877-78 savaşları ile Doğu Anadolu’ya girdiler ve her defasında Ermeniler Rus ordularının ilerlemesine yardımcı oldular. Böylelikle gelecekte meydana gelebilecek etnik bir çatışmanın da tohumlarını ektiler.”¹⁸¹

Ermenistan’ın Rusya ile ilişkilerini bir tür baba-oğul tarzı bağımlı ilişki ile tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla iki ülke arasındaki ilişki bu sarmalanmayla meşruiyet kazanmaktadır. Aralarında tarihsel ve dinsel bağların oluşu Rusya’nın Kafkasya’da bağımsızlaşan devletlerarasında Ermenistan’a daha ayrıcalıklı bir yer vermesinin temel nedeni olarak görülmektedir. Bu temelden yola çıkarak Rusya, Ermenistan üzerindeki gücü ile Kafkasya’da ekonomik, siyasi ve askerî etkinliğini sağlamlaştırmaktadır.¹⁸² Bu bağlamda araştırmacı yazar Hatem Cabbarlı iki ülke arasındaki ilişkilerin geçmişine şu şekilde dikkat çeker:

“Ermenilerin son 200 yıllık tarihinde en derin iz bırakan devletlerden birisi Rusya olmuştur. 19. yüzyılın başlarına kadar Kafkasya’da Gürcüler ve Azerbaycan Türkleri arasında azınlıkta yaşayan Ermeniler her zaman bağımsızlık fırsatı aramışlardır. Bu fırsat onlar için 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. 1800’lü yılların başlarında Ruslar Kafkasya sınırlarına (Gürcistan’a) yaklaştıkları zaman Ermeniler, bağımsız devlet kurmak için yüzyıllardır birlikte yaşadıkları Gürcülere ihanet etmiş ve Gürcistan’ın işgal

¹⁸¹ Gündüz Aktan, “Devletler Hukukuna Göre Ermeni Sorunu”, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Terazi Publishing, Ankara, 2009, s. 143-144.

¹⁸² F.Sevinç Göröl Alkan, “Mağduriyet Psikolojisi ve Büyük-Grup Kimliğinin Etkisi”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009, s.216, Ayrıca bkz. Erdal İlter, **Türkiye’de Sosyalist Ermeniler ve Silahlanma Faaliyetleri, (1890-1923)**, Turhan Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.89-96, Nurşen Mazıcı, **Uluslararası Rekabette Ermeni Sorununun Kökeni (1878-1920)**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2005.

*edilmesinde Ruslara yardımcı olmuşlardır. Bu ihanetleri kendilerine bağımsızlık veya özerklik verilecek şekilde değil, bazı Ermeni zenginlerinin Ruslar tarafından mükâfatlandırılması şeklinde olmuştur. Ermeniler bağımsız bir devlete sahip olmaları için 200 yıl Rusların Kafkasya'daki çıkarlarını savunmuş, bölgenin avtokton halklarına karşı Rus tehdidini koz olarak kullanmışlardır. Zaman zaman Ermenilerin Avrupa'dan da yardım taleplerinde bulunsalar da Rusya ile olan organik bağları hiçbir zaman zayıflamamıştır. Hatta 1918-1920 yıllarında var olan Birinci Ermenistan Cumhuriyeti'nde 1918-1919 yıllarında Başbakanlık görevinde bulunan Hovanes Kaçaznuni, 1920'de Ermenistan'ın Bolşevik Rusya tarafından işgal edilmesini Ermenistan'ın geleceğinin garantisi olarak değerlendirmiştir.*¹⁸³

İki ülke arasındaki bu tarihi bağ daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. I. Dünya Savaşı öncesi Rusların Ermenilerin silahlanmasında önemli bir katkısı olduğu birçok kaynakta değinilen bir husus olmuştur.¹⁸⁴ Rusların sadece Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Ermenileri değil İran ve bazı diğer ülkelerdeki Ermenilerin silahlanmasına da katkıda bulunduğu bilinmektedir.¹⁸⁵ Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan itibaren, I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar geçen sürede ve devamında Ermeni meselesinin en büyük takipçisi ve savunucusunun Rusya olduğu söylenebilir. Rusya'nın özellikle de sıcak denizlere inme politikasından hareketle Ermenileri bir bahane aracı olarak kullandığı ve bu vesileyle Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1787-1792, 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 ve 1877-1878 Savaşları'nın yaşandığı görülmüştür.¹⁸⁶

Özellikle I. Dünya Savaşı sırasında kendilerine bağımsız bir devlet kurulacağı vaadiyle Rusya'nın yanında yer alan Ermenilerin bu hayallerinin gerçekleşmemiş

¹⁸³ Hatem Cabbarlı, "Ermenistan-Rusya İlişkileri ve Batı Dünyasına Entegre Olma Potansiyeli", <http://www.turksam.org/tr/a379.html>

¹⁸⁴ "Osmanlı Devleti İle Rusya Arasında Bir savaş Çıkması Durumunda Van'a Hücum Etmek Üzere 2.000 Ermeni'nin Selmas Çevresinde Toplandığı", Belge: 16, Y.A.HUS, 520/131, **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1841-1898)**, s.38-39.

¹⁸⁵ "İran'daki Ermeni fedailerine Rusya Tarafından Silah Verildiği", Belge: 15, Y.A.HUS, 520/56, **A.g.e.**, s.37-38.

¹⁸⁶ Fikrettin Yavuz, "Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışında Rusya Faktörü", **Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa**, Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, 2006, s.64.

olması yine de iki ülke ilişkilerinde bir kopuşa neden olmamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında Rusya, Ermeniler üzerinden Kafkasya ve Doğu Anadolu'da bazı bölgeleri ele geçirdikten sonra Ermenilere verdiği sözleri yerine getirmemiştir. 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından Rusya ile imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile Rusya açısından Ermeni sorunu sona ermiştir. Ancak bu dönemde Rus askerleri bölgeden çekilirken bütün silah ve cephanelerini Ermeni çetelerine bıraktığından dolayı, Ermenilerin bölgede birtakım korkunç katliamlara giriştikleri görülmektedir.¹⁸⁷ Ermenilerin bir süre sonra 3 Aralık 1918'de bağımsızlıklarını ilan etmesi ve Ermenistan Devleti'ni kurmasıyla birlikte bölgedeki katliamlara devam etmesi, Kazım Karabekir Paşa'nın 3 Aralık 1920'de Ermenistan'la Gümrü Antlaşması'nı¹⁸⁸ imzalamasına kadar uzanacaktır. Daha sonra Rusya ile 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova¹⁸⁹ ve 13 Ekim 1921 Kars Antlaşmalarıyla¹⁹⁰, Türkiye-Ermenistan sınır sorunları hukuki olarak kesinleştirilmiştir.

Ermenistan Devleti, Sovyetler döneminden bağımsızlığını ilan etmiş olduğu 1991 yılına kadar yine Rusya'nın menfaatleri doğrultusunda hareket etmiştir. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı, Ermeni Sorunu için belki de bir kırılma noktası olmuştur. Bu konuda Sedat Laçiner Ermeni meselesinin Rusya tarafından II. Dünya Savaşı'nın ardından bir dış politika aracı olarak kullanılmaya başlandığını, bunun ise "Anavatan'a dönüş" adı altında başlatılan bir kampanya ile yürütüldüğüne değinmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁷ Mustafa Sarı, "*I. Dünya Savaşı'ndan Sonra Rusya'nın Ermeni ve Ermenistan Politikası*", **Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa**, Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, 2006, s.115.

¹⁸⁸ 1920 Türkiye-Ermenistan Antlaşması 18 Maddeden oluşmakta olup Türkiye'nin bir yabancı devletle yaptığı ilk uluslar arası antlaşmadır. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt: I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.17.

¹⁸⁹ 1921 Türkiye-Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması ile Türkiye'nin bugünkü Doğu sınırı belirlenmiş olup bu Antlaşma 16 maddeden oluşmaktadır. Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt: I**, s.27.

¹⁹⁰ 1921 Türkiye İle Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Arasında Dostluk Antlaşması, bu antlaşmanı önemi Türk sınırı ve ilkeler Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ulusları adına kabul edilip yükümlenilmiştir. Antlaşma 20 maddeden oluşmaktadır. Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt: I**, s.27.

¹⁹¹ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008, s.137.

Ermeni Sorunu özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından farklı bir şekil almaya başlamıştır. Çeşitli ülke parlamentolarında konunun gündeme getirilmesi ve uluslararası alanda Türkiye'ye baskı uygulama yoluyla Ermeni soykırımı iddiaları kabul ettirilmeye çalışılmasıyla beraber Türkiye aleyhindeki ilk karar 1965 yılında Uruguay tarafından kabul edilirken, bir süre sonra Uruguay'ın kararına benzer yeni kararlar alınmıştır. Bu ülkelerden biri olan Rusya, Ermenistan'ın bağımsızlığını ilanının ardından Ermeni Sorunu konusunda bir süre sessiz kalmayı tercih etmiş; ancak daha sonra Rusya Duma Meclisi, 14 Nisan 1995'te bir karar imzalamıştır. Uruguay kararının ardından otuz yıllık (Uruguay 1965- Rusya 1995) uzun bir zaman diliminde Rusya'nın neden sessiz kalmayı tercih etmiş olduğuna dair birden fazla etkiden bahsedilebilir. Bu nedenler arasında zaten Soğuk Savaş öncesi ve sonrasında Rusya'nın Sovyetler Birliği kapsamında Ermeni iddialarını destekliyor olması ve bunu dolaylı bir biçimde Türk-Sovyet ilişkilerinde bir araç olarak kullanması ilk sırada yer almaktadır.

Yine Sovyetlerin Soğuk Savaş döneminde Ermeni meselesinin uluslararası kamuoyunda duyurulması yönündeki çalışmalarının daha 1954 ve öncesinde başladığına dair birçok kaynak mevcuttur. Bu konuda Esat Uras, Sovyetler Birliği'nin daha 1947 yılında bile New York'ta bir Dünya Ermeniler Birliği Kongresi'nin toplanmasına önyak olduğunu ve bu Kongre'de Ermeniler adına Türkiye'den Kars ve Ardahan'ın Sovyet Ermenistan'ına ilhakının gerektiğini kararlaştırdığını ifade etmiştir. Hatta Sovyetlerin bu konuda Birleşmiş Milletlere bu yolda bir muhtıra verilmesini bile sağladıkları görülmektedir.¹⁹²

Esat Uras ayrıca Sovyetler Birliğinin Ermeni meselesiyle ilgili olarak izlediği yolu üç gruba ayırarak Sovyet dönemi Rusya'sının temel amacının o dönem Sovyet Ermenistan'ını bütün Ermenilerin ve Ermeni sorununun tek merkezi haline getirmek olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“a. Sovyetler Birliği'nde ve Sovyet Ermenistan'ında ve diğer Sovyet Cumhuriyetlerinde kurulmuş ilim akademileri ve Araştırma Merkezleri

¹⁹² Esat Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, s.LXXV-LXXVI.

aracılığıyla devamlı olarak Ermeni davasını işlemek, yaymak ve Batı Grubu Araştırma Merkezleriyle bunların ilişkilerini sağlamak.

b. Din ve dini kuruluşları etkisi ve kontrolü altına alarak Sovyet Ermenistan'ında bulunan Eçmiyazin Katogikos'luğunun¹⁹³ tek dini merkez olduğunu kabul ettirerek bu yoldan Ermeni davasını canlı ve hareketli tutmak.

c. Turizm ve tanıtma yolu ile dünya kamuoyu üzerinde Sovyet Ermenistan'ındaki yaşantıları ve Ermeni davasının propagandasını yapmak.”¹⁹⁴

Uras'ın dikkat çektiği bir diğer husus ise, Sovyetlerin bu yolla yani Ermeni meselesi üzerinden uluslararası kamuoyunda sorunun muhatabı düzeyinde tek söz sahibinin Sovyetler olduğunun ima edilmeye çalışıldığını da belirtmiştir.¹⁹⁵

SSCB döneminde Ermeni Sorunu'yla ilgili olarak Sovyetlerin yürüttüğü bir diğer politikada dünyanın çeşitli ülkelerindeki Ermenilerin Sovyet Ermenistan'ına yerleştirilmesi kampanyası olmuştur. Bu kampanyanın amacının Türkiye'den toprak alınması halinde, bu topraklarda yaşayacak yeterli sayıda Ermeninin olmamasıdır. Bu kampanya sonucunda, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkeden Ermeniler Sovyetler Birliği'ne göç etmişlerdir.¹⁹⁶

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından gerek Karabağ meselesi gerekse soykırım iddiaları nedeniyle Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin bir türlü normalleşememesi ve bu olayları takip eden on dokuz yıl boyunca hala iki ülke arasında diplomatik ilişkinin bulunmayışı bölgede doğal olarak Ermenistan'ı Rusya'ya daha da yakınlaştırmıştır. Uzun yıllar Rus etkisi altında kalmış olan Ermenistan'ın, Rusya ile dinsel bağlarının da bulunması da bu ülkeyi doğal olarak

¹⁹³ Katogigos veya Katolikos (Catholicos) Gregoryen Ermenilerin en yüksek dini liderine verilen unvandır.

¹⁹⁴ Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, s.LXXVI-LXXVII.

¹⁹⁵ A.g.e, s.LXXVII.

¹⁹⁶ Kersam Ahorianian, **A Historical Survey of Armenia**, Baika Publications, Massachusetts, 1989, s. 141.

Rusya'nın nüfuz alanı içerisine sokmuştur.¹⁹⁷ Dolayısıyla gerek Rusya'da oldukça etkin bir Ermeni diasporasının yaşıyor olması gerekse iki ülke arasındaki diğer coğrafi, dini ve tarihi bağlar Ermenistan için Rusya'yı ayrı bir noktaya taşımıştır.

Rusya Federasyonu'nun konuyla ilgili ilk kararı 14 Nisan 1995 yılında yani 10 Temmuz 1991-5 Kasım 1996 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Boris Yeltsin döneminde alınmıştır. Aslında 1995 yılı öncesinde, özellikle Ermeni soykırımı iddialarının 50.yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen eylemlere bakıldığında, konunun daha o yıllarda bile yani 1960'lı yıllarda bile Sovyetler tarafından desteklendiği ve bir iç ve dış politika aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim söz konusu dönemde Sovyetler Birliği ülkelerinden biri olan Ermenistan'ın başkenti Erivan'da 1967 yılında¹⁹⁸ Ermeni Soykırımı Müzesi'nin açılmasını bu desteğin en somut verilerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür.

Kararın içeriğine bakıldığında ilk olarak *“Ermenilerin 1915-1922 yılları arasında Batı Ermenistan'da yok edildiği”* ve *“Kardeş Ermenilerin tarihi vatanlarında fiziksel yok edilmelerinin Rusya'yı da yıkma amaçlı olduğu”*¹⁹⁹ iddialarına yer verildiği görülmektedir. Rusya'nın Ermenistan'la tarihten günümüze olan ilişkileri ve yakınlığı gözönünde bulundurulduğunda söz konusu kararın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Rusya'daki Ermeni nüfusunun da diğer ülkelerdeki Ermeni diasporası gibi oldukça aktif oldukları bilinmektedir.

Rusya Duma Meclisi'nin bu kararı almasının altında belki de öncelikle, tarihi ve coğrafi nedenlerin yer aldığını hatırlatmakta yarar vardır. Ancak yine de buradaki Ermeni lobisinin faaliyetlerinin de önemli bir katkısı olmuştur. Büyükelçi Lütem

¹⁹⁷ Aybars Görgülü, **Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Bir Kısır Döngü**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2008, s.26.

¹⁹⁸ Ermeni Soykırımı Müzesi 1967 Yılında kurulmuştur. Detaylı Bilgi İçin Bakınız Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

Օրհեռնակաբերդի հուշահամալիր, http://www.genocide-museum.am/arm/Description_and_history.

¹⁹⁹ Kararın Ermenice metni için bakınız Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: Պետական Դոսմայի Հայտարարությունը 1915-1922թթ. Հայ Ժողովրդի Ցեղասպանության Դատապարտման Մասին

Rusya Duma Meclisi'nin kararında Rusya'daki Ermeni azınlığın etkisi ile özellikle o yıllarda, Türkiye'nin Çeçenistan'a yardım ettiği yolundaki iddialar olmak üzere iki hususun etkili olduğunu ifade etmiştir.²⁰⁰ Fakat Türkiye'nin Çeçenistan'a²⁰¹ yardım ettiği iddialarının ortadan kalktığı 2005'te bu kez Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın 22 Nisan 2005 tarihinde Ermeni Soykırımı hakkında bir açıklama kabul ettiği görülmektedir.

Rus Duması'nın 1995 ve 2005'te aldığı iki kararda da, yine diğer ülke parlamentolarında olduğu gibi bağlayıcı olmasa da kullanılan ibareler nedeniyle Türkiye'ye yönelik oldukça ciddi suçlamalar mevcuttur. Özellikle 1995 yılı kararında Avrupa devletleri tarafından da 1915 olaylarının “*İnsanlığa karşı suç*” olarak tanımlandığı, bu kararla “*1915-1922 yılları arasında yaşananların kınandığı* (դատապարտում է 1915-1922թթ. հայերի բնաջնջման կազմակերպիչներին,)” ve 24 Nisan'ın “*Soykırım kurbanlarını anma günü olarak* (իր կարեկցանքն է հայտնում հայ ժողովրդին և ապրիլի 24-ը համարում ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օր:)” kabul edildiği görülmektedir.²⁰²

²⁰⁰ Ömer Engin Lütem, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Terazi Publishing, 2009, Ankara, s.92.

²⁰¹ Mehmet Ali Bolat, “*Türkiye'nin Çeçenistan Politikası*”, <http://cecenistan.ihh.org.tr>, G.T.20.07.2010.

²⁰² Kararın orijinal metni Rusça olduğundan bu bölümde kararın Ermenice metninden yararlanılmıştır.

Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային Ժողովի Պետական Դուման

- հենվելով անհերքելի պատմական փաստերի վրա, որոնք վկայում են Արևմտահայաստանի տարածքում 1915-1922թթ. հայերի բնաջնջման մասին,

- հետևելով ցեղասպանության հանցագործությունը կանխելու և դրա համար պատժելու մասին 1948թ. դեկտեմբերի 9-ին ՄԱԿ-ի ընդունած Հռչակագրի միջազգային ոգուն ու տառին,

- պատերազմական հանցագործությունների և մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների վաղեմության ժամկետի մասին 1968թ. նոյեմբերի 26-ի միջազգագրին,

- ձգտելով վերածնել ռուսական պետության մարդասիրական ավանդույթները, հիշեցնելով, որ Ռուսաստանի նախաձեռնությամբ եվրոպական մեծ տերությունները դեռ 1915թ. հայ ժողովրդի հանդեպ թուրքական կայսրության գործողությունները որակել են որպես «մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություն»,

- նշելով, որ իր պատմական հայրենիքում եղբայրական հայ ժողովրդի ֆիզիկական բնաջնջումը կատարվել է Ռուսաստանի քայքայման համար պայմաններ ստեղծելու նպատակով,

- դատապարտում է 1915-1922թթ. հայերի բնաջնջման կազմակերպիչներին,

- իր կարեկցանքն է հայտնում հայ ժողովրդին և ապրիլի 24-ը համարում ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օր:

Rusya Duması'nın 22 Nisan 2005'te 310 oyla kabul ettiği kararda ise, bu kez *“soykırımın 90.yıldönümünde kardeş Ermeni halkına üzüntülerini ifade ettiği ve soykırımı şiddetle kınadığı ve yine bunun tüm dünyada anılmasını talep ettiği”*²⁰³ görülmektedir. Dolayısıyla 2005 yılı kararı bir maddeden oluşmakla beraber, burada 1995'te kabul edilen kararların kısaca tekrar edildiği dikkat çekmektedir.

Rusya Duma'sının söz konusu kararının ardından Türk Dışişleri Bakanlığı'nın yine bir kınama yazısı yayınlamıştır. Açıklamada, Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın 22 Nisan 2005 tarihinde sözde Ermeni soykırımı hakkında kabul ettiği kararın anlaşılabilir bir davranış olduğu, kararın Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında ilerleme kaydeden ilişkilerle bağdaşmadığı ve Türkiye, tarihte yaşanan tartışmalı olaylar hakkında en sağlıklı kararı tarihçilerin vereceğine inandığı vurgulanmıştır.²⁰⁴

Rusya Duması'nın söz konusu kararları almasında diğer ülkelerden farklı olarak birden fazla nedenin etkili olduğu anlaşılmaktadır. İlk sırada Rusya'nın Ermenilerle olan tarihi, dini ve etnik bağlarının bu kararların alınmasında büyük katkısı olduğu, öte yandan Rusya'nın gerek kendi ülkesindeki Ermeni azınlığa yönelik iç politik çıkarları gerekse bölgedeki dış politik çıkarlarının da bu kararların alınmasını kolaylaştırdığı görülmektedir. Ayrıca, diğer ülke parlamentolarında olduğu üzere Rusya'da yaşayan Ermeni azınlığın lobicilik faaliyetleri ile Rusya'nın bölgesel çıkarlarının da bu durumu tetiklediği anlaşılmaktadır.

Kararların alınmasında etkili bir diğer neden ise, Türkiye'nin söz konusu yıllarda Çeçenistan'a yardım ettiği yönündeki iddialar olmuştur. Türkiye Çeçenistan'a yönelik doğrudan bir destek vermemekle beraber resmi olarak olayların patlak vermesiyle birlikte tarafsızlığını ilan etmiştir. Ancak Türk halkının doğrudan

Kararın tam metni için bakınız Ekler Bölümü Ermenice Haberler EK 10.

²⁰³ Ömer Engin Lütem, *“Olaylar ve Yorumlar”*, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 16-17, Kış 2004-İlkbahar 2005, s.45, <http://www.armenian-genocide.org>, G.T.20.08.2010.

²⁰⁴ Dışişleri Bakanlığının tam metni için bakınız Ekler Bölümü Dışişleri Bakanlığı Kınama Metinleri EK-3.

manevi olarak Çeçenlere destek vermesi Rusya'nın tepkisine neden olmuş ve bunu Türkiye'nin resmi desteği olarak algılamıştır:

“Türk-Rus ilişkilerinin tansiyonunu zaman-zaman artırıcı bir diğer sorun ise Çeçen sorunu olmuştur. Özellikle, 1994–1996 dönemindeki ilk savaş sırasında bu tansiyon önemli ölçüde artmıştır. Türkiye'nin resmi Çeçen politikası sorunun Rusya'nın toprak bütünlüğü içinde barışçıl vasıtalarla çözülmesi olmuştur. Ancak zaman-zaman Türkiye'de bulunan Çeçen asıllı diasporanın örgütsel ve bireysel faaliyetleri ilişkilerin tansiyonunu artırmıştır. Hatta dönemin Rusya Büyükelçisi Albert Çernişev “evi camdan olan, komşusunun penceresine taş atmamalı” diye PKK sorununa dolaylı bir vurguda bulunmuştur.”²⁰⁵

Bu nedenle her ne kadar olayların yaşandığı sırada Türkiye en üst düzeyde Rusya'nın toprak bütünlüğünden yana olduğunu ve konunun Rusya'nın iç meselesi olduğunu dile getirmişse de, Rusya bu durumdan memnun kalmamıştır. Dolayısıyla Rusya Federasyonu Duma Eyalet Federal Meclisi'nin söz konusu kararı almasında Çeçenistan sorunu da konuyu etkilemiştir.

Rusya Federasyonu Duma Eyalet Federal Meclisi'nin kararı içerik bakımından oldukça kısa cümleler içermekle beraber, burada Arjantin Parlamentosu kararında olduğu gibi net bir tarih aralığı olmadığı ve 1915 Olayları için “1915-1922” yıllarına atıfta bulunulduğu görülmektedir. Burada diğer ülke parlamentolarından farklı bir diğer husus ise hayatını kaybedenlerle ilgili verilen rakamlar olmuştur. Soykırımı kabul eden bir ülke parlamento kararında “1.5 milyon Ermeni” sözcüğü kullanılırken burada “1 milyondan fazla” ibarelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Rusya'nın soykırım iddialarıyla ilgili tutumunda çok yönlü faktörler söz konusudur. Bu kapsamda Türkiye'ye oranla oldukça fazla olan Ermeni azınlığın Rusya'daki etkisi ilk sırada yer almaktadır. İkinci olarak ise Rusya'nın Ermenistan merkezli iç ve dış politika çıkarlarının kararın alınmasını kolaylaştırdığı

²⁰⁵ Nazım Cafersoy, “Türkiye-Rusya İlişkileri ve Separatizm Faktörü”, **TURKSAM**, 13 Şubat 2006.

görülmektedir. Ayrıca Türkiye-Ermenistan ve Ermenistan Azerbaycan arasındaki sorunların da dolaylı olarak kararı etkilediği söylenebilir. Bu kapsamda Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmemesi büyük oranda Rusya'ya yarar sağlamaktadır. Özellikle Azerbaycan'la Karabağ sorunu, Türkiye ile ise soykırım iddiaları ve sınırın kapalı olması ister istemez bölgede Ermenistan'ı Rusya'nın etkinlik alanına itmektedir. Ancak gerek ABD'nin Güney Kafkasya politikaları gerekse benzer şekilde Rusya'nın Kafkasya bölgesinde hakimiyet kurma mücadelesi sürecinde Ermenistan'ın önemli bir yere sahip olduğunun da hatırlatılmasında yarar vardır. Dolayısıyla Rusya için son derece önemli bir yere sahip olan Ermenistan'ın Türkiye ya da ABD ile yakınlaşması, bölgede Rusya'nın pek de hoşuna gitmeyecek bir gelişme olacağını söylemek mümkündür.

RUSYA

Başkenti	Moskova	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	14 Nisan 1995, 22 Nisan 2005
Resmi Adı	Rusya Federasyonu	Türkiye'nin Tepkisi	Türk Basını, TC Dışişleri Bakanlığı, TBMM kınama
Coğrafi Konumu	Avrupa'nın kuzeyinde ve Asya'nın doğusunda yer alır.	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik mesajı, basında geniş yer verme.
Nüfusu	139,390,205	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Sessiz kalma
Dini Yapısı	Ortodoks, Müslüman ve diğer Hıristiyan gruplar.	İncelenen Basın Yayın Organları	Svobodanews.ru, RTR Planeta, Mayak Radyosu, Rosbalt, Vedomosti, Gonyok, Argumenti Fakti, Moskovski Komsomolets, Gazeta, TRUD, Rossiya, Parlamentskaya Gazeta, Gazeta SNG, Nezavisimaya Gazeta, Moskovskiy Novosti, Novoye Vremya, Obsaya Gazeta, Newsinfo.ru, Rambler.ru, RIA Novosti, Novaya Politika, İtar-Tass, Zavtra, Izvestia, Nezavisimaya Gazeta, Kommersant, Rosbizneskonsalting, Eho Planeti, Noviy Izvestia, Krasnaya Zvezda, Vremya Novostey, Novosti ve Segodnya
Ülkenin Resmi Dili	Rusça	İncelenen Haber Sayısı	285
Türk Nüfusu	95.000	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1989-2007
Ermeni Nüfusu	2.225.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Rusya Duması
Dönemin Devlet Başkanı	10 Temmuz 1991-5 Kasım 1996 Boris Yeltsin	AB'ye Üyelik Durumu	AB'ye üye değil.

II.5. Kanada Avam Kamarası Kararı 1996, 2002, 2004

Bu bölümde Kanada Avam Kamarası ile Kanada Senatosu'nun Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak almış olduğu kararların gerekçeleri, kararların içerikleri, Kanada'daki Ermeni lobisinin kararın alınmasındaki rolü ve kararın alınmasının ardından Türkiye'nin tepkileri değerlendirilecektir.

Rusya Federasyonu'ndan sonra dünyanın ikinci büyük ülkesi olan Kanada, 10 eyalet ve 3 bölgeden oluşmaktadır. Eski bir Fransız ve İngiliz kolonisi olan Kanada, hem Frankofon, hem de İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlıdır. Kanada'nın nüfusu 33.426.600'dür ve ülkede resmi sayımlar sırasında ulusal kökenle ilgili kayıtlar da tutulduğundan, etnik bileşimi yansıtan düzenli istatistikler bulunmaktadır.²⁰⁶

Kanada, ABD ve Fransa ile karşılaştırıldığında, Ermeni diasporasının nispeten daha zayıf olduğu bir ülkedir. 2004 itibariyle Kanada'da yaklaşık 50.500 Ermeninin yaşadığı tahmin edilmektedir. Buna karşılık Kanada'daki Türk nüfusu ise 140.000 civarındadır. Kanada'da Ermeniler ağırlıklı olarak Toronto ve Montreal şehirleri çevresinde odaklanmıştır. Ancak Kanada'da özellikle 1990'lı yıllardaki organize çabalar Ermeni iddialarını, nüfuslarının ötesinde bir gündeme taşımıştır. Kanada'da diğer ülkelerde olduğu gibi söz konusu iddialar ile, daha çok elçiliğin ilgilenmesi Türk tarafı için başarı şansını azaltmıştır.²⁰⁷ Ancak bu durum son dönemlerde Türk büyükelçiliğinin yoğun çabası ve de desteğiyle biraz da olsa değişmiştir. Örneğin 2008'de Kanada'nın Toronto kentindeki okullarda Yahudi ve Ruanda soykırımı ile eşdeğer olarak "soykırım" dersi kapsamında öğrencilere "Ermeni soykırımı" iddialarının da öğretilmesine Kanada'daki Türkler ciddi tepki göstermişlerdir. Türk-Kanada Konseyi'nce düzenlenen kampanyaya 200 bin imza

²⁰⁶ Kanada'da 28% İngiliz kökenli, 23% Fransız kökenli, 15% diğer Avrupalılar, 2% Yerliler, 6% diğerleri, Araplar, Asyalılar ve Afrikalılar olmak üzere 26% ise karışık grupları temsil etmektedir. Dini olarak ise 42.6% Katolik, 23.3% Protestan, 6.8% Anglikan, 2.4% Babtist, 4.4% diğer Hıristiyanlar, 1.9% Müslüman, 11.8% diğerleri ve tanımlanamayan gruplar ile 16% dinsizlerden oluşmaktadır. Geçmişte Kanada'ya gelen göçmenlerin başlangıçta kültürel ve dinsel özelliklere dayalı bir kümeleşme yaratmış olmasına karşın, zamanla ağır basan İngiliz ve Fransız etkisi bu yapıyı önemli ölçüde kırmıştır. **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 18, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, 1967, s.40-51. <https://www.cia.gov>, G.T.22.07.2010

²⁰⁷ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008, s.500-501.

toplayarak bu girişimi son anda durduran Kanada'daki Türkler, aslında planlı bir çalışma neticesinde, Türkiye karşıtı kararların engellenmesinin hiç de zor olmadığını ortaya koymaktadır.²⁰⁸

Kanada'daki Ermeni faaliyetleri 1993 seçimlerinde Ermeni diasporasından Sarkis Asaduryan'ın milletvekili seçilmesi ile yeniden hızlanmıştır. Assadourian ilk olarak Kanada'nın Yahudi soykırımı ile her türlü anma toplantısı, müze kurma girişimi, vb. faaliyetlerine 1915 olaylarını da ekletmeye çalışmıştır. İlk başlarda Asaduryan'ın bu girişimleri merkezi hükümetten ciddi bir tepki ile karşılanmıştır. Merkezi hükümet çevreleri etnik grupların daha çok Kanada'daki sorunları ile ilgilenmesini tercih ettiğinden, Kanada'nın Türkiye gibi önemli bir müttefiki ile arasını açacak girişimlerden uzak durmalarını istemişlerdir.²⁰⁹

Kanada, Ermeni iddiaları konusunu başta Kanada Parlamentosu olmak üzere birçok alanda defalarca gündeme taşımıştır. Bu konuda Kanada Parlamentosu 1996, 2002 ve 2004 yılları olmak üzere üç kez bu iddialarla ilgili resmi kararlar almıştır. Kanada Avam Kamarası soykırım iddiaları konusundaki ilk kararını 23 Nisan 1996²¹⁰ yılında son derece kısa bir paragrafla kabul etmiştir. Kararda özetle “*Bu Meclis 24 Nisan 1915 tarihinde yaklaşık 1,5 milyon cana mal olduğu iddia edilen Ermeni trajedisinin 81nci yıldönümü üzerine ve insanlığa karşı işlenmiş diğer suçları anma adına her yılın 20–27 Nisan haftasını insanların bir değerine karşı insani olmayan suçları anma haftası olarak kabul eder*” denilmiştir.

1996 yılı kararında Kanada Parlamentosu'nun soykırım sözcüğü yerine “trajik olaylar” ifadesini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Kararda ayrıca “1915 tarihinde 1,5 milyon Ermeninin” öldüğü ibareleri de yer almaktadır. Her ne kadar söz konusu karar Türkiye aleyhinde olsa da Ermeniler tarafından memnuniyetle karşılanmamıştır. Ermeniler gerekçe olarak kararda Türkiye'den ve Türklerden bahsedilmemiş olunmasını ve doğrudan “soykırım” kelimesinin

²⁰⁸ “Kanada'da 'Ermeni soykırımı' ders oluyor”, **Hürriyet**, 8 Ocak 2008.

²⁰⁹ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, ss.500-501.

²¹⁰ Kararın orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 13, EK 14 ve EK 15, Ayrıca bkz: <http://www.armenian-genocide.org>

kullanılmamış olunmasını göstermiştir. Bu eleştiriler üzerine Kanada'daki Ermeni diasporası çalışmalarını sürdürmüş ve 13 Haziran 2002 yılında²¹¹ yeni bir karar alınmasını sağlamıştır. Bu kez Kanada Senatosu tarafından kabul edilen bu kararın da son derece kısa cümleler içerdiği ve iki maddeden oluşmakta olup 1996 yılı kararıyla benzer içerikte olduğu görülmektedir. Kararın ilk maddesinde Kanada Meclisi'nin Kanada Hükümeti'ne "*Ermeni soykırımını tanımak ve bunu inkâr etmeyi veya tarihi bir hakikat olan soykırımı çarpıtmakla bundan başka bir şey olduğu iddiasını kınama ve bunu insanlığa karşı bir suç olarak kabul etme*"²¹² çağrısında bulunulduğu görülmektedir.

İkinci maddede ise "*bundan sonraki her yıl 24 Nisan'ı Kanada'nın her yerinde 20'nci yüzyılın ilk soykırımına kurban olan 1.5 milyon Ermeni'yi anma günü olarak tahsis edilmesi*" kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla 2002 kararına göre Kanada Parlamentosu'nun "Ermeni soykırımını" tanıdığı ve bunu inkâr etmeyi kınadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Kanada'nın 1996 yılı kararına oranla 2002 yılı kararı içerik bakımından biraz daha ileriye taşınarak, Türkiye karşıtı bir yönde ek yapılmıştır. İki karar arasındaki bir diğer fark ise, 1996 yılı kararı Kanada Avam Kamarası tarafından alınmışken, 2002 yılı kararının ise Kanada Senatosu tarafından kabul edilmesi olmuştur.

Kanada Parlamentosu ve Kanada Senatosu'nun 1996, 2002 ve 2004 yıllarında almış olduğu kararlar ve Başbakan Stephen Harper'ın soykırım iddialarıyla ilgili son derece önemli açıklamalarına rağmen BYEGM arşivinde konuyla ilgili çok fazla haberin kayıt altına alınmadığı görülmektedir. Üstelik diğer ülkelerin kararlarında olduğu gibi Kanada'nın söz konusu girişimleri tarih olarak da çok eskiye gitmemesine rağmen Kanada'yla ilgili tablodan da görüldüğü üzere sadece 11 haberin arşive alınmış olunması ve yine sadece Cyberpresse Haber Ajansı ile Anngrong'un takip edilmiş olunması ciddi bir sorun olarak görünmektedir.

²¹¹ Kararın orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 13, EK 14 ve EK 15, Ayrıca Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

http://www.genocide-museum.am/eng/Canada_Senate_Resolution.php

²¹² Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

http://www.genocide-museum.am/eng/Canada_Senate_Resolution.php

Kanada Parlamentosu'nun ilk iki kararı yani 1996 ve 2002 yılı kararları 1993-2003 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Jean Chrétien döneminde kabul edilmiştir. 2006 yılından bu yana Başbakanlık görevini yürütmekte olan Stephen Harper da “Ermeni soykırımı” iddialarına destek vermiştir. Harper 24 Nisan anma törenleri çerçevesinde yaptığı bir basın açıklamasında, “kendisi ve partisinin Kanada Parlamentosu'nca onaylanan "soykırım" kararlarını desteklediğini ve tanımayı sürdüreceği”²¹³ ifadelerini kullanmıştır. Harper'ın bu ifadeleri I. Dünya Savaşı sırasında yaklaşık 1,5 milyon Ermeninin ölümünün soykırım teşkil ettiğini resmen açıklayan ilk Kanada Başbakanı olma ünvanını almasına neden olmuştur. Dolayısıyla önümüzdeki günlerde Kanada'da Ermeni soykırımı iddialarının yeni bir kararla gündeme gelmesi söz konusu olabilir.

Kanada Başbakanı Stephen Harper

Bu konuda Kanada Ermeni Kongresi tarafından birtakım girişimlerin başlatıldığı ve Başbakan Harper'a bir mektup gönderildiği bile görülmektedir. Mektupta özellikle Türkiye-Ermenistan arasında 2009 yılında imzalanan protokollere atıfta bulunularak Türkiye'nin, iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için Dağlık Karabağ meselesini ön şart olarak koymasından duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Karabağ meselesini protokollere dahil etmesinin protokollerin hayata geçirilmesinin önündeki bir engel olarak gördüklerini ve Türkiye'nin “soykırımı” kabul ederek geçmişiyile yüzleşmesi gerektiği, bunun içinde Türkiye'ye Kanada tarafından baskı uygulanması gerektiği hususuna vurgu yapılmıştır.²¹⁴

²¹³ Statement by the Prime Minister on the day of Commemoration of the Armenian Genocide, Kaghart, 24 Nisan 2009, “*Stephen Harper: Armenian Genocide recognition is the Government of Canada Policy*”, **The European Armenian Federation**, 19 Haziran 2007.

²¹⁴ Mektubun tam metni için bkz ekler bölümü: Նամակ է հղել ՀՀ վարչապետ Սթիվեն Հարփերի Համադրմանը Կանադայի Հայերի Keghart, 22 Kasım 2009.

Հարաբերությունների կարգավորումը Հայաստանի և Թուրքիայի միջև շատ կարևոր և ժամկետանց քայլ է, բայց ճիշտ է և տեսական հաշտեցման պահանջում է կառավարության Թուրքիայի հետ հաշտվելուց պատմություն և ճանաչում հայերեն ցեղասպանությունը. Կոնգրեսի Կանադայի հայերի և նրա մասնակից կազմակերպությունների ուրախությամբ են ընդունում և շնորհակալություն ձեռք հաստատակամորեն սատարելու է ճանաչման հայերեն ցեղասպանության և հուսով ենք, որ ժամանակի ընթացքում դուք կարող եք համոզել, Թուրքիան նույնպես ճանաչել այն.²¹⁵

Dolayısıyla Harper'a gönderilen mektuptan da görüleceği üzere aslında Ermenilerin Kanada başbakanından özetle Türkiye'nin soykırımını kabul etmesi ve protokollerin hayata geçmesi için Karabağ meselesini ikinci plana atması konusunda Türkiye'ye yaptırımlarda bulunmasını talep ettikleri anlaşılmaktadır.

Kanada Ermenilerinin söz konusu girişimleri karşısında Türk Dışişleri de bu kez boş durmamış ve her fırsatta konuyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Özellikle 2006 yılında Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmekte olan Namık Tan'ın Birleşmiş Milletler 61'nci Genel Kurul toplantıları çerçevesinde New York'taki temasları sırasında Kanada Dışişleri Bakanı Peter MacKay'in talebini kabul ederek, 22 Eylül 2006 tarihinde görüşmüştür. Tan görüşmede mevkidaşı MacKay'e, Ermeni soykırımını konusunda Kanada Parlamentosu tarafından 2004 yılında kabul edilen M.380 sayılı kararın ve Kanada Başbakanı Stephen Harper'ın asılsız Ermeni iddialarını soykırım olarak niteleyen ve bu iddialara destek veren 21.4.2006 tarihli açıklamasının Türkiye'de hayal kırıklığı yarattığını belirtmiştir. Tan'ın görüşmede ayrıca Ermeni iddialarına ilişkin Türk görüşlerini de Kanadalı muhatabına ayrıntılı şekilde anlattığı ve Türkiye'nin Ortak Tarih Komisyonu önerisi hakkında da bilgi verdiği

²¹⁵ Adı geçen mektup.

görülmektedir.²¹⁶ Söz konusu görüşmenin hemen etkisini göstermiş ve MacKay, görüşmeden sonra aynı gün Namık Tan'a bir mektup göndererek Türkiye'nin Ortak Tarih Komisyonu kurulması önerisine Kanada Hükümeti'nin tam destek verdiğini bildirmiştir. MacKay, mektubunda ayrıca, anılan Komisyon'a katılması yönünde Ermenistan'ı teşvik edeceklerini de ifade ettiği görülmektedir.

Kanada'nın Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili faaliyetleri diğer ülkelerden farklı olarak Türkiye'de başta Dışişleri bakanlığı olmak üzere, TBMM, İş adamları, Türk basını, Kanada'daki Türkler ve daha bir çok kesim tarafından protesto edilmekte ve bu tür girişimlerin iki ülke ilişkileri ile iki toplum arasında yaratacağı sorunlara dikkat çekilmektedir. Bu konuda Türk-Kanada İş Konseyi Başkanı Dr. Yılmaz Argüden'in de 24 Nisan'la ilgili Kanada'da yürütülen Türkiye karşıtı girişimlerden duyduğu rahatsızlığı dile getiren bir mektup hazırlayarak, başta Kanada başbakanı olmak üzere tüm bakanlara göndermesi ve kısa sürede geri dönüşümünün olması buna örnek olarak gösterilebilir.²¹⁷ Argüden'in mektubunda Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik iki tarafın tarihçilerinin buluşup, soykırım iddialarını araştırmaları önersinde bulunduğu ve Ermeni meselesinin siyasi değil bilimsel bir açıdan ele alınması gerektiğine vurgu yapması²¹⁸ Kanadalı bakanlar tarafından da dikkate alınarak kendisine cevap gönderilmiştir. Dolayısıyla benzer bir tutumun diğer ülkelere yönelik olarak da hem bireysel hem de ülke bazında sergilenmesi sorunun bir nebze de olsa farklı bir yol almasını sağlayacaktır.

Kanada'daki Ermeni soykırımı iddialarına karşı Türkiye'nin bir diğer girişimi de Kanada'daki büyükelçisini geri çağırması olmuştur. Bu husus Kanada basınında da geniş yankı bulmuş ve bazı gazeteler tarafından Türkiye'nin bu girişimi ülkenin iç meselesi olarak değerlendirilmiştir.²¹⁹ Öte yandan Kanada Başbakanı Stephen

²¹⁶ SC:34;- 20 Ekim 2006, Dışişleri Bakanı Namık Tan'ın; Bir Soruya Cevabı, **Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi**.

²¹⁷ Türk-Kanada İş Konseyi'nin Ermeni meselesi konusunda faaliyetleri, **Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu**, (DEİK), 7 Temmuz 2007.

²¹⁸ Gila Benmayor, "Kanada Dışişleri Bakanı'dan Argüden'e Gelen Mektup", **Hürriyet**, 7 Ağustos 2007.

²¹⁹ Gilles Toupin, "Türkiye Kanada'daki Büyükelçisini Merkeze Çağırıldı", **Cyberpresse**, 11 Mayıs 2006, s.81, "Ottawa, Türk Büyükelçisinin Merkeze Çağırılmasını Türkiye'nin İç Meselesi Olarak Değerlendiriyor", 9 Mayıs 2006, s.80, "Ermeni Soykırımı... Türkiye, Fransa ve Kanada'daki

Harper'in 1915 Olaylarıyla ilgili resmi bir açıklamada bulunarak Ermeni soykırımı iddialarını desteklediğini açıklaması karşısında Türkiye'nin Kanada'da yapılması planlanan askeri tatbikatı boykot etmesine de neden olmuştur.²²⁰ Bu husus da Kanada basınında yankılanmış ve Türkiye'nin söz konusu tutumunun Harper'ın açıklamaları nedeniyle ortaya çıktığına değinilmiştir.

Ermenilerin Harper'ın ifadeleriyle ilgili tutumu ise her zaman olduğu gibi takdirler karşılanmış ve Ermeni kökenli film yapımcısı Atom Egoyan tarafından Başbakan Stephen Harper'dan övgüyle bahsedilmesine neden olmuştur. Egoyan konuyla ilgili yaptığı bir açıklamada "*Harper hükümetinin cesur bir tutum takındığına inanıyorum. Çoğu kez muhafazakar hükümetler etnik anlamda tahmin edilenden çok daha sorumlu davranmaktadırlar*"²²¹ ifadelerini kullanmıştır.

Yine Kasım 2010 yılında Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi'nin (ANCA) Toronto Şubesi'nin bir imza kampanyası başlattığı ve Kanada Başbakanı Stephen Harper'e bir mektup göndererek Kanada'da düzenlenecek G-20 zirvesinde Ermeni Soykırımı'ndan da bahsedilmesi talebinde bulunulduğu görülmektedir.²²²

Kanada'da Ermeni soykırımı iddiaları 2 yıl aradan sonra yeniden Avam Kamarası gündemine gelmiştir. 21 Nisan 2004 yılında ise Kanada Avam Kamarası bu kez "*1915 Ermeni soykırımını tanıyan ve bir insanlığa karşı suç olarak kabul eden*"²²³ bir karar almıştır. Kanada Hükümeti ise 2004 yılı kararının ardından Avam Kamarası'nın söz konusu kararının kendilerini bağlamadığını belirten bir açıklamada bulunarak, Kanada Hükümeti'nin sözü edilen 1999 tarihli tutumunun 1915 yılı olaylarının bir trajedi olmakla beraber bir soykırım teşkil etmediği şeklinde olduğunu

Büyükelçilerini Ankara'ya Çağırıldı", **Cyberpresse**, 9 Mayıs 2005, TC Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.80-81.

²²⁰ "*Türkiye, Kanada'da Yapılacak Askeri Tatbikatı Boykot Ediyor*", **Cyberpresse**, 11 Mayıs 2005, TC Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.82.

²²¹ "*Atom Egoyan, Harper'ın Ermeni Soykırımıyla İlgili Tutumunu Selamlıyor*", **Cyberpresse**, 11 Mayıs 2006, TC Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.82-83.

²²² Կանադական Հարիերին խնդրում են բարձրացնել Ցեղասպանության հարցը G20-ի զազարնածոդովում TERT, 29 Mayıs 2010 Ayrıca bkz:

http://g20humanrights.com/action_for_armenia

²²³ http://www.genocide-museum.am/eng/Canada_House_of_Commons_Resolution.

belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 22 Nisan 2004'te yaptığı açıklamada ise, Kanada Federal Parlamentosu'nun marjinal görüşlerin peşine takılarak bu kararı kabul etmesi kınanmış ve parlamentoların tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin bir yargıya varma görevlerinin bulunmadığını, bu tür kararların değişik kökenli insanlar arasında nefret duyguları uyandırarak toplumsal ahengi bozabileceğini, bu kararın ne Kanada'daki Ermenilere ne de Ermenistan'a bir yarar sağlayacağını ve kararın getireceği tüm olumsuzlukların sorumluluğunun Kanadalı siyasetçilere ait olduğunu bildirmiştir.²²⁴

Kanada Federal Parlamentosu'nun 21 Nisan 2004'de Ermeni Soykırımı konusunda aldığı karar hakkında Türk hükümeti 22 Nisan 2004'te resmi bir açıklama yaparak tek satırdan oluşan kararı “Kanada Federal Parlamentosunun, marjinal görüşlerin peşine takılarak bu kararı kabul etmesini şiddetle kınıyoruz” ifadelerini kullanmıştır. Açıklamada ayrıca Parlamentoların tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin bir yargıya varma görevlerinin olmadığını, tahrif edilmiş tarihi verilerin yarattığı önyargılara dayanılarak alınan bu tür kararların, huzur içinde yaşayan değişik kökenli insanlar arasında nefret duygularının uyanmasına neden olacağı ve toplumsal ahengi bozabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu kararın getireceği tüm olumsuzlukların sorumluluğunun da Kanadalı siyasetçilere ait olduğu belirtilmiştir.²²⁵

Sonuç olarak Kanada'nın söz konusu kararı bazı yönleriyle diğer ülke kararlarından ayrılmaktadır. Nitekim başlangıçtan itibaren farklı bir yöntem izlendiği görülmüştür. 1996 yılında alınan ilk kararda Ermeni iddiaları için “trajik olaylar” terimi kullanılırken 2002 yılında alınan kararda bu tutumun değiştirilerek “korkunç felaket” ibaresi kullanılmıştır. 2004 yılında alınan son kararda söz konusu iddialar için “soykırım” ibaresinin kullanılması bir bakıma fazla tepki almamak adına bilinçli bir yol izlendiğini söylemek mümkündür. Türk tarafı ise daha önceki kararlarda olduğu gibi Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan kınama açıklamasının ardından

²²⁴ Ömer Engin Lütem, “*The Armenian Question Today*”, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Terazi Publishing, Ankara, 2009, s.92-93.

²²⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, 22 Nisan Ekim 2004 Nolu Açıklama; <http://www.mfa.gov.tr>.

Kanada büyükelçisini geri çağırarak karar yönelik tepkisini ortaya koymuştur. Bunların yanısıra Kanada ile yürütülen ticari faaliyetlerin yavaşlatılması veya durdurulması yönünde de birtakım girişimler olmuştur.

Kanada’da Türkiye aleyhinde alınan kararlar karşısında çoğunlukla ülkedeki Ermeni lobisinin aktif faaliyetleri neticesinde bu yönde kararların kabul edildiği bilinmektedir. Ancak Sedat Laçiner sorununun bir de tehdit boyutu bulunduğu, Ermeni iddiaları ile farklı bir açıdan kim ilgilenirse ilgilensin Ermeniler tarafından tehdit edildiğine ve birçok kişinin Ermeni sorunu ile ilgili görüşlerini takma isimler altında yapmak zorunda kaldığına dikkat çekmektedir. Laçiner, öte yandan Ermeni iddialarını savunduğu için bir tek Ermeninin dahi tehdit edildiğine dair herhangi bir verinin olmadığını da belirterek bu şartlar altında yurtdışındaki Türklerin Ermeni sorunu konusunda ciddi girişimlerde bulunmalarını beklemenin biraz da haksızlık olacağına değinmektedir.²²⁶

Sonuç olarak Kanada Avam Kamarası’nın 1996 ve Kanada Senatosu’nun 2002 tarihli kararlarına bakıldığında, her iki karar arasında fiziksel ve niteliksel olarak birtakım benzerlikler görülmektedir. İlk olarak her iki yılda alınan kararların oldukça kısa cümleler içerdiğini söyleyebiliriz. Bir diğer benzerlik ise her iki kararda da kullanılan “crimes against humanity” yani “insanlığa karşı suç” ibareleri olmuştur. Bu sözcükler -daha öncede belirtildiği üzere- Ermenilerin rahatsız olmasına neden olan, onların tercih etmediği ifadelerdir. Ancak 1996 yılı kararından farklı olarak 2002 yılı kararında “insanlığa karşı suç” sözcüklerinden başka “soykırım” kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu durumu bir anlamda, propaganda, baskı ya da ikna gibi farklı bakış açılarından bile bakılsa, sonuç itibarıyla Ermenilerin/Ermeni lobilerinin bu husustaki etkileri ya da yoğun politikaları olarak nitelenebilir. Dahası, genel olarak ülke parlamentolarında birden fazla kez soykırımın gündeme geldiği kararlar incelendiğinde benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Yani ilk kabul edilen kararlarda soykırım kelimesi ya da Türkiye sözcüğü yoksa bu kararlar Ermenileri tam olarak memnun etmediğinden, adı geçen ülkelerde Ermeniler tatmin edilene kadar bu kararlar defalarca tekrarlanarak kabul

²²⁶ Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.502.

edilmektedir. Bunun bir bakıma uzun ince bir süreç olarak da değerlendirmek mümkündür. Nitekim bazı ülkelerde doğrudan Türkiye'yi suçlayan kararlar alma konusu zor olduğundan bu yolun tercih edildiği görülmektedir.

1996 yılı ile 2002 yılı arasındaki bir diğer farklılık ise 2002 yılı kararında 1915 olaylarının “20. yüzyılın ilk soykırımı” olarak nitelendirilmiş olunmasıdır. Bu da bir bakıma bir önceki karara oranla Ermeniler açısından bir ilerleme olarak yorumlanabilir. 1996 yılı kararında “her yıl Nisan ayının 20-27 tarihleri arasında Ermeni trajedisi ve diğer insanlığa karşı suçları anma haftası” olması ifade edilirken 2002 yılında ise sadece “20. yüzyılın ilk soykırımına kurban olan 1.5 milyon Ermeninin anma günü” olarak değiştirildiği görülmektedir.

2004 yılı kararında da yine 1996 ve 2002 yılı kararlarıyla nicelik olarak bir benzerlik görülmektedir. Ancak bu kez “1915 Ermeni soykırımının insanlığa karşı suç olarak tanımlandığı” tek bir satırlık ifade Kanada Avam Kamarası tarafından kabul edilmiştir. Kararın altında ise daha önceki yıllardan farklı olarak bunu kimlerin onayladığına ve isimlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla Kanada Avam Kamarası ve Kanada Senatosu'nun söz konusu kararlarına bakıldığında, herhangi bir bilimsel gerekçeye ya da kaynağa dayandırılmayan ve tamamen tek yönlü görüşün hakim olduğu bir ortamda alınan kararlar olduğunu söyleyebiliriz. Bir de -daha öncede belirtildiği üzere- buradaki aktif Ermeni lobilerinin çalışmalarının bu kararları alınmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar Kanada da Ermeniler kadar olmasa da azımsanmayacak düzeyde bir Türk nüfusu olsa da bu tür kararların alınmasının önüne geçilemediği görülmektedir. Bunda Laçiner'in iddia ettiği gibi “tehdit”in yanısıra Türklerin birçok ülkede olduğu lobicilik konusunda henüz yeterince aktif olmaması ve Türkiye'nin bu konuya yönelik kınamadan öteye gidememesinin önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bir de, başta Kanada olmak üzere birçok ülkede Türk görüşleri yeterince bilinmemekle beraber, Türk görüşlerine karşı ciddi bir önyargı da etkili olmaktadır.

KANADA

Başkenti	Ottawa	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	23 Nisan 1996-13 Haziran 2002-21 Nisan 2004
Resmi Adı	Kanada	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama, Türk kamuoyunun kınama mektupları, yurtdışındaki Türklerin kınama mektupları, Askeri Tatbikatın boykot edilmesi, Büyükelçilerin geri çağırılması.
Nüfusu	33.426.600	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme, teşekkür mektubu gönderme, Türkiye'ye karşı baskı uygulanması talebinde bulunma.
Coğrafi Konumu	Kuzey Amerika kıtasının en kuzeyinde yer alır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik, Protestan, Anglikan, Babtist, diğer Hıristiyanlar, Müslüman ve diğerleri	İncelenen Basın Yayın Organları	Cyberpresse Haber Ajansı, Angroong
Ülkenin Resmi Dili	İngilizce ve Fransızca	İncelenen Haber Sayısı	11
Dönemin Devlet Başkanı	1993-2003 Jean Chrétien 2003-2006-Paul Martin	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	50.500	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	KANADA AVAM KAMARASI, KANADA SENATOSU,
Türk Nüfusu	140.000	AB'ye Üyelik	AB üyesi değil.

II.6. Yunan Parlamentosu Kararı 1996

Yunan Parlamentosu Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak 1996 yılında karar almıştır. Resmi adı Helen Cumhuriyeti olan Yunanistan'da büyük bir çoğunluk olan Hıristiyanların yüzde 97'si Atina Başpiskoposluğuna bağlı 12 metropolitin oluşturduğu bir sinodca yönetilen resmi Yunanistan (Ortodoks) Kilisesi'ne bağlıdır. Ülkenin nüfusu, 2009 yılı verilerine göre 10,737,428'dir. Birbirinden kopuk bölgeler arasındaki belirgin farklılıklara karşın ortak tarihsel miras, dil ve din gibi bağlarla bütünleşmiş olan Yunanlılar ülkedeki nüfusun yaklaşık yüzde 95'ini oluşturmaktadır. Geriye kalan kesim ise Makedonlar, Türkler, Arnavutlar, Bulgarlar, Ermeniler ve Çingenerler oluşturmaktadır.²²⁷

Yunanistan'daki Ermeni nüfusu, 2007 kayıtlarına göre, yaklaşık olarak 20.000 ile 35.000 arasında farklılık göstermektedir. Diğer birçok ülkeden farklı olarak buradaki Ermeni nüfusu çok eski tarihlere dayanmaktadır. Yunanistan'a gelen ilk Ermeni toplulukları genellikle Teselya, Makedonya ve Trakya bölgelerinde ikamet etmişlerdir.²²⁸ Yunanistan'daki Ermeni nüfusunun oluşmasında Ermenistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından ülkede yaşanan birtakım sıkıntılarda önemli ölçüde etkili olmuştur. Başta Karabağ sorunu olmak üzere, ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi nedenlerin yanı sıra doğal afetler de ülkedeki Ermeni nüfusunun giderek azalmasına neden olmuştur. Buna mukabil Yunanistan'daki Türk nüfusu, 250.000 civarındadır.²²⁹ Bu anlamda bazı ülkelerde olduğu gibi burada da Türk nüfusu Ermeni nüfusuna oranla oldukça fazla olsa da yeterince etkili olmadıkları ya da olamadıkları anlaşılmaktadır. Yunanistan'da Ermeni soykırımı iddiaları Yunan Parlamentosu'na 10 Mart 1995-12 Mart 2005 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Konstantinos Stephanopoulos döneminde kabul edilmiştir.

²²⁷ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 3, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, İstanbul, 1967, Yunanistan Maddesi, s.285-295, <http://www.ulkeler.net/yunanistan.htm>, G.T. 05.08.2010. Yunanistan, 1981'den beri Avrupa Birliği, 1952'den beri NATO, 1961'den beri OECD, 1995'den beri Batı Avrupa Birliği ve 2005'den beri Avrupa Uzay Ajansı üyesidir.

²²⁸ <http://www.armeniadiaspora.com/population.html>, 05.08.2010.

²²⁹ "*Turkish Minority of Western Thrace 2010*", **Copenhagen Anniversary Conference**, "20 years of the OSCE Copenhagen Document: Status and future perspectives", Copenhagen, 10-11 June 2010.

Ermenilere destek sağlama konusunda Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik izlemekte olduğu politikaların önemli bir etkisi olmuştur. Konuyla ilgili Esat Uras bu yakınlığı şöyle dile getirmektedir:

*“Yunanistan, Ermeni hareket ve faaliyetlerini kendi ülkesinde ve ABD’de destekler. Siyasi partileri ve sorumlu kişileri bu faaliyet ve hareketlere katılır. Türkiye ile olan ilişkilerinde ihtilaflı konularda ve özellikle Kıbrıs sorununda dikkatlerin başka yönlere çevrilmesini sağlamak için Türkiye aleyhine bir Ermeni sorununun çıkmasını hazırlar. Ermeni örgütlenmiş azınlık Ermeni davasında Yunanistan’ı ve kiliseyi daima örnek almışlardır.”*²³⁰

BYEGM arşivinde Yunanistan basını ile ilgili yapılan incelemeler sırasında Yunan Parlamento kararının alındığı dönemle ilgili olarak herhangi bir arşiv kaydının tutulmadığı görülmüştür. Yunanistan basını kapsamında 110 haber incelenmiştir ancak bu haberlerin büyük bir çoğunluğu 2000’li yıllar ve sonrasına ait olmakla beraber Yunanistan’ın neden bu yönde bir karar aldığına vurgu yapılmamıştır. Ayrıca Yunanistan basınına dair haberlerde daha ziyade Pontus soykırımı ve Ege’yle ilgili sorunların damgasını vurduğunu söylemek mümkündür. BYEGM arşivinde konuyla ilgili yapılan araştırmalar sırasında aslında sadece Yunan basını için değil diğer ülkelerin bir kaç hariç neredeyse tamamı için herhangi bir kaydın tutulmadığı anlaşılmıştır.

Yunanistan’daki Ermeni nüfusunun da -diğer diaspora Ermenilerinde olduğu gibi- güçlü bir yapılanma içerisinde olduklarını söylemek mümkündür. Ülkedeki bazı eğitim ve öğretim kurumlarının yanı sıra Ermenilerin çıkarmış olduğu “Azat Or” (Özgür Gün) adında gazeteleri ve “Nor Ashar” (Yeni Dünya) adında birde dergileri bulunmaktadır.

²³⁰ Esat Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, 1987, İstanbul, s.LXXXVIII-LXXXIX.

Yunanistan'ın almış olduğu karar 3 maddeden oluşmaktadır.²³¹ 25 Nisan 1996 yılında kabul edilen kararın maddelerine geçmeden önce, ilk satırda kullanılan “24 Nisan gününün Türkler tarafından Ermenilere yapılan soykırımı anma günü olarak” kabul edildiğine dair bir cümleye yer verilir. Aslında bu madde kararın devamındaki üç maddenin bir tür özetini oluşturmaktadır. Çünkü karardaki her üç madde de özetle 1915 olaylarının soykırım olduğu, Türkiye'nin bundan sorumlu olduğu ve 24 Nisan'ın bugünü anma günü olarak kabul edileceği konularına değinilmiştir.

Kararın birinci maddesinde, ilk olarak 24 Nisan gününün “*Ermenilerin Türkiye tarafından soykırımı uğradığı*” bir gün olarak ilan edildiğini görölmektedir. Yine burada Kanada Parlamentosu ve Kanada Avam Kamarası'nın kararıyla benzer şekilde hiçbir hukuki ve tarihi belgeye dayandırılmadığı görölmektedir. İkinci maddede ise 24 Nisan anma etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde Yunanistan'daki Ermeni dernekleri ve diğer kuruluşlarının önerilerinin göz önünde bulundurulacağı ve söz konusu kuruluşların tavsiyeleri doğrultusunda hareket edileceğine işaret edilmiştir. Bu bir bakıma Yunanistan'daki Ermeni azınlığın Yunanistan'daki her türlü anma ve Türkiye aleyhindeki gösterilerini rahatlıkla gerçekleştirmelerinin önünü açan bir madde olmakla beraber 24 Nisanla ilgili olarak Yunan Parlamentosu'nu dahi yönlendirme yetkisinin Ermenilere verilmesi anlamına gelmektedir. Üçüncü maddede ise, kabul edilen kararın Yunan Hükümeti resmi gazetesinde yayımlandıktan sonra yürürlüğe gireceğine işaret edilmektedir.

Yunanistan'ın almış olduğu söz konusu karar Kanada Avam Kamarası ve Kanada Senatosu'nun kararıyla benzer şekilde son derece kısa olmakla beraber, 24 Nisan etkinlikleriyle ilgili konulara geniş yer vermektedir. Dolayısıyla Yunanistan'ın resmi olarak kabul ettiği bu karar geç de olsa ülkedeki Ermeni nüfusu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak bu kararın alınmasında büyük oranda Yunanistan'ın Türkiye ile yürütmekte olduğu ilişkilerin önemli bir etkisi olduğu görölmektedir.

²³¹ Kararın Orijinal İngilizce Metni için bkz. Ekler Bölümü Parlamento Kararları, EK 16, Ayrıca, Ermeni Soykırımı Resmi Web Sitesi: <http://www.armeniangenocide.org>, G.T.21.06.2010.

Yunan parlamentosunun Ermeni iddialarını kabul etmesinde diğer ülkelerden farklı olarak o tarihlerde Türkiye'ye yönelik sürdürmekte olduğu siyasi düşmanlığın önemli bir etkisi olmuştur. Bu bağlamda Kıbrıs Rum kesiminin de benzer bir politikayla hareket ederek “soykırım” iddialarını kabul ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Büyükelçi Lütem bu hususa şöyle yer vermektedir:

*“Yunanistan Türkiye’ye karşı yürüttüğü düşmanlık mücadelesinde kendisine üç müttefik bulmuştur: Suriye, Kürtler ve Ermeniler. Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia – ASALA) ve Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karker Krudistan – PKK), Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan bir yıl sonra 1975’te kurulmuşlar ve Yunanistan’ın ve Suriye’nin desteğini sağlamışlardır.”*²³²

Yunan Parlamentosu’nun bu kararı almasında, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nın uzun süreli yansımaları da değerlendirilebilir. Emekli Büyükelçi Lütem Yunanistan’ın “soykırım” iddialarını kabul eden bu kararı bu kadar geç alma nedenini “Yunanistan’ın Ermenilere yardımını açıkça ortaya koymak istememesine” bağlamaktadır. Lütem ayrıca “1996 Ocak ayında çıkan ve iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren Kardak krizinin bu ihtiyatlı davranışı değiştirerek Ermeni “soykırımı” hakkındaki kararın alınmasında” başlıca etken olduğunu da belirtmektedir.²³³

Yunan Parlamentosu’nun kararı diğer ülke parlamentolarının kararlarıyla karşılaştırıldığında, kararın bir defa yani 1996 yılında alındığı ve bir daha tekrarlanmadığı dikkate alınmalıdır. Bunun nedenleri arasında, ilk olarak kabul edilen kararda Ermenileri tam anlamıyla memnun edecek düzeyde sözcükleri kullanılmış olunmasıdır. Yani gerek soykırım sözcüğünün kullanılmış olunması gerekse de Türkiye’yi suçlayan ibarelere yer verilmiş olunması kararın bir daha tekrarlanmamasına neden olmuştur.

²³² Ömer Engin Lütem, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Terazi Publishing, 2009, Ankara, s.88.

²³³ Lütem, **A.g.e**, s.93.

Türkiye'ye yönelik soykırım iddiaları konusunda Yunanistan'ın gerek Ermenilerle olan dini, siyasi, coğrafi ve diğer bağları gerekse de Yunanistan'ın tarihsel paranoyasını oluşturan *Megali Idea* emeli nedeniyle geçmişten günümüze önemli bir yeri bulunmaktadır. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı sadece Ermenilerle değil diğer bazı etnik gruplarla da işbirliği yaptığı ve Süryani, Keldani, Pontus ve Kürt soykırımı²³⁴ iddiaları ile de Türkiye'yi zor durumda bırakmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede uluslararası yabancı basın incelenirken, bu hususla ilgili birçok habere rastlanmıştır.²³⁵

BYEGM arşivindeki haberlerden hareketle Yunanistan yönetiminin ve parlamenterlerinin de Pontus soykırımı iddialarını destekledikleri ve bu kapsamdaki etkinliklerde hazır buldukları anlaşılmaktadır.²³⁶ Yine haberlerden hareketle Yunanistan'da Pontus soykırımı iddialarının Ermeni sorunu ile benzer bir süreci takip ettiğini, anma etkinliklerinin düzenlendiğini, çeşitli ülkelerin parlamentolarında gündeme getirildiğini²³⁷, anıtlar dikildiğini ve hatta okullarda ders olarak okutulması gerektiğine dair haberlerin de Yunan basınında yayımlandığını söylemek mümkündür.²³⁸ Bu çerçevede BYEGM arşivindeki haberlerde 19 Mayıs gününün "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak ilan edildiği ve bazı ülkeler tarafından 19 Mayıs için Yunanistan'a anma mesajları bile gönderilmiştir:

²³⁴ "Ermeni Soykırımının Tanınmasının, Pontus Soykırımının Tanınması İçin İyi Bir Emsal Olacağı Açıklandı", **Makedonya Haber Ajansı**, 2 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17-18.

²³⁵ "Karadeniz-Pontus Bölgesindeki Ermenilere Adanmış Seminer", **AZG**, 17 Nisan 2002, s.39-40, "Pontuslu Yunanlıların Soykırımının Yargılanması İçin Ermenistan Parlamentosu'na Çağrı", **AZG**, 24 Nisan 2002, s.36-37, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, "Pontus 'Soykırımını' Anma Günü", **Agence France Presse**, 20 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10, "Micheline Calmy-Rey, Ankara'da.... Kürt Sorunu ve Ermeni Soykırımı Görüşülen Konular Arasında", **Le Temps**, 30 Mart 2005, s.26-27, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara.

²³⁶ G. Dama, "Pontus Soykırımı", Elefterotipia, 17 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19, "Karamanlis, Pontus Soykırımını Anma Gösterisine Konuşmacı Olarak Katılacak", **Makedonya Haber Ajansı**, 15 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.18, "Yunanistan Demokratik Sosyal Hareketi (DİKKİ) Partisi'nin Pontus Soykırımı Konusundaki Açıklaması", **Makedonya Haber Ajansı**, 17 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20.

²³⁷ "Pontus Soykırımı Victoria Parlamentosunun Gündeminde", **Yunanistan'ın Sesi Radyosu**, 5 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-42.

²³⁸ "Pontus Hellenizmi İçin Kısa Zamanda Anıt Dikilcek", **Makedonya Haber Ajansı**, 18 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20, "Pontus Tarihi Okullarda Okutulmalı", **Elefterotipia**, 21 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21.

“...Yunan-Amerikan Ulusal Konseyi (EES) Başkanı Th. Spiropulos, Küçük Asya Pontus Rum soykırımı anma günü vesilesiyle yayımladığı mesajı: “19 Mayıs, Türkler tarafından zalimce yok edilen 353 bin Pontusluyu anma ve saygı günüdür. Tüm Helenizmin ve tüm insanlığın derin düşünceye dalma günüdür. Helenizmin Pontus ve Küçük Asya’daki o değerli parçasının nasıl kaybolduğunu hatırlamak ve herkese hatırlatmak zorundayız. Tüm yoketme yöntemlerinin kullanılmasıyla işlenen soykırımın uluslararası çapta tanınmasını sağlamak mecburiyetindeyiz. Bu tarihi ve ulusal yükümlülüğümüzün gerçekleşmesi için hepimiz katkıda bulunmak zorundayız...”²³⁹

Benzer bir tutumun özellikle yabancı basın bağlamında incelenen Kıbrıs Rum kesimi basınında da sergilendiği görülmektedir. Örneğin Rum basınında “Paris’te Rum-Yunan-Ermeni Dayanışması” başlıklı bir haberde, Ermeni lobileri ile Yunan-Rum lobileri arasındaki dayanışmanın ele alınarak Türkiye aleyhindeki propaganda gösterileri çerçevesinde *Kıbrıslılar, Ermeniler ve Elenlerin* konu edinildiği bir etkinliğin gerçekleştirildiğine yer verildiği görülmektedir.²⁴⁰ Yine bu anlamda Yunanistan’da “Küçük Asya ve Kıbrıs Halkları Mücadele Koordine Komitesi” adı altında kurulan bir derneğin faaliyetleri de bu gruba dahil edilebilir. Yunanistan’ın Ermeni soykırımı iddialarını destekleyen tutumunun aslında sadece Ermenileri değil Asuri, Keldani, Süryani, Pontus, Kürt ve daha bir çok etnik grubu²⁴¹ da yanına alarak Türkiye aleyhtarlığı konusunda elini güçlendirme çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

Yunanistan’da Ermeni soykırımı iddiaları dışında ortaya atılan bir diğer soykırım iddiası da yukarıda belirtildiği gibi Pontus soykırımı iddialarıdır. Öyle ki Yunan Parlamentosu, 24 Şubat 1994 tarihinde kabul ettiği yasayla 19 Mayıs Pontus

²³⁹ “Yunan-Amerikan Ulusal Konseyi Başkanı’nın, Küçük Asya Pontus Rum Soykırımını Anma Günü Mesajı”, **Makedonya Haber Ajansı**, 18 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10-11, Sofia Prokopidu, “Poe, Pontus Soykırımını Kanıtlama Komisyonu Kuruyor”, **Makedonya Haber Ajansı**, 17 Mayıs 2005, s.10.

²⁴⁰ “Paris’te Rum-Yunan-Ermeni Dayanışması”, **Simerini**, 30 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64-65.

²⁴¹ “Avustralya’da Pontus’lular, Soykırım Konusunda Süryaniler ve Ermenilerle Ortak Faaliyet Kararı Aldı”, **Yunanistan Radyo-TV Kurumu**, 2 Mart 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.79.

soykırımını anma günü ilan ederek her yıl bu tarihte Ermenilerin 24 Nisanı gibi anma etkinlikleri düzenlemektedir.²⁴² Bu konuda Salim Gökçen aslında 28 Eylül’de de bir anma etkinliğinin düzenlenmesi için de kararın kabul edildiğini ancak iki ülke ilişkilerinin iyileşmeye başlamasıyla kararın gündemden düştüğüne şöyle dikkat çeker:

“...Yunanistan Parlamentosu, 28 Eylül 1998 tarihinde, 14 Eylül gününü sözde “Küçük Asya Elenlerinin Türk Devleti Tarafından Soykırımı Uğratılmalarının Yıldönümü” olarak anılmasını öngören bir yasa tasarısını da oybirliği ile kabul etmiş, ancak bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelme eğilimi göstermesi üzerine Yunanistan Cumhurbaşkanı, kararı onaylamayarak beklemeye almıştı. Kültür Bakanı Evangelos Venizelos ve İçişleri Bakan Yardımcısı Konstantinos Kaiserlis tarafından hazırlanan ve Cumhurbaşkanı Konstantinos Stefanopoulos’un onayına sunulan “14 Eylül’ün Küçük Asya Elenlerinin Türk Devleti Tarafından Soykırımı Uğratılmalarının Yıldönümü” olarak anılması hakkındaki kararname ile ilgili olarak Yunanlı tarihçi Angelos Elefandis, resmi Yunan tarihinde bile Rumların soykırımından söz edilmediğini açıklarken, “resmi tarihte sadece Küçük Asya felaketinden söz edilir. ‘Soykırım’ denmez o bakımdan kararname şaşırtıcıdır” ifadesini kullanmıştır...”

Yunanistan sadece Ermeni soykırımı iddiaları ile değil Pontus soykırımı iddialarını da öne sürerek Türkiye’nin bu soykırımları kabul etmeden AB’ye giremeyeceğini uluslar arası alanda sık sık gündeme getirmekte ve Türkiye aleyhinde bir kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Türkiye’nin ise Ermeni meselesi konusunda olduğu gibi Yunanistan’ı kınama ve iddiaların asılsız olduğunu ileri süren bir açıklama yayınlamaktan öteye gidemediği görülmektedir. Yunanistan ise, Pontus soykırımı iddiaları konusunda Ermenilerin elde ettiği başarıyı yakalayabilmek için son yıllarda özellikle bu konuyla ilgili olarak çeşitli konferanslar düzenlemekte,

²⁴² “Atina’da Sözde ‘Pontus soykırımı’ Yürüyüşü”, **CNN Türk**, 19 Mayıs 2010, “Pontus AB’ye Gidiyor”, *Milliyet*, 17 Mayıs 2006.

yayınlar hazırlamakta ve Türkiye'nin Karadeniz bölgesine tarihi geziler adı altında birtakım seyahatler organize ederek uluslararası kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmeye çalışmaktadır. Her ne kadar şimdilik sadece 19 Mayıs Yunan Parlamentosu'nda kabul edilmişse de, gelecekte başka ülkelerin de bu tür politik söylentilerden etkilenmemesi için hiçbir engel bulunmamaktadır.

Yunanistan

Başkenti	Atina	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	25 Nisan 1996
Resmi Adı	Yunanistan Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	Türk Basını, TC Dışişleri Bakanlığı, TBMM kınama
Coğrafi Konumu	Güneydoğu Avrupa'da Balkan Yarımadası'nın güney ucunda yer alır.	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik mesajı, basında geniş yer verme, Anıt dikme, anma etkinlikleri düzenleme, diğer ülkelerdeki Ermeni diaspora kuruluşlarının kararları ilgili memnuniyetlerini dile getiren resmi açıklamalarda bulunma, Ermeni, Asuri, Keldani, Kürt, Pontus, Rum, Maruni, vb. soykırım iddiaları konusunda Türkiye aleyhtarı faaliyetlerde ortak hareket etme temennisinde bulunma.
Nüfusu	10,737,428	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz Kalma
Dini Yapısı	Hıristiyan Ortodoks, Müslüman ve diğer	İncelenen Basın Yayın Organları	Ta Nea, Makedonya Haber Ajansı, Yunanistan'ın Sesi Radyosu, Elefterotipia, AEGEAN Times, İsririka, Armenika, Ethnos, Athen News, Yunanistan Radyo-TV Kurumu, To Vima, Kathimerini, Apoyevmatini, Elefteros Tipos, Vradini, İmerisia, Apofasi, Estia, Dnevnik, Kosmos Tu Ependiti, Antenna, Antenna TV, Mega TV, SKY TV, Pontiki
Ülkenin Resmi Dili	Yunanca	İncelenen Haber Sayısı	110
Türk Nüfusu	250.000	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	35.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Yunanistan Parlamentosu
Dönemin Devlet Başkanı	10 Mart 1995-12 Mart 2005 Konstantinos Stephanopoulos	AB'ye Üyelik Durumu	AB'ye üye. 1981

II.7. Lübnan Temsilciler Meclisi Kararı 1997, 2000

Lübnan geçmişten günümüze gerek Ermeni siyasi partilerinin kuruluşu ve gerekse Ermeni sorunu açısından kilit rol oynamış bir ülkedir. 4 milyon nüfuslu Lübnan Cumhuriyeti, 95% Arap, 4% Ermeni, 1% ise diğer gruplardan oluşmaktadır.²⁴³ Lübnan, 16. yüzyıldan itibaren yaklaşık 400 yıl Osmanlı toprağı olmuştur. I. Dünya Savaşı sonlarında İngiltere'nin eline geçen bu bölge 24 Nisan 1920'de San Remo'da Konferansı'nda alınan bir kararla Suriye ile birlikte Fransa'nın mandasına verilmiştir.²⁴⁴

Lübnan'ın coğrafi konumu ve hammadde kaynağı olması, başta Fransa olmak üzere birçok Batılı ülkenin dikkatini çekmiştir. Bu nedenle Fransızlar, Ermenileri bu bölgeye yerleştirme çabası içinde olmuşlardır.²⁴⁵ Lübnan'daki Ermeni nüfusunun oluşmasında Dünya Savaşları bir kırılma noktası oluşturur. Lübnan'daki Ermeni diasporasının geçirmiş olduğu dönüşüm ilk dönemler için diğer ülkelerdeki Ermeni diaspora oluşumlarına örnek olacak mahiyettedir. Bu durum Ermeni yazarların kendi kaynaklarında da gururla üzerinde durdukları bir husustur. Razmik Panossian, *The Armenians from Kings and Priests to Merchant and Commissars* adlı eserinde "soykırımın" ardından Lübnan'daki Ermeni örgütlenmesinin son derece hızlı ve istenilen düzeyde gerçekleştiğini, bunun ise iki önemli nedenin olduğunu ifade etmektedir. Birincisi Lübnan'daki Ermeni diaspora oluşumunun temellerinin daha

²⁴³ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 21, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, İstanbul, 1967, s.181-185, Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi:<https://www.cia.gov>, G.T.15.07.2010. Lübnan'ın dini yapısına bakıldığında, 59.7% Müslüman, 39% Hristiyan ve 1.3% ise diğer etnik grupların temsil edildiği görülmektedir.

²⁴⁴ Fransa, Suriye ve Lübnan'ı kontrolüne aldıktan sonra Suriye ve Lübnan topraklarını ayırması Araplar tarafından öfkeyle karşılanırsa da bir süre sonra burada Fransa tarafından Suriye toprakları eyaletlere ayrılarak federal bir sistem kurulmuştur. Ancak bu sistem içerisinde Fransa'nın Dürzilere de vaad etmiş olduğu bağımsızlık sözünü yerine getirememesi Dürzilerin ayaklanmasına ve bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Bir süre sonra Fransa, 1926'da Lübnan'a 1930'da ise Suriye'ye kağıt üzerinde birere bağımsızlık vererek Cumhuriyet ilan etmiştir. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Cilt:1-2**, Alkım Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2005, s.198-199.

²⁴⁵ Erdal İter, "*Lübnan'da Ermeni Diasporası*", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 2001, s.119-130. Lübnan'ın birçok etnik ve dinsel topluluğu barındıran heterojen bir yapısı bulunmaktadır. Bu durumun temelinde 7.yüzyıldan itibaren bölgede baskıya uğrayan çeşitli topluluklar için elverişli bir sığınak işlevi görmüş olmasının katkısı vardır. I.Dünya Savaşı'nın ardından komşu ülkelerden Lübnan'a yönelen yoğun göçmen akını içinde mülteciler büyük bir oran oluşturuyordu. Ekonomik olanaklarıyla diğer Arap ülkelerindeki işsizler içinde çekici bir merkez durumuna gelen Lübnan, 1948'den sonra İsrail, Ürdün ve Suriye'den kaçan Filistinlilerin bir dizi göç dalgasına sahne olmuştur. **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 21**, s.181-185.

1920'li yıllara dayanıyor olmasına ve Başkent Beyrut'taki son derece etkili siyasi ve kültürel faaliyetlerin katkılarından bahsetmektedir. İkinci olarak ise Lübnan'ın Suriye ve Mısır gibi dünyadaki diğer Ermenilerin(Avrupa ve Amerika'daki) kökenlerini oluşturan benzer dinamiklere sahip olmasının etkili olduğunu belirtmektedir.²⁴⁶

Bazı kaynaklarda 1915 Olayları sırasında özellikle de Musa Dağı olayı neticesinde yaklaşık olarak 4.000 Ermeninin Fransız gemileri ile Lübnan'a geldiği, 1930'lu yıllarla birlikte söz konusu grubun Lübnan'ın Anjar bölgesine yerleştirildiği kaydedilmiştir.²⁴⁷ Aslında Milli Mücadele yıllarında 1921 Ankara İtilafnamesi ile Suriye ve Lübnan'a göç etmiş ve bu Ermenilerin önemli bir kısmı Ortadoğu'daki Ermeni faaliyetlerinin yürütülmesinde aktif rol oynayarak buradaki Ermeni lobisinin güçlenmesini sağlamışlardır. Dolayısıyla Lübnan'daki Ermeni toplumunun diğer ülkelere oranla hem siyasi hem de kültürel etkinlikler açısından farklı bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Lübnan'ın üç ayrı Ermeni siyasi partisi olan Hınçak, Taşnak ve Ramgavar partilerinin örgütlenmelerinin de merkezi olması nedeniyle buradaki Türkiye karşıtı eylemler de daha fazla ses getirmelerine neden olmaktadır. Nitekim Lübnan basınındaki Ermeni meselesiyle ilgili haberlere bakıldığında bu durum daha da net bir biçimde kendini ortaya koymaktadır.

Esat Uras, Lübnan Ermenilerinin siyasi eğilimleri ve bu eğilimleri gerçekleştirmede uyguladıkları yöntemlerin Taşnak, Hınçak ve Ramgavar partilerinin yapılanmalarından da görüldüğü üzere birbirinden tamamen farklı olduğuna dikkat çekerken, İlder ise Lübnan'daki Taşnak, Hınçak ve Ramgavar partilerinin 1970'li yıllardaki Ermeni terör hareketlerinin ortaya çıkmasında da önemli rol oynadığını belirtmiştir. Lübnan'daki söz konusu partilerin özellikle de basın yayın organlarını birer psikolojik savaş aracı olarak kullandıklarını ifade eden Uras, Taşnak Partisinin AZTAG, Ramgavar Partisinin ZATUNG ve Hınçak

²⁴⁶ "...Lebanon, along with Syria and Egypt with their similar community dynamics, was the root of many other Armenian diasporan centres throughout the world. The diasporan 'nation-building' process in Lebanon can, with certain circum-scriptions, be generalised to the rest of the newly established post-Genocide Armenian communities, including, in varying degrees, those in Europe and America..." Razmik Panossian, **The Armenians from Kings and Priests to Merchant and Commissars**, Columbia University Press, New York, 2006, s.292.

²⁴⁷ Panossian, **A.g.e.**, s.239.

partisinin de ARARAT adlı yayın organları aracılığıyla Türkiye karşıtı propaganda amaçlı kullanıldığına yer vermiştir.²⁴⁸

Lübnan'daki Ermenilerle ilgili önemli çalışmaları bulunan Dr. Erdal İlter, buradaki Ermeni toplumunun “1934–1947, 1948–1957, 1958–1972 ve 1973–1986”²⁴⁹ dönemi olmak üzere dört önemli evreden geçtiğine işaret etmektedir. Ancak Lübnan'daki Ermeni faaliyetlerine genel olarak bakıldığında 1965 yılına kadar daha ziyade bireysel bazlı girişimlerden öteye gidilemediğini söylenebilir. Ancak 1965 yılı öncesinde gerek siyasi yapılanma, gerekse basın yayın oranları, anıtlar dikme, araştırma merkezleri kurma ve diğer alanlardaki yapılanmaları devam etmiştir. Esat Uras, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından ülkede yaşanan birtakım iç sıkıntıların ve isyanların bu dönemde Lübnan Ermenileri tarafından desteklendiğini de ifade etmektedir.²⁵⁰

Ermeni Sorunu'nun 50. yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde, başta Ermenistan olmak üzere birçok ülkede 1965 yılının Ermeniler açısından bir kırılma noktası teşkil ettiği görülmektedir. 1965 yılı Lübnan'daki Ermeniler için de bir dönüm noktası olmuş ve bu tarihten itibaren Lübnan'daki Ermeni faaliyetlerinin farklı bir şekil almış, yani faaliyetleri düşünceden eyleme dönüşmeye başlamıştır. İlk olarak 24 Nisan etkinlikleri kapsamında Türkiye aleyhindeki faaliyetlerine başlayan Lübnan Ermenileri, ilerleyen zamanlarda ülkede anıt dikme, Türkiye'yi protesto etme, anma törenleri düzenleme, konferans, sergi, gösteri düzenleme, 24 Nisan mesajı yayınlama, çeşitli basın yayın organları çıkarma gibi faaliyetlere ağırlık vermeye başlamışlardır. Esat Uras Ermenilerin bu dönemdeki faaliyetleriyle ilgili olarak birçok Ermeninin bu tür eylemlere katılmaya zorlandığını ve işyerlerini kapatmaları konusunda zorlandıklarını ifade etmektedir.²⁵¹ Aslında bu durum 20.yüzyıldan 21.yüzyıla girildiği dönemlerde, PKK'nin Doğu ve Güneydoğu'daki Türk vatandaşları bazı günlerde kepenk kapatma eylemine zorlaması ile büyük oranda benzerlik gösterdiğinden, Lübnan'daki bazı Ermeni çevrelerinin de toplumu

²⁴⁸ Esat Uras, “Lübnan'da Ermeni Hareketleri ve Ermeni Sorunu Çıkarma Çabaları”, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, s.LXVII.

²⁴⁹ İlter, “*Lübnan'da Ermeni Diasporası*”, s.119-130.

²⁵⁰ Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, s.LXVI.

²⁵¹ Uras, A.g.e., s.LXVIII.

bazı konularda kendileri gibi hareket etmeye zorladıklarını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Dolayısıyla, sadece Lübnan'daki Ermeniler için değil diasporadaki tüm Ermenilerin tek sesli olmasında aslında kendi seçimlerinin değil biraz da bu şekilde davranmaya zorlanmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Lübnan'da Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak dikilmiş 5 adet anıt bulunmaktadır. Bunlardan biri Anjar'daki Musa Dağı Anıtı, ikincisi Antilyas Kilisesi'nin bahçesindeki anıt, üçüncüsü Beyrut'taki anıt sütün, dördüncüsü Bikfaya'daki anıt ve sonuncusu da Zmmar köyündeki anıttan oluşmaktadır. Lübnan'daki ilk anıt Antilyas Kilisesi bahçesindeki sütün olup, 24 Nisan 1938'de dikilmiştir. Söz konusu anıtlar "Ermeni soykırımına" ithafen dikildiğinden dolayı üzerlerinde 1915 Olaylarına dair birtakım ifadelere de yer verilmiştir. Örneğin Bikfaya'daki anıtın üzerinde Ermenice ve Arapça "*Bu abide, Ermeni katliamının 50.yıldönümü münasebetiyle Lübnan'daki Ermenileri yardımıyla Ermeni milletini şanına, Lübnan vatanına minnettarlık nişanesi olarak dikilmiştir*" ifadeleri kullanılmıştır.

Lübnan'ın Beyrut'taki Bikfaya Semtinde 1965'de Dikilen Ermeni Soykırımı Anıtı

Lübnan'daki Ermeni nüfusunun yaklaşık olarak 150.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Buradaki Ermeniler çoğunlukla Beyrut civarına yerleşmişlerdir. Lübnan'da Ermeni kiliselerinin yanısıra eğitim öğretim kurumları da faaliyetlerini sürdürmektedir. Lübnan'da ayrıca Ermeniler parlamentoda da aktif rol almaktadır. 128 koltuklu Lübnan Parlamentosu'nda 6 Ermeni milletvekili görev yapmaktadır.

Lübnan'daki Ermeni nüfusunun diğer ülkelerden farklı olarak üniversite, basın ve kilise konusunda oldukça iyi bir örgütlenmeleri söz konusudur. Siyasi yapılanmanın yanısıra buradaki Ermeni cemaatinin bu kadar etkili olmasında Ermeni

siyasi örgütlenmelerinin temellerinin burada atılmış olmasının rolü vardır. Lübnan'daki Ermeni cemaati Ortodoks, Katolik ve Evangelist olmak üzere üç ayrı gruptan oluşmaktadır.

Bu konuda Erdal İter Lübnan'daki Ermenilerin diğer ülkelerdeki Ermenilere oranla daha fazla politize olduğunu ve Ermeni siyasi partilerinin yapılanmasında ve Ermeni toplumunun politik ve kültürel hayatında Taşnak, Hınçak ve Ramgavar partilerinin önemli rol oynadığına ve bu siyasi yapılanmanın temellerinin 1800'lü yıllara kadar gittiğine değinmektedir. İter ayrıca, Lübnan'da Taşnaklar'ın parlamentodaki en etkin Ermeni partisini temsil etkilerini de belirtmektedir.²⁵² Lübnan'daki Ermeni nüfusu 1970'li yıllarda Lübnan'da meydana gelen iç savaştan da oldukça etkilenmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu durum buradaki Ermenilerin neredeyse yarısının ülkeyi terk etmesine neden olmuştur.

Lübnan Parlamentosu'nun Ermeni soykırım iddiaları konusundaki ilk kararı 2 Nisan 1997 tarihlidir. Parlamento'nun konuyla ilgili olarak ilk defa aldığı bu kararla *"24 Nisan'ı Ermeni soykırımını anma günü olarak"*²⁵³ kabul etmiştir. Söz konusu kararda *"Ermenilerin 1915 ve 1923 yılları arasında çektikleri acıyı hissetmek"* için bu yönde bir kararın alındığına değinildiği görülmektedir. Tek paragraftan oluşan kararda ayrıca *"24 Nisan gününün her yıl Ermenilere karşı işlenmiş büyük felaket günü olarak"*²⁵⁴ anılacağına da şöyle yer verilmiştir:

*նկատի ունենալով, որ յուրաքանչյուր տարվա Ապրիլի 24-ն առիթ է
նգեկոչելու հայ ժողովրդի դեմ իրագործված ջարդերի արհավիրքի
հիշատակը,*

²⁵² İter, A.g.m., s.119-130.

²⁵³ Kararın Ermenice, Türkçe ve İngilizce tam metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 17 ve EK 18, Ayrıca Ermeni Soykırımı Enstitüsü Resmi Web sitesi: Լիբանանի Խորհրդարանի Բանաձևելը Ապրիլի 24-Ը Հայության Հետ Միասնականության Օր Հռչակելու Մասին

²⁵⁴ <http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.162>.

- *Լիբանանի խորհրդարանը կոչ է անում լիբանանցի ժողովրդին, որ այդ օրը հայտարարի հայ ժողովրդի հետ միասնականության օր:*²⁵⁵

Kararda “*büyük felaket, soykırım ve yok etme*” fiillerinin kullanılmış olması Ermeniler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Dolayısıyla geç de olsa Lübnan’ın aldığı bu kararlar kendilerinin bu hususta Ermenilerle tam bir dayanışma içinde olduklarını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Lübnan Parlamentosu benzer konudaki bir diğer kararı da 11 Mayıs 2000’de almıştır.²⁵⁶ Lübnan Parlamentosu’nun 2000 tarihli kararında özetle “*1915 yılında Osmanlı idarecileri tarafından işlenmiş ve 1.5 milyon Ermeni’nin kurbanı olduğu soykırımın 85. Yıldönümünde, Lübnan Temsilciler Meclisi’nin bu olayı tanıdığını, Ermenilere karşı işlenmiş soykırımı kınadığını ve Ermeni vatandaşlarının talebine tam olarak destek verdikleri*” belirtilmiştir.

Օսմանյան իշխանության կողմից 1915 թվականին կազմակերպած ջարդերի 85-ամյակի առթիվ, որի հետևանքով ոչնչացվեցին 1,5 միլիոն հայեր, Լիբանանի պատգամավորների Պալատը ճանաչում է և դատապարտում հայ ժողովրդի դեմ իրականացված ցեղասպանությունը և հայտնում է իր ողջ համերաշխությունն իր երկրի հայ քաղաքացիներին:

Դրանից բացի, Պալատը գտնում է, որ ցեղասպանության միջազգային ճանաչումը հանդիսանում է անհրաժեշտ պայման նմանօրինակ հանցագործությունները կանխելու համար, որոնք կարող են ձեռնարկվել ապագայում:

²⁵⁵ <http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.162>.

²⁵⁶ Kararın İngilizce ve Ermenice tam metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 17 ve EK 18, Ayrıca Ermeni Soykırımı Enstitüsü Resmi Web Sitesi: Լիբանանի Պատգամավորների Պալատի Բանաձևվր 11 Մայիսի 2000թ.

Ayrıca, “bu soykırımın uluslararası düzeyde tanınması ve ileride oluşabilecek benzer suçların önlenmesi için de gerekli bir şart olduğuna inandıkları”²⁵⁷ da ifade edilmiştir. Lübnan Parlamentosu’nun 1997 tarihli ilk kararı 24 Kasım 1989- 24 Kasım 1998 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürütmekte olan Elias Hrawi döneminde, 2000 tarihli kararı ise yine 24 Kasım 1998- 23 Kasım 2007 tarihlerinde bu görevi yürütmekte olan Émile Lahoud döneminde alındığı görülmektedir.

Lübnan Parlamentosu’nun 1997 yılında aldığı kararın tekrarı mahiyetinde olan 2000 yılı kararında, 1997’dekinden farklı olarak “*Ermenilerin 1915 yılında Osmanlı idarecileri tarafından soykırıma maruz kaldıkları*” belirtilmiştir. Bu kararda ayrıca 1997 yılındaki karardan farklı bir biçimde 1.5 milyon rakamının da karara eklendiği görülmektedir. 2000 yılı kararının içeriğine bakıldığında bir diğer farklılığın ise “*Lübnan Temsilciler Meclisi bu olayı tanır*” ibareleri olduğu görülmektedir. Bu yönüyle kararın bir tür ülkenin resmi yönetimi tarafından teyit ettirmeye çalışıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca kararın devamında “*bu soykırımın uluslararası düzeyde tanınması ileride oluşabilecek benzer suçların önlenmesi için gerekli bir şart olduğuna inanmaktadır*” ifadeleri ile ise soykırım iddialarının uluslararası kamuoyunda tanıtılması yönünde de çaba sarf edileceğine vurgu yapılmaktadır.

Lübnan’ın söz konusu kararı diğer ülke kararları ile karşılaştırıldığında yine büyük oranda bir benzerlikten söz edilebilir. Gerek kararın kısa ve net cümleler içermesi bakımından gerekse Türkiye aleyhtarı ibarelerin benzer olması şimdiye kadar kronolojik olarak incelenen Arjantin, Kanada, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetiminin kabul etmiş olduğu kararlar ile benzer olduğu söylenebilir.

Lübnan basınında dikkat çeken bir diğer husus da Ermeni dini temsilcilerinin 24 Nisan vesilesiyle yayınladıkları bildirimlerde kullandıkları ifadeler olmuştur. Günümüzde halen Ermenistan Cumhuriyeti tarafından Türkiye’den toprak ve tazminat taleplerinin olmadığı yönünde çeşitli beyanat gelse de bunun aslında

²⁵⁷ Kararın Ermenice tam metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 17 ve EK 18, s.477, Ayrıca Ermeni Soykırımı Enstitüsü Resmi Web Sitesi: Լիբանանի Պատգամավորների Պալատի Բանաձևվր 11 Մայիսի 2000թ

gerçeklerden ne kadar uzak olduğu Ermeni Katolikos'u I. Aram'ın soykırım iddialarının 90. yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde yayınladığı mesajında bir kez daha görmek mümkündür:

“...Biz soykırımı maruz kalmış ve hak sahibi bir halkız. Soykırımın tanınması ve tazminat ödenmesi talep ediyoruz. Şehitlerimizin haklarını istemek hakkımız değil mi? Türkiye, Türk Hükümeti ve halkına ve özellikle yeni nesle, ecdatları tarafından bir soykırımın planlanıp uygulandığını hatırlatıp bunu itiraf etmeleri gerektiğini söylemek hakkımız değil mi? Son 90 yıl içinde vuku bulan bütün katliamlar itiraf edildi ve tazminatları ödendi. Eğer Türkiye -BM üyesi ve şu anda Avrupa toplumuna katılmak istiyor- insan haklarına inanıyor ve uluslararası toplum tarafından bilinen değer ve ilkeleri tanıyorsa, Ermeni soykırımını tanımalı ve Ermeni halkına tazminat ödemelidir...”²⁵⁸

Lübnan basınında ağırlıklı olarak Ermeni yanlısı haberlerin yer alması, buradaki Ermeni örgütlenmeleri ile doğrudan bağlantılandırılabilir. 2002 yılında Suriye yanlısı olarak bilinen *Ad-Diyar* gazetesinde “Taşnak, Türkiye Büyükelçiliğine Cevap Verdi” başlığıyla yayınlanan makalede öne sürülen iddialara bakıldığında, bu durum net bir şekilde daha anlaşılmalıdır. Makalede Türkiye'nin kendi çıkarları söz konusu olduğunda çok farklı taktikler uygulayan bir ülke olmakla suçlandığı görülmektedir. Türkiye'nin “Müslümanlarla İslamcı, Avrupalılarla laik” olduğunu, Yahudi holokostu söz konusu olduğunda Arapların yanında yer aldığını ancak aslında İsrail'in müttefiki olmakla beraber tarihi meseleler söz konusu olduğunda Türkiye'nin olayları kendi çıkarlarına göre yorumladığına değinilmiştir.²⁵⁹

Lübnan basınında Ermeni meselesiyle ilgili olarak üzerinde durulan bir diğer husus ise, Türkiye'de son dönemlerde başta 301'in değişmesi olmak üzere “İmparatorluğun son döneminde İstanbul Ermenileri” konferansı olmak üzere bu tür

²⁵⁸ “I. Aram: Katliamlar, Cezasız Kaldıkça Sürecektir”, **An Nahar**, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.79-81.

²⁵⁹ “Taşnak, Türkiye Büyükelçiliğine Cevap Verdi”, **Ad-Diyar**, 14 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.37-38.

girişimlerin gerçekleştirilmesinin Türkiye'nin olumlu yönde bir değişim geçirdiği şeklinde yorumlanması olmuştur.²⁶⁰

Lübnan basınında Türkiye karşıtı haberlerin yanısıra zaman zaman tarafsız haberlere de yer verilmiştir. Örneğin *El Mustakbal* gazetesinde Hüsnü Mahalli imzalı bir yazıda Türklerle Ermenilerin karşılıklı görüşlerine yer verildiği ve Batı'nın Müslüman ve Arap ülkelerin sorun ve davalarına çifte standart uyguladığına, hata yapanların sadece Arap ve Müslümanlarmış gibi gösterildiğine vurgu yapılmıştır. Makalede ayrıca, Batı'nın diğer halklara karşı aklın almayacağı etnik ve toplu katliamlar yaptığını ve hatta bazı ülkelerin katliamlarını sürdürdüğünü ancak uygar Batı'nın bunu göz ardı ettiğine dikkat çekilmiştir.²⁶¹

Lübnan basınında Ermeni sorunuyla ilgili dikkat çeken bir diğer husus da, 1915 Olayları ile günümüzde İsrail-Filistin arasında yaşananlar arasında kurulan benzerliktir. Bu çerçevede Lübnanlı eski bakan Michel Eddeh'in Ermeni meselesiyle ilgili yaptığı bir basın açıklamasında “*şehitler vermiş Ermeni halkının soykırım mezaliminin üstesinden dayanma gücü ile gelebildiğini, tüm insanlık tarihini lekeleyen Siyonist kasaplar karşısında şehitler veren Filistin halkının da aynı şekilde üstün geleceği*”²⁶² ifadelerini kullandığı görülmektedir. Eddeh'in açıklamasında değindiği bir diğer konuda Ermenilerin ilk olarak “soykırımı” uğradığında, ikinci olarak ise tüm dünyanın sessiz kaldığında olmak üzere iki kez şehit olduğu²⁶³ yönündeki açıklamaları olmuştur.

Lübnan basınında liberal eğilimli *L'Orient-Le Jour* gazetesinin haberlerine bakıldığında ise 1915 olaylarıyla ilgili genellikle Lübnan'daki Taşnak Partisi temsilcilerinin tek taraflı görüşlerine yer verildiği ve bu haberlerinde çoğunlukla

²⁶⁰ Rayyan al Shwaf, “*Dink Cinayetine Rağmen Türkiye Değişiyor*”, **The Daily Star**, 26 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.128-129.

²⁶¹ Hüsnü Mahalli, “*90 Yıl Sonra Ermeniler ve Türkiye*”, **El Mustakbal**, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.79.

²⁶² “*Eddeh: Ermenilerin Karşı Karşıya Kaldığı Uluslar arası Komployu Bugün Filistinliler Yaşamaktadır*”, **Al-Bayrak**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.32.

²⁶³ “*Eddeh: Ermenilerin Karşı Karşıya Kaldığı Uluslar arası Komployu Bugün Filistinliler Yaşamaktadır*”, **Al-Bayrak**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.32.

Türkiye karşıtı görüşlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Örneğin Taşnak Partisi'nden M. Mıgırdıçyan imzasıyla yayınlanan 2002 tarihli bir haberde Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesi için geçmişle yüzleşmesi gerektiği ve bunun için de Almanların izlediği yolu takip etmesi gerektiği, yani Almanların Yahudilerden özür dileyip tazminat ödemesi gibi Türklerin de benzer şekilde Ermenilerden özür dileyip tazminat ödemesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁶⁴ Mıgırdıçyan'ın söz konusu makalesinde Türkiye'ye yönelik bir diğer suçlaması da Türkiye'nin demokratikleşme yolundaki en büyük engelinin "Kemalizm" olduğu yönündeki iddiaları olmuştur. Mıgırdıçyan, Türkiye'de demokrasi ve insan haklarının "Kemalist düşünceyle beraber olamayacağı, Kemalizmin geçen 30'lu yıllarına dayanan ve aşırı uçlara kayan bir milliyetçilik olduğunu" düşünenlerin sayısının her geçen gün arttığı yönündeki iddialarını şöyle sürdürmüştür;

*"...Çarpıtılmış verilere dayan bir mantığın paradoksu yaşanmaktadır: Atatürk'e karşı Atatürk. Türk toplumunu Batılılaştırmayı öngören Kemalizm, askerler tarafından savunulduğundan, bu hedefteki en büyük engel olmaktadır..."*²⁶⁵

Lübnan basınında da özellikle 24 Nisan etkinlikleri kapsamında yayınlanan bildirilerde Ermenilerin asla Türkiye'nin "itiraf etmesi ve özür dilemesi"yle yetinmeyeceği, mutlaka toprak ve tazminat taleplerinin karşılanması gerektiğine dair haberler de yayınlanmıştır. Örneğin Lübnan basınında bağımsız olarak bilinen ve günlük tirajı 35 bin civarında olan An-Nahar gazetesinde "Hafızayı ve Geleceği İnkâr" başlıklı haberde bu talepleri görmek mümkündür:

"...Elemden başlayıp umuda ulaşıyoruz. Tazminat umuduna... Binlerce kez diyoruz ki, dava, Türk devletinin planlayıp yapmış olduğu toplu soykırımın tazmin edilmesidir. Hatta itiraf ve özür çözüm değildir. Türk devleti, sadece Ermeni milletinin başına gelenler için değil, bütün insanlığın başına gelen

²⁶⁴ M. Mıgırdıçyan, "Atatürk'e Karşı Atatürk", **L'Orient-Le Jour**, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.50-51.

²⁶⁵ M. Mıgırdıçyan, "Atatürk'e Karşı Atatürk", **L'Orient-Le Jour**, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.50-51.

zulüm, ölüm ve dağılmadan dolayı Ermeni halkına tazminat ödemelidir. Sadece itiraf ve tazminat ile adalet tahakkuk etmiş olur ve böylece katil ile maktul arasındaki ilişkiler, yani iki komşu halk arasındaki yaşam normale veya normale benzere dönüşebilir. Ne derlerse desinler, bugün hakları ve vacipleri ile Osmanlı Devletinin yasal mirasçısı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Tür devleti, hak ve barış uğruna, yerde ve gökyüzünde adalet uğruna, kendisi, tarihi ve geleceği ile barışmalıdır.”²⁶⁶

24 Nisan öncesi ve sonrasında Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili haberlere geniş yer veren Lübnan basınında haberlerin içerik bakımından tamamen Türk ve Türkiye karşıtı olduğunu söylemek mümkündür. Burada bir de 1915 Olayları nedeniyle Türkiye ile İsrail'in birbirine benzetildiği, İsrail'in “Siyonizm” uğruna Filistinlileri, Türklerin ise “Turancı” çıkarlar uğruna Ermenileri yok ettiği²⁶⁷ tezi sık sık gündeme taşınarak, 20. yüzyılın tüm trajedi ve savaşlarının ortaya çıkmasının temel nedeninin Türkiye ve İsrail olduğu iddia edilmiştir:

“...Turancılık, Osmanlı Devleti'nin ve ondan sonra Türkiye'nin gurur duyduğu din kavramına itibar edilmeden sadece milliyetçilik taasubu üzerine kurulu idi. Çünkü din, Türklerin Araplarla olan ilişkilerinde temel bağıdı. Turancılık, herhangi bir dinden daha önemliydi. Türklerde İslam ise, toplumun hayrı ve selameti için itikat ettikleri bir din değil, egemenlik kurma girişimiydi. Siyonizm ise, gerçekte Turancılığın ikinci yüzüdür. Her ikisi de şovenizm, taasup, milliyetçilik ve ırkçılık karışımı olan bir madalyonun iki yüzüdür. Siyonist hareket, kurulduğu andan itibaren Turancılığı kendisine, Orta Doğu bölgesini ve halkını Türkiye'nin ve İsrail'in çıkarlarına hizmet

²⁶⁶ Sarkis Ghiragosyan, “*Hafızayı ve Geleceği İnkâr*”, **An-Nahar**, 24 Nisan 2002, M. Mıgırdıçyan, “*Atatürk'e Karşı Atatürk*”, **L'Orient-Le Jour**, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.52.

²⁶⁷ “*Şehitlerini Umutan Halkın Vay Haline*”, **L'Orient-Le Jour**, 25 Nisan 2002, s.55-56, Saleh Zahreddin, “*Siyonizm, Ermeni Katliamı ve Filistin'deki Durum*”, **An Nahar**, 27 Nisan 2002, s.60-61, Denise Atallah Haddad, “*Ermeni Soykırımının 87. Yılı... Filistin, Günümüzün Skandalları*”, **As Safir**, 27 Nisan 2002, s.59-60, İshac Artin Andikian, “*Ermeni Katliamları ve Filistin Davası*”, **Ad Diyar**, 26 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.63-64.

edecek şekilde savařlara ve sorunlara dűřürmek için ruhi kardeři ve temel müttefiki olarak gördü...”²⁶⁸

Sonuç olarak, Lübnan Ermenilerinin diğer ülke Ermenilerine oranla daha fazla aktif oldukları ve her yıl Türkiye karşıtı gösteriler düzenlemenin yanı sıra Türkiye'nin Lübnan'la olan ilişkileri ve uluslararası kamuoyundaki faaliyetlerini engelleme yönünde büyük çaba sarf ettikleri görölmektedir.²⁶⁹ Lübnan Ermenilerinin bu tutumuyla ilgili olarak yabancı basın incelemeleri sırasında da birçok habere rastlanılmıştır. Mısır basınında Güney Lübnan'da İsrail kuvvetlerinin tahrip ettiği alt yapının yeniden oluşturulması için BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla buraya konuşlandırılacak uluslararası bir gücün oluşturulmasına da yer verildiği görölmektedir. Türkiye'nin de bu güce katılması fikrinin ortaya çıkmasıyla birlikte Lübnan'daki Ermenilerin bu fikre sert bir dille karşı çıktığı ve Türkiye'nin bu güce katılmasına karşı olduklarını dile getirdikleri basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Mısır'ın *El Ahram* gazetesi de özellikle Lübnan'daki Hınçak ve Taşnak partisi yönetiminin bu konuyu gündemlerine aldıkları ve Türkiye'nin katılımını engellemek için birtakım girişimlerde bulunmaya hazırlandıklarını ifade etmiştir.²⁷⁰

Yine İran basınında da 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde Lübnan Ermenilerinin Türkiye aleyhinde düzenlemiş olduğu gösterilerde başta parlamenterler olmak üzere birçok kesimden Ermeninin katıldığına dair birtakım haberlerin de yer aldığı görölmektedir.²⁷¹

Ayrıca Başbakan Erdoğan'ın 11. Arap Ekonomi Forumu Lübnan'a yapacağı ziyaret sırasında da Lübnan'da yaşayan Ermeniler tarafından protesto edildiği ve Lübnan Taşnak gazetesinde bir bildiri yayınlanarak Lübnan Parlamentosu'nun,

²⁶⁸ Agop Pakradouni, “*Dün Bugüne Ne Kadar Benziyor*”, **An Nahar**, 25 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.54-55.

²⁶⁹ “*Lübnan Ermenileri Erdoğan'ı Hakaretlerle Karşılıyor*”, **USAK Stratejik Gündem**, 15 Haziran 2005, “*Ermeni diasporası Lübnan'da da Etkili*”, **Akşam**, 25 Temmuz 2008, “*Lübnanlı Ermeniler Söзде Soykırımın 95. Yıldönümünü Nedeniyle Yürüyüş Yaptılar*”, **Beyaz Gazete**, 24 Nisan 2010.

²⁷⁰ “*Lübnan'da Uluslararası Güç Oluşturulmasına Dair Yankılar sürerken, Lübnanlı Ermeni Çevreleri Türkiye'nin Katılmasına Karşı*”, **El Ahram**, 15 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.187.

²⁷¹ “*Ermenistan Büyükelçisi: İran'la Ticaret Gelişiyor*”, **İran News**, 24 Nisan 2006, s.66-67-68, “*Lübnan'da Ermeni Yürüyüşü*”, **şark**, 25 Nisan 2006, s.68, “*Türkiye, Ermeni Soykırımı ve Kanada İle İlişkilerin Askıya Alınması*”, **İrna**, 26 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.69-70.

Ermeni soykırımını kınayan kararı kabul ettiği hatırlatılmış ve Lübnan hükümetinin Türkiye ile kuracağı ilişkilerde bu kararı göz önüne alması gerektiğine vurgu yapılmıştır.²⁷²

Lübnan basınında özellikle Ermeni soykırımı iddialarının İsrail tarafından nasıl algılandığı ve Yahudi holokostu ile arasında kurulmaya çalışılan bağın dolaylı bir biçimde Ortadoğu'daki barışı sürecine olan etkilerinin²⁷³ yakından takip edildiğini de söylemek mümkündür. Bunu yanısıra Lübnan basınında da Ermenilerin Türkiye karşıtı eylemlerine yer verildiği²⁷⁴ ve Lübnan'daki sadece Ermenilerin değil diğer dini grupların da Ermeni soykırımı iddialarına taraf oldukları ve zaman zaman bazı açıklamalarda buldukları görülmektedir. Örneğin liberal eğilimli *El Balad* gazetesinde Süryanilerin de Ermeni soykırımı iddialarının 90.yılıni andıkları ve bu tutumun Türkiye karşıtı olarak algılanmaması gerektiğine vurgu yaptıkları görülmektedir.²⁷⁵

²⁷² “Lübnan Ermenileri Erdoğan'ı Hakaretlerle Karşılıyor”, **USAK Stratejik Gündem**, 15 Haziran 2005.

²⁷³ Muhammed Nuretin, “Yahudiler Ermeni ‘Katliamını’ Tanıdı, Türkiye Rahatsız... İsrail ve ABD Kendilerini Temize Çıkarıyorlar”, **As Safir**, 24 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.90-91, Muhammed Nuretin, “Yahudilerin Ermeni Soykırımını Tanıması Ne Anlama Geliyor?”, **As Safir**, 25 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.91-92.

²⁷⁴ “Ermeni Dernekleri Türk Fuarını Protesto Etti”, **El Mustakbel**, 30 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.89.

²⁷⁵ “90 Yıl... Tekrarlanmaması İçin Hatırlıyoruz”, **El Balad**, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.79.

LÜBNAN

Başkenti	Beyrut	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	3 Nisan 1997-2000
Resmi Adı	Lübnan Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama.
Nüfusu	4,017,095	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme, basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	Akdeniz kıyısında bir Arap ve Ortadoğu ülkesidir.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Müslüman, Hıristiyan	İncelenen Basın Yayın Organları	L'Orient-Le Jour, As Safir, The Daily Star, El Mustakbel, El Balad, An Nahar, Al Bayrak, Ad-Diyar, El-Liwaa, Le Revue Du Liban,
Ülkenin Resmi Dili	Arapça	İncelenen Haber Sayısı	32
Dönemin Devlet Başkanı	24 Kas.1989 24 Kas. 1998 Elias Hrawi 24 Kas.1998 23 Kas. 2007 Émile Lahoud	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	150.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Lübnan Temsilciler Meclisi
Türk Nüfusu	30.000	AB'ye Üyelik	AB'ye Üye değil.

II.8. Belçika Senatosu Kararı 1998

Federal bir devlet yapısına sahip olup resmi adı Belçika Krallığı olan ülkenin nüfusu 2010 yılı verilerine göre yaklaşık 10 milyondur. Başta NATO olmak üzere birçok uluslararası organizasyonun merkezi durumundaki Belçika, Avrupa Birliği üyesidir. Belçika halkının büyük bir çoğunluğu Katolik mezhebine bağlıdır. Flamanlar arasında kiliseye gitme alışkanlığı yüksek olmakla beraber Valonların yaşadığı sanayileşmiş bölgelerde ve Brüksel'de dine bağlılık giderek zayıflamaktadır.²⁷⁶

Belçika Senatosu Kararı, 26 Mart 1998 yılında kabul edilmiştir. Belçika ve daha birçok ülkede Ermeni soykırımı iddialarının parlamentolarda kabul edilmesinde tarihi, siyasi, ekonomik ve demografik katkısı bulunmaktadır. Belçika Parlamentosu'nun kararı içinde söz konusu nedenlerin büyük ölçüde geçerli olduğunu görülür. Nitekim Belçika'daki Türk nüfusu ile Ermeni nüfusunu karşılaştırıldığında -Almanya örneğinde olduğu gibi- Türk nüfusunun oldukça fazla olmasına rağmen Ermeniler kadar sanat, siyaset, basın ve diğer alanlarda aktif olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla burada, sayısallıktan çok ne derece etkili olduğu hususu bir kez daha dikkat çekmektedir.

Belçika'da, her ne kadar soykırım iddiaları kabul ettirilmiş olursa da, aslında ciddi bir Türk nüfusu bulunmaktadır. Bu konuda Sedat Laçiner Belçika'daki Türk nüfusunun siyasette her geçen gün daha fazla yer almaya başladığına ancak Belçika vatandaşlığına geçişler nedeniyle bu konuda henüz istenilen noktaya gelinemediğine dikkat çekmektedir. Laçiner ayrıca, Belçika kamuoyunun Ermeni meselesi de dahil olmak üzere birçok konuda Fransa'dan etkilendiğini, bu durumun da Belçika

²⁷⁶ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 5, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, s.75-83, <https://www.cia.gov>, G.T. 12.06.2010. Belçika'da, Felemenkler tarafından Felemenkçe, Valonlar tarafından Fransızca ve küçük bir Alman grup tarafından Almanca konuşulur. Belçika halkı farklı diller konuşan üç topluluğa ayrılır. Belçika, Felemenkçe'nin resmi dil olduğu Flaman Bölgesi, Fransızca'nın resmi dil olduğu Valon Bölgesi ve her iki dilin de resmi dil sıfatını taşıdıkları Brüksel Başkent Bölgesi'nden oluşmaktadır.

Parlamentosu'nun Türkiye karşıtı kararlar almasında etkili olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁷

Belçika Parlamentosu'nun Ermeni soykırımı iddialarına dair kararının alındığı dönemde 10 Mart-10 Mayıs 1998 yılları arasında Devlet başkanlığı görevini Roger Lallemand yürütmüştür. Toplamda iki ay gibi kısa bir süreliğine bu göreve gelen Lallemand'ın aslında bir anda bu kararı almadığı, konuyla ilgili daha önce Ermeni diaspora örgütlerinin oldukça iyi bir altyapı çalışması yürüttüğü gözlenmektedir.

Değinilmesi gereken bir diğer husus ise, BYEGM arşivinde konuya dair haberlerdir. 1982-2007 yılları arasında Belçika basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak BYEGM arşivinde sadece 59 haber kayıt altına alınmıştır. Söz konusu haberlerde çoğunlukla çeşitli ülkelerin gündeminde soykırım iddialarının nasıl yer aldığı ve kararların Türkiye ile anılan ülke arasındaki ilişkiler üzerinde yarattığı sıkıntıların konu edinildiği görülmektedir. Örneğin ABD'nin Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak De Standard gazetesinde yayınlanan bir haberde ABD'nin Türkiye ile ilişkileri ve çıkarları gerekçesiyle soykırım sözcüğünü kullanmaktan kaçındığına yer verilmiştir.²⁷⁸

Belçika'daki Ermeni faaliyetleri sadece Parlamento'ya soykırım kararlarının kabul ettirilmesi yönünde değil, aynı zamanda burada konunun ders kitaplarında okutulması hususundaki birtakım girişimleri de içermektedir. Söz konusu karar halen kabul edilmemiş olursa da ilerleyen günlerde kararın yeniden Belçika Parlamentosu'na gelme ihtimali bulunmaktadır. Belçika'da ayrıca -Fransa ile benzer şekilde- Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılması yönünde bir kararın kabul ettirilmesi girişiminde de bulunulmuştur.²⁷⁹

²⁷⁷ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008, s.426.

²⁷⁸ Bart Beirlant, "Ermeni Soykırımı ABD ve Türkiye'yi Bölüyor", **De Standard**, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 23.

²⁷⁹ Ermeni 'soykırım' iddialarını kabul etmeyenlere ceza verilmesini öngören yasa önerisi Ermeni lobisine yakınlığı ile bilinen Valon Liberal Partisi üyelerince verilmiştir. Buna göre iddiaları kabul etmeyenlere 26.000 Euro para cezası, 8 günden 1 yıla kadar da hapis cezası öngörülmektedir. Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, s.425.

Belçika’da gerek Türk nüfusunun Ermeni nüfusuna oranla oldukça fazla olması gerekse buradaki Türklerin diğer ülkelerdekilere göre daha fazla organize olmaları nedeniyle siyasette yer aldıkları görülmektedir. Ancak diğer ülkelerden farklı olarak buradaki Türk nüfusun siyasette yer alması ve etkin olması dahi tek başına yeterli olmamakta ve soykırım iddialarıyla ilgili olarak farklı bir tutum sergilenmesi halinde bir bedel ödendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Derya Bulduk’un partisinden istifa etmek zorunda kalması²⁸⁰ bu kapsamda değerlendirilebilir. Bulduk istifasının ardından neden görevinden ayrıldığını şöyle açıklamıştır:

“Çok enteresandır bu eleştirilerin odak noktası ‘inkarcı’ olduğumda düğümleniyordu. Yani sözde Ermeni Soykırım iddialarını’ kabul etmediğim için birileri beni ‘İnkârcılıkla’ suçluyordu. Bunlara daha önceki seçimlerde FDF listesinde 28 oy almış olan Willy Vanderkeerer’in de katılması ve benim adaylığımı gerekçe göstererek partiden istifa etmesi bardağı taşıran son damla oldu. En çok şaşkınlığım ise ‘inkârcı’ olarak gösterilmemdi. Demokrasiden söz edenler, benim düşüncelerime saygı göstermiyorlardı. Bazılarının yazdıklarını hiç ciddiye almadım. Çünkü ben yaptıklarımın emindim her zaman.”²⁸¹

Belçika Senatosu’nun kararı incelendiğinde kararın 1987 tarihli Avrupa Parlamentosu’nun kararına dayandırıldığı görülmektedir. Kararın içeriğine bakıldığında “...hataların ve geçmişteki suçların bilinmesi insanlar arasındaki uzlaşımın bir ön şartıdır ve adalet olmadan barış sağlanamaz...”²⁸² ifadeleri kullanılmaktadır. Böylece doğrudan, adalet ve barışın sağlanması için Türkiye’nin “hatasını ve suçunu” kabul etme çağrısında bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla “bir barışın sağlanması için de” Türkiye’nin “suçlu” ilan edildiği görülür.

²⁸⁰ “Derya Bulduk; ‘Soykırım’ İddialarını Kabul Edemezdim”, <http://www.belturk.be>, G.T.12.07.2010.
“Derya Bulduk Adaylıktan Çekildi”, <http://turk.skynetblogs.be>, G.T. 12.06.2010.

²⁸¹ “Derya Bulduk; ‘Soykırım’ İddialarını Kabul Edemezdim”, <http://www.belturk.be>, G.T.12.07.2010.

²⁸² Ömer Engin Lütem, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Document: 27, BELGIAN SENATE RESOLUTION – MARCH 26, 1998, Yay. Haz. Ömer Engin Lütem, Terazi Publishing, 2009, Ankara, s.93.

Kararın devamında, daha önceki parlamento kararlarından farklı olarak bu kez uzun bir metin hazırlanmıştır. İlk olarak “20. yüzyılın başında Türkiye’deki Ermeni nüfusuyla ilgili yapılan çalışmalar” denilmekte, ancak bu çalışmaların kaynağının ne olduğu belirtilmemektedir.

Avrupa Parlamentosu’nun 1987’de kabul etmiş olduğu karara da atıfta bulunularak “*Ermeni Sorununa siyasi çözüm*”le ilgili ki 1915’te Türkiye’de yaşayan Ermenileri o zamanın Osmanlı Hükümeti’nin planladığı soykırımın kurbanı oldukları ve Ermenilerin sistematik olarak ve organize bir şekilde öldürülmesiyle ilgili tarihi kanıtlar hakkında en küçük bir şüphenin olamayacağı” ifade edilmiştir. Burada yine tarihi kanıtlardan bahsedilmiş ancak bu kanıtların kaynağı belirtilmemiştir. Türkiye’ye yönelik yukarıda anılan tüm “suçlamaların” ardından “*ancak önceki rejimlerin işlediği suçlar bilinirse insanlar kendilerini onların amacından uzak tutabilir ve siyasi uzlaşma için olarak çabalayabileceği*” iddia edilerek bir bakıma benzer “suçların tekrarlanmaması için” Türkiye’nin cezalandırılması gerektiği dile getirilmiştir.

Belçika’nın söz konusu kararı detaylı bir şekilde ele alındığında, bu kararın aslında Avrupa Parlamentosu’nun 1987 tarihli kararına atfen hazırlandığı ya da AP’nin kararı gerekçe gösterilerek hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bir de, her ne kadar 1915 olaylarından Osmanlı İmparatorluğu sorumlu olsa da Türkiye’nin bunun bedelini ödemesi gerektiğine işaret edilmektedir. Kararın devamında ayrıca, AB üyesi ülkelere de çağrıda bulunularak bunun “Türk ve Ermeni insanlarını uzlaştırması için katkı” sağlayacağına vurgu yapılmaktadır.

Sonuçta, Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinin gündeme gelmesiyle beraber Ermeni meselesi de bir ivme kazanmış ve soykırımı kabul eden ülkelerin sayısında bir artış gözlenmiştir. Gerek Belçika’nın AB’ye üye olan bir ülke olması gerekse de burada kültürel, dini ve etnik yapı Ermeni iddialarının kabul görmesini kolaylaştıran bir rol oynamıştır.

Belçika Senatosu'nun söz konusu kararı diğer ülke parlamento ve senato kararları ile karşılaştırıldığında birtakım farklılıklar arz eder. Gerek kararın daha önceki kararlara oranla daha uzun olması gerekse de bir başka karara yani Avrupa Parlamentosu'nun 1987 tarihli kararına dayandırılıyor olması nedeniyle dikkat çekicidir. Yine kararın içeriğinde sık sık AB üyesi ülkelere ve diğer devletlere Türkiye'ye soykırımın kabul ettirilmesi hususunda çağrıda bulunulması ve bu çağrının gerekçesinin de "barışa katkı" adı altında öne sürülmesi, başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Bu anlamda Belçika Senatosu kararının son derece karmaşık olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer ülke kararları ile benzerlikler çerçevesinde ise, yine burada Türkiye'ye yönelik suçlamaların en üst düzeyde olması, "soykırım, sistematik ve organize öldürme, hata, geçmişteki suçlar, insan hakları ihlalleri, tarihi gerçekler vb." sözcüklerinin kullanılmış olunması gösterilebilir. Ancak burada farklı olarak Türkiye'nin bu suçları kabul etmesinin "barışın sağlanması" için elzem olduğunun ileri sürülmesi de ayrı bir tartışma konusudur. Yani bir bakıma sanki "iki tarafın uzlaşma masasına oturması için gerekli şartlar"ın sıralandığı yönünde bir kanı oluşturulmuştur.

BELÇİKA

Başkenti	Brüksel	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	26 Mart 98
Resmi Adı	Belçika Krallığı	Türkiye'nin Tepkisi	Türk Basını, TC Dışişleri Bakanlığı, TBMM kınama
Coğrafi Konumu	Kuzey ve Kuzeydoğu'da Hollanda, doğuda Almanya ve Lüksemburg, güney ve güneybatıda Fransa ile çevrilidir.	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik mesajı, basında geniş yer verme, Anıt dikme, anma etkinlikleri düzenleme, diğer ülkelerdeki Ermeni diaspora kuruluşlarının kararları ile ilgili memnuniyetlerini dile getiren resmi açıklamalarda bulunma.
Nüfusu	10,827,519	Uluslararası Kamuyunun Tepkisi	Tepkisiz Kalma
Dini Yapısı	Katolik	İncelenen Basın Yayın Organları	RTBF radyosu, La Libre Belgique, Le Vif/Express, Het Belang Van Limburg, Le Matin, De Standard, La Dernière Heure, Knack ve Le Soir
Ülkenin Resmi Dili	Felemenkçe	İncelenen Haber Sayısı	59
Türk Nüfusu	200.000	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	10.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Belçika Senatosu
Dönemin Devlet Başkanı	10 Mart-10 Mayıs 1998- Roger Lallemand	AB'ye Üyelik Durumu	AB'ye üye. 25 Mart 1957.

II.9. İtalyan Meclisi Kararı 2000

İtalya Cumhuriyeti Güney Avrupa’da olup 2010 verilerine göre nüfusu 58,126,212’dir. İtalya’da, dinsel bakımdan son derece türdeş bir yapı vardır. Ülkede nüfusun yaklaşık %90 Katoliktir. Geriye kalanların büyük bir bölümü hiçbir dine bağlı olmayanlarla küçük dinsel topluluklardan oluşur. Bunlar arasında Evanjelik Protestanlar, Rum Ortodokslar ve Hıristiyan olmayan bazı dinsel gruplar bulunmaktadır.²⁸³

İtalya’nın Ermeni meselesine olan ilgisi, özellikle Osmanlı döneminde daha ziyade Anadolu’daki gayrimüslimlerin Katolikleştirilmesi konusuyla belirginleşmiştir. Bu anlamda misyonerlik çalışmaları kapsamında başta Fransa olmak üzere İngiltere, İsveç, İtalya ve Almanya’nın sistemli bir şekilde Osmanlı topraklarına gönderdikleri misyonerlerin gayrimüslimler arasında özellikle de Ermeniler arasında Katolikliği yaydıkları görülmektedir.²⁸⁴ Bazı araştırmacılar Ermeniler arasındaki Katolik misyonerliğinin yüz otuz yıl civarında sürdüğünü²⁸⁵ ancak Osmanlı-Rus Savaşı’nın 1878’de sona ermesiyle birlikte Rusya’nın savaştan galip çıkmasının Katolik Ermeniler arasında da bir ayrışmaya neden olduğunu öne sürmektedirler. Bu anlamda Ermenilerin Rusya taraftarı, İtalya ve Fransa taraftarı ve Osmanlı taraftarı Katolikler olmak üzere üç farklı gruba ayrıldıkları da ifade edilmiştir.

İtalya’nın Ermeniler üzerindeki bir diğer etkisi ise, özellikle Ermeni aydınlar ile entelektüeller üzerindeki düşünce akımları konusunda olmuştur. Söz konusu etki bazı yazarlar tarafından da dile getirilerek, özellikle Osmanlı dönemindeki devrimci Ermeni aydınların iki akımdan etkilendikleri, bunlardan birinin Fransız Devrimi değerinin ise 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başlarında İtalya yarımadasında bulunan

²⁸³ **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 17, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, s.106-126, <https://www.cia.gov>, G.T.02.02.2010. İtalya’daki en büyük azınlık olan Almanca konuşan topluluk, Adige Irmağının yukarı çığırını içine alan Bolzano ilinde çoğunluğu oluşturmaktadır. Sloven, Arnavut, Katalan ve Yunanlı gibi küçük azınlık topluluklar ülkenin değişik yerlerine dağılmışlardır.

²⁸⁴ Gürsoy Şahin, **Osmanlı Devleti’nde Katolik Ermeniler, Sivahlı Mihitaristler (1676-1749)**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s.40.

²⁸⁵ Mehmet Katar, **Dinler Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2005, s.201.

devletleri tek bir çatı altında birleştirmeyi amaçlayan 1848 Devrimleri ile başlayıp, 1886 yılında tamamlanan İtalyan'ın birleşmesi olduğu iddia edilmektedir.²⁸⁶

Günümüzde Ermeni diasporası tarafından İtalya'daki Ermeni nüfusunun daha ziyade tehcir yıllarının ardından olduğu yönünde bir hava hâkim olsa da, aslında daha Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ermenilerin çocuklarına Batılı bir eğitim aldirmek amacıyla Katoliklerin merkezi sayılan İtalya'ya özellikle de Viyana'ya gönderdikleri anlaşılmaktadır.²⁸⁷ 19. yüzyılda özellikle zengin Ermeni tüccarların çocuklarını eğitimin yanı sıra Batı dünyası ile tanışmaları ve iş hayatı için önemli bağlantılar kurmaları için aralarında İtalya'nın da bulunduğu Fransa, Almanya ve ABD gibi Avrupa devletlerini tercih ettikleri görülmektedir.²⁸⁸

George A. Bournoutian *Concise History of the Armenian People: From Ancient Times to the Present* adlı eserinde İtalya'daki Ermeni nüfusunun çok eski tarihlere dayandığını ve hatta 15.yüzyılın ilk çeyreğinde 30.000 civarında Ermeninin İtalya'da yaşadığını iddia etmektedir.²⁸⁹ Zamanla söz konusu nüfusun giderek azaldığını ancak I. Dünya Savaşı sırasında da yüzlerce Ermeninin Yunanistan'ın Rodos kenti üzerinden İtalya'ya göç ettiğini belirten Bournoutian, 20.yüzyılın sonlarına doğru İtalya'da Ermeni nüfusunun 2.000 civarında olduğunu kaydetmiştir.²⁹⁰

Günümüzde ise İtalya'da bazı Ermeni yazarlar tarafından binlerce Ermeninin yaşadığı²⁹¹ iddia edilse de, buradaki nüfusun 2.500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Buna karşılık Türk nüfusunun ise 16.255 olduğu görülmektedir. Bu anlamda aslında pek de iddia edildiği gibi diasporadaki Ermeni nüfusu ile Türk

²⁸⁶ Ronald Grigor Suny, **Looking Toward Ararat: Armenian in Modern History**, Indiana University Press, Bloomington, 1993, s.63.

²⁸⁷ Şahin, **Osmanlı Devleti'nde Katolik Ermeniler, Sivashlı Mihitaristler (1676-1749)**, s.64.

²⁸⁸ Donald E. Miller-Lorna Touryan Miller, **Survivors: An Oral History of the Armenian Genocide**, University of California Press, New York, 1999, 34-38.

²⁸⁹ George A. Bournoutian, **Concise History of the Armenian People: From Ancient Times to the Present**, Mazda Publishers, California, 2002, s.252.

²⁹⁰ Bournoutian, **Concise History of the Armenian People: From Ancient Times to the Present**, s.340.

²⁹¹ Richard G. Hovansisian, **The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume I: The Dynastic Periods: From Antiquity to the Fourteenth Century**, St. Martin's Pres, New York, 1997, s.433.

nüfusu arasında ciddi bir fark olmadığı aksine bazı ülkelerde Almanya, Belçika, İsviçre örneklerinde olduğu gibi buralardaki Türk nüfusunun Ermeni nüfusuna oranla çok daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

İtalya'daki Ermeniler nüfuslarıyla ters orantılı bir şekilde -diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi- burada da önemli bir etkiye sahiptirler. İtalya'da Ermenilerin çoğunlukla yaşadıkları yerler arasında Roma, Milano ve Venedik ilk sırada gelmektedir.²⁹² İtalya'daki Ermeniler genellikle dini olarak Papa'ya Bağlı Ermeniler (Apostolic), Katolik, Evangelist ve Protestan olmak üzere dört gruba ayrılmaktadırlar. Bu çerçevede İtalya'daki Ermeni nüfusunun şekillenmesinde dini nedenlerin etkili olduğu söylenebilir.²⁹³ İtalya'daki Ermeniler tek Ermeni Apostolik Katolik Kilise'nin olduğu Milano'da yoğun olarak bulunmaktadırlar.²⁹⁴ Ayrıca 21.yüzyılın ilk on yılı itibariyle, biri Venedik diğeri Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları Milano ve başkent Roma'da olmak üzere ikisi anıt biri ise "Ermeni soykırımını" anma plakı olmak üzere üç adet anıt bulunmaktadır.²⁹⁵

Başkent Roma'daki Ermeni Soykırımını Anma Plakı

Konuyla ilgili olarak Laçiner "İtalya ve Ermeni Sorunu" başlıklı makalesinde, İtalya'daki Ermeni diasporasının oluşumunda dini nedenler kadar ticari nedenlerin de etkili olduğuna, Mihitarist Ermenilerin Venedik'teki San Lazzaro adasında olması nedeniyle hem Avrupa Ermeniliği için önemli bir merkez hem de dini ve sembolik

²⁹² Hovansisian, A.g.e, s.433.

²⁹³ Bu bölümün Hazırlanması Sırasında Şu Kaynaklar Görülmüştür: Soner Karagül, "Avrupa Birliği ve Ermeni Sorunu", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 8, Kış 2003, Sedat Laçiner, "İtalya ve Ermeni Sorunu", USAK Resmi Web Sitesi: <http://www.usakpedia.com>, 16.07.2010.

²⁹⁴ Hovansisian, **The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume I: The Dynastic Periods: From Antiquity to the Fourteenth Century**, s.433.

²⁹⁵ Հռոմում բացվել է Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված հուշատախտակ **Panarmenian**, 20 Kasım 2006.

bir öneme sahip olduğuna işaret etmiştir.²⁹⁶ Bu konuda Richard G. Hovansisian'da San Lazzaro adasının Ermeni dili, kültürü ve dini çalışmalarının yanısıra burada kurulan eğitim ve öğretim kurumlarının da diaspora Ermenileri için geçmişten günümüze önemine değinmiştir.²⁹⁷ Görüldüğü üzere İtalya geçmişten günümüze gerek Ermeni dili ve kültürü, gerekse Katolikliğin merkezi olması açısından dini yönden Ermeniler için ayrı bir yere sahip olmuştur.

İtalya'nın Ermeni iddialarıyla ilgili ilk kararı, 16 Kasım 2000 tarihinde²⁹⁸ İtalyan Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Kararın kabul edildiği tarihlerde ülkenin devlet başkanlığı görevini 15 Mayıs 2006'den bu yana devralan Sol Demokrat Partili Devlet Başkanı Giorgio Napolitano'nun yürüttüğü görülmektedir.

Sol Demokrat Parti'den Seçilen İtalya Cumhuriyeti'nin
11. Devlet Başkanı Giorgio Napolitano

İtalyan Meclisi'nin Ermeni soykırımıyla ilgili karara yönelik çalışmaları aslında diğer ülkelerde olduğu gibi çok daha önce başlamıştır. İlk defa Meclis gündemine 1998 yılında taşınan bu iddialar, beklenen düzeyde bir ilgi görmemiştir. ANCA tarafından yayınlanan bir basın bildirisinde de İtalyan'ın söz konusu kararı almasının İtalya'daki Ermenilerin ve ANCA'nın üç yıllık çalışmalarının sonucu olduğu ifadeleri kullanılmıştır.²⁹⁹ Bu ifadeler İtalya'da söz konusu kararın alınmasının diğer ülkelere oranla daha zahmetli bir süreçten geçildiğini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. İtalyan Parlamentosu'nun 15 Kasım 2000'de

²⁹⁶ Sedat Laçiner, “İtalya ve Ermeni Sorunu”, USAK Resmi Web Sitesi: <http://www.usakpedia.com>, 16.07.2010.

²⁹⁷ Hovansisian, **The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume I: The Dynastic Periods: From Antiquity to the Fourteenth Century**, s.33.

²⁹⁸ Kararın orijinal metni için bkz. Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 20, **Italy Chamber of Deputies Resolution November 16, 2000** ve Ermeni Soykırımı Enstitüsü Resmi Web Sitesi: <http://www.genocide-museum.am>

²⁹⁹ “Italian Parliament Calls on Turkey to End Armenian Genocide Denial”, ANCA, 17 Kasım 2000.

kabul etmiş olduğu kararın alınmasında başta ANCA olmak üzere -birçok ülke parlamentosunda olduğu gibi- Ermeni milletvekillerinin önemli bir etkisi olmuştur. Söz konusu kararlar ilgili aslında İtalya'daki Ermeni diasporasının uzun zamandan beri birtakım lobicilik çalışmaları yürüttüğü ancak İtalyan yönetiminin Türkiye ile ilişkilerini göz önünde bulundurarak bu yöndeki kararları ertelediği dikkat çekmektedir.

Bu yönüyle İtalyan Parlamentosu'nun bu kararında da -diğer ülke parlamentolarında olduğu üzere- önce gündeme getirme daha sonrada gündeme getirilen kararın içinin doldurulması ve genişletilmesi taktiğinin kullanıldığı görülür. Bu yöntem aslında neredeyse tüm parlamento kararlarının alınmasında uygulanan bir yol olmuştur. Hatta zaman zaman Ermeniler tarafından beğenilmeyen bazı kararlar, Arjantin örneğinde olduğu üzere, defalarca Parlamento gündemine taşınarak son hali oluşturulmuş ve kararın tamamen Türk aleyhtarlığıyla doldurulması halinde Ermeniler tarafından memnuniyetle karşılandığı görülmüştür. Bu bağlamda, Arjantin Senatosu'na konuyla ilgili olarak 5 defa kararın taşınması ve her defasında kararın içeriğinin daha da Türk aleyhtarlığıyla doldurulması örnek gösterilebilir.

Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak İtalyan basınına bakıldığında, daha ziyade 24 Nisan öncesi ve sonrasında konuyla ilgili haberlerin sayısında artış söz konusudur. Ayrıca dini liderlerin özellikle de Papa II. Jean Paul'un konuyla ilgili yaptığı açıklamaları da İtalyan basınında yer almaktadır.³⁰⁰ Ermeni basınında ise İtalya'nın söz konusu tanımı bir üst seviyeye çıkarma yönünde ülkede ciddi bir çalışmanın sürdürüldüğü ve bu çabaların da İtalya'da başta muhalefet partileri olmak üzere bir çok kesim tarafından desteklendiğine yer verildiği görülmektedir:

Իտալիայի գլխավոր ընդդիմադիր Դեմոկրատական կուսակցության անդամ, սենատոր Ալբերտինա Սոլիանին անհրաժեշտ է համարել, որ իտալական սենատը ճանաչի 1915թ. Հայոց ցեղասպանությունը:

³⁰⁰ Marco Tosatti, “*Ermeni Soykırımının Bir Şehidi de Kilise Tarafından Kutsal İlan Edildi*”, **La Stampa**, 26Nisan 2001, Başbakanlık Basın, Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.17.

Այս մասին հայտնում է թուրքական «Անկա» (Anka) լրատվական գործակալությունը:

«Որպես հայ-իտալական բարեկամության խորհրդարանական խումբ՝ կոչ ենք անում Հայաստանի Հանրապետության և Իտալիայի հայ համայնքի հետ միասին վերհիշել այդ ողբերգությունը: Հավատում ենք, որ բոլորի կողմից այդ ողբերգության ճանաչումը հիմքեր կստեղծի Հայաստան-Թուրքիա նոր և կայուն համագործակցության համար», - ասել է Սոլիանին սենատում ունեցած իր ելույթի ժամանակ:

Իսկ Իտալիայի վարչապետ Սիլվիո Բեռլուսկոնիի գլխավորած «Ազատ ժողովուրդ» կուսակցությունից սենատոր Փաոլո Ամաթոն հիշեցրել է, որ նույնիսկ Եվրամիությունը որպես պայման առաջ չի քաշել Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը Թուրքիայի եվրասանդամակցության հարցում: Նշենք, որ 2000 թվականի հոկտեմբերի 17-ին Իտալիայի Ներկայացուցիչների պալատում ընդունվել է Ցեղասպանությունը դատապարտող մի բանաձև:³⁰¹

İtalyan basımında sayıları az da olsa konuya objektif bakan köşe yazılarında yayınlandığını söylemek de mümkündür. Bu anlamda Alessandro Boneli imzalı “Ermeniler” başlıklı yazıda konunun bu şekilde ele alındığını görülmektedir. Boneli, Fransız tarihçi Yves Ternon’un 1915 Olaylarıyla ilgili olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda “kararlı bir şekilde ve önceden planlanmış bir ortadan kaldırma”nın söz konusu olduğu yönündeki açıklamalarını eleştirerek bu konunun halen birçok tarihçi tarafından tartışmalı bir mesele olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir:

³⁰¹ Իտալացի սենատորը պահանջել է ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, **Panorama**, 22 Nisan 2010.

“...Şüpheli olan şey kısımlar değil, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir milleti ortadan kaldırma konusundaki açık niyetidir. Neden, toplumsal doku içerisinde iyi entegre olmuş olan Ermeniler? Niçin çok daha saldırgan ve irredantizm yanlısı Rumlar değil? Bu bağlamda, Talat Paşa'nın ve yandaşlarının, “kadınları ve çocukları yok etme”, niyetini doğrular nitelikte belgelerin sahteliği kanıtlanmıştır. Ve bu da, soykırım tezinin üzerine bir takım kuşkular düşürmektedir. Bazı şeyleri es geçmenin, sahtekârlıkların, saptırmaların tek sorumlusu Türkler değildir. Aksine, her iki taraftır. Ve yaşananların gerçek hikâyesi de ortaya çıkarılmalıdır. İslama karşı tekrarlanan bir düşmanlık ortamında akla pek de yatkın olmayan bu soykırım tezi, her şeyden önce Hıristiyanlık karşıtlığı açısından bakılırsa, yeniden gündeme gelmiş olabilir...”³⁰²

İtalyan basınında konuyla ilgili eleştirilen bir diğer husus ise ABD, Fransa ve Kanada gibi ülkelerde Ermeni iddialarıyla ilgili aktif diaspora sayesinde detaylı ve yeterli bilgi, belge, doküman ve materyal varken İtalya'da konunun yeterince bilinmediği yönündeki eleştiriler olmuştur. İtalyanların bu konuya yeterince ilgili göstermemesinden şikayetçi olan Mario Calabresi tarafından kaleme alınan haberde, günümüzde sadece İtalya'da Musa Dağı'nın Kırkı Günü adlı kitabın yayınlandığı ve bu konuda daha fazla yayına yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.³⁰³

İtalyan Parlamentosu'nun söz konusu kararının bir diğer ilginç özelliği ise, konuyla ilgili olarak dini lider Papa II. Jean Paul'ün de bazı açıklamalarda bulunması olmuştur. Dini liderlerin de ülke parlamentolarının kararlarının alınmasında etkili olduğuna işaret eden Laçiner “Papa İtalyan siyasetinin önemli bir ilkeler koyucusudur ve sözleri birçok siyasetçi tarafından belirleyicidir. İtalya kararında Fransa'daki havanın da etkili olduğuna” değinmiştir. Şimdiye kadarki kararların incelenmesinde genellikle diaspora Ermenilerinin etkilerinden bahsedilse de, anılan ülkenin Türkiye ve Türklere bakış açısının da kararların alınmasında etkili olduğu

³⁰² Alessandro Bonelli, “Ermeniler”, **Corriera Della Sera**, 23 Nisan 2003, Başbakanlık Basın, Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, s.12.

³⁰³ Mario Calabresi, “Soykırımın Tanınması İçin Deliller”, **La Repubblica**, 24 Nisan 2003, Başbakanlık Basın, Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, s.13.

gözlenmektedir. Ancak Birsen Karaca, “Sözde Ermeni Soykırımı Projesi Toplumsal Bellek” adlı kitabında bu konuya farklı bir pencereden büyük bir katkı sağlayarak, kararların alınmasında aslında Ermenilerin büyük oranda yasaların boşluklarından da yararlandıklarına dikkat çekmektedir:

“...Bugün “Ermeni Tasarısı” başlığıyla karşımıza çıkan fenomen, aslında Avrupa Parlamentolarında çıkartılan yasaların boşluklarından yararlanılarak “Ermeni Soykırımı” iddiaları çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerle hukuk sistemlerinin nasıl dünya ölçeğinde kötüye kullanılabileceğini gösteren sıra dışı bir örnektir...”³⁰⁴

İtalyan Meclisi’nin kararı üç paragraftan oluşmaktadır. Birinci paragrafta Avrupa Parlamentosu’nun 1999 tarihli Türkiye İlerleme Raporu’nun Ermeni soykırımı ve Türkiye-Ermenistan ilişkileriyle ilgili bölümüne atıfta bulunmaktadır. Bu konuda raporda Türkiye’nin demokratikleşme sürecinde, bilhassa ceza hukuku reformu, adaletin bağımsızlığı, ifade özgürlüğü ve azınlık hakları alanlarında çalışmalarını yoğunlaştırması hususlarında teşvik edildiğine işaret edilmiştir.³⁰⁵

İtalyan Meclisi kararının ikinci paragrafında ise, İtalyan Hükümeti’nden *“Modern Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce (Osmanlı İmparatorluğu içinde) kurulan Ermeni azınlığa karşı işlenmiş soykırımın tanınmasını salık veriyoruz.(10. madde)”³⁰⁶* ifadeleri kullanılmıştır. Kararın ayrıca İtalyan Hükümeti’nden *“Kafkas*

³⁰⁴ Birsen Karaca, **Sözde Ermeni Soykırımı Projesi Toplumsal Bellek**, Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.142.

³⁰⁵ Rapordaki ilgili kısmın İngilizcesi şöyledir: *“...The Italian Chamber of Deputies has observed that on November 15, 2000, the European Parliament approved by a large majority a proposal deriving from the Periodic Review on the progress made by Turkey towards admission to the European Union, a review completed by the European Commission in 1999. The Turkish government has been encouraged to intensify its efforts towards democratization, especially in the fields of criminal law reform, independence of the judiciary, freedom of expression, and the rights of minorities.”*. Kararın İngilizce ve İtalyanca tam metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 20.

³⁰⁶ AP Dış İlişkiler, İnsan Hakları, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Komitesi’nce, Raportör Philippe Morillon tarafından hazırlanan “Katılıma Doğru Türkiye’nin İlerlemesi Üzerine Komisyon’dan 1999 Düzenli Raporu”nda Türkiye’nin kültür, dil ve din gruplarının temel hak ve özgürlüklerinin tanınmasına verdiği önem yeniden hatırlatılmaktadır. 15 Kasım 2000’de AP Genel Kurulu’nda kabul edilen raporun, değiştirilmemiş şeklinde, 10. maddesinde de Türk hükümeti ve TBMM’nin modern Türk devletinin kuruluşundan önce “Ermenilerin başına gelen trajedi nedeniyle”,

*bölgesinde halklar ve azınlıklar arasında gerginliğin azaltılmasını ve iki devlet (Ermenistan ve Türkiye) arasında toprak bütünlüğüne riayetle, barış içinde bir arada yaşama ve insan haklarına saygı konularını güçlü bir şekilde takip etmesini istediği*³⁰⁷ de açık bir biçimde ifade edilmiştir.

Bu yönüyle İtalyan Parlamentosu'nun kararının Avrupa Parlamentosu Komisyonuna atfen alınarak bir bakıma kararın iki ülke ilişkileri üzerinde olumsuz bir etki yapmasını da önlemeye çalıştığı söylenebilir. Bir başka deyişle, Avrupa Parlamentosu'nun 1999 yılında Türkiye'ye yönelik ilerleme raporlarında Ermeni soykırımı konusuyla ilgili olarak dile getirdiği ve iki ülke ilişkilerinin iyileştirilmesine yönelik olan 20. ve 21. maddelerine atıfta bulunularak Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde, özellikle ceza hukuku reformu, adaletin bağımsızlığı, ifade özgürlüğü ve azınlık hakları alanlarında çalışmalarını yoğunlaştırması hususunda teşvik edilmesini gerekçe göstererek bir karar almıştır.³⁰⁸

İtalyan Parlamentosu'nun kararı diğer ülke parlamento kararları ile karşılaştırıldığında, bazı farklılıklar görülür. Örneğin kararın orijinalinde Avrupa Parlamentosu Komisyonu kararına atıfta bulunulması bir ilk olmasa da³⁰⁹ İtalyan yönetiminin hem Türk tarafı ile ilişkilerinin bozulmasını engelleme hem de Ermeni tarafını memnun etmeye çalışmış olması yönüyle bir ilk olduğu söylenebilir.

İtalya, yalnızca soykırım iddialarını kabul eden bir kararın kabul edilmesi değil, sinema, konferans ya da İtalya'da Ermeni soykırımına atfen birtakım anıt ve heykellerin dikilmesi aracılığıyla da, Ermeni iddialarını gündeme taşıyan bir ülke

Türk toplumunun önemli bir parçası olan Ermeni azınlığa taze bir destek vermesi hatırlatılmaktadır. Kararın 20. ve 21. maddesinde AP, Türkiye'den Kafkaslardaki bütün komşuları ile iyi ilişkilerini geliştirmesini istemekte, bu bağlamda Ermenistan'a karşı konulan ablukayı kaldırmak suretiyle diyalogun tesisi ve Ermenistan'la diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden başlaması için Türk hükümetine çağrıda bulunmaktadır. Karagül, "*Avrupa Birliği ve Ermeni Sorunu*".

³⁰⁷ Ermeni Soykırımı Resmi Web Sitesi. İtalyan Parlamentosu'nun 16 Kasım 2000 tarihli kararı:

<http://www.armenian-genocide.org>

³⁰⁸ AP'nin söz konusu kararının 20. ve 21. maddelerinde, Türkiye'den Kafkaslardaki bütün komşuları ile iyi ilişkilerini geliştirmesi istenmekte, bu bağlamda Ermenistan'a karşı konulan ablukayı kaldırmak suretiyle diyalogun tesisi ve Ermenistan'la diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden başlaması için Türk hükümetine çağrıda bulunmaktadır, Karagül, "*Avrupa Birliği ve Ermeni Sorunu*", **Ermeni Araştırmaları**.

³⁰⁹ Vatikan'da bu konuda İtalyan Parlamentosunun kullandığı yöntemle başvurarak Kasım 2000 tarihli kararını Avrupa Parlamentosu kararına dayandırdığı görülmektedir.

olmuştur. Bu kapsamda İtalyan yönetmen Tavianni kardeşlerin bir Türk subayı ile Ermeni kızın aşkını konu alan³¹⁰ ve Ermeni soykırımı iddialarını gündeme taşıyan “Tarlakuşu Çiftliği (The Lark Farm)³¹¹” adlı filmi de Türkiye-İtalya arasında siyasi bir gerginliğe neden olmuştur. Yine İtalyan televizyonlarında Ermeni meselesiyle ilgili olarak bazı tartışma programları³¹² ile belgesellerin de ekranlara taşındığı ve bu yolla da Türkiye aleyhinde propaganda yapıldığı bilinmektedir. Bu programlardan biride İtalyan devlet televizyonu RAI-1 kanalının “TG-1 Storia” adlı programında Türkiye’nin Roma Büyükelçisi Uğur Ziyal ile Ermenistan’ın Roma Büyükelçisi Ruben Şugaryan’ın Ermeni soykırımı iddialarını tartıştığı ve Ermeni basınında geniş yankı bulan program olmuştur.

Երկու դեսպաններից բացի հանդիպմանը կմասնակցեն մեկական պատմաբաններ երկու կողմերից: Թուրք դեսպանին կուղեկցի Օմեր Թուրանը: Հայ պատմաբանի անունը դեռևս հայտնի չէ: Դեսպանները խոսելու են 5-ական բույե, ընդդիմադիր կողմն իրավունք ունի միջամտել 5 անգամ: Թեև թուրք դեսպանը դեմ է եղել, որ հաղորդման ընթացքում ցուցադրվեն փաստաթղթեր, քանի որ դա քարոզչություն է համարում, սակայն հեռուստաընկերության ղեկավարությունը ցանկություն է հայտնել ցուցադրելու փաստաթղթերը: Թուրքիայի դեսպանը հաղորդել է, որ հեռուստաբանավեճը նախատեսվում է անցկացնել մարտի 20-ի առավոտյան:³¹³

Sonuç olarak, soykırımı kabul eden ülkeler açısından, İtalya’nın AB üyesi ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kararda AP’nin kararına atıf

³¹⁰ “*Ne Ararat ne Gece Yarısı Ekspresi*”, BBC Türkçe, 19 Şubat 2007.

³¹¹ “*Taviani Kardeşler NTV’ye Konuştu*”, NTVMNSNBC Resmi Web Sitesi, 21 Şubat 2007.

³¹² İtalyan devlet televizyonu RAI-1 kanalının “**TG-1 Storia**” adlı programında Türkiye’nin Roma Büyükelçisi Uğur Ziyal ile Ermenistan’ın Roma Büyükelçisi Ruben Şugaryan, Ermeni soykırımını tartışmışlardır, “*RAI-1 de Sözde Ermeni Soykırım Tartışması*”, 20 Mart 2006, “*Türk ve Ermeni Büyükelçiler Sözde Soykırımı Tartıştılar*”, 20 Mart 2006, <http://tumgazeteler.com>, G.T.20.03.2010.

³¹³ Իտալիայում Հայաստանի եւ Թուրքիայի դեսպանները կմասնակցեն Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված բանավեճին, **Panarmenian**, 16 Mart 2006.

yapılmış olunması nedeniyle de daha önceki yıllarda alınan kararların incelendiği ve İtalya'nın kararına emsal teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Öte yandan, diğer birçok Parlamento kararında olduğu üzere İtalya'da da yine ülkedeki Ermeni azınlığın kararın alınmasındaki önemli etkisinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Söz konusu karar tarih aralığı açısından değerlendirildiğinde ise, yine Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin resmi olarak başlatılmasının ardından alınan kararlar kategorisinde olduğu görülür. Bu yönüyle de, Türkiye'nin AB'ye üyelik girişimlerine yönelik muhtelif yaklaşımların, yine bu kararda dolaylı yansımaları mevcuttur.

İTALYA

Başkenti	Roma	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	16 Kasım 2000
Resmi Adı	İtalya Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama.
Nüfusu	58,126,212	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme.
Coğrafi Konumu	Güney Avrupa'da, büyük ölçüde İtalya Yarımadası üzerinde yer alır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katoliktir, hiçbir dine bağlı olmayanlar, Evanjelik Protestanlar, Rum Ortodokslar ve Hıristiyan olmayanlar	İncelenen Basın Yayın Organları	Libero, RAI TG1, AGI, Il Sole 24 Ore, Avvenire, Corriere Della Sera, Il Manifesto, Il Giornale, La Repubblica, La Stampa, Adnkronos, Il Messaggero, La Padania, Liberazione, Zenit, Asia News, REI TG1 Speciale, RAI TG1 Storia Speciale, ANSA, Tempi ve Panorama.
Ülkenin Resmi Dili	İtalyanca	İncelenen Haber Sayısı	88
Dönemin Devlet Başkanı	15 Mayıs 2006 Giorgio Napolitano	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	2.500	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	İtalyan Meclisi
Türk Nüfusu	16.255	AB'ye Üyelik	AB'ye üye.

II.10.Papa John-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi 2001 2000, 2001

Soykırım iddialarını kabul eden ülkelerden gerek coğrafi gerekse siyasi yapılanması açısından farklı bir yere sahip olan Vatikan, dünyanın nüfus ve yüzölçümü açısından en küçük ülkesidir.³¹⁴ Coğrafi olarak İtalya'nın sınırları içerisinde yer alan Vatikan'ın Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili ilk kararı 26 Eylül 2001'de Papa John-Paul II'nin Ermenistan ziyareti sırasında Ermeni soykırımı anıtında yaptığı bir açıklama ile gerçekleşmiştir.

Papa John-Paul II, Ermenistan'daki soykırım müzesinde yayınladığı bildiriye 1915 olayları için soykırımın Ermenice karşılığı olan **Մեծ եղեռն** (Metz Yeğern) ile Türkçe karşılığı “yok etme olan “annihilation”³¹⁵ kelimelerini kullanmıştır. Papa John-Paul II'nin bildiriye ayrıca Türkçede “korkunç şiddet” anlamına gelen “terrible violence”³¹⁶ sözcüklerini de kullandığı görülmektedir. Söz konusu bildirinin yayınlanmasından bir gün sonra 27 Eylül 2001'de bu kez Eçmiyazin Katogigos'u Karekin II ile Papa John-Paul II, ortak bir bildiri yayınlamışlardır. “*Asrı başlatan Ermeni soykırımı onu takip edecek olan dehşetlerin öncüsüydü (The Armenian genocide, which began the century, was a prologue to horrors that would follow)*”³¹⁷ ifadeleriyle başlayan bu bildiri ile Ermeni soykırımı iddiaları Vatikan tarafından resmi olarak kabul edilmiştir.

³¹⁴ 1929'da İtalya Devleti ile Kilise arasında Patti Lateranensi Antlaşması ile ülkenin resmi dininin Katoliklik olduğu ve Roma'nın kutsal bir şehir olduğu ilan edilmiştir İtalya'nın Roma şehrinde olan Vatikan, 2010 verilerine göre 826 nüfusludur. Vatikan'da resmi dil Latince, İtalyanca ve Fransızca olmakla beraber burada İtalyanlar, İsviçreliler (Vatikan İsviçre Muhafızları), bazı diğer etnik gruplar yaşamaktadır. Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi:<https://www.cia.gov>, G.T. 15.09.2009.

³¹⁵ Kararın İngilizce orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları, EK 21 ve EK 22.

³¹⁶ Ermeni Soykırımı Resmi Web Sitesi: Prayer of John Paul II Memorial of Tzitzernagaberd September 26, 2001, <http://www.genocide-museum.am>.

³¹⁷ Ermeni Soykırımı Resmi Web Sitesi: Common Declaration of His Holiness John Paul II and His Holiness Karekin II at Holy Etchmiadzin, Republic of Armenia, September 27, 2001, <http://www.genocide-museum.am>.

Vatikan'ın söz konusu kararı diğer ülkelerin kararları ile karşılaştırıldığında bazı temel farklılıklar vardır. Birincisi, kararın alınma yerinin Ermenistan Cumhuriyeti olmasıdır. Bu yönüyle karar, alanında bir ilktir. Bir diğer husus ise kararın ilk olarak Ermenistan'daki Ermeni Soykırımı Anıtında bir bildiri ile ilan edilmiş olunması, daha sonra ise Ermeni dini lideri Karekin II ile ortak bir metnin sunulmuş olunmasıdır.

Vatikan'ın gerek dini bir merkez olması gerekse coğrafi özellikleri bakımından diğer ülkelerden farklı bir yapıya sahip olmasının beraberinde kararın alınmasını kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Soykırımı kabul eden ülkelerin dini profilleri genel hatlarıyla göz önünde bulundurulduğunda, dini nedenler de siyasi kararları zaman zaman etkilemiştir. Nitekim bazı araştırmacılar tarafından Vatikan'ın söz konusu kararının dinsel etkileri arasında Ermeni kilisesini memnun etmek amacıyla alındığı yönünde fikirler de öne sürülmüştür. Bu konuda Ömer Lütem *“Vatikan'ın Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmesinin tek nedeni dinidir. Vatikan, beklendiği gibi, Hıristiyan Ermenistan'ı Müslüman Türkiye'ye tercih etmiştir”*³¹⁸ ifadelerini kullanmıştır.

Burada dini nedenlerden bahsederken sadece Ermenilerin Hıristiyan olmasının değil, aynı zamanda Vatikan'ın dini önceliğini diğer Hıristiyanlar üzerinde kabul ettirmek içinde bu tür girişimlerde bulunmuş olma ihtimalinin de göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Bu konuda Vatikan'ın büyük kiliseleri kendi etkisi altına almak için Ermeni, Süryani, Keldani, Marunî ve diğer küçük Doğu kiliselerine yaklaşma politikası izlediği bilinmektedir.³¹⁹ Dolayısıyla Vatikan'ın söz konusu kararına, bir anlamda, Ermeni kilisesine yönelik bir girişim olarak da bakılabilir. Söz konusu kararın neden özellikle 2000'li yılların ardından hayata geçirildiği konusunda ise, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle ilgili girişimlerinin hız kazanmasının etkisinden bahsedilebilir.

³¹⁸ Ömer Engin Lütem, *“Günümüzde Ermeni Sorunu”*, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.106-107.

³¹⁹ Lütem, A.g.m., s.106-107.

Vatikan'ın söz konusu kararıyla ilgili olarak BYEGM arşivinde herhangi bir habere rastlanamamıştır. Sadece kararın alındığı dönemde Türk basınında konuyla ilgili birtakım protesto haberleri yer almıştır.³²⁰

Papa John Paul II, Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Vatikan'ın resmi bir karar almasıyla yetinmemiş aynı zamanda 1915'de Mardin'de öldürüldüğü iddia edilen Başpiskopos Maloyan için, Ermenilerin soykırımı anma günü olan 24 Nisan 2001'de Ermenicede şehit anlamına gelen *սահաւասւլ* (Nahatak)³²¹ kelimesini kullanarak Maloyan'ı şehit ilan etmiştir. 7 Ekim 2001'de Maloyan'ı aziz³²² rütbesine de yükselten Papa John Paul, Ermenistan'ın Hıristiyanlığı kabul edişinin 1700. yılı münasebetiyle Ermenistan'a yaptığı resmi ziyaret sırasında “soykırım” anıtına giderek orada okuduğu duada da “*Tanrım, bu yerden yükselen yakarışları, Մեծ Եղեռն (Metz Yeghern)'in*³²³ *derinliklerinden gelen ölüm çağrısını dinle*”³²⁴ sözcüklerini kullanarak soykırım ifadesini yinelemiştir.

Vatikan'ın dini nedenlerle soykırım iddialarını kabul etmesinin alanında tek olması gibi, daha önce soykırımı kabul eden ülkeler karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepkinin de Vatikan için daha az olması alanında bir ilktir. Bu bir bakıma Türkiye'nin Vatikan ile ileri düzeyde siyasi ve ticari ilişkilerinin olmayışına bağlanabilir. Ancak burada Türkiye'nin Müslüman olmasının da Vatikan'ın kararını etkileyip etkilemediği hususu tartışılabilir.

Vatikan'ın Ermeni soykırımı iddialarını tanımasının ardından çeşitli vesilelerle konunun yeniden gündeme taşındığı da görülmektedir. Örneğin; Papa 16.

³²⁰ “*Vatikan'a Göre Soykırım Bir Vakıa*”, NTVMSNBC, 25 Kasım 2008, “*1915 Olayları Ermeni Soykırımıdır*”, TimeTurk, 24 Kasım 2008, “*Vatikan'a Göre 'Ermeni Soykırımı Bir Vakıa*”, Hürriyet, 24 Kasım 2008.

³²¹ *Սահաւասւլ* kelimesi Ermenicede aslında şehit anlamının yanı sıra “Keşiş, çilekeş” anlamlarına da gelmektedir. Birsan Karaca, *Doğu Ermenice-Türkçe Sözlük*, Kurmay Yayınları, Ankara, 2007, s.219.

³²² Ömer Engin Lütem, “*Olaylar ve Yorumlar*”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım, Ankara, 2001.

³²³ *Մեծ Եղեռն* (Metz Yegern) Ermenicede Büyük Kırım anlamına gelmektedir. Metz Yegern ile eş anlamlı olarak bazı metinlerde *ցեղասպանությունը* (Tzeğaspanutyun) kelimesi de kullanılmaktadır.

³²⁴ Lütem, “*Olaylar ve Yorumlar*”.

Benediktus ile Ermeni ruhani liderlerin 2008 yılında bir görüşmesi sırasında Kardinal Kasper'in Vatikan'ın 1915'teki olayları “soykırım” olarak nitelediğini anımsatması ve “*Papa, Türklerin hoşuna gitmese de soykırım kelimesini kullanmıştır*” ifadelerine yer vermesi bu kapsamda değerlendirilebilir.³²⁵

Vatikan'ın soykırım kararını diğer ülkelerin kararlarından farklı bir şekilde ele almak gerekir. Vatikan'ın bu kararının birçok etkenin yanı sıra özellikle dini nedenlerin ağır bastığı düşünülebilir. Kararın alınmasını etkileyen nedenlere bakıldığında Türkiye'nin Vatikan ile olan ilişkilerinin oldukça az seviye ya da düşük seviyede olmasının yanı sıra burada da diğer ülkelerde olduğu gibi Türk nüfusunun az ve etkin olmayışının da rol oynadığı görülür. Diğer taraftan, konuyla ilgili olarak Türkiye'nin oldukça iyi düzeyde ilişki içinde olduğu ülkelerde de Fransa, İsviçre, Kanada örneklerinde olduğu gibi Türkiye aleyhinde kararlar alınabildiği bilinmektedir. Ancak ABD örneğinde görüleceği üzere, iki ülke ilişkilerinin seyrinin kararların alınmasında ciddi bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Vatikan'ın da soykırımı kabul eden diğer birçok ülke parlamentosu gibi, konuyla ilgili olarak birden fazla kabulünün söz konusu olduğu ve tamamen Türkiye aleyhtarlığıyla hazırlandığı söylenebilir. Bunun yanı sıra Vatikan'ın kararının diğer ülke kararlarından farklı olarak oldukça uzun olduğunun da belirtilmesinde yarar vardır. Bir diğer husus ise, kabulün ardından konunun sık sık gündeme taşınması ve bunun dini liderlik vasfı da bulunan bir ruhani tarafından gerçekleştirilmesi hususudur. Oysa Türkiye'de ve dünya kamuoyunda ruhani liderlere genel olarak göz atıldığında, bunların daha ziyade “*savaşların sona ermesi, acıların dinmesi, barışın sağlanması, adaletin yerini bulması, insanlığın huzuru vb.*” hedeflerinin olduğu ve bu insani amaçlara hizmet ettikleri görülür. Ancak Vatikan ruhani liderinin ve mevkidaşının bu yöndeki tutumunu bu çerçevede değerlendirmek pek de mümkün görünmemektedir.

³²⁵ “Vatikan'a Göre Soykırım Bir Vakıa”, **NTVMSNBC Resmi Web Sitesi**, 25 Kasım 2008, “Kardinal Kasper: Ermeni Soykırımı Bir Vakıadır”, **HaberX**, 24 Kasım 2008, “Vatikan'a göre ‘Ermeni Soykırımı Bir Vakıa’”, **Hürriyet**, 24 Kasım 2008.

VATİKAN

Başkenti	Vatikan Şehri	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	26 Eylül 2001, 27 Eylül 2001
Resmi Adı	Vatikan	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama, Tük basını protesto etme
Nüfusu	826	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	İtalya'nın Roma şehrinde yer almaktadır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Sessiz kalma
Dini Yapısı	Katolik	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunamadı.
Ülkenin Resmi Dili	Latince, İtalyanca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunamadı.
Dönemin Devlet Başkanı	JOHN PAUL II	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunamadı.
Ermeni Nüfusu	2.500(İtalya genelinde)	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Ermenistan Soykırım Müzesinde Ortak Bildiri Yayınlama, Ermenistan Cumhuriyeti'nde kararı yinleme.
Türk Nüfusu	17.651 (İtalya genelinde)	AB'ye Üyelik	İtalya dolayısıyla kurucu üye.

II.11. Fransız Meclisi Kanun Tasarısı 1998, 2000, 2001

Fransız Cumhuriyeti, Akdeniz yoluyla Ortadoğu ve Afrika'dan gelen göçmenlerle Asya ve Kuzey ülkelerinden gelip, Avrupa'yı geçerken kıtada sürekli olarak yerleşen değişik halkların üst üste yığılmasıyla çeşitli etnik özelliklerin iç içe geçtiği bir dizi bölgeyi kapsar. Batı Avrupa'da yalnızca tek resmî dili olan bir ülke olmakla birlikte toplam sayıları 77'yi bulan pek çok yöresel dil, lehçe ve azınlık dili de konuşulmaktadır. Fransa'da Portekizce, İtalyanca, Mağrip Arapçası ve Berber dilleri en çok konuşulan azınlık dillerindedir. 2010 verilerine göre Fransa'nın nüfusu 64,420,073 milyondur.³²⁶

Fransa'nın parlamento kararlarına geçmeden önce, kısaca Ermeni-Fransız ilişkilerine değinilmesinde yarar vardır. Ermeni Sorununun tarihsel bir mesele olarak ortaya çıkmasında özellikle I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki büyük devlet politikalarının rolü olmuştur. Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Ermenilerin haklarını savundukları gerekçesiyle birçok defa Osmanlı'nın içişlerine müdahalede bulunarak, bu konuyu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik içişlerine müdahale gerekçesinin çoğu zaman dini gerekçelerle olduğu ve özellikle İmparatorluk bünyesindeki Ermenilerin kendi iç problemleriyle ilgili Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak için Fransa'dan yardım istedikleri görülmektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde Ermenilerin Fransa'yı Hıristiyan devletlerin koruyucusu olarak gördükleri hususu, birçok belgeye konu olmuştur:

“Fransız elçisinin bu Ermenilerin savunucusu olmasına teessüf ederim. Zaten Ermenilerin isteklerinin bu elçiyle zerre kadar ilişkisinin olmadığını izaha

³²⁶Başkenti Paris olan ve köklü bir tarihe dayanan Fransa'nın resmi dili Fransızca olmakla birlikte dil bütünlüğünü koruma devletin titizlikle izlediği bir politikadır. Yakın zamana dek Fransız hükümeti ve ulusal eğitim sistemi bu dillerin öğrenimine olanak vermemekteydi ancak günümüzde bu diller kimi okullarda çeşitli düzeylerde öğretilmektedir. Fransa halkının yaklaşık dörde üçü Katoliktir. Ama dinin etkili olduğu yerler belirli bölgelerle sınırlı kalır. Daha çok Doğu'da toplanmış olan Protestanlar çeşitli mezheplere ayrılmıştır. Kuzey Afrika'dan gelen göçmenler dolayısıyla Müslümanlar önemli bir azınlık nüfusunu oluşturmaktadırlar. Ayrıca Paris, Marsilya ve Alsace'ta küçük Yahudi topluluklar bulunmaktadır.

Bu bölümün hazırlanmasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 12, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, İstanbul, 1967, s. 360-379, Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi: <https://www.cia.gov>, G.T.30.04.2010.

gerek bile yoktur. Yabancı hükümetlerin büyük bir ustalıklarla himaye ettikleri Hıristiyanlık adına yardım talep etmek için Fransa'ya başvurduklarını biliyorum. Fransa çoktan beri doğu Hıristiyanlarının koruyucusu sayıldığından Fransa'ya başvuruluyor. Oysa uzun zamandan beri Fransız hükümeti dinî konular hakkında bir ihmalkârlık gösterdiğinden Fransa elçisinin sadece dini konulardan dolayı Ermenilere hizmet ettiğini bilse hemen kendisine izlediği yolu değiştirteceği şüphesizdir. Fransız siyaset adamlarının bu durum üzerine dikkatleri çekilecek olsa, Fransa hükümetinin elçininin bu konu hakkında izlediği davranış şekline engel olmak zorunda kalacağı kanısındayım. İhtiyaç duyulduğu takdirde Fransa parlamentosunda bir nüfuza sahip olduğumun hatırdan tutulmasını rica ederim."³²⁷

Konuyla ilgili bir diğer arşiv belgesinde, Fransa'da bulunan Ermenilerin Fransız Dışişleri Bakanlığı nezdindeki girişimlerine ve Doğu Anadolu'yu ilgilendiren taleplerine ve bu taleplerinin olumlu karşılandığına yer verilmiştir:

*"Fransa'da bulunan Ermeniler Fransa Dışişleri Bakanının huzuruna çıkararak diğer devletler gibi Fransa Hükümeti tarafından da bir konsolos memuru Bitlis'te bulundurulmasını rica etmişlerdir. Bunun üzerine adı geçen Bakan Musul konsolos memurunun Siirt, Bitlis ve Muş'a uğrayarak Van'a kadar bir seyahatte bulunma emrini vermiştir. Musul konsolos memuru şimdi ya Bitlis'te veya Muş'ta olacaktır. Arzulunur. 28 Ağustos 1902."*³²⁸

Ermenilerin Fransa'daki Türk ve Türkiye karşıtı eylemlerinin diğer ülkelere oranla fazla olduğu ve Ermenilerin burada daha organize hareket ettikleri söylenebilir. Bu durumun oluşmasında iki nedenden bahsetmek mümkündür. Birincisi, Fransa'da daha 1800'lü yıllarda Ermenilerin basın yoluyla Türk karşıtı propaganda eylemlerinde bulunmaya başlamış olmaları yani lobcilik eylemlerinin çok eskilere dayanması; ikincisi ise, söz konusu ülkenin Ermeni Sorunu'na en

³²⁷ "Fransa'nın Doğu Hıristiyanlarının koruyucusu sıfatıyla Ermenilere destek olduğu", **Başbakanlık Devlet Arşivleri, Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Sorunu**, Belge 11, 24.II.1894 -Y. PRK. AZJ. 28/23, <http://www.devletarsivleri.gov.tr>

³²⁸ "Van Vilayeti'nden Şifre Telgraf", **Başbakanlık Devlet Arşivleri, Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Sorunu**, BOA. Y. MTV. 233/80, <http://www.devletarsivleri.gov.tr>

başından itibaren kendi çıkarları doğrultusunda verdiği destek şeklinde özetlenebilir.³²⁹

Fransa'daki Ermeni nüfusunun 450.000 ile 600.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.³³⁰ Buna karşılık Fransa'daki Türk nüfusu ise 500.000 dolaylarındadır. Bu anlamda Fransa'daki Türk-Ermeni nüfusunun diğer ülkelere oranla birbirine yakın olduğunu söylemek mümkündür. Ancak soykırımın kabul edildiği birçok ülkede olduğu gibi Fransa'daki Türk nüfusun da gerek siyaset, gerekse kamuoyunda gerektiği şekliyle aktif olmadıkları görülmektedir. Fransa, diaspora Ermenilerinin yaşadığı ülkeler arasında Ermenilerin en fazla örgütlendikleri, siyaset ve yönetim kademesinin yanı sıra basın yayın organlarında da etkili oldukları ülkelerin başında gelmektedir.

Fransa'daki Ermeni nüfusu, başta basın-yayın olmak üzere, kültür, sanat, edebiyat, müzik, siyaset, iç ve dış politikada etkindir. Ermenilerin Fransa'daki çeşitli basın yayın organları arasında, Haratch (Հարաժ) ³³¹ gazetesi, Nouvelles d'Arménie ³³² ve France-Arménie ³³³ dergisi ilk sırada yer almaktadır. ³³⁴ Bunun yanı sıra yine ülke, Ermeni soykırımı iddialarını gündemde tutmak için çeşitli, anıt ve heykellerin dikilmesi, sergilerin açılması ve özellikle de 24 Nisan günlerinde Türkiye karşıtı bildirilerin yayınlanması ve gösterilerin düzenlenmesi bakımından da ayrı bir konuma sahiptir. Günümüzde sadece Fransa'da Ermeni soykırımı iddialarına ithafen dikilmiş 35 adet ³³⁵ anıt bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla Marsilya ³³⁶, Lyon ve

³²⁹ Ermenilerin Fransa'daki faaliyetlerinin geçmişiyle ilgili arşiv belgelerinde dönemin yazışmalarından bu konuya dair muhtelif örnekler görmek mümkündür: "Paris'te bulunan Ermeni öğrenciler, kendi milletlerine sürekli olarak Türkler ve Kürtler tarafından yapılan sözde mezalimin ayrıntılarıyla yayınlanmasını Fransız basınından istemektedirler. Bunlardan bazılarının istenilen tarzda yayın yaptıkları, diğerlerinin de Çarın geri dönüşünden sonra yayında bulunacaklarının öğrenildiği Dahiliye Nezareti'nden yazıyla bildirilmiştir. Gereğini yapılması." Başbakanlık, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1879-1918) Cilt: I**, Belge 30, BOA. HR. SYS.2749/31, Ankara 2002, s.64.

³³⁰ <http://www.haias.net>, G.T. 30.04.2010,

³³¹ Fransa merkezli günlük bir gazete olan bu yayın 1925 yılında Schavarch Missakian tarafından kurulmuştur.

³³² Nouvelles d'Arménie Dergisinin Resmi Web Sitesi: <http://www.armenews.com>

³³³ France-Arménie Dergisinin Resmi Web Sitesi: <http://www.france-armenie.fr>

³³⁴ The Armenian National Committee of France (CDCA) Resmi Web Sitesi: <http://www.cdca.asso.fr>, G.T.30.04.2010.

³³⁵ <http://www.armenian-genocide.org/offset.30>.

³³⁶ Bu anıt 2002 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde dikilmiştir.

Paris³³⁷ olmak üzere Fransa'nın en yoğun şehirlerinde ve en işlek yerlerindedirler. Anıtların bir diğer önemli hususu da, üzerinde Türkiye karşıtı ifadeler yer veriliyor olunmasıdır. Örneğin Paris'teki Gomidas heykelinin üzerindeki yazıya bakıldığında, hem soykırım ifadelerinin kullanıldığı hem de Fransa'ya yardım eden Ermenilerin anısına dikildiği ifadeleri kullanılmıştır:

“Kompozitör - Müzikolog Gomidas Vartabed'in ve 1915 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu içinde, (Jön Türk Hükümeti) XX.yüzyılın İlk Soykırımı'nın Kurbanları Olan: 1. 500 000 ve Fransa için ölen :(savaşçı, gönüllü ve direnişçi) Ermenilerin anısına”

Marsilya'daki Soykırım Anıtı

Lyon'daki Soykırım Anıtı

Paris'teki Gomidas Anıtı

Fransa'da soykırım iddialarıyla ilgili ilk karar 29 Mayıs 1998'de gündeme taşınmıştır. Son derece kısa olan bu kararda kısaca Fransız Meclisi tarafından 1915 Olaylarını soykırım olarak tanıyan bir karar kabul edilmiştir. (*Adopted in first reading by the National Assembly relating to recognition of the Armenian genocide*

³³⁷ Bu anıt 2003 yılında Fransa'nın başkenti Paris'te dikilmiştir.

of 1915.)³³⁸ Söz konusu kararın 17 Mayıs 1995-16 Mayıs 2007 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan ve Türkiye karşıtlığı kadar Ermenistan taraftarlığıyla da bilinen Jacques Chirac'ın döneminde kabul edildiği görülmektedir.

Fransa'nın Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili bir diğer kararı, 7 Kasım 2000 tarihinde kabul edilmiştir. Ancak bu kez karar Fransız Meclisi değil Fransız Senatosu tarafından kabul edilmiştir. 1998 yılı kararıyla biçimsel ve içeriksel olarak benzer özellikler taşıyan bu karar da son derece kısa olup, yine 1915 Olayları'nı soykırım olarak³³⁹ kabul etmiştir. Ancak iki karar arasındaki farklılığın şöyle ortaya konulmasında yarar vardır: 1998 yılı kararı Fransız Ulusal Meclisi tarafından kabul edilmişken, 2000 yılı kararı ise Fransız Senatosu'nun gündemine alınmış olduğu görülür. Bunu bir bakıma, tanınmanın bir üst kurum tarafından gerçekleştirilmesi şeklinde yorumlamak mümkündür.

Fransa Parlamentosu'nda daha söz konusu yasanın hazırlık aşamasında Türk kamuoyundaki rahatsızlık kendini göstermeye başlamıştır. İlk olarak Dışişleri Bakanlığı 18 Ocak 2001'de resmi bir açıklamada bulunmuştur. Söz konusu açıklamada Fransa'nın tarih ve insanlık önünde vahim bir hata işlediği, kararın Türkiye tarafından şiddetle kınandığı, kararın Türk-Fransız ilişkilerine büyük zarar vereceği, kararın bölgedeki barış ve istikrar arayışlarını da olumsuz etkileyeceği, kararın tüm sorumluluğunun Fransa'ya ait olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Fransa nezdindeki Büyükelçisi Sönmez Köksal da Ankara'ya çağırılmıştır.³⁴⁰ Kararla ilgili olarak TBMM tarafından ise bir deklarasyon yayımlanarak, Fransa Ulusal Meclisi'nin gündeminde bulunan yasa tasarısının, ağırlıklı olarak oy kaygısıyla gündeme getirildiği ve tasarının tarihin tahrif edilmesine ve önyargılara dayandığı ifade edilmiştir. Ayrıca tasarının yasalaşması halinde tahrif edilen tarihin yeniden düzeltilmesi ve önyargılardan arındırılmış nesiller yetiştirilmesinin, Fransa'da, âdeta, bir suç haline geleceği ve tasarının kabulü

³³⁸ Fransızca olan kararın İngilizce ve Fransızca metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 23, EK 24 ve EK 25.

³³⁹ Fransızca olan kararın İngilizce ve Fransızca metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 23, EK 24 ve EK 25.

³⁴⁰ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: Fransa Parlamentosu'nda Sözde Ermeni Soykırımı Yasa Teklifinin Kabul Edilmesine İlişkin Hükümet Açıklaması (18 Ocak 2001).

halinde, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilimsel araştırma ve bulguları yayınlama özgürlüğü Fransa için ortadan kalkacağına işaret edilmiştir.³⁴¹ Bir diğer tepki de dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'ten gelmiştir. Ecevit açıklamasında, soykırım iddialarının tarihçilerin tarafsız değerlendirmelerine bırakılması gerektiğini, tarihi bir olay olan 1915 Olayları'nın siyasetin günlük çıkarlarına göre değerlendirmenin büyük bir yanlış olacağını ve Türk ulusunu ciddi biçimde üzecek olan söz konusu tasarının yasalaşması halinde, iki ülke arasındaki ilişkilerin doğal olarak göreceği zararların sorumlusunun Türkiye olmayacağına değinmiştir.³⁴² Konuyla ilgili olarak dönemin Hükümeti tarafından da bir bildiri yayınlanmış ve yine dönemin TBMM Başkanı Ömer İzgi de konuyla ilgili bir basın toplantısı düzenleyerek Fransa Ulusal Meclisi'nde sözde "Ermeni soykırımı" iddialarına ilişkin tasarının kabul edilmesini şiddetle kınadığını bildirmiştir.

Fransa'nın söz konusu kararına yönelik tepkilere bakıldığında diğer ülkelere yönelik en sert tepkinin Fransa'ya gösterildiğini söylemek mümkündür. İlk defa bir ülkeye yönelik soykırım kararları dolayısıyla Türkiye'de iktidarı ve muhalefetiyle birlikte ortak hareket edildiği, STK'lar tarafından Fransız mallarına boykot çağrısında bulunulduğu görülmektedir. Benzer şekilde Türk basınının da en az resmi yetkililer kadar konuyu yakından takip ederek gerekli tepkiyi verdiği anlaşılmaktadır. Ancak sonuçta tüm söz konusu girişimlerin pek de işe yaramadığı görülmektedir. Çünkü Fransa'nın 1998 ve 2000 yılında gündeme aldığı tasarılar 29 Ocak 2001'de "Fransa 1915 Ermeni soykırımını açıkça tanı" cümleleriyle yasalaşmıştır. Yine kısa cümlelerin yer aldığı bu kararı özetle 1998 ve 2000 yılı kararlarının kanunlaşması şeklinde tanımlayabiliriz. Bu kapsamda her geçen yıl ya da aşamalı olarak soykırım kararlarının ilerleme kaydettiği ifade edilebilir. Ancak Fransa'nın söz konusu kararı kanunlaştırmasında Ermenilerin yıllar önce oluşturmaya başladığı lobicilik faaliyetlerinin yanısıra Fransa'daki seçimler de etkili olmuştur.

³⁴¹ Bildirinin tam metni için bakınız Ekler Bölümü EK 2, Fransa Ulusal Meclisindeki bu girişimin uzun ve onurlu bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız dostluk ilişkilerine ve iki ülke arasındaki örnek işbirliğine gölge düşürdüğüne; bu gibi girişimleri destekleyen Ermenistan'ın ulusal menfaatinin Türkiye ile çatışmaktan değil iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğine ilişkin, DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP Grup Başkanvekillerinin ortak önergesi

TBMM Tutanakları, 9.1.2001-41. BİRLEŞİM: <http://www.tbmm.gov.tr>

³⁴² "Ecevit: İlişkilerin göreceği zararın sorumlusu Türkiye olmayacak...", **Başbakanlık Basın Bürosu**, 18 Ocak 2001.

Fransa'nın 2001'de tasarıları kanunlaştırmasının ardından, TBMM Dışişleri Komisyon Başkanı Kamran İnan tarafından Ermeni soykırımını kabul eden Fransız Kanununa bir tür yanıt niteliği taşıyan bir yasa teklifi hazırlanmıştır. 21 Şubat 2001 tarihinde hazırlanan yasa Komisyon'da kabul edilerek Meclisin ilgili komisyonlarına gönderilmiştir. "Uluslararası İddia, İtham ve Saptırmalara Karşı Kanun" başlıklı yasanın içeriği şöyledir;

*"Türkiye, tarihin tespit ve kabul etmediği Ermeni Soykırımı iddialarını reddeder; bunda ısrarlı olunmasını düşmanca davranış addeder. Türkiye, Fransa ve diğer güçlerin Birinci Dünya Savaşı'nda Ermenileri kendi saflarında kullanmalarını, isyana sevk ederek insan kaybına yol açmalarını kınar. Türkiye, ASALA terörüne verilen destek ve himayeyi şiddetle kınar. Türkiye, Yukarı Karabağ ve Azerbaycan topraklarının işgalini, insanların göçe zorlanmasını kınar, kuvvet kullanarak toprak genişlemesini reddeder. Türkiye, Bosna Hersek'te 20 binden fazla insanın dinlerinden dolayı, soykırımına seyirci kalınmasını kınar, Fransa ve diğer Avrupa güçlerinin manevi mesuliyeti bulunduğunu beyan eder. Bütün insanlığı ilgilendiren tarih, siyasi kararlarla değiştirilemez, yazılamaz, saptırılamaz. Hükümet, yukarıdaki maddelerde belirtilen gerçeklerin dünya kamuoyunda tartışılması için gerekli tedbirleri alır."*³⁴³

2001 yılı kararının kanunlaşması ve beraberinde Türk-Fransız ilişkilerinde yaşanan krizin ardından, Fransa'da bu konu bir süreliğine durulsa da bu kez Ermeniler tarafından soykırımın inkârının suç sayılması yönünde bir kararın kabul edilmesi girişiminde bulunulmuştur. Bu yaklaşıma Fransa'da sıcak bakan Fransız Sosyalist Partisi bu yönde bir kararı desteklediklerini açıklarken, Fransa'daki diğer partiler ise bu konuda sessiz kalmayı tercih etmişlerdir.³⁴⁴ Sosyalist Parti'nin önerisi üzerine bu kez Ermeni "soykırımını" inkar edenlere 2 yıla kadar hapis ve 45.000 Avro para cezası verilmesini öngören bir kanun tasarısı 18 Mayıs 2006 tarihinde Fransız Ulusal Meclisi'nde görüşülmüş ancak vakit yetersizliği nedeniyle

³⁴³ Ömer Engin Lütem, "Olaylar ve Yorumlar", **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 1, Ankara, 2001.

³⁴⁴ "Fransız Tarihçilerden Tepki: 'Sözde soykırımın inkârını suç sayan teklif geri alınmalı'", **AB Haber**, 7 Mayıs 2006, "Fransa'da 'Ermeni Soykırımının İnkârını' Suç Sayan Yasa Teklifi", **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Resmi Web Sitesi**, 18 Mayıs 2006.

oylanamayan bu tasarı 12 Ekim 2006 tarihinde Ulusal Meclis'te yeniden görüşülerek Fransız Hükümeti'nin karşı çıkmasına rağmen 106 lehte, 19 aleyhte ve 4 çekimser oyla kabul edilmiştir.³⁴⁵

Sonuç olarak, gerek ülkede Ermeni nüfusunun yoğun olması gerekse buradaki Ermenilerin diğer ülkelere oranla daha aktif olmaları beraberinde Türkiye aleyhinde daha fazla lobicilik faaliyetlerinin yoğunluk kazanmasına neden olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Fransa'nın diğer ülkelere oranla konuya daha fazla yer verdiği ve soykırım iddialarını birden fazla defa parlamento gündemine taşıdığı görülmektedir. Ancak burada Fransa gibi demokratik ve modern bir ülkede Ermeni soykırımı gibi tartışmalı bir konu hakkında kesin yargılara varılması oldukça düşündürücüdür. AB üyesi bir ülke olan Fransa'nın kabul ettiği "soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısı"yla bu ülkede ifade özgürlüğü tamamen kısıtlanmış olmasına rağmen Fransa'nın demokratik Türkiye'nin ise antidemokratik bir ülke olduğunun açıklanması kendi içinde büyük bir çelişki barındırır.

Fransa'nın söz konusu kararını üç temel nedene bağlamak mümkündür. İlk etapta, Fransa'daki Ermeni diasporasının oldukça yoğun bir baskı uyguladığı ve bunun neticesinde de başarılı olduğunu söylemek mümkündür. İkinci olarak, Fransa'nın AB üyesi olması ve bu nedenle Türkiye'nin AB'ye üye olmasını dolaylı ya da doğrudan engellemek amacının da kararların alınmasında etkili olduğu söylenebilir. Bir diğer nedenin ise, dini nedenlerle yani Avrupa'daki mevcut İslamofobia veya Müslüman karşıtlığının da söz konusu kararın alınmasını etkilemiş olma ihtimalidir. Nitekim soykırım iddialarını kabul eden ülkeler göz önünde bulundurulduğunda, zaman zaman dini faktörlerin de bazı ülke kararlarının alınmasında etkili olduğu görülür. Yukarıda öne sürülen nedenlerin yanında, kararların alınmasında Türkiye ile söz konusu ülke arasındaki ilişkiler ile anılan ülkenin Türkiye'ye bakış açısı ile Ermenistan'a yönelik tutumunun ve daha birçok etkeninin kuşkusuz bu süreci etkilediği de göz ardı edilemez. Ayrıca bu tür kararların alınmasında çoğu zaman iç siyasi dengelerin ve oy kaygılarının da etkili olduğu, bu

³⁴⁵ Ömer Engin Lütem, "Günümüzde Ermeni Sorunu", **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.108-109.

nedenle birçok kez konunun iç siyaset malzemesi olarak kullanıldığının da belirtilmesinde yarar vardır.

FRANSA

Başkenti	Paris	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	29 Mayıs 1998- 7 Kasım 2000-29 Ocak 2001
Resmi Adı	Fransa Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri -TBMM - Türk Basını kınama, Cumhurbaşkanı kınama, Nota gönderme, Büyükelçi geri çağırma, ekonomik ilişkileri askıya alma, Fransız mallarının boykot edilmesi, Milletvekillerin kınama mektupları, Başbakan Ecevit'in açıklama yapması, Hükümetin bildiri sunması, TBMM Başkanı İzzet'in basın toplantısı, Dışişleri Bakanı Cem, Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Bernard Garcia'yı Dışişleri Bakanlığına çağırması, DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP Grup Başkanvekillerinin ortak önerge sunması
Nüfusu	64,420,073	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme.
Coğrafi Konumu	Kuzeyinde Lüksenburg, Belçika ve Manş Denizi, Batıda Atlas Okyanusu ve Biskay Körfezi, Güneyde İspanya ve Akdeniz, Doğuda da İtalya, İsviçre ve Almanya ile çevrilidir.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Avrupa Birliği'nde ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı gerekçesiyle tepki, farklı iki görüş; konunun tarihi bir mesele olduğu ve parlamentonun bu tür konularda fikir beyan etmemesi gerektiğini düşünen grup. Bir de soykırımın kabul edilmesi ve Türkiye'ye de kabul ettirilmesi gerektiğini düşünen bir kesim. İki ülke ilişkilerinin zarar göreceğinden endişe etme, Ermenistan'ın Türkiye'den daha önemli bir ülke olduğunu iddia etme, Bu tutumun ifade özgürlüğünü kısıtlayacağını beyan etme.
Dini Yapısı	Katolik, Protestan, Musevi, Müslüman	İncelenen Basın Yayın Organları	Le Monde, Le Figaro, L'Express, Le Parissien, Agence France Presse, Republicain Lorrain, France-2, France-5, France Soir, Le Telegramme, RFI (Radio France International), La Croix, AFD, Dernieres Nouvelles D'Alsace, ARTE TV, Le Point, Le Progress, Valeurs Actuelles, AFP, TV 5 ve International Herald Tribune'dır.
Ülkenin Resmi Dili	Fransızca	İncelenen Haber Sayısı	295
Dönemin Devlet Başkanı	17 Mayıs 1995-16 May 2007- Jacques Chirac	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	600.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Fransız Ulusal Meclisi, Fransız Senatosu,
Türk Nüfusu	500.000	AB'ye Üyelik	AB'ye üye

II.12. İsviçre Milli Konseyi Kararı 2003

İsviçre Parlamentosu³⁴⁶, soykırım iddialarını kabul eden diğer birçok ülkede olduğu gibi konuyla ilgili bir tek karar almıştır. Ancak İsviçre’de Ermeni soykırımının kabul edilmesi için 1995, 2000 ve 2001 tarihlerinde de birtakım girişimlerde bulunulmuşsa da sonuç alınamamıştır. İsviçre Milli Konseyi tarafından 16 Aralık 2003 tarihinde kabul edilen bu karar üç sayfadan oluşmaktadır. İsviçre Parlamentosu’nun Fransızca olarak yayınladığı kararda “*İsviçre Milli Konseyi Parlamentosu) 1915 Ermeni soykırımını tanır. Federal Konsey’den (hükümetten) bu tanımayı not etmesini ve mutad diplomatik yollarla iletmesini ister*” ifadeleri kullanılmıştır.³⁴⁷

İsviçre Konfederasyonu 7,604,467 milyon (2010 verilerine göre) nüfuslu olup 26 kantondan oluşmaktadır ve İsviçre’deki Ermeni nüfusun yaklaşık olarak 3000 ile 5000 arası olduğu tahmin edilmektedir. İsviçre’deki Türk nüfusunun ise, 100.000 olduğu düşünülmektedir.³⁴⁸ Ermenistan Ulusal Meclisi kaynaklarında ise ülkedeki Ermeni nüfusunun 4.500 olduğu kaydedilmiştir. Burada da yine Ermeni nüfusunun oluşumunda 1915 Olaylarının etkili olduğu ve “soykırımdan kurutulanlarla”, Lübnan, Suriye ve Mısır’dan gelen Ermenilerden oluştuğu ifade edilmektedir.

Շվեյցարիայում ապրում է շուրջ 4.500 հայ, որոնց մի մասը 1915թ.

Եղեռնից փրկված էլ Շվեյցարիայում ապաստան գտած հայերի

³⁴⁶ Çift meclisli İsviçre parlamentosu Federal Meclis, Federal Konsey’den ayrı olarak temel iktidar merkezidir.

³⁴⁷ Ömer Engin Lütem, “Günümüzde Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, s.109-11.

³⁴⁸ İsviçre’nin tarihsel evriminde Etrüskler, Raetialılar, Keltler, Romalılar ve Germenler önemli izler bırakmışlardır. Günümüz İsviçre nüfusu esas olarak Alpli ve Kuzeyli halklarla Güney Slav halklarının özelliklerini taşır. Ülkede resmi dil olarak Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanş dilleri kullanılmaktadır. Buna göre %63.7 Almanca, %20.4 Fransızca, %6.5 İtalyanca, %1.5 Sırpça-Hırvatça, %1.3 Arnavutça, %1.2 Portekizce, 1.1% İspanyolca ve diğerleri olmak üzere oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Etnik bakımdan ise konuşulan dillerle benzer şekilde yine %65Almanlar, %18 Fransızlar, %10 İtalyanlar, %1 Romanşlar, %6 ise diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Ülkede dini grup olarak Roma Katolik Kilisesine bağlı olanlar, Protestanlar, Müslümanlar, Ortodokslar ve diğer Hıristiyan gruplardan oluşan dini bir mozaik söz konusudur. **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 17, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, 1967, İstanbul, s.82-89, Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi: <https://www.cia.gov>, G.T.30.05.2010.

սերունդներն են, մյուս մասը եկել է Թուրքիայից, Լիբանանից, Սիրիայից, Եգիպտոսից եւ վերահաստատվել ալյստեղ։³⁴⁹

Նսվիչրե՝դեկ 5.000 ցիարի Երմենի ունիսու ևլ Բրադա յաժայան 100.000՝ե յակն Խրկ ունիս արասնդակի շարբիու րակար քիկեդ քեքմեքեդ. Անքակ Բազի ուկեղերդ օղդո՞ ցի օրնեցի Նելչիկա, Րանսա, Ալմանյա ցի ցի ուկեղերդ Խրկ ունիսու Երմենի ունիսունա օրանա ֆազլա օղսա դա սօջ կօնսու ունիսուն քարարին ակննասի վեա անցեղնեմեի սուրեքնեդ ակթի րօղ օղնայանակարի ցօրումեքեդ. Նսվիչրե՝դեկ Երմենի օղլումս ևլ Երմենիստան Կոմհուրիեթի արասնդ սիկի Բիր Բաջ օղդո՞ ցի վե սիկ սիկ Երմենիստան յօղեթիմի տարֆանդան Նսվիչրե՝դեկ Երմենի դիասօրասնդան օղցուլե Բահսեդի՞դիցի սօլեմեք մումկունդ. Բս տուտս Երմենիստան Կոմհուրիեթի Աղսաղ Մեքլիս Բաժկանի Հօվիկ Աբրահամյան Կենքրե՝դե Նսվիչրե՝դեկ Երմենի կօմիթեի տեմսիլերիլե Բիր արալա ցեղդիցի Բիր օղլանթի սիասնդան կղղանդիցի ևֆադերե յանսիմիժ. Աբրահամյան աչիկլանսնդ, Նսվիչրե Երմենիլերին Երմենիստան՝ն ողսաղ սօրնարիլա յակնդան ևղիլենդիցի վե սօն դերեք օղղանալե օղդկարնդան դոլդո՞ ցի մեմնոնիեթի դիլե ցերերեք, “սօլկիուրին” Նսվիչրե տարֆանդան կաղվու յիչն Բրադակի Երմենիլերին յօղսն Բիր շաֲ ցօսթերդիկերնեդ քիկեդ քեքմիժի.

Շվեյցարիական համայնքը սփյուռքի ամենակուր համայնքներից է, որն առանձնանում է ինքնակազմակերպվածության բարձր մակարդակով։ Եվ ամենեւին էլ պատահական չէ, որ հարաբերականորեն փոքրաթիվ շվեյցարիական համայնքը կարողանում է իրապես մեծ գործեր անել։ Ասվածի խոսուն ապացույցները հայ-շվեյցարական հարաբերությունների ներկա մակարդակն է, ինչպես նաև Շվեյցարիայում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման փաստը։ Սա գիտեն բոլորը, եւ սա իսկապես ոգեւորիչ է։

³⁴⁹ Շնենում ՀՀ ԱԺ նախագահը հանդիպեց շվեյցարիական համայնքի ներկայացուցիչների հետ, Երմենի Աղսաղ Մեքլիսի Րեթմի Վեբ Սիթեի, <http://www.parliament.am/> 30 Ելլուլ 2010.

Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման խնդիրը Հայաստանի քաղաքական օրակարգում է եւ աշխարհասփյուռ հայության կարեւորագույն խնդիրներից մեկն է: Ճանաչում, որը պիտի դառնա «ցեղասպանություն» ողբերգության կրկնությունը բացառելու հիմքն ու երաշխիքը: Այդ հիմքի վրա պիտի դրվեն ցեղասպանություն երեւոյթի դեմ կառուցվելիք քաղաքակրթական պատի քարերը: Ու առաջին քարը Հայոց Ցեղասպանության ժխտման դատապարտումն ու հետապնդում է: ³⁵⁰

İsviçre Parlamentosu'nun kararı, 2003-2004 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Max Binder döneminde alınmıştır. İsviçre coğrafi olarak Avrupa'da yer aldığından Avrupa'da soykırımı kabul eden ülkeler kategorisinde değerlendirilebilir. Soykırım iddialarını kabul eden ülkelerin coğrafi özelliklerine bakıldığında büyük bir kısmının Avrupa'da yer aldığı görülmektedir. Öte yandan İsviçre'deki Türk nüfusu Ermeni nüfusuna oranı oldukça fazla olsa da yine de -diğer bir çok ülkede olduğu üzere- Almanya örneğinde görüldüğü gibi Ermeni grupları kadar organize olamadıkları anlaşılmaktadır.

2003-2004 İsviçre Konfederasyonu Federal Parlamentosu
Ulusal Meclis Başkanı Max Binder

İsviçre Parlamentosu'nun kararına yönelik Türkiye'de bazı tepki ve protesto girişimlerinde bulunulmuş ve kararın tarihi gerçekleri yansıtmadığına dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Dışişleri Bakanlığı'nın diğer ülkelerin kararları

³⁵⁰ Ժնեւում ՀՀ ԱԺ նախագահը հանդիպեց շվեյցարահայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ (Ermenistan Cumhuriyeti Ulusal Meclis Başkanı Hovik Abrahamyan Cenevre'de İsviçre'deki Ermeni Komitesi Temsilcileriyle Bir Araya Geldi), **Ermenistan Ulusal Meclisi Resmi Web Sitesi**: 30.09.2010. Açıklamanın Tam metni için bkz. Ekler Bölümü, Ermenice Haberler EK 6.

almasının ardından da yayınlanan ve geleneksel hale gelen bir kınama yazısının yayımlandığı görülmektedir. Türk Dışişleri Bakanlığı, İsviçre Parlamentosu'nun kararının açıklandığı gün yayınladığı açıklamasında kararı şiddetle kınayarak, Türkiye-İsviçre ilişkilerinin karardan olumsuz etkileneceğine, I.Dünya Savaşı sırasında Ermeniler kadar Türklerin de büyük acılar yaşadığına ve soykırımın Birleşmiş Milletler tarafından hiçbir zaman kabul edilmediğine yer vermiştir. Açıklamada ayrıca söz konusu kararın iki ülke ilişkilerinde yaratacağı olumsuz sonuçlardan da İsviçre'nin sorumlu tutulacağı belirtilmiştir.³⁵¹

Dışişleri Bakanlığı'nın bu açıklamasının da daha önceki ülke kararlarına yönelik yayınladığı açıklamalar ile büyük oranda benzerlik taşımaktadır. Bu nedenle İsviçre Parlamentosu'nun da söz konusu kararı alırken Türkiye'nin daha önce diğer soykırımı kabul eden ülkelere yönelik tutumunu göz önünde bulundurarak Türkiye'nin vereceği tepkinin geçici bir tepki olacağını düşünmüş olması muhtemeldir.

Karara yönelik bir diğer kınama da TBMM'den gelmiştir.³⁵² 22 Aralık 2003 tarihinde, AKP ve CHP gruplarının ortak girişimiyle İsviçre Parlamentosu'nun kararını kınayan bir bildiri oy birliği ile kabul edilmiştir. Ayrıca dönemin TBMM Başkanı Bülent Arınç'da *"Bu Karar Son Derece Talihsiz ve Kabul Edilemez Olarak Değerlendirilmektedir"* ifadeleriyle kararı kınayan bir açıklamada bulunmuştur. Arınç ayrıca İsviçre Konfederasyonu Federal Parlamentosu Ulusal Meclis Başkanı Max Binder'e bir mektup göndererek, Ermeni soykırımının tanınması kararının tepki ve infialle karşılandığını da bildirmiştir.³⁵³

³⁵¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, İsviçre Konfederasyonu parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın Sözde Ermeni Soykırımı İle İlgili Benimsediği Karar Hakkında Hükümet Açıklaması (16 Aralık 2003).

³⁵² İsviçre Meclisi'nin "Soykırım" Kararı... TBMM'den İsviçre Parlamentosuna Cevap: "TBMM, İsviçre Ulusal Meclisi'nin Tarihi Gerçekleri Kasıtlı Biçimde Çarpıtan Hatalı ve Tek Yanlı Kararını Kınamakta ve Kabul Edilemez Olarak Değerlendirmektedir", 22 Aralık 2003, <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anoluyahaberler>

³⁵³ İsviçre Meclisi'nin "Soykırım" Kararı... TBMM, Başkan Arınç: "Bu Karar Son Derece Talihsiz ve Kabul Edilemez Olarak Değerlendirilmektedir", 22 Aralık 2003, **BYEGM**: <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anoluyahaberler>

Kararla ilgili olarak Türk diplomatlardan da bir takım tepkiler gelmiştir. Bu konuda Ömer Engin Lütem, “İsviçre Parlamentosu’nun ülkesinde 20 bini kendi vatandaşı olan toplam 100 bin Türkü ihmal ederek 5 bin Ermeni’yi tatmin etmeye çalışmasını ilk bakışta anlamak güçtür. İsviçre Parlamentosu’nun hangi cemaatin daha kalabalık olduğunu değil, hangisinin daha etkili olduğunu dikkate alarak hareket ettiği anlaşılmaktadır.”³⁵⁴ ifadelerini kullanarak kararın siyasi gerekçelerle alındığına dikkat çekmiştir.

İsviçre’nin bu kararı iki ülke ilişkilerini de doğrudan etkilemiştir. Özellikle İsviçreli yetkililerin Türkiye ziyareti ile Türk yetkililerin İsviçre’ye yaptıkları tüm ziyaretlerde üstünde durulan bir husus olmuştur. Ayrıca İsviçre’nin iki ülke arasındaki ilişkilerin normleştirilmesi ve protokollerin hayata geçirilmesi noktasındaki rolü de göz önünde bulundurulduğunda kararın önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Kararın iki ülke ilişkilerinde yarattığı gerginlik Ermeni basınında da yer aldığı görülmektedir:

Երկու պետությունների հարաբերությունները վատացել էին 2003թ. Շվեյցարիայի խորհրդարանի ստորին պալատի կողմից Հայոց ցեղասպանության փաստն ընդունելուց հետո: Անկարան անգամ չէր յալ էր հայտարարել Շվեյցարիայի ԱԳ նախարարի այցը:

Սակայն 2005թ. Թուրքիայի արտգործնախարարի այցից հետո վիճակը լավացել էր:³⁵⁵

İsviçre’nin söz konusu kararı aslında İsviçre’de bir fikir ayrılığına da neden olmuştur. Konuyla ilgili olarak dönemin İsviçre Büyükelçisi Kurt Wyss’ın “*Türkiye-İsviçre ilişkilerinin zedelenmesinden İsviçre parlamentosu sorumlu tutulacaktır*”³⁵⁶ ifadelerini kullanması buna örnek olarak gösterilebilir. İsviçre basınına bakıldığında

³⁵⁴ Ömer Engin Lütem, “Günümüzde Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, s.109-11.

³⁵⁵ Թուրքիայի նախագահը մեկնում է մի երկիրը, որը ճանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը, www.news.am, (Türk Cumhurbaşkanı, Ermeni Soykırımını Tanıyan Ülkeyi Ziyaret Ediyor)

³⁵⁶ Abbas Uçar, “*İnanç Dünyası: Ermeni Yanlısı İsviçre ve Arabuluculuğu?*”, **Belçika Haber**, 16 Şubat 2010.

özellikle soykırımın inkârını suç sayan yasayla ilgili tartışmalara geniş yer verildiği görülmektedir. Haberlerin içerikleri incelendiğinde genellikle soykırımın inkârını suç sayan yasanın büyük oranda desteklendiği ve hatta Türkiye'nin bu yasaya karşı gösterdiği tepkilerin ise eleştirildiği görülebilir.³⁵⁷ Bazı haberlerde ise, ilginç bir biçimde soykırımı tanıyan ve inkârını suç sayan tek ülkenin İsviçre olmadığı dolayısıyla Türkiye'nin bu konuda İsviçre'ye fazla yüklendiğinden şikayet edildiği anlaşılmaktadır;

“...Ermeni sorunuyla ilgili olarak her zaman İsviçre ve Türkiye arasında soğukluk yaşıyor. AB ülkelerine yanaşmayı göze alamadığından, İsviçre'nin neredeyse “şamar oğlanına” döndüğü söylenebilir. Durum tamamıyla böyle değil. Yıllar önce Türkiye, Ermeni kararıyla ilgili olarak Fransız savunma sanayi ürünlerine boykot uygulamıştı. Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, Recep Tayyip Erdoğan'ın, Alman Federal Meclisi'nden oy birliği ile geçirilen Ermeni kararıyla ilgili hiçbir şey yapmadığı gerekçesiyle “omurgasız politika” yaptığı ithamlarına maruz kalmıştı. Rusya, Polonya ve Arjantin gibi ülkeler ise sadece sessiz uyarılarla işten sıyrıldılar. Ancak İsviçre'ye her zaman düş bilenir. Örnek olarak Türk tarihçisi Yusuf Halaçoğlu meselesi verilebilir...”³⁵⁸

İsviçre Parlamentosu'nun Ermeni meselesiyle ilgili önemli bir diğer kararı da Fransa ile benzer şekilde ciddi biçimde ifade özgürlüğünü kısıtlayan “soykırımın inkârını suç sayan kanunu” olmuştur. Konuyla ilgili olarak Doğu Perinçek ve Yusuf Halaçoğlu'nun Ermeni iddialarıyla ilgili olarak İsviçre'deki bir konferansta soykırımın olmadığı yönünde görüş beyan etmeleri nedeniyle haklarında dava açılmış ve Kırmızı bültenle aranmaya başlanmışlardır. Bu husus iki ülke ilişkilerinde

³⁵⁷ “Nicolas Vardan, “Ankara, Ouchy İnkarcılığını Savunuyor”, **24 Heures**, 25 Temmuz 2005, “Soykırım Yine İnkâr Edildi”, **Tages Anzeiger**, 23-24 Temmuz 2005, “Perinçek İsrarlı”, **24 Heures**, 24 Temmuz 2005, Martin Gmür, “Soykırımı İnkâr Eden Sorgulandı”, **Tages Anzeiger**, 25 Temmuz 2005, Christiane Schlötzer, “Soykırımın Solcu İnkarcısı”, **Tages Anzeiger**, 27 Temmuz 2005, Markus Brotsch, “İsviçre'den Gelen Eleştirilerin Önemi”, **Berner Zeitung**, 28 Temmuz 2005, “Adalet ve Ermenilere Yönelik Cinayetler”, **Neue Zürcher Zeitung**, 28 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara. , s.16-35.

³⁵⁸ Jan Keetmann, “Hesapların ve Küçümsenen Sevginin Arasında... İsviçre'nin Neden Sürekli Olarak Türkiye'nin Hedef Tahtasına Oturduğuna Dair...”, **Basler Zeitung**, 27 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20-21.

yeni bir krize neden olduğundan dolayı iki ülke ilişkilerinde bir durağanlık yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca söz konusu tarihlere İsviçreli parlamenterlerin Türkiye ziyaretleri de iptal edilmiştir.

İsviçre'nin ifade özgürlüğünü ciddi anlamda kısıtlayan bu karar sadece Türkiye'de değil yurtdışında da geniş yankı bulmuştur. Özellikle yurtdışında yaşayan Türkler, İsviçre'nin bu tutumunu şöyle eleştirmiştir:

“...Doğrusu bu meselede bu kadar ileri giden bir ülke olmamıştı. Düşünce özgürlüğü ile tamamen çelişen ve asla bağdaşmayan bu karar aynı zamanda bilime de açık bir savaş ilanıydı ve tek kelimeyle de terbiyesizlikti. Halaçoğlu ayıbının üzerinden çok geçmeden bu kez de Perinçek davası gündeme gelmiştir. İşçi Partisi lideri Doğu Perinçek 2005 yılında Lozan'da yaptığı konuşma nedeniyle İsviçre mahkemesince yargılanmış ve 8 mart 2007'de 90 gün ertelenmiş hapis cezasına ve 3000 İsviçre Frangı para cezasına çarptırılmıştır. Dahası, hakim Perinçek'i İsviçre Ermeni Derneği'ne manevi zarar nedeniyle 1000 İsviçre Frangı ödemeye de mahkum etmiştir. Böylece bir kişi sırf Ermeniler gibi düşünmediği için cezalandırılmıştır...”³⁵⁹

İsviçre'nin gerek 2003 yılında Parlamento düzeyinde soykırımı kabul eden bir karar alması gerekse de soykırımın inkarını suç sayan bir kanunu yürürlüğe koyması bakımından Ermeni meselesine ciddi destek veren bir ülke konumunda olduğu görülmektedir. Hatta halen Ermenistan'da soykırımı inkâr edenlere yönelik hukuki bir yaptırım söz konusu olmadığına göre İsviçre'nin bu tutumuyla “Kraldan çok kralcı” izlenimini uyandırdığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye'nin tüm uyarılarına rağmen soykırım iddialarını kabul eden ve iki kişi (Yusuf Halaçoğlu ve Doğu Perinçek) hakkında soykırım iddialarını reddettikleri gerekçesiyle yasal işlem başlatan bir ülke olan İsviçre'nin, Ermeni sorunu ya da Türkiye-Ermenistan ilişkileri söz konusu olduğunda arabuluculuk görevini yerine getirebilecek en son ülke olması gerekmektedir. Ancak böyle olmadığı ve 2009 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile

³⁵⁹ Abbas Uçar, “İnanç Dünyası : Ermeni Yanlısı İsviçre ve Arabuluculuğu?”, **Belçika Haber**, 16 Şubat 2010.

Ermenistan Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasına ve ilişkilerin geliştirilmesine dair protokollerin İsviçre'nin Zürich kentinde imzalandığı görülmektedir. Türkiye-Ermenistan görüşmelerinde İsviçre'nin arabulucu olması ciddi bir talihsizlik olmakla beraber soruna ne kadar tarafsız yaklaşacağı ya da nasıl bir katkı sağlayacağı da henüz netleşmiş değildir. Bu konuda Türk yönetimine görüşmeler sırasında da ciddi eleştiriler geldiği de görülmektedir;

“...Doğrusu, İsviçre bu haliyle, bu tutumuyla değil arabulucu, müzakerelerde izleyici ülke dahi olmamalıydı. 11 Şubat 2010 itibariyle Türkiye-Ermenistan protokollerinde ciddi bir tıkanma görünüyor. Bu tıkanma aşılır veya aşılamaz, burası tartışılır. Ancak, İsviçre bir taraftan iki ülke arasındaki arabuluculuğunu sürdürürken, diğer taraftan da Türkleri, Ermeni iddialarını reddettikleri için yargılayıp mahkum ediyor ise Türkiye-İsviçre ilişkileri bundan etkilenmek zorundadır. En azından böyle bir ülkenin hala arabuluculuk rolünü sürdürebiliyor olması adeta, Türkiye'nin İsviçre'nin tavrını örtülü olarak kabul ettiği şeklinde algılanabilir ki, bu anlaşılır bir durum değildir. Türkiye, Ermenistan'la neden protokol imzalıyor, bu protokollerin bir nedeni de soykırım kampanyalarının etkisini kırmak ve Ermenistan ile konuyu konuşabilmek değil mi? Bu durumda İsviçre'nin Ermenilerin dahi önüne geçecek kadar aşırıya gitmesi, bunu da Türkiye'nin adeta görmezden gelerek İsviçre'nin arabuluculuğunu sürdürmesi izahı güç bir durumdur...”

Görüldüğü üzere demokrasi ve ifade özgürlüğü gibi hususlarda Fransa örneğinde olduğu gibi diğer ülkelere örnek olması gereken İsviçre ve Fransa'nın soykırımı inkar edenlerin cezalandırılmasını öngören kararlar alarak aslında daha kendi içinde bile bu durumu sağlayamadığı anlaşılmaktadır. Ancak burada şu hususun da belirtilmesinde yarar vardır ki, o da bu kararlar karşısında az da olsa bazı ülkelerin ve kuruluşların söz konusu kanun karşısında farklı bir tutum sergileyerek kararın kendi görüşlerini yansıtmadığı yönünde fikir beyan etmeleri olmuştur.

İsviçre'nin fikir özgürlüğüyle bağdaşmayan bu kararıyla ilgili olarak aslında Türkiye'nin Türk vatandaşlarına yönelik birtakım hukuki yolları devreye sokması

gerektiğini de belirtmekte yarar vardır. Nitekim benzer bir durum Türkiye’de yaşandığında örneğin Hrant Dink’in Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle yargılandığı dönemde, İsviçre’nin de aralarında bulunduğu birçok ülkeden sert tepkiler gelmiş ve Türkiye’de ifade özgürlüğünün tehlikede olduğu, Türkiye’nin ifade özgürlüğü önündeki kısıtlamaları kaldırmadan AB’ye üye olamayacağı yönünde muhtelif beyanat gelmişti. Dolayısıyla benzer bir durumun İsviçre’de veya Fransa’da yaşanması karşısında Türkiye’nin ilgili ülke ile hukuki çerçevede mücadele etmesi ve hatta sonuç alınamaması halinde uluslar arası mahkemelerin devreye sokulması yoluna gitmesi gerekirdi. Ayrıca konuyla ilgili olarak Türkiye’de kamuoyunun yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da dikkatini konuya çekmek ve gerektiğinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de dahil olmak üzere tüm hukuki yolların denenmesi gerekirdi. Ancak Türkiye’nin bu yönde herhangi bir girişimi olmadığı ve diğer ülkelerde olduğu üzere kınamadan öteye gidilemediği anlaşılmaktadır.

İsviçre’nin ifade özgürlüğü ve demokrasi geçmişi dikkate alındığında -Fransa örneğinde de olduğu üzere- bu ülkelerin bu tür kararlar alarak kendi imajlarına ne kadar olumsuz etkide buldukları da düşündürücüdür. İsviçre’nin söz konusu kararıyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise, İsviçre’nin soykırım iddialarını kabul eden kararı almasında büyük oranda Fransa’da etkilenmiş olma ihtimalidir. Nitekim gerek İsviçre’nin yapısal olarak Fransa ile ortak noktalarının olması, gerekse Fransa’nın 2001 yılında soykırım iddialarını kabul etmesinin ardından İsviçre’nin 2003’te benzer bir karar alması bu ihtimali arttırmaktadır. Ayrıca Fransa’da soykırımı inkar edenlerin cezalandırılmasını öngören bir yasanın kabul edilmesi ve ardından İsviçre’de de benzer bir sürecin yaşanması bu ihtimali daha da güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

İSVİÇRE

Başkenti	Bern	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	16 Aralık 2003
Resmi Adı	İsviçre Konfederasyonu	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama, Türk basını protesto, TBMM kınama, köşe yazarları kınama, Büyükelçinin geri çağırılması, İsviçreli Bakanlarla yapılacak görüşmelerin iptal edilmesi, AKP-CHP kınama, Konuyla ilgili temaslarda bulunmak üzere İsviçreye Büyükelçi gönderilmesi.
Nüfusu	7,604,467	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	Avrupa'nın orta kesiminde, dört yanı karayla çevrili ülke, Batıda Fransa, Kuzeyde Almanya, Doğuda Avusturya ile Lihtenştayn, Güneyde ise İtalya ile çevrilidir.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Soykırımın inkarını suç sayan yasa karşısında bu kanunun ifade özgürlüğünü kısıtladığına dair beyanatlarda bulunma, bu kanunun İsviçre gibi demokrasinin beşiği olan bir ülke tarafından alınmaması gerektiğine işaret edilmesi, kararın iki ülke ilişkilerinde gereksiz yere kriz yaratacağı öngörüsünde bulunma.
Dini Yapısı	Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olanlar, Protestanlar, Müslümanlar ve Ortodokslar.	İncelenen Basın Yayın Organları	Basler Zeitung, 24 Heures, Tages Anzeigener, Neue Zürcher Zeitung, Berner Zeitung, Swissinfo, Le Temps, Der Bund, Sonntags Zeitung, Sonntags Blick, NZZ Am Sonntag, Facts, La Liberte, NZZ, İsviçre Haber Ajansı, Das Magazin, SF1, ST. Galler Tagblatt ve Aargauer Zeitung.
Ülkenin Resmi Dili	Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanş	İncelenen Haber Sayısı	19
Dönemin Devlet Başkanı	Max Binder 2003/2004.	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1989-2007
Ermeni Nüfusu	5.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	İsviçre Parlamentosu
Türk Nüfusu	100.000	AB'ye Üyelik	AB'ye üye değil.

II.13. Slovakya Parlamentosu Kararı 2004

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye adaylık süreciyle birlikte soykırım iddialarını kabul eden ülke sayısında hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Özellikle 2000'li yılların ardında AB'ye üye olan ülkelerin parlamentolarında soykırımı kabul eden kararlar alması beraberinde Türkiye'nin AB'ye üye adaylık sürecinin kararları tetiklediği izlenimini uyandırmıştır. İşte bu süreçte parlamentosunda soykırımı kabul eden bir AB üyesi ülke de Slovakya Cumhuriyeti³⁶⁰ olmuştur.

Slovakya Parlamentosu 1915 olaylarını soykırım olarak kabul eden kararı 30 Kasım 2004'te kabul etmiştir. Bir paragraftan oluşan karar Avrupa Birliği'nin Türkiye Cumhuriyeti ile tam üyelik müzakerelerini başlatıp başlatmaması gerektiği üzerine Slovakya Cumhuriyeti'nin tutumunun ne olduğu hakkında yürütülen tartışma sırasında gündeme gelmiştir. Slovakya Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından "*1915 yılında Ermeniler üzerinde işlenen ve Osmanlı İmparatorluğu içinde yüz binlerce Ermeninin ölümüne yol açan soykırımı tanyor ve bu fiili insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak nitelendiriyor*"³⁶¹ ifadeleri kullanılmıştır.

Slovakya'daki Ermeni nüfusu 78 iken Türk nüfusunun 150 olduğu ancak Almanya, Belçika örneklerinde de olduğu üzere nüfusun azlığı ya da çokluğunun değil etkinliğinin kararların alınmasını engelleme ya da sağlamada bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, BYEGM arşivinde Slovakya'nın soykırımı kabul etmiş olmasına rağmen herhangi bir arşiv kaydının tutulmamış olunmasıdır. Yani Slovakya basınındaki gelişmelerin göz ardı edildiği söylenebilir.

³⁶⁰ Eski Çekoslovakya'nın bir parçası olan Slovakya Cumhuriyeti'nin nüfusu 2010 verilerine göre 5,463,046 milyondur. Slovakya nüfusunun yaklaşık 9/10'unu Slovaklar oluşturur. Slovakya'da güneyde yoğunlaşan Macarlar en büyük azınlık grubudur. Batı ve Kuzeydoğu kesimlerinde küçük Çek, Ukraynalı, Alman, Rus ve Polonyalı topluluklar yaşamaktadır. Ülkenin 1 Mayıs 2004'ten beri AB üyesi olan Slovakya'da resmi dil olan Slovence %83.9, %10.7 Macarca, %1.8 Romence, %1 Ukraynaca, ve %2.6 ise diğer diller konuşulmaktadır. Slovakya'da dini bakımdan ise %68.9 Katolik, %10.8 Protestan, %4.1 Yunan Katolik, %3.2 ise diğer dini gruplar temsil edilmektedir.

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 28, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, İstanbul, 1967, s.109-110, Slovakya Hükümeti Resmi Web Sitesi:<http://www.government.gov.sk>, G.T.21.09.2010;

Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi:<https://www.cia.gov>, G.T.20.05.2010

³⁶¹ <http://www.armenian-genocide.org>, G.T.20.04.2010.

Kararın alındığı dönemde Slovakya Cumhuriyeti'nin devlet başkanlığı görevini İvan Gasparoviç yürütmektedir. 2004 yılından itibaren resmi olarak Slovakya Cumhuriyeti başkanlığı görevini yürüten Gasparoviç'in kararından dolayı, Ermenistan devlet başkanı Serj Sarkisyan tarafından bir kutlama mesajı gönderilmiştir. (Kutlama Mesajının Orijinal Ermenice Metni için bakınız Ekler Bölümü, s.452)

“Նախագահ Սերժ Սարգսյանն այսօր շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի Հանրապետության Նախագահ Իվան Գաշպարովիչին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ:

Ուղերձում ասված է.

“Ձերդ Գերագանցություն,

Հայ ժողովրդի եւ անձամբ իմ անունից շնորհավորում եմ Ձեզ եւ Սլովակիայի բարեկամ ժողովրդին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ՝ մաղթելով Ձեր երկրին առաջընթաց եւ բարգավաճում:

Վստահ եմ, որ մեր երկրների միջեւ առկա բարեկամական հարաբերությունները եւ փոխշահավետ համագործակցությունը կշարունակեն զարգանալ եւ ընդլայնվել՝ ի շահ մեր ժողովուրդների:

Ընդունեք խնդրեմ, Ձերդ Գերագանցություն, խորին հարգանքներիս հավաստիքը:”³⁶²

Sarkisyan'ın kutlama mesajında, Ivan Gasparovic'i Anma Günü için aldığı karar dolayısıyla Ermeni halkı ve kendi adına kutladığını ve iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerleyen zamanlarda daha artacağına vurgu yaptığı görülmektedir.

³⁶² Ermenistan Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi: <http://www.president.am>

Slovakya'nın söz konusu kararı Ermeni basınında da geniş yankı bulmuştur ve Sarkisyan'ın gönderdiği tebrik mesajının birçok Ermeni basın yayın organında bir bütün olarak yayımlandığı ve kararın memnuniyetle karşılandığı görülmektedir.³⁶³

Kararın orijinalinde 1915 olaylarının hem soykırım hem de insanlığa karşı suç olarak nitelendirildiği ve herhangi bir gerekçeye dayandırılmadığı görülmektedir. Slovakya'nın diğer AB üyesi ülkeler gibi konuyla ilgili herhangi bir araştırma gereği yapmadan bu yöndeki kararı ister istemez Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı oldukları fikrini uyandırmaktadır. Ayrıca bu durumu, Slovakya'nın da Almanya ve Polonya gibi Yahudilere yönelik geçmişte uygulanan muamelede yani holokost suçuna ortak arama ya da yalnız olmadıkları yönünde bir imaj uyandırma çabası ile ilişkilendirmek de mümkündür. Nitekim, Slovakya'nın söz konusu tutumunun temelinde, I. Dünya Savaşı'na kadar giden nedenlerin etkili olduğunu ve bir dönem ülkede Nazi Almanyası ile aynı politikaların izlendiğine işaret eden Lütem, ülkenin kararı almasında geçmişte Yahudilerin büyük bir kısmının Auswichz toplama kampına gönderilerek ortadan kaldırılmış olunması hususuna dikkat çekmiştir. Lütem ayrıca Slovakya Parlamentosu'nun Yahudilere ve Karpat Almanlarına yönelik muamelelerinden dolayı Avrupa'da saygın bir ülke olarak kabul edilmelerinin engelleneceği düşüncesinden hareketle 1990'da Yahudilerden, 1991'de ise Karpat Almanlarından özür dileyen iki karar da kabul ettiğini ifade etmektedir.”³⁶⁴

Slovakya'nın soykırım kararını kabul etmesinde tabii ki yine çok olmasa da Ermeni azınlığın nüfusunun etkinliğinin ve Türkiye karşıtlığının etkilerinden bahsedilmelidir. Ancak yine de Slovakya gibi Ermenistan'la ikili ilişkiler bağlamında çok da iyi bir diyalogu olmayan bir ülkenin söz konusu kararı, Türkiye'de şok etkisi yaratmıştır. Daha önceki kararlarda olduğu gibi Dışişleri Bakanlığı kararı kınayan bir açıklama yapmış ve parlamentoların bu konuları tartışma yeri olmadığına işaret etmiştir. Kararda ayrıca “*Başkalarına ait tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin*

³⁶³ Նախագահ Սարգսյանը շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ, (Başkan Serzh Sargsyan Slovakya Cumhuriyeti'nin Anma Günü vesilesiyle aldığı karara kutlama mektubu gönderdi.), Sıaq, <http://www.slaq.am/am/news/18732.htm> , Haberin Ermenice metni için bakınız Ekler Bölümü, Ermenice Haberler EK 5.

³⁶⁴ Ömer Engin Lütem, “*Günümüzde Ermeni Sorunu*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, s.111.

yargıda bulunmak ulusal parlamentoların görevleri ve sorumlulukları arasında olamaz”³⁶⁵ ifadelerine de yer verilerek, bu tür konuların siyasi çıkar uğruna kullanılmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Slovakya'nın soykırım kararına bir diğer tepki de, Çukurova Üniversitesi'nden gelmiştir. Çukurova Üniversitesi Strateji Merkezi tarafından hazırlanan açıklamada, söz konusu kararın gerçeklere dayanmadığı, konunun araştırılması için Türk arşivlerin tüm araştırmacılarının hizmetine açık olduğu, bu tür kararların aslında Türkiye'yi yıpratmaya yönelik girişimler olduğu ve 1915 Olayları sırasında Ermeniler kadar Türklerin acı yaşadığına vurgu yapılmıştır;

Slovakya Ulusal Meclisi'nde 30 Kasım 2004 tarihinde Hükümetin hazırladığı AB Aralık zirvesi'nde izlenecek tutum hakkındaki raporun müzakereleri sırasında Hıristiyan Demokratik Hareketi Partisi Milletvekili F. Mikloško'nun teklifiyle “Slovakya Ulusal Meclisi Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan yüz binlerce Ermeni'nin yaşamını yitirdiği 1915'te yapılan Ermeni Soykırımını tanır ve bunu insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabul eder” şeklinde bir karar kabul edilmiştir.

*Çukurova Üniversitesi Senatosu olarak, Slovakya Ulusal Meclisi'nde alınan asılsız Ermeni Soykırımı iddialarını savunan her türlü kararı şiddetle kınadığımızı, Türk ve dünya kamuoyuna ilan ediyor ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yaşamına kasteden bu tür saldırıların amacına ulaşamayacağını bütün ülkelere bir kez daha önemle duyuruyoruz.*³⁶⁶

Slovakya'da Ermeni soykırımı iddiaları 2004'te alınan kararın ardından bu kez de “soykırımın inkârını suç sayan yasa” ile gündeme gelmiştir. Nitekim bu konuda bir çalışma yürüten Slovakya Parlamentosu, söz konusu yasa tasarısıyla ilgili çalışmaların devam ettiğine ve kısa bir süre sonra bu yasanın çıkarılması için gereken tüm koşulların sağlanacağına şöyle değinmektedir:

³⁶⁵ Dışişleri Bakanlığının Slovakya Ulusal Meclisi'nin 30 Kasım 2004 Tarihinde Aldığı Karar Hakkında Hükümet Açıklamasının orijinal metni için bakınız Ekler Bölümü, Parlamento Kararları, EK-27.

³⁶⁶ Çukurova Üniversitesi Senatosu Slovakya Ulusal Meclisinin Asılsız Ermeni Soykırımı İddialarını Tanıma Kararını Kınama Kararı, <http://strateji.cukurova.edu.tr>, G.T.20.05.2010.

“Ermenistan’ın başkenti Erivan’ı ziyaret eden Slovakya Başbakanı ve Adalet Bakanı Stefan Karapin, gazetecilere yaptığı açıklamada, hükümetin girişimiyle parlamentoya gönderilen ‘Soykırım İnkârı’ ile ilgili yasa tasarısının bütün soykırım olaylarını kapsayacağını söyledi.

Tasarıda, Ermeni soykırımını özellikle vurgulandığını anlatan Karapin, tasarının parlamentoda önümüzdeki yılın ocak -şubat aylarında kabul edilmesinin beklendiğini belirtti.

Karapin, müzakereler sırasında hükümetin girişimine muhalif partilerden eleştiri gelmemesi nedeniyle, tasarının kolayca kabul edileceğini düşündüğünü sözlerine ekledi. Slovakya Parlamentosu’nda Ermeni Soykırımını da içine alan soykırım yasa tasarısının kabul edilmesi halinde 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan Ermeni Tehciri’nin soykırım olmadığını söyleyenler 5 yıl hapisle cezalandırılacak.”³⁶⁷

Söz konusu kararın, Fransa ve İsviçre’nin kendi ülkelerinde daha önce çıkarmış oldukları soykırımın inkarını suç sayan kararlardan etkilendiği, yani bu iki ülkenin soykırımın inkarını suç sayan kararlarının aslında bir bakıma diğer ülkelere de emsal teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Slovakya Parlamentosu’nun kararını biçim ve içerik bakımından Polonya, Hollanda ve Litvanya’nın kararı ile ortak özelliklere sahiptir. Ayrıca kararın alınmasına etkide bulunan gerekçelerin de bir bakıma benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Ancak soykırımın inkarının suç sayılması yönündeki girişim bakımından Slovakya’nın kararının Fransa ve İsviçre ile de benzer özelliklere sahip olduğu ve büyük ölçüde kendinden önceki kararlardan da etkilendiğini belirtmekte yarar vardır.

Slovakya’nın bir paragraftan oluşan kararı, diğer ülke kararları ile gerek biçim gerekse içerik bakımından büyük bir benzerlik içindedir. Dahası, gerekçelerini

³⁶⁷ “Ermeni Soykırımını İnkâr Edenlere Slovakya’da da Hapis Cezası”, **Net Haber**, 28 Mayıs 2008, “Slovakya’da ‘Soykırım İnkârı’ Suç Oluyor”, **Milliyet**, 28 Mayıs 2008.

incelediğinde de aynı sonuçlarla karşılaştığı görülmektedir. Bu nedenle, aslında AB üyesi ülkelerin soykırım kararlarını aynı kategoride değerlendirmek ve Türkiye karşıtlığı ile Türkiye'nin AB'ye üye olmasını engelleme isteğinin kararların alınmasını dolaylı bir biçimde etkilediğini söylemek mümkündür.

SLOVAKYA

Başkenti	Bratislava	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	30 Kasım 2004
Resmi Adı	Slovakya Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama, Cumhurbaşkanı kınama.
Nüfusu	5,470,306	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, ikili ilişkilerin artırılacağı taahhüdünde bulunma, basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	Slovakya, Orta Avrupa'da, Polonya'nın güneyinde yer alan bir ülkedir. Eski Çekoslovakya'nın bir parçasıdır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Sessiz kalma, soykırımın inkarını suç sayan yasaya yönelik çalışmaların ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı yönünde beyanda bulunma.
Dini Yapısı	Katolik, Protestan, Yunan Katolik ve diğer	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber olmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	Slovençe	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber olmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	Ivan Gašparovič	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	78	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Slovakya Parlamentosu
Türk Nüfusu	150	AB'ye Üyelik	1 Mayıs 2004'te AB'ye üye

II.14. Hollanda Parlamentosu Kararı 2004

Avrupa'nın kuzeybatısındaki Benelüks ülkelerinin en büyüğü olan Hollanda Krallığı'nın nüfusu 2010 verilerine göre 16,715,999'dur.³⁶⁸ Hollanda'daki Ermeni nüfusuna geçmeden önce kısaca Felemenklerle Ermenilerin ilk dönem ilişkilerine değinmekte yarar vardır. 16. ve 17. yüzyıllardan itibaren Amsterdam'ın deniz ticaretinde giderek öne çıkmasıyla beraber sayısız geminin buluşma noktası haline gelen Amsterdam, Doğu ve Avrupalı yabancılar ve Felemenkler için bir ticaret merkezi haline dönüşmüştür. Ermeni yazar Vahan M. Kurkjiyan *A History of Armenia* adlı eserinde, söz konusu dönemde bölgenin ticari bir merkez haline gelmesinden dolayı buranın "Avrupa'nın İmparatoriçesi" adıyla anıldığını ifade etmiştir. Philip De Curtin ise Hollanda gemilerinin anılan dönemde İngiliz bayrağı altında Osmanlı denizlerine geldiğine, burada ticaret alanında iyi bir konumda olan Ermenilerin ilk defa Felemenklerle ticari ilişkileri kurduklarına dikkat çekmiştir. Özellikle Ermenilerin ticaret alanında giderek kendilerini daha fazla geliştirdiğini ve bu dönemde Ermenilerin kendilerine ait 12 ticaret gemisini olduğunu belirtmiştir.³⁶⁹ Yine belirtilen dönemde özellikle İzmir dolaylarında yaşayan Ermenilerin ticaretle ilgileniyor olmaları ve deniz ticaretindeki faaliyetleri nedeniyle ilk defa Hollandalı tüccarlarla tanıştığını belirten Kurkjian ise, bu dönemde Ermenilerin zaman zaman Hollanda ticaret firmalarının temsilciliğini³⁷⁰ de yaptığını ifade etmiştir.

Ermenilerle Hollandalı tüccarlar arasındaki ilişkilerin 1645'te Doğu Hindistan'da da devam ettiğini ifade eden Kurkjian, Ermenilerin bu kez İran ile Hollandalı tüccarlar arasındaki iletişimde önemli rol oynadığını belirtmektedir. Ermenilerin Hollanda ilk geliş tarihlerinin 1560, ancak ilk yerleşme tarihlerinin ise 1605 olduğunu belirterek bu dönemde Ermenilerin bölgeye inci ve elmas satarak

³⁶⁸ Resmi dili Felemenkçe olan Hollanda, sosyal oluşum bakımından Friz, Sakson ve Frank topluluklarının karışımına dayanır. Tarihsel olarak Hollanda kentleri çok sayıda mülteciye sığınak olmuştur. Siyasal ve dinsel baskılar yüzünden yurtlarından ayrılarak Hollanda'ya yerleşen başlıca topluluklar arasında Huguenotlar, Salzburlular, İsviçreliler ve Portekiz Yahudileri sayılabilir. Günümüzde en büyük iki mezhebi oluşturan Katoliklerin ve Protestanların sayısı birbirine yakındır. **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 15, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, s.386-393, Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi: <https://www.cia.gov>, G.T.20.05.2010.

³⁶⁹ Philip De Curtin, **Cross-Cultural Trade in World History**, University of Cambridge, New York, 1984, s.197.

³⁷⁰ Vahan M. Kurkjian, **A History of Armenia**, Armenian General Benevolent Union of America, New York, 1958, s.384-386.

karşılığında yerli mallar alıp ülkelerine getirdiğine değinmiştir. Felemenklerin Ermenileri bu dönemde İranlı Hıristiyanlar (Persian Christian) veya İzmirli Hıristiyanlar (Christian Smyrniotes) şeklinde çağırdıklarını, zamanla Ermenilerin Felemenkçeyi öğrendiği ve iki toplum arasında evliliklerin gerçekleştiğini böylelikle buradaki Ermeni nüfusunun temellerinin atıldığına yer vermiştir. Ancak burada Ermenilerin ticarete bu kadar kolay iletişim kurmalarında dini faktörlerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.³⁷¹ Daha sonra buradan da yakın diğer Venedik, Marsilya, İspanya gibi diğer yerlere de Ermeni göçünün meydana geldiğini belirten Kurkjian, Fransız işgaliyle Amsterdam'ın nüfusunun oldukça azaldığı dönemde Napolyon Savaşları'yla Hollanda'daki Ermeni nüfusunun neredeyse yok edildiğini belirtmiştir.³⁷²

Hollanda'daki Ermeni nüfusu oldukça eski tarihlere dayanmakla beraber, daha ziyade deniz ticaretinin revaçta olduğu bir dönemi kapsadığı, bu dönemde Ermeni tüccarların bölgeye ticari amaçlarla gidip geldiği ve burada küçük de olsa bir Ermeni toplumunun temellerinin atıldığı anlaşılmaktadır. 21.yüzyıla gelindiğinde ise, Hollanda'daki Ermeni nüfusu 9.000 civarındadır. Buna karşılık Hollanda'daki Türk nüfusu -Almanya örneğinde olduğu gibi- buradaki Ermeni nüfusuna oranla oldukça fazladır. Hollanda'daki toplam Türk nüfusunun 400.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.³⁷³

Hollanda'da Ermeni Soykırımı iddialarının kabul edildiği 2004 yılında, 22 Temmuz 2002–14 Ekim 2010 tarihleri arasında Jan Peter Balkenende'nin Hıristiyan Demokrat Parti'den (CDA) seçilerek Devlet Başkanlığı görevini yürüttüğü görülmektedir.

³⁷¹ Joseph Piton de Tournefort, **Tournefort Seyehatnamesi, İkinci Kitap: Türkiye, Gürcistan, Eremnistan**, Çev: Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, s.198.

³⁷² Kurkjian, **A History of Armenia**, s.386.

³⁷³ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, 2008, Ankara, s.427.

Hıristiyan Demokrat Partili (CDA) Devlet Başkanı Jan Peter Balkenende

Hollanda Parlamentosu 21 Aralık 2004'te³⁷⁴ soykırım iddialarını kabul eden bir karar kabul etmiştir. Hollanda Parlamentosu bu kararda kendi hükümetinden *“Türkiye ile görüşmelerde Ermeni soykırımı konusunun devamlı olarak ve açıklıkla ele alınmasını”* (asks the government within the framework of its dialogue with Turkey to continuously and expressly raise the recognition of the Armenian genocide) talep etmiştir. Bu karar biçim ve içerik bakımından daha önceki ülke kararlarından bir farklılık arz etmektedir. Hollanda Parlamentosu'nun kendi yönetiminden Türkiye ile ilişkilerde konuyu soykırım olarak ele alma talebinde bulunması alanında bir ilktir. Ancak Hollanda'nın Türkiye ilişkileri ve Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda müzakerelerin başlaması hususunda Türkiye'nin lehinde yürüttüğü girişimler göz önünde bulundurulduğunda bu kararın pek de beklenen bir karar olduğu söylenemez.

Hollanda'da soykırımın kabul edilmesinin ardından bu kez Ermeniler tarafından farklı bir arayış içerisine girilmiştir. Hollanda'da soykırım iddiaları 2009 yılında bu kez soykırımı inkar edenlerin cezalandırılması için birtakım çabalar söz konusudur. Halen Hollanda'da resmi olarak soykırımın inkâr edilmesi suç olarak kabul edilmemişse de, bu yöndeki çalışmalarda oldukça ciddi bir yol kat edildiğini söylemek mümkündür. Özellikle 2009 seçimlerinde bu husus daha net bir biçimde görülerek Türk kökenli milletvekili adaylarının listelerden çıkarılması hususuyla yeniden gündeme gelmiştir.

Hollanda'da 22 Kasım 2009 seçimleri öncesinde bir anda yeniden gündeme gelen Ermeni soykırımı iddiaları nedeniyle Hollanda'nın Sosyal Demokrat İşçi

³⁷⁴ Kararın orijinal İngilizce ve Felemenkçe metni için bakınız Ekler Bölümü EK 28: Netherlands Parliament Resolution December 21, 2004, The Second Chamber (House of Representatives) of the States General Assembly.

Partisi'nin listesinde 53.sırada yer alan Erdiñ Saça parti listesinden atılmıştır.³⁷⁵ Benzer şekilde Hıristiyan Demokrat SDA Partisinden 35.sırada yer alan Ayhan Toca ile 56.sırada yer alan Osman Elmacı'nın da soykırım iddiaların reddetmeleri nedeniyle partiden ihraç edilmeleri sağlanmıştır. Hollanda da soykırımın inkârı resmi olarak suç sayılmasa da bu vakalar dolaylı olarak oluşturulan kamuoyu baskısının bireyler üzerinde ne tür sonuçlar doğurabileceğini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Nitekim Sedat Laçiner, Hollanda'nın Türk kökenli milletvekillerinin partilerinden ihraç edilmelerinin ifade özgürlüğüne ciddi bir darbe olduğunu ve bunun Hollanda gibi demokrasinin merkezi olduğunu savunan bir ülke için büyük çelişki olduğunu belirtmiştir.

Konuyla ilgili olarak Ömer Engin Lütem, Hollanda'nın soykırımı kabul eden bir karar almasını bu kez Hollanda'da yaşayan Ermeni azınlığın etkisiyle değil gerçekten Ermeni soykırımı olduğuna inandıkları için bu yönde karar almış olabileceklerini ancak bu kadar hassas bir durum söz konusu ise neden diğer ülkelere karşı da benzer tutumların sergilenmediğini sorgulayarak, kararın altında başka nedenlerin aranması gerektiğine işaret etmiştir.³⁷⁶ Görüldüğü üzere Hollanda Parlamentosu'nun söz konusu karar kapsamı açısından daha önceki ülke parlamentolarının kararları ile benzerlik barındırır da kararın kabul edilme gerekçesinin biraz farklı olduğunu söylemek gerekir. Bu konuda ise Lütem Hollanda'nın kararının temelinde geçmişten bu yana Batı'da var olan oryantalist bakış açısının etkisine değinmiştir.³⁷⁷

Hollanda'daki gelişmelerin ardından Lahey'deki Türk Büyükelçiliği tarafından ihraç kararlarını protesto eden resmi bir açıklama yayınlanmıştır. Açıklamada “*dost ve müttefik olarak düşündüğümüz bir ülkedeki siyasi partilerin tek taraflı görüşlerini parlamento adaylarına empoze etmeye çalışmasını çok talihsiz bir*

³⁷⁵ “Hollanda'da Ermeni Soykırımı İddialarını Reddeden Üç Türk Kökenli Milletvekili Adayının Listelerden Çıkarılmasının Yarattığı Tartışma Sürüyor”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Eylül 2009, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19-20.

³⁷⁶ Ömer Engin Lütem, **Günümüzde Ermeni Sorunu**, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.112.

³⁷⁷ Lütem, **A.g.e.**, s.113.

*gelişme olarak değerlendiriyoruz*³⁷⁸ ifadelerine yer verilmiştir. Hollandalı siyasilere söz konusu yabancı basında da geniş yankı bulmuştur. Ancak nedende neredeyse hiçbir ülke basınında yaşana gelişmenin ifade özgürlüğü boyutuyla değil, daha ziyade milletvekili adaylarının soykırımı inkâr ettikleri gerekçesiyle partilerinden ihraç edildiklerine dikkat çekmişlerdir. ABD basını da konuyla ilgili haberinde “*Hollanda... Siyasi Partiler Soykırımı Reddeden Türk Adayları Listeden Çıkarttı*”³⁷⁹ başlığını kullandığı ve milletvekillerinin neden partiden ihraç edildiği hususunu üzerinde durdukları görülmektedir.

Kararla ilgili bir diğer protestoda Hollanda’daki Overijssel Türk İşçiler Birliği ve Deventer Hacı Bektaş Veli Kültür Cemiyetinin düzenlediği toplantıyla gündeme taşınmıştır. Toplantıya Eski Bakanı Fikri Sağlar ve ODP Başkan yardımcısı Yıldırım Kaya da katılarak sorunun çözümü konusunda neler yapılabileceğine dair bazı önerilerde bulunmuşlardır. Söz konusu toplantıların sayısı artırılarak Utrecht, Amsterdam, Deventer ve Enschede kentlerinde tekrarlanmış ve toplantılara çok sayıda Türk ve Hollandalı katılmıştır.³⁸⁰

Kısacası, Hollanda Parlamentosu’nun kararı da Baltık ülkeleri kararları ile büyük oranda benzerlik arz etmektedir. Ayrıca kararın kabul edilmesinin ardından işleyen süreçte ortaya konan tutumun da benzer bir yolla devam ettiği, yani soykırım kararının kabul ettirilmesinin ardından bu kez bir sonraki aşamaya yani soykırımın inkârının suç sayılmasına yönelik girişimlerin başlatıldığı görülmektedir. Hollanda’daki bu gelişmenin ortaya koyduğu bir diğer sonuç da, yurtdışında zaten sayıları az olan aktif Türklerin de bu tür gerekçelerle siyasetten uzaklaştırılmaları veya Türkiye aleyhinde bir tutum sergilemeleri halinde buldukları ülkede siyaset yapabilecekleri yönünde bir baskı oluşturulduğudur. Bu da ister istemez bu konuda fikir beyan edecek kesimlerin siyasete girmeden önce iki kez düşünmesine neden olmakta ve çoğu zamanda kendi ülke ve kendi bireysel düşüncelerinden fedakârlık yapmalarına neden olmaktadır.

³⁷⁸ “*Türkiye, Hollanda’daki İhraç Kararlarını Eleştirdi*”, **Reuters**, 29 Eylül 2009, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73.

³⁷⁹ “*Hollanda... Siyasi Partiler Soykırımı Reddeden Türk Adayları Listeden Çıkarttı*”, **AP**, 27 Eylül 2009, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.133.

³⁸⁰ “*Fikri Sağlar: Asıl Soykırımı Hollanda Yaptı*”, **BELTURK**, 19 Nisan 2005.

Hollanda'nın kararı diğer ÷lkelerden farklı olarak oryantalist bir bakış açısından kaynaklanmış olsa da, aslında Türkiye'nin AB'ye üyeliği ve coğrafi özellikleri ile Hollanda'nın kendi iç sorunları olan yabancı işçilerin durumu ile dini ve etnik hususların da kararın alınmasını etkilediği gör÷lmektedir.

HOLLANDA

Başkenti	Amsterdam	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	21 Aralık 2004
Resmi Adı	Hollanda Krallığı	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama, Türk basını protesto etme, bir grup aydınının Hollanda'da konuyla ilgili konferansı, toplantı tertip etmesi, Hollanda'daki Türk İşçiler Birliği'nin tepki göstermesi.
Nüfusu	16,715,999	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, Basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	Avrupa'nın kuzeybatısındaki Benelüks ülkelerinin en büyüğüdür.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	
Dini Yapısı	Katolik, Protestan	İncelenen Basın Yayın Organları	De Volkskrant.
Ülkenin Resmi Dili	Felemenkçe	İncelenen Haber Sayısı	1
Dönemin Devlet Başkanı	22 Temmuz-2002-14 Ekim 2010 Jan Peter Balkenende (Hristiyan Demokrat Parti)	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1989-2007
Ermeni Nüfusu	9.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Hollanda Parlamentosu
Türk Nüfusu	400.000	AB'ye Üyelik	AB'ye Kurucu üye.

II.15. Polonya Parlamentosu Kararı 2005

2005 yılında Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili Parlamento nezdinde karar alan bir diğer ülke, Polonya Cumhuriyeti olmuştur. Polonya Cumhuriyeti'nin, 2010 yılı verilerine göre nüfusu yaklaşık olarak 38,482,919 'dur. Ülkede %96.7 Polonyalılar, %0.4 Almanlar, %0.1 Beyaz Rusyalılar, %0.1 Ukraynalılar ve %2.7 diğer etnik gruplar yaşamaktadır.³⁸¹ Dini bakımdan nüfusun %95'i Katoliktir. Toplumda büyük bir ağırlığı ve siyasi etkisi olan Katolik Kilisesi oldukça geniş bir özerklikten yararlanmaktadır.³⁸² Polonya'da 94.000 Ermeni nüfusuna karşı 2.500 Türk yaşamaktadır.

Polonya'da Ermeni iddialarıyla ilgili karar 23 Aralık 1995-23 Aralık 2005 yılları arasında ülkenin devlet başkanlığı görevini yürütmekte olan Aleksander Kwaśniewski döneminde kabul edilmiştir. Polonya'nın 2004 yılı itibariyle Avrupa Birliği'ne katıldığı ve Türkiye'nin de AB'ye katılmasına pek de sıcak bakmayan bir ülke olduğu bilinmektedir. Polonya'nın Türkiye ile ilgili kısmi bir önyargısı ise, ülkenin neredeyse %95'nin Katolik olması yani dini yapının oldukça etkili olması ve Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasından kaynaklanabilir.

1995-2005 Dönemi Polonya
Cumhuriyeti Devlet Başkanı Aleksander Kwaśniewski

BYEGM arşivinde Polonya basınına dair herhangi bir kayıt tutulmamıştır. Aslında Polonya Parlamentosu'nun kararının 2005 yılı gibi yakın bir dönemde

³⁸¹ II. Dünya Savaşı öncesinde Polonya'da birçok değişik etnik topluluk yaşıyor ve bunların sayısı önemli bir oranı buluyordu. Öte yandan Polonya kökenli toplulukların yaşadığı bölgeler Litvanya, Beyaz Rusya ve Ukrayna'ya kadar uzanıyordu. Savaş boyunca işgal altında kalan Polonya'da nüfusu 3 milyona yaklaşan Yahudileri de kapsayan yaklaşık 6 milyon kişi Nazilerce yok edildi. Savaş sonrasındaki göçler ve sınır değişiklikleri nüfusun dağılımını önemli ölçüde etkiledi. Böylece Polonya nüfusu etnik ve dilsel bakımdan daha homojen bir nitelik kazandı. Günümüzde küçük etnik azınlıklar kuzeyde dağınık olarak yaşayan Ukraynalılar, doğu sınırındaki Beyaz Ruslar ve Litvanlar, Silezya'daki Almanlarla sınırlıdır.

³⁸² **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 25, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, 1967, Almanya Maddesi, s.363-370, CIA Resmi Web Sitesi, <https://www.cia.gov>, G.T. 23.06.2010.

alınmış olunması ve Polonya'nın AB üyesi bir ülke olması nedeniyle daha yakından takip edilmesi gerekirken BYEGM'de Polonya basınına dair herhangi bir haber bulunamamıştır. Dolayısıyla ülkede kararın gündeme geldiği tarihlerde Polonya kamuoyunun doğrudan Ermeni soykırımı iddialarını nasıl değerlendirdiğine dair herhangi bir şey söylemek mümkün olamamaktadır.

Polonya Parlamentosu'nun 19 Nisan 2005'te³⁸³ kabul ettiği karar son derece kısa bir paragraftan oluşmaktadır. Litvanya Parlamentosu kararıyla benzer şekilde 1915'te hayatını kaybedenlerin saygıyla anıldığı ve bu suçun hatırlanması ve kınanması konusuna atıfta bulunulduğu görülmektedir;³⁸⁴

*“Polonya Cumhuriyeti Parlamentosu Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Ermeni halkına karşı yapılmış olan soykırımın kurbanlarını saygıyla anar. Bu cürümün hatırlanması ve kınanması tüm insanlığın, tüm ülkelerin ve iyi niyetli kişilerin görevidir”.*³⁸⁵

Kararda doğrudan 1915 Olayları için “soykırım” teriminin kullanılmış olunması Ermeniler tarafından memnuniyetle karşılanırken Polonya Parlamentosu'nun söz konusu kararına yönelik ilk tepki Dışişleri Bakanlığı'ndan gelmiştir. Açıklamada özetle, Polonya'nın söz konusu kararının kınandığı, konuya tek taraflı bir yaklaşımın sergilendiği, kararın iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve parlamentoların halklar arasında kin ve nefret duygularını besleyen girişimlerden kaçınmaları gerektiğine değinilmiştir. Açıklamada ayrıca *“Tarihi olaylar hakkında en sağlıklı kararın tarihçiler tarafından verilebileceğine olan inançla Türkiye, Ermenistan'a, Türk ve Ermeni tarihçilerden bir grup oluşturarak, 1915 yılındaki gelişme ve olayları, sadece Türk ve Ermeni arşivlerinde değil, ilgili*

³⁸³ Kararın orijinal Lehçe ve İngilizce metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 29, Ayrıca Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: Poland Parliament Resolution April 19, 2005.

³⁸⁴ The Polish Parliament, on the basis of Art.33 of the rules of the Polish Parliament - after agreement with the Senior's MP Club, presents the draft of the following resolution: On the 90th anniversary of the Armenian Genocide in Turkey during the 1st World War. The resolution is motivated by the representative of the Presidium of the Polish Parliament.

³⁸⁵ Polonya Parlamentosu Kararı Belge 37, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Ed: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.416.

*diğer bütün ülkelerin arşivlerinde araştırarak, vardıkları sonuçları uluslararası kamuoyuna açıklamalarını önerisinde*³⁸⁶ bulunulduğu da ifade edilmiştir.

Karla ilgili bir diğer kınama yazısı da TBMM'den gelmiştir. Dönemin TBMM Başkanı Bülent Arınç, Polonya Meclis Başkanı Włodzimierz Cimoszewicz'e bir kınama mektubu göndermiştir. Arınç mektubunda, *“tarihimizde sakladığımız ya da bizi utandıracak hiçbir şey yoktur. Tüm işbirliği çağrılarımız, iyi niyetimiz ve tüm şeffaf davranışlarımıza rağmen sözde Ermeni soykırımı konusunda karşı taraftan iyi niyet belirtisi olabilecek bir adım görülmemiştir. Bu da bizim haklılığımızı ve kendi tarihimize olan güvenimizi göstermektedir*³⁸⁷ ifadelerini kullanmıştır. Mektupta ayrıca söz konusu karardan duyduğu üzüntü ve hayal kırıklığını da dile getiren Arınç *“Birinci Dünya Savaşı koşullarında Türkler ile Ermeniler arasında yaşanan karşılıklı trajik olayların dost bir ülkenin Meclisi tarafından tek yanlı yorumlanması halkımızı derinden üzdüğünü ve tarihin bu döneminin, Türkiye ve Türk Ulusu aleyhinde önyargılar yaratacak siyasi emellere alet edilmesini kabul etmenin mümkün olmadığını*³⁸⁸ da dile getirmiştir.

Polonya Parlamentosu'nun söz konusu kararı diğer ülke parlamento kararları ile karşılaştırıldığında, Türkiye çapında resmi kurumlardan Fransa'nın kararında olduğu gibi, fazla tepki alan bir karar olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda, örneğin Harp Akademileri'nde yıllık değerlendirme yapan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök konuşmasında, Ermeni soykırımı iddialarına da değinerek, Ermenistan'ın tutumunu “kaygı verici” olarak nitelerken, Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkilerini normalleştirmek arzusunda olduğunu asılsız soykırım iddialarının siyasi ve hukuki boyutunun Lozan Antlaşmasıyla kapandığını ve Ermenistan'ın uluslararası temel hukuk kurallarına uyması gerektiğini ifade etmiştir.³⁸⁹

³⁸⁶ Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, No:65 - 20 Nisan 2005, Polonya Meclisi'nin 1915 Yılındaki Olayları Soykırım Olarak Tanımlayan Kararı hk.

³⁸⁷ “TBMM Başkanı Arınç, Polonya Meclis Başkanı Cimoszewicz'e Kınama Mektubu Gönderdi”, **TBMM Basın Açıklamaları**, 27 Nisan 2005, Açıklamanın tam metni için bakınız Ekler Bölümü TBMM Kınama Mektupları, EK 1.

³⁸⁸ “TBMM'den, Sözde Ermeni Soykırımı İle İlgili Karar Alan Polonya Meclisi'ne Tavr...”, **TBMM Resmi Web Sitesi**, 27 Nisan 2005.

³⁸⁹ Sedat Laçiner, “Polonya ve Ermeni Sorunu”, **USAK Resmi Web Sitesi**, <http://www.usakpedia.com>, G.T.23.06.2010.

Polonya Parlamentosu'nun söz konusu kararı Türkiye'de ciddi bir krize neden olmuş, hem TBMM, ordu hem de Dışişleri Bakanlığı nezdinde konuyla ilgili protestolar gündeme gelmiştir. Ancak tüm protestolara rağmen konuyla ilgili herhangi bir geri adım atılmadığı ve Polonyalı parlamenterler tarafından kararın Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile ilişkilendirilmesi gerektiğine dair açıklamalar gelmiştir.

Kararın alınmasında siyasi nedenlerin etkili olduğunu dile getiren O. Fırat Baş, “Karşıtlığı Derinleştirmek” başlıklı makalesinde, Polonyalı parlamenterlerin ikili ilişkilerde meydana gelebilecek olası bir krizin önüne geçebilmek için kararın ardından hemen Türkiye'ye yönelik birtakım ziyaretlerde bulunmaya başladıklarına ve bunun da bir bakıma “*Polonya dış siyasetinde Türkiye'ye verilen önemin açık bir göstergesi olarak (ve tahmin edilebileceği gibi, ilişkileri eski düzeyine yaklaştırabilmek amacıyla)*” değerlendirilebileceğine işaret etmiştir. Baş ayrıca, Türkiye'ye üst düzey ziyaretleri sırasında Polonyalı yetkililerin bir kez daha AB yolunda Türkiye'ye tam destek sözlerini yinelediklerini ifade etmiştir.³⁹⁰

Polonya Parlamentosu soykırım iddialarını resmen kabul ettikten sonra, Türkiye-Ermenistan arasında ilişkilerin iyileştirilmesi konusunda arabuluculuk teklifi de gelmiştir. Ermenistan tarafından sıcak karşılanan bu öneri, Türkiye tarafından reddedilmiştir.³⁹¹

Polonya Parlamentosu'nun söz konusu kararının ardından, diğer ülke kararlarında olduğu üzere, Türkiye'nin çeşitli düzeylerde kararı protesto ettiği ancak konuyla ilgili geri adım atılmasını sağlayamadığı görülmektedir. Ancak Türkiye'nin Polonya ile olan tarihi, siyasi ve ticari ilişkileri gözönünde bulundurduğunda ülkenin bu yöndeki kararının aslında tamamen iç siyasi nedenlerle alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim konuyla ilgili araştırmacıların çoğunun da hemfikir olduğu temel husus siyasi nedenlere işaret etmektedir.

³⁹⁰ O. Fırat Baş, “*Karşıtlığı Derinleştirmek*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 23-24, Ankara, 2006.

³⁹¹ Laçiner, “*Polonya ve Ermeni Sorunu*”, **USAK Resmi Web Sitesi**, <http://www.usakpedia.com>, G.T.23.06.2010.

Yahudi holokostunun -daha doğrusu holokostun, tarihi ya da bilimsel değil ama siyasi yorumlarla- Ermeni Olayları'yla özdeşleştirilmesi sonucunda, böylesine bir kararın ortaya çıkışı dolaylı bir biçimde olağan kılınmıştır. Nitekim Almanya örneğinde olduğu üzere, soykırım konusunda tek olunmadığı “suça ortak arama” gibi bir psikolojinin de Polonya'nın söz konusu kararındaki etkisi düşünülebilir. Bir diğer husus ise, Sovyetler Birliği döneminde Polonya'da, NATO'nun sadık üyesi Türkiye hakkında olası bir Türk sempatanlığının da yok edilerek bunun Türk düşmanlığına dönüştürülmüş olması ihtimalidir. Ayrıca AB ülkelerindeki mevcut Türkiye karşılığı ve Komünist ülkelerde olduğu gibi Lütem'in de değindiği husus olan “kendi eksikliklerini telafi etmek için, insan haklarının savunulmasında aşırı bir çaba gösterilmesinin” de rolü olduğu söylenebilir.

Sonuçta, söz konusu kararın alınmasında ülkedeki Ermeni azınlığın önemli bir etkisi olmakla beraber burada siyasi ve dini faktörlerin de devreye girdiğini söylemek mümkündür. Aslında kararın tamamen bir iç siyaset malzemesi olarak kullanıldığı, bunun yanısıra Polonya'nın AB üyesi olması nedeniyle Türkiye karşılığının ve tarihi geçmişin de kararı etkilediği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin diğer ülke parlamentolarında olduğu üzere, kararın alınmasının ardından konuyu kısa sürede unutacağı ve bunun iki ülke ilişkilerini ciddi düzeyde etkilemeyeceğine olan bir kanının da, bu tür bir kararı etkilemesi muhtemeldir.

POLONYA

Başkenti	Varşova	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	19 Nisan 2005
Resmi Adı	Polonya Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Genelkurmay Başkanlığı, Türk Basını kınama, Polonya Meclisine mektup gönderme, Türk Basını kınama ve geniş yer verme, Yazar ve araştırmacılarından tepkiler, TBMM Meclis Başkanı Polonya Parlamentosuna mektup gönderme
Nüfusu	38,482,919	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme.
Coğrafi Konumu	Baltık Denizi ile Karpat dağları arasında yer alır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	Lehçe	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	23 Aral. 1995 23 Aral. 2005- Aleksander Kwaśniewski	BYEGM Arşivinde Konuyla ilgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	94.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Polonya Parlamentosu
Türk Nüfusu	2.500	AB'ye Üyelik	2004 itibarıyla AB'ye Üye.

II.16. Almanya Federal Meclisi Kararı 2005

Almanya Federal Cumhuriyeti, 81.000.000 nüfuslu (2010 yılı verilerine göre) olup 16 eyaletten oluşur. Almanca konuşan haklar etnik kökenleri, lehçeleri, siyasal mirasları ile büyük farklılık gösterir. Almanlar, %34 Protestan, %34 Roman Katolik ve %3.7 Müslüman ve % 28.3 ise diğer dinlerden oluşmaktadır. BM, AB, NATO, G8 ve Kyoto Protokolü gibi uluslararası kuruluşlara üye olan Almanya Avrupa meselelerinde yüksek ülke nüfusu ve ekonomik gelişmişliğiyle dünya seviyesinde kilit rol oynamaktadır. Günümüzde ülkede Almanlardan sonra en yoğun yaşayan etnik gruplar arasında Türkler %2.4'lük bir oranla ilk sırada yer almaktadır.³⁹²

Almanya'da büyük bir Türk nüfusu mevcuttur; ancak lobcilik faaliyetlerinin nüfuslarıyla doğru orantılı olduğunu söylemek her zaman mümkün olmayabilir. Bunda, gerek Almanya'ya giden Türk nüfusunun eğitim, kültür ve bilinç düzeyi ile orantılı etkileşiminin gerekse de Almanların ülkedeki etnik gruplara yönelik politikalarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Konuyla ilgili Ömer Engin Lütem, Almanya'nın ülkesindeki etnik gruplara ve özellikle de Türklere yönelik politikalarında uyguladıkları entegrasyon fikrinin pek de başarılı olamadığını, bunun bir bakıma asimilasyon anlamına geldiğini ve Almanya'daki Türklerin aradan üç kuşak geçmesine rağmen, milli benlikleri ile örf ve adetlerini koruduklarını ifade etmiştir. Lütem ayrıca, Almanya'nın birleşmesinden sonra, ülkede genel olarak demokrasi ve insan hakları değerlerinin özümsemediğine ve Doğu Almanyalıların Alman toplumuna katılmasıyla ırkçı davranışlar ve yabancı düşmanlığının giderek arttığına dikkat çekmiştir.³⁹³

Alman Parlamentosu'nun soykırım iddialarını kabul eden kararı 2004-2010 yılları arasında başkanlık görevini yürütmekte olan Horst Köhler döneminde kabul edilmiştir. 2010 itibariyle soykırımı kabul eden 20 ülke içinde Ermeni ve Türk nüfusunun birbirine oranı en farklı olan ülke Almanya'dır. 68.000 Ermeni nüfusuna

³⁹² **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 2, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, Almanya Maddesi, Cilt II: s.1-33 ve Cilt I: 423-430, <https://www.cia.gov>, G.T.26.08.2010.

³⁹³ Ömer Engin Lütem, "*Günümüzde Ermeni Sorunu*", **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009, s.116.

karşılık, ülkede 4.000.000 Türk yaşamaktadır. Bu rakam mevcut Ermenistan Cumhuriyeti'nin³⁹⁴ nüfusundan bile fazladır.

1 Temmuz 2004-31 Mayıs 2010 Yılları Arasında Almanya Federal Cumhuriyeti Başkanlık Görevini Yürüten Horst Köhler

Almanya'da Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili ilk karar 23 Şubat 2004'te Alman Parlamentosu'na sunulmuştur. Bu karar Yeşiller tarafından desteklenirken Sosyal Demokratlar tarafından ise olumlu karşılanmamıştır. Ancak daha sonra Sosyal Demokratlar da oy kaygısıyla tasarıya karşı çıkmaktan vazgeçmiş ve tasarı üzerinde birtakım değişiklikler gerçekleştirildikten sonra 15 Haziran 2005 tarihinde kabul edilmiştir.³⁹⁵

Almanya'daki Ermeni nüfusunun söz konusu kararın alt yapısına yönelik çalışmalarının çok daha eskilere dayandığını söylemek mümkündür. Alman Parlamentosu'nun kararı alma süreciyle ilgili dönemde yaşananlara, Burak Gümüş "Alman Federal Meclis'inin Sözde Ermeni Soykırımı'nı Tanımasının Nedenleri ve Siyasal Protestanlığın Rolü Üzerine" başlıklı makalesinde şöyle değinir:

...Aslında beş yıl önce durum Türkiye açısından çok daha olumlu idi. 2000 yılının Nisan ayında Almanya Federal Parlamentosu'na sunulan "Soykırım'ı mahkûm etme zamanıdır!" isimli imza kampanyası, bir sene sonra meclisin dilekçe komisyonunca "Yaraların açılması yerine iyileştirilmesi gerekir" ibaresiyle Alman Dışişleri Bakanlığı'na yönlendirilmiştir ve bu yönlendirme önerisi onaylanmıştır. Dilekçe komisyonunun 10 Ekim 2001 tarihli basın açıklamasına göre, Alman Dışişleri bu konuyla 2001 senesinin Haziran ayında ilgilenmiş ve Türk tarafının, Ermeni ve Türklerin ortak geçmişlerinin

³⁹⁴ Ermenistan Cumhuriyeti'nin nüfusu Temmuz 2010 verilerine göre 2,966,802'dir.

³⁹⁵ Kararın orijinal İngilizce ve Türkçe metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 30.

*gayri resmi bir biçimde sivil toplum örgütleri tarafından ele alınmaya başladığına işaret edilmiştir. Komisyon bu konuyu böylece kapatmıştır...*³⁹⁶

Alman Federal Meclisi'nin kabul etmiş olduğu karara bakıldığında, ilk dikkat çeken husus kararın uzunluğudur. İki sayfadan oluşan kararın başlığında “1915 Ermeni Sürgün ve Katlinin Hatırlanması ve Anılması: Almanya Türkler ve Ermenilerin Barışmasına Katkıda Bulunmalıdır”³⁹⁷ ifadeleri kullanılmaktadır. Kabul edilen tüm diğer parlamento kararları ile karşılaştırıldığında en uzun metne sahip olan bu karar, SPD (Sosyal Demokrat Parti), CDU/CSU (Hıristiyan Demokrat Birlik ve Hıristiyan Sosyal Birlik Partileri), Bündnis 90/Die Grünen (Birlik 90/Yeşiller) ve FDP (Hür Demokrat Parti) gruplarının önergesi ile hazırlanmıştır.

Kararda soykırım sözcüğü kullanılmamış olunmakla beraber, bu anlama gelebilecek ifadeler kullanılmıştır. Kararın ilk paragrafında,³⁹⁸

*“Almanya Federal Meclisi, Ermeni halkının Birinci Dünya Savaşı sırasında ve öncesinde hedef olduğu şiddet, katliam ve sürgünün anısı önünde eğilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Jön Türk Hükümeti'nin, Anadolu'da Ermenilerin neredeyse tamamen katledilmesine yol açan girişimlerinden üzüntü duymaktadır. Federal Meclis, Ermenilerin organize bir şekilde sürgün edilmeleri ve yok edilmeleriyle ilgili kapsamlı bilgilere rağmen bu korkunç olayları durdurmaya teşebbüs dahi etmemiş olan Alman İmparatorluğu'nun oynadığı yüz kızartıcı rolden de üzüntü duymaktadır”*³⁹⁹ denilmiştir.

Görüldüğü gibi daha ilk paragrafta soykırım kelimesi kullanılmamış olunsa da “şiddet, katliam, sürgün, yok edilme, korkunç olay, yüz kızartıcı olay” ifadeleri ile Türkiye suçlanmıştır. Paragrafta dikkat çeken bir diğer husus ise, Dünya Savaşı

³⁹⁶ Burak Gümüş, “Alman Federal Meclisi'nin Sözde Ermeni Soykırımı'nı Tanımasının Nedenleri ve Siyasal Protestanlığın Rolü Üzerine”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı:20-21, Ankara, ASAM-ERAREN Yayınları, 2005-2006, s.138.

³⁹⁷ Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.115.

³⁹⁸ Kararın orijinal İngilizce ve Türkçe metni için bakınız Ekler Bölümü EK 30 ve “Germany Parliament Resolution”, June 15, 2005, **Ermeni Soykırım Müzesi Resmi Web sitesi**: <http://www.genocide-museum.am/eng>.

³⁹⁹ “Almanya Federal Meclisi Kararı–15 HAZİRAN 2005”, Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.417.

yıllarında “*Alman İmparatorluğunun oynadığı yüz kızartıcı rol*” ifadeleri olmuştur ki bu kelimelerle Almanların yaşananlardan haberdar olduğu ve kendi çıkarları doğrultusunda yaşananlara müdahale etmediği anlamı çıkmaktadır.

Kararın ikinci paragrafında, gerek Osmanlı gerekse Alman İmparatorluğu’nda bazı kişilerin yaşananlara direndiği ve Ermenileri kurtarmaya çalıştığı, bunlar arasında Dr. Johannes Lepsius’un önemli bir yeri olduğu ve Lepsius gibi kişilerin hatıralarının canlı tutulması gerektiğine şöyle vurgu yapılmıştır:

*“Federal Meclis bu olayları anarak, zor koşullarda ve dönemin hükümetine direnerek Ermeni kadınlarının, erkeklerinin ve çocuklarının kurtarılması için sözle ve eylemleriyle çaba sarf eden tüm Almanların ve Türklerin önünde saygıyla eğilmektedir. Özellikle, kararlılıkla ve etkili bir şekilde Ermeni halkının kurtulması için mücadele eden Dr.Johannes Lepsius anısı canlı tutulmalı ve Ermeni, Alman ve Türk halkları arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla geliştirilerek korunmalıdır.”*⁴⁰⁰

Federal Meclis’in bu kararı aracılığıyla Ermeni, Alman ve Türk hakları arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine hizmet edileceğine yer verilmesi, bir bakıma sorunun sadece Türkiye-Ermenistan değil, Türkiye-Almanya-Ermenistan üçgenine de etki ettiğine işaret etmektedir.

Kararın üçüncü paragrafında, bir kez daha Almanların kendi geçmişlerine atıfta bulunarak “her milletin kendi geçmişiyle yüzleşmesi gerektiği” hususuna vurgu yapılarak, bunun her millet tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir:

“Almanya Federal Meclisi kendi uzun deneyimlerine dayanarak, kendi geçmişinin karanlık yönleriyle yüzleşmenin her millet için ne kadar zor olduğunun bilincindedir. Ancak aynı zamanda, geçmişin dürüstçe ele alınması gerektiği ve bunun barışma için en önemli temel olduğu inancını da taşımaktadır. Bu özellikle Avrupa’nın, her milletin tarihinin karanlık

⁴⁰⁰ “Almanya Federal Meclisi Kararı–15 HAZİRAN 2005”, Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.417.

yönlerinin açık bir şekilde ele alındığı anımsama kültürü çerçevesinde geçerlidir.”⁴⁰¹

Almanya'nın her milletin geçmişiyle yüzleşmesi hususunda ifade ettiklerinin objektif olduğunu söyleyebilmek için benzer kararların başka ülkeler için de alınması gerektiğinden, bu ifadelerin taraflı olduğu anlaşılmaktadır. Burada ayrıca “Almanya'nın kendi uzun deneyimleri” ifadeleri ile Yahudi holokostunun kastedildiği ve bir bakıma iki olay arasında bir benzerlik kurulmaya çalışıldığı da söylenebilir.

Kararın dördüncü maddesinde, bir yandan konunun halen Türkiye’de rahatlıkla tartışılmadığına değinilirken diğer yandan Federal Meclis’in Türkiye’nin, “anımsama kültürü anlamında bu konuyla daha fazla ilgilenmeye başladığı yönünde” bazı olumlu işaretlerin görüldüğüne vurgu yapılarak bu girişimler şöyle sıralanmıştır;

“-Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk defa Ermeni asıllı Türk vatandaşlarını Ermenilere karşı islenen suçlar ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında görüşmelerde bulunmak için davet etmiştir.

- Viyana’da Türk-Ermeni Kadınlar Diyalogu gerçekleşmiştir.

- Türk ve Ermeni tarihçiler arasında ilk temaslarla belgeler konusunda karşılıklı bir değiş tokuş başlatılmıştır.

- Başbakan Erdoğan Ermeni Patriği Mesrob ile birlikte İstanbul’da Türkiye’nin ilk Ermeni müzesinin açılışını yapmış, Türk ve Ermeni tarihçilerinden oluşan ikili bir komisyonun kurulmasını kamuoyunda önermiştir.”⁴⁰²

Bu yönüyle de Almanya'nın söz konusu kararı daha önceki parlamento kararlarından ayrılmaktadır. Türkiye’de ifade özgürlüğünün olmadığı yönündeki iddiaya ise, İstanbul’da gerçekleştirilmesi planlanan bazı tepkiler nedeniyle ertelenen konferansın örnek gösterildiği anlaşılmaktadır;

⁴⁰¹ “Almanya Federal Meclisi Kararı– 15 HAZİRAN 2005”, Lütem, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, s.417.

⁴⁰² Kararın orijinal İngilizce ve Türkçe metni için bakınız Ekler Bölümü EK 30.

“...25-27 Mayıs 2005 tarihlerinde uluslararası düzeyde saygın Türk bilim adamlarının katılımıyla İstanbul düzenlenmesi öngörülen Ermeni Konferansı'nın Türk Adalet Bakanı tarafından engellenmesi ve bu bilim adamlarının Türk Hükümeti'nin görüşüne ters düşen fikirlerinin “Türk milletinin arkadan hançerlenmesi” anlamına geldiği şeklinde karalanması Almanya Federal Meclis'inde derin bir endişe uyandırmıştır.”⁴⁰³

Beşinci maddede -yine kararın üçüncü maddesinde olduğu gibi- Almanların 1915 Olayları'ndaki sorumluluğuna atıfta bulunularak “*Ermeni halkına karşı islenen suçların yok sayılmasında katkısı bulunan Almanya da, kendi sorumluluğuyla yüzleşmek durumundadır. Bunun için, geçmişin açtığı uçurumları asarak barışma ve anlaşmanın yollarını aramaları konusunda Türklerle Ermenileri desteklemek de bu sorumlulukların bir parçasıdır*” ifadeleri kullanılmıştır. Kararda sık sık Almanya'nın “tarihi sorumluluğu” denilmesi, aslında bir bakıma -daha önce de belirtildiği üzere- Yahudi holokostu ile benzerlik kurma çabalarıyla açıklanabilir. Nitekim bu yönde bir benzerlik kurma çabasının diğer parlamento kararlarında söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Alman basınında da zaman zaman bazı haberlerin yayımlandığı ve I. Dünya Savaşı sırasında yaşananlara Almanların şahit olduğu şöyle iddia edilmektedir:

“...Ermenilerin kaderiyle, hiçbir ülke Almanya kadar içli dışlı olmamıştır. Subaylarının yüzlercesi savaş müttefiki Türkiye'nin ordusuna harekatlarda komutanlık ediyordu. Bazı generaller tehcirin planlanması ve yürütülmesine katıldılar, hepsi olanlara şahitti. İmparatorluk Hükümeti, Konsolosluklar ağı aracılığıyla Anadolu'nun en ücra köylerine varıncaya kadar ölüm yürüyüşleri ve katliamdan haberdardı. Alman konsoloslar, Konstantinople'deki Büyükelçiliğe, Dışişleri bakanlığına ve Berlin'deki Başbakanlığa müttefikin katliamlarına karşı koyması yolunda çaresizlik içinde çağrı yağıdırıyorlardı. İmparatorluk Şansölyesi Theobald von Bethmann-Hollweg, Büyükelçi Paul Graf Wolff-Metternich'in bir raporunun altına şöyle yazmıştı: “Ermeniler

⁴⁰³ Kararın orijinal İngilizce ve Türkçe metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 30.

*telef olsa da olmasa da, tek hedefimiz, Türkiye'yi savaşın sonuna kadar yanımızda tutmaktır.*⁴⁰⁴

Kararın altıncı maddesinde ise, Almanya'nın Ermenilere sağladığı imkanlar ve Türklerle Ermeniler arasında barışın sağlanması yönünde harcadığı çabaya dikkat çekilmiştir;

*“Almanya'nın iki büyük kilise örgütü Türkiye'den gelen Ermenilerin entegrasyonu için uzun süredir çaba sarf etmektedir. Burada oluşan Ermeni cemaatleri buluşma ve anma imkanları sunmaktadır. Özellikle Almanya'da Türkiye'den gelen çok sayıda Müslüman Türk'ün yaşamayı nedeniyle geçmişi göz önünde bulundurmaya ve böylece barışmaya katkıda bulunmak önemli bir görevdir.”*⁴⁰⁵

Sonuç olarak, Almanya'nın söz konusu kararı almasında birden fazla nedenin olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi, Yahudi soykırımı ile Ermeni soykırımı arasında kurulan benzerliktir. Buradan hareketle Yahudilerin bu utanç verici suçun işlenmesinde yalnız olmadıklarını veya bir bakıma yüklerini bu yolla hafifletme yolundaki çabalarıdır. İkincisi, I. Dünya Savaşı sırasında yaşananların tüm detaylarının Almanlar tarafından bilindiği ancak müdahale edilmediği gerekçesiyle sık sık Ermeniler tarafından Almanya'ya yönelik suçlamaların etkisidir. Bu bir bakıma Ermenilerin çeşitli anma etkinlikleri, bilimsel kitaplar, gazeteler ve yayınlar aracılığıyla yoğun bir şekilde dillendirdikleri bir husustur. Bu anlamda Almanya'nın böyle bir karar alarak bir bakıma hem “I. Dünya savaşı sırasındaki sorumluluğunu üstlendiği anlamına gelmekte hem de Ermenileri bir tür -geç de olsa- memnun etme girişimi” olarak düşünülebilir.

Bir diğer neden, Yahudi soykırımı nedeniyle uluslararası kamuoyunda oluşmuş olumsuz imajın bu vesileyle az da olsa iyileştirilmesi yada “tek suçlu

⁴⁰⁴ Christian Schmidt-Haeuer, “Hayatta Kalanlar Çıplak Bırakıldı (2)”, **Die Zeit**, 24 Mart 2004, TC Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.8.

⁴⁰⁵ Kararın orijinal İngilizce ve Türkçe metni için bakınız Ekler Bölümü Parlamento Kararları EK 30.

ülkenin Almanya” olmadığı benzer vakaların olduğu varsayımıyla soykırım yükünün hafifletileceği düşüncesidir.

Kararın alınmasında bir başka neden ise, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci olmuştur. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine karşı çıkan ülkeler arasında Almanya önemli bir yere sahiptir. Bu kararla Türkiye'nin olası üyeliğinin engellenebileceğine olan inancın da bu kararın alınmasında etkili olduğu söylenebilir.

Ülke kararlarının bazılarında olduğu gibi –Vatikan örneğinde olduğu üzere- dini baskıların da kararların alınmasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim Alman Parlamentosu'na yöneltilen soykırımın tanınması önergesini sunan Hıristiyan meclis grubu üyelerinin büyük bir kısmının Protestan olması, Protestanlığın siyasi nüfuzunun göstergesi niteliğindedir. CDU/CSU'nun Meclise sundukları Ermeni iddialarını içeren önerge, Halle Martin Luther Üniversitesi Lepsius Arşivi Direktörü ve Protestan ilahiyatçısı Prof. Dr. Hermann Goltz tarafından kaleme alınmıştır. Alman Protestan Kilisesi'nin, Alman toplumu ve Hıristiyan Birlik Partisi milletvekillerini meclisin sözde soykırımı tanınmasına yönelik olarak etkilemesi muhtemeldir. Federal Almanya'da klasik laiklik anlayışına karşın din ve siyaset arasında işbirliği mevcuttur. Kiliseler Nazizm sonrası demokratik Almanya için bir istikrar faktörü olarak görülmektedir. Bu karşılıklı işbirliğinin birkaç örneği, orduda kiliseye bağlı asker papazların varlığı, özel olmayan TV kanallarının kurullarında kilise temsilcilerinin de bulunması, sosyal ve siyasi konularda kiliselerin kendi fikirlerini ortaya koyma haklarıdır. Dolayısıyla Almanya'daki Protestan kiliselerinin, çeşitli alanlardaki faaliyetleriyle Alman Parlamentosu'nu veya soykırım tezlerinin tanınmasına dair girişimlerde bulunan Hıristiyan milletvekillerini etkilemiş olması muhtemeldir.⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Gümüş, “*Alman Federal Meclis'inin Sözde Ermeni Soykırımı'nı Tanınmasının Nedenleri ve Siyasal Protestanlığın Rolü Üzerine*”, **Ermeni Araştırmaları**, s.149-150.

ALMANYA

Başkenti	Berlin	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	15 Haziran 2005
Resmi Adı	Almanya Federal Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama, Cumhurbaşkanı kınama, Nota gönderme, Büyükelçiyi geri çağırma, ekonomik ilişkileri askıya alma, Fransız mallarının boykot edilmesi, Milletvekillerin kınama mektupları.
Nüfusu	81.000.000	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme.
Coğrafi Konumu	Orta Avrupa'da bir ülkedir. Kuzeyinde Kuzey Denizi, Danimarka ve Baltık Denizi; doğusunda Polonya ve Çek Cumhuriyeti; güneyinde Avusturya ve İsviçre; batısında Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda bulunur.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Protestan, Katolik ve Müslüman ve diğer dinler.	İncelenen Basın Yayın Organları	Frankfurter Allgemeine Zeitung, Süddeutsche Zeitung, Die Tageszeitung, Der Tagesspiegel, Berliner Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Nürnberger Zeitung, Die Zeit, Der Spiegel, Nürnberger Nachrichten, Frankfurter Rundschau, Die Tageszeitung, Die Welt, Financial Times Deutschland, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung ve Almanya'nın Sesi Radyosu'dur
Ülkenin Resmi Dili	Almanca	İncelenen Haber Sayısı	392
Dönemin Devlet Başkanı	1 Temmuz 2004-31 Mayıs 2010 Horst Köhler	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	68.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Alman Parlamentosu
Türk Nüfusu	4.000.000	AB'ye Üyelik	AB'ye üye.

II.17. Venezuela Parlamentosu Kararı 2005

İspanyol, İtalyan, Portekiz, Arap, Alman ve Afrikalılar olmak üzere çeşitli etnik grupların yaşadığı Venezuela Cumhuriyeti'nde dini bakımdan ise %96 Katolik, %2 Protestan ve %2'de diğer dini gruplar yaşamaktadır.⁴⁰⁷ 28.000 civarındaki Türk nüfusuna karşılık Venezuela'daki Ermeni nüfusunun yaklaşık olarak 2.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁰⁸ Ancak bazı Ermeni kaynaklarında bu rakam 3.000 olarak gösterilmektedir.

Esat Uras özellikle Güney Amerika'daki Ermeni nüfusunun 1970'li yılların ardından lobcilik faaliyetlerinde hız kazanmaya başladığını ve bu dönemlerde söz konusu ülkelerin yönetimleri tarafından da destek gördüklerine dikkat çekmiştir.⁴⁰⁹ Ermeni kaynaklarında⁴¹⁰ ise Güney Amerika'daki Ermeni nüfusunun oluşumunda, diğer ülkelerdeki Ermeni nüfusuyla benzer şekilde I. Dünya Savaşı'nın önemli bir rol oynadığını ve bu dönemde özellikle de Ortadoğu ülkelerinden Ermenilerin Güney Amerika'ya geldikleri ifade edilmektedir. Uras ayrıca özellikle Venezuela'nın, Antilyas Katagikosluğunun Güney Amerika'daki "temsilcisi ve en çok güvendiği ülke"⁴¹¹ olarak kabul edildiğini ve Taşnak partisinin buradaki etkinliğine de dikkat çekmiştir.

Venezuela'nın Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden kararı 14 Temmuz 2005 tarihli olup, karar Venezuela Parlamentosu'nda kabul edilmiştir. Karar, 2 Şubat 1999'dan bu yana üç dönemdir başkanlık görevini yürütmekte olan Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi'nden Hugo Rafael Chávez Frias döneminde kabul edilmiştir.

⁴⁰⁷ Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html> G.T.30.07.2010. 2010 verilerine göre Venezüela'nın nüfusu 26,814,843 milyondur.

⁴⁰⁸ R. Hrair Dekmejian, "*The Armenian Diaspora*", **The Armenian People from Ancient to Modern Times, Volume II, Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century**, Editör: Richard G. Hovannisian, 2004, USA, s.434.

⁴⁰⁹ Esat Uras, **The Armenians in History and the Armenian Question**, Belge Yayınları, 1988, İstanbul, s.73-76.

⁴¹⁰ Dekmejian, A.g.e., s.434-436.

⁴¹¹ Uras, **The Armenians in History and the Armenian Question**, s.CIX, CVII.

Venezuela Devlet Başkanı Hugo Rafael Chávez Frias.

Venezuela Parlamentosu'nun 14 Temmuz 2005 tarihli kararı iki sayfadan oluşmaktadır. 10 maddelik kararın ilk maddesinde insanlık tarihinin ilk bilimsel bir şekilde planlanmış, örgütlenmiş ve uygulanmış soykırımının 90 yıl önce gerçekleştirildiği (*The first scientifically planned, organized and executed genocide in the history of humanity took place 90 years ago*),⁴¹² iddia edilmiştir. Ayrıca söz konusu soykırımın Genç Türkler ve onların Pantürkizm ideolojisine sahip rejim tarafından Ermeni toplumuna karşı işlendiği ve yaklaşık iki milyon Ermeni'nin ölümüne yol açtığı belirtilmiştir. (*perpetrated by the regime of the “Young Turks” and their ideology of “Panturkism”, against the Armenian People, involving the extermination of almost two million people.*)⁴¹³

Kararda kullanılan Genç Türk ve Pantürkizm kelimelerinin daha önceki ülke kararlarında kullanılmadığı, ilk kez Venezuela Parlamentosu kararında bu ifadelere yer verildiği ve 2 milyon rakamının da burada ilk defa kullanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle aslında her geçen yıl Ermeni iddialarıyla ilgili literatür ve rakamın farklı bir boyut kazandığına şahit olunmaktadır. Bu anlamda belki de, gelecekteki 10 yıl içinde, 1915 olayları sırasında hayatını kaybedenlerin sayısının yeni kabul edilecek parlamento kararlarında birkaç milyon daha artırılmış rakamlarla kabul edilmesi bile ihtimal dahilindedir.

Kararın ikinci maddesinde, bu tür suçların tekrarlanmaması ve “kurbanların insani ve ulusal hakları”nın iadesi için suçu işleyenlerin bu suçu açıkça tanınması

⁴¹² Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamentosu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31. <http://www.armenian-genocide.org>, G.T.20.05.2010.

⁴¹³ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: The National Assembly of the Bolivarian Republic of Venezuela July 14, 2005.

*(Crimes of this nature must be denounced in order to prevent them from happening again, in order to restore to the victims their human and national rights and to condemn the perpetrators)*⁴¹⁴ gerektiğine değinilmektedir. Kararın bu maddesinde daha önceki kararlarla bir benzerlik olsa da, “insani ve ulusal haklar” ile neyin kastedildiği tam olarak anlaşılamamaktadır. Kararın bir diğer maddesinde ise soykırımın sadece Türkler değil tüm dünya halkaları tarafından tanınması gerektiğine *(This genocide deserves repudiation from the Turkish People and all the peoples of the world.)*⁴¹⁵ işaret edilmektedir.

Venezuela Devleti ve halkının sürekli olarak terörizm, ırki, etnik, dini ve siyasi ayrımcılığı kınadığı *(The People and the State of Venezuela have continuously condemned terrorism and racial, ethnical, religious and political discrimination.)*⁴¹⁶ ifade edilmiştir. Ancak burada yine çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1915 olayları için kararın daha ilk maddelerinde soykırım terimini kullanan Parlamantonun neden bu kez 1915 olayları için terörizm, siyasi, etnik, dini ve ırksal bir ayrımcılıktan bahsettiği anlaşılamamaktadır.

Kararın dördüncü maddesinde de yine Venezuela Devleti ve halkının düzenli bir biçimde Devlet terörizmi de dahil olmak üzere tüm terörizm biçimleri ile mücadele ettiği *(The People and the State of Venezuela fight permanently against all types of terrorism, including State Terrorism)*⁴¹⁷ ifade edilmiştir. Burada devlet terörizmi sözcüğü ile yine Türkiye'nin suçlanmaya çalışıldığı ve 1915 olaylarının devlet terörizmi kapsamında ele alındığı görülmektedir.

Kararın beşinci maddesinde, siyasi davalar ve çıkarlar nedeniyle soykırımın inkar edilmesi yoluyla tarihin değiştirilmeye çalışıldığı *(Due to political causes*

⁴¹⁴ Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamantosusu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31.

⁴¹⁵ Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamantosusu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31.

⁴¹⁶ Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamantosusu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31.

⁴¹⁷ Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamantosusu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31.

*and interests, there is an ongoing attempt to change history through the negation of this genocide.)*⁴¹⁸ iddia edilmiştir.

Kararın altıncı ve diğer maddelerinde ise, Venezuela devletinin Ermeni halkının ve hükümetinin taleplerini desteklediği ayrıca Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanıyincaya kadar AB'ye üyelik başvurusunun ertelenmesinin talep edildiği (*To request the European Union to postpone Turkey's membership bid, until the recognition by Turkey of the Armenian Genocide*)⁴¹⁹ görülmektedir. Bu madde de kendi alanında bir ilki oluşturmaktadır. Nitekim şimdiye kadarki ülke parlamento kararlarında AB'den böyle doğrudan bir talep gündeme getirilmemiştir. Bunu da Ermeni taleplerinin bir aşama ileriye gitmesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Venezuela Parlamentosu'nun kararı diğer ülke kararları ile kıyaslandığında, içlerinde Türkiye'ye karşı en sert ifadelerin kullanıldığı karar olarak değerlendirmek mümkündür. Venezuela Parlamentosu'nun bu tutumunun altında birçok önemli etken bulunmaktadır. Ömer Lütem bu durumu iki ülke arasındaki ilişkilerin ileri düzeyde olmayışı, coğrafi nedenler ve ülkede yeterince Türk nüfusunun olmayışına bağlasa da⁴²⁰, tablodan da görüldüğü üzere burada 2.000 Ermeni nüfusuna karşılık 28.000 Türk nüfusu bulunmaktadır. Dolayısıyla Lütem ilk iki gerekçesinde son derece haklı olmakla birlikte nüfusun azlığı ya da çokluğunun değil yine kalifiye olmayışının etkili olduğunu belirtmekte yarar vardır. Diğer taraftan, Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya gelmiş olan Ermenilerin, bu yeni topraklarında, Ermeni lobiciliğine maruz kalma ve bu kapsamda Ermeni Sorunu ile ilgili olarak Türkiye aleyhtarı bir tutum içine çekilmeleri ihtimali de vardır.

Kısacası, coğrafi bakımından Venezuela'nın da diğer Latin Amerika ülkeleri olan Şili, Arjantin ve Uruguay'ın arasına geç de olsa katıldığı görülür. Bir başka deyişle, soykırım iddialarını ilk kabul eden ülke Uruguay olmuş ve Uruguay'ın

⁴¹⁸ Kararın orijinal İspanyolca ve İngilizce tam metni için bakınız ekler bölümü Venezuela Parlamentosu Kararı – 14 Temmuz 2005, EK-31.

⁴¹⁹ Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: The National Assembly of the Bolivarian Republic of Venezuela July 14, 2005.

⁴²⁰ Ömer Engin Lütem, "Günümüzde Ermeni Sorunu", s.123-124.

ardından söz konusu kararlar neredeyse geleneksel hale getirilmiştir. Venezuela'nın Latin Amerika ülkeleri arasında bu geleneğe Şili ile birlikte (2007) son katılan ülke olduğu anlaşılmaktadır. Venezuela'nın kararının alınmasında Arjantin, Fransa, İsviçre, İtalya, Kanada, Lübnan, Rusya, Şili, Uruguay ve bazı diğer ülkelerde olduğu gibi ülkedeki Ermeni azınlığının oluşturduğu baskının önemli bir katkısı olduğunu görmek gerekir.

Venezüella'nın söz konusu kararı diğer ülke kararlarına oranla oldukça sert ifadeler içermesine rağmen, Türkiye'de konuya yeterince yer verilmemesi ve daha önceki ülke kararlarında gösterilen tepki ve protestoların tekrarlanması, gelecekteki günlerde bu tür kararların sayısının ve içeriğinin giderek daha da Türkiye karşıtlığı ile doldurulacağına işaret etmektedir.

VENEZUELA

Başkenti	Caracas	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	14 Temmuz 2005
Resmi Adı	Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama, Cumhurbaşkanı kınama, Nota gönderme,
Nüfusu	26,814,843	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme.
Coğrafi Konumu	Güney Amerika'da yer alır. Kuzeyinde Karayip Denizi, doğusunda Guyana, güneyinde Brezilya ve batısında Kolombiya ile çevrilidir.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik, Protestan, Musevi, Müslüman	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	İspanyolca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	Hugo Rafael Chávez Frias	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	2.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Venezuela Parlamentosu
Türk Nüfusu	28.000	AB'ye Üyelik	AB'ye üye değil.

II.18. Litvanya Parlamentosu Kararı 2005

2004 yılı itibariyle AB'ye üye olan Litvanya'nın soykırım iddialarını kabul eden kararı 15 Aralık 2005 tarihlidir.⁴²¹ Litvanya'da Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler arasında ilk sırada başkent Vilnius gelmektedir.⁴²² Litvanya 2.736 Ermeni nüfusuna karşılık buradaki Türk nüfusunun ise 35 olduğu görülmektedir. Bu anlamda Ermeni ve Türk nüfusu arasında en büyük farkın olduğu ülkeler arasında Litvanya'nın ilk sırada yer aldığını söylemek mümkündür.

Litvanya'nın soykırım iddialarını kabul etmesinde Türkiye'nin AB'ye üyelik süresinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Litvanya Parlamentosu'nun kararı tek paragraftan oluşmaktadır. Litvanya Parlamentosu'nun soykırım iddialarını kabul eden tek paragraflık kararı Cumhuriyetçi Partiden seçilen ve 12 Temmuz 2004-12 Temmuz 2009 tarihleri arasında Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Valdas Adamkus döneminde kabul edilmiştir.

12 Temmuz 2004-12 Temmuz 2009 tarihleri arasında Cumhuriyetçi partiden seçilen Litvanya Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Valdas Adamkus

Kararda Litvanya Cumhuriyeti'nin "Ermeni soykırımının yıldönümünü andığı, 1915'te Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ermeni ulusunun soykırıma maruz

⁴²¹ Litvanya Parlamentosu'nun söz konusu kararının İngilizce orijinal tam metni ve Türkçesi için bakınız ekler bölümü, Parlamento Kararları, Ek 32.

⁴²² 2010 verilerine göre Litvanya'nın nüfusu 3,555,179'dur. Nüfusun %84 Litvanyalı, %6.1 Polonyalı, %4.9 Rus, %1.1 ise Beyaz Rus, %3.9'u ise diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Litvanya'daki Ermeni nüfusunun 2.736 civarında olduğu tahmin edilmektedir. **Ethnic Groups in Lithuania: Baltic Germans, Poles in Lithuania, Lithuanian People, Baltic Russians, Kursenieki, Ethnic Minorities in Lithuania**, General Books, 2010, Merkezi Haber alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi: <https://www.cia.gov>, G.T.23.05.2010,

bırakıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu tarihi gerçeği tanımaya çağırıldığı"⁴²³ görülmektedir. Gerek kararın son derece kısa ve net cümleler içermesi gerekse konuyu kesin bir biçimde soykırım olarak nitelenmesi ve çok kısa olması nedeniyle Litvanya Parlamentosu'nun bu kararını da daha önceki parlamento kararlarından farklı bir noktada değerlendirmekte yarar vardır.

Bu kararla ilk etapta Ermeni soykırımı iddiaları tanınmakta ancak suçun Osmanlı İmparatorluğu döneminde işlenmiş olduğu kabul edilmekle beraber bu suçun kabul edilmesi için modern Türkiye Cumhuriyeti'ne çağrıda bulunulmuş olunması itibarıyla bir çelişki içerdiğini söylemek de mümkündür.

Litvanya Parlamentosu'nun kararının ardından Türkiye'de konuyla ilgili ilk protesto daha önceki kararlarda olduğu üzere Dışişleri Bakanlığı'ndan gelmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada özetle, konunun tarihi bir mesele olduğu, parlamentoların bu tür konularda hüküm vermemesi gerektiği ve bu hususun tarihçiler tarafından ele alınması gerektiğine işaret edilmiştir. Ayrıca kararın hem Türkiye-Litvanya hem de Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi sürecini olumsuz etkileyeceği, kararın tarihi gerçekleri değiştiremeyeceğine de vurgu yapılarak, iddiaların hiçbir hukuki ve tarihi dayanağının olmadığı ifade edilmiştir. Açıklamada olayların I. Dünya Savaşı'nın çok özel koşullarında meydana geldiği, Türklerin ve Ermenilerin karşılıklı büyük acılar yaşadığı ve yaşananların siyasi çıkarlar uğruna çarpıtılarak, bir soykırım olarak takdim edilmesinin yanlış olduğuna da dikkat çekilmiştir. Parlamentoların tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin hüküm verme gibi bir görevlerinin olmadığı ve bu tür kararların tarihi gerçekleri değiştirmeyeceğinin de belirtildiği açıklamada, "tarih, tarihçilerin değerlendirmesine bırakılmalıdır" ifadelerine de yer verilmiştir.⁴²⁴

Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul eden ülkelere yönelik verdiği tepkinin geçici bir tepki olduğu ve tabiri caizse "saman alevi" gibi kısa olduğu özellikle de

⁴²³Kararın Türkçe ve İngilizce tam metni için bakınız Ekler Bölümü, Parlamento Kararları, EK 32, Ayrıca Kararın İngilizce tam metni için bakınız Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: December 15, 2005 Diet of the Lithuanian Republic, The Resolution.

⁴²⁴ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, No:190 - 16 Aralık 2005, Litvanya Parlamentosu'nun Asılsız Ermeni Soykırım İddialarını Destekleyen Kararı hk.

soykırımın kabul edildiği ülkelerin basınında yer yer değinilen bir husus olmuştur. Bu anlamda Litvanya'nın 2005 yılı kararıyla ilgili olarak da benzer bir hususa dikkat çekildiği⁴²⁵ ve aradan daha bir yıl geçmeden Litvanya'nın Türkiye ile soykırım iddialarından doğan krizi aşmaya başladığı da Ermeni basınında yer almıştır.⁴²⁶

Ermenistan cephesinden, kararla ilgili olarak Litvanya Parlamentosu'na Devlet Başkanlığı nezdinde teşekkür edildiği görülmektedir.⁴²⁷ Ermeni basınının da geniş yer verdiği bu kararla ilgili olarak Ermeni resmi yetkililer tarafından soykırım iddialarının Litvanya Parlamentosu tarafından tanınmasına katkıda bulunan kişilere onur madalyası da verilmiştir.⁴²⁸ Bu kişilerden biri de Algis Kašėta olmuştur. Ermenistan Parlamentosu Başkanı Hovik Abrahamyan, Ermeni soykırımı iddialarının Litvanya Seiması tarafından tanınması konusundaki çabalarından dolayı Litvanya Cumhuriyeti Seiması Sözcüsü Algis Kašėta'yı Onur Madalyasıyla ödüllendirmiştir.⁴²⁹ Ermeni basınında bu konuya yer verilirken Litvanyalı yetkililere Türkiye'ye soykırımı tanınması konusunda baskı uygulamaları talebinde de bulunulduğu görülmektedir.⁴³⁰ Bu yönüyle soykırım iddialarının sadece bir ülke tarafından kabul edilmesi değil aynı zamanda söz konusu ülkenin Türkiye'ye baskı uygulaması için de 1915 Olayları kullanıldığını söylemek mümkündür.

Hovik Abrahamyan, Ermeni soykırımı iddialarının Litvanya Seiması'nda

⁴²⁵ Հայոց ցեղասպանություն. Լիտվան այժմ բարելավում է իր խարխիված հարաբերությունները Թուրքիայի հետ Panarmenian, 21 Haziran 2006.

⁴²⁶ “Armenian Genocide: Lithuania Normalizes Cracked Relations With Turkey”, Armtown, 21 Haziran 2006.

⁴²⁷ ՀՀ ԱԺ Պատվո մեդալ՝ Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահին Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, 18 Ekim 2010.

⁴²⁸ Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահին հանձնվել է ՀՀ ԱԺ Պատվո մեդալը Panarmenian, 18 Ekim 2010.

⁴²⁹ “Hovik Abrahamyan Awarded Lithuanian Vice-Speaker”, 18 Ekim 2010.

⁴³⁰ Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահին հանձնվել է ՀՀ ԱԺ Պատվո մեդալը Panarmenian, 18 Ekim 2010.

tanınmasındaki gayretlerinden dolayı, Algis Kašėta'yı Onur Madalyasıyla ödüllendirdi.

Lütem'e göre Litvanya'nın söz konusu kararı almasında, Slovakya örneğinde olduğu gibi, bu ülkenin de vaktiyle Nazilerle işbirliği yapmış olmasının etkisi olmuştur. Öte yandan, Litvanya Parlamentosu'nun Ermenilerin soykırım iddialarını tanımakla, kendi ülkesinde Yahudilere karşı işlenmiş olan soykırım suçunun daha önce başka ülkeler tarafından da işlendiğini ileri sürerek, diğer bir deyimle Litvanya'nın bu suçu işlemekte yalnız olmadığını vurgulamaya çalıştığını, yani Litvanya'nın kendi sorumluluğunu hafifletmeye çalıştığını ifade etmiştir.⁴³¹

Sonuç olarak, Litvanya'nın söz konusu tutumu ilk olmamakla beraber daha önce Almanya, Polonya, Slovakya Hollanda gibi ülkeler için de bu durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Litvanya'nın kararı kabul etmesinde etkili bir diğer etken de, AB ülkelerinde çeşitli vesilelerle gözlemlenebilen Türkiye karşıtlığının etkisidir. Bu çerçevede AB'ye üye ülkelerin gerek siyasi gerekse dini nedenlerle Türkiye'ye yönelik olumsuz tutumunu bu vesile ile gündeme taşıdığı düşünülebilir. Benzer bir tutuma, diğer AB ülkelerinde, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika, Slovakya, Polonya, Litvanya, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kararlarında da rastlanabilir.

⁴³¹ Lütem, "Günümüzde Ermeni Sorunu", s.124.

LİTVANYA

Başkenti	Vilnius	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	15 Aralık 2005
Resmi Adı	Litvanya Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama-TBMM kınama- Türk Basını kınama, Cumhurbaşkanı kınama, Nota gönderme.
Nüfusu	3,555,179	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, Devlet Başkanı nezdinde teşekkür etme, Anma günü tertip etme, basın toplantısı düzenleme, onur madalyası verme.
Coğrafi Konumu	Avrupa'nın kuzey doğusunda yer alır. Güneyi Polonya, Beyaz Rusya ve Rusya'nın Kaliningrad bölgesi ile çevrilidir. Kuzeyinde Letonya, doğusunda ise Beyaz Rusya bulunmaktadır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	Litvanca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	12 Tem. 2004 12 Tem. 2009 Valdas Adamkus	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	2.736	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Litvanya Parlamentosu
Türk Nüfusu	35	AB'ye Üyelik	2004 itibarıyla AB'ye üye.

II.19. Şili Senatosu Kararı 2007

Şili Cumhuriyeti⁴³²,ne ilk Ermeni göçünün I. Dünya Savaşı sırasında başladığı, buraya gelen ilk Ermenilerin Filistin, Suriye ve Lübnan üzerinden gerçekleşen göçlerle gelmiştir. Ancak Ermenistan'la Şili arasında diplomatik ilişkileri 1992 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır.⁴³³ Günümüzde Şili'deki Ermeni nüfusunun yaklaşık olarak 1.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Benzer şekilde buradaki Türk nüfusu da 1.000 civarındadır. Şimdiye kadar soykırım iddialarını kabul eden ülkeler arasında Şili Türk ve Ermeni nüfusunun eşit olduğu tek ülkedir.

Günümüzde Ermenilerin yaşadığı birçok ülkede olduğu gibi Şili'de de Ermeni soykırımı anıtları bulunmaktadır.⁴³⁴ Her ikisi de Santiago'da bulunan anıtlarda birinde İspanyolca olarak "İnsanlık onuru ve Ermenistan'ın özgürlüğü için Türkler tarafından katledilen 1.500.000 Ermeni şehiti anısına" ifadeleri yer almaktadır. Diğer anıtta ise Ermenice olarak Paruyr Sevak tarafından **Մենք, Մենք պետք է եւ դեռ բազմապատկելիւ.** (Biz, Olmalıyız ve hala çoğalarak)⁴³⁵ ifadeleri kullanılmıştır.

⁴³² İsmi Aymara dilinde *chilli*(dünyanın bitimi) kelimesinden gelen Şili'nin nüfusu 16,5 milyon civarındadır. Ülkenin dini yapısı %70 Roman Katolik, %15.1, Evanjelist, %1.1 Yehova Şahitleri, %1 diğer Hıristiyan grupları, %4.6 diğerleri ile %8.3 ise dinsizlerden oluşmaktadır. Şili'de İspanyolcanın yanı sıra Mapudungun (Şili ve Arjantin'de Mapuçeler tarafından konuşulan bir Araukanya dili), Almanca ve İngilizce konuşulur. <https://www.cia.gov>, G.T.27.08.2010.

⁴³³ Ayrıntılar için bkz. <http://team-aow.discuforum.info>, G.T. 26.08.2010, <http://www.joshuaproject.net>, G.T.26.08.2010.

⁴³⁴ <http://www.armenian-genocide.org>, G.T.27.08.2010; <http://www.armenian-genocide.org>, G.T. 27.08.2010.

⁴³⁵ Memorials in Santiago, Chile: <http://www.armenian-genocide.org>.

Ֆիլիպինների Սանտյագոյի Երմենի Սոյկիրմի Անոյ

Ֆիլիպիններում սոյկիրմի արդարացի Ֆիլիպինների Սենատոսի արմախանի 5 Հազիրան 2007 յիլին Կաբուլ Եմիլիշտի։ Տօշ Կոնոսու Եմոմե Ելկենի յեվլետ Եաշկանլիցիցից ցօրեվին 11 Մարտ 2006-11 Մարտ 2010 տարիլերի արամնա Տոսյալիստ քարտիԵմ Միշելլե Եաշեղետ՝ն յյրյրտյցիցիցիցից ցօրյւմեկտեԵմ։

11 Մարտ 2006-11 Մարտ 2010 տարիլերի արամնա Տոսյալիստ քարտիԵմ Տեչիլեն և Ֆիլիպինների Եվլետ Եաշկանլիցիցիցից Եյրյրտեն Ելկ ԿաԵմ Օլան Միշելլե Եաշեղետ

2007՝Եմ Տոսյալիստ քարտի Եյեսի ՐիկարԵո Նունիես Մունիոս արմախանի Ֆիլիպինների Սենատոսի՝նա սոնուլան և Կաբուլ Եմիլեն Կարար 8 մաԵԵԵմ օլոշմաԵԵմ։ Ելկ մաԵԵմ 24 Նիսան՝ն 1915՝տե Կոնստանտինոքոլե՝Եկե (Եստանբուլ ԿաստեԵմեկտե) Երմենի Եեմաատինի օնԵմ ցելեն Կիշիլերինի սօրցոսոշ սոալսիշ յաԿալանԵլիցիցից և օրտաԵմ ԿաբեԵմիլԵմիցիցից, Եօյլեկեկե սիստեմաԵկ Եր իմաա քօլիտիԿասինի ԵաշկաԵլիցիցից⁴³⁶ իֆաԵԵմերինե յեր ևերիլիշտի։ Եաա օնԵկե Կարարալ իլե ԿարշիլաշտիրիլԵմիցիցից Եա յօնԵմ Եր իֆաԵԵմի ն ԿուլլանիլմաԵլիցիցիցից սօյլենեԵմիլ։ Եյնե Եստանբուլ Կելեմեսի յերինե Կոնստանտինոքօլ իֆաԵԵմի ն Կուլլանիլմիշ

⁴³⁶ Եա իֆաԵԵմերե ԵաԿիրսա: “that 24th of April, 1915, in Constantinople, then the capital of the Turkish Empire, after the unjust arrest and later the disappearance of the entire leading class of the Armenian community, marks the beginning of a policy of systematic extermination of the Armenian population on the part of the imperial authorities”.

olması ve Ermenilerin “sorgusuz sualsiz yakalandıklarının”⁴³⁷ öne sürülmesi ifadelerinin de ilk defa kullanıldığı görülmektedir.

Kararın kabul edildiği gün ANCA tarafından bir basın açıklaması yayınlanarak karardan duyulan memnuniyet dile getirilmiştir.⁴³⁸ Ayrıca Şili Senatosu’nun söz konusu kararı Ermeni basınında da geniş yer tutmuştur. Ermeni basınında Şili Senatosu’nun soykırım iddialarının tanınması konusunda Şili Hükümeti’ne yönelik yoğun baskı uyguladığını ve soykırım iddialarının zaten şimdiye kadar birçok ülke tarafından kabul edildiğine vurgu yapıldığı görülmektedir.⁴³⁹

Şili Senatosu’nun söz konusu kararında birçok maddi hatanın olduğunu ifade eden Lütem, tehcirin hangi yıllar arasında başlayıp bittiği hususuyla ilgili kararda verilen bilgilerin kasıtlı olarak 1923 yılına dayandırıldığını ve böylelikle 1915 olaylarında, sadece Osmanlı İmparatorluğu değil Türkiye Cumhuriyeti’nin de suçlanmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Lütem ayrıca kararda değinilen 24 Nisan 1915’te İstanbul’da Ermeni ileri gelenlerinin ortadan kaldırıldığı yönündeki iddiaların da gerçekleri yansıtmadığını, sadece içlerinden bazılarının, güvenlik mülahazasıyla Çankırı ve Ayaş’ta ikamete tabi tutulduğunu ifade etmiştir. Kararla ilgili bir diğer hatanın da tehcir sırasında ve sonrasında 1,5 milyon Ermeni’nin ölmüş olduğu yönündeki iddialar olduğuna dikkat çeken Lütem, bu rakamın henüz kanıtlanmadığını, o dönemde Osmanlı İmparatorluğu’ndaki toplam Ermenilerin sayısının ancak 1.500.000 olduğuna yer vermiştir.⁴⁴⁰

⁴³⁷ Kararın orijinal metni için bkz. Ekler Bölümü, Parlamento Kararları, EK 33, ayrıca bkz: Ermeni Soykırımı Enstitüsü Resmi Web Sitesi: Text of the Chile Senate Resolution June 5, 2007, Recognizing the Armenian Genocide.

⁴³⁸ ANCA-ü ողջունում է Չիլիի Մենատի որոշումը Հայոց ցեղասպանության ճանաչման վերաբերյալ 8 Հաշիրան 2007. Basın Açıklamasının tam metni için bakınız ekler bölümü s.479.

⁴³⁹ Չիլիի Մենատը կոչ է անում երկրի կառավարությանը ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը **Panarmenian**, 6 Հաշիրան 2007, “Chile Senate calls on government to condemn Armenian Genocide”, **Hyeforum**, 6 Հաշիրան 2007, “Chile Senate Calls on Government to Condemn Armenian Genocide”, **Armtown**, 6 Հաշիրան 2007.

⁴⁴⁰ Ömer Engin Lütem, “Günümüzde Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.125-126.

Aslında Lütem'in konuyla ilgili ifadelerini şimdiye kadar soykırım kararları alan ülke kararları ile karşılaştığımızda çarpıcı bir sonuç ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim ilk dönemlerde alınan kararların büyük bir kısmında Türkiye Cumhuriyeti'nin suçlanmadığı Osmanlı İmparatorluğu'nun 1915 olaylarından sorumlu tutulduğu gözlenmektedir. Ancak bu 2007 yılına gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu kadar Türkiye Cumhuriyetinin de yaşananlardan sorumlu tutulmaya çalışıldığı ve bunun ilk adımlarının da Parlamento kararları aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Nitekim konuyla ilgili gerek Avrupa basını gerekse diğer ülke basınlarını incelediğinde Ermeni taleplerinin aşama aşama iletildiği görülür. Bu sistematik aşamalar göz önünde bulundurulduğunda, ilerideki süreçlerde Türkiye'nin özür dilemesi halinde bile, bunun Ermeniler tarafından yeterli görülmeyeceği anlaşılmaktadır.

Kararın ikinci maddesinde ise söz konusu "acımasız soykırımın (the brutal genocide), 1915-1923 yılları arasında devam ettiği, 1.5 milyon Ermeni vatandaşının ölümü ile sonlandırıldığı(*resulted in the deaths of over 1.5 million Armenian citizens that lived in the lands of their ancestors for thousands of years*)" belirtilmiştir. "Acımasız soykırım" sözcüğünün yanısıra 1.5 milyon Ermeninin binlerce yıl atalarının yaşadığı topraklarda öldürüldüğü" ifadeleri de başlı başına Türkiye'ye yönelik suçlamalar içermektedir.

Söz konusu kararın üçüncü maddesinde "utanç verici bu olayın 20. yüzyılın ilk etnik temizliği olduğu (*that this reproachable action constituted the first ethnic cleansing of the 20th century*)" olaya dair herhangi bir yargılama yada açıklamanın gerçekleşmemiş olmasının aleni insan hakları ihlalleri anlamına geldiğine vurgu yapılmıştır.

Kararın beşinci maddesinde ise 1915 olaylarının Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Komisyonu Azınlıkların Korunması ve Ayırmacılığın Önlenmesi Alt Komisyonu'na (*that such a recognition was granted in 1985 by the Subcommission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities of the UN that clarified*

the Armenian case as a genocide) soykırım olarak tanındığı ifadelerine de yer verildiği görülmektedir.

Kararın altıncı maddesinde ise mevcut tarihe değin aralarında Uruguay, Arjantin, Yunanistan, Belçika, Rusya, İtalya, Lübnan, İsviçre, İsveç, Hollanda, Venezüela, Litvanya, Kanada ve Fransa'nın da bulunduğu bir çok ülke ile Dünya Kilise Konseyi ile çeşitli kuruluşların kendi kararlarını aldıklarına yer verilmiştir.⁴⁴¹

Kararın son maddesinde ise, Şili'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermenistan'da savunmasız halka karşı soykırım yaptığı ve bunu soykırımı yapmış olduğunu tanınması gerektiğine yer verilmiştir.⁴⁴² Ayrıca kararda günümüzde Ermeni toplumunun uluslararası kamuoyundan Türkiye'nin Ermenilere manevi tazminat vermesini talep ettiği ve Şili Senato'nun da Ermeni milletini desteklemek ve Birleşmiş Milletler 1985 kararına katılması için Şili Hükümeti'ne çağrıda bulunma kararlarını aldığına değinildiği görülmektedir.

Kararın alınmasının ardından konuyla ilgili muhtelif kesimden protesto sesleri yükselmiştir. Bunlardan biri de Türk Dışişleri Bakanlığı olmuştur. Dışişleri Bakanlığı Şili Senatosu'nun kararını üzüntüyle karşıladıklarını, kararın tarihi olayların siyasi amaçlarla çarpıtılmasına neden olacağını, bu kararın tarihi gerçeklere aykırı olduğunu ve Ermeni Soykırımı iddialarının 1985 yılında BM Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu'nca tanındığı yönündeki bilginin de tamamen yanlış olduğuna değinilmiştir. Açıklamada ayrıca BM kararıyla ilgili olarak Ermeni çevrelerce sıkça dile getirilen bu iddianın BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon tarafından en son 30 Nisan 2007 tarihinde yapılan konuşmada açıklık

⁴⁴¹ İngilizcesi: that nations such as Uruguay, Argentina, Greece, Bulgaria, Belgium, Russia, Italy, Lebanon, Sweden, Switzerland, Holland, Venezuela, Lithuania, Canada and France as well as the European Parliament, the World Council of Churches and the Permanent People's Tribunal have made their own resolutions.

⁴⁴² İngilizce metne bakılırsa: *that consequently it constitutes an ethical and moral imperative that Chile makes a resolution along the lines of that from 1985 which recognizes that the Ottoman Empire committed a brutal genocide in Armenia against a defenseless people that now cry out for moral reparations from part of the international community and especially Turkey.*

getirildiği ve BM'nin bugüne kadar 1915 olayları ile ilgili olarak bir tutumu olmadığı dile getirilmiştir.⁴⁴³

Konuyla ilgili olarak 18 Temmuz da ise kararın herhangi bir bağlayıcılığının bulunmadığına dair Şili Devlet Başkanı tarafından Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e bir mektup gönderilmiştir.⁴⁴⁴ Mektupta Bachelet'in, Cumhurbaşkanı Sezer'e 'Ermeni Soykırımı' karar tasarısının çıkmasının söz konusu olmadığını, Şili Parlamentosu'nda 1915 olaylarına 'Ermeni soykırımı' olarak atıfta bulunan bir karar tasarısı çıkmadığını ifade ettiği, Türkiye ile Şili'nin iyi ilişkilerin geliştirmesine büyük önem verdikleri ifade edilmiştir.⁴⁴⁵ Bachelet ayrıca Şili Senatosu tarafından kabul edilen kararın bir bağlayıcılığının da olmadığını değinmiştir.⁴⁴⁶ Mektupla ilgili olarak Dışışleri Bakanlığı'nın yayınladığı açıklamada da benzer hususlara yer verilerek söz konusu metnin bir yasa ya da karar tasarısı olmadığı, Şili Parlamentosu sisteminde mevcut olan ve bazı parlamenterlerin herhangi bir konudaki görüşlerini Başkana aktarmalarını sağlayan bir mektup niteliğini taşıdığı belirtilmiştir. Açıklamada ayrıca Senato kararının bir grup Senatör tarafından imzalandığı ve hukuki veya siyasi herhangi bir bağlayıcılığı bulunmadığının anlaşıldığına da dikkat çekilmiştir.⁴⁴⁷

Kararın bir diğer dikkat çekici yönü ise, burada da yine 1985 Birleşmiş Milletler kararına atıfta bulunulması olmuştur. Bunu bir bakıma Türkiye'den gelecek olası eleştirilerin dozunu düşürmek bir bakıma da kendilerine BM'nin emsal teşkil ettiğini ortaya koyma çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

⁴⁴³ TC Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/no_89--_8-haziran-2007_-sili-senatosu-tarafindan-asilsiz-ermeni-iddialarina-destek-veren-bir-kararin-kabul-edilmesi-hk-.tr.mfa , G.T.26.08.2010.

⁴⁴⁴ Chilean President: Armenian Genocide Recognition by Chilean Parliament "Is Not Binding", Armtown, 20 Temmuz 2007, "Şili: '1915 olaylarına 'Ermeni Soykırımı' Olarak Atıfta Bulunan Yasa Tasarısı Çıkmayacak", 19 Temmuz 2007, **Net Haber**.

⁴⁴⁵ Չիլիի նախագահ. Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին խորհրդարանի որոշումը «պարտավորեցնող չէ» **Panarmenian**, 20 Temmuz 2007, Haberin tam metni içi bakınız ekler bölümü s.480.

⁴⁴⁶ Չիլիի նախագահ. Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին խորհրդարանի որոշումը «պարտավորեցնող չէ» **Panarmenian**, 20 Temmuz 2007.

⁴⁴⁷ TC Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/no_109---18-temmuz-2007,G.T.26.08.2010.

Sonuç olarak, Şili Senatosu'nun kararında da özellikle de “Güney Amerika Ermeni Milli Komitesi”nin ciddi bir çaba sarf ederek kararı doğrudan, Türkiye'nin Şili ile siyasi ve ekonomik anlamda yüksek düzeyde ilişkilerinin olmayışının dolaylı şekilde etkilediğini söylemek mümkündür. Ayrıca ülkedeki Türk nüfusu ile Ermeni nüfusunun sayılarının eşitliği bir kez daha iki toplum arasındaki örgütlenme konusundaki farkı ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Şili'deki Ermeni nüfusunun Senato kararının alınmasında diğer ülkelerden farklı olarak bu kez doğrudan değil de dolaylı bir biçimde etkili olduğu söylenebilir. Senato kararının ardından Türkiye'nin sadece Dışişleri ve basın nezdinde tepki göstermesi ve bunun üzerine Devlet Başkanı Michelle Bachelet'ın Türk mevkidaşına bir mektup göndererek olayı adeta ört bas etmeye çalıştığı da gözlerden kaçmamaktadır. Dolayısıyla önümüzdeki günlerde Şili'de Senato tarafından kabul edilen kararın bu kez Parlamento tarafından kabul edilmesi ihtimali oldukça yüksektir. Şili'nin kararıyla ilgili olarak Türkiye'nin üzerinde durması gereken bir diğer husus da BYEGM arşivinde bu konuyla ilgili haberlerin kayıt altına alınmaması olmuştur. 2007 yılı gibi yakın bir dönemde alınan bir karar olunmasına rağmen Şili basınıyla ilgili arşivde herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir.

Başkenti	Santiago	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	5 Haziran 2007
Resmi Adı	Şili Cumhuriyeti	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri Kınama-Basın kınama,
Nüfusu	16,601,707	Ermenistan'ın Tepkisi	Memnuniyetle karşılama, basın açıklaması yayınlama, tebrik etme, Anıt dikme, Anma günü tertip etme, Basın toplantısı düzenleme, basında geniş yer verme.
Coğrafi Konumu	Arjantin'in batısında And Dağları ile Büyük Okyanus arasında kalan, kuzeyden güneye 4300 km boyunca uzanan bir Güney Amerika ülkesi	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Katolik, Evanjelist, Yehova Şahitleri, diğer Hıristiyan gruplar ile dinsizler.	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	İspanyolca	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM Arşivinde konuyla ilgili haber bulunmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	11 Mart 2006 11 Mart 2010 Michelle Bachelet	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1982-2007
Ermeni Nüfusu	1.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	Şili Senatosu
Türk Nüfusu	1.000	AB'ye Üyelik	AB üyesi değil.

II.20. İsveç Parlamentosu Kararı 2000-2010

2010 yılı itibariyle Ermeni iddialarının kabul edildiği son ülke İsveç olmuştur. Bu ülkenin Ermeni meselesiyle ilgili ilk çalışmaları daha 2000'li yıllarda başlamış olsa da, Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili son karar İsveç Parlamentosu tarafından 11 Mart 2010'da kabul edilmiştir. İsveç'in de soykırım iddialarını kabul eden ülkeler arasına katılmasıyla birlikte toplam ülke sayısı yirmiye yükselmiştir.⁴⁴⁸ 2010 verilerine göre nüfusu 9.074.055⁴⁴⁹ olan İsveç'teki Ermeni nüfusu, buradaki Türk nüfusuna oranla oldukça azdır. Ermeni nüfusu 8.000 iken Türk nüfusu ise 70.000 civarındadır.⁴⁵⁰ Buradaki Ermeni nüfusunun büyük bir kısmını Ermenistan ve Ortadoğu'dan gelen Ermeniler oluşturmaktadır.

İsveç Parlamentosu'nun kararı Liberal Muhafazakâr İlimli Parti'den seçilen Fredrik Reinfeldt'ın Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olduğu dönemde kabul edilmiştir. Aslında İsveç Parlamentosu'nda daha önce konuyla ilgili olarak 29 Mart 2000'de bir rapor⁴⁵¹ görüşülmüş ancak bir karara bağlanmamıştı. Sosyal Demokrat Parti'den Anna Lindh'ın Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmekte olduğu dönemde bakanlık tarafından hazırlanan bir paragraflık bu raporda, Ermeni soykırımı iddialarının tanınmasının gerekliliği ve BM'nin 1985 tarihli ve Avrupa Parlamentosu kararlarına atıfta bulunulduğu görülmektedir.⁴⁵² Raporda ayrıca, soykırım iddialarının kabul edilmesinin Kafkas bölgesinde güven ve istikrara da katkı sağlayacağına işaret edilmiştir.

⁴⁴⁸ 1965'ten günümüze soykırımı iddialarını kabul eden ülkeler: Uruguay-1965-2004; Kıbrıs Rum Yönetimi - 1982; Arjantin - 1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008; Rusya - 1995, 2005; Kanada - 1996, 2000, 2004; Yunanistan - 1996; Lübnan - 1997, 2000; Belçika - 1998; İtalya - 2000; Vatikan - 2001; Fransa - 1998, 2000, 2001; İsviçre - 2000, 2003, 2010; Slovakya - 2004; Hollanda - 2004; Polonya - 2005; Almanya - 2005; Venezuela - 2005; Litvanya - 2005; Şili - 2007; İsveç-2000-2010.

⁴⁴⁹ Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi, 2010 İsveç Ülke Raporu, <https://www.cia.gov>.

⁴⁵⁰ George A. Bournoutian, **A Concise History of the Armenian People: (From Ancient Times to the Present)**, Mazda Publisher, California, 2006, s.342.

⁴⁵¹ Raporun İngilizce ve İsveççe tam metni için bakınız Ekler Bölümü, Parlamento Kararları, EK 34, Sweden Parliament Report March 29, 2000.

⁴⁵² Kararın orijinal İngilizce ve İsveççe tam metni için bkz. Ekler Bölümü, Parlamento Kararları, Ek-34 ve Ek 35.

1998-2003 yılları arasında İsveç Dışişleri Bakanlığı görevini Sosyal Demokrat Parti'den Anna Lindh yürütmüştür.

Aradan on yıllık bir sürenin geçmesinin ardından bu husus yeniden gündeme taşınarak, İsveç Parlamentosu'nda 130'a karşı 131 oyla kabul edilmiştir.⁴⁵³ Yaklaşık 7 saat süren görüşmelerde, soykırımın kabul edilmesine özellikle Sosyal Demokrat Parti, Sol Parti, Yeşiller ve Çevre Partisi milletvekillerinin destek vermiştir. Oylamada ayrıca Süryani asıllı Sosyal Demokrat Parti Milletvekilleri Yılmaz Kerimo ve İbrahim Baylan'ın da Türkiye aleyhinde kulis yaptıkları ve kararın onaylanmasına destek verdikleri anlaşılmaktadır. 88 milletvekilinin ise katılmadığı oylamada, Yeşiller ve Çevre Partisi'nin Türk asıllı milletvekilleri de oylamaya katılmamışlardır.⁴⁵⁴

İsveç'in 6 Ekim 2006'den beri Devlet Başkanlığı görevini yürütmekte olan Liberal Muhafazakâr İlmli Parti'den seçilen Fredrik Reinfeldt

İsveç Parlamentosunun söz konusu kararının kabulünün ardından Başbakan Reinfeldt, Başbakan Erdoğan'a Riksdag'ın⁴⁵⁵ kararından duyduğu üzüntüyü dile getirerek, kararın herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını ve bu tür girişimlerin Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi sürecini olumsuz etkileme ihtimaline dikkat çekmiştir;

"I informed Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan on Saturday that I regret the decision of the Riksdag, as it paves the way for a politicisation of

⁴⁵³ "Sweden parliament approves Armenian genocide resolution", **Jurist**, 11 Mart 2010.

⁴⁵⁴ "İsveç'te "Ermeni soykırımı" iddiası kabul edildi", **İHA**, 11 Mart 2010.

⁴⁵⁵ İsveç Parlamentosu.

*historical events. I also expressed my concern that this could be used by forces in Turkey that are trying to put a stop to the process of reconciliation with Armenia and the process of reform in Turkey.”*⁴⁵⁶

Reinfeldt’ın kararlarla ilgili olarak gerek Başbakan Erdoğan’la yaptığı görüşme gerekse hükümet olarak kararı onaylamadıkları yönündeki beyanları göz önünde bulundurulduğunda bir kez daha parlamento kararlarının kabul edildiği bir çok ülke ile benzer bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Bu da 1915 olayları konusunda hükümetle parlamento arasında tamamen farklı bir bakış açısının söz konusu olduğunu ortaya koyması bakımından dikkat değerdir.

İsveç Parlamentosu’nun 2010 tarihli kararının, 2000 yılı raporuna oranla oldukça uzun ve kapsamlı olduğu görülmektedir. 2000 yılı raporuna, BM ve Avrupa Parlamentosu’nun kararlarına da atıfta bulunulmuştur. Raporun belki de en çarpıcı yönü, 1915 olayları kapsamında sadece Ermenilerin değil Asuri, Süryani, Keldani ve Pontus Rumlarına yönelik soykırım iddialarının da tanınmasıdır.⁴⁵⁷

İsveç Parlamentosu’nun kararı, özellikle Ermeni diaspora örgütleri ve Ermeni basını tarafından memnuniyetle karşılanmış ve konuyla ilgili olarak birçok habere yer verilmiştir.⁴⁵⁸ Türk kamuoyunda ise kararla ilgili olarak TBMM’nin yanı sıra Türk milletvekillerinin bireysel girişimlerinin de olduğu görülmektedir. CHP Bursa milletvekili Onur Öymen konuyla ilgili olarak bir basın açıklaması yaparak kararı kınamış ve sorunun ciddiyetine dikkat çekmiştir.⁴⁵⁹ Kararla ilgili Türkiye’nin bir diğer girişimi ise, Türkiye’nin Stockholm Büyükelçisi Zergün Korutürk’ü geri çağırması olmuştur.

⁴⁵⁶ İsveç Hükümeti Resmi Web Sitesi, “Prime Minister Fredrik Reinfeldt comments on the Riksdag's decision concerning the events in 1915 in the then Ottoman Empire”, <http://www.riksdagen.se/> 15 Mart 2010.

⁴⁵⁷ Kararın İngilizce ve İsveççe tam metni için bakınız Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi. <http://www.genocide-museum.am>.

⁴⁵⁸ ՀՅԴ Ամերիկայի հայ դատի հանձնախումբը ողջունել է Շվեդիայի խորհրդարանի կողմից Ցեղասպանության ճանաչման բանաձևի ընդունումը, Panorama, 11 Mart 2010.

⁴⁵⁹ “İsveç Parlamentosunda Kabul Edilen Sözde Ermeni Soykırım Tasarısı Hakkında Yapılan Basın Açıklaması”, Onur Öymen Resmi Web Sitesi, 12 Mart 2010.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, konuyla ilgili olarak söz konusu kararların nasıl alındığını çok iyi bildiklerini, bu nedenle bu tür girişimlere itibar etmediklerini belirterek şöyle devam etmiştir: “*Bu oylamayı yapanlar, bu kararı alanlar, tarihçiler, bilim adamları değil ki. Geçen Amerikan Kongresi ile ilgili söylediğimi burada tekrarlamak isterim. Sorsanız üç kelime konuşamazlar maalesef çok küçük motivasyonlarla hareket eden insanlar. Tarihe yaptıkları saygısızlık açısından üzüntü verici. Bizim için hiçbir itibarı söz konusu yok. Bunları da çok büyütmenin açıkçası. Çok büyütülecek bir konu da değil. Çünkü itibar etmediğimiz konuları büyütmememiz de gerekir*”.⁴⁶⁰

Karla ilgili bir diğerk tepki de TBMM’den gelmiştir. TBMM’de AKP, CHP ve MHP ortak bir tavır sergileyerek, Parti Grup Başkanvekilleri nezdinde İsveç Parlamentosu’nun kararı sert ifadelerle kınanmıştır.⁴⁶¹

Aslında 2010 yılı kararından önce İsveç hükümetinin parlamentodan farklı bir duruş sergilediğini söylemek mümkündür. Konuyla ilgili İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bild’in, kararların kabulünün, tarihi olayların gidişatını değiştirebileceğini dolayısıyla bunun siyaset adamlarının meselesi olmadığını altını çizdiği görülmektedir. Bild’in ayrıca ‘soykırım’ kelimesinin kullanılmasının, tarihi olayların açığa çıkarılmasıyla uğraşan farklı grupların çalışmalarına engel olabileceğini de kaydettiği bu nedenle bu kelimenin kullanılmasına karşı olduğu da anlaşılmaktadır.⁴⁶² Bild ayrıca Riksdag’ın kararının Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi sürecine katkı sağlamayacağı gibi 1915 olaylarının araştırılması için kurulan komisyonu da olumsuz etkileyeceğine işaret ederek, kararın Türkiye’nin AB yolundaki reformlarını da etkileyeceğine değinmiştir;

“It should be noted that the vote went against the report of the Parliamentary Committee on Foreign Affairs, and that the Riksdag was not unanimous as is evident from the fact that the outcome was based on a majority of a single vote. Regrettably, the decision of the Riksdag will not make a positive

⁴⁶⁰ “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül: Bu Kararın Nasıl Alındığını Çok İyi Biliriz”, **DHA**, 11 Mart 2010.

⁴⁶¹ “Meclis, İsveç Parlamentosu’nun Kararına Karşı Tek Ses Oldu”, **İHA**, 11 Mart 2010.

⁴⁶² “İsveç Dışişleri Bakanı Soykırımın Tanınmasına Engel Oluyor”, **Panarmenian**, 9 Mart 2009.

*contribution to the ongoing process of normalisation between Turkey and Armenia, in particular the establishment of a commission charged with investigating the events in 1915. This is a process that we have every reason to support as it will also lead to increased stability and security in the region. Moreover, the decision will not help the debate in Turkey, which has become increasingly open and tolerant as Turkey has developed closer relations with the European Union and made the democratic reforms these entail*⁴⁶³

İsveç Parlamentosunun söz konusu kararının şimdiye kadar kabul edilen kararlar arasında Türkiye karşıtlığını en ileri düzeyde olduğu bir karar olarak değerlendirmek mümkündür. Kararın bir diğer önemli boyutu da Türkiye'nin, Ermenilerin yanısıra Süryani, Keldani, Asuri ve Pontus soykırımı iddialarıyla da suçlanmış olmasıdır. Bu yönüyle İsveç Parlamentosu'nun söz konusu kararının Ermeni tezlerini güçlendirmekle kalmayıp diğer etnik grupların da benzer bir süreci takip etmelerinin önünü açtığı ya da onlara emsal oluşturduğu söylenebilir.

İsveç Parlamentosu'nun söz konusu kararının, birtakım yanlış bilgileri olduğunun belirtilmesinde de yarar vardır. Birincisi, kararda BM'nin 1985 tarihli raporuna atıfta bulunulması hususu olmuştur. Ancak BM'nin Ermenilerle ya da Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak bu yönde herhangi bir raporu söz konusu değildir. Ancak Ermeni diasporası tarafından bu hususun, kararın alınmasını kolaylaştırmak için emsal olarak öne sürüldüğü düşünülebilir. Aslında BM İnsan Hakları Komisyonu'nun bir alt komitesi tarafından 1985'te soykırımlarla ilgili olarak İngiliz kökenli Whitaker'e bir rapor hazırlanmış ve bu raporda Ermeni soykırımı iddialarına da atıfta bulunulmuştur. Ancak gerek Türkiye'nin konuya itirazı gerekse de bazı ülkelerin de bu rapora sıcak bakmaması nedeniyle, rapor kabul edilmemiş ve not edilmiştir. İşleme konmayan bu rapor yıllardır Ermeniler tarafından BM'nin soykırım iddialarını kabul ettiği şeklinde kamuoyuna yansıtılmaya çalışılmıştır.⁴⁶⁴

⁴⁶³ İsveç Hükümeti Resmi Web Sitesi: "Carl Bildt Comments on the Riksdag's Recognition of 1915 Massacres", 11 Mart 2010.

⁴⁶⁴ BM tarafından bu konuda herhangi bir kararın olmadığı yönünde resmi bir açıklama olmasına rağmen Ermeniler tarafından halen bu raporun kabul edildiği yönünde bir ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Benzer bir durum ABD Temsilciler Meclisi ve Senatosunda görüşülen kararlar ve tasarımlarda da söz konusudur.

İSVEÇ

Başkenti	Stockholm	Soykırımın Kabul Edildiği Tarihler	11 Mart 2010
Resmi Adı	İsveç Krallığı	Türkiye'nin Tepkisi	TC Dışişleri kınama, Tük basını protesto etme, TBMM knama, köşe yazarları Kınama, Büyükelçinin geri çağırılması, İsveçli Bakanlarla yapılacak görüşmelerin iptal edilmesi, İsveç ziyaretlerinin iptali. AKP, CHP, MHP kınama, İsveç'in Ankara Büyükelçisi Christer Asp'ın Dışişleri Bakanlığı'na çağırılması, İsveç İşçi Dernekleri kınama, Cumhurbaşkanı kınama.
Nüfusu	9.074.055	Ermenistan'ın Tepkisi	Ermenistan Devlet Başkanı tarafından kutlama mesajı gönderme. Memnuniyetle karşılama-tebrik etme, basında geniş yer verme, diaspora örgütleri (ANCA vb.) tarafından tebrik etme.
Coğrafi Konumu	Kuzey Avrupa'da İskandinavya Yarımadasında yer alır.	Uluslararası Kamuoyunun Tepkisi	Tepkisiz
Dini Yapısı	Luteran, Katolik, Ortodoks, Baptist, Müslüman, Yahudi, Budist ve diğerleri	İncelenen Basın Yayın Organları	BYEGM arşivinde İsveç basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir.
Ülkenin Resmi Dili	İsveççe	İncelenen Haber Sayısı	BYEGM arşivinde İsveç basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir.
Dönemin Devlet Başkanı	6 Ekim 2006-2010 Fredrik Reinfeldt	BYEGM Arşivinde Konuyla İlgili Mevcut Haberlerin Tarih Aralığı	1989-2007
Ermeni Nüfusu	8.000	Soykırımın Kabul Edildiği Yer	İsveç Parlamentosu
Türk Nüfusu	70.000	AB'ye Üyelik	1995 itibariyle AB'ye üye.

III. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE AVRUPA BASINI (1982-2007)

III.1. Alman Basını

Avrupa Basınına ilişkin olarak, ilk sırada Alman basını yer almakta olup, bu bölümde yaklaşık 16 gazete ve dergi ile 2 adet radyo yayınından yararlanılmıştır.⁴⁶⁵ Bunlar, *Süddeutsche Zeitung*⁴⁶⁶, *Die Tageszeitung*⁴⁶⁷, *Der Tagesspiegel*⁴⁶⁸, *Berliner Zeitung*⁴⁶⁹, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*⁴⁷⁰, *Nürnberger Zeitung*, *Die Zeit*⁴⁷¹, *Der Spiegel*⁴⁷², *Nürnberger Nachrichten*⁴⁷³, *Frankfurter Rundschau*⁴⁷⁴, *Die Tageszeitung*⁴⁷⁵, *Die Welt*⁴⁷⁶, *Financial Times Deutschland*⁴⁷⁷, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*⁴⁷⁸ ve *Almanya'nın Sesi Radyosu*'dur.⁴⁷⁹ BYEGM arşivindeki yayınlarda 1989-2007 tarihleri arasında toplam 392 haber olduğu tespit edilmiş ve bu haberlerin başlığı, içeriği, tarihi ve kaynağı çalışmada irdelenmiştir.

1982-2007 aralığında Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivleri'nden elde edilen belgeler doğrultusunda, Dış Basında Ermenilerle ilgili olan ilk kaynak 1989 tarihli olup 168 sayfadan oluşmaktadır.

⁴⁶⁵ Söz konusu gazetelerin detaylı bilgileri Yararlanılan Gazeteler başlığı altında bölüm sonunda verilmiştir.

⁴⁶⁶ Güney Alman gazetesi anlamına gelen Süddeutsche Zeitung liberal sol eğilimli olup söz konusu dönemdeki günlük tirajı 444.440'dır.

⁴⁶⁷ Günlük Gazete anlamına gelen Die Tageszeitung sol eğilimli olup söz konusu dönemdeki günlük tirajı 59.000'dir.

⁴⁶⁸ 1945'te yayın hayatına başlayan Der Tagesspiegel liberal eğilimli olup söz konusu dönemdeki günlük tirajı, 137.830'dir.

⁴⁶⁹ 1945'te yayın hayatına başlayan ve Berlin merkezli yayın yapan Liberal eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 182.500'dir.

⁴⁷⁰ Muhafazakâr eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 355.000'dir.

⁴⁷¹ 1946 yılında yayın hayatına başlayan Sosyal demokrat eğilimli gazete, haftalık olarak yayınlanmakta olup söz konusu dönemdeki günlük tirajı 482.600'dir.

⁴⁷² Türkçe karşılığı Ayna olan Sol eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 51.110'dir.

⁴⁷³ 1945 yılında yayın hayatına başlayan ve günlük olarak yayınlanan gazetenin tirajı 300.000'dir.

⁴⁷⁴ 1945'te yayın hayatına başlayan ve günlük olarak yayınlanan Sosyal Demokrat eğilimli gazetenin söz konusu tarihlerdeki günlük tirajı 150.000'dir.

⁴⁷⁵ Sol eğilimli gazetenin söz konusu tarihlerdeki günlük tirajı 56.000'dir.

⁴⁷⁶ Muhafazakâr eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 235.000'dir.

⁴⁷⁷ Liberal eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı: 103.280'dir.

⁴⁷⁸ Muhafazakâr eğilimli gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 322.520'dir.

⁴⁷⁹ Almancası Deutsche Welle olan bu yayın, Almanya'nın uluslararası radyo yayınıdır. <http://www.dw-world.de>

Alman basınında çıkan haberlere göz atıldığında daha çok Almanya'nın Sesi Radyosu konuya geniş yer vermiş ve günlük olmasa da hemen hemen her hafta konuyla ilgili haberler yayınlamıştır.

Almanya'nın Sesi Radyosu

Alman basına geçmeden önce *Almanya'nın Sesi Radyosunun* Ermeni meselesiyle ilgili haberlerine topluca değinilecektir. Bunun nedeni Almanya'nın Sesi Radyosu'nda yer alan haberlerin Alman basınındaki diğer haberlere oranla sayısının daha fazla olmasıdır. Bunda söz konusu dönemde Almanya'nın Sesi Radyosu'nun daha büyük bir kitleye hitap etmesinin yanısıra alanında kendini kanıtlamış bir yayın olmasının da önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Konuyla ilgili kaynakta yer alan ilk haber, 3 Ocak 1989 tarihli olup *Almanya'nın Sesi Radyosu*'nda "Osmanlı Arşivleri İle İlgili Kararın Yankıları" başlığı altında yayınlanmıştır. Burada arşivin açılmasının Ermeni sorununun çözüne katkı sağlayacağına vurgu yapılmıştır. 1989 yılı özellikle Türkiye'nin arşivlerini açması nedeniyle Ermeni meselesinin dünya kamuoyunda daha fazla yer aldığı bir tarih olmuştur. Almanya'nın Sesi Radyosu'nun 5 Ocak 1989 tarihli yayınında Mesut Yılmaz'ın arşivlerin açılmasıyla ilgili yaptığı açıklamanın Avrupalı parlamenterler tarafından nasıl karşılandığına geniş yer verilmektedir. Avrupa Parlamentosu'nda Ermeni raporunu hazırlayan Belçikalı Jaak Vandemelebroucke'ın bu gelişmeyi olumlu karşıladığını, diğer taraftan yine Belçikalı Parlamenter Willy Ouisberg'in ise bu kararı "gecikmiş ve düzmece"⁴⁸⁰ bir karar olarak yorumladığı görülmektedir. Parlamenter Ouisberg'in arşivlerin açılması kararına verdiği tepkinin neden bu kadar sert ve taraflı olduğunu anlamak mümkün olmamakla beraber, Ouisberg arşivlerin açılmasının gecikmiş olmasını kendince farklı şekillerde yorumlamıştır. Ouisberg'e göre "Türkiye'nin arşivlerini bu kadar geç açması gizlenecek bir şeylerin olduğu" şeklinde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Ouisberg'in bu tutumu bir yandan sorunun çözümü için 80'li yıllarda atılan pozitif adımların dahi farklı şekillerde yorumlandığı ve Batılı parlamenterler tarafından önyargı ile karşılandığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

⁴⁸⁰ "Belçikalı İki Parlamenterin Arşivlerin Açılmasına Tepkileri", *Almanya'nın Sesi Radyosu*, 5 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.25.

Almanya'nın Sesi Radyosu'nun 9 Ocak 1989 tarihli yayınında da benzer şekilde Osmanlı arşivlerinin açılması ve Mesut Yılmaz'ın konuyla ilgili açıklamalarına yer verilmiştir. Yayında ayrıca bir grup Alman basın mensuplarının Osmanlı arşivlerini inceleme fırsatı elde ettikleri de belirtilmektedir. *Almanya'nın Sesi Radyosu'nda* 17 Ocak 1989'da ise “ASALA'nın⁴⁸¹ Başkanlarından Melkonyan Tahliye Edildi” başlıklı bir yayın yer almıştır. Haberin dikkat çekici ve belki de sorgulanması gereken en önemli noktası, Fransa'da birçok terör olaylarına karışan ve hatta Paris Havaalanı'ndaki THY gişesine saldıran ve sekiz kişinin ölümüne neden olan Melkonyan'ın hangi gerekçe ile serbest bırakıldığı konusuna değinilmemiş olunmasıdır.

Aynı yayın organının 21 Ocak'ta Osmanlı Arşivleri konusunda bir başka habere de yer verdiği görülüyor. Ancak bu kez daha önceki haberlerden farklı olarak arşivlerin açılması konusunun Batılı devletler tarafından takdirle karşılandığına değiniliyor. Haberde detaylı olarak arşivlerin neden bugüne kadar kullanıcıların hizmetine sunulamadığı ve hangi işlemlerden geçirildikten sonra hazır hale geldiği detaylı bir şekilde ele alınıyor.

Haberin devamında, İstanbul'da yayınlanan *Jamanak* gazetesinin yöneticisi Ara Koçunyan ile gerçekleştirilen bir röportaja da yer verilmiştir. Bu röportajda kendisine, Osmanlı arşivlerinin açılmasının soykırım iddiaları ve Ermeni Sorunu'na ne tür bir etkide bulunacağı ve kendisinin Türkiye'de yaşayan bir Ermeni olarak bu gelişmeleri nasıl değerlendirdiği yönünde birtakım sorular yöneltildiği

⁴⁸¹ “Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu” ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia, Ermenice: Հայաստանի ազատագրության հայ գաղտնի բանակ Hayastani Azatagrut'yan Hay Gaghtni Banak), Uluslararası Terör Hareketi'nin bir parçası olduklarını kabul eden, bu mücadelenin de ancak silahlı olarak gerçekleşeceğini ilan etmiş olan bir kuruluştur. “ASALA”, 20 Ocak 1975'te, Lübnan'da, muhtemelen Bekaa'da kurulmuştur. Örgüt aşırı sol görüşlüdür. Genelde Sovyetler Birliği çizgisini izleyen Hınçakların teşvikiyle kurulmuş olduğuna inanılır. Ancak ASALA'nın Hınçaklar tarafından idare edildiğini söylemek mümkün değildir. ASALA'nın amacı “Ermenistan'ı kurtarmak”tır. Ancak bu kurtarma girişimlerine Sovyet Ermenistan'ı dahil ettiklerine dair bilgi yoktur. Ayrıntılar için bkz Ömer Engin Lütem, **Ermeni Terörü**, ASAM-ERAREN Yayınları, Ankara, 2007, s.20. Ayrıca bkz. İdris Bal, Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.695, Zeynep Kardeş, **Ermeni Terör Örgütü: ASALA**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2007.

görülmektedir. Koçunyan'ın yanısıra Ermeni asıllı Garbit Özatay ile basın mensuplarının konuyla ilgili yaptıkları görüşmelerinde, Türkiye Ermenilerinin soykırımın olmadığı konusunda ortak bir beyanatta bulduklarına dikkat çekilmiştir.

4 Ekim tarihine gelindiğinde, *Almanya'nın Sesi Radyosu'nda* Ermeni Sorunu bu kez ABD'de görüşülen bir tasarı nedeniyle basında yer almıştır. “*Ermeni Tasarısı, Türk-ABD İşbirliğini Olumsuz Yönde Etkileyecek*” başlığıyla verilen haberde, ABD Kongresi'nin Türkiye aleyhinde alacağı olası bir kararın iki ülke ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceği fikri aktarılmaktadır.

Almanya'nın Sesi Radyosu'nun 13 Ekim 1989 tarihli yayınında, Ermeni Sorunu'nun ABD Kongresi'nde görüşülmesi hususu üzerinde duruluyor. Haberde, dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren yine dönemin ABD Başkanı Bush'tan tasarının kabul edilmemesini talep ediyor. 18 Ekim'de, yine aynı yayın organında, ABD Senatosu Adalet Komisyonu'nun Ermeni tasarısını kabul etmesi karşısında Ankara'nın göstermiş olduğu tepkiye geniş yer veriliyor.

Ermeni tasarısının ABD Senatosu Adalet Komisyonu tarafından kabul edilmesinin ardından, 27 Ekim'de *Almanya'nın Sesi* radyosunda bu kez “*Türk-Amerikan İlişkilerinde Ortaya Çıkan Gerginlik Sürüyor*” manşeti yer alıyor. Adalet Komisyonu'nun bu kararı karşısında iki ülke arasında ciddi bir sıkıntının ortaya çıktığı ve Türk Dışişleri Bakanlığı'nın konuyla ilgili açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. Bu haberde vurgulanması gereken hususlardan birisi, Türkiye'nin tasarının Senato'dan geçmemesi için yürüttüğü çalışmalara geniş yer verilmiş olunmasıdır. 1989 yılı haberleri arasında ilk kez Türkiye'nin ABD'deki Musevi Lobisi'nin desteğini alma yolunda çalışmalar yürüttüğü konusuna da değinilmektedir.

Almanya'nın soykırım iddiaları konusunda aldığı kararın 2005 tarihli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 1989 yılında Alman radyosunda yayınlanan bu haberin kısmen de olsa objektif bir yaklaşımla Türk tarafının görüşüne de yer

verdiğini söylemek gerekir. Nitekim haberin tamamı incelendiğinde Ermeni tarafının 800 bin ile 1.5 milyon⁴⁸² Ermeni kaybından, Türk araştırmacılarının ise bu kayıpların genel olarak 300 bin⁴⁸³ olduğundan bahsedildiği görülmektedir. Türkiye'nin 300 bin civarındaki ölümlere gerekçe olarak, dönemin koşullarını göstererek bu ölümlerin hastalık, açlık, savaş ve katliamlar nedeniyle meydana geldiğine yer verilmiştir. Haberde ayrıca tarafsız araştırmacı ve tarihçilerin ise bu rakamın 600 bin olduğunu iddia ettiklerine de değinilmiştir.

Bu yönüyle haberde ilgili tarafların görüşlerine yer verilmiş olunması, bir bakıma 1989 yılında Almanya'nın konuya bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir. Haberin devamında söz konusu yıllarda görevde olan dönemin Başbakanı Turgut Özal'la ilgili birtakım bilgilere yer verildiği ve Özal'ın konuya diğer siyasetçilere oranla daha tavizkar yaklaştığının belirtildiği de görülmektedir. “*Son zamanlarda, Amerika’da yönetimi devralacak Bush döneminde, Ermeni soykırımı ile ilgili bir yasa tasarısının Kongre’den geçmesi olasılığı ve Başbakan Özal’ın buna karşı yumuşak ve tavizkar olarak nitelenen tavrıyla yeniden gündeme gelmiş olan Ermeni sorunu, Osmanlı arşivlerinin araştırmacıların kullanımına açılmasıyla yeni bir boyut kazandı.*”⁴⁸⁴

Almanya'nın önde gelen gazetelerinden *Die Welt*'in 5 Ocak 1989 tarihli sayısında bu kez “*Ankara’da Dönüm Noktası*” başlıklı haberde, farklı ülkelerden gelecek bilim adamları ve tarihçilerin Osmanlı arşivlerinde çalışarak Ermeni sorunu konusunda incelemelerde bulunacaklarına değinilmektedir. Yine Yılmaz'ın arşivlerle ilgili açıklamalarının kamuoyunda yarattığı etkiden de bahsedilerek Türkiye'nin iç politik gelişmelerine de yer verilmiştir. Bu hususta kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığına geçecek olan Turgut Özal'ın ardından Mesut Yılmaz'ın göreve geleceği ve kendisinin Batılı ülkelerin taleplerini daha iyi bilen bir siyasetçi olduğu ifadelerine rastlanmaktadır. Haberin devamında oldukça dikkat çeken bir cümlede ise

⁴⁸² “*Osmanlı Arşivleri İle İlgili Kararın Yankıları*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 3 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, 14-15.

⁴⁸³ “*Osmanlı Arşivleri İle İlgili Kararın Yankıları*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 3 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.14-15.

⁴⁸⁴ “*Osmanlı Arşivleri İle İlgili Kararın Yankıları*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 3 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.15.

şu ifadeler bulunmaktadır; “Sovyetler Birliği’ndeki Ermeni taleplerinin ön plana çıktığı şu günlerde Türkiye, kendi Ermeni sorununu daha fazla gizleyemez”.⁴⁸⁵ Bu cümleden de anlaşılacağı üzere, söz konusu dönemde henüz Sovyetler Birliği’nin dağılmadığı bir süreçte sorunun gündeme taşındığı ve bunun da Türkiye’yi ister istemez zor durumda bırakacağı yönünde bir izlenim yaratılmıştır. Haberin sonunda, Türkiye’nin tüm bu çabalarının takdire şayan olduğu belirtilmekle beraber, soykırımın kabulü anlamına gelmiyor olması nedeniyle bu tutumun eleştirildiği görülmektedir. Öte yandan yine aynı haberde, Türkiye’nin konuya yaklaşımıyla ilgili kullanılan bazı cümleler akıllarda soru işaretleri de bırakmaktadır. “Ermenilerin çoğunun, I. Dünya Savaşı sonucunda öldükleri, bazılarının da Çarlık Rusyası ile işbirliğine gitmeleri, nedeniyle, “mecburen” idam edildikleri”⁴⁸⁶ nin belirtildiği haberde, bu ifadelerin herhangi bir kaynak ya da belgeye dayandırılmadığı görülüyor. Haberin en önemli noktalarından birinin aslında dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın Almanlar tarafından pek de beğenilmediği hususudur. Buna karşın Mesut Yılmaz’ın Özal’ın ardından Başbakanlık koltuğuna geçmesi halinde Batılıların daha memnun olacağı yönündeki beyanat aynı zamanda Özal’ın sadece Almanlar değil diğer Batı devletleri tarafından da istenmediğini ortaya koymaktadır.

25 Nisan 1989 tarihli *Alman Televizyonunda “Ermenileri Anma Günü”* adı altında 24 Nisan’da Almanya’nın Köln kentinde bir araya geldikleri ve “katliama uğrayan Ermenileri”⁴⁸⁷ andıkları belirtilmektedir. *Frankfurter Rundschau*’nun 15 Mayıs tarihli yayınında da Osmanlı arşivlerinin açılması konusuna değinilerek “*Bu arşivler, I. Dünya Savaşı sırasında Ermenilere karşı yapılan katliamın karanlık bölümünü aydınlatacak.*”⁴⁸⁸ şeklinde önyargılı bir bakış açısının varlığı görülmektedir.

⁴⁸⁵ “Ankara’da Dönüm Noktası”, **Die Welt**, 5 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.23.

⁴⁸⁶ “Ankara’da Dönüm Noktası”, **Die Welt**, 5 Ocak 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.23.

⁴⁸⁷ “Ermenilerin Anma Günü”, **Alman Televizyonu WDR-3**, 25 Nisan 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.50.

⁴⁸⁸ “Osmanlı Arşivleri Açılıyor”, **Frankfurter Rundschau**, 15 Mayıs 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.54.

11 Ekim 1989 tarihinde de yukarıda belirtildiği üzere bir hafta arayla bu kez ABD Kongresi'nde görüşülecek olan kararlar ilgili TBMM'nin rahatsızlığına ve konuyla ilgili açıklamalarına yer verilmektedir. TBMM'nin, ABD Kongresi'nin tutumu karşısında ortak bir tavır sergileyerek bir bildiri yayınladıklarının belirtildiği bu haberde, ABD'nin Ermeni sorununa yaklaşımı karşısında Türkiye'nin tavrını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Bu haberde üzerinde durulması gereken husus, 1989'da Ermeni sorunu konusunda ABD'deki gelişmeler karşısında sergilenen tavrın küçük değişikliklerle de olsa bugün halen tekrarlanıyor olmasıdır. Aslında Türkiye'nin bu tutumunu sadece ABD-Türkiye ilişkileri söz konusu olduğunda değil diğer ülke parlamentolarında da benzer şekilde sorun gündeme geldiğinde sergilediğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla buradan hareketle ABD'nin bugüne kadar kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek Ermeni sorunu konusunda net bir tavır sergilememiş olduğu düşünülebilir.

Tasarının ABD Senatosu'ndan geçmesi halinde Türkiye'nin ne tür yaptırımları uygulamaya koyacağı haberde detaylı olarak şöyle belirtilmiştir; *“Türkiye'deki Amerikan üslerinden iniş kalkış yapan uçakların uçuş sayısının kısıtlanması, Amerikan askeri personelinin ülke içindeki seyahat imkanlarının daraltılması, Türk askeri yetkilileri tarafından, Amerikan askeri yetkililerine verilen briefinglerin askıya alınması ve Konya'daki bombardıman eğitim alanının kullanımının kısıtlanması.”*⁴⁸⁹

30 Ekim'e gelindiğinde *Frankfurter Allgemeine* gazetesinde Ermeni tasarısının Türk-ABD ilişkilerinde nasıl etkili olduğu, ABD'deki Yahudi lobisinin bu konuya yaklaşımı ve İsrail basınında konuyla ilgili ne tür yayınların yapıldığı konulu bir haber görülmektedir. Burada, ABD'deki Yahudi cemaatinin gelişmeler karşısında Türkiye'yi destekler bir tutum sergileyerek ABD yönetimini eleştiren ve hatta protesto eden bir tutum sergilemiş olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu yönüyle ABD'de tasarının senatodan geçmesinin önündeki engeller arasında iki ülke arasındaki stratejik işbirliğinin yanı sıra buradaki Yahudi cemaatinin çalışmalarının da göz ardı edilmemesinde yarar vardır.

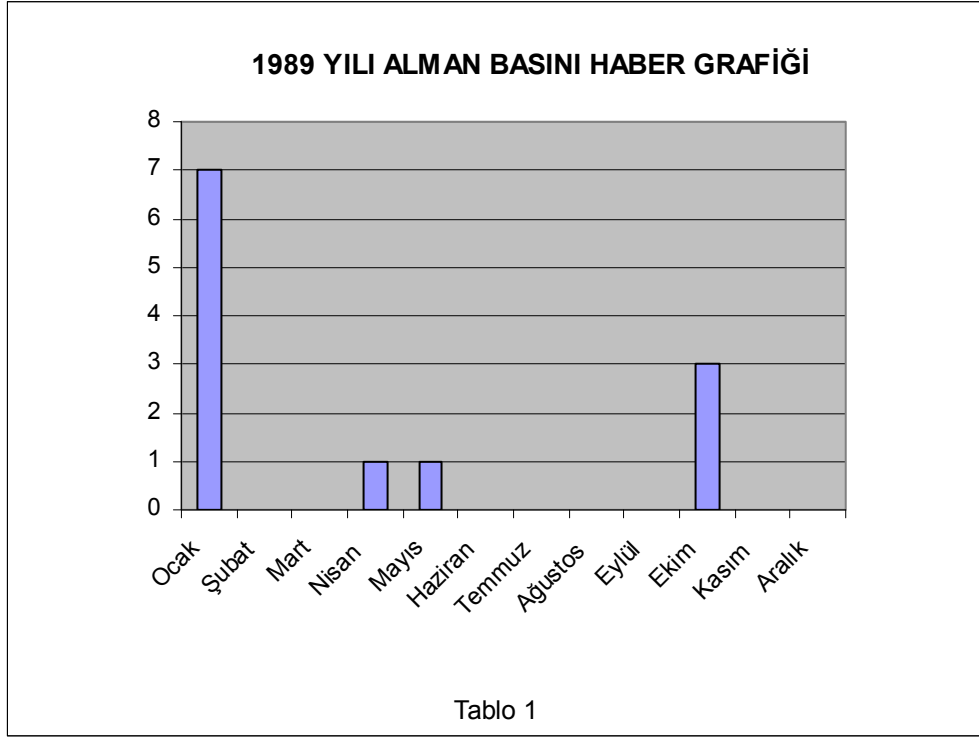
⁴⁸⁹ “*Türk-Amerikan İlişkilerinde Ortaya Çıkan Gerginlik*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 27 Ekim 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.125.

Gazete haberin devamında İsrail ve Yahudi cemaatini eleştirmekte ve Yahudilerin de ABD'liler gibi Türkiye ile çıkar ilişkileri nedeniyle tasarıya karşı çıktıklarını şöyle sıralamaktadır; *“İsrail Büyükelçisi niçin protesto etti? Çünkü Türkiye, İslam dünyasında Mısır'ın dışında tek devlet ve ayrıca Türkiye'nin İsrail'le ilişkileri iyi. İsrail'in girişimi sonucu Türkiye, elçilik seviyesinde ilişkilerin artmasını öngörmüştü. Ayrıca İsrail, İranlı Yahudilerin kurtarılması konusunda Türkiye'nin yardımına muhtaç. Buna rağmen İsrail'in tutumu, çifte standartlı. Zira Almanya'ya ve o zamanlar ilgisiz kalan dünyaya Yahudi halkına yapılan katliam hatırlatıldığında, başka halkların katliamlarını anma günü de engellenemeyecek.”*⁴⁹⁰

Haberin son paragrafında Almanya'nın konuya müdahil olması halinde Türkiye'nin de 1915 olaylarıyla ilgili geçmişte yaşananları kabul etmesi gerektiğine dair ilginç bir iddia da ortaya atılmıştır; *“Almanya, katliam gibi durumlarla ilgili olaylara karıştırılırsa Türkiye de Ermenilerin katledilmesi olayıyla ilgisi olduğuna katlanmak zorundadır. Gelen yeni nesille, kurbanlar, olaya sebebiyet verenler, müşterek bir görevi üstlenirlerse geçmişin uçurumları üzerine köprüler kurulabilir.”*⁴⁹¹ Bu husus ilerleyen yıllarda çeşitli ülkelerin ve Almanya'nın soykırım iddialarını kabul eden kararlarında da atıfta bulunulan bir mesele olmuştur. Hatta Ermenilerin doğrudan 1915 Olaylarında en az Türkler kadar Almanlarında “suçlu” olduğunu dile getirmişlerdir.

⁴⁹⁰ “Ermeni Soykırımı: Siyasi Bakımdan Zararsız Gösterilen Bir Konu”, **Frankfurter Allgemeine**, 30 Ekim 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.135.

⁴⁹¹ “Ermeni Soykırımı: Siyasi Bakımdan Zararsız Gösterilen Bir Konu”, **Frankfurter Allgemeine**, 30 Ekim 1989, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.137.

Alman basınında 1989 yılına bakıldığında Ocak ayı haberlerinin sayısının oldukça fazla olduğu, Nisan-Mayıs aylarında ise diğer aylara oranla haber sayısının göreceli olarak daha az olduğu görülmektedir. Alman basınında Ocak ayındaki artış büyük oranda Türkiye'nin arşivlerin açılması konusunda yaptığı açıklama ile bağlantılı iken, Ekim ayında ise ABD senatosunda görüşülen tasarının haber sayısında artışa neden olduğu anlaşılmaktadır.

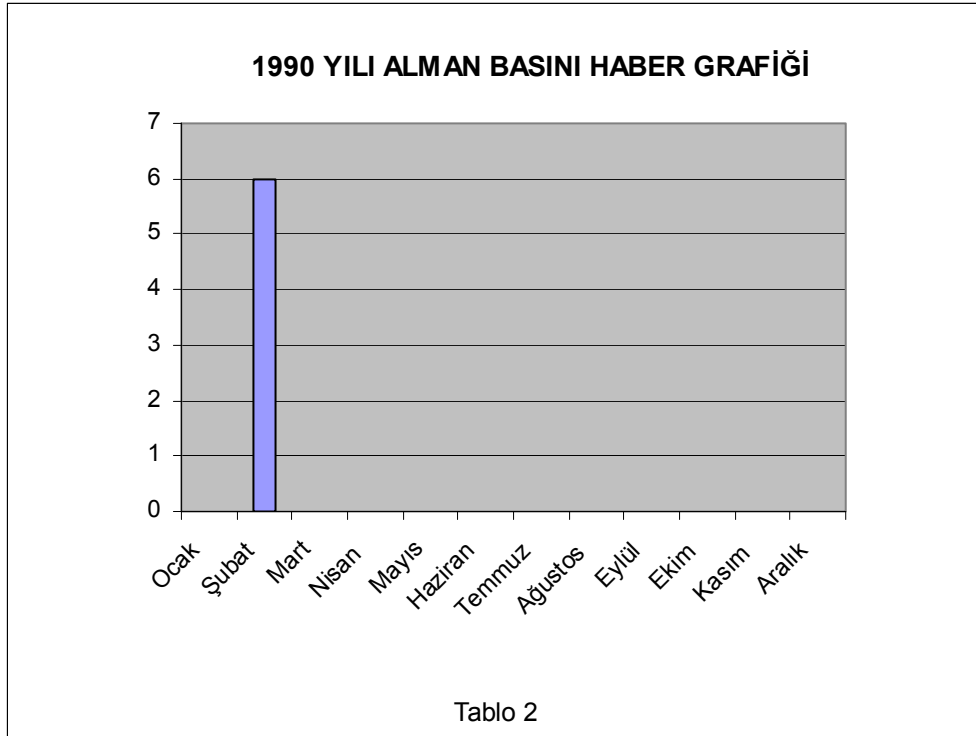
1990 yılına gelindiğinde, ilk haberde bu kez Şubat ayında ABD'de görüşülen tasarı konu edinilmiştir. Burada Amerikan Senatosu'nun 24 Nisan'ı anma günü olarak ilan etmek için bir tasarımı görüşmeye başladığına değinilmiştir.⁴⁹² ABD'deki tasarıyla ilgili yayınlanan haberlerde değinilen bir diğer husus da tasarının doğrudan Türkiye Cumhuriyetine karşı bir karar olmadığı yönündeki ifadeler olmuştur.⁴⁹³ Tasarının kongre gündeminden düşmesiyle birlikte Alman basınında bu kez tasarın

⁴⁹² "ABD: Ermeni Tasarısı Hakkında Görüşme", **Wiener Zeitung**, 22 Şubat 1990, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.22.

⁴⁹³ "Ermeni Karar Tasarısının Senato'da Oylanması Bekleniyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 22 Şubat 1990, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.25-26.

Türk-Amerikan ilişkileri üzerinde olumsuz bir etki bıraktığı ve tasarının ilerleyen günlerde yeniden gündeme geleceğine işaret edildiği görülmektedir.⁴⁹⁴

Ermeni tasarısının ABD Kongresi'nde reddedilmesinin ardından Türkiye'de bu kararın memnuniyetle karşılandığı ifade edilirken, tasarının engellenmesi için dönemin başbakanı Turgut Özal ile dönemin ABD başkanı Bush arasındaki yazışmaların yankılarının devam ettiği, özellikle de başkan Bush'un Özal'a gönderdiği mektupta son derece sert ifadeler kullandığı iddia edilmiştir.⁴⁹⁵ Tasarıyla ilgili benzer içerikteki haberlere diğer Alman basın yayın organlarında, radyo ve televizyon yayınlarında da yer verdiği görülmektedir. Söz konusu dönemde muhalefetin önde gelen isimlerinden olan Erdal İnönü ile Süleyman Demirel'in de konuya dahil olduğu ve anılan mektupların içeriğinin kamuoyu ile paylaşılması hususunda Özal'a baskı uyguladıkları görülmektedir.

⁴⁹⁴ “Tasarının Kongre Gündemine Alınması Reddedildi”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 23 Şubat 1990, s.34-35, “Ermeni Tasarısı İkinci Kez Reddedildi”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Şubat 1990, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.53.

⁴⁹⁵ “Ermeni Tasarısının İkinci Kez Reddedilmesi Memnuniyetle Karşılandı”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Şubat 1990, s.59-60, “Ermeni Karar Tasarısı, ABD Senatosu'nda İkinci Kez Reddedildi”, **WDR 4**, 28 Şubat, Dış Basında Ermeniler 1989, BYEGM Yayınları, Ankara, s.64-65.

1990 yılı haber grafiğinde sadece Şubat ayında haberlerin sayısında bir artış olduğu, bunun da yine ABD Senatosu'nda görüşülen tasarı ve Türkiye'nin tasarıyla ilgili verdiği tepkilerle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Almanya'da yayımlanan bazı basın yayın organlarında 1915 olayları için “soykırımın ilk örneği” ifadelerinin kullanıldığı ve “soykırım eyleminin gerçekleşmesinde en az Türkiye kadar dünya kamuoyunun da yaşananlara göz yumması nedeniyle sorumlu olduğuna” işaret edilmektedir.⁴⁹⁶ Bu tutum aslında bir bakıma Almanya'ya yöneltilen suçlamaların bir yansımasıdır. Nitekim Almanların 1915 Olayları sırasında yaşananlardan sorumlu tutulması karşısında Alman basınının da sadece kendilerinin değil dünya kamuoyunun da sorumlu olduğu kanısını uyandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Alman basınında Ermeni meselesi diğer ülke basınlarında olduğu gibi genellikle Ermeni iddialarıyla ilgili parlamentolara sunulan tasarılar ve bu tasarılar çerçevesinde yürütülen geniş çaplı kampanyalar geniş yer tutmaktadır. Bu yönüyle aslında Avrupa basını kapsamında ortak bir tavır sergilenmekte ve tasarılarla ilgili olarak genellikle bilgilendirme amaçlı haberler yayınlanmaktadır. Alman basınında konuya tarafsız yaklaşmak isteyen kesimler kadar konuyu doğrudan soykırım olarak tanımlayan bazı basın yayın organları da bulunmaktadır. Türkiye'de halen “Ermeni soykırımı”nın bir tabu meselesi olduğu ve rahatça ifade edilemediği de, 2000 yılı Alman basınında üzerinde durulan hususlar arasında yer almıştır.⁴⁹⁷ Alman basınında 2000 yılının Ekim ayına gelindiğinde yine, ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan tasarılar ve bu tasarıların Türkiye-ABD ilişkilerinde yarattığı gerginliğe dikkat çekilmiştir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ “Soykırımın İlk Örneği”, **Kolner Stadt-Anzeiger**, 19 Eylül 2000, s.1, “Ermeni Soykırımı Tasarısına Tepkiler”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 25 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

⁴⁹⁷ “ABD, Ankara Hükümetini Kızdırıyor”, **Badische Zeitung**, 28 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1

⁴⁹⁸ “Ermeni Soykırım tasarısının Kabul Edilmesi Türkiye'de Sert Tepkilere Neden Oldu”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 4 Ekim 2000, s.1, “Ermenilerin Öldürülmesi Soykırımdı... Amerikan Kongresi'nin Kararını Kızgınlıkla Karşıllayan Türk Hükümeti, Irak Sınırındaki İncirlik Askeri Üssü'nü Kapatmakla Tehdit Ediyor”, **Die Tageszeitung**, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

2000 yılının Kasım ayında Alman basınında ABD Temsilciler Meclisi kararının yerini bu kez Fransız Parlamentosu'na sunulan soykırım yasa tasarısı almıştır. Ancak ABD Senatosu'ndaki tasarıdan farklı olarak Alman basını Fransa'ya yönelik övgü dolu ifadeler kullandığı ve “Fransız Parlamentosu'nun resmi tarih yazımına katkılarda bulunmayı hep görev sayan” bir parlamento olduğu dile getirilmiştir.⁴⁹⁹ Burada ABD Parlamentosu'na sunulan tasarıyla benzer şekilde Fransa'nın tasarısı olası kabulünün iki ülke ilişkilerinde yaratacağı problemlerinde bir kez daha gündeme getirildiği görülmektedir.

Avrupa Parlamentosu Ermeni iddiaları konusunda Türkiye aleyhinde bir kaç kez çeşitli kararlar almıştır.⁵⁰⁰ 15 Kasım 2000'de AP Genel Kurulu'nda kabul edilen karar, Alman basınında da yer almış ve kararın ardından Türkiye'nin gösterdiği tepkilere değinilmiştir. Alman basınında AP'nin kararının Türkiye'nin AB'ye üyelik girişimlerini etkileyeceğine işaret edilirken, Türkiye'nin ise bu kararın AB'ye üyelik süreciyle bağlantılandırılmasından rahatsızlık duyduğu dile getirilmiştir. 2000 yılının Kasım ayında yaşanan bir diğer gelişme, İtalyan Parlamentosu'nun da Ermeni soykırımı iddialarını ele alan bir kararın görüşüleceği ve bugüne kadar İtalyan Parlamentosu'na konuyla ilgili 16 kez çeşitli tasarıların getirildiği hususu olmuştur.⁵⁰¹

Alman basınında bazı köşe yazarlarının tam makalelerine de yer verilmiştir. 2001 yılında Mihran Dabag imzalı bir yorumda 1915 olaylarının temelde iki toplum arasında yaşanan sorunlardan kaynaklanmadığı aslında bilinçli ve planlı bir girişim

⁴⁹⁹ “Hükümet, Senato İle Araya Mesafe Koyuyor... Fransa'da Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Üzerinde Anlaşmazlık”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 9 Kasım 2000, s.1, “Ankara İle Paris Arasındaki Gerginlikler... Türkiye Fransız Senatosu'nun Ermeni Yasa Tasarısı Girişimini Eleştiriyor”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

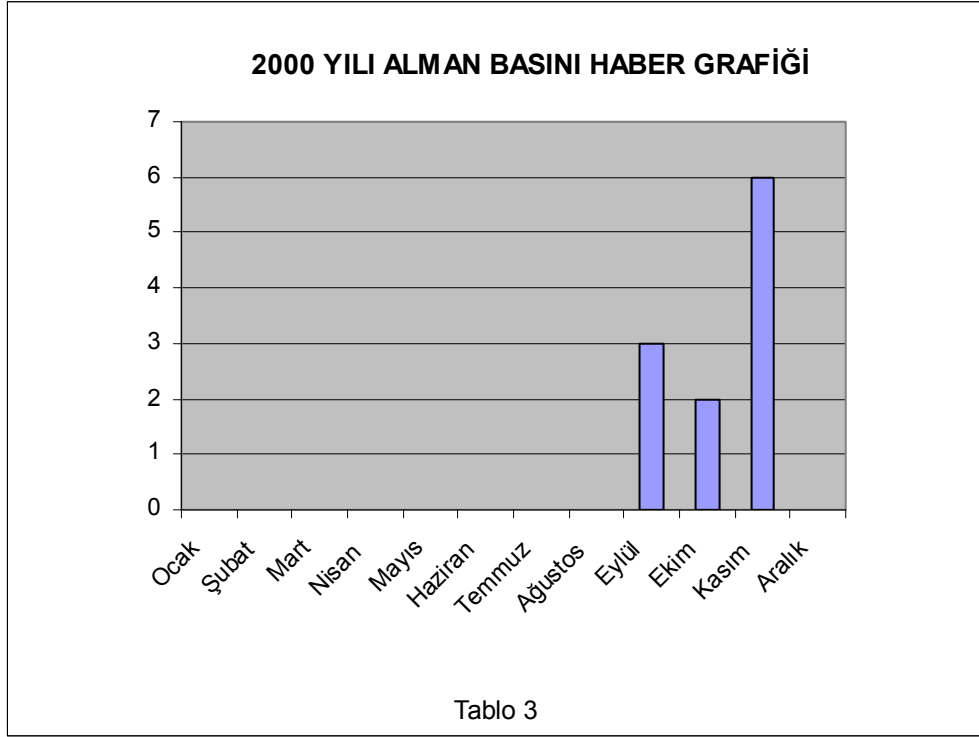
⁵⁰⁰ Avrupa Parlamentosu Ermeni meselesiyle ilgili ilk kararını 1987 yılında “Ermeni Sorununun Siyasi Çözümü Üzerine” konulu bir karar kabul etmiştir.

⁵⁰¹ “Avrupa Parlamentosu Türkiye'yi Ermeni Soykırımını Tanımaya Davet Eden Karar Tasarısını Kabul Etti”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 15 Kasım 2000, s.1-2, “Avrupa Parlamentosu'nun Ermeni Soykırımını Taniyan Bir Karar Tasarısını Kabul Etmesi, Türkiye'de Tepkilere Neden Oldu”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 16 Kasım 2000, s.2, “Strasbourg Ankara'yı Kızdırıyor... AP Az Bir Oy Farkı İle 1915 Yılındaki Ermeni Soykırımına İlişkin Karar Tasarısını Kabul Etti... Türkiye, Konunun AB'ye Üyelikle Bağlantısını Kabul Etmiyor”, **Die Tageszeitung**, 17 Kasım 2000, s.3, “İtalyan Parlamentosu Bu Akşam Ermeni Soykırımını Görüşecek”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 17 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.3.

olduğu, bunun birçok Alman asker ve diplomatın kayıtlarında da bu şekilde yer aldığı iddia edilmektedir. Yorumda ayrıca I. Dünya Savaşı'nın Türkler tarafından yaşananların üzerini kapatmak için hem bir bahane hem de bir örtü görevini ifşa ettiği, ayrıca I. Dünya Savaşı'nın 1915 olayları için yasal bir argümanı da oluşturduğu ve bu vesileyle tehcirin gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Yazının devamında, sadece Ermenilere yönelik değil Aramiler, Rumlar ve Yahudilerin de benzer bir uygulamaya maruz kaldığı, bunun aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısını değiştirmeye çalışan Genç Türkler rejiminin almayı düşündüğü önlemlerin bir parçası olduğu ve böylelikle toplumun Türkleştirilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. “...Ermenilere uygulanan soykırım, modern bir Türk ulusunun oluşturulmasına yönelik kuruluş sürecinin bütünleyici bir parçasıydı. Genç Türkler siyaseti, ulusal devlet, kültür ve toprak birliği arayışını, halk temeline dayanan bir rüyanın gerçekleşmesinde aramaktaydı. Turan vizyonu, Türkçe konuşan Orta Asya halklarını, İran'ı, Afganistan'ı kapsayan ve Çin sınırına uzanan “sonsuz bir toprağı” tasvir etmekteydi. Özellikle Genç Türkler hareketinin ideologlarından olan Ziya Gökalp'ın yazılarında Turan ideali tam olarak anlatılmaktadır. Bugün bile bu iddiadan vazgeçilmiş değildir...”⁵⁰² Bu tür suçlamalara yazının neredeyse tamamında yer veren Dabag, Ermenilere ve diğer etnik gruplara yönelik homojenleştirme çabalarının Kemalizm sonrası döneme kadar devam ettiğini ve 1942 yılındaki Varlık Vergisi'nin de bu projenin devamı olduğunu, halen Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak uluslararası kamuoyunun tam desteğinin sağlanamadığını şöyle ifade etmiştir: “1.5 milyon insanın ölümüyle birlikte, Batı, Ermeni tarihini, kültürünü ve dilini yok eden soykırım, ne kurbanlarıyla ne de uluslar arası diplomasinin başarısızlığıyla, tarihi ve siyasi dünya tarihinde sağlam bir yer edinebildi. Bugün halen daha 1915-1916 yıllarındaki soykırım anıları, perspektifler, rakamları ve olaylarıyla tartışmaya açıktır...”⁵⁰³

⁵⁰² “Türkiye Meselesi”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

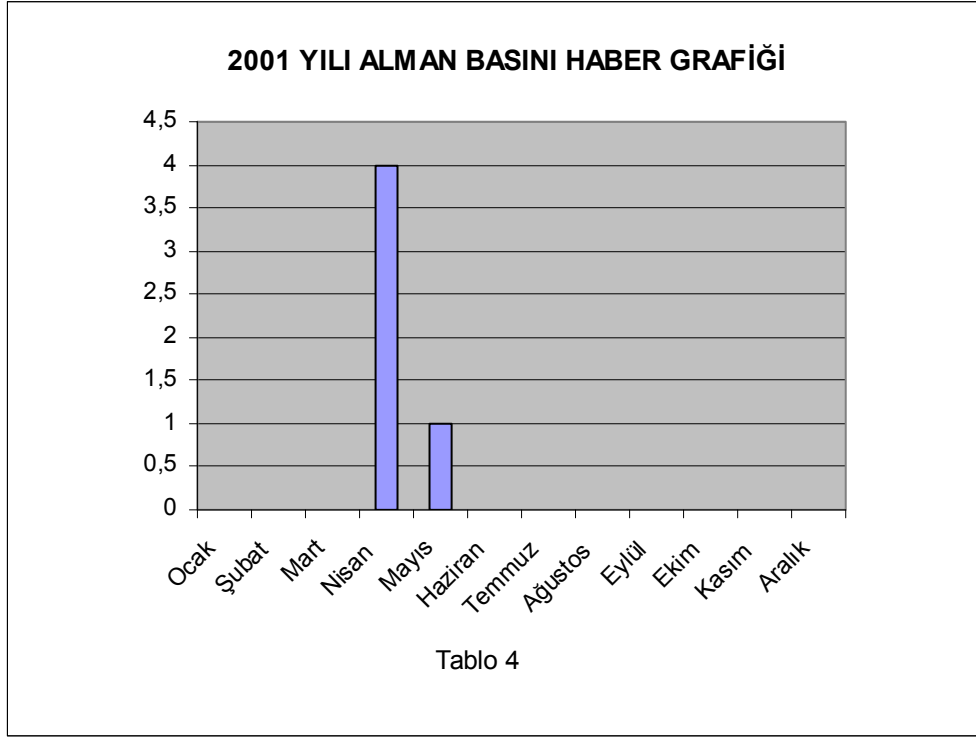
⁵⁰³ “Türkiye Meselesi”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

Alman basınında 2000 yılı Eylül-Ekim-Kasım aylarında bir hareketlenme yaşanmıştır. Ancak Ermeni sorunu açısından son derece önemli bir ay olan Nisan-Mayıs'ta konuyla ilgili haberlere yer verilmezken ABD Senatosu'nda görüşülen tasarının 24 Nisan'dan daha fazla haberin yayınlanmasına neden olduğu görülmektedir.

Fransa'nın "soykırımın inkârının suç sayılması" yönündeki tasarısıyla ilgili haberlere Alman basınında 2001 yılında da yer verilmiştir. Konuyla ilgili Almanya'da yaşayan bazı Türk siyasetçilerle röportajlar yapılmış ve bu vesileyle Türkiye'nin tasarımı nasıl algıladığı değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Alman Yeşiller Meclis Grubu'nun iç politika sözcüsü Cem Özdemir ile yapılan röportajda, Özdemir'e son derece diplomatik sorular yöneltilmiştir. Özellikle de Almanya'nın soykırımla yüzleşmesinde Almanya'ya dışarıdan yapılan baskıların önemli bir katkısı olduğu belirtilerek benzer bir durumun Türkiye içinde söz konusu olup olamayacağı yönünde sorular sorulmuştur.⁵⁰⁴

⁵⁰⁴ "Cem Özdemir'le Söyleş... Türkiye'nin Mahkum Edilmesinin Yararı Olmaz... Özdemir, Ermeni Katliamı Dolayısıyla Türkiye'nin Kınanmasına Barışmayı Zorlaştıracak Gereğiyle Karşı Çıkıyor", **Süddetsche Zeitung**, 27 Nisan 2001, s.2-3, "Ermenistan... Bir Ayin. Bir Yalan ve Türk Medyası", **Berliner Zeitung**, 3 Mayıs 2001, "Türkiye Meselesi", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2. s.4.

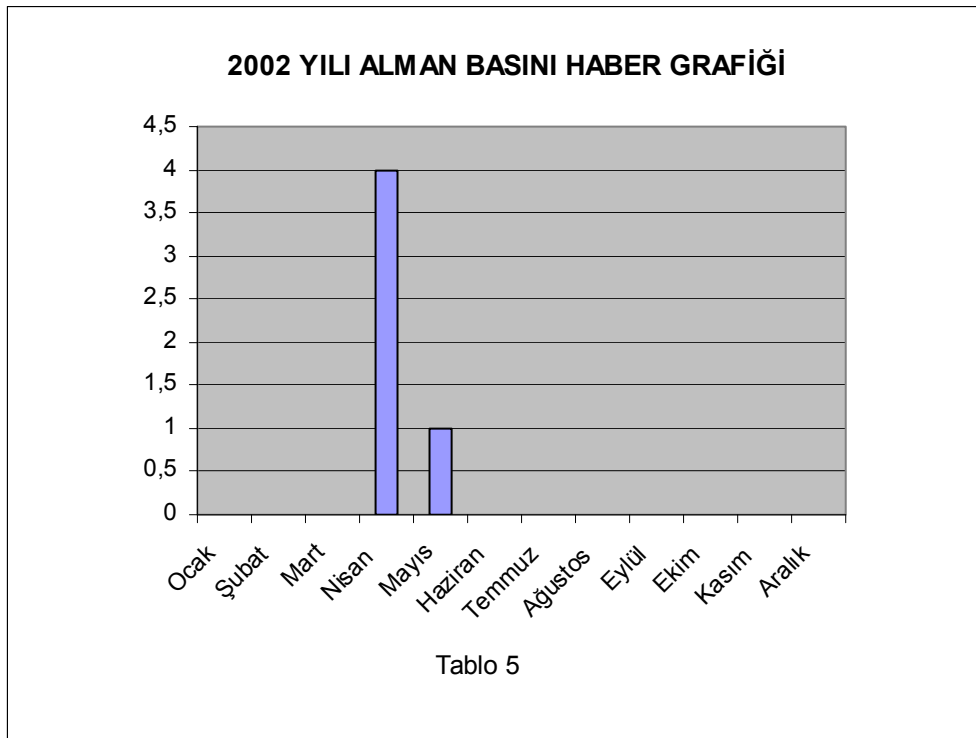
Alman basınında 2001 yılı 2000'den farklı olarak olağan bir şekilde Nisan ayında başlayan artış 24 Nisan'ın ardından hızlı bir şekilde düşmüştür.

Fransız Ulusal Meclisi'nde soykırımın inkârının suç sayılmasını öngören tasarının kabulüyle birlikte Almanya'daki Ermeni lobi grupları da harekete geçmiştir. Ermeni lobisi soykırım iddialarının Türkiye'ye kabul ettirilmesi konusunda Almanya'nın üstüne düşen görevi yerine getirmek zorunda olduğunu, nitekim I. Dünya Savaşı'nda Türkiye ile müttefik olmasının yanı sıra Yahudilere yönelik kitle katliamları ile Ermenilerin yaşadığı problemler arasında paralellikler bulunduğunu dile getirmişlerdir.

Alman basınında Hannes Stein adlı bir gazetecinin Franz Werfel'in *Musa Dağında Kırk Gün* adı eserini okuyarak romanda geçen mekânları görmek için Türkiye'ye yaptığı ziyaret ve bu ziyaretle ilgili izlenimlerine de yer verilmiştir. Ayrıca "soykırımın üzerinden yaklaşık olarak 90 yıl geçmiş olmasına rağmen halen Türkiye'ye kabul ettirilememiş" olunmasının önemli bir eksiklik olduğu ve Türkiye

tarafından konunun inkâr ediliyor olunmasının ise soykırım suçunun devamı olarak yorumlanması gerektiğine değinilmiştir.⁵⁰⁵

Alman basınında sık sık bazı araştırmacıların Ermeni meselesiyle ilgili görüşlerinin yer aldığı makale ve yorum yazıları yer almıştır. Bu hususta, daha ziyade taraflı yani Türkiye karşıtı makalelerin basına yansıdığı daha önce belirtilmişti. Türkiye aleyhindeki birçok makaleye karşılık sayıca azda olsa Almanya'daki Türk büyükelçiliğinin de Türkiye aleyhindeki bazı yazılara itiraz eden cevabi nitelikteki makaleleri Alman basınında yayınlanmıştır. Alman muhafazakâr eğilimli *Die Welt* gazetesinin “*Ermeni Soykırımı Olmamıştır*”⁵⁰⁶ başlıklı yazısı da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Gazetenin Mektuplaşma köşesinde, Türkiye Büyükelçiliği Basın Müşaviri Necmettin Altuntaş'ın Hannes Stein adlı bir araştırmacının Türkiye aleyhindeki makalesine cevaben hazırladığı yazıya Stein'in verdiği gayri ciddi cevabın başlığını oluşturmaktadır.

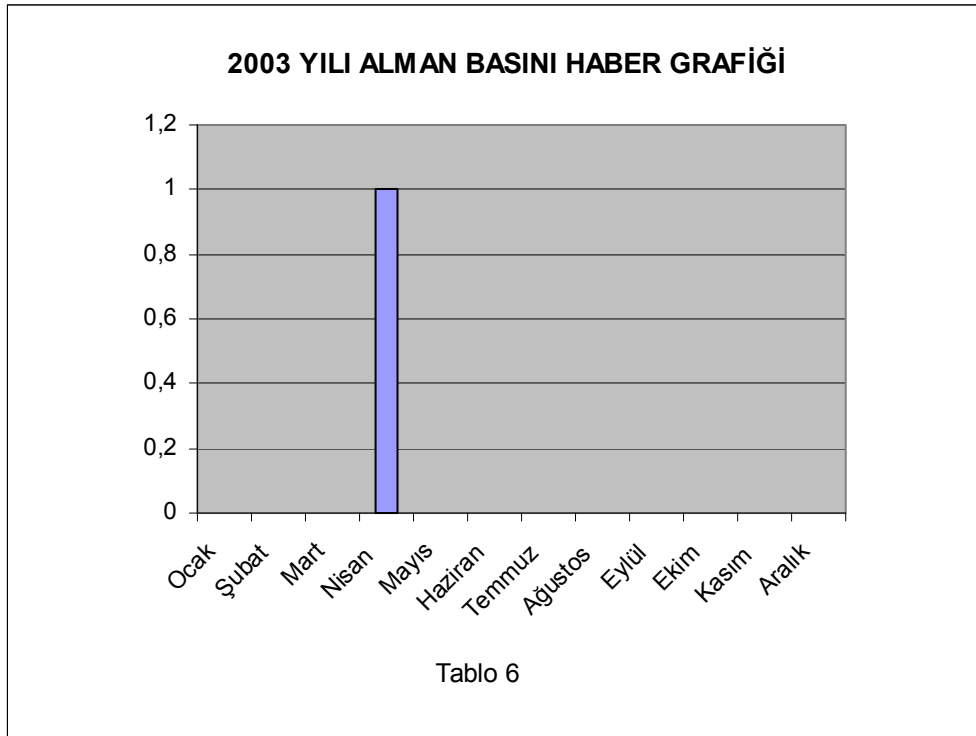

⁵⁰⁵ “*Ermeniler Bırakmıyor*”, **Frankfurter Rundschau**, 22 Nisan 2002, s.1, “*Musa Dağı'nın Muhtarı*”, **Die Welt**, 22 Nisan 2002, “*Türkiye Meselesi*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 26 Nisan 2001, s.1-4, “*Soykırımın Son Aşaması Unutmaktır*”, **Süddeutsche Zeitung**, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

⁵⁰⁶ “*Ermeni Soykırımı Olmamıştır*”, **Die Welt**, 16 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1.

2002 yılı Alman basını grafiğiyle 2001 yılı haber grafiğinin birbiri ile büyük oranda benzerlik gösterdiği, Nisan ayında başlayan artışın, 24 Nisan'ın sona ermesiyle hızlı bir düşüşe neden olduğu gözlenmektedir.

BYEGM arşivinde 2003 yılına ait tek bir doküman bulunduğundan 2003 yılıyla ilgili Alman basını da 1-24 Nisan 2003 tarihleri ile sınırlı tutulacaktır. Yine 2003'te de 2002'li yıllarda olduğu üzere Alman basınıyla ilgili tek bir haber arşivde yer almıştır. “*Tabulara Karşı Demokratikleşme*” başlıklı haberde Türkiye'nin Ermeni soykırımını kademeli de olsa eninde sonunda kabul edeceği, bunun için Avrupa ülkelerinin baskıları, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki mevcut hükümetin gerekli alt yapıyı oluşturduğu ifade edilmektedir.⁵⁰⁷

Alman basınında yine Nisan ayındaki haberlerin sayısında bir artış olduğu ancak bu kez önceki yıllardan farklı olarak Mayıs ayında konuyla ilgili haberlerin olmadığı görülmektedir. Bu durumu genel olarak 2003 yılında haber sayısında yaşanan azalma ile ilişkilendirmek mümkündür.

⁵⁰⁷ “*Tabulara Karşı Demokratikleşme*”, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

BYEGM arşivinde 2004 yılıyla ilgili arşiv kayıtları bulunmadığından 2005 yılının Mart ayı ile devam edilecektir. 2005 yılına bakıldığında 2001, 2002 ve 2003 yılından farklı olarak haber sayısında bir artıştan bahsedilebilir.

Alman *Die Zeit* gazetesinde Christian Schmidt-Haeuer imzasıyla yayınlanan bir yazıda “Türkiye’de, 90 yıl önce bir milyondan fazla insanın öldürüldüğü, Ermeni soykırımının hala inkâr edildiği, Almanya’nın ise bu konuda konuşmamayı tercih ettiği” ifade edilmiştir. Türkiye ve Almanya’nın doğrudan suçlandığı bu yazının devamında halen Türkiye’de öğretmenlerin, “Ermenilerin imha edildiğini inkar etmek zorunda” olduğunu, resmi tarihten farklı söylemler ortaya atan Orhan Pamuk gibi bazı yazarların “hain” olarak görüldüğü ve tehdit edildiği iddia edilmiştir. Dahası, modern Türkiye’nin kuruluşundan kısa bir süre sonra 1924 yılında Mustafa Kemal’in “Ermenilerin yok edilmesini ‘geçmişin utanç verici bir olayı’ olarak tanımladığı ancak buna rağmen tehirden sorumlu olan bazı kişilerin daha sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nde önemli pozisyonlarda görev aldıkları da iddia edilmiştir.⁵⁰⁸ Söz konusu yazının devamında son derece çarpıcı iddialarda bulunmaya devam edilerek Ermeni terör gruplarının oluşmasında hayal kırıklığının önemli bir etkisi olduğuna işaret edilmiştir.

Avrupa ülkelerinin 1923 Lozan Barış Antlaşması’na Ermenilerle ilgili herhangi bir madde koymamış olmasını “ölümcül sürgünlere bir tür ambargo koyma” olarak yorumlayan Schmidt-Haeuer, daha sonraki yıllarda ise Sovyet gücünün dengede tutulması için Türkiye’ye adeta göz yumulduğu ve Soğuk Savaş’la birlikte Türkiye’nin artık vazgeçilmez bir müttefik haline geldiğini ifade etmiştir.⁵⁰⁹ Aslında yazarın tüm bu iddialardan hareketle varmak istediği hususun “tehirden en az Türkiye kadar Avrupa’nın da sorumlu olduğu”dur. Nitekim Soğuk Savaş’ın ardından Ermeni meselesinde uzun yıllar yaşanan suskunluğu da bu teze bağladığı görülmektedir. İşte bu tezden hareketle Ermenilerin uzun yıllar yaşadığı “hayal kırıklığının” yani temel de Avrupa’dan beklediği desteği görememiş olmasının

⁵⁰⁸ “*Türkler, Ermeniler Yüzünden Senatoya Öfkeleniyor*”, **Der Tagesspiegel**, 23 Mart 2005, s.1, “*Soykırım... Hayatta Kalanlar Çıplak Bırakıldı (1)*”, **Die Zeit**, 24 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-6.

⁵⁰⁹ “*Soykırım... Hayatta Kalanlar Çıplak Bırakıldı (2)*”, **Die Zeit**, 24 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-11.

Ermeni terörünün ortaya çıkmasına neden olduğu iddia edilmektedir. Yazının devamında Ermenilerin rahatsız olduğu bir diğer önemli hususun ise İsrail'in halen "Ermeni soykırımını" kabul etmemesidir. Bunu da iki temel nedene dayandıran Schmidt-Hauer'in, birincisinin Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinin, diğerinin ise Yahudi soykırımının benzersiz bir vaka olarak kalması yönündeki düşüncelerine bağladığı görülmektedir.

Orhan Pamuk'un Türkiye'deki Kürt ve Ermeni sorunuyla ilgili yaptığı açıklamaları nedeniyle gündeme gelen haberlere de yer veren Alman basınında, Ermeni meselesi nedeniyle Türkiye-İsviçre ve Türkiye-Almanya ilişkilerinde gerginliklerin yaşandığına değinilmiştir. Alman basınındaki bir diğer husus da Avukat Fethiye Çetin'in "Ermeni soykırımı iddialarını yeniden gündeme taşıyan" anneannem adlı eseri olmuştur. Yine Türkiye-Ermenistan havayolları arasında yeni uçuşların başlayacağı ve Almanya'daki Ermenilerin 24 Nisan'ı anma etkinlikleri hazırlıkları da basına yansıyan haberler arasında yer almıştır.⁵¹⁰ Dikkat çekici bir diğer haber ise 1915 olaylarının "Yakın Zamanda Hıristiyanlara Yönelik En Büyük Cadı Avı" olarak değerlendirilmesi olmuştur. Haberde holokost teriminin Yahudi soykırımından önce Ermeniler için kullanıldığı ve Türkiye'nin Ermeni meselesi nedeniyle AB'ye üyelik coşkusunun giderek azaldığı ifade edilmiştir.⁵¹¹

Alman basınında, I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ile Almanya'nın müttefik oluşunun Ermeni meselesinde Almanya'nın Türkiye'den yana taraf sergilemesine

⁵¹⁰ "Pamuk'un Kitapları Yanmaktan Son Anda Kurtuldu", **Berliner Zeitung**, 31 Mart 2005, s.1, "Ermeni Sorununda Fikir Birliği Yok", **Tages Anzeiger**, 31 Mart 2005, s.1-2, "Türk-Alman İlişkileri... Ermeni Soykırımına İlişkin Birlik Partileri Önergelerinin Karara Bağlanması Erteleniyor", **Presseportal**, 31 Mart 2005, s.2-3, "Bir Uyumsuzluk Bulutu", **Süddeutsche Zeitung**, 4 Nisan 2005, s.3-4, "Ermeni Soykırımı, Federal Parlamento'nun Gündeminde", **Der Tagesspiegel**, 4 Nisan 2005, s.4-5, "Federal Parlamento'da Ermeni Görüşmesi... Birlik Partileri Türkiye'ye Geçmişle Acı Vermek İstiyorlar", **Welt Am Sonntag**, 4 Nisan 2005, s.5-7, "Ermenistan... Tüm Kültürlerin Kökeninde", **Welt Am Sonntag**, 4 Nisan 2005, s.7, "Kurbana Bir İsim Vermek", **ARD TV**, 4 Nisan 2005, s.7-9, "Birlik Partileri'nin Ermeni Soykırımıyla İlgili Çıkışı, Türkiye Tarafından Dışarıdan Müdahale Olarak Görülüyor", **Mitteldeutsche Zeitung**, 6 Nisan 2005, s.1, "Tabu Yıkıcı", **Frankfurter Rundschau**, 6 Nisan 2005, s.1-2, "Türkiye-Ermenistan... Yeni Uçak Bağlantısı", **Die Tageszeitung**, 8 Nisan 2005, s.2, "Ermeni Kilisesi Soykırımı Anıyor", **Frankfurter Rundschau**, 8 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.2.

⁵¹¹ "Yakın Zamanda Hıristiyanlara Yönelik En Büyük Cadı Avı", **Nürnberg Nachrichten**, 8 Nisan 2005, s.3-4, "Türkiye'nin AB Coşkusu Azalıyor", **Nürnberg Nachrichten**, 9 Nisan 2005, s.4, "Türkiye Kimlik Krizinde", **Frankfurter Rundschau**, 12 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2.

neden olduğu sıklıkla tekrarlanmıştır. Ayrıca Alman Federal Meclisi'ne Ermeni meselesiyle ilgili sunulan tasarinin iki ülke ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratacağına işaret edilmektedir. Bir sonraki haberde, “Ermenilerin 20. yüzyılın ilk soykırımına maruz kaldığı, 1915-16 yıllarında yaklaşık 1 milyon Ermeninin kurşunlandığı, dövülerek öldürüldüğü, asıldığı ve Türkiye'nin halen Ermeni soykırımını inkar ettiği” ifade edilmiştir. Alman Parlamentosu'nda Ermeni iddialarının gündeme taşınması için yürütülen faaliyetlerin de geniş yer tuttuğu Alman basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak hazırlanan önergedeki bazı ifadelerle ilgili birtakım sıkıntıların yaşandığına değinilmiştir. Ermeni meselesinin Avrupa Parlamentosu'nda gündeme geldiği ve ilk defa Türkiye'den Ermenilerin de söz konusu oturuma katıldığı ve panelin beklenildiği kadar tartışmalı geçmediği konu edinilmiştir.⁵¹²

Ermeni Sorunu'yla ilgili olarak 2005 yılında TBMM tarafından yeni bir öneri ortaya atılmış ve konunun bağımsız araştırmacılar tarafından incelenmesi için Ortak Tarihçiler Komisyonu kurulması önerisinde bulunulmuştur. İşte bu konunun Alman basınında “Ermeni İddiaları Konusunda Türkiye'den Yeni Strateji” başlığıyla yer aldığı görülmektedir. Bu öneri bazı haberlerde önemli bir adım olarak değerlendirilerek sorunun çözümüne katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Ermeni meselesiyle ilgili olarak zaman zaman bazı Alman gazetecilerin Türkiye'deki Ermenilerle yaptıkları röportajlar ve görüşmelerde basında yer almıştır. Bu kapsamda Alman Federal Meclisi'ndeki önergeyle ilgili Hrant Dink'le de bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. Dink'e Türkiye'de Ermeni meselesinin tartışılıp tartışılmadığı, kendisinin neden soykırım kelimesini kullanmadığı, diaspora Ermenileri ile Türkiye Ermenileri arasında neden ortak bir tavrın sergilenemediği yönünde sorular yöneltilmiştir. Dink'in verdiği cevaplara genel olarak bakıldığında, meselenin çözümünü dışarıdan ziyade içeride ve Türklerle Ermeniler arasında gördüğünü ifade ettiği, Türkiye Ermenilerinin diğer yerlerde yaşayan Ermenilerden farklı olarak bir

⁵¹² “Katliam Görmezden Gelindi”, **Süddeutsche Zeitung**, 12 Nisan 2005, s.2-3, “Bir Kitle Cinayetiyle Yapılan Politika”, **Süddeutsche Zeitung**, 13 Nisan 2005, s.3-5, “Bedeli Ödenmeyen Soykırım”, **Netzeitung**, 13 Nisan 2005, s.5-6, “Ermeni Politikası... Kırmızı-Yeşiller Şimdilik Karşı Önerge Vermekten Vazgeçiyorlar”, **Frankfurter Rundschau**, 13 Nisan 2005, s.7, “Ermeni Soykırımı İddiaları Dün Avrupa Parlamentosu'nda Tartışıldı”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 13 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

travma içinde olmadıklarını ve iki toplum arasında bir uzlaşma sürecine doğru gidildiğine işaret ettiği görülmektedir.

Son olarak Dink'in üzerinde durduğu bir diğer önemli husus da gazetecinin sorunun çözümünde Almanların ne yapabileceği yönündeki soruya Dink'in verdiği yanıt olmuştur. Dink, Türklerin sürgünü Balkanlarda Almanlardan öğrendiğini ve dolayısıyla Almanların yapabileceği tek şeyin özür dilemek olduğunu söylediği görülmektedir.⁵¹³ Bu noktada Dink'in sorunun çözümünü yurtdışından çok Türkiye'de araması ve Avrupa ülkelerinin kararlar almasından ziyade sorunun Türkiye-Ermenistan arasında çözülmesinden yana olduğunu açıklaması son derece önemli bir duruştur. Dink'in bu yöndeki uzlaşmacı açıklamalarının aslında uzun vadede ne kadar önemli olduğu günümüzde bir kez daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye Ermenilerinin önemli bir temsilcisi olan Dink'in bu fikirlerini uluslararası kamuoyunda tekrarlaması hem diaspora Ermenileri hem de Türkiye'deki bazı kesimler tarafından rahatsızlıkla karşılanmış ve uzlaşma fikrinin ortadan kaldırılması için ellerinden geleni yapmışlardır.

Alman basınında TBMM'de Ermeni meselesiyle ilgili olarak yapılan oturumlar ve buradaki açıklamalarda yer almıştır. Konuyla ilgili olarak Başbakan Erdoğan'ın "Utanmamız gereken hiçbir şey yok" ifadelerinin yanısıra bir de Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisine ve Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmesi gerektiği konularına değinildiği görülmektedir. Bazı kaynaklar Türkiye'nin öne sürdüğü önerilerin aslında bir bakıma tarihiyle yüzleşmenin ilk adımları olduğunu iddia ederken, farklı kaynaklarda ise 1915 olaylarıyla ilgili olarak Avrupa'da tam bir fikir birliğinin oluşmadığına yer verilmiştir. Alman basınında bazı kaynaklarda öne sürülen Anadolu'da 523.000 Türk'ün Ermeniler tarafından öldürüldüğü tezinin ortaya atılarak 1915 olaylarının meşrulaştırılmaya çalışıldığı da iddia edilmiştir.⁵¹⁴

⁵¹³ "Ermeni Soykırımı İddiaları Konusunda Türkiye'den Yeni Strateji", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 14 Nisan 2005, s.8-10, "Dürüstlük", **Frankfurter Zeitung**, 14 Nisan 2005, s.10, "Türkiye, Ermeni Tartışmasında Avrupalıları Eleştiriyor", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 14 Nisan 2005, s.10-11, "Türkler ve Ermeniler Ruh Hastası", **Die Tageszeitung**, 14 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11-12.

⁵¹⁴ "Türkiye Başbakanı, 1915'teki Ermeni Katliamına İlişkin Tartışmada Dürüstlük Talep Ediyor", **Die Welt**, 14 Nisan 2005, s.12-13, "Utanmamız Gereken Hiçbir şey Yok", **Berliner Zeitung**, 14 Nisan 2005, s.13-14, "Türkiye Ermeniler Konusunda Kararlara Karşı", **Der Tagesspiegel**, 14 Nisan 2005,

Ayrıca Türkiye’de milli tarihin hiçbir zaman bilimsel yollarla hazırlanmadığı ve tartışmaya açık olmadığı da öne sürülmüştür. Almanya’da Ermeni meselesiyle ilgili gerçekleştirilen etkinliklerin de geniş yer aldığı Alman basınında, Almanya’daki Türklerin ise Almanya’da 24 Nisan’ı anma etkinliklerini engelleme yönünde çaba sarf ettiklerine değinilmiştir.

Alman basınında Alman subay ve diplomatlarının raporlarında tehcire dair önemli ipuçlarının bulunduğu yönünde haberlere de rastlamak mümkündür. Bu raporlardan alıntılarının yer aldığı geniş pasajlar ve tehcirin gerçekleştirilmesinde Almanlarında rol aldığı konuları tekrarlanmaktadır. Alman basınında tartışmalı olan bir diğer husus, Federal Parlamento’nun Ermeni soykırımı iddialarını tartışması ve bu tartışmanın Türkiye’de yarattığı gerginlik olmuştur. Alman basınının Almanya’yı I. Dünya Savaşı sırasında Almanların sorumluluğunun yanı sıra birde yaşananlara müdahale etmemekle de suçladığı görülmektedir. Buradan hareketle Almanya’da 1915 olayları konusunda, Alman-Türk kökenli politikacılar arasında da tam bir görüş ayrılığının olduğunu söylenebilir. Bazı politikacılar konunun tarihçiler tarafından ele alınması gerektiğini düşünürken, bazıları ise konunun Yahudi soykırımı ile karşılaştırılmaması gerektiği, bir kısmının yaşananların soykırım olarak değerlendirilemeyeceği, bazı kesimlerin ise yaşananlar için soykırım kelimesinin kullanılabileceğini ifade ettiği görülmektedir.⁵¹⁵

s.14, “*Ermeni Sorununda Ankara’nın Olgunluğu Eksik*”, **Deutsche Welle**, 14 Nisan 2005, s.15, “*Erdoğan ve Ermeniler*”, **Berliner Zeitung**, 14 Nisan 2005, s.16, “*Türkiye Soykırım Suçlamasıyla İstemeyerek Yüzleşiyor*”, **Financial Times Deutschland**, 15 Nisan 2005, s.17, “*Erdoğan Komisyon Kurulmasını Talep Ediyor*”, **Süddeutsche Zeitung**, 15 Nisan 2005, s.18, “*Avrupa’da Sözde Ermeni Soykırımı İle İlgili Tartışmalar Sürüyor*”, **Almanya’nın Sesi Radyosu**, 15 Nisan 2005, s.18-19, “*Türkiye’de Barışma Belirtisi Yok*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 15 Nisan 2005, s.19-21, “*Türkiye’de Milliyetçilik Dalgası*”, **Neue Zürcher Zeitung**, 15 Nisan 2005, s.21-22, “*Türkiye’de Yanlış Saygı... Alman Politikacıları Ermeni Soykırımını Neden İnkâr Ediyorlar?*”, **ARD TV**, 15 Nisan 2005, s.22-25, “*Kürt Bölgelerinde Büyük Taarruz*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 18 Nisan 2005, s.25-26, “*Utanç Yerine Gurur Duymak*”, **Süddeutsche Zeitung**, 18 Nisan 2005, s.26-27, “*Ermeniler Rahatsız Edilmekten Korkuyor*”, **Tages Anzeiger**, 18 Nisan 2005, s.27, “*Türkiye, Soykırım İddialarına Kendi Kurban Sayısıyla Yanıt Verdi*”, **Merkur**, 18 Nisan 2005, s.27-28, “*Türkiye, Kendi Kurban Sayısıyla Cevap Veriyor*”, **Mitteldeutsche Zeitung**, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28.

⁵¹⁵ “*Ermeniler, 1915... Türkiye’ye Sorular*”, **Die Tageszeitung**, 19 Nisan 2005, s.1-2, “*Berlin... Heinrich Boell Vakfının Düzenlediği Toplantıda Ermeni Sorunu Tartışıldı*”, **Almanya’nın Sesi Radyosu**, 19 Nisan 2005, s.2-3, “*Türk Dernekleri Soykırım İnkarcısı*”, **Berliner Zeitung**, 19 Nisan 2005, s.3-4, “*Anmaya Karşı Zincirleme Mektuplar*”, **Berliner Zeitung**, 19 Nisan 2005, s.4-5, “*Sessizlik Örtüsünde Yırtılmalar*”, **Süddeutsche Zeitung**, 19 Nisan 2005, s.5-7, “*Soykırım... Halep’e Ölüm Yürüyüşü*”, **Der Spiegel**, 19 Nisan 2005, s.7-14, “*Anma Törenine Karşı Protesto*”, **Die Welt**, 20 Nisan 2005, s.14, “*Türkiye Soykırımı Tanımak Zorunda*”, **Die Welt**, 20 Nisan 2005, s.15-17, “*Manevi*

Türkiye'nin AB üyeliği Alman basınında da Ermeni meselesi ile irtibatlanmış ve Türkiye'nin geçmişle yüzleşmeden AB'ye üye olmayacağı ifade edilmiştir. Yine Almanya'nın tehcire göz yummasının bir tür onay olduğu ve Almanya'nın da "soykırım suçuna" ortak olduğu ve Federal Meclis'teki görüşmelerin Türkiye tarafından rahatsızlıkla takip edildiğine değinilmiştir. Atatürk Cumhuriyeti'nde tehcir yıllarında "suça bulaşmış" dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Bitlis Valisi Abdülhalik Renda'nın Meclis başkanlığı görevini yürüterek "kariyer" yaptığı da iddia edilmiştir. Sık sık "Mustafa Kemal'in tehcirde payı yoktu" kelimelerinin de yer aldığı Alman basınında, bazı gazeteler ise Ermenistan'ın yıllardır boşuna soykırımın tanınmasını beklediği, çünkü Türkiye'nin bunu asla kabul etmeyeceği yönünde az da olsa haberlere rastlamak mümkündür. Ermeni meselesiyle ilgili yapılan araştırmalarda ortaya atılan bir diğer iddia da 1915 Olaylarının Hitlere ilham verdiği hususudur. Bu konuya Alman basınında da rastlamak mümkündür. Alman basınında 2005 yılının Nisan ayı da diğer yıllarda olduğu gibi Türkiye aleyhinde birçok etkinlik, "soykırımı" anma faaliyetleri ve Federal Meclis'te Türkiye aleyhinde yürütülen görüşmelerin yankılarının sürdüğü bir dönem olmuştur.⁵¹⁶

Kaos Korkusu", **Berliner Zeitung**, 20 Nisan 2005, s.17-18, "*Sadece Tarih Kitabı İçin Değil*", **Der Tagesspiegel**, 20 Nisan 2005, s.18-19, "*Birinci Dünya Savaşı'nın Gölgesinde*", **Der Tagesspiegel**, 21 Nisan 2005, s.19-20, "*Soykırım Mı Yoksa Sadece Bir Trajedi Mi?*", **Berliner Zeitung**, 21 Nisan 2005, s.20-23, "*İstenmiyor*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.23.

⁵¹⁶ "*Türkiye Açıklamakta Zorlanıyor*", **Berliner Zeitung**, 21 Nisan 2005, s.24, "*Önerge Türkiye'yi Hedef Almıyor*", **Berliner Zeitung**, 21 Nisan 2005, s.24-25, "*Onay Vermek Suçtur*", **Financial Times Deutschland**, 21 Nisan 2005, s.26, "*Yeniden Ele Almak Mı? Hücum!*", **Die Tageszeitung**, 21 Nisan 2005, s.26-27, "*Kitapsız Da Oluyor*", **Berliner Zeitung**, 21 Nisan 2005, s.27-28, "*Ermeni Meselesini Tartışma Çağrısı*", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 22 Nisan 2005, s.28-30, "*Ermeni Konusunun Almanya Basınındaki Yansımaları*", 22 Nisan 2005, s.30-31, "*Bu, Türk Kimliğine Dokunuyor*", **Der Tagesspiegel**, 22 Nisan 2005, s.31-33, "*Parçalanmış Suskunluk Duvarı*", **Süddeutsche Zeitung**, 22 Nisan 2005, s.33-34, "*Federal Parlamento Ermenilere Yönelik Soykırımı Kınamak İstiyor*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 22 Nisan 2005, s.34-35, "*Ermeni Soykırımı Türkiye'nin Gündeminde*", **Financial Times Deutschland**, 22 Nisan 2005, s.35, 36, "*Akşam: Günümüz Türkiyesi Kurucusu Atatürk'ün Dönemine Göre Daha Çağ Dışıdır*", **Die Tageszeitung**, 22 Nisan 2005, s.36-38, "*Ermenistan*", **Die Welt**, 22 Nisan 2005, s.38, "*Atatürk'ün Genç Cumhuriyetinde Suçlular Da Kariyer Yaptı*", **Frankfurter Rundschau**, 22 Nisan 2005, s.39, "*Eski Yas Yeni Çatışmaları Besliyor*", **Süddeutsche Zeitung**, 22 Nisan 2005, s.40, "*Ermenistan 1915-Adolf Hitler İçin Bir Teşvik*", **Netzeitung**, 25 Nisan 2005, s.41-42, "*Katliam Sessizce Anıldı*", **Süddeutsche Zeitung**, 25 Nisan 2005, s.42-44, "*Türkiye Ermeni Soykırımını Ele Alsın*", **Netzeitung**, 25 Nisan 2005, s.44-45, "*Kırlangıç Yuvasında Çiçek Yığınları*", **Berliner Zeitung**, 25 Nisan 2005, s.45-46, "*Doğu'daki Bu Olaylar*", **Die Tageszeitung**, 25 Nisan 2005, s.46-48, "*Birlik Partileri, Ermeni Tartışmasında Türkiye'den İtidal İstiyor*", 25 Nisan 2005, s.48, "*Ermeniler Soykırımın Kabul Edilmesini Talep Ediyor*", **Die Welt**, 25 Nisan 2005, s.49, "*Sözde Ermeni Soykırımının Almanya Basınındaki Yansımaları*", 25 Nisan 2005, s.50-52, "*Zorlu Yakınlaşma*", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 25 Nisan 2005, s.53-55, "*Türkiye Hala Kendini Kurban Olarak Görüyor*", **Die Welt**, 25 Nisan 2005, s.55-56, "*Acı Vermesi De Gerekiyor*", **Financial Times Deutschland**, 25 Nisan 2005, s.56-58, "*Her*

Alman basınında Almanya’da yaşayan Ermeni topluluklarının Türkiye aleyhindeki faaliyetleri ve protestolarına rastlanmaktadır. Uluslararası kamuoyunda Ermenilerin ortaya attığı tezlerden biri olan 1915 Olayları’nda Türkiye Cumhuriyeti’nin herhangi bir sorumluluğunun olmadığı, Osmanlı İmparatorluğu’nun yaşananlardan sorumlu olduğu yönündeki tezin pek de gerçeği yansıtmadığı Alman basınına şöyle yansımıştır: *“Osmanlı Türkiye’si ile modern Cumhuriyet arasında göbek bağı kesinlikle kesilmemiştir. Bugünde dek hiçbir Türk Hükümeti Ermenilere yönelik soykırımı tanımadı. Türk tarihinin karanlık sayfası tabulaştırma, tehditler ve inkar yoluyla örtbas edilmek isteniyor. Ermeni halkına ait son hatıralar, var güçle ulusal hafızalardan silinmeye çalışılıyor: Anadolu’da Ermeni kiliseleri camiye dönüştürülüyor, sistematik bir şekilde tahrip ediliyor ya da çökmeye terk ediliyor. Hiçbir şeyin bir zamanların Ermeni halkını hatırlatmaması amaçlanıyor. Ermenice yer adları kampanyalarla Türkçeleştiriliyor. Ermenistan okul kitaplarından çıkarıldı, Eğitim bakanlığı daha 1980’li yıllarda bununla ilgili bir kararname çıkardı. Bugün Türk öğrencileri tarihi atlaslarda Ermenistan’ı boşuna arıyorlar. Sanki bu ülke hiç var olmamış gibi gözüküyor; tpkı onlara yapılan soykırım gibi...”*⁵¹⁷ Bu ifadelerden de görüleceği üzere, yaşananlardan dolayı en az Osmanlı imparatorluğu kadar modern Türkiye’nin de suçlandığını, Türkiye’nin yaşananlardan dolayı özür dilemesinin de Ermeniler için yeterli olmayacağı anlaşılmaktadır.

Yine 24 Nisan anma etkinlikleri çerçevesinde dönemin ABD Başkanı Bush’un soykırım kelimesini kullanmaması nedeniyle Ermenilerin gösterdiği tepkiler ve konuyla ilgili Almanya’da yaşanan gelişmelerin de basında geniş yer tuttuğu ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin Ermenistan’a Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini değerlendirmesi çağrısında bulunduğu görülmektedir. Basında sıkça değinilen bir diğer husus ise Türkiye’nin milliyetçilikle dışa açılım arasında büyük gel-gitler yaşadığı ancak bir an önce hangi tarafı tercih edeceğine karar

Şeye İmza Atın, Ancak Az Söz Tutun”, **Die Welt**, 25 Nisan 2005, s.58-59, “Soykırım”, **Berliner Zeitung**, 25 Nisan 2005, s.59-60, “Tarihe Rağmen Yaşamak”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 25 Nisan 2005, s.61, “Ermeni Soykırımını İnkâr Etmeyin”, **Der Tagesspiegel**, 25 Nisan 2005, s.61-62, “1915 Yılındaki Katliamı Anmak”, **Merkur**, 25 Nisan 2005, s.62-63, “Ermeni Katliamını Anma”, **Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung**, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.63.

⁵¹⁷ “Köln Ermenileri, Türkiye’yi Sert Bir Şekilde Eleştirdi”, **Kölner Stadt-Anzeiger**, 26 Nisan 2005, s.1, “Gizlenen Soykırım”, **Süddeutsche Zeitung**, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.2-3.

vermesi gerektiği yönündeki hususlardır. Almanya'nın sorunun çözümü konusunda bazı önerilerde bulunduğu, bunun için AB'ye büyük görev düştüğünü açıkladığı da konuyla ilgili haberler arasında yer almaktadır.⁵¹⁸

Alman basınında, Güney Kafkasya bölgesinde yaşanan istikrarsızlığın dolaylı ya da doğrudan hem AB ve ABD'yi hem de Rusya'yı olumsuz yönde etkileyeceği, bu nedenle Güney Kafkasya'nın istikrara kavuşturulması için öncelikli olarak Ermenistan'ın Azerbaycan ve Türkiye ile olan sorunlarının çözüme kavuşturulması gerektiği yönünde beyanlar olmuştur. Bu konuda Ermenistan'ın bölgede izole edilmek yerine her türlü bölgesel ve kalkınmayı hızlandıracak projelerde yer almasının sağlanması gerektiğine işaret edilmektedir.

Ermenistan'ın da aslında Türkiye'deki gelişmelerden umutlu olduğu ve AB'ye üyelik yolunda Türkiye'nin attığı adımların Ermenistan tarafından yakından takip edildiği görülmektedir.⁵¹⁹ Orhan Pamuk'un Ermeni ve Kürtlerle ilgili yaptığı açıklamalarında Alman basınının gündemini uzun süre meşgul ettiği, Alman Federal Meclisi'nin Ermeni meselesiyle ilgili yaşananları soykırım olarak nitelermek istemediği ve Avrupa Konseyi Zirvesi sırasında da Ermeni iddialarının gündeme geldiği, Ermeni meselesini incelemek üzere bir komisyonun oluşturulmasının Ermenistan'dan çok Türkiye'nin yararına olacağı da 2005 yılı Mayıs ayında Alman basınının üzerinde durduğu hususlar arasında yer almıştır.⁵²⁰

⁵¹⁸ “*Bush'tan Ermenilere Taziye Mesajı*”, **Der Tagesspiegel**, 26 Nisan 2005, s.3-4, “*Ermeni Soykırımı Tartışmaları*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 26 Nisan 2005, s.4-5, “*Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesinden Ermeni Lider Koçaryan'a Çağrı*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 27 Nisan 2005, s.5-6, “*Kaybedenlerin İdeolojisi*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 27 Nisan 2005, s.6-8, “*Türkiye ve Ermenistan Birbirine Yakınlaşıyor*”, **Die Tageszeitung**, 28 Nisan 2005, s.8-9, “*AB, Türkiye İle Ermenistan'a Yol Göstermek Zorunda*”, **Deutsche Welle**, 28 Nisan 2005, s.9-10, “*Tehlikeli Hafıza Bastırması*”, **Die Tageszeitung**, 28 Nisan 2005, s.10-11, “*Ermeni Soykırımı Tartışması Sürüyor*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Nisan 2005, s.11-12, “*Erdoğan'ın Hükümeti, Ermenistan'a Yakınlaşıyor*”, **Frankfurter Rundschau**, 2 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12.

⁵¹⁹ “*Ermenistan'ı İzole Etmek Yerine İstikrara Kavuşturmalı*”, **Süddeutsche Zeitung**, 4 Mayıs 2005, s.1-2, “*Ermenistan, Türkiye'deki Reformlara Umut Bağlıyor*”, **Der Tagesspiegel**, 9 Mayıs 2005, s.3, “*Çay Bardağında Fırtına*”, **Die Tageszeitung**, 9 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.3-4.

⁵²⁰ “*Bir Türk Gazetesinin Yazarlar Hakkında Yaptığı Kin Edebiyatı*”, **Die Welt**, 10 Mayıs 2005, s.1, “*Ermeniler... Federal Parlamento Soykırımdan Söz Etmek İstemiyor*”, **Der Tagesspiegel**, 12 Mayıs 2005, s.1-2, “*Avrupa Konseyi Zirvesi, Ankara Açısından 'Ermeni Soykırımı İddiaları'nın Gölgesinde Gerçekleşiyor*”, **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 17 Mayıs 2005, s.2-3, “*Ulusal Onur Meselesi*”,

2005'in Haziran ayına gelindiğinde, İstanbul'da yapılması düşünülen ancak bazı problem ve eleştiriler nedeniyle iptal edilen Ermeni meselesi konferansının yankılarının burada devam ettiği ve konferansın hükümetin baskısı nedeniyle iptal edildiğinin ifade edildiği görülmektedir. Konferansla ilgili olarak hükümette de tam bir fikir birliğinin bulunmadığı, öte yandan Alman Federal Meclisi'nin Ermenilerin anılması konusunda bir uzlaşmaya vardığı ancak Meclisin Türkler tarafından protesto edildiğine değinilmektedir. Federal Meclis'in kararında doğrudan soykırım kelimesini kullanmasa da gerekçe de soykırım kelimesini kullanmış olması ve Federal Meclis'in Alman İmparatorluğu'nun olaylardaki "yüz kızartıcı rolü" nedeniyle üzgün olduğunu dile getirmesi Türkiye'nin kararı ağır bir dille eleştirmesine neden olmuştur. Türkiye'nin Federal Meclis'in kararına itiraz etmesinin bir diğer nedeni ise bu tür kararların Türkiye-Ermenistan arasında barış ve uzlaşma yolundaki girişimleri olumsuz etkiliyor olmasıdır.⁵²¹

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 19 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.3-5.

⁵²¹ "Hiç Bir Halkın Elleri Türk Halkının Ki Kadar Temiz Olmadı", **Die Welt**, 26 Mayıs 2005, s.1, "Ankara, Ermeni Jenosidi Konferansını Engelliyor", **Die Welt**, 26 Mayıs 2005, s.1-2, "İstanbul'daki Ermeni Konferansı İptal Edildi", **Die Tageszeitung**, 26 Mayıs 2005, s.2, "Demokrasiye Hançer Darbesi", **Süddeutsche Zeitung**, 27 Mayıs 2005, s.2-3, "Türkiye 'Ermeni Yalanını' Yasaklıyor", **Frankfurter Rundschau**, 30 Mayıs 2005, s.3-4, "Türk Bakan'a Suç Duyurusu", **Kölnr Stadt-Anzeiger**, 30 Mayıs 2005, s.4-5, "Yanlış Sinyal", **Die Tageszeitung**, 6 Haziran 2005, s.5-7, "Ermeni Önergesi Almanya'nın Gündeminde", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 7 Haziran 2005, s.7, "Ermenilerin Anılması Konusunda Uzlaş", **Der Tagesspiegel**, 7 Haziran 2005, s.8, "Federal Meclis'teki Parti Grupları Ermeni Tartışmasında Hemfikir", **Die Welt**, 15 Haziran 2005, s.8-9, "Ermeni Kararı Hazır", **Financial Times Deutschland**, 15 Haziran 2005, s.9, "Bayrağını Kap Da Gel", **Berliner Zeitung**, 15 Haziran 2005, s.9-11, "Piening'e Destek", **Die Tageszeitung**, 15 Haziran 2005, s.10, "Ermeni Soykırımı Önergesi federal Meclis'te Bugün Görüşülecek", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 16 Haziran 2005, s.10, "Federal Parlamento Ermenileri Anıyor", **Der Tagesspiegel**, 16 Haziran 2005, s.11, "Federal Meclis Ermeni Kararını Sertleştiriyor", **Frankfurter Rundschau**, 16 Haziran 2005, s.11-12, "AB Olmadan Ermeni Tartışması Olmaz", **Die Tageszeitung**, 16 Haziran 2005, s.12-13, "Federal Meclis Ermenistan Konusunda Hemfikir", **Die Tageszeitung**, 16 Haziran 2005, s.13, "Federal Meclis Ermenilere Yönelik Soykırımı Kınadı", **Netzeitung**, 17 Haziran 2005, s.13-14, "Türkiye'den Almanya'ya Ermeni Önergesi Tepkisi", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 17 Haziran 2005, s.14, "Federal Meclis'te Oybirliğiyle Alınan Karar... Türkiye Almanya'nın Ermeni Kararına Öfkeli", **Süddeutsche Zeitung**, 17 Haziran 2005, s.15-16, "Federal Parlamento Türkiye İle Krizi Tahrir Ediyor", **Financial Times Deutschland**, 17 Haziran 2005, s.16-17, "Ermeni Refleksi", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 17 Haziran 2005, s.17, "Ermeni Kararı... Ankara Alman Diplomatu Dışişleri Bakanlığı'na Çağırıldı", **Der Tagesspiegel**, 17 Haziran 2005, s.17, "Dipnot Olarak Soykırım", **Berliner Zeitung**, 17 Haziran 2005, s.18, "Federal Meclis, Türkiye'nin Anna Konusundaki Tavrını Kınıyor", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 17 Haziran 2005, s.18-19, "Türkiye, Ermenistan Kararı Nedeniyle Kızgın", **Netzeitung**, 18 Haziran 2005, s.19-20, "Erdogan, Schröder'i 'Omurgasız' Diye Niteliyor", **Der Tagesspiegel**, 20 Haziran 2005, s.20-21, "Gösteri", **ARD TV**, 20 Haziran 2005, s.21, "Türkiye: Ermeni Kararı Yanlış ve Çirkin", **Süddeutsche Zeitung**, 20 Haziran 2005, s.21-22, "Türkler Federal Meclis Kararına Karşı Gösteri Yapıyorlar", **Die Welt**, 20 Haziran 2005, s.22, "Federal Parlamento Kararına Karşı Gösteri", **Der Tagesspiegel**, 20 Haziran 2005, s.22-23, "Türkler Ermeni Kararını Protesto Ediyorlar", **Berliner Zeitung**, 20 Haziran 2005, s.23, "Erdogan, Schröder'i 'Omurgasız'

Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci yolunda Avrupa devletlerinin öne sürdüğü temel argümanlar arasında Ermeni sorunu ilk sırada yer alsa da bunun yanısıra dini ve ekonomik nedenlerin de önemli faktörler olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Alman basınındaki haberlerden hareketle Türkiye'nin üyeliği önündeki tek engelin Ermeni meselesi olmadığı, dini ve etnik yapının da önemli nedenler arasında yer aldığı bir kez daha anlaşılmaktadır. Alman basınının önem verdiği bir diğer husus ise soykırım konusunun Almanya'daki ders kitaplarında okutulması için başlatılan girişimler karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepkiler olmuştur.⁵²² Almanya'da Okul ve Medya Enstitüsü (LİSUM) tarafından, Ruhr Üniversitesi'ndeki Diaspora ve Jenosit Araştırmaları Enstitüsü'nün işbirliği ile bir kitap hazırlanmış ve kitapta 1.5 milyon Ermeninin Osmanlı İmparatorluğu tarafından soykırıma tabi tutulduğunun yanısıra bir de bunun 20.yüzyılın ilk büyük sistematik soykırımı olduğu iddia edilmiştir.

Alman basınında konu edinilen bir diğer gelişme de İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek ve Türk Tarih Kurumu eski başkanı Yusuf Halaçoğlu hakkında İsviçre'de açılan dava olmuştur. Her ikisinin de soykırımı inkâr etmekle suçlandığı dava karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepkilerin eleştirildiği haberde,

Diye Niteliyor", **Der Tagesspiegel**, 20 Haziran 2005, s.23-24, "Türkiye Ermeni Meselesinde Yeterli Olgunluğa Erişmediğini Kanıtıyor", **Deutsche Welle**, 20 Haziran 2005, s.24-25, "Şansölye'nin Omurgasına Masaj", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 21 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-27.

⁵²² "Soykırım Olmadı", **Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung**, 27 Haziran 2005, s.1-2, "Türkiye-Ermenistan İlişkileri Ankara'nın Gündeminde", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Haziran 2005, s.3-4, "Az Hatıra, Yas Yok", **Frankfurter Rundschau**, 28 Haziran 2005, s.4-5, "Ders Konusu Olarak Soykırım", **Der Tagesspiegel**, 4 Temmuz 2005, s.5-6, "Avrupa'nın Vicdanına Çağrı", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 4 Temmuz 2005, s.6-10, "Ermeni Soykırımı Yeniden Ders Müfredatında", **Der Tagespiegel**, 8 Temmuz 2005, s.11, "Ermeniler Müfredatta", **Süddeutsche Zeitung**, 11 Temmuz 2005, s.12, "Şans Olarak Utanç", **Welt Am Sonntag**, 11 Temmuz 2005, s.12, "SD'nin Adayına Kendi Sıralardan Eleştiri", **Die Welt**, 13 Temmuz 2005, s.13, "Gerçekten Kaçınmak", **Frankfurter Rundschau**, 13 Temmuz 2005, s.13-16, "Biz Soykırım Yapmadık", **Die Welt**, 15 Temmuz 2005, s.16-18, "Resmî Türk Sorularıyla", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 18 Temmuz 2005, s.18-19, "Soykırımlar Okul Kitabında", **Berliner Zeitung**, 19 Temmuz 2005, s.19, "Soykırım Yine Ders Konusu", **Frankfurter Rundschau**, 20 Temmuz 2005, s.1, "Brandenburg Eğitilebilir", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 22 Temmuz 2005, s.2-3, "Tek Taraflı Habercilik", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 27 Temmuz 2005, s.3-4, "Maoist, Soykırımı İnkâr Ediyor", **Jungle Welt**, 27 Temmuz 2005, s.4-5, "Alman Suç Ortakları", **Jungle Welt**, 15 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

Türkiye'nin de Pamuk davasıyla İsviçre'yi eleştirdiği konuma düştüğü ifade edilmektedir.⁵²³

Ermeni konferansının ertelenmesi konusunun Alman basınında Eylül ayında da devam ettiği, ancak buna karşın konferansın Türkiye'de artık tabuları yıktığı ve demokratikleşme yolunda önemli bir adım olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir.⁵²⁴

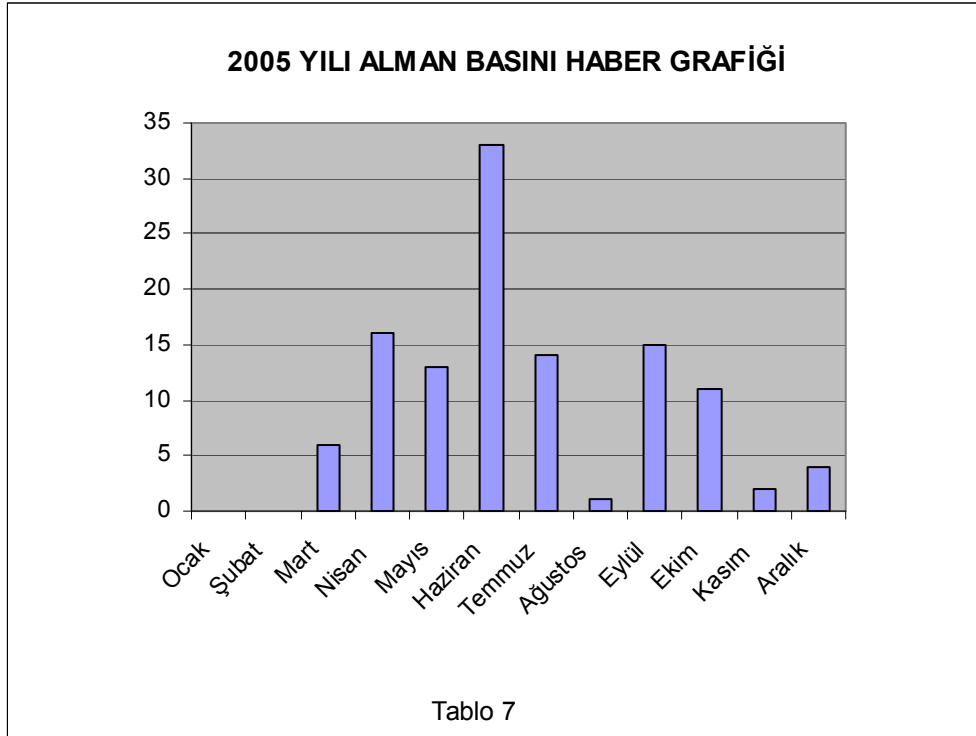
Hrant Dink ve Orhan Pamuk davalarının da yer aldığı Alman basınında, bu kez Fransız Sigorta şirketlerinin Ermeni mirasçılara ödemeye yapacağına dair haberlerin yayımlandığı ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Ermenistan'a sağlayacağı yararları değinilmiştir.⁵²⁵ Türkler tarafından Berlin'de düzenlenen "Talat Paşa'yı anma

⁵²³ "Türk Mahkemesi Pamuk'u Dava Ediyor", **Die Welt**, 2 Eylül 2005, s.1-2, "Mahkeme Kararıyla Mı Gerçek", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 8 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.2-3.

⁵²⁴ "Ermeni Konferansının Ertelenmesine İlişkin Tepkiler", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 23 Eylül 2005, s.1-2, "Ermeni Konferansı İlgili Yeni Bir Skandal Daha", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 23 Eylül 2005, s.2, "Ermeni Konferansı Bugün Yapılacak", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 24 Eylül 2005, s.2, "Teşvik Gibi Bir Hüküm", **Süddeutsche Zeitung**, 26 Eylül 2005, s.3, "Ermeni Konferansı Yeni Bir Mekan'da Yapılacak", **Süddeutsche Zeitung**, 26 Eylül 2005, s.3-4, "Mahkeme Kararıyla Tarihin Yazımı", **Die Tageszeitung**, 26 Eylül 2005, s.4-5, "Ermeni Toplantısı Nedeniyle Protesto", **Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung**, 26 Eylül 2005, s.5, "Tabu Yıkıldı", **Süddeutsche Zeitung**, 26 Eylül 2005, s.5-6, "Türkiye İçin Büyük Bir Adım", **Die Tageszeitung**, 26 Eylül 2005, s.6-7, "Demokratik Başarı", **Die Tageszeitung**, 26 Eylül 2005, s.7-8, "Ermeni Konferansına Karşı Şiddetli Protesto", **Die Welt**, 26 Eylül 2005, s.8-9, "Türkiye'de Tabu Yıkıldı", 27 Eylül 2005, s.9, "Osmanlı Yöntemiyle Demokrasi Yolunda", **Financial Times Deutschland**, 30 Eylül 2005, s.10, "AB ve Türkiye... Şüpheli Ahlak", **Der Tagesspiegel**, 10 Ekim 2005, s.11, "AB Komiseri Rehn, Yazar Orhan Pamuk İle Buluşuyor", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 10 Ekim 2005, s.11-1, "Türkiye'ye Hakaretten Mahkum", **Die Welt**, 10 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

⁵²⁵ "Aşağılanmış Türkiye ve Onun Avukatları", **Süddeutsche Zeitung**, 11 Ekim 2005, s.1, "Ermenilerin Ağzına Kilit", **Die Tageszeitung**, 12 Ekim 2005, s.2, "Sigorta Kuruluşu, Ermeni Soykırım Mirasçılarına Ödeme Yapıyor", **Der Tagesspiegel**, 14 Ekim 2005, s.2, "Bizden Neden Nefret Ediyorlar?", **Berliner Zeitung**, 17 Ekim 2005, s.3, "Jenositten Hiç Söz Etmedim... Pamuk'un Pasif Cümleleri", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 20 Ekim 2005, s.3-4, "Doğu ve Batının Birbirine Söyleyecekleri Var", **Nürnberger Zeitung**, 22 Ekim 2005, s.4-5, "Ermenistan Geleceğini AB'de Görüyor", **Süddeutsche Zeitung**, 27 Ekim 2005, s.5-6, "Ermeni Katliamı Kurbanları, ABD'de Deutsche Bank'a Karşı Dava Açtılar", **123RECHT.NET**, 27 Ekim 2005, s.7, "Umutlarla Dolu Bir Dağ", **Süddeutsche Zeitung**, 7 Kasım 2005, s.7-9, "Ermenistan Üzerindeki Kapalı Gökyüzü", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 21 Kasım 2005, s.9-10, "Türkiye'nin İsviçreli Kökleri", **Berliner Zeitung**, 5 Aralık 2005, s.1, "Gazeteciler Ermeni Meselesi Yüzünden Dava Ediliyor", **Frankfurter Rundschau**, 5 Aralık 2005, s.2, "Ermeniler Tazminat Talep Ediyor", **Der Spiegel**, 5 Aralık 2005, s.2, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

etkinliklerinin de geniş yer verildiği Alman basınında söz konusu yürüyüş “Türk milliyetçilerinin propagandası” olarak değerlendirilmiştir.⁵²⁶

Alman basınında diğer ülke basınlarında olduğu gibi 2005 yılı oldukça hareketli bir sene olmuştur. Mart ayından itibaren başlayan hareketlilik tüm sene boyunca devam etmiştir. 2005 yılında Orhan Pamuk, Hrant Dink davalarının yanı sıra özellikle Haziran ayında ciddi bir artışın yaşanmasında Alman Federal Meclisi'nde görüşülen kararın önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

“Talat Paşa”yı anma gösterileri Alman basınında 2006 yılının Mart ayında oldukça ses getirmiş ve konuyla ilgili sayısız habere yer verildiği belirtilmişti; ancak burada dikkat çeken bir husus da şu olmuştur ki Türklerin Berlin’de gerçekleştirecekleri gösterinin yasaklanıp yasaklanmaması konusunda Almanya’da

⁵²⁶ “Ak Güvercinler Ağrı Dağı’na Uçtuklarında”, *Süddeutsche Zeitung*, 29 Aralık 2005, s.1-2, “Geçmişte Kalanların Utancı”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 5 Ocak 2006, s.2-3, “Aksi Taktirde Sizin Şehirleriniz De Tıpkı Paris Gibi Yanar”, *Süddeutsche Zeitung*, 2 Şubat 2006, s.3-4, “Sağcı Propaganda”, *Der Spiegel*, 6 Şubat 2006, s.4, “Hakarete Uğradık”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 6 Şubat 2006, s.5, “Türk Milliyetçilerin Büyük Yürüyüşleri”, *Berliner Zeitung*, 14 Şubat 2006, s.5,-6, “Türkler Berlin’deki Büyük Gösteriye Davet Ediyorlar”, *Der Tagesspiegel*, 16 Şubat 2006, s.6, “Büyük Türklük Gösterisi”, *Die Welt*, 22 Şubat 2006, s.6-7, “Türklerle Yahudilerin İttifakı... Sürgün Örnekleri”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 22 Şubat 2006, s.7-8, “Avrupa’ya Uyarı”, *Süddeutsche Zeitung*, 2 Mart 2006, “Türk Milliyetçiler Federal Meclis’e Karşı”, *Jungle Welt*, 2 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10.

büyük bir fikir ayrılığının bulunmasıdır. Bir kesim tarafından yasaklanması gerektiği ifade edilirken diğer kesimin ise bunun ifade özgürlüğünü kısıtlayacağını düşünmektedir. Gösterinin yasaklanması gerektiğini düşünenler arasında Almanya'daki Ermeni ve Kürt gruplar da yer almaktadır.

Alman basınında Taviani kardeşlerin “Tarla Kuşlu Ev” adlı filmi nedeniyle özellikle de filmin Avrupa Konseyi fonu tarafından desteklenmesinden Türkiye'nin duyduğu rahatsızlık ve konuyla ilgili Roma'da Berlusconi ile gerçekleştirdiği görüşmeye de yer verilmiştir.⁵²⁷

1915 Olaylarında “en az Türkler kadar Almanlarında sorumlu olduğu” tezinden başka ileri sürülen bir diğer iddia, yaşananların tanıklarının o dönemde Osmanlı topraklarında görev yapan Alman askerleri ve diplomatlarının olduğudur. Bunun yanısıra 1903'te başlayan ve 1915 yılında bugünkü Türkiye-Suriye sınırına kadar ulaşan Bağdat demiryolunun inşası sırasında Avrupa ülkelerinin diplomatik temsilcilerinin söz konusu dönemde ülkede olmasının, tehcirin bazı bölgelere uygulanmasını engellediği tezi de ileri sürülmektedir.⁵²⁸

Alman basınında Guenter Lewy'nin 1915 olaylarıyla ilgili olarak yaptığı araştırma sonuçları da görülmektedir.. Lewy'nin “devletin kasti davrandığının kanıtlanamayacağı” ve “gerçek bir soykırım olmamıştı” sonuçlarına varması, araştırmacı Tessa Hofman tarafından tepki ile karşılandığı görülmektedir. Hofman'ın, Almanların söz konusu dönemdeki asker ve diplomatların şahitliklerinin Lewy'nin tezini doğrulamadığını ifade ederek Lewy'nin araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtmadığına dair görüşlerine de yer verilmiştir.⁵²⁹

Türkiye'nin AB'ye üyeliği diğer ülke basınlarında olduğu gibi Alman basınında da değinilen bir husus olmakla birlikte, Türkiye'nin AB'ye üyeliği

⁵²⁷ “*Türkler Berlusconi'ye Gitti*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 29 Mart 2006, s.2-3, “*Çelişkili Bulgular*”, **Frankfurter Rundschau**, 29 Mart 2006, s.3-4, “*Soykırım Kurbanları İçin Anna Töreni*”, 5 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

⁵²⁸ Gregor M. Manusakis, “*Soykırımın Kurbanları*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 20 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1.

⁵²⁹ Tessa Hofmann, “*Emekli Adam ve Jenositler*”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-3.

önündeki engeller farklı bir şekilde dillendirilmiştir. Türkiye'nin "Avrupa'daki aydınlanmadan yeterince nasibini almamış olması ve bu aydınlanma karşısında tüm kapılarını kapatmış olması, ülkedeki mevcut milliyetçilik ve soykırım konu"larının AB'ye üyelik yolunda ciddi engeller teşkil ettiği, Avrupa'nın da Türkiye'yi AB'ye almamak için Ermeni meselesini bir koz olarak kullandığı ifadelerine yer verilmiştir.⁵³⁰

Ermeni Sorunu'nun özellikle 24 Nisan'da Alman kamuoyunda nasıl ele alındığı, burada yaşayan Türklerin konuya nasıl baktıkları ve okullardaki ders kitaplarında bu konuya nasıl yer verildiği gibi hususlar da Alman basınına konu olmuştur.⁵³¹ Bu haberlere ilişkin olarak, Almanya'daki Türklerin konunun tartışılmasına itiraz etmedikleri ancak konu ele alınırken iki tarafın da görüşlerine eşit mesafede yaklaşılmasından yana oldukları gözlemlenmektedir.

Tessa Hofmann'ın Gunter Lewy'e yönelik suçlamalarına Lewy yanıt vererek Hofmann'ın içeriksel argümanlarını zayıf bulduğunu ve Alman asker ve diplomatlarının raporlarının bir kısmı gerçek olsa da, büyük bir kısmının spekülasyondan ibaret olduğunu belirtmiştir. 2006 yılının Mayıs ayında Alman basınında Fransa'nın ve Kanada'nın Türkiye aleyhinde almış olduğu soykırımın inkarının suç sayılması yönündeki kararın yankılarının sürdüğü ve Türkiye'nin Fransa'ya yönelik yaptırımlarda bulunmaya hazırlandığı konuları ele alınmıştır.⁵³²

⁵³⁰ Aschot Schaeffgen, "90 Yıllık Tabunun Sonu", **Das Parlament**, 24 Nisan 2006, s.3-4, "Jörn Axel Kaemmerer, "Ermenistan'da Ne Olmuştu", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 24 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.47.

⁵³¹ Jürg Altwegg, "Fransa Soykırım Kışkırcısında", **Frankfurter Allgemeine**, 25 Nisan 2006, s.7, Andrea Meier, "Kulturzeit" Programı, **3 SAT TV**, "Ermenistan'da Soykırım Mı? Türk Kökenli Alman Tarihçilerin Geçmişi Nasıl Ele Aldıklarına Dair...", **3SAT**, 25 Nisan 2006, s.7-10, Theo Koll, "Frontal 21" Programı, "Ermeni", 26 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10-12.

⁵³² "Gunter Lewy, "Görgü Tanıklarının Spekülasyonları", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 10 Mayıs 2006, s.1-2, Gerd Höhler, "Ermeni Takibatı... Fransa ve Kanada Türkiye Konusunda Hemfikir", **Frankfurter Rundschau**, 9 Mayıs 2006, s.1, "Kanada İle Türkiye Ermeni Tartışması Yapıyor", **Die Welt**, 12 Mayıs 2006, s.2, "Rudolf Balmer, "Fransa'nın Soykırım Yasası Üzerine Tartışmalar", **Der Tagesspiegel**, 15 Mayıs 2006, s.2-3, "Fransa, Hükümet Krizine Sürükleniyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 16 Mayıs 2006, s.3-4, Joachim Rogge, "Türkiye Fransa'yı Tehdit Ediyor", **Mannheimer Morgen**, 17 Mayıs 2006, s.4-5, "Ermeni Soykırımının İnkârına Cezai Müeyyide Getiren Yasa Tasarısı Bugün Fransa Meclisinde Oylanıyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 18 Mayıs 2006, s.5-6, "Soykırım Tartışması Ertelendi", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 19 Mayıs 2006, s.6, Gerd Krröncke, "Parlamentodaki Maskaralık", **Süddeutsche Zeitung**, 22 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6-7.

Bu bölümdeki haberler çoğunlukla birbirinin tekrarı mahiyetinde olduğundan, bu haberlere çok detaylı yer verilmeyecektir.

Alman basınında birçok kesimin Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin karşısında olduğu daha önce belirtilmişti. Ancak bazı yazarların, Türkiye'nin üyeliğine tamamen karşı olmak yerine imtiyazlı ortaklıktan yana oldukları görülmektedir. Bu tür bir ortaklık ile Türkiye'nin Avrupa'yı ilgilendiren kararların dışında kalırken, Avrupa ile iyi komşuluk ilişkileri için gerekli olan üst düzey siyasi, kültürel ve ekonomik işbirliğini ise mümkün kılacağından Türkiye'nin yararına olacağına işaret edilmektedir.⁵³³ Elif Şafak davasının da Alman basınında geniş yer tuttuğu, benzer şekilde Hrant Dink'in de yargılandığı ve Türkiye'de ifade özgürlüğünün halen bulunmadığına değinilmiştir.⁵³⁴

Alman basınında Berlin'de faaliyet gösteren "Sürgünle Mücadele Merkezi" adlı bir kuruluşun 11 Ağustos 2006'da Berlin'de açmış olduğu ilk sergisinde "20. yüzyıldan beri Avrupa'da yaşanan tehcirler listesine yer verilmiştir. Merkezin yayınladığı listede "Ermeniler, Yunanlılar, Türkler, Yahudiler ve Polonyalıların"⁵³⁵ sürgüne maruz kaldığı ve tüm bunların 20. yüzyılın sürgünlerini oluşturduğu ifade edilirken bu merkezin geçmişle herhangi bir hesaplaşmaya gitmek gibi bir amacı olmadığı ve bir kıyaslama yapmadığına dikkat çekiliyor.

Türkiye'nin AB'ye üyeliği önündeki bir diğer engelin ise Türkiye'de artık AB'ye üyelik için eskisi kadar büyük bir isteği olmadığı ve insan hakları ihlallerinin her geçen gün daha da arttığı hususu olmuştur. Konuyla ilgili olarak AB

⁵³³ "Anlaşmaların Hiçbirine Uyulmadı", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 26 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1.

⁵³⁴ Arno Widmann, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Aşağılanması", **Berliner Zeitung**, 6 Temmuz 2006, s.1-2, "Türkiye'ye Eleştiri", **Frankfurter Rundschau**, 13 Temmuz 2006, s.2, Kai Strittmatter, "Profil: Hrant Dink", **Süddeutsche Zeitung**, 13 Temmuz 2006, s.3, "Nick Branus, "Türklüğe Hakaret", **Jungle Welt**, 15 Temmuz 2006, s.4, "Susanne Güsten, "Susmayacağım", **Der Tagesspiegel**, 20 Temmuz 2006, s.4-5, Jürgen Gottschlich, "Düşünce Özgürlüğü İçin Mücadele", **Die Tageszeitung**, s.1, Wolfgang Günter, "İstanbul Piçi", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 27 Temmuz 2006, s.2, Gerd Höhler, "Türkiye'deki Hristiyanlar İçin Umut Az", **Frankfurter Rundschau**, 4 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.2-3.

⁵³⁵ Sönke Krüger, "Tehcir Suçu", **Welt Am Sonntag**, 7 Ağustos 2006, s.4-5, "Geriyeye Kalan Tek Şey, Sila Hasreti", **Süddeutsche Zeitung**, 11 Ağustos 2006, s.5, "Bize Ait Olmayan Bir Acı Olamaz", **Süddeutsche Zeitung**, 11 Ağustos 2006, s.5-6, Max Meran, "Tartışmalı Tehcir Sergisi Açıldı", **Bild**, 11 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

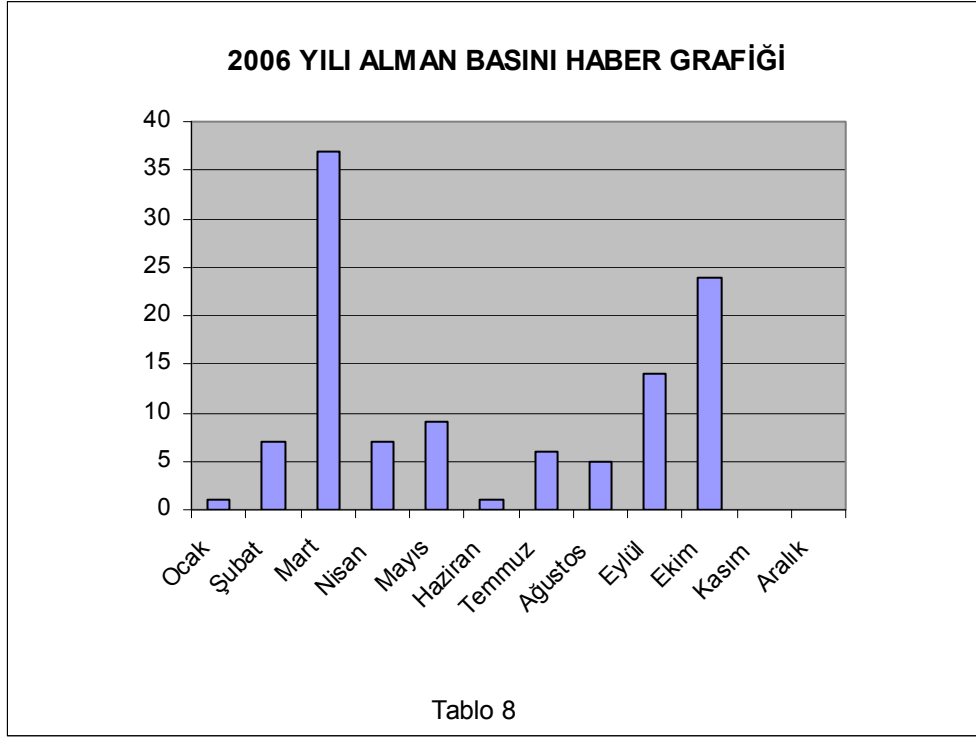
milletvekillerinin Türkiye'yi uyardığı ve Türkiye'nin üyelik öncesi çözmesi gereken çok sayıda sorunun bulunduğuna işaret edilmiştir. 2006 yılının Eylül ayına ise Türkiye'de devam eden Elif Şafak ve Hrant Dink davaları damgasını vurmuştur.⁵³⁶

Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısını kabulünün ardından Türkiye'nin Fransa'ya yönelik bir dizi yaptırımının yanısıra karara Türk gazeteci ve yazarlarının nasıl baktığı da Alman basınında yer almıştır. Özellikle Hrant Dink'in kararı iki taraflı bir "aptallık" olarak değerlendirdiği, Elif Şafak'ın ise "tarih siyasetçilerin değil, tarihçilerin işidir" ifadesini kullandığı, Orhan Pamuk'un da "Fransız kültürüne, geleneğine yakışmadı" sözleriyle tepkilerini dile getirdiği görülmektedir. Öte yandan kararın Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki girişimlerini olumsuz etkileyeceğine de değinilmektedir.⁵³⁷

⁵³⁶ Rainer Hermann, "Her Türk, Türk Değildir", **Frankfurter Allgemeine**, 4 Eylül 2006, s.6-7, Jeanne Rubner, "Türkiye'nin AB Üyeliği Tehlikede", **Süddeutsche Zeitung**, 6 Eylül 2006, s.7-8, "Michael Stabenow, "AB Milletvekilleri Ankara'yı Uyarıyorlar", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 6 Eylül 2006, s.8-9, "Lisa Wandt, "Köprülerin Kurucusu Steinmeier Boğaz'da", **Spiegel Online**, 8 Eylül 2006, s.9-11, "Türk Birlikleri İstenmiyor", **Junge Welt**, 9 Eylül 2006, s.11, "Fransa'da 'Dostum Ermenistan Yılı' Etkinlikleri Yarın Başlıyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 11 Eylül 2006, s.11-12, "Türkiye Dışişleri Bakanı Gül'ün Paris Temaslarında Diyarbakır Saldırıları Gündeme Geldi", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 14 Eylül 2006, s.12-13, "Türkiye İçin Düşünce Özgürlüğü", **Berliner Zeitung**, 22 Eylül 2006, s.13, Joachim Scholl, "Kısa Bir Dava", **Deutschland Radio**, 22 Eylül 2006, s.13-15, Joachim Kaepfner, "Yıldırım Operasyonu", **Süddeutsche Zeitung**, 25 Eylül 2006, s.15-17, Thomas Seibert, "Erdoğan: Kararın Ardından Daha Fazla Reform Yapmak İstiyorum", **Der Tagesspiegel**, 25 Eylül 2006, s.17, "Avrupa Parlamentosu Türkiye Raporunu Oyluyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 27 Eylül 2006, s.17-18, Gerd Höhler, "Eleştiricilere Karşı Ceza Hukuku", **Frankfurter Rundschau**, 27 Eylül 2006, s.18-19, "Hollanda'da Ermeni Soykırımı İddialarını Reddeden Üç Türk Kökenli Milletvekili Adayının Listelerden Çıkarılmasının Yarattığı Tartışma Süreliyor", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 28 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19-20.

⁵³⁷ Klaus-Dieter Frankenberger, "Çarpışma", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 2 Ekim 2006, s.1, "Chirac... Türkiye Hatasını Kabul Etmeli", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 2 Ekim 2006, s.1-2, "Türkiye Yaptırım Uygulamakla Tehdit Ediyor", **Frankfurter Rundschau**, 10 Ekim 2006, s.2, Nick Brauns, "Düşmanca Bir Eylem", **Junge Welt**, 11 Ekim 2006, s.3, Thomas Seibert, "Fransa'daki Yasaya Türk Protestosu", **Der Tagesspiegel**, 11 Ekim 2006, s.3-4, "Erdoğan Fransa'yı Sert Şekilde Eleştiriyor", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 11 Ekim 2006, s.4, Thomas Seibert, "Fransa Türkiye'yi Kızdırıyor", **Nurnberger Nachrichten**, 11 Ekim 2006, s.5, Kai Strittmatter, "Türkiye Fransa'yı Yaptırımlarla Tehdit Ediyor", **Süddeutsche Zeitung**, 11 Ekim 2006, s.5-6, "Boris Kalnoky, "Gül, Fransa Türkiye'yi Kaybeder", **Die Welt**, 11 Ekim 2006, s.6-7, "Türkiye İle Fransa Arasında Gerginlik Yaratan Yasa Tasarısı", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 12 Ekim 2006, s.7-8, "Paris'ten Türkiye'ye Sert Tavır", **Netzeitung**, 13 Ekim 2006, s.8-9, Marlies Fischer, "AB İle Türkiye Arasındaki İlişkiler Uzun Vadeli Olarak Zorlanacak", **Hamburger Abendblatt**, 13 Ekim 2006, s.9, Dorethea Hahn, "Soykırımı İnkâr Eden Herkes Hapsedilme Riskine Giriyor", **Die Tageszeitung**, 14 Ekim 2006, s.9-10, "Nobel Ödüllü Orhan Pamuk, Fransız Parlamentosunda Kabul Edilen Yasa Teklifini Eleştirdi", **Almanya'nın Sesi Radyosu**, 14 Ekim 2006, s.10, "Soykırım Tartışması", **Süddeutsche Zeitung**, 13 Ekim 2006, s.10-11, Günter Nonnenmacher, "Tarihçiler", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11.

Fransa'nın soykırım konusunda aldığı karar sadece Türkiye'de değil bazı Avrupa ülkeleri ile hatta Fransa'da aralarında araştırmacı, yazar, akademisyenlerinde olduğu 600 Fransız aydın tarafından da eleştirilmiştir. Bu çerçevede AB de Fransız Parlamentosu'nun aldığı kararı kınamış ve Türkiye'nin AB ile ilişkilerine zarar verici bir karar olarak değerlendirmiştir.⁵³⁸

Alman basınında 2006 yılı boyunca Ermeni iddialarıyla ilgili haberlerin yayınlandığı ve özellikle Mart ayında haberlerin sayısında zirve yaşandığı, diğer aylarda ise Hrant Dink, Elif Şafak davaları ile Fransa ve Kanada'da yaşanan gelişmelerin Alman basınına damgasını vurduğu görülmektedir.

Alman basınında 2007 yılına gelindiğinde, ilk haber Almanya'daki sol fraksiyonlar arasındaki ayrılığı konu edinmiştir. Bir sonraki haber Fransa'nın aldığı karar ve bunun yansımalarını konu ederken, Dink cinayetinin ardından Türkiye'de

⁵³⁸ “Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Türkiye Başbakanı Erdoğan’ı Telefonla Aradı”, **Almanya’nın Sesi Radyosu**, 16 Ekim 2006, s.1, “AB Troyka Toplantısı”, **Almanya’nın Sesi Radyosu**, 16 Ekim 2006, s.1-2, Deniz MacShane, “Değeri Düşürülmüş Kavram”, **Die Welt**, 16 Ekim 2006, s.2-3, Dietrich Alexander, “Türkler ve Ermeniler”, **Welt Am Sonntag**, 16 Ekim 2006, s.3, “AB, Ermeni Yasasını Kınıyor”, **Süddeutsche Zeitung**, 16 Ekim 2006, s.3-4, Martina Meister, “Fransa İdeallerine Yakışmıyor”, **Frankfurter Rundschau**, 17 Ekim 2006, s.4, Michaela Wiegel, “Chirac Saklanıyor”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 17 Ekim 2006, s.4-5, “Gerd Höhler, “Bir Serzenişin İadesi”, **Frankfurter Rundschau**, 19 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

yapılması düşünülen yasa değişikliği ve bunun Türkiye-Ermenistan ilişkilerine olası etkileri üzerinde durulmuştur.⁵³⁹

İtalyan Sinemacı Paolo ve Vittorio Taviani kardeşlerin “Ermeni soykırımının” konu edinildiği “Tarla Kuşlu Ev” adlı filmin uluslararası film festivaline katılması da Alman basınına yansımıştır. Filmle ilgili Taviani kardeşlerle bir mülakatın yapıldığı, filmin çok sayıda Türkün yaşadığı Berlin’de gösterime girmesinin büyük gürültü koparacağı ve bundan duyulan endişeye geniş yer verilmiştir. Mülakat sırasında Taviani kardeşlere neden böyle bir konuya yöneldiklerinin sorulduğu, Taviani kardeşlerin ise, “Ermeni soykırımı konusunu tartışmaya açması” amacıyla böyle bir filmi hazırladıklarını dile getirdikleri görülmektedir. Sinema ile ilgili bir diğer husus Franz Werfel’in “Musa Dağında 40 Gün” adlı kitabının sinemaya uyarlanması ve Sylvester Stallone’nin de bu filmde başrol oynayacağına dair yaptığı açıklamalar karşısında Türkiye’nin duyduğu rahatsızlık olmuştur. Werfel’in söz konusu eseriyle ilgili bir diğer gelişmenin ise Almanya’da yaşandığı ve Kai Wessel adında bir Alman yapımcının film için hazırlıklara başladığı ifade edilmektedir.⁵⁴⁰

⁵³⁹ Matthias Meissner, “Sol Fraksiyon, Ermeni Konusunda Mutabık Değil”, **Der Tagesspiegel**, 8 Ocak 2007, s.1, Julius Kaiser, “Sol Fraksiyon’da Ermeni Tartışması”, **Junge Welt**, 11 Ocak 2007, s.2, Axel Kaemmerer, “Hatırlama Özgürlüğü”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 12 Ocak 2007, s.2-4, Stefan Reinecke, “Türkiye’de Bu Tartışma Daha İleri Durumda”, **Die Tageszeitung**, 12 Ocak 2007, s.4-6, “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Ermeniler”, **Kölnische Rundschau**, 20 Ocak 2007, s.6-7, Martin Lhotzky, “Yeni Keşfedilen Kaynak... Viyana Doğa Tarihi Müzesi’nde Ermeni Tehciri Sırasında Çekilmiş Fotoğraflar”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 5 Ocak 2007, s.7, “Dışişleri Bakanı Yasa Değişikliği Tasarlıyor”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, s.7, Gerd Höhler, “Dışişleri Bakanı Yasa Değişikliği Tasarlıyor”, **Frankfurter Rundschau**, 25 Ocak 2007, s.7, “Susanne Güsten, “Ermeniler Türklere Yakınlaşıyor”, **Der Tagesspiegel**, 26 Ocak 2007, s.8, Rainer Herman, “Türkiye İle Ermenistan Arasında Hareketlilik”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 29 Ocak 2007, s.8-9, Thomas Seibert, “Hakareti Seviyor”, **Der Tagesspiegel**, 30 Ocak 2007, s.9-10, Christian Bommarius, “Alman Ceza Yasasından”, 6 Şubat 2007, s.10-11, Matthias Rüb, “Gül, Ermeni Kararı Konusunda Uyarıyor”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 8 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11.

⁵⁴⁰ Wolfgang Höbel/Alexander Smolczyk, “Türkiye’ye Karşı Bir Film Değil”, **Der Spiegel**, 12 Şubat 2007, s.1, “Ermeni Soykırımını Anma Merkezinde İlerlemeler Var”, **Der Tagesspiegel**, 12 Şubat 2007, s.2, Wolfgang Höbel/Alexander Smolczyk, “Tarla Kuşlarının Evi”, **Der Spiegel**, 12 Şubat 2007, s.2-3, Alexandra Seitz, “Ermeniler İçin Anıt”, **Berliner Zeitung**, 14 Şubat 2007, s.4, Kai Strittmatter, “Ermenilerin Rambosu”, **Süddeutsche Zeitung**, 14 Şubat 2007, s.4-5, Andres Kilb, “Bana Jenosit Şarkısını Çalma”, **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 14 Şubat 2007, s.5-6, Christiane Schlötzer, “Günah Keçileri”, **Süddeutsche Zeitung**, 14 Şubat 2007, s.6-7, Christina Tilmann, “Bizler Kaderimizi Değiştirebiliriz”, **Der Tagesspiegel**, 15 Şubat 2007, s.7-9, “ ‘Tarla Kuşu Çiftliği’ Adlı Filmin 15 Şubat 2007 Tarihli Almanya Basınındaki Yansımaları”, 15 Şubat 2007, s.9-10, Rainer Hermann, “Katillerin Nerede Yetiştğine Dair...”, 16 Şubat 2007, s.10-11, Michael Skafidas, “Avrupa, Melez Kültürler Meselesinde Tavrını Ortaya Koymalıdır”, **Die Welt**, 20 Şubat 2007, s.11-13, Marin

1915 Olaylarının Ermeniler kadar Türkler üzerinde de bir travma etkisi yarattığını iddia eden Christoph K. Neuman, sorunun iki toplum üzerindeki etkisine şöyle değinmektedir: “...Bir ulusun düşmanı olan güvensizlik, düşmanlık anlayışı, nefret duygusu ve diğer halkın sürekli olarak düşmanı olarak görülmesi suretiyle ırkçılık güdülmesi gibi Ermenilerde ve özellikle diaspora Ermenilerinde ve aşırı milliyetçi Türklerde mevcut olan tutum ve davranışlar süregeliyor. Bu yapıldığı sürece, I. Dünya Savaşı sürdürülmeye devam ediyor. Bu anlamda 18 Ocak tarihinde bir cinayete kurban giden Ermeni kökenli Türk gazeteci Hrant Dink sürdürülen “Büyük Savaşın” bir kurbanı olma özelliğini taşıyor. Hrant Dink, saplantılı aşırı milliyetçilerin aksine, söz konusu travmanın üstesinden tartışmak suretiyle gelmek istiyordu. Cenaze töreninde yüz binlerce insan sessizce yürüdü. Taşınan pankartlarda “Hepimiz Ermeniyiz” ibareleri yer alıyordu. Protesto yürüyüşünde bulunanlar, Türkiye’de de günün birinde I. Dünya Savaşı’nın sona ereceğinin umudunun göstergesiydiler.”⁵⁴¹

Alman basınında 2007 yılının Temmuz ayı haberlerinde Türkiye’deki seçimlerde başta Ermeniler ve Kürtler olmak üzere birçok kesimin AKP’ye oy verme gerekçeleri konu edinilmiştir. Yine kamuoyunda “Türklüğe hakaret maddesi” olarak bilinen 301’in kaldırılması için Türkiye’de yürütülen çalışmalarda bu tarihler arasında basında üzerinde durulan konular arasında yer almıştır. Dikkat çekici bir diğer haber ise Los Angeles California Üniversitesi’ndeki sosyolog Michael Mann’ın “etnik temizlik” konusunda yaptığı araştırma olmuştur. Man’ın araştırmasına göre “*etnik temizlik Batı medeniyetinin bir buluşu olmasa da Batı medeniyeti etnik temizliğin yetkin kılınmasına büyük katkıda bulunmuştur.*” Etnik temizliğin modern bir fenomen olduğuna değinen Man, “*20. yüzyılda 70 milyondan fazla insanın etnik temizliğe kurban gittiğini, ulus ve devlet kavramlarının organik olarak ilişkilendirilmesi neticesinde, devletin azınlıkların etnik temizliğe maruz kalmalarına*

Zapf, “Zehirli İlişkiler”, **Financial Times Deutschland**, 21 Şubat 2007, s.13-14, “*Almanlar, Ermeni Cinayeti Konulu Büyük Bir Projenin Filmini Çekecekler*”, **Die Welt**, 26 Şubat 2007, s.14, Suzan Gülfirat, “*Tartışma Konusu Soykırım*”, **Der Tagesspiegel**, 26 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

⁵⁴¹ Christoph K. Neumann, “Kapanmayan Yara”, Rheinischer Merkur, 2 Mart 2007, s.15-18, “Kai Strittmatter, “Komplocular Tarafından Kuşatılmış Durumda”, Süddeutsche Zeitung, 5 Mart 2007, s.18, “Matthias Meisner, “Sadece Yoldaşlar İçin”, Der Tagesspiegel, 5 Mart 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19-20.

göz yumduğu tezini savunarak, demokratik ideallerin katilvari etnik temizlik eylemlerine” dönüşebileceğini belirtiyor.⁵⁴²

Rusya'nın geçmişten günümüze Ermenistan üzerindeki etkisi bilinmekle beraber bu kez Ermenistan'ın Rusya'dan giderek uzaklaşmaya başladığı ve ABD ile yakınlaşmaya başladığı, bu gelişmenin ise Rusya tarafından rahatsızlıkla karşılandığı ifade edilmiştir. Benzer şekilde Türkiye ile oldukça iyi ilişkileri bulunan Yahudi cemaatinin de giderek Türkiye'den uzaklaşmaya başladığı ve 1915 Olayları konusuna tutum değiştirerek Türkiye'yi suçlu ilan ettikleri belirtilmiştir.⁵⁴³

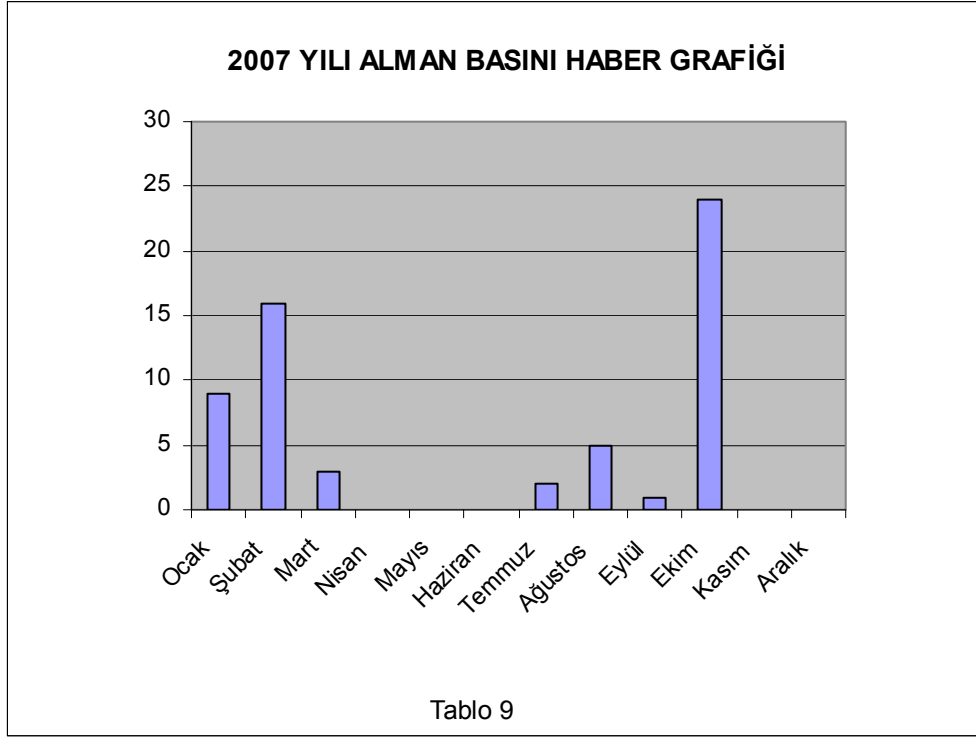
Dink cinayetinin 2007 yılı haberleri arasında geniş yer tutmuş ve cinayete ilgili yargılamalar da Alman basınında yakından takip edilmiştir. ABD'nin Ermeni soykırımı yasa tasarısıyla ilgili görüşmelerin iki ülke ilişkilerinde sorun yaratmaya devam ettiği ve iki ülke arasında diplomatik krize neden olduğu, Türkiye'nin ABD'yi Kuzey Irak'taki Kürt bölgesine girmekle tehdit ettiği de üzerinde durulmuştur. Yine Türkiye'de yaşayan kaçak Ermenilerin neden “soykırımı inkâr eden bir ülkeye gelmek zorunda kaldığı” konusuna da yer veren Alman yazarlar,⁵⁴⁴

⁵⁴² Michael Thumann, “Ordu Seçilmedi”, Die Zeit, 24 Temmuz 2007, s.1-2, Jürgen Gottschlich, “Ne Olursa Olsun 301”, Die Tageszeitung, 30 Temmuz 2007, s.2, Thomas Speckmann, “Demokratlar Katildir”, Süddeutsche Zeitung, 9 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.3.

⁵⁴³ Uwe Kulumsan, “Ermenistan... Sessiz Adımlarla”, Der Spiegel, 21 Ağustos 2007, s.3-4, “Ermenilere Yönelik Katliam Soykırımı”, Nürnberger Nachrichten, 24 Ağustos 2007, s.4-5, “Yahudi Lobisi Türkiye Karşısı Tavrı Alıyor”, Frankfurter Rundschau, 24 Ağustos 2007, s.5, “Ermeni Soykırımına Karşı Girişim”, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 25 Ağustos 2007, s.5, Robert Misik, “Tabii ki ABD’de Bir İsrail Lobisi Var”, Die Tageszeitung, 12 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

⁵⁴⁴ Kai Strittmatter, “Arkadaki Adamlar”, Süddeutsche Zeitung, 4 Ekim 2007, s.1, “Marina zapf, “Gül, Soykırım Karar Tasarısı Konusunda Uyarıyor”, Financial Times Deutschland, 11 Ekim 2007, s.1-2, “ABD Kongresi Ermeni Meselesi İle İlgili Kararı Onayladı”, ARD, 11 Ekim 2007, s.2, “Türkiye’de Gerginlik”, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11 Ekim 2007, s.3, Cem Sey, “Gergin Hava”, Deutsche Welle, 11 Ekim 2007, s.3-4, “Türkiye, Amerika’yı Ermeni Soykırımı Tasarısından Dolayı Eleştiriyor”, Frankfurter Neue Presse, 11 Ekim 2007, s.5, Klaus-Dieter Frankenberger, “Soykırım”, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 12 Ekim 2007, s.5, “Abdullah Gül Geçmişle Yüzleşmekten Kaçıyor”, Die Welt, 12 Ekim 2007, s.6, Kai Strittmatter, “Felakete Yol Açacak Sözler”, Süddeutsche Zeitung, 12 Ekim 2007, s.6-7, Jürgen Gottschlich, “Kötü Bir Film Gerçek Oluyor”, Die Tageszeitung, 12 Ekim 2007, s.7, Thomas Seibert, “Düşmanca Bağ”, Der Tagesspiegel, 12 Ekim 2007, s.7-8, “Washington’lu Ucuz Kahramanlar”, Financial Times Deutschland, 12 Ekim 2007, s.8, “ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinde Alınan Ermeni Karar Tasarısının 12 Ekim 2007 Tarihli Alman Basınına Yansımaları”, 12 Ekim 2007, s.8-10, “Ermeni Soykırımı Tasarısı... ABD-Türkiye İlişkilerinde Kriz”, Hamburger Morgenpost, 13 Ekim 2007, s.10-11, Rainer Hermann, “Erdoğan: Alabileceğimiz Karşı Önlemler Konusunda Görüşmelerde Bulunuyoruz”, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 13 Ekim 2007, s.11, Rainer Rupp, “Öfke Dalgası”, Junge Welt, 14 Ekim 2007,

Ermenilerin aslında ekonomik problemlerden dolayı Türkiye'yi tercih ettiğini belirtmişlerdir. Ermenilerin Türkiye'de 1915 Olaylarıyla ilgili olarak gerçek fikirlerini ifade edemedikleri, zira "Türkiye'de büyük bir çoğunluğun 1915 Olaylarıyla ilgili hemfikir olduğu tek noktanın, olayları Ermenilerin başlattığı yönünde" olduğu belirtilmiştir.

2007 yılında ise 2006'dan farklı olarak Ocak-Şubat-Mart aylarında yaşanan hareketlenmenin Nisan-Mayıs aylarında ise hiç görülmediği, Temmuz ayıyla birlikte yeniden artan bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Özellikle Ekim ayındaki artışın ABD Senatosundaki karardan doğrudan etkilendiği, Kasım-Aralık aylarında ise konuyla ilgili herhangi bir haberin yayınlanmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Alman basınında ilk dönemde yayınlanan haberlere göz atıldığında birbirinden büyük oranda farklı bir tutum sergilemektedirler. Örneğin

s.11-12, Klaus Kastan, "Askeri İlişkiler Bitti Mi?", **ARD**, 14 Ekim 2007, s.12-13, "Rice Ankara'yı Uyarıyor", **Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung**, 14 Ekim 2007, s.13, Christoph Meinerz, "Türkiye'den Tehditler", **Westdeutsche Allgemeine**, 15 Ekim 2007, s.13-14, Gerd Höhler, "Erdoğan Üslubunu Sertleştiriyor", **Frankfurter Rundschau**, 15 Ekim 2007, s.14-15, Günter Seufert, "Ankara Savaş Söylemlerini Sertleştiriyor", **Berliner Zeitung**, 15 Ekim 2007, s.15-16, Antje Bauer, "Nefret Duyulan Ülkede İş", **Die Tageszeitung**, 15 Ekim 2007, s.16-17, Peer Meinert, "Önemsizden Daha Kötü", **Schweriner Volkszeitung**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17-18.

Almanya'nın Sesi Radyosu Türk görüşlerine de yer verirken, diğer basın yayın organlarının daha taraflı davrandığı ve Türkiye'yi kesin bir dille yargılayan ve hatta suçlayan ifadeler kullandıkları görülmektedir. Dolayısıyla Alman basın yayın kuruluşlarında net bir duruşun sergilenmemiş olması, söz konusu yıllarda Almanya'nın konuya yaklaşımı açısından önemlidir. Öte yandan, o yıllarda ülkedeki Ermeni lobilerinin ya da Ermeni diasporasının Türkiye karşıtı faaliyetlerinin aktif bir hal almamış olmasının da bu durumdaki etkisinden bahsedilebilir.

Almanya'yı diğer ülke basınlarıyla karşılaştırıldığında, konuyla ilgili daha fazla haberin yayınlandığını ve Türk görüşüne diğer ülkelere oranla biraz daha fazla yer vermeye gayret edildiği, bunun da Türkiye basınında yer alan haberler aracılığıyla kamuoyuna yansıtılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Alman basınında 2000 yılında yer alan haberlerin sayısı diğer yıllara oranla daha az olmuştur. Bu durum muhtemelen, 2000'li yıllarda BYEGM'nin konuyla ilgili tüm haberlere yer vermemiş olmasından ya da Almanya'da henüz beklenen düzeyde konunun ilgi görmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Alman basını ile diğer ülke basınlarında yer alan haberler arasındaki benzerlikler çerçevesinde AB'ye üyelik sürecini de dahil etmek gerekir. Alman basınında Türkiye'nin soykırımı tanımadığı sürece AB'ye dahil edilmemesi gerektiğini dile getiren kesimler, özellikle I. Dünya Savaşı sırasında iki ülkenin müttefik olması nedeniyle diğer ülkelerden daha fazla Almanya'nın bu konuda sorumluluğunun bulunduğu dikkat çekmişlerdir.

BYEGM arşivinde kayıtlı Alman basınında Ermeni iddialarıyla ilgili haberlerin sayısının özellikle 2000'li yıllarda bir ya da iki haberi pek geçmediği ve diğer yıllara oranla sayılarının az olduğu gözlenmiştir.

Alman basını ile diğer ülke basınlarında yer alan haberler arasındaki önemli bir diğer fark da, Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmesi için Avrupa ülkeleri ve AB'nin baskısından ziyade Türkiye'nin mevcut iktidarına yapılacak bir baskının

daha etkili olacağı yönündeki kanı olmuştur. Alman basınında ayrıca Almanya'nın I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ile müttefik olması nedeniyle diğer Avrupa ülkelerine oranla daha fazla “suçlu” olduğu ancak Alman tarihçilerin Almanya'nın “suçluluk payından” hiç bahsetmediği yönündeki iddiaların tekrarlanması da son derece önemli bir husus olmuştur. Almanya'nın gerek Yahudi Holokostu konusunda suçunu kabul etmiş olması gerekse de I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin müttefiki olmasının sorunun çözümünde kilit rol oynamasını sağladığı ve Türkiye'ye yönelik bir takım yaptırımlar da uygulayabileceği kanısını doğurmuştur.

Alman basınında diğer ülke basınlarından farklı olarak, 1915 olayları konusunda Almanya'da yaşayan Türk nüfusu da konuyla ilgili fikir beyan etmiştir. Ancak Almanya'daki Türkler arasında da bu konuda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Türk kökenli siyasilerin ağırlıklı olarak sorunun çözümü ya da tartışılması konusunda, iki tarafın da görüşlerine eşit düzeyde yer verilmesinden yana tavır sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Alman basınında ayrıca bazı Alman araştırmacıların 1915 Olayları'nı incelemek ya da araştırmak için Türkiye'ye özellikle de Ermenilerin geçmişte yaşamış olduğu, Hatay, Urfa, Diyarbakır vb. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine yaptıkları seyahatler aracılığıyla olumsuz bir Türk ve Türkiye imajı oluşturdukları görülmektedir. Bu seyahatler neticesinde Türkiye aleyhinde, pek de tarafsız olarak değerlendirilemeyecek seyahat yazılarının Alman basınında yankılanması, Alman kamuoyunda sadece Ermeni meselesi ile ilgili değil ülkede yaşayan Türk azınlığa yönelik bakış açılarının da şekillenmesini etkileyeceğinden son derece önemli bir girişimdir.

Alman basınının diğer ülke basınları ile benzerliklerinden bahsedilirse bu konuda özellikle gazetelerin okuyucu mektupları köşelerinde Türkiye aleyhinde yazılan yazılar ve bu yazılara verilen cevapların bir benzerlik arz etmektedir. Nitekim Tesa Hofmann'ın Günter Lewy'e yönelik eleştirileri ve Lewy'nin bu eleştirilere verdiği yanıtlar, Hannes Stein adlı bir araştırmacının Türkiye aleyhindeki makalesine cevaben Türkiye Büyükelçiliği Basın Müşaviri Necmettin Altuntaş'ın

verdiği yanıt vb. bu kategoride değerlendirilebilir. Bu yönüyle diğer ülke basınlarında olduğu gibi Türkiye karşıtı görüşlere münferit de olsa karşılık verildiği anlaşılmaktadır.

Benzerlikler çerçevesinde, Alman basınında diğer ülke basınlarında olduğu gibi genel olarak ağırlıklı bir biçimde Türkiye aleyhindeki haberlere yer verilmiştir. Bu kategoride Ermenilerin Almanya'daki faaliyetleri, bazı yazarların Türklere ve Türkiye'ye yönelik eleştirileri değerlendirilebilir. Ancak Alman basınının büyük oranda modern Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden ayrı bir şekilde ele aldığını ve Osmanlı döneminde görev yapan Enver, Talat, Cemal Paşaları 1915 Olayları'ndan sorumlu tuttuğu söylenebilir. Özellikle Mustafa Kemal'in 1915 Olayları'nda herhangi bir ihmali ve suçu bulunmadığı, kendisinin 1915 Olaylarını "geçmişin utanç verici bir olayı" olarak değerlendirdiği dile getirilmektedir. Ancak burada şunun da altının çizilmesinde yarar vardır; her ne kadar Mustafa Kemal'in bu konuda herhangi bir etkisi olmadığı ifade edilse de, Cumhuriyetin kurulmasının ardından Cumhuriyet kadrosunda yer alan bazı kesimlerin suça karıştığına dair iddialara da rastlanmaktadır.

Yine Fransa'nın soykırımı inkâr eden tasarısının Türk-Fransız ilişkilerinde yarattığı gerginlik, 24 Nisan anma etkinlikleri, etkinliklerin Türk ve Ermeni basınındaki yansımaları, ABD Kongresi'ndeki tasarının Türkiye-ABD ilişkilerinde yarattığı kriz, Hrant Dink cinayeti, Elif Şafak ve Orhan Pamuk davaları diğer ülke basınları ile benzer şekilde ele alınmıştır. Alman basınında tüm bu gelişmelerin Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki girişimlerini olumsuz etkilediğine vurgu yapılmıştır. Bu yönüyle benzerlikler olsa da, AB'ye üyelik konusunda bir farklılıktan söz edilebilir. O da, Almanlar tarafından Türkiye'nin tam üyelik yerine imtiyazlı ortaklık önerisini değerlendirmesi gerektiği şeklinde bir politika izlenmesidir.

Alman basını ile Fransız basını karşılaştırıldığında benzer ve farklı birtakım hususlar ortaya çıkmaktadır. Alman basınında Yahudi holokostu ile 1915 Olayları arasında benzerlik kurulmaya çalışılırken böyle bir tutum Fransız basınında görülmemektedir. Öte yandan Fransız basınında, başta soykırımın inkâr edilmesi

husus olmak üzere Ermeni Sorunu'na daha geniş yer verilirken bu kez Alman basınında bu konuyla ilgili haberlerin sayısı daha az olmuştur. Bir diğer farklılık ise belki de iki ülke yaşayan Ermeni nüfusunun etkinlikleri ile bu ülkelerin Türkiye ile olan ilişkileri bazında ortaya konabilir. Nitekim Almanya'daki ve Fransa'daki Türk ve Ermeni nüfuslarına bakıldığında, birbiriyle kıyaslanamayacak düzeyde farklı ama aynı zamanda rakamsal olarak benzerdir. Yine Fransız parlamenterler ile Alman parlamenterlerin Türkiye'ye bakış açılarında da farklılıktan söz etmek mümkündür.

Ermeni meselesiyle ilgili olarak Fransız basınının daha fazla siyasallaştırıldığı ya da daha fazla politik davrandığı belirtilebilir. Alman basını konunun çözümünden yana fikirler sunmaya çalışırken Fransa'nın kabul etmiş olduğu soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısı ile Fransız basınında da keskin bir tavrın ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak bu, tüm Fransız yazarlar için söz konusu değildir. Nitekim yasa kabul edildiğinde Fransa ikiye bölünmüş ve yasa'yı destekleyenler kadar, yasanın fikir özgürlüğüne darbe indireceğini düşünen kesimler de fikir beyan etmişlerdir.

III.2. Belçika Basını

Soykırım iddiaları 1998 yılında Belçika tarafından resmen kabul edilmiştir. Gerek alınan karar, gerekse buradaki Türk ve Ermeni nüfus açısından Belçika'nın soruna bakış açısının tespit edilebilmesi için basın haberlerinin incelenmesinde yarar vardır. Belçika basınına ilişkin olarak, 1982-2007 yıllarını kapsayan ve BYEGM arşivinde kayıtlı 9 basın yayın organı incelenmiştir. Bunlardan biri *RTBF*⁵⁴⁵ radyo diğerleri *La Libre Belgique*,⁵⁴⁶ *Le Vif/Express*,⁵⁴⁷ *Het Belang Van Limburg*,⁵⁴⁸ *Le Matin*,⁵⁴⁹ *De Standard*,⁵⁵⁰ *La Dernière Heure*⁵⁵¹, *Knack*⁵⁵² ve *Le Soir*⁵⁵³ olmak üzere matbu yayınlardan oluşmaktadır. Söz konusu yayınlarda 1989-2007 tarihlerini kapsayan toplam 59 haber olduğu tespit edilmiştir.

Belçika Parlamentosu'nun Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak kabul ettiği karar da gözönünde bulundurulduğunda, Belçika basınına önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. BYEGM arşivinde diğer ülke basınlarında olduğu gibi Belçika basınında da 1989 yılı öncesinde dair herhangi bir kaydın bulunmadığı tespit edilmiştir.

1989 yılına ait BYEGM arşivinde Belçika basınında yer alan tek haber "*Osmanlı Arşivlerinin Açılması Kararı*"⁵⁵⁴ başlıklı olup diğer ülke basınlarıyla benzerlik göstermektedir. Haberde özetle arşivlerin açılmasının Ermeni Sorunu'nun çözümüne, öte yandan Türkiye'nin Batı'daki imajının iyileştirilmesine katkı sağlayacağı ve aynı zamanda Ermenilerin yürütmekte olduğu propaganda çalışmalarının önünün kesilmesinde etkili olacağı öne sürülmektedir.

⁵⁴⁵ Bağımsız bir yayındır.

⁵⁴⁶ Bağımsız bir yayın olan gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı: 50.000'dir.

⁵⁴⁷ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 125.000'dir.

⁵⁴⁸ Muhafazakâr eğilimli daha ziyade Katoliklere hitap eden gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 100.000'dir.

⁵⁴⁹ Bağımsız olan Sosyalist eğilimli gazetenin günlük tirajı 10.000'dir.

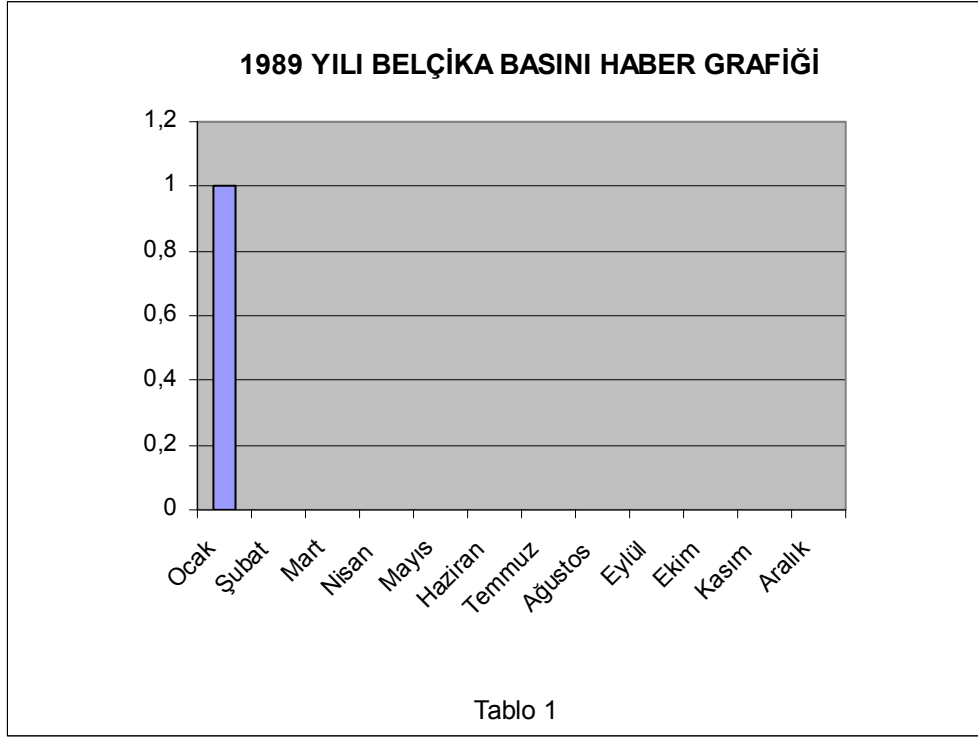
⁵⁵⁰ Bağımsız bir gazete olan yayının günlük tirajı 76.000'dir.

⁵⁵¹ Gazetenin söz konusu dönemde günlük tirajı 72.000'dir.

⁵⁵² Gazetenin söz konusu dönemde günlük tirajı 145.000'dir.

⁵⁵³ Gazetenin söz konusu dönemde günlük tirajı 143.000'dir.

⁵⁵⁴ "*Osmanlı Arşivlerinin Açılması Kararı*", *La Libre Belgique*, 4 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.21.

Belçika basınında 1989 yılı grafiğinde, sadece Ocak ayında haber mevcut olup bunlar da Türkiye'nin arşivlerini açması konusuyla ilgilidir. BYEGM arşivlerinde Ermeni Sorunu'yla ilgili Belçika basınına dair, 1990 yılıyla ilgili olarak herhangi bir habere ulaşılamazken, benzer şekilde BYEGM arşivlerinde dış basında 8-25 Eylül 2000 tarihleri arasında da Belçika basınında konuyla ilgili herhangi bir haberin yer almadığı görülür. Yaklaşık on yıllık bir zaman dilimini kapsayan bu süreçte BYEGM'de bu konuyla ilgili neden herhangi bir kaydın olmadığına dair yapılan araştırmalar neticesinde, bu süreçte ülke basınına takip edilmemiş olunabileceğine işaret edilmiştir. Ancak bu son derece ciddi bir iddiadır. Nitekim 1998'de Belçika'da tam da kararın alındığı bir dönemde böyle bir hatanın söz konusu olması, Türkiye'nin konuya ne oranda önem verdiğini ortaya koymasından dikkate değerdir.

2000 yılın Eylül ayında "*Türkiye... Ermeni Soykırımı konusunda Amerikan Yasa Tasarısı*"⁵⁵⁵ başlığıyla Belçika basınında yer alan bir haberde, ABD Parlamentosu'na sunulan yasa tasarısına yer verilmiştir. Haberde diğer ülke basınlarında yer alan bilgilerden farklı olarak, ABD Parlamentosu'na sunulan

⁵⁵⁵ "*Türkiye... Ermeni Soykırımı konusunda Amerikan Yasa Tasarısı*", 30 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.3.

tasarının onaylanması halinde, sadece Türkiye-ABD değil zaten sıkıntılı olan Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin de bu durumdan olumsuz etkileneceği belirtilmiştir. Diğer ülke basınları gözönünde bulundurulduğunda, bu tutum sadece Belçika için geçerlidir.

Brüksel kaynaklı Belçika Fransız Topluluğu Resmi Radyosu *RTBF*'de yer alan “*Ermeni Soykırımı*”⁵⁵⁶ başlıklı bir haberde, ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu’nun 2000 yılında kabul etmiş olduğu tasarıya değinilmektedir. 2000 yılının Ekim ayında *De Standaard* gazetesinde ABD tasarısıyla ilgili şöyle bir başlık yer almıştır: “*Türkiye... Kongre’deki Ermeni Kararı Nedeniyle Aşırı Öfkeli*”⁵⁵⁷. Haberde dönemin Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu’nun ABD Parlamentosu’nda tasarıyla ilgili gelişmeleri protesto etmek amacıyla ABD ziyaretini iptal ettiği ve Türkiye’nin gelişmeler karşısında takındığı tavır hatırlatılmaktadır.

Belçika’nın bağımsız *La Libre Belgique* gazetesinin 9 Kasım tarihli sayısında bu kez Fransız Senatosu’nun Ermeni Sorunu konusunda aldığı bir karar yerilmektedir. *Reuters* kaynaklı haberin çevirisinden oluşan bu haberde, Fransız Senatosu’nun 4 çekimser ve 40 karşı oya karşılık 140 oy ile yasayı onayladığı belirtilmektedir. Türkiye’nin AB’ye üyelik yolunda gerekli şartları henüz yerine getirmedeğinin açıklandığı bir dönemde Fransız Senatosu’nun aldığı bu kararda zamanlama açısından düşündürücü bulunmuştur. Öte yandan haberin devamında Fransa’nın aslında konunun gündeme geldiği günden itibaren tasarımı kabul etme eğiliminde olduğu; ancak özellikle Fransız Hükümeti ve Cumhurbaşkanlığının taşıdığı ekonomik ve siyasal kaygıların bugüne kadar kararın onaylanması önünde bir engel teşkil ettiğine işaret edilmektedir. Karar karşısında Türkiye’nin gösterdiği tepkilere de yer veren gazete, tasarının daha önce 1998 yılında gündeme geldiğinde de Türkiye’nin silah konusunda daha önce Fransa ile yaptığı birtakım anlaşmaları erteleyerek tepki gösterdiğine işaret etmektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak Türk Dışişleri Bakanlığı’ndan gelen tepkilere kısmen yer verilmiştir. Haberin sonunda

⁵⁵⁶ “*Ermeni Soykırımı*”, **RTBF**, 04 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.4.

⁵⁵⁷ “*Türkiye... Kongre’deki Ermeni Kararı Nedeniyle Aşırı Öfke*”, **De Standaard**, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.4.

Fransız parlamentosunun almış olduğu bu karar “*Ermenilerin uzun yıllar yürütmüş oldukları mücadelenin zaferi*”⁵⁵⁸ olarak yorumlandığı da görülmektedir.

Belçika basınında 2000’de yer alan bir diğer haber, Halil Berktaş’ın yaptığı açıklamalara değinmektedir. “*Ermeni Sorunu Yasağından Kurtulmak*” başlığını taşıyan haberde, Berktaş için “*Ermeni sorunu konusunda Ankara’nın resmi tutumunun değişmesini salık veren yeni Türk aydın akımının temsilcisi*”⁵⁵⁹ ifadesi kullanılmıştır. Nukte V. Ortacq imzalı haber, Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Halil Berktaş ile yapılan bir söyleşi ile devam etmektedir. Söyleşide ağırlıklı olarak özellikle Avrupa parlamentolarında gündeme gelen Ermeni meselesinin Türkiye’de nasıl yankı bulduğu hususu üzerinde durulmaktadır. Röportajda dikkat çeken bir diğer husus, Ortacq’ın Berktaş’a yöneltmiş olduğu “*Size göre Türkiye Cumhuriyeti’nin olup bitenden dolayı özür dilmesi gerekiyor mu?*” sorusu olmuştur. Berktaş’ın konuyla ilgili cevabı ise şöyle olmuştur:

“*Jön-Türk hareketi 1923’te Cumhuriyetin kurulmasıyla sona erdi. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal başarılı olduysa, bu bir yandan savaş sırasında kahraman olarak hareket etmesinden, öte yandan ise, Ermeni sorununa karışmamış olmasındandır. Genç Türk milliyetçiliği gözden düştüğü için evrensel ilkeleri ve Batıya yakın değerleri ile Kemalizm kendini kabul ettirebildi. Bu bağlamı hesaba katarak, şimdiki cumhuriyetin, özür dilemesinin gerektiğini düşünmüyorum.*”⁵⁶⁰

Muhafazakâr Katolik eğilimli *Het Belang Van Limburg* gazetesinin 17 Kasım 2000 tarihli sayısında “*Ermeni Davası Türk Belleğini Rahatsız Etmeye Devam Ediyor*” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haberde her geçen gün Türkiye aleyhinde soykırım kararı alan ülkelerin sayısının arttığı ve Türkiye’nin de er geç bunu kabul etmek zorunda kalacağına değinilmektedir. Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan’ın konuya Radikal gazetesindeki köşesinde yer verdiği ve konunun Lahey Adalet

⁵⁵⁸ “*Bellek ve Real Politik Arasında*”, **La Libre Belgique**, 9 Kasım 2009, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.4.

⁵⁵⁹ “*Ermeni Sorunu Yasağından Kurtulmak*”, **Le VIF/L’Express**, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.4.

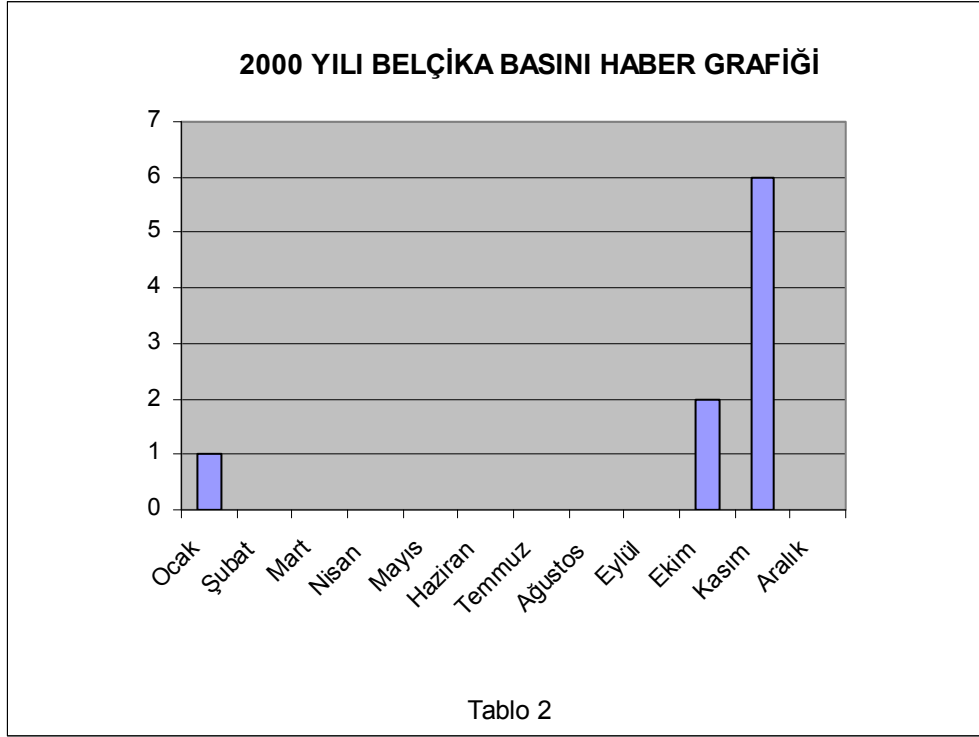
⁵⁶⁰ “*Ermeni Sorunu Yasağından Kurtulmak*”, **Le VIF/L’Express**, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.5.

Divanı'na götürülmesinden yana olduğuna işaret edilmiştir. Aslında Aktan'ın konunun Lahey Adalet Divanı'na götürülmesinden yana tavır sergilemesi, eninde sonunda Türkiye'nin haklılığının ortaya çıkacağına olan güveninden kaynaklanırken, söz konusu gazete bu durumu farklı yorumlayarak konuyu adeta Türkiye'nin artık pes ettiği şeklinde yorumlamıştır.

Belçika basınında yer alan haberler incelendiğinde çoğunlukla sorunun Avrupa Birliği boyutu, Türkiye-Almanya ilişkileri ve 1915 Olayları'nın Holokost ile karşılaştırılması konusuna yer verildiği görülmüştür.⁵⁶¹ Diğer taraftan, Nisan-Haziran 2001 tarihleri ya da Mart-Nisan 2002 tarihler gibi birbirine kısmen yakın dönemlerde herhangi bir bilgiye rastlanmaması, yoruma ihtiyaç duyar. Diğer bir deyişle, konunun dönemlik olarak yoğun olarak tartışıldığı, zamana yayılan bir genelliği içermediği ifade edilebilir.⁵⁶²

⁵⁶¹ “*Ermeni Davası Türk Belleğini Rahatsız Etmeye Devam Ediyor*”, **Het Belang Van Limburg**, 17 Kasım 2000, s.4-6, “*Avrupa İle Türkiye Arasındaki İlişkiler Geriliyor*”, **Le Matin**, 19 Kasım 2000, Ankara, s.4-6, “*İşte Şu Türkiye ve Avrupa*”, **Le Matin**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, 21 Kasım 2000, s.4-6.

⁵⁶² 26 Nisan-14 Haziran 2001 tarihleri arasında BYEGM arşivlerinde Belçika basınında Ermeni sorunu konusunda yer alan herhangi bir haber kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, 26 Nisan-14 Haziran 2001, Ankara, s.1-72. 25 Mart-23 Nisan 2002 tarihleri arasında BYEGM arşivlerinde Belçika basınında Ermeni sorunu konusunda yer alan herhangi bir haber kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, 25 Mart-23 Nisan 2002, Ankara, s.1-49.

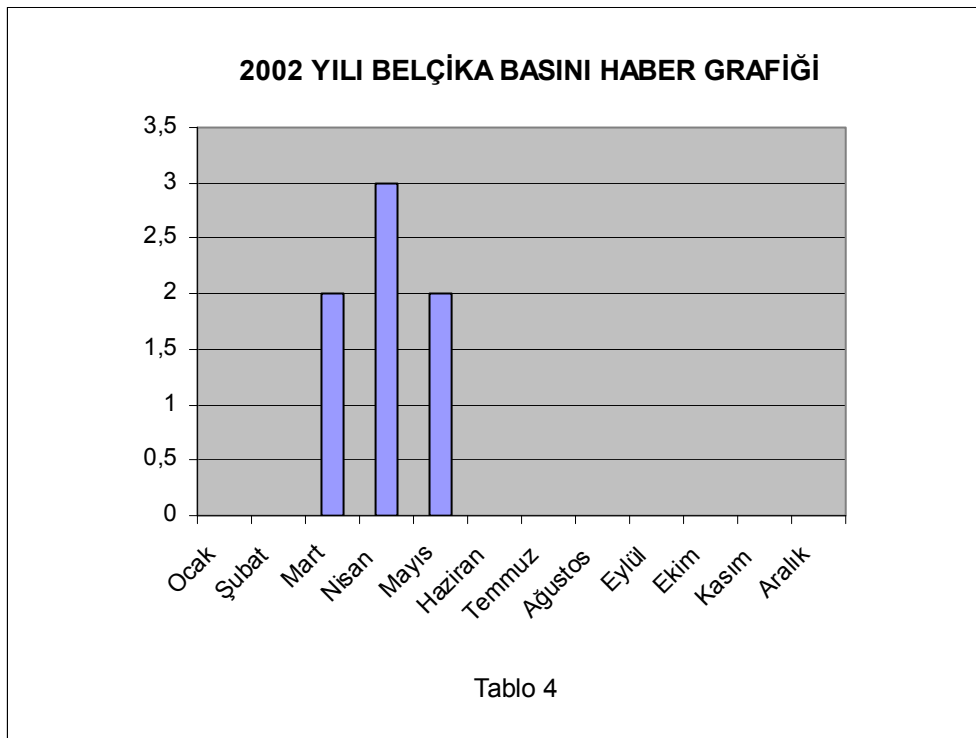
2002 yılında da -yine 1989 yılı ile benzer şekilde- Ocak ayında Belçika basınında Ermeni iddialarının yer aldığı, Nisan-Mayıs aylarında ise Ermeni sorunuyla ilgili herhangi bir kaydın olmadığı ancak Ekim-Kasım aylarında haber sayısında Fransa'daki gelişmelere bağlı olarak bir artış olduğu görülmektedir.

Belçika basınında 24 Nisan-2 Mayıs 2002 tarihleri arasında “*Osmanlı Soykırımı Hala Sıcak Bir Konu*” ve “*1915... Türkiye*”⁵⁶³ olmak üzere iki haber tespit edilmiştir. İlk haberde 1915’te Ermenilerle birlikte Süryani, Keldani, ve Rum halklarının da soykırıma tabi tutulduğu iddia edilerek, 24 Nisan’da söz konusu grupların da bu katliamı anmaları gerektiğine işaret edilmiştir.⁵⁶⁴ *Knack* dergisinin haberinde ise Türkiye’nin bugüne kadar çeşitli nedenler öne sürerek soykırımı kabul etmediği ancak ilerleyen dönemlerde uluslararası kamuoyunun da baskısıyla ve AB’nin de etkisiyle bu tutumunu değiştirmek zorunda kalacağı belirtilmektedir.

⁵⁶³ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, 24 Nisan-2 Mayıs 2002, Ankara, s.2-3.

⁵⁶⁴ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, 24 Nisan-2 Mayıs 2002, Ankara, s.2-3.

23 Mayıs 2002 tarihleri arasında Nicolas Tavitian (AB Ermeni Dernekleri Kurucusu) ve Georges Dallemagne (Belçikalı Senatör) imzasıyla “*Demirperdenin Son Kalıntıları*” başlıklı bir haber yayımlanmıştır. Haberde genel olarak Türkiye-NATO ve Türkiye-Avrupa Parlamentosu ilişkilerine yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye Ermenistan sınırının kapalı olmasının Ermenistan üzerindeki olumsuz etkilerine de yer verilerek iki ülke arasındaki sınırın kapalı oluşu “*çağdışılık*” olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu haberde dikkat çeken bir diğer husus ise iki ülke arasındaki sınırın AB’nin etkisiyle yakın dönemde açılacağına da değinilmiş olumasıdır.

2002 yılı Belçika basınında Mart ayından itibaren haber sayısında yaşanan artışın Nisan ayında en üst seviyeye ulaştığı, Mayıs ayında ise yeniden haber sayısında bir düşüş olduğu görülmektedir. 1-24 Nisan 2003 tarihleri arasında BYEGM arşivlerinde Ermeni Sorunu konusunda yer alan bir adet kitapçık tespit edilmiş ancak söz konusu arşiv dokümanında Belçika basınıyla ilgili herhangi bir haberin kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir.⁵⁶⁵ 25 Nisan 2003-21 Nisan 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivlerinde Ermeni Sorunu konusunda arşiv belgesi ve konuyla ilgili kitapçık olmadığı tespit edilmiştir.

⁵⁶⁵ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, 1-24 Nisan 2003, Ankara, s.1-37.

Belçika basınıyla ilgili 2005 yılındaki ilk haber Charles Tannock imzasıyla yer almaktadır. Tannock da birçok Belçikalı yazar gibi Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmesi gerektiğine değinmiştir: *“90 yıl önce Ermeni halkının bir bölümü katledildi. Yahudi soykırımı ile karşı karşıya kalan Almanya gibi Türkiye'nin de komşusu ile geleceğini kurmak amacıyla bu soykırımı tanınması gerekir.”*⁵⁶⁶ Belçikalı yazar Tannock, makalesinde soykırım iddialarıyla ilgili düşüncelerinin yanı sıra diğer konularda da birtakım önerilerde bulunarak Türkiye'nin AB yolunda ilerlemesinin bu iddiaları kabul etmesine bağlı olduğunu, Soykırım iddiaları ile Holokost arasında gerçek bir bağlantı olduğuna ve ABD'nin soykırım iddiaları konusundaki tavrının tamamen Türkiye ve ABD arasındaki birtakım çıkar ilişkilerine dayalı olduğuna da değinmiştir.

2005 yılında ise bu kez Christine Defraigne ve François Roelants du Vivier tarafından kaleme alınan bir haber yayınlanmıştır. Burada özetle 1915 Olayları'nın yapı itibariyle bir soykırım olduğu, benzer olayların tarihçiler tarafından da böyle yorumlandığına değinilmiştir. Ayrıca soykırımı inkârın hem Belçika yerel yasalarında hem de AB nezdinde suç olması gerektiğine işaret edilerek bu yönde Türkiye'nin eninde sonunda soykırımı kabul etmek zorunda kalacağına yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunun da yine soykırımı tanınmasından geçtiğine işaret edilmiştir: *“Avrupa Birliği, üye ülkeler arasında barışı garanti etme modeli ile değerlerini dışarıya yayma fikri üzerine kuruldu. Kazanılacak ya da kaybedilecek ne olursa olsun, üye olmak için demokratik değerlerimize saygı, ekonomik kriterlere bağlılık kadar önemlidir. Bu ilkeleri boş veremeyiz. Mademki Avrupa Birliği'ne aday oldu –biz bunu onaylıyoruz- bugünkü Türkiye'nin dünkü Türkiye olmadığını tümüyle modern ve demokratik bir devlet olmayı istediğini kanıtlasın. Türkiye, er geç Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihinin karanlık sayfalarını yeniden okumak zorunda kalacaktır. Bağışlama ve uzlaşma, işlenen cinayetlerin tanınmasından geçer.”*⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ “Türkiye, Ermenistan ve Hatırlamanın Ağırlığı”, **La Libre Belgique**, 22 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.70-71.

⁵⁶⁷ “Ermeni Soykırımı İnkâr Edilebilir mi?”, **La Libre Belgique**, 31 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 29-30.

Bilgi Üniversitesi'nde 1915 Olayları'yla ilgili gerçekleştirilecek olan konferansın mahkeme kararıyla iptal edilmesi ve bu konunun yabancı kamuoyundaki yansımalarını da Belçika basınında görmek mümkündür. Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanının da mahkeme kararına tepki gösterdiği ve konunun Türkiye'nin yurtdışındaki imajını olumsuz etkilediğine işaret edilmektedir. Haberin devamında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularının da soykırımın sorumluları arasında yer aldığı belirtilmektedir. “*Fransız tarihçi Yves Ternon Brüksel’de yaptığı açıklamada “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucuları arasında Ermeni soykırımının sorumluları vardır. Bu, Mustafa Kemal Atatürk’ün suçu değildi” dedi.*”⁵⁶⁸ Ayrıca mahkeme kararıyla konferansın iptal edilmesinin Türkiye’deki milliyetçi grupların bir provokasyonu olduğuna işaret edilerek bu tür kararlarla Türkiye’de Ermeni sorununun örtbas edilmeye devam edildiği şeklinde yorumlanmıştır.

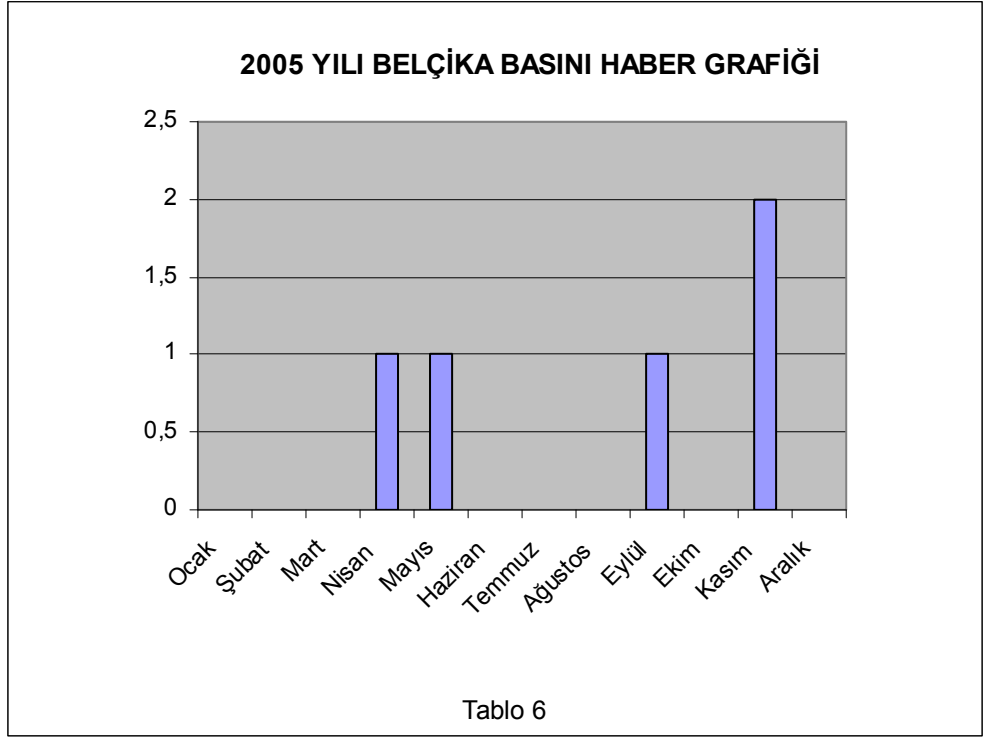
Le Soir gazetesinde “*Hatırlatma*” ve “*Cumhuriyetçi Hareket Partisi Türk kökenli Brüksel bölgesi Bakanı Emir Kır’ın İstifa Etmesini İstiyor*”⁵⁶⁹ başlıkları altında iki haber yayınlanmış ve özetle Belçika’da milletvekilliği yapan Türk kökenli Emir Kır’ın soykırımı inkâr etmesi sonucu mahkemeye verilmesi ve cezalandırılması üzerinde durmaktadır. Halen devam eden mahkeme sürecinde birçok kesimden Kır’ın soykırımı açıkça tanınması gerektiği aksi takdirde Belçika yasalarına göre cezalandırılması ve istifa etmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Le Soir gazetesinin 30 Kasım 2005 tarihli sayısının “*Adalet Başvurmaktan Üzüntü Duymuyorum*”⁵⁷⁰ başlıklı haberinde, ilk kez incelenen tarihler aralığında Belçika basınında soykırım iddiaları konusunda Türk tarafının görüşüne de yer verildiği görülmüştür.

⁵⁶⁸ “*Ermeniler... Ertelenen Tabu*”, **La Libre Belgique**, 24 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.17.

⁵⁶⁹ “*Hatırlatma*”, “*Cumhuriyetçi Hareket Partisi Türk kökenli Brüksel bölgesi Bakanı emir Kır’ın İstifa Etmesini İstiyor*”, **Le Soir**, 16 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.11-12.

⁵⁷⁰ “*Adalet Başvurmaktan Üzüntü Duymuyorum*”, **Le Soir**, 30 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 3.

Belçika basınında 2005 yılında Nisan-Mayıs aylarında bir hareketlilik yaşanmıştır. Eylül ayında İstanbul’da iptal edilen konferansın yankılarının da Belçika basınında yer aldığı, Kasım ayında ise Türk kökenli Emir Kır’ın soykırım iddialarıyla ilgili beyanati nedeniyle devam eden mahkeme sürecinin haber sayısını etkilediği anlaşılmaktadır.

2006 yılının ilk çeyreğinde Belçika basınında Ermeni Sorunu’yla ilgili üç haber yer almıştır. “*Türkiye Bizi Susturmaya Çalışıyor*”⁵⁷¹ başlıklı ilk haberde Türkiye’nin Belçika büyükelçisinin, Belçika’daki soykırımın inkârının suç sayılması yönündeki çalışmaların durdurulması için gönderdiği mektubun bir tür ülkelerinin iç işlerine müdahale olarak yorumlandığına ve ülkedeki bir grup Parlamenterlerin bu mektuba çok sert tepki gösterdiğine değinilmektedir. Ocak ayındaki bir diğer haber, Fransızca yayın yapan resmi televizyon kanalı *RTBF*’nin ana haber bülteninde “*Ermeni Sorunu*”⁵⁷² başlığı altında yer almıştır. Bu haberde bir önceki haberle bağlantılı olarak Türk büyükelçisinin parlamenterlere gönderdiği mektubun bir baskı

⁵⁷¹ “*Türkiye Bizi Susturmaya Çalışıyor*”, **Le Soir**, 25 Ocak 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.11.

⁵⁷² “*Ermeni Sorunu*”, **RTBF TV**, 26 Ocak 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.11-12.

aracı olarak algılandığı ve kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Haberde dikkat çeken bir diğer hususta söz konusu yasa ile Türkiye'nin değil Osmanlı dönemindeki Jön Türkler yönetiminin suçlandığının belirtilmiş olunmasıdır. 2006 yılının Şubat ayında ise *La Libre Belgique* gazetesinde “*MRAX (Irkıçılıkla Mücadele Örgütü), Soykırımlar Konusunda Kararlı*” başlıklı bir haber yer almıştır. Burada da söz konusu örgüt MRAX'ın Ermeni ve Tutsi soykırım iddialarının tanınması ve inkârının suç sayılması yönündeki çalışmalarının hızlandırılacağı konu edinilmiştir.

2006'da *Le Soir* gazetesinde “*Ermeni kardeşler, Tutsi Kardeşler, İnsani Kardeşler*”⁵⁷³ başlıklı haberde ise elçika'daki Musevilerin, Yahudilerle benzer şekilde Ermeni ve Tutsilerin de soykırıma maruz kaldıkları ve bu iki topluma yönelik işlenen suçların inkârının da cezalandırılması gerektiğine işaret edilmiştir. “*Belçika Ermenileri Yeni Bir Çağrıda Bulunuyorlar*”⁵⁷⁴ başlıklı bir diğer haberde ise Belçika'daki Ermenilerin, Belçika'daki mevcut soykırım yasası kapsamının genişletilmesini ve soykırımın inkârının suç sayılmasını istediklerini ve Türklerin de soykırımı tanınması için Türkiye'ye baskı yapılması gerektiği hususuna vurgu yapılmaktadır.

Belçika basınında *La Libre Belgique*'de “*Ermeni Soykırımı Konusunda Fransız-Türk Rahatsızlığı*”⁵⁷⁵ başlığıyla yayınlan haberde, Fransa-Türkiye arasındaki ilişkilerin Fransa'nın soykırımı kabul eden bir karar almasıyla gerildiği ve söz konusu yasanın kabulünün ardından Türkiye'nin yürütmüş olduğu boykot ve diğer bazı protestolara yer verilmiştir. Ayrıca *De Standaard* gazetesinde “*Soykırımın Tanınması Nedeniyle Türkiye Öfkeleni*”⁵⁷⁶ başlıklı yazıda Türkiye'nin özellikle Fransa'da onaylanan yasa nedeniyle sert bir tavır sergilediği ifade edilmektedir.

⁵⁷³ “*Ermeni kardeşler, Tutsi Kardeşler, İnsani Kardeşler*”, **Le Soir**, 24 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 13.

⁵⁷⁴ “*Belçika Ermenileri Yeni Bir Çağrıda Bulunuyorlar*”, **La Libre Belgique**, 25 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.13.

⁵⁷⁵ “*Ermeni Soykırımı Konusunda Fransız-Türk Rahatsızlığı*”, **La Libre Belgique**, 9 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.10.

⁵⁷⁶ “*Soykırımın Tanınması Nedeniyle Türkiye Öfkeleni*”, **De Standaard**, 9 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.11.

Belçika basınında yayınlanan haberlerde çoğunlukla Fransa'nın soykırım kararı üzerinde durulmaktadır. Benzer şekilde 2006 Mayıs ayında Belçika'nın haber portalı Euobserver'da da “*Brüksel Türk-Ermeni Soykırım İhtilafından Kaçınıyor*”⁵⁷⁷ başlığıyla Fransa'nın soykırımın inkârının suç sayılması yönünde aldığı kararına atıfta bulunmaktadır. Soykırımın tanınmasının AB'ye üyelik yolunda siyasi bir kriter olarak Türkiye'nin önüne getirilip getirilemeyeceği hususuna da değinilerek, AB çevrelerince bu konunun bir ön şart olmaması gerektiği yönünde bir havanın hakim olduğuna işaret edilmektedir.

Belçika'daki bir diğer yayın organı olan *De Morgen*'da⁵⁷⁸, Türkiye'nin Belçika Büyükelçisi Fuat Tanlay'la gerçekleştirilen bir röportaj yayınlanmıştır. Tanlay'la yapılan röportajda Orhan Pamuk ve Ermeni soykırım iddialarıyla ilgili konular hakkında bazı sorular yöneltilmiştir. 2006'da daha önceki tarihlerden farklı olarak daha fazla haber yayınlanmıştır. *Le VIF/L'Express* dergisinde “*Türkiye'nin 7 Sınırı*”⁵⁷⁹ başlıklı bir haberde Türkiye'nin sınırlarını tanıtmak amacıyla seyahat eden bir muhabirin gözlemleri dile getirilmektedir. Söz konusu haberde Süryanilerin de soykırıma maruz kaldıkları ve dolayısıyla Süryanilerin de Ermeniler gibi Türkiye'nin soykırımı kabul etmesini talep ettiği ifade edilmektedir. “*Barroso, Belçikalı Liberallerle Kendi Evinde Gibi*”⁵⁸⁰ başlığıyla yayınlanan haberde AB müzakerelerinde Ermeni soykırımının ön şart olmadığı belirtilmektedir. Aynı gazetenin bir diğer haberinde “*Avrupa Milletvekilleri, Türkiye'den Daha Fazla Reform İstiyor*”⁵⁸¹ başlığı altında AB'nin Türkiye'den, Kıbrıs ve Ermeni Sorunu konularında daha fazla reform yapmasını talep ettiği belirtiliyor.

⁵⁷⁷ “*Brüksel Türk-Ermeni Soykırım İhtilafından Kaçınıyor*”, **Euobserver**, 23 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.8.

⁵⁷⁸ “*Türkiye Büyükelçisi Fuat Tanlay ve Ülkesi Hakkındaki Önyargılar*”, **De Morgen**, 28 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.9-10.

⁵⁷⁹ “*Türkiye'nin 7 Sınırı*”, **Le VIF/L'Express**, 9 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.25-27.

⁵⁸⁰ “*Belçika Ermenileri Yeni Bir Çağrıda Bulunuyorlar*”, **La Libre Belgique**, 5 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 27.

⁵⁸¹ “*Avrupa Milletvekilleri, Türkiye'den Daha Fazla Reform İstiyor*”, **La Libre Belgique**, 6 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 27-28.

2006'da *Knack* dergisinde Avukat Kemal Kerinçsiz'in⁵⁸² Ermeni Sorunuyla ilgili yaptığı gösteriler konu edinilmiştir. "*Türk Romancı Elif Şafak Beraat Etti*"⁵⁸³ başlığıyla, Ermeni Sorunu'nu konu alan bir kitap hazırlayan yazar Elif Şafak'a açılan Türkiye'ye hakaret davasının düştüğü ve Türk milliyetçilerinin yazara yönelik bir baskı uyguladığı aktarılmıştır.

Belçika basınında ABD parlamentosunda yer alan gelişmeler de değerlendirilmiştir. Söz konusu yayınlarda zaman zaman Türkiye'nin tezleri gündeme taşınsa da söz konusu ülkenin vatandaşlarının gelişmeleri nasıl değerlendirdiği ya da konuya yaklaşımının ne yönde olduğunu saptamak genelde güçtür. Belçika basınında -diğer ülke basınlarında olduğu gibi- siyasetçilerin Ermeni sorununu seçim malzemesi olarak kullandığı ve ülkelerindeki Ermeni azınlığın ya da Türk azınlığın oylarını kazanmak ya da kaybetmemek adına birtakım manevralarda buldukları gözlenmektedir. Belçika'daki Sosyalist Partinin konuyla ilgili tutumunu bu kategoride değerlendirmek mümkündür. "*Sosyalist Partide Türk Duyarlılığı İyi İdare Ediliyor*"⁵⁸⁴ başlığıyla yayınlanan haberde söz konusu partinin soykırım iddiaları konusunda Türkiye'ye baskı uygulamamasının altında yatan nedenler arasında oy kaybı olduğuna işaret edilmiştir.

Belçika basınında siyasilerin Ermeni Sorunu konusundaki tutumlarının basına yansıdığı da görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin AB üyeliği yolunda Ermeni soykırımı iddialarının yanı sıra Kıbrıs sorunu ve diğer bazı iç meselelerinde yol alması gerektiği basın haberlerinde yer almaktadır. Konuyla ilgili *La Libre Belgique* gazetesinde "*Avrupa Parlamentosunda Türkiye Konusunda Yapılan Tartışma Sertleşiyor*"⁵⁸⁵ başlığıyla Türkiye'nin demokratikleşme yolunda daha hızlı ilerlemesi gerektiğine işaret ediliyor.

⁵⁸² "*Yanık Kitapların Kokusu*", **Knack**, 20 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara,s.28-29.

⁵⁸³ "*Türk Romancı Elif Şafak Beraat Etti*", **De Standaard**, 22 Eylül 2006, BYEGM Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s. 29.

⁵⁸⁴ "*Sosyalist Partide Türk Duyarlılığı İyi İdare Ediliyor*", **La Libre Belgique**, 26 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.31-32.

⁵⁸⁵ "*Avrupa Parlamentosunda Türkiye Konusunda Yapılan Tartışma Sertleşiyor*", **La Libre Belgique**, 27 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.33.

Belçika basınındaki haberler çoğunlukla birbirini tekrarı mahiyetinde olsa da, bazen farklı haberlere de rastlanmaktadır. 1-15 Ekim 2006 tarihleri arasında yayınlanan Fransa'nın Ermeni soykırımını inkar etmeyi suç sayan kararıyla ilgili yedi haber⁵⁸⁶ tespit edilmiştir.

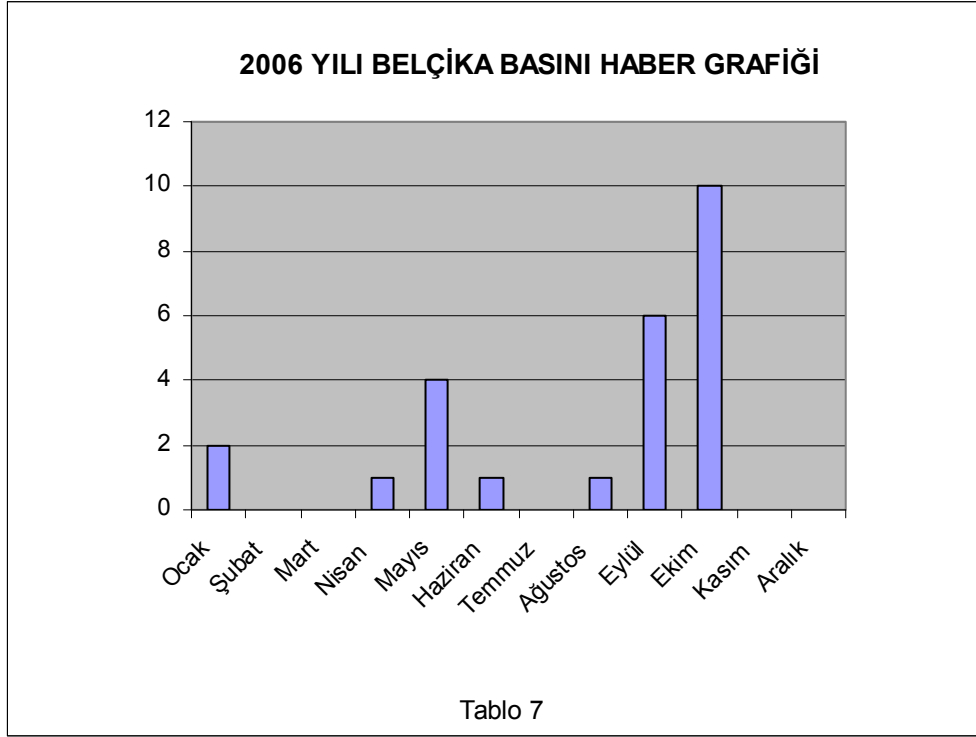
Fransa'nın kabul ettiği soykırımın inkarının suç sayıldığı yasayla ilgili haberler 16-29 Ekim tarihleri arasındaki Belçika basınında geniş yankı bulmuştur. Bu konuda yayınlanan dört haber incelendiğinde, özetle, tasarının iki ülke ilişkilerinde meydana getirdiği gerginlik,⁵⁸⁷ Almanlar gibi Türklerin de eninde sonunda soykırımı kabul edeceği,⁵⁸⁸ ve Finlandiya'nın Fransa'nın kararını eleştirerek, konunun siyasi değil tarihi olduğunu dile getirdiği⁵⁸⁹ aktarılmaktadır.

⁵⁸⁶ “Paris ve Berlin Türkiye’ye Baskı Yapıyorlar”, **La Libre Belgique**, 6 Ekim 2006, “Paris’te Ermeni Soykırımı İle İlgili Bir Yasanın Oylamaya Sunulması, Ankara’da Fransız Karşısı Ortam Yaratıyor”, **La Libre Belgique**, 11 Ekim 2006, “Ren, Ermeni Soykırım Yasasını Kabul Etmemesi Yönünde Fransa’yı Uyardı”, **Euobserver**, 11 Ekim 2006, “Türkiye, Ermeni Tartışması Nedeniyle Paris’i Yaptırımlarla Tehdit Ediyor”, **De Tijd**, 12 Ekim 2006, “Soykırım Konusunda Çıkar Kokan Yasa”, **La Libre Belgique**, 13 Ekim 2006, “Ankara’da Ermenistan Rüzgarları”, **Le Soir**, 13 Ekim 2006, “Brüksel ve Ankara Fransa’nın Ermeni Soykırımı Tasarısını Kınadı”, **Euobserver**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.20-26.

⁵⁸⁷ “Erdoğan’a Göre Chirac Özür Diledi”, **La Libre Belgique**, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Fransız Parlamentosundaki Oylamanın Yankıları, Ankara, s.14-15.

⁵⁸⁸ “Bir Engel Olarak Soykırım”, **De Standaard**, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Fransız Parlamentosundaki Oylamanın Yankıları, Ankara, s.14-15.

⁵⁸⁹ “Finlandiya: Fransa’nın Soykırım Yasası Vahim Bir Hata”, **Euobserver**, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Fransız Parlamentosundaki Oylamanın Yankıları, Ankara, s.15-16.

Belçika basınında Ocak ayında Belçika’da soykırımın inkârının suç sayılması hususuyla ilgili yürütülen çalışmaların ilgiyi arttırdığı, Nisan ayında haberlerin beklenilenin altında olduğu, Ağustos ayından itibaren ise giderek artış gösteren bir tablo görülmektedir. Eylül-Ekim aylarındaki artışın ortaya çıkmasında muhtemelen, Fransa’daki soykırımın inkârını suç sayan yasa ile Elif Şafak davası etkilidir.

2007 yılının ilk çeyreğinde 7 Ocak-8 Şubat tarihleri arasında Belçika basınında Hrant Dink cinayetinin ardından Türkiye’ye gelen bir gazetecinin İstanbul’da yayın yapan Ermeni radyosu *Yaçan* radyonun müdürü Hayko Bağdat’la yaptığı röportaja yer verilmiştir. Bu haberde öne çıkan husus, söz konusu gazeteciye Bağdat’ın vermiş olduğu mülakattır. Bağdat röportajında Ermeni Sorunu konusunu ABD ve Fransa’nın tamamen kendi çıkarları doğrultusunda kullandıklarını ve bunun ne Türkiye’deki Ermenilere ne de yurtdışındaki Ermenilere bir yarar sağlamadığına işaret etmektedir.⁵⁹⁰ Bir sonraki haberde, *Time* dergisinin Ermeni tezlerini savunan

⁵⁹⁰ “*Ermenistan... Tarihin Kor Ateşleri*”, **La Libre Belgique**, 25 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.16-17.

bir DVD'yi okuyucularına dağıtması konusu üzerinden yapılan soykırım tartışmaları ele alınmıştır.⁵⁹¹

Belçika basınında Türkiye-ABD ilişkilerinin ortak bir çıkar üzerine kurulu olduğu sıkça değinilen bir husustur. Konuyla ilgili “*Ermeni Soykırımı ABD ve Türkiye’yi Bölüyor*”⁵⁹² başlıklı bir haberde ABD Temsilciler Meclisi’nin Ermeni soykırımını kabul eden yasa tasarısının Türkiye tarafından tepkiyle karşılandığı ve özellikle ilişkilerin olumsuz yönde etkileneceğine işaret ediliyor.

Ermeni Sorunu’na dair Belçika basınında “*Sözde Ermeni Soykırımına Bakış*”⁵⁹³ başlıklı bir haberde Türklerin Ermeni Sorunu’yla ilgili bir konferans düzenleyeceği ve konferansın organizatörleri arasında Belçika Atatürkçü Düşünce Derneğinin de yer aldığı belirtilerek bu konferansın durdurulması için MRAX’ın başlattığı girişimlere işaret edilmiştir. *Belga* haber ajansında da aynı konuya yer verilerek, söz konusu konferansın iptali için girişimlerde bulunulduğu⁵⁹⁴ ancak yapılacak konferansın ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirildiğinden yapılan girişimlerden bir sonuç alınmadığı ifade edilmektedir.⁵⁹⁵ Aynı günlerde Belçika basınına yansıyan bir diğer haber, soykırımı inkârın suç sayılması yönünde bir yasa tasarısının çıkarılması için yürütülen çalışmaların hızlandırılabilmesi olmuştur.⁵⁹⁶ *Belga* haber ajansında konuyla ilgili olarak “*Saint-Josse Belediye Başkanı Konferans Konusunda Belçika Ermenilerini Hayal Kırıklığına Uğrattı*”⁵⁹⁷ başlığıyla yayınlanan

⁵⁹¹ “*Özür Kampanyası... Time ‘Ermeni Soykırımı’ Adlı Bir DVD Yayımlıyor*”, **Le Soir**, 8 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.17-18.

⁵⁹² “*Ermeni Soykırımı ABD ve Türkiye’yi Bölüyor*”, **De Standaard**, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, s. 23, “*Geçmişte ve Bugün Soykırım*”, **De Standaard**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.24-25.

⁵⁹³ “*Ermeni Soykırımını İnkâr Eden Bir Konferansın Afişleri... MRAX Şaşkın*”, **Belga**, 14 Şubat 2007, s.25, “*Dostlar Arasında Konferans*”, **Belga**, 16 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.26-27,

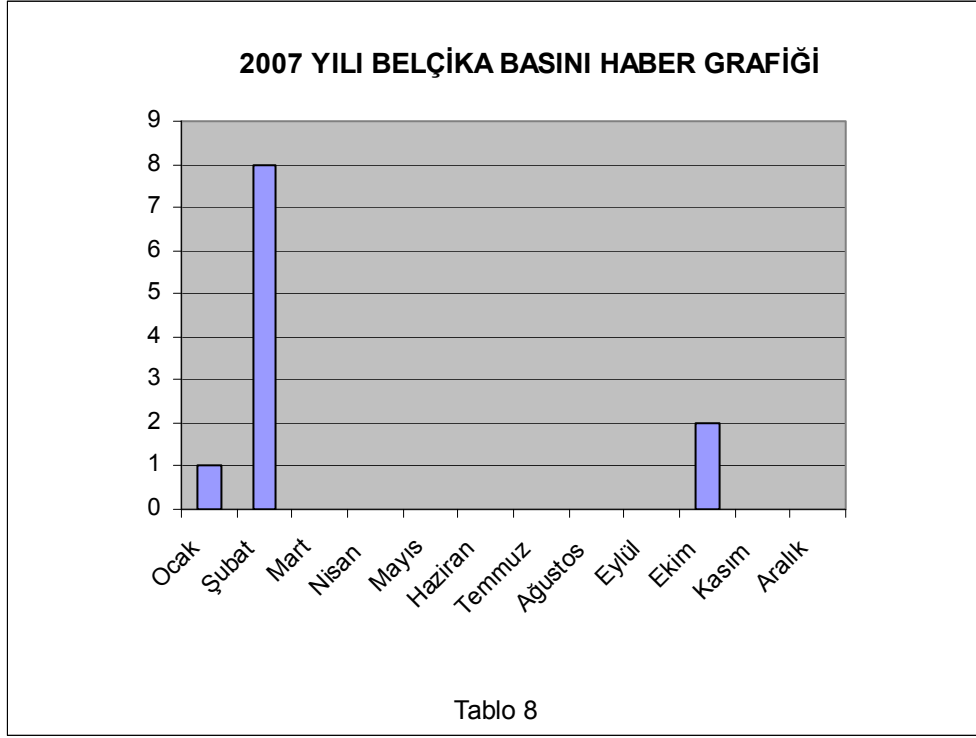
⁵⁹⁴ “*Ermeni Soykırımı Konferansı: Schabek’in Pek Fazla Müdahale İmkânı Yok*”, **Belga**, 15 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.25.

⁵⁹⁵ “*İnkârcı Türk Tarihçi Saint-Josse’da Konuşabildi*”, **La Libre Belgique**, 16 Şubat 2007, s.27, “*Brüksel’de Soykırım Konferansı*”, **RTL-TVI**, 16 Şubat 007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.27, “*Saint-Josse’da Ermeni Soykırımı Konusunda Olaysız Konferans*”, **Belga**, 16 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.28.

⁵⁹⁶ “*Ermeni İnkârcılığı... Yasal Yolların Araştırılması*”, **Belga**, 16 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.28-29.

⁵⁹⁷ “*Saint-Josse Belediye Başkanı Konferans Konusunda Belçika Ermenilerini Hayal Kırıklığına Uğrattı*”, **Belga**, 22 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, s.29.

haberde, konferansın Belçika Ermenileri tarafından tepki ile karşılandığı ve soykırımı inkârın suç sayıldığı yönündeki yasanın bir an önce yürürlüğe girmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2006 yılında Belçika basınında yaşanan gelişmeler 2007 yılı Belçika basınında da devam etmiştir. Özellikle Ocak ayında başlayan hareketliliğin Şubat ayında en üst seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bunda ertelenen konferansın yanısıra Belçika’da görüşülen soykırımın inkârını suç sayan yasanın görüşülmesi de oldukça etkilidir.

Sonuç olarak Belçika basınında, ülkenin sorunun çözülmesinden yana olduğu yönündeki haberlere daha fazla yer verilmiştir. Fransa’da Türkiye aleyhinde alınan kararlar ilgili de Belçika basının birçok habere yer verdiği, Türkiye’nin eninde sonunda soykırımı kabul etmek zorunda kalacağı ve bunun bir an önce kabul edilmesinin iki ülke ilişkileri açısından en doğru karar olduğu yönünde bir havanın oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Belçika basınında ABD ve Fransa basınından farklı olarak daha az haberin yayımlandığını ve bu haberlerin bir çoğunda BYEGM arşivinde kayıtlı olmadığını

tespit edilmiştir. Bazen Belçikalı yazarların köşe yazılarının da yer aldığı Belçika basınında söz konusu yazarların genellikle Türkiye'nin soykırımı tanınması ve sınırları açması yönünde Türkiye'ye çağrılarda bulunduğu ve bu yolla kendi kamuoyunu yönlendirmeye çalıştığı da söylenebilir.

Ermeni iddialarının yanısıra diğer etnik gruplara yönelik de haberlere yer verildiği ve Türkiye'nin bu gruplardan da özür dilemesi gerektiği yönünde haberlerin olduğu görülmektedir. Bu çerçevede gelecekte -İsveç'le benzer şekilde Belçika'da da- Ermeni soykırımı kararının ardından Türkler tarafından ülkedeki diğer etnik gruplara da soykırım uygulandığı yönünde bir kararın kabul edilme ihtimali oldukça yüksektir. Dolayısıyla Belçika basınından hareketle Belçika kamuoyunun sadece Ermeni meselesi ile değil, Asuri, Süryani, Keldani ve Pontus soykırım iddialarıyla ilgili altyapı çalışmalarının yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Belçika basınındaki haberlerden hareketle ortaya çıkan bir diğer husus, Belçika kamuoyunda Nisan-Mayıs aylarındaki hareketlilikten ziyade Fransa ve ABD'de görüşülen kararların Belçika basınına daha yakından ilgilendirmiş olduğudur.

Belçika basınında Türkiye'nin hem uluslararası kuruluşların hem de ülkelerin kararları karşısında daha fazla dayamayacağı ve eninde sonunda soykırım iddialarını kabul edeceğine dair bir kanı da mevcuttur. Ayrıca, Alman basınında olduğu gibi, Belçika basınında da 1915 Olayları ile Yahudi holokostu arasında bir benzerlik kurma çabaları vardır.

Belçika basınında Türkiye-Ermenistan sınırı açılması ve Ermeni meselesinin çözümü AB'nin uygulayacağı baskı ile doğru orantılı olarak ilerleyeceği öngörülmektedir. ABD'nin halen günümüzde soykırım iddialarını kabul etmemiş olması Türkiye ile olan çıkarlarından kaynaklandığı dile getirilmiştir. Ayrıca İstanbul'da gerçekleştirilmesi düşünülen Ermeni konferansının iptal edilmesinin özellikle Türkiye'nin yurtdışındaki imajı üzerinde olumsuz etkileri olduğuna işaret edilmiştir. Belçika basınında da 1915 Olayları nedeniyle modern Türkiye değil Osmanlı yönetiminin suçlanmaktadır. Belçika basınında farklı olarak burada yaşayan Ermenilerin Belçika'nın 1998'de kabul etmiş olduğu kararı yetersiz buldukları ve

bunun kapsamının soykırımın inkârını suç sayan bir yasa ile genişletilmesi talebinde buldukları da görülmektedir.

III.3. Fransız Basını

Avrupa basını kapsamında incelenen dönem aralığında üçüncü sırada Fransa yer almaktadır. 1982-2007 yılları arasında BYEGM arşivinde Ermeni iddialarıyla ilgili 21 Fransız basın-yayın organının olduğu tespit edilmiştir. Bunlar *Le Monde*, *Le Figaro*, *L'Express*, *Le Parissien*, *Agence France Presse*, *Republicain Lorrain*, *France-2*, *France-5*, *France Soir*, *Le Telegramme*, *RFI (Radio France International)*, *La Croix*, *AFD*, *Dernieres Nouvelles D'Alsace*, *ARTE TV*, *Le Point*, *Le Progress*, *Valeurs Actuelles*, *AFP*, *TV 5* ve *International Herald Tribune*'dir. Bu yayınlarda Ermeni sorunuyla doğrudan ilgili toplam 295 haber olduğu tespit edilmiştir.

Fransız basınında önde gelen gazetelerden biri *Le Monde*'dir. Türkçe karşılığı Dünya olan gazete, liberal-sol eğilimdedir.⁵⁹⁸ *Le Monde* Fransız Hükümeti'ne yakınlığıyla bilinen bir gazetedir. “*Le Monde*, Aralık 1944'te General de Gaulle tarafından Fransa'nın özgürlüğe kavuşmasının bir göstergesi olarak kurulmuştur. Görevi, üçüncü Cumhuriyet'in geleneksel yarı resmi gazetesi olan, başyazılarında her zaman Fransız Hükümeti'nin görüşlerini yansıttığı bilinen ve Fransa'nın büyük finansal ve endüstriyel girişimlerine ait olup, başyazılarında onların etkisinde bulunan *Le Temps*'in yerini almaktı. *Le Monde*, aynı zamanda reformcu, liberal sol akımın özgürlüğü ılımlı ifadesinin resmi kontrol altına alınmasının güvencesiydi. O halde, gazetenin kaderinde garip bir melez olmak yatıyordu. Kısmen Fransa'nın resmi gazetesi, kısmen de özgür ve bağımsız bir ses olacaktı.”⁵⁹⁹ Gazete'nin iniş çıkışlı etkinliğini, Martin Walker'in sözleriyle kavramak daha kolaydır: “...Gazetenin şaşırtacak derecede kısa geçmişinde yeni olan tek şey, bir yandan prestij ve okurlarının saygısını kazanırken, 1951 krizi sırasında okur komiteleri aracılığıyla kendisini ayakta tutan muazzam sevgiyi yitirmiş olmasıdır. Gazete, son

⁵⁹⁸ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.lemonde.fr/>, http://tr.wikipedia.org/wiki/Le_Monde, G.T. 15.07.2010.

⁵⁹⁹ Martin Walker, Çev: Gülden Şen, **Basının Gücü**, Milliyet Yayınları, 1999, İstanbul, s. 79.

*derece ciddi, sayfa düzeninde, yazılarının klasisizmde, başyazılarının dışarıdan bakan entelektüalizminde bilinçli bir mesafelik vardır...*⁶⁰⁰

Türkçe karşılığı *Berber* olan *Le Figaro* gazetesi, uluslararası bir etkinliğe sahip olup muhafazakâr, sağ kanada yakın bir çizgi izlemektedir. Paris'te yayınlanan *Le Figaro*, 15 Şubat 1826 yılında haftalık yayınlanan bir gazete olarak yayına başlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında gazete Fransa'nın önde gelen bir basın yayın organı haline gelerek, savaş sonrasında ise, halkın sesi olmaya ve muhafazakâr çizgisine devam etmiştir.⁶⁰¹ *Republicain Lorrain* ise 1919 yılında kurulmuştur.⁶⁰² *Valeurs Actuelles* ise 1966 yılında *Raymond Bourguine* tarafından kurulmuş, ilk yıllarda haftalık olarak yayınlanan gazete daha çok ekonomi ve finans konularına ağırlık vermiştir. Günümüzde ise ekonominin yanısıra politik gelişmelere de yer verilmektedir.⁶⁰³

International Herald Tribune gazetesi, diğer Fransız gazetelerinden farklı olarak yurtdışında yaşayan ABD vatandaşları için İngilizce yayımlanan günlük gazetedir. Gazetenin merkezi Paris olup, dünya çapında 35 noktada basımı yapılmaktadır. Gazete büyük oranda *The New York Times*'in muhabirlerini ve haberlerini kullanır. *James Gordon Bennett* tarafından 1887'de kurulan bu gazete, 1918'de ölmesi üzerine Frank A. Munsey, New York'taki ana kuruluşla birlikte gazetenin Paris baskısını satın almış ve *Herald* ile birleştirmek üzere *New York Tribune*'u da satın alma girişimi sonuç vermeyince *Herald*'ı *Tribune*'a satmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Paris Almanlarca işgal edilince dört yıl süreyle (1940-1944) kapatıldıysa da, sonradan eski ağırlığını yeniden kazanmıştır. 1960'larda New York'taki ana kuruluş maliyetlerin yükselmesi, gelirlerin düşmesi ve grevlerin yaygınlaşması sonucunda bir dizi birleşmeye giderek sonunda yok olurken Paris'teki gazete de kapanmanın eşiğine gelmiştir. Ama *The New York Times* ile *The*

⁶⁰⁰ Walker, Çev: Gülden Şen, **Basımın Gücü**, s. 100.

⁶⁰¹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.lefigaro.fr/>, http://tr.wikipedia.org/wiki/Le_Figaro, G.T.16.07.2010.

⁶⁰² Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.republicain-lorrain.fr>, <http://fr.wikipedia.org>.

⁶⁰³ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.valeursactuelles.com>, G.T. 17.07.2010.

Washington Post'un ortak girişimleri sonucunda Paris baskısı kurtarılmış ve *International Herald Tribune* adını almıştır.⁶⁰⁴

Fransa'nın Akşamı anlamına gelen *France Soir* 1944'te yayın hayatına girmiş ve günlük olarak yayınlanan bir gazetedir.⁶⁰⁵ Bir diğer Fransız gazete ise *La Croix*'dir. Türkçe karşılığı *Haç* olan gazete Fransız basınında Katolik kesim tarafından ilgiyle takip edilmekte ve Paris'te yayınlanmaktadır. Tirajı 110.000 olan gazete ağırlıklı olarak politik ve dini konularla ilgilenen bir yayın organıdır.⁶⁰⁶

Le Parisien, *Parisli* anlamına gelen bir günlük gazete olup, Paris'ten yerel haberlerin yanısıra ulusal ve uluslararası haberler vermektedir. Gazetenin ulusal olanı, *Aujourd'hui en France* adıyla bilinmektedir.⁶⁰⁷ Haftalık yayın yapan bir diğer Fransız gazetesi, 1972 yılında bir grup gazeteci tarafından kurulan *Le Point*'dir.⁶⁰⁸

Ayrıca, bölgesel olan günlük gazetelerden de yararlanılmıştır. Kısa adı DNA olan *Les Dernières Nouvelles d'Alsace*, çoğunlukla Fransa'nın Alsace bölgesine ait gelişmelere yer veren ve 1877 kurulmuş günlük tirajı 208.641 civarındaki bir gazetedir.⁶⁰⁹ Bölgesel bir diğer Fransız yayın organı olan *Le Progres* ise Lyon merkezli yayın yapmaktadır.⁶¹⁰

Fransız basınında gazetelerin yanısıra dergilerden de yararlanılmıştır. Bu çerçevede haftalık Fransız dergisi *L'Express* bunlardan biridir. Türkçe karşılığı Özel

⁶⁰⁴ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://global.nytimes.com>, G.T. 18.07.2010.

⁶⁰⁵ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.francesoir.fr/>, http://tr.wikipedia.org/wiki/France_Soir, G.T. 19.07.2010.

⁶⁰⁶ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.la-croix.com/>, http://en.wikipedia.org/wiki/La_Croix, G.T. 19.07.2010.

⁶⁰⁷ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.leparisien.fr/actualites-informations-direct-videos-parisien>, http://tr.wikipedia.org/wiki/Le_Parisien, G.T. 18.07.2010.

⁶⁰⁸ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.lepoint.fr/>, http://en.wikipedia.org/wiki/Le_Point, G.T. 18.07.2010.

⁶⁰⁹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.dna.fr/fr/index.html>, http://en.wikipedia.org/wiki/Les_Derni%C3%A8res_Nouvelles_d'Alsace, G.T. 18.07.2010.

⁶¹⁰ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.leprogres.fr/fr/index.html>, <http://www.leprogres.fr/fr/index.html>, G.T. 19.07.2010.

Ulak olan dergi 1953 yılında Jean-Jacques ve Servan-Schreiber tarafından kurulmuştur.⁶¹¹

Kısa adı AFP olan Agence France-Presse'nin Türkçe karşılığı Fransız Basın Ajansı anlamına gelmektedir. Fransa kökenli AFP, dünyanın en eski haber ajanslarından olan Associated Press ve Reuters'dan sonra üçüncü büyük haber ajansıdır.⁶¹²

Fransız basını incelenirken bazı Fransız televizyonlarından da yararlanılmıştır. France 2, France 5, Arte TV ve TV5 bu kanallar arasında yer almaktadır. Fransız ulusal halk televizyonu olan *France 2* ile halk televizyon kanalı olan *France 5* daha çok eğitim programları üzerine yayın yapmaktadır. *France 5*'in, *France 2*'den farklı olarak eğlence ve drama programlarından daha ziyade tartışma programlarına ağırlık veren bir kanal olduğu görülmektedir.⁶¹³ Yararlanılan bir diğer televizyonda Arte TV olarak bilinen *Association Relative à la Télévision Européenne*'dir. Fransız-Alman ortak yapımı olan bu kanal Avrupa kültürüyle ilgili yayınlar yapmaktadır. Fransa'da Paris ve Strasbourg, Almanya'da ise Baden'de ağırlıklı olarak kültür sanat konularına yer vermektedir.⁶¹⁴ Fransız-Kanada ortak yayın organı olan TV5, 1984 yılında yayına başlamıştır. 2004 yılına kadar Serge Adda tarafından, 2005'te ise eski Kültür ve İletişim Bakanı Jean-Jacques Aillagon tarafından yönetilen televizyonun şu anki yayını ise Marie-Christine Saragosse tarafından yürütülmektedir.⁶¹⁵

RFI gibi radyo ve *AFD*⁶¹⁶ (*Agence Française de Développement*) gibi web yayınlarından da yararlanılmıştır. Fransız Hükümeti tarafından finanse edilmekte olan RFI, 1975 yılında Fransız Hükümeti tarafından *Radio France*'in bir parçası olarak kurulmuştur.1986 yılında ise RFI'a bağımsız yayın yapma izni verilmiştir.

⁶¹¹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.lexpress.fr>, [http://en.wikipedia.org/wiki/L'Express_\(France\)](http://en.wikipedia.org/wiki/L'Express_(France)), G.T.04.08.2010.

⁶¹² Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.afp.com//afpcom/fr>, http://tr.wikipedia.org/wiki/Agence_France-Presse, G.T. 20.07.2010.

⁶¹³ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.france2.fr/>, <http://www.france5.fr>, http://en.wikipedia.org/wiki/France_5, http://en.wikipedia.org/wiki/France_2, G.T. 20.07.2010.

⁶¹⁴ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.dna.fr/fr/index.html>, <http://en.wikipedia.org/wiki/Arte>, G.T. 21.07.2010.

⁶¹⁵ Yayının Resmi Web Sitesi: <http://www.tv5.org>, G.T.20.07.2010.

⁶¹⁶ Resmi Web Sitesi: <http://www.afd.fr/jahia>.

RFI İngilizce, Portekizce, Romence, Rusça, Çince İspanyolca ve Lehçe olmak üzere birçok dilde yayın yapmaktadır.⁶¹⁷

BYEGM arşivinde Fransız basınına dair kayıtlı ilk doküman diğer ülke basınlarıyla aynı tarihlidir. 1989 yılına ait toplam sekiz adet haber yer almış olup ilk haberde Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Nisan ayında Ermeni meselesiyle ilgili arşivlerin açılacağı yönündeki açıklamalarını esas almaktadır.⁶¹⁸ Aynı haber ajansına ait bir diğer haberde, İran'da yaşayan Ermenilerin soykırım iddialarının 74. yılı dolayısıyla gerçekleştirdikleri gösterilerde Türkiye'nin protesto edildiği belirtilmiştir.⁶¹⁹

1989 yılının Mayıs ayına gelindiğinde “*Osmanlı Arşivlerindeki Belgeler, Danışılacak Tek Belge Niteliğinde*”⁶²⁰ başlığı altında açılan Osmanlı arşivlerinin sınırlı bir dönemi kapsadığı ve bunun araştırmacıların işini zorlaştırdığı belirtiliyor. Ayrıca arşivde kullanıcıların hizmetine sunulan belgelerin dışında da bazı belgelerin bulunduğu ancak bu belgelerin Türkiye ile diğer ülkelerin ilişkilerini bozma ihtimaline karşı kullanıma açılmadığı iddia edilmektedir. Ancak burada dikkat çeken husus gazetenin ortaya atmış olduğu iddianın neye veya hangi kaynağa dayandırıldığıdır. Nitekim inceleme imkânı elde edilemeyen belgelerin nasıl Türkiye ile diğer ülkelerin ilişkilerini bozma ihtimali bulundurduğu anlaşılamamıştır.

1989 yılındaki haberlerde genel olarak Osmanlı arşivlerinin kullanıcıların hizmetine açılması konusuyla ilgili haberler yayınlanmıştır. Bu bağlamda “*Osmanlı Arşivlerinin Açılması, Uzun Süredir Beklenen Bir 'Glasnost'*”⁶²¹ başlıklı haberde aynı konuya değinildiği görülmektedir. 1989 yılının Ekim ayına gelindiğinde ise Osmanlı arşivlerinin yerini bu kez ABD'de görüşülen Emeni yasa tasarısının aldığı

⁶¹⁷ Resmi Web Sitesi: <http://www.rfi.fr/>, <http://www.english.rfi.fr>, G.T.20.07.2010.

⁶¹⁸ “Osmanlı Arşivi, Araştırmacılara Nisan Ayında Açılacak”, Agence France Presse, 3 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.3-4.

⁶¹⁹ “Ermeniler, Tahran'da Bir Gösteri Düzenlediler”, Agence France Presse, 24 Nisan 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51.

⁶²⁰ “Osmanlı Arşivlerindeki Belgeler Danışılacak Tek Belge Niteliğinde”, Agence France Presse, 16 Mayıs 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.54-55.

⁶²¹ “*Osmanlı Arşivlerinin Açılması, Uzun Süredir Beklenen Bir 'Glasnost'*”, Le Monde, 19 Mayıs 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.58.

görülmektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın⁶²² ABD'deki tasarıyla ilgili yaptığı resmi açıklamanın da yer aldığı bu haberde tasarının onaylanması halinde iki ülke ilişkilerinde yaratacağı olumsuzluklara değinilmektedir. Yılmaz'ın ayrıca ABD'de görüşülen tasarının Ermeni terör örgütü ASALA'ya hizmet eden bir karar olduğu yönündeki açıklamalarının da gazetede yer almıştır.

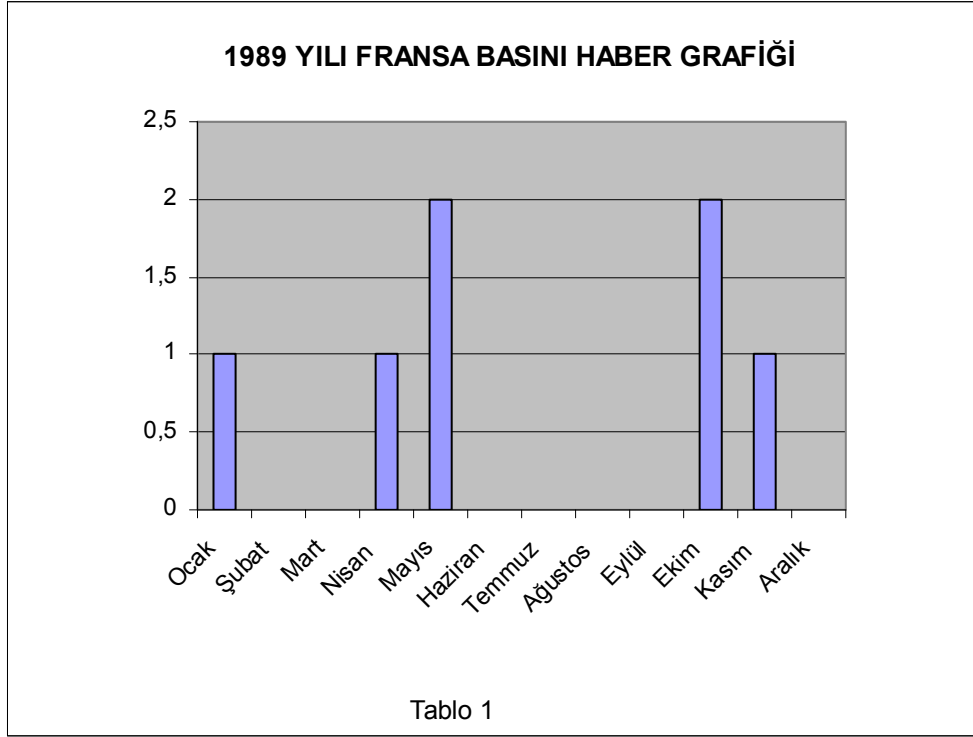
1989 yılına ait bir başka haberde, İsrail'in ABD Senatosu'ndaki yasa tasarısının geçmesini engellemek için Türkiye lehine çalıştığını konu edinmiştir. Genel olarak İsrail'in bu tutumu eleştirilmiştir. Gazetenin özellikle üzerinde durduğu hususa bakıldığında, İsrail'in soykırıma maruz kalmış bir toplum olarak bu konuda takındığı tutum, Fransa ve İsrail'deki bazı muhalif gruplar tarafından sert bir dille eleştirilmiştir: *“İsraili yetkililerin bu teşebbüsü skandalından başka bir şey değildir. Nazilerin korkunç katliamında altı milyon kişi kaybeden Yahudi milleti, başka bir milletin maruz kaldığı katliamın inkar edilmesine yardım etmekte böyle acele etmemeliydi”*.⁶²³

1989 yılının Kasım ayında bu kez ABD Kongresi'nde görüşülen tasarı gündeme taşınmıştır.⁶²⁴ Türkiye'nin söz konusu tasarının görüşülmesini kınadığı ve bu yönde yürütülen çalışmaların dönemin ABD Başkanı Bush tarafından eleştirildiğine işaret edilmiştir. Haberde ayrıca ABD ile İsrail'in Ermeni meselesinde Türkiye'ye yönelik çıkarlarını göz önünde bulundurdıklarına da yer verilmiştir.

⁶²² “Ermeni Tasarısı ABD-Türkiye İlişkilerinde Gerginlik Yaratıyor”, Agence France Presse, 12 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-74.

⁶²³ “İsrail, Ermeni Tasarısını Engellemek İçin, Yahudi Lobisinin Baskı Yapmasını İstedi”, Agence France Presse, 20 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 104-105.

⁶²⁴ “Türkiye, Ermeni Tasarısını Kınıyor”, Agence France Presse, 6 Kasım 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 144.

Fransız basınının 1989 yılı haber grafiğinden de görüleceği üzere, ilk olarak Ermeni iddialarıyla ilgili Ocak ayında haberlerin yoğunluk kazandığı ancak Şubat-Mart aylarında haberlerin sayısında bir azalma yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda Ocak ayı haberlerinde daha ziyade Türkiye'nin arşivlerini açacağını ilan etmesi konusunun Fransız basınının dikkatini çektiği söylenebilir. Nisan-Mayıs aylarında yaşanan yoğunluğun ise genel olarak 24 Nisan Ermeni soykırımı iddialarını anma etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikler ve bu etkinliklerin diğer ülkelere oranla Fransa'da daha yoğun yaşanmasıyla irtibatlanabilir. 1989 yılı Ekim-Kasım aylarında yine konuyla ilgili çok fazla haber yayınlanmıştır. Bu tarihlerde İngiltere, ABD, İtalya, Belçika ve diğer ülke basınlarında olduğu gibi ABD Temsilciler Meclisi ve Senatosunda görüşülen kararlar nedeniyle haberlerin sayısında bir artış olmuştur.

1990 yılına ait “Ankara Kaygılı”⁶²⁵ başlığıyla yayınlanan ilk haberde ABD’de yürütülen “Ermeni Soykırımı Kurbanları Yılı”yla ilgili yürütülen çalışmaların geri çekilmesi için Türkiye'nin bir takım girişimlerde bulunduğu ve Başkan Bush'a baskı uyguladığı belirtilmiştir. Fransız basınında Şubat ayında yer alan haberler genel

⁶²⁵ “Ankara Kaygılı”, Agence France Presse, 21 Şubat 1990, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-17.

olarak ABD’de görüŖülen yasa tasarısıyla ilgilidir. Bu bağlamda 22 Ŗubat 1990⁶²⁶ tarihli bir haberde de Başkan Bush ve Demokrat Partililerin girişimleriyle tasarının engellendiği ifade edilmiŖtir. Aynı haber ajansının bir diğer haberinde ise Türkiye’nin ABD’de görüŖülen yasa tasarısına karŖı geniŖ bir kampanya baŖlattıđını ve Türkiye’ye destek verenlere minnet telgrafları gönderdiklerini, Türkiye aleyhinde hareket edenlere ise protesto ve kınama telgrafları gönderdikleri belirtilmektedir.⁶²⁷ 28 Ŗubat 1990’da “*Ermeni Tasarısı, Yeniden Engellendi*” baŖlıklı haberde ABD’de görüŖülen tasarının oybirliğiyle reddedildiğine yer verilmektedir.⁶²⁸ Ŗubat ayında ise tasarının engellenmesinin Ermeniler arasında uyandırdığı memnuniyet konu edinilmiŖtir.⁶²⁹ Bu çerçevede Fransız basınında da diğer ülke basınlarında olduğu gibi ABD Senatosu’ndaki geliŖmelerin büyük yankı uyandırdığını ve Fransız basınının Türkiye’ye eleŖtirel yaklaŖan bir tutum sergilediği görülmektedir.

Fransız basınında 1990 yılının Mart ayında da benzer haberler devam etmiŖ ve tasarının reddedilmesiyle birlikte Türkiye’nin Amerikan ordusuna getirdiği kısıtlamaları kaldırma kararı aldığı belirtilmektedir.⁶³⁰ Nisan 1990 ile 2000 yılları arasında Fransız basınıyla ilgili BYEGM arŖivinde herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiŖtir. Ancak söz konusu dönemde Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Ermeni diasporasının yoğun çalıŖmaları devam etmiŖtir.

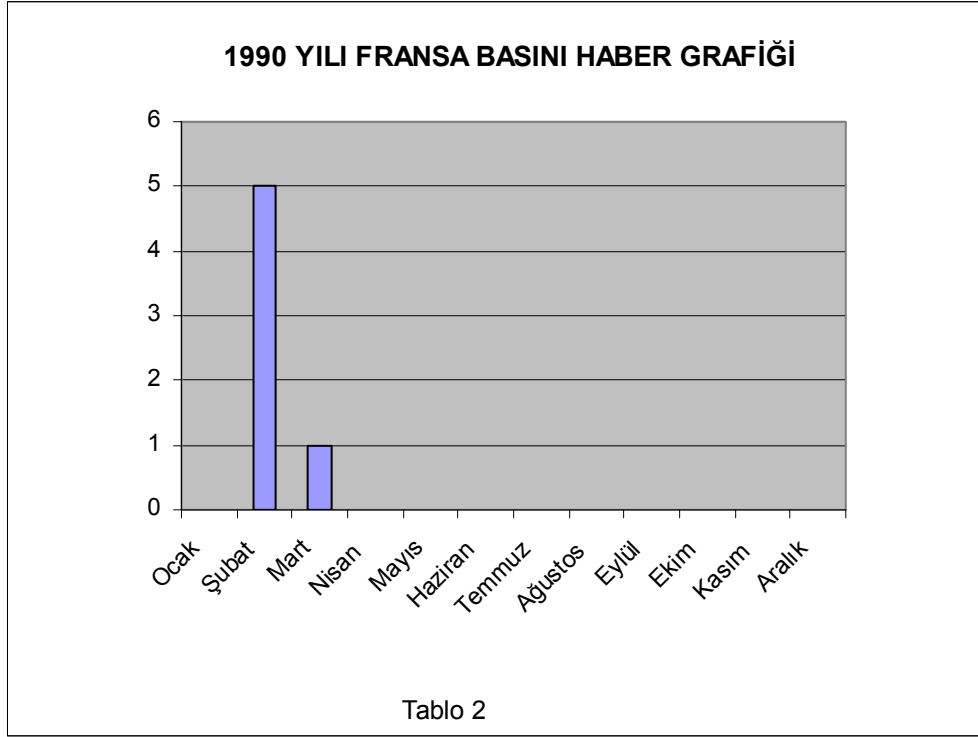
⁶²⁶ “Ermeni Karar Tasarısı Engellendi”, Agence France Presse, 22 Ŗubat 1990, BYEGM Yayınları, DıŖ Basında Ermeniler, Ankara, s.33-34.

⁶²⁷ “Türkiye’de, Ermeni Tasarısına KarŖı Kampanya BaŖlatıldı”, 26 Ŗubat 1990, BYEGM Yayınları, DıŖ Basında Ermeniler, Ankara, s. 49-50.

⁶²⁸ “Ermeni Karar Tasarısı Yeniden Engellendi”, Agence France Presse, 22 Ŗubat 1990, BYEGM Yayınları, DıŖ Basında Ermeniler, Ankara, s. 52.

⁶²⁹ “Ankara, Ermeni Tasarısının Engellenmesini Memnunlukla KarŖıladı”, Agence France Presse, 28 Ŗubat 1990, BYEGM Yayınları, DıŖ Basında Ermeniler, Ankara, s. 58.

⁶³⁰ “Türkiye, Amerikan Kuvvetlerine Koyduğu Kısıtlamaları Kaldırdı”, Agence France Presse, 2 Mart 1990, BYEGM Yayınları, DıŖ Basında Ermeniler, Ankara, s.69-70.

Fransız basının 1990 yılı haber grafiği, bir önceki yıldan farklı olarak sadece Şubat-Mart aylarında konuyla ilgili yayınlanan haber sayısında bir artış olduğuna işaret etmektedir. 2000 yılında Nisan-Mayıs aylarındaki anma etkinliklerinden ziyade ABD’de görüşülen kararın yankıları Fransız basınına damgasını vurmuştur.

8-25 Eylül 2000 tarihleri arasında Fransız basınında bir adet haber yer almış olup konu itibariyle Türkiye’de Atatürk Üniversitesi bünyesinde Ermeni Soykırımı konusunda bir araştırma merkezinin kurulacağı ve Türkiye’de Sivil toplum örgütlerinin ABD’deki tasarı nedeniyle protesto girişimlerinde buldukları ifade edilmektedir.⁶³¹ Türkiye’de Ermeni iddialarıyla ilgili gerçekleştirilen konferans ve toplantıların Fransız basınında yer alıyor olması, Fransız kamuoyunun Ermenilerle ilgili her türlü gelişmeyi yakından takip ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

26 Eylül-2 Ekim 2000 tarihleri arasında Fransa basınında dört haber yer almıştır. *Agence France Presse* kaynaklı bu haberlerde ABD’deki yasa tasarısı konu edinilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın tasarının “*Barışı sağlama çabalarını*

⁶³¹ “Türkiye, Ermeni Soykırımı Konusunda Bir araştırma Merkezi Açıyor... Amerikan Karar Tasarısı Adana’da Protesto Edildi”, *Agence France Presse*, 25 Eylül 2009, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

*zorlaştıracak ve Türkiye ile ilişkilerine zarar verecek*⁶³² şeklindeki yorumu ABD'nin 2000'li yıllarda karara karşı olduğunu ortaya koymaktadır. Yine tasarıyla ilgili olarak Türk Genelkurmay Başkanı'nın *"Böyle kararları kabul ettirmek isteyen ülkeler, önce kendi tarihlerine dönüp bakmalıdırlar. Onlar, kendi tarihlerindeki daha fazla kınanacak olaylarla ilgilenmeli ve onları temizlemelidirler"*⁶³³ açıklaması da basına yansımıştır. Aynı haber ajansının bir sonraki haberinde Türkiye'nin de tasarıya karşı ABD'yi 17. ve 18.yüzyıllarda Amerikan Yerlilerinin katliamıyla suçlamaya hazırlandığı konu edinilmiştir.⁶³⁴ ABD'deki söz konusu yasa tasarısıyla ilgili son haberde ise dikkat çekici bir ifade kullanılmıştır. 1915 Olayları için *"Osmanlı İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilen Ermeni soykırımı"* ifadesi kullanılarak Türkiye değil Osmanlı İmparatorluğu suçlanmıştır.⁶³⁵ Aslında benzer bir durum ABD ve Ermeni basınında da geçerlidir. Nitekim her iki ülke de 1915 Olayları için modern Türkiye'yi suçlamadıklarını, bu nedenle yaşananların soykırım olarak nitelenmesinin Türkiye'ye herhangi bir zararının olmayacağını öne sürmektedirler. Ancak bu tutum tamamen bir taktiktir. Nitekim tazminat ve toprak taleplerinin de olmadığı dile getirildiği halde Ermeni basınında tanınmanın bir sonraki aşamasının toprak ve tazminat olacağı sıkça değinilen bir husustur.

3-10 Ekim 2000 tarihleri arasında Fransız basınında 17 haber yer almakta olup bu haberler genel olarak yine ABD'de görüşülen Yasa tasarısını konu edinmektedir. İlk haberde dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ABD Başkanı Bill Clinton'ı arayarak yasanın engellenmesi için görüştüğü belirtiliyor.⁶³⁶ Bir sonraki

⁶³² "Ermeni Soykırımını Tanıyan Yasa Tasarısı Yakında Ele Alınacak", Agence France Presse, 26 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

⁶³³ "Ermeni Soykırımı... Türk Genelkurmay Başkanı Amerikalılardan Tarihlerini Yeniden Gözden Geçirmelerini İstedi", Agence France Presse, 27 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

⁶³⁴ "Ermeni Soykırımı... Türk Genelkurmay Başkanı Amerikalılardan Tarihlerini Yeniden Gözden Geçirmelerini İstadi", Agence France Presse, 27 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4-5.

⁶³⁵ "Milli Güvenlik Kurulu, Ermeni Soykırımı Konusundaki Karar Tasarısını Eleştirdi.", Agence France Presse, 29 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

⁶³⁶ "Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, ABD Devlet Başkanı Bill Clinton İle Ermeni Soykırımı Konusunu Görüştü", Agence France Presse, 3 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

haberde ise yasanın komisyonda kabul edilmesinin Türkiye’yi çok rahatsız ettiği,⁶³⁷ Genelkurmay başkanının yasanın komisyondan geçmesi nedeniyle ABD ziyaretini ertelediğine değinilmektedir.⁶³⁸ Yasa tasarısına yönelik eleştirilerin devam ettiği Ekim ayı haberlerinin içerik bakımından büyük benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.⁶³⁹ Ekim ayında yayınlanan haberlerin büyük bir kısmının benzerlik göstermesinde gündemde konunun yoğun olarak yer almasının yanısıra yine Fransız basınının konuya olan ilgisi de önemli rol oynamıştır.

Genellikle yasa tasarısıyla ilgili gelişmelerin Türk tarafında nasıl yankılandığı haberlerinin yer aldığı AFP’de, konunun Ermeniler tarafından nasıl yorumlandığı da haber olarak yayınlanmıştır. Özellikle Erivan yönetiminin ABD’deki Ermeniler lehine alınan tasarıdan memnun olduğu ve Türkiye ile resmi ilişki kurma talebinde bulunduğu görülmektedir.⁶⁴⁰ Yine ABD’de deki tasarısının Türkiye’de Ermenilere yönelik vize uygulamasını zorlaştırdığı⁶⁴¹, ayrıca tasarı nedeniyle Genelkurmay Başkanı’nın ABD ziyaretini iptal etmesinden de Pentagon’un üzüntü duyduğu haberleri de Fransız basınında yankılanmıştır.⁶⁴²

Fransız basınında, Başbakan Ecevit’in ABD’de yasanın onaylanması halinde İncirlik Üssü’nün kullanımının kısıtlanacağını açıklamaları ile⁶⁴³ Türkiye’nin yasanın Temsilciler Meclisi’nden geçmemesi için ABD’ye uyguladığı baskının benzerinin

⁶³⁷ “Ermeni Katliamı... ABD Kongresinin Bir Komisyonuna Göre Bu Bir Soykırım. Ankara Bu Yasa Tasarısının Kabul Edilmesini Eleştiriyor”, Agence France Presse, 3 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

⁶³⁸ “Ermeni Soykırımı... Türkiye Genelkurmay Başkanı, ABD Ziyaretini Erteledi”, Agence France Presse, 4 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

⁶³⁹ “Ermeni Soykırımı Konusu, Ankara ve Washington Arasındaki İlişkilerde Gerginliğe Neden Oluyor”, Agence France Presse, 4 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

⁶⁴⁰ “Erivan, ‘Soykırımın ABD Kongresi Uluslararası İlişkiler Komitesi Tarafından Kabul Edilmesinden Duyduğu Memnuniyeti Dile Getirdi”, Agence France Presse, 4 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁴¹ “Türkiye, Ermenilere Vize Uygulamasını Zorlaştırıyor”, Agence France Presse, 4 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁴² “Pentagon, Türk Genelkurmay Başkanının ABD Ziyaretini İptal Etmesinden Dolayı Üzüntü Duyduğunu Bildirdi”, Agence France Presse, 4 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8.

⁶⁴³ “Soykırım Tasarısı... Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, Kararın ABD Uçaklarının Faaliyetlerine Olumsuz Yansımaya Olabileceğini Söyledi”, Agence France Presse, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8.

1998'de Fransa'ya karşı uygulandığı da vurgulanmıştır.⁶⁴⁴ Ermeni tasarılarının iki ülke ilişkileri üzerinde yaratacağı etkinin sık sık gündeme geldiği ve Türkiye'nin ikili ilişkileri elinde bir koz olarak kullandığı yönündeki haberler incelendiğinde, Fransa'nın ABD'de ile bu konuda hemfikir olduğu görülür.

Türkiye'nin ABD'ye İncirlik Üssünü kapatma tehdidinde bulunduğu,⁶⁴⁵ Fransa'nın Ermeni yasasını gündeme almayacağı⁶⁴⁶ ve Türkiye'nin baskılarının ABD üzerinde etkili olabileceği belirtilmiştir.⁶⁴⁷ Soykırım iddiaları konusunda ayrıca Fransa'daki Ermeni diasporasının da Fransa'daki yasa tasarısının Senato'da incelenmesi konusunda baskı uyguladığı dile getirilmiştir.⁶⁴⁸

Ekim ayında Fransız basınında yayınlanan haberlere bakıldığında, ABD ve Fransa'da görüşülen yasa tasarısıyla ilgili gelişmeleri esas aldıkları ve bu bağlamda tasarının Türk ve Ermeni kamuoyu tarafından nasıl karşılandığı üzerinde durulmuştur.⁶⁴⁹ Konuyla ilgili başlıklardan, haberin içeriği ve okuyucuya nasıl bir mesaj verme eğiliminde olduğu anlaşılabilir. Dolayısıyla söz konusu tasarının Senato'dan geçmesi için Ermenilerin Fransa ve ABD Senatosu'na baskı uyguladığı, öte yandan Türkiye'nin tasarının geçmemesi için iki ülkeye yaptırımlarda bulunduğu iddia edilmektedir.

⁶⁴⁴ "ABD, Ermeni Soykırımını Tanıyabilir... Ankara, Washington'a Surat Asıyor", Le Figaro, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-9.

⁶⁴⁵ "Türk Parlamentosu, ABD'nin, Türkiye Üzerinden Irak'a Yaptığı Uçuşları Yasaklamakla Tehdit Etti", 5 Ekim 2000, Agence France Presse, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁴⁶ "Ermeni Soykırımı... Fransız Hükümeti, Metnin Gündeme Alınmasını İstemeyecek", Agence France Presse, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁴⁷ "Ermeni Soykırımı... Türkiye, ABD'yi, Irak İle Sıkıştırıyor", Agence France Presse, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10.

⁶⁴⁸ "Ermeni Soykırımı... 24 Nisan Komitesi, Yasa Tasarısının Senato'da İncelenmesi Konusunda İsrarlı", Agence France Presse, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10.

⁶⁴⁹ "Türkiye Savunma Bakanına Göre, Ermeni Soykırımının Onaylanması, ABD ile Türkiye Arasındaki Silah Sözleşmelerine de Zarar Verecek", Agence France Presse, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11, "Türkiye'deki Ermeniler, ABD'de Ermeni Karar Tasarısının Kabul Edilmesinden Korkuyorlar", Agence France Presse, 8 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11, "Senato, Ermeni Soykırımı konusunda Fikir Değiştirebilir", Le Monde, 9 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12, Cohen, Ermeni Katliamını Tanıyan Karar Tasarısının Kongre'de Onaylanmasına Karşı", Agence France Presse, 9 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

“*Ermeni Soykırımı: Ankara-Paris Arasında Gerilim*” başlığıyla, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Fransız mevkidaşı Jacques Chirac’a bir mektup gönderdiği ve Fransız Senatosu’nda görüşülecek yasa tasarısının önlenmesini istediği ve bu yasanın onaylanması halinde iki ülke ilişkilerinin büyük zarar göreceği belirtilmiştir.⁶⁵⁰ Ermeni kamuoyunun tasarıyla ilgili gelişmeleri nasıl değerlendirdiği yönünde haberlere de yer verilerek, Ermenistan yönetiminin Türkiye’deki gelişmeleri nasıl karşıladıkları yönündeki haberler de Fransız basınında yayınlanmıştır. Bu bağlamda dönemin Ermenistan Başbakanı Robert Koçaryan’ın “*Türkiye’de Ermeni soykırımı konusundaki tartışmalarda büyük bir ilerleme olduğunu*”⁶⁵¹ ifade ettiği görülmektedir.

2000 yılının Kasım ayında görüşülen konuların yine çoğunlukla Fransız Senatosu’nda görüşülecek olan yasa tasarısıyla ilgili olduğu daha önce belirtilmişti. Dolayısıyla Senato’da görüşülecek olan tasarının oylanmasında hangi partilerin oy kullanacağı,⁶⁵² hangi partilerin tasarının oylanması için imza attığı yönünde haberler Fransız basınına yansımıştır.

“*Fransız Senatosu, Ermeni Soykırımını Kabul Etti*” başlıklı haberde kabul edilen tasarının Türk-Fransız ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve tasarının onaylanmasının ardından Fransız bakanının konuyla ilgili açıklamasına yer verildiği görülmektedir: “*Fransa, Ermenistan’ın dostudur. Fransa Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerindeki karışıklıkların neden olduğu olaylardan sorumlu tutulamayan modern Türkiye’nin de dostudur.*”⁶⁵³

Fransız Senatosu’nun tasarımı onaylamasının ardından Türkiye’nin sert tepki gösterdiği ve Türkiye’deki Fransız Büyükelçinin Türk Dışişleri Bakanlığı’na çağrıldığı ve Türkiye’de bazı siyasetçiler tarafından yasanın “utanç verici” olarak

⁶⁵⁰ “Ermeni Soykırımı: Ankara-Paris Arasında Gerilim”, Republicain Lorrain, 2 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁵¹ “Ermenistan Devlet Başkanı’na Göre, Türkiye İle İlişkilerde Normalleşmeye Doğru Bir Adım Atılıyor”, Agence France Presse, 3 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁵² “Ermeni Soykırımı, Fransa Senatosu’nun Yeni Bir Tasarımı Bu Akşam İncelemesi Bekleniyor”, Agence France Presse, 7 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

⁶⁵³ “Fransız Senatosu, Ermeni Soykırımını Kabul Etti”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8.

nitelendirildiği görülmektedir.⁶⁵⁴ Aynı konuyla ilgili haberlerde Türk politikacıların görüşlerine de yer verilmiştir. “*Meclis Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Kamran İnan AFP’ye yaptığı açıklamada, ‘Fransız Hükümeti, Senato’da tasarının kabul edilmesinin engellenmesi yönünde fazla bir şey yapmadı gibi görünüyor. Bu, mecliste kabul edilmesi halinde ilişkilerimize ağır bir darbe olacaktır’ dedi.*”⁶⁵⁵ Ermenistan yönetiminin ise Türk yönetiminin tam tersi olarak senato kararını memnuniyetle karşıladığı, yine Fransız basınına yansıyan haberler arasındadır: “*Ermenistan, Fransa Senatosu’nun 1915 yılındaki Ermeni soykırımının tanınması ile ilgili kararını memnuniyetle karşılamaktadır. Bu karar sadece tarihi gerçekleri düzeltmekle kalmayıp, olayların tam bir değerlendirmesini yaparak geçmişten miras kalan sorunları aşma olasılığı tanıyor ve bölgede işbirliği sağlanması için uygun bir saha oluşturuyor*”.⁶⁵⁶

Fransız Senatosu’nun onayladığı kararın ardından Türk yönetiminin gösterdiği tepkiler yine Fransa’nın Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklama ile kınanmasından öteye gidememiştir. Açıklamada: “*Türk ulusu, tarihinin hiçbir döneminde insanlık suçu işlememiştir. Bu politika, Ermenistan’ın Kafkasya’da soyutlanmasını güçlendiriyor ve Ermeni halkına zarar veriyor*” denilerek haklı bir uyarıda bulunulmuştur.⁶⁵⁷

AFP’deki bir sonraki haberde, tasarının Fransa’daki Ermeni toplumu tarafından nasıl yorumlandığı konu edinilerek, Fransa’daki Ermenilerin karardan son derece

⁶⁵⁴ “Ermeni Soykırımı: Fransa Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına Çağrıldı... Bir Türk Politikacıya Göre, Bu, Fransız Senatosu İçin Bir Utanç”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-9.

⁶⁵⁵ “Bir Türk Politikacısına Göre, Milletvekilleri Senatodaki Gibi Oy Kullanırlarsa, Türk-Fransız İlişkileri Ağır Darbe Alacak”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁵⁶ “Ermeni Soykırımı... Erivan, Fransa Senatosu’nun Kararını Memnuniyetle Karşıladi”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁵⁷ “Ermeni Soykırımı... Ankara Sert Bir Dille Fransa Sanatosu’nu Kınıyor... Paris, Türkiye İle Sıkı İlişkilerini Muhafaza Etmek İstiyor”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁵⁷ “Ermeni Soykırımı... Erivan, Fransa Senatosu’nun Kararını Memnuniyetle Karşıladi”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

memnun olduklarına⁶⁵⁸ ve tasarının Türkiye-Fransa ilişkilerinde yarattığı gerginliğe değinilmiştir.⁶⁵⁹ Tasarının Fransız Meclisi'nde de görüşüleceği ve tasarının meclisten geçmesi için de, Fransız milletvekillerinin büyük bir çalışma yürüttükleri ise AFP'de şöyle yer almıştır: “*Hızlı gitmemiz için elimden geleni yapacağım. Gerçek, ticari çıkarlara üstün geldi.*”⁶⁶⁰ Tüm bu girişimler sonucunda tasarı Fransız Meclisi'nde görüşülerek büyük tartışmalar neticesinde kabul edilmiştir.⁶⁶¹

Le Parisien gazetesinin 9 Kasım 2000 tarihli sayısında Fransız Meclisi'nde görüşülen ve kabul edilen tasarının Ermenistan halkı tarafından memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. Tasarının Fransız meclisinden geçmesinin ardından Ermenistan'daki vatandaşlarla yapılan röportajların da yer aldığı söz konusu haberde bir Ermeni vatandaşı, bu tasarının Türkiye'deki Ermenileri de olumsuz etkileyeceği şöyle dile getirilmiştir: “*Bununla birlikte, bu büyük sevinç Türkiye'de ailesi olanlar için hemen bir endişeye dönüştü. Adının açıklanmasını istemeyen bir bayan tüccar, 'bu iyi bir gelişme ama halen Türkiye'de oturan Ermenilere karşı bir tepki oluşmasından korkuyorum' diyor.*”⁶⁶²

Fransız Meclisi'nde kabul edilen tasarı TBMM ve Türkiye'deki bazı Ermeni temsilciler tarafından kınanmıştır. Bir grup Türk milletvekilinin Paris'e gelişi “*Fransa, Vietnam ve Cezayir'de işlediği katliamlar yüzünden vicdanını temizlemek istiyor*”⁶⁶³ başlığıyla yayınlanmıştır. Bu haberdeki dikkat çekici husus, Türkiye'de yayın yapan Agos gazetesinin de karara tepki gösterdiği ve bu konunun Türklerle-Ermeniler arasında halledilmesi gerektiğine yer verilmiş olunmasıdır.

⁶⁵⁸ “Fransa'daki Ermeni Topluluğu, Yasa Tasarısının Kabul Edilmesinden Dolayı Çok Mutlu, Ancak Onlar İçin Mücadele Devam Ediyor”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10.

⁶⁵⁹ Fransa Senatosu'nun Ermeni Soykırımı İle İlgili Oylaması, Ankara İle Yeni Bir Gerilim Döneminin Başlamasına Neden Oluyor”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11.

⁶⁶⁰ “Soykırım, Milletvekilleri Tarafından Tanınacak”, Agence France Presse, 8 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11.

⁶⁶¹ Senato, 1915 Ermenî Soykırımını Tanıyan Yasa Teklifini Kabul Etti”, Le Monde, 9 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11-12.

⁶⁶² “Küçük Ermenistan, Senatonun Kararını Alkışlıyor”, Le Parisien, 9 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁶⁶³ “Ankara'ya Göre ‘Uluslararası Bir Komplö’ Var...Ermeni Katliamları Türk Toplumu İçin Hala Bir Tabu”, Liberation, 9 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

“Fransız Senatosu, Ankara’nın Protestolarına Rağmen Ermeni Soykırımını Tanıdı” başlıklı haberde Fransız Meclisi’nin kabul ettiği tasarının günümüz Türkiye’sini değil Osmanlı yönetimine yönelik bir karar olduğuna vurgu yapılıyor. Bu haberin dikkat çeken noktaları arasında, tasarının onaylanmasının ardından senatoda bulunan bir grup Ermeninin Fransız milli marşını söylemesi yer almaktadır: “Dün, sabahın erken saatlerinde senatonun halka ayrılan sıralarında, Ermeni, toplumunun yüz kadar üyesi Fransız milli marşını söylemeye başladılar. 29 Mayıs 1998’de parlamenterlerin Ermeni soykırımını tanıyan bir kanun teklifini oybirliğiyle kabul etmelerinden bu yana nihayet yüksek meclisten istediklerini alıyorlardı.”⁶⁶⁴

Kasım ayında, tasarıyla ilgili haberlerin geniş yer aldığı, Türkiye’nin tasarıya yönelik üst düzeyde itirazlarda ve eleştirilerde bulunduğu⁶⁶⁵, ABD ve Fransa’da görüşülen bu tasarıların benzer şekilde diğer ülke parlamentolarında gündeme alınmaması için girişimlerde bulunduğu⁶⁶⁶ yönündeki hususlar ön plana geçmiştir. Haberlerde AFP yetkililerinin Hamburg Üniversitesi’nden Taner Akçam’ın tasarıyla ilgili görüşlerine şöyle yer verilmiştir: “Türkiye komşularıyla iyi ilişkiler kurmak ve bir iç barış atmosferi oluşturmak istiyorsa, imparatorluğun çöküş ve cumhuriyetin kuruluş dönemi üzerinde tartışma koşullarını oluşturmak zorundadır.”⁶⁶⁷

AFP’nin 10 Kasım 2000 tarihli haberinde, Taner Akçam’la Ermeni meselesinin çözümü konusunda Türkiye’nin ne yapması ve nasıl bir yol izlemesi gerektiği üzerine yapılan mülakata yayınlanmıştır. Burada özellikle Akçam’ın; “Bayağı politik hesaplara dayanan bu yasa tasarıları hakkındaki sonucu anlamakta güçlük çekiyorum. Bu, Türkiye’ye karşı kullanılan kötü bir silah. Ancak, şurası da gerçek ki, böyle bir şey olmadan Türkiye de kendiliğinden bir tartışma açmayacağına benziyor... Türkiye bu sorunun çözümü konusunu doğrudan Ermeni devleti ile ele alsaydı,

⁶⁶⁴ “Fransız Senatosu, Ankara’nın Protestolarına Rağmen Ermeni Soykırımını Tanıdı”, Le Figaro, 9 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-14.

⁶⁶⁵ “Türkiye Cumhurbaşkanı, Fransa’dan, Ermeni Soykırımı Hakkındaki Yasadan Vazgeçmesini İstedi”, Agence France Presse, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14.

⁶⁶⁶ “Ermeni Soykırım hortlağı Yeniden Türkiye’nin Karşısında”, Agence France Presse, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

⁶⁶⁷ “Ermeni Soykırım hortlağı Yeniden Türkiye’nin Karşısında”, Agence France Presse, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

yabancı parlamentoların konuyu gündemlerine almalarına ihtiyaç kalmayacaktı”⁶⁶⁸ ifadelerini kullandığı ve sorunun yabancı ülke parlamentolarında gündeme alınma nedeninin Türkiye’nin tutumundan kaynaklandığına işaret ettiği görülmektedir.

Fransız basınında 2000 yılı Kasım ayının ikinci yarısında yer alan ilk haberde Ermenilerin Avrupa Parlamentosu önünde Türkiye aleyhinde bir gösteri düzenledikleri ve Türkiye’nin AB’ye üyelik yolunda soykırımı kabul etmesinin ön şart olarak Türkiye’ye dayatılmasını talep ettikleri belirtilmektedir.⁶⁶⁹ “*Ermeni Soykırımı... Hükümet, Metni Gündeme Almayacak*”⁶⁷⁰ başlıklı sonraki haberde Fransız hükümetinin 8 Kasım’da kabul edilen tasarımı gündeme almayı düşünmedikleri dile getirilmiştir. Avrupa Parlamentosu’nun Türkiye’den Ermeni soykırımını tanımamasını istediği⁶⁷¹ ve AB’nin de soykırım konusunda Türkiye’ye tavsiyelerde bulunduğu⁶⁷² yine dikkat çeken bilgiler arasındadır.

Avrupa Parlamentosu’nun soykırım iddiaları konusunda Türkiye’ye yönelik talepleri karşılığında AFP bu kez Türkiye’nin görüşlerine yer veren bir haber yayınlamıştır. Haberde özetle Türkiye’nin Avrupa Parlamentosu’nun soykırım iddiaları konusundaki tavsiye kararını şiddetle kınadığı belirtilmiştir.⁶⁷³

⁶⁶⁸ “Türk Sosyolog ve Tarihçi Taner Akçam’a Üç Soru”, Agence France Presse, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15.

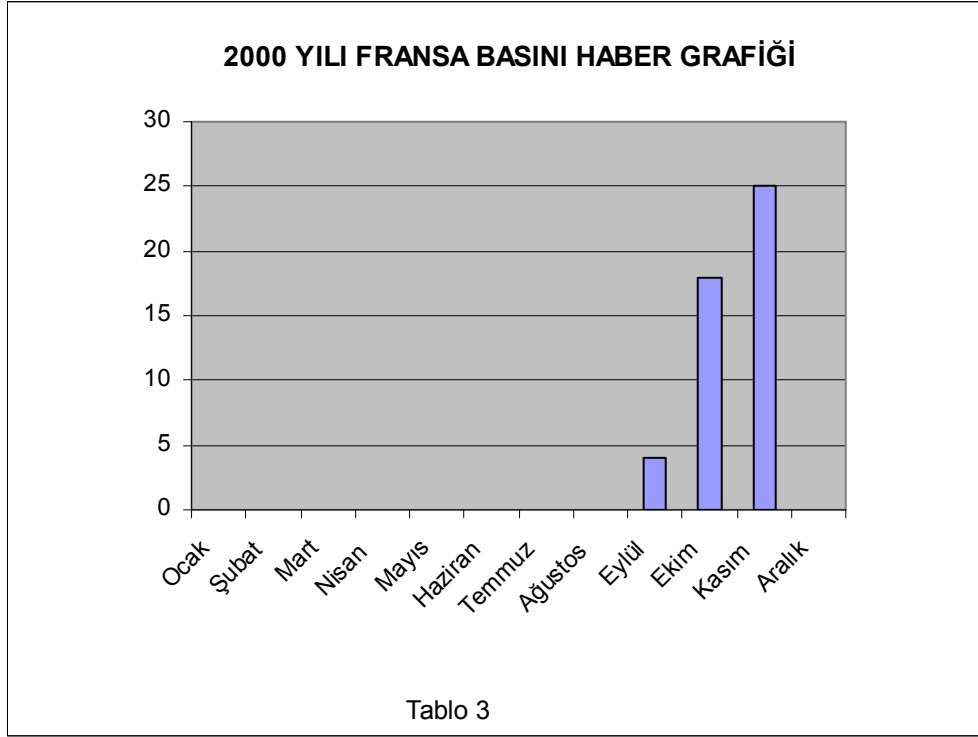
⁶⁶⁹ “Ermeniler, Avrupa Parlamentosu Önünde Gösteri Düzenledi”, Agence France Presse, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁷⁰ “Ermeni Soykırımı... Hükümet, Metni Gündeme Almayacak”, Agence France Presse, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁷¹ “Avrupa Parlamentosu, Türkiye’den Ermeni Soykırımını Tanımamasını İstiyor”, Agence France Presse, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁶⁷² “AB, Türkiye’ye Tavsiye’de Bulundu”, Agence France Presse, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

⁶⁷³ “Türkiye, Avrupa Parlamentosu Tarafından Ermeni Soykırımı ve Kıbrıs’ın Telaffuz Edilmesini Kınıyor”, Agence France Presse, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-9.

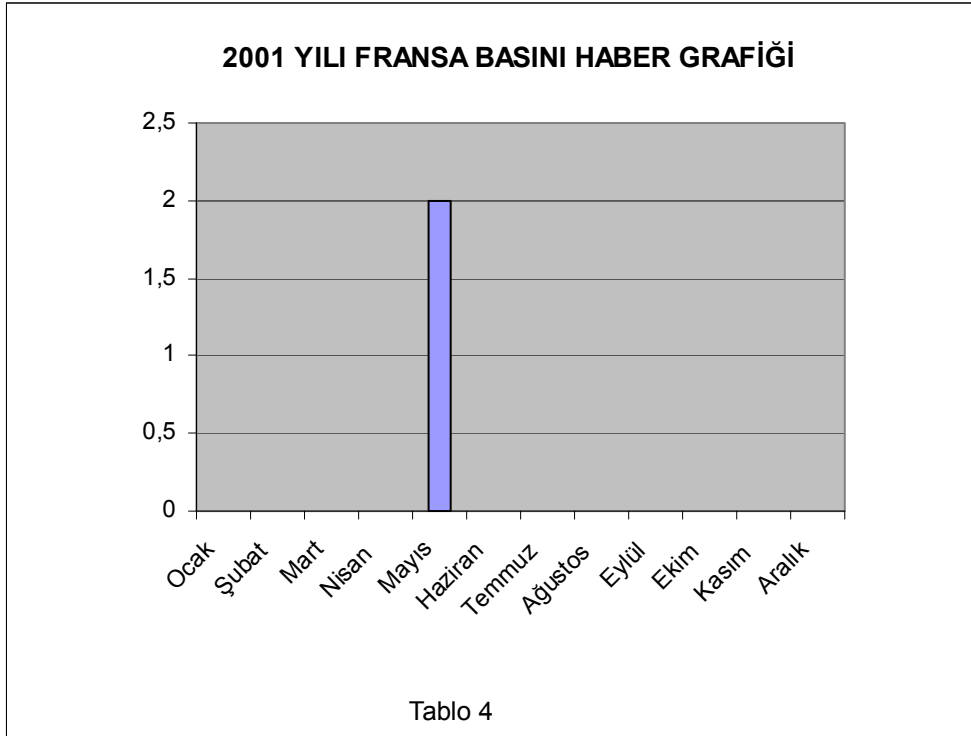
Fransız basınında özellikle 2000 yılı gerek ABD’deki gelişmeler gerekse de Fransız Senatosu’nun Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden bir karar alması nedeniyle oldukça hareketli geçmiştir. Ancak 2000 yılında Nisan-Mayıs değil kararların görüşüldüğü tarihlere denk gelen Eylül-Ekim-Kasım aylarında haberlerin sayısında ciddi bir artış olmuştur.

2001 yılı Fransız basınına ait arşiv belgesi kayıtları 26 Nisan-14 Haziran tarihli dir. İlk olarak Fransa’da *France-2* televizyonunun *15.Moliere Tiyatro Ödülleri*’ni verdiğini konu edilmiştir. Söz konusu ödül “Ermeni soykırımından” kurtulmayı başardığı iddia edilen bir çiftin Amerika’daki yaşamını konu alan bir oyuna verilmiştir.⁶⁷⁴ Bir sonraki haber, AFP’de “*Pontus ‘Soykırımını’ Anma Günü*”⁶⁷⁵ başlığıyla yayınlanmıştır. Haberde “500’e varan Pontus Rumları topluluklarının “soykırım” gününü andıkları, göstericilerin, üzerinde “hatırlama hakkı; yaşama, geleneklerine sahip çıkma ve onur hakkıdır” yazılı bir pankartla

⁶⁷⁴ “15. Moliere Tiyatro Ödülleri Gecesinde “Une Bete Sur La Lune” Adlı Oyun İz Bıraktı”, Le Monde, 9 Mayıs 2001, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁷⁵ “Pontus ‘Soykırımını’ Anma Günü”, Agence France Presse, 20 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

gösteri düzenledikleri ve Türk büyükelçiliğinin önünde toplandıkları”⁶⁷⁶ dile getirilmiştir.

Fransız basınında 2001 yılı görece olarak diğer yıllara oranla daha az haberin yayımlandığı bir sene olmasına rağmen bu yıl içinde de özellikle Mayıs ayında soykırım iddialarıyla ilgili eylemler nedeniyle haber sayısında bir artış kaydedilmiştir.

25 Mart-23 Nisan 2002 tarihleri arasında yer alan haberlerin ilkinde İsviçre’de soykırım iddialarının yeniden gündeme geldiği ve soykırımla ilgili yasa tasarısının ele alındığı belirtilmektedir.⁶⁷⁷ Haberin dikkat çeken özelliği, İsviçre yönetiminin söz konusu tasarımı önemsememiş olmasıdır. İsviçreli yetkilinin konuyla ilgili olarak “*Türk kamuoyunun hassasiyetinin bilincindeyiz. İsviçre hükümetinin tutumu, tarihin siyasi kurumlara değil de tarihçilere bırakılması yönündedir*”⁶⁷⁸ şeklindeki açıklamasının Fransız basını tarafından eleştirildiği ve benzer içerikli bir kararın

⁶⁷⁶ “Pontus ‘Soykırımını’ Anma Günü”, Agence France Presse, 20 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁶⁷⁷ “İsviçre Başkan Yardımcısı, Ermeni Soykırımı İle ilgili Yasa Tasarısını Önemsemedi”, Agence France Presse, 26 Mart 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

⁶⁷⁸ “İsviçre Başkan Yardımcısı, Ermeni Soykırımı İle ilgili Yasa Tasarısını Önemsemedi”, Agence France Presse, 26 Mart 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

daha önce İsviçre Parlamentosu tarafından kabul edildiği hatırlatılmıştır. Bir sonraki haber *L'express* kaynaklı olup “*Türkiye: Yeni Doğan Bir Ermeni*” başlığıyla yayınlanmış ve Hrant Dink’le Ermeni sorunu üzerine bir röportaj gerçekleştirilmiştir. Dink bu röportajda sorunun Türklerle Ermeniler arasında çözülmesi gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir. Haberde ayrıca “*Hrant Dink Bir Ermeni Gazetesini Yönetiyor. Amacı: Toplumuna Gururunu İade Etmek ve Ankara Otoritelerini Eleştiriyorsa, Diasporayı da Eleştiriyor*”⁶⁷⁹ ifadeleri kullanılmıştır. Haberin devamında Dink’in diasporaya ve Türk otoritelerine yönelik eleştirilerde bulunduğu şöyle dile getirilmiştir: “*Ermeni kimliğini 1915 mezarlarının arasında aramamak lazım. Ben acımı her gün içimde taşıyorum. Tüm gücümü Türk-Ermeni ilişkilerinin iyileşmesine adıyorum. Eğer Türkiye demokratikleşmezse, Ermenistan hiçbir zaman güvende olmaz.*”⁶⁸⁰

2002 yılı haberlerinde Erivan’da, İsrail’in Ermeni soykırımını tanımamasının protesto edilerek 24 Nisan’da Erivan’da Türk, İsrail ve Amerikan bayraklarının yakıldığı ve birçok ülkeye soykırım iddialarını tanıma çağrısında bulunduğu görülmektedir.⁶⁸¹ İran’da yaşayan Ermenilerin de 24 Nisan’da Türkiye-İsrail karşıtı bir gösteri düzenleyerek Filistin’e destek verdikleri konu edinilmektedir. Ancak haberin devamında gösteriler sırasında Türkiye aleyhinde atılan sloganlara da yer verilmiştir: “*Tahran’ın Ermeni Başpiskoposu Sabu Sarkisyan, birçok Ermeni rahip ve şahsiyet tarafından Aziz Sarkis Katedrali’nden getirilen göstericiler, ‘Tüm dünya ülkeleri soykırımı tanıyın, kahrolsun faşist Türk hükümeti, Filistin kazanacak, İsrail yenilecek’ şeklinde sloganlar atıyordu*”⁶⁸² Haberin devamı, Fransız basınının Ermeni sorununa bakış açısını yansıtmaya açısından dikkate değerdir: “*İran’da Gregoryen mezhebine bağlı yaklaşık 200 bin Ermeni yaşıyor. Bu Ermenilerin büyük bir kısmı burada yaşamalarına rağmen, bir kısmı da soykırımdan beri buraya gelmiş*

⁶⁷⁹ “*Türkiye: Yeni Doğan Bir Ermeni*”, *L'Express*, 17 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁶⁸⁰ “*Türkiye: Yeni Doğan Bir Ermeni*”, *L'Express*, 17 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁶⁸¹ “*Ermeni Soykırımı... 2000 Ermeni, Musevi Yıldızlarıyla Bezeli Türk Bayraklarını Yaktı*”, Agence France Presse, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

⁶⁸² “*Yaklaşık 8 Bin Ermeni Tahran’da, Türkiye ve İsrail Karşıtı Bir Gösteri Düzenledi*”, Agence France Presse, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

bulunuyor.”⁶⁸³ Fransız basınında ABD Başkanı Bush’un Türkiye’den taleplere bulunduğu ve bu çerçevede Ermenistan ile siyasi ve kültürel ilişkilerini iyileştirmesi, Karabağ Sorununun çözümü için Ermenistan ve komşularıyla güvenlik konusunda işbirliğinin artırılması istendiği belirtilmektedir.⁶⁸⁴

İncelenen BYEGM arşivinde gazetelerin yanısıra radyo ve televizyon haberleri de bu hususa değinmişlerdir. France-5 televizyonunun 19 Mayıs 2002 tarihli yayınında “Debat Public” adlı programda Marsilya Ermenilerinin konu edindiği ve buradaki Ermenilerin başarılı bir entegrasyon sürecini temsil ettikleri ele alınmıştır. Ancak yayına Marsilya’daki Ermenilerin katılımı ile program bir anda soykırım iddialarının tartışıldığı, Türkiye aleyhinde bir programa dönüştüğü belirtilmektedir. Yayın bir belgesel şeklinde hazırlanmış ve tamamen Türkiye aleyhtarlığına dayandırılmıştır:

*“Osmanlı İmparatorluğu’nda, özellikle Anadolu illerinde, 2 milyondan fazla Ermeni yaşamaktadır. Türk hükümeti, Birinci Dünya Savaşı kargaşası içinde, Ermeni meselesi diye adlandırdığı meseleye bir son vermenin zamanı geldiğini düşünmektedir. Ve yüzlerce Ermeni öldürülür: Aydınlar, siyaset adamları. 24 Nisan 1915’te Ermeni soykırımı başlamıştır. İçişleri Bakanı Talat Paşa, birliklerine gönderdiği telgrafta planın uygulamaya sokulmasını istemektedir: Hükümet, Türkiye’de oturan Ermenilerin, kadın, çocuk, sakat ayrımı yapılmaksızın tamamen kökünün kazınması kararı almıştır. Yok etme usulü ne kadar trajik olursa olsun, vicdanın sesini dinlemeksizin onların varlığına son vermek gerekmektedir.”*⁶⁸⁵

Aynı programın devamında bu tür iddialara yer verilerek söz konusu iddialar, arşiv belgeleri, görüntüler ve haritalar vb. materyallerle zenginleştirilmiştir. Örneğin “1 milyon 300 bin ölü. Bir halkın dörtte üçü, bir aydan kısa bir süre içerisinde

⁶⁸³ “Yaklaşık 8 Bin Ermeni Tahran’da, Türkiye ve İsrail Karşısı Bir Gösteri Düzenledi”, Agence France Presse, 24 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

⁶⁸⁴ “Bush, Türkiye’yi, Ermenistan İle İlişkilerini Normalleştirmeye Çağırıldı”, Agence France Presse, 25 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

⁶⁸⁵ “Marsilya Ermenileri”, France-5, 27 Nisan 2002, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5.

katledilmiştir”⁶⁸⁶ ifadeleri eşliğinde Talat Paşanın portresi, telgraf ve haritalara yer verilmiştir. Programda sadece Osmanlı yönetimi değil Cumhuriyet yönetiminin de suçlandığı “*Osmanlı İmparatorluğu, savaştan yenik çıkar. Ama milliyetçi Türk Mustafa Kemal, yeni katliam emirleri verir.*” ve benzeri ifadeler de kullanılmıştır. Programda ayrıca 1970’lerdeki terör ve şiddet eylemlerinin ardından Ermeni diasporasının artık soykırım iddialarının tanınması için siyasi mücadele vereceği ve bu uğurda her yola başvuracakları belirtiliyor.⁶⁸⁷ 28 Nisan 2003 tarihinde, Londra’da soykırım iddialarını anma gösterilerinin düzenlendiğine değinilmektedir.⁶⁸⁸

Fransız basınında 2002 yılı Nisan ayında France-5’te “Debat Public” adlı tartışma programında başlatılan soykırım tartışmalarının Mayıs ayında devam ettiği ve bu kez programa soykırım iddialarıyla ilgili Fransızların da katıldığı yer almaktadır. Programda soykırım iddialarının yanısıra Ermenistan’ın ekonomik problemleri ve diasporada yaşayan Ermenilerin yaşadığı sıkıntılar şöyle ele alınmıştır: “...Fransa’nın bugün Ermenistan’dan gelen Ermenilere ihtiyacı yok, ama onların daha iyi ekonomik bir duruma sahip olmak için Amerika’ya veya Fransa’ya ihtiyaçları var. Ama bugün 500 bin, yarın bir milyon Ermeni yavaş yavaş Ermenistan’ı terk ederse Ermenistan’ın hali ne olacak? Fransa’da, ABD’de Ermeni asıllı insanlar olacak, ama Ermenistan kalmayacak...”⁶⁸⁹ Programda Fransa’da yaşayan Ermenilerle yapılan röportajlar da yayınlanarak buradaki Ermeni diasporasının soykırım konusunun kendileri için tabulaşmasının nedeninin psikolojik olduğu şöyle dile getirilmiştir: “*Biz Fransa’da doğan Ermenilerin, Ermenistan’da doğan Ermenilerden daha farklı bir tarihimizin olduğu unutulmamalı. Kimliğimiz korumak önceliklerimizin başında geldiği için dernek yapılanmalarına gittik. Diasporanın konuştuğu Ermenice bile, bugünkü Ermenistan’da konuşulan ile aynı değil. Bugün gelenler, tıpkı diğer Doğu Avrupa ülkelerinden gelen gibi banal ekonomik sebeplerden dolayı geliyorlar. Röportajın ardından ilk tepkilerin soykırım*

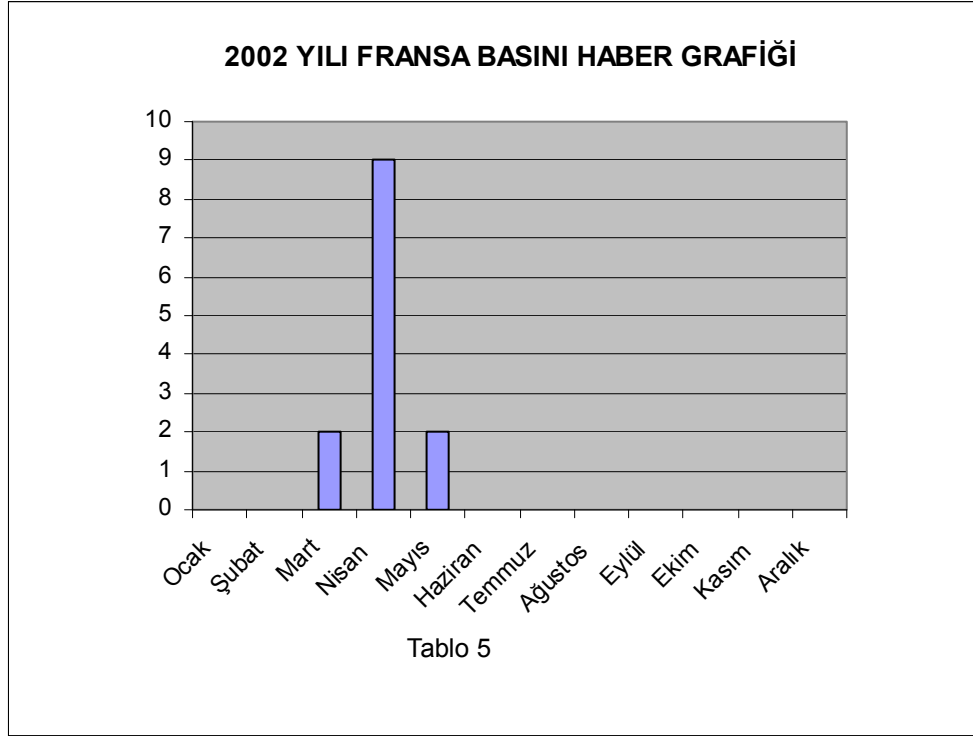
⁶⁸⁶ “Marsilya Ermenileri”, France-5, 27 Nisan 2002, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁶⁸⁷ “Marsilya Ermenileri”, France-5, 27 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁶⁸⁸ “Londra’da Ermeni Soykırımını Anma Gösterileri”, 28 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14.

⁶⁸⁹ “Marsilya Ermenileri-3”, France-5, 6 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4-5.

üzerine olmasına şaşırınız, ama benim gibi üçüncü nesle ait biri için bile soykırım günlük yaşamın bir parçası. Fransa'ya tamamen entegreyim, ama ben bir Fransa Ermenisiyim ve soykırım tarihimin bir parçası. Kendimi vatani, ataları, kökleri olmayan biri gibi hissediyorum. Hafta sonları Sologne'daki evlerine gidebileceğim bir büyükannem, bir büyük babam yok, bu insanlardan bana kalan bir miras yok.”⁶⁹⁰

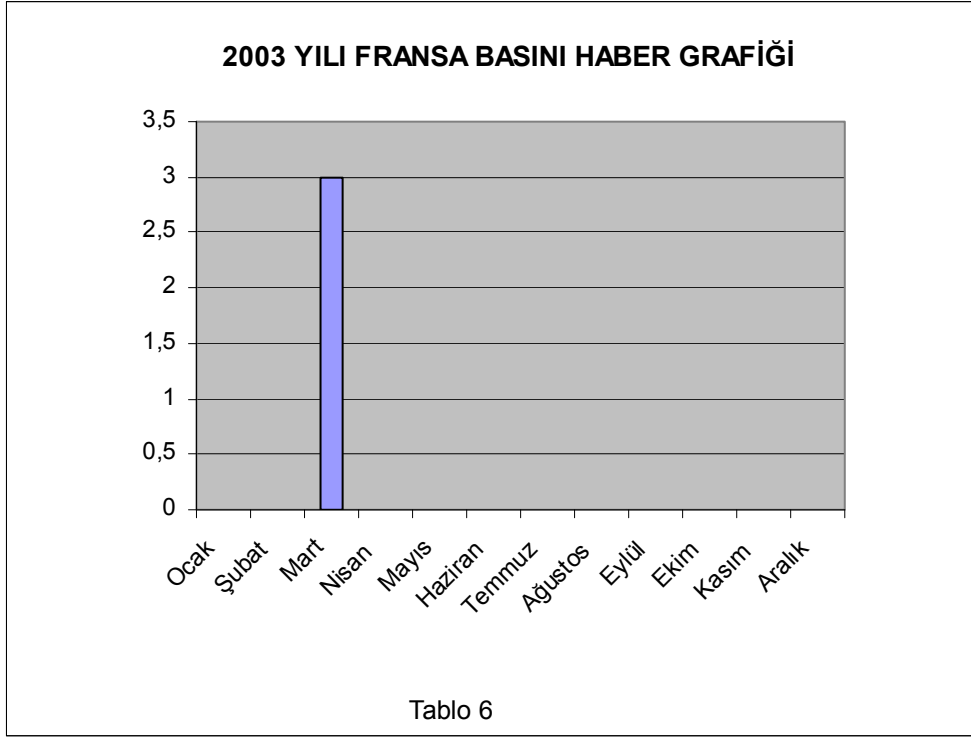
Fransız basınında 2002 yılında son derece olağan bir tablo görülmektedir. Mart ayında başlayan artış Nisan ayında zirveye ulaştıktan sonra 24 Nisan krizinin ardından tamamen kaybolmuştur.

Fransız basınında Erivan'da gösterime giren bir Türk filminin Ermeni gençlik grubu tarafından protesto edildiği, aynı grubun salondaki diğer izleyicilerin de salonu terk etmeleri konusunda baskı uyguladıkları dile getirilmiştir. Grubun özellikle AFP'ye “*Ermenistan'da Türk filmi gösterilmesine ve bütün Türk ürünlerine karşıyız*”⁶⁹¹ demeleri çelişki yaratmaktadır. Nitekim günümüzde Ermenistan'da Türk mallarının beyaz eşyadan, gıda ürünlerine, hazır giyime uzanan büyük bir pazarının

⁶⁹⁰ Marsilya Ermenileri-3”, France-5, 6 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

⁶⁹¹ “Türk Filmini Yuhlayan Radikal Ermeniler, Seyircileri Salonu Terk etmeye Zorladılar”, 23 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

söz konusu olduğu Ermenistan'a giden birçok araştırmacı ve gözlemci tarafından sıkça dile getirilen bir husustur. Dolayısıyla gerek Ermenistan'ın coğrafi yapısı ve gerekse de ekonomik yapısı nedeniyle Türkiye'ye olan ihtiyacı birçok kesim tarafından bilinen bir gerçekken, AFP ve Ermenistan'daki gençlerin “*Türk mallarına karşıyız*” yönündeki ifadeleri aslında gerçekle pek de bağdaşmamaktadır.

Fransız basınında 2003 yılında, sadece Mart ayında haberlerin sayısında bir artış yaşandığı kaydedilse de BYEGM arşivinde 2003 yılı Mart ayıyla ilgili önemli herhangi bir kaydın olmadığı gözlenmiştir.

2004 yılı Fransa Basınına dair BYEGM arşivinde kayıtlı haber bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum diğer ülke basınları içinde geçerlidir. Nitekim konuyla ilgili BYEGM yetkilileri ile yapılan görüşmeden sağlıklı bir sonuç alınamadığından söz konusu tarihlere herhangi bir kaydın olmadığı bilgisi yetinilecektir.

2005 yılında konuyla ilgili ilk arşiv kayıtları 22-28 Mart tarih aralığını kapsamaktadır. “*Tüm Soykırımların Babası*” adıyla yayınlanan haber tamamen Türkiye aleyhtarlığıyla hazırlanmış ve Ermenilerin soykırımı maruz kalmalarının Almanlara ve Hitlere de ilham verdiği, yani Almanların Türkleri örnek alarak

Yahudileri katlettikleri şöyle iddia edilmiştir:“...Hitler, Türkleri, “bu felaket müttefiklerini” örnek alarak; duygusuzluğu, inançsızlığı ve büyük güçlerin geleneksel ihanetlerini arkasına alarak ikincisini ilan etti. Hitler, Münih’teki La Vielle gadre birahanesinin arka salonlarından birindeki bir toplantı sırasında, “Yahudileri Ermenilere benzeteceğiz” diyordu. Yıl 1922. Türkiye’yi ziyaret edin. Urfa’ya yolunuz düşerse, katedrali ziyaret edin. Burada bir Noel akşamı ayın anında iki bin Ermeni diri diri yakıldı. Ankara’ya uğradığınızda, üzerinde ülkesinin bir kartı bulunduğu için tutuklanan papazı sorun. Adımınızı attığınız yerde, bir kin toprağı haline gelen yeri rastgele kazın. Kazdığınız yerde, bir Ermeninin sürgün yoluna çıkmadan önce toprağı gömdüğü eski bir İncil bulacaksınız belki de. Ya da 1915 yılının bir sabahında sürgün konvoyuna katılmak için Türk olmayan ailelerin toplandığı, örneğin Konya gibi bir kent ya da köy meydanına bakın...”⁶⁹²

Yazının devamında Anadolu’da Ermenilerin yaşamış olduğu tüm yerlerin isimleri tek tek verilerek buralarda Ermenilerin sürgün ve katliamına dair izlerin bulunabileceğı iddia edilmektedir. Ancak bu haberi şimdiye kadar incelenen haberlerden ayıran en belirgin özelliğı Türkiye aleyhtarlığının hat safhada işlenmiş olunmasıdır. Özellikle Türklerin, çoluk çocuk, kadın yaşlı demeden tüm Ermenileri vahşice katlettiğı dile getirilerek okuyucunun zihninde “korkunç Türk” imajı oluşturulmaya çalışılmıştır: “Karınları deşilen veya öldürülen kadın cesetleri, kafası kesilen erkekler, yaşlılar ve çocuklar ırmaklara atıldı. Tüm demiryolları, ağaçlar, duvarlar, gökyüzü bu ilk işaretlere tanık oldu. Türkiye, modern zamanların ilk günahı olan bu cinayetin her zaman için suç ortağıdır...”⁶⁹³

1915 olaylarıyla ilgili bu iddia benzer şekilde Alman basınında da öne sürülmüştür. Yine ABD basınında Almanların hem 1915 Olaylarının yaşanmasında Türklerin müttefikleri olmaları nedeniyle sorumluluğunun olduğunu, hem de Türklerin Almanlara soykırım konusunda emsal teşkil ettiği iddia edilmektedir.

⁶⁹² “Tüm soykırımların Babası”, France Soir, 23 Mart 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16.

⁶⁹³ “Tüm soykırımların Babası”, France Soir, 23 Mart 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17.

2005 yılı Martında Fransız basınında AFP kaynaklı bir aktarımda, dönemin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Erivan ziyaretini konu edinerek Ermenistan'ın Rusya'ya bağlılığının bu ziyaretle test edildiği bir görüşme şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁹⁴

Fransız basınında, Brüksel'in Ankara'yı AB'ye üyelik yolunda gerçekleştirmekte olduğu reformları hızlandırması konusunda uyardığı, özellikle de Kürt meselesinde yaşananların hükümeti zor durumda bıraktığına işaret edilmektedir.⁶⁹⁵ İsviçre Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında İsviçre Parlamentosu'nun alt kanadı olan Milli Meclis'in Ermeni soykırımını tanıyan bir karar kabul etmesinin ardından Türkiye'nin de İsviçreli yetkilileri iddialar konusunda derinlemesine bir araştırma yapmaya davet ettiği ifade edilmiştir.⁶⁹⁶ Ayrıca, Rus pop müzik sanatçısı Filip Kirkorov'un Erivan'da gerçekleştireceği konserin bir grup Ermeni genç tarafından, sanatçının Türk yanlısı olduğu gerekçesiyle iptal edildiği belirtilmektedir.⁶⁹⁷ Ayrıca "*Türkiye, Ermeni Sorunu Hakkında Avrupa Baskılarını Reddetti*" başlıklı haberde ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in AB'nin soykırımın kabul edilmesi yönünde Türkiye'ye uyguladığı yaptırımların kabul edilemez olduğunu belirttiği öne sürülmüştür.⁶⁹⁸

Fransız gazetelerinde Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik tarih komisyonu kurulması teklifi ele alınmıştır.⁶⁹⁹ "*Dünya Ermeni Soykırımının Frakında Değil*" başlıklı haberde Laurence Jourdan'ın soykırım iddialarının doksanınıcı yılını anma etkinlikleri çerçevesinde bir sinema filmi hazırladığı ve bu filmin *Fransız Arte* kanalında yayınlanacağı, herkesin bu filmi izlemesi gerektiği ve Ermeni soykırımı

⁶⁹⁴ "Putin, Kafkaslardaki Müttefikinin Bağlılığını Denetlemek Üzere Erivan'da Bulunuyor", Agence France Presse, 25 Mart 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17.

⁶⁹⁵ "Ankara, Brüksel'in İsteddiği Reformları Yürürlüğe koymakta Zorlanıyor", Le Figaro, 29 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁶⁹⁶ "Bern, Ankara'yı, Ermeni Soykırımı Konusunda Derinlemesine Bir Çalışma Yapmaya Çağırıyor.", Agence France Presse, 30 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

⁶⁹⁷ "Türk Yanlısı Olmakla Suçlanan Rus Şarkıcı Erivan Konserini İptal Etti", Agence France Presse, 31 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

⁶⁹⁸ "Türkiye, Ermeni Sorunu hakkında Baskılarını Reddetti", Agence France Presse, 7 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

⁶⁹⁹ "Ermeni Soykırımı... Ankara Bir Komisyon Kurulmasını Teklif Etti", Agence France Presse, 13 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37.

iddialarının dünyada herkes tarafından tam olarak bilinmediği ifade edilmiştir.⁷⁰⁰ “*Türk Aydınlar, Milliyetçiliğin Artmasına Tepki Gösterdiler*” başlıklı haberde bir grup aydın ve sanatçının Türkiye’de milliyetçiliğin artmasının ülkede kötü sonuçlar doğurabileceğini ve toplumu sağduyuya davet ettikleri konusuna da yer verilmiştir.⁷⁰¹ *Le Telegramme* gazetesinin “*Ermeni Soykırımı... Türkiye, Bir Başlangıç Jesti Yapıyor*” konulu haberde, Türkiye’de soykırım konusunun bir tabu olmaktan çıktığı ve artık tartışılmaya başlandığı, ancak bunun bir tutum değişikliği anlamına gelmediği, öte yandan konunun TBMM’de görüşülmesinin bile bir ilerleme olduğu ve Ermenistan’a konunun tarihçiler tarafından incelenmesi teklifinde bulunduğu ifade edilmektedir.⁷⁰² Fransız basınında Nisan ayında yayınlanan haberlerin ağırlıklı olarak Türkiye’nin Ermenistan’a yönelik tarih komisyonu teklifine Fransızların karşı çıktığı belirtiliyor.⁷⁰³ Benzer şekilde diğer ülke basınlarında da soykırım iddialarının Türkiye’de artık bir tabu olmaktan çıktığı ve tartışılmaya başlandığı teması sıkça değinilen bir husus olmaktadır.

Fransız basınında Ermenistan Dışişleri Bakanı Vardan Oskanyan’ın Ermenistan’ın güvenliğinin ve Dağlık Karabağ sorununun çözümü için öncelikle Türkiye’den soykırımı tanınmasını istemesi Fransızlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır.⁷⁰⁴ Yine soykırım iddialarının doksanıncı yıl etkinlikleri çerçevesinde Ermeni bir bilgi işlemcinin sanal alemde 60 bin mum yakma girişimi başlattığı⁷⁰⁵ ve Fransa’da yayın yapan *Radio France International*’ın Türkiye’nin başlattığı Ortak Tarih Komisyonu önerisinin soykırım iddialarını tartışmalı hale getiriyor olması nedeniyle eleştirildiği görülmektedir.⁷⁰⁶ *Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal*

⁷⁰⁰ “Dünya Ermeni Soykırımının Frakında Değil”, *Le Figaro*, 13 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37.

⁷⁰¹ “Türk Aydınlar, Milliyetçiliğin Artmasına Tepki Gösterdiler”, *Le Monde*, 13 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38.

⁷⁰² “Ermeni Soykırımı... Türkiye, Bir Başlangıç Jesti Yapıyor”, *Le Telegramme*, 14 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

⁷⁰³ “Fransa’da Yaşayan Ermeniler, Türkiye’nin Soykırımla İlgili Bir Komisyon Kurulması Projesine Karşılar”, *Agence France Presse*, 14 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

⁷⁰⁴ “Oskanyan: Ermenistan’ın Güvenliği,, Ankara’nın Soykırımı Tanınmasına Bağlı”, *Agence France Presse*, 14 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

⁷⁰⁵ “Ermeni Katliamının 90’ıncı Yıldönümü İçin Sanal Alemde 60 Bin Mum”, *Agence France Presse*, 15 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41.

⁷⁰⁶ “Ermeni Soykırımı Müzakere Edilemez”, *Radio France International*, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-42.

Merkezi Araştırma Müdürlerinden Claire Muradyan'la Le Monde gazetesi temsilcilerinin gerçekleştirdikleri uzun bir röportaj yer almış ve soykırım konusu ele alınmıştır. Röportajda özetle Türkiye'nin AB'ye üyeliği için soykırım konusunun bir ön şart olmasının gerekip gerekmediği, Fransa'nın soykırımı tanımada nelere etkili olduğu, soykırımda kaç kişinin hayatını kaybettiği ve Türkiye'nin bu konuya nasıl yaklaştığı yönünde sorular yöneltilmiş ve Muradyan ise tamamen Türkiye aleyhtarını cevaplar vermiştir.⁷⁰⁷

Basında “soykırımı” anma töreni için 15 ülkeden Erivan'a heyetlerin geleceği ve AB'nin Türkiye'ye soykırımı tanımada konusunda baskı uygulaması gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁰⁸ AB'ye üyelik yolunda soykırımın kabulünün ön şart olması gerektiği, Türkiye'nin de böyle bir baskıya maruz kalmaktan endişe ettiği belirtilmektedir.⁷⁰⁹ Yine AFP'de Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın Türkiye'yi soykırımı kabul etmeye çağırdığı ve ancak bu yolla iki ülke ilişkilerinin iyileşebileceği ifade edilmiştir.⁷¹⁰

Soykırım iddialarına rağmen Ermenilerin tatil için Türkiye'yi tercih ettiği ve genellikle tarihi geçmişi olan bölgelere yönelik turlara katıldıkları kanısı basında yer almaktaydı.⁷¹¹ Ancak Ermenilerin soykırım iddialarını unutabilmesi ya da geçmişte bırakabilmesi için Türkiye'nin söz konusu iddiaları kabul etmesi gerektiği Ermeni Psikologlar Birliği Başkanı Ruben Azguntsiyan tarafından şöyle ifade edilmiştir: “... *Düşman imajı ruhlarımıza kazınmış. Türk düşmandır. Komşumuza karşı tam güvensizlik içindeyiz.*”⁷¹² AFP'de ayrıca soykırım iddialarının 90.yıl anma etkinlikleri çerçevesinde Atina'da bazı gösterilerin düzenlenerek Türk

⁷⁰⁷ “20. yüzyıl Soykırımlarının Bir Prototipi”, *Le Monde*, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.42-44.

⁷⁰⁸ “Erivan'da Ermeni Soykırımının 90. Yılı Anılacak”, AFP, 19 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.72.

⁷⁰⁹ “Türkiye, Ermeni Sorununun AB Üyeliğini Engellemesinden Endişeli”, AFP, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.72-73.

⁷¹⁰ “Erivan, Ankara'yı Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırdı”, AFP, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-74.

⁷¹¹ “Ermeniler Soykırım Anılarına Rağmen, Tatillerini Türkiye'de Geçiriyor”, AFP, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.74-75.

⁷¹² “Erivan Soykırımı Geçmişte Bırakmak İçin Ankara'nın İtiraf Etmesini İstiyor”, AFP, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75-76.

büyükelçiliğine yüründüğüne de değinilmiştir.⁷¹³ Fransız basınında Polonya parlamentosunda soykırım iddialarının kabul edildiği, Türkiye'nin kararı şiddetle kınarken Polonya eski başbakanının ise Türkiye'ye soykırım iddialarını tanıma çağrısında bulunduğu⁷¹⁴ ve Türkiye'nin soykırım iddialarını tanımadan AB'ye üye olamayacağı ifadeleri yer almıştır.⁷¹⁵

AFP'de soykırım iddialarının yanı sıra Osmanlı İmparatorluğunu hedef alan haberler de yayınlanmıştır. Bunlardan biri olan “*Nadir Kitaplar Soykırımdan Kurtulmayı Başardı*” başlıklı haberde Osmanlı İmparatorluğu birliklerinin Anadolu'da birçok Ermenice eseri tahrip ettiği şöyle iddia edilmiştir: “*Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1915-1917 yılları arasında Ermenilerin yaşadıkları bölgelerden kaçmalarının ardından birçok kilise camiye dönüştürüldü, bir çok ev yıkıldı ya da tuğlaları başka binaların inşasında kullanıldı. Ermenilerin Anadolu'dan kaçtıkları dönemde 9 bin Ermenice yazılmış kitap tahrip edildi.*”⁷¹⁶

Fransız basınında *Pierre Rousselin* tarafından “*Tarihi Sorumluluk*” başlığıyla yayınlanan yorum yazısında Fransa Ermenilerinin başarılı bir entegrasyon modeli teşkil ettikleri ancak Ermenilerin halen acılarının taze olduğu ve Türkiye'nin halen soykırımı tanımamakta ısrar ettiği dile getirilmektedir.⁷¹⁷ *Le Figaro*'da ise Marie-Michele Martinet imzalı yazıda yine Türkiye'nin Ermenistan'la sorunlarını görüşmeye hazır olduğu ancak 1915'te yaşananlarla ilgili tarihi sorumluluğu almadığı, halen iki ülke arasındaki sınırın kapalı olduğu belirtilmektedir.⁷¹⁸ Basında Fransa'da oylanacak olan anayasa referandumunun Türkiye'nin AB'ye üyeliğini nasıl etkileyeceği, Fransa Ermenilerinin özellikle anayasa referandumu ile Türkiye'nin AB'ye üyelik oylamasının ayrı ayrı yapılması gerektiği yönünde görüş

⁷¹³ “Ermeni Soykırımının 90. Yıl Anma Törenleri Vesilesiyle Atina'da Yürüyüş Yapıldı”, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76.

⁷¹⁴ “Polonya Parlamentosu, Ermeni ‘Soykırımını’ Tanıdı... Ankara Oldukça Rahatsız”, AFP, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76-77.

⁷¹⁵ “Lech Walesa: Ankara, AB'ye Girmeden Önce Ermeni Soykırımını Kabul Etmelidir”, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77.

⁷¹⁶ “Nadir Kitaplar Soykırımdan Kurtulmayı Başardı”, AFP, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77.

⁷¹⁷ “Tarihi Sorumluluk”, *Le Figaro*, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78.

⁷¹⁸ “Ankara, Ermeni Soykırımını Üstlenmeyi Reddediyor”, *Le Figaro*, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78-79.

beyan ettikleri de konu edinilmiştir.⁷¹⁹ Yine Fransa Ermenilerinin Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istemezken Fransa'nın soykırım konusunda Türkiye'ye baskı uygulamasını ise memnuniyetle karşıladıkları belirtilmektedir.⁷²⁰

“Chirac, Türkiye İle Diyalogun Sürdürülmesi Konusunda Koçaryan'ı Teşvik Ediyor”, başlığıyla Fransa'nın bir taraftan Türkiye'ye baskı yaparken diğer yandan Ermenilere de Türkiye ile diyalog kurması yönünde telkinde bulunduğu ifade edilir.⁷²¹ *Le Figaro*'da da benzer içerikli bir haber yayınlanmış ve Avrupa kamuoyunun, Fransa soykırım iddialarını tanımış olsa da bu iddiaların AB'ye üyelik yolunda bir ön şart olmaması gerektiğini düşündüğünü, dolayısıyla Fransa'nın bu konudaki tutumu nedeniyle Avrupa ülkeleri arasında yalnız kaldığı dile getirilmiştir.⁷²² Fransa'daki bazı sağ eğilimli partilerin Avrupa Parlamentosu'na soykırım iddialarının tanınması yönünde bir karar sundukları hususu üzerinde ise şöyle durulur: “*Konu hakkında Parlamento'ya bir karar sunduk çünkü Avrupa demek hafıza ve tarih de demektir. ... Fransa Ermeni soykırımını tanıyan yasayı onaylayan ilk ülkeydi ve bu düşünce Avrupa'da yayılıyor. Polonya Meclisi “soykırım” kelimesini geçtiğimiz günlerde tanıdı, Almanya'da ise bu konu tartışılıyor.*”⁷²³

Fransız basınında 24 Nisan günü Ermenilerle ilgili olarak Erivan ve diğer ülkelerdeki soykırımı anma etkinliklerine yer verildiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda “*Binlerce Ermeni Erivan'da Soykırım Anıtı Önünde Toplandı*”,⁷²⁴ “*Karabağ Sorunu, Ermeni Soykırımının Uzak Bir Yankısı*”,⁷²⁵ *Ermenistan*,

⁷¹⁹ “Türk Dosyası, Ermenilerin Referandumdaki Seçimini Karıştırıyor”, La Croix, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.79-80.

⁷²⁰ “Ermeniler Tetikte”, La Croix, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.80-81.

⁷²¹ “Chirac, Türkiye İle Diyalogun Sürdürülmesi Konusunda Koçaryan'ı Teşvik Ediyor”, AFP, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.81-82.

⁷²² “Fransa, Ermeni Dosyası Konusunda Avrupa'da Dışlandı”, Le Figaro, 23 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.82-83.

⁷²³ “Fransa'daki Merkez Sağ, Avrupa Parlamentosu'ndan Ermeni Soykırımını Tanınmasını İstedi”, AFP, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.83.

⁷²⁴ “Binlerce Ermeni Erivan'da Soykırım Anıtı Önünde Toplandı”, AFP, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.83-84..

⁷²⁵ “Karabağ Sorunu, Ermeni Soykırımının Uzak Bir Yankısı”, AFP, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.84.

Soykırımının 90. Yıldönümünü Anıyor”,⁷²⁶ “*Anma Günü*”,⁷²⁷ “*Başkan Bush, Ermenilerin Katledilişinin 90. Yıldönümüyle İlgili Olarak Taziyelerini Bildirdi*”,⁷²⁸ “*Fransız Sosyalist Partisi, Ermeni Soykırımının İnkârının Cezalandırılmasını İstiyor*”,⁷²⁹ *Fransa’daki Ermeniler, Soykırımlarının 90. Yıldönümünü Anıyorlar*”,⁷³⁰ “*Jacques Chirac İlk Kez Ermeni Soykırımını Anma Törenine Katıldı*”,⁷³¹ “*90 Yıl Önce Soykırım*”,⁷³² “*Kudüs Ermenileri Katliamın 90’ıncı Yıldönümünü Andılar*”⁷³³ başlıklarının büyük bir çoğunluğunun, soykırım iddialarının 90. yıldönümü etkinliklerini konu edinir ve söz konusu ülke parlamentolarının konuya nasıl bir yaklaşım sergilediğine dair önemli ipuçları sunar.

Fransız basınında 200 aydının Türkiye’de milliyetçiliği eleştirdiği ve demokratik atılım istediği de konu edinilmiştir. Gazete bu konuda aydınlara yardım edinilirse Kürt Sorunu, Alevi Sorunu ve Ermeni Sorunu konularının çözüme kavuşabileceğini iddia etmiştir.⁷³⁴ Yine AB’nin Türkiye’yi reformlar ve Ermeni soykırımı iddiaları konusunda çalışmaya davet ettiği belirtilirken⁷³⁵, bir sonraki haberde Erivan’ın Türkiye’nin öne sürmüş olduğu Ortak Tarih Komisyonu önerisine şartlı onay verdiği belirtilmiştir.⁷³⁶ Aynı tarihlerde bu kez *Le Monde* gazetesinde Avrupa’daki bir grup Ermeninin başlatmış olduğu eyleme yer verilmiştir. AB’ye üyelik için soykırım iddialarının tanınmasının ön şart olarak Türkiye’ye dayatılması

⁷²⁶ Ermenistan, *Soykırımının 90. Yıldönümünü Anıyor*”, *Le Monde*, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85.

⁷²⁷ “*Anma Günü*”, *Dernieres Nouvelles D’alsace*, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85-86.

⁷²⁸ “*Başkan Bush, Ermenilerin Katledilişinin 90. Yıldönümüyle İlgili Olarak Taziyelerini Bildirdi*”, *AFP*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.86.

⁷²⁹ “*Fransız Sosyalist Partisi, Ermeni Soykırımının İnkârının Cezalandırılmasını İstiyor*”, *AFP*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.86.

⁷³⁰ *Fransa’daki Ermeniler, Soykırımlarının 90. Yıldönümünü Anıyorlar*”, *AFP*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.87.

⁷³¹ “*Jacques Chirac İlk Kez Ermeni Soykırımını Anma Törenine Katıldı*”, *Le Monde*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.88.

⁷³² “*90 Yıl Önce Soykırım*”, *RFI*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.88-89.

⁷³³ “*Kudüs Ermenileri Katliamın 90’ıncı Yıldönümünü Andılar*”, *AFP*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.89.

⁷³⁴ “*Ermeni Soykırımı ve Türk Aydınlarının Onuru*”, *Le Monde*, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21.

⁷³⁵ “*AB, Türkiye’yi Reformlar Konusunda Düzene Çağırıyor*”, *AFP*, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21-22.

⁷³⁶ “*Soykırım Konusunda Araştırma Komisyonu... Erivan’da Şartlı ‘Evet’*”, *AFP*, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.23.

gerektiği şöyle dile getirilmiştir: “...soykırımın bu ülke tarafından inkar edilmesini kabul etmek, Avrupa'nın kurucu, barışçı ve adil değerlerini tehlikeye atmak anlamına gelmektedir... birliğin dokuz ülkesi; Belçika, Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Polonya, Slovakya, İsveç'in bundan sonra Türkiye'den soykırımı tanımamasını istemektedir.”⁷³⁷

“Türkiye, Ermeni Soykırımı Tezini Çürütmek için Kampanya Başlattı” başlıklı haberde Türkiye'nin hükümet nezdinde özel bir birim kurarak soykırım iddialarını çürütme çalışmaları başlattığı konu edinilmiştir.⁷³⁸ Fransız-Alman ortak kanalı ARTE'nin 13 Nisan 2005 tarihli yayınında Laurance Jourdan imzalı bir belgesel yayınlanmıştır. Soykırım iddialarının konu edinildiği programda soykırımı yaşadığı iddia edilen bazı kişilerle yapılan röportajlar yayınlanarak, 1915 Olayları üzerinden topluma olumsuz Türkiye ve Türk insanı imajı yaratılmaya çalışılmıştır. Programın girişinde kullanılan bazı ifadeler doğrudan Türkiye'yi hedef almıştır: “Ermeniler, Kafkasya'nın güneyinde, Karadeniz ile Hazar arasında yer alan, zengin ticaret ve istila yollarının kesiştiği, stratejik önemdeki bu yüksek düzlükte neredeyse bin yıldan beri yaşıyorlardı. Sonra istilacıların bu toprakları yeni bölgelere bölmeleriyle, Ermenilerin özerklikleri geçersiz kaldı. Bu, 1915 ile 1917 yılları arasında Anadolu'daki Ermeni halkını üçte bire indiren bir trajedinin habercisiydi.”⁷³⁹ Baştan sona Türk karşıtlığı penceresinden bakılarak hazırlanan programın ikinci bölümünde, soykırımdan kurtuldukları iddia edilen bazı Ermenilerle yapılan röportajlara şöyle yer verilir;

“Soru: ...Peki Türkler durumdan haberdar mıydı?

Artem Ohanyan: Türklerin, Ermenilerin öldürüleceğini bilip bilmediğini mi kastediyorsun? Yüzde yüz biliyorlardı. Türkler bizi nereye götürdüklerini biliyorlardı.

⁷³⁷ AB, Türkiye'nin Üyelik Müzakerelerini Soykırımın Tanınmasına Bağlamıyor.”, Le Monde, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.23-24.

⁷³⁸ “Türkiye, Ermeni Soykırımı Tezini Çürütmek için Kampanya Başlattı”, AFP, 26 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.24-25.

⁷³⁹ “Türkler Ermenilere Karşı... 20. Yüzyılın İlk Soykırımı (I)”, ARTE TV, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-26.

Bir diğerk soruda ise 1915'teki tehcir konvoylarının nasıl oluşturulduğu sorulmuş ve Suriye'de yaşayan Harutiun Mikelyan adında 91 yaşındaki bir Ermeninin yanıtı şöyle olmuştur:

“Harutiun Mikelyan: *Sed Adıye gideceğımız son yerdi. Hepimiz orada öldürülecektik, tıpkı Deyrüzor'da yaptıkları gibi... Onbinlerce çocuk ve genç kadın bu şekilde zorla götürüldü, köle olarak satıldı ya da tehcir sırasında zorla Müslüman yapıldı. Konvoyların yeniden gruplara ayrıldığı Halep'te, Jön Türkler tarafından bir tehcir komiserliği kurulmuştu. Fırat'ın kenarındaki tıka basa dolu kamplarda hergün açlık ve bitkinlik ya da bulaşıcı hastalıklardan yüzlerce Ermeni ölüyordu. Haftalarca süren, katlanması zor acı dolu bir yolculuğun ardından, 800 bin Ermeni Suriye'ye kadar gelmeyi başardı. Aç ve susuz bir şekilde bir kamptan diğerkine gidilmişti. Sonunda bu çöl kumuna, sürgünlerinin son durağına getirilmek için.”*⁷⁴⁰

2005 yılının Nisan ayı haberleri de, soykırım iddialarının öne çıktığı, Türk-Ermeni ilişkilerinin siyasi boyutunun konu edinildiği bir dönem olmuştur. Bu bağlamda Başbakan Erdoğan'ın, Türk-Ermeni ilişkileri önündeki engelin soykırım iddiaları olduğunu söylediği, bu iddiaların ortadan kalkması halinde iki ülke arasındaki sorunların daha rahat çözülebileceği yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir.⁷⁴¹ Yine bu tarihlerde Polonya Parlamentosu'nda soykırım iddialarının yer almasıyla beraber, Ankara hükümetinin Polonya ile ilişkilerini iptal ettiği belirtiliyor.⁷⁴² *Le Monde* gazetesinin 27 Nisan tarihli haberinde AB'nin Türkiye'nin üyelik görüşmelerinin başlaması için özellikle dini özgürlük, azınlıkların korunması, kültürel ve sosyal hakların uygulanması vb. reformların arttırılması gerektiği yönünde Türkiye'ye çağrıda bulunduğu belirtilmektedir.⁷⁴³

⁷⁴⁰ “Türkler Ermenilere Karşı... 20. Yüzyılın İlk Soykırımı (II)”, ARTE TV, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28-32.

⁷⁴¹ “Erdoğan: Soykırım Sorunu, Türk-Ermeni İlişkilerinin Normale Dönmesine Engel Teşkil Ediyor”, AFP, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-33.

⁷⁴² “Ermeni Soykırımı... Ankara, Polonya Parlamentosu ile Görüşmelerini İptal Etti”, AFP, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33.

⁷⁴³ “Brüksel, Türkiye'yi Reformları Hızlandırmaya Çağırıyor”, *Le Monde*, 27 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33-34.

Fransız basınında *Le Point* kaynaklı haberde Ermenistan eski Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın Fransa gezisinde eski Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile soykırım iddialarını görüşerek, buradaki soykırım anıtına çelenk koyduğu ve soykırım konusunda Türkiye'ye yönelik uygulanan baskılara rağmen Türkiye'nin halen soykırım iddialarını tanımama konusunda direndiğini şikayet etmiştir.⁷⁴⁴ Ayrıca Başbakan Erdoğan'ın Milliyet gazetesine Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili verdiği demeç de yayınlanmıştır. Erdoğan'ın bir yandan 1915 Olayları'yla ilgili araştırma yapılırken öte yandan Türkiye'nin Ermenistan ile siyasi ilişki kurabileceğini ifade ettiği belirtilmiştir.⁷⁴⁵ *Dernieres Nouvelles D'Alsace* gazetesi ise *Strasbourg* belediyesinin ilk kez soykırım iddialarını anma etkinliği düzenlendiğini konu edinmiştir.⁷⁴⁶

Fransız basınında 3-9 Mayıs 2005 tarihleri arasında “*Erdoğan İçin Tuzak Dosyalar*” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. *Valeurs Actuelles* dergisinde yayınlanan haberde özetle Türkiye ve Ermenistan'ın, ABD başkanı Bush'un 1915 Olayları konusundaki açıklamasında soykırım kelimesini kullanıp kullanmayacağını dört gözle beklerken, başkanın soykırım kelimesini kullanmadan bu ifadeye atıfta bulunduğu ve böylelikle iki tarafı da memnun bırakmaya çalıştığı ifade edilmiştir.⁷⁴⁷ Yine dönemin Ermenistan Başbakanı Andranik Margaryan'ın, Türkiye-Ermenistan sınırının 2005'te açılabilceğini ve iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelebileceğine işaret edilmiştir.⁷⁴⁸

Fransa'daki anayasa referandumunda hayır sonucunun çıkması durumunda Fransa'nın Avrupa'daki rolü ve nüfuzunun azalabileceği⁷⁴⁹ korkusu da Ermeni sorunu kapsamında basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Ermeni

⁷⁴⁴ “1915-1916 Ermeni Soykırımı... Türkler Direniyor”, *Le Point*, 29 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34-35.

⁷⁴⁵ “Başbakan Erdoğan, Ermenistan ile Muhtemel Siyasi İlişkileri Ele Aldı”, AFP, 29 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35.

⁷⁴⁶ “Anma Töreni”, *Dernieres Nouvelles D'Alsace*, 30 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.36.

⁷⁴⁷ “Erdoğan için Tuzak Dosyalar”, *Valeurs Actuelles*, 3 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁷⁴⁸ “Margarian: Türkiye-Ermenistan Sınırı 2005 Yılında Açılabilir”, AFP, 13 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6.

⁷⁴⁹ “Referandum... Ermenistan, Fransa'nın Nüfuzunu Kaybedeceğinden Endişeli”, AFP, 24 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31.

Sorunu'yla ilgili Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirilmesi düşünülen konferansın iptal edilmesinin ardından dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in konferansa katılanları ihanetle suçlaması AB yetkilileri tarafından sert bir dille eleştirilerek, bu girişimin reformların duraklama noktasına geldiği şeklinde yorumlanır.⁷⁵⁰ Konferansın iptaliyle ilgili Alman basınında da haberler yer almış ve Alman Yeşiller Partisi'nin konferansın iptal edilmesinin ciddi bir siyasi hata olduğu ifade edilmiştir.⁷⁵¹

Le Monde gazetesinde *Thomas Wieder* imzasıyla “*Bir Soykırımın Belleği*” başlığıyla, Türkiye’de soykırım iddiaları konusunda aydınların ikiye bölündüğü, Fransa’da birçok uzmanın 1915 olaylarını soykırım olarak kabul ettiği ve 1915 Olaylarıyla ilgili her yıl birçok eserin yayınlandığı belirtilmektedir.⁷⁵² AFP’de bu kez “*Valence’de Ermeni Mirası Merkezi Açıldı*” başlıklı haberde Valence’da Avrupa’nın ilk Ermeni Mirası Merkezinin açıldığı, burada soykırım, diaspora, göç, kültürel farklılık, sürgün, kültür ve miras konuları ele alınmıştır.⁷⁵³ AFP, soykırım iddialarının Almanya ve Türkiye arasında gerilime neden olduğunu, konuyla ilgili Başbakan Erdoğan’ın “*Alman Parlamentosunun konuyu müzakere etmeden Ermeni lobisine feda etmesi, siyasi açıdan yanlış ve hoş değil*” açıklamasında bulunduğunu konu edinir.⁷⁵⁴ Bu bölümdeki son haberde, Alman Parlamentosu’na soykırım iddiaları konusunda sunulan kararlar ile ilgili Almanya’daki Türklerin gösteri düzenlediği ve karara tepki gösterdiği ifade ediliyor.⁷⁵⁵

Fransız basınına, Fransa’nın ünlü *Quid* ansiklopedisinde 1915 Olayları’nın hatalı yansıtıldığı gerekçesiyle 2003 yılında ansiklopedi hakkında açılan dava da yansımıştır. Mahkeme, ansiklopedinin pedagojik özelliğe sahip olması ve soykırım

⁷⁵⁰ “Ankara, Ermeni Konulu Konferansı Engellediği İçin Eleştiriliyor”, AFP, 26 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

⁷⁵¹ “Yeşiller Partisi: Ermeni Sorunu Hakkındaki Konferansın Ertelenmesi Ciddi Bir Siyasi Hata”, AFP, 26 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32.

⁷⁵² “Bir Soykırımın Belleği”, *Le Monde*, 27 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-33.

⁷⁵³ “Bir Soykırımın Belleği”, *Le Monde*, 27 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33.

⁷⁵⁴ “Ermeni Soykırımı... Almanya ve Türkiye Arasında Gerilim Yaşanıyor”, AFP, 18 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33-34.

⁷⁵⁵ “Türkler Berlin’de Ermenistan Hakkındaki Karara Karşı Gösteri Yaptı”, AFP, 19 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34.

iddiaları konusunda aktardığı bilgilerin doğru olmadığı gerekçesiyle ansiklopedinin tarafsız olmadığı sonucuna varmıştır.⁷⁵⁶

2005 yılında öne çıkan bir diğer husus Hrant Dink hakkında “Milli Türk Kimliğine Hakaret Ettiği” gerekçesiyle açılan dava olmuştur. Sınır Tanımayan Gazeteciler tarafından söz konusu dava fikir özgürlüğü açısından engel olarak değerlendirilmiştir.⁷⁵⁷ İsviçre’de Türkiye İşçi Partisi lideri Doğu Perinçek hakkında 1915 Ermeni Soykırımı’nı reddetmekten dava açıldığı da konu edinilerek⁷⁵⁸, bu konunun Cumhurbaşkanı Gül tarafından dile getirildiği ve İşçi Partisi lideri Perinçek’in sorgulanmasını “kabul edilemez” olarak değerlendirdiği aktarılmıştır.⁷⁵⁹ Ayrıca Ermenistan’da araştırma yapmak üzere bulunan bir Türk araştırmacının Ermenistan tarihi kitaplarını kaçırmakla suçlandığı ve hapse mahkum edildiği de bildirilir.⁷⁶⁰

2005’te Boğaziçi Üniversitesi’nde düzenlenmesi planlanan ancak bazı kesimlerden gelen tepkiler üzerine ertelenen konferansın Eylül ayında gerçekleştirilmesi de Fransız basınında geniş yer tutmuştur.⁷⁶¹ Katolik eğilimli *La Croix* gazetesinde “Türkiye Ermenileri” başlığıyla 7 bölüm olarak yayınlanan yazı dizisinde İstanbul, Diyarbakır, Kars ve Antakya’da geçmişte Ermeni nüfusunun yaşadığı ancak 1915 Olayları’yla birlikte buralardaki Ermeni nüfusunun yok edildiği dile getiriliyor. Son bölümde ise Avrupa’nın artık soykırım konusunu tartışılmaz bir gerçek olarak kabul ettiği, birçok ülke parlamentosu ve uluslararası kuruluş tarafından da bunun onaylandığı dile getirilir. Yazı dizisinde ayrıca 1915 Olayları’nda Kürtlerin de Türklerle işbirliği içinde hareket ettiği şöyle ifade edilir: “*Kürtler eski komşularını unutmadılar. Bu konulardan hiç bahsetmeseler de Kürtler*

⁷⁵⁶ “Quid Ansiklopedisi Ermeni Soykırımını Hatalı Yansıtmaktan Mahkum Edildi”, AFP, 6 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20.

⁷⁵⁷ “Ermeni Asıllı Bir Gazeteci Türkiye’de Hapsedilme Tehdidi Altında”, AFP, 20 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁷⁵⁸ “İsviçre’de Bir Türk Politikacı Hakkında Soruşturma Açıldı”, AFP, 24 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁷⁵⁹ “Gül, Bir Türkün Sorgulanması Konusunda İsviçre’yi Suçladı”, AFP, 25 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8.

⁷⁶⁰ “Ermenistan... Bir Türk Araştırmacı Kaçakçılıktan Hapse Mahkum Oldu”, AFP, 16 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-9.

⁷⁶¹ “Ermeni Sorunu Kaynaklı Konferans Eylül Ayında İstanbul’da Yapılacak”, AFP, 24 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

dedelerinin büyük çoğunluğunun Ermenilerin katliamına katkıda bulduklarını bilmekteler. Son yıllarda, kendi diasporalarının da kışkırtmasıyla, bazı Kürt çevreleri bu geçmişe açılım yaparak Ermenilere karşı yeni bir anlayış ortaya koymaktadırlar. Yerel bir tarihçiye göre de, bölgedeki her üç aileden birinde mutlaka bir Ermeni büyükanne bulunuyor.”⁷⁶² Yazar Orhan Pamuk’a Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle açılan dava⁷⁶³ ile soykırım iddialarının ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu’nda kabul edilmesi⁷⁶⁴ ve yine Perinçek hakkındaki dava⁷⁶⁵ haberleri de Fransız basınına yansıyan gelişmeler olmuştur.

Fransız basınında ertelenen konferansın geniş yankıları olmuştur. Konuyla ilgili haberlerde, Türkiye’de bir grup entelektüelin Ermeni soykırımı iddiaları konusunda resmi tezi sorgulamak için konferans düzenleyeceği, konferansın mahkeme kararıyla durdurulduğu ve hükümetin mahkeme kararına karşı geldiği özetlenir.⁷⁶⁶ Konferansın gerçekleştirilmesi de en az iptal edilmesi kadar basında yankılanır. Türkiye’de Ermeni meselesi konusunda ilk defa tartışmalı bir konferansın düzenlendiği, söz konusu konferansla Ermeni Sorunu’nun ilk kez tarafsız araştırmacılar tarafından masaya yatırıldığı yönünde açıklamalarda bulunulur.⁷⁶⁷ Fransız Axa Sigorta şirketinin hayat sigortası yaptırmış ve 1915 Olayları sırasında hayatını kaybetmiş olan Ermenilerin mirasçılara tazminat ödenmesi konusunda arabuluculuk yapacağı hususu basına yansımıştır.⁷⁶⁸ Yine basında Marsilya ve Paris’teki diaspora Ermenilerinin soykırım iddialarının tanınması için gösteriler düzenlediği, AB’nin soykırım iddiaları tanınmadan Türkiye’yi birliğe kabul

⁷⁶² “Türkiye Ermenileri”, La Croix, 30 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4-6.

⁷⁶³ “‘Ermeni Soykırımı’... Yazar Orhan Pamuk Türklere ‘Hakaret Etmiş Olmakla Suçlanıyor’”, AFP, 31 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6-7.

⁷⁶⁴ “ ‘Ermeni Soykırımı’ ABD Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komitesi Tarafından Tanındı”, AFP, 16 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁷⁶⁵ “İsviçre, Doğu Perinçek Hakkında Soruşturma Açacak”, AFP, 19 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7.

⁷⁶⁶ “Türk Entelektüeller Ermeni Sorunu Konusunda Tartışma Başlatıyorlar”, “Bir Mahkeme, Ermeni Sorunuyla İlgili Konferansı Askıya Aldı”, “Bir Türk Mahkemesi, Ermeni Meselesi Konulu Konferansı Askıya Aldı”, Türk Hükümeti Ermenileri Konu Alan Bir Konferansın Askıya Alınmasını Kınadı”, AFP, 22-23 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19-21.

⁷⁶⁷ “Türkiye’de Ermeni Meselesi Konusunda Bir Konferans Sonunda Düzenlendi”, “Ermeni Sorunu Konulu Konferansta Tarafsız Araştırma Yapılması Çağrısında Bulunuldu”, AFP, 23-25 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21-23.

⁷⁶⁸ “Hayat Sigortası Olan Ermeni Soykırımı Kurbanlarının Mirasçılara AXA Arabuluculuk Ediyor”, AFP, 28 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22-23.

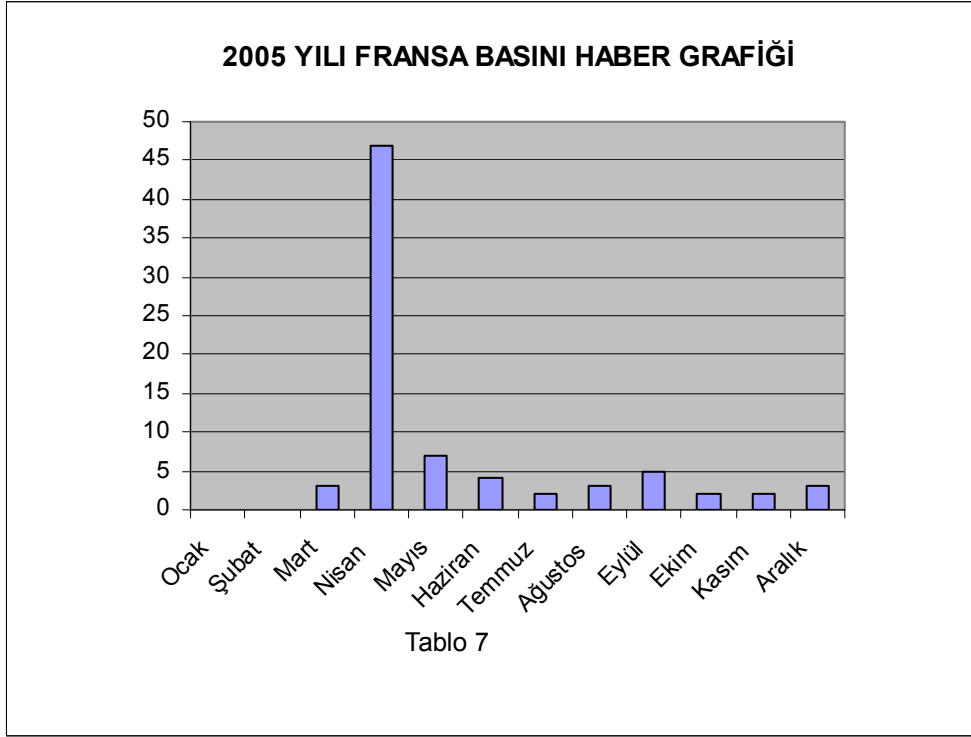
etmemesini talep ettikleri ve Dink'in Türk milli kimliğine hakareten 6 ay hapse mahkum edildiği haberleri de yer almıştır.⁷⁶⁹

Fransız basınında Ermeni iddiaları konusunda AXA sigorta şirketinin 1915 Olayları'nda hayatını kaybeden Ermenilerin yakınlarına tazminat ödemeye hazırlandığı ve Türkiye'de başta Memur-Sen olmak üzere bazı Sivil Toplum Kuruluşları tarafından şirketin protesto edildiği de görülmektedir.⁷⁷⁰ Ayrıca son dönemlerde 1915 Olaylarını konu alan eserlerin sayısını arttığı ve Pamuk'un Türklüğe hakareten yargılanacağı haberleri şöyle yer alır: “...*Vatandaşlarına, Türkiye'nin halen inkar ettiği 1915 Ermeni soykırımını hatırlatan Pamuk, eski bir canavarı uyandırdığının farkında değildi. Halkın çoğunluğu tarafından skandal olarak nitelendirilen sözleri, yeni ceza kanununun, bir çok hukukçunun ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı bulduğu 301. maddesine uyuyordu...*”⁷⁷¹

⁷⁶⁹ “Ankara'nın Ermeni Soykırımını Tanıması için Marsilya'da Gösteri Yapıldı”, “Paris'teki Ermeniler, Kendilerini Avrupa'nın İhanetine Uğramış Hissediyorlar”, “Ermeni Gazeteci Türkiye'de Altı Ay Hapse Mahkum Edildi”, AFP, 2-10 Ekim 2005, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.23-24.

⁷⁷⁰ “Ermeni Soykırımı... Güçlü Türk Sendikası Memur-Sen AXA'yı Boykot Ediyor”, AFP, 31 Ekim 2005, “Ermeni Soykırımı... AXA, Taraf Tutmadan 'Zorunluluklarını' Yerine Getirdiğini Belirtti”, AFP, 2 Kasım 2005, “AXA Türk Milliyetçilerin Hedefi Oldu”, Le Figaro, 3 Kasım 2005, “ ‘Ermeni Soykırımı’... Bir Türk Sendikası AXA'ya Karşı Gösteri Yapacak”, AFP, 8 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-15.

⁷⁷¹ “Ermenistan Belgeleri”, Le Figaro, 8 Aralık 2005, “Türk Çelişkileri”, Le Monde, 16 Aralık 2005, “Pamuk Davası Ermeni Meselesini Yeniden Gündeme Getiriyor”, 16 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4-7.

2005 yılı grafiğinden hareketle Fransız basınında neredeyse tüm bir yıl boyunca Ermeni iddialarının gündemden düşmediğini, özellikle Nisan ayında haber sayısının zirveye ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda Ermeni konferansının iptali, Dink'in yargılanması, sigorta şirketlerinin Türkiye'ye yönelik davaları, Pamuk ve Perinçek davaları vesilesiyle tüm sene boyunca konuyla ilgili haberler yayımlanmıştır.

1915 Olayları sırasında hayatını kaybedenlerin yakınlarının Alman bankalarına tazminat davası açtığı, Lyon'da Ermeni soykırımı anıtı yapılması için belediye meclisinde oylama yapıldığı ve soykırım anıtının Lyon'daki *Antonin-Poncet* meydanına dikilmesi kararı alındığı konuları da basına yansımıştır.⁷⁷² Özellikle sigorta şirketlerinin bu tür girişimleri Ermeni kamuoyu ve diaspora örgütleri tarafından tanınmanın bir üst seviyesi olan tazminat olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle basın incelemeleri sırasında daha ziyade Lübnan ve İran Ermenilerinin tazminatın ardından sıranın toprak taleplerine geleceğini düşündükleri söylenebilir.

⁷⁷² “Ermeni Soykırımı Kurbanlarının Aileleri Alman Bankalarına Dava Açtı”, AFP, 14 Ocak 2006, “Ermeni Soykırımı Anıtı Yeniden Şekilleniyor”, Le Progres, 19 Ocak 2006, “Belediye Meclisi'nin Hafıza Çalışması”, Le Progress, 19 Ocak 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

2006 yılında Ermeni iddialarıyla ilgili basın yansımalarında, Paris, Marsilya ve Lyon gibi şehirlerde 24 Nisan soykırım iddialarını anma etkinlikleri ve Türkiye'nin bu duruma gösterdiği tepkiler damgasını vururken, bazı ülke liderlerinin Türkiye'ye yönelik soykırımı tanıyın çağrılarına karşın Türkiye'nin bu ülkeleri kınaması da ön plana çıkmıştır.⁷⁷³ Ayrıca "Türk Gecesi" adlı kitabın yazarı Philippe Videlier ile gerçekleştirilen Türkiye aleyhindeki geniş röportaja da şöyle yer verildiği görülmektedir:

"Soru: *Olayların ardından 90 yıl geçmesine rağmen bu engellemeler nasıl açıklanır?*

Videlier: *Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün çevresindekiler soykırımı karışmış askerlerden oluşmaktaydı. Onun milliyetçilik ideolojisi de, aslında etnik temizlikten yana olan Türkçülük ideolojisini reddetmemiştir. Hatta, Türkiye hep parçalanma korkusu yaşamış ve azınlıklara şüpheyle bakmıştır. Günümüzde de Kürtlere baskı yapılmaktadır. Türkiye, Ermeni sorununu göz ardı ettirmek üzere sürekli diplomatik baskı uygulamaktadır. Nitekim Fransız Dışişleri Bakanlığı da uzun bir süre soykırımın tanınmasına karşı çıkmıştır. Türkiye, şimdi de Avrupa Parlamentosu'nda kampanya sürdürmektedir."*⁷⁷⁴

Fransa'da soykırımı inkârın beş yıl hapis ve para cezası ile cezalandırılacağı yönündeki yasa⁷⁷⁵ ile Berlin'deki Türk derneklerinin düzenlediği gösterilerin Alman polisi tarafından yasaklanmasıyla İstanbul Üniversitesi'nde bir grup öğretim üyesinin düzenlediği Ermeni sorunu konferansı da basında ele alınmıştır. Konferansın sonunda "ortak araştırmaların yapılması" neticesine varılması nedeniyle bu girişimin Türk-Ermeni toplumu arasında uzlaşma yolunda önemli bir adım olduğu da

⁷⁷³ "Lyon'da Ermeni Soykırımı Anma töreni Yarın Düzenlenecek", AFP, 23 Nisan 2006, "Ermeni Soykırımı", Le Telegramme, 24 Nisan 2006, "Ermenistan, Türkiye'nin Soykırımı Tanınması İçin Mücadeleye Devam Edecek", 24 Nisan 2006, "Binlerce Kişi Fransa'da Ermeni Soykırımını Andı... Los Angeles'taki Türk Konsoloslugu Önünde Bin Kişi Gösteri Yaptı", 25 Nisan 2005, "Ermeni Soykırımı... Ankara, Kanada Başbakanının Sözlerini Kınadı", 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15-16.

⁷⁷⁴ "Philippe Videlier: Türk Devletinin İnkarcılığı Sürüyor", Le Figaro, 25 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17.

⁷⁷⁵ "Meclis'te Yeni Yasa Önerisi", Le Figaro, 25 Nisan 2006, "Lyon Şehri, Ermeni Anıtının Açılışını Gerçekleştirdi", Le Figaro, 25 Nisan 2006, "Ermeni Soykırımının Dönüşü", La Croix, 26 Nisan 2006, "Lyon'da Ermeni Anıtının Açılışı Sakin Bir Hava'da Gerçekleşti", Le Monde, 26 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.18-20.

belirtilmiştir.⁷⁷⁶ Almanya'daki Türk derneklerinin soykırım suçlamalarına karşı düzenledikleri gösteri ile Fransa'da Ermeni anıtı dikilmesinin protesto edilmesi hususu yeniden gündeme gelmiştir.⁷⁷⁷

Türkiye'de "Ararat"⁷⁷⁸ filminin Kanaltürk'te gösterime gireceği, bir sonraki haberde soykırım iddiaları nedeniyle iki ülke ilişkilerinin gergin olan İsviçre'nin soykırım iddiaları konusundaki tutumu nedeniyle savunma ihalesinin dışında bırakıldığı, son olarak da Fransa'da bulunan soykırım anıtına yönelik gerçekleştirilen saldırının Fransa Cumhurbaşkanı tarafından da kınandığına değinilmiştir.⁷⁷⁹ Fransa'da görüşülen yasa tasarısının iki ülke ilişkilerinde yarattığı gerginlik⁷⁸⁰ Fransız yazarların sıkça ele aldığı ve zaman zaman Fransa'yı eleştirdikleri bir karar olmuştur. Bu kapsamda tasarıya karşı Türk aydınlarının göstermiş olduğu tepkiye yer verilmiştir. Ayrıca Fransız girişimcilerin söz konusu yasa tasarısıyla ilgili rahatsızlıkları⁷⁸¹ ve tasarının durdurulması için Türkiye'nin Fransa'ya çağrıda

⁷⁷⁶ "Ermeni Soykırımı... Berlin'deki Türklerin Düzenlediği İki Gösteri Yasaklandı", AFP, 13 Mart 2006, "İstanbul Üniversitesinde Ermeni Konferansı", AFP, 15 Mart 2006, "İstanbul'daki Ermeni Konferansı... Diyaloga Doğru Ürkek Bir Adım", 16 Mart 2006, "İstanbul'daki Ermeni Konferansı... Mahallinde Ortak Araştırmalar Yapılması Çağrısında Bulunuldu", AFP, 16 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29-30.

⁷⁷⁷ "Ermeni Soykırımı... Milliyetçi Türkler Berlin'de Gösteri Düzenledi", AFP, 18 Mart 2006, "Fransa'da Ermeni Anıtı Dikilmesine Karşı Gösteri Yapıldı", AFP, 19 Mart 2006, "Ermeni Soykırımını İnkâr Etmek Üzere Türk Eylemi", Liberation, 20 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

⁷⁷⁸ Ararat, 2002 yılında Kanada-Fransa ortak yapımıdır. Filmin yönetmenliğini, senaryo yazarlığını ve yapımcılığını Ermeni asıllı Kanadalı Atom Egoyan yapmıştır. Filmin ana teması "Ermeni Soykırımı"dır. Daha detaylı bilgi için bakınız, Birsen Karaca, Sözde Ermeni Soykırımı Projesi, Toplumsal Bellek ve Sinema, Say Yayınları, 2006, İstanbul, s.70-100, Sedat Laçiner-Şenol Kantarcı, **Art and Armenian Propaganda, Ararat as a Case Study**, ASAM-ERE Yayınları, 2002, Ankara.

⁷⁷⁹ " 'Ararat' Filmi İlk Kez Bir Türk Televizyon Kanalında Gösterilecek", 12 Nisan 2006, "Bir İsviçre Şirketi, Türkiye'deki Savunma İhalesinin Dışında Bırakıldı", 19 Nisan 2006, "Sarkozy: Ermeni Anıtına Zarar Verilmesi Kabul Edilemez", 19 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.5-6.

⁷⁸⁰ "Ankara Fransa'yı Uyardı", Dernieres Nouvelles D'Alsace, 4 Mayıs 2006, "Ermeni Soykırımı... Türk Örgütler Fransa'daki Yasa Tasarisına Karşı Çağrıda Bulundu", AFP, 5 Mayıs 2006, "Ermeni Soykırımı... Kanada'daki Türk Büyükelçisi Görüşmelerde Bulunmak Üzere Ülkesine Çağrıldı", AFP, 6 Mayıs 2006, " 'Soykırım' Ankara'nın Hoşlandığı Bir şey Değil", DNA, 9 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁷⁸¹ "Türkiye... Fransız Girişimciler Ermeni Soykırımı Konusundaki Yasaya Karşı", AFP, 9 Mayıs 2006, "Türkiye İle Fransa Arasında Ermeni Soykırımı Konusunda Yeni Gerilim", AFP, 9 Mayıs 2006, "Türk Aydınlar, Fransa'daki Ermeni Soykırımı Yasası Hakkında Endişeli", AFP, 9 Mayıs 2006, "Türkiye'de Tarih Üzerindeki Çalışmalar Duraklayacak", Liberation, 10 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-16.

bulunduğu, tasarının Türkiye'nin Kanada'da gerçekleştirilecek olan askeri tatbikatı boykot etmesine neden olduğuna da yer verilmiştir.⁷⁸²

Pamuk'un Türkiye'de ifade özgürlüğü kapsamında Ermeni iddialarının her yönüyle tartışılabilmesi gerektiği yönündeki açıklamasına⁷⁸³ ile İsviçre Dışişleri Bakanı Micheline Calmy-Rey'in başkent Erivan'da soykırım anıtına çelenk koyduğu⁷⁸⁴ haberleri eşzamanlı olarak verilmiştir. Yine Başbakan Erdoğan'ın Fransa'daki Türklere soykırım iddialarına tepki göstermeleri konusunda çağrıda bulunduğu⁷⁸⁵ ve Dink'e "Türklüğe Hakaretten" açılan davanın Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki girişimlerini olumsuz etkileyeceği ve aday ülke konumundaki Türkiye'nin AB'ye üyelik için siyasi ve ekonomik kriterlere saygı duyması gerektiği hususu dile getirilmiştir.⁷⁸⁶ Gerek Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin gerekse Ermeni iddialarının Fransız basını kapsamında birbiri ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bu tutum diğer ülke basınlarında da söz konusu olmakla beraber Fransa basınında daha fazla ön plana çıkarıldığı söylenebilir.

Ermeni diaspoaranın özellikle de Ortadoğu ülkelerindeki grupların Ermenistan Ermenilerine oranla daha radikal oldukları gerek İran, Mısır, gerekse İsrail-Lübnan basınları incelenirken detaylı bir biçimde üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Türkiye'nin Lübnan'da konuşlandırılacak olan BM barış gücüne asker göndermesine Lübnan'da yaşayan Ermeniler tarafından nasıl karşı çıktığı şöyle dile getirilir: "*... Taşnak, Ankara ile İsrail arasında imzalanan ortak savunma anlaşmasının Orta Doğu'daki barış süreci için bir tehdit oluşturduğunu belirtti ve Türkiye'yi barış gücüne katılmadan önce hesaplarını gözden geçirmeye çağırdı. BM Güvenlik Konseyi'nin Türkiye'nin uluslar arası güce katılmasını onaylamasının,*

⁷⁸² "Türkiye Fransa'yı Ermeni Soykırımı Hakkındaki Yasayı Durdurmaya Çağırdı", AFP, 10 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-16.

⁷⁸³ "Ermeni Soykırımı... Orhan Pamuk Türkiye'de İfade Özgürlüğü İstedi", AFP, 1 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14.

⁷⁸⁴ "İsviçre Dışişleri Bakanı Erivan'daki Ermeni Anıtına Çelenk Bıraktı", AFP, 12 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14.

⁷⁸⁵ "Erdoğan'dan Fransa'daki Türklere Çağrı: daha İyi Organize olun ve Uyum Sağlayın", Le Figaro, 30 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-16.

⁷⁸⁶ "Ermeni Gazeteci... İfade Özgürlüğünü Frenleyen Karar", AFP, 12 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16.

Ermeni halkının toplu anısını yaralayacağını düşünüyoruz...”⁷⁸⁷ Konuyla ilgili tartışmalar Eylül ayında da devam etmiş ve Türkiye’nin Lübnan’a asker göndermesi kararının Türk basınında farklı şekillerde yankılandığı ifade edilmiştir.⁷⁸⁸ Türkiye’nin AB’nin kendisi ile ilgili yayınladığı ilerleme raporlarında soykırım iddialarını kabul etmesini isteyen raporları kınadığı da Fransa basınından gözünden kaçmamıştır.⁷⁸⁹ Benzer şekilde Avrupa Parlamentosu’nun da Türkiye’den soykırım iddialarını tanınmasını istediği,⁷⁹⁰ AB ilerleme raporlarında bu duruma atıfta bulunulduğu⁷⁹¹ ileri sürülmüştür. Elif Şafak’a “ulusal kimliğe hakaretten” açılan davanın da Türkiye-AB müzakerelerini olumsuz etkileyeceği,⁷⁹² Fransa Cumhurbaşkanı Chirac’ın bir Fransız dergisine Türkiye’nin AB’ye üyelik yolunun Ermeni soykırımının tanınmasına bağlı olduğu yönünde verdiği demeçte 2006 yılının önemli gelişmeleri arasında gösterilebilir.⁷⁹³

Fransız basınında Ekim ayının ilk yarısında Fransa’nın yeniden Türkiye’yi soykırımı tanımaya çağırıldığı, bu tutumun Avrupa Konseyi tarafından eleştirildiği, AB’nin genişlemeden sorumlu başkanı Olli Rehn’in ise, Ermeni soykırımının tanınmasının AB’ye girmek için ön şart olamayacağı yönündeki açıklamaları öne çıkmıştır.⁷⁹⁴ Fransız parlamentosunda soykırım iddialarının görüşülmesi üzerine bir grup Türk işadamlarının Fransa’daki iş çevreleri ile temasa geçtiği, AB tarafından

⁷⁸⁷ “Lübnanlı Ermeniler, Türkiye’nin Finul’a Katılmasına Karşı”, AFP, 18 Ağustos 2006, “Lübnan Ermenileri Türklerin Unifil’e Katılımına Karşı Gösteri Düzenledi”, AFP, 8 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35-38.

⁷⁸⁸ “Lübnan’a Asker Gönderilmesi Konusunda Kafalarda Soru İşareti Yaratan Tereddütler Devam Ediyor”, AFP, 4 Eylül 2006, “Türk Askerleri Eski Osmanlı Toprağı Lübnan’a Geri Dönüyor”, AFP, 5 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35-36.

⁷⁸⁹ “Ankara AB’nin Türkiye Hakkındaki Raporunu Kınadı”, AFP, 5 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.36.

⁷⁹⁰ “Avrupa Parlamentosu Ankara’dan Ermeni Soykırımını Tanınmasını Talep Ediyor”, Le Figaro, 6 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37.

⁷⁹¹ “Türkiye’ye Yanık Kokusu Geliyor”, Dernieres Nouvelles D’Alsace, 6 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38.

⁷⁹² “Yazar Elif Şafak Hakkında Dava Açıldı”, AFP, 19 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39-40.

⁷⁹³ “Chirac, Türkiye’nin Üyeliği İle Ermeni Soykırımını Zımnen Birbiriyle İlişkilendirdi”, AFP, 28 Eylül 2006, “Chirac: Türkiye AB’ye Üye Olmak İçin Ermeni Soykırımını Tanımali”, AFP, 30 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-45.

⁷⁹⁴ “Türkiye Soykırımı Tanımaya Çağrıldı”, Le Telegramme, 1 Ekim 2006, “Ermeni Soykırımı... Avrupa Konseyi Chirac’ın Tutumunu Tenkit Etti”, AFP, 2 Ekim 2006, “Chirac, Soykırımdan Sağ Kalanları Destekliyor”, Dernieres Nouvelles D’Alsace, 2 Ekim 2006, “Rehn: Ermeni Soykırımının Tanınması Önşart Değildir”, AFP, 3 Ekim 2006, “Türklerle Ermenileri Barıştırmak Lazım”, Le Figaro, 5 Ekim 2006, “Türklerle Ermenileri Barıştırmak Lazım”, Le Figaro, 5 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28-29.

Fransa'nın soykırım konusunda kabul ettiği tasarının sert bir dille kınandığı, Fransa'daki tasarıya Türk aydınların karşı çıktığı, Paris'in karar konusunda Ankara'nın öfkesini dindirmeye çalıştığı ifade edilmektedir.⁷⁹⁵

Fransa'nın 1915 Olayları'nı soykırım olarak kabul etme yönünde çıkardığı kararın ardından bu kez Türkiye de Fransızların Cezayir'de yaptıkları kıyımı inkârı cezalandırma tehdidinde bulunduğu ancak Cezayir basınının bu konuya biraz temkinli davrandığı haberleri basında yer almıştır.⁷⁹⁶ Ayrıca Türkiye'nin, Fransa'nın soykırım konusunda aldığı kararın AB tarafından da reddedilmesini istediği ve Türkiye'deki Ermenilerin de karardan son derece rahatsız olduğu belirtilmiştir.⁷⁹⁷ Fransa'da görüşülen tasarının Ankara'da kınandığı, Avrupa-Ermeni Federasyonu tarafından Türkiye'nin protesto edildiği ve Fransa'nın tasarıyla ilgili görüşmelerinin Türk-Fransız ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir.⁷⁹⁸

Fransız Parlamentosu'nun Ermeni tasarısıyla ilgili kararının Avrupa-Ermeni Federasyonu tarafından memnuniyetle karşılandığı görülürken ilk defa söz konusu tasarının bir hata olduğuna dair *Le Figaro* gazetesinde bir haber yayınlanmıştır.⁷⁹⁹ Fransa'nın söz konusu kararının Bakü tarafından da kınandığı, Erivan basınında ise Türkiye'nin karara yönelik protestosunun beklenen bir sonuç olduğu haberleri yer

⁷⁹⁵ "Ermeni Soykırımı... Ankara, Fransız İş Çevrelerinin Desteğini Arıyor", AFP, 8 Ekim 2006, "Fransa... Ermeni Soykırımı Konusundaki Yasa Teklifi Üzerinde Anlaşma Sağlandı", AFP, 9 Ekim 2006, "Olli Rehn, Ermeni Soykırımı Konusundaki Fransız Yasa Tasarısını Kınadı", AFP, 9 Ekim 2006, "Türk Aydınlar, Ermeni Konusundaki Fransız Yasa Tasarısına Karşılar", AFP, 9 Ekim 2006, "Paris Ankara'nın Öfkesini Dindirmeye Çalışıyor", AFP, 9 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29-31.

⁷⁹⁶ "Cezayir Basını, Türkiye'nin 'Fransızların Yaptığı Soykırım' Yaklaşımı Konusunda Temkinli", AFP, 9 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

⁷⁹⁷ "Türkiye, AB'nin Soykırım Konulu Fransız Yasa Tasarısına 'Hayır' Demesini İstiyor", AFP, 10 Ekim 2006, "Türkiye'deki Ermeniler, Soykırım Hakkındaki Fransız Yasa Tasarısından Üzüntü Duyuyorlar", AFP, 10 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-33.

⁷⁹⁸ "Fransa'daki Ermeni Soykırımı Yasa Teklifi Ankara'da Protesto Edildi", AFP, 10 Ekim 2006, "Ermeni Soykırımı: Fransız Hükümeti Yasa Tasarısına Yeniden Mesafesini Koydu", AFP, 10 Ekim 2006, "Ermeni Soykırımı... Meclis Mayıs Tarlası Gibi", Le Telegramme, 11 Ekim 2006, "Bir Ermeni Örgütü, Ankara'nın 'Mantıksız' Tehditlerini Kınadı", AFP, 11 Ekim 2006, "Rehin Ermenistan", Le Monde, 12 Ekim 2006, "Fransa'nın Türkiye'deki Çıkarları Fırtınaya Yakalanabilir", *Dernieres Nouvelles D'Alsace*, 12 Ekim 2006, "Fransa'da Ermeni Yasa Teklifi Görüşülmeye Başlandı", AFP, 12 Ekim 2006, "Fransız Milletvekilleri Ermeni Soykırımı İle İlgili Yasayı Onayladı", AFP, 12 Ekim 2006, "Brüksel, Oylama Sonucundan Üzüntü Duyuyor", AFP, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34-38.

⁷⁹⁹ "Avrupa-Ermeni Federasyonu Fransa'nın 'Tarihi' Oylamasını Memnuniyetle Karşıladi", AFP, 12 Ekim 2006, "Ermeni Soykırımı: Kaçınılması Gereken Hata", *Le Figaro*, 12 Ekim 2006, "Ermeni Soykırımı", AFP, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-40.

almıştır.⁸⁰⁰ Fransa'nın soykırım iddialarını inkarının suç sayılması yönündeki kararına Türkiye Ermenilerinin de tepki gösterdiği, Fransız yetkililerin ise Türkiye'yi yatıştırmaya yönelik çaba sarf ettiği ve bu kararın Türkiye'nin AB'ye üyeliğine herhangi bir etkisi olmayacağı yönünde haberler yayınlanmıştır.⁸⁰¹

Yasayla ilgili dikkat çekici haberlerden biri de, *La Croix* gazetesinde “*Gereksiz Oylama*” başlığıyla yayınlanmıştır. Söz konusu yasa tasarısının tamamen Fransa Ermenilerinin oylarını toplamaya yönelik seçim kaygısıyla onaylandığı ve bu tavrın “ikiyüzlülük” olduğu şöyle ifade edilir: “*Ermeni soykırımının her türlü inkârını cezalandırmayı öngören sosyalist yasa tasarısının dün mecliste onaylanmasının, Fransa Ermenilerinin oylarını toplamaya yönelik seçim kaygısından, meclis takviminde bu yasanın kesinlikle geçmeyeceğinin bilinmesine rağmen onaylanmasındaki ikiyüzlülüğe kadar pek çok geçersiz nedeni vardı. Açıkçası yasanın onaylanmaması için, Türkiye ile ekonomik ilişkilerin zarar göreceği olasılığı gibi kötü sebepler de öne sürülmüştü. Sömürgeciliğe ilişkin polemiklerle sarsılan siyasilere, tarihin yasayla yazılamayacağını anladıkları sanılıyordu. Fransa'nın Ermeni soykırımını tanıdığına göre –ki asıl önemli olan budur- daha öteye gitmek gerekli miydi? Ermenistan'da Türkiye'nin AB'ye katılımını soykırımı tanımaya bağlayan Jacques Chirac'ın bu sert tutumu yeterli değil miydi? Kendi ülkelerinde anma çalışmalarına katkısı olan ve Fransa'nın bu yersiz girişiminin, soykırımı reddedenleri radikalleştireceğini savunan Türk aydınlarını dinlemek gerekmez miydi? Onlar güvenimizi ve desteğimizi hak etmiyorlar mıydı?*”⁸⁰²

Yasayla ilgili bir diğer tepki Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso'dan gelmiş ve Fransız tarihçilerin de yasayı kınadığı dile getirilmişti. Yasanın Türk aydınları tarafından nasıl algılandığı ve Yeşiller grubunun sert dille eleştirisine ise şöyle yer verilmiştir: “*Avrupa Parlamentosu Yeşiller grubunun*

⁸⁰⁰ “Bakü Fransa'yı, Ermeni ‘Çevrelerinin Etkisinde Kalmakla’ Suçladı”, AFP, 12 Ekim 2006, “Erivan: Türk ‘Saldırganlığına’ Fransa'nın ‘Doğal Tepkisi’”, AFP, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

⁸⁰¹ “Türkiye Ermenileri Patriği Fransa'yı Kınadı”, AFP, 13 Ekim 2006, “Paris, Ortamı Yatıştırmaya ve Menfaatleri Muhafaza Etmeye Çalışıyor”, AFP, 13 Ekim 2006, “Ferrero-Waldner: Fransız Oylamasının Türkiye'nin AB'ye Girişine Etkisi Olmayacak”, AFP, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-42.

⁸⁰² “Gereksiz Oylama”, *La Croix*, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.42-43.

eşbaşkanı Daniel Cohn-Bendit yaptığı basın açıklamasında, Fransız milletvekillerinin Ermeni soykırımını inkarı cezalandırmaya yönelik yasayı oylamasının, “salakça, aptalca ve kötü niyetli” olduğunu düşündüğünü belirtti”.⁸⁰³

Fransız basınında yasa tasarısıyla ilgili görüşmeler 2006 yılı Ekim ayı boyunca devam etmiştir. Tasarıyla ilgili Fransız şirketlerinin duyduğu kaygı, Ankara'nın Paris'e yönelik protestosu, TBMM'nin Fransa'yı kınaması, yurtdışındaki Türklerin Fransa'yı protesto gösterileri ve Fransa'nın Türkiye ile ilişkilere önem verdiği yönündeki demeçleri de basına yansımıştır.⁸⁰⁴ Öte yandan tasarıya AB, Avrupa Parlamentosu'nun yanısıra AGİT gibi uluslararası kuruluşlardan da tepki gelmiştir.⁸⁰⁵

Fransız Parlamentosu'nun kararının tamamen siyasi olduğu ve ülkedeki Ermeni oylarını hedef aldığı *Le Telegramme* gazetesinde dile getirilirken, *Le Monde* soykırım iddiaları konusunda Türkiye'nin Almanya'yı örnek alması gerektiğini, AFP'de ise alınan kararın tamamen Türk düşmanlığına dayanmadığı yönünde bir haber yayınlanmıştır.⁸⁰⁶ Yine *L'Express* dergisinde “*Ermeni Kırılma Noktası*” başlığıyla yayınlanan bir makalede Türkiye'de son yıllarda reformcu bir ortamın oluştuğu ve Ermenilerin bu ortamdan istifade ederek rahat bir biçimde yaşadıkları, yine Türkiye'de artık soykırım konusunun katliam ve sürgün olarak ifade edilebildiğini, 301. maddenin kaldırılması yönünde çalışmaların bulunduğu ve tüm bunların Ermeni meselesi için bir kırılma noktası teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁸⁰⁷

⁸⁰³ “Barroso, Ermeni Soykırımı Konusundaki Fransız Oylaması İle İlgili Duyduğu Üzüntüyü Dile Getirdi”, AFP, 13 Ekim 2006, “Fransız Tarihçiler Ermeni Soykırımı Yasasını Kınadılar”, AFP, 13 Ekim 2006, “Fransa'nın Soykırım Hakkındaki Oylaması Türkiye'nin AB sürecini Tehdit Edecek”, AFP, 13 Ekim 2006, “Ermeni Soykırımı... Cohn Bendit: Oylama ‘Salakça, Aptalca ve Kötü Niyetli’”, AFP, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.43-45.

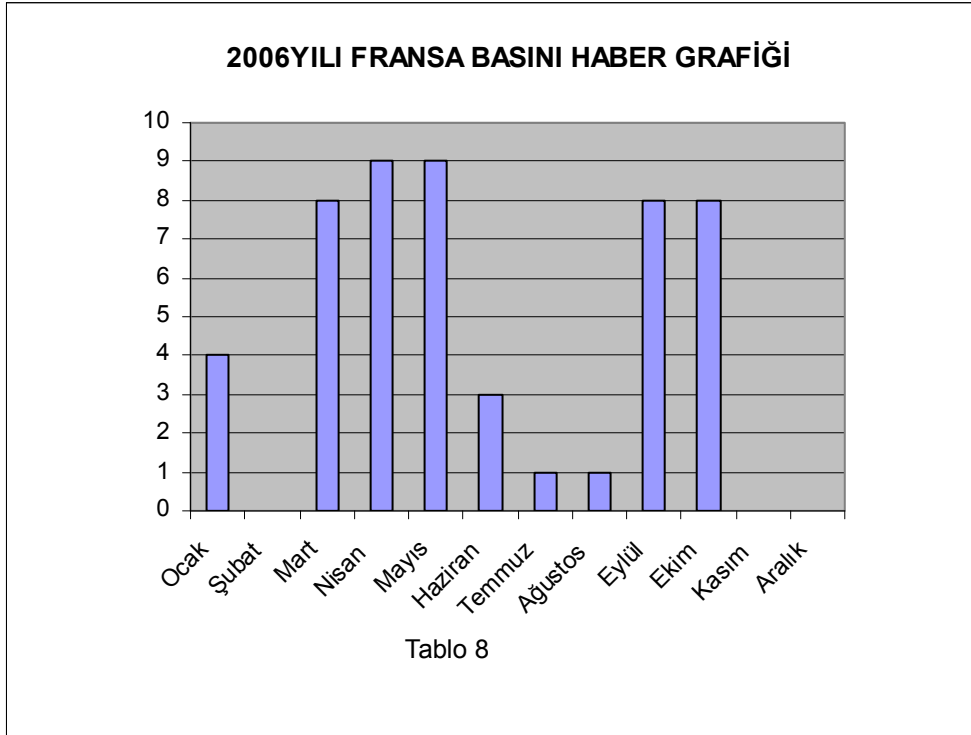
⁸⁰⁴ “Fransa İşverenler Federasyonu Başkanı Endişeli”, AFP, 17 Ekim 2006, “Soykırım... Ankara'nın Öfkesi Dinmiyor”, Le Figaro, 17 Ekim 2006, “Türk Parlamentosu Fransa'yı Kınadı”, AFP, 17 Ekim 2006, “Romanya'daki Türkler, Fransa'nın Bükreş Büyükelçiliği Önünde Gösteri Düzenledi”, AFP, 18 Ekim 2006, “Paris, Türkiye İle Diyaloga Bağlılığını Yeniden Hatırlattı”, AFP, 18 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.18-20.

⁸⁰⁵ “Ermeni Soykırımı: AGİT, Fransız Milletvekillerinin Oylamasını Eleştirdi”, AFP, 19 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20.

⁸⁰⁶ “Adalet Meselesi”, Le Telegramme, 19 Ekim 2006, “Ermeniler Zaten Fazlasıyla Beklemiştir”, Le monde, 20 Ekim 2006, “Fransızlar Gerçekten Türk Karşıtı mı?”, AFP, 20 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20-22.

⁸⁰⁷ “Ermeni Kırılma Noktası”, L'Express, 27 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20-22.

Son olarak *Le Monde*'da ise Fransız Parlamentosu'nun kararının kendi içinde çelişki arzettiği ilginç bir örnek üzerinden dile getirilmiştir. Buna göre Ermeni soykırımının inkârını cezalandıran yasaya göre ünlü Fransız yazar Pierre Loti'nin de cezalandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim yazar Loti, ölümünden iki yıl önce Eylül 1921'de çıkardığı son romanı *Doğu Düşleri Sona Ererken* adlı eserinde özellikle Fransız basınında I.Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında yayımlanan makalelerinde Ermeni soykırımının gerçekliğinin şüpheli olduğundan söz ettiği, dolayısıyla bu durumda Loti'nin de bu suçtan yargılanıp yargılanamayacağı sorgulanmıştır.⁸⁰⁸

Grafikten de görüldüğü üzere Fransız basını açısından 2006 yılı da 2005 gibi oldukça hareketli geçmiştir. Mart-Nisan-Mayıs aylarında zirveye ulaşan haber sayısında ilerleyen aylarda bir düşüş gözlemlense de Eylül-Ekim aylarında yeniden haber sayısı artmıştır. 2006 yılında diğer yıllardan farklı olarak, Fransa'da görüşülen soykırımın inkârını suç sayan tasarının Ekim ayında görüşülmesi ve bir karara bağlanması haber sayısını önemli ölçüde etkilemiştir.

⁸⁰⁸ "Pierre Loti Kanun Kaçağı Mı?", *Le Monde*, 27 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-27.

Fransız basınında Fransa'nın aldığı kararın benzerinin Almanlar tarafından AB'ye uygulanmak istendiği, Türkiye-Ermenistan sınırının açılması için Türk ve Ermeni işadamlarının konuya destek verdikleri ve 1915 Olayları'nda hayatını kaybeden Ermenilerin yakınlarına ilk tazminatların ödenmeye başlandığı haberleri yer almıştır.⁸⁰⁹ Ayrıca Parlamento'dan geçen tasarının bu kez Fransız Senatosu'ndan geçmesi için Fransa Ermeni toplumunun gösteriler düzenlediği, Türkiye-Ermenistan sınırının açılması için iki ülke arasındaki diplomatik görüşmelerin sürdüğü ve Dink cinayetiyle birlikte Türkiye'nin bir vicdan muhasebesi yapması gerektiği haberleri yayımlanmıştır.⁸¹⁰

Fransız Parlamentosu'nun kabul ettiği yasanın mutlaka Senato'dan da geçmesi gerektiği, tasarının tarihçilerin çalışmalarına engel oluşturmayacağı, konuyla ilgili Ermenistan Devlet Başkanının Fransa'ya bir ziyarette bulunduğu ve Koçaryan'ın "Türkiye Özür Dilemeli" yönündeki açıklamaları da basında yer almıştır.⁸¹¹ Yine Ermeni soykırımı iddialarının İsrail için de bir tabu olduğu, İsrail'in Türkiye ile ilişkileri nedeniyle Ermeni soykırımı konusunda net bir tavır sergileyemediği iddia edilmiştir.⁸¹²

2007 yılının Ekim ayına, Fransa'da kabul edilen ve ABD Başkanı tarafından eleştirilen yasa damgasını vurmuştur. Öte yandan ABD Kongresi'nde de benzer bir yasanın kabul edilmesi yönünde çalışmalar bulunduğu, bu yönde bir kararın alınmasının Türkiye-ABD ilişkilerini de olumsuz etkileyeceği, söz konusu kararın Bush yönetimi ile Kongre üyeleri arasında bir fikir ayrılığına neden olduğu ve Türkiye'nin ABD'de görüşülen tasarı karşısından gösterdiği tepkiler konu

⁸⁰⁹ "Berlin AB'de Yahudi Soykırımının İnkârını Yasaklamak İstiyor", International Herald Tribune, 13 Ocak 2007, "Ermeni ve Türk İşadamları Sınırın Açılmasından Yanalar", AFP, 14 Ocak 2007, "Ermeni Soykırımı... Mirasçılara İlk Tazminatlar Ödendi", AFP, 16 Ocak 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.19-20.

⁸¹⁰ "Siyasilere Baskı Yapmak Üzere Ermeniler Yarın Paris'te Gösteri Düzenleyecek", AFP, 16 Ocak 2007, "Vicdan Muhasebesi", L'Express, 25 Ocak 2007, "Türk-Ermeni Sınırına İlişkin Diplomatik Temaslar", Le Figaro, 26 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21-22.

⁸¹¹ "Ermenistan... Soykırımı Karşı Yasa", Le Monde, 8 Şubat 2007, "Ermenistan Devlet Başkanı Fransa'da", AFP, 18 Şubat 2007, "Robert Koçaryan: Türkiye Özür Dilemeli", Le Figaro, 19 Şubat 2007, "Ermeni Soykırımı... Türkiye, Washington'a Üç Milletvekili Heyeti Gönderiyor", AFP, 22 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33-38.

⁸¹² "Ermeni Soykırımı İsrail İçin Bir Tabu", Le Figaro, 3 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

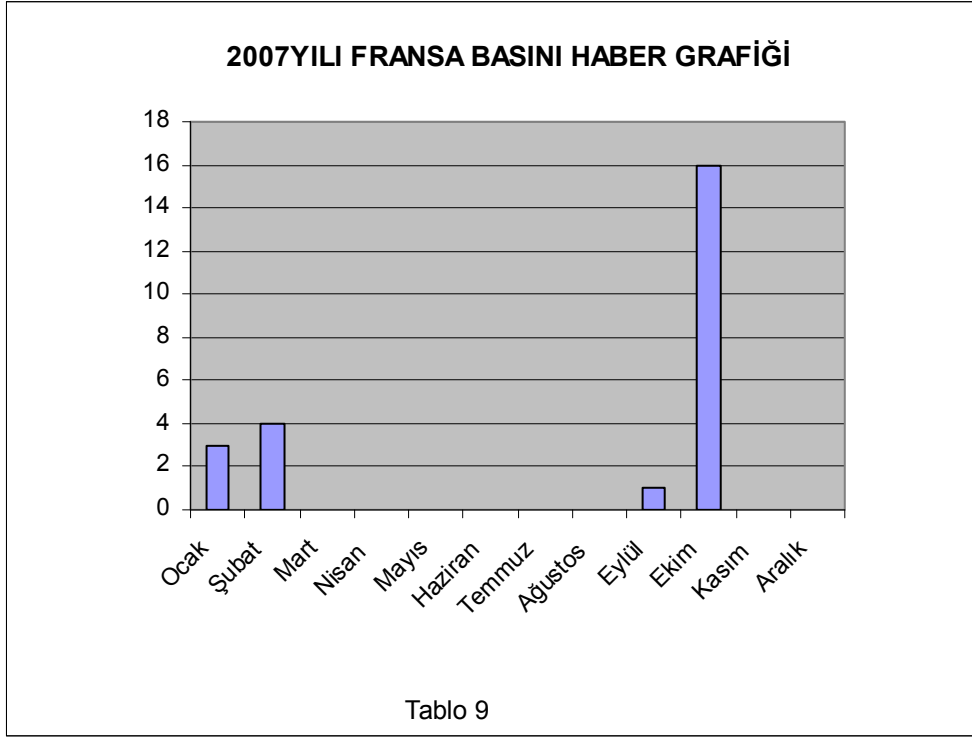
edinilmiştir.⁸¹³ Fransız basınında Türk ve Ermeni basınından da haberler yayımlanmıştır. Buna göre Ermeni basınında soykırım iddialarının diğer ülkeler tarafından tanınmasını Türkiye'nin engellenemeyeceğine yer verildiği görülmektedir.⁸¹⁴ Fransız basınında BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un 1915 Olayları ile ilgili yorum yapmaktan kaçındığı ve soykırım iddialarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu tarihinin gündeme geldiği ve bu konuda yoğun tartışmaların yaşandığı haberleri de yer almıştır.⁸¹⁵ ABD Temsilciler Meclisi'nde görüşülen soykırım iddialarıyla ilgili ülkede iki farklı bakış açısının mevcut olduğu ve ABD Ermenilerinin Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin ön şartı olarak soykırım iddialarını tanınması talebinde buldukları konu edinilmiştir.⁸¹⁶

⁸¹³ "Bush, Ermeni 'Soykırımını' Tanıyan Yasaya Karşı", FRI, 6 Ekim 2007, "ABD Kongresi Ermeni Soykırımını Tanımak İstiyor", Le Figaro, 9 Ekim 2007, "Rica: Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Türkiye ABD İlişkilerini Olumsuz Yönde Etkiler", AFP, 10 Ekim 2007, "ABD Kongresi, Ermeni Soykırımını Tanımak Adına İlk Adımı Attı", AFP, 11 Ekim 2007, "Ankara'yı Hiçe Sayan Bir Komite... Ve Bush", RFI, 11 Ekim 2007, "Ankara Temsilciler Meclisi'nden, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısını Onaylamamasını İstedi", AFP, 11 Ekim 2007, "Ermeni Soykırımı Yasasının Kabul Edilmesi Türkiye-ABD İlişkilerinin Soğumasına Neden Oldu", TV5, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28-31.

⁸¹⁴ "Türkiye... Katledilen Gazeteci Hrant Dink'in Oğluna Tecilli Hapis Cezası", AFP, 11 Ekim 2007, "Koçaryan: Ankara Diğer Ülkelerin Ermeni Soykırımını Kabul Etmesini Engelleyemez", AFP, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

⁸¹⁵ "Ermeni Soykırımı... Hayla Kırıklığına Uğrayan Beyaz Saray Çabalarını Sürdürecektir", AFP, 11 Ekim 2007, "Ban Ki-Moon, Soykırım Kelimesinin Kullanılması Konusunda Yorum Yapmayı Reddedti", AFP, 12 Ekim 2007, "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Yeniden Ateşli Bir Şekilde Güncellik Kazandı", AFP, 12 Ekim 2007, "Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı, ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonunda Kabul Edildi", AFP, 13 Ekim 2007, "ABD'li İki Yetkili, Bugün Türkiye'ye Geliyor", AFP, 13 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-34.

⁸¹⁶ "Ermeniler... Beyaz Saray ve Kararlı Demokratlar Karşı Çıkmaya Devam Ediyorlar", AFP, 15 Ekim 2007, "Türkiye'nin AB Üyeliği... Avrupalı Ermeniler Soykırımın Tanınmasının Öneminde Dikkat Çekti", AFP, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35-36.

Fransız basınında 2006’da görüşülen ABD Temsilciler Meclisi ve Fransız Senatosu’nda görüşülen kararlar 2007 yılının Ocak ve Şubat aylarında devam etmiştir. Eylül-Ekim aylarında ise yeniden bir hareketlilik yaşanmıştır. Ekim ayındaki artış büyük oranda ABD Temsilciler Meclisi kararıyla bağlantılıdır.

Kısacası, Fransız basınında yer alan haberler genel hatlarıyla Fransız haber ajanslarının yanısıra Türk, Ermeni ve diğer ülke basın kaynaklarından da izler taşır. Zaman zaman konuyla ilgili Türk basınında yer alan başlıklara da yer verilmiştir. Fransız basınında yer alan haberler içerik olarak şöyle sıralanabilir: Fransa’nın soykırımın inkarını suç sayan yasa tasarısı, ABD’de soykırım iddialarını içeren tasarılar, Dink cinayeti, Dink davası, Şafak ve Perinçek davası, Almanya’nın soykırım iddialarıyla ilgili tasarıları, Türk-Amerikan ilişkileri, Türk-Ermeni ilişkileri, Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye’nin iç ve dış meseleleri, Türkiye’nin komşuları ile sorunları ve ilişkileri, Türkiye’deki etnik gruplar gibi.

Fransız Parlamentosu’nda 12 Ekim 2006 tarihinde görüşülen “Ermeni Soykırımının inkârını suç sayan” yasa tasarısının oylanarak kabul edilmesi hususu yabancı basın-yayın organlarında yoğun bir biçimde ele alınır. Diğer ülke

basınlarında konuyla ilgili yayınlar gözönünde bulundurulduğunda Fransız basınında daha fazla haber yayınlanır. Bunu da Fransa'nın Ermenilerle ve Ermeni meselesindeki tarihi rolü ile birlikte düşünmek gerekir.

Fransız basınında Parlamento'daki oylama ile ilgili haberlerin yanısıra 1915 yılında sayısı 300 bin ile 1.5 milyon arasında değişen rakamlarda Ermeninin hayatını kaybettiği, bunun bir soykırım olduğu öne sürülmüştür. Batılı basın yayın organlarında ise, Türkiye'nin binlerce Ermeniye katlettiğini kabul ettiği ancak bunu soykırım olarak görmediği belirtilmiştir. Parlamentodaki oylamanın ardından çıkan haberlere bakıldığında Fransız basınının söz konusu kararı ifade özgürlüğüne sınırlama getirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Aynı kaygının uluslararası kuruluşlar tarafından da paylaşıldığı görülür. Basın yayın organlarında çıkan haberlerdeki ortak nokta olarak, yapılan oylamanın ve alınan kararların genel olarak seçim öncesi 450 bin Ermeni oyunu almaya yönelik bir taktik olduğu ve siyasi bir karar olduğu dikkat çeker.

Söz konusu kararın Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda attığı adımlara zarar verebileceği, Türkiye'nin tasarımı engellemek için bazen Fransa ile olan ekonomik ve siyasi ilişkilerini bir baskı aracı olarak kullandığı, ayrıca tasarının sadece Ermeni olayları değil geçmişte yaşanan başka olaylara da uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.

Tasarımın kendi içinde çelişkiler arz ettiği, Türkiye'nin Fransa için önemli bir müttefik olduğu vurgusunun da yapıldığı görülür. Uluslararası kuruluşlar AGİT, AB, Avrupa Parlamentosu gibi kuruluşların basın yoluyla Türkiye'yi eleştirdiği, öte yandan Parlamento'nun onayladığı tasarıya Fransız tarihçilerin de karşı koyduğu, bunun ifade özgürlüğüne büyük darbe olduğunu belirterek konunun tarihçilere bırakılması gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir.

Fransız basınında Ermeni iddialarıyla ilgili yayınlanan haberlerin diğer ülke basınlarına oranla daha fazla olmasında, bu ülkede yaşayan Ermeni nüfusunun yoğun olmasının yanısıra oldukça aktif olmaları da etkilidir. Fransa'nın ise Türkiye yönelik

bu tutumunda Türkiye'nin daha önceki kararlarda olduğu üzere kendisini protesto etmekten öteye gidemeyeceği yönündeki düşüncesinin önemli bir etkisi olmuştur. Ancak tüm bu gelişmelerin yanısıra Fransız basınında hareketle incelenen haberlerde çoğunlukla Türkiye'ye karşı bir önyargı olduğu gözlenmiştir. Kararlar karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepkilere çoğunlukla duyarsız kalan Fransız basınının buna karşın çoğu zaman Ermeni iddialarına geniş yer verdiği görülmüştür. ABD, İngiliz ve Alman basınında olduğu gibi Fransız basını da soykırım iddialarının Türkiye tarafından kabul edilmeden Türkiye'nin AB'ye üye olmasını gerektiğini düşünmektedir. Öte yandan gerek İstanbul'da ertelen Ermeni konferansı, gerekse, Dink, Şafak ve Pamuk davalarının ise Türkiye'yi yargılamak için Fransız yazarlara çok iyi bir fırsat verdiğini söylenebilir. Çünkü söz konusu yazarlar tarafından sık sık bu davalar nedeniyle Türkiye'de ifade özgürlüğü olmadığı, Türkiye'nin henüz demokratik bir ülke olmadığı vb. suçlamalarda bulunulmuştur.

Fransız basınından hareketle Fransız kamuoyunun sorunun çözümü noktasında diğer ülke basınlarında olduğu üzere Ermenistan'dan ziyade Türkiye'nin "ağabeylik" görevini yerine getirmesi gerektiği yönünde bir kanı da mevcuttur. Bu kanının oluşumunda kuşkusuz, Ermenistan'ın Hıristiyan bir ülke olması ile Fransa'nın kendi iç ve dış politik çıkarlarının bunu gerektirmesinin önemli bir katkısı bulunmaktadır.

III.4. İngiliz Basını

Ermeni soykırımı iddialarının resmi olarak kabul edilmediği ülkelerden biri İngiltere'dir. Bu nedenle İngiltere'nin geçmişten itibaren soruna yaklaşımı önemli bir fark yaratmaktadır. Fransa ve Almanya tarafından soykırım iddialarının resmen kabul edildiği ve ABD'de tarafından da 43 Eyalette bu yönde kararların alındığı göz önüne alındığında, İngiltere'nin yaklaşımının diğer Avrupa devletlerinden farklı olduğu görülür.

Avrupa basını kapsamındaki dönem aralığında İngiliz basını dördüncü sırada yer almaktadır. BYEGM arşivinde 1982-2007 tarihleri arasında 15 basın yayın

organı incelenmiştir. Bunlar *The Economist*, *BBC*, *Reuters*, *Financial Times*, *The Independent*, *The Guardian*, *The Observer*, *The Times*, *Londra Radyosu*, *International Herald Tribune*, *The Sunday Telegraph*, *The Daily Telegraph*, *Open Democracy*, *The Sunday Times* ve *Jane's Information Group*'dur. Ermeni iddialarıyla ilgili olarak söz konusu yayınlarda toplam 309 haber tespit edilmiştir.

İngiliz basınındaki yayın organlarından *The Times*, ilk kez 1875 yılında *The Daily Universal Register* adıyla günlük olarak Britanya'da yayın hayatına başlamıştır. Amacı, Amerika Bağımsızlık Savaşı sırasında korsanların eline düşen gemiler yüzünden mahvolan sigortacı John Walter'ın durumuna yardımcı olmaktı. Gazete kendini şöyle tanımlıyordu: “*Gününün belgesi, her tür bilginin sadık defteri; herhangi bir konuya saplanıp kalmamalı; aksine, her damağa yönelik bir şeyler içermelidir.*”⁸¹⁷ *The Times*'in editörlüğünü 1785–1803 yılları arasında John Walter, 1803–1812 yıllarında John Walter II, 1812–1816 döneminde John Stoddart, 1817–1841 yıllarında Thomas Barnes yapmıştır. Daha sonra uzun bir dönem editörlük görevini 1841–1877 arasında John Delane, 1877–1884'te Thomas Chenery ve 1884–1912'te ise George Earle Buckle yürütmüştür. 2007 yılından itibaren gazetenin editörlüğü James Harding tarafından yürütülmektedir.⁸¹⁸

Guardian Media Group bünyesinde yayın yapan *The Guardian*, ilk kez 1821 yılında John Edward Taylor yönetiminde yayın hayatına başlayan gazetenin adı 1959 yılına kadar *The Manchester Guardian* adı ile bilinmekteydi. 1964 yılından itibaren Londra merkezli yayına devam eden gazete bazı anket sonuçlarına göre politik açıdan özellikle sol kanada yakın okurlarca takip edilmekte ve gazetede ki makalelerin çoğunluğunun liberal ile sol kanat arası değişen politik bakış açılarını taşıdığı öne sürülmektedir.⁸¹⁹ Türkçe karşılığı *Bağımsız* olan *The Independent* gazetesinden de İngiliz basını çerçevesinde yararlanılmıştır. Sol bir çizgiyi izleyen gazete 1986 yılında Andreas Whittam Smith, Stephen Glover ve Matthew Symonds

⁸¹⁷ Martin Walker, *Basının Gücü*, Çev: Gülten Şen, Milliyet Yayınları, 1999, İstanbul, s.39-77, Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.thetimes.co.uk/tto/news>, http://en.wikipedia.org/wiki/The_Times, G.T.10.08.2010.

⁸¹⁸ <http://us.macmillan.com/author/jamesharding>

⁸¹⁹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.guardian.co.uk>

tarafından kurulmuş, Birleşik Krallık'da günlük olarak yayımlanmakta ve en geniş sirkülasyona sahip ulusal gazetedir.⁸²⁰

İngiliz basınında günlük gazetelerin dışında yararlanılan bir diğer kaynak da ekonomi gazeteleridir. Bu çerçevede *Financial Times* (FT)'de da Ermeni meselesiyle ilgili haberler yayımlanmıştır. Uluslararası İngiliz iş gazetesi olan *Financial Times*, Londra'da günlük olarak yayımlanmakta ve periyodik olarak 24 yerde basılmaktadır. *Financial Times*'in ana rakibi New York'ta basılan *Wall Street Journal* gazetesidir. James Sheridan ve kardeşi tarafından 1888 yılında kurulan *Financial Times*, uzun yıllar bu alanda en iyi olan diğer dört gazeteyle yarışmış ve sonunda 1945 yılında *Financial News*'in kurulmasıyla bunlar son bulmuştur. FT, iş ve mali haberleri yayınlamakta uzmanlaşmış ve alanında en iyisi olmayı başarmış bir gazetedir. Gazete ayrıca Londra Menkul Değerler Borsası (London Stock Exchange) ve dünya pazarlarında kullanılan tek mali gazete olma özelliğini de bulundurmaktadır.⁸²¹

Ekonomi gazeteleri bağlamında incelenen bir diğer gazete de *The Economist*'dir. Londra merkezli gazete "The Economist Newspaper Ltd."in sahibi olduğu haftalık haber, uluslararası ilişkiler ve ekonomi dergisidir. 1843 yılında James Wilson tarafından kurulmuştur. *The Economist* kendisini bir gazete olarak tanımlasa da dergi formatında basılan bir yayındır.⁸²²

Çalışma kapsamında günlük gazetelerin yanısıra *The Guardian Weekly* gibi haftalık yayınlanan İngiliz gazetelerinden de yararlanılmıştır. Türkçe karşılığı *Gözlemci* olan *The Observer*, ilk kez W.S. Bourne tarafından 1791'de yayın hayatına başlamıştır. İngiltere'de Pazar günleri yayımlanmakta olan gazete liberal/sosyal demokrat bir çizgidedir.⁸²³

İngiliz basınında bazı haber ajanslarından da yararlanılmıştır. Dünya çapında gazetelere ve uydu yayınlarına yolladığı haber raporları ile tanınan *Reuters* önemli

⁸²⁰ Gazetenin Resmi Sitesi: <http://www.independent.co.uk> , G.T. 10.08.2010.

⁸²¹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.ft.com/home/uk>, G.T.10.08.2010.

⁸²² Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.economist.com>, G.T.10.08.2010.

⁸²³ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://observer.guardian.co.uk>, G.T.10.08.2010.

bir İngiliz haber ajansıdır. Buna rağmen haber raporlarından elde ettiği gelir, toplam gelirin sadece %10'unu oluşturmaktadır. Şirket temelde borsalardan finansal bilgiler ve ticari ürünlerin bilgilerini tedarik etmeye odaklanmıştır. 1850 yılında Paul Julius Reuter tarafından Almanya'nın Aachen kentinde kurulmuştur.⁸²⁴

Gazete ve dergilerin dışında radyo ve televizyon yayınlarından da yararlanılmıştır. Özellikle *BBC* ve *Londra Radyosu'nda* Ermeni meselesiyle ilgili oldukça fazla habere yer verilmektedir. İngiltere'de devlet desteğiyle çalışan ve kısa adı *BBC* olan *British Broadcasting Corporation*'un kurucusu John Reith'dir. 1930'lu yıllarda John Logie Baird önderliğinde radyo yayınından ilk televizyon yayınına başlanmıştır. 1940'lı yıllarda ise II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle *BBC* radyosunun haberleri dinleyici sayısında ciddi bir artışın yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönem *BBC* yayınlarının objektif ve bağımsız oluşu dünya gazetecilik tarih için de bir kırılma noktası oluşturmuştur. 1950'li ve 1960'lı yıllarla birlikte *BBC* televizyonu giderek daha fazla radyonun yerini almaya başlamıştır. 1990 yılında dijital yayına geçen *BBC*, 2000'li yıllarda ise giderek globalleşen bir yayın kuruluşu haline gelmiştir.⁸²⁵

Ermeni iddialarıyla ilgili olarak *BYEGM* arşivinde İngiliz basınına dair 3 Ocak-30 Aralık 1989 yılına ait 52 haber yer almıştır. “*Osmanlı Arşivleri Açılacak*” başlıklı ilk haberde dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın Ermeni iddialarının kapsamlı bir araştırmasının yapılabilmesi için arşivlerin araştırmacıların hizmetine açılacağı konu edinilmiştir.⁸²⁶ Aynı konuyla ilgili olarak *Reuter*'de yayınlanan haberde de Türkiye'nin arşivleri açarak soykırımı iddialarını çürütmeyi amaçladığı dile getirilmiştir.⁸²⁷ *The Guardian*'de aynı konuya “*Osmanlı'nın aleyhindeki katliam suçlamalarından kurtulma çabası*” ifadeleriyle yer vermiştir. Benzer içerikli haberler

⁸²⁴ Haber Ajansının Resmi Web Sitesi: <http://www.reuters.com>, <http://en.wikipedia.org/wiki/Reuters>, G.T. 10.08.2010.

⁸²⁵ *BBC* Resmi Web Sitesi: <http://www.bbc.co.uk>, <http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc>, G.T.10.08.2010.

⁸²⁶ “*Osmanlı Arşivleri Açılacak*”, *Reuter*, 3 Ocak 1989, *BYEGM* Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-2,

⁸²⁷ “*Türkiye, Osmanlı Arşivlerini Açmakla Ermeni Soykırımı İddialarını Çürütmeyi Ümit Ediyor*”, *Reuter*, 3 Ocak 1989, *BYEGM* Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.2-3,

Londra Radyosu ve BBC’de de yer almıştır.⁸²⁸ Osmanlı arşivlerinin açılması söz konusu dönemde İngiliz basınında oldukça yankı bulmuş ve bu konuda bazı mülakatlara yer verilmiştir. Örneğim, Ermeni Ekonomist Arman Kuyumcuyan ile arşivlerin açılması konulu uzun bir röportaj gerçekleştirilmiştir. Kuyumcuyan arşivlerin açılmasının tek başına yeterli olamayacağı, açılan arşivlerde de araştırmacıların tamamen Türk tezlerini savunan belgeleri bulabilecekleri, Ermeni soykırımının 1890’dan başlayıp 1920’li yıllara kadar devam ettiğine dikkat çekmiştir. Konuyla ilgili Mümtaz Soysal ise röportajında ortaya çıkan katliamların aslında 19.yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan milliyetçilik akımı ve I. Dünya Savaşı’nın şartları nedeniyle meydana geldiğinin, 1915 Olayları’nın Nazi Almanya’sının Yahudilere uyguladığı soykırım ile aynı kefeye konmaması gerektiği yönünde olmuştur.⁸²⁹

Londra Radyosu’nda Mesut Yılmaz’ın arşivlerin açılmasıyla ilgili habere geniş yer verilerek konuyla ilgili yabancı tarihçilerin görüşüne de değinilmektedir. Konuyla ilgili Washington’daki Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Dr. Heath Lowry’nin gelişmeyi cesaret verici olarak değerlendirdiği, ancak Genelkurmay Başkanlığı arşivinin de açılması gerektiğine vurgu yaparken, Türkiye uzmanı Andrew Mango ise ortaya çıkacak yeni belgelerin özellikle Ermeni tezine yakın tarihçilerin ilgisini çekeceğinin altını çizmiştir.⁸³⁰ Arşivlerin açılması hususunun Londra Radyosu’nda geniş yer aldığı, bazı bilim adamlarının bütün belgelerin kullanıma açılıp açılmayacağıyla ilgili endişelerinin bulunduğunu, arşivlerin sadece konuyla ilgili araştırma yapan tarihçilere açılmasının tepki aldığı ifade edilmiştir.⁸³¹ Londra Radyosu’nda bu kez Türk Hükümeti’nin ABD’de yaşayan Ermenileri Sovyet

⁸²⁸ “Türkiye, Osmanlı Arşivlerini Açıyor”, The Guardian, 3 Ocak 1989, s.4-5, “Osmanlı Arşivi Tarihçilere Açılıyor”, Londra Radyosu, 3 Ocak 1989, s.6, “Türkiye, Osmanlı Arşivlerinin İncelenmesine İzin Veriyor”, BBC, 3 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6-8.

⁸²⁹ “Osmanlı Arşivleri Konusunda Kuyumcuyan ve Soysal İle Yapılan Mülakat”, BBC, 3 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-10.

⁸³⁰ “Osmanlı Arşivlerinin Açılmasına Yabancı Tarihçilerin Tepkileri”, Londra Radyosu, 3 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-14.

⁸³¹ “Arşiv Tartışmalarının Sonuçlanacağı Umuluyor”, Londra Radyosu, 4 Ocak 1989, “Osmanlı Arşivlerinin Açılması Kararına Tepkiler”, Londra Radyosu, 4 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-18.

Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki deprem dolayısıyla bu felaketin yarattığı sempatiden yararlanmaya çalışmakla suçladığı konu edinilmiştir.⁸³²

Reuter da, açılacak olan arşivin Ermeni sorunuyla ilgili çalışacak araştırmacılara büyük bir kaynak sağlayacak nitelikte olduğuna dikkat çekmiştir.⁸³³ *BBC* ise arşivlerin açılması kararının tarihçiler arasında memnuniyetle karşılandığını dile getirmiştir.⁸³⁴ 1989 yılının Mayıs ayına gelindiğinde, *Reuter* haber ajansında bu kez 100 milyon belgeyi içeren arşivin kullanıcıların hizmetine açıldığı konu bir haber yayımlanmıştır.⁸³⁵ *The Guardian* ise Türkiye'nin kullanıma açtığı Osmanlı arşivlerinin aslında konuyla ilgili tüm belgeleri kapsamadığı, yine de Türkiye'nin diğer ülkeler ile ilişkilerini etkileyebilecek belgeleri ortaya koyması bakımından dikkate değer olduğunu, fakat belgeleri kullanma izninin sınırlı sayıdaki kişilere verilmesinin eleştirdiğini söylemek mümkündür.⁸³⁶ Bu yönüyle gerek İngiliz gerekse ABD basını Türkiye'nin arşivlerini açmasını olumlu karşılayarak, Türkiye'yi destekleyen haberler yayınlamışlardır.

Londra Radyosu'nda ayrıca, ABD'de 24 Nisan'ın 1915-1923 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu ile Ermeniler arasında yaşanan olayların resmen anılacağı gün olarak kabul edilmesi için ABD Kongresi'nde yürütülen çalışmaların Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve Türkiye'nin konuyla ilgili olarak ABD'yi uyardığı dile getirilmiştir.⁸³⁷ ABD Kongresi'ne sunulan tasarıyla ilgili olarak Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Başkan George Bush'a bir mektup gönderdiği ve iki

⁸³² "Türk Hükümeti, ABD'deki Ermeni Toplumunu Suçladı", *Londra Radyosu*, 6 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

⁸³³ "Arşivler, Osmanlı Mirasının İhtişamını Yansıtıyor", *Reuter*, 11 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-32.

⁸³⁴ "Osmanlı Arşivleri", *BBC*, 24 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-40.

⁸³⁵ "Türkiye, 100 Milyon Kadar Belgeyi İçeren Osmanlı Arşivini Açtı", *Reuter*, 12 Mayıs 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53.

⁸³⁶ "Türkler, Ermeni Arşivlerini Kısmen Açıyor", *The Guardian*, 17 Mayıs 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.57-58.

⁸³⁷ "ABD İle Türkiye Arasında Soğuk Rüzgarlar", *Londra Radyosu*, 11 Ekim 1989, s.70-71, "Ermeni Tasarısı, Türkiye-ABD İlişkilerinde Yeni Bir Gerginliğe Yol Açtı", *Londra Radyosu*, 11 Ekim 1989, "Türkiye, Ermeni Tasarısı Konusunda ABD'yi Uyardı", *Reuter*, 11 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70-73.

ülke ilişkilerinin tasarıdan olumsuz etkileneceği ifade edilmiştir.⁸³⁸ Tasarıyla ilgili Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Murat Sungar ile yapılan söyleşide benzer şekilde tasarının iki ülke ilişkilerine etkisi ve tasarının onaylanmasının Ermeni terörizmini doğrudan destekleyeceği konuları üzerinde durulmuştur.⁸³⁹

İngilizlerin Ermeni Sorunu'na olan ilgisi sadece Türkler ve Ermenilerle sınırlı kalmamış, ABD'de Ermenilerle ilgili olarak görüşülen kararlar da İngiliz basınında geniş yer verilmiştir. Aslında bu tutum sadece ABD basını ile değil diğer ülke basınlarında da izlendiğini Ermeni meselesiyle ilgili önemli bir gelişme karşısında neredeyse tüm dünya basınının kimi uzun kimi kısa olmak üzere konuya dair haberlere yer verdiğini söylemek mümkündür.

ABD Senatosu'na sunulan kararın Adalet Komisyonu'nda kabul edildiği, Türkiye'nin konuyla ilgili ABD yönetimine baskı uyguladığı ve Türkiye'nin tasarıya karşı bir kampanya başlattığı haberleri yer almıştır.⁸⁴⁰ Londra Radyosu'nda bu kez tasarının ABD Senatosu tarafından kabul edildiği ancak kararın Türkiye ile ilişkilere etkisi konusunda çekinceleri olduğu dile getirilmiştir.⁸⁴¹ *Reuter*, ABD Kongresi'nin Türkiye'yi hayal kırıklığına uğrattığını, kongrenin ise önemli bir NATO müttefiki olan Türkiye'nin gücenmemesini ümit ettiklerini konu edinmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye ile ilişkiler nedeniyle tasarıya karşı çıktığı ve tasarının iki ülke ilişkilerinde gerginliğe neden olduğu belirtilmiştir. Tasarının kabul edilmesinin ardından Türkiye'nin ABD yönetiminin bu tavrını nasıl değerlendirdiğine dair gazeteci Nur Batur'la gerçekleştirilen söyleşiyeye de yer verilmiştir. Batur, ABD Başkanı ve Dışişleri Bakanlığı'nın tasarıya karşı olmasına rağmen onaylanmasının

⁸³⁸ “Evren, Bush'a Gönderdiği Mektupta, Ermeni Yanlısı Kararın Kongre'de Onaylanmasının Önlenmesini İstedi”, *Reuter*, 13 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76-77.

⁸³⁹ “Ermeni Tasarısı İle İlgili Murat Sungar'la Yapılan Söyleşi”, *Londra Radyosu*, 13 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.79-80.

⁸⁴⁰ “Ermeni Karar Tasarısı, ABD Senatosu Adalet Komisyonu'nda Kabul Edildi”, *Reuter*, 18 Ekim 1989, s.84, “Türkiye, Ermeni Tasarısının Durdurulması İçin ABD Yönetimi'nin Etkili Tutum İzlemesini İstedi”, *Reuter*, 18 Ekim 1989, s.84-85, “Türkiye, Karşı Kampanya Başlattı”, *Reuter*, 18 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.87-88.

⁸⁴¹ “Ermeni Karar Tasarısı Kabul Edildi”, *Londra Radyosu*, 18 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.94.

Bush yönetiminin geç harekete geçmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.⁸⁴² ABD Senatosu'nun kararıyla ilgili olarak Türkiye'nin Bush yönetimini suçladığı, tasarının onaylanmasını ABD'deki Yahudi lobisinin engellediği, öte yandan İsrail Başbakanı İzhak Şamir'in ise tasarıya karşı durmayacakları yönünde açıklamada bulunduğu ifade edilmiştir.⁸⁴³

Yahudi lobisinin Ermeni iddialarıyla ilgili tasarımı engelleme yönünde çaba sarf ettiklerini açıklamalarının İsrail yönetimini zor durumda bıraktığını, Yahudi lobisinin bu tutumunda soykırımın sadece kendi toplumlarına has bir olay olarak görmelerinin ve Türkiye ile ilişkilerinin önemli olduğuna işaret edilmiştir. ABD Senatosu'ndaki tasarı beraberinde ABD'ye yönelik bir takım yaptırımları da ortaya çıkardığı ve bunların İncirlikteki keşif uçuşları sayısının azaltılması, Amerikan F-16 uçaklarının Konya'da eğitim uçuşlarının durdurulması, İncirlik hava üsündeki askeri uçak sayısının azaltılması olduğu iddia edilmiştir.⁸⁴⁴ Türkiye'nin ABD'ye yönelik yaptırımları gündeme getirmesiyle beraber ABD yönetiminin endişelerinin artmaya başladığını, ABD Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray ve NATO'nun Türkiye'nin Ermeni tasarısına karşı aldığı kararları üzüntü ile karşıladıkları görüşmektedir.⁸⁴⁵ Türkiye'nin ABD'ye yönelik yaptırımları karşısında ABD yönetiminin ise kısıtlamaların kaldırılması yönünde Türk hükümetine çağrıda bulunurken Türkiye ise ABD ile Savunma ve Ekonomik işbirliği konularındaki antlaşmalarını yeniden gözden geçireceğini açıklamıştır.⁸⁴⁶

⁸⁴² "ABD Dışişleri Bakanlığı, Ermeni Tasarısına Karşı Çıkıyor", Londra Radyosu, 19 Ekim 1989, s.98, "Ermeni Tasarısının Senato Adalet Komisyonu'ndan Geçmesi Türk-Amerikan İlişkilerinde Gerginliğe Yol Açtı", Londra Radyosu, 19 Ekim 1989, s.98-99, "Türkiye, Ermeni Tasarısı Konusundaki Amerikan Yönetiminin Tavrını Nasıl Değerlendiriyor", Londra Radyosu, 19 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.100-101.

⁸⁴³ "Türkiye, Bush Yönetimini, Ermeni Tasarısı Konusunda Aktif Bir Şekilde Gayret Göstermemekle Suçluyor", Londra Radyosu, 22 Ekim 1989, s.108-109, "Ermeni Tasarısına, Türkiye'nin Tepkisi Ardından, Yahudi Lobisinin Engel Olmaya Çalıştığı Anlaşıldı", Londra Radyosu, 22 Ekim 1989, s.110-111, "Şamir, Ermeni Tasarısına Karşı Durmayacağını Söyledi", Reuter, 23 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.111-112.

⁸⁴⁴ "Ermeniler Konusunda İsrail'in Yaptığı Gaf", The Guardian, 25 Ekim 1989, s.112-113, "Türkiye, Amerikan Üslerine Yaptırımlar Getiriyor", The Guardian, 26 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.113-114.

⁸⁴⁵ "Türkiye'nin İleri Sürdüğü Önlemler, Amerikan Yönetimini Endişelendirdi", Londra Radyosu, 26 Ekim 1989, s.120-121, "Türkiye, Geçici Önlemler Alacağını Bildirdi", Reuter, 27 Ekim 1989, s.122-123, "Türkiye, Bush Yönetiminin Ermeni Tasarısına Karşı Aktif Olmasını İstedi", Reuter, 27 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.123-124.

⁸⁴⁶ "Washington, Kısıtlamaların Kaldırılmasını İstedi", Londra Radyosu, 27 Ekim 1989, s.124, "Türkiye'nin ABD İle Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşmasını Yeniden Gözden Geçireceği

Londra Radyosu'nda yapılan bir yayında tasarıyla ilgili siyasetçiler ve tarihçiler arasında bazı görüş farklılıklarının bulunduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda konuyla ilgili olarak Andrew Mango, Nilüfer Yalçın, Richard Hovanisyan, Büyükelçi İsmail Soysal, Christopher Ropper, Metin Toker ve Justin McCarthy'nin görüşlerine yer verilmiştir. McCarthy, tasarının Ermeni milliyetçilerinin görüşünü yansıttığını, Hovvanisyan ise 1915 Olayları'nın tehcir olarak tanımlanamayacağını, konuyla ilgili tartışmaların soykırımın varlığı ya da yokluğu olmaması gerektiği, önemli olan soykırımın nedenlerinin ve sonuçlarının incelenmesi olduğu yönünde beyanatta bulunmuştur.⁸⁴⁷

Tasarıya karşı girişimlerde bulunan Yahudi lobisinin ABD Senatosu Cumhuriyetçi Lideri Robert Dole tarafından eleştirildiği, bu girişimin arkasında aslında İsrail Elçiliğinin bulunduğunu iddia etmiştir.⁸⁴⁸ Tasarıyla ilgili Türkiye'nin ABD'yi yeniden uyardığı, öte yandan Türk yetkililer tarafından PKK ve Ermeniler arasında bir bağlantı olduğu yönünde açıklamada da bulunulmuştur.⁸⁴⁹ Londra Radyosu'nda Türk Hükümeti'nin Kongre'deki tasarımı durdurmak için aldığı tedbirlerin Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir gerginliğe neden olduğu konu edinilmiştir.⁸⁵⁰

The Independent gazetesinde PKK ile Ermeniler arasında bir bağ olduğu yönünde haberlerin yer aldığı, ancak Batılı diplomatların bunun gerçekliğinin sorgulanması gerektiğini ifade ettikleri belirtilmiştir.⁸⁵¹ 1989 yılına ait son haber,

Bildiriliyor”, Londra Radyosu, 29 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.127.

⁸⁴⁷ “Ermeni Soykırımına İlişkin Tasarıya Karşı, Siyasetçilerde Olduğu Gibi, tarihçiler Arasında da Görüş Farklılıkları Var”, Londra Radyosu, 29 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.127-133.

⁸⁴⁸ “Dole, Ermeni Tasarısına Karşı Lobicilik Yapan Yahudileri Eleştirdi”, Reuter, 4 Kasım 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.139-140.

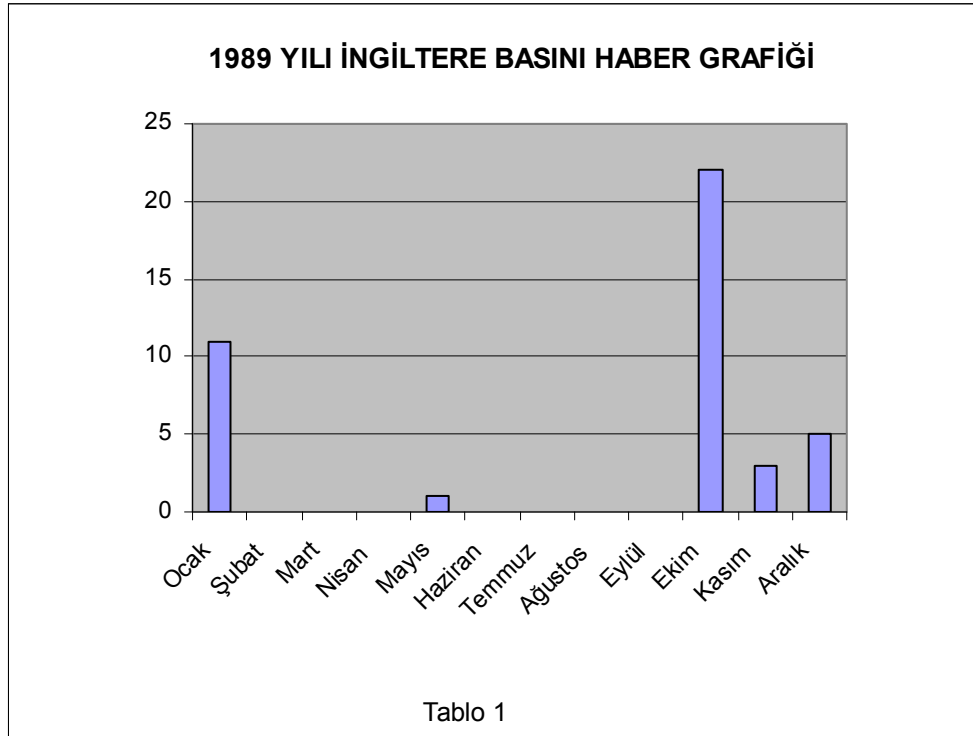
⁸⁴⁹ “Türkiye, Ermeni Tasarısı Konusunda ABD'yi Bir Kez Daha Uyardı”, Reuter, 19 Kasım 1989, s.153-154, “Aksu, Kürt Asileri, Ermeni Gerillalar İle İşbirliği Yapmakla Suçladı”, Reuter, 28 Kasım 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.156.

⁸⁵⁰ “Türk-Amerikan İlişkilerinde Yeni Bir Gerginlik”, Londra Radyosu, 1 Aralık 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.157.

⁸⁵¹ “Türkiye'deki Çarpışmalarda Etnik Ermeniler Öldürüldü”, *The Independent*, 5 Aralık 1989, “Türkiye, Ermenilerle Kürtlerin Güç Birliği Yaptıklarını Öne Sürdü”, Reuter, 6 Aralık 1989, s.159-160, “Türkiye'nin PKK İle ASALA'nın Birlikte Hareket Ettiği Şeklindeki Açıklamaları Batılı

yine *Londra Radyosu*'nda yayınlanmıştır. Sovyet Ermenistan'ının, Türkiye-Sovyetler Birliği sınırının geçersiz olduğunu belirtep, Türkiye'den toprak talebinde bulunmasının ardından, Türkiye'nin ciddi tepki gösterdiği, konuyla ilgili Ankara'daki bir Sovyet yetkilisinin Türkiye'ye güvence verirken, öte yandan Azerbaycan konusunda ise Türkiye'yi uyardığı belirtilmiştir. Konuyla ilgili olarak Sovyet yetkilisi kendilerinin Türkiye'den herhangi bir toprak taleplerinin bulunamayacağı yönündeki resmi açıklamasının metnini burada vermekte yarar vardır:

*“Çeşitli cumhuriyetler, bazen anayasamız ve yasalarımıza aykırı kararlar alabiliyorlar. Yeni kurulan Anayasa Komisyonu, bu tür çelişkileri düzeltmeye çalışıyor. Ancak şunu açıkça söyleyebilirim ki, SSCB'nin, Türkiye'den toprak talebi yoktur ve gelecekte de olmayacaktır. Ermenistan, Sovyetler Birliği içinde bulunduğu sürece, Türkiye'ye karşı toprak talebi olamaz. Sovyet sınırları ile ilgili konularda ağırlık Sovyet yüksek organlarına aittir.”*⁸⁵²

Diplomatları İkna Edemedi”, *Londra Radyosu*, 7 Aralık 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.160-162.

⁸⁵² “Sovyet Yetkili, Türkiye'ye Güvence Verdi”, *Londra Radyosu*, 26 Aralık 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.166-167.

1989 yılında İngiliz basınında özellikle Ocak, Ekim ve Aralık aylarında ciddi bir artış görülmektedir. Aslında normal şartlarda bu dönem basınında günümüzde olduğu gibi Nisan ve Mayıs aylarında bir artışın olması gerekirdi ancak bu aylarda neredeyse konuya dair hiç haberin yayınlanmamış olması iki hususa işaret etmektedir. Birincisi 1989 yılında halen Ermenistan'ın Sovyet Cumhuriyeti olması, ikincisi ise 1980'li yıllarda konunun henüz diaspora tarafından etkin bir biçimde çeşitli ülke gündemine taşınmamış olunmasıyla bağlantılandırılabilir.

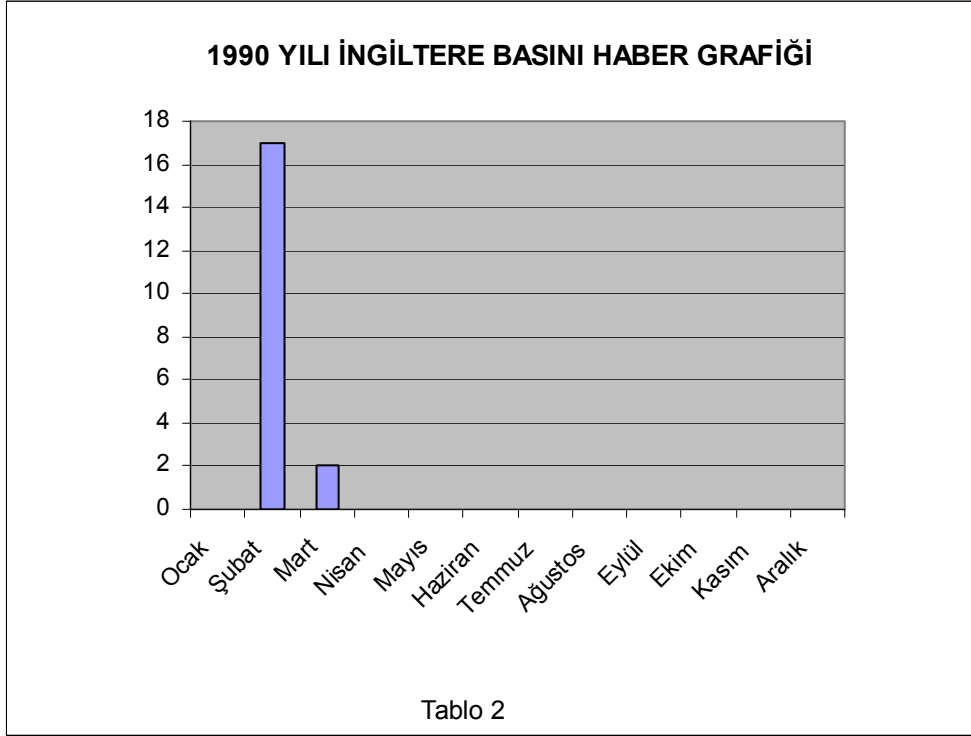
1990'da yılında Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ile ABD Dışişleri Bakanı arasında tasarıyla ilgili gerçekleştirilen görüşmeye yer verilmiştir. Yine Londra Radyosu'nda tasarının Washington'da nasıl karşılandığıyla ilgili bir röportaj yayınlanmıştır. ABD'de tasarının görüşülmesiyle birlikte Türk diplomatlarının ilgili Senatörlere tasarının reddedilmesi yönünde mektuplar gönderdiği ve tasarının iki ülke ilişkilerine olan etkisi üzerinde durulmuştur.⁸⁵³ Cumhuriyetçi Azınlık lideri Robert Dole'ün ABD Senatosunda görüşülen tasarının kabul edilmesi çağrısında bulunduğu, ABD'li Senatör Sam Nunn'un ise tasarının Türk-Amerikan ilişkilerine zarar vereceğine işaret ettiği, yine tasarının lehinde ve aleyhinde olan senatörlerle bir oylama yapılacağı belirtilmiştir.⁸⁵⁴

Tasarıyla ilgili Yunan lobisinin Ermeni tarafını tutarken, İsrail lobisinin ise Türkiye'den yana bir tutum sergilediğini, yine ABD'deki birçok ihracat ve güvenlik sektöründeki firmaların Türkiye ile ilişkileri göz önünde bulundurarak tasarı aleyhinde görüş beyan ettikleri belirtilmiştir. Türkiye'nin tasarıyla mücadele konusunda kararlı olduğunun da belirtildiği Londra Radyosunda ayrıca ABD'de tasarının oylanması için gereken çoğunluğun sağlanamaması ve durdurulmasının

⁸⁵³ "Yılmaz-Baker Görüşmesinde Ermeni Karar Tasarısı Ele Alındı", Londra Radyosu, 13 Şubat 1990, s.1-2, "Ermeni Tasarısı Hakkında Gazeteci Turan Yavuz İle Yapılan Mülakat", Londra Radyosu, 18 Şubat 1990, s.2-4, "Ermeni Karar Tasarısının Görüşülmesine Başlanacak", Londra Radyosu, 2 Şubat 1990, s.7-8, "ABD Senatosu, Ermeni Soykırımı Tasarısını Görüşmeye Başladı", Londra Radyosu, 21 Şubat 1990, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁸⁵⁴ "Dole, Ermeni Tasarısının Kabul Edilmesi Çağrısında Bulundu", Reuter, 21 Şubat 1990, s.14-15, "Türkiye-ABD İlişkileri Zedelenebilir", Reuter, 22 Şubat 1990, s.21, "ABD Senatosu'nda Usul Oylaması", Londra Radyosu, 22 Şubat 1990, s.22-23, "ABD Senatosu, Ermeni Karar Tasarısını Geri Çevirdi", Reuter, 22 Şubat 1990, s.27-29, "Türkiye, Tasarının Geri Çevrilmesi Konusunda İhtiyatlı", Reuter, 23 Şubat 1990, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37-38.

Türkiye’de memnuniyetle karşılandığı, ancak Robert Dole’ün bu konudaki mücadelesini devam ettireceği de açıklanmıştır.⁸⁵⁵

1990 yılında, 1989’den farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu kez Şubat-Mart aylarında Ermeni meselesiyle ilgili haberlerde ciddi bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu aylarda, ABD Senatosu’nda görüşülen tasarılar haberlerin sayısının artmasında etkili olmuştur. Yine burada da Nisan ve Mayıs aylarında konuyla ilgili herhangi bir haberin yayınlanmamış olması dikkat çekicidir.

ABD Meclisi’nde görüşülen karar 2000 yılı basınında da yer almış ve tasarının Türk-ABD ilişkilerine etkisi ele alınmıştır. *Reuter*’da ise tasarıyla ilgili

⁸⁵⁵ “Türkiye, Ermeni Tasarısı İle Mücadeleye Kararlı”, Londra Radyosu, 23 Şubat 1990, s.42-43, “Türkiye, Ermeni Tasarısı İle Mücadeleye Kararlı”, Londra Radyosu, 23 Şubat 1990, s.43-44, “Karar Tasarısı Türkiye’ye Rahat Nefes Aldırdı”, Londra Radyosu, 24 Şubat 1990, s.46-47, “Senato’daki Oylamanın Sonucu, Türkiye’yi Memnun Etti”, Londra Radyosu, 24 Şubat 1990, s.47, “Ermeni Tasarısı İle İlgili İkinci Oylamada Yine Sonuç Alınamadı”, Londra Radyosu, 28 Şubat 1990, s.52, “ABD Senatosu, Ermeni Tasarısını Yine Durdurdu”, Reuter, 28 Şubat 1990, s.53, “Türkiye, ABD Aleyhtarı Tedbirleri Gözden Geçirecek”, Reuter, 28 Şubat 1990, s.55-56, “Ankara, Karadan Memnun”, Londra Radyosu, 28 Şubat 1990, s.60-61, “Türkiye, ABD’ye Karşı Uyguladığı Bir Dizi Yaptırımı Kaldırdı”, Londra Radyosu, 1 Mart 1990, s.65-66, “Ermeni Tasarısı, Türkiye’nin Dış Politika Gündeminde”, Londra Radyosu, 4 Mart 1990, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.74.

olarak Başbakan Ecevit'in ABD'ye yönelik sert bir açıklamada bulunduğu ve tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceğine işaret edilmiştir. Yine tasarıyla ilgili olarak tarihçi Mete Tuncay ile bir röportaj gerçekleştirildiği ve Tuncay'ın Osmanlı arşivlerinde 1915 Olayları'nı soykırım olarak kanıtlayacak herhangi bir belgenin çıkacağına ihtimal vermediği görülmektedir. Tuncay'ın ayrıca, ABD Temsilciler Meclisi'nde bu yönde bir kararın görüşülmesinin de yanlış olduğunu ve konunun tarihi bir mesele olduğunu dolayısıyla siyasetçilerin bu konuda karar vermemesi gerektiği dile getirilmiştir. ABD Senatosu'nda görüşülen tasarıya ABD medyasında fazla ilgi gösterilmezken Türk basınında bunun aksine sert başlıkların atıldığı, Türk diplomatların konuyu talihsiz bir gelişme olarak değerlendirdiği ifade edilmiştir. Ayrıca tasarıyla ilgili olarak Türkiye'nin müttefiki ABD'yi cezalandırma yönteminin de pek doğru bir karar olmadığı yönünde bir yoruma yer verilmiştir.⁸⁵⁶

BBC kaynaklı olarak, Clinton yönetiminin ABD Temsilciler Meclisi'ndeki tasarımı engellemeye çalıştığı, ABD yönetiminin de tasarıya karşı çıktığı, Ermenistan yönetiminin ise tasarıyla ilgili gelişmelerden memnun olduğu öte yandan Genel Kurmay Başkanlığının konuyla ilgili olarak ABD'yi eleştirdiği ifade edilmiştir.⁸⁵⁷ Temsilciler Meclisi'ndeki tasarının oylanması yüzünden ABD meclisinde siyasetler arasında gerginlik yaşandığı, konunun ABD Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler ve İnsan Hakları Alt Komitesi'nde de görüşülmeye başlandığı ve komitenin tasarımı görüşmeyi ertelediği, Türkiye'nin tasarıyla ilgili ABD'yi uyardığı ve TBMM'nin tasarıyla ilgili olarak ABD'yi kınayan bir önerge kabul edildiği belirtilmiştir.⁸⁵⁸

⁸⁵⁶ “ABD Temsilciler Meclisi'nde Ermeni Soykırımı Üzerine Tartışmalar”, *BBC*, 15 Eylül 2000, s.6, “Başbakan Ecevit, Soykırım Tasarısının Kabul Edilmesini Sert Bir Biçimde Eleştirdi”, *Reuter*, 23 Eylül 2000, s.6-7, “ABD Temsilciler Meclisi Alt Komitesince Kabul Edilen Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı ve Bu Konudaki Gelişmelerle İlgili Olarak Tarihçi Mete Tuncay'la Yapılan Bir Söyleşi”, *BBC*, 25 Eylül 2000, s.7-8, “Ermeni Tasarısı: Türkiye'de Duygusal Çalkantı”, *Reuter*, 25 Eylül 2000, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.*

⁸⁵⁷ “Clinton Yönetim, ‘Ermeni Soykırımı’ Tasarısına Muhalefetini Sürdürüyor”, *BBC*, 26 Eylül 2000, s.6-7, “ABD Yönetimi, Türkiye'ye Yönelik Suçlamalara Karşı Çıktı”, *Reuter*, 26 Eylül 2000, s.7, “ABD Dışişleri Bakanlığı, Ermeni Soykırımı İle İlgili Tasarısının Temsilciler Meclisi Alt Komitesi'nde Kabul Edilmesini Eleştirdi”, *BBC*, 26 Eylül 2000, s.7-8, “Ermenistan, ABD Temsilciler Meclisi Alt Komitesi'nin, Soykırım İddialarına İlişkin Kararını Memnunlukla Karşıladi”, *Reuter*, 26 Eylül 2000, s.8, “Türk Genelkurmay Başkanı, Ermeni Karar Tasarısı Hakkında ABD'yi Eleştirdi”, *Reuter*, 27 Eylül 2000, s.8-9, “Türkler, Ermeni Tasarısını Protesto Etti”, *International Herald Tribune*, 27 Eylül 2000, s.9, “Türkiye, Ermeni Soykırım Tasarısının Kabul Edilmesinden Dolayı Kızgın”, *BBC News*, 27 Eylül 2000, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.*

⁸⁵⁸ “ABD Temsilciler Meclisi'ndeki Ermeni Karar Tasarısının Oylanması Yüzünden Siyaset Arenası Toz Duman”, *Reuter*, 28 Eylül 2000, s.10-11, “Ermeni Soykırım Tasarısı, Uluslar arası İlişkiler

İngiliz basınında, ABD’de Ermeni iddialarıyla ilgili gelişmeler yakından takip edilmektedir. Bu yönüyle İngiliz basınının konuya müdahil olmaktan ziyade izleyici olmayı tercih ettiği söylenebilir.

Uluslararası İlişkiler Komitesi’nin Türkiye aleyhindeki tasarımı kabul ettiği, tasarının doğuracağı sonuçlar, Türkiye’nin tasarımıyla ilgili gösterdiği tepkiler, Türk milletvekillerinin ABD’ye yönelik uyarıları da konu edinilmiştir. Yine Türk milletvekillerinin ABD Temsilciler Meclisi’ndeki gelişmelerle ilgili olarak ABD’yi uyardığı, ABD yönetiminin ise tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşündüğünü, Türkiye’nin ABD’nin tasarımı kabul etmesi halinde Saddam Hüseyin’e karşı oluşturulan ittifaktan ayrılacağını, Irak’ta ABD’yi desteklemeyeceğini, tasarının Türkiye-Ermenistan ilişkilerini de olumsuz etkilediği dile getirilmiştir.⁸⁵⁹

2000’li yıllardan itibaren ABD Senatosu’nda sıkça gündeme gelmeye başlayan Ermeni karar tasarılarının düzenli olarak İngiliz basınında da yayınlanmakta ve tasarının iki ülke ilişkileri üzerindeki olası etkileri değerlendirilmektedir.

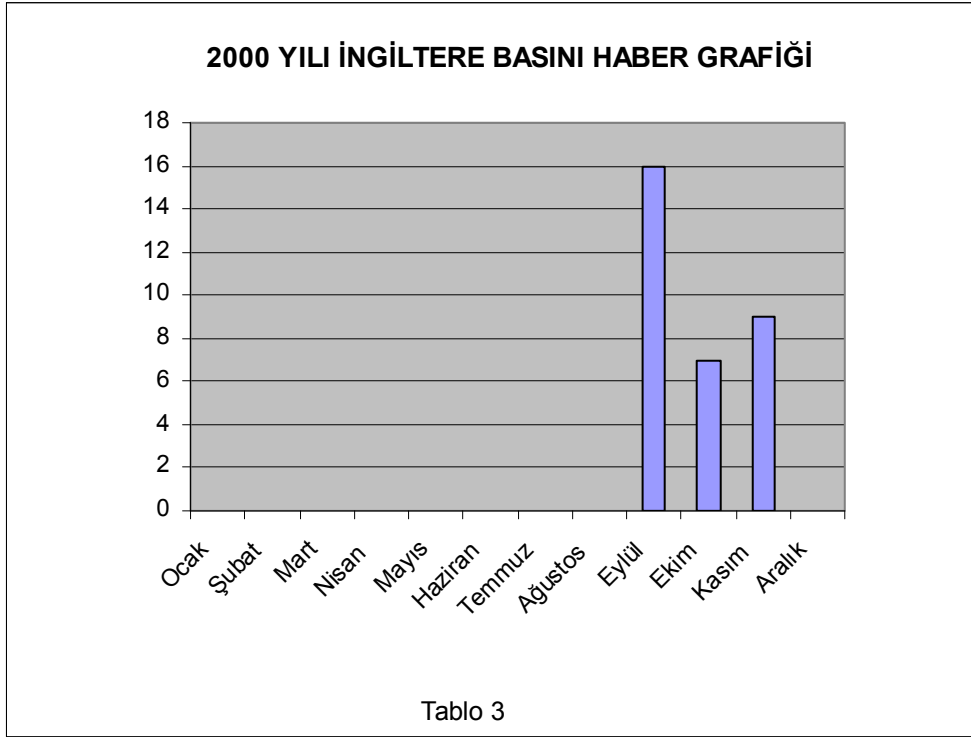
İngiliz basınında 1915 Olayları dolayısıyla sadece Türklerin değil ABD ve İsraili Yahudi liderlerin, Avrupa Yahudilerinin acılarının eşsiz olduğunu ifade ederek suça ortak oldukları da dile getirilmiştir. Ermeni tasarısının bu kez Fransız Senatosu’nda gündeme gelerek kabul edildiği, Türkiye’nin ise bu kararı sert bir dille eleştirdiği de konu edinilerek ilk defa 1915 Olayları’nın eleştirel bir bakış açısıyla ele alındığına yer verilmiştir. *BBC* kaynaklı haberde Osmanlı İmparatorluğu döneminde

Komitesi Gündeminde”, *BBC*, 28 Eylül 2000, s.11-12, “Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komitesi, Ermeni Soykırımı İddialarıyla İlgili Oylamayı Ertelede”, *Reuter*, 29 Eylül 2000, s.12-13, “Ermeni Soykırımı Tasarısıyla İlgili Oylama Ertelendi”, *BBC*, 29 Eylül 2000, s.13-15, “Türkiye ABD’yi, Ermeni Tasarısı Konusunda Uyardı”, *Reuter*, 30 Eylül 2000, s.15, “Türkiye Parlamentosu, ABD’deki Soykırım Tasarısını Topa Tuttu”, *Reuter*, 2 Ekim 2000, *BYEGM Yayınları*, *Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.15-16.

⁸⁵⁹ “Türk Milletvekilleri, Ermeni Soykırım Suçlamaları Konusunda ABD’yi Uyardı”, *Reuter*, 5 Ekim 2000, s.18-19, “Türkiye’nin İncirlik Konusunda Washington’a Uyarıda Bulunması, Amerikan Yönetimince Nasıl Karşılıyor”, *BBC*, 5 Ekim 2000, s.19, “Türkiye, Ermeni Soykırımı Suçlaması Konusunda ABD’yi Uyardı”, *Reuter*, 5 Ekim 2000, s.20-21, “Ermeni Soykırımı Karar Tasarısının Yansımaları”, *BBC*, 6 Ekim 2000, s.21-24, “Türkiye, Irak Karşıtı İttifaktan Ayrılma Tehdidinde Bulundu”, *The Times*, 6 Ekim 2000, s.24, “Türkiye, Irak’a Karşı Yaptırımları Yumuşatma Hareketine Katılıyor”, “Ermenistan Dışişleri Bakanı Oskanyan: Tam Düzelmeye Başlamışken İlişkilerin Amerika’daki Ermeni Tasarısı Yüzünden Bozulması Yazık Olur”, *BBC*, 10 Ekim 2000, *BYEGM Yayınları*, *Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.25-26.

Ermenilerin soykırımı mı uğradığı yoksa hükümet güçleriyle mücadele ederken mi hayatlarını kaybettikleri söz konusu dönemin İngiltere hükümeti tarafından görevlendirilen iki tarihçi Arnold Toynbee ve James Bornson'un yazdığı *Mavi Kitap* üzerinden sorgulanmıştır.⁸⁶⁰

BBC kaynaklı bir diğer haberde de Ermeni iddialarının Avrupa Parlamentosu gündemine taşınmaya başlandığı, AP'nin Türkiye'den soykırım iddialarını kabul etmeden AB'ye üye olmaması gerektiği, Türkiye'nin ise bu karara son derece sert tepkiler gösterdiği dile getirilmiştir.⁸⁶¹

⁸⁶⁰ “Ermenileri Hatırlamaları İçin Kime İzin Veriliyor? Bize Değil”, The Observer, 6 Kasım 2000, s.17, “Ermeni Soykırımı Şimdi de Fransa Senatosu’nda”, BBC, 8 Kasım 2000, s.17-18, “Türkiye, Fransa’nın Ermeni Soykırımını Tanıma Kararını Sert Bir Dille Eleştirdi”, Reuter, 8 Kasım 2000, s.18, “Fransa, Ermeni Soykırım İddialarını Resmen Tanıdı”, BBC, 8 Kasım 2000, s.18-20, “Osmanlı Döneminin Son Yıllarında Öldürülen Ermeniler Soykırımı Mı Kurban Gittiler, Yoksa Hükümet Güçleriyle Mücadele Ederken Mi Hayatlarının Yitirdiler”, BBC, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20-21.

⁸⁶¹ “Ermeni Soykırım İddiaları Avrupa Parlamentosu Gündemine Getiriliyor”, BBC, 14 Kasım 2000, s.14, “Avrupa Parlamentosu, Türkleri Soykırım Uygulamakla Suçluyor”, Reuter, 15 Kasım 2000, s.14-15, “Avrupa Parlamentosu’nda Ele Alınan Türkiye Raporuna, Ermeni Soykırımının Tanınmasını Talep Eden Değişiklik Önergesi Eklenerek Kabul Edildi”, BBC, 15 Kasım 2000, s.15, “Türkler Avrupa’daki Ermeni Soykırım Oylaması Konusunda Öfkeli”, Reuter, 16 Kasım 2000, s.16.

2000 yılı haber grafiğinde -1989 yılı haber grafiğiyle benzer şekilde- daha ziyade Eylül-Ekim-Kasım aylarında bir yoğunluk yaşandığı ancak Nisan-Mayıs aylarında ise konuyla ilgili herhangi bir haberin yayınlanmadığı görülmektedir. Eylül-Ekim-Kasım aylarında basında yer alan haberlere bakıldığında ise, ABD Senatosu'nun Ermeni Sorunu'yla ilgili görüştüğü kararlar ve Türkiye'nin AB'ye üyelik meselesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

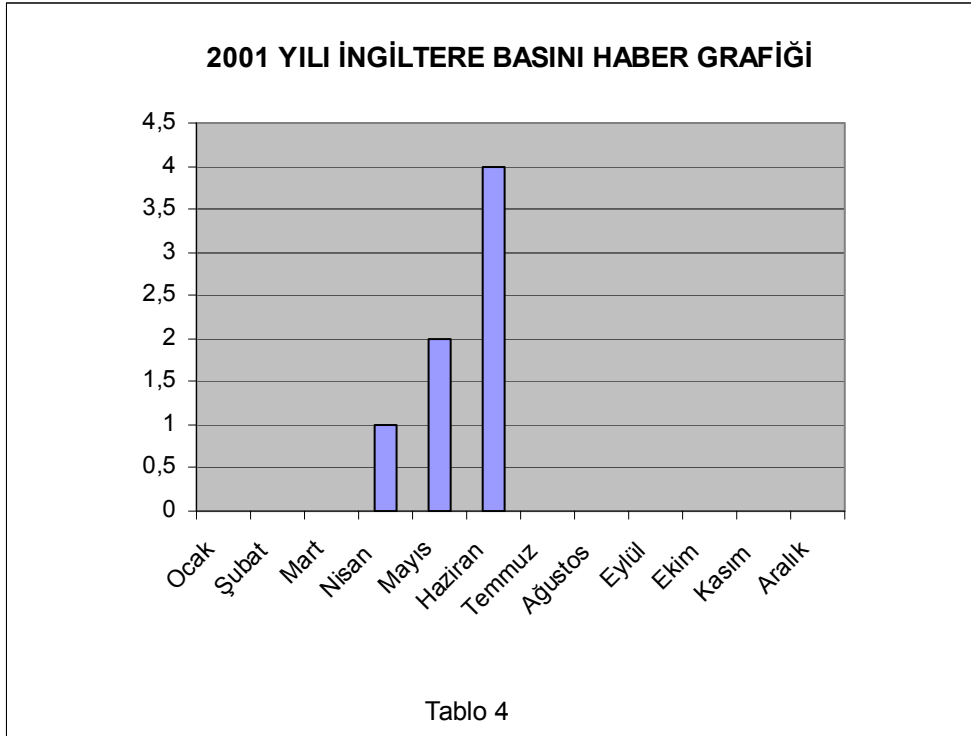
İngiliz basınında Başkan Bush'un 24 Nisan'da yaptığı açıklamada soykırım kelimesini kullanmamasının Türkiye ve Azerbaycan tarafından memnuniyetle karşılandığına yer verilmiştir. Türkiye'nin kullanıcıların hizmetine sunulmayan gizli arşivlerinde soykırım iddialarını destekleyen belgelerin olabileceği de iddia edilirken, ABD'de 1915 olayları sırasında hayatını kaybeden Ermenilere ithafen bir anıtın dikilmek istendiği, Türkiye'nin buna itiraz ettiği, konuyla ilgili ABD'de büyük bir mücadelenin devam etmekte olduğu belirtilmiştir. *International Herald Tribune*'da Philip Mardsen imzasıyla yayınlanan bir yazıda ise Türklerin ve Ermenilerin aralarındaki sorunu çözebilmeleri için gerçeklere ihtiyacı olduğu, konunun bağımsız araştırmacılar tarafından derinlemesine araştırılması gerektiği dile getirilmiştir.⁸⁶²

The Independent'da Robert Fisk imzasıyla, 1918'de İskenderun Sancağı'nda Türklerle Ermeniler arasında yaşanan çekişmeler konu edinilmiştir. Burada yaşayan Ermenilerin göçünde Türkiye kadar Fransa'nın da suçlu olduğu, çünkü Türkiye'nin Almanya'nın yanında yer almasından çekinen Fransa'nın bu endişe dolayısıyla bölgeyi Türklere teslim ettiği öne sürülmüştür.⁸⁶³ Basında ayrıca Türkiye'ye hac ziyareti için gelen bir grup Amerikalı Ermeninin ziyaret sırasında bazı konuşmalar yaptıkları, konuşmanın ana temasını 1915'te hayatını kaybeden Ermenilerin olduğu

⁸⁶² “Azerbaycan Haber Ajansı: Bush'un, Ermenilere Hitaben Yaptığı konuşma, Azeri-Türk Diplomasininin Bir Zaferidir”, *Financial Times*, 27 Nisan 2001, s.10, “Gizli Türk Arşivleri Soykırım İddialarını Destekleyebilir”, *The Times*, 1 Mayıs 2001, s.10-11, “ABD'de Soykırım Anıtı Konusunda Türk ve Ermeniler Savaşıyor”, *Independent*, 21 Mayıs 2001, s.11-12, “Türklerin ve Ermenilerin Gerçeklere İhtiyacı Var”, *International Herald Tribune*, 1 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁸⁶³ “Sürgündeki Ermeniler Ürkütücü Sırları İçin Neden Fransızları Suçluyorlar”, *The Independent*, 4 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-14.

ve BM'nin ilk defa "soykırım" sözcüğünü kullanan Raphael Lemkin'e yönelik övgüde bulunan bir karar aldığı ifade edilmiştir.⁸⁶⁴

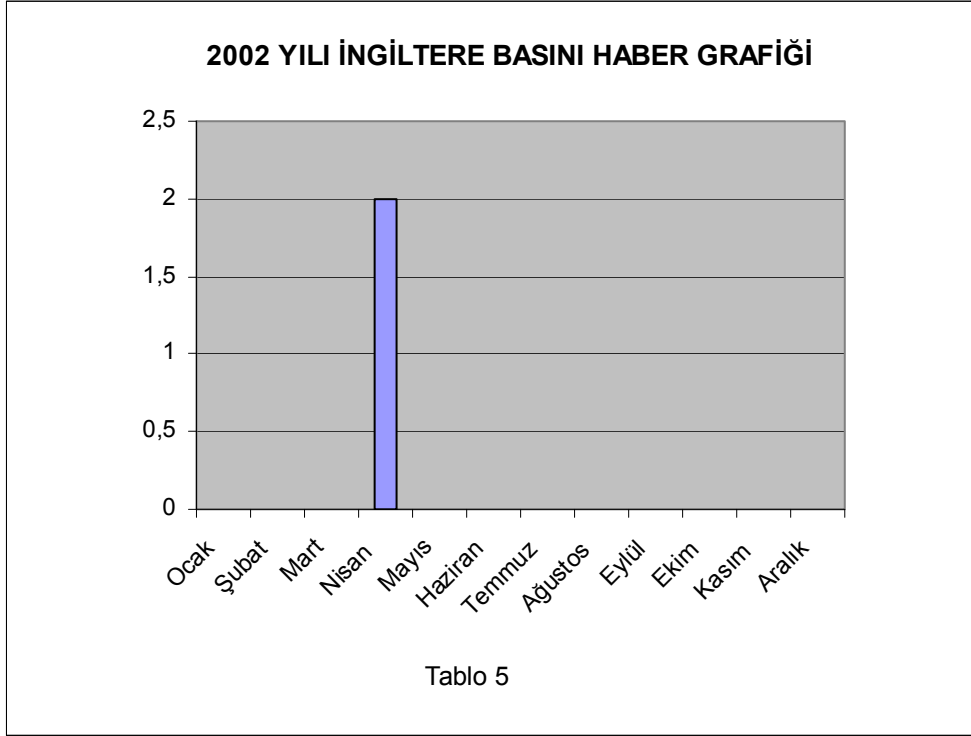
2001 yılına gelindiğinde bu kez Ermeni soykırımı iddialarıyla doğru orantılı olarak Nisan-Mayıs ve Haziran aylarında giderek artış gösteren bir grafik ortaya çıkmaktadır. Bunda, özellikle 24 Nisan anma etkinlikleri çerçevesinde yapılan beyanatların ve haberlerin etkili olmuştur.

BYEGM arşivinde 2002 yılına gelindiğinde, 25 Mart-23 Nisan tarihlerinden itibaren arşiv belgesinin bulunduğu, konuyla ilgili bir adet haber olduğu ve burada da Türkiye'nin konuyla ilgili arşivlerini kullanıcıların hizmetine sunduğu, bilim adamlarının konuyu incelemek üzere Türkiye'ye davet edildiği ifade edilmiştir.⁸⁶⁵

⁸⁶⁴ "Amerikalı Ermenilerin Duygusal Hac Ziyareti", Reuter, 8 Haziran 2001, "BM, Soykırım Aleyhindeki Dünya Anlaşmasının Yazarını Onurlandırdı", Reuter, 14 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15-16.

⁸⁶⁵ "Türkler, Akademisyenleri 'Soykırım' Arşivlerini İncelemeye Davet Ediyor", Reuter, 21 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6-7.

İngiliz basınında Ermenistan’da 1915 Olayları’nda ölen Ermenilerin anısına etkinlikler düzenlendiği ancak Ermenistan Devlet Başkanı’nın Türkiye’ye yönelik herhangi bir intikam beslemediği yönündeki beyanatları yayınlanmıştır.⁸⁶⁶

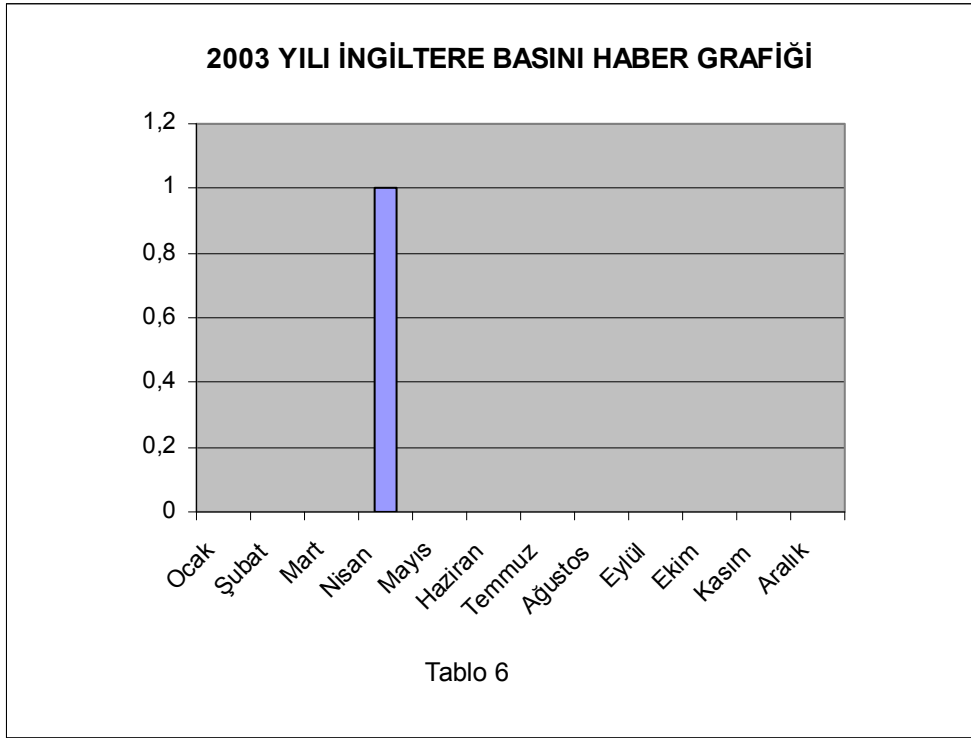

2002 yılında -2001 yılıyla benzer şekilde- sadece Nisan ayında Ermeni iddialarıyla ilgili bir artış olmuştur. Bu da 24 Nisan’ın Ermeni soykırımını anma günü etkinlikleri çerçevesinde yayınlanan haberlerin bu ay içerisinde artış göstermesiyle doğru orantılıdır.

2003’te *The Guardian* kaynaklı bir haberde Türkiye aleyhinde bir filmin gösterime girdiği, söz konusu filmin daha önce yazılmış bir kitaptan sinemaya uyarlandığı, film aracılığıyla soykırım iddialarının tartışmaya açıldığı dile belirtilmiştir.⁸⁶⁷

⁸⁶⁶ “Ermenistan Cumhurbaşkanı: Ermeniler 1915’de Ölenlerin İntikamını Almaya Çalışmıyor”, Reuter, 25 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15, BYEGM Arşivinde 5 Mayıs-16 Haziran 2002 tarihleri arasında Ermeni meselesine dair arşiv belgesi olmadığı tespit edilmiştir.

⁸⁶⁷ “Ermenistan’a Saygı”, *The Guardian*, 14 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.6-7.

2003 yılı haber grafiği, 2001 ve 2002 yıllar ile benzer özellikler taşımaktadır. Sadece 24 Nisan, haberlerin sayısında bir artış yaşanmasına neden olmuştur.

24 Nisan etkinlikleri beraberinde Ermeni lobisinin eylemlerinin hız kazanmasında etkili olmaktadır. Türkiye'nin Ermeni iddialarıyla mücadele konusunda ABD'li ünlü tarihçi Prof. Dr. Justin McCarthy'nin desteğini aldığını, AKP Hükümetinin Ermeni meselesi dolayısıyla ABD'ye uygulamayı düşündüğü yaptırımlardan vazgeçme sinyalleri vermeye başladığını ve Türkiye aleyhindeki Robert Fisk imzalı yazıda 1915 Olayları'nın dünyanın diğer yerlerinde gerçekleştirilen İnsanlığa Karşı Suçlar ile eşdeğer olduğu iddia edilmiştir.⁸⁶⁸

2005'te İngiliz basınında yayınlanan bir diğer yazı da Vincent Boland imzalıdır. Boland, Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda birtakım reformlar

⁸⁶⁸ “24 Nisan Yaklaşırken ABD'deki Ermeni lobisi Hareketleniyor”, BBC, 23 Mart 2005, s.18-19, “Türkiye, Soykırım İddialarıyla Mücadelede ABD'li Tarihçinin Desteğini Aldı”, Reuters, 24 Mart 2005, s.19-20, “AKP Hükümeti, Amerika'nın Israrlı İncirlik Talebi Karşısında Yumuşuyor mu?”, BBC, 25 Mart 2005, s.20-21, “Dini Şehitler İçin Ağlanırken Masumlar Katlediliyor”, The Independent, 26 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22.

gerçekleştirdiğini, bunlar arasında en önemlisinin de yeni ceza kanununun olduğu belirtmiştir.⁸⁶⁹

İngiliz basınında Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolundaki görüşmelerinin başlamasıyla birlikte ülkede milliyetçiliğin giderek artış göstermeye başladığını ve Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Dink'in Avrupa Parlamentosunda bir konuşma yapacağı konu edinilerek bu konuşmayla ilgili kendisiyle bir röportaj gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Dink'in mülakatında Türk-Ermeni ilişkilerinin iyileştirilmesi için AB'ye düşen görevin ne olduğu üzerinde durmak istediği dile getirilmiştir. *The Economist*'de yayınlanan bir başka makalede, 1915 Olayları sırasında Ermenilerin katledilmesinde Türkler kadar Kürtlerin de suçlu olduğu iddia edilmiştir. Doğu'da halen Ermeni kimliğini saklayan, Müslümanlaştırılmış Ermenilerin yaşadığı, Türkiye'de AB'ye üyelik yolunda gerçekleştirilen reformların sevindirici olmakla beraber halen güçlü milliyetçi bir kesimin varlığının endişe verici olduğuna değinilmiştir. Türkiye'de ifade özgürlüğü konusunda halen ciddi sıkıntıların olduğuna, bazı yazarların açıklamaları nedeniyle ölüm tehditleri aldıklarına, küçük de olsa sevindirici gelişmelerin de yaşanmakta olduğuna işaret edilmiştir.⁸⁷⁰

Türk ve Ermenilerden oluşan bir komisyonun kurulması önerisinin Ermenistan tarafından gerçekçi görülmediği ve Yunanistan Ermenilerinin de Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda attığı adımları gerçekçi bulmadığı basına yansıyan haberler arasındadır.⁸⁷¹

Birçok ülkede olduğu gibi İngiltere'de de 24 Nisan etkinlikleri öncesinde ABD başkanı Bush'un "soykırım" kelimesini kullanıp kullanmayacağı konusu ciddi

⁸⁶⁹ "Türkiye'nin Yeni Ceza Kanunu Liberal Bir Görünümde", Financial Times, 30 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

⁸⁷⁰ "AB Görüşmeleri Yaklaşırken Türkler Milliyetçiliğe Döndü", Reuters, 7 Nisan 2005, s.7-8, "Ermeni Gazeteci Avrupa Parlamentosunda Konuşacak", BBC, 8 Nisan 2005, s.8-9, "Korkunç Geçmişle Yüzleşmeye Başlarken", The Economist, 8 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

⁸⁷¹ "Ermeni Sorunu Meclis Genel Kurulu'nun Gündemi'nde", BBC, 13 Nisan 2005, s.47-48, "Ermeni Soykırımı İddiaları TBMM Gündeminde", BBC, 14 Nisan 2005, s.48-49, "Yunanistanlı Ermeniler, Türkiye'nin AB Zihniyetine Kuşkuyla Bakıyor", Reuters, 14 Nisan 2005, s.50, "Yunanistanlı Ermeniler, Türkiye'nin AB Zihniyetine Kuşkuyla Bakıyor", Reuters, 14 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51.

bir merak konusu olmuştur.⁸⁷² İngiliz basınında Türkiye Ermenilerinin 24 Nisan'ı iki ülke arasındaki sorunların çözümü için dua ederek geçirecekleri, Türkiye'de artık 1915 Olaylarının aydınlar tarafından rahatlıkla tartışılabildiği, bu konuda Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Akın Alptuna ile Ermenistan'ın Londra Büyükelçisi Dr. Vahe Gabrielyan'ın *BBC*'de katıldıkları bir programda 1915 Olayları'yla ilgili tartıştıkları ve Alptuna'nın "*Bizim tarihimize ilgili bir sorunumuz yok. Sorun Ermenilerin*" ifadelerini kullandığı da görülmektedir.⁸⁷³

The Times'da anma etkinlikleri çerçevesinde Erivan'da büyük bir törenin gerçekleştirileceği, öte yandan Türkiye'nin AB'ye katılmadan önce soykırım iddialarını mutlaka tanınması gerektiği, Ermenistan'la diplomatik ilişki kurması ve sınırlarını açması gerektiği yönünde baskı uygulanması gerektiği bilgisi vardır. *Financial Times*'da Vincent Boland imzasıyla yayınlanan makalede, Türk milletvekillerinin İngiltere parlamentosuna gönderilmek üzere hazırladıkları mektupta İngiliz tarihçi Arnold Toynbee'nin hazırlamış olduğu *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Uygulanan Muamele 1915-1916* başlıklı eserin gerçekleri yansıtmadığı, yalanlara, önyargılı söylentilere ve gerçeklikten uzak düşüncelere dayanan bir propaganda eseri olduğuna işaret edilmiştir. Dan Bilefsky'nin kaleme aldığı makalede ise Fransa'daki anayasa referandumunu konu edinilerek, burada yaşayan Ermenilerin Türkiye'nin AB'ye üyeliğini olumsuz etkilemesi için anayasaya hayır dediklerine işaret edilmiştir. *The Guardian*'da ise Ermenilerin 1915 olaylarıyla ilgili olarak Başkan Bush'un Türkiye'ye baskı uygulamasını bekledikleri konu edinilmiştir. Yine Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik 1915 Olaylarını incelemek üzere bir komisyon kurulması önerisinin de sevindirici bir gelişme olduğu, 24 Nisan'la ilgili olarak Rafi Manukyan adında bir Ermeninin "Ermeni Soykırım Günü 24 Nisan" ilanı verdiği haberi de basında öne çıkan haberler arasında yer almıştır. *BBC*'de yayınlanan haberde Başkan Bush'un 24 Nisan'la ilgili

⁸⁷² "Ermeni Soykırımı Tasarısının ABD Kongresine Sunulması Bekleniyor", *BBC*, 20 Nisan 2005, s.90-91, "Amerikan kongresi'nde Ermenilerin Gövde Gösterisi... Türkiye, Soykırımı Tanımaya Çağrıldı", *BBC*, 21 Nisan 2005, s.91-92, "Ermenilerin Ulusal Acısı Türkiye'nin AB Üyeliğini Tehlikeye Sokuyor", *Reuters*, 21 Nisan 2005, s.92-93, "Türkiye, İncirlik Kararnamesini Bir Yıl Uzattı Ancak Washington Tatmin Olmadı", *BBC*, 22 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.93-95.

⁸⁷³ "Türkiye Ermenileri Uzlaşma için Dua Ediyor", *Reuters*, 22 Nisan 2005, s.95-96, "Ermeni Soykırım İddiaları", *BBC World*, 22 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.96.

yaptığı konuşmada soykırım sözcüğünü kullanmadığı, *The Independent*'da Ermenistan'daki 24 Nisan anma törenlerine katılımın son derece fazla olduğu, birçok Avrupa ülkesinin soykırımı kabul ettiği, diğerlerinin tanımaya yönelik ciddi çalışmalar yürütmekte olduğu ifade edilmiştir.⁸⁷⁴

İngiliz basınında İsrail Ermenileri de konu edinilmiş ve burada yaşayan Ermenilerin soykırım iddialarını tanınması için İsrail'e baskı uyguladıkları, tüm Yahudilerin Türkiye lehinde olan İsrail'in resmi tezine katılmadığı, konuyla ilgili Prof. Yair Auron'un bir kitap kaleme aldığı ve eserinde İsrail yönetimini eleştirdiği belirtilmiştir. *Reuter* kaynaklı bir sonraki haberde, Türkiye'nin Polonya Ulusal Meclisi'nin 1915 Olayları'yla ilgili olarak Türkiye aleyhinde almış olduğu kararı kınadığı, *BBC*'de ise Ermenistan ile Türkiye arasındaki sorunların çözümü konusunda her iki tarafın tutumunda herhangi bir değişiklik olmadığı öne sürülmüştür. *The Economist*'in okuyucu mektupları bölümüne bir Yahudinin gönderdiği mektuba da yer verilerek burada Ermenilerle Yahudilerin yaşadığı acıların karşılaştırılmasından duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir.⁸⁷⁵

Almanya Başbakanı Gerhard Schröder'in Türkiye ziyareti sırasında iki ülkenin 1915 Olayları'yla ilgili arşivlerinin kullanıcıların hizmetine sunulmasının olumlu bir gelişme olduğuna işaret edilmiştir.⁸⁷⁶ Yine Başbakan Erdoğan'ın Macaristan ziyareti ve ziyaretin iki ülke ilişkilerine etkisi ile Macaristan'ın Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu baktığı, son dönemlerde Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Türkiye Polonya arasında yaşanan gerginlik nedeniyle Ankara'nın

⁸⁷⁴ "Türkiye Soykırım 'Aldatmacasına' Meydan Okuyor", *Financial Times*, 22 Nisan 2005, s.97-98, "Ermeniler, 1915 'Soykırımı' konusunda Türkiye'ye Baskıları Artırması İçin Gözlerin Başkan Bush'a Çevirdiler", *The Guardian*, 23 Nisan 2005, s.100-101, "Türkler ve Ermeniler", *The Guardian*, 23 Nisan 2005, s.101-102, " 'Ermeni Soykırım Günü 24 Nisan' İlanı", *The Sunday Telegraph*, 24 Nisan 2005, s.102, "ABD Başkanı Bush, Ermenileri Anma Gününde 'Soykırım' Sözcüğünü Kullanmadı", *BBC*, 25 Nisan 2005, s.102-103, "Ermeniler Türkiye'den 90 Yıl Önceki Soykırımı Tanınmasını İstiyorlar", *The Independent*, 25 Nisan 2005, s.103, "Ermeniler Soykırımın Unutulmasına İzin Vermiyorlar", *The Daily Telegraph*, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.104-105.

⁸⁷⁵ "İsrail'deki Ermeniler Bir Başka 'Soykırımı' Andılar", *The Independent*, 26 Nisan 2005, s.37-38, s.37-38, "Türkiye Polonya'nın Ermeni Soykırımını Tanınmasını Protesto Etti", *Reuters*, 27 Nisan 2005, s.38, "Ermenistan: Önce Sınır Açılsın", *BBC*, 28 Nisan 2005, s.38-39, "Okuyucu Mektupları... 'Türkiye ve Ermenistan'", *The Economist*, 29 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-40.

⁸⁷⁶ "Schröder Türkiye'de", *BBC*, 4 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

Macaristan'a ayrı bir önem verdiğine de dikkat çekilmiştir. Son haberde, Avrupa Konseyi liderler zirvesinde Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan arasında yaşanan gelişmelerin de ele alındığı görülmektedir.⁸⁷⁷

İstanbul'da ertelenen konferans da İngiliz basınında yankılanmıştır. Konferansın son anda iptal edilmesinin Türkiye'nin AB'ye üyelik şansını azalttığı, ABD'de Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili bir tasarı'nın Temsilciler Meclisi'ne sunulduğu, Alman Parlamentosu'nun 1915 Olayları'yla ilgili olarak ilk kez Türkiye'yi kınayan bir karar aldığı öne sürülmüştür.⁸⁷⁸ Kararın Türkiye'de tepkiyle karşılandığı, Başbakan'ın konuyla ilgili olarak Alman meslektaşı Schröder'i eleştirdiği ve son olarak Türkiye'nin AB'ye katılabilmesi için geçmişiyile yüzleşmesi gerektiği konuları ele alınmıştır.⁸⁷⁹

İngiliz basınına İstanbul'da düzenlenecek olan Ermeni konferansının iptali ile hükümetin iptal kararının kınandığı, Türk akademisyenlerin sorunu çözmeye çalıştığı ve konferansı iptal eden mahkemenin Türkiye ve AB tarafından eleştirildiği yansımıştır. Ayrıca bir grup milliyetçinin konferansın gerçekleştirileceği üniversite önünde gösteriler düzenlemesinin AB tarafından sert bir dille eleştirildiği de iddia edilmiştir. Türk basınında bazı kesimlerin konferansı olumlu karşıladığı ve konferansı tarihle barışmak olarak yorumladığı da konu edinilmiştir. Öte yandan, konferansın Türkiye'ye ne tür faydalarının olacağı yönünde İngiliz basınında birtakım haberlerin yayımlandığı ve bu girişimin demokratikleşme yolunda atılan önemli bir adım olarak yorumlandığı görülmüştür. Konferansın bir bakıma Türkiye'deki bazı tabuları yıktığı belirtilmiştir. AB Parlamentosu, Türkiye'nin 'soykırımı' tanımadan AB'ye üye olamayacağı yönünde bir karar aldığı konulu bir

⁸⁷⁷ "Macaristan Başbakanı Tayyip Erdoğan'ı Bekliyor", BBC, 12 Mayıs 2005, s.7, "Avrupa Konseyi Liderler Zirvesinde Gözler Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan Üçgeninde", BBC, 16 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

⁸⁷⁸ "Tartışma Yaratan Ermeni konferansı Ertelendi", BBC, 25 Mayıs 2005, s.35-36, "Türkiye, 'Hainlerin' Soykırım Tartışmasının Önünü Kesti", Financial Times, 9 Haziran 2005, s.36-37, "ABD'de Ermeni Soykırımı Tasarısı Temsilciler Meclisi'ne Sunuldu", BBC, 16 Haziran 2005, s.37-38, "Alman Parlamentosu 1915 Ermeni Katliamını Kınadı", Reuters, 16 Haziran 2005, s.38-39, "Türkiye Başbakanı, Alman Parlamentosunun Aldığı Kararla İlgili Olarak Schröder'e Çıktı", Reuters, 18 Haziran 2005, s.39-40, "Soykırımın Türkçesi", The Times, 18 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40-41.

⁸⁷⁹ "Türkiye-Ermenistan Sınırının Açılması Konusundaki Tasarı Amerikan Kongresine Sunuldu", BBC, 4 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21.

haber yayınlanırken, diğer yandan Türkiye'deki ve Ermenistan'daki Ermenilerin ise 1915 Olayları'na rağmen Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istedikleri ve destekledikleri dile getirilmiştir. Son üç haberde, yine Hrant Dink ve Orhan Pamuk davaları ele alınmıştır.⁸⁸⁰

İngiliz basınında “*Hristiyan Soykırımı*” başlığıyla yayınlanan bir haberde ise Dr. Makro Atilla Hoare tarafından *The Independent* gazetesine bir okuyucu mektubu gelmiştir. Mektupta AB'nin sürekli olarak Türkiye'den soykırımı tanımamasını istemesi son derece başarılı bir yöntemle şöyle eleştirmiştir: “2 Ekim'de “*Türkiye Davası*” başlığıyla yayımlanan başyazınız, Türkiye'nin 1915 Ermeni soykırımını tanımamasının, AB üyeliği davasına yardım edeceğini öne sürüyor. Oysa Avrupa'nın Hristiyan uluslarından, kendi AB üyeliklerinin bedeli olarak Müslümanlara karşı giriştikleri tarihi suçları tanımaları istenmemiştir. Mazeret olmasa dahi Ermeni soykırımı, Rusya ve Balkanlar'daki Hristiyan uluslar tarafından Avrupa'nın Osmanlı Müslümanlarına karşı giriştiği on yıllarca süren etnik temizliğe Türklerin verdiği cevaptı ve Müslüman nüfusunun büyük bölümünün Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'dan kovulduğu ya da öldürüldüğü 1912-1913 yıllarında, doruğa ulaşmıştı. Hristiyan Ermeni kurbanlara özel ilgi göstermek ve soykırım kurbanı Müslümanları gözardı etmek, Hristiyan Avrupa'daki yaygın “İslam fobisini” ortaya koymaktadır.”⁸⁸¹

1916 yılında James Bryce ve Arnold Toynbee tarafından kaleme alınan *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Yönelik Muamele 1915-1916* adıyla bilinen

⁸⁸⁰ “Ermeni Konferansı Mahkeme Kararıyla Durduruldu”, BBC, 23 Eylül 2005, “Türk Hükümeti Ermeni Konferansı'nın Durdurulması Yönünde Alınan Mahkeme Kararını Kınadı”, Reuters, 23 Eylül 2005, “Türk Akademisyenler Ermeni Meselesine Çözüm Bulmaya Çalışıyor”, Financial Times, 23 Eylül 2005, “Ermeni Konferansını Durduran Mahkemeyi Türkiye ve AB Eleştiriyor”, Reuters, 23 Eylül 2005, “Türk Milliyetçiler Ermeni Konferansının Yapıldığı Bilgi Üniversitesi Önünde Gösteri Yapıyor”, Reuters, 24 Eylül 2005, “AB, Mahkemenin Konferansı Yasaklamasının Ardından Türkiye'ye Sert Çıktı”, The Independent, 24 Eylül 2005, “Türk Basını, Ermeni Konferansını Protestolara Rağmen Alkışlıyor”, Reuters, 25 Eylül 2005, “Ermeni Konferansının Türkiye'ye Yararı Ne?”, BBC, 26 Eylül 2005, “Soykırım Konferansına Türklerin Protestosu”, The Guardian, 26 Eylül 2005, “AB Parlamentosu: Türkiye ‘Soykırımı’ Tanımak Zorunda”, Reuters, 28 Eylül 2005, “Size İyi dileklerde Bulunsak Bile”, The Economist, 7 Ekim 2005, “Türk Editör, ‘Devleti Aşağılamaktan’ Suçlu Bulundu”, Financial Times, 8 Ekim 2005, “Türkiye'deki ‘Soykırım’ Yazarına AB Desteği”, The Daily Telegraph, 10 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-39.

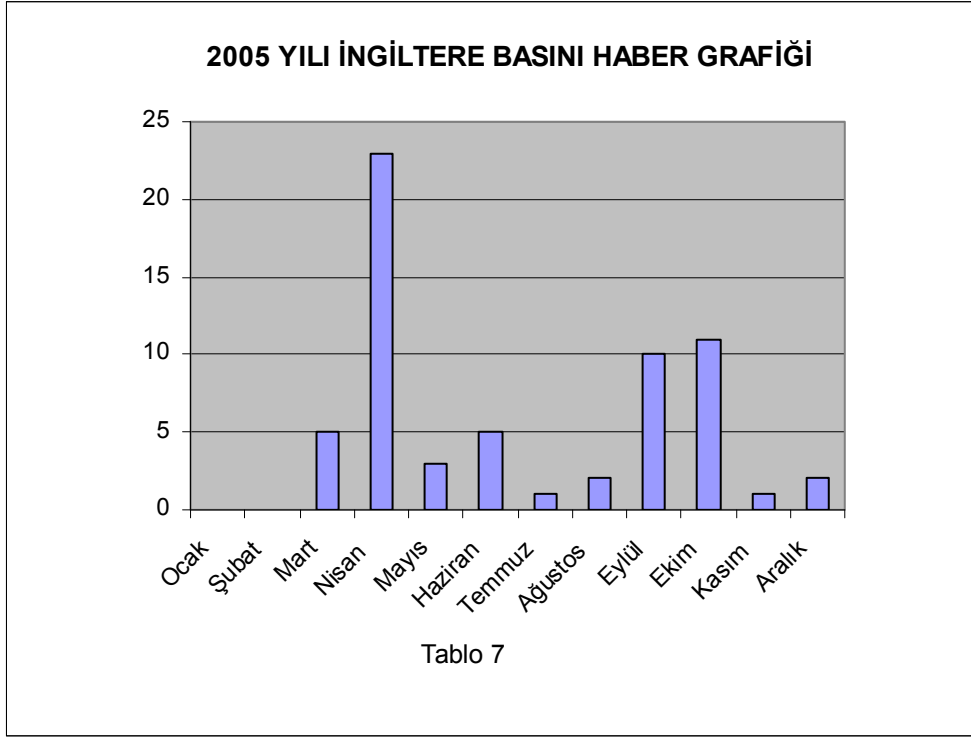
⁸⁸¹ “Hristiyan Soykırımı”, The Independent, 10 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38.

‘Mavi Kitap’la ilgili olarak Türkiye ile İngiltere arasında birtakım görüşmelerin başladığı basına yayınlanmıştır. Türkiye’nin ‘Mavi Kitap’ın propaganda amacıyla kaleme alındığını belirttiği, öte yandan tarihçi Ara Sarafyan’ın ise bunun aksini iddia ettiği ele alınmıştır. Yine 1915 yılında hayatını kaybeden Ermenilerin yakınlarına Fransız sigorta şirketi AXA’nın tazminat ödeyeceği, verilecek tazminatın hayatını kaybeden Ermenilerin yakınları arasında bölüşürüleceği haberleri yayınlanmıştır. Yine Pamuk davasıyla ilgili bir diğer haber ise Pamuk’un açıklamalarında ‘soykırım’ ifadesini kullanmadığı ve ifadelerinin yanlış anlaşıldığı konuludur. Pamuk’la ilgili olarak, yazarın yaptığı açıklamanın ifade özgürlüğü kapsamında ele alınması gerektiği dile getirilerek söylediklerinin arkasında durduğu ifade edilmiştir.⁸⁸²

Orhan Pamuk’un tartışma yaratan “Türkiye’nin I. Dünya Savaşı Sırasında Ermenileri ve 1980’lerde Kürtleri öldürdü” yönündeki açıklamalarının arkasında durduğu dile getirilerek, Pamuk’un söz konusu açıklamaları nedeniyle yargı önüne çıkacak olmasının son derece yanlış olduğunun altı çizilmiştir. Yine fotoğraf sanatçısı Ori Gersht’in Londra’da ‘Orman’ isimli bir sergi açtığı ve burada Yahudi soykırımını konu edindiği, sergi kataloguna giriş yazısı yazan Jeremy Millar’ın ise Hitlerin “Ermenilerin yok edilmesini kim hatırlıyor” sözlerine yer vererek Orhan Pamuk’un Ermenilerle ilgili ifadelerine yer verilmiştir.⁸⁸³

⁸⁸² “İngiltere’de ‘Mavi Kitap’ Kampanyası”, BBC, 13 Ekim 2005, “Ermeniler Soykırım İçin Ödenecek 17 Milyon Doları Paylaşacak”, The Independent, 14 Ekim 2005, “Yazar ‘Soykırım’ İddiasını Reddediyor”, The Guardian, 17 Ekim 2005, “Türk Yazar Orhan Pamuk, Ermeni Katliamı Hakkındaki İfadelerinin Arkasında Duruyor”, Reuters, 22 Ekim 2005, “Pamuk: Sözlerimin Arkasında Duruyorum. Dahası, Bunları Dile Getirme Hakkımın Arkasında Duruyorum”, The Observer, 23 Ekim 2005, “Orhan Pamuk İddialarını Yineledi”, BBC, 24 Ekim 2005, “Erdoğan: Tarihimiz Soykırım Tarihi Değil”, BBC, 28 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-23.

⁸⁸³ “Türk Yazar İddialarını Yineledi”, BBC, 29 Kasım 2005, “Türklerin Ceza Kanunu’ndaki Hatası”, The Daily Telegraph, 17 Aralık 2005, “Ormanın Sırları”, The Guardian, 20 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.8-10.

2005 yılında, daha önceki yıllardan farklı olarak sadece Nisan-Mayıs aylarında değil neredeyse bir sene boyunca konuyla ilgili haberler mevcuttur. Bu yönüyle aslında 2005 yılında meydana gelen olayların tüm yıl boyunca basında yer alması söz konusudur. Pamuk davası, İstanbul’da iptal edilen “İmparatorluğun Son Döneminde Ermeniler” konferansı ve 301 yargılanmalarının 2005’e damgasını vuran konular olduğundan, sene boyunca İngiliz basınında da geniş yankı bulmuştur.

İngiliz basınında Agos gazetesi genel yayın yönetmeni Hrant Dink’in “Türklüğe Hakaret Eden ve Aşağılayan” bir makale yazdığı gerekçesiyle açılan davadan dolayı çok kırgın olduğu ancak Türkiye’nin geleceği konusunda oldukça umutlu olduğu aynı zamanda mevcut hükümetin önceki hükümetlere oranla Doğu ile Batıyı birleştirme konusunda daha fazla potansiyelinin bulunduğunu ifade ettiği belirtilmiştir.⁸⁸⁴ ABD’nin Erivan büyükelçisi John Evans’ın 1915 Olayları’nı

⁸⁸⁴ “Hrant Dink Türkiye’de Bir Ermeni Kimliği Şekillendiriyor”, Open Democracy, 20 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-18.

soykırım olarak niteledikten sonra ABD'ye geri çağrılabilceği ve yerine başka bir büyükelçinin atanacağı konuları basına yansıtmıştır.⁸⁸⁵

ABD'nin Ermenistan nezdindeki Büyükelçisi John Evans'ın 1915 Olayları'nı soykırım olarak tanımlaması ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın uyarısı üzerine görüşlerinin şahsi olduğunu açıklaması, Fisk tarafından, Bush'un başkan seçilmeden önce ve sonra Türkiye ile ilişkileri gözönünde bulundurarak fikir değiştirmesine benzetilmiştir. Amerika'nın önemli haber kuruluşlarından olan PBS kanalının "Ermeni soykırımı" adlı bir belgesel yayınlandığı, kanalın ilkeli yayıncılık gereği konuyla ilgili Türk görüşlerine de yer vermek istediği ancak bu tutumun Ermeni dernekleri tarafından rahatsızlıkla karşılandığı görülmektedir.⁸⁸⁶ İngiliz basınında "İlan" başlıklı bir haberde, Rafi Manukyan tarafından *The Times* gazetesine Ermeni iddialarını konu edinen bir ilana yer verildiği, ABD Başkanı Bush'un bu yılki 24 Nisan anma töreninde de soykırım sözcüğünü kullanmadığı dile getirilmiştir.⁸⁸⁷

1915 Olayları'nın soykırım olarak kabul edilip edilemeyeceği, bazı İngiliz gazetelerinin ise 1915 Olayları'nın tartışmasız bir soykırım olduğunu düşündüğünü söylemek mümkündür. Basında ayrıca iki ülke arasındaki sınırın bir an önce açılması gerektiği ve yerel halkın beklentilerinin de bu yönde olduğu, Türkiye'de yaşayan Ermenilerin çoğunlukla 1915 olaylarıyla ilgili fikir beyan etmekten kaçındıkları ve ifade özgürlüğü konusunda Türkiye'ye yönelik baskıların giderek artmakta olduğu konularına yer verilmiştir.⁸⁸⁸

⁸⁸⁵ "ABD Büyükelçisinin Ermeni Soykırımı Hakkındaki Sözleri İhtilafa Neden Oldu", *The Independent*, 23 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33.

⁸⁸⁶ "Şerrin Sessiz Tanıkları", *The Independent*, 8 Mayıs 2006, " 'Ermeni Soykırımı' Yayınlandı", BBC, 18 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.7-8.

⁸⁸⁷ "İlan", *The Times*, 24 Nisan 2006, "Bush, Bu Yıl Da Soykırım Sözcüğünü Kullanmadı", BBC, 25 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21-22.

⁸⁸⁸ "Ermeniler Katliama Uğradı, Ancak Bu Gerçekten Bir Soykırım Mıydı?", *The Independent*, 27 Mayıs 2006, "Büyükbabam Yaşasaydı, Soykırım Yapıldığı Yolundaki İddiaları Kesinlikle Doğrulardı", *The Independent*, 27 Mayıs 2006, "Soğukkanlı Bir Soykırım", *The Independent*, 1 Haziran 2006, "Tarihin Gölgesinde Tartışmalı Bir Şehir: Ani", *The Economist*, 16 Haziran 2006, "Türkiye ve Ermenistan: Bölen Bağlar", *The Economist*, 16 Haziran 2006, "Türkiye'deki 'Görünmez' Ermenilerin Korkuları", BBC News, 23 Haziran 2006, "İfade Özgürlüğü Konusunda Türkiye Üzerindeki Baskı Artıyor", Reuters, 13 Temmuz 2006, "Türk Avukat, Milliyetçiliği İfade Özgürlüğünün Önüne Koyuyor", Reuters, 19 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17-24.

Elif Şafak'ın "Türklüğe Hakaret" suçlamasıyla yargılanması, söz konusu davalar nedeniyle Türkiye'de ifade özgürlüğünün bulunmadığı, AB milletvekillerinin reformların yavaşladığı gerekçesiyle Türkiye'yi eleştirdiği ve Avrupa Parlamentosu'nun AB'ye üyelik için Türkiye'nin soykırımı tanınmasının ön şart olmasını talep ettiği de üzerinde durulan hususlar arasında yer almıştır.⁸⁸⁹ Elif Şafak'ın romanını konu alan haberlerde, İngiliz basınının yazardan yana bir tutum sergilemiştir. Şafak'ın romanından dolayı kendisine dava açıldığı, ancak yazarın romanının karakterlerinin kurgu olduğu gerekçesiyle kendisinin yargılanamayacağı dile getirilmiştir. Yine Şafak davasının ifade özgürlüğüne darbe vurduğu, yazarın suçlanarak aslında Türkiye'de sanatın kontrol altına alınmaya çalışıldığını ve bunun ifade özgürlüğüne zarar verdiği belirtilmiştir.⁸⁹⁰

Elif Şafak'ın davadan beraat etmesi ve yazarın yargılandığı 301.maddenin kaldırılması yönünde Türkiye'de bazı girişimlerin başlatılması ile 301.maddeden başka yazarların da yargılandığı hususlarına atıfta bulunulmuştur. 301.maddenin kaldırılması konusunda AB'nin Türkiye'ye baskı uyguladığı, hükümetin ise tek başına maddeyi kaldırmak konusunda endişelendiği ve muhalefetin de desteğini almayı istediği iddia edilmiştir. İngiliz basını Elif Şafak davasını yakından takip ederek yazarın yargılanma süreciyle ilgili tüm haberlere yer vermiştir. Bu bağlamda, Şafak'ın beraat ettiği, ancak yine de bu maddenin Türkiye'nin yurtdışındaki imajına zarar verdiği dile getirilmiştir. 301. maddenin kaldırılmasıyla ilgili olarak Türk basınında da kaldırılması yönünde haberlerin yayınlandığı ve bu maddenin kaldırılmadığı sürece ve ifade özgürlüğü bağlamında büyük adımlar atılmadığı

⁸⁸⁹ "İstanbul'da Bir Yazar Mahkemeye Çıkacağı Günü Bekliyor", The Guardian, 25 Temmuz 2006, "Türkiye ve İfade Özgürlüğü... Uçuşan Hakaretler", The Economist, 28 Temmuz 2006, "AB Milletvekilleri Türk Reformlarındaki Yavaşlamayı Eleştirdiler", Reuters, 5 Eylül 2006, "AP'den Türkiye'ye Uyarılar... Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu Raporunda Türkiye'ye Üyelik İçin Soykırımı Tanıma Şartı", BBC, 5 Eylül 2006, "AB, Türkiye İle Üyelik Müzakerelerini Canlı Tutmak İçin Kıbrıs Konusunu Erteliyor", 6 Eylül 2006, "Elif Şafak: Mahkeme, Kurgu Romanın Rolünü Sınayacak", "Kadın Saati... Elif Şafak", BBC Radio 4, 13 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.50-55.

⁸⁹⁰ "Kitaplarda Bir Hafta... Elif Şafak", The Independent, 15 Eylül 2006, "Türkiye İfade Özgürlüğü Mücadelesindeki Yazarı Yargılıyor", The Sunday Times, 18 Eylül 2006, "Kitabındaki Karakterlerin 'Suçlarından' Yargılanan Yazar", The Times, 19 Eylül 2006, "Türkiye'nin İnsan Hakları Sicili Yazarın Davasıyla Teste Tutuluyor", Reuters, 20 Eylül 2006, "Türklüğe Hakareten Dolayı Bir Türk Yazar Mahkeme Önünde", The Guardian, 21 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.-56-62.

sürece AB'ye üye olamayacağına da sıklıkla değinilmiştir.⁸⁹¹ Bu yönüyle Elif Şafak ve Hrant Dink davası ile Ermeni konferansı konusunda ABD ve Avrupa basını ile İngiliz basını arasında bir paralellik olduğunu ve bu tür davalarının Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki girişimlerini olumsuz etkileyeceğine işaret edildiğini söylemek mümkündür.

1915 Olayları sırasında hayatını kaybeden Ermenilerin yanısıra binlerce Ermeni çocuğunun öksüz kaldığı, bu konuyla ilgili Agos'a gelen email ve mektupların bulunduğu, bugün bile halen birçok Ermeninin geçmişini, geçmişteki ailesini ve aile bireylerini aradığı konu edinilmiştir. Bir sonraki haber ise *The Economist* kaynaklıdır. Türkiye'de bir grup akademisyenin Ermeni iddialarıyla ilgili olarak konuşmaya başladığı, bunun cesaret verici bir gelişme olduğu ifade edilmiştir.⁸⁹² *Independent*'da da Orhan Pamuk'un yargılanması, davanın Türkiye'nin AB üyeliğini olumsuz etkileyeceği, benzer bir konuyla ilgili olarak Elif Şafak'ın da yargılabileceği dile getirilmiştir.⁸⁹³ *The Guardian*'da yine Elif Şafak davası konu edinilmiştir. Türkiye'de ifade özgürlüğü bulunmadığı, Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda da aynı konunun gündeme geldiği, Türkiye'nin AB'ye katılmak istiyorsa reformlarının hızlandırması gerektiği ve Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmesi gerektiği dile getirilmiştir.⁸⁹⁴

İngiliz basınında Türkiye'nin soykırım iddiaları konusunda hazırladığı tasarı nedeniyle Fransa'yı uyardığı ve Türkiye aleyhinde bir karar alınması halinde kendisinin Cezayir'deki sömürgeci geçmişinin hatırlatılacağına da işaret edilmiştir.

⁸⁹¹ "Türk Yazar Hakkındaki Davadan Beraat Etti... Erdoğan, Yasa Değişikliğini Ele Almaya Hazır Olduğunun İşaretini Verdi", Reuters, 21 Eylül 2006, "Türkiye Yasanın Kaldırılması Çağrılarında Direnirken, Bir Yazar Yargılanıyor", Financial Times, 21 Eylül 2006, "Türklüğe Hakaretten Hakkında Dava Açılan Romancı Beraat Etti", The Independent, 22 Eylül 2006, "Türk Medyası, 301. Maddenin Kaldırılması Çağrısı Yaptı", Reuters, 22 Eylül 2006, "Türkiye'nin Ceza Kanunu", Financial Times, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Eylül 2006, s.61-66.

⁸⁹² "Ermenilerin Kayıp Öksüzleri Arayışı", BBC, 2 Ağustos 2005, s.12-13, "Tarih Can Yakınca", The Economist, 6 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-14.

⁸⁹³ "Orhan Pamuk Mahkumiyetle Karşı Karşıya", BBC, 2 Eylül 2005, s.8, "Kitaplarla Geçen Hafta", Independent, 16 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

⁸⁹⁴ "Yargılanan Adalet", The Guardian, 25 Eylül 2006, "Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu Bugün Türkiye Raporunu Görüşecek", BBC, 26 Eylül 2006, "General, Ordunun Politikada Rolü Olmasında Israrlı", Guardian, 27 Eylül 2006, "AB Parlamentosu Türkiye Hakkındaki Kritik Raporu Kabul Etti", Reuters, 27 Eylül 2006, "AB: Türkiye Geçmişle Yüzleşmeli", Daily Telegraph, 28 Eylül 2006, "Türkiye, Hollanda'daki İhraç Kararlarını Eleştirdi", Reuters, 29 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.67-73.

Fransa'daki tasarıyla ilgili çalışmalar nedeniyle Türkiye'nin Fransa ve Kanada'daki büyükelçilerini geri çağırdığı, konuyla ilgili Türkiye'nin birtakım endişelerinin bulunduğu, tasarının Fransa Meclisi'nde görüşülmeye başlandığını ve Fransız hükümetinin Ermeni soykırımı yasasını desteklemeyeceğini açıkladığı bilgilerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili son haber ise "Saçmalyorsunuz Sayın Büyükelçi" başlığıyla *The Independent*'da yer almış ve Türkiye'nin İngiltere büyükelçisi Akın Alptuna'nın gazetenin yazarı Robert Fisk'e gönderdiği mektup konu edinilmiştir. Fisk, soykırım iddialarının Türkiye'de bir grup 'dürüst Türk' bilim adamı tarafından dile getirilmeye başlandığı ve bunun demokratikleşme adına olumlu bir gelişme olduğu, ancak Türkiye'nin halen resmi olarak soykırımı kabul etmediği, oysa söz konusu dönemle ilgili her geçen gün yeni diplomatik arşivlerin ortaya çıktığı ifade edilmiştir.⁸⁹⁵

Fransız yasa tasarısına karşı Türk milletvekillerinin göstermiş olduğu tepkiyle ilgili haberler de yayınlanmış ve Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin ülkesinde soykırımla ilgili yapılacak oylamayı engellemek için Türkiye'ye üç ön şart koştuğu belirtilmiştir. Bunların, Ermenistan ve Türkiye arasında bir komisyon kurulması, Türkiye'nin Ermenistan sınırını açması ve Türkiye'nin 301'i kaldırması olduğu belirtilmiştir.⁸⁹⁶ Fransız Meclisi'nin kabul etmiş olduğu tasarının Başbakan Erdoğan tarafından oy kaygısıyla alınmış bir karar olarak yorumlandığı ve şiddetle kınandığı, AB'nin genişlemeden sorumlu komisyon üyesi Olli Rehn'in de tasarıya karşı çıktığı ve bunun Türkiye-AB ilişkilerine olumsuz etkisi olacağını dile getirdiği görülmektedir.⁸⁹⁷ Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan yasayla ilgili haberler

⁸⁹⁵ "Mahkeme, Editörün Temyiz Başvurusunu Reddetti", BBC, 2 Mayıs 2006, "Türkiye, Ermeni Soykırımı Konusunda Fransa'yı Uyardı", Reuters, 3 Mayıs 2006, "Türkiye İki Elçisini Geri Çağırdı", Financial Times, 9 Mayıs 2006, "Ermeni Konulu Fransız Yasa Tasarısı Türkiye'yi Endişeleniyor", The Financial Times, 18 Mayıs 2006, "Soykırım Yasa Teklifi Fransa Meclisinde", BBC, 18 Mayıs 2006, "Fransız Hükümeti Ermeni Soykırımı Yasasını Desteklemeyeceğini Açıkladı", Reuters, 18 Mayıs 2006, "Saçmalyorsunuz Sayın Büyükelçi", The Independent, 20 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27-32.

⁸⁹⁶ "Türk Milletvekilleri Ermeni 'Soykırımı' Yasasına Karşı Fransa'yı Uyardılar", Reuters, 4 Ekim 2006, "Türkiye Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı konusunda Fransa'ya Baskı Yapıyor", Reuters, 6 Ekim 2006, "Sarkozy Fransa'da Ermeni Soykırımı Konusunda Yapılacak Oylamadan Kaçınmak İçin Üç Şart Öne Sürdü", Reuters, 9 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 47-48.

⁸⁹⁷ "Türkiye Başbakanından Fransız Sömürgeciliğine Sert Eleştiri", Reuters, 10 Ekim 2006, "Olli Rehn, Fransa'nın Ermeni Soykırımı Oylamasına İlişkin Uyarıda Bulundu", Reuters, 10 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.49-50.

arasında dikkat çekici bir diğer başlık, Hrant Dink'in de söz konusu yasaya karşı çıktığı konudur. Dink söz konusu yasanın Ermeni meselesini istismar ettiğini ve gerekirse kendisinin Fransa'ya giderek bu yasayı ihlal edebileceğini dile getirmiştir. Tasarıyla ilgili sık sık Türkiye'nin Fransa'ya yönelik uyarılarda bulunduğu dair geniş haberlerin de yer aldığı İngiliz basınında, Denis Macshane imzasıyla yayımlanan makalede, AB'nin sürekli dolaylı olarak Türkiye'yi Avrupa'nın bir parçası olarak görmek istemediğini ima etmiştir. 1915 Olayları'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumlu tutulamayacağı, Türkiye'nin AB'ye üyeliğine neredeyse her ay farklı bir engel çıkarıldığını ve Türkiye'nin bu şekilde “hor görülmesi” halinde kendisine yem müttefikler bulma konusunda hiç de zorlanmayacağını belirten bir makale yayımlanmıştır.⁸⁹⁸

Fransa'daki bazı siyasilere Türkiye'nin soykırımı tanınması gerektiğini, Fransız iş adamlarının bunun tam tersi olarak tasarının oylanmasının yan etkilerinden endişe ettikleri, Fransız Hükümeti'nin ise tasarıya mesafeli yaklaştığı ifade edilmiştir.⁸⁹⁹ Tasarının kabul edilmesiyle ilgili çeşitli kesimlerin tepkisine yer veren *Reuters*'da, Fransız siyasetçilerin soykırımın kabul edilmesinin Türkiye'nin AB'ye katılımının ön şartı olması istedikleri ifade edilirken, konuyla ilgili akademisyen, yazar, araştırmacı ve siyasetçi olmak üzere Türk ve Fransa'dan farklı kişilerin görüşlerine yer verildiği görülmektedir. Nitekim, Uluslararası Stratejik İlişkiler Enstitüsü'nden Ortadoğu Uzmanı Didier Billion, Fransa'nın öncelikle kendi sömürgecilik tarihiyle ilgilenmesi gerektiğini belirtirken, Danske Bank'tan Lars Christensen ise tasarının Türkiye'yi agresifleştireceği, AB'ye üyeliğini zayıflatacağına vurgu yapmıştır. Fortsi Ekonomik Araştırmalar direktörü, Haluk Bürümcekçi ise Türkiye'nin Fransa'ya yönelik daha sert yaptırımlarda bulunması

⁸⁹⁸ “Ermeni Editör: Fransa'daki Soykırım Yasasına Karşı Gelebiliyorum”, Reuters, 10 Ekim 2006, “Türkiye, Fransa'yı Ermeni Soykırım Tasarısı Konusunda Uyardı”, Guardian, 11 Ekim 2006, “Türkiye'yi Horlamak Batı İçin Tehlikeli Bir Oyun”, Financial Times, 11 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-54.

⁸⁹⁹ “Royal: Türkiye Ermeni Soykırımını Tanımali”, Reuters, 11 Ekim 2006, “Fransız İşadamları Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Oylamasının Yan Etkilerinden Endişeleniyorlar”, Reuters, 11 Ekim 2006, “Fransız Hükümeti, Ermeni Tasarısına Mesafeli Yaklaşıyor”, Reuters, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.52-56.

gerektiğini, Sabancı Üniversitesi'nden William Hale de tasarının kanunlaşması halinde bile yürürlüğe giremeyeceğini dile getirmiştir.⁹⁰⁰

Tasarının Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkileyeceği haberlerinin yanısıra Fransa'nın tasarımı kabul etmesinin altındaki nedenlere dair haberler de İngiliz basınında yer almıştır. *Reuters*, Fransa'nın söz konusu tasarımı kabul etme nedeninin aslında Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istememesine bağlayarak, tasarının onaylanmasını “*Türkiye'nin AB Treni Paris'te Vakitsiz Bir Mayına Çarptı...*” başlığıyla yayınlamıştır.⁹⁰¹

Tasarının birçok uluslararası kuruluş tarafından eleştirildiği daha önce belirtilmişti. Bunlardan biri olan AB, tasarının Türkiye-Ermenistan arasında yürütülmekte olan diyalog çabalarına darbe vuracağı öte yandan tasarının siyasi boyutunun yanısıra ekonomik boyutunun da sıkıntı yaratacağı ifade edilmiştir. Tasarının Fransa Ulusal Meclisi'nden geçmesinin ardından Cumhurbaşkanı Abdullah Gül “*Fransa bu ayıpla yaşayacaktır*” ifadesini kullanırken, *Financial Times* ise “*Türkiye AB Konusunda Darbe Yedi*” manşetini atmıştır. Bir yandan yazar Orhan Pamuk'a Nobel Edebiyat ödülü verilirken öte yandan soykırım iddialarını inkâr etmenin suç sayıldığı yasanın Fransa'da onaylanmasının kendi içinde çelişki arz ettiği belirtilmiştir. Yazarın aldığı ödülün bir bakıma siyasi olduğu ve Pamuk'un ülkesini Ermeni ve Kürt meselesiyle ilgili olarak eleştirme cüretinde bulunduğu için ödüle layık görüldüğüne işaret edilmiştir. *Financial Times*, benzer şekilde tasarımı “*İfade Özgürlüğüne Tehdit*” manşetiyle ele alırken, konuyla ilgili olarak *Reuters* ise Türkiye'nin Fransa'ya misilleme yapma hazırlıkları yaptığını belirtmiştir.⁹⁰²

⁹⁰⁰ “Fransız Parlamentosu'nun Ermeni Soykırımının İnkârını Suç sayan Tasarımı Kabul Etmesine İlişkin Tepkiler”, *Reuters*, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.56-57.

⁹⁰¹ “Fransa Soykırım Tasarısı, Türkiye'nin AB Çabasına Zarar Verebilir”, *Reuters*, 12 Ekim 2006, “Ermeni Soykırımı Oylamasının Arkasında Fransa'nın Türkiye'nin AB Üyeliği Korkusu Yatıyor”, *Reuters*, 12 Ekim 2006, “Türkiye'nin AB Treni Paris'te Vakitsiz Bir Mayına Çarptı...Türkiye-Fransa İlişkilerinin Zarar Görmeye Bekleniyor”, *Reuters*, 12 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 57-59.

⁹⁰² “AB, Fransa'daki Ermeni Tasarısıyla İlgili Endişelerini Dile Getirdi”, *Reuters*, 13 Ekim 2006, “Tartışmalı Karar Fransa Kamuoyunun Gündeminde Ne Ölçüde Yer Buluyor”, *BBC*, 13 Ekim 2006, “Türkiye AB konusunda Darbe Yedi”, *Financial Times*, 13 Ekim 2006, “Türk Yazara Verilen Ödül ve İfade Özgürlüğüne Vurulan darbe”, *Financial Times*, “İfade Özgürlüğüne Tehdit”, *Financial Times*, 13 Ekim 2006, “Türkiye Fransa'ya Karşı Misilleme Önlemler Üzerinde Çalışıyor”, *Reuters*, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.60-65.

İngiliz basınında şimdiye kadar Fransa'nın kabul ettiği tasarının Türkiye-AB ile Türk-Fransız ilişkilerini olumsuz etkileyeceği yönünde haberler yayınlanırken bu kez *The Daily Telegraph*'da tasarının Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin iyileştirilmesi yolunda yürütülen diyalog çabalarına da darbe vuracağı ifade edilmiştir. Yine aynı yayın organında tasarının Türkiye'deki İslamcı Milliyetçilerin elini güçlendireceği ve tasarının sırf Türkiye'yi köşeye sıkıştırma amacıyla kabul edilmiş olursa da aslında Fransa'yı zor durumda bıraktığı dile getirilmektedir. Bilindiği üzere tasarının onaylanmasının ardından Türkiye'de Fransız mallarının boykot edilmeye başlanmıştı, bu konuya da yer veren İngiliz basınında Vincent Boland-Martin imzasıyla yayınlanan haberde, Türk yetkililerin boykotun Türkiye'nin de ekonomik yapısına zarar vereceği gerekçesiyle engellenmeye çalışıldığı konu edinilmiştir.⁹⁰³

Robert Fisk'in bir haberinde, Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ve İçişleri Bakanı Sarkozy'nin, Türkiye'nin AB'ye üye olmadan soykırımı tanınması gerektiği yönündeki ön şartının memnuniyet verici olduğunu ve benzer bir girişimin AB'den de gelmesi gerektiğini belirterek, soykırımın inkârının suç sayılmasını öngören tasarının kabul edilmesini ise ifade özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle eleştirmişti. Fisk ayrıca, Fransa'da soykırımın inkârının suç sayılmasıyla benzer şekilde Türkiye'de de soykırımın olduğunu dile getirmenin 301 nedeniyle suç sayıldığını ancak kendisinin bu kurala uymayacağını şöyle ifade etmiştir: “...*Kişisel olarak Türkiye'deki Holocaust inkarcılarının bize dokunmaya cesaret edip edemeyecekleri konusunda şüpheliyim. Ancak eğer denerlerse, Türk yayıncılarımla birlikte, modern Türk devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün bile suçlu olduğu bir soykırımı ihbar etmek için sanık sandalyesinde oturmak benim için şeref olacaktır...*”⁹⁰⁴

Fransa'nın Türkiye'nin Ermeni olaylarını soykırım olarak kabul etmeden AB'ye üye olmaması gerektiği yönündeki tavrının ifade özgürlüğünü kısıtladığı dile

⁹⁰³ “Fransa Ermeni Soykırımını İnkâr Edenleri Hapse Atacak”, *The Daily Telegraph*, 13 Ekim 2006, “Bu Cahilce Hareket Sadece Bölünme Alevlerini Körukleyecek”, *The Guardian*, 13 Ekim 2006, “Türkiye'ye Karşı İnkâr Yasası”, *Financial Times*, 14 Ekim 2006, “Türkiye Fransız Mallarına Boykotu Engellemeye Çalışıyor”, *Financial Times*, 14 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.65-70.

⁹⁰⁴ “Sanık Sandalyesinden Soykırımı İhbar Edeceğim”, *The Independent*, 15 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70-71.

getirilmiştir.⁹⁰⁵ Fransa'nın I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen 1915 Olayları'nın soykırım olarak tanınmasının inkar edilmesinin suç haline getirilmesine yönelik tasarısı nedeniyle Türk akademisyen Erdoğan Teziç'in Fransız ödülünü reddettiği belirtilmiştir.⁹⁰⁶ Bir sonraki haberde de yine Fransız parlamentosunun kabul etmiş olduğu tasarının Türkiye'de milliyetçiliği körükleyeceği bu kez Yunanistan Dışişleri Bakanı tarafından dile getirildiği görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyeliğiyle ilgili haberlerin de yer aldığı İngiliz basınında soykırım iddiaları konusunda Fransa'nın almış olduğu kararın Türkiye'nin üyelik yolunda attığı adımları olumsuz etkilemekte olduğu, Türkiye'nin Fransa'nın soykırım kararının ardından yasayla ilgili Fransa'ya nasıl bir tepki göstermesi gerektiğine dair çalışmalar yürüttüğü dile getirilmiştir. Ayrıca AB'nin Türkiye'yi üyelik yolunda attığı adımları hızlandırması ve ifade özgürlüğünü arttırması konusunda uyardığı ifade edilmektedir.⁹⁰⁷

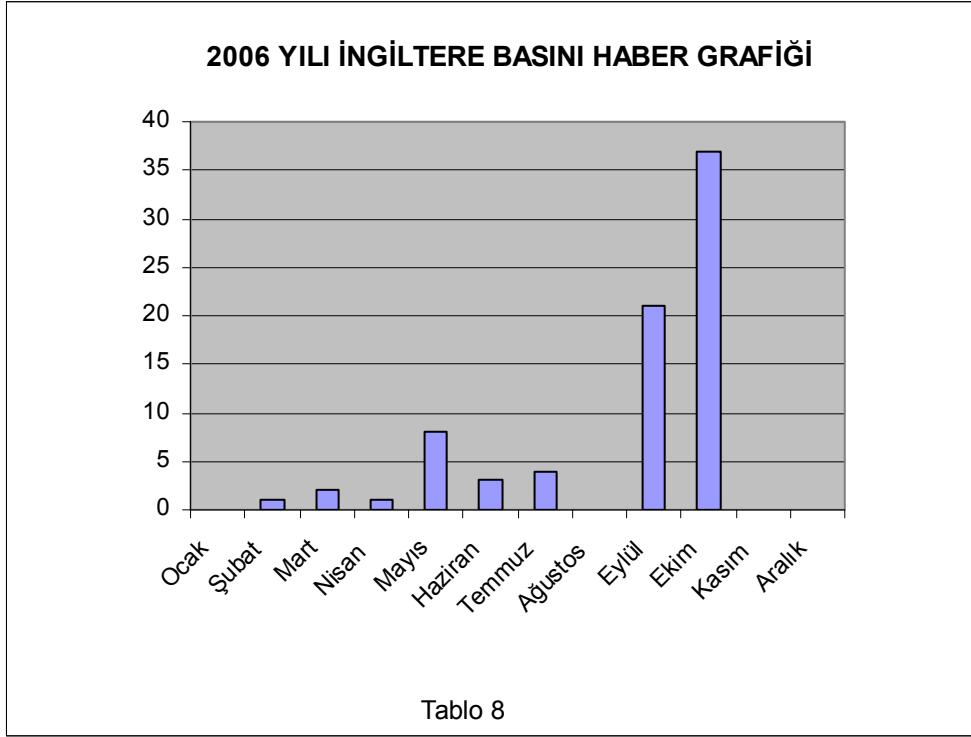
The Guardian'da “Şimdi Avrupa İçin Tabu Yaratma Değil Yıkma Zamanıdır” başlığıyla yayınlanan yazıda Fransa Ulusal Meclisi'nin soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısının ifade özgürlüğünü kısıtladığı ve hiç kimsenin tarihi olayları yasalaştırmaması gerektiği belirtilmiştir. Yine Fransız Ulusal Meclisi'nin aldığı yasaya tepki olarak Türkiye'nin Fransız filmlerinin televizyonlarda yayınlatmama kararı aldıkları, AB'nin Türkiye temsilcisi Hans-Joerg Kretschmer'in Türkiye'yi ifade özgürlüğü konusunda uyardığı, tasarının ABD tarafından da eleştirildiği ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in de tasarıya tepki gösterdiği ifade edilmiştir.⁹⁰⁸

⁹⁰⁵ “İfade Özgürlüğü Düşmanları Her Yerde”, Observer, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28-29.

⁹⁰⁶ “Türk Akademisyen, Fransız Ödülünü Reddetti”, Reuters, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

⁹⁰⁷ “Yunanistan, İlerleme Raporu Öncesinde, Türkiye İle Müzakere Başlıklarının Görüşülmesine Karşı Çıkıyor”, Reuters, 16 Ekim 2006, “Türkiye Avrupa'nın Kapısında 20 Yıl Daha Bekleyebilir”, The Times, 16 Ekim 2006, “Fransız Yasasına Karşı Ankara Tavrını Netleştirmek İstiyor”, BBC, 17 Ekim 2006, “AB Türkiye'yi İfade Özgürlüğünün Öncelik Olması Gerektiği Yönünde Uyardı”, Financial Times, 17 Ekim 2006, “Ganimet Elden Gidiyor”, The Independent, 17 Ekim 2006, “Türkiye-AB İlişkileri”, BBC Radio 4, 17 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29-35.

⁹⁰⁸ “Şimdi Avrupa İçin Tabu Yaratma Değil Yıkma Zamanıdır”, The Guardian, 19 Ekim 2006, “Türk Televizyonlarına Fransız Filmlerini Göstermeme Çağrısı”, Reuters, 19 Ekim 2006, “Kretschmer, Türkiye'yi İfade Özgürlüğü Konusunda Harekete Geçmeye Çağırıyor”, Reuters, 20 Ekim 2006, “ABD: Fransa'nın Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Bir Mantığı Yok”, Reuters, 20 Ekim 2006, “Azeri Cumhurbaşkanı: Ermeni Soykırımı Bir Hayal”, Reuters, 27 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.36-38.

2006 yılı haber grafiğinde ise ilginç bir biçimde Nisan-Mayıs aylarındaki haber sayısının az, Eylül-Ekim aylarında ise bir patlama yaşandığı görülmektedir. Özellikle Eylül-Ekim aylarında Fransa’da soykırım iddialarını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasanın etkili olduğu ve tüm ülke basınlarında yankı bulduğu anlaşılmaktadır.

Uzun süredir kapalı olan Türkiye-Ermenistan sınırının açılması için iki ülke iş adamlarının çalışmalar yürüttüğü, sınırın açılmasının iki ülke ekonomisine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Avusturyalı yazar Franz Werfel’in *Musa Dağı’ında 40 Gün* adlı eserinin başrollerini ünlü aktör Sylvester Stallone tarafından oynanacağı bir filme dönüştürüleceği, konuyla ilgili bazı Türk grupları tarafından Stallone’ye filmi çekmemesi için protesto mektupları gönderildiği belirtilmiştir.⁹⁰⁹ Yahudi soykırımının inkârının suç sayılması yönünde bir yasa tasarısının hazırlandığı ancak bu tasarının onaylanmasının ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı ifade edilirken, Türkiye’nin AB ile katılım müzakerelerinde yaşadığı çıkmazın ülkede yabancı düşmanlığını körüklediğini, Hrant Dink cinayetinin de bu nedenle işlendiği iddia

⁹⁰⁹ “Türk ve Ermeni İşadamları Sınırın Açılmasından Yana”, Reuters, 16 Ocak 2007, “Stallone Siyasi Açından Hassas Bir Konuda Tavrını Belli Edecek”, The Independent, 18 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-43.

edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de Ermeni trajedisinin gündeme getirme ya da konuya eleştirel bir yaklaşım sergileyen yazar ve akademisyenlerin 301.madde kullanılarak susturulmaya çalışıldığı ve Türkiye’nin ifade özgürlüğünün önündeki en büyük engelin 301 olduğu dile getirilmiştir. Benzer şekilde *The Economist* dergisi de Dink cinayetinin ardından 301.maddesinde değişiklik yapılması ya da yasanın kaldırılması gerektiği ve cinayetin ardından yüz binlerce insanın sokaklara dökülmesinin Türkiye için umut verici bir değişimi simgelediği belirtilmektedir. Dünya basınında büyük bir yankı uyandıran Dink cinayetiyle ilgili ABD Kongresi’nde bir tasarinin görüşüldüğü ve cinayetin kınanarak 301’inde kaldırılması önerisinde bulunduğu dile getirilmiştir. Dink cinayetinin bir bakıma Türkiye’nin geçmişiyle yüzleşmesi için bir fırsat da olduğunun belirtildiği *Open Democracy* adlı internet sayfasında Türkiye’de artık konuyla ilgili iki farklı görüşün hakim olduğu iddia edilmektedir.⁹¹⁰

İngiliz basınında AB dönem başkanı Almanya tarafından soykırımın inkârını suç sayan bir yasa tasarısının hazırlanmakta olduğu ancak tasarının ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı gerekçesi ile büyük bir tartışma yarattığı konulu bir haber yayımlanmıştır. *BBC*’nin 5 Şubat tarihli yayınında, dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’in ABD’ye bir haftalık bir ziyarette bulunduğu ve ziyaret sırasında hangi konuların ele alınacağına dair gazeteci yazar Yasemin Çongar ile gerçekleştirilen bir röportaja yer verilmiştir. Burada özetle Dışişleri Bakanı’nın ABD’de PKK, sınır ötesi operasyon ve Temsilciler Meclisi’nde görüşülmekte olan Ermeni tasarısıyla ilgili konuların ele alınacağı belirtilmiştir.⁹¹¹

Ermeni Sorunu ve Irak’taki gelişmeler nedeniyle Türkiye-ABD ilişkilerinde sıkıntılar yaşanabileceğini, ABD Kongresi’ne sunulan tasarı ve Irak’ta bir referandum yapılması konusuna sıcak bakması dolayısıyla Türkiye’de Amerikan düşmanlığının artmasından endişe edildiğine vurgu yapılmaktadır. Dink suikastının ardından Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde yeni bir dönemin yaşanmaya başlandığına

⁹¹⁰ “Yahudi Soykırımının İnkârı Büyük Bir Hata Olur”, *The Guardian*, 18 Ocak 2007, “İstanbul’da Ölüm”, *Financial Times*, 25 Ocak 2007, “Hrant Nasıl Onurlandırılır”, *The Economist*, 26 Ocak 2007, “Dink Cinayeti ABD Kongresinde”, *BBC*, “Hrant Dink Suikastı ve Soykırım Mirası”, *Open Democracy*, 25 Ocak 2007, *BYEGM Yayınları*, *Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.424-28.

⁹¹¹ “AB Kapsamlı Bir ‘Soykırımı İnkâr’ Yasası Planlıyor”, *The Daily Telegraph*, 2 Şubat 2007, “Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Bir Hafta Sürecek ABD Ziyaretine Başlıyor”, *BBC*, 5 Şubat 2007, *BYEGM Yayınları*, *Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.29-30.

da işaret eden İngiliz basınında yakın bir dönemde Türkiye-Ermenistan sınırının açılacağına işaret edilmiştir.⁹¹² ABD Kongresi'ne sunulan Ermeni yasa tasarısı *Economist* dergisinde de yer almış ve tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve Ermenistan yönetiminin 1915 Olayları'nı incelemek üzere ortak bir komisyon kurulması önerisine sıcak baktığı konulu haberlere yer verilmiştir. İngiliz basınında ayrıca, Ermenistan Parlamentosu'nun kabul etmiş olduğu çifte vatandaşlık yasasının kabulüne de değinilerek yasanın Ermenistan kamuoyunu ikiye böldüğü bazı kesimlerce yasanın Ermenistan'ın komşularıyla ilişkilerini bozacağı iddia edilirken bazı kesimler tarafından ise ülkenin kaderinin ülke dışında yaşayan kişilere bırakılacağı gerekçesiyle karşı çıktığı ifade edilmiştir.⁹¹³

Open Democracy adlı internet sayfasında “Hrant Dink ve Türkiye'deki Ermeniler” başlığı altında, Dink'in İstanbul'daki Ermenilerin sıkıntılarının dile getirilmesinde önemli rol oynadığı, bu yönüyle Ermeni toplumunun sembolü haline geldiği, öte yandan Türk kamuoyunda Ermenilerle ilgili mevcut olumsuz algının kırılması içinde büyük çaba sarf ettiğini ve Dink'in ölümüyle birlikte Türkiye'de büyük bir değişimin yaşanmaya başladığı üzerinde durulmuştur.⁹¹⁴ *BBC*'nin 27 Şubat 2007 tarihli yayınında Bruce Clark imzasıyla yayınlanan haberde Türkiye'de Ermeni meselesinin 90 yıl içinde büyük bir değişim ve gelişim evresi geçirdiğini belirterek bunu “savunmada kalma, yargı ve infaz, milliyetçi duygular ve yeni bir devlet” başlığı altında değerlendirmiş ve 1915 Olayları'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumlu tutulamayacağına değinilmiştir. Son haberde, Dink cinayetinin ABD Senatosu'nda gündeme geldiği ve senatonun cinayeti kınayan bir tasarı onayladığı konu edinilmiştir.⁹¹⁵

⁹¹² “Irak ve Ermeni ‘Soykırımı’ ile İlgili Gelişmelerden dolayı ABD-Türkiye İlişkileri Daha Da Kötülebilir”, *The Financial Times*, 9 Şubat 2007, “Türk Ordusu Ermenistan İle İlımlı İlişki Arayışında”, *Jane's Information Group*, 14 Şubat 2007, “ABD Soykırım Yasası Türkleri Kızdırıyor”, *Guardian*, 16 Şubat 2007, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.39-40.

⁹¹³ “Türkiye ve Ermeniler... Soykırım Savaşları”, *The Economist*, 16 Şubat 2007, “Ermenistan, Türkiye İle Diplomatik İlişki Kurmaya ve Geçmişini Ele Almaya Hazır”, *Reuters*, 19 Şubat 2007, “Ermenistan Parlamentosu Çifte Vatandaşlığı Yasalaştıran Bir Tasarıyı Kabul Etti”, 21 Şubat 2007, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.41-43.

⁹¹⁴ “Hrant Dink ve Türkiye'deki Ermeniler”, *Open Democracy*, 28 Ocak 2007, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.43-46.

⁹¹⁵ “Türkiye'nin Ermeni İkilemi”, *BBC*, 28 Şubat 2007, “Dink Cinayeti ABD Senatosunda”, *BBC*, 6 Mart 2007, *BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler*, Ankara, s.46-47.

İngiliz basınında *Los Angeles Times*'in muhabiri Mark Arax'ın soykırım iddialarıyla ilgili hazırlamış olduğu bir haber nedeniyle görevinden ayrılmak zorunda kaldığı, NABUCCO projesi için Türkiye'nin Fransız şirketleri yerine Alman enerji şirketini tercih ettiği bunda Fransa'nın soykırım iddialarına destek vermesinin etkili olduğu ifade edilmiştir.⁹¹⁶ Robert Fisk imzasıyla yayınlanan bir yorumda soykırım iddiaları konusunda Batılı devletlerin basınında Ermenistan yanlısı haberler yayınlanırken, Ermeni basınının bu konuya gerekli özeni göstermediği, Ermenistan'da basının yeterince özgür olmadığı şöyle ifade edilmiştir:

*“...Ermenistan'ın üzüntü verici bir biçimde yeniden seçilen Başbakanı Serj Sarkisyan, “tarafsız” muhalefete izin verirken, gerçek siyasi tartışmalara müsaade etmiyor. Ciddi muhaliflerin partileri ve gazeteleri kapatılabiliyor. Sarkisyan geçenlerde yerel basına, “ekonominin demokrasiden daha önemli olduğunu” söyledi. Özgür Ermenistan'ın yolsuzluğa bulaşmış ilk cumhurbaşkanı Petrosyan'ın da geri dönmeyi planladığı söylentilerini duymak pek şaşırtıcı değil sanırım. Sarkisyan, bir ara Amerikan Liberty Radyosunun Özgür Avrupa istasyonunu bile Ermenistan'dan uzaklaştırmaya çalışmıştı. Gerçi bu pek de antidemokratik bir girişim olmazdı...”*⁹¹⁷

The Times gazetesinde “*Konuşulması Cesaret İsteyen Tarih*” başlığıyla, Taner Akçam'ın Ermeni meselesiyle ilgili Türkiye aleyhinde hazırlamış olduğu kitabı nedeniyle Türk basınındaki bazı kesimler tarafından vatan haini olarak ilan edildiği iddia edilmiştir. Dink'in bu nedenle akademik hayatını yurtdışında devam ettirmek zorunda kaldığı, öte yandan Hrant Dink'in de Akçam ile aynı görüşleri paylaştığı ancak ülkeyi terk etmediği için hayatını kaybettiği dolayısıyla Türkiye'de bazı konularda fikir beyan etmenin pek de kolay olmadığı yönünde bir imada bulunulmuştur.⁹¹⁸

⁹¹⁶ “İnternet Yorumcularının Kazandığına Şüphe Yok”, *The Independent*, 22 Temmuz 2007, “Türkiye Nabucco İçin RWE'yi Destekliyor”, Reuters, 2 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11-12.

⁹¹⁷ “Cesaret, Gözyaşları ve Yıkılan Hayaller”, *The Independent*, 4 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁹¹⁸ “KONUŞULMASI CESARET İSTEYEN TARİH”, *The Times*, 2 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13-14.

Soykırım iddialarının yanısıra Karabağ'la ilgili haberlerin de yer aldığı İngiliz basınında Dağlık Karabağ'da yaşanan ekonomik problemlerin diaspora Ermenilerinin ekonomik desteğiyle büyük ölçüde halledildiği ve bölgenin Ermeniler için önemli olduğu şöyle ifade edilmiştir: “*Ermeni diasporası açısından bölgenin güçlü bir çekiciliği var çünkü birçoğları bölgeyi, etrafını Müslüman komşuların çevrelediği küçük, tarihi Hristiyan bir milletin ayakta kalma çabasının bir parçası olarak görüyorlar.*”⁹¹⁹

The Independent gazetesinin *Extra* ekinde, Robert Fisk imzalı “*Unutulan Holokost*” başlıklı bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye tarafından 1.5 milyon Ermeninin öldürüldüğü, bunun 20.yüzyılın en kanlı ve en tartışmalı bölümlerinden biri olduğu ve Almanların Nazilere uyguladığı holokost ile eşdeğer olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca Fisk’in Erivan’ı ziyaret ederek “*modern tarihin ilk soykırımına ait olup şimdiye değin yayınlanmamış görüntülerini ortaya çıkardığı*” ifade edilmiştir. Fisk’in Erivan’daki soykırım müzesinde daha önce yayınlanmamış tehcir fotoğraflarını bulduğu, Nazi Almanyasının Yahudilere yaptığı zulüm ile tehcirin benzerlik gösterdiği, tehcirin aslında Ermenileri yok etmeye yönelik bir girişim olduğu, soykırım eyleminin Türk tarihçi Taner Akçam tarafından da kanıtlandığı ve Ermenilerin yok edilmesinde Kürtlerin de önemli rol oynadığı makalede yer alan iddialar arasında yer almıştır. Ayrıca Ermenilerin savaş yıllarında Batılı devletlere destek verdikleri gerekçesiyle tehcire tabi tutuldukları, tehcir sırasında Ermenilerin Türkler tarafından vahşice öldürüldüğü, söz konusu katliamların o dönemde Osmanlı’nın müttefiki olan Alman askerleri tarafından da belgelendiği, bazı Alman subaylarının ülkelerine döndüklerinde katliam fotoğraflarını sattığına dair bilgiler de bulunduğu iddia edilmiştir.⁹²⁰

İngiliz basınında benzer içerikli bir makale, *Daily Mail* gazetesinde “*Unutulan Soykırım*” başlığıyla yer almıştır. Zoe Brenman imzalı yazıda yine tehcirin 20. yüzyılın ilk soykırımı olarak görüldüğü, Ermenilerin Türkler tarafından

⁹¹⁹ “Savaş Yüzünden Parçalanan Bölge Sürgündeki Ermenilerle Kalkmıyor”, Reuters, 27 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

⁹²⁰ “Unutulan Holokost”, *The Independent*, 31 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15-18.

sistemli bir şekilde yok edildiği, söz konusu dönemde Churchill tarafından yaşananların “soykırım” olarak tanımlandığı iddia edilmiştir. Hitlerin de Ermenilerin yaşadığı trajediden ilham aldığı, savaş muhabiri Robert Fisk’in katliama dair yeni belge ve fotoğrafları ortaya çıkardığı, “Ermeni soykırımı ile Yahudi holokostu” arasında büyük benzerliklerin bulunduğu ve tehcir yıllarında sayısız savaş suçlarının işlendiği yönünde bilgilere de makalede değinilmiştir. İngiliz hükümetinin konuyla ilgili olarak katliamın sorumlularının cezalandırılması için dönemin yetkililerine baskı uyguladığı, 1919 yılında savaş suçları mahkemesi kurulduğu ancak bir sonuca varılmadığı, bugüne kadar 21 ülke tarafından 1915 Olayları’nın soykırım olarak kabul edildiği ve Türkiye’nin soykırım iddialarını kabul etmeden AB’ye üye edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.⁹²¹ Bu yönüyle İngiliz basınında diğer ülke basınlarıyla ortak hareket ettiği ve soykırım iddialarının kabulünü AB’ye üyelik için bir ön şart olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

İngiliz basınında “Anavatan Yok” başlığıyla Nouritza Matosyan başlığıyla yayınlanan haberde ise Elif Şafak’ın “Baba ve Piç” adlı romanı konu edinilmiştir. Eserden övgüyle bahsedilen makalede, Orhan Pamuk ve Elif Şafak gibi yazarların “Türklüğü aşağıladığı gerekçesiyle” ölüm tehditleri aldığı konu edinilmiştir. Yine Hrant Dink cinayetinin duruşması sırasında gerçekleştirilen gösterilere de yer verildiği görülmektedir.⁹²² İngiliz basınında ele alınan konulara bakıldığında Dink, Şafak ve ülke parlamentolarında görüşülen kararlar, 1915 Olayları’ndan daha fazla gündeme taşınmıştır. Bu anlamda, İngiliz kamuoyu da Türkiye ile kararların alındığı ülkeler arasında yarattığı krizle yakından ilgilenmektedir.

İngiliz basınında ABD Kongresi’nde görüşülen tasarının Türk-Amerikan ilişkilerinin yanısıra Türk-Ermeni ilişkilerine de zarar verebileceği şöyle ifade edilmiştir: “...ABD Kongresi şimdi, 1 milyona yakın Osmanlı Ermenisinin 1915’te uğradığı toplu katliamı soykırım olarak adlandıran bir yasa tasarısını kabul ederek, iki toplum arasındaki bu hassas süreci yerle bir edebilir.” Türkiye’de ABD

⁹²¹ “Unutulan Soykırım”, Daily Mail, 4 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.18-21.

⁹²² “Anavatan Yok”, Financial Times, 8 Eylül 2007, “Dink Cinayeti Duruşmasına Protestolar Damgasını Vurdu”, Reuters, 1 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22-23.

hakkındaki mevcut olumlu algının giderek azaldığı, buna karşın ABD düşmanlığının artmakta olduğu ve ABD'nin söz konusu kararının oy kaygısı taşıdığı dile da getirilmiştir.⁹²³ Aslında bu durum birçok ülke için söz konusu olmakla beraber çoğunlukla gündeme taşınmayan bir husustur. Nitekim Fransa ve Almanya gibi büyük devletlerin kararlarının kabulünde de siyasi çıkarlar ön planda olmuştur.

Kararlar nedeniyle Türkiye'nin ABD'ye verdiği desteği keseceği, ABD Kongresinin görüştüğü tasarıyla ilgili olarak Türkiye tarafından uyarıldığı ve tasarıyla ilgili olarak Başkan Bush ve Dışişleri Bakanı Rice'ın tasarının reddedilmesini istediği de İngiliz basınında konu edinilmiştir.⁹²⁴ Yine tasarının onaylanmasının Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkileyeceği, Komitenin Başkan Bush'un uyarılarını dikkate almadığı, konunun Başkan Bush ile Kongre üyeleri arasında görüş ayrılığına neden olduğu ve oylamanın ardından Türkiye'nin Büyükelçisini geri çağırdığı konularına da yer verilmiştir.⁹²⁵ ABD Parlamentosu'nda görüşülmekte olan tasarının onaylanması halinde ABD'nin yerel politikalarının ve Irak ikmal hattının da tehlikeye gireceği de İngiliz basınında konu edinilmiştir.⁹²⁶ *"Tarihin Unutmayı Yeğlediği Terör"* başlığıyla yayınlanan bir haberde Ermenilerin Türkler tarafından öldürüldüğü son derece abartılı ifadelerle şöyle ele alınmıştır; *"...Erkekler, infaz mangaları tarafından idam edildi ya da köylerinin dışında baltalarla doğrandı. Kadın ve çocuklar susuzluktan, hastalıktan ya da yorgunluktan veya çetelerin tecavüzü yüzünden ölmeleri için çöle sürüldü. Bugünkü Suriye*

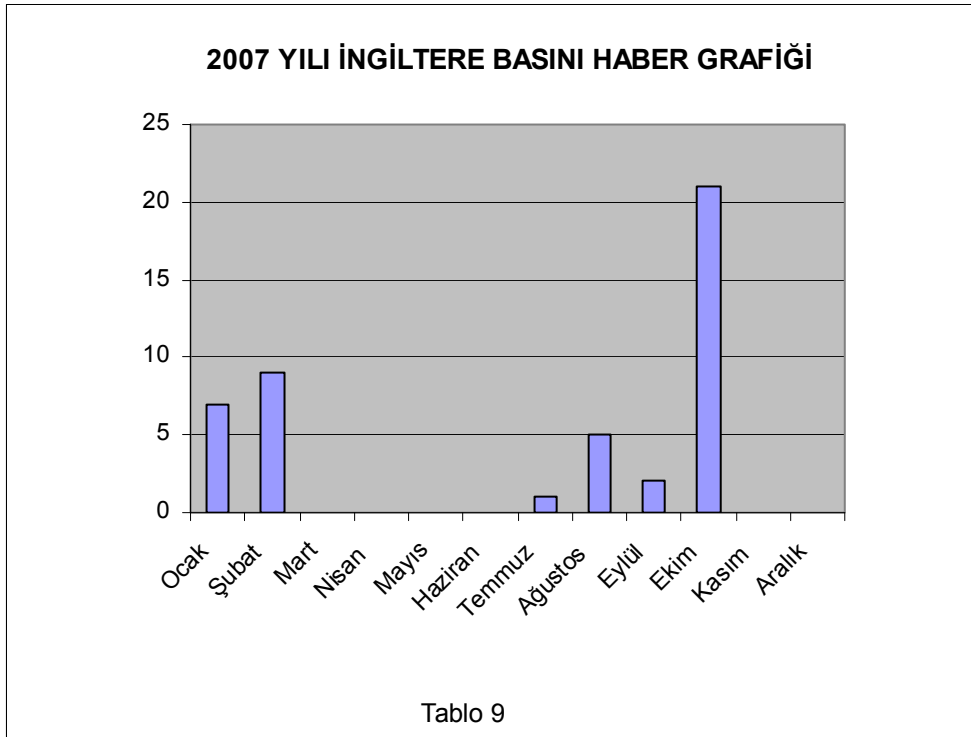
⁹²³ "Türkiye ve Ermenistan... Soykırım Çılgınlığı", The Economist, 5 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37-38.

⁹²⁴ "Üç Milletvekili Ermeni Soykırımı Tasarısı İçin Washington'da", BBC, 8 Ekim 2007, "Türkiye Ermeni Soykırımı Tasarısı Yüzünden ABD'ye Desteği Kesebilir", Reuters, 8 Ekim 2007, "Kongre, Yasa Tasarısının Ankara'da Yaratacağı Tepki Konusunda Uyarıldı", Financial Times, 8 Ekim 2007, "Türkiye Cumhurbaşkanı Ermeni Soykırımı Tasarısı Konusunda Başkan Bush'u Uyardı", Reuters, 9 Ekim 2007, "Türkiye İçin Önemli Gün", BBC, 10 Ekim 2007, "Bush ve Rice Ermeni Soykırımı Tasarısının Reddedilmesini İstedi", Reuters, 10 Ekim 2007, "ABD Meclis Komitesi Ermeni Soykırımı Tasarısını Onayladı", Reuters, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-43.

⁹²⁵ "Türkiye: Ermeni Yasa Tasarısı ABD İle İlişkilere Zarar Verecek", Reuters, 11 Ekim 2007, "Ermeni 'Soykırımı' Oylaması Bush'u Hiçe Saydı", Financial Times, 11 Ekim 2007, "Bush İle Kongre, Ermeni 'Soykırımının' Statüsünü Tartışıyor", The Independent, 11 Ekim 2007, "ABD'nin Ermeni 'Soykırımı' Oylamasından Sonra Türkiye Büyükelçisini Geri Çağırdı", The Independent, 12 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.43-47.

⁹²⁶ "Tarihin Ağırlığı", The Independent, 12 Ekim 2007, "Zaten Zor Durumu Daha Da Kötüleştirmek", The Guardian, 12 Ekim 2007, "Türkiye Soykırım Oylaması Sıkıntısında ABD Büyükelçisini Geri Çağırdı", The Guardian, 12 Ekim 2007, "Adalet Mi Yoksa Tavrı Mı?", 12 Ekim 2007, "Türkiye Başbakanı: ABD İle İlişkiler Tehlikede", Reuters, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48-49.

sınırları içinde yer alan Hurgada'nın eteklerinde benim keşfettiğim toplu mezarın birinde, çoğu dişleri mükemmel durumda olan gençlerden oluşan binlerce insanın iskeleti vardı. Oradaki kıyımdan kaçan ve yamaçtaki toplu mezarı gösteren 100 yaşında Ermeni bir kadınla bile karşılaştım...⁹²⁷ Yine ABD Kongresinde görüşülen tasarının doğrudan Washington'un Türkiye üzerindeki etkisini zayıflatabileceği, tasarının onaylanması konusunda Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin kararlı olduğu, tasarının Türkiye ve ABD'yi karşı karşıya getirdiği, ABD'nin Türkiye'nin Irak saldırısını durdurma yönünde çaba sarf ettiği ve konuyla ilgili Türkiye'ye ziyarette buldukları haberleri yayınlanmıştır.⁹²⁸

2007 yılı Nisan-Mayıs aylarında herhangi bir hareketliliğin yaşanmadığı, Ocak-Şubat ve Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim aylarında ise ciddi bir artış kaydedildiği görülmektedir. Bu da söz konusu tarihlerde ABD Temsilciler Meclisi ve

⁹²⁷ "Tarihin Unutmayı Yeğlediği Terör", The Independent, 14 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.52-53.

⁹²⁸ "Rice Türkiye'den Kuzey Irak Konusunda Soğukkanlı Olunmasını İstedi", Reuters, 14 Ekim 2007, "Türkiye Genelkurmay Başkanı: Türk-ABD İlişkileri Risk Altında", Reuters, 15 Ekim 2007, "ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Pelosi, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısını Oylama Kararlılığını Yineledi", BBC, 15 Ekim 2007, "Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı Yoluna Devam Ediyor", Reuters, 15 Ekim 2007, "Çatışmaya Giden Yolda Türkiye ve ABD", Financial Times, 15 Ekim 2007, "Türkiye-ABD İlişkileri Tehdit Altında", Financial Times, 15 Ekim 2007, "ABD, Türk Saldırısını Durdurmaya Çalışıyor", The Observer, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53-74.

Senato’da görüŖülen tasarıların ve Fransa’daki soykırımın inkârını suç sayan yasanın haberlerin artışındı etkilediğini ortaya koymaktadır.

Özet olarak, büyük bir çoğunluğunun İngiliz haber ajansları ve İngiliz radyo yayınlarına dayanan İngiliz basınındaki haberlerde, diğer ÷lke basınlarıyla birtakım benzerlikler vardır. Bu bağlamda İngiliz basınında yer alan haberler içerik olarak Ŗöyle özetlenebilir; Elif Ŗafak davası İngiliz basınında geniş yer kaplamıŖ, bu tür davaların Türkiye’de sıkça gündeme geldiği ve aslında ifade özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik bir girişim olduğu dile getirilmiŖtir. Ayrıca Elif Ŗafak’ın yargılanması ve beraat etmesinin Türkiye’de milliyetçiliği körüklediği, Türkiye’nin AB yolundaki reformlarını yavaşlattığı da iddia edilmiŖtir. Bu husus özellikle ABD, Fransa ve Alman basınlarında da benzer şekilde ele alınmıŖtır.

İngiliz basınında 301’in uluslararası kuruluşlar aracılığıyla baskı uygulanarak kaldırılması gerektiği ve Hrant Dink’in de 301 nedeniyle hayatını kaybettiği ve kendisinin de bu maddeye karŖı olduğuna iŖaret edilmiŖtir. Ayrıca ABD Senatosu’na sunulan tasarınnın Türkiye-ABD iliŖkilerini olumsuz etkilediği, ABD’nin bölgesel çıkarlarını gözönünde bulundurarak Türkiye aleyhinde bir karar alamayacağı ve Türkiye’nin konuyla ilgili olarak ABD’yi uyardığı konularına değinilerek, aslında tasarınnın bir bakıma Türkiye’den çok ABD’yi de zor duruma sokacağına deđinilmiŖtir. Ayrıca Fransa’nın kabul etmiŖ olduğu soykırımın inkârını suç sayan yasanın Türk-Fransız iliŖkelerini olumsuz etkilediği ve kararın bir grup Fransız bilimadamı ve araŖtırmacıları tarafından da eleŖtirildiđi belirtilmiŖtir. Burada Fransa’nın söz konusu kararı karŖısında İngiltere’nin de kararı onaylamadığı ve bunun ifade özgürlüğüne darbe indirdiği yönünde açıklama da bulunduğunun hatırlatılmasında yarar vardır.

İngiliz basınındaki önemli bir farklılık, diğer ÷lke basınlarına oranla İngiliz basınınnın konuyla ilgili daha fazla habere yer vermiŖ olmasıdır. İngiliz basını da ABD ve diğer ÷lkeler gibi Türkiye’nin arŖivlerini açmasını sorunun çözümünde önemli bir adım olarak görmekte ve meselenin Türkiye’nin siyasi iliŖkelerini önemli ölçüde etkilediğini düşünmektedir. İngiliz basınınnın Yahudi lobisinin Ermeni

iddialarıyla ilgili yürüttüğü çalışmaları ise yanlı olarak değerlendirdiği görülmektedir. Burada İngiliz basını ile ABD basını arasında bazı benzerlikler görülmektedir. Örneğin ABD basınında da ilk yıllarda Türkiye'nin Ermeni meselesiyle ilgili arşivlerini açmasının önemli bir gelişme olduğu bunun sorunun çözümüne katkı sağlayacağı hususları dile getirilmiştir.

İngiliz basınında yer alan haberlerin genelinde, diğer ülke basınlarına oranla daha objektif bir tutum sergilemeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. İngiliz basınının konuyla ilgili gelişmeleri günbegün takip ettiği ve Türkiye'deki Ermenilerin soruna yaklaşımını da diğer ülkelere oranla daha fazla gündeme taşıdığı görülmektedir. Öte yandan, doğrudan konuya müdahil olmaktansa daha ziyade konuyla ilgili diğer ülke basınlarında yer alan haberlere ağırlık verildiği ve doğrudan bir yargıda bulunulmadığı görülür.

İngiliz basınında, diğer ülkelerden farklı olarak, Ermeni meselesiyle ilgili gelişmeler söz konusu olduğunda, hem Türk karşıtı hem de Türkiye'yi kısmen de olsa destekleyen Justin McCarthy, Rober Fisk, Heath Lowry, Hrant Dink, Mete Tuncay, Taner Akçam vb. yazar ve aydınların görüşlerine de yer verilmiştir.

III.5. İsviçre Basını

İsviçre tarafından Ermeni soykırımı iddiaları İsviçre Milli Konseyi tarafından 16 Aralık 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Gerek İsviçre'nin söz konusu kararı gerekse daha sonra ülkede Fransa ile benzer şekilde soykırımın inkârını suç sayan bir yasanın kabulü İsviçre gündeminde Ermeni meselesinin geniş yer almasına neden olmuştur. Bu nedenle tezin bu bölümünde İsviçre basını kapsamında Ermeni meselesinin İsviçre basınında nasıl yer aldığı ve İsviçre basının sorunu ele alış biçiminde objektif bir tutum izleyip izlemediği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

İsviçre kamuoyunun Ermeni Sorununa yaklaşımı, İsviçre Hükümetinin bu çerçevede basına yansıyan tutumu ve 1915 Olaylarının İsviçre kamuoyu tarafından nasıl algılandığını değerlendirmeden önce, BYEGM arşivinde diğer ülke basınlarında

olduğu gibi İsviçre basınıyla ilgili de 1990 öncesi herhangi bir kaydın tutulmadığının belirtilmesinde yarar vardır. BYEGM arşivinde 1990 yılına dair belgeler incelendiğinde ise sadece 2 Şubat - 4 Mart 1990 tarihlerini kapsayan bir kitapçığın olduğu ve burada da İsviçre basınıyla ilgili herhangi bir haberin yer almadığı görülmektedir.

İsviçre basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak toplam 19 basın yayın organı incelenmiştir. Bunlar; *Basler Zeitung*, *24 Heures*, *Tages Anzeigener*, *Neue Zürcher Zeitung*, *Berner Zeitung*, *Swissinfo*, *Le Temps*, *Der Bund*, *Sonntags Zeitung*, *Sonntags Blick*, *NZZ Am Sonntag*, *Facts*, *La Liberte*, *NZZ*, *İsviçre Haber Ajansı*, *Das Magazin*, *SF1*, *ST. Galler Tagblatt* ve *Aargauer Zeitung*'dur. Bu bölümde İsviçre basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak 1987-2007 tarihlerini kapsayan toplam 258 haber olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede söz konusu haberlerin tamamında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak İsviçre basınının hangi konulara ağırlıklı olarak yer verdiği ve sorunun çözümü konusunda nasıl bir duruş sergilediği, haber sayılarının artışında ne tür etkenlerin öne çıktığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

BYEGM arşivinde İsviçre basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak 2000 tarihli ilk belgelerde Türkiye'nin soykırım iddialarını reddettiği, buna rağmen kendi içindeki ihtilafı çözemediği, Taner Akçam gibi bazı yazarların soykırımı kabul ettiği ve Türkiye'nin 1915 olayları konusunda "histerik kişilikli" davrandığını iddia ettiği belirtilmiştir. 1915 olaylarından dolayı sadece Türklerin değil Almanlarında suçlu olduğu, zira 1915'teki birçok ölüm emrini Alman subayların verdiği, bunun pek çok kesim tarafından pek de bilinmediği ve Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmediği sürece camianın⁹²⁹ eşit ve saygın bir üyesi olamayacağı ifade edilmiştir. Yine Almanya'nın 1915 olaylarındaki sorumluluğunun göz ardı edildiği, oysa birçok eserde Almanların müşterek suçluluğuna işaret edildiği dile getirilmiştir.⁹³⁰ ABD'de milletvekillerinin Ermeni iddialarını tartıştığı, bu konunun ABD'ye dolaylı ve

⁹²⁹ Burada Avrupa Birliği Kasetedilmektedir.

⁹³⁰ "Defnedilen Halk Katliamı", *Tages Anzeiger*, 13 Eylül 2005, s.16-17, "Nazarı Dikkate Alınmayan Ermeni Halkı Katliamı", *Neue Zürcher Zeitung*, 25 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17-19.

doğrudan zarar verdiği, özellikle ABD'nin Türkiye'deki imajına zarar verdiği ve konunun bir de ticari boyutunun olduğu dile getirilmiştir.⁹³¹

İsviçre basınında Ermeni iddialarının Türkiye'de bir tabu olduğu ve halen rahatlıkla tartışılmadığı, Türkiye'nin görüşülmekte olan tasarıya karşı ABD'ye bir takım yaptırımlarda bulunma tehdidinde bulunduğu, konuyla ilgili Genelkurmay başkanlığının da ABD'ye sert eleştirilerde bulunduğu ve öncelikle kendi tarihindeki karanlık bölümleri aydınlatması tavsiyesinde bulunduğu belirtilmiştir.⁹³²

Ermeni iddialarının ilk dönemlerde hemen hemen hiç yer almadığı sonraki yıllarda ise bir ya da iki haber şeklinde yer aldığını söylemek mümkündür. Fransız Senatosunun Ermeni iddialarını tanıyan bir karar kabul etmesi ve Türkiye'nin karar tepkisi de basına yansımıştır. Konunun Türk-Fransız ilişkilerini olumsuz etkilemeye başladığı, kararın Ermeniler tarafından bir jest olarak algılandığını, ancak Fransız hükümetinin kararın hemen ardından bir açıklama yaparak Türkiye ile ilişkilerin bu durumdan etkilenmemesini istedikleri de görülmektedir.⁹³³

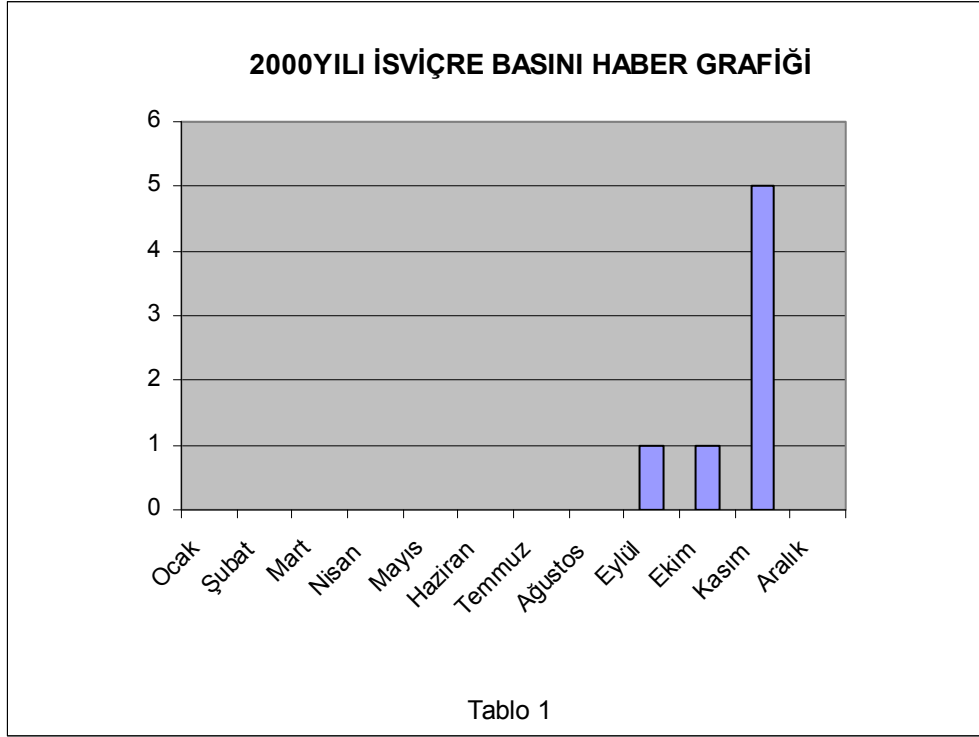
Ermeni iddialarının ilerleyen dönemlerde giderek başka ülkelerin de gündeminde yer almaya başlayacağı ve Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki sürüncemeli durumunun bu şekilde devam edeceği de basında konu edinilmiştir. Bir sonraki haberde ise Türkiye'nin AB'nin kendisinden üyelik için beklediği taleplerin giderek birliğe karşı bir öfkeye dönüştüğüne, AB'nin Türkiye'den taleplerinin ülkenin iç işlerine müdahale olarak algılandığı ve bu nedenle birliğe karşı cephe alındığına işaret edilmiştir.⁹³⁴

⁹³¹ “ABD Milletvekilleri, Tarihî Karanlık Bir Bölümünü Tartışıyor... Ermeniler ABD'ye İş Çıkartıyor”, **Basler Zeitung**, 26 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-31.

⁹³² “Ermenilerin Sürülmesi Konusu Türkiye'de Bir Tabu”, **Neue Zürcher Zeitung**, 5 Ekim 2000, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.56-57.

⁹³³ “Fransız Senatosu, Ermeni Soykırımı'nı Tanıdı”, **Tribune De Geneve**, 10 Kasım 2000, “Fransızların Ermenilere Jesti”, **Neue Zürcher Zeitung**, 10 Kasım 2000, s.26-27, “Türkiye... O Bir Soykırımdı”, **Tages Anzeiger**, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27.

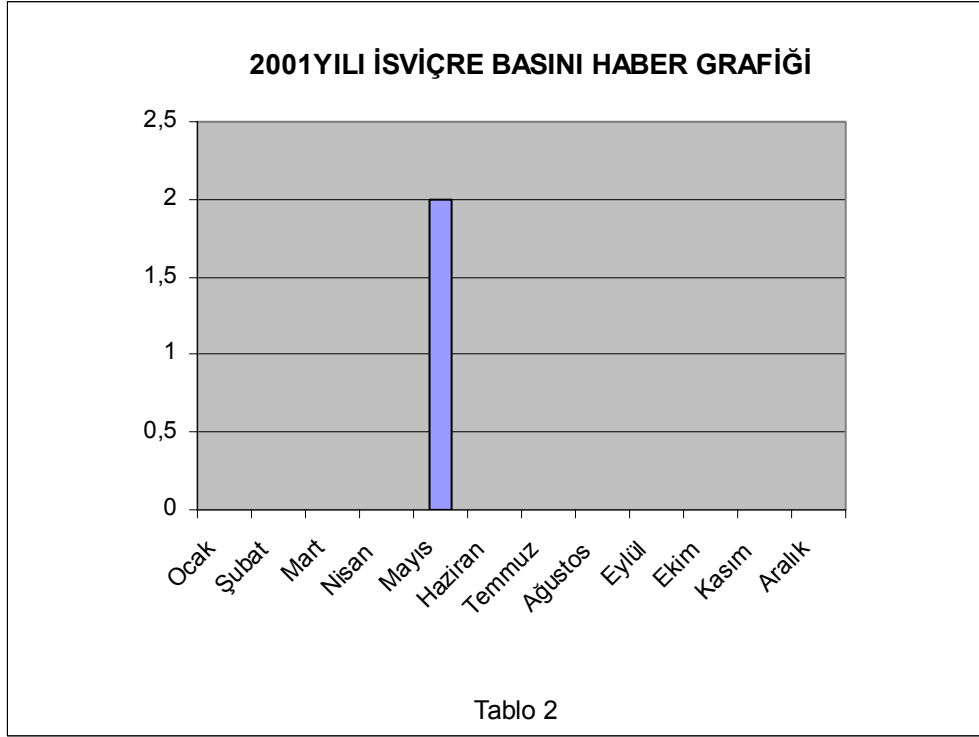
⁹³⁴ “Türk Yönetimi, Duvar Dibinde Beklemede”, **Le Temps**, 16 Kasım 2000, s.43, “AB'nin Taleplerine Karşı Öfke”, **Der Bund**, 18 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.42-43.

İsviçre basınında 2000 yılı grafiğine bakıldığında Eylül-Ekim aylarından itibaren başlayan ve Kasım ayında en üst düzeye çıkan bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışta özellikle Kasım ayında Türkiye'nin AB'ye üyeliğiyle ilgili meselelerin Belçika basınındaki haber sayılarının artışında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Fransız Parlamentosunun kabul etmiş olduğu tasarının diğer ülkelere de emsal teşkil etme ihtimaline işaret eden İsviçre basını, Fransa'nın neden bu yönde bir karar aldığını da sorgulamıştır.⁹³⁵

⁹³⁵ “Musa Dağı'nın 86 Yılı... Soykırım ve Geçmişin Politikası”, **Neue Zürcher Zeitung**, 2 Mayıs 2001, s.29-30, “Türkiye Büyükelçisi Paris'e Döndü”, **Neue Zürcher Zeitung**, 14 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-31.

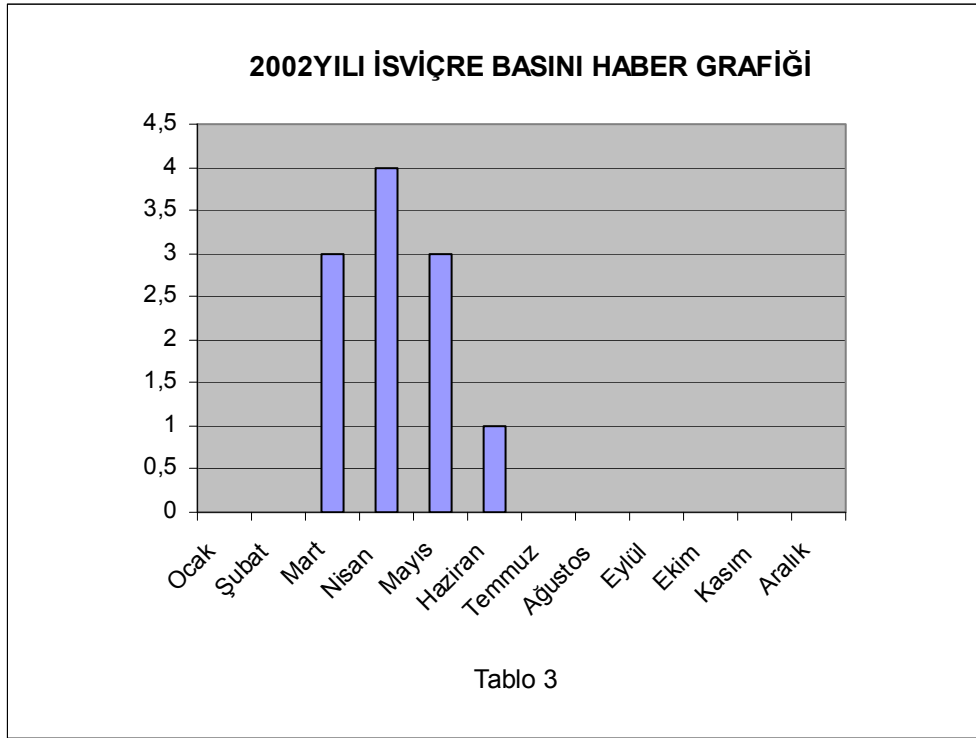
2001 yılı haber grafiğinde ise Nisan ayında herhangi bir haber yer almazken, Mayıs ayına gelindiğinde ise Ermeni soykırımı iddialarından ziyade Fransız Parlamentosunun soykırım iddialarıyla ilgili görüşmelerinin bu aydaki artışa neden olduğu görülmektedir.

2002 yılında ise ilk olarak İsviçre Parlamentosu'nun almış olduğu kararın iki ülke arasında sorun yarattığı, İsviçre Büyükelçisinin konuyla ilgili olarak bakanlığa çağrıldığı, öte yandan bir ziyaret için Türkiye'ye gelen İsviçre Ekonomi Bakanı Pascal Couchepin'e Türkiye'nin AB üyeliğine İsviçre'nin nasıl baktığının sorulduğu belirtilmiştir. Couchepin'in ülkesinin Türkiye ile olan ekonomik ilişkileri üzerinde durduğu ve ülkesinin 1915 Olaylarından Osmanlı imparatorluğunu sorumlu tuttuğu konularına yer verilmiştir.⁹³⁶ Basında ayrıca Ermeni meselesiyle ilgili siyasilere çok tarihçilerin çalışması gerektiği, temel hukuk düzenini İsviçre'den almış bir ülke olarak Türkiye'nin Ermeni iddialarıyla ilgili olarak İsviçre'deki gelişmelerden

⁹³⁶ "İsviçre Parlamentosu Türkiye'yi Öfkeliendirdi", **Neue Zürcher Zeitung**, 25 Mart 2002, s.12, "Ankara'da Couchepin'e Nazik Sorular", **Neue Zürcher Zeitung**, 27 Mart 2002, s.12-13, "Türkiye İsviçre Ekonomisini Kazanmak İstiyor", **Tages Anzeiger**, 28 Mart 2002, s.13-14, "Bakan Couchepin ve İnsan Hakları", **Tages Anzeiger**, 2 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

rahatsız olduğuna da işaret edilmiştir.⁹³⁷ BYEGM arşivinde 24 Nisan-2 Mayıs 2002 tarihleri arasında İsviçre basınında Ermeni iddialarıyla ilgili herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.⁹³⁸

İsviçre Parlamentosunun doğrudan Türkiye'yi suçlayacak bir karar almaktan çekindiği ancak öte yandan Ermeni iddialarıyla ilgili olarak kendilerine gelen birçok dava dolayısıyla ırkçılıkla ilgili ceza yasalarının zedelenmesini de istemediği de konu edinilmiştir. İsviçre Hükümetinin Ermeni iddiaların değerlendirilmesinin tarihçiler tarafından yapılması gerektiğini düşündüğü ve bu yönde resmi bir açıklamada bulunduğu da belirtilmiştir. İsviçre'nin Irkçılık Karşıtı Federal Komisyon'unun ise hükümetin aksine sorunun çözümünün yargıçlara ve tarihçilere bırakılmaması gerektiğini istedikleri dile getirilmiştir.⁹³⁹

Belçika basınında 2002 senesindeki haber grafiği Ermeni soykırımı iddialarının en üst düzeye çıktığı ay olan Nisan ayında büyük bir artış olduğunu

⁹³⁷ “Tarihçilerin İşi”, **Berner Zeitung**, 18 Nisan 2002, “Hararetli Tartışmalar”, **Neue Zürcher Zeitung**, 22 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15-16.

⁹³⁸ 24 Nisan-2 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-65.

⁹³⁹ “Aram'ın Son Arzusu”, **Facts**, 9 Mayıs 2002, s.1-12, “Soykırımın Tanınmasına Karşı”, **Der Bund**, 24 Mayıs 2002, “Irkçılık Karşıtı Federal Komisyon, Federal Konseye Saldırıyor”, **La Liberte**, 7 Haziran 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13.

ortaya koymakla birlikte, Nisan ayının ardından konunun nasıl giderek gündemden düştüğünü ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

1-24 Nisan 2003'ten 22-28 Mart 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İsviçre basınına dair haber olmadığı tespit edilmiştir.⁹⁴⁰

İsviçre Dışişleri Bakanı Micheline Calmy-Rey'in Türkiye-İsviçre ilişkilerini görüşmek üzere Türkiye'ye bir ziyarette bulunacağı ve ziyaret sırasında Ermeni sorunu ile Kürt sorunu konularını da ele alacağı, bu ziyaretin uzun zamandır iki ülke arasında yaşanan gerginliği gidermeyi amaçladığı da ifade edilmiştir. İsviçre'nin Ermeni ve Kürt meseleleriyle ilgili olarak Türkiye'de atılan reformlardan memnuniyet duyduğu ve Calmy-Rey'in Diyarbakır'ı da ziyaret ettiği belirtilmiştir. Türkiye'de Calmy-Rey'in Diyarbakır gezisinin eleştirilmesine İsviçre tarafından anlam verilemediği, yine AB'ye üyelik yolunda atılan adımlara Türkiye'de zaman zaman çok büyük tepkilerin gösterildiğine de işaret edilmiştir.⁹⁴¹

Ermeni meselesiyle ilgili İsviçre basınında diğer ülke basınlarına oranla daha az habere yer verilmesinin nedenleri arasında İsviçre'nin en az Ermeni meselesi kadar Kürt meselesine de ağırlık vermiş olmasının önemli bir katkısı vardır. Bu anlamda İsviçreli diplomatların Türkiye ziyaretleri sırasında Diyarbakır'a gitmeleri ve Türkiye'de Kürtlerle ilgili yapılan reformları yakından takip etmeleri bu düşünceyi daha da güçlendirmektedir.

⁹⁴⁰ 1-24 Nisan 2003'ten 22-28 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara.

⁹⁴¹ “*Micheline Calmy-Rey, Resmi Bir Ziyaret İçin Türkiye'ye Gelecek*”, **Le Temps**, 29 Mart 2005, s.22, “*Micheline Calmy-Rey Türkiye'ye Hassas Bir Ziyarette Bulunuyor*”, **La Liberte**, 29 Mart 2005, s.22-23, “*Calmy-Rey Türkiye'yi Ziyaret Ediyor*”, **Basler Zeitung**, 30 Mart 2005, s.23-24, “*Normale Dönüş Mü?*”, **Neue Zürcher Zeitung**, 30 Mart 2005, s.25-26, “*Micheline Calmy-Rey, Ankara'da... Kürt Sorunu ve Ermeni Soykırımı Görüşülen Konular Arasında*”, **Le Temps**, 30 Mart 2005, s.26-27, “*Geçmişe Yolculuk*”, **Der Bund**, 31 Mart 2005, s.27-28, “*Micheline Calmy-Rey, Türkiye'de Azınlıklara Saygı Çağrısı Yapıyor*”, **Le Temps**, 31 Mart 2005, s.28-29, “*Calmy-Rey Kürt Bölgesine Yaptığı Kısa Geziyi Savunuyor*”, **Berner Zeitung**, 1 Nisan 2005, s.29-30, “*Tökezleyerek Avrupa Yolculuğu*”, **Der Bund**, 1 Nisan 2005, s.30-31, “*Calmy-Rey: Bilanço*”, **Basler Zeitung**, 4 Nisan 2005, s.31-32, “*AB Reformlarına Alerjik Tepki*”, **Neue Zürcher Zeitung**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-33.

5-11 Nisan 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İsviçre basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.⁹⁴²

İsviçre Parlamenterler ve İsviçre –Ermeni Derneği'nin Türkiye'den soykırım iddialarının resmi düzeyde tanınmasını istediği, İsviçre'nin Ankara yönetiminin Ermeni sorununun araştırılması için bir Türk-Ermeni Ortak Tarih Komisyonu kurulması teklifini memnuniyetle karşıladıkları da görülmektedir. Türkiye'nin Antalya-Erivan arasında uçuşlara izin vererek Ermenistan'a yönelik iyi niyet gösterisinde bulunduğu da işaret eden İsviçre basını, bir toplumun kimliğini devam ettirebilmesinin kültürün esas işlevlerinden biri olduğunu, bu işlevin toplu zulümlere maruz kalan halklar için hayati önem taşıdığını ve Ermenilerin de 1915 Olaylarını kültürel kimliklerinin bir parçası olarak gördüklerine de yer verilmiştir. Diğer yandan İsviçreli yazarlar Türkiye'nin Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisinin Ermenistan tarafından pek de memnuniyetle karşılanmadığını ve Türkiye'nin bu teklifinin aslında soykırım iddialarının 90. yıldönümünün yaklaşmasından kaynaklandığını düşündükleri beyan etmişlerdir. Yine Ermeni iddialarının Ortak Tarihçiler Komisyonu tarafından görüşülmesinin kabul edilemez olduğu, bunun Ermenilerin acısına saygısızlık olacağı, bu yolla ayrıca konunun tartışmalı bir hale geleceği haberleri de basına yansımıştır.⁹⁴³

24 Nisan öncesinde Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik baskı kurma yolunda bir atağa geçtiği ve Ermenistan'ın Türkiye ile sınırlarını açmak istiyorsa öncelikle Ortak Tarih Komisyonu önerisini kabul etmesi teklifinde bulunduğu önerilerine de yer verilmiştir. “*Türkiye Utanmak İstemiyor*” başlığı altında Türkiye'nin arşivlerini açıp Ortak Tarih Komisyonu önerisinde bulunarak kendisini aklamaya çalıştığı oysa bu tutumun 1915 Olaylarını unutturamayacağı, Türkiye'de bu konuda hükümet, meclis ve ordunu uyum içinde hareket etmesinin de sorunun önündeki en büyük engelleri oluşturduğuna vurgulanmıştır. Türkiye'de farklı görüşlere vatan haini

⁹⁴² BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, 5-11 Nisan 2005, Ankara.

⁹⁴³ “*Ermeni Soykırımı Birçok Defa İnkâr Edildi*”, **Le Temps**, 15 Nisan 2005, s.58, “*Ankara ve Erivan Arasında Uçuş Diplomasisi*”, **Neue Zürcher Zeitung**, 13 Nisan 2005, s.58-59, “*Yine Şu Gizleme*”, **Neue Zürcher Zeitung**, s.59-60, “*Ermeni Soykırımını Anmanın Nedenleri*”, **Le Temps**, 18 Nisan 2005, s.60-61, “*Değişiklik Mi Aldatmaca Mı*”, **Der Bund**, 18 Nisan 2005, s.61-62, “*Cevapsız Patlayıcılar*”, **Basler Zeitung**, 18 Nisan 2005, s.62-63, “*Ermenistan'a Türk Manevraları*”, **Basler Zeitung**, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.61-62.

gözüyle bakıldığı ve bununda konuyu ele almayı daha da zorlaştırdığına da işaret edilmiştir. Ermenistan tarafının ise Türkiye’deki bu gelişmeleri hayretle karşıladığı ve karşı çıktığına değinilmiştir. Batı’nın Türkiye’yi tarihiyle yüzleşmeye zorladığı, ancak Türkiye’nin ise tarihiyle gurur duymak istediği, Almanya Protestan Kilisesi Başkanı Wolfgang Huber’in “90 yıl önce yaşanan Ermeni soykırımındaki Almanya’nın katkıları için özür dilediği”ni belirtilerek Huber’in Türklere ve Ermenilere barış çağrısında bulunduğu haberleri de basına yansımıştır.⁹⁴⁴

İsviçre basımına göre Ermeni iddiaları Türkiye için bir yüküdür. Bu nedenle 1915 Olaylarının artık Türkiye’de de tarihçiler arasında bir tartışma konusu olduğu be bunun memnuniyet verici bir gelişme olduğuna işaret edilmiştir. Soykırımı anma etkinliklerinin Erivan’da gösteriler eşliğinde gerçekleştirildiği ve Ermenistan cumhurbaşkanının uzlaşmaya hazır oldukları yönünde bir mesaj yayınladığı görülmektedir. Alman Federal Meclisi’nin de Türkiye’den Ermenistan ile ilişkilerini düzeltmesini istediği, Türkiye’nin AB’ye girmek istiyorsa 1915 olaylarını soykırım olarak kabul etmesi gerektiği belirtilmiştir. İlk kez 1915 Olayları ile Sudan’da yaşananlar arasında bir paralellik de kurularak, iki olayda da çölün bir ölüm silahı olarak kullanıldığı, söz konusu tarihlerde ve bugün de köy sakinlerinin çöle yürümeye, orada açlıktan ve susuzluktan ölmeye zorlandığı iddia edilmiştir.⁹⁴⁵

Yusuf Halaçoğlu’nun Ermeni iddialarıyla ilgili olarak yaptığı açıklama Türkiye-İsviçre arasında bir gerginliğe neden olmuştur. Halaçoğlu’nun soykırım olmadığı yönündeki beyanatları nedeniyle başlatılan soruşturmanın iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz etkilediği, Türkiye’de medya ve bakanların da İsviçre

⁹⁴⁴ “Türkiye’nin Ermenistan’a Baskısı”, **St. Galler Tagblatt**, 20 Nisan 2005, s.143, “Türkiye Utanmak İstemiyor”, **Basler Zeitung**, 20 Nisan 2005, s.143, “Ermenistan Türklerin Geçmiş Bakışını Eleştiriyor”, **Neue Zürcher Zeitung**, 22 Nisan 2005, s.145, “Türkiye Tarihiyle Gurur Duymak İstiyor”, **Tages Anzeiger**, 22 Nisan 2005, s.147, “Huber: Ermenilerin Anısı Ayakta Tutulmalı”, **Netzeitung**, 24 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.148.

⁹⁴⁵ “Cezasız Kalmış Suçun Acısı”, **Neue Zürcher Zeitung**, 26 Nisan 2005, s.66-68, “Ermeni Soykırımını Anma”, **Tages Anzeiger**, 26 Nisan 2005, s.68, “Ermeni Trajedisini Anma”, **Neue Zürcher Zeitung**, 26 Nisan 2005, s.68-69, “Bir Trajedinin Politik Devamı”, **Basler Zeitung**, 27 Nisan 2005, s.69-71, “Türkiye de Tarihini Aydınlatmalı”, **Tages Anzeiger**, 28 Nisan 2005, s.71-73, “Musa Dağında Direniş”, **Neue Zürcher Zeitung**, 29 Nisan 2005, s.73, “Erivan ve Darfur Hortlağı”, **Neue Zürcher Zeitung**, 29 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-75.

adaletini olumsuz etkilediği konu edinilmiştir.⁹⁴⁶ 10-23 Mayıs 2005 tarihleri arasında İsviçre basınına dair BYEGM arşivinde herhangi bir haber olmadığı tespit edilmiştir.⁹⁴⁷

İstanbul'da Ermeni meselesi konferansının iptali, konferansla ilgili çeşitli kesimlerden gelen tepkiler de basına yansımıştır. Türklerle Ermenilerin arasındaki sorunun çözülebilmesi için Türkiye'nin sorumluluk alarak 1915 Olaylarını soykırım olarak kabul etmesi ve Ermenilere tazminat ödemeyi taahhüt etmesi gerektiği dile getirilmiştir. Yine Ermeni meselesinin İsviçre ile Türkiye arasında da soruna neden olduğu, konuyla ilgili bir grup parlamenterin İsviçre'yi ziyaret ettiği, de belirtilmiştir.⁹⁴⁸

İsviçre basınında Ermeni Türkiye-İsviçre ilişkilerinin Ermeni meselesi dolayısıyla zora girdiği, konunun Cumhuriyetin kuruluş yıllarından kalma bir sorun olduğu, Türkiye'den bir heyetin İsviçre'nin konuyla ilgili tutumunu eleştirmek üzere bir ziyarette bulunacağı belirtilmiştir. Ziyaretçiler arasında akademisyenlerin yanı sıra, emekli generaller ve siyasetçilerin de yer aldığı ve ziyaret sırasında Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun soykırımı inkar etmesi halinde kendisine nasıl bir prosedür uygulanması gerektiği hususunda İsviçre'de bir görüş ayrılığının söz konusu olduğu görülmektedir.⁹⁴⁹

⁹⁴⁶ “İsviçre ve Türkiye Arasında Yeni Bir Tatsızlık”, **Le Temps**, 3 Mayıs 2005, s.17, “Bern ve Ankara Arasında Yeni Bir Kriz”, **Tribune De Geneve**, 3 Mayıs 2005, s.17-18, “Türkiye ve İsviçre Arasında Yeni Rahatsızlık”, **Neue Zürcher Zeitung**, 3 Mayıs 2005, s.18-19, “Türkiye İsviçre’yi Eleştiriyor”, **Basler Zeitung**, 4 Mayıs 2005, s.19-20, “İsviçre Adaletine Yabancı Eleştirisi”, **Tages Anzeiger**, 6 Mayıs 2005, s.20-21, “Ermeniler Yüzünden İstenen Soruşturma Şiddetle Eleştiriliyor”, **Neue Zürcher Zeitung**, 6 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21-22.

⁹⁴⁷ 10-23 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-48.

⁹⁴⁸ “İstanbul’da İptal”, **Neue Zürcher**, 27 Mayıs 2005, s.42, “Ermenilerin Öldürülmesine ‘İzin Veren’ Bir Sultan”, **Le Temps**, 30 Mayıs 2005, s.42-43, “Türk Bakan İsviçre Ziyaretini İptal Etti”, **Basler Zeitung**, 13 Haziran 2005, s.43-44, “Ermeni Meselesi Türk Heyetin Ziyaretine Gölge Düşürdü”, **Swissinfo**, 13 Haziran 2005, s.44, “Türk Milletvekili, Kantonlar Meclisininin Dış Politika Komisyonunda”, **Neue Zürcher**, 14 Haziran 2005, s.45-46, “Deiss’in Türkiye’ye Gelmesinde Sorun Yok”, **Tages Anzeiger**, 15 Haziran 2005, “Federal Meclis Üyesi Deiss’in Türkiye Ziyareti Gerçekleşecek”, **Neue Zürcher Zeitung**, 15 Haziran 2005, s.46-47, “Deiss Türkiye’ye Gidiyor”, **Der Bund**, 16 Haziran 2005, s.47, “Ankara’nın Berlin’e Yönelik Yoğun Atakları”, **Neue Zürcher Zeitung**, 20 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48.

⁹⁴⁹ “Waadt Kantonu Zulme Uğramış Ermenileri Andı”, **Tages Anzeiger**, 6 Temmuz 2005, s.28, “Geleceğin Anahtarı Olarak Tarih”, **Neue Zürcher Zeitung**, 11 Temmuz 2005, s.29-30, “Türkiye’den Sarsıcı Bir Ziyaret”, **Tages Anzeiger**, 18 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-31.

“*Türkler Cumhuriyeti Tehlikede Görüyor*” başlıklı bir haberde İsviçre’de Türklerin “eylem günleri” adı altında gerçekleştirdikleri birtakım gösterilerin ülkedeki Ermeni ve Kürtler tarafından endişe verici olarak değerlendirildiği öne sürülmüştür. İsviçre’de Lozan Antlaşmasının 82. yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde yapılan gösterilerde soykırım iddialarının asılsız olduğu dile getirilirken, aynı şehirde Kürtlerin ise 1923 Lozan Antlaşmasını kınadıkları görülmektedir.⁹⁵⁰ Türkiye’nin Ermeni iddiaları konusunda sürekli İsviçre ile sorun yaşadığı, oysa diğer AB ülkelerinde Ermeni iddialarıyla ilgili bir gelişme yaşandığında İsviçre’ye gösterdiği kadar büyük tepki göstermediği de iddia edilerek bu konuda kendilerine haksızlık yapıldığı iddia edilmiştir.⁹⁵¹ Bir çok ülkede olduğu gibi İsviçre’de soykırım iddialarının inkârını suç sayan tasarı konusunda bir görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili olarak yasaya karşı olan tarihçi Hans Lukas Kieser’in İsviçre’ye Ermeni meselesi konusunda önyargısız kalma önerisinde bulunduğu görülmektedir. Konuyla ilgili olarak bu kez İsviçre’nin Ankara büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına çağrıldığı, yine Türkiye’nin Bern Büyükelçisinin İsviçre Dışişleri Bakanlığına davet edildiği, burada Türk büyükelçisinin İsviçre’de açılan soruşturmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade ettiği belirtilmiştir.⁹⁵²

“*Soykırım Tartışmasında Değişim*” başlığıyla yayınlanan bir sonraki haberde ise Ermenilerin İsviçre Federal Meclisi’nin Türk Hükümetini desteklemesi nedeniyle İsviçre’ye kırgın oldukları, Türkiye’nin ise İsviçre’de ifade ve düşünce özgürlüğü olmadığını dile getirdiği belirtilmiştir. Konuyla ilgili bir diğer haber de ise Türkiye’nin Ermeni meselesi nedeniyle İsviçre’yi zor durumda bıraktığı, İsviçre’nin

⁹⁵⁰ “*Türkler Cumhuriyeti Tehlikede Görüyor*”, **Basler Zeitung**, 22 Temmuz 2005, “*Soykırım Yine İnkâr Edildi*”, **Tages Anzeiger**, 25 Temmuz 2005, s.17-18, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15-16.

⁹⁵¹ “*Hesapların ve Küçümsenen Sevginin Arasında... İsviçre’nin Neden sürekli Olarak Türkiye’nin Hedef Tahtasına Oturduğuna Dair*”, **Basler Zeitung**, 27 Temmuz 2005, s.20-21, “*Türkiye Bern’e Diplomatik Nota İleteceğini Bildiriyor*”, **Neue Zürcher Zeitung**, 27 Temmuz 2005, s.22, “*Türkiye Bir Adım Atmalı*”, **Tages Anzeiger**, 27 Temmuz 2005, s.23, “*Deiss, Türkiye ile Diyalog Kurulmasından Yana*”, **Tages Anzeiger**, 27 Temmuz 2005, s.24, “*İsviçre’den Gelen Eleştirilerin Önemi*”, **Berner Zeitung**, 28 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-26.

⁹⁵² “*Soykırım İhtilafı Nedeniyle Ankara Protesto Notası Vermeye Hazırlanıyor*”, **Swissinfo**, 28 Mart 2005, s.26-27, “*Türkiye Protesto Ediyor-İsviçre Açıklıyor*”, **Tages Anzeiger**, 28 Temmuz 2005, s.27-28, “*Ne Bern Ne De Ankara Görüşlerini Değiştiriyor*”, **Le Temps**, 28 Temmuz 2005, s.28-29, “*Bern Ankara’ya Doğru Yere Yönelmiyor*”, **Basler Zeitung**, 29 Temmuz 2005, s.29-30, “*Adalet ve Ermenilere Yönelik Cinayetler*”, **Neue Zürcher Zeitung**, 29 Temmuz 2005, s.30-31, “*Türkiye Büyükelçisi Bern Federal Makamları Tarafından Kabul Edildi*”, **Le Temps**, 28 Temmuz 2005, “*Gergin İlişkiler*”, **Der Bund**, 29 Temmuz 2005, s.32, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

ekonomik kaygılar nedeniyle Türkiye'ye net bir tavır ortaya koyamadığı, Türkiye'de Ermeni iddialarıyla ilgili olarak iki ayrı görüşün hakim olduğu belirtilmiştir. Ermeni meselesinin ekonomik ilişkileri de olumsuz etkilediği ve konunun iki ülke arasında net bir şekilde ele alınmadan sorunun çözülemeyeceğine de değinilmiştir. Öte yandan İsviçre'de bulunan İsviçre-Ermenistan Topluluğu'nun İsviçre Federal Meclisi'nden Ermenilere yönelik soykırımın tanınması talebinde buldukları da görülmektedir.⁹⁵³

Türkiye'nin Perinçek davası dolayısıyla İsviçre ile olan ilişkilerini askıya aldığı, İsviçre'nin bu duruma izin vermemesi gerektiği, Türk Hükümetinin Türkiye'de milliyetçi kesimlerin etkisi altında olduğu ve bu nedenle İsviçre'ye yönelik yaptırımlarda bulunmaya çalıştığı da iddia edilmiştir. Benzer şekilde Türkiye'nin İsviçre ile ilişkileri durdurduğu, Ekonomi Bakanı Joseph Deis'in Türkiye'ye yapacağı ziyareti ertelediği, Türk tarafının ziyaretin iptalinin Perinçek davasıyla ilgili olmadığını belirttiği, Ermeni iddialarıyla ilgili olarak Türkiye'de bazı değişimlerin yaşanabilmesi için zamanın gerektiği, Türkiye'nin Ermeni iddialarının AB sürecini etkilemesini istemediği de konu edinilmiştir. Perinçek davasının gündeme gelmesiyle beraber Türk tarafının söz konusu ülkeye yönelik bir takım yaptırımlarda bulunacağı yönünde haberlerin yayınlanmasına rağmen İsviçre ekonomisinin bu durumdan pek de etkilenmediği yönünde açıklamalar gelmiştir. Öte yandan tüm bu gelişmeler karşısında İsviçre'nin kararını eleştiren kesimlerin tepkilerine dair de bazı haberlere yer verilerek "Tarafsız olan İsviçre'nin uluslararası problemlerle uğraşması doğru değil" yönünde bir açıklama yapılmıştır.⁹⁵⁴

⁹⁵³ "Soykırım Tartışmasında Değişim", **Sonntags Zeitung**, 1 Ağustos 2005, s.33, "İsviçre, Türkiye'den Daha Kötüdür", **Sonntags Blick**, 1 Ağustos 2005, s.34-35, "İsviçre Özgürlüğü Kısıtlıyor", **NZZ AM Sonntag**, 1 Ağustos 2005, s.35-37, "Türkiye Bizi Güllünç Duruma Düşürüyor ve Deiss Susuyor", **Sonntags Blick**, s.37-38, "Hayır, Hayır, Hayır, Hayır, Hayır, Hayır", **Facts**, 4 Ağustos 2005, s.38-39, "Joseph deiss, Türkiye'de 'İstenmeyen Adam' İlan Edildi", **Le Temps**, 5 Ağustos 2005, s.40, "Türkiye İle Açık ve Net Konuşmak", **Tages Anzeiger**, 5 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41.

⁹⁵⁴ "İsviçre Kararlı Olmak Durumunda", **Tages Anzeiger**, 5 Ağustos 2005, s.42, "Türkiye Deiss'in Davetini Yine İptal Etti", **Tages Anzeiger**, 5 Ağustos 2005, s.42-43, "Ankara, Tarihin Uygun Olmadığını Bahane Ederek, Joseph Deiss'in Ziyaretini Erteledi", **La Liberte**, 8 Ağustos 2005, s.43-44, "Haftıza Kaybına Biraz Daha Zaman Tanımak Gerekliyor", **La Liberte**, 8 Ağustos 2005, s.44, "Önemsiz Problem", **NZZ**, 9 Ağustos 2005, s.45, "Politikacılar, Türkiye'ye Ateş Püskürüyor... İsviçre Ekonomisi Sakin Bir Tavır Sergiliyor", **Basler Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.45-46, "Hiddetli Türkler, Deiss'in Ziyaretini iptal Etiler", **Berner Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.46, "İrkçılık Uzmanları Hemfikir Değil", **Der Bund**, 9 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.46-47.

İsviçre basınına Ermeni iddialarının bu kadar yoğun yer almasına rağmen konunun İsviçre Kantonlar Meclisi'nde gündeme gelmeyeceği, Türkiye'yi 90 yıl sonra Ermeni iddialarıyla ilgili olarak suçlamanın Kantonlar Meclisi'nin görevi olmadığı da yansımıştır. Soykırım iddialarıyla ilgili olarak İsviçre Federal Konseyi ile Ulusal Konsey arasında ortak bir noktanın bulunmadığı ve Türkiye'nin soykırım iddialarıyla ilgili gösterdiği tepkinin konunun Kantonlar Meclisi'nde de gündeme gelmesine neden olduğu görülmektedir. İsviçre Federal Parlamento Kantonlar Meclisi Dış Politika Başkanı Peter Briner, Ermeni iddialarıyla ilgili söylediklerinin çarpıtıldığını iddia etmiştir.⁹⁵⁵ Senatonun Ermeni ölümleriyle ilgili olarak soykırım tanımlamasını neden kullanmadığını da şöyle ifade ettiği görülmektedir;

*“Hükümetimizin tavrının daha iyi bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Uzun zaman önce meydana gelen bir olay hakkında tüm dünyanın yargıcı olmakla kendimi rahat hissedeceğimi zannetmiyorum. Yaşananlar tüm çıplaklığıyla korkunç ve bütün bunların araştırılması gerektiğini düşünüyorum, ancak olaylar öncelikle taraflarca soruşturulmalıdır.”*⁹⁵⁶

Basında Türkiye'de soykırım iddialarıyla ilgili olarak konunun ceza hukuku açısından ırkçılık olup olmadığı ele alınarak, kararın savcılık ve mahkemelere bırakılması gerektiği, bu tür önemli konularda siyasi ve toplumsal görüşlerden etkilenilmemesi gerektiği de dile getirilmiştir. Nasıl bir tarihçi hakim olamıyorsa bir hakimden de tarihçi olunmasının beklenmemesi gerektiği dile getirilmiştir.⁹⁵⁷

⁹⁵⁵ “Türkiye Bakan Deiss’i Reddetti”, **Der Bund**, 9 Ağustos 2005, s.47-48, “Ekonomik Bağlantılar Tehlikede Değil”, **Der Bund**, 9 Ağustos 2005, s.49, “Bakan Deiss’in Ziyareti Türkiye Tarafından İptal Edildi, Ermeni Sorununa İlişkin Gerginlikler Tekrar Alevlendi”, **Neue Zürcher Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.50-51, “Ermeni Soykırımı kantonlar Meclisi'nin Konusu Değil”, **İsviçre Haber Ajansı**, 9 Ağustos 2005, s.51-52, “Yaltaklık Bir İşe Yaramaz”, **Basler Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.52, “Türkiye Yeni Bir Soykırım Tartışması Başlatılmasına Neden Oluyor”, **Tages Anzeiger**, 11 Ağustos 2005, “Soykırım İnkarcısı İsviçre'deki Davaya Seviniyor”, **Tages Anzeiger**, 12 Ağustos 2005, s.54-55, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53-54.

⁹⁵⁶ “Briner Doğrudan Türkiye Tartışmasıyla İle İlgili Beyanda Bulundu”, **Swissinfo**, 12 ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.55-56.

⁹⁵⁷ “Ermenilerin Öldürülmesini İnkâr Etmek İrkçilik Mi?”, **Neue Zürcher Zeitung**, 12 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.56-58.

Orhan Pamuk'un Ermenilerle ilgili olarak kullandığı cümleler de İsviçre basınında konu edinilerek yazarın "dürüstlüğü" dolayısıyla cezalandırıldığına işaret edilmiştir. Pamuk'un Ermenilerle ilgili kullandığı ifadelerin Türkiye'nin ifade özgürlüğü açısından ilerlemesi için elzem olduğu, öte yandan Perinçek gibi bazı kesimlerin ise halen soykırımı reddetmeye devam ettiği ve İsviçre'nin buna dolaylı bir biçimde göz yumduğu yönünde de bir takım haberlere yer verildiği görülmektedir.⁹⁵⁸

İsviçre basınında Musa Dağı'nı konu edinen haberlere iki ayrı yerde değinildiği görülmektedir. İlk olarak "*Musa Dağı'ndaki Son Şahit*" başlıklı haberde i Franz Werfel'in bu eseri nasıl kaleme almaya karar verdiği ve eserinde hangi konulara yer verildiği ifade edilerek bir halkın yok edildiği, ancak bu gerçeğin bugün halen Türkiye'de dile getirilemediği, dile getiren bazı yazarların da Pamuk gibi ölüm tehditleri aldığı iddia edilmiştir.⁹⁵⁹ Yine Franz Werfel'in "Musa Dağı" adlı eseriyle ilgili Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmemesine rağmen ortada birçok kişi tarafından kaleme alınmış edebi eserlerin varlığının konunun unutulmasını engellediği belirtilmiştir.⁹⁶⁰ İngiltere basını da Musa Dağı'nı konu edinen ülkeler arasında yer almıştır ancak İsviçre basınından farklı olarak. Avusturyalı yazar Franz Werfel'in "Musa Dağı'nda 40 Gün" adlı eserinin başrollerini ünlü aktör Sylvester Stallone tarafından oynanacağı bir filme dönüştürüleceği, konuyla ilgili bazı Türk gruplar tarafından Stallone'ye filmi çekmemesi için protesto mektupları gönderildiği hususlarına yer vermiştir.⁹⁶¹

⁹⁵⁸ "*Ermeni Soykırımı, Kantonlar Meclisi'nde Ele Alınmayacak*", *Neue Zürcher Zeitung*, 24 Ağustos 2005, s.10, "*Ermeni Sorunu Irkçılık Konusunda görüş Ayrılığı Yaratıyor*", *NZZ Am Sonntag*, 26 Ağustos 2005, s.10-11, "*Türkiye Dürüstlüğü Cezalandırmak İstiyor*", *Basler Zeitung*, 2 Eylül 2005, s.11-12, "*Bir Soykırımın İnkâr Edilmesi Hep Suç Kapsamına Mı Girer*", *Tages Anzeiger*, 5 Eylül 2005, s.12-15, "*Türk Adaleti Ermeni Sorunu Konusunda Şaka Yapmıyor*", *Le Temps*, 8 Eylül 2005, s.15, "*Pamuk İçin Av*", *Tages Anzeiger*, 13 Eylül 2005, s.17, "*Kandırıldık*", *Der Bund*, 19 Eylül 2005, s.18-19, "*Liebefeld'de Olan Lozan'ın Aynısı*", *Der Bund*, 19 Eylül 2005, s.19-20, "*Soykırım İnkarcısı Kôniz'de Kürsüye Çıktı*", *Tages Anzeiger*, 19 Eylül 2005, s.20-21, "*Biraz Nahif Davrandık*", *Berner Zeitung*, 20 Eylül 2005, s.21-22, "*Bern Kanton Polisi, Soykırım İnkarcısını İhber Ediyor*", *Der Bund*, 20 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22-23.

⁹⁵⁹ "*Musa Dağı'ndaki Son Şahit*", *Tages Anzeiger*, 22 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.145-147.

⁹⁶⁰ "*Musa Dağı*", *Tages Anzeiger*, 13 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 16.

⁹⁶¹ "*Stallone Siyasi Açından Hassas Bir Konuda Tavrını Belli Edecek*", *The Independent*, 18 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-43.

İsviçre basınında İstanbul'da Ermeni iddialarıyla ilgili yapılan konferansa yönelik Türkiye'de gösterilen tepkilerin AB tarafından eleştirildiği, Türkiye'de ilk defa Ermeni sorunu konusunda akademisyenlerin eleştirel bir tutum sergileyebildiği, bu tür bir konferansın Türkiye'de gerçekleştirilmiş olunmasının Türkiye'de tabuları yıktığı ancak Türkiye'de halen büyük bir kesim tarafından soykırım iddialarının inkâr edildiğine de yer verilmiştir.⁹⁶²

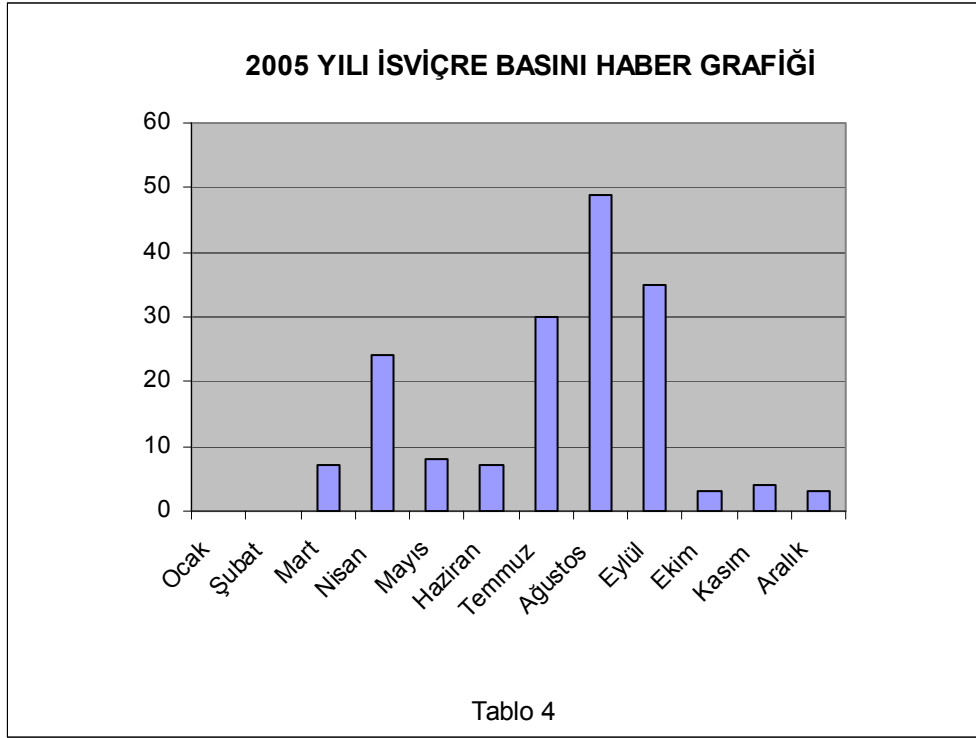
1915 Olaylarında hayatını kaybeden Ermenilerin yakınlarına Fransız sigorta AXA'nın tazminat ödeyeceği hususu da İsviçre basınında yankılanmıştır. Ermenistan'ın Sovyetlerin dağılmasının ardından kurulan genç bir cumhuriyet olduğu ancak buna rağmen çok ciddi sıkıntılarının bulunduğu halen 1915 Olaylarının ve Karabağ'da yaşananların Ermeni toplumunun üzerinde büyük bir travma etkisi yarattığı da belirtilmiştir. Azerbaycan ile savaşmanın Ermenistan için büyük kayıplara neden olduğu, Ermenistan'ın kalkınmasını olumsuz etkilediği, Ermenistan'ın günümüzde ayakta durmasında diaspora Ermenilerinin çok büyük bir etkisinin olduğu ve Türkiye-Ermenistan sınırının açılması gerektiği, Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik ambargo uyguladığı da söz konusu iddialar arasında yer almıştır.⁹⁶³

İsviçre basınında Türkiye'nin Bern büyükelçisi Alev Kılıç'ın tarihin manipüle edilmemesi uyarısında bulunurken, İsviçre kamuoyunun ise Türkiye'nin Ermeni iddialarını inkar etmeye devam etmesi halinde AB'ye üye olmaması gerektiği, soykırım iddialarıyla ilgili Türkiye'de farklı görüşlerin hapis cezası ile susturulduğu ve Bern Büyük Konsey eski üyesi Guillaume Albert-Houriet'in İsviçre'nin Ermeni

⁹⁶² “Mahkeme Ermeni Konferansını Yasaklıyor”, **Basler Zeitung**, 26 Eylül 2005, s.42-43, “Türkiye, “Demokrasinin Zaferini” Kutluyor”, **Tages Anzeiger**, 27 Eylül 2005, s.44, “Türk İnkarcılığı Vaud'luların Elinden Kaçabilir”, **24 Heures**, 29 Eylül 2005, s.45, “Türkiye ve Son Tabuları”, **Neue Zürcher Zeitung**, 30 Eylül 2005, s.45-47, “Perinçek Olayı Zürih Olayına Mı Dönüşecek”, **Tages Anzeiger**, 30 Eylül 2005, s.47, “Türk Adetleri”, **Das Magazin**, 26 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48.

⁹⁶³ “AXA, Ermeni Soykırımı Kurbanlarının Mirasçularına Tazminat Ödeyecek”, **La Liberté**, 13 Ekim 2005, s.24, “Ermenistan Travma İle Kalkınma Arasında Bir Ülke”, **Tages Anzeiger**, 1 Kasım 2005, s.24-25, “Ağrı Dağı'ndan Karabağ'ın Avcı Hendeklerine”, **Basler Zeitung**, s.26-27, “Ermenistan'ın Türkiye İle Zor İlişkisi”, **Neue Zürcher Zeitung**, 1 Kasım 2005, s.28-29, “Ermeniler, Türkler ve Avrupa”, **Tages Anzeiger**, 9 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

politikası ve için “İsviçre adına” özür dilemek için Türkiye’ye gittiğine yer verilmiştir.⁹⁶⁴

2005 yılı ise İsviçre basını açısından son derece hareketli bir yıl olmuştur. Gerek bu yıl içinde Perinçek ve Halaçoğlu davaları gerekse İsviçre’de de Fransa’yla benzer şekilde soykırım iddialarının suç sayılması hususunda bir takım girişimlerin yürütülmesi bütün bir yıl boyunca konunun inişli çıkışlı bir seyir izlemesine neden olmuştur.

İsviçre basını Orhan Pamuk davasına değinerek yazarın 1915 Olaylarıyla ilgili kullandığı ifadelerin yanı sıra Türk ordusunu eleştiren açıklamalarda da bulunduğunu iddia etmiştir. Irkçılık ve soykırım karşıtı söylemlerin İsviçre sivil ve Askeri Ceza Kanunu’nda da mevcut olduğu, Türkiye’de Jön Türk devrimi ve Türk devletinin kuruluşunda İsviçre’nin önemli bir etkisi olduğuna da yer verilmiştir.⁹⁶⁵

⁹⁶⁴ “İzninizle Ekselansları...”, **Berner Zeitung**, 24 Kasım 2005, “Türkiye Eleştirmenleri Hapis Cezası İle Tehdit Ediyor”, **Sonntags Zeitung**, 5 Aralık 2005, “FDP’li Siyasetçi Türkiye’de Özür Diledi”, **NZZ AM Sonntag**, 19 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.12-13.

⁹⁶⁵ “Orhan Pamuk, Yeni Soruşturmalardan Kurtuldu”, **Le Temps**, 30 Aralık 2005, s.23, “Kamuoyunun Aleni Davası”, **Basler Zeitung**, 13 Ocak 2006, s.23-24, “Tell’den Atatürk’e”, **NZZ AM Sonntag**, 7 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.24.

Ermeni iddialarıyla ilgili olarak 4-23 Mart 2006 tarihlerinde ise İsviçre basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.⁹⁶⁶

24 Mart-20 Nisan 2006 tarihlerinde Ermeni iddiaları tek bir haber olarak yer almış ve Ermenistan'ın ekonomik durumunun kötü olduğu, ülkedeki bir çok Ermeninin kötü şartlar nedeniyle ülkeyi terk ettiği, şaşırtıcı bir biçimde göç edilen ülkeler arasında ilk sırada da Türkiye'nin yer aldığı belirtilmiştir.⁹⁶⁷

Ermeni sorunu 2006 yılında da basında geniş yer almıştır. Sorunun Türkiye-İsviçre ilişkilerini olumsuz etkilediği, Türkiye'nin İsviçre'ye ekonomik ambargo uyguladığı, Fransa'nın Ermeni iddialarıyla ilgili olarak kabul ettiği tasarının Türkiye tarafından sert bir dille eleştirildiği, Türkiye'de Fransız mallarının boykot edildiği, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin bu gelişmeden etkilendiği yönünde haberlere rastlamak mümkündür.⁹⁶⁸

ABD'de Ermeni iddialarının yeniden gündeme geldiği, ancak ABD'nin resmi olarak 1915 olaylarını soykırım olarak kabul etmediği ancak Erivan'a atadığı büyükelçi John Evans'ın ABD'nin resmi politikalarından farklı bir tutum sergilediği için geri çağrıldığı da İsviçre basınına konu olmuştur. Yine İsviçre'nin Ermenistan ile ilişkilere büyük önem verdiği, İsviçre Dışişleri Bakanı'nın Erivan ziyareti sırasında soykırım anıtına çelenk koyduğu ve Türkiye'de farklı etnik grupların bulunmasının ülkenin kültürel zenginliği olduğu da dile getirilmiştir.⁹⁶⁹

⁹⁶⁶ BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 4-23 Mart 2006, s.1-60.

⁹⁶⁷ "Türk Sürgününde", **Neue Zürcher Zeitung**, 18 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-11.

⁹⁶⁸ "İsviçre, 'Kara Liste'de Olabilir", **La Liberte**, 20 Nisan 2006, s.23, "Evet, Siyasi Bir Oyunun Kurbanıyız", **Le Temps**, 21 Nisan 2006, s.23-24, "Ankara Tarafından Boykot Edilen Pilatus Meselesi, Bern'in Canını Sıkıyor", **Le Temps**, 21 Nisan 2006, s.24-25, "Bel Hızasından Türk Atışı", **Facts**, 21 Nisan 2005, s.25-26, "Ankara, Pilatus'a Güvenmiyor", 24 Nisan 2006, s.26-27, "Türkiye, Boykot İle Tehdit Ediyor", **Der Bund**, 15 Mayıs 2006, s.33, "Ermeni Sorunu Fransız-Türk Ticaretini Tehdit Ediyor", **Basler Zeitung**, 16 Mayıs 2006, s.34, "Ermeni Sorununda Ankara'nın Tehditkar Hareketleri", **Neue Zürcher Zeitung**, 17 Mayıs 2006, s.34-35, "Paris İle Ankara Arasındaki Gerginlik Azalıyor", **Le Temps**, 22 Mayıs 2006, s.35-36, "Paris Türk Baskısına Boyun Eğiyor", **Tages Anzeiger**, 22 Mayıs 2006, s.36, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27-28.

⁹⁶⁹ "ABD, Ermenilere Yapılan Soykırımı Tanımiyor", **Neue Zürcher Zeitung**, 29 Mayıs 2006, s.25, "Calmy-Rey'in Ermenistan'da Soykırımı Anması Bekleniyor", **Tages Anzeiger**, 12 Haziran 2006, s.25-26, "Ermeni Soykırımı Erivan'da Gündeme Geldi", **Le Temps**, 13 Haziran 2006, s.26, "Ermenistan'a İlk Bakan Ziyareti", **Neue Zürcher Zeitung**, 14 Haziran 2006, s.26-27, "Soykırım Kurbanları Onurlandırıldı", **Der Bund**, 14 Haziran 2006, s.27-28, "Çeşitlilik Sayesinde Uzlaşma",

Ermeni iddialarının 2006 yılında da basında yoğun bir biçimde yer aldığını söylemek mümkündür. İsviçre basınında 301. Maddenin kaldırılması, Orhan Pamuk'un Ermeni sorunu ile ilgili yaptığı açıklama dolayısıyla açılan dava ve Türkiye'de halen ifade özgürlüğü konusunda bir takım sıkıntıların yaşandığı hususları ön plana çıkmıştır. Pamuk davasının ifade özgürlüğü konusunda yaşanan sıkıntılardan sadece birini oluşturduğu, Ermeni sorununun Türkiye-İsviçre ilişkilerinde gerginlik yarattığı, bu durumun AB tarafından da eleştirildiğine de işaret edilmiştir. Pamuk davasının yanı sıra Elif Şafak davasına da yer veren İsviçre basınında Şafak'ın Türk milliyetçiliğine meydan okuduğu, Şafak'ın yargılanmasının AB ilerleme raporlarında olumsuz bir gelişme olarak değerlendirildiği ve eleştirildiği görülmektedir.⁹⁷⁰

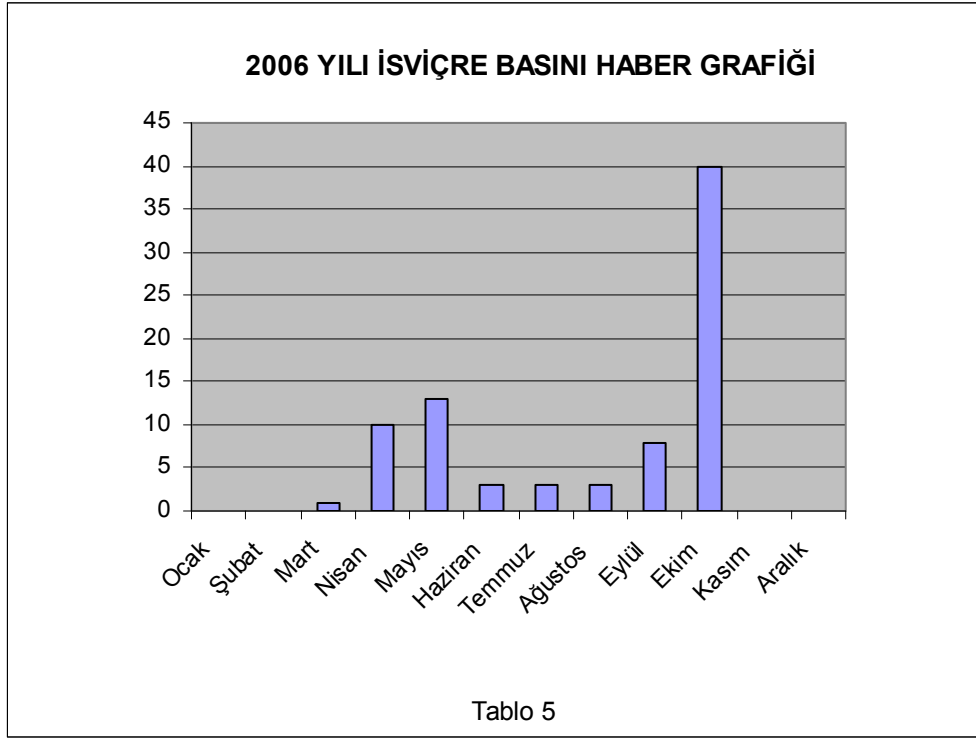
İsviçre basınında Perinçek ve Halaçoğlu hakkında açılan davalarla ilgili haberlerin diğer ülke basınlarına oranla daha fazla geniş yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Burada ayrıca zaman zaman Türkiye'nin neden Ermeni sorunu konusunda sert bir tavır sergilediğine dair bir takım eleştirilere de yer verildiği görülmektedir. Fransa'nın soykırımı inkârını suç sayan yasa tasarısının da yer aldığı İsviçre basınında, Ankara'nın Fransa'ya almış olduğu kararı geri çekme çağrısında bulunduğu, tasarının bazı Ermeniler tarafından da eleştirildiği, konunun tarihi bir mesele olduğu, siyasilere bu işe müdahil olmaması gerektiği, Türk hükümeti ve aydınlarının, Fransa'dan Ermeni yasasından vazgeçmesini istedikleri konularına da yer verildiği görülmektedir.⁹⁷¹

Basler Zeitung, 7 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28.

⁹⁷⁰ “Daha Çok Düşünce Özgürlüğü İstendi”, **Neue Zürcher Zeitung**, 21 Temmuz 2006, s.79, “Orhan Pamuk'a Ceza Yok”, **Neue Zürcher Zeitung**, 31 Temmuz 2006, s.79, “Medeniyetler Çatışması Türk Sahillerine Ulaştı”, **Tages Anzeiger**, 22 Ağustos 2006, s.79-80, “Azerbaycan İle Türkiye Arasında”, **Tages Anzeiger**, 28 Ağustos 2006, “Eleştirinin Mahkemelik Olması”, **Neue Zürcher Zeitung**, 28 Ağustos 2006, s.81, “Türk Dicle Enerji Santrali Konusunda Fikir Tartışması”, **Neue Zürcher Zeitung**, 6 Eylül 2006, s.82, “AB İle Türkiye Arasında Sıkıntı”, **Basler Zeitung**, s.83-84, “25'ler İle Türkiye Arasında Yeni Bir Kriz”, **Le Temps**, 12 Eylül 2006, s.84-85, “Türkiye'de AB Konusunda Hayal Kırıklığı”, **Neue Zürcher Zeitung**, 18 Eylül 2006, s.86-87, “Blocher Türkiye Gezisi Planlıyor”, **Basler Zeitung**, 18 Eylül 2006, s.87, “Yeni Liberalizmin Prensisi Aleyhine Dava”, **Basler Zeitung**, 22 Eylül 2006, s.87-89, “Türk Yazar İçin Beraat”, **Basler Zeitung**, 25 Eylül 2006, s.89, “Reformlar Gecikiyor: Türkiye Yeni Bir Sarı Kart Daha Gördü”, **La Liberte**, 28 Eylül 2006, s.90, “Ankara'ya Parlamenter Uyarısı”, **Tages Anzeiger**, 29 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.91-92.

⁹⁷¹ “Christoph Blocher Hassas Bir Bağlamda Türkiye'ye Gidiyor”, **Le Temps**, 4 Ekim 2006, s.121-122, “Adalet Bakanı Blocher Zorlu Bir Arazide İlerlemeye Cesaret Ediyor”, **Basler Zeitung**, 4 Ekim 2006, s.122-123, “Türk Korkuları ve Tabuları”, **NZZ AM Sonntag**, 9 Ekim 2006, s.123, “Blocher'in Provokasyonu”, **SF1**, 9 Ekim 2006, s.124-126, “Ankara Paris'e Karşı Gürültü Koparıyor”, **Berner**

Fransız yasa tasarısı ve tasarıya karşı Türkiye'nin göstermiş olduğu tepkilere de yere veren İsviçre basını, tasarının yanı sıra yazar Orhan Pamuk'un Ermeni iddialarıyla ilgili olarak yargılanma sürecine de geniş yer vermiştir. İsviçre'de bazı kesimler tarafından Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmamasını gerektiğini düşünen kesimlerin de bulunduğu görülmektedir.⁹⁷² Bu yönüyle İsviçre basınında da Fransa'da olduğu gibi iki ayrı görüşün söz konusu olduğu söylenebilir.

Zeitung, 12 Ekim 2006, s.127, “Türkiye Fransa’ya Karşı Harekete Geçiyor”, **Basler Zeitung**, s.127-128, “Ermeni Soykırımının Reddi Cezaya Tabi”, **Aargauger Zeitung**, 12 Ekim 2006, s.128-129, “Ermeni Asıllı Bir Türk: ‘Soykırım Kelimesinden Gına Geldi’”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.129, “Fransa Tarih Yazmaya Çalışırsa”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.129-130, “Brüksel’i Rahatsız Eden Tercih”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.130-131, “Tarihin Çarpıtılması”, **Le Temps**, s.131, “Soykırımı İnkâr Edenlere Hapis Cezası Tahdidî”, **ST. Galler Tagblatt**, 13 Ekim 2006, s.131-132, “Fransa’da Soykırım İnkarcılarına Ağır Cezalar”, **Neue Zürcher Zeitung**, 13 Ekim 2006, s.132-133, “Ankara İle Paris, Ermeni Soykırımı Konusunda Tartışıyorlar”, **Tages Anzeiger**, 14 Ekim 2006, s.133-134, “Saldırmak İsteyen İyi Nişan Alabilmeli”, **Facts**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.134.

⁹⁷² “Türkler, Ermeni Soykırımı Hakkındaki Yasanın Aleyhinde Gösteri Yaptı”, **Le Temps**, 16 Ekim 2006, s.80, “Düşmanca Bir Hareket”, **Neue Zürcher Zeitung**, 16 Ekim 2006, s.80-81, “Soykırım İnkarcıları İçin Cezalar”, **Berner Zeitung**, 16 Ekim 2006, s.81-82, “Paris Ermeni Soykırımının İnkârını Cezalandırmak İstiyor”, **Neue Zürcher Zeitung**, 16 Ekim 2006, s.82, “Ermenilerin Büyük Acısı Tekrar Tartışma Konusu”, **Le Matin Dimanche**, 16 Ekim 2006, s.82-83, “Türkiye Karşı Önlemleri Gözden Geçiriyor”, **Tages Anzeiger**, 16 Ekim 2006, s.83-84, “Türk Karanlığının Kalbinin Ortasına”, **Tages Anzeiger**, 16 Ekim 2006, s.84-85, “Yalan Özgürlüğü”, **Sonntags Blick**, 16 Ekim 2006, s.85-86, “Ermeni Soykırımı Tanınmalı”, **Le Temps**, s.86, “Ya Christophe Blocher Haklıysa”, **Le Temps**, 19 Ekim 2006, s.87, “Ermeni Sorunu Türkiye’yi Birleştiriyor”, **Neue Zürcher**, 19 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.87-88.

İsviçre basınında 2006 yılı ise 2005'ten farklı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Ancak Ekim ayında Perinçek ve Halaçoğlu davaları haberlerin sayısında ciddi bir artışa neden olmuştur.

301. Nolu yasa dolayısıyla birçok yazar, akademisyen ve aydınının ceza aldığı, Ermenistan'ın Türkiye ile diplomatik ilişki kurmak istediği, Dink cinayetinin ardından Türkiye'de toplumsal bir dönüşümün meydana gelebileceğine de işaret edilmiştir. Dink'in ölümünün ardından iki toplumun aralarındaki sorunları çözme konusunda adımlar atabileceği, Ermeni sorunu dışında Türkiye'nin İsviçre ile arasında herhangi bir sorun bulunmadığı ve İsviçre İçişleri ve Kültür Bakanı Pascal Couchepin'in Türkiye ziyareti sırasında da bu sorunun tekrar gündeme gelebileceği ihtimali üzerinde de durulmuştur.⁹⁷³ Couchepin'in ziyareti sırasında Başbakan, Kültür ve Turizm Bakanı ile görüşerek Ermeni meselesine de değindiği dile getirilmiştir.⁹⁷⁴ Couchepin'in ziyaret sırasında Türkiye'den Ermenilere yönelik bir adım atmasını istediği, öte yandan İsviçre'deki Perinçek davasıyla ilgili olarak da ırkçılık karşıtı yasanın yalnızca Birleşmiş Milletlerce tanınmış yasalara uygulanması gerektiği yönde fikir beyan ettiği de görülmektedir. Irkçılıkla ilgili yasa konusunda halen AB'de ortak bir düzenlemenin mevcut olmadığı ve Couchepin'in Türkiye'de büyük bir memnuniyetle karşılandığına da yer veren İsviçre basını, İsviçreli bir doktor olan Jakob Künzler'in 1915 Olayları sırasında hayatta kalanlara yardım etmek üzere Osmanlı İmparatorluğuna geldiği ve söz konusu dönemde gördüklerini kaleme aldığı belirtilmiştir.

İsviçre basınında Ermeni meselesiyle ilgili son derece ilginç bir habere de yer verilmiştir. 110 yıl önce İsviçrelilerin Ermenilere verdiği desteğin daha fazla olduğu

⁹⁷³ "Gül Suikast Sonrası Yasa Değişikliğinden Yana", **Tages Anzeiger**, 25 Ocak 2007, s.33, "Ermenistan Türkiye İle Diplomatik İlişki İstiyor", **Neue Zürcher Zeitung**, 25 Ocak 2007, s.33, "Dink ve Büyük Matem", **Tages Anzeiger**, 25 Ocak 2007, s.33-35, "İnkâr Edilen Hikaye", **St. Galler Tagblatt**, 26 Ocak 2007, s.35-36, "Hrant Dink", **NZZ Am Sonntag**, 28 Ocak 2007, s.36, "Ermeni Soykırımı", **Le Temps**, 29 Ocak 2007, s.36, "Couchepin Türkiye'de Ermeni Meselesini Görüşmek İstiyor", **Tages Anzeiger**, 5 Şubat 2007, s.36, "Couchepin Resmi Bir Ziyaret İçin Türkiye'de", **Le Temps**, 6 Şubat 2007, "Türkiye İle Kültür Varlıklarının Korunması Anlaşması", 6 Şubat 2007, s.38, "Couchepin, Erdoğan'ı Ziyaret Etti", **Neue Zürcher Zeitung**, 7 Şubat 2007, s.38-39, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37.

⁹⁷⁴ "Türk Aşırılık Yanlılığı İsviçre'ye Sıçramamalı", **Le Temps**, 7 Şubat 2007, s.39-40, "Pascal Couchep'in Ermeni Sorunundan Kaçamadı", **Le Temps**, 7 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

oysa 1915'te ve sonrasında bu desteğin görülmediği, söz konusu dönemde İsviçre'nin desteğinin alınmasında İsviçreli Protestanların önemli bir katkısı olduğu ve günümüzde artık aynı oranda Ermenilerin desteklenmediğinden yakınılmıştır. İsviçre'de görüşülen Perinçek davasının Türkiye-İsviçre arasında diplomasi trafiğine neden olduğu, İsviçre kamuoyunun İsviçreli diplomatların konuyla ilgili olarak Türk bakanlarla görüşmelerini şaşkınlıkla karşıladıklarına da değinilmiştir. İsviçre basınında yer verilen bir diğer husus ise Elif Şafak'ın *Baba ve Piç* adlı eseri olmuştur. Bu eserle Türkiye'de her ne kadar yasak olsa da Ermeni iddialarıyla ilgili olarak artık farklı seslerin yükselmeye başladığı şeklinde yorumlanmıştır. Öte yandan Lozan'ın Ermeni soykırımını inkâr edenlerin konferanslarına ev sahipliği yapmak istemediği, Ermeni sorunuyla ilgili olarak Türk hükümetinde de farklı düşünen kesimlerin oluşmaya başladığı ifade edilmiştir.⁹⁷⁵

İsviçre basınında Ermeni iddialarının yer aldığı son dokümanlar ise 13 Temmuz-15 Ekim 2007 tarihlidir. İsviçre mahkemesinin Perinçek davasını gerekçelendirdiği ve Perinçek'in Ermeni iddiaları konusunda ırkçı ve milliyetçi motiflerle hareket ettiği için yargılandığı, AKP'nin seçim zaferinin Türkiye'deki birçok azınlık tarafından olumlu karşılandığı konu edinilmiştir. Amerika'daki Yahudi kuruluşu İftira ve İnkârla Mücadele Birliği'nin Ermenilerin tehcirini "soykırım" olarak nitelendirme kararı alarak Türkiye'yi öfkeliendirdiğine de değinilerek TTK eski başkanı Yusuf Halaçoğlu'nun Dönme Ermenilerle ilgili gizli listelerden bahsettiği

⁹⁷⁵ "Pascal Couchepin Türkiye'yi Uyardı", **Basler Zeitung**, 10 Şubat 2007, s.50, "Couchepin Irkçılık Karşısı Yasanın Sınırlayıcı Yorumundan Yana", **NZZ Am Sonntag**, 12 Şubat 2007, s.50, "AB'de Bu Konuda Ortak Bir Düzenleme Yok", **NZZ Am Sonntag**, 12 Şubat 2007, s.51, "Türkiye'de Şapur Şapur Öpücük", **NZZ Am Sonntag**, 12 Şubat 2007, s.51-52, "Jakob Birader... Büyük Bir Yardımsever", **Tages Anzeiger**, 1 Mart 2007, s.53-54, "Soykırım İnkarcısı Mahkeme Önünde", **Tages Anzeiger**, 1 Mart 2007, s.54, "Ermenistan'ın İsviçre'yi Ayağa Kaldırdığı Zamanlar", **Tages Anzeiger**, 2 Mart 2007, s.54-56, "Soykırım Davası Öncesi... Blocher Türk Bakanla Görüştü", **NZZ Am Sonntag**, 5 Mart 2007, s.56, "Perinçek Davasının Üç gün Öncesinde Bakanların Hassas Buluşması", **NZZ Am Sonntag**, 5 Mart 2007, s.57-58, "Yasaklar Hiçbirşey Getirmiyor", **NZZ Am Sonntag**, 5 Mart 2007, s.58-60, "İnkarcılık: Salı Günü Lozan'da Gergin Bir Ortamda Kilit Bir Yagılama Başlayacak", **Le Temps**, 5 Mart 2007, s.60-61, "İnanılmaz Kibir", **Tages Anzeiger**, 5 Mart 2007, s.62, "Blocher'in Türk Bakanla Buluşması Hoşnutsuzluk Yarattı", **Tages Anzeiger**, 5 Mart 2007, s.62-63, "Türk Aşırı Milliyetçisinin Değişimi", **Tages Anzeiger**, 5 Mart 2007, s.63, "Cadı Avına Son Vermek", **Tages Anzeiger**, 5 Mart 2007, s.64, "Soykırım İnkarcısı Nedeniyle Gerilimler", **Berner Zeitung**, 5 Mart 2007, s.64-65, "Blocher'in Uygunsuz Zamanda Ev Sahipliği", **Tages Anzeiger**, 5 Mart 2007, s.65-66, "Hassas Ziyaret", **Der Bund**, 5 Mart 2007, s.66-67, "Soykırım İnkarcıları Neuchatel'e Gönderildi", **Tages Anzeiger**, 6 Mart 2007, s.67, "Kabinedeki Sağcı", **Tages Anzeiger**, 6 Mart 2007, s.67-68, "Soykırımın Reddi Pek çok Soruyu Gündeme Getirdi", **Swissinfo**, 6 Mart 2007, s.68-69, "Propaganda Sahnesi", **Der Bund**, 6 Mart 2007, s.69-70, "Yeni Tahammül Provası", **St. Galler Tagblatt**, 6 Mart 2007, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.71.

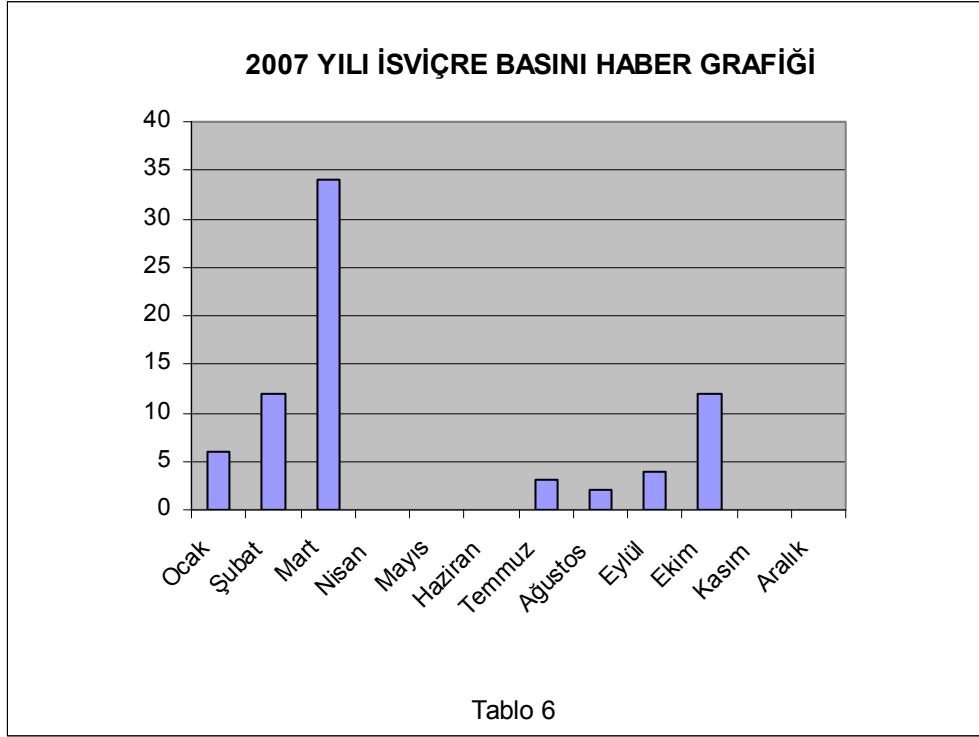
iddia edilmiştir. Yine Elif Şafak'ın *Baba ve Piç* romanının Türkiye'de dava konusu olsa da birçok dile çevrilmeye başlandığı ve bunlardan birinin de Fransızca olduğu belirtilmiştir.⁹⁷⁶

İsviçre basınında Dink cinayetinde halen sır perdesinin aralanamadığı, polis cinayetten haberdar olduğu, polisin konuyla ilgili olarak yargılanabileceği yönünde haberler de yer almıştır. Öte yandan ABD başkanı Bush'un Ermeni iddiaları konusunda Türkiye'yi desteklediği, öte yandan ABD Kongresi'nin ise soykırımın tanınması yönünde kararlar alındığı ileri sürülerek bunun ABD'de Ermeni iddiaları konusunda tam bir fikir ayrılığına neden olduğuna işaret edilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken hususlardan biri de basında ABD'nin Ermeni meselesinde Türkiye'nin yanında yer almasının asıl nedeninin kendi çıkarları olduğunun belirtilmesi olmuştur.

Yine Dink cinayetiyle ilgili haberlerde Dink'in oğlunun da babasıyla aynı suçtan yargılandığına, ABD'de görüşülen tasarının iki ülke ilişkilerinde büyük sorun yarattığına, bazı üst düzey askerler tarafından da ABD'nin uyarıldığına vurgu yapılmıştır.⁹⁷⁷

⁹⁷⁶ “Mahkeme, Doğu Perinçek Kararını Gerekçelendirdi”, **Neue Zürcher Zeitung**, 18 Temmuz 2007, s.25, “Blozher'in Karın Ağrısına İlaçlar”, **Basler Zeitung**, 19 Temmuz 2007, s.25-26, “Ermenilerin Umudu, Avrupa ve Yeni düşünce Tarzı”, **Basler Zeitung**, 29 Temmuz 2007, s.26-27, “ADL, Türkiye'yi Öfkelenirdi”, **Basler Zeitung**, 24 Ağustos 2007, s.27, “Arşivden Irkçılık”, **Basler Zeitung**, 27 Ağustos 2007, s.28-29, “Ermenistan... Kurtarılmış Kültür”, **Le Temps**, 17 Eylül 2007, s.29, “Bu Parçalanmış Halk, Nasıl Hala Büyük Yazarlar Yetiştirmeyi Başarabiliyor”, **Le Temps**, 17 Eylül 2007, s.29, “Sessizliğe Karşı Sözcük Selî”, **Le Temps**, 17 Eylül 2007, s.31, “Soykırımın Resimleri”, **Le Temps**, 17 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

⁹⁷⁷ “Türk Polisinde Bilinmezlik”, **Basler Zeitung**, 3 Ekim 2007, s.63, “Türkiye'de Polis, Sanık Sandalyesinde”, **Tages Anzeiger**, 4 Ekim 2007, s.64-65, “Bush, Ermeni Katliamı Konusundaki İhtilafta Türkiye'yi Destekliyor”, **Neue Zürcher Zeitung**, 8 Ekim 2007, s.65, “Bush, Ermeni Katliamı konusundaki İhtilafta Türkiye'yi Destekliyor”, **Neue Zürcher Zeitung**, 8 Ekim 2007, s.65, “Ermeni Soykırımı, ABD Kongresi'ndeki Bir Komite Tarafından Onaylandı”, **La Liberté**, 11 Ekim 2007, s.65-66, “Soykırım mı Trajedi mi?”, **Der Bund**, 11 Ekim 2007, s.66-67, “İkili İlişkiler açısından Ciddi Sonuçlar”, **Neue Zürcher Zeitung**, 12 Ekim 2007, s.67-68, “ABD'nin Korkakça Küçük İç Siyaset Oyunları”, **Tages Anzeiger**, 12 Ekim 2007, s.68, “Hrant Dink'in Oğlu Mahkum Edildi”, **Tages Anzeiger**, 12 Ekim 2007, s.68-69, “Ermeni Kararının Ardından Siyasi Buz Çağı”, **Tages Anzeiger**, 13 Ekim 2007, s.69-70, “Türk Generali, ABD Kongresini Uyarıyor”, **Basler Zeitung**, 15 Ekim 2007, s.70, “Bakan, ABD Gezisini İptal Etti”, **Neue Zürcher Zeitung**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70.

Belçika basınında 2007 yılı ise 2006'daki gelişmelerin etkilerinin devam ettiği bir sene olmuştur. Ocak'ta başlayan hareketlilik giderek artmış ve Mart ayında en üst düzeye ulaşmıştır. Bu artışta Dink cinayeti ve Perinçek davasının önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak İsviçre basınında en fazla öne çıkan konular arasında ilk sırada Perinçek davasının geldiğini söylemek mümkündür. Bu konunun iki ülke ilişkilerinde yarattığı gerginlik nedeniyle İsviçreli yazarların sık sık bu hususa vurgu yaptıklarını ve bu konuda gerek İsviçre'ye uygulanan ambargolar gerekse diğer yaptırımların bir tür haksızlık olarak algılandığı görülmektedir. Bu yönüyle Perinçek davasının ekonomik ilişkilerinden ziyade siyasi ilişkileri olumsuz etkilediği söylenebilir. Öte yandan Ermeni iddialarının İsviçre basınında bu kadar yoğun yer almasına rağmen konunun İsviçre Kantonlar Meclisi'nde gündeme gelmeyeceği, Türkiye'yi 90 yıl sonra Ermeni iddialarıyla ilgili olarak suçlamanın Kantonlar Meclisi'nin görevi olmadığı yönünde fikir beyan eden bir kemsin de bulunması konuyla ilgili ülkede bir fikir birliğinin olmadığını göstermesi açısından dikkate değerdir.

Ermeni iddialarıyla ilgili olarak İsviçre'nin Perinçek hakkında açtığı davanın Perinçek tarafından gündemde kalma aracı olarak kullanıldığı ve zaman zaman İsviçre'yi kışkırtacak tutum ve davranışlarda bulunduğu da İsviçre basınında dile getirilen hususlar arasında yer almıştır.⁹⁷⁸ Senatonun Ermeni ölümleriyle ilgili olarak soykırım tanımlamasını neden kullanmadığını da şöyle ifade ettiği görülmektedir; *“Hükümetimizin tavrının daha iyi bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Uzun zaman önce meydana gelen bir olay hakkında tüm dünyanın yargıcı olmakla kendimi rahat hissedeceğimi zannetmiyorum. Yaşananlar tüm çıplaklığıyla korkunç ve bütün bunların araştırılması gerektiğini düşünüyorum, ancak olaylar öncelikle taraflarca soruşturulmalıdır.”*⁹⁷⁹

İsviçre basınında Perinçek gibi bazı kesimlerin halen soykırımı reddetmeye devam ettiği ve İsviçre'nin buna dolaylı bir biçimde göz yumduğu yönünde de bir bi kanı da mevcuttur.⁹⁸⁰ Bu nedenle İsviçre yönetiminin Perinçek davasında Türk büyükelçiliğinin davaya müdahil olmasından rahatsız olduğu görülmektedir.⁹⁸¹ İsviçre basınında Türkiye'nin Perinçek davasını bahane ederek İsviçre'ye ekonomik

⁹⁷⁸ “Türkiye Bakan Deiss’i Reddetti”, **Der Bund**, 9 Ağustos 2005, s.47-48, “Ekonomik Bağlantılar Tehlikede Değil”, **Der Bund**, 9 ağustos 2005, s.49, “Bakan Deiss’in Ziyareti Türkiye Tarafından İptal Edildi, Ermeni Sorununa İlişkin Gerginlikler Tekrar Alevlendi”, **Neue Zürcher Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.50-51, “Ermeni Soykırımı Kantonlar Meclisi’nin Konusu Değil”, **İsviçre Haber Ajansı**, 9 Ağustos 2005, s.51-52, “Yaltaklık Bir İşe Yaramaz”, **Basler Zeitung**, 9 Ağustos 2005, s.52, “Türkiye Yeni Bir Soykırım Tartışması Başlatılmasına Neden Oluyor”, **Tages Anzeiger**, 11 Ağustos 2005, “Soykırım İncarcısı İsviçre’deki Davaya Seviniyor”, **Tages Anzeiger**, 12 Ağustos 2005, s.54-55, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53-54.

⁹⁷⁹ “Briner Doğrudan Türkiye Tartışmasıyla İle İlgili Beyanda Bulundu”, **Swissinfo**, 12 ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.55-56.

⁹⁸⁰ “Ermeni Soykırımı, Kantonlar Meclisi’nde Ele Alınmayacak”, **Neue Zürcher Zeitung**, 24 Ağustos 2005, s.10, “Ermeni Sorunu Irkçılık Konusunda Görüş Ayrılığı Yaratıyor”, **NZZ Am Sonntag**, 26 Ağustos 2005, s.10-11, “Türkiye Dürüstlüğü Cezalandırmak İstiyor”, **Basler Zeitung**, 2 Eylül 2005, s.11-12, “Bir Soykırımın İnkâr Edilmesi Hep Suç Kapsamına Mı Girer”, **Tages Anzeiger**, 5 Eylül 2005, s.12-15, “Türk Adaleti Ermeni Sorunu Konusunda Şaka Yapmıyor”, **Le Temps**, 8 Eylül 2005, s.15, “Pamuk İçin Av”, **Tages Anzeiger**, 13 Eylül 2005, s.17, “Kandırıldık”, **Der Bund**, 19 Eylül 2005, s.18-19, “Liebefeld’de Olan Lozan’ın Aynısı”, **Der Bund**, 19 Eylül 2005, s.19-20, “Soykırım İncarcısı Kôniz’de Kürsüye Çıktı”, **Tages Anzeiger**, 19 Eylül 2005, s.20-21, “Biraz Nahif Davrandık”, **Berner Zeitung**, 20 Eylül 2005, s.21-22, “Bern Kanton Polisi, Soykırım İncarcısını İhber Ediyor”, **Der Bund**, 20 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22-23.

⁹⁸¹ “Perinçek Hakkındaki Dava Ertelendi”, **Der Bund**, 21 Eylül 2005, s.41, “Perinçek Hakkında Dava Yok”, **Tages Anzeiger**, 21 Eylül 2005, s.42, “Mahkeme Ermeni Konferansını Yasaklıyor”, **Basler Zeitung**, 26 Eylül 2005, s.42-43, “Türkiye, “Demokrasinin Zaferini” Kutluyor”, **Tages Anzeiger**, 27 Eylül 2005, s.44, “Türk İncarcılığı Vaud’luların Elinden Kaçabilir”, **24 Heures**, 29 Eylül 2005, s.45, “Türkiye ve Son Tabuları”, **Neue Zürcher Zeitung**, 30 Eylül 2005, s.45-47, “Perinçek Olayı Zürih Olayına Mı Dönüşecek”, **Tages Anzeiger**, 30 Eylül 2005, s.47, “Türk Adetleri”, **Das Magazin**, 26 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48.

ambargo uyguladığı düşünülmektedir.⁹⁸² Bu nedenle sık sık Perinçek ve Halaçoğlu hakkında açılan davaların Türkiye-İsviçre ilişkilerini olumsuz etkilediğine işaret edilmiştir.⁹⁸³

İsviçre basınındaki haberlere genel olarak bakıldığında 1915 Olaylarıyla ilgili olarak Türkiye’de bir ihtilafın söz konusu olduğu yönünde bir tutum sergilendiği görülmektedir. İsviçre basınının Perinçek davası nedeniyle Perinçek’le ilgili haberlere geniş yer vererek, Perinçek’in Ermeni iddiaları üzerinden siyaset yapmaya çalıştığını, benzer şekilde Halaçoğlu ve benzeri bir grup akademisyen ve siyasetçinin de benzer bir tutum sergilediğini, bu tür girişimlerin iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilediğine dair haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

İsviçre basınında diğer ülke basınlarından farklı olarak Türkiye’deki iç gelişmelere daha fazla yer verildiğini söylemek mümkündür. Bu tutumu İsviçre’nin Türkiye’nin iç gelişmelerine gösterdiği ilginin yanı sıra konuya olan ilgisi ile de ilişkilendirmek mümkündür. Ancak İsviçre basınında yer alan haberlerin sayısına baktığımızda diğer ülkelere oranla haber sayısının daha az olduğu söylenebilir.

⁹⁸² “İsviçre, ‘Kara Liste’de Olabilir”, **La Liberte**, 20 Nisan 2006, s.23, “Evet, Siyasi Bir Oyunun Kurbanıyız”, **Le Temps**, 21 Nisan 2006, s.23-24, “Ankara Tarafından Boykot Edilen Pilatus Meselesi, Bern’in Canını Sıkıyor”, **Le Temps**, 21 Nisan 2006, s.24-25, “Bel Hızasından Türk Atışı”, **Facts**, 21 Nisan 2005, s.25-26, “Ankara, Pilatus’a Güvenmiyor”, 24 Nisan 2006, s.26-27, “Ermeni Soykırımı... Perinçek Mahkeme Önünde”, **Tages Anzeiger**, 1 Mayıs 2006, s.27, “Ermeni Soykırımı İnkâr Etti: Türk Siyasetçi Mahkeme Önüne Çıkmak Zorunda”, **Tages Anzeiger**, 1 Mayıs 2005, “Türkiye, Boykot İle Tehdit Ediyor”, **Der Bund**, 15 Mayıs 2006, s.33, “Ermeni Sorunu Fransız-Türk Ticaretini Tehdit Ediyor”, **Basler Zeitung**, 16 Mayıs 2006, s.34, “Ermeni Sorununda Ankara’nın Tehditkar Hareketleri”, **Neue Zürcher Zeitung**, 17 Mayıs 2006, s.34-35, “Paris İle Ankara Arasındaki Gerginlik Azalıyor”, **Le Temps**, 22 Mayıs 2006, s.35-36, “Paris Türk Baskısına Boyun Eğiyor”, **Tages Anzeiger**, 22 Mayıs 2006, s.36, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27-28.

⁹⁸³ “Christoph Blocher Hassas Bir Bağlamda Türkiye’ye Gidiyor”, **Le Temps**, 4 Ekim 2006, s.121-122, “Adalet Bakanı Blocher Zorlu Bir Arazide İlerlemeye Cesaret Ediyor”, **Basler Zeitung**, 4 Ekim 2006, s.122-123, “Türk Korkuları ve Tabuları”, **NZZ AM Sonntag**, 9 Ekim2006, s.123, “Blocher’in Provokasyonu”, **SF1**, 9 Ekim 2006, s.124-126, “Ankara Paris’e Karşı Gürültü Koparıyor”, **Berner Zeitung**, 12 Ekim 2006, s.127, “Türkiye Fransa’ya Karşı Harekete Geçiyor”, **Basler Zeitung**, s.127-128, “Ermeni Soykırımının Reddi Cezaya Tabî”, **Anzeiger Zeitung**, 12 Ekim 2006, s.128-129, “Ermeni Asıllı Bir Türk: ‘Soykırım Kelimesinden Gına Geldi’”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.129, “Fransa Tarih Yazmaya Çalışırsa”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.129-130, “Brüksel’i Rahatsız Eden Tercih”, **Le Temps**, 13 Ekim 2006, s.130-131, “Tarihin Çarpıtılması”, **Le Temps**, s.131, “Soykırımı İnkâr Edenlere Hapis Cezası Tahdidî”, **ST. Galler Tagblatt**, 13 Ekim 2006, s.131-132, “Fransa’da Soykırım İnkarcılarına Ağır Cezalar”, **Neue Zürcher Zeitung**, 13 Ekim 2006, s.132-133, “Ankara İle Paris, Ermeni Soykırımı Konusunda Tartışıyorlar”, **Tages Anzeiger**, 14 Ekim 2006, s.133-134, “Saldırmak İsteyen İyi Nişan Alabilmeli”, **Facts**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.134.

Bunda İsviçre'deki Ermeni sayısının az olmasının yanı sıra buradaki Ermeni lobilerinin diğer ülkelere oranla daha az aktif olmalarının da önemli bir etkisi olmuştur.

İsviçre basınında diğer ülke basınlarına oranla daha az haberin yayınlanmış olmasının bir diğer nedeninin ise söz konusu dönemde diğer yıllara oranla Ermeni meselesiyle doğrudan ilgili haberlerin sayısının azlığıdır. Dolayısıyla İsviçre basınında ABD, Fransa ve İngiltere gibi büyük devletlerin basınlarından doğrudan etkilendiği için konuyla ilgili haberlerin sayısının büyük devletlerde azalması dolaylı da olsa İsviçre basınına da etkilemiştir. Bu yönüyle Ermeni meselesinin diğer ülke gündeminde bazen en üst seviyeye çıktığını bazen ise daha önemli gelişmelerin yaşanması nedeniyle gündemde neredeyse hiç yer almadığı görülmektedir. Benzer bir durum Azeri-Ermeni basınında da söz konusu olmuştur. Özellikle SSCB dönemindeki Ermeni Azeri basınına baktığımızda bilhassa SSCB'nin dağıldığı yıllarda gerek uluslararası kamuoyunun bu hususla meşgul olması gerekse bölge ülkelerinin bu meselenin kendi ülkelerine olası etkilerine yoğunlaştıklarından 1989-2000 yılları arasında Ermeni meselesiyle ilgili haberlerin göreceli az olduğu bazı ülkelerde ise hiç olmadığı görülmektedir.

Diğer ülke basınlarında olduğu gibi İsviçre basınında da Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin soykırım iddialarının kabulüne bağlandığını söylemek mümkündür. Bu yönüyle Avrupa basını kapsamında diğer ülkelerinde AB'ye üyelik konusunda İsviçre ile hemfikir olduğu anlaşılmaktadır. İsviçre basınında Fransa'nın aldığı kararın diğer ülkelere emsal teşkil edebilme ihtimaline dikkat çekmesi, bu konuda soruna farklı bir yaklaşım sergileme şeklinde yorumlanabilir.

İsviçre basınında 1915 Olaylarından Türkiye'nin değil Osmanlı İmparatorluğu'nun sorumlu olduğunun dile getirilmesini Türkiye'nin soykırım iddialarını kabulünün kolaylaştırılması için atılan bir adım olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim benzer tutumlar diğer ülke basınlarında da söz konusu olmuştur.

Soykırım iddialarını inkâr edenlerin cezalandırılmasını öngören tasarı karşısında Fransa'da olduğu gibi İsviçre'de de iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Bu tutum Ermeni soykırımı iddiaları konusunda ülkede halen farklı düşünen insanların da olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

İsviçre'de de Hükümet ile Parlamento arasında Ermeni soykırımı iddiaları nedeniyle bir görüş ayrılığının söz konusu olduğu basın haberlerinden anlaşılmaktadır. Aslında diğer ülke basınlarıyla kıyaslandığında Fransa ve ABD örneklerinde olduğu gibi genelde soykırım iddialarının gündeme geldiği ülkelerde konuyla ilgili bir görüş ayrılığının söz konusu olduğunun belirtilmesinde yarar vardır.

İsviçre basınında Türkiye'nin sorunun çözümü konusunda attığı adımlarda yankı bulmuştur. Ancak Ortak Tarihçiler Komisyonu kurulması veya Antalya-Erivan uçak seferlerinin başlaması gibi girişimler soykırım iddialarının 90. yıldönümü etkinliklerinin yaklaşması nedeniyle atılan geçici adımlar olarak değerlendirilmiş ve samimi olmadığı iddia edilmiştir.

İsviçre basınında zaman zaman Türkiye'ye yönelik bir takım eleştirilerinde gündeme taşındığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Ermeni soykırımı iddiaları konusunda meclis, hükümet ve ordunun aynı görüşe sahip olmasının eleştirilerek bu tutumun sorunun çözümünü zorlaştırdığına değinilmiştir. Ayrıca Türkiye'de artık küçük çaplı olsa da bazı aydın ve akademisyenlerin 1915 Olaylarıyla ilgili farklı düşüncelerini dile getirmeye başlaması ise umut verici bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

İsviçre basınında diğer ülkelerden daha belirgin şekilde Türkiye'nin tarihiyle yüzleşmek zorunda olduğu ve bunun da Batının baskısı ve AB'nin etkisiyle gerçekleştirileceği belirgin bir şekilde ifade edilmiştir. İsviçre basınında belki de en ilginç iddia 1915 Olayları ile Sudan'da yaşananlar arasında paralellik olmuştur. Bu yönüyle iki olayda da çölün ölüm silahı olarak kullanıldığı, söz konusu tarihlerde ve bugün de köy sakinlerinin çöle yürümeye, orada açlıktan ve susuzluktan

ölmeye zorlandığı iddia edilmiştir. İsviçre basını, Almanların Yahudi holokostu ile kurduğu benzerlik gibi, 1915 Olaylarını Sudan’da yaşananlara benzeterek soruna yeni bir boyut kazandırmıştır.

III.6. İtalyan Basını

İtalya’nın Ermeni iddialarıyla ilgili kararı, 16 Kasım 2000 tarihinde İtalyan Meclisi tarafından kabul edilmiştir. BYEGM arşivinde İtalyan basınına ait 21 basın yayın organında Ermeni iddiaları incelenmiştir. Bunlar *Libero*⁹⁸⁴, *RAI TGI*, *AGI*, *Il Sole 24 Ore*, *Avvenire*, *Corriere Della Sera*⁹⁸⁵, *Il Manifesto*, *Il Giornale*, *La Repubblica*⁹⁸⁶, *La Stampa*⁹⁸⁷, *Adnkronos*, *Il Messaggero*, *La Padania*, *Liberazione*, *Zenit*, *Asia News*, *REI TGI Speciale*, *RAI TGI Storia Speciale*, *ANSA*, *Tempi*⁹⁸⁸ ve *Panorama*’dır. Söz konusu basın yayın organlarında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak toplam 88 haber derlenmiştir.

İtalyan *La Stampa* gazetesinde yayınlanan ilk haberde İsrail’in ABD’de Ermeni tezini savunan bir karar almasını engellemek için ABD’deki Yahudi lobisini harekete geçirdiğine ve Türkiye ile ilişkilerini göz önünde bulundurarak böyle bir tutum sergilediğine işaret edilmiştir. Öte yandan, İsrail Hükümeti’nin Türkiye’nin NATO’nun önemli bir müttefiki olması gerekçesiyle bu konuya müdahil olmamaya özen gösterdikleri de belirtilmiştir.⁹⁸⁹ Bu yönüyle diğer ülke basınlarında olduğu gibi İtalyan basınında da, ABD ve İsrail’in günümüzde halen resmi olarak soykırım iddialarını kabul etmemiş olmasında kendi politik çıkarlarının etkili olduğunu dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

⁹⁸⁴ Muhafazakâr, sağ eğilimli gazetenin günlük tirajı 150.000’dir.

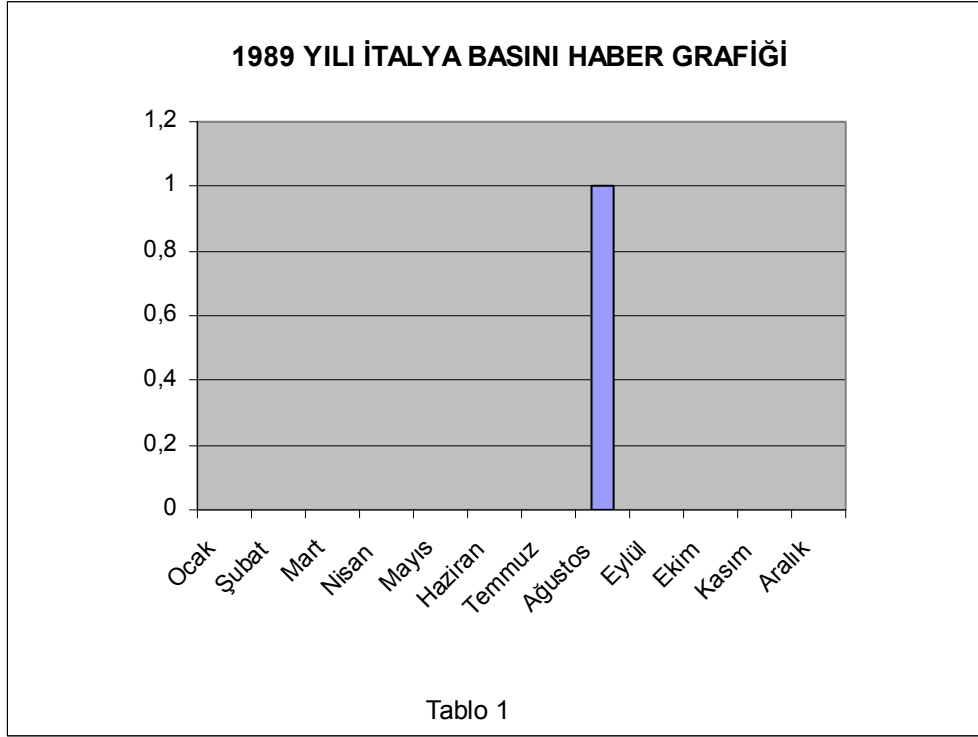
⁹⁸⁵ Türkçe karşılığı Akşam Postası olan gazete Milano’da günlük olarak basılmaktadır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 900.000’dir.

⁹⁸⁶ Türkçe karşılığı Cumhuriyet olan La Repubblica 1976’da Roma’da yayına başlamıştır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 700.000’dir.

⁹⁸⁷ Liberal eğilimli La Stampa günlük olarak yayınlanmakta ve son derece geniş bir okuyucu kitlesine sahiptir. Gazetenin söz konusu tarihteki günlük tirajı 550.000’dir.

⁹⁸⁸ Muhafazakâr sağ eğilimli bir gazetedir.

⁹⁸⁹ “İsrail, Ermenilere Karşı”, **La Stampa**, 26 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 1989, s.115-116.

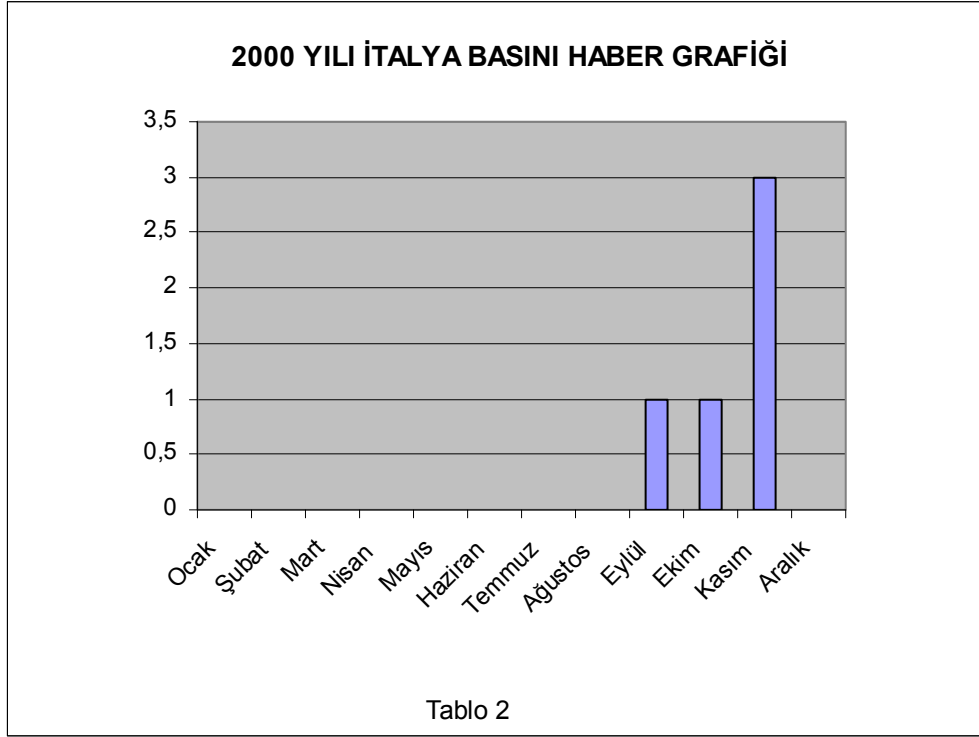

İtalyan basınında 1989 yılında Nisan-Mayıs aylarında konuyla ilgili herhangi bir habere rastlanmazken Ağustos ayında ABD’de görüşülen kararın İtalyan basınında haber sayısının artmasına neden olduğu görülmektedir.

2-22 Kasım 2000 tarihleri arasında Ermeni iddialarıyla ilgili bir haber yer almıştır.⁹⁹⁰ Papa II. Jean Paul’un Ermeni soykırımını tanıdığı, Türkiye’nin bu nedenle Vatikan ile olan ilişkilerinin bozulduğu bilgisine yer verilmiştir. Bir sonraki haberde ise, İtalyan Parlamentosu’nun Ermeni soykırımını tanıyan bir karar kabul ettiğini, Türk Hükümeti’nin bu kararı sert bir dille eleştirdiğine yer verilmiştir.⁹⁹¹ İtalya’nın soykırım iddialarıyla ilgili kararında gerek Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci gerekse ülkedeki Ermenilerin lobi faaliyetleri oldukça etkili olmuştu. Ancak İtalyan basınında bu hususlardan ziyade, karara Türkiye’nin verdiği tepkiyle yetinildiği anlaşılmaktadır.

⁹⁹⁰ 8 Eylül-10 Ekim 2000 tarihleri arasında İtalyan basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 2000.

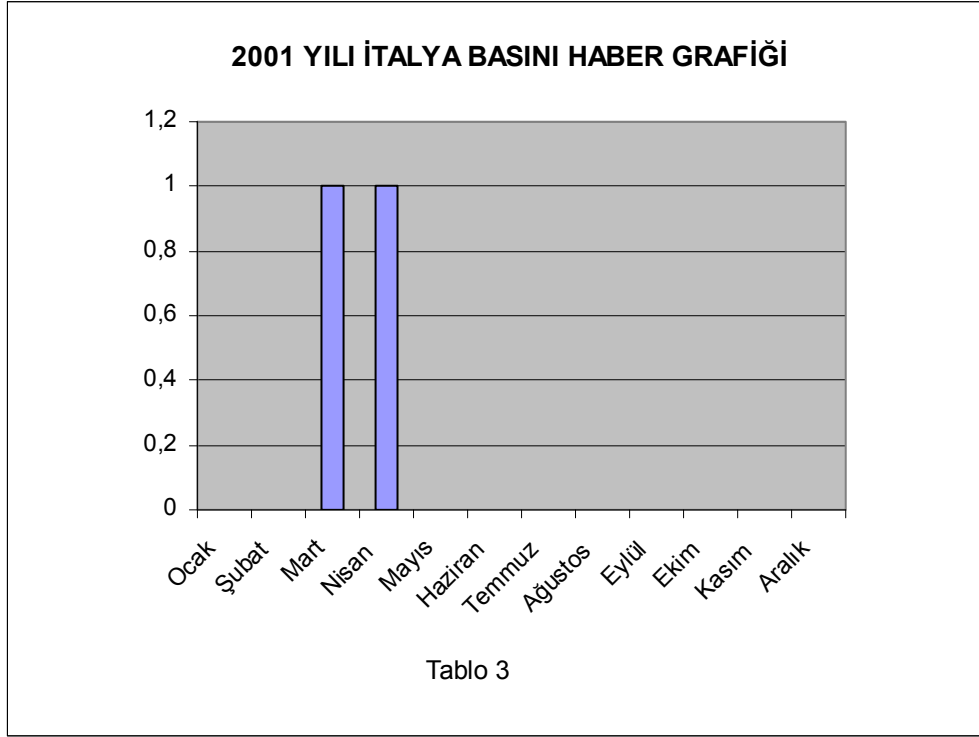
⁹⁹¹ “Papa II. Jean Paul Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **La Repubblica**, 13 Kasım 2000, “İtalya-Türkiye, Yeniden Krizde”, **La Repubblica**, 20 Kasım 2000, s.19, “Ankara Sesini Yükseltiyor”, **II Manifesto**, 20 Kasım 2000, s.20, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22.

İtalyan basınında 2000 yılında Nisan-Mayıs aylarında da, 24 Nisan etkinlikleriyle ilgili herhangi bir haber yer almazken Eylül-Ekim-Kasım aylarında haber sayısında bir artış gözlenmiştir. Bu artışın da Vatikan'ın Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili kararının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2001 yılına gelindiğinde 26 Nisan-14 Haziran 2001 arasında yine İtalyan basınında konuyla ilgili haber yer almamaktadır. Papa II. Jean Paul'un aralarında 1915 Olayları'nda hayatını kaybeden bir Ermeninin de yer aldığı 52 kişiyi şehit ilan eden bir kararnameyi imzaladığı, söz konusu Ermeninin Piskopos Ignazio Coukrallah Maloyan olduğu ve bu kararın da 24 Nisan'da alındığı ifade edilmiştir. Maloyan'nın 1915 Olayları sırasında Mardin Piskoposu olduğu, söz konusu dönemde Kilise temsilcisi olduğu için öldürüldüğü, Müslüman olmak için Hıristiyanlıktan vazgeçmeyi reddettiği gerekçesiyle hayatını kaybettiği iddia edilmiştir.⁹⁹²

⁹⁹² “Ermeni Soykırımının Bir Şehidi De Kilise Tarafından Kutsal İlan Edildi”, **La Stampa**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17. Ek bilgi olarak belirtmek gerekirse, 25 Mart-16 Haziran 2002 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İtalyan basınıyla ilgili haber kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 2002.

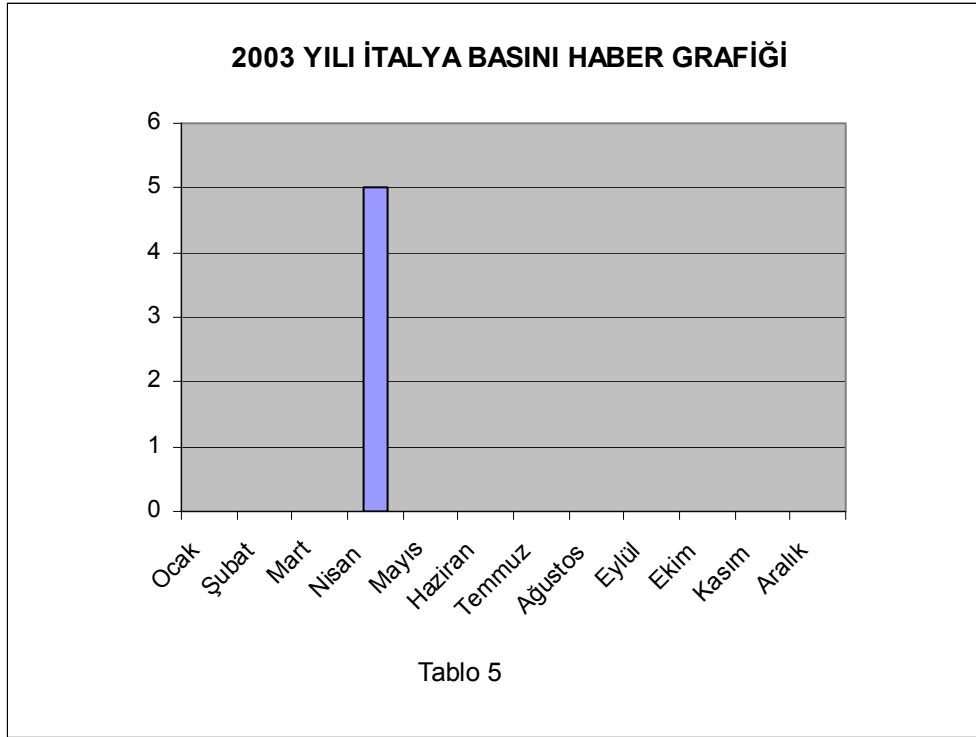

İtalyan basınında 2001 yılında ise adeta bir normale dönüşün yaşandığı Nisan ve Mayıs aylarında 24 Nisan etkinlikleri dolayısıyla konuyla ilgili haberlerin sayısının zirveye ulaştığı görülmektedir.

BYEGM arşivinde diğer ülkelere oranla İtalyan basınında Ermeni Sorunu'yla ilgili daha az haberin yer aldığını söylemek mümkündür. 1-24 Nisan 2003 tarihlerinde konuyla ilgili beş haberin yayınlandığı görülmektedir. Musa Dağı Ermenilerinin konu edinildiği ilk haberde, Ermenilerin Hıristiyanlığı ilk kabul eden ülke olması dolayısıyla ayrı bir yerinin bulunduğu ve Batı'nın bu nedenle Ermeni soykırımını konusuna daha fazla yer vermeye başladığına ve son dönemlerde 1915 Olayları'nı konu edinen eserlerin sayısının arttığına işaret edilmiştir. Ayrıca, AB, Papa ve birçok uluslararası kuruluşun soykırım iddialarını kabul ettiği, ancak ABD, İsrail gibi ülkelerin ise Türkiye'nin stratejik önemi nedeniyle bu konuda Ermenileri desteklemediği ve yine İsrail'in soykırımın "tek" oluşuna gölge düşürmemek adına Ermenilere destek vermediğine değinilmiştir.

"Musa Dağı... Ermeni Destanı" başlıklı haberde, Batı'nın 1915'te Ermenilere de bazı sözler verdiği ancak yerine getirmediği, benzer bir durumun bu kez Kürtler

için söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Geçmişte Kürtlerin Ermenilerin katledilmesinde görev aldığı, yıllar sonra bu kez Ermenilerin başına gelen felaketin benzerinin Saddam tarafından Kürtlere uygulandığı, bu tür olayların bir bakıma Ortadoğu'nun kaderi olduğu iddia edilmiştir. Yves Ternon tarafından 1915 Olayları'nı konu edinen bir eserin hazırlandığı ve burada "Musa Dağı Olayı"na yer verildiğine, daha sonra ise aynı gazete bu kez bir İtalyan bir okuyucunun mektup göndererek Osmanlı döneminde yaşananların soykırım olup olmadığı konusunun halen tartışmalı olduğuna işaret edilmiştir.⁹⁹³

İtalyan basınında 2003 yılında, 2001 yılıyla benzer şekilde, sadece Nisan ayında 24 Nisan anma etkinlikleri kapsamındaki haberlerin sayısında bir artış yaşanmıştır.

⁹⁹³ "Musa Dağı: Ermeni Yarası", **Avvenire**, 9 Nisan 2003, s.9, "Musa Dağı... Ermeni Destanı", **La Stampa**, 9 Nisan 2003, s.10-11, "Ermeni Halkının Çalınan Tarihi", **Corriere Della Sera**, 12 Nisan 2003, s.11-12, "Ermeniler", **Corriere Della Sera**, 23 Nisan 2003, s.12, "Soykırımın Tanınması İçin Deliller", **La Repubblica**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.13. Ayrıca, son haberde ise 24 Nisan'da bir çok Batı ülkesinde Ermenilerin 1915 Olaylarını anma günü kutlarken İtalya'da neden bu tür organizasyonların olmadığına, burada konuyu yeterince aydınlatan dokümanların, belge ve bilgilerin eksikliğine işaret edilerek, İtalya'da sadece Franz Werfel'in "Musa Dağı'nda Kırk Gün" adlı eseri ile Egoyan'ın filmi Flavia Amabile ve Marco Tosatti tarafından yazılan "Ermeniler, Unutulan Soykırım" adlı kitabın olduğu dile getirilmiştir.

2005 yılına gelindiğinde ise yine İtalyan basınına dair çok az sayıda haberin yer aldığı görülmektedir. 22 Mart-4 Nisan 2005 tarihleri arasında toplam iki haber yayınlanmıştır. İlk haberde Fayez El Hüseyin Tarafından “*Ermenilerin Suçsuzluğu ve Katliam Hakkında Bir Müslüman Arabın Şahitliği*” adıyla bir eserin hazırlandığı, yazarın bu kitabı hazırlama gerekçesinin “Türklerin Ermenilere yaptıklarının İslam dinine mal edilmemesini sağlamak olduğu” belirtilmiştir. Sonraki haberde, Türkiye’de Ermeni iddialarıyla ilgili politikalarda küçük değişim sinyalleri olsa da uzun vadede gerçekçi bir değişimin yaşanmasının söz konusu olamayacağı, bunu başta Başbakan olmak üzere, Dışişleri ve muhalefetin tavrından kestirmenin mümkün olduğuna işaret edilmiştir.⁹⁹⁴

12-25 Nisan 2005 tarihleri arasında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak üç haber yayınlanmıştır.⁹⁹⁵ Türkiye’nin Ermeni sorununun çözümü için önemli bir adım atarak Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisinde bulunduğu değinilmiştir. Türkiye’nin Roma büyükelçiliği Basın Müşaviri Süha Bacanakgil’in Ermeni Sorunu’yla ilgili *Il Giornale* gazetesine bir mektup yazarak Türkiye’nin soykırım iddialarıyla ilgili olarak konuşmaya hazır olduğunu, bu konuda Ermenistan’a Ortak Tarih Komisyonu önerisinde bulunduğunu ancak Ermenistan’ın bu çağrıya sıcak bakmadığını ifade ettiği belirtilmiştir. Son haberde, 1915 Olayları üzerinden bugün 90 yıl geçmiş olmasına rağmen bu olayların izlerinin unutturulmaya çalışıldığı, AB’ye girmeye çalışan Türk Hükümeti’nin öncelikle bu iddiaları kabul etmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁹⁶ Görüldüğü üzere İtalyan basınında da Türkiye’nin AB’ye üye olabilmesi için soykırım iddialarını kabul etmesi gerektiği yönünde bir fikir mevcuttur.

La Stampa gazetesinde “*Ermeniler... 1900’lü Yılların Kara Deliği*” başlığıyla yayınlanan bir makalede ise I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni nüfusundan

⁹⁹⁴ “*Ermeni Soykırımının Müslüman Şahidi Fayez El Hüseyin Kimdi?*”, **Il Sole 24 Ore**, 24 Mart 2005, s.24, “*AB’ye Bir Tokat Daha... Dışişleri Bakanı Gül Ermeni Soykırımı konusunda Verilen Sözden Geri Döndü*”, **La Padania**, 4 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34.

⁹⁹⁵ 5-11 Nisan 2005 tarihleri arasında İtalyan basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 2005.

⁹⁹⁶ “*Ankara: Ermeni Soykırımı Konusunda Ortak Komisyon Kurulsun*”, **AGI**, 14 Nisan 2005, s.53, “*Ermeni Soykırımı Konusunda Hatırat*”, **Il Giornale**, 23 Nisan 2005, s.108-109, “*Ermeniler... Avrupa 90 Yıldır Onları Unuttu*”, **Corriere Della Sera**, 19 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.109.

bahsederken Ermenilerin Ruslarla olan işbirliğini doğrulamakla beraber bu ilişkinin Ermenilerin sürgün edilmesine neden olacak düzeyde olmadığı şöyle ifade edilmiştir:

“Türkiye’nin Ermenilere yönelik suçlamaları, esasen Ermenilerin Rusya ile gizli anlaşma yaptıkları yönündedir. Bu ithamlar temelsiz değildir, ama kuşkusuz bu gerekçe böyle bir katliam planını –yani nerede yaşarsa yaşasın, ne iş yaparsa yapsın yolda nasılsa ölecekleri düşüncesiyle göçe zorlanmaları-haklı çıkaracak nitelikte de değildir. Zorlukların ve acı çekişlerin yetmediği yerde ise Türk askerlerinin silahları devreye girmiştir. Nihai bilanço ise, tarafsız tarihçilerin de doğruluğunu teyit ettiği üzere bir buçuk milyon...”⁹⁹⁷

26 Nisan-21 Haziran 2005’te İtalyan basınında Ermeni Sorunu’yla ilgili on haber yayınlanmıştır.⁹⁹⁸ Piero Ostellino imzalı ilk haberde Ostellino’nun Ermenilerle ilgili bir makale hazırladığı, burada 90 yıl önce hayatını kaybedenler arasında İtalyan ailelerin yakınlarının da bulunduğunu, Türkiye’de ise halen Ermenilerin problemlerin kaynağı olarak tanıtıldığı iddia edilmiştir. Ermeni soykırımını iddialarının 90.yıldönümü olmasına rağmen halen Türkiye’nin bu iddiaları tanıma yolunda herhangi bir adım atmadığı ve AB’nin Türkiye’ye bu konuda herhangi bir yaptırım uygulayamadığından da yakınılmıştır. Öte yandan Ermenistan’da “soykırımı” anmak üzere milyonlarca insanın biraraya geldiği, Ermenistan’daki anma törenlerinin Türkiye’yi rahatsız ettiği ve bugüne kadar birçok ülke parlamentosunda “soykırımı” tanıyan kararların alındığı ifade edilmiştir.

İtalyan basınında Türk ordusunun, Avrupa’nın Türkiye üzerinde baskı kurduğunu düşünerek baskının devam etmesi halinde kendilerinin AB konusunda verdikleri destekleri geri çekmekle tehdit ettikleri ileri sürülmüştür. Türkiye’de milliyetçiliğin giderek artmakta olduğuna da yer veren basın, ilginç bir diğer haberde, Türkiye’nin Ermeni soykırımını reddetmesinin Osmanlı subayları ile somut bir sorumluluk bağı kurduğu anlamına geldiği, konunun inkârının soykırımın bir sonraki aşamasını oluşturduğu, Türkiye Avrupa’da yer almak istiyorsa onunla aynı değerleri paylaşmak

⁹⁹⁷ “Ermeniler... 1900’lü Yılların Kara Deliği”, **La Stampa**, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-46.

⁹⁹⁸ 2005 yılının 3-23 Mayıs tarihleri arasında BYEGM arşivinde Ermeni iddialarını konu alan İtalyan basınına dair herhangi bir haber yayınlanmadığı görülmüştür. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 3-23 Mayıs 2005.

ve anlamak gerektiği ifade edilmiştir. Basında ayrıca Ermeniler tarafından yayınlanmış haberlere oranla az da olsa Türk tarafının görüşlerine de yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği Basın Müşaviri Süha Bacanakgil'in Ermeni soykırımı ile ilgili bir yorumuna *Corriera Della Sera* gazetesinde yer verildiği görülmektedir. Bacanakgil burada;

- Ermeni iddialarının tek taraflı olarak bir propaganda aracı olarak yürütülmekte olduğu, Ermeni iddialarının gerçekliğinin henüz kanıtlanmadığı ancak buna rağmen bir çok ülke tarafından tartışılmaz bir gerçek olarak kabul edildiği,
- Samimiyetten uzak kampanyalarla bir yere varılamayacağı, iki tarafında arşivlerini araştırmacıların hizmetine sunarak konuya aydınlık getirilebileceği, Türkiye'nin bu bağlamda önemli bir adım attığını ve Ermenistan'a Ortak Tarih Komisyonu önerisinde bulunduğu,
- Ermenistan'ın Türkiye'den daha fazla AB'ye girmeyi hak ettiğini, Batının yıllarca Ermenistan'ı göz ardı ettiğini, oysa Ermenilerin soykırımı maruz kalmasında Batının ihmalinin de etkili olduğu,
- Ermenistan'ın Türkiye'den tek isteğinin kendisinden özür dilenmesi olduğu belirtilmiştir. 1915 Olayları sırasında Ermenilerin hayatını kurtarmaya çalışan Türklerin de olduğunu, bunlardan birinin de Naim Bey olduğu, Naim Beyin hayatını ve görevini tehlikeye sokarak birçok Ermeninin hayatının kurtardığı da konu edinilmiştir.⁹⁹⁹

Diğer taraftan, 21 Eylül-25 Aralık tarihleri arasında İtalyan basınında Ermeni iddialarıyla ilgili toplam 17 haber yer almıştır.¹⁰⁰⁰ Haberlerde Türkiye'de Ermeni iddialarıyla ilgili bir fikir ayrılığının ortaya çıkmaya başladığı, Fikret Adanır, Murat

⁹⁹⁹ “Türkiye ve ‘Benim Günahım-Mea Culpa’”, *Corriere Della Sera*, 26 Nisan 2005, s.42-43, “90 Yıl Önce Türkiye’de Bir Buçuk Milyon Kişinin Öldüğü Katliam... İnkâr Edilen Soykırım”, *La Stampa*, 26 Nisan 2005, s.43, “Ermeni Soykırımı... Bundan 90 Yıl Önce Bir Buçuk Milyon İnsan Osmanlıların Kurbanı Oldu”, *La Repubblica*, 27 Nisan 2005, s.43-44, “Soykırımdan 90 Yıl Sonra Ankara Üzerinde Baskı... ‘Suçunuzu Kabul Edin’”, *La Repubblica*, 27 Nisan 2005, s.45-46, “Erivan Katliamları Anmak Üzere 1,5 Milyon Kişi Bir araya Geldi”, *Il Giornale*, 27 Nisan 2005, s.46, “Türkiye ve Ermeni Meselesi... Milliyetçilik ve Avrupa... Ankara’nın İkilemi”, *Il Sole 24 Ore*, 28 Nisan 2005, s.47-48, “Ermenistan Büyükelçisi Shougarian: Ermeniler... Bugünün ve Geleceğin Meydan Okuması”, *Corriere Della Sera*, 2 Mayıs 2005, s.48-49, “Roma Büyükelçiliği: Ermeni Meselesi ve Tarihi Gerçekler”, *Corriere Della Sera*, 27 Nisan 2005, s.49-50, “Türkiye Avrupa’da Mı?”, *Liberio*, 10 Haziran 2005, s.49-50, “Ermenileri Kurtaran Türk Schindler”, *La Repubblica*, 14 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-52.

¹⁰⁰⁰ 20 Temmuz-20 Eylül tarihleri arasında BYEGM arşivinde İtalyan basınıyla ilgili herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 20 Temmuz-20 Eylül 2005.

Belge, Halil Berktaş gibi bazı araştırmacıların konuya farklı bir yaklaşım sergilediği ve sorunu tartışmaya açtığı dile getirilmiştir. İstanbul’da Ermenilerle ilgili gerçekleştirilmesi planlanan Ermeni konferansıyla ilgili olarak İtalyan basının “İstanbul Tabuları Yıkıyor” vb. başlıklar kullandığı ve konferansa tam destek verdiği görülmektedir.

1915 Olayları’ndan Cumhuriyet rejiminin değil Osmanlı İmparatorluğu’nun sorumlu olduğu, Ermenilerin de bu nedenle “Türkiye’nin kurbanları” ibaresi yerine “Jn Türkler idaresinin kurbanları” ifadesini kullandıkları belirtilmiştir. Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Franco Frattini ile Carlo Panella’nın Ermeni sorunuyla ilgili bir makale yazdığı ve makalede özetle AB’nin Ermeni sorunuyla bu kadar yakından ilgilenmesini gerektirmediğini, sorunun Türkiye-Ermenistan arasında oluşturulacak bir komisyon aracılığıyla üzülmesi gerektiğini dile getirilmiştir.

Buna karşın İtalyan basınında bazı yazarlar, Türkiye’nin Ermenistan’dan özür dilemesi gerektiği, aksi taktirde AB’ye alınmaması gerektiği ne sürülmüştür. Yine 1915 Olaylarında hayatlarını kaybeden Ermenilerin yakınlarına tazminat ödenmesi gerektiği ve bu konuda AXA’nın birtakım girişimlerde bulunduğuna da değinilmiştir. İtalyan basınında da diğer ülke basınlarında -ve özellikle Alman basınında olduğu gibi- Ermeni soykırımı iddiaları ile Yahudi holokostunun karşılaştırılabileceği, iki olayın birbirinden farklı olduğu, ancak bunun Türkiye’nin AB’ye yeliği için engel olmadığı, Türkiye’nin sırf Müslüman bir ülke olduğu için AB’ye alınmadığı da konu edinilmiştir.

Corriere Della Sera’da 1915 Olayları ile Yahudi soykırımının karşılaştırılmasının ardından Ermenistan’ın Roma Büyükelçisi Ruben Shougaryan’ın konuyla ilgili gazeteye gönderdiği mektubunda insanlığa karşı işlenen suçları, büyük ya da kk sorumluluklara göre ayırmanın tehlikeli olduğunu belirttiğine işaret edilmiştir. İtalyan basınında az da olsa Ermeni iddialarıyla ilgili farklı görüşlere yer verildiği daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda *La Repubblica*’nın 24 Ekim 2005 tarihli sayısında da benzer bir habere yer verilerek, Türkiye’de insanların “soykırım

olmuştur” yönünde fikir beyan edebilirken, İsviçre’de böyle bir ifade özgürlüğünün bulunmadığı konu edinilmiştir.

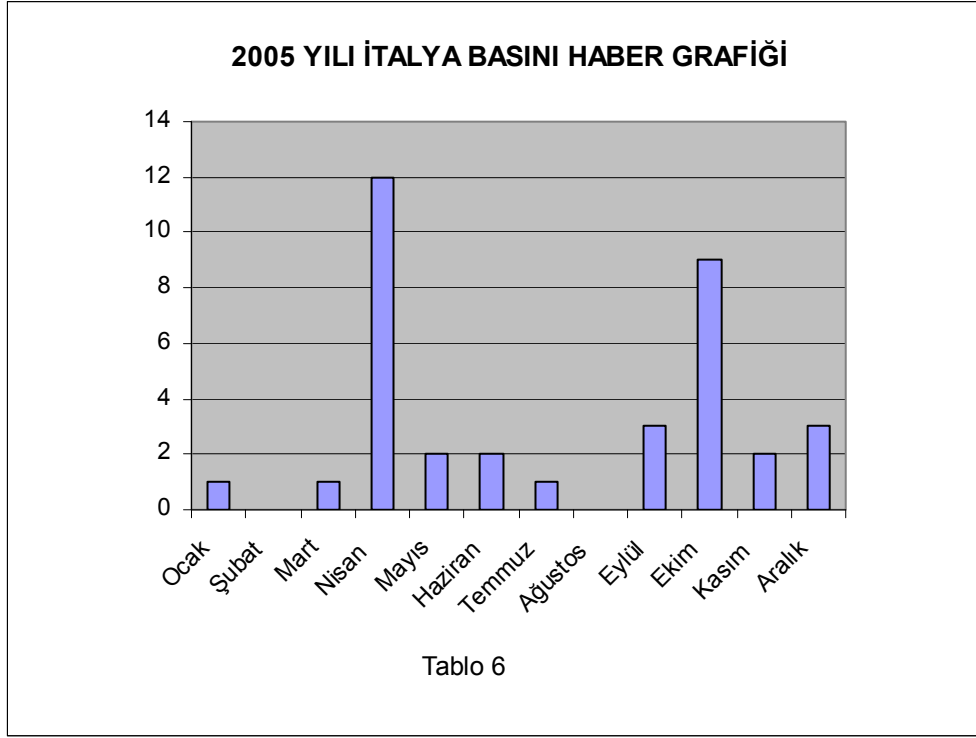
Perinçek, Halaçoğlu ve Bernard Lewis’in “soykırım olmamıştır” yönündeki ifadeleri dolayısıyla yargılandıklarına, Türkiye’de demokrasi mükemmel olmasa da Türkiye’nin bunu iyileştirmek yolunda önemli adımlar attığına işaret edilmiştir. Bir diğer haberde, bu kez Ermeni iddiaları değil İtalya’daki “Avrupa Gençliği-Gioventu Europea”nın Roma’da Atatürk anısına bir anıtın dikilmesini protesto ettiklerine yer verilmiştir.¹⁰⁰¹

Muhafazakâr eğilimli Libero’da ise Atatürk anısına dikilen anıt eleştirilerek, İtalya’nın neden kendi tarihine, Hıristiyan kurbanlarını onurlandırmak adına herhangi bir girişimde bulunmadığı sorgulanmıştır. Ayrıca yazar Oriana Fallaci’nin Ambrogino d’Oro ödülü için aday gösterilmişken, Türkler ve Araplar tarafından sevilmediği için elimine edildiği ifade etmiştir. Basında ayrıca Ermenistan’ın Roma Büyükelçisi Sugaryan’ın Corriere Della Sera’ya gönderdiği mektuba cevaben Türkiye’nin Roma büyükelçisi Uğur Ziyal’ın da bir mektup gönderdiği görülmektedir. Ancak Ziyal’ın mektubunda değindiği hususlara Ermeni büyükelçinin itiraz ettiği, zira Ermeni meselesinin Ortak Tarihçiler Komisyonu tarafından ele alınmasının konunun tartışılmazlığına “helal getireceğine” değinilerek Ermeni tarafının “geleceğe dönük ama geçmiş de asla unutmayan ciddi bir diyaloga açık oldukları” öne sürülmüştür.

İtalyan basınında Türkiye’de halen Ermeni Sorunu’yla ilgili olarak birçok gazetecinin farklı görüşleri dolayısıyla yargılandığı ve Büyükelçi Ziyal’ın Ermenistan Büyükelçisi Şugaryan’a yazdığı mektupta konunun tartışılmasından yana

¹⁰⁰¹ “Türkiye’de Ermeniler konusunda Görüş Ayrılığı: Soykırım Olmuştu, Kanıtları Mevcut”, **La Republica**, 26 Eylül 2005, s.49, “İstanbul’da Düzenlenen “İmparatorluğun Son Döneminde Osmanlı Ermenileri” Konulu Konferansın 24-26 Eylül 2005 Tarihli İtalya Medyasındaki Yansımaları”, **Corriere Della Sera**, **La Republica**, **Il Giornale**, s.49-50, “Ermenilerin Katliamı Üzerine”, **Il Giornale**, 4 Ekim 2005, s.51, “Avrasya Tehlikesi”, **Il Giornale**, 5 Ekim 2005, s.52-53, “Ermeni Soykırımının Yeni Kurbanları”, **Il Giornale**, 7 Ekim 2005, s.53, “Türkler Ermenilerden Af Dilesin”, **Corriere Della Sera**, 10 Ekim 2005, s.54-55, “Ermenilerin Varislerine Tazminat”, **La Republica**, 14 Ekim 2005, s.30, “Yahudi Soykırımı ve Ermeni Katliamı: Farklı İki Tarihi Vaka”, **Corriere Della Sera**, 18 Ekim 2005, s.30-31, “1915 Katliamı”, **Corriere Della Sera**, 24 Ekim 2005, s.31-32, “Ermeni Soykırımını İnkâr Etmek İsviçre’de Suçtur”, **La Republica**, 24 Ekim 2010, s.32-33.

olduğunu belirtmesini memnuniyetle karşıladığına da değinilmiştir. Son haberde ise yazar Orhan Pamuk'un Ermenilerle ilgili kullandığı ifadeler nedeniyle yargılanmasının AB'ye üye olmaya çalışan bir ülke için utanç verici olduğuna yer verilmiştir.¹⁰⁰²

İtalyan basınında diğer ülke basınlarının grafiklerinde olduğu gibi neredeyse bütün yıl boyunca Ermeni meselesinin gündemden düşmediği görülmektedir. Nisan ayında yaşanan zirvenin ardından, ABD ve Fransa'da soykırım iddialarıyla ilgili yaşanan gelişmeler burada da yankı bulmaktadır.

Basında İtalya'daki Ermeni cemaatinin okul kitaplarının denetlenmesi talebinde bulunduğu, İtalya'daki Ermeni cemaatinin İtalyan toplumundan okul kitaplarının incelenmesi ve kitaplarda Ermeni soykırımı ifadesinin yer alıp almadığı

¹⁰⁰² “Avrupa Gençliği Adlı Grup Roma’da Atatürk’e İthaf Edilen Anıta Karşı”, **Adnkronos**, 11 Kasım 2005, s.33, “Türke Şan, Şeref; Oriana Fallaci’ye Tokat”, **Liberio**, s.33-35, “Ermeni Sorunu... Tarihçilerden Oluşan Bir Komisyon”, **Corriera Della Sera**, 18 Ekim 2005, s.35, “Ermeni Katliamı”, **Corriere Della Sera**, 25 Kasım 2005, s.14, “Türkiye’de Fikir Suçu: Ermeni Katliamı... Suçlanan Gazeteciler”, **La Republica**, 5 Aralık 2005, s.15, “Büyükelçi Ziyal: Türkiye ve Ermenistan Arasında Diyalog Gerekli”, **Corriere Della Sera**, 16 Aralık 2005, s.15-16, “Orhan Pamuk: Derin Türkiye’nin Kurbanıyım”, **La Republica**, 18 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-17.

konusunda kendilerinin bilgilendirmelerini istedikleri konu edinilmiştir.¹⁰⁰³ Bu yönüyle bazı ülkelerde söz konusu olduğu üzere ders kitaplarında Ermeni soykırımı iddialarına yer verilmesi hususunun İtalya içinde geçerli olduğu görülmektedir.

Corriere Della Sera gazetesinde Sergio Romano imzasıyla yayınlanan bir haberde ise soykırımların ve korkunç hadiselerin köklerinin sosyal darwinizm teorisine dayandığı iddia edilmiştir. Aslında söz konusu katliamların sebeplerinin tarihin derinlerine 1800'lü yıllara dayandığı ve bazı düşünürlerin Darwin'in evrim teorisinden yola çıkarak alt sınıfa ait ırkların kademeli olarak yok olduğunu savunan "Sosyal Darwinizm" adlı teoriyi yaymaya çalıştığına değinilmiştir.

La Padania kaynaklı bir diğer haberde ise Arap asıllı Fayez El Ghossein'in *Merhametli Bedevi* adlı kitabının Türkleri suçlamak ve İslam inancının soykırımı karşı olduğunu belirtmek için kaleme alındığına yer verilmiştir. Yahudi soykırımı ile Hiroşima, Raunda ve Kamboçya'da yaşanan katliamlar ve 1915 Olayları'nın karşılaştırıldığı ve hepsinin aslında soykırım olduğunun belirtildiği haberde ayrıca konuyla ilgili Ermeni şarkıcı Charles Aznavour ile yapılan bir röportaja da yer verilmiştir.¹⁰⁰⁴

La Stampa'da ise Türkiye'nin Ermeni soykırımını inkar etmeye devam ettiği ve bazı ülkelerin buna göz yumduğuna değinilmektedir. Yine Türk Büyükelçisi Ziyal'ın Roma'da Ermeni soykırımını inkâr eden tutumunu sürdürmeye devam ettiği ancak Türkiye'nin soykırımı kabul etmediği sürece de AB'ye giremeyeceği, Türkiye ile Batı arasında sağlam bir ilişkinin kurulabilmesi için iyi bir köprünün kurulması gerektiği ve bununda Türkiye'nin modernleşmesi ile sağlanabileceği vurgulanmıştır. Taner Akçam'ın *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete Kadar Türk Milliyetçiliği ve Ermeni Soykırımı* adlı eserinin İtalya'da yayınlandığı, Türkiye'de

¹⁰⁰³ "Hangi Tarihi Okuyorsunuz?", **La Stampa**, 18 Ocak 2006, s.25, "Okul Kitaplarından Çıkartılan Şu Ermeni Soykırımı", **Corriere Della Sera**, 18 Ocak 2006, s.26, "Soykırımlar... Korkunç Hadiselerin Kökleri Sosyal Darwinizm Teorisi İçinde Ele Alınıyor", **Corriere Della Sera**, 19 Ocak 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27.

¹⁰⁰⁴ "Ermenistan... Sürgünden Soykırımı Tanıklık", **La Padania**, 19 Ocak 2006, s.27-28, "Geçmişin Derinliklerinden Gelen Tanıklar", **RAI TG1**, 31 Ocak 2006, s.28-30, "Türkler Ermenilere 'Soykırım Olmadı' Diyor", **La Stampa**, 2 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-31.

Ermeni iddialarıyla ilgili olarak ilk kez farklı bir görüş sergileniyor olmasının oldukça önemli olduğu ve bunun cesaret gerektiren bir duruş olduğunun altı çizilmiştir. Akçam'ın kitabıyla ilgili okuyucu mektuplarına da yer verilirken, söz konusu mektuplardan birinde Akçam'ın eserinin doğrudan soykırım kelimesini kullanmaması ise eleştirilmiştir.

Yine Türkiye'nin ünlü Taviani Kardeşlerin "Tarlakuşları Çiftliği" adlı filminin Türkiye-İtalya ilişkilerine zarar vereceği gerekçesiyle İtalya'da yayınlanmasının durdurulması için girişimde bulunduğu konu edinildiği görülmektedir. İtalyan basınında uzun zamandır devam eden Türk ve Ermeni Büyükelçilerin Ermeni sorunuyla ilgili mektuplaşmalarının ardından bu kez iki ülke elçilerinin İtalyan Devlet televizyonu *RAI-I'*nin haber kanalı TG-I'deki *Storia(Tarih)* adlı programda bir araya geldikleri ve Ermeni Sorunu'nu geniş bir biçimde ele aldıkları belirtilmiştir.¹⁰⁰⁵

Taner Akçam'ın kitabının İtalya'nın çeşitli şehirlerinde tanıtımının yapıldığı, İtalyan Kuzey Ligi parti grubunun İtalya'da soykırımın resmen tanınması yolunda Ermenilere tam destek veren bir önergeyi bölge Meclisi'ne sunduğu konu edinilmiştir. Yine İtalyan Taviani kardeşlerin filmiyle ilgili olup kendilerine İtalyan Dışişleri Bakanlığı tarafından uyarılarda bulunulduğu yönündeki iddiaları reddettikleri, Türkiye'nin filimler ilgili bir takım diplomatik girişimlerde bulunduğu, söylentiler nedeniyle filmin çekimlerine ara verildiği konu edinilmiştir. Fransa'nın aldığı soykırım kararının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve Fransa'nın Türkiye'deki birçok şirketinin bu bağlamda tehlikeye girdiğine de işaret edilmiştir. Marcello Flores'in *Ermeni Soykırımı* adlı eserinin konu edinildiği bir sonraki haberde ise Flores'in 1915 Olayları'nı soykırım tanıyarak konunun tarihi değil siyasi

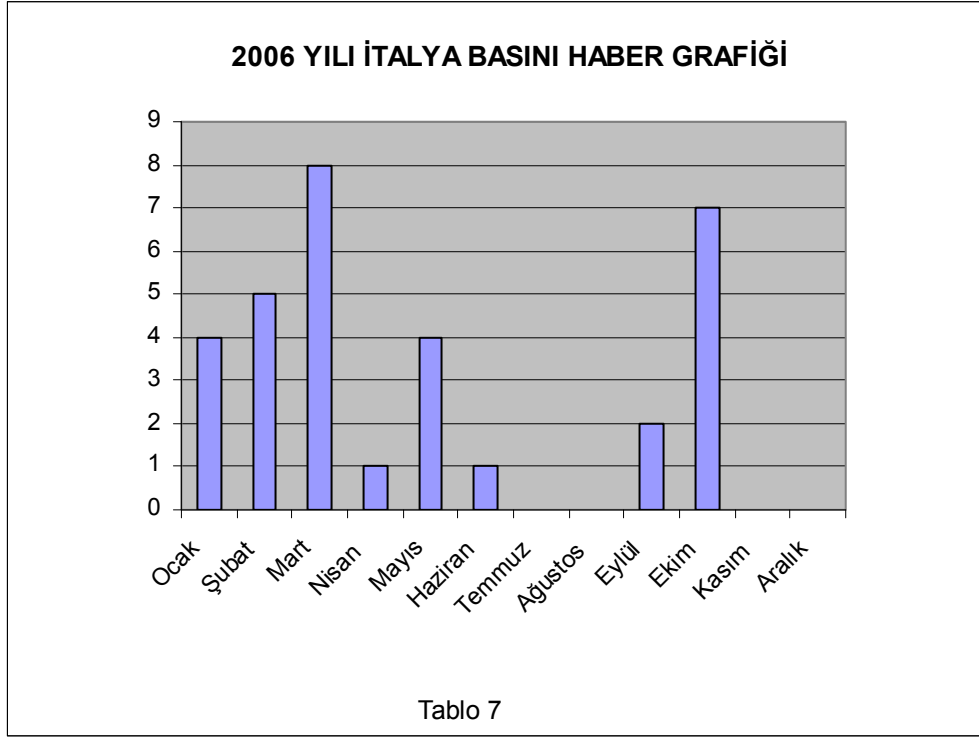
¹⁰⁰⁵ "Ankara Lombardia Bölgesini Susturmaya Çalışıyor", **La Padania**, 11 Şubat 2006, s.31-33, "İstanbul Boğazı... Birbiriyle Bağdaşmaz İki Dünyayı Ayırıyor", **Il Giornale**, 13 Haziran 2006, s.33-34, "Sözde Ermeni Soykırımı Konusundaki 12-15 Şubat 2006 Tarihli İtalya Basınındaki Yansımaları", **Il Giornale, La Stampa**, 15 Şubat 2006, s.34-35, "Ermeni Halkı ve Çarlık Rusyası", **Le Repubblica**, 24 Şubat 2006, s.35-36, "Ermeni Soykırımının Gerekçesi Yoktur", **La Repubblica**, 4 Mart 2006, s.34, "14-17 Mart 2006 Tarihli İtalya Basınında Sözde Ermeni Soykırımına İlişkin Haberler", **La Repubblica, La Stampa, Liberazione, Asia News, Zenit**, 18 Mart 2006, "Türk ve Ermeni Büyükelçileri Canlı Yayında Ermeni Meselesini Tartıştı", **RAI TG1 Storia Speciale**, 21 Mart 2006, s.36-38, "20-21 Mart 2006 Tarihli İtalya Basınında Sözde Ermeni Soykırımına İlişkin Haberler", 23 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara,s.39-40.

olduğunu kabul ettiği belirtilmiştir. Elif Şafak'ın kitabıyla ilgili davadan beraat ettiği ve yazarın Türkiye'de milliyetçilikten muzdarip olduklarına işaret eden bir mülakata da yer verilmiştir.¹⁰⁰⁶

La Stampa'da Antonia Arslan ile "Tarla Kuşu çiftliği" adlı eseriyle ilgili bir röportaj yapıldığı, Arslan'ın Türkiye'deki Ermenilerin Türker tarafından tehdit olarak algılandıklarını ifade ettiği ve Türkiye'nin 301. Maddeyi kaldırması gerektiği yönünde görüş beyan ettiği dile getirilmiştir. Bir diğer haberde ise Türkiye'nin aslında sözde Avrupalı olduğu, ne zaman kendisiyle ilgili bir karar ya da etkinlik gündeme gelse hemen söz konusu ülkeye yönelik tehditlerde bulunduğu ve bunun ne zamana kadar bu şekilde devam edeceği sorgulanmıştır. Fransa'nın kabul ettiği tasarının birçok kesim tarafından pek de arzulanmadığı ve Fransa'yı ileride zor durumda bırakabileceğine de işaret edildiği görülmektedir.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁶ "Ermeni Soykırımı Milano Kültür Merkezinde", **Tempi**, 28 Nisan 2006, s.29, "Emiglia Romagna Bölge Meclisinde Ermeni Soykırımının Tanınmasını Sağlamak", **ANSA**, 28 Mart 2006, s.12, "13-15 Mart 2006 Tarihli İtalya Basınındaki Ermeni İddialarına İlişkin Haberler", **Corriere Della Sera**, 16 Mayıs 2006, s.37, "Paris, Türkiye'yi Kızdırıyor", **Il sole 24 Ore**, 17 Mayıs 2006, s.37-38, "Türkiye İle İlgili Gelişmelerin 20 Mayıs 2006 Tarihli İtalya Basınındaki Yansımaları", **La Repubblica**, 24 Mayıs 2006, s.29, "Türkiye... Öteki Çifti", **Il Giornale**, 25 Eylül 2006, s.93, "Elif Şafak: Biz Yazarlar Türkiye'de Milliyetçilerin Esiriyiz", **La Repubblica**, 26 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.93.

¹⁰⁰⁷ "Antonia Arslan: Eğer Bu Gerçekleşecek Olursa, Geride Kalan Bir Avuç Ermeniye de Ülkeden Kovabilirler", **La Stampa**, 9 Ekim 2007, s.72-73, "Sözde Avrupalı", **Il Giornale**, 11 Ekim 2007, s.73, "Çok Az Kişinin Arzuladığı Karar Fransa'yı Zor Durumda Bıraktı", **Corriere Della Sera**, 14 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-74.

İtalyan basınında 2006 yılına, 2005 yılında yaşanan gelişmelerin yankılarının halen devam ettiği, hatta daha önceki yıllardan farklı olarak Nisan-Mayıs aylarında diğer yıllara oranla haber sayısında bir düşüş bile yaşandığı gözlenmiştir.

İtalyan basını Orhan Pamuk'un Nobel edebiyat ödülünü almasının Avrupa ve İtalya'da büyük bir takdirle karşılanırken, ödülün Türkiye'de ise oldukça soğuk karşılandığı ileri sürülmüştür. Yine Fransa'nın kabul ettiği Ermeni soykırımının inkârını cezalandıran yasa tasarısının İtalya tarafından memnuniyetle karşılandığına değinilmiştir. Bu özelliğiyle İtalya'nın diğer ülkelerden ayrıldığını söylemek mümkündür. Nitekim Fransa'nın söz konusu kararı aralarında ABD, İngiltere, Belçika vb. birçok ülkenin de yer aldığı devlet tarafından ifade özgürlüğünü engellediği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

İtalyan yazar Antonia Arslan ile *Tarlakuşu Çiftliği* adlı kitabı üzerine yapılan bir mülakat ve Arslan'ın Fransız parlamentosunun aldığı karar ilgili görüşlerine de yer veren İtalyan basını Arslan'ın kararla ilgili olarak "Üzerinde bir değerlendirme

yapmak zor. Tarihi bir gerçeği yasa olarak zorla kabul ettirmek risklidir” ifadelerini kullandığı görülmektedir.¹⁰⁰⁸

Yine Avrupa Parlamentosu Başkanı Josep Borrel ile Türkiye üzerine yapılan bir mülakatta, Fransa'nın kabul ettiği tasarının Türkiye'nin AB'ye girişine engel olup olmayacağını sorulduğu ve Borrel'in bu soruya net bir cevap vermediği görülmektedir. Fransız yasa tasarısının ifade özgürlüğüne vurulan bir darbe olarak değerlendiren *Corriera Della Sera*'da Fransa'nın söz konusu kararının aslında Türkiye'nin AB'ye üyeliğini engellemek için atılan bir adım olarak değerlendirmiştir. Yine bir diğer İtalyan dergisi *Panorama*'da ise Fransız tasarısının politik çıkarlar gerekçesiyle alındığına yer verilmiştir. İtalyan eski başbakanı Romano Prodi(1996-1998)'nin Türkiye ziyareti sırasında Ermeni iddialarıyla ilgili “*vicdani bölünmelere yol açan tarihi olaylarla ilgili yorum yapılamayacağı*” yönündeki açıklamalarının İtalyan Parlamentosu'nun 2000 yılında kabul ettiği tasarı ile çelişki arz ettiği ifade edilmiştir. Fransız tarihçi yazar Bernard Henry Levi ile Prodi'nin Türkiye'de gerçekleştirdiği ziyareti ele alan *Corriere Della Sera*'da yazar Levi'nin Prodi'nin Ermeni soykırımından bahsetmemesini büyük bir hata olarak değerlendirdiği, Roma'da Hrant Dink için bir anma töreni düzenleneceği, bazı İtalyan siyasi partilerin anma törenine katılma kararı aldıkları konu edinilmiştir.¹⁰⁰⁹

İtalyan basınında İtalya'daki Ermeni Birliğinin UTET yayınevine soykırım iddialarına yeterince yer vermediği gerekçesiyle dava açtığı, *Time* dergisinin

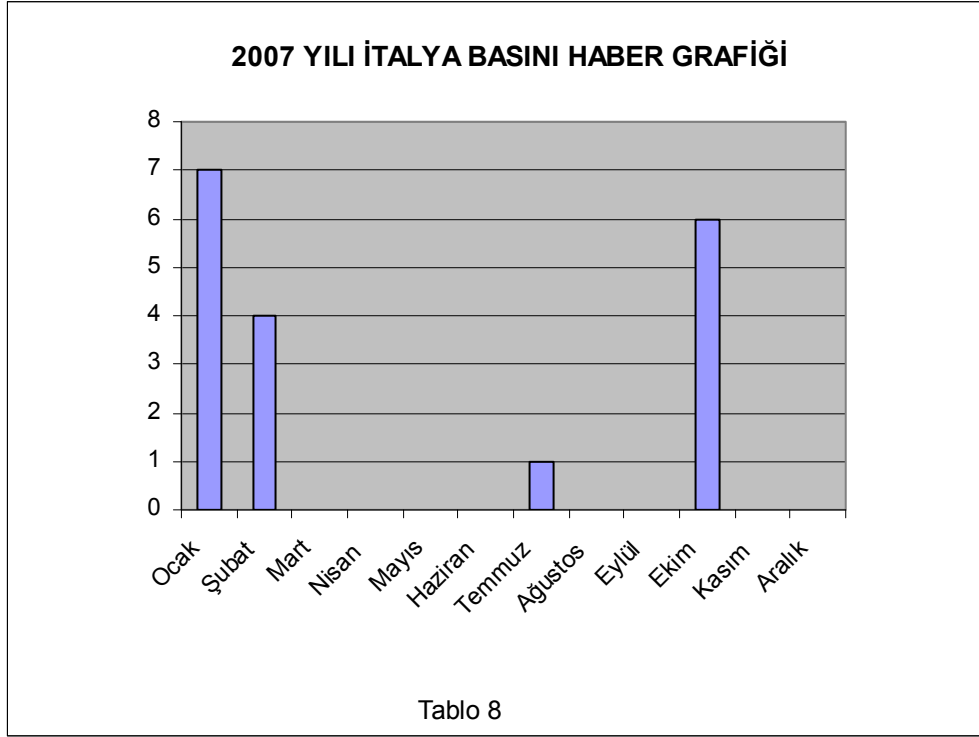
¹⁰⁰⁸ “*Ermeniler... Birbirine Tezat Oluşturan Kibirlikler*”, **La Stampa**, 16 Ekim 2006, s.41, “*Fransız Meclisi'nin Ermeni Soykırımını İnkâr Edenlerin, Cezalandırılmasını Öngören Yasa Tasarısını Kabul Etmesinin İtalya Basınındaki Yansımaları*”, **La Repubblica, Corriere Della Sera, Il Giornale, La Stampa, Il Messaggero**, 16 Ekim 2006, s.41-42, “*Hoşgörüsüzlüklerini Yasalara Dayandıranlar*”, **Il Giornale**, 17 Ekim 2006, s.43, “*Antonia Arslan: 1,5 Milyon Ölü... Sistematik Bir Şekilde Katledildiler*”, **La Repubblica**, 16 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-45.

¹⁰⁰⁹ “*Avrupa Parlamentosu Başkanı Borrel: Türkiye Bizi Tehdit Etmiyor*”, **La Stampa**, 17 Ekim 2006, s.45-46, “*Sansürlenmiş Özgürlük*”, **Corriere Della Sera**, 17 Ekim 2006, s.46-47, “*Tarihi Tarihçilere Bırakalım*”, **Panorama**, 23 Ekim 2006, s.47-48, “*Prodi Bizi Hayal Kırıklığına Uğrattı*”, **La Stampa**, 23 Ocak 2007, s.41-42, “*Bernard Henry Levy: Geçmişin Meseleleri Çözülmeden, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılımından Bahsedilemez*”, **Corriere Della Sera**, 25 Ocak 2007, s.42-43, “*Roma'da Hrant Dink Anısına Tören Düzenleniyor... Roma Ermeni Cemaati: Diyalogu Başlatmak Lazım*”, **Adnkronos**, 26 Ocak 2007, s.43-44, “*Ulusal İttifak Partisi (AN), Ermeni Cemaatinin Yanında... Santori: Gazeteci Hrant Dink'i Anma Törenine Katılacağım*”, **Adnkronos**, 27 Ocak 2007, s.44, “*Türkiye'deki Bazı Gelişmelerin 27-29 Ocak 2007 Tarihli İtalya Basınındaki Yansımaları*”, **Il Giornale, Corriere Della Sera**, 29 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-45.

okuyuculara dağıttığı DVD'lerin tarihçi Yves Ternon tarafından hazırlandığı ve DVD'deki iddiaların Alman, Avusturya ve Amerikan arşivlerine dayandırıldığına da yer verilmiştir. Yine Taviani kardeşlerin filminin konu edinildiği bir haberde filmin son derece kanlı ve trajik karelerinin olduğuna vurgu yapılmıştır. Taviani kardeşlerin “Türkiye AB’ye girmek istiyorsa tıpkı Almanların ve İtalyanların suçlu geçmişiyle yapmış olduğu gibi Ermeni trajedisinin tarihi gerçekliğini tanınması gerektiği” yönündeki açıklaması da basına yansımıştır. *Il Giornale* ise Türkiye’de Hrant Dink’in cenazesinde “Hepimiz Ermeniyiz” pankartı açan kişiler hakkında “ırkçılık” yaptıkları gerekçesiyle dava açıldığı ve davanın Türk sivil toplumu açısından büyük bir darbe olduğuna ter vermiştir.

1915 Olayları sırasında Ermenilere yardım eden bazı Türklerin de olduğu, bunlar arasında Naim beyin birçok Ermeninin hayatını kurtardığı basında konu edinilmiştir. ABD’de Ermeni iddialarının gündeme gelmesiyle birlikte Ankara’nın Washington’u tehdit etmeye başladığı, Türkiye’deki Ermenilerinde ABD’deki tasarıdan rahatsız oldukları ve bu yönde görüş beyan ettikleri, Ermeni meselesinin Türkiye ile ABD ilişkilerinde krize neden olduğu konulu haberlerde İtalyan basınının üzerinde durduğu hususlar arasında yer almıştır.¹⁰¹⁰

¹⁰¹⁰ “Ermeniler Gücendi... UTET Yayınevi Mahkeme Huzurunda”, **La Stampa**, 31 Ocak 2007, s.45-46, “Yves Ternon: Katliamlar Masa Başında Çalışıldı”, **Il Giornale**, 6 Şubat 2007, s.46-47, “Kan ve Polemiklerin Taviani Kardeşleri”, **La Stampa**, 14 Şubat 2007, s.72, “Taviani Kardeşlerin Ermenileri”, **Corriere Della Sera**, 14 Şubat 2007, s.72-73, “Türkiye’de Dink’in Cenaze Töreni Nedeniyle Nedeniyle De Soruşturma Açıldı”, **Il Giornale**, 26 Şubat 2007, s.73-74, “Shindler’in Dünyası... Ermenileri Kurtaran Türk Yetkililer”, **Il Giornale**, 2 Ekim 2007, s.34, “Ankara, Ermeni Meselesi Konusunda Washington’u Tehdit Ediyor”, **Il Sole 24 Ore**, 9 Ekim 2007, “Mahçupyan: Ben, Ermeni Asıllı Bir Türk Olarak ABD’deki Bu Oylamanın Bizlere Zarar Vereceği Kanaatindeyim”, **La Stampa**, 11 Temmuz 2007, s.71-72, “Bush ve Türkiye Arasında Kalan Ermeniler”, **La Stampa**, 12 Ekim 2007, s.72-73, “ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonunda Kabul Edilen Ermeni Karar Tasarısının 12 Ekim 2007 Tarihli İtalya Basınındaki Yansımaları”, **La Repubblica, Corriera Della Sera, Il Giornale, La Stampa, Liberazione, Il Manifesto, Il Messaggero**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-74.

İtalyan basınında 2005'te başlayan ve 2006'da zirveye ulaşan haber sayısı, etkisini 2007'nin ilk aylarında da devam ettirmiştir. Nisan-Mayıs aylarında anma etkinlikleriyle ilgili herhangi bir habere yer verilmezken, Temmuz ve Ekim aylarında Hrant Dink cinayeti, Orhan Pamuk davaları ve ABD'deki gelişmelerle ilgili olarak yeniden bir hareketlenme yaşanmıştır.

Genel olarak diğer ülke basınlarında olduğu gibi İtalyan basınında da Türkiye karşıtı haberler ağırlıktadır. Türk görüşlerine yer veren herhangi bir haberin yayınlanmadığı İtalyan basınında, neredeyse tüm haberlerde Türklerin ve Türkiye'nin suçlandığını, genellikle Ermeni taraftarı bir tutum sergilendiği, tarafsız bir duruşu yansıtan haber sayısının ise son derece sınırlı olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, İtalyan basınında yer alan haberler diğer ülke basınlarında yer alan haberlere oranla daha azdır. Bu bağlamda İtalyan basınında diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde Ermeni iddialarıyla ilgili olarak bir fikir ayrılığının söz konusudur. Basından hareketle bazı ülkelerin soykırım konusunda almış oldukları kararlar, Perinçek, Pamuk, Dink ve Şafak davaları ile Fransa'daki gelişmeler de İtalyan basınında geniş yer tutmuştur. Yine İtalyan basınında diğer ülkelerde olduğu

gibi Fransa ve ABD Senatosu'na sunulan kararların da yer aldığı, Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak yayınlanan eserlere, yazılara, yazarların görüşüne, büyükelçilerin tartışmalarına da değinilmiştir. Orhan Pamuk, Elif Şafak ve Hrant Dink cinayeti davalarının yanısıra, Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye bakışı, Perinçek davası da üzerinde durulan hususlar arasında dikkat çekmektedir.

İtalyan Hükümeti ile Türk Hükümeti'nin ikili ilişkileri, Türkiye'nin Ortak Tarihçiler Komisyonu ve Ermenistan ile ilişkilerde İtalya tarafından yakından takip edilen konular olmuştur. İtalya'daki Ermeni lobisinin de diğer ülkelerde olduğu gibi oldukça aktif çalışmalar yürüttükleri, bazen Türkiye'nin girişimlerini durdurabilecek güçte oldukları söylenebilir. Bu bağlamda, İtalya'daki Ermeni lobilerinin yoğun bir şekilde organize ve politize oldukları görülmektedir.

İtalyan Hükümeti ile İtalyan basınının Ermeni Sorunu konusunda zaman zaman birbirinden bağımsız hareket ettiği, hükümetin Türkiye'yi desteklerken diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde basının ise tam tersi olarak Türkiye aleyhinde haberler yayınladığı görülmektedir. İtalyan basınında 1915'te Batı'nın Ermenilere vermiş olduğu birtakım sözlerin yerine getirilmediğine de dikkat çekilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Ermeni Sorunu'nun çözümü konusunda birtakım adımlar atmış olsa da bu adımların gerçekçi olmadığı ifade edilmiştir.

İtalyan basınında da Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesi için öncelikle soykırım iddialarını kabul etmesi gerektiği ve bu nedenle sık sık Türkiye'nin eleştirildiğini görmek mümkündür. Ayrıca İsviçre basınıyla benzer şekilde modern Cumhuriyetin değil Osmanlı Devleti'nin 1915 Olayları'ndan sorumlu tutulduğu görülmektedir. Bu yönüyle Avrupa basınında konuyla ilgili olarak ortak bir tutumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

İtalyan basınında bazı kesimler tarafından 1915 Olaylarının AB tarafından bir baskı aracı olarak kullanılmaması gerektiği yönünde fikir beyan eden kesimlerin varlığı konuyla ilgili bir fikir ayrılığının olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu konuda Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Franco Frattini ile Carlo Panella'nın yaptığı açıklamalar dikkate değerdir.

İtalyan basınında 1915 Olayları ile Yahudi holokostu arasında bir benzerlik olduğu tezi savunulmuştur. Bu yönüyle İtalyan basını ile Alman basını arasında ortak bir noktanın olduğu söylenebilir. Basınla ilgili bir diğer husus ise, Türkiye'nin Ermeni meselesinde suçunu kabul etse bile Müslüman bir ülke olduğu için AB'ye alınmayacağı yönündeki beyanlar olmuştur. Türkiye'nin dini yapısının AB önünde bir engel olduğu AB tarafından veya resmi olarak şimdiye kadar ülke basınlarında yer almamış olsa da İtalyan basınının doğrudan bu hususa yer vermesi kendisinin bu konuda bir takım çekincelerini olduğunu düşündürmektedir.

İtalyan basınında -İsviçre ve Alman basınlarıyla benzer şekilde- Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak ortaya atılan iddiaların soruna yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu çerçevede Yahudi soykırımı ile Hiroşima, Raunda ve Kamboçya'da yaşanan katliamlar ile 1915 Olaylarının benzer olduğuna yer veren İtalyan basını da 1915 Olayları'na bu vesileyle farklı bir düzleme taşımıştır.

Diğer ülkelerden farklı olarak İtalyan basınında Fransa'nın söz konusu kararının memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla Ermeniler tarafından bile eleştirilen bu kararın İtalyanlar tarafından sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilmesine bir anlam vermek gerçekten güçtür. Ancak burada şunun da belirtmekte yarar vardır. İtalya tarafından Fransa'nın söz konusu kararı Türkiye'nin AB'ye girişini engellemek için atılan bir adım olarak değerlendirilmektedir.

IV. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE ABD VE RUS BASINI

IV.1. ABD Basını

ABD tarafından Ermeni soykırımı iddiaları henüz resmen tanınmamıştır. Ancak geçmişten bugüne Ermeni Sorunu konusunda gerek ülkede yaşayan Ermeniler ve diaspora örgütleri gerekse ABD'nin soruna yaklaşımı nedeniyle, ABD basınının incelenmesi büyük önem taşır. 50 eyaletten oluşan ABD'de 43 Eyaletin 1915 Olayları'yla ilgili aldığı kararlar gözönünde bulundurulduğunda, ABD'nin yakın bir gelecekte soykırımı kabul eden ülkeler arasına katılacağı düşünülebilir. ABD'de Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak çeşitli kararların alındığı eyaletler şunlardır: Alaska, Arizona, Arkansas, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Georgia, Havai, Idaho, Illinois, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missouri, Montana, Nebrasaka, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, North Dakota, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington ve Wisconsin.

ABD'de 24 Nisan anma etkinliklerinde Devlet Başkanlarının yayımlamış olduğu mesajlarda da, resmen olmasa da dolaylı bir biçimde Ermeni soykırımı iddialarına atıfta bulunmaktadır. Bu kapsamda, Jimmy Carter'ın 1978, Ronald Reagan'ın 1981, George Bush'un 1990-2008, Bill Clinton'un 1994-2000 ve Barack Obama'nın 2009-2010 tarihli beyanlarında soykırım yerine kullanılan ifadeler görülebilir.

ABD basınından, 32 basın-yayın organından yararlanılmıştır.¹⁰¹¹ Söz konusu basın-yayın organlarında 1989-2007 tarihleri arasında toplam 536 haberin kayıtlı olduğu saptanmış ve bu haberlerin tamamı incelenmiştir.

¹⁰¹¹ ABD basınına ilişkin incelenen basın yayın organları: Associated Pres, Los Angeles Times, Chicago Tribune, The Boston Globe, The Christian Science Monitor, Washington Post, Voanews, The Salt Lake Tribune, Los Angeles Daily News, New Britain Herald, Providence Journal, Beyaz Saray, Winston-Salem Journal, Tallahassee Democrat, The Herald Sun, The Washington Times, The Wall Street Journal, Fresno Bee, International Herald Tribune, Jewish Telegraphic Agency, Newsweek, The New York Times, Baltimore Sun, Business Investor's Daily, Boston Globe, The

Basındaki haberlere geçmeden önce ABD basınında yararlanılan başlıca basın yayın organları hakkında kısa bilgi verilecektir. Örneğin, *Power of the Press* adlı kitabın yazarı Martin Walker ABD basınının “eşsiz ve gıpta edilecek bir konumda olduğunu” savunurken, Anayasa’nın birinci maddesiyle Kongre’nin basın özgürlüğünü kısıtlayıcı hiçbir yasa çıkartamayacağına işaret etmekteydi. Dahası, zaman zaman maddi ve manevi birtakım yaptırımlarla karşı karşıya kalırsa da *New York Times* ve benzeri büyük gazetelerin tarafsızlığından ödün vermediği de dile getirilmekteydi.¹⁰¹²

ABD basınında önemli bir yere sahip olan *The New York Times* gazetesi 1851 yılında New York şehrinde kurulmuş günlük bir Amerikan gazetesidir. II. Dünya Savaşı yıllarında ABD’deki birçok basın yayın organı gibi taraf tutmak zorunda kalan *New York Times* da savaşın geldiğini görerek önceden tarafını seçmiştir. Tam da bu dönemde uluslararası bir gazete haline gelen *New York Times* aynı zamanda Amerikan barışının da sesi olmuştur.¹⁰¹³ Ülkenin önde gelen gazetelerinden sayılan *New York Times*’ın sahibi, aralarında *International Herald Tribune* ve *The Boston Globe* gazetelerinin de bulunduğu 18 başka yayını da basan *The New York Times Company* şirkettir. Şirketin şu anki yöneticisi Arthur Ochs Sulzberger Jr.’dır. Sulzberger Jr., gazeteyi 1896 yılından itibaren kontrol etmekte olan bir ailenin mensubudur. Gazetenin sloganı, ilk sayfasının sol üst köşesinde çıkan “*All the News That’s Fit to Print*” (Basıma Uygun Her Haber) ifadesidir.¹⁰¹⁴

ABD basını çerçevesinde incelenen *the Washington Post*, ABD’deki siyasetçiler tarafından yakından takip edilen bir gazetedir ve İngiliz basın kralı Lord Northcliffe’nin “*Amerikan gazetelerinin içinde Washington Post’a sahip olmak isterdim, çünkü Kongre üyelerinin kahvaltı masalarına o ulaşıyor*” ifadelerini kullanması bu bilgiyi doğrular mahiyettedir. *Martin Walker Washington Post* gazetesi için “... *Başkanın yerel gazetesi olmanın muazzam avantajı bir yana,*

Hardford Courant, The Daily Bruin, Charleston Gazetta, San Antonio Express-News ve Miami Herald.

¹⁰¹² Martin Walker, **Basının Gücü (Power of the Press)**, Çev: Gülden Şen, Milliyet Yayınları, 1999, İstanbul, s.249-280.

¹⁰¹³ Walker, **Basının Gücü (Power of the Pres)**, s.261, Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.nytimes.com>, G.T. 06.08.2010, <http://tr.wikipedia.org>, G.T. 06.08.2010.

¹⁰¹⁴ Walker, **Basının Gücü (Power of the Pres)**, s.268, Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.nytimes.com>, G.T. 06.08.2010.

Post'un yaşamının belki de en önemli özelliği büyük olmanın yanısıra, layığıyla uluslararası bir gazete olabilmek için bile ne kadar uzun süre geçtiğidir. Gazete dış ülkelerdeki ilk bürosunu ancak 1957'de Londra'da açabildi..."¹⁰¹⁵ Amerika Birleşik Devletleri'nin başkenti Washington, D.C.'nin en büyük ve en eski gazetesi olan *Washington Post*'un yayın dili İngilizcedir. Gazete Stilson Hutchins tarafından 1877 yılında kurulmuştur. Sahibi *The Washington Post Company*'dir. *The Washington Post* özellikle Watergate skandalı¹⁰¹⁶ sırasında ünlenmiştir. Politik konularda ağırlığı olan gazetenin başkentini yanı sıra *Maryland* ve *Virjinya* versiyonlarının da günlük basımları yapılmaktadır. Aynı zamanda internet üzerinden gazetenin dijital versiyonu yayını sürdürmektedir.¹⁰¹⁷ Tarihi bir diğer gazete ise *Los Angeles Times*'dir. 1881 yılında yayın hayatına başlayan gazete *Amerika Birleşik Devletleri'nde Los Angeles, Kaliforniya ve Batı Amerika*'da yayın yapmaktadır.¹⁰¹⁸

ABD'nin önemli gazetelerinden bir diğeri ise *Chicago Tribune*'dür. *Amerika Birleşik Devletleri'nde* günlük olarak yayımlanan gazete, ABD'nin 8. en büyük okuyucu sirkülasyonuna sahip gazetesidir. Gazete James Kelly, John E. Wheeler ve Joseph K.C. Forrest tarafından kurulmuş ve ilk basımı 1847 tarihinde gerçekleştirilmiştir.¹⁰¹⁹ Günlük yayın yapan gazeteler arasında *The Boston Globe* da önemli bir okur kitlesine sahiptir. *The Boston Globe, Boston ve Massachusetts* merkezli olarak yayınlanmaktadır. Gazetenin sahibi 1993'ten bu yana The New York Times Company'dir. Gazetenin en büyük rakibi Boston Herald'dır.¹⁰²⁰ Kısa adı CSM olan The Christian Science Monitor da günlük olarak yayımlanan uluslararası bir gazetedir. İlk olarak 1908 tarihinde Mary Baker Eddy tarafından kurulan gazetede

¹⁰¹⁵ Walker, *Basının Gücü (Power of the Press)*, s.281.

¹⁰¹⁶ Watergate Skandalı (1972-1974) ABD'nin başkentinde gelişen ve Başkan Richard Nixon'un istifasıyla sonuçlanan siyasi bir olaydır. 1973 Haziranında bir gece, beş kişi bir binaya, dinleme aletleri koyarken yakalanmıştır. Soruşturma derinleştirilince, Nixon'un da bilgisi dâhilinde olmak üzere, Demokrat Parti binasına birçok dinleme aleti yerleştirildiği ve bu suretle Nixon'ın Cumhuriyetçilerin seçim taktiklerini öğrenmek istediği anlaşıldı. Dahası, bu hadisenin dışında, Nixon'ın çalışma arkadaşlarının da birçok marifetleri ortaya çıktığı gibi, rüşvet hadiseleri ve seçimler için gizli ve usulsüz paralar alındığı tespit edildi. Nixon kamuoyunun tepkilerine ve baskılarına bir yıldan fazla dayandı, fakat sonunda 8 Ağustos 1974'de istifa etmek zorunda kaldı. Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt: 1-2: 1914-1995)**, Alkım Yayınevi, 15 Baskı, 2005, İstanbul, s.645.

¹⁰¹⁷ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.washingtonpost.com>, G.T. 06.08.2010.

¹⁰¹⁸ Gazetenin Resmi Sitesi: <http://www.latimes.com>, G.T. 06.08.2010.

¹⁰¹⁹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.chicagotribune.com>, G.T. 06.08.2010, http://tr.wikipedia.org/wiki/Chicago_Tribune, G.T. 06.08.2010.

¹⁰²⁰ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.boston.com/bostonglobe>, G.T. 06.08.2010, http://tr.wikipedia.org/wiki/The_Boston_Globe, G.T. 06.08.2010.

uluslararası gelişmeler ve güncel gelişmelere yer verilmektedir.¹⁰²¹ Prestiji yüksek olan bir diğer ABD gazetesi de *The Salt Lake Tribune*'dür. ABD'nin *Salt Lake City* ve *Utah* şehirlerinde yayın yapan gazetenin dağıtımı *Newspaper Agency Corporation* tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁰²²

BYEGM arşivinde gerek ABD basınında yer alan yayınların sayısının fazla olması gerekse konuyla ilgili haberlerin sayısının çokluğu nedeniyle diğer ülkelere oranla ABD basınında daha fazla gazeteden yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olarak incelenen yüksek tirajlı bir diğer gazetede *The Los Angeles Daily News*'dir. *Daily News of Los Angeles* olarak da bilinen gazete Los Angeles ve California'da yayın yapan gazeteler arasında ikinci sırada yer almaktadır.¹⁰²³

Diğer ülke basınlarında olduğu gibi ABD basınında da gazete, dergi ve haber ajanslarının dışında radyo ve televizyon yayınlarından da yararlanılmıştır. Amerika'nın önemli radyo istasyonlarından olan *Amerika'nın Sesi Radyosu*'nun orijinal adı *Voice of Amerika*'dır. 1942 yılında yayına başlayan VOA, eğitim, kültür ve haber konularında ağırlıklı olarak yayın yapan bir radyodur.¹⁰²⁴

ABD basınında gazetelerin yanı sıra bazı haber ajanslarının kaynaklarından yararlanılmıştır. Bunlardan biri olan *Associated Press* rakipleri arasında en yaygın ağa sahip haber ajansıdır. AP, ABD başta olmak üzere gazetelere, TV ve radyo istasyonları gibi kuruluşlara kendi personeli tarafından geçilen haberleri servis yapan önemli bir şirkettir. ABD dışında da pek çok gazetenin, internet siteleri gibi haber kaynaklarının AP'ye üyelikleri bulunmakta ve bu ajansın haberlerini yayınlarında kullanmaktadırlar. AP, 1846 yılında *New York City*'de kurulmuştur. Günümüzde Başkanlığını Tom Curley yapmaktadır. Ajansın günümüzde 242 bürosu bulunmakta ve haberlerini 121 farklı ülkedeki abonelerine aktarmaktadır. Ajansın geçmişten günümüze en büyük rakibi olan *United Press International*'ın kapanmasından sonra

¹⁰²¹ Gazetenin Resmi Web Sitesi: <http://www.csmonitor.com>, 06.08.2010, http://en.wikipedia.org/wiki/The_Christian_Science_Monitor, G.T. 06.08.2010.

¹⁰²² Gazetenin Resmi Web Sitesi, <http://www.sltrib.com>, G.T. 06.08.2010, http://en.wikipedia.org/wiki/The_Salt_Lake_Tribune, G.T. 06.08.2010.

¹⁰²³ Gazetenin Resmi Web Sitesi: http://en.wikipedia.org/wiki/Los_Angeles_Daily_News, G.T. 06.08.2010, http://en.wikipedia.org/wiki/Los_Angeles_Daily_News, G.T. 06.08.2010.

¹⁰²⁴ Radyonun Resmi Web Sitesi: <http://author.voanews.com>, <http://www1.voanews.com>, G.T. 06.08.2010.

AP, ABD çapında yayın yapan tek ve rakipsiz haber ajansı olarak kalmıştır. ABD dışında rakipleri ise İngilizce haber servisi yapan *Reuters* ve Fransız Haber Ajansı *Agence France Presse*'dir. Ajansın Türkiye'de de İstanbul ve Ankara olmak üzere iki bürosu bulunmaktadır.¹⁰²⁵

BYEGM arşivinde ABD basınıyla ilgili ilk haber 1989 tarihli olup Osmanlı arşivlerinin açılması konusuna değinmiştir. Arşivlerin açılmasının ABD kamuoyu tarafından memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir.¹⁰²⁶ Ocak ayında değinilen bir diğer husus ise Ermeni terör örgütleri ASALA¹⁰²⁷ ile ARA'yı¹⁰²⁸ konu edinmiş ve bu örgütün kuruluş amacı, kimleri hedef aldığı ve nereden desteklendiği konuları üzerinde durulmuştur. Arşivlerin açılmasının sorunun çözümüne katkı sağlayabileceğinin de ifade edildiği¹⁰²⁹ ABD basınında ayrıca, ABD'de 1989 yılında da Türkiye aleyhinde birtakım tasarıların görüşüldüğü ve bu tasarıların engellenmesi

¹⁰²⁵ Haber ajansının resmi web sitesi: <http://ap.org>, G.T.06.08.2010, http://tr.wikipedia.org/wiki/Associated_Press, G.T.06.08.2010.

¹⁰²⁶ “Osmanlı Arşivlerinin İncelemeye Açılması Kararı İlgili Karşılandı”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 3 Ocak 1989, s.7-8, “Osmanlı, Arşivlerinin Açılması Kararına olumlu Tepkiler”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 4 Ocak 1989, s.18-19, “Türk Hükümeti, Osmanlı Arşivlerini Açacak”, **The Wall Street Journal**, 4 Ocak 1989, s.21, “ABD Ermeni Asamblesi Başkanı İle Söyleşi”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 5 Ocak 1989, s.24-25, “Türkiye, Ermenilerle İlgili Osmanlı Arşivlerini Açacağı Söyledi”, **The New York Times**, 6 Ocak 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-28.

¹⁰²⁷ “Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu” ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia, Ermenice: Հայաստանի ազատագրության հայ զաղխնի բանակ Hayastani Azatagrut'yan Hay Gaghtni Banak), Uluslararası Terör Hareketi'nin bir parçası olduklarını kabul eden, bu mücadelenin de ancak silahlı olarak gerçekleşeceğini ilan etmiş olan bir kuruluştur. “ASALA”, 20 Ocak 1975'te, Lübnan'da, muhtemelen Bekaa'da kurulmuştur. Örgüt aşırı sol görüşlüdür. Genelde Sovyetler Birliği çizgisini izleyen Hınçakların teşvikiyle kurulmuş olduğuna inanılır. Ancak ASALA'nın Hınçaklar tarafından idare edildiği söylenemez. Bkz.Ömer Engin Lütem, **Ermeni Terörü**, ASAM-ERAREN Yayınları, Ankara, 2007, s.20 ayıca bakınız İdris Bal, Mustafa Çufalı, **Dünden Bugüne Türk Ermeni İlişkileri**, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.695, Zeynep Karaş, **Ermeni Terör Örgütü: ASALA**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2007.

¹⁰²⁸ Türkçe karşılığı Ermeni İhtilalci Ordusu/Komandoları olan ARA, yani Armenian Revolutionary Army, Fransa'da kurulmuş olup ilk defa 14 Temmuz'da Brüksel Büyükelçiliği İdari Ataşesi Dursun Aksoy'un öldürülmesi olayını ASALA ve JCAG ile birlikte üstlenerek adını duyurmuştur. ARA'nın ırkçılığı savunduğu, ASALA'nın metotlarına ve fikirlerine tamamen karşı olduğu, Taşnak Partisi-Ermeni Soykırım Adalet Komandoları ve ASALA haricindeki Ermeni Terör örgüt ve kuruluşları tarafından da desteklendiği, teorik ve pratik olarak JCAG'nin paralelinde hareket ettiği bilinmektedir. Ömer Engin Lütem, “Lozan'dan Günümüze Ermeni Sorunu”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009, Ankara, s.39-40.

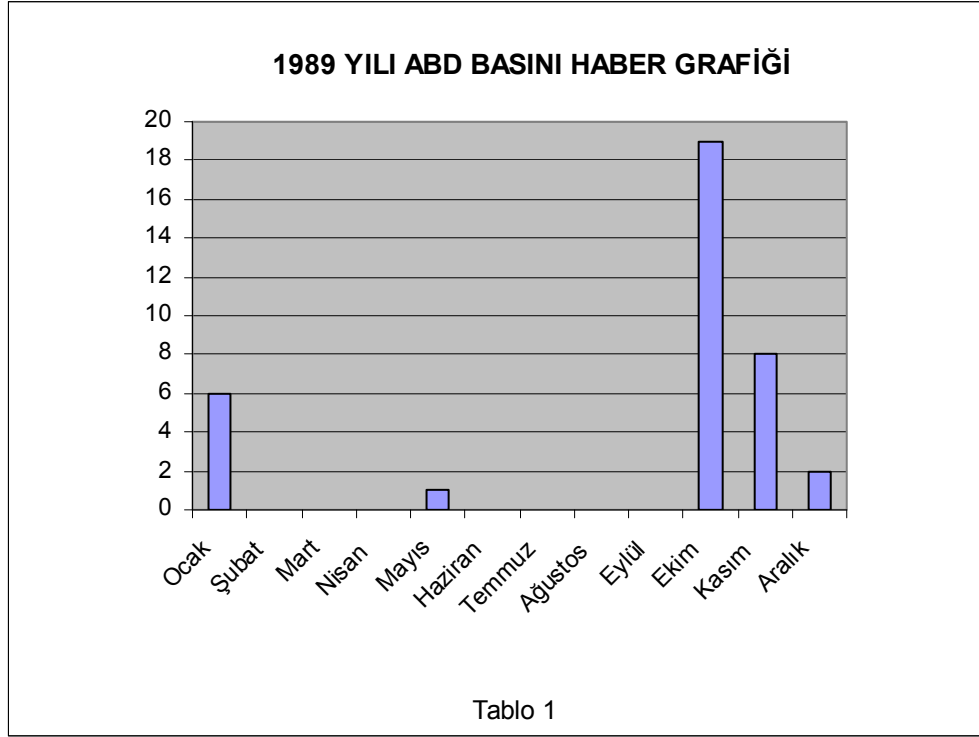
¹⁰²⁹ “Ermeni Terör Örgütleri ve Faaliyetleri”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 12 Ocak 1989, s.32-34, “Türk Arşiv Uzmanlarının Osmanlı Döneminden Kalan Belgeleri Tasnif Etmesi, Ermenilerin Soykırım İddialarına Işık Tutabilir”, **The New York Times**, 26 Ocak 1989, s.40-42, “Ermenilerin Dramı: İki Kardeşin Hayatı, Karışıklıklarla Başladı ve Birkaç Saat Arayla Sona Erdi”, **The New York Times**, 11 Şubat 1989, s.43-44, “Türkler, Tozlanmış Değerli Hazinesi Olan Osmanlı Arşivlerini Araştırmacılara Sunuyorlar”, **The Washington Post**, 1 Mayıs 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-53.

için Türk büyükelçiliğinin bazı girişimlerde bulunduğu BYEGM arşiv anlaşılmaktadır. ABD Senatosu'nda tasarının görüşülmesinin 1980'li yıllardan itibaren iki ülke ilişkilerinde gerginliğe neden olduğu, ABD yönetiminin tasarıya karşı olduğunu açıkladığı ancak buna rağmen Senato'da tasarının kabul edildiği görülmektedir.¹⁰³⁰

ABD basınında Türkiye'nin uzun yıllardır geçmişle yüzleşme konusunda mücadele verdiği ve kısmen de başarılı olduğu ve ABD Senatosu'nda görüşülen tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilediğine de yer verilmiştir. Türkiye'nin söz konusu tasarılar nedeniyle Amerikan Birliklerine sınırlama getirdiği, ABD'nin söz konusu kısıtlamalardan rahatsız olduğu, ancak tüm bu gelişmelere rağmen ABD'de tasarının görüşüldüğü üzerinde de durulmaktadır. Haberlerden ABD Senatosu'nda görüşülen tasarıya Türklerin yanısıra Başkan Bush'un da karşı olduğu ve tasarımı engellemeye çalıştığı, bunun da ülkede bir ayrışmaya neden olduğu, öte yandan meselenin tarihçilere bırakılması gerektiğini düşünen insanların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Ermeni iddialarıyla ilgili Ermeni kökenli Amerikan vatandaşları tarafından 1915 Olayları nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'nin değil Osmanlı yönetiminin suçlandığı, buna rağmen neden Türkiye'de konuyla ilgili bir "öfke ve kızgınlığın" olduğunu anlayamadıkları da ABD basınına yansımıştır.¹⁰³¹

¹⁰³⁰ "Türkiye Büyükelçiliğinden Amerikalı Senatörlere Mektup", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 2 Ekim 1989, s.64-65, "Ermeni Tasarısının Görüşülmesi, 17 Ekim'e Ertelendi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 7 Ekim 1989, s.67-68, "Ermeni Tasarısı, Türk-Amerikan İlişkilerine Zarar Verecek", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 11 Ekim 1989, s.72, "Türkiye, ABD'yi İkaz Ediyor", **The Washington Times**, 12 Ekim 1989, s.76, "Özal, Ermeni Tasarısının Kabul Edilmesi Halinde, Türkiye-ABD İlişkilerinin Onarılamayacak Biçimde Zarar Göreceğini Söyledi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 13 Ekim 1989, s.77, "Mümtaz Soysal: 'Amerikan Kongresi Tarih Akademisi Değil', **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 17 Ekim 1989, s.83, "ABD Yönetimi, Ermeni Tasarısı konusunda Uzlaşmacı Bir Yol İzliyor", **Associated Press**, 18 Ekim 1989, s.88-89, "ABD Yönetimi, Tasarıya Karşı Olduğunu Açıkladı", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 18 Ekim 1989, s.90-92, "Amerikan Senatosu Adalet Komisyonu, Ermeni Soykırımı İddialarıyla İlgili Karar Tasarısını Kabul Etti", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 18 Ekim 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.94-95.

¹⁰³¹ "Bugünün Türkiye'si", **The Wall Street Journal**, 19 Ekim 1989, s.102-104, "Ermeni Tasarısının Türkiye ve ABD'de Yol Açtığı Tepkiler Süreliyor", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 20 Ekim 1989, s.105-107, "Mümtaz Soysal İle Ermeni Karar Tasarısı Konusunda Söyleşi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 21 Ekim 1989, s.107-108, "Türkiye Amerikan Birliklerine Sınırlama Getirdi", **The Washington Post**, 26 Ekim 1989, s.116-117, "Türkiye, Ermeni Kararını Protesto İçin Amerikan Birliklerini Sınırlıyor", **The Washington Post**, 26 Ekim 1989, s.117-118, "ABD Hükümeti, Türk Hükümeti'nin Kısıtlamalarından Üzüntü Duyuyor", **Voice of America**, 26 Ekim 1989, s.119, "ABD, Türkiye'nin Yaptırım Kararı Almasını Üzüntüyle Karşıladi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 26 Ekim 1989, s.121, "Büyükelçi Nüzhet Kandemir, Senatör Robert Dole İle Görüştü", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 26 Ekim 1989, s.122, "ABD, Türkiye'deki Amerikan Askeri Faaliyetlerinin Kısıtlanmasını Üzüntü İle Karşıladi",

1989 yılında ABD basınında grafikten de görüldüğü üzere Ocak ayında haber sayısında bir artış gözlenmektedir. Diğer ülke basınlarında da görüldüğü üzere 1989 yılında Türkiye'nin Osmanlı Arşivlerini açacağı yönündeki beyanını tüm ülke basınlarında olduğu gibi burada da geniş yankı bulmuştur. 1989 yılı grafiğinin ortaya koyduğu bir diğer husus da, Nisan ayında hiçbir habere ulaşılamaması, Mayıs ayında çok az haberin yayınlanmış olması ve yayınlanan haberin de 24 Nisan değil arşivlerin açılması hususu üzerinde durmuş olmasıdır.

Amerika'nın Sesi Radyosu, 27 Ekim 1989, s.125-126, "Ermeni Tasarısı Türkleri Kızdırdı", **The New York Times**, 29 Ekim 1989, s.133-135, "Bush, Dole'a, Ermeni Tasarısına Şiddetle Karşı Olduğunu Bildirdi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 2 Kasım 1989, s.137-139, "Ermeni Tasarısı Büyük Bir Kargaşaya Dönüşüyor", **The Washington Post**, 5 Kasım 1989, s.140-143, "Türkiye, Ermeni Tasarısı Hakkında ABD ile Hiçbir Şekilde Temasta Bulunmayacak", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 6 Kasım 1989, s.143, "Ermeni Soykırımını Asla Unutmayacağız", **The Wall Street Journal**, 7 Kasım 1989, s.144-146, "Ermeni Tasarısı", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 14 Kasım 1989, s.149-151, "Ermenilerin Tarihini Tarihçilere Bırakın", **The Wall Street Journal**, 18 Kasım 1989, s.151-153, "Senatör Dole, Ermeni Tasarısı'nın Görüşülmesini Ertelemediğini Bildirdi", **Associated Press**, 21 Kasım 1989, s.154-155, "Türkiye, Ermeni Tasarısı Nedeniyle ABD'ye Askeri Yaptırım Uygulamasına Devam Edeceğini Bildirdi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 29 Kasım 1989, s.156-157, "Başbakan Akbulut, Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısıyla İlgili Türk Görüşünü Yansıtan Bir Muhtırayı Başkan Bush'a İletti", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 4 Aralık 1989, s.158, "Soykırım Yeniden Yazılamaz", **Wall Street Journal**, 13 Aralık 1989, s.163-165, "Ermenistan", **The Economist**, 15 Aralık 1989, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.165-166.

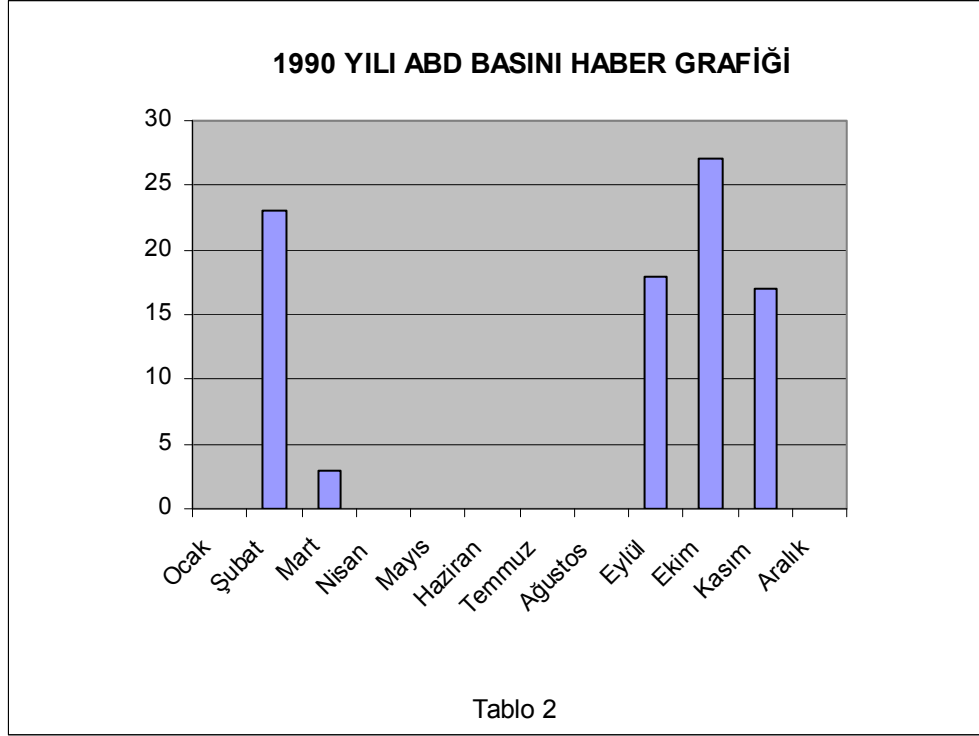
ABD basınında 1990 yılına bakıldığında Ermeni tasarısıyla ilgili haberlerin yoğunlukta olduğu, tasarının önlenmesi için ABD’de yönetimle senatörler arasında bir görüş ayrılığının olduğu ve Türkiye’nin tasarının onaylanması halinde ABD’ye yönelik yaptırımlarda bulunacağına değinilmiştir. Burada ayrıca Tasarının sonuç olarak reddedildiği, hangi senatörlerin tasarıya evet, hangilerinin hayır oyu kullandığının detaylı bir listesi de verilmiştir. Tasarının 1990’da reddedilmesinin Amerikan Senatosu’nda tartışmalara neden olduğu, tasarıyla ilgili gelişmelerin Avrupa tarafından da yakından izlendiği ve tasarının onaylanması için ikinci bir oylama yapıldığı da görülmektedir. Ancak ikinci oylamadan da yeterli sayı çıkmadığından tasarının onaylanmadığı ve Türkiye’nin neticeden memnun olduğu da basına yansımıştır. Tasarının gündemden düşmesiyle beraber Türkiye’nin ABD’ye yönelik koyduğu kısıtlamaları da kaldırdığı belirtilmiştir.¹⁰³²

Tasarının onaylanmaması için oy veren Senatörlere yönelik “neden Türkiye’nin lehine oy verdikleri” yönünde sorulan sorulara bakıldığında, konunun içeriğinden

¹⁰³² “Pakdemirli, Ermeni Karar Tasarısının Çıkarılmamasını İstedi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 2 Şubat 1990, s.1, “Beyaz Saray, Dole’un “Soykırım” Tasarısını Yumuşatma Çabasında”, **The Washington Post**, 18 Şubat 1990, s.5-6, “Ermeni Karar Tasarısı, Senatoda”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 20 Şubat 1990, s.6-7, “Ermeni Karar Tasarısı Konusundaki Görüşmeler Devam Ediyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 21 Şubat 1990, s.8-9, “Ermeni Tasarısı Senato’da Görüşülüyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 21 Şubat 1990, s.9-14, “Ermeni Karar Tasarısı, Senato’da Görüşülüyor”, **AP**, 21 Şubat 1990, s.17, “Akbulut: “Tasarının Kabulü Halinde, Müeyyide Uygulanacak”, **AP**, 21 Şubat 1990, s.18-19, “Senatör Nunn, Ermeni Tasarısına Karşı Çıktı”, **AP**, 22 Şubat 1990, s.20-21, “Ermeni Tasarısı Usul Oylaması Reddedildi”, **AP**, 22 Şubat 1990, s.27, “Ermeni Tasarısı Reddedildi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 22 Şubat 1990, s.29-31, “Türklerin Öldürdükleri, Senato’da Gürültülere Yol Açıyor”, **The New York Times**, 22 Şubat 1990, s.32-33, “ABD Yönetimi’nin Ermeni Karar Tasarısı Konusundaki Açıklaması”, 22 Şubat 1990, s.34, “Ermeni Tasarısına “Evet” ve “Hayır” Oyu Kullanan Amerikan Senatörleri”, 23 Şubat 1990, s.36-37, “Senato, Osmanlı İmparatorluğu Zamanında Öldürülen Ermenileri “Anma Günü”nü bloke Edebilir”, **The Wall Street Journal**, 23 Şubat 1990, s.42-43, “Ermeni Karar Tasarısı İle İlgili İlk Girişim Reddedildi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 23 Şubat 1990, s.44-46, “Ermeni Karar Tasarısı Yeniden Oylanıyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 26 Şubat 1990, s.48-49, “Ermeni Tasarısı, Avrupa’da Da Dikkatle İzleniyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 26 Şubat 1990, s.51, “Dole: “Ermeni Karar Tasarısından Vazgeçmeyeceğim”, 28 Şubat 1990, s.54, “Türkiye, İkinci Oylamayı Memnuniyetle Karşıladi”, **AP**, 28 Şubat 1990, s.56, “Senatör Dole, “Soykırım” Tasarısını Rafa Kaldırdı”, **The Washington Post**, 28 Şubat 1990, s.57, “Türkiye, Tasarının Onaylanmamasını Olumlu Karşıladi”, **VOA**, 28 Şubat 1990, s.58, “Ermeni Karar Tasarısı Yine Engellendi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 28 Şubat 1990, s.61-63, “Akbulut, Amerikan Senatosunun Kararından Memnun”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 28 Şubat 1990, s.63-64, “ABD, Türkiye’nin Kararını Memnunlukla Karşıladi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 1 Mart 1990, s.67, “Senator Byrd: “Tasarıya Niçin Karşı Çıktım”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 2 Mart 1990, s.68, “Büyükelçi Nüzhet Kandemir ile Yapılan Söyleşi”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 2 Mart 1990, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70-73.

çok Türkiye'ye ABD açısından verdikleri değer gerekçesiyle karşı oy kullandıkları söylenebilir.

BYEGM arşivinde 1990-2000 tarihleri arasında Ermeni iddialarıyla ilgili arşiv belgesinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle 2000 yılına ait ilk kayıtlı belge olan Eylül ayıyla devam edilmektedir.

ABD basınında 1990 yılında, Şubat ve Mart aylarında haber sayısında bir artış olduğu, yine Nisan-Mayıs aylarında ise konuyla ilgili herhangi bir haberin olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Eylül-Ekim-Kasım aylarında bu kez, ABD'de görüşülen tasarının haber sayısını ciddi oranda etkilediğini söylemek mümkündür.

BYEGM arşivinde 8 Eylül-22 Kasım 2000 tarihleri arasında ABD basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak 68 haber yayınlanmıştır. Burada çoğunlukla ABD'de seçim öncesi Ermenilere verilen sözlerin yerine getirilmediği ve bu nedenle Ermenilerden özür dilenmesi gerektiği konu edinilmiştir. Ayrıca ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan tasarının iki ülke ilişkilerine zarar vereceği hususunun Türkiye'nin ABD Büyükelçisi Baki İlkin tarafından dile getirildiği ve Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan tarafından da Amerikalı tarihçilere konuyla ilgili bilgi

verildiğine değinilmiştir. Temsilciler Meclisi'nin kararının Türkiye'yi kızdırdığına işaret edilirken öte yandan onaylanan kararın soykırımın tanınması yolunda atılan önemli bir adım olduğuna işaret edilmiştir. ABD'nin yeni Türkiye Büyükelçisi Robert Pearson'un Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile yaptığı görüşmede, Sezer'in Pearson'a tasarıyla ilgili rahatsızlığını iletmediği de bilinmektedir.¹⁰³³

Basında ayrıca, ABD Temsilciler Meclisi'nin kararının ardından Türkiye'nin kararı protesto ettiği, ABD'de yaşayan Türklerin de Kongre üyeleri nezdinde girişimlerde bulunmaya başladığı ve ABD Dışişleri Bakanının da kararın Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin iyileştirilmesi yolunda yürütülen çalışmaları olumsuz etkileyeceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu yönüyle kararın engellenmesi için Türkiye, ABD nezdinde ciddi girişimlerde bulunarak çaba sarfetmiştir. Bu durum da, ABD basınında yer almış ve Türkiye'nin tasarının ABD Kongresi'nde onaylanması halinde nasıl bir strateji uygulayacağı hususunda çalışmalara başladığı ve tasarının iki ülke ilişkilerine etkileri konu edinilmiştir. Bir diğer haberde ise Cumhuriyetçi partinin oy kaybıyla tasarımı büyük bir hızla geçirmeye çalıştığı ifade edilmiştir.¹⁰³⁴

Tasarıyla ilgili olarak Cumhurbaşkanı Sezer'in Beyaz Saray'ı aradığı, buna rağmen Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nin soykırım tasarısını

¹⁰³³ “Özür Beklentisi”, **Los Angeles**, 15 Eylül 2000, s.11, “Ermeni Soykırımı İddialarına İlişkin Tasarı... ABD Büyükelçisi Baki İkin: “Türk-Amerikan İlişkileri Zarar Görür”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 15 Eylül 2000, s.11-12, “Ermeni Soykırımı Tasarısı İle İlgili Oylama, ABD Temsilciler Meclisi Alt Komitesinde 20 Eylül'de Yapılması Kararlaştırıldı”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 16 Eylül 2000, s.12-13, “Temsilciler Meclisi'nin Kararı Türkleri Kızdırdı”, **Los Angeles Times**, 23 Eylül 2000, s.13, “Soykırım Konusunda Atılan Önemli Adımlar”, **Los Angeles Times**, 25 Eylül 2000, s.13-14, “Türk İlhamı”, **Washington Times**, 25 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14-15.

¹⁰³⁴ “Türkler, ABD Temsilciler Meclisi Alt komitesinin Ermeni Soykırımını Tanımasını Protesto Etti”, **AP**, 26 Eylül 2000, s.19, “Türkler, ABD'de Ermeni Soykırımının Tanınmasını Yönünde Alınan Kararı Protesto Etti”, **AP**, 26 Eylül 2000, s.19, “Ermeni Protestosu”, **New York Times**, 27 Eylül 2000, s.20, “Ermeni Yasa Tasarısı... Amerika'da Yaşayan Türkler De Kongre Üyeleri Nezdinde Girişimlerde Bulunuyor”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 27 Eylül 2000, s.20-21, “Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nde, Albright'ın Ermeni Karar Tasarısı Hakkındaki Bir Soruya Cevabı”, **AP**, 28 Eylül 2000, s.21-22, “Türkiye, Ermeni Tasarısının Kongre'de Onaylanması İhtimaline Karşı alınacak Önlemler Üzerinde Duruyor”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 28 Eylül 2000, s.22, “Türkiye-ABD İlişkileri, ABD Kongresi'ndeki Ermeni Karar Tasarısı Yüzünden Tehlikede”, **AP**, 28 Eylül 2000, s.22-24, “Temsilciler Meclisi Komitesi, Ermeni Soykırım Karar Tasarısını Gözden Geçiriyor”, **AP**, 28 Eylül 2000, s.24, “Rogan'ın Yeniden Seçilmesinde Ermeni Soykırımı Karar Tasarısının Rolü”, **Los Angeles Times**, 28 Eylül 2000, s.25-26, “Ermeni Soykırım Tasarısıyla İlgili Oylama Ertelendi”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 29 Eylül 2000, s.26-27, “Geçmişten Bir Yara”, **Washington Post**, 29 Eylül 2000, s.27-28, “Ermeni Soykırımı”, **New York Times**, 29 Eylül 2000, s.28, “Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komitesi, Karar Tasarısının Oylamasını Ertelemedi”, **Washington Post**, 29 Eylül 2000, s.29, “Türkiye, ABD'yi Soykırım Karar Tasarısı Hakkında Uyardı”, **Baltimore Sun**, 1 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

onayladığı, konuyla ilgili Türk heyetinin bir açıklama yaparak soykırımı reddettiği ve komite üyelerine 1915 Olayları'nı soykırım olarak tanımamaları çağrısında buldukları ifade edilmiştir. Bu gelişmeler üzerine Genelkurmay Başkanı da ABD ziyaretini iptal etmiştir. ABD basınında bu kez Cumhuriyetçi Partinin Ermeni oyları uğruna ABD çıkarlarını feda ettiği, tasarının iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri olumsuz etkileyeceğine değinilmiştir. Ancak tüm bu yorumlara rağmen Türk heyetinin tasarımı durdurmaya yönelik girişimlerinin sonuçsuz kaldığı ve Türkiye'nin ABD'ye misilleme yapma tehdidinde bulunduğu konuları basına yansımıştır. Temsilciler Meclisi'nin kararının konuyla ilgili BM kararını yanlış ifade ettiği, Amerika'nın Sesi Radyosu'nda ise tasarıyla ilgili G.Aktan'ın görüşlerine yer verildiği görülmektedir. ABD'de kararın kabul edilmesinin ardından ABD Dışişleri Bakanlığı'nın konuyla ilgili resmi bir açıklamada bulunarak Türkiye'nin kaygılarını paylaştıklarını açıklaması ise Türkiye'nin protestolarının ABD'yi zor durumda bıraktığı yönünde bir kanı uyandırmıştır. Tasarının aslında bazı çıkarlar nedeniyle alındığı ve tasarı üzerinden ABD'deki bazı kesimlerin çıkarlarının kesiştiği ifade edilmiştir.¹⁰³⁵

¹⁰³⁵ “Türkiye Cumhurbaşkanı, Clinton’a Telefon Ederek Kaygılarını İfade Etti”, **AP**, 3 Ekim 2000, s.28, “Riskli Bir Tarih Oyunu”, **Newsweek**, 3 Ekim 2000, s.28-29, “Türk Cumhurbaşkanı ve Clinton, Ermeni Karar Tasarısını Görüşüldü”, **Washington Post**, s.29, “Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi Soykırım Tasarısını Onayladı”, **AP**, s.29-30, “Sözde Ermeni Karar Tasarısı, ABD Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komitesi’nde Kabul Edildi”, **AP**, 4 Ekim 2000, s.30-31, “ABD Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komisyonu Sözde Ermeni Soykırım Karar Tasarısını Kabul Etti... İrtemçelik, Oturumda Yaptığı konuşmada Soykırımı Reddetti”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, s.31-32, “Ermenilerin Öldürülmesi Soykırım Olarak Tanımlandı”, **Washington Post**, 4 Ekim 2000, s.32, “Soykırım Sorunu”, **Washington Post**, 4 Ekim 2000, s.32, “Türkiye Genelkurmay Başkanı, Ermeni Soykırım Tasarısının Kabulünü Protesto Ederek ABD Ziyaretini İptal Etti”, **AP**, 4 Ekim 2000, s.33, “Temsilciler Meclisi Uluslar arası İlişkiler Komitesi, Ermeni Karar Tasarısını Kabul Etti”, **Los Angeles Times**, 5 Ekim 2000, s.33, “Cumhuriyetçiler, Ermeni Oyları Uğruna Amerikan Çıkarlarını Feda Ediyor”, **Business Investor's Daily**, 5 Ekim 2000, s.34-35, “Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı, Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi’nde Kabul Edildi”, **Boston Globe**, 5 Ekim 2000, s.35-36, “Ermeni Tasarısı ve Türkiye-ABD İlişkileri”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 5 Ekim 2000, s.36, “Türkiye’yi Savunmak”, **Washington Post**, 5 Ekim 2000, s.37-38, “Orgeneral Kıvrıkoğlu, Soykırım Karar Tasarısı Dolayısıyla ABD Ziyaretini İptal Etti”, **Houston Chronicle**, 5 Ekim 2000, s.38, “Türkiye, ABD’nin Soykırım Suçlmasında Bulunması Halinde Buna Misilleme Yapacağı Uyarısında Bulundu”, **Washington Post**, 6 Ekim 2000, s.38-39, “ABD, Ermeni Karar Tasarısı Konusunda Uyarıldı”, **Washington Post**, 6 Ekim 2000, s.40-41, “Temsilciler Meclisi Tasarısı, BM’nin Bu Konudaki Tutumunu Yanlış İfade Ediyor”, **AP**, 6 Ekim 2000, s.41, “Diplomatik Mesajlar”, **The Washington Post**, 6 Ekim 2000, s.41-42, “ABD, Türkiye’nin, Ermeni Karar Tasarısına Misillemede Bulunacağını Sanmıyor”, **AP**, 7 Ekim 2000, s.42, “Washington’daki Türk Heyetinin Temasları Sona Erdi... İrtemçelik: ‘Ermeni Meselesi Türkiye’nin Karşısına Her zaman İçin Gelecektir’, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 7 Ekim 2000, s.43-44, “Amerikan Kongresinde Görüşülen Ermeni Soykırımı Tasarısıyla İlgili emekli Büyükelçi Gündüz Aktan’ın Görüşleri”, **Amerika'nın Sesi**, 7 Ekim 2000, s.44-45, “ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün Sözde Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı

ABD’de tasarının görüşülmesi sırasında Türkiye’nin ABD Başkonsolosu Aykut Berk Kongre üyelerine tasarımı eleştiren bir mektup göndermiş ve mektup Los Angeles Times’da yayınlanmıştır. Türkiye’nin aynı tarihlerde bir de Fransız Parlamentosu’nun almış olduğu kararla uğraşmakta olduğu ve bu kararı eleştirdiği, öte yandan Ermenilerin ise Fransa’nın aldığı kararı memnuniyetle karşıladıkları haberlerine yer verilmiştir. Söz konusu haberler arasında dikkat çekici bir haber de bulunmaktadır. Ermeni soykırımını konu edinen bazı karikatürlerin yayınlanması sırasında Türkler de karikatürize edilmiştir. Karikatürde Türkler “*öfkeli bakışlı, büyük çengel burunlu ve kalın kaşlı*” olarak yansıtılırken, bir okuyucunun bu durumdan rahatsızlık duyarak, soykırım konusunda Ermenileri desteklediğini belirtmekle beraber, herhangi bir etnik grubun bu şekilde karakterize edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirdiği görülmektedir.¹⁰³⁶

ABD’nin Fransa kadar cesur bir karar alamadığı, Ermeni Sorunu’nda Fransa’nın ABD’ye örnek olması gerektiği basına yansıyan konular arasındadır. Yine bu tarihlerde Türkiye ile Fransa’nın dostluk maçı için karşı karşıya geleceği, maça katılamayacak futbolcuların Ermenilerin tepkisinden çekindiği gerekçesiyle maça katılmayacakları yönündeki iddiaların ise gerçeklerden uzak olduğu belirtilmiştir. Aslında bu durum özellikle Batılı devletlerdeki Ermeni diasporasının sadece kültür, sanat, siyaset değil spor alanında konuyu bir baskı aracı olarak kullandıklarının göstergesidir. Bir sonraki haberde ise ABD’nin Türkiye’nin tüm yaptırımlarına rağmen Ermeni meselesinde Türkiye’ye karşı koyması gerektiği ve Türkiye’ye rağmen tasarımı onaylaması gerektiği dile getirilmiştir. Avrupa Parlamentosu’nda Türkiye’nin üyeliğiyle ilgili raporun görüşüldüğü, görüşmeler sırasında bir grup

İle İlgili Açıklaması”, AP, 9 Ekim 2000, s.45, “*ABD, Baskıyı Hissediyor*”, **Washington Post**, 9 Ekim 2000, s.45-46, “*Ermeni Karar Tasarısındaki Çıkar Çatışması*”, **Washington Post**, 9 Ekim 2000, s.46-49, “*Cumhuriyetçilerin Garip Hediyesi: Kongre’de Bir Oylama*”, **The New York Times**, 9 Ekim 2000, s.49-50, “*Ermeni Soykırımı*”, **Los Angeles Times**, 9 Ekim 2000, s.50-51, “*Türkiye’deki Saklı İmparatorluk*”, **The New York Times**, 9 Ekim 2000, s.51-53, “*Ermeni Tasarısının Kabulünün Diplomatik ve Politik Etkileri*”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, s.53-55, “*Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komisyonu, Ermeni Soykırımına İlişkin Değişiklik Önergelerini Reddetti*”, AP, 10 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.55.

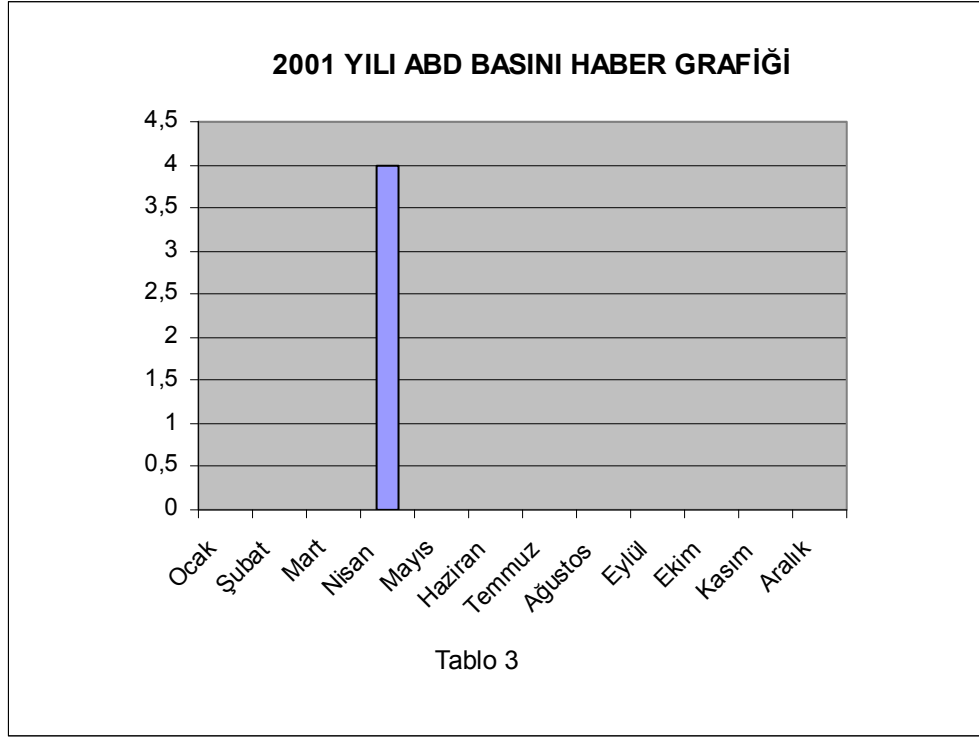
¹⁰³⁶ “*Rafa Kaldırılan Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı*”, **Los Angeles Times**, 6 Kasım 2000, s.23, “*Türkiye, Fransa Senatosunun Ermeni Yasa Tasarısını Kabul Etmesini Eleştirdi*”, AP, 8 Kasım 2000, s.23-24, “*Türkleri Konu Alan ve Klişeleşmiş Karalayıcı Çizgiler İçeren, Karikatürden Utanç Duyulmalı*”, **Los Angeles Times**, 9 Kasım 2000, s.24, “*Ermeniler, Fransa’nın Soykırımı Tanyan Kararından Duydukları Memnuniyeti İfade Etmek İçin Bir araya Geldiler*”, AP, 10 Kasım 2000, s.24, “*Ermeni Soykırım Tasarısı, Fransız Senatosunda Kabul Edildi*”, **Washington Times**, 10 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.24-25.

Ermeninin gösteriler düzenleyerek Türkiye'nin soykırımı kabul etmeden AB'ye üye olmaması gerektiğine değinilmiştir. ABD basınında ayrıca, İtalyan Parlamentosu'nun da Türkiye aleyhinde bir karar aldığı, karar sonrasında Türkiye'nin İtalyan Parlamentosunu sert bir biçimde eleştirdiği ve Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkilerini iyileştirmek istediği konularını yer verilmiştir. Söz konusu haberler arasında daha önceki haberlerden farklı olarak *Los Angeles Times*'de bir okuyucu mektubuna yer verilerek, okuyucunun Ermeni soykırımının Amerika'yı ilgilendiren bir konu olmadığı konulu mektubu da yayınlanmıştır.¹⁰³⁷

2001 yılında ise 26 Nisan-14 Haziran tarihleri arasında ABD basınında altı haber yer almıştır. Bu haberlerde genel olarak, 24 Nisan soykırımı anma etkinlikleri sırasında binlerce kişinin yürüyüş yaptığı ve 1915 Olayları'nın 86.yıldönümünün anıldığı konu edinilmiştir. Ermeni basınından da bazı haberlerin yer aldığı ABD basınında, Ermenistan'daki Ermenilerin ne kadar zor koşullar altında yaşadığı, ekonomik problemleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ermenilerin ilk kez bağımsız olma fırsatı yakaladıkları ancak bunun da beklenen etkiyi yaratmadığına değinilerek, Ermenistan'daki işsizlik ve göç üzerinde durulmuştur. Bir sonraki haberde ise Ermenilerin ABD'deki anma etkinlikleri sırasında devlet binalarındaki bayrakların yarıya indirilmesi talimatının ülkedeki diğer etnik gruplar arasında gerginliğe neden olabileceği ifade edilmiştir. Yine "Amerikalı Ermenilerin atalarının diyarı olan Türkiye'yi" ziyaret ettiği ve bu tür ziyaretlerin iki ülke halklarının birbirini anlamasına katkı sağladığına yer verilmiştir.¹⁰³⁸

¹⁰³⁷ "Ölüleri Hürmetle Anmak", *Los Angeles Times*, 14 Kasım 2000, s.23, "Fransa-Türkiye Dostluk Maçında Djorkaeff'in Yokluğu Gizemini Koruyor", *AP*, 14 Kasım 2000, s.23-24, "Amerika, Türkiye Gibi Zorbalara Karşı Durmalıdır", *Los Angeles Times*, 15 Kasım 2000, s.24, "Avrupa Parlamentosu, Türkiye İle İlgili Raporu Görüşüyor", *Amerika'nın Sesi Radyosu*, 15 Kasım 2000, s.24-25, "Soykırım Yasası Yeniden Ele Alınarak Kabul Edilecek", *Los Angeles Times*, 15 Kasım 2000, s.26-27, "Avrupa Parlamentosu, Ermeni Soykırımından Söz Ederek Türkiye'yi Kızdırdı", *AP*, 15 Kasım 2000, s.27, "Avrupa Parlamentosu, Türkiye'yi Soykırım Yapmakla Suçladı", *Washington Post*, 17 Kasım 2000, s.27-28, "Türkiye, İtalyan Parlamentosunu Sert Bir Biçimde Eleştirdi", *AP*, 18 Kasım, s.28, "Ermenistan, Türkiye İle İlişkileri Geliştirmek İstiyor", *AP*, 21 Kasım 2000, s.29, "Glendale'de Nefrete Yer Yok", *Los Angeles Times*, 21 Kasım 2000, s.29-30, "Ermeni Soykırımı Amerika'yı İlgilendiren Bir Konu", 22 Kasım 2000, *Los Angeles Times*, s.30, "Glendale Halkı Değişikliklere Ayak Uydurmalıdır", *Los Angeles Times*, 22 Kasım 2000, s.30, "Geçmiş Görmezden Gelmemiz Utanç Vericidir", *Los Angeles Times*, 22 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30-31.

¹⁰³⁸ "Ermenileri Anma Gününde Binlerce Kişi Yürüdü", *Los Angeles Times*, 26 Nisan 2001, s.22-23, "Toplu Katliamın 86. Yıldönümü Anıldı", *Chicago Tribune*, s.23, "Çaresizlik ve yoksulluk İçinde Bir Ulus Kendi Vatanını Terk Ediyor", *Los Angeles Times*, s.23-25, "Ermenileri Anmak İçin Amerikan

ABD basını açısından 2001 yılının son derece olağan geçtiği ve Nisan ayında anma etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerin haberlerin sayısını etkilediği görülür.

25 Mart-16 Haziran 2002 tarihleri arasında ABD basınında 22 haber yayınlanmıştır. İlk haberde 1915-1923 tarihleri arasında 1.5 milyon Ermeninin hayatını kaybettiği ve bunun 20.yüzyılın ilk soykırımı olduğu, ABD'nin Fransa ve Kanada'dan farklı olarak hiçbir zaman Ermeni soykırımını resmen tanımadığı konu edinilmiştir. ABD genelinde dokuz Ermeni Amerikan sanatçısının Beacon sokağında bir sokak galerisi düzenlediği ve sergideki eserlerin daha çok trajedinin kişisel yönüne vurgu yaptığı da belirtilmiştir. *Cehennemden Bir Sorun: Amerika ve Soykırım Çağı* adlı kitabın yazarı Samantha Power'in, soykırımı konu alan eseri için imza gününe katılacağı, yine bir diğer ressam olan Gorky'nin "Arshile Gorky: Portreler" başlıklı bir sergi düzenlediği ve tema olarak 1912 yılında ailesinin yaşadığı Ermenistan'ı konu edindiği de ABD basınına yansımıştır. Ayrıca ABD'nin Glendale

Bayrağının Kullanılması Tepkiyle Karşılıyor", **Los Angeles Times**, s.25-27, "Okuyucu Mektubu", **Los Angeles Times**, s.27, "Amerikalı Ermeni Turistler, Atalarının Diyarı Türkiye'yi Ziyaret Ediyor", **AP**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.27-28.

kentinde soykırımın 86.yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde bir dizi aktivitenin gerçekleştirileceği belirtilmiştir.¹⁰³⁹

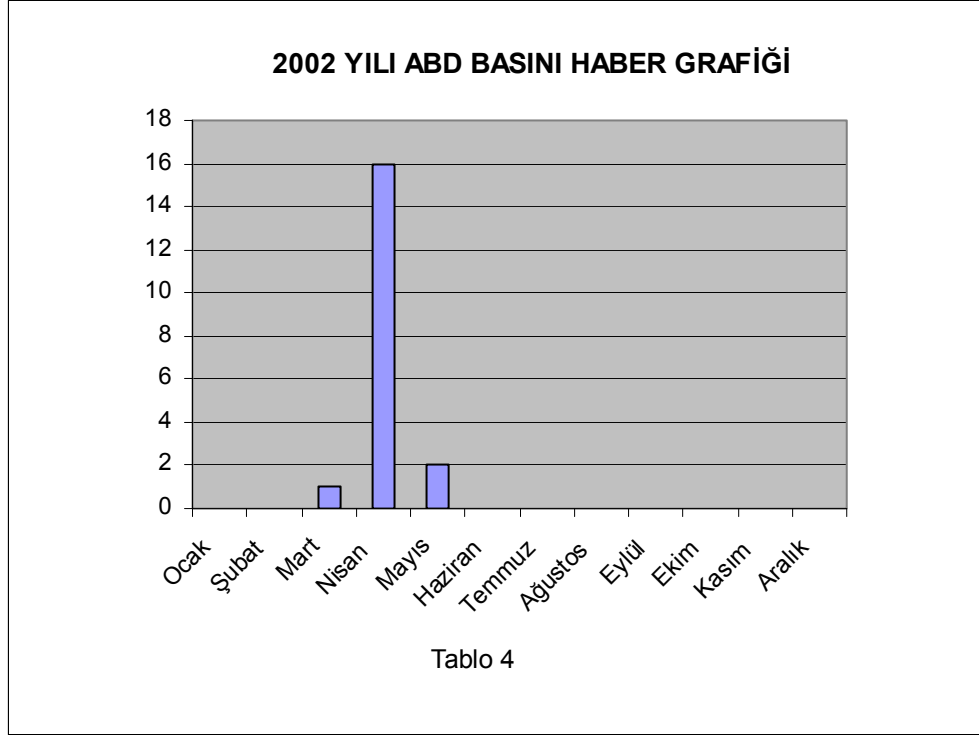
Bir diğer haberde ise Osmanlı hükümetinin Armineh Dedekyan'ın babasının ölümünden sorumlu olduğu, Dedekyan'ın bu nedenle 15 yaşlarında ABD'ye geldiği ve annesiyle birlikte 1915 yıllarında yaşadıklarının soykırım olarak tanınması için lobi faaliyetleri yürüttüğüne değinilmiştir. ABD'de yaşayan birçok Ermeninin 1915 olaylarını anmak için anma etkinliklerine katılacağı ve ABD Hükümeti'nin Ermeni soykırımını tanımaktan 1970'lerden itibaren kaçınmaya başladığına işaret edilerek Türkiye ve ABD'nin neden halen soykırımı tanımadığı hayretle karşılanmıştır. ABD'de yaşayan Ermenilerin 1915 olaylarını kendi perspektiflerinden anlatmak için bir Ermeni soykırım müzesi ve anıtı hazırlamak için ABD'de para toplamaya başladıkları ve bu gelişmenin Türkler tarafından rahatsızlıkla karşılandığı ifade edilmiştir. Yine 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde tüm dünyada 1915 olaylarını anma ve soykırımın tanınması yolunda çalışmaların yapıldığı, ABD'deki Ermenilerin genç, yaşlı, çoluk çocuk tüm grupların bu etkinlikte görev aldığı ve Türkiye aleyhinde gösteriler düzenledikleri de belirtilmiştir. Başkan Bush'un da konuyla ilgili resmi bir açıklamada bulunduğu¹⁰⁴⁰, iki ülke arasında ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkiler kurulması temennisinde bulunurken, Ermeni lobilerinin Bush'un soykırım sözcüğünü kullanmadığı gerekçesiyle kendisini sert bir şekilde eleştirdiği görülmektedir. Haberlerde, Başkan Bush'un soykırım kelimesi yerine katliam sözcüğünü kullanmasının tamamen siyasal çıkarlara dayandığı ve 1915 Olaylarının birçok tarihçinin eserinde "tüm çıplaklığıyla yer aldığı ve tartışılmaz bir konu" olduğundan bahsedilir.¹⁰⁴¹ ABD'deki Ermeni soykırım müzesi anıtının yapılmasıyla

¹⁰³⁹ "Soykırım Hatırlatıldı... Beacon Sokağında Ermeni Sanatı", **Chicago Tribune**, 31 Mart 2002, s.9, "Soykırım Hakkındaki Kitabın Yazarı İmza Gününe Katılacak", **Los Angeles Times**, 4 Nisan 2002, s.10, "Belki Geldiği Yere Dönmeli", **Los Angeles Times**, 12 Nisan 2002, s.10, "Modernizm İle Ermeni Geçmişi Arasında", **New York Times**, 12 Nisan 2002, "Yerel Gruplar Anma Etkinlikleri Planlıyor", **Los Angeles Times**, 22 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.11-12.

¹⁰⁴⁰ Başkan Bush'un 2002 yılı anma mesajı için bakınız Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi: George W. Bush's Statement – April 24, 2002.

¹⁰⁴¹ "Ermeniler, Bir Başka Terör Çağının Anıyorlar", **Boston Globe**, 24 Nisan 2002, s.17-18, "Tarihi Hatırlamak", **Los Angeles Times**, 24 Nisan 2002, s.18-19, "Tarihi Sorgulamak", **Los Angeles Times**, 24 Nisan 2002, s.19-20, "Ermeni Soykırımı Neden Tanınmadı", **Boston Globe**, 24 Nisan 2002, s.20-21, "Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yaşanan Katliamın Yıldönümünü Andılar", **AP**, 24 Nisan 2002, s.21-22, "Müze Planı Ermenileri Güçlendirdi, Türkleri Korkuttu", **The New York Times**, 24 Nisan 2002, s.22-24, "Ermeni Soykırımı", **Miami Herald**, 25 Nisan 2002, s.24, "Soykırımın Tanınması Yönündeki Çabalar", **Los Angeles Times**, 25 Nisan 2002,

ilgili Ermenilerin resmi görevlilerden yardım talebinde buldukları, Ermenistan'ın yakın bir zamanda Dünya Ticaret Örgütü'ne katılabileceği ve Atom Egoyan'ın "Ararat" adlı filminin bir Türk gazeteci tarafından İstanbul Film festivaline davet edildiği haberlerine de yer verilmiştir.¹⁰⁴²

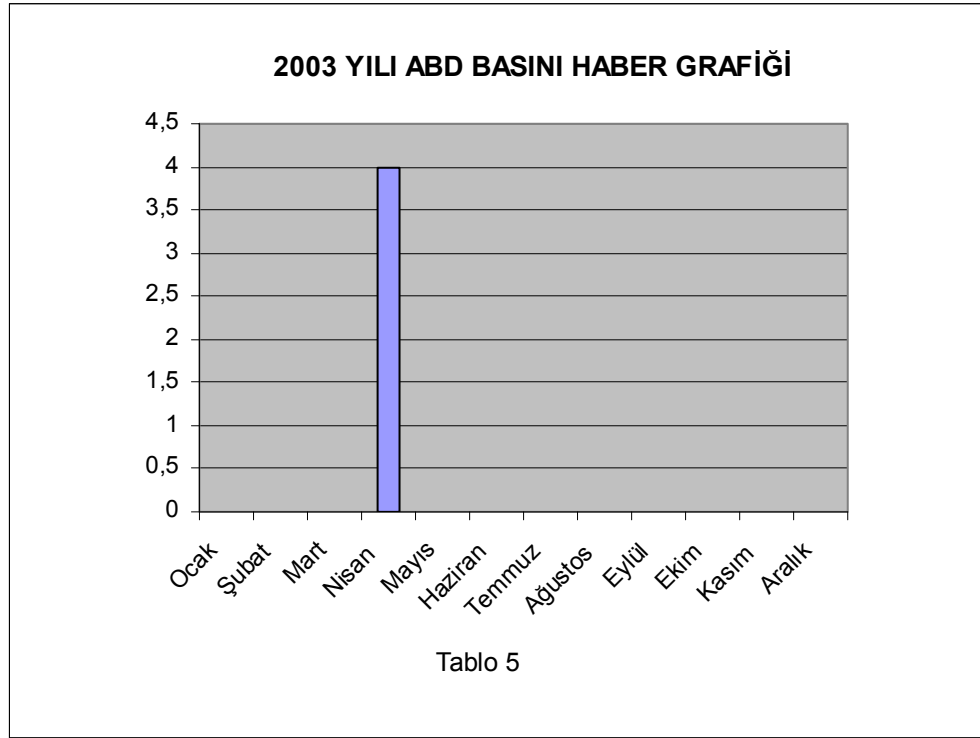
ABD basınında 2001 yılında olduğu gibi 2002 yılında da Mart ayıyla başlayan 24 Nisan Ermeni soykırımı iddialarını anma etkinlikleriyle ilgili haberler, Nisanda zirveye ulaşmış, Mayıs ayında yine azalmıştır.

2003 yılına dair BYEGM arşivinde ABD basınıyla ilgili tek bir kaynak yer almış olup o da 1-24 Nisan 2003 tarihlerini kapsamaktadır. İlk olarak ABD'de

s.25-26, "Göstericiler Ermeni Soykırımını Protesto Etti", **Los Angeles Times**, 26 Nisan 2002, s.26, "Anma, Kararlılık ve Tanıma Günü... Ermeniler, Ermeni Soykırımının 87. Yıldönümü İçin Anma Törenleri Gerçekleştirdi", **Los Angeles Times**, 26 Nisan 2002, s.27, "Başkan Bush, Türkiye'nin Ermenistan İle Ekonomik Siyasi ve Kültürel Bağları Geliştirmesi Dileğinde Bulundu", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 26 Nisan 2002, s.27-28, "Ermeni Lobisinden Bush'a Sert Tepki", **NTVMSNBC**, s.28-29, "Soykırım Değil, Katliam", **Washington Post**, 26 Nisan 2002, s.29, "Nubar Sayarman... Ona Sormayın Sadece Tarihe Bakın", **Los Angeles Times**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 29.

¹⁰⁴² "Ermeniler Müze İçin Gözyaşlarını Biriktiriyor", **Washington Post**, 8 Mayıs 2002, s.8-9, "Dünya Ticaret Örgütü Yetkilisi, Ermenistan'ın Bu Yılın Sonunda Örgüte Katılabileceğini Söyledi", **AP**, 21 Mayıs 2002, s.9, "Ermeniler ve Türkler", **New York Times**, 7 Haziran 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.10.

yaklaşan seçimlerin, geniş bir Ermeni nüfusa sahip olan Kongre üyesi Adam Schiff'in çalışma arkadaşlarının, soykırım tasarısını geçirmesine yönelik çabalarda liderliği ele aldığına değinilmiştir. Bir sonraki haberde, Hoşgörü Müzesi'nde açılan sergide Ermenilere daha fazla yer verilmesiyle ilgili bir grup Ermeninin protesto gösterileri düzenlediği konu edinilmiştir. Öte yandan ABD'nin Irak Savaşı sırasında askerlerini Türkiye topraklarında konuşlandırmasına izin vermeyişinin ABD Ermenilerini umutlandırdığı ve Ermeni lobisinin ABD yönetiminin bu fırsatı değerlendirerek 1915 Olayları'nı resmen tanımasını bekledikleri belirtilmiştir. Yine 2003 yılında, 24 Nisan'ın ABD'deki Ermeni toplulukları tarafından büyük gösteriler eşliğinde anıldığı ifade edilmiştir.¹⁰⁴³

2003 yılında, ABD basınında sadece Nisan ayında haberlerin yoğunluk kazandığı anlaşılmaktadır. 22 Mart-25 Nisan 2005 tarihleri arasında ABD basınında Ermeni iddialarıyla ilgili toplam 45 haber yer almıştır. Amerika'nın Sesi Radyosu kaynaklı ilk haberde soykırım iddiaları karşısında Türk tarafının hangi tezleri ileri sürdüğü, sonraki haberde ABD'nin Türkiye'yi stratejik müttefik olarak kabul

¹⁰⁴³ “Schiff, Çetin Bir Mücadele Veriyor”, **The Los Angeles Times**, 19 Nisan 2003, s.1, “Ermeniler Müzede Protesto Düzenlediler”, **Los Angeles Times**, 22 Nisan 2003, s.2, “Türkiye'nin Savaşta'ki Rolü Ermenileri Umutlandırdı”, **Los Angeles Times**, 24 Nisan 2003, s.3, “Soykırımın Yıldönümü”, **The Hartford Courant**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.4.

etmediği, iki ülke arasında bir takım sıkıntıların yaşandığı ve Türkiye'nin geçmişine yeni bir bakış açısıyla bakmak arzusunda olduğu konu edinilmiştir.¹⁰⁴⁴ 1915 Olayları'nın üzerinden 90 yıl geçmiş olmasına rağmen halen III.Morgenthau'nun dedesinin davası için mücadele ettiği ve Türklerden 1915 Olayları'nı soykırım olarak kabul etmesini istediği belirtilmiştir. Ermenistan'a karşı Türkiye ve Azerbaycan'ın stratejik konularda işbirliği yaptığı, Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda yürüttüğü girişimlerin Avrupa'nın İstikrarına katkıda bulunacağı da değinilen konular arasındadır. Basında ayrıca 1915'te yakınlarını kaybeden birçok Ermeninin 24 Nisan'ı anma etkinliklerine katıldığı, Türkiye'de ilk defa Süryanilerin yeni yıl kutlamalarına izin verildiği, California Üniversitesi'nde "Ermenilere Osmanlı Türkleri Tarafından Soykırım Uygulanmasının 90. Yıldönümü"nin anılması konulu bir konferansın düzenlendiği de konu edinilmiştir.¹⁰⁴⁵

ABD basınında, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda attığı her adımın Türkiye'de milliyetçi kesimler tarafından protesto edildiği de iddia edilmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye'de her geçen gün azınlıkların sayısının azalarak hem dinlerinin hem de dillerinin de beraberinde yokolduğu öne sürülmüştür. ABD basınında Ermeni soykırımını anma etkinlikleri çerçevesinde ABD'de Clark Üniversitesi'nde gerçekleştirilen organizasyonun doğru bir karar olduğu, çünkü burada Yahudi Düşmanlığı ve Soykırım Çalışmaları Merkezi'nin de bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ABD'nin Glendale Eyaleti'nin Belediye seçimlerinde ilk defa Ermenilerin çoğunluğa sahip olacağı ve ABD'de en fazla Ermeni kökenli Amerikalıların Glendale'da yaşadığı belirtilmiştir.¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴⁴ "Ermeni Soykırım İddialarına Karşı Türk Tarafının Bakış Açısı", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 23 Mart 2005, s.30-31, "ABD, Türkiye'yi 'Stratejik Müttefik' Olarak Kabul Etmiyor", **Asbarez**, 23 Mart 2005, s.31, "Türkler, Geçmişe Yeni Bir Bakış Açısıyla Bakmak İstiyorlar", **The Washington Times**, 26 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32.

¹⁰⁴⁵ "Türk Tarihinden Karanlık Bir Bölümü Anmak", **The Boston Globe**, 29 Mart 2005, s.35-36, "Azerbaycan ve Türkiye Önemli Bir Petrol Boru Hatlarını Korumada Hem Fikir", **AP**, 29 Mart 2005, s.36-37, "Calmy-Rey: 'Türkiye'nin AB Girişimi Avrupa'nın İstikrarına Katkıda Bulunacaktır", **AP**, 30 Mart 2005, s.37, "Ermenilerin Ölümleri Anılıyor", **Los Angeles Times**, 2 Nisan 2005, s.37-38, "Türkiye İlk Defa, Bir Azınlığın Yeni Yıl Kutlamalarına meşru İzin Verdi", **The New York Times**, 4 Nisan 2005, s.39, "Ermeni Soykırımı Konulu Konferansa Bilim Adamları Katıldı", **The Daily Bruin**, 4 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39-40.

¹⁰⁴⁶ "Türkiye Avrupa'ya yöneldikçe Milliyetçi Baskı Artıyor", **The Christian Science Monitor**, 5 Nisan 2005, s.21-22, "Kendileri Gitti, İnançları Kaldı", **Washington Post**, 5 Nisan 2005, s.22-23, "Clark'ın Ermeni Soykırımının Tanınmasındaki Rolü", **Worcester Telegram And Gazette**, 5 Nisan

ABD’de, Türkiye’nin başlatmış olduğu Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisinin kabul edilmesi teklifinde bulunduğu, Türkiye ile ABD arasında Irak dolayısıyla bazı anlaşmazlıkların yaşandığı ve diaspora Ermenilerinin 1915’i sürekli gündemde tutmaya çabaladıkları gündeme gelmiştir. Yazar Orhan Pamuk’un Kürtler ve Ermenilerle ilgili kullandığı ifadeler diğer ülke basınlarında olduğu gibi, ABD’de “Türkiye’de artık tabuların yıkıldığı” şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Avukat Fethiye Çetin’in büyükannesiyile ilgili yazdığı kitabının Türkiye’de büyük yankı uyandırmasına rağmen Çetin’in yazar Pamuk’a gösterildiği gibi bir tepkiyle karşı karşıya kalmadığı ve yeni bir kitap çalışması içinde olduğu da anlaşılmaktadır. ABD’de basın haberlerinden hareketle ABD kamuoyunun 1915’te yaşananlardan dolayı bugünkü Türk yönetimini suçlanmadığı, ayrıca Ermenilerin Türklerden nefret etmediğini ve sadece Türkiye’den soykırımı kabul etmelerini istedikleri anlaşılmaktadır. ABD kamuoyunda bazı kesimler özellikle de Başkan Bush’un soykırım kelimesini kullanması gerektiği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Basında Sudan ve Darfur’da yaşananların Ermeniler tarafından gözardı edilmemesi gerektiği ve ABD’ye Ermeni soykırımının yanısıra Darfur ve Sudan’da yaşananlarında görmezden gelinmemesi için baskı yapılması gerektiğine işaret edilmiştir. ABD’liler, Ermenistan ve diaspora için 90 yıl geçmiş olmasına rağmen halen 1915’in acısının Ermeniler için taze olduğu ve yaşananları soykırım dışında bir kelime ile tanımlayamayacaklarını düşündüklerini beyan etmişlerdir. 24 Nisan anma etkinliklerinin de bu nedenle yani Ermeni hatıralarının canlı tutulması için gerçekleştirildiği öne sürülmüştür. Böylece büyük oranda Ermeni tezlerinin yankılandığı ABD basınında neredeyse Türk tezlerine hiç yer verilmemiştir. Türk görüşünü yansıtan çok az da olsa bir iki habere yer verildiğinde ise *The New York Times*’in¹⁰⁴⁷ 18 Nisan 2005 tarihli sayısında olduğu gibi son derece kısa ve içerik bakımından yetersiz haberler seçilmiştir.¹⁰⁴⁸

2005, s.24-25, “Ermeniler Glendale Belediye Meclisi’nde Çoğunluğa Sahip Olacaklar”, Los Angeles Times, 7 Nisan 2005, s.25, “Tarihe Yürüyüş... Soykırım Yıldönümünde Yenilenen Eylem Çağruları”, Fresno Bee, 7 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-26.

¹⁰⁴⁷ Türkiye’nin 1910-1922 yılları arasında Ermenilerin 523 Bin kişiyi öldürdüğü ve bilgilerinde arşiv belgelerine dayandırıldığı görülmektedir.

¹⁰⁴⁸ “Türkiye Ermenistan’a, Ermenilerin Katledilmesi Konusunda Ortak Bir Araştırma Yapılması Önerisini Kabul Etmesi Çağrısında Bulundu”, AP, 13 Nisan 2005, s.68, “Tuygan: Irak Konusunda Türkiye İle ABD Birbirlerinden Beklediklerini Bulamadı”, Amerika’nın Sesi Radyosu, 15 Nisan

ABD tarafından Türkiye-Ermenistan ilişkileri de sıkça incelenen bir konu olmuştur. Amerikan basını son dönemlerde gerek Avrupa Birliği'nin gerekse ABD'nin etkisiyle iki ülke arasında bir yakınlaşmanın söz konusu olduğunu, bu yakınlaşmanın ise Türkiye'de bazı milliyetçi kesimler tarafından pek de inandırıcı görülmediğine işaret etmiştir. Bu bilgilerden hareketle Türkiye'nin yakın bir dönemde sınırı açabileceği hususu gündeme getirilmiştir. Öteden beri Batılı devletlerdeki diaspora örgütleri 1915 Olayları'nı gündeme taşımak için çeşitli yolları denemişlerdir. Bir grup Ermeni'nin soykırım konusunu gündeme taşımak için tasarladıkları 19 günlük yürüyüşle 1915'te atalarının yaşadığı trajediyi canlandırmayı amaçladıkları, grubun öte yandan ABD hükümeti ve Türkiye'yi protesto ettiği ve ABD'deki Ermenilerin 1915 olaylarıyla ilgili hikâyelerini bir araya getirerek bunları yayınlamayı planladıkları belirtilmiştir. Polonya Parlamentosu'nun Türkiye aleyhinde almış olduğu karar ve Türkiye'nin karara tepkilerinin de ele alındığı ABD basınında, bu yılki anma etkinliklerine Utah'taki Ermenilerin de katılımı ve Kalifornia eyaleti valisi Arnold Schwarzenegger'in 24 Nisana ilişkin bildirisi öne çıkmıştır.¹⁰⁴⁹

2005, s.68-69, "1915'te Yaşananları Unutmayan Diaspora Ermenileri Güçleniyorlar", **AP**, 15 Nisan 2005, s.69-70, "Türk Tabuları Yıkılıyor", **AP**, s.70-72, "Bir Türk, Ermeni Köklerini Arıyor", **Los Angeles Times**, 17 Nisan 2005, s.72-73, "Ailelerin Hikayeleri Ermenistan'ı Hayatta Tutuyor", **Providence Journal**, 17 Nisan 2005, s.73-74, "Sayın Bush, MTV'ye Bir Göz Atın", **The New York Times**, 17 Nisan 2005, s.75, "Büyük Kıyımın 90 Yıl Sonra Ermeniler Hala Soykırımın Tanınması İçin Uğraşıyorlar", 15 Nisan 2005, s.76-77, "Merasimlerde Ermenilerin Hatıraları Ön Planda", **Detroit Free Press**, 18 Nisan 2005, s.77-78, "Türkiye: 1910-1922 Tarihleri Arasında Ermeniler 523 Bin Kişiyi Öldürdü", **The New York Times**, 18 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78-79.

¹⁰⁴⁹ "Türkiye ve Ermenistan İçin Ümit Verici İşaretler", **The Boston Globe**, 19 Nisan 2005, s.159-160, "Yürüyüşçüler Dünyaya 1915 Ermeni Soykırımını Hatırlattılar", **Los Angeles Times**, 20 Nisan 2005, s.160-162, "Ermeniler Soykırım Hikayelerini Bir Araya Getiriyor", **The Boston Globe**, 21 Nisan 2005, s.162-163, "Türkiye Leh Milletvekillerinin Ermeni Soykırımını Tanınmasını Protesto Etti", **AP**, 21 Nisan 2005, s.163, "Ermeniler Aradıklarını Bulmayacaklar", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 22 Nisan 2005, s.164-165, "ABD Kongresi'nde, Soykırım İddialarıyla İlgili Toplantı Yapılacak", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 23 Nisan 2005, s.165, "Ermeniler, Atalarının Ölümünü Andı", **Voanews**, 23 Nisan 2005, s.166, "Utah'taki Ermeniler, Ölen Atalarını Anmak Üzere Yürüyorlar", **The Salt Lake Tribune**, 23 Nisan 2005, s.166-167, "Ermenistan, Toplu Katliamın 90. Yıldönümünü Vurguluyor", **AP**, 24 Nisan 2005, s.167-168, "ABD'nin Kalifornia Eyaleti Valisi Schwarzenegger'in 24 Nisanın Kalifornia Eyaletinde Ermeni Soykırımını Anma Günü İlan Edilmesine İlişkin Bildiri", 24 Nisan 2005, s.168-169, "Bir İnkâr Tarihini Düzeltmek", **Chicago Tribune**, 24 Nisan 2005, s.169-170, "Ortak Zemin", **Boston Globe**, 24 Nisan 2005, s.170-171, "Ermeniler 1915 Olayları İçin Adalet İstiyorlar", **Los Angeles Daily News**, 24 Nisan 2005, s.171-172, "Ermeni Soykırımının Üzerinden 90 Yıl Geçti... Hayatta Kalan 14 Kişi Onurlandırıldı", **New Britain Herald**, 24 Nisan 2005, s.172, "Dedeyan'ın Doğum Günü, Gözü Yaşlı Anıları Akla Getiriyor", **Richmond Times-Dispatch**, 24 Nisan 2005, s.172-173, "Ermeniler Dehşeti Hatırlıyor", **The Boston Globe**, 24 Nisan 2005, s.173-174, "John Avakian, Ermeni Soykırımıyla Sanat Aracılığıyla Boğuşuyor", **Providence Journal**, 24

ABD basınında Türklerle Ermenilerin uzlaşması gerektiği yönündeki haberlere de yer verilmiştir.¹⁰⁵⁰ Bu bağlamda Mayıs ayı haberlerine bakıldığında Türklerle Ermenilerin uzlaşması gerektiği ve ABD'nin de bu politikayı desteklediği ifade edilmiştir. ABD'deki Ermeni lobilerinin ABD yönetimi üzerindeki etkisi burada yaşayan Ermenilerin sayısı ile doğrudan bağlantılı olduğundan oldukça aktif faaliyetler yürütmektedirler. ABD'deki Ermeni lobisinin Başkan Bush'a soykırım kelimesini kullanması konusunda baskı da uygulamıştır.

ABD basınında doğrudan Türkiye'yi hedef alan yazılara da rastlamak mümkündür. Örneğin, Türkiye'nin Washington büyükelçisi Faruk Loğoğlu'nun *Washington Times* gazetesindeki yazısında Türklerin de 1915'te Ermenilerle ortak acılar yaşadığını dile getirmesi Reese Cleghorn tarafından şöyle eleştirilmiştir: “Geçen Salı gazetenizin yorumlar köşesinde yer verdiğiniz Türkiye Büyükelçisi O. Faruk Loğoğlu'nun yazısı, Avrupa Birliğine girmeye çalışmasına rağmen Türk Hükümetinin halen 1915 Ermeni soykırımını reddediyor olmasının canlı bir örneği”.

1051

ABD basınında diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde 1915 Olayları sırasında katliamların yaşandığına dair yanlış haberler yayınlanmakta ve bu haberlerde Türk askerlerinin 1915'te sadece kadın, erkek ve yaşlıları değil bebekleri de öldürdükleri iddia edilmiştir. Bu haberlerde gazetenin sözlü tarih yöntemini kullandığı ve canlı tanıkların hatıralarından yararlandığı ileri sürülmüştür. Bu tür haberlerde genel olarak Türk askerleriyle ilgili son derece acımasız bir imaj yaratılarak okuyucu üzerinde duygusal bir etki bırakılmaya çalışılmıştır: “*Sherman Oaks'ta yaşayan 98 yaşındaki Kadoryan, Ermenilerin Türkler tarafından toplandığı 1915 yılına ait korkunç anıları hala hatırlıyor: “Bir bebek sürekli ağlıyordu. Bir Türk askeri bebeği*

Nisan 2005, s.174-175, “*Washington'da Ermeni Soykırımı İddialarıyla İlgili Gösteriler Yapıldı*”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 25 Nisan 2005, s.175-176, “*Ermeniler Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Toplu Katliamların 90. Yıldönümünü Andılar*”, **AP**, 25 Nisan 2005, s.176-177, “*Başkan George W. Bush'un Ermeni Anma Günü Nedeniyle Yaptığı Açıklama*”, **Beyaz Saray**, 25 Nisan 2005, s. 177-178, “*Ermeniler Katiyen ve Asla Unutmayacaklar*”, **Providence Journal**, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.178-179.

¹⁰⁵⁰ “*Ermenistan, Türkiye İle Önkoşul Olmadan Siyasi İlişki Kurmaya Hazır Olduğunu Yineledi*”, **AP**, 4 Mayıs 2005, s.30, “*ANCA, Başkan Bush'u Ermeni Soykırımı Konusunda Dürüstçe Konuşmaya Çağırıyor*”, **Asbarez**, 5 Mayıs 2005, s.30-31, “*Türkiye, Arjantinli Senatörlerin, Birinci Dünya Savaşı'nda Gerçekleşen Katliamı Ermeni Soykırımı Olarak Tanımalarını Protesto Etti*”, **AP**, s.31-32.

¹⁰⁵¹ “*Ermenistan'ın Acı Hatıraları*”, **The Washington Times**, 8 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32-33.

havaya attı ve bir diğeri de çocuğu süngüsüyle yakaladı.”¹⁰⁵² Ermeni Sorunu’yla ilgili olarak diasporanın lobi faaliyetlerinde Ermeni Kilisesi’nin de önemli rol üstlendiği bilinmektedir. Bu bağlamda basında Ermeni din adamlarının konuyla ilgili açıklamalarının yanısıra bazı ülkelere yönelik soykırım iddialarını tanıma çağrısında buldukları da görülmektedir. “*Kilikya cemaati (Lübnan Ermeni Kilisesi) Katolikosu I. Aram, Almanya Protestan Kilisesi Başkanına gönderdiği mektupta, “Ermeni halkının gasp edilmiş haklarına kavuşması için, Alman kiliselerini Ermeni soykırımının tanınmasına yönelik çabalara destek vermeye çağırırdı.*”¹⁰⁵³

Fethiye Çetin’in *Anneannem* adıyla yayınladığı kitabı Türkiye’nin yanısıra ABD basınında da yankı uyandırmıştır. Suzan Fraser, Çetin’in kitabındaki konuyla ilgili olarak Türkiye’de “bu tür olayların sayısının fazla olabileceğine” işaret etmiştir. Yine Türkiye’de basın özgürlüğünün olmadığı, Ermenistan’ın Türkiye’nin Ortak Tarih Komisyonu önerisini reddettiği ve ABD basınında 1915 olaylarıyla ilgili olarak Ermeni hatıralarına da yer verilmiştir.¹⁰⁵⁴

ABD basını Ermenileri konu alan haberlerde kendi ülkesi dışındaki yayınlara da yer vermiştir. Başbakan Erdoğan’ın mevkidaşı Koçaryan’a gönderdiği mektup, iki ülke arasında yürütülen gizli diplomasi, uluslararası kuruluşların sorunun çözümündeki rolü ve Azerbaycan, Ermenistan, Türkiye üçgeninde yaşanan gelişmeleri sıralamak mümkündür. Dahası, Ermeni araştırmalarıyla ilgili yapılan çalışmaların son yirmi yılda iyi bir mesafe kattığı ve Türkiye’nin tarihiyle yüzleşmesi gerektiği de konu edinilmiştir.¹⁰⁵⁵

¹⁰⁵² “*Banda Kaydedilen Trajik Anılar*”, **Los Angeles Times**, 9 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34-35.

¹⁰⁵³ “*Editöre Mektup*”, **Washington Times**, 10 Mayıs 2005, s.33, “*Katolikos I. Aram Alman Kilisesini Soykırımı Tanıma Çabalarını Desteklemeye Çağırıldı*”, **Asbarez**, 10 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33-35.

¹⁰⁵⁴ “*Türk Kadınının, Anneannesinin Ermeni Köklerini Keşfetmesi Tabuları Yıkan Bir Kitabın Yazılmasına Yol Açtı*”, **AP**, 29 Nisan 2005, s.84-85, “*Türk Mahkemesi Ermeni kökenli Gazeteciye Türklere Hakaret Suçlamasıyla Yargılamaya Başladı*”, **AP**, 29 Nisan 2005, s.85, “*Ermenistan, Türkiye’nin Ortak Tarih Komisyon Kurulması Önerisini Reddedti*”, **AP**, s.85-86, “*Haber Hikayeyi Tek Taraflı Verdi*”, **The Boston Globe**, 2 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85.

¹⁰⁵⁵ “*Barnier Bir Kez Daha AB Adayı Türkiye’nin Geçmişini Gündeme Getirdi*”, **Asbarez**, 13 Mayıs 2005, s.34, “*Gelecek Vaad Eden Bir Başlangıç Mı?*”, **The Washington Times**, 15 Mayıs 2005, s.34-36, “*Avrupa’nın En Eski Siyasi Kurumu Avrupa Konseyi Varşova Zirvesinde Rolünü Yeniden Tanımlamaya Çalışacak*”, **AP**, 15 Mayıs 2005, s.36, “*Ermeni, Azeri ve Türk Liderler Tartışmalı Bölge Konusunda Görüşmelerde Bulunuyorlar*”, **AP**, 16 Mayıs 2005, s. 37, “*Ermeni, Azeri ve Türk Liderler*

Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirilecek olan Ermeni Konferansı'nın iptal edilmesi de ABD'de geniş yankı bulan bir husus olmuştur. Konferansın hükümetin baskısıyla iptal edildiği, Ermenistan'ın Sorunu'nun çözümü noktasında AB'den Türkiye'ye baskı uygulamasını beklediği ve AB'nin de konferansın iptal edilmesi tepki ile karşıladığı dile getirilmiştir. Konferansın iptalinin Amerikan Ulusal Ermeni Komitesi tarafından, ifade özgürlüğüne darbe olarak değerlendirilmiştir. ABD basınında Ermeni meselesiyle ilginç bir gelişme de ABD'deki Ermeni lobisinin ABD'li işadamlarına soykırımın inkârının suç sayılması için baskı uygulamaları olmuştur. Parlamento kararlarının incelendiği bölümde belirtildiği üzere burada da yine Ermeniler tarafından soykırım iddialarını bireysel olarak kabul eden kişiler ödüllendirilmiştir. Bu durum ABD'nin Ermenistan büyükelçisi John M. Evans için de söz konusu olmuş ancak 1915 Olayları'nı soykırım olarak kabul ettiği için ödüllendirilmesi düşünülen Evans'ın geri adım atması üzerine bundan vazgeçilmiştir.

Birçok ülke için olduğu gibi Ermenistan için de, ABD bir tür hamî olarak görülmüştür. Bu nedenle Ermenistan yönetimi Türkiye ile sorunlarının çözümü konusunda ABD'den daha fazla aktif rol almasını isteyerek bir bakıma Rusya'dan giderek uzaklaştığını ortaya koymuştur. ABD basınında zaman zaman ilginç iddiaların ortaya atıldığı daha önce belirtilmişti. İşte bu iddialardan biri de, Türk Hükümeti'nin kamuoyunun sert tepkisinden çekindiği için resmi olarak soykırımı tanımadığı olmuştur. Bu iddiayı bir bakıma bir tür nabız yoklama olarak nitelendirmek mümkündür.

ABD'de Alman Parlamentosu'nun Ermeni tasarısını kabul etmesinin ifade özgürlüğü ve AB'ye üyelik için gerekli bir adım olduğuna işaret edilmiştir.¹⁰⁵⁶

Tartışmalı Bölge konusunda Görüşmelerde Bulunuyorlar", **AP**, 16 Mayıs 2005, s.37, "CSUN'da Ermeni Araştırmaları İlk Yirmi Yılında Büyük İlerleme Kaydetti", **Los Angeles Daily News**, 16 Mayıs 2005, s.38, "Erdoğan: Belgelere Dayanmayan Hiçbir Kulis Çalışmasına Önem Vermiyoruz", **AP**, 17 Mayıs 2005, s.38-39, "Türkiye Gerçeklerle Yüzleşmeli", **The Washington Times**, 18 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

¹⁰⁵⁶ "Türk Üniversiteleri, Hükümetin Baskısı Sonucu Ermeni Konferansını Erteledi", **AP**, s.56, "Ermenistan Dışişleri Bakanı, Türkiye'yi Geri Çevirirken AB'nin Türkiye'ye Baskı Yapacağını Umuyor", **AP**, 26 Mayıs 2005, s.56-57, "Türkiye Meclis Başkanı ABD'nin, 20. Yüzyıldaki Ölümleri Soykırım Olarak Tanımamasını İstedi", **AP**, 27 Mayıs 2005, s.57, "AB'den 'Ermeni Konferansı' Tepkisi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 28 Mayıs 2005, s.57-58, "Amerikan Ulusal Ermeni Komitesi Türkiye'nin İfade Özgürlüğü İle Alay Etmesini Eleştirdi... Ermeni Soykırımı Tartışması Bir Kez daha Susturuldu", **Asbarez**, 30 Mayıs 2005, "Ermenistan'ın Almanya Büyükelçisi: Federal Parlamento Erken Seçimlerden Önce Ermeni Soykırımını Tanıyacaktır", **Asbarez**, 1 Haziran 2005, s.58-59,

Ermenistan'da bir Türk öğrencinin doktora çalışması için birtakım eserleri Ermenistan dışına çıkarmak istemesi ve bunun sonucunda Ermenistan yönetimince tutuklanmasının Türkiye-Ermenistan arasında bir krize neden olması ABD basınına da yansımış ve konuyla ilgili olarak iki ülke arasında yaşanan sorunlar bu vesileyle tekrar gündeme taşınmıştır.¹⁰⁵⁷ ABD basınında Temmuz ayında üzerinde durulan bir diğer husus da İsviçre'nin soykırımın inkarını suç haline getiren yasayı onaylanmasının Türkiye ile ilişkilerde krize neden olduğu, Akdamar Kilisesi'nin restorasyonunun ise iki ülke ilişkilerinde yeni bir dönem başlatabileceği olmuştur.¹⁰⁵⁸

ABD basınında Guenter Levy tarafından 1915 Olayları'yla ilgili bir makale yayınlanmış, makalede konunun halen tartışmalı siyasi bir mesele olduğu, tarihin siyasi çıkarlar için kullanılmaması gerektiği ve Ermenilerin halen ileri sürdükleri

"Ermenilerin Ölümleri Hala Türkiye'de Sınırları Geriyor", **Chicago Tribune**, 4 Haziran 2005, s.59-60, *"Washington Metropolitan Ermeni Ulusal Komitesinden ABD'li İşadamlarına Çağrı: Soykırımı İnkarda Suç Ortaklığına Son Verin"*, **Asbarez**, 7 Haziran 2005, s.60, *"ABD Büyükelçisine Verilecek Ödül Geri Çekildi"*, **The Washington Post**, 9 Haziran 2005, s.61, *"Temsilciler Meclisi Soykırımı Tartışacak"*, **Los Angeles Daily News**, 9 Haziran 2005, s.62, *"Ermenistan Dışişleri Bakanı, ABD'nin, Ermenistan İle Türkiye Arasındaki Anlaşmazlığın Çözümünde Daha Aktif Rol Almasını İstiyor"*, **AP**, 11 Haziran 2005, s.62-63, *"Türk Halkı ve Soykırım Tartışması"*, **Los Angeles Times**, 12 Haziran 2005, s.63-64, *"Schiff, Kongreye Bir Soykırım Yasa Tasarısı Sundu"*, **Burbank Leader**, 15 Haziran 2005, s.64, *"Schiff, Radanovich, Knollenberg ve Pollone'den Ermeni Soykırımı İçin Yasa Tasarısı"*, **Asbarez**, 15 Haziran 2005, s.64-65, *"Alman Milletvekilleri, Ermeni Katliamı İle Yüzleşmesi İçin Türkiye'ye Baskı Uygulayacak"*, **AP**, 15 Haziran 2005, S.65, *"Türkiye Başbakanının Lübnan'a Gelişi Ermenilerce Protesto Edildi"*, **AP**, 16 Haziran 2005, s.65-66, *"Alman Parlamentosu, Türkiye'den Ermenilerin Öldürülmesi Olayını Yeniden İncelemesini İstedi"*, **AP**, 16 Haziran 2005, s.66, *"Alman Parlamentosu Ermeni Tasarısını Kabul Etti"*, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 17 Haziran 2005, s.66-68, *"Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi Erdoğan'ın Soykırım İnkâr Dalgasına Tepki Olarak 7 Maddelik Bir Eylem Planı Açıkladı"*, **Asbarez**, 17 Haziran 2005, s.68, *"Kongre Üyesi Adam Schiff Dışişlerinde İtibar Kazanıyor"*, **Los Angeles Times**, 20 Haziran 2005, s.69-70, *"Time Dergisinin Avrupa Baskısının Ermeni Soykırımını İnkâr Eden İlanını Dünya Çapında Protesto Kampanyası"*, **Asbarez**, 20 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70.

¹⁰⁵⁷ *"Akademisyenin Tutuklanması Diplomatik Tartışmayı Körükledi"*, **Chicago Tribune**, 23 Haziran 2005, s.34-35, *"New Jersey Eyaleti Ermeni Soykırımını Tanıdı"*, **Asbarez**, 24 Haziran 2005, s.35, *"AGİT Parlamenterler Asamblesi Toplantısı Washington'da Yapılıyor"*, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 28 Haziran 2005, s.35-36, *"Almanya'daki Türk Aydınları Büyükelçiliği Soykırımın Tanınması Konusunda Kuşatma Altına Alacak"*, **Asbarez**, s.36-37, *"Duke Üniversitesi'nin Bir Öğrencisi Ermenistan'da Üç Haftadır Gözaltında"*, **Winston-Salem Journal**, 13 Temmuz 2005, s.37-38, *"Ermeni Soykırımının Hollywood Bağlı"*, **Tallahassee Democrat**, 14 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-39.

¹⁰⁵⁸ *"Türkiye İsviçreli Politikacının Planlanan Ziyaretini Engelledi"*, **AP**, 5 Ağustos 2005, s.59, *"Dış Politika Gücü Eyalet Kanun Koyucularının Ellerinde"*, **Los Angeles Daily News**, 7 ağustos 2005, s.59-60, *"Glendale Ermenileri İçin Yeni Dönem"*, **Los Angeles Times**, 8 Ağustos 2005, s.60-61, *"Tarihi Ermeni Kilisesinin Restorasyonu Türk-Ermeni Uzlaşısı İçin Bir Umut"*, **AP**, 10 Ağustos 2005, s.61-62, *"Akademisyenler, Yektan Türkyılmaz'ın Serbest Bırakılması Çağrısında Bulunuyor"*, **The Herald Sun**, 13 Ağustos 2005, s.62-63, *"Türkiye'ye Bir Mesaj"*, **The Washington Times**, 14 Ağustos 2005, s.63, *"Türk Bilim Adamının Ermenistan'da Hapsedilmesi Tartışmalara ve Destekçilerinin Tepkisine Neden Oldu"*, **Chicago Tribune**, 16 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64.

tezlerde dönemin Türk rejimini kasten ölümlere neden olduğu gerekçesiyle suçlamaktan öteye gidemediğini ileri sürmüştür.¹⁰⁵⁹ Son derece önemli olan bu görüşler, başta ABD'deki Ermeniler olmak üzere birçok kesim tarafından rahatsızlıkla karşılanmıştır. ABD basını, Orhan Pamuk'un kullandığı ifadeler nedeniyle yargılanmasının ifade özgürlüğü nedeniyle kabul edilemez olduğunu, davanın AP tarafından da yakından takip edildiğini ve ABD Temsilciler Meclisi'nde 316 ve 195 sayılı kararlar görüşüldüğünü de gündeme taşımıştır. Bu kararlar Türk-Amerikan Konseyi başkanı tarafından sert bir dille eleştirilmiş olursa da, Türkiye'nin ABD'de tasarının siyasi gerekçelerle yasalaşmayacağını düşündüğü konu edinilmiştir.¹⁰⁶⁰

ABD basınında yer alan haberlerin büyük bir kısmında ABD senatosunda görüşülen tasarıya yer verilmesinde tasarıyla ilgili olarak ABD'de bir görüş ayrılığının olmasının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Her ne kadar Ermeni lobisi tarafından bu ayrılık bir tür siyasi çıkar olarak değerlendirilse de aslında ABD'de halen bazı kesimler konunun tarihi bir mesele olduğunu düşünmekte ve dolayısıyla Meclis ve Senato'da bu tür hususların gündeme gelmesinden rahatsızlık duymaktadır.

ABD basınında Eylül ayında da yine ABD'nin soykırımı kabul etmesinin ABD'nin "ilkeli liderliği" için gerekli olduğu, konunun ABD'de uluslararası bilim ve ABD ulusal arşivleri tarafından da kabul edildiği öne sürülmüştür. Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirilmesi planlanan konferansın iptal edilmesinin de

¹⁰⁵⁹ "Ermeni Soykırımına Yeniden Bir Bakış", **Middle East Quarterly**, 29 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-31.

¹⁰⁶⁰ "Türkiye Kitleli Ölümler Hakkındaki İfadelerinden Dolayı Romancıyı İtham Ediyor", **Los Angeles Times**, 01 Eylül 2005, s.31-32, "Türkiye'nin Tarih İle Savaşı", **Los Angeles Times**, 08 Eylül 2005, s.32-33, "Soykırım Yasa Tasarısı, ABD Temsilciler Meclisi Uluslar Arası İlişkiler Komitesi'nde Oylanacak", **Los Angeles Daily News**, 11 Eylül 2005, s.33, "Avrupa Parlamentosu Orhan Pamuk Davasını İzleyecek", **Asbarez**, 12 Eylül 2005, s.33-34, "Türkiye'nin Tarihle Mücadelesi", **Los Angeles Times**, 13 Eylül 2005, s. 34, "ABD Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi Ermeni Soykırımını Taniyan İki Tasarılı Kabul Etti", **AP**, 16 Eylül 2005, s.35, "Ermeni Soykırımı Etiketli Gerçek", **Los Angeles Daily News**, 16 Eylül 2005, s.35-36, "Brent Scowcroft, Ermeni Soykırımı Tasarısına Sert Eleştiri Getirdi", **Asbarez**, 17 Eylül 2005, s. 37-39, "ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Yardımcısı Adam Ereli'nin 16 Eylül Günkü Basın Brifinginde Sözde Ermeni Soykırımı ile İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar", 17 Eylül 2005, s.39, "Türkiye, ABD'nin Ermeni Soykırımı Tasarısının Yasalaşmasını Umut Ediyor", **AP**, 17 Eylül 2005, s.39, "Kararsız Türkiye" **Sacramento Bee**, 18 Eylül 2005, s.40-41, "Türkiyılmaz: Ermenilere Kızgın ve Kırgın Değilim", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 20 Eylül 2005, s.41-42, "Türkiye İle İlgili Hazırlıklar", **The Washington Times**, 20 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.43-44.

Türkiye ifade özgürlüğünün olmadığını kanıtı olarak değerlendiren haberlerde, Türk mahkemelerinin iptal kararında etkili olmasının Türkiye'nin demokratik bir ülke olmadığına işaret ettiğini ve bu konferansla Türkiye'de "inkar edilen" ve "tabu" olarak görülen meselenin artık konuşulmaya başlandığı dile getirilmiştir. Türkiye'de bunlar olurken, öte yandan bazı ABD'lilerin soykırım tasarısının Senato'da onaylanmasını bir hata olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁶¹

Tartışmalı başlayan 1915 Olayları'yla ilgili konferansın en sonunda gerçekleştirilmesi AB'ye üyelik yolunda Türkiye'nin hanesine olumlu bir adım olarak yansırken bazı ülke basınlarında ise bunun tam tersi olmuştur. ABD basınında özellikle Ermeniler tarafından konferansın gerçekleştirilmesinin, Türkiye'nin ilerleyen dönemlerde soykırımı tanyacağına dair atılan bir adım olarak değerlendirildiği öne sürülmüştür. ABD basınında yayınlanan bazı haberlerde dolaylı bir biçimde Türkiye'nin Avrupa ülkesi olmadığı için AB'ye üye olamayacağı da dile getirilmiştir. Bu anlamda Türkiye'de Hitler'in *Kavgam* kitabının satışının arttığı, Türkiye'de ABD ve Yahudi düşmanlığının yükseldiği, Kürtçe ve Ermenice olan bazı hayvanların bilimsel isimlerinin değiştirildiği ve Türkiye'nin Kıbrıs'ı işgal ettiği gibi gerekçelerle yapılan eleştirilerin ardından "Özetle Türkiye kesinlikle bir Avrupa

¹⁰⁶¹ "Türkiye'yi Savunmak", **The Washington Times**, 21 Eylül 2005, s.57, "Ermeni Soykırımı", **The Washington Times**, 22 Eylül 2005, s.57-58, "'Osmanlı Ermenileri' Konferansı... Erdoğan Mahkeme Kararını Eleştirdi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 23 Eylül 2005, s. 58-59, "Türk Mahkemesi Ermeni Konferansını Durdurdu", **AP**, 23 Eylül 2005, s.59-60, "Bir Türk Mahkemesi, Ermeni Katliamının ele Alınacağı Toplantıyı İptal Etti", **Los Angeles Times**, 23 Eylül 2005, s.60-61, "Türkler Atalarının Soykırım Yapım Yamadıklarının Konuşulmasına İzin Veriyor, Acı Veren Geçmişlerini Tartışıyorlar", **AP**, 24 Eylül 2005, s.61, "1915'te Ermenilerin Katledilmesi İle İlgili Konferans Yapılacak", **The New York Times**, 24 Eylül 2005, s.62, "Ermeni Forumu Türkiye'yi Galejana Getirdi", **Los Angeles Times**, 25 Eylül 2005, s. 62-64, "İstanbul'da İnkâr Duvarına Bir Gedik Açılıyor", **Washington Post**, 25 Eylül 2005, s.64-65, "Burton: Ermeni Tasarısının Komisyondan Geçmesi Hata", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 26 Eylül 2005, s.65-66, "Ermenilerin Toplu Katliamı Konusunda Türkiye'de Yapılan İlk Tartışma", **The Christian Science**, 26 Eylül 2005, s.67-68, "Tartışmalı Ermeni Konferansının Yankıları Sürüyor", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 27 Eylül 2005, s.68, "Ermeni Konferansı Üzerine Söyleşi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 28 Eylül 2005, s.68-69, "Başbakan Erdoğan Avrupa'nın Türkiye'nin Ermeni Soykırımını Tanıması Çağrısında Bulunan Kararını Reddetti", **AP**, 28 Eylül 2005, s.70, "AP'den Türkiye'ye: Ermeni Soykırımını Tanyın", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 29 Eylül 2005, s.70-71, "Türkiye'nin Tarihini Aydınlığa Kavuşturmak", **The Washington Post**, 01 Ekim 2005, s.71, "Duke Öğrencisi, Sıkıntılı Ermeni Deneyiminden Bahsetti", **The Herald Sun**, 2 Ekim 2005, s.71-72, "Ermenistan, AB'ye Katılım Müzakereleri Sırasında Türkiye'nin Ermeni Soykırımını Tanyacağını Ümit Ediyor", **AP**, 05 Ekim 2005, s.73, "Ermeni Asıllı Türk Gazeteci Türklüğü Küçük Düşürmekten Suçlu Bulundu", **AP**, 07 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-75.

ülkesi değildir”¹⁰⁶² ifadesi kullanılarak Türkiye’de ifade özgürlüğünün olmadığı belirtilmiştir.

Bilindiği üzere İsrail henüz soykırımı tanıyan ülkeler arasında yer alamamakla beraber zaman zaman Türkiye ile ilişkilerde bir gerginlik yaşandığında soykırımı tanıyacaklarını öne sürerek Türkiye’ye baskı uygulayan bir ülkedir. Bu bağlamda resmi düzeyde ülkede bir tanıma söz konusu olmasa da bazı din adamları veya bireysel girişimlerle İsrail’in resmi tutumundan farklı bir duruş sergilenmektedir. Buna örnek olarak İsrail Hahambaşı’nın Ermenistan ziyareti sırasında “soykırım kurbanlarını anarak” yaptığı basın açıklaması gösterilebilir: “*Kesinlikle soykırım terimini kullanacağım. Soykırım müzesinde gördüğümüz fotoğraflar ve belgeler bunu söylüyor. Ve müzede yürürken zor tuttuğumuz gözyaşları sahte değillerdi. Ermenilerin acısını kimse biz Yahudilerden daha iyi anlayamaz.*”¹⁰⁶³

ABD basınında Ermeni meselesiyle ilgili iptal edilen konferansa itiraz eden bir grup gazeteci hakkında “yargı sürecini etkilemeye çalışmak” ve “devletin yargı organlarını aşağılamak” suçlarından dolayı soruşturma açılması, Türkiye’de düşünce özgürlüğüne saygı gösterilmediği şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye’de son dönemlerde demokratikleşme yolunda önemli reformların gerçekleştirildiği ancak bu gelişmelerin bazı gruplar tarafından engellenmeye de çalışıldığına işaret edilmiştir. Türkiye’yi doğrudan eleştiren haberlerin yanısıra Türkiye’nin ne yapması gerektiği ya da nasıl davranması gerektiği konularında haberler yayınlanmıştır. Örneğin “Türk Hükümeti’nin Ermeni Soykırımını Kabul Etmesinin Zamanı Gelmiştir.”, “Devletin Soykırım Müfredat Kılavuzunda Sansür Olmamalı” ve “Türkiye Arşivlerini

¹⁰⁶² “Ermeni Hapishanesinden Tahliye Edilen Türk Akademisyen Şimdi ABD’de Çalışmalarını Yoğunlaştırdı”, **AP**, 17 Ekim 2005, s. 38, “Ermenilerin Türkiye’de Öldürülmelerine İlişkin Düşünceler ve Karşı Fikirler-I”, **Chirstian Science Monitor**, 21 Ekim 2005, s. 38-39, “Ermenilerin Türkiye’de Öldürülmelerine İlişkin Düşünceler ve Karşı Fikirler-II”, **Chirstian Science Monitor**, 21 Ekim 2005, s. 39, “Soykırım Mı Değil Mi?”, **AP**, 28 Ekim 2005, s. 40, “Belçika Mahkemesi Bölgesel Yetkiliyi Ermeni Soykırımını İnkâr Eden Etmekten Suçlu Buldu”, **Asbarez**, 12 Kasım 2005, s.40-41, “İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Türk Parlamentosunun, Tarihi Ermeni Soykırımı Geçersiz Kılma Çabalarını Reddedti”, **Asbarez**, 18 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 41-42.

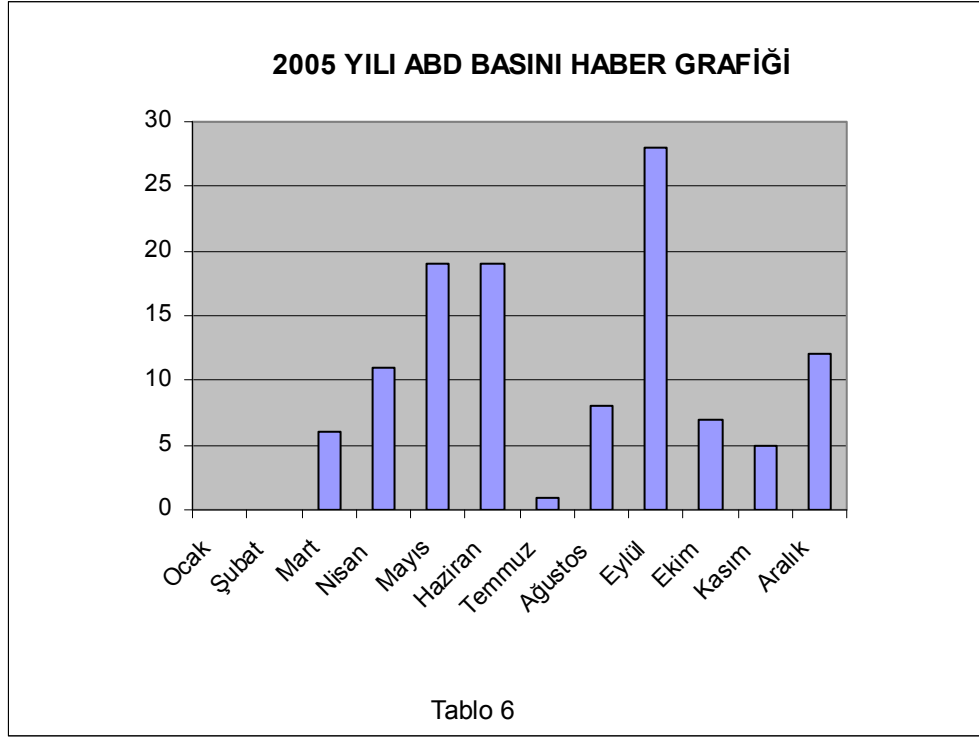
¹⁰⁶³ “İsrail’in Hahambaşı, Ermeni Soykırımı Kurbanlarını Andı”, **Asbarez**, 23 Kasım 2005, s. 19-21, 7 “Ermeni Soykırımına Dair Deliller Gerçek”, **The Boston Globe**, 29 Kasım 2005, s. 21, “Önde Gelen Beş Köşe Yazarı Hapis Cezası İle Karşı Karşıya”, **The New York Times**, 29 Kasım 2005, s.21-22, “Türkiye... Gazeteciler Eleştirel Yazıları Nedeniyle Suçlandılar”, **The Washington Times**, s. 22, “Beş Türk Gazeteci Hakkında Davaya Açıldı” **Radio Ferda**, 04 Aralık 2005, s.22, “Avrupa’ya Yakınlaşmaya Çalışan Türkiye’nin Ruhsal Arınma Çabası”, **The New York Times**, 04 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 23-24.

Açmalıdır”¹⁰⁶⁴ başlıklarını bu haberler kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Ayrıca ABD Ermenilerinin PBS’nin¹⁰⁶⁵ Ermeni sorunuyla ilgili yapacağı bir programda Türkiye’nin de görüşlerine yer vereceği gerekçesiyle PBS’yi protesto ederek “Biz kuvvetle inanıyoruz ki Ermeni soykırımını tartışmak Yahudi soykırımını tartışmaya benzer”¹⁰⁶⁶ görüşlerine de ABD basınında yer verilmiştir.

¹⁰⁶⁴ “İfade Özgürlüğü Ya Da Tarihi Özgürce Yeniden Yazma”, **Boston Globe**, 04. Aralık 2005, s. 25, 13 “Massachusetts ve Soykırım”, **Boston Globe**, 04 Aralık 2005, s. 25-26, “Türk Hükümetinin Ermeni Soykırımını Kabul Etmenin Zamanı Gelmiştir”, **The Boston Globe**, 11 Aralık 2005, s. 26-27, “Devletin Soykırım Müfredat Kılavuzunda Sansür Olmamalı”, **The Boston Globe**, 11 Aralık 2005, s.27-28, “Türkiye’nin McCharty Zamanı Mı?”, **Los Angeles Time**, 17 Aralık 2005, s. 28-29, “AB Yetkilisi, Türkiye’nin Yazarı Yargılaması Konusunda Uyarı Yayınıyor”, **The Boston Globe**, 17 Aralık 2005, s.29-31, “Evet, Soykırım”, **The Boston Globe**, 19 Aralık 2005, 19 “Dava İle Eski Yaralar Deşiliyor”, **Boston Globe**, 27 Aralık 2005, s. 41-42, “Avrupa Gerçek İnsan Haklarını Benimsemelidir”, **The Christian Science Monitor**, 29 Aralık 2005, s. 42-43, “Türkiye Arşivlerini Açmalı”, **The Boston Globe**, 29 Aralık 2005, s. 43, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 31.

¹⁰⁶⁵ Public Broadcasting Service, ABD’de ulusal çapta yayın yapan, bağımsız televizyon kanalıdır. Kanal devlet tarafından desteklenmektedir. Belsel ve tartışma programlarıyla ünlü bir kanaldır.

¹⁰⁶⁶ “Türkiye’ye Baskı” **The Boston Globe**, 3 Ocak 2006, s. 44, “Esas Sorun Soykırıma Nasıl Tepki Göstereceğimiz”, **The Boston Globe**, 04 Ocak 2006, s.44-45, “Türkiye’de Soykırım”, **Chicago Tribune**, 08 Ocak 2006, s. 45, “PBS’nin Ermeni Soykırımı Başlıklı Programı Protesto Gösterilerine Yol Açtı”, **Washington Post**, 08 Ocak 2006, s. 45-47, “Amerikan CBS Televizyonu 17 Nisan’da ‘Ermeni Soykırımı’ Adlı Bir Belgesel Yayınlayacak”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 24 Şubat 2006, s. 47-48, “Soykırım İnkarcısı Hapsedilmeli”, **The Washington Post**, 24 Şubat 2006, s. 48, “Türk Mahkemesi Ermeni Asıllı Türk Gazetecinin Mahkumiyet Kararını Bozdu”, **AP**, 24 Şubat 2006, s.49, “Ermeniler PBS’nin Panel Planı Üzerine Ateş Püskürdü”, **The New York Times**, 25 Şubat 2006, s. 49-50, “ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Adam Eril’in 24 Şubat 2006 Günlük Basın Brifinginde Kıbrıs ve Ermeni Sorunuyla İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar”, 26 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.50-52.

2005 diğer ülke basınlarında olduğu gibi ABD basınında da oldukça hareketli bir yıl olmuştur. Mart ayından itibaren başlayan yoğunluk tüm sene boyunca devam etmiştir. Ancak 2005’e sadece 24 Nisan anma etkinlikleri değil İsviçre’de soykırımın inkârını suç sayan yasa ve bu yasa çerçevesinde devam eden Perinçek davası, ABD Senatosunda görüşülen soykırım kararı ve iptal edilen konferans da damgasını vurmuştur.

ABD basınıyla ilgili 2006 yılına ait ilk kayıt, 4-23 Mart tarihlidir. PBS kanalının Ermeni meselesiyle ilgili yayımladığı belgeye ABD’deki birçok Ermeni grubu tarafından tepki gelmesinin ardından ülkedeki birçok kanalın belgeseli yayımlamama kararı aldığına işaret edilmiştir. Yine ABD’nin Ermenistan Büyükelçisi John Evans’ın 1915 Olayları’yla ilgili kullandığı ifadelerin görevinden istifa etmesine neden olduğu ve kullandığı ifadelerin kendi şahsi görüşü olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁷ “WGBH Soykırım İle İlgili Paneli Yayımlamayacak”, **Boston Globe**, 04 Mart 2006, s.41, “Öğretmenler Soykırım Konusunda Boşlukları Dolduracak”, **Chicago Tribune**, 08 Mart 2006, s. 4-42, “PBS’nin Çarpık Soykırım Tartışması”, **Los Angeles Time**, 10 Mart 2006, s.42-43, “Ermeni Soykırımı Hakkındaki Tarihi Yanlışlar”, **Los Angeles Time**, 13 Mart 2006, s. 43-44, “Türkiye’nin İmaj Sorunu”, **The Washington Times**, 14 Mart 2006, s.44-45, “İstanbul’da Türk- Ermeni İlişkileri Konferansı” **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 16 Mart 2006, s.45-46, “Berlin’deki Türk Yürüyüşü Olaysız

Ermeni sorunuyla ilgili yapılan değerlendirmeler sırasında dile getirilen hususlardan biri de Savaş yıllarında Ermenilerin Ruslarla ortak hareket ettikleri ve bu gerekçeyle tehcire tabi tutuldukları yönündedir. Bu bağlamda ABD basınında bu konuyla ilgili olarak Türklerin Savaş yıllarında Almanlarla işbirliği yapması kadar Ermenilerin de Ruslarla işbirliği yapmasının doğal bir davranış olduğu iddia edilmiştir.

ABD basınında Büyükelçi Evans'ın geri çağırılması ve PBS kanalının Ermeni iddialarıyla ilgili belgeseli yayınlamasının geniş yer tuttuğu ve hatta bazı haberlerde PBS'nin söz konusu belgeseli yayınlaması nedeniyle PBS'nin "soykırımı desteklediği" yönünde başlıklar attığı da görülmektedir.¹⁰⁶⁸

PBS kanalının belgesel yayınının ardından kanala yönelik eleştirilerin giderek arttığı, Amerikalı Ermenilerin Amerikalı siyasetçilere belgeselin kaldırılması konusunda baskı uyguladıkları, soykırım kelimesinin Ermeniler için vazgeçilmez olduğu ve her geçen gün soykırımı kabul edenlerin sayısının arttığı dile getirilmiştir. ABD Senatosunda Ermeni soykırımının tanınmasıyla ilgili olarak Ermeni lobisinin yanısıra farklı grupların da soykırımın tanınması yolunda baskı yaptığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Ermeni kökenli Amerikalılardan oluşan müzik grubu System of a Down da soykırımın tanınması konusunda kampanya başlatmıştır.¹⁰⁶⁹

Bitti", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 19 Mart 2006, s.46-47, "Soykırımı", **Los Angeles Time**, 22 Mart 2006, s.47-48, "ABD'nin Ermenistan Büyükelçisinin Konumu Şüpheli" **Los Angeles Daily News**, 22 Mart 2006, s.48-49, "Ermeni Soykırımı Mısır Tiyatrosunda Gösterilecek" **Los Angeles Time**, 23 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.49.

¹⁰⁶⁸ "Soykırımı Karşı Katliam Konusunda Bakış Açuları Farklılaşıyor", 26 Mart 2006, s.15-16, "Büyükelçi Ermenistan'dan Geri Mi Çağrılacak?", **The Washington Times**, 30 Mart 2006, s.16, "PBS Belgeseli, Tartışma Olsun Yada Olmasın Ermeni Soykırımını Gözler Önüne Seriyor", **The New York Times**, 30 Mart 2006, s.16-17, "PBS, 'Ermeni Soykırımı'nı Destekliyor", **The Boston Globe**, 18 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.18.

¹⁰⁶⁹ "Soykırım Öğretisine Destek Veren Ermeni Yandaşları Artıyor", **The Boston Globe**, 20 Nisan 2006, s.33, "Ermeni Eylemciler Diyalog Ortamını Baltalıyor", **Boston Globe**, 21 Nisan 2006, s.33-34, "Ermeniler Soykırım İfadesinden Taviz Vermez", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 25 Nisan 2006, s.34-35, "Ermeni Soykırımının İddialarının Yıldönümünde Dünyanın Çeşitli Ülkelerinde Etkinlikler Düzenlendi", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 25 Nisan 2006, s.35-36, "Türkiye En Nihayetinde Geçmişini Duyuyor", **The Boston Globe**, 25 Nisan 2006, s.36-37, "Eski Çek Cumhurbaşkanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermenileri Öldürmesini 'Soykırım' Olarak Adlandırdı", **AP**, 25 Nisan 2006, s.37, "Soykırım Konusunda Yasal Girişim", **Los Angeles Times**, 25 Nisan 2006, s.38-39, "System of a Down' Adlı Müzik Grubu, Kongre'ye Ermeni Soykırımı Tanınması Yönünde Baskı Yapıyor", **Los Angeles Time**, 28 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

ABD basınında Fransa'nın Türkiye aleyhinde almış olduğu kararın hemen ardından Türkiye'nin Fransa ve Kanada Büyükelçilerini çağırması konu edinilmiştir. Ancak burada şunu da belirtmekte fayda vardır ki, birçok ülkede tasarılar kabul edildikten sonra Türkiye'nin veya Dışişleri Bakanlığı'nın Büyükelçiyi geri çağırması veya tasarımı protesto eden bir açıklamadan öteye gidememesi, sorunun bir bakıma geçici bir çözümle ertelenmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sorunun başlangıcından itibaren daha kapsamlı tedbirler veya aktif bir lobi faaliyeti yürütülseydi sorunun bu noktaya gelmesi kısmen de olsa engellenebilirdi. Basında ayrıca Fransa'nın tasarımı kabul etmesinin ardından Türkiye'nin çok öfkelenildiği, Fransa'ya yönelik birtakım yaptırımlarda bulunacağı yönünde açıklamalarda bulunduğu ve Fransa'nın da Cezayir'de soykırım suçu işlediğine dair bir kararı çıkarmayı düşündüğü de ifade edilmiştir. Türkiye'nin diğer ülke kararlarında olduğu gibi Fransa'nın aldığı kararda da Fransa ve Kanada'daki büyükelçilerini geri çağırmasının yanısıra bu kez farklı olarak Fransız şirketlerden soykırımla ilgili yasa tasarısına karşı destek istediği buna karşın bir grup Ermeni ve Fransız'ın Türkiye'yi Fransız milletvekillerine şantaj yapmakla suçladığı görülmektedir.¹⁰⁷⁰

Basın haberlerine genel olarak bakıldığında ABD'de yaşayan Ermeniler ve bazı gruplar tarafından çoğunlukla Türkiye aleyhinde ABD gazetelerine ilanlar verilmiştir. Buna karşın Türkiye'nin tezlerini savunan ya da Türk görüşüne yer veren haber sayısı oldukça azdır. Bu konuya örnek olarak *The New York Times*'ta sık sık Ermeni görüşüne yer verilirken Türkiye'nin tezleriyle ilgili neredeyse sadece Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Nabi Şensoy'un mektubuna yer verildiği

¹⁰⁷⁰ “Türkiye, Fransa ve Kanada Büyükelçilerini İstişarelerde Bulunmak Üzere Ankara'ya Çağırıldı”, **AP**, 08 Mayıs 2006, s.48, “Türkiye Başbakanı Fransız Şirketlerinden Soykırımla İlgili Yasa Tasarısına Karşı Destek İstedi”, **AP**, 10 Mayıs 2010, s.48, “Fransızlar Türklerin Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısına Öfkeleri Karşısında Çok Dikkatli Olduklarını Söylediler”, **AP**, 10 Mayıs 2006, s.49, “Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı... Onur Öymen'in Paris Temasları”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 11 Mayıs 2006, s. 49-50, “Türkiye Türklerin Ermenileri Soykırımı Uğrattıklarını İddia Eden Müttefiklerine Karşı Çıkıyor” **AP**, 11 Mayıs 2006, s. 50-51, “Uzmanlar: Ermeni Soykırımı İddialarını İnkâra ceza Öngören Yasa Tasarısı Fransa Parlamentosunda Onaylanabilir”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 13 Mayıs 2006, s.51-52, “Ermeni-Fransız Grup Türkiye'yi Fransız Milletvekillerine Şantaj Yapmakla Suçladı”, **AP**, 16 Mayıs 2006, s.52-53, “Türkiye, Ermenistan ve İnkâr”, **The New York Times**, 16 Mayıs 2006, s.53, “Ankara Ermeni Soykırımı Kabul Etme Baskılarına Meydan Okuyor”, **The Washington Times**, 16 Mayıs 2006, s.54, “Ermeni Gazetesi Editörü, İstanbul'da Yeniden Yargılanmaya Başlandı”, **AP**, 16 Mayıs 2006, s.55, “Türk Milletvekili, Fransa'nın Cezayir'de Soykırım Suçu İşlediğine Dair Bir Kanun Teklifinde Bulundu”, **AP**, 18 Mayıs 2006, s.55-56, “Türkiye ve Ermenistan... Soykırım Deyin”, **The New York Times**, 21 Mayıs 2006, s.56, “Türkiye ve Ermenistan... Tarihin Bu Şekilde İnkârını Yeniden Gündeme Taşıyanlara Teşekkürler”, **The New York Times**, 21 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s56.

söylenbilir. Bunda ABD'deki Türklerin aktif olarak konuyla ilgili lobi faaliyetlerinde bulunmamasının yanısıra ABD basınının konuya yaklaşımının da önemli bir etkisi bulunmaktadır.

ABD'nin Ermenistan büyükelçisi John Evans'ın Ermeni iddialarıyla ilgili olarak kullandığı ifadelerden dolayı istifa etmesi Ermeni diasporası tarafından öfkeyle karşılanmıştır. ABD basınında Türkiye'nin iç ve dış gelişmeleri yakından takip edilmiştir. Ekümenik Patrik Bartholomes'un Ermeni Ortodoks Kilisesi lideri ile biraraya geldiği ve 1915 Olayları için soykırım ifadesini kullanmasının akabinde bir Türk avukatın dini lider hakkında suç duyurusunda bulunduğu haberleri bu durumu doğrulayan gelişmelerden olmuştur. Yine Elif Şafak Davası ve bu davanın Türkiye'nin AB'ye üyelik girişimlerini olumsuz etkileyeceği konuları da bu duruma örnek olarak verilebilir. ABD basınında Ermeni meselesiyle ilgili haberlere yer verilirken Türkiye'de ABD düşmanlığının giderek artmakta olduğu ve bundan endişe edildiği de dile getirilmiştir.¹⁰⁷¹

ABD'nin Ermenistan Büyükelçisi'nin Ermeni iddialarıyla ilgili olarak kullanmış olduğu ifadelerin ardından, yerine Richard Hoagland'ın atanmasını engellemeye çalıştıkları ve kendisinin soykırımı kullanmadan görevine başlamamasını bekledikleri görülmektedir. ABD basınında Şafak'ın yargılanmasının toplumda korku ve nefretin artmasına neden olduğu, benzer durumun Pamuk davasında da yaşandığına işaret edilmiştir. Ermenilerin ABD Senatosu'nda yeni Ermenistan Büyükelçisi Hoagland'ın soykırımı kabul etmeden atamasının yapılmaması yönündeki çalışmaları sonuç vermiş ve bu bir zafer olarak kutlanmıştır.

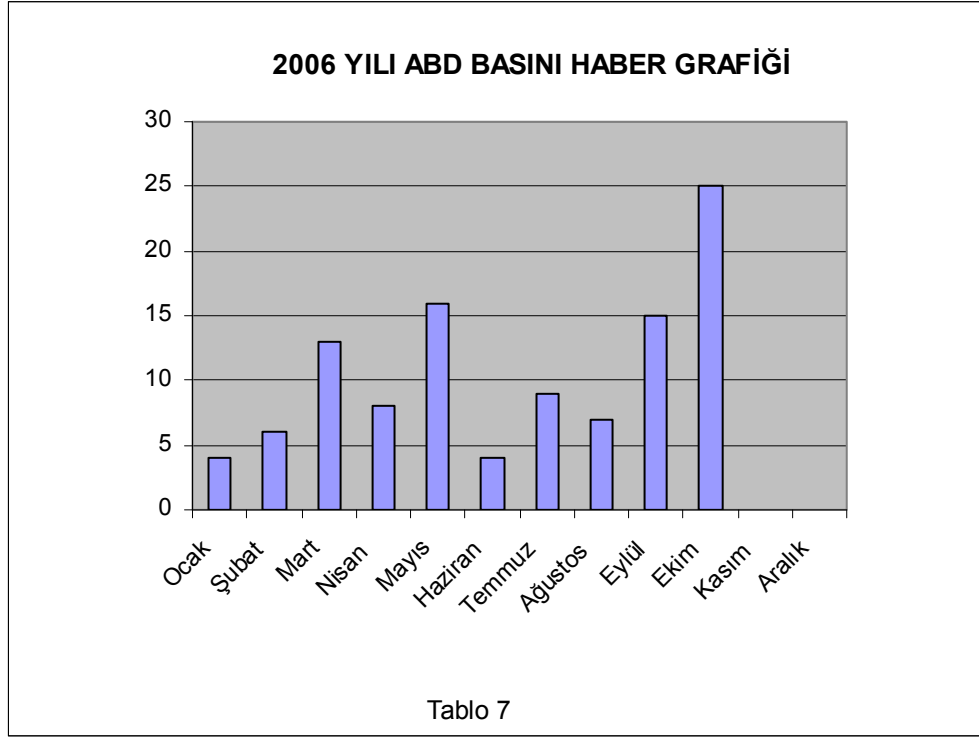
¹⁰⁷¹ “*Türkler ve Ermeniler*”, **The New York Times**, 24 Mayıs 2006, s.30, “*Soykırım Kurbanı*”, **The Washington Times**, 26 Mayıs 2006, s.30-31, “*Ermeni Soykırımı*”, **The New York Times**, 31 Mayıs 2006, s.31, “*Türkiye Ermenistan Görüşmeleri*”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 1 Haziran 2006, s.32, “*Ekümenik Patrik Bartholomeos, Ermeni Ortodoks Kilisesi Lideri İle Bir Araya Geldi*”, **AP**, 21 Haziran 2006, s.32, “*İstanbul'u Ziyaret Eden Ermeni Ortodoks Lider Türklerin Ermenilere Soykırım Yaptığını Belirtti*”, **AP**, 26 Mayıs 2006, s. 32-33, “*ABD'nin Ermenistan Büyükelçi Adayı, Osmanlı İmparatorluğunun 1915'teki Eylemine 'Soykırım' Demesi Taleplerini Geri Çevirdi*”, **AP**, 29 Haziran 2006, s.33, “*Türk Avukat, Ermeni Dini Lidere Karşı Suç Duyurusunda Bulundu*”, **AP**, 29 Haziran 2006, s.34, “*Türkler Arizona Üniversitesi Öğretim Üyesini Kitabı Nedeniyle Yargılıyor*”, **Arizona Daily Star**, 14 Temmuz 2006, s.34-35, “*Yazar, Roman Karakterinin Sözleri Nedeniyle Hapse Atılabilir*”, **The New York Sun**, 4 Temmuz 2006, s.35-36, “*Karalama Davaları Türkiye'nin AB Girişimine Zarar Verebilir*”, **Los Angeles Times**, 15 Temmuz 2006, s.36-37, “*Kem Sözden Kaçın*”, **The Los Angeles Times**, 16 Temmuz 2006, s.37-38, “*Türkiye'nin Amerikan Karşıtlığı*”, **Accuracy in Media**, 18 Temmuz 2006, s.38-40, “*Ermeni Gazeteci Hrant Dink Hakkında Yeni Bir Soruşturma Başlatıldı*”, **AP**, 18 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

ABD basınında sadece Ermenilerle ilgili değil Yunanlılar ve diğer etnik gruplarla ilgili haberlerin de çoğunlukla Türkiye aleyhinde olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Atatürk'le ilgili *Hellenic News of America* adlı internet sayfasında kullanılan ifadelerle bakıldığında, söz konusu olumsuz tutum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. “...Ermeniler Atatürk'ü, Ermeni soykırımındaki payı ile ve Jöntürk olarak tanımaktadırlar. Jöntürkler, Hitler'in meş'um SS birliklerinin öncüleriydiler. Yunanlılar ise Atatürk'ü, İzmir kasabı olarak ve Pontus Rum soykırımında üstlendiği rolle tanımaktadırlar. Kürtler de, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlara yol açan, 1924 yılında Kürtlere karşı başlatılan saldırılar nedeniyle Atatürk'ü tanımaktadırlar. 20. yüzyılda, çoğunluğu Atatürk'ün Türkiye'deki diktatörlük zamanında olmak üzere 2 milyon Hıristiyan, Türkler tarafından öldürülmüştür. Atatürk, kanlı bir diktatör olarak, Hitler ve Stalin'le aynı sıradadır...”¹⁰⁷²

ABD basınında da diğer ülke basınlarında olduğu gibi Türkiye'nin AB'ye üyeliği yolundaki çalışmalarının giderek yavaşladığı ve Türkiye'de milliyetçiliğin yükseldiği yönünde bir havanın hakim olduğu gözlenmektedir. Özellikle Pamuk ve Şafak davasıyla ilgili haberlerde bu konuya yer verilmesini de, bu nedene bağlamak mümkündür. Hatta bazı ABD'li gazetecilerin konuyla ilgili Türk yazarlarla röportajlar bile yaptığı görülmektedir. Buna karşın çok az da olsa Türk tarafının görüşüyle ilgili haberlere de rastlanır. Örneğin Hollanda'da bazı siyasi partilerin soykırımı kabul etmeyenleri aday listelerinden çıkardıklarıyla ilgili haberler bu bağlamda değerlendirilebilir.¹⁰⁷³

¹⁰⁷² “Ermeniler, Büyükelçi Adayı Hoagland'ın Soykırımı Kabul Etmesi ve Atamasının Ertelemesi İçin Çalışıyor”, **Los Angeles Daily News**, 25 Temmuz 2006, s.104-105, “Türkiye'nin Kendi Doğruları”, **Open Democracy**, 26 Temmuz 2006, s.105-107, “Türk Mahkemesi, Milliyetçilerin Orhan Pamuk'a Yönelik Tazminat Taleplerini Reddetti”, **AP**, 28 Temmuz 2006, s.107-108, “Soykırım Uyarısı”, **Washington Times**, 04 Ağustos 2006, s.108, “Doğruyu Söyle... Senato Yeni Ermenistan Büyükelçisinin Atamasını Durdurdu”, **The Fresno Bee**, 08 Ağustos 2006, s.108-109, “Türkiye, Atatürk ve Amerikan Siyaseti: Eleştirel Bir Değerlendirme ve Değişim İhtiyacı”, **Hellenic News of America**, 12 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s. 109-112.

¹⁰⁷³ “Yargılanan Yazarlar”, **The New York Times**, 13 Ağustos 2006, s.112-114, “Abraham Bodurgil”, **Washington Post**, 14 Ağustos 2006, s.114-115, “Azerbaycan'ın Jeopolitiği”, **UPI**, 22 Ağustos 2006, s.115-117, “Ermeniler Büyükelçinin Atamasını Engellemeye Çalışıyorlar”, **Boston Globe**, 31 Ağustos 2006, s.117-118, “Türkiye'de Lübnan'daki BM Barış Gücü Kimilerine Göre Osmanlı Dönemindeki İhtişama Geri Dönmek İçin Bir Fırsat, Kimilerine Göre De Tehlikeli Bir Gidişat”, **AP**, 02 Eylül 2006, s.118-119, “Türkiye'de AB Coşkusu Azalırken, Aşırı Milliyetçi Avukat Yandaş Kazanıyor”, **AP**, 05 Eylül 2006, s.120-121, “Dehşetin Korkunç Yürüyüşü”, **The Weekly Standard**, 07 Eylül 2006, s.121-122, “Ünlü Türk Romancı, Aşırı Milliyetçilerle Mücadelesini Anlattı”, **AP**, 07 Eylül 2006, s.112-123, “Amerikan Senatosu Richard Hoagland'ın Ermenistan'a

ABD basınında 2006 yılında, 2005 yılında olduğu gibi, Ermeni meselesiyle ilgili yaşanan önemli gelişmeler haberlerin sayısını doğrudan etkilemiştir. Bunlar arasında Orhan Pamuk ve Elif Şafak davası, Erivan'a büyükelçi atanması ve Fransa'nın kabul etmiş olduğu soykırımın inkârını suç sayan yasanın da etkili olduğu görülmektedir.

Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan tasarımı hazırlamasıyla birlikte Türkiye'nin Fransa'yı eleştirdiği, TBMM'nin konuyla ilgili bir grup milletvekilini Paris'e görüşmelerde bulunmak üzere gönderdiği, 2006 yılı haberleri arasında yer

Büyükelçi Olarak Atanmasına Onay Verdi", **AP**, 07 Eylül 2006, s.124, "İnsanlığa Yolculuk Yürüyüşü Soykırım Bilincini Artırmayı Amaçlıyor", **McCook Daliy Gazete**, 09 Eylül 2006, s.124-125, "Baskı Özgürlüğe Karşı", **Pittsburgh Tribune-Review**, 12 Eylül 2006, s.125-126, "Elif Şafak Davası İfade Özgürlüğü Konusunda Sınav Niteliğinde", **International Herald Tribune**, 14 Eylül 2006, s.126-127, "Türklüğe Hakaret", **Sunday Washington Times**, 18 Eylül 2006, s.127-128, "İstanbul'daki Mahkeme, Yazar Hakkında Türk Kimliğine Hakareten Beraat Kararı Verdi", **The New York Times**, 22 Eylül 2006, s.128-129, "Yargılanan Yazarlar", **Washington Post**, 24 Eylül 2006, s.129-131, "Ermenistan Cumhurbaşkanı Koçaryan: Dağlık Karabağ'ın Uluslararası Tanınması Ermenistan'ın 'Bir Numaralı' Görevidir", **AP**, 18 Eylül 2006, s.131, "Üçüncü Ermenistan-Diaspora-Tüm Ermeniler Forumu Erivan'da Başladı", **Panarmenian Net**, 19 Eylül 2006, s.131-132, "Türk Hükümeti, AB'nin Desteklediği Azınlık Okullarıyla İlgili Yasayı Onayladı", **AP**, 27 Eylül 2006, s.132-133, "Hollanda... Siyasi Partiler Soykırımı Reddeden Türk Adayları Listeden Çıkardı", **AP**, 27 Eylül 2006, s.133, "Avrupa Parlamentosu Katılım Müzakerelerinde İlerleme Kaydedile Bilmesi İçin Türkiye'de Daha Çok Reforma İhtiyaç Olduğunu Kaydediyor", 28 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.134.

almaktadır. Yine Türkiye’de basın özgürlüğü üzerinde ciddi baskıların olduğu iddia edilmektedir. ABD basınında her ne kadar daha çok soykırımı kabul eden ülkelerle ilgili haberlere yer verilse de, zaman zaman soykırımı kabul etmeyen ülkelerin tutumuyla ilgili konulara da değinilmiştir. Örneğin, Romanya Cumhurbaşkanı Traian Basescu’nun soykırımı resmen tanımadığına işaret edilirken, Basescu’nun bu tutumunun altında Türkiye ile ilişkilerini bozmak istememesinin yattığı ileri sürülmüştür. ABD, Türkiye’nin Fransa’daki yasayla ilgili olarak AB’den de destek istediğini AB’nin de bu konuda Fransa’yı uyardığına da dikkat çekmiştir. Ancak AB’nin uyarısının bir işe yaramadığı, Türkiye’nin ve AB’nin tüm girişimlerine rağmen Fransa’nın soykırımın inkârını suç sayan yasayı kabul ettiği görülmektedir.¹⁰⁷⁴

Tasarının kabul edilmesiyle beraber Fransız kamuoyunda oluşan kaygılar da ABD basınına yansımıştır. Özellikle Türkiye ile ekonomik ilişkilerin yasadan dolayı büyük zarar görebileceği, öte yandan TBMM’de Fransa’nın Cezayir’de soykırım işlediği yönünde bir karar alma yolundaki girişimlerin Cumhurbaşkanı Gül tarafından “Türkiye, Fransa’nın Hatasına Düşmeyecek” ifadeleri ile rafa kaldırıldığı da anlaşılmaktadır. Fransa’nın kararının Finlandiya tarafından da “saçma” olarak yorumlandığı, söz konusu kararla Fransa’nın aslında kendi ilkeleri ile de ters düştüğü

¹⁰⁷⁴ “Türkiye, Chirac’ın, Ermenilerin Toplu Ölümünün Soykırım Olarak Kabul Edilmesi Çağrısını Eleştirdi”, **AP**, 3 Ekim 2007, s.83, “TBMM’den Bir Grup Milletvekili Paris’te Ermeni Soykırımı İnkâr Yasa Tasarısıyla İlgili Temaslarını Tamamladı”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 5 Ekim 2007, s.84-85-86, “Rumen Lider Ermeni Soykırımını Tamamladı”, **Armenialiberty.Org**, 5 Ekim 2007, s.86-87, “Türkiye AB’den Fransa’da Ermeni Soykırımı Konusunda Yapılacak Oylamanın Engellenmesi İçin Yardım İstediyi”, **AP**, 9 Ekim 2007, s.87-88, “AB Fransa’yı Uyardı”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 10 Ekim 2007, s.88, “Türkiye Başbakanı Soykırım Yaftasına Karşı Savaş Sözü Verdi”, **AP**, 10 Ekim 2007, s.89, “Ermeni Soykırımını İnkâr Edenleri Cezalandırarak Olan Yasa Teklifinin Görüşülmesi Öncesi Paris’te Temaslar Yoğunlaştı”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 11 Ekim 2007, s.89-90, “Türk Milletvekilleri Cezayir Soykırımının Tanınmasına Yönelik Yasa Tekliflerini Tartıştı”, **AP**, 11 Ekim 2007, s.90-91, “Fransız Parlamenterler, Ermeni Soykırımının İnkârını Suç Sayan Tasarıyı Onayladı”, **AP**, 12 Ekim 2007, s.91-92, “Avrupa Birliği Fransız Yasasını Kınadı”, **AP**, 13 Ekim 2007, s.92-93, “Fransız Yasa Teklifi Türkiye’nin AB Üyeliğini Zorlaştırdı”, **The Christian Science Monitor**, 13 Ekim 2007, s.93-94, “Fransız Milletvekilleri Ermeni Soykırımının İnkârını Yasakladı”, **Voice of America**, 14 Ekim 2007, s.94-95, “Sanat ve Siyasette Yaşanan Gelişmeler, Türkiye’nin Avrupa İle Arasında Düğüm Olmuş Bağları Yansıtıyor”, 15 Ekim 2007, s.95-96, “Fransa Ermeni Soykırımının İnkârını Cezalandırarak Yasayı Kabul Etti”, **The New York Times**, 14 Ekim 2007, s.96-97, “Sanat ve Siyasette Yaşanan Gelişmeler, Türkiye’nin Avrupa İle Arasında Düğüm Olmuş Bağları Yansıtıyor”, **Washington Post**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.97-98.

ve kararın bazı Fransız aydınlar tarafından özgürlüğe darbe olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁷⁵

2007 yılında bu konu ABD basınında giderek daha fazla yer almaya başlamış ve ülkenin iç politikasında tartışmalara neden olmuştur. Özellikle Ermenistan'a büyükelçi atanması hususunda yaşanan gelişmeler ülkeyi adeta ikiye bölmüş, başta ABD Dışişleri Bakanlığı olmak üzere resmi kuruluşların Türkiye'nin yanında yer alırken basın ise yayınladığı haberlerle daha ziyade Ermenileri desteklemiştir. Dink cinayetiyle ilgili olarak da ABD basınında geniş yer alan haberlerde Dink'in ölümünün Türkiye'de milliyetçiliği körüklediği ve Türk Hükümeti'nin Dink'in katlinden sorumlu olduğu, ABD'de yeniden kongreye bir tasarı sunulduğu basına yansımıştır. Dink'in ölümünün Türkiye'yi dünya çapında zor durumda bıraktığı ve cenazeye katılan binlerce kişinin Türkiye'de gerçeğin nasıl sansürlendiğine işaret ettiğine de vurgu yapılmıştır.¹⁰⁷⁶

¹⁰⁷⁵ “Fransa'nın ‘Soykırım’ Yasası Türkiye İle Olan Ticari Bağlarda Kaygıya Neden Oluyor”, **The Wall Street Journal**, 15 Ekim 2006, s.54, “Türkiye-AB Troyka Toplantısı Lüksemburg’da Yapılıyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 16 Ekim 2006, s.54-55, “Fransa’nın Kabul Ettiği Ermeni Yasası TBMM Ele Alınıyor”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 16 Ekim 2006, s.55-56, “Abdullah Gül: Türkiye, Fransa’nın Haftasına Düşmeyecek” **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 17 Ekim 2006, s.56, “Finlandiya Dışişleri Bakanına Göre Ermeni Soykırım Yasası ‘Saçma’”, **Virtual Finland**, 17 Ekim 2006, s.57, “Türkiye’nin Siyasi Geleceği”, **The Washington Times**, 17 Ekim 2006, s.57-58, “Fransız Milletvekilleri, Ermeni Soykırımını Reddetmeyi Yasaklayarak, Kendi İlkelerine Zarar Veriyor”, **Houston Chronicle**, 17 Ekim 2006, s.58-59, “Fransa İnkarda”, **The New York Times**, 17 Ekim 2006, s.59, “Tartışmak Gerek”, **The Washington Times**, 18 Ekim 2006, s.60-61, “Türk Meclisi Fransa’nın Ermeni Tasarısını Ağır Bir Dille Eleştirdi”, **AP**, 18 Ekim 2006, s.61, “Kendi İşine Bak Fransa”, **International Herald Tribune**, 20 Ekim 2006, s.61-62, “Fransız Falsosu Yasa Avrupa-Türkiye İlişkilerini Zora Sokabilir”, **Sacramento Bee**, 21 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.63.

¹⁰⁷⁶ “Ermeni Soykırımı Sorunu ABD İç Politikasında Tartışma Yaratıyor”, **Los Angeles Times**, 07 Ocak 2007, s.54-55, “Beyaz Saray, Tartışmalı Bürokrati Bir Kez Daha Ermenistan Büyükelçiliğine Aday Gösterdiğini Açıkladı”, **AP**, 10 Ocak 2007, s.55-56, “Farklılıkların Yaşandığı Vadide Dış Politika Yerel Bir Konu”, **Fresno Bee**, 16 Ocak 2007, s.56-57, “Nicholas Burns: Türkiye’nin Yanındayız”, **Amerika’nın Sesi Radyosu**, 19 Ocak 2007, s.57-58, “Öfkelerini Dile Getiriyor”, **Washington Post**, 21 Ocak 2007, s.58-59, “Son Kurban... Ermeni Gazetecinin Öldürülmesi Soykırım Konusunu Gündeme Taşıyor”, **Fresno Bee**, 25 Ocak 2007, s.59, “Ermeni Yetkilileri Türkiye’ye, Diplomatik İlişki Kurulması Çağrısında Bulundu”, **Radio Europe/Radio Liberty**, 25 Ocak 2007, s.60, “Ermeniler Bir Kahramana Elveda Dedi”, **Los Angeles Times**, 25 Ocak 2007, s.60-61, “Gazetecinin Öldürülmesi Gözleri Türk Milliyetçiliğine Çevirdi”, **Times**, 25 Ocak 2007, s.61-62, “Türkiye’de Cinayet ve Paranoya”, **The Boston Globe**, 26 Ocak 2007, s.62-63, “Seslerini Duyurduk”, **Washington Post**, 26 Ocak 2007, s.63, “İstanbul’da Bir Ölüm”, **Hartford Courant**, 27 Ocak 2007, s.63-64, “Gazetecinin Katli Türkiye’nin Geçmişine Sert Bir Işık Tutuyor”, 27 Ocak 2007, s.64, “Türk Hükümeti, En Azından Kısmen Hrant Dink’in Katlinden Sorumludur”, **The Boston Globe**, 27 Ocak 2007, s.64, “Türkiye Ermenistan’a El Uzatıyor”, **Los Angeles Times**, 28 Ocak 2007, s.65, “Ermeni Musevileri Soykırım Tasarısını Memnuniyetle Karşıladi”, **Jewish Telegraphic Agency**, 31 Ocak 2007, s.65, “Bir Aile Delilik Dönemini Yaşadı”, **The Christian Science Monitor**, 31 Ocak 2007, s.66,

ABD Senatosu'na sunulan tasarinin Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkileyeceği, ABD'deki bir çok Ermeni kökenli müzik grubundan farklı olarak System of Down adlı müzik grubunun soykırım konusuyla ilgilendiği ve ABD Senatosu'na sunulan tasarı karşısında Türkiye'nin duymuş olduğu rahatsızlık ifade edilirken belki de ilk kez ABD'deki Musevi cemaatinin Türkiye ile ilgili son derece eleştirel bir haberine de yer verilmiştir. Haberde özetle, Türkiye'nin ABD Senatosu'ndaki kararın onaylanmaması için kendilerinden destek isterken İsrail ile iyi ilişkilerini ve Almanların kendilerine uyguladıkları soykırımın tek olma özelliğini öne sürmesinin kendilerini rahatsız ettiğini ve bunu "Türkiye'nin Münasebetsizliği" olarak tanımladıkları ifade edilmiştir. Söz konusu tarihlerde basında ayrıca Dink cinayetinin ardından Türkiye'de yazarlara yönelik milliyetçi kesimlerden ciddi bir baskı uygulanmaya başlandığı ve bunun entelektüel kesim tarafından uzun zamandan beri dile getirildiğine işaret edilmiştir.¹⁰⁷⁷

"*Bush Yönetimi Ermeni Tasarısına Karşı*" **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 1 Şubat 2007, s.66-67, "*Ermeni Soykırım Tasarısı Yeniden Sunuldu*", **Fresno Bee**, 2 Şubat 2007, s.67-68, "*Tasarıya Karşı Çalışacağız*" **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 2 Şubat 2007, s.68-69, "*Soykırım Kararı İçin Yeni Umut*", **Los Angeles Times**, 4 Şubat 2007, s.69-70, "*Şensoy: Ermeni Soykırım Tasarısı Kabul Edilirse, Türk-Amerikan İlişkileri Olumsuz Etkilenir*", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 5 Şubat 2007, s.70-71, "*Tarлакuşu Çiftliği*", **The New York Times**, 5 Şubat 2007, s.71-72, "*Soykırımı Konu Alan Rock Grubu ve Belgesel*", **The Boston Globe**, 3 Şubat 2007, s.72-73, "*Türkiye, Hrant Dink'in Öldürülmesinin Ardından Dünya Jürisinin Karşısında*", **Washington Times**, 5 Şubat 2007, s.73-75, "*Bush Yönetimi Türkiye'ye, Soykırım Yasa Tasarısına Muhalefeti Konusunda Teminat Verecek*", **AP**, 6 Şubat 2007, s.75-76, "*Hrant Dink Gerçeği Savunmakta Artık Yalnız Değil*", **The Christian Science Monitor**, 6 Şubat 2007, s.76-77, "*Gül: PKK Konusunda Beklentilerimizi Karşılıyacak Bazı Gelişmeler Olabilir*", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 7 Şubat 2007, s.77-78, "*ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack'ın 6 Şubat 2007 Günkü Basın Brifinginde Türkiye, Kıbrıs ve Gül'ün Ziyareti İle İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar*", 07 Şubat 2007, s.78-79, "*Dışişleri Bakanı Gül: Kongreden Soykırım Kararının Çıkması İlişkileri Bozar*", **AP**, 7 Şubat 2007, s.79-80, "*Türkiye Ermenistan İle Fırsatı Kaçırdı*" **Los Angeles Times**, 7 Şubat 2007, s.80-81, "*Abdullah Gül Kongre Üyeleriyle Görüştü*", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 8 Şubat 2007, s.81, "*ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack'ın 7 Şubat Günkü Basın Brifinginde Türkiye İle İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar*", 8 Şubat 2007, s.82, "*Türkiye Dışişleri Bakanı, AB'nin Türkiye'nin Üyeliğini Onaylayacağını Söyledi*", **AP**, 8 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.82-83.

¹⁰⁷⁷ "Türkiye'nin Hakaret ile İlgili Yasası Türklüğe Hakarettir", San Antonio Express-News, 9 Şubat 2007, s.80, "Gül, Türkiye'nin Kaygılarını Dile Getirdi", Amerika'nın Sesi Radyosu, 9 Şubat 2007, s.80-81, "Türkiye Dışişleri Bakanı: Ermeni Karar Tasarısının Geçmesi Türkiye-ABD İlişkilerini Zedeleyecektir", **AP**, 11 Şubat 2007, s.81, "Egzotik İstanbul, Ermeni Soykırımını İnkârda", **Charleston Gazetta**, 11 Şubat 2007, s.81-82, "Diğer Rockçuların Aksine, System of a Down Soykırım Eğiliyor", **Chicago Tribune**, 13 Şubat 2007, s.83, "Kayıtları Düzeltmek", **Daily South Town**, 13 Şubat 2007, s.83-84, "Washington'da 'Türkiye 2007' Toplantısı", 14 Şubat 2007, s.84-86, "Vural Cengiz: Asıl Sorumluluk Amerika'da Yaşayan Türklere", **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 20 Şubat 2007, s.86-87, "Pelosi'nin Türkiye'ye Karşı Ucuz Politikaları", **The Washington Times**, 20 Şubat 2007, s. 87-88, "Ermeni Soykırımını Budalalığı", **The Washington Times**, 22 Şubat 2007, s.88-89, "Ankara'nın Çağrılarına Rağmen Grupların Suskunluğu Sürüyor", 24 Şubat 2007, s.89-91, "Diaspora Ermenistan'ın Gelişmesindeki Zorlu Yolda Ermenistan'a Destek Olmalı", **Yerkir**, 27 Şubat 2007,

2007 yılı haberlerinde öne çıkan bir konu da, Ermeni soykırımı iddialarının Arjantin'deki devlet okullarında zorunlu ders olarak okutulmaya başlanması olmuştur. ABD'de deki bir Yahudi kuruluşu olan ADL'nin¹⁰⁷⁸ 1915 Olayları'nı soykırım olarak kabul ettiği ancak bir süre sonra söz konusu açıklamalarından geri adım attıkları, Başbakan'ın konuyla ilgili olarak Yahudi Cemaati temsilcileriyle biraraya geldiği ve ABD Temsilciler Meclisi'nde Ermeni iddialarıyla ilgili bir oylamanın yapılacağı haberlerine yer verilmiştir.¹⁰⁷⁹ 2007 yılına ait son arşiv belgesinde ise, Bush yönetimi gibi ABD'nin eski Dışişleri Bakanlarının da Ermeni tasarısı oylamasına karşı oldukları konu edinilmiştir. Tasarıyla ilgili Türk tarafında ise TBMM başkanının, tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini açıkladığı ve Türkiye'de çeşitli kesimler tarafından da tasarının protesto edildiği vurgulanmıştır. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen tasarı kabul edilmiş ve İsrail yönetimi konuyla ilgili olarak soykırım tartışmalarının kendilerini endişelendirdiği öne sürülmüştür. Öte yandan ABD basınında tasarının geçmesi bazı kesimler tarafından Beyaz Saray'ın güçsüzlüğü olarak yorumlanmıştır. Tasarının Dış İlişkiler

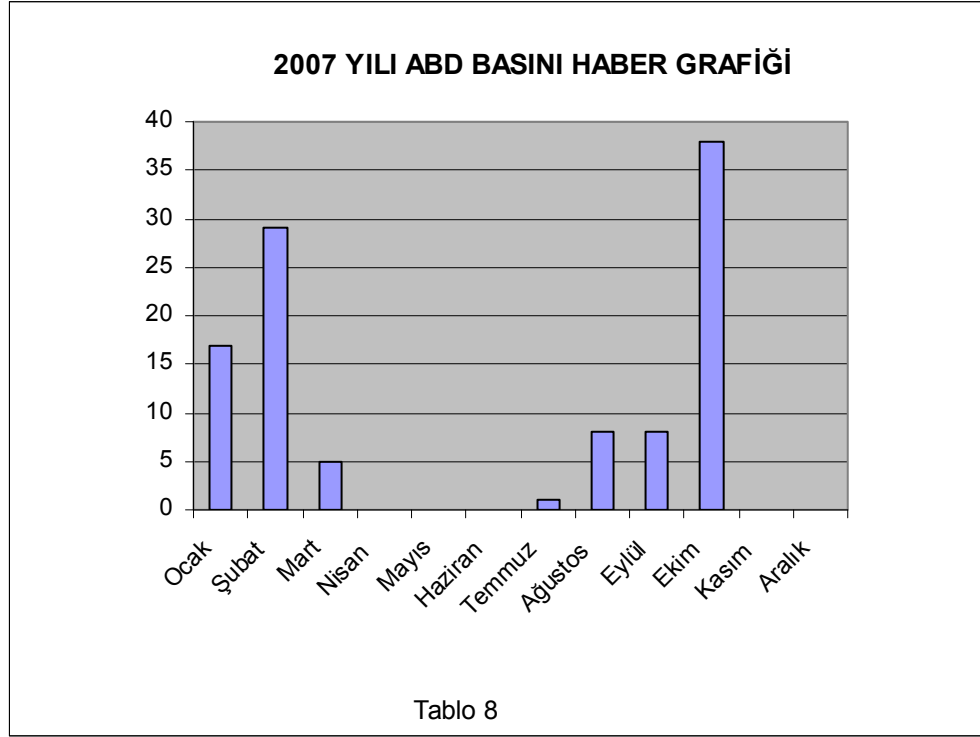
s.91-92, "Glendale'deki Ermeni Kilisesi Iraklı Hıristiyanlar İçin Umut Kaynağı", Los Angeles Times, 1 Mart 2007, s.92-93, "Ermeni Soykırım Yasa Tasarısı: Türkiye'nin Münasebetsizliği", The Jewish Press, 1 Mart 2007, s.93-94, "Türk Yazarlar Arkalarını Koluyollar", Los Angeles Times, 1 Mart 2007, s.94-95, "Ermeni Meselesi", Boston Globe, 4 Mart 2007, s.95, "Temsilciler Meclisinin Osmanlı Gündemi", Washington Post, 5 Mart 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.95-97.

¹⁰⁷⁸ İngilizce adı Anti-Defamation League olan İftira ve Karalama ile Mücadele Birliği diğer adıyla ADL, 1913 yılında B'nai B'rith örgütü tarafından ABD'de kurulmuştur.

¹⁰⁷⁹ "Soykırım Tarihi, Buenos Aires'teki Devlet Okullarında Zorunlu Ders oldu", Yerikir, 17 Temmuz 2007, s.35, "Seçimler Demokratik", Amerika'nın Sesi Radyosu, 1 Ağustos 2007, s.35-36, "İnkâr Edilmeyecek Bir Soykırım", Boston Globe, 3 Ağustos 2007, s.36-37, "Türkiye İle Yaşanan Gerilimi Yatıştırma Çabasındaki ABD Engellerle Karşı Karşıya", AP, 7 Ağustos 2007, s.37-38, "Amerikalı Politikacılar Bölgesel Politika Alışkanlığından Kurtulmalı", Amerika'nın Sesi Radyosu, 9 Ağustos 2007, s.38-39, "ABD Merkezli Yahudi Grubun Bölgesel Yöneticisi, Ermeni Katliamı ile İlgili Yorumları Nedeniyle Kovuldu", AP, 19 Ağustos 2007, s.40, "ABD'deki Yahudi Kuruluşu ADL Fikir Değiştirerek Ermeni Katliamlarını 'Soykırım' Olarak Niteledi", AP, 22 Ağustos 2007, s.40-41, "ADL, Yanlış Adımı Geri Aldı", Amerika'nın Sesi Radyosu, 25 Ağustos 2007, s.41, "İnkâr ve İftirayla Mücadele Birliği (ADL) Bölge Müdürünü Yeniden İşe Aldı", AP, 28 Ağustos 2007, s.42, "Ermeni Soykırımı Tartışması Kapandı mı Kapanmadı mı?", The Boston Globe, 2 Eylül 2007, s.42-43, "Gruplar Ermeni Soykırım Tasarısını Destekliyorlar", Jewish Telegraphic Agency, 7 Eylül 2007, s.43-44, "Fiyakalı Soykırım Masalı", Washington Times, 7 Eylül 2007, s.44-45, "Belmont Panelinde Yönetim Kurulundan Bir An Evvel ADL Programından Çıkılması İstendi", The Boston Globe, 7 Eylül 2007, s.45-46, "ABD'deki Türk Lobisi, Ermeni ve Kürt Konularında Çabalarını Artırıyor", Panarmenian Network, 19 Eylül 2007, s.46, "Newton Şehri, ADL'nin 'Nefrete Yer Yok' Adlı Programından Çekildi", The Boston Globe, 19 Eylül 2007, s.47-48, "ABD Dışişleri Eski Bakanları Ermeni Soykırım Tasarısına Karşı Çıktılar", Panarmenian Net, 28 Eylül 2007, s.48, "Erdoğan ABD Yahudi Cemaatinin Temsilcileriyle Bir Araya Geldi", Asbarez, 28 Eylül 2007, s.49, "Türk Genci, Ermeni Kökenli Gazeteciyi Öldürmekten Pişman", AP, 2 Ekim 2007, s.49-50, "ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısına Dair Oylama Yapacak", AP, 2 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.50.

Komisyonu'nda onaylanmasının ardından Temsilciler Meclisi Genel Kurulun'a getirilmesiyle ilgili haberlerin yer aldığı ABD basınında bu kez iki ülke ilişkilerinin çok daha zora gireceğine dikkat çekilmiştir.¹⁰⁸⁰

¹⁰⁸⁰ “Ermeni Tasarısı Oylanacak”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 3 Ekim 2007, s.83, “Dışişleri Bakanlarının, Ermeni Soykırımı Tasarısına Meydan Okuması”, **Defacto**, 3 Ekim 2007, s.83, “Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Kabul Edilmesi Bekleniyor”, **Boston Globe**, 4 Ekim 2007, s.84-85, “Bernard Kouchner Ankara'ya Geliyor”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 5 Ekim 2007, s.85-86, “Bush Türkiye Başbakanına, Kongrenin Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısına Karşı Olduğunu Söyledi”, **AP**, 5 Ekim 2007, s.86, “Tasarı, Ermenilerin Öldürülmesine ‘Soykırım’ Diyor”, **Fresno Bee**, 6 Ekim 2007, s.86-87, “Türkiye ve Bush Yönetimi, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Kongreden Geçmesini Engellemek İçin Çabalıyor”, **AP**, 6 Ekim 2007, s.87-88, “Bush, Türkiye Başbakanına Kongre'deki Ermeni Soykırımı Tasarısına Karşı Olduğunu Yineledi”, **International Herald Tribune**, 6 Ekim 2007, s.88, “TBMM Başkanı, ABD Temsilciler Meclisi Başkanı'nın Uyardı: Ermeni Soykırımı Tasarısı İki Ülke İlişkilerini Zedeler”, **AP**, 7 Ekim 2007, s.88-89, “Ankara'da Gözler ABD Kongresinde”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 8 Ekim 2007, s.89, “Türkiye Soykırım Oylamasıyla Savaşıyor”, **Miami Herald**, 10 Ekim 2007, s.90, “Sorumsuzluktan Daha Kötü”, **Washington Post**, 10 Ekim 2007, s.91, “Türk-Amerikan Dernekleri Asamblesi Başkanı Cengiz: Olan Ermenistan'a ve Amerikan Çıkarlarına Olacak”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 10 Ekim 2007, s.92, “Türkiye ABD Milletvekillerine Ermeni Soykırımı Tasarısını Reddetmeleri Yönünde Baskı Yapıyor”, **AP**, 10 Ekim 2007, s.92-93, “Türkiye'de ABD Büyükelçiliği Önünde Soykırım Tasarısı Protesto Edildi”, **AP**, 10 Ekim 2007, s.93, “Beyaz Saray ve Türkiye Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Konusunda Çatışıyor”, **The Washington Post**, 10 Ekim 2007, s.94-95, “Türkiye Cumhurbaşkanı ABD'nin Soykırım Yasa Tasarısını Onaylamasını Protesto Etti”, **AP**, 11 Ekim 2007, s.95-96, “Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonunda Yapılan Oylamada, Ermeni Soykırımı İddialarına İlişkin Tasarı Kabul Edildi”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 11 Ekim 2007, s.96-97, “Ermeni Soykırım Tasarısının Kabul Edilmesinin Ardından ABD, Türkiye'yi Teskin Etmeye Çalışıyor”, **AP**, 11 Ekim 2007, s.97-99, “Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler komitesi Ermeni Soykırımı Konusundaki Gerilimi Arttırdı”, **The New York Times**, 11 Ekim 2007, s.99-100, “Komisyon, Ermenilerin Öldürülmesini Soykırım Olarak Nitelendiriyor”, **Washington Post**, 12 Ekim 2007, s.100-101, “Kongrenin Gecikmiş Tarih Dersi”, **Washington Post**, 12 Ekim 2007, s.101-103, “Soykırım Tasarısı Yakın Farkla Geçti”, **Jewish Telegraphic Agency**, 12 Ekim 2007, s.103, “İsrail, Türk-Ermeni Soykırım Tartışmasıyla İlgili Endişelerini Belirtti”, **AP**, 12 Ekim 2007, s.104, “Ermeni Soykırımı Tasarısının Geçmesi Beyaz Saray'ın Güçsüzlüğünü Gösteriyor”, **AP**, s.104-105, “Ermeniler, Kongrenin Soykırım Konusundaki Adımı İçin Amerikalılara Minnettarlıklarını Bildirdiler”, **AP**, 13 Ekim 2007, s.105-106, “Ermenistan Başbakanı, Soykırım İddiası Üzerine Gerginlik Yaşanırken Washington'a Gidecek”, **AP**, 13 Ekim 2007, s.106-107, “ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Tom Casey'in 12 Ekim Günkü Basın Brifinginde Türkiye İle İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar”, 13 Ekim 2007, s.107-110, “ABD Türkiye'den Irak'ta Soğukkanlı Olmasını İsterken Soykırım Yasa Tasarısına Karşı Tepkileri Gidermeye Çalışıyor”, **AP**, 14 Ekim 2007, s.110-111, “Ermeni Karar Tasarısının Temsilciler Meclisi Genel Kuruluna Getirilmesi Bekleniyor”, **Amerika'nın Sesi Radyosu**, 15 Ekim 2007, s.111-112, “Soykırım ve Diplomatik Siyaset”, **Washington Post**, 15 Ekim 2007, s.112, “Türkiye ve Cumhuriyetçiler Soykırım Oylamasına Karşı Uyardı”, **Washington Post**, 15 Ekim 2007, s.113, “Türkiye Ateşe Hazır”, **Washington Times**, 15 Ekim 2007, s.113-114, “Bugün Yardıma İhtiyaç Duyan Ermeniler”, **Washington Post**, 15 Ekim 2007, s.114-115, “Türk Generaline Göre ABD'yle İlişkiler Tehlikede”, **Washington Post**, 15 Ekim 2007, s.115-116, “Beyaz Saray Ermeni Soykırımı Tasarısının Oylanmaması İçin Pelosi'ye Baskı Yapmayı Düşünmüyor”, **AP**, 15 Ekim 2007, s.116, “Nahoş Bir Geçmiş Üzerinde Oylama”, **Newsweek**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.116-117.

ABD basını açısından 2007 yılı, diğer ülke basınlarından farklı bir tablo ortaya koymaktadır. 2006 yılındaki gelişmelerin etkilerinin devam ettiği 2007'nin ilk aylarının ardından Nisan-Mayıs aylarında konuyla ilgili herhangi bir haberin olmazken Temmuz ayından itibaren haber sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır.

Sonuçta, 1989 yılında yer alan haberlerden hareketle, Türkiye'nin Osmanlı arşivlerini açacağını açıklamasıyla birlikte bu durum ABD kamuoyu tarafından bunun memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak bir grup ABD'li tarafından arşivlerin açılmasının soruna katkı sağlamayacağı ve Türkiye'nin resmi tezi dışındaki belgelerin yayınlanamayacağı yönünde görüş beyan edenler de olmuştur. Bu da aslında daha 1989 yılında bile ABD kamuoyunda bir fikir ayrılığının bulunduğu işaret etmektedir.

ABD basınında da diğer ülke basınlarında olduğu gibi neredeyse Türk tezlerine birkaç haber dışında yer veren hiçbir haber olmadığı gibi, tarafsız haberler de yetersizdir. Yine incelenen haberlerden hareketle ABD'li yazarların gerek iç gerekse dış politika konularında Türkiye-Ermenistan söz konusu olduğunda dikkat çeken bir kısmının Ermenistan yanlısı bir tutum sergiledikleri, 1915 Olayları'nın yanısıra

günümüzde yaşanan birçok sorun karşısında Türkiye karşıtı muhtelif politikalara yönelebildikleri anlaşılmaktadır.

ABD basınından hareketle doğrudan Ermeni meselesiyle ilgili konularda Türkiye-ABD ve Türkiye-İsrail ilişkileri söz konusu olduğunda farklı iki politik yaklaşım sergilendiği söylenebilir. ABD'nin Ermeni meselesinde Türkiye ile ilişkilerini gözönünde bulundurmakla beraber ülkesindeki Ermenilerin taleplerine de önem verdiği ve bu çerçevede çoğunlukla Ermeni taraftarı bir tutum sergilediği gözlenmiştir. Benzer bir tutum ABD'deki Yahudi cemaati nedeniyle Türkiye-İsrail ilişkileri söz konusu olduğunda da geçerlidir. Ancak bu politik duruş bazen ABD'nin zor durumda kalmasına da neden olmuştur. Nitekim 24 Nisan için Ermeniler tarafında soykırım sözcüğünün kullanılması için ABD yönetimine baskı uygulanırken, Başkan'ın soykırım kelimesini kullanması halinde ise Türkiye ile ilişkilerde kriz yaşanacağını göz önünde bulundurularak iki tarafı da memnun etmeye çalıştığının belirtilmesinde yarar vardır.

ABD'nin gerek Ermeni gerekse Kürt sorunları konusundaki tutumunu iki nedene bağlamak mümkündür. Birincisi ABD gerek 1915 Olayları gerekse sonrasında yaşanan gelişmeleri yakından takip etmesine ve konuyla ilgili tüm belgelere sahip olmasına rağmen sorunun barışçıl yönlerden çözümü için herhangi bir net adım atmamıştır. Bunu Karabağ meselesinde de görmek mümkündür. İlk etapta ABD'nin bölgede kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve bu nedenle iki tarafı da küstürecek adımlar atmamaya çalıştığı söylenebilir. İkinci olarak ise, kendisinin de sürekli ifade ettiği üzere bölgenin daha fazla demokratikleşmesi gerekçesiyle böyle bir politika izliyor olmasıdır. Bu politikanın da temelinde Ortadoğu'dan uzaklaşmış ve yüzünü Batı'ya dönmüş bir Türkiye ile Güney Kafkasya'nın Rusya'nın etkisinden çıkması politikası bulunmaktadır. ABD'nin bu tutumunu daha farklı gerekçelere de bağlamak mümkündür. Örneğin dini ve etnik nedenlerin de ABD'nin tutumunda etkili olduğu söylenebilir.

ABD basınında genel olarak ABD Senatosu ve diğer ülke meclislerinde yer alan kararlar üzerinde de durulmuştur. Yani 1915 olaylarının ülke parlamentolarında gündeme gelişinin ABD basını tarafından yakından takip edildiği, bununla beraber

Türkiye’deki iç ve dış politik gelişmelerin de günbegün kaydedildiği anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle Dink cinayeti, Şafak ve Pamuk davalarında da belirginleşmiştir.

ABD basını bir bakıma Türkiye’de Pamuk, Şafak davaları ve Ermeni konferansının iptal edilmesi ile bir grup gazetecinin yargılanması konularını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve Türkiye’nin AB’ye üye olmak istiyorsa ifade özgürlüğüne daha fazla saygı göstermesi gerektiği önerilerinde de bulunmuştur. Ancak ifade özgürlüğü nedense sadece Türkiye için geçerli bir kavram olarak basına yansımıştır. Çünkü Fransa ve İsviçre’nin kabul ettiği soykırımın inkarını suç sayan yasalar nedense ifade özgürlüğü kapsamında ele alınmamıştır. Basında kısmen objektif haberler yer alsa da haberlerin genelinde Türkiye’nin ne yapması gerektiği, yani arşivlerin açılması, konunun Türkiye’de tartışmaya açık olması, farklı seslere daha fazla yer verilmesi gerektiği hususlarında da önerilerde bulunmaktadır. Bu yönüyle ABD basınının Fransız ve İngiliz basınından farklı bir noktada durduğu söylenebilir.

ABD basınında konuyla ilgili haberlere genel olarak bakıldığında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Hükümeti döneminde gerek Ermeni gerekse Kürt sorunuyla ilgili yürütülen politikaların istikrarlı bir şekilde ilerlediği yönünde üstü kapalı bir memnuniyet duyulduğunu ve bu politikanın Türkiye’nin AB’ye üyelik yolundaki imajına da olumlu katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle ABD yönetiminin Türk yönetiminin izlediği politikaları kısmen de olsa memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak bu tutum ABD’nin bölgedeki çıkarları göz önünde bulundurulduğunda pek de gerçekçi görünmemektedir. Nitekim benzer bir memnuniyet diğer ülke basınlarında söz konusu değildir.

ABD basınında ABD’nin “ilkeli liderliği” ve “ifade özgürlüğüne verdiği önem” gerekçesiyle soykırımın kabul edilmesi yolunda üstüne düşen görevi yerine getirmesi gerektiği yani Türkiye’ye baskı uygulaması gerektiği de yayınlanmıştır. Ancak ABD’nin çıkarları söz konusu olduğunda “ilkeli liderliğin” sınırları zorlanmaktadır. Örneğin ABD tarafından resmi olarak soykırım iddiaları kabul edilmiş olunmasa da 43 eyalette bunun tanınması, her seçim öncesi tüm başkan adayları tarafından 1915 Olayları soykırım olarak nitelense de seçimin ardından iç ve dış politik çıkarlar nedeniyle tutumun değiştirilmesi vb. sıralanabilir.

ABD basını Ermeni Sorunu açısından son derece önemli bir husus olmakla beraber, ABD'nin Türkiye'ye bakış açısını ortaya koyması bakımından da dikkate değerdir. Özellikle BYEGM arşivindeki konuyla ilgili ilk haberden 2007'e kadar geçen sürede ABD'nin konuya yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin Türkiye'nin görüşlerini politik çıkarlar gerekçesiyle desteklemediği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her yıl Türkiye'de "bu yıl da ABD soykırımı kabul etmedi" diye rahat bir nefes almak ve bunun karşılığında ABD'ye yeni tavizler vermek yerine bir an önce ABD'nin bu konuyu birçok ülke gibi bir koz olarak kullanmasının önüne geçmek gerekmektedir. Çünkü ABD başkanlarının 24 Nisan mesajlarında soykırım kelimesi olmasa da bu anlama gelebilecek birçok sözcük zaten kullanılmaktadır.

IV.2. Rus Basını

Ermeni soykırımı iddiaları konusunda resmi Paramentosunda karar alan bir diğer ülkede Rusya'dır. Tarihten günümüze Rus-Ermeni ilişkilerine bakıldığında her iki toplum arasında gerek coğrafi ve dini gerekse iç ve dış politik çıkarlar nedeniyle çok yakın bir ilişki söz konusu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde iki toplum arasındaki bu ilişkiler de göz önünde bulundurularak Rus basın yayın organlarına Ermeni meselesi ve Türkiye hakkındaki hususların nasıl yansıdığı anlaşılmalı çalışılacaktır. Bu çerçevede Türkiye aleyhinde alınan parlamento kararları, 24 Nisan anma etkinlikleri ve Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin Rus kamuoyu tarafından nasıl algılandığı değerlendirilecektir. Yine Rusya'nın Ermeni meselesiyle ilgili olarak Batılı devletlerinin tutumunu nasıl yorumladığı, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci ile Ermeni meselesi arasında bir ilişki kurduğu ve sorunun çözümü konusunda nasıl bir fikir öne sürdüğü bu bölümdeki haberlerden hareketle anlaşılmalı çalışılacaktır.

Tezin bu bölümünde 1989-2007 yılları arasında BYEGM arşivinde yer alan ve orijinal olarak Rusçadan tercüme edilmiş haberlerin tüm içerikleri okunmuştur. 1989-2007 tarihleri arasında Rus basınıyla ilgili olarak 33 basın yayın organı olduğu tespit edilmiştir. Bunlar *Svobodanews.ru*¹⁰⁸¹, *RTR Planeta*¹⁰⁸², *Mayak Radyosu*¹⁰⁸³,

¹⁰⁸¹ Bu bölümde Rus basınıyla ilgili verilerin hazırlanmasında *Open SourceCenter-Media Aid Russia-Source Descriptors of Key Russian Media* adlı rapordan, *The Federation of American Scientists* ve

*Rosbalt*¹⁰⁸⁴, *Vedomosti*¹⁰⁸⁵, *Gonyok*¹⁰⁸⁶, *Argumenti i Fakti*¹⁰⁸⁷, *Moskovski Komsomolets*¹⁰⁸⁸, *Gazeta*¹⁰⁸⁹, *Trud*¹⁰⁹⁰, *Rossiya*¹⁰⁹¹, *Parlamentskaya Gazeta*¹⁰⁹², *Gazeta SNG*¹⁰⁹³, *Nezavisimaya Gazeta*¹⁰⁹⁴, *Moskovskiy Novosti*¹⁰⁹⁵, *Novoye Vremya*¹⁰⁹⁶, *Obşçaya Gazeta*¹⁰⁹⁷, *Newsinfo.ru*, *Rambler.ru*, *RIA Novosti*¹⁰⁹⁸, *Novaya Politika*¹⁰⁹⁹, *İtar-Tass*¹¹⁰⁰, *Zavtra*¹¹⁰¹, *Izvestia*¹¹⁰², *Nezavisimaya Gazeta*¹¹⁰³, *Kommersant*¹¹⁰⁴, *Ros Biznes Konsalting*¹¹⁰⁵, *Eho Planeti*¹¹⁰⁶, *Noviye Izvestia*¹¹⁰⁷,

The School of Russian and Asian Studies (SRAS)'ın kaynaklarından yararlanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili olarak gazetelerin web siteleri ve farklı kaynaklarda çalışma kapsamında incelenmiştir. http://www.sras.org/library_print_journalism#NewsEng , <http://www.fas.org/irp/dni/osc/russian-media.pdf>

¹⁰⁸² Rusya merkezli ve Rusça yayın yapan bir televizyon kanalıdır.

¹⁰⁸³ Devlet destekli Mayak Radyo'da ağırlıklı olarak müzik ve haber programları yayınlanmaktadır.

¹⁰⁸⁴ Rosbalt, Petersburg'da haber, spor, iş dünyası ve toplumsal olayları konu edinen bir Rus haber ajansıdır. Petersburg ve Moskova merkezli Rusça yayın yapmaktadır.

¹⁰⁸⁵ Rusçada kayıt anlamına gelen gazete, Rusça günlük olarak yayınlanmaktadır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 74.000'dir.

¹⁰⁸⁶ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 48.000'dir.

¹⁰⁸⁷ Dünya çapında en fazla sirkülasyona sahip olan bu gazete, 1978 yılında yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 2.000.000'dir.

¹⁰⁸⁸ Moskova Komünist Müdürlüğünün resmi gazetesi olarak kurulan bu yayın, günümüzde Rusya'da daha çok eğitimli elit gruba hitap eden bir yayındır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 2.270.000'dir.

¹⁰⁸⁹ İnternet üzerinden yayın yapan bir gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 72.000'dir.

¹⁰⁹⁰ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 612.000'dir.

¹⁰⁹¹ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 74.000'dir.

¹⁰⁹² Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 50.000'dir.

¹⁰⁹³ Gazeta SNG, online ve günlük olarak Rusça yayınlanmaktadır.

¹⁰⁹⁴ Türkçe karşılığı Bağımsız Gazete olan bu yayın, Rusya'da günlük olarak yayınlanmaktadır. 1990'da yayın hayatına başlayan gazetenin merkezi Moskova olup, söz konusu dönemdeki günlük tirajı 44.000'dir.

¹⁰⁹⁵ Türkçe karşılığı Moskova Haberleri olan gazete, haftalık olarak yayınlanmakta ve elit bir okuyucu kitlesine sahip olup, söz konusu dönemdeki günlük tirajı 118.000'dir.

¹⁰⁹⁶ Türkçe karşılığı Yeni Zaman olan bu gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 25.000'dir.

¹⁰⁹⁷ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 144.000'dir.

¹⁰⁹⁸ Uluslararası Rus Haber Ajansı'nın baş harflerinin kısaltmasından oluşan RIA Novosty (Russian International News Agency) 1941'de kurulmuştur.

¹⁰⁹⁹ Türkçe karşılığı Yeni Ekonomi Politikası olan gazetenin konularını ağırlıklı olarak ekonomi politikaları oluşturmaktadır.

¹¹⁰⁰ Rusça ve İngilizce yayın yapan Rusya'nın resmi haber ajansıdır. Burada Ruslara yönelik olarak dünya haberlerine yer verilmektedir.

¹¹⁰¹ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 100.000'dir.

¹¹⁰² Türkçe karşılığı Dağıtılmış Mesaj olan ve son derece yüksek tiraja sahip bu gazete Rusya'da günlük olarak yayınlanmaktadır.

¹¹⁰³ 1990'da yayın hayatına başlayan, Türkçe karşılığı Bağımsız Gazete olan bu yayın, Moskova merkezli, Rusya'da günlük olarak yayınlanmaktadır. Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 44.000'dir.

¹¹⁰⁴ Türkçe karşılığı İşadamı olan bu gazete, ticaret ağırlıklı konulara yer ver veren bir yayındır. 2005'de Rusya'da kurulan bu yayının söz konusu dönemdeki günlük tirajı 117.000'dir.

¹¹⁰⁵ Günlük olarak Rusça yayınlanan bu gazete Ruslar ve uluslararası iş çevrelerini konu edinen bağımsız bir yayındır.

¹¹⁰⁶ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 13.000'dir.

¹¹⁰⁷ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 260.000'dir.

*Krasnaya Zvezda*¹¹⁰⁸, *Vremya Novostey*¹¹⁰⁹, *Novosti ve Segodnya*'dır.¹¹¹⁰ Bu basın yayın organlarında konuyla ilgili olarak 285 haber incelenmiştir.

Rusya'da incelenen basın yayın organlarına bakıldığında, sayılarının fazla olması yönüyle diğer ülke basınlarına oranla daha kapsamlı olmasını Rusya'nın Ermenistan'a ve Ermeni meselesine olan ilgisi şeklinde yorumlamak mümkündür. BYEGM arşivinde Ocak 1989-Mart 1990 tarihleri arasında diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde Rus basınıyla ilgili herhangi bir arşiv kayıt belgesi olmadığı tespit edilmiştir. Bu dönemler arasında sadece Rus basını değil Ermenistan ve Azerbaycan gibi sorunun tarafları olan diğer ülke basınları da takip edilmemiştir. Ayrıca, bu yıllarda daha ziyade ABD, İngiltere ve Fransa gibi büyük ülkelerin basınları takip edilmiştir.

BYEGM arşivinde Rus basınıyla ilgili ilk belge 2000 tarihli'dir. ABD'de yaşayan Ermenilerin sigorta şirketi New York Life'a açmış oldukları davanın konu edinildiği bu haberde söz konusu şirketin Ermenilere 3 milyar dolar tutarında tazminat ödeyeceği ve California Senatosu'nun konuyla ilgili onaylamış olduğu bir tasarının da Ermenilerin tazminat alma umutlarını arttırdığı iddia edilmiştir. Ancak haberin devamında Ermenilerin neye dayanarak tazminat taleplerinde bulunduğu ve bu tazminatın ödenip ödenemeyeceği gibi hususlara pek de yer verilmediği görülmektedir.¹¹¹¹

Rus basınında da diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde Ermenilerle ilgili tasarı ve kararlarla ilgili haberlere geniş yer verildiği ancak diğer ülke basınlarında yer alan haberlerin sayısına bakıldığında daha az sayıda haberin yayımlandığı gözlenmektedir.

ABD Kongresi'nde görüşülen tasarıyla ilgili haberlerinde detaylı bir şekilde yer aldığı Rus basınında Türkiye aleyhinde yanlı haberlere de yer verilmektedir. Örneğin

¹¹⁰⁸ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 80.000'dir.

¹¹⁰⁹ Gazetenin söz konusu dönemdeki günlük tirajı 55.000'dir.

¹¹¹⁰ 1997'de kurulan gazetenin Türkçe karşılığı Bugün olup söz konusu dönemdeki günlük tirajı 51.000'dir.

¹¹¹¹ "Hayatın Bedeli: Sigortacılar, Ermeni Soykırımından Sorumlu Olacaklar", *Izvestia*, 8 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.20.

ABD Kongresi'nde görüşülen tasarının kabul edilmesinin ardından Türkiye'nin Almanya gibi özür dilemek ve tazminat ödemek zorunda kalabileceği şöyle ifade edilmiştir:

*“Nezavisismaya Gazeta daha önce yazdığı gibi, bu ülkelerde Ermeni soykırımının tanınması konusu çok hassas bir konudur. Belli ki, er geç, suçunun kefareтини ödemesini mecbur kılacaktır. Fakat bunun ne zaman ve ne pahasına olacağı sorusu ise hala cevapsız kalmaktadır.”*¹¹¹²

Rus basınında 1915 Olaylarını konu edinen haberler incelendiğinde çoğunlukla Türkiye karşıtı haberlere yer verildiği görülse de, zaman zaman 1915'te hayatını kaybeden insanlarla ilgili Türkiye'nin öne sürdüğü görüşlere de yer verilmiştir. Bu bağlamda sürgün yıllarında “birçok Ermeninin açlık, salgın ve çeşitli hastalıklar” nedeniyle hayatını kaybettiği hatırlatılırken, buna karşın, Rus basınında herhangi bir kaynağa dayandırılmadan 1915'te masum insanların öldürüldüğü yönünde haberlere de rastlamak mümkündür. “...Şubat 1915'te Savunma Bakanı, Türk Ordusunda hizmet eden yaşları 18-45 arasındaki toplam 60 bin Ermeninin öldürülmesini emretmiştir...”¹¹¹³

Ermeni tasarılarının ABD ve daha birçok ülke parlamentolarında gündeme gelmesinin Ermenistan'ın “sesini daha yüksek çıkarmasına” neden olduğunu Rus basınındaki yansımaları bakarak söylemek mümkündür. Nitekim Rus basınındaki haberlerde açık bir şekilde Ermenistan'ın ABD'ye Türkiye'ye baskı uygulaması çağrısında bulunduğu ve Türkiye'nin ABD'ye yönelik yaptırım tehditlerinin ABD'nin iç işlerine müdahale anlamına geldiği yönünde açıklamalara da rastlamak mümkündür. Rus basınında değinilen bir diğer husus da 1915 Olayları sırasında

¹¹¹² “ABD, Ermeni Soykırımını Tanıyor... Türkiye Suçunun Kefaretini Ödemeye Mecbur Ediliyor”, **Nezavisismaya Gazeta**, 25 Eylül 2000, “ABD Ermeni Soykırımını Tanıdı, Türkiye İse Nedense Tanımıyor”, **Kommersant**, 25 Eylül 2000, s.21-22, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.20-21.

¹¹¹³ “Görüşmeler ve Gösteriler”, **Izvestia**, 26 Eylül 2000, s.32, “Katliamı, Yoksa Savaşın Aksilikleri Mi?”, **Segonnya**, 27 Eylül 2000, s.33-34, “Türkiye, İncirlik Üssünün ABD Tarafından Kullanılmasını Yasaklayabilir”, **Nezavisimaya Gaeta**, 2 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.34-35.

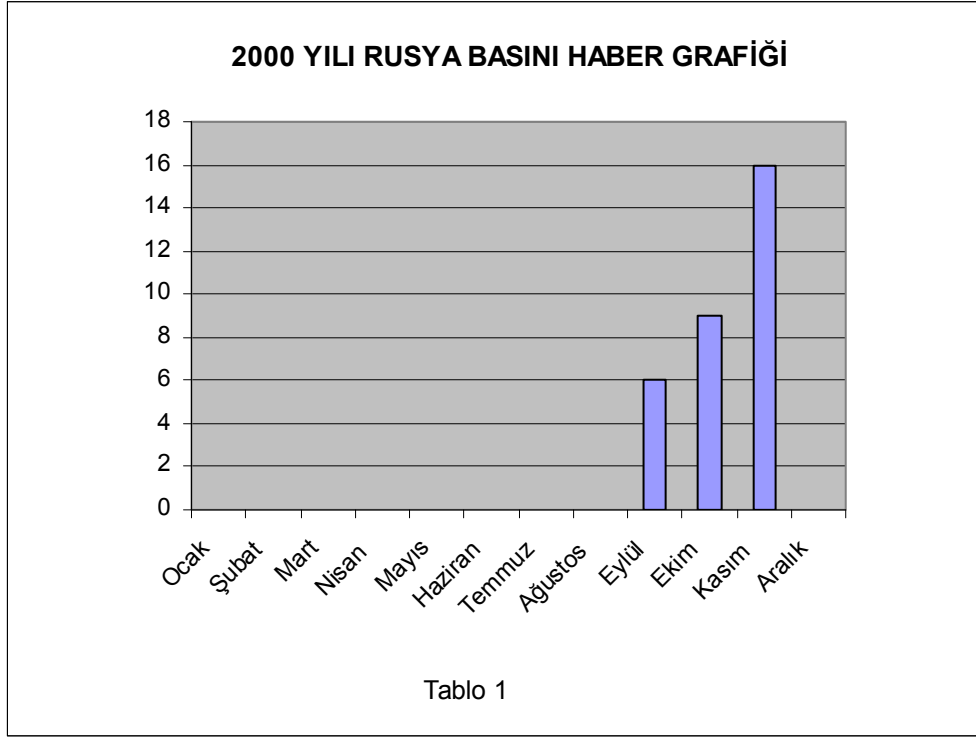
yaşanan ölümlerde Türkler kadar Kürtlerin de sorumlu olduğu hususudur. Bu konuda Rus basınının bakış açısı şöyledir:

“Her ne kadar Kürtler söz konusu katliam da doğrudan ya da dolaylı yer almışlarsa da Ermeni soykırımı yapılırken Yezidi Kürtlerin soykırımı da yapılmıştır. Muş, Van, Kars ve Erzurumlu binlerce Ermeniye Kürt giysileri giydiren Yezidi Kürtler, böylece bunların canlarını kurtarmışlardır. Katliamdan kurtulmak için Yezidi Kürtler Ermenilerle birlikte Rusya İmparatorluğu'nun Erivan bölgesine sığınmışlardır. Şu veya bu nedenlerle bugüne kadar Kürdistan'a dünya politik haritasında yer bulunamamıştır. Bu nedenle Türkler, sorumluluğu üstlenmeli ve Ermeni soykırımını tanımalı, Anayasada Türklere hangi haklar tanınıyorsa aynı hakları Kürtlere de sağlamalıdır...”¹¹¹⁴

Fransız Senatosu'nun Ermeni soykırım iddialarını kabul etmesiyle birlikte Rus basınının Fransa'yı cesaretinden dolayı adeta takdir ettiği, ABD'nin soykırımı kabul etmemesinin ise “ABD'nin kendi milli çıkarlarına öncelik verdiği” şeklinde yorumlamıştır. İtalya ve Avrupa Parlamentosunun Türkiye'ye soykırımı tanıma ve Ermenistan ile ilişkileri düzeltme çağrısında bulunduğu haberlerine yer verilmiştir. Rus basınında bir de “Batı Ermenistan halkına Çağrı” adı altında yayınlanan haberde Batı Ermenistan halkının yani Türkiye'deki Ermenilerin yetkili temsili organlarının kurulması gerektiği ve bunun için de neler yapılması gerektiğine dair bir taslak plan hazırlandığı görülmektedir.¹¹¹⁵

¹¹¹⁴ “Ermeni Soykırımının Kabul Edilmesi, Bölgede İstikrarın Sağlanmasına Yardımcı Olabilir”, **Rosbizneskonsalting**, 3 Ekim 2000, s.58, “Kongre ‘Soykırım’da İsrar Ediyor”, **Kommersant**, 5 Ekim 2000, s.58-59, “Türk Aleyhtarı Mars”, **Vremya Novostey**, 5 Ekim 2000, s.59-60, “Ermeniler, Soykırımın Tanınması Yüzünden Yine Zararlı Çıktılar”, **Kommersant**, 6 Ekim 2000, s.60, “ABD'nin Tutumu Ankara'yı Şok Etti”, **Nezavisimaya Gazeta**, 7 Ekim 2000, s.60-61, “Ankara, ABD'nin Tutumundan Dolayı Şok Geçirdi: Kongre, Ermeni Soykırımının Tam Olarak Tanınması Yolunda Önemli Bir Adım Attı”, **Nezavisimaya Gazeta**, 9 Ekim 2000, s.61-62, “Ermeniler ve Kürtler”, **Nezavisimaya**, 9 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.62-63.

¹¹¹⁵ “Türkiye Yeniden Ermeni Soykırımıyla Suçlanıyor”, **Vremya Novostey**, 2 Kasım 2000, s.28, “Bakû-Erivan-Ankara Turnesi... Amerika, Karabağ Sorununu Çözümleme Şeklini Değiştirmek Niyetinde”, **Gazeta SNG**, 2 Kasım 2000, s.28-29, “Fransız Senatosu Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **Nezavisimaya Gazeta**, 9 Kasım 2000, s.29, “Fransa Soykırımı Tanıdı... Paris, Türklerin Öfkesinden Korkmadı”, **Vremya Novostey**, 9 Kasım 2000, s.29-30, “Türkiye, Ermeni Soykırımına Karşı”, **Kommersant**, 10 Kasım 2000, s.30, “Ermeni Asıllı Futbolcu Yuri Jorkaev Türkiye-Fransa Dostluk

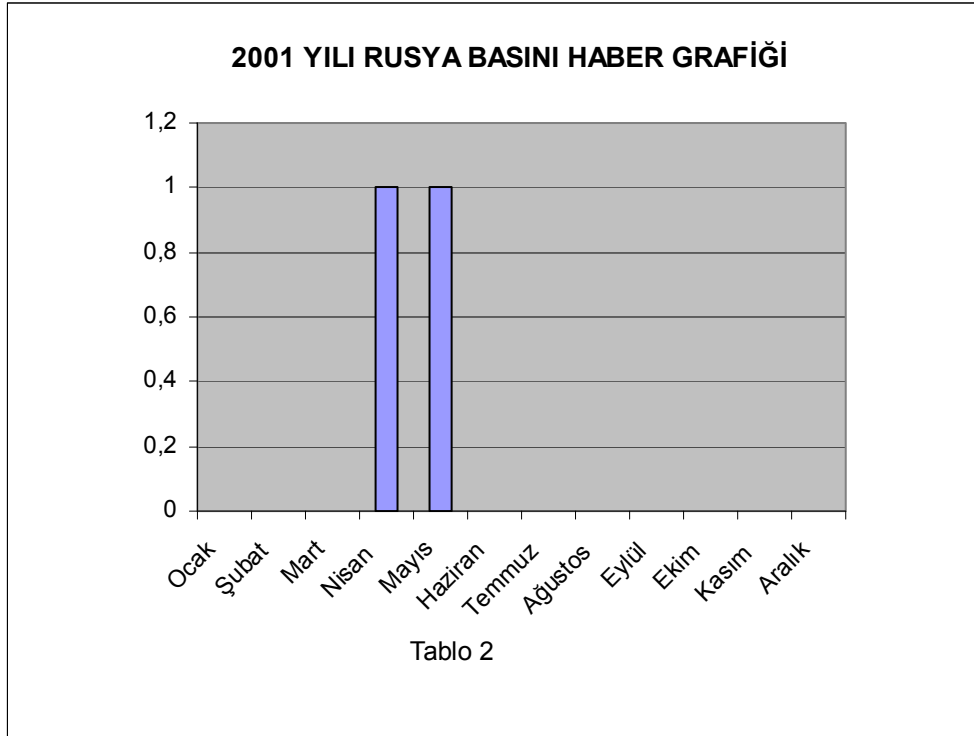

Rus basınında 2000 yılı haber grafiğinde Eylül ayından itibaren haber sayısında yaşanan artış doğrudan ABD Senatosu'nda görüşülen tasarıyla bağlantılı olup Ekim-Kasım aylarında gündemin giderek yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

2001 yılında Rus basınında yer alan haberlere baktığımızda ise iki haber yer aldığını ve ilk haberde Türkiye'nin Washington büyükelçisi Nabi Şensoy'un Parlamentskaya Gazete'ya Ermeni iddialarıyla ilgili gönderdiği bir mektuba yer verilmiştir. Bir sonraki haberde ise Şensoy'un, Fransa'nın soykırım tasarısını kabul

Maçında Oynamayı Reddedti", **Gazeta SNG**, 15 Kasım 2000, s.50, "Roma Katolik Kilisesi, Ermeni Soykırımını Tanıdı ve Kınadı", **Nezavisimaya Gazeta**, 15 Kasım 2000, s.50-51, "Ermeniler, Fransız Milli Marşı Marseillaise'yi Okuyorlar", **Obsaya Gazeta**, 16 Kasım 2000, s.51-52, "Amerikanca Dersler: Washington, Daima ve Her Yerde Kendi Milli Çıkarlarına Öncelik Vermektedir", **Krasnaya Zvezda**, 16 Kasım 2000, s.52-53, "Anlaşılan Ermeni Soykırımı, Türk Soykırımından Daha Güçlüdür", **Noviye Izvestia**, 17 Kasım 2000, s.53-54, "İtalya Parlamentosu Ermeni Soykırımını Kabul Etti ve Türkiye'yi Ermenistan İle İlişkilerini Normalleştirmeye Çağırıldı", **Gazeta SNG**, 20 Kasım 2000, s.54, "Ankara'nın İkinci Şansı: Avrupa Parlamentosu, Türkiye'den Ermeni Soykırımını Tanımasını İstedi", **Nezavisimaya Gazeta**, 20 Kasım 2000, s.54-55, "Türkler Fransızları Ciddi Şekilde Uyardılar", **Eho Planeti**, 20 Kasım 2000, s.55, "Eski Olayları Kurcalamaya Gerek Var mı?", **Novoye Vremya**, 20 Kasım 2000, s.55-56, "Koçaryan: Ermenistan ve Yunanistan'ın, Türkiye İle İlişkilerin Normale dönmesi İçin İşbirliği Yapması Gerekliyor", **Gazeta SNG**, 21 Kasım 2000, s.57, "Sürgünde Temsilciliğini Kurması için Batı Ermenistan Halkına Çağrı", **Nezavisimaya Gazeta**, 21 Kasım 2000, s.57-59, "İskeletleri Dolaplarda Saklamayın: 1915 Tarihli Soykırımın Tanınması Dalgasının Avrupa'da Yayılması, Türkiye'ye Verilen Bir Derstir", **Moskovskiy Novosti**, 22 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.59-60.

etmesinin ardından Türkiye'ye döndüğü ve konuyla ilgili resmi bir açıklamada bulunduğu ifade edilmiştir.¹¹¹⁶

2001 yılı ise Rus basınında sadece 24 Nisan nedeniyle bir hareketlenmenin yaşandığı bir tarih olmuştur. Ancak Mayıs ayında da aynı artışın devam etmiş olması ABD ve Fransa'daki gelişmelerin etkilerinin halen devam ettiğine işaret etmektedir.

Rus basınında zaman zaman Ermenistan'a yönelik eleştirel haberlere de rastlamak mümkündür. Bu bağlamda Ermenistan Devlet Başkanı Koçaryan'ın ABD ziyaretinde bulunması ve bu ziyaret sırasında ABD askerlerinin Ermeni askerlere eğitim vermesinin kararlaştırılmasının Rusya tarafından rahatsızlıkla karşılandığı görülmektedir.

“...Ermenistan Savunma Bakanı ve güvenlik Konseyi Sekreteri Serj Sarkisyan, Mart ortalarında Washington'a yaptığı ziyaret sırasında, Ermeni-ABD işbirliğinin gelecekteki şekli ve hacmi konusunda Rusya ile mutabakata

¹¹¹⁶ “Sözler, Gerçeğe Uygun Olduğu Zaman Güzellik Kazanır”, **Parlamentskaya Gazeta**, 28 Nisan 2001, s.32, “Türkiye, Ermeni Soykırımı Tasarısının Kabul Edilmesinin Yarattığı Küskünlükten Vazgeçti”, **SMİ.RU**, 14 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.32.

*varılmadı. Oysa, Rusya, 29 Ağustos 1997 tarihli Dostluk, İşbirliği ve Yardımlaşma Anlaşması gereğince Ermenistan'ı muhtemel saldırılardan savunmayı üstlendi...*¹¹¹⁷

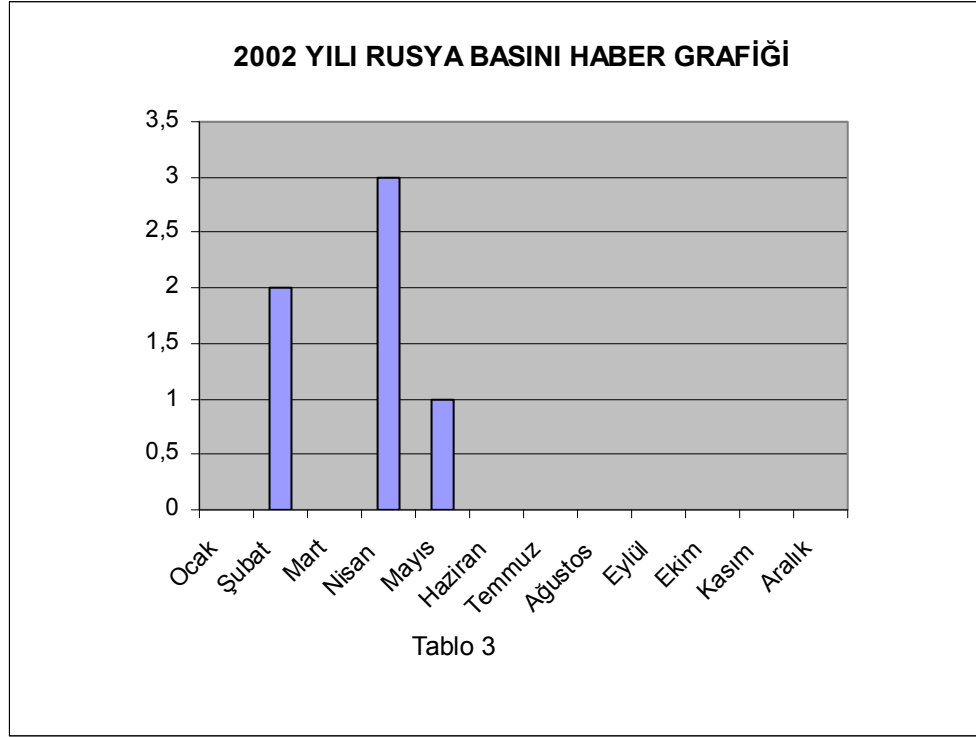
Rus basınında Ermenistan'a yönelik eleştiri haberlerine bakıldığında Ermenistan'ın ABD ile yakınlaşmasından duyulan endişenin çok net görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu bağlamda Rusya'nın Türkiye'ye karşı Ermeni tezlerini desteklediği görülse de aslında Ermenistan'ın ABD ile yakınlaşmasından endişe duyduğu anlaşılmaktadır.

Tehleryan davasının da yer aldığı Rus basınında, konuyla ilgili bir haberde kullanılan bazı ifadelerle bakıldığında neredeyse Tehleryan'ın Talat Paşa cinayetini haklı gerekçelerle işlediği gibi bir havanın oluşturulmaya çalışıldığı ve Tehleryan için "intikamını aldı" ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Ayrıca 1915 Olaylarıyla ilgili olarak birçok ülkenin işlediği suçlarla ilgili itirafta bulunduğu ve özür dilediği, suçunu kabul etmeyen tek ülkenin ise Türkiye olduğu şöyle ifade edilmiştir:

*"...Bugün ülkelerin ve halkların topluca suçlu olduğunun itiraf edilmesi artık gelenek haline almıştır. Papa bile, Katolik Kilise Mahkemesinin eskiden işlediği suçlardan ve Japonlar, Korelilere 16. Yüzyılda yaptıkları saldırı dolayısıyla özür dilediler. Ermeni soykırımı, bunu işleyenler tarafından tanınmayan tek tarihsel suçtur..."*¹¹¹⁸

¹¹¹⁷ "Washington'un Ermenistan Oyunu... Robert Koçaryan'ın ABD ile Askeri-Siyasi Flörtü Ülkeye Hiçbir Yarar Sağlamadı", **Nezavisimaya**, 28 Mart 2002, s.16-17, "Gürcistan Ermenileri: Ahalkelek'i Kars ve Erzurum İle Değiştirebiliriz... Rus Üslerine Evet, Mesket Türklerine Hayır", **Vremya Novostey**, 29 Mart 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.17-18.

¹¹¹⁸ "Talat Paşa 87 Yıl Önce Öldürüldü", **Rossiya**, 24 Nisan 2002, s.30-31, "Sınırsız İntikam", **Rossiya**, 24 Nisan 2002, s.31, "Moskova Ermenileri Soykırımı Andılar", **Kommersant**, 25 Nisan 2002, s.31-32, "Ermenistan", **Nezavisimaya**, 25 Nisan 2002, s.32, "Ermenistan'da Soykırım Kurbanları Anıldı", **Kommersant**, 25 Nisan 2002, "Ermenistan'a, Soykırımı ve Karabağ'ı Unutması Tavsiye Edildi", **Kommersant**, 8 Mayıs 2002, s.13-14, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.32-33.

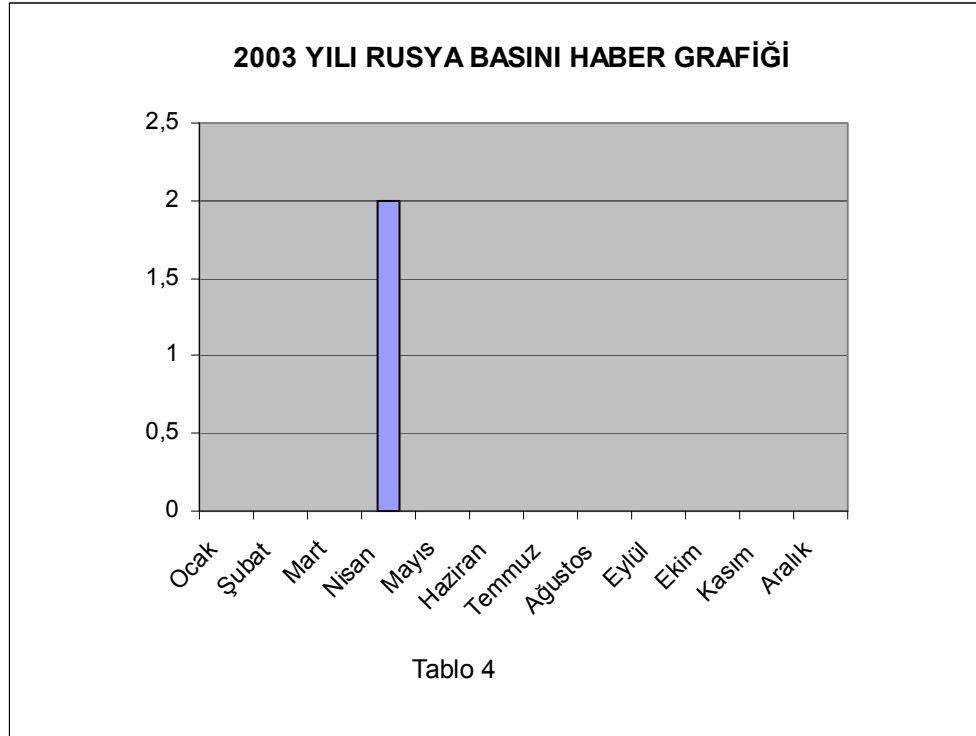

Rus basınında 2002 yılı ise bir önceki yıldan farklı olarak Şubat ayında bir hareketlenme ile ön plana çıkmış, Nisan ayında ise bu hareketlenme en üst düzeye ulaşmıştır. Şubat ayındaki hareketliliğin bir önceki yıldan kaynaklandığı ve bununda ABD Senatosu’ndaki kararlarla doğrudan ilgili olduğu görülmektedir.

2003 yılına gelindiğinde ise Nisan ayı içinde iki adet haberin yayınlandığı ve burada özellikle Rusya Ermenileri Birliği Başkanının açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. Son derece sert ifadelerin kullanıldığı açıklamada Türkiye’nin Pan Türkizm hayallerini gerçekleştirmek için Ermenileri katlettiği öne sürülmüştür. Ayrıca 1915 Olayları nedeniyle Türkiye’nin cezalandırılmamış olmasının Alman Nazilerine Yahudi soykırımı ve daha birçok suçun işlenmesini teşvik ettiği ve Hitlerin Türklerden ilham aldığına da dikkat çekilmiştir. Açıklamada ayrıca büyük devletlerin soykırımın tanınması yolunda Ermenilere ciddi destek vermeleri gerektiği ve bu konuya siyasi gerekçelerle sessiz kalınmaması gerektiği de dile getirilmiştir.¹¹¹⁹ Rusya’daki Ermeni lobisinin diğer ülkelerdeki Ermeni lobileri gibi oldukça aktif oldukları ve Türkiye aleyhtarlığıyla gündeme geldiği görülmektedir.

¹¹¹⁹ “Soykırımı ‘Hayır’ Deme”, **Rossiya**, 22 Nisan 2003, s.34, “Rusya Ermenileri Birliği Başkanı: Ermeni Soykırımının Tanınmasından Yeni İlişkilere Doğru”, **İzvestia**, 23 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.34-37.

Mayıs 2003-Mart 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Ermeni iddialarıyla ilgili herhangi bir haberin kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir.

Rus basınında 2003 yılında da sadece Nisan ayında Ermeni meselesiyle ilgili haberlerin sayısında bir artış olmuştur.

2005 yılına geldiği BYEGM arşivinde Ermeni iddialarıyla ilgili yer alan ilk haberin Ermenistan'daki Yahudilerin soykırımın tanınması için dünyaya yönelttikleri çağrı yer almıştır.¹¹²⁰ Yahudilerin söz konusu çağrısının Ermenistan'daki Yahudilerin düşüncelerini yansıttığını, bazı diğer ülkelerdeki Yahudi cemaatinin bu yönde düşünmediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Yahudi cemaati arasında tam bir fikir birliğinin mevcut olmamasını İsrail'in de soykırımı kabul etmemiş olmasına bağlamak mümkündür.

Rus basınında zaman zaman Ermenistan Dışişleri Bakanları ile yapılan röportajlara da yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda Oskanyan ile yapılan bir röportajda Oskanyan'ın "Türkiye'nin sadece Ermenistan'a değil uluslararası

¹¹²⁰ "Ermenistan'ın Yahudileri, Dünyayı Türkiye'deki Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor", **Regnum**, 23 Mart 2005, "İran-Rus İlişkileri", **Regnum**, 24 Mart 2005, s.39-41, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.39.

kamuoyuna ve tüm insanlığa cephe aldığı ve ilişkilerin düzeltilmesi için soykırımın tanınması gibi bir ön şartlarının olmadığını” da dile getirmiştir. Bir diğer haberde ise Türkiye’nin soykırımı kabul etmesi ve özür dilemesi halinde Ermenilerin herhangi bir tazminat talebinde bulunmayacağı, bunun gerçekleşmesi için başta ABD olmak üzere birçok büyük devletin Ermenilere destek vermesi gerektiği, bu konuda birçok Ermeninin böyle düşündüğü ancak Türkiye’nin tazminat ödemekten çekindiği için sorunun halen çözülmediğine işaret edilmiştir. Son haberde ise Ermenistan Hükümetinin Ermeni soykırımını anma etkinlikleri için 300 bin dolar ayırdığı belirtilmiştir.¹¹²¹ Burada dikkat çekin bir diğer husus ise büyük bir ekonomik darboğaz içinde olan bir ülkenin bu tür bir etkinlik için böylesine bir bütçeyi ayırabilmesi olmuştur. Nitekim halen Ermenistan’ın başta ABD olmak üzere birçok ülkeden ekonomik yardım almakta ve ülkedeki birçok vatandaşın ekonomik gerekçelerle ülkeyi terk ettiği bilinmektedir.

Nisan ayında Ermeni soykırımı etkinliklerini anma ayı olarak değerlendirildiğinden bu ay içinde yayınlanan haberlerin büyük bir çoğunluğunda bu konuyla ilgili tekrar içerikli haberlere yer verilmiştir. Ermenilerin soykırımı konusunu sanat, siyaset, ekonomi ve daha birçok alanda gündeme getirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda bu kez konuyu Rus pop sanatçısı Filipp Kirkorov’un Türkiye’ye duyduğu sempati nedeniyle Ermenistan’da büyük bir tepkiyle karşılanacağı, Ermenistan’da ve diasporada vereceği birçok konser sırasında bu bu nedenle kendisine tepki gösterilebileceği haberlerine yer verilmiştir.¹¹²²

Ermeni soykırımını anma etkinliklerinin Nisan ayında gerçekleştirilmesi nedeniyle Nisan ayında konuyla ilgili yer alan haberlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Rus basınında yayınlanan haberlerde daha

¹¹²¹ “Ermenistan Dışişleri Bakanı: Türkiye, Tüm İnsanlığa Cephe Aldı”, **Regnum**, 24 Mart 2005, s.41, “Ermeni Soykırımı Auschwitz’e Yol Açtı”, **Izvestia**, 24 Mart 2005, s.41-42, “Voronej’de Ermeni Soykırımı Konulu Bir Sergi Açılıyor”, **Regnum**, 25 Mart 2005, s.42-43, “Ermenistan Hükümeti, Ermeni Soykırımının 90. Yıldönümü Etkinlikleri İçin 300 bin dolar Ayırdı”, **Regnum**, 25 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.43.

¹¹²² “ABD’de Ermeni Soykırımının 90. yıldönümü Etkinlikleri”, **Regnum**, 29 Mart 2005, s.44, “Micheline Calmy-Rey, Türkiye’de ‘Ermeni Sorunu’nu Görüşüyor”, **Regnum**, 30 Mart 2005, s.44-45, “Rus Pop sanatçısı Kirkorov’u Ermenistan’da Ermeni Konyağı Yerine Bayat Yumurtalar Bekliyor”, **TRUD**, 31 Mart 2005, s.45, “Kars-Ahalkalak-Tiflis Demiryolu Yapım Projesi 4 Nisan Günü Görüşülecek”, **Regnum**, 1 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.46.

ziyade Ermeni görüşünü yansıtan haberlere yer verilmiştir. Bu bağlamda ARF (Ermeni Devrimci Federasyonu) Başkanı Kiro Manoyan'ın Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili açıklamaları dikkat çekici olmuştur:

“...Soykırımın tanınması başta Türkiye için gereklidir. Çünkü Avrupa için bu sadece şartlardan biridir. Soykırımın tanınmasından sonra Ermenistan'ın tazminat isteyeceğini de çok iyi bilen Türkiye, var gücüyle ve imkânlarıyla bu sorunun çözümünü uzattıkça uzatıyor. AB, Ermenilerin, olayın tanınmasıyla yetinmeyeceğini bilmeli...”¹¹²³

Rus basınında Hrant Dink'in öldürülmeden önce Ermeni meselesiyle ilgili yaptığı açıklamaların yanı sıra Ermenistan ve Türkiye parlamentolarında konuyla ilgili yapılan görüşmelere ve Ermeni basınında Türkiye aleyhinde yer alan bazı haberlere de yer verilmiştir. Nisan ayı haberlerinde anma etkinliklerinin yanı sıra 1915 Olaylarının soykırım olduğunu dile getiren konferansların da Rusya'da gerçekleştirildiği ve Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik Ortak Tarihçiler Komisyonu kurulması önerisi ve Ermeni parlamentosunun buna cevabına da yer verilmiştir.¹¹²⁴

¹¹²³ “Belçika’da Ermeni Soykırımı Anısına Sergi”, **Regnum**, 6 Nisan 2005, s.27, “Avrupa Parlamentosu, ‘Geçmişin Geleceğini’ (Türkiye – Ermenistan) Çözümlemeyi Planlıyor”, **Regnum**, 6 Nisan 2005, s.27, “Türkiye ve İsrail, Ermeni Soykırımının Tanınması İçin Ortak Faaliyetleri Görüşülecek”, **Regnum**, 6 Nisan 2005, s.27-28, “Ermeni Felaketi... Bir Halk Nasıl Tümüyle Yok İstenilmişti?”, **Moskovski Komsomolets**, 6 Nisan 2005, s.28-30, “Türk Bilim Adamı: Ermeni Soykırımı Gerçekten Yaşandı”, **Regnum**, 7 Nisan 2005, s.30, “Mahkeme Günü Yaklaşıyor Mu?”, **Gazetasng**, 8 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.30-32.

¹¹²⁴ “Hrant Dink: Avrupa, Ermeni Sorununu Speküle Ediyor”, **Regnum**, 12 Nisan 2005, s.80, “Ermenistan Parlamentosu Başkanı, Rusya’ya Ziyaret Edecek”, **Novosti**, 12 Nisan 2005, s.80, “Türk Parlamentosu, Ermeni Soykırımının Uluslar arası Platformda Tanınması Yönünde Ermenistan’ın Gösterdiği Çabaların Önüne Geçilmesi Meselesini Görüşecek”, **Regnum**, 12 Nisan 2005, s.80-81, “Dedem ve Ninemin Yerine Bizim Topraklarımızda Ben Yaşamalıyım”, **AZG**, 12 Nisan 2005, s.81, “Robert Koçaryan, Ermeni-Türk Sınırının Açılması Sonucunda Doğacak Sonuçları Değerlendirdi”, **Regnum**, 12 Nisan 2005, s.81-82, “Ermeni Sorunu ‘Adli Kitap Estonya’da”, **Regnum**, 12 Nisan 2005, s.82, “Türkiye, Tarihini Ahlaksızca Tahrif Etmeye Çalışıyor”, **AZG**, 14 Nisan 2005, s.82-83, “24 Nisan Tarihinde Erivan’da 1,5 Milyon Kişinin Katılacağı Bir Yürüyüş Planlanıyor”, **Regnum**, 14 Nisan 2005, s.83, “Moskova’da ‘Soykırım, İnsanlığa Karşı İşlenen Bir Suçtur’ Adı Altında Bir Konferans Yapıldı”, 14 Nisan 2005, s.83-84, “90 Yıl Sonra... Türkiye Başbakanı, Ermenistan Cumhurbaşkanı’na Seslendi”, **Regnum**, 15 Nisan 2005, s.84, “Türkler, Ermenilere ‘Ortak Tarihi’ Yeniden Gözden Geçirmeyi Teklif Etiler”(1), **Gazeta**, 15 Nisan 2005, s.85, “Türkler, Ermenilere ‘Ortak Tarihi’ Yeniden Gözden Geçirmeyi Teklif Etiler”(2), **Gazeta**, 15 Nisan 2005, s.86-87, “Ermenistan Parlamentosu, Güney Kafkasya Parlamento Asamblesi’nin Oluşturulmasından Yana”, **Regnum**, 17 Nisan 2005, s.87-88, “Ermenistan Parlamentosu Başkanı Bagdasaryan, Soykırım Konusunun Yeniden Görüşülmesine Gerek Görmüyor”, **Regnum**, 17 Nisan 2005, s.88, “Satzhe-Cevaheti’nin Yerel Yönetimleri, Gürcistan Parlamentosunu Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor”,

Rus basınında 2005 yılının Nisan ayına baktığımızda haberlerin büyük bir çoğunluğunda Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik Ortak Tarihçiler Komisyonu kurulması önerisini konu edindiği görülmektedir. Bu öneriyle ilgili bazı kesimlerin Türkiye'ye çok sert eleştirilerde bulunduğu, bazı grupların ise tamamen bu öneriye karşı çıktığı, yine Türkiye'nin AB üyesi olması için soykırımı tanıması gerektiği de konu edinilmiştir. Dikkat çeken bir diğer haberde ise 1915-1923 yılları arasında Türkiye'de 1.5 milyondan fazla kişinin öldürüldüğü iddiası olmuştur. Rus basınında Türkiye'nin 2015 yılında Ermeni soykırımını kabul edeceği ve AB'ye ancak bu kabulün ardından üye olabileceğine de yer verilmiştir.¹¹²⁵ Burada ilginç olan bir diğer husus ise bu iddianın Taner Akçam tarafından ortaya atılmış olunmasıdır.

Tüm Ermeniler Katolikosu'nun "Ermeni Soykırımının Ankara Tarafından Tanınması, Demokrasinin Gerçek Başarısıdır" şeklindeki ifadeleri de Türkiye'nin demokratikleşmek için soykırımı tanıması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Buna benzer ifadelerin Ermenilerin yanı sıra bazı Türk bilim adamları ve uluslararası kuruluşların temsilcileri tarafından da dile getirildiği Rus basınında yer alan haberlerden anlaşılmaktadır. Rus basınında Polonya, Gürcistan, Rusya gibi ülkelerde Ermenilerle ilgili yer alan etkinliklere ve bu ülkelerin Türkiye'ye bakış açlarına da yer verildiği görülmektedir. Örneğin Polonya Parlamentosu'nun Ermeni iddialarını kabul etmesinin Türk karşıtı olduğu anlamına gelmediği ve Gürcistan'daki bir grup Ermeninin Türk büyükelçiliği binasına yürüdükleri de belirtilmiştir. Rus basınında genellikle Türkiye'nin soykırımı tanıması ile AB'ye üyeliği arasında bir bağ kuran haberler yer alsa da bazen bu iki konunun bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini dile

Regnum, 17Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.88-89.

¹¹²⁵ "Ermenistan Başbakanı, Soykırım Olaylarının İncelemesi Amacını Taşıyan Ermeni- Türk Komisyonu'nun Oluşturulmasına Karşı", **Regnum**, 19Nisan 2005, s.180, "Ruben Safrastyan, Yüzsüzlükten Başka Bir Şey Değil", **Regnum**, 19 Nisan 2005, s.180-181, "Ermeni Tarihçiler, Türkiye'nin Önerisini Reddettiler", **Regnum**, 19 Nisan 2005, s.181, "Anket Sonuçları: Türklerin Yüzde 25'i Ermenilerin İbrani Olduğunu Sanıyor, Ermenistan ise Üç Denizle Çevrili", **Regnum**, 19 Nisan 2005, s.181-182, "Karabağ Faktörünün 'Devrimci Aroması'", **Regnum**, 19 Nisan 2005, s.182-183, "Türkiye'de Savcılar Göz Altına Alındı", **Regnum**, 20 Nisan 2005, s.184, "Ermenistan Savunma Bakanı: Türkiye'nin AB Üyesi Olması İşimize Gelir", **Regnum**, 20 Nisan 2005, s.184, "Ağrı Dağı İçin Mücadele... 1915-1923 Yılları Arasında Türkiye'de 1.5 Milyondan Fazla Kişi Öldürüldü", **Argumenti Fakti**, 20 Nisan 2005, s. 184.185, "Ermenistan Başbakanı: 1915 Yılında Yaşanan Soykırımı Cevap Verdik" **Regnum**, 20 Nisan 2005, s.185-186, "Taner Akçam, Türkiye'nin 2015 Yılında Ermeni Soykırımını Tanınmasını ve AB'ye Alınmasını İstiyor", **Regnum**, 21 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.186-187.

getirenler de bulunmaktadır. Bu bağlamda AB-Ermenistan Parlamentolar Arası İşbirliği Komitesi Başkanı Mari-An İsler-Begen'in "Türkiye'nin AB üyeliğini Ermeni soykırımının tanınmasıyla şartlandırmak yerine, bu ülkenin soykırımı tanınmasını sağlamak gerekiyor. Bu, yenen ve yenilen taraflar arasında bir mücadeleye dönüşmemeli. Sadece, uluslararası kamuoyunun kabul ettiği bu tarihi gerçeği, Türkiye'nin de tanınması yönünde hareket edilmeli" ifadelerini kullanmıştır. Zaman zaman Rus basınında özellikle Duma Başkanı ve Başkan yardımcılarının sert ifadeleri de görülmektedir.¹¹²⁶

Nisan ayında diğer birçok ülkede olduğu gibi Rusya'da da çoğunlukla 1915 Olaylarını anma etkinliklerine yer verilmiş ve bu etkinliklere kimlerin katıldığı belirtilmiştir. İlk kez 1915 Olaylarıyla ilgili olarak Türklerin İstanbul'da da bir

¹¹²⁶ "Tüm Ermeniler Katolikosu: Ermeni Soykırımının Ankara Tarafından Tanınması, Demokrasinin Gerçek Başarısıdır", **Regnum**, 21 Nisan 2005, s.187, "BM Komisyonu Eski Sekreteri: Türkiye, Ermeni Topraklarını Hala İşgal Ediyor", **Regnum**, 21 Nisan 2005, s.187-188, "Eski Felaketin Yankısı... Dünya Kiliseleri Konseyi Ermeni Soykırımı Sorununu Gündeme Getirdi", **Nezavisimaya Gazeta**, 21 Nisan 2005, s.188-190, "Hakkı Verilmeyen Geçmiş", *The Moscow Times*, 21 Nisan 2005, s.190-191, "1915 Soykırımı Bütün İnsanlığın Trajedisidir", **Nezavisimaya Gazeta**, 23 Nisan 2005, s.191-193, "Polonya Parlamentosu Başkanı Cimoszewicz: Türk Belgeleri, Ermeni Soykırımının Yaşandığını Belgeliyor", **Regnum**, 23 Nisan 2005, s.194, "Ermeni Gençler, Gürcistan'daki Türkiye Büyükelçiliği Binası Önünde Toplanacak", **Regnum**, 23 Nisan 2005, s.194, "Mari-an İsler-Begen: Türkiye'nin AB Üyeliği Ermeni Soykırımının Tanınmasıyla Şartlandırmaya Gerek Yok", **Regnum**, 22 Nisan 2005, s.195, "Türkiye Ermenilerin Önünde Pişmanlık Belirtmek İstemiyor", **Rodnaya Gazeta**, 22 Nisan 2005, s.195-196, "Türkler Evimize Saldırdığında 13 Yaşındaydım", **Vremya Novostey**, 22 Nisan 2005, s.196, "Ermeni Hatırası... Erivan Ankara'yı Soykırım İçin Pişman Olmaya Çağırıyor", **Vremya Novostey**, 22 Nisan 2005, s.196-197, "Hrant Dink: Başbakan Erdoğan'ın Önerisini Görmezden Gelirse Ermenistan Hata Yapar", **Regnum**, 22 Nisan 2005, s.198, "Leh Walesa: Ermenilerin Yok Edilmesi 20. Yüzyıl'ın İlk Soykırımıdır", **Regnum**, 22 Nisan 2005, s.198, "Kemal Çiçek: Türkiye AB Üyeliğini Feda Eder Ama Ermeni Soykırımını Tanımayacak", **Regnum**, 22 Nisan 2005, s.199, "Tüm Ermeniler Katolikosu, Duma'ya Teşekkür Etti", **Regnum**, s.199-200, "Ermenistan, Parlamentosu Başkanı Yardımcısı: Türkiye'nin Ön Şartlarını Yerine Getirmek, Ermenistan'ın Sonu Demektir", **Regnum**, 23 Nisan 2005, s.200, "Ermeni Kamuoyunun Talepleri Tüm Türk Halkına Değil Türk Hükümetine Yöneliktir", **Regnum**, 23 Nisan s.200-201, "Ermenistan Adalet Bakanı: Ermeni Soykırımını Tanımadan Türkiye AB Üyesi Olamaz", **Regnum**, 25 Nisan 2005, s.201, "Ermeniler, Ermeni Soykırımını 90. Yılında Andılar", **Regnum**, 25 Nisan 2005, s.202, "Georgiy Boos: Ermeni Soykırımını Tanınması İçin Türkiye'nin Önünde Hiçbir Engel Yok", **Regnum**, 25 Nisan 2005, s.203, "Koçaryan: Ermeni Soykırımı Bölgesel Ve Uluslararası Politika Bağlamında Ele Alınmalı", **Regnum**, 25 Nisan 2005, s.203, "Ermenistan Savunma Bakanı, Ermenilerin Geleceklerinden Emin Olmaları İçin Türkler Atalarının Hatalarını Kabul Etmeli", **Regnum**, 25 Nisan 2005, s.203-204, "Moskova'da Türk Aleyhtarı Gösteri", **Vremya Novotey**, 25 Nisan 2005, s.204, "Duma Başkanı Yardımcısı Boos: Türkiye Dahil Bütün Dünya Ermeni Soykırımını Taniyacak ve Kınayacak", **Ria-Novosti**, 25 Nisan 2005, s.204-205, "Ermeni Soykırımı Dünya Politikasının Bir Parçasıdır", **Rossiyskaya Gazeta**, 25 Nisan 2005, s.205-206, "Zaman Aşımı Olmadan... Ruslar Soykırım Kurbanı Ermenilere Ağladılar", **Noviye İzvestia**, 25 Nisan 2005, s.206-207, "Ermeniler Trajik 1915 Yılını Anıyorlar", **Rossiya Televizyonu**, 25 Nisan 2005, s.209, "Koçaryan: Bugün Bizde Kin Yok, Ancak Acımız Devam Ediyor", **Rossiya Televizyonu**, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.210-212.

Ermeni soykırımı anıtının inşa edilmesi çağrısında bulunduğunu iddia eden bir haberin de yayınlandığı görülmektedir. Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik Ortak Tarihçiler Komisyonu kurulması önerisinin Avrupa Konseyi tarafından olumlu karşılandığı ve bunu bir jest olarak yorumladığı da Rus basınına yansıyan haberler arasında yer almıştır.¹¹²⁷

Rus basınında az da olsa zaman zaman Türkiye-Ermenistan arasında sorunun çözümü konusunda taraflara ne yapılması gerektiği ya da "aklı selim" önerilerde bulunulmuştur. Örneğin Ermenilerin toprak talebinin sık sık dile getirilse de hukuki ve siyasi hiçbir anlamının olmadığı, öte yandan Türkiye'ye ABD ve AB'nin baskısıyla bir takım adımlar attırmanın pek de gerçekçi olamayacağına dikkat çekilmiştir. Ermenilerin soykırımı kabul ettirmenin ardından yeni taleplerinin söz konusu olacağı gibi konulara da değinilerek iki tarafında sorunun çözümü konusunda üstüne düşen görevleri yerine getirmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Türkiye'nin Erivan'a yönelik Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisi ve bu öneriye cevap için AB Parlamenterler Asamblesinden imza koymaları için bir belge yollaması Ermenistan yönetimi tarafından endişe ile karşılandığı ve buna itiraz eden demeçlerin verildiği de görülmektedir. Nitekim Erdoğan'ın önerisine ret cevabı veren Erivan yönetiminin uluslararası kamuoyunda zor duruma düştüğü ve başka argümanları öne sürmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kars-Ahalkalek-

¹¹²⁷ "Ermenistan'da Soykırım Kurbanları Anıldı", **Gazeta**, 26 Nisan 2005, s.88-89, "Ermenistan Soykırımının 90. Yıldönümünü Andı", **İzvestia**, 26 Nisan 2005, s.89-90, "Türkler, İstanbul'da Ermeni Soykırımı Anıtının İnşa Edilmesi Çağrısını Yapıyor", **Regnum**, 26 Nisan 2005, s.90, "Soykırım Tanınması, Türkiye'nin AB Yolunda Ön Şart Olamaz", **Regnum**, 26 Nisan 2005, s.91, "Amerika Ermeni Ulusal Komitesi: Bush, İnsanlığa Karşı İşlenen Suçun İnkâr Edilmesi Politikasında Türkiye'yi Destekliyor", **Regnum**, 26 Nisan 2005, s.91, "Kafkasya'ya Barış Gerekli", **Trud**, 26 Nisan 2005, s.91-93, "Ermenistan Devlet Başkanı, Ankara'ya Ermeni-Türk Devletlerarası Komisyon'un Oluşturmayı Öneriyor", **Regnum**, 26 Nisan 2005, s.94, "Tekrarlanmaması Gereken Trajedi", **Parlamentskaya Gazeta**, 27 Nisan 2005, s.94-95, "Ermenistan-Türkiye: AB'ye Giden Yol Barıştan Geçmektedir", **İzvestia**, 27 Nisan 2005, s.95-96, "Yüzyıldır Süren Kavga Sona Mı Eriyor?", **Noviye İzvestia**, 28 Nisan 2005, s.96-97, "Tarihçiler İşsiz Kaldı... Ermenistan Türkiye'ye Bugünü Konuşmayı Teklif Etti", **Vremya Novostey**, 28 Nisan 2005, s.97-98, "Türkiye Dışişleri Bakanlığı Duma'nın Bildirisini Eleştirdi", **Regnum**, 28 Nisan 2005, s.98-99, "Avrupa Konseyi Genel Sekreteri: Erdoğan'ın Önerisi 'İyi Bir Öneri'", **Regnum**, 29 Nisan 2005, s.99, "Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Duma'yı Eleştirdi", **Regnum**, 29 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.99.

Tiflis demiryolu projesi ile Ermenistan'ın devre dışı bırakılmaya çalışıldığı da bu argümanlar arasında yer almaktadır.¹¹²⁸

Rus basınında yer alan haberlerin kaynakları incelendiğinde çoğunlukla Ermeni yazarların kalemlerinden çıkmış yazılara yer verildiği görülmektedir. Vardvan Varcapetyan imzalı “*Ben Hatırlıyorum*” başlıklı yazıda bunlardan biridir. Ancak bu yazıda kullanılan ifadelerle bakıldığında Osmanlı yönetiminin yanı sıra büyük devletlerin de suçlandığı ve 1915 Olaylarında en az Osmanlı yönetimi kadar büyük güçlerin de buna engel olmadığı için suçlu olduğuna işaret edilmiştir:

“...Ermeni halkı, bütün Hristiyan dünyanı, bütün büyük devletlerin gözleri önünde Golgatha'ya (MN: İncil'e göre Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği tepe) sürüldü. Onlar katliamı durdurabilirlerdi, fakat durdurmak istemediler. Her birinin kendi çıkarları vardı. Papaz Johannes Lepsius, Enver Paşa'dan randevu olarak merhamet gösterilmesini isteyince Enver Paşa, “Sayın Lepsius, biz çıkarlarımıza uygun politikaya bağlı kalacağız. Tüm çıkar ilişkilerinin üstünde bulunan ve hiçbir alçaklığa bulaşmamış bir devlet varsa ancak bize mani olabilir. Eğer siz diplomasinin kılavuz kitabında böyle bir devlet bulabilirseniz, bir kez daha bana gelmenize izin vereceğim” dedi...”¹¹²⁹

¹¹²⁸ “Ermenistan–Türkiye... Avro-Amerikan Kokteylinde Ermeni Sorunu”, **Regnum**, 3 Mayıs 2005, s.35-36, “AB Parlamenterler Asanblesi'ndeki Ermeni Heyeti Üyesi: Ermenistan Sürekli Savunan Konumuna Düşüyor”, **Regnum**, 4 Mayıs 2005, s.37, “Türk Tarih Kurumu Başkanı: Avrupa'da İnsanları Değil, Türk Devleti'ni Yargılıyorlar”, 4 Mayıs 2005, s.38, “Türkiye, Ermeni Soykırımını Tanyarak Tazminatla Karşı Karşıya Kalacak”, **Regnum**, 4 Mayıs 2005, s.38, “Türkler, AB Parlamenterler Asanblesi'ni Yanılttı”, **Regnum**, 4 Mayıs 2005, s.39, “AB Özel Temsilcisi: Erivan, Ankara İle İlişkileri Normalleştirmek için Kendi Formülünü Önermeli”, **Regnum**, 6 Mayıs 2005, s.39, “Erivan, Koçaryan-Erdoğan Görüşmesinin Yapılacağını Doğruluyor”, **Regnum**, 6 Mayıs 2005, s.39-40, “Ermenilerin Öldürülmesi Kendiliğinden Doğan Bir Katliam Değil, Önceden Planlanmış Bir Eylemdir”, **Novoye Vremya**, 7 Mayıs 2005, s.40-42, “Yeniçerinin Suskunluğu... Türkiye'nin Pişmanlık Belirtmesini Bekleyenler Boşuna Ümitleniyorlar”, **Novoye Vremya**, 7 Mayıs 2005, s.42-43, “TBMM Başkanı, Protesto Amacıyla Rusya Ziyaretini Erteleledi”, **Regnum**, 9 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.43.

¹¹²⁹ “Ben Hatırlıyorum”(1), **Novoye Vremya**, 11 Mayıs 2005, s.40-42, “Ben Hatırlıyorum”(2), **Novoye Vremya**, 11 Mayıs 2005, s.42-44, “Ermenistan Başbakanı Ermeni-Türk İlişkilerini Değerlendirdi: Buzlar Hareket Etti” **Regnum**, 16 Mayıs 2005, s.44, “Rusya'ya Karşı ‘Büyük Oyun’”, **Regnum**, 16 Mayıs 2005, s.44-45, “Cevabı Arşivler Verecek”, **Trud**, 18 Mayıs 2005, s.46-47, “Ermenistan Dışişleri Bakanı, Türk Diplomasinin Yanlışlıklarına Şaşırdı”, **Regnum**, 20 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.47.

Bir çok ülke basınında olduğu gibi Rus basınında da Türkiye aleyhinde haberlerin yayınlanması üzerine burada bulunan Türk büyükelçisi söz konusu yayınları eleştiren bir mektup göndererek protesto etmiştir.¹¹³⁰ Rus basınında zaman zaman Türkiye'yi doğrudan suçlayan haberlere de rastlamak mümkündür. Örneğin: Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik diyalog çabalarının altında da başka niyetlerin aranması, Başbakan Erdoğan'ın artık Ermeni meselesini bir sorun olarak görmediğinin dile getirilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir.¹¹³¹ 2005 yılında Türkiye-Ermenistan arasında yürütülen gizli görüşmelerin de Rus basınına yansıdığı ve bu konunun yorumsuz bir şekilde yayınlandığı ve bazen de Rusya'nın Türkiye ile yakınlaşmasının Ermeni basınında olumlu karşılandığı da görülmektedir.¹¹³² Yine Ermenistan'ın başından beri Türkiye'nin AB'ye üyeliğini desteklediği ve bu yönde Rus basınına demeçler de verdiği anlaşılmaktadır.¹¹³³

İstanbul'da düzenlenen Ermeni konferansı bir çok ülke basınında olduğu gibi Rus basınında da geniş yer almış ve konferansın ülkücüler tarafından engellenmeye çalışıldığına işaret edilmiştir. Yine Ermenistan'ın Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğinin yanı sıra bu vesileyle Türkiye'nin soykırımı kabul edeceğini de düşündüğü ifade edilirken, ABD'deki Ermenilerin ise konuyla ilgili tutumlarından pek de memnun olmadıkları dile getirilmiştir.¹¹³⁴

¹¹³⁰ “Büyükelçinin Görüşü: Soykırım Olmuş Muydu?”, **Argumenti Fakti**, 25 Mayıs 2005, s.71, “Amerikalı Senatör, Bush'a Ermenistan'ın Sorunlarını Sunacak”, **Regnum**, 2 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.71.

¹¹³¹ “Türkler, Ermenistan İle Ermeni Diasporasının Arasını Amaya Çalışıyor”, **Regnum**, 24 Haziran 2005, s.40, “Türkiye'de Bundan Böyle Ermeni Soykırımı ve Kıbrıs'tan Birliklerin Çekilmesi Konusunda Açık Konuşulabilir”, **Regnum**, 11 Temmuz 2005, s.40, “Türkiye Başbakanı Ermeni Soykırımı Önemli Bir Sorun Olarak Görmüyor”, **Regnum**, 14 Temmuz 2005, s.41, “Türkiye-Ermenistan: Stradaki, Diyalog Çabası mı Yoksa Bir Hamle mi?”, **Gazetasng**, 17 Temmuz 2005, s.41-42, “ABD, Ermenistan'a Uygulanan Ambargonun Kaldırılması Yönünde Türkiye'yi İkna Etmeye Devam Ediyor”, **Regnum**, 19 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.42.

¹¹³² “Gizli Ermeni-Türk Görüşmeleri: Taraflar Üç Meseleyi Görüşüyor”, **Regnum**, 13 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.65.

¹¹³³ “Erivan, Rus-Türk Yakınlaşmasını Olumlu Olarak Değerlendiriyor”, **Regnum**, 2 Eylül 2005, s.45, “Ermenistan Meclis Başkanı, Türkiye'nin AB Üyesi Olmasında Bir Sorun Görmüyor”, **Regnum**, 5 Eylül 2005, s.45, “ST. Petersburg Velisi Valentina Matvienko, Osmanlı Türkiye'sinde Yaşanan Ermeni Soykırımını Kınamaya Çağırıyor”, **Regnum**, 15 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.46.

¹¹³⁴ “Türkler Ermeni Soykırımının Ele Alındığı Konferansı Az Kalsın Engelliyorlardı”, **İzvestia**, 26 Eylül 2005, s.76, “Türk Bilim Adamları Ermeni Meclisini Ele Alıyorlar... Ülkücüler İse Onları Hainlikle Suçluyorlar”, 26 Eylül 2005, s.76-77, “Ermeni Soykırımı Kurbanlarına Tazminat Ödenecek”, **Kommersant**, 4 Ekim 2005, s.77, “Erivan, Türkiye'nin AB Görüşmeleri Çerçevesinde Ermeni Soykırımını Tanıyacağını Umuyor”, **Regnum**, 5 Ekim 2005, s.77-78, “ABD Ermenileri,

2005 yılında Türkiye’de olduğu Ermenistan’da da bazı kamuoyu araştırmaları yapılmıştır. Bu arada yapılan kamuoyu araştırmalarının büyük bir kısmı halkın gerçek fikirlerini yansıttığından oldukça önemlidir. Bu bağlamda Ermenistan’da yapılan anketin sonuçları gerek ülkenin siyasi durumu gerekse de toplumsal yapısını yansıtması açısından dikkat çekici olmuştur. Örneğın: halkın %57.7’si Ermenistan Hükümeti’nin dış politikasını Rusya eğilimli değerlendirmekte ve Rusya ile askeri ve stratejik işbirliğinin arttırılmasını düşünmektedir. Bir diğer ilginç sonuç ise Dağlık Karabağ meselesiyle ilgilidir. Ankete katılanların %51’i Ermenistan’ın NATO ile işbirliğinin mevcut düzeyde kalması gerektiğini, %54.6’sı ise Türkiye ilişkilerin kurulması için önkoşul olarak soykırımın tanınması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.¹¹³⁵ Dağlık Karabağ sorununun ancak Rusya ve AB’nin desteğiyle sağlanacağının düşünenlerin oranı ise %78.1’dir. Karabağ meselesinin Ermenistan’ın ekonomik durumunu olumsuz etkilediğini düşünenlerin sayısı %53.1 iken, Karabağ’ın bağımsızlığını isteyenlerin sayısının %49.1 olduğu görölmektedir.

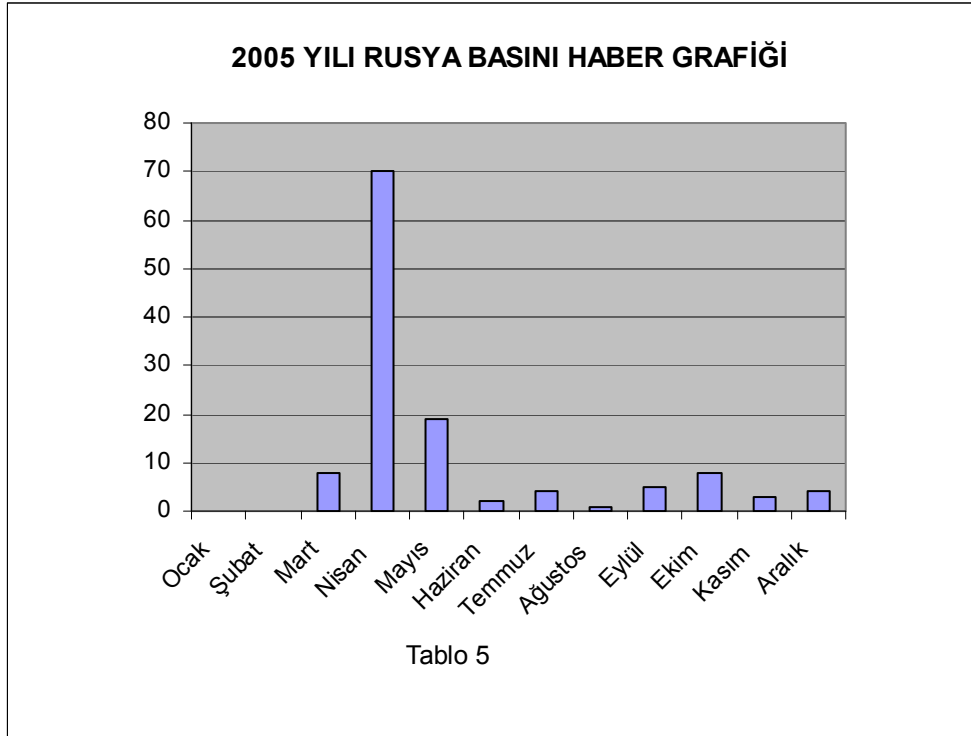
İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejat’ın soykırımı kabul edeceğini yazan Rus basınında, Cumhurbaşkanı’nın ziyaretini yarıda keserek ülkeyi terk etmesine ise yer verilmediği görölmektedir. Ermenistan’ın Rusya için olduğu kadar ABD için de önemli bir ülke olduğunun vurgulandığı bir diğer haberde ise Türkiye’nin soykırım iddialarına verdiği tepkilerin kendisini AB’den uzaklaştırdığına işaret edilmektedir. Türkiye’nin AB’ye alınamayacağını dört başlık altında değerlendiren haberde özetle Türkiye’nin Müslüman olması, genişlemenin yaratacağı ekonomik kaygılar, Türkiye’nin Avrupalılaşmaya çalıştığı ancak Avrupalı olamadığı ve Almanya’nın Türkiye ile ilgili kaygılarının olduğu dile getirilmiştir.¹¹³⁶ Rus basınının 2005 yılındaki son haberlerinde ise eski sinema sanatçısı yeni California Valisi Arnold Schwarzeneger’in Ermeni yanlısı tutumu nedeniyle yaşanan

Amerikan Yönetimi’nin Politikasından Hoşnut Değil”, **Regnum**, 10 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.78.

¹¹³⁵ “Euroturtsiya”, **Ogonyok**, 20 Ekim 2005, s.43-44, “Ermenistan’da Ülke Genelinde Yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları”, **Regnum**, 28 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.44-45.

¹¹³⁶ “İran Cumhurbaşkanı, Ermeni Soykırımı Tanıma Vaadinde Bulundu”, **Regnum**, 1 Kasım 2005, s.45, “Estonya Dışışleri Bakanları: Türkiye, Ermeni Soykırımı Tanımalı”, **Regnum**, 2 Ekim 2005, s.45, “Richard Kirakosyan İle Röportaj... Ermenistan, ABD İçin Bir Köprü, Rusya İçin De Bir Platformdur”, **Regnum**, 7 Ekim 2005, s.45-47, “Uzun Yıllar Sürecek Olan Türk Marşı... Fransa’daki Olaylar Ankara’yı AB’den Uzaklaştırıyor”, **Nezavisimaya**, 15 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.47-50.

gerginliğe, Ermenistan’da soykırımın tanınmasına hizmet edenlere verilecek ödül ile Litvanya meclisinin soykırımı kabul ettiği haberleri yayınlanmıştır.¹¹³⁷

Rus basınında 2005 yılında neredeyse tüm sene boyunca konuyla ilgili haberlere yer verilirken, yine bir önceki yılda olduğu gibi Nisan ayında haber sayısının en üst düzeye çıktığı görülmektedir.

Türkiye’nin AB’ye üyelik çalışmalarının da değerlendirildiği Rus basınında Türkiye’nin AB’ye üyelik girişimi politikası için “anormal” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir.¹¹³⁸ ABD’nin Ermeni meselesindeki tutumunda bilindiği üzere bir fikir

¹¹³⁷ “California Valisi Arnold Schwarzenegger’in Ermeni Yanlısı Davranışları Azerileri Kızdırdı”, **Gazeta**, 25 Kasım 2005, s.32-33, “Ermeni Soykırımının Tanınmasına Katkıda Bulunanlara Ermenistan’da Ödül Verilecek”, **Novosti**, 29 Kasım 2005, “Litvanya Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **Regnum**, 16 Aralık 2005, s.33, “Ermenistan, Litvanya Meclisi’nin Ermeni Soykırımını Tanuma Kararını Alkışlıyor”, **Regnum**, 19 Aralık 2005, s.33-34, “Litvanya, Türkiye İle İlişkileri Bozdu”, **Regnum**, 19 Aralık 2005, s.34, “Türk Araştırmacı: Irak’ta ABD’nin, Filistin’de İsrail’in Yaptığı Soykırımdır”, **Regnum**, 19 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.34-35.

¹¹³⁸ “Koçaryan, Türkiye’nin Ermenistan Politikası İçin ‘Anormal’ Dedi”, **Regnum**, 10 Şubat 2006, s.53, “Ermenistan Ulusal Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü Müdürü, Erivan ve Ankara Arasında Bir canlı Yayın Bağlantısı Yapmayı Önerdi”, **Regnum**, 17 Şubat 2006, “ABD Dışişleri Bakanlığı Temsilcisinin Türkiye Ziyareti”, **Regnum**, 21 Mart 2006, s.50, “İtalya’daki Ermenistan ve Türkiye Büyükelçileri Canlı Yayında Ermeni-Türk İlişkilerini Tartıştı”, **Regnum**, 22 Mart 2006, s.50, “Ermeni Radyosu Türkiye’de Yayın Yapacak”, **Regnum**, 23 Mart 2005, s.51, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.53.

birliği söz konusu değildir. ABD Hükümeti soykırım iddiaları konusunda Türkiye'yi desteklerken, Kongre, Temsilciler Meclisi ve bazı milletvekillerinin Ermeni soykırımı iddialarının kabul edilmesinden yana bir tavır içinde oldukları bilinmektedir. Bu tutumu ve fikir ayrılığını ABD'nin resmi yetkililerinin Türkiye ziyaretleri sırasında yaptığı açıklamalardan anlamak mümkündür. Rus basınında da Ermenilerin soykırım meselesine bakış açısıyla ilgili haberlerden hareketle konuya bakış açısında bir fikir ayrılığından bahsedilebilir.¹¹³⁹ Örneğin: Ermenistan Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Türkiye sorumlusu Ruben Safrastyan ile Ovannes İğityan'ın soykırımın kabul edilmesi konusunda farklı düşündükleri, Safrastyan, "Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan soykırımları tanınması gerektiğini" düşünürken, İğityan ise soykırımın hükümetlerce değil toplumlarca tanınması gerektiğini, sorunun uluslararası aracılardan inisiyatifine bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Rus basınında Türkiye'nin dış politik gelişmeler kadar iç politik gelişmelere de yer verilmiş ve AKP'nin yönetime gelmesiyle birlikte demokrasi alanında önemli adımlar atılmaya başlandığı dile getirilmiştir. Ancak bu demokratik adımların temelinde AKP'nin Ermeni meselesine bakışının şimdiye kadarki hükümetlerden farklı olmasından kaynaklandığına işaret edilmiştir.

Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Ermeni soykırımı iddialarının tanınmasından geçtiği hususu Rus basınında diğer ülke basınlarına oranla daha az yer almıştır. Ancak ifade özgürlüğünün artması oranında Türkiye'de Ermeni soykırımı iddialarından bahsedilebileceğine de dikkat çekilmiştir.

Ermenistan'da resmi yetkililer ile Ermeni halkı arasında soykırım iddiaları konusunda bir düşünce farklılığının olduğu daha önce ifade biçimleri ve basın haberlerine yansımıştı. Her ne kadar Ermenistan'da resmi yetkililer Osmanlı yönetimini 1915 Olaylarından sorumlu tuttuklarını, Türkiye'nin soykırımı kabul

¹¹³⁹ "Safrastyan-İğityan: Ermeni Soykırımının Tanınması Sorununa İki Yaklaşım", **Regnum**, 29 Mart 2006, s.19, "Ermenistan Dışışleri Bakanı'na göre, Erivan ve Moskova Ortaklığa Devam Edecekler", **Rossiyskaya Gazeta**, 7 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.19-20.

etmesi halinde kendisinin herhangi bir sorumluluğunun olmayacağını dile getirirler de aslında bunun bir stratejik bir taktik olduğu basın haberlerinden anlaşılmaktadır. Nitekim Koçaryan'ın "Osmanlı kadar mirasçısı Türkiye'nin de soykırımdan sorumludur"¹¹⁴⁰ şeklindeki ifadesi bu durumu netliğe kavuşturmuştur.

2006 yılının Nisan ayında diğer ülke basınlarında olduğu gibi Rus basınında da daha ziyade Türkiye aleyhinde yapılan gösteriler, yurt dışındaki Türk temsilciliklerine yapılan saldırılar, soykırımı anma etkinlikleri ve hangi ülkelerin Ermenistan'a 1915 Olaylarını anma mesajı gönderdiği konularına yer verilmiştir. Bu haberler arasında bir de "Ermenistan'ın her geçen gün Türkiye aleyhinde daha da aktif bir politika yürütmeye başladığı ve Türkiye'nin dış politik gelişmelerini etkileme gücüne sahip olduklarına"¹¹⁴¹ da işaret edilmiştir.

Rusya'nın Ermenistan'la olan tarihi ilişkilerinin yanı sıra Ermenistan'ın bölgede kendini yakın hissettiği tek ülke olması nedeniyle iki ülke ilişkileri diğer ülkelere oranla farklı bir perspektife sahiptir. Bu bağlamda Rus basınında sık sık

¹¹⁴⁰ "Yaralı Hatıra", **Trud**, 20 Nisan 2006, s.40-41, "Türkiye'nin AB Yolu Ermeni Soykırımını Tanımaktan Mı Geçiyor?", **Regnum**, 21 Nisan 2006, s.41-42, "Tümen'de Ermeni Soykırımı Kurbanları Anısına Gece Düzenlenecek", **Regnum**, 21 Nisan 2006, s.42, "1915 Yılı Ermeni Soykırımının Tanınması Meselesini Gündeme Getirmek, Ermenistan'ın 'Boynunun Borcudur", **Regnum**, 21 Nisan 2006, s.42, "Tüm Dünyada Ermeni Soykırımı Kurbanlarını Anma Günü Düzenleniyor", **Ria Novosti**, 24 Nisan 2006, s.42-43, "Robert Koçaryan: Osmanlı Türkiye'si ve Mirasçısı Soykırımdan Sorumludur", **Regnum**, 24 Nisan 2006, s.43, "Ermenistan İle Türkiye Arasındaki sınır Kapalı Kalmaya Devam Ediyor", 24 Nisan 2006, s.43-44, "Soykırımın Tarihçesi... Tüm Dünya Eremnilerinin Matem Günü", **Moskovski Komsomolets**, 24 Nisan 2006, s.45-46, "Ermeni Soykırımı Kurbanları Anısına Tüm Rusya'da Etkinlikler Düzenleniyor", **Regnum**, 25 Nisan 2006, s.46-47, "Ukrayna'nın Ermenistan Büyükelçisi: Ermeni Halkının Acısını Paylaşıyoruz", **Regnum**, 25 Nisan 2006, s.47-48, "Dağlık Karabağ'da Osmanlı Türkiye'sinde Yaşanan Ermeni Soykırımının 91. Yıldönümü Etkinlikleri", **Regnum**, 25 Nisan 2006, s.48, "Ermeni Soykırımı Yıldönümü Dolayısıyla Moskova'daki Türk Büyükelçiliği Önünde Miting Düzenlendi", **Noviye İzvestia**, 25 Nisan 2006, s.48, "Ermenistan Başbakanı: Türkiye'nin Ermeni Soykırımını Tanımayı Reddetmesi, Bölgede Barışın Sağlanmasına Katkıda Bulunmuyor", **Regnum**, 25 Nisan 2006, s.48-49, "Türkiye Suçlarını İtiraf Etmiyor", **Newsinfo.ru**, 25 Nisan 2006, s.49, "New York'ta Yürüyüş Yapılıyor, Marsilya, Kahire ve Bratislava'da Etkinlikler Düzenleniyor", **Regnum**, 25 Nisan 2006, s.50, "Soykırım Mı, Yoksa Uluslar arası Politika Faktörü Mü? Türkiye'de Yaşayan Ermeniler 1915 Yılı Olaylarıyla İlgili Konuşmaktan Kaçınıyorlar", **Nezavisimaya Gazeta**, 26 Nisan 2006, s.50-51, "Türkler ve Azeriler, 1915 Yılı Trajedisiyle İlgili Görüşlerini ABD'ye Ulaştırdılar", **Regnum**, 27 Nisan 2006, s.51-52, "Ermeniler Türkiye'den Gözlerini Açmasını İstedi", **Moskovskiye Novosti**, 1 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.52.

¹¹⁴¹ "Türkiye dışişleri Bakanı, Fransız Mevkidaşından Memnun Değil", **Regnum**, 3 Mayıs 2006, s.57, "Lehte ve Aleyhte", **Gazeta**, 12 Mayıs 2006, s.57, "Belçika Parlamentosu Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısını Görüşecek", **Regnum**, 14 Mayıs 2006, s.57-58, "Ermeni Sorunu Fransa İle Türkiye'nin Arasını Açabilir", **İzvestia**, 16 Mayıs 2006, s.58, "Türkiye, Fransa'nın Cezayir'de Yaptığı Soykırımı Tanyabilir", **Regnum**, s.58, "Vaan Ovanisyan: Ermenistan Türkiye İçin Ciddi Engeller Oluşturdu", **Regnum**, 18 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.59.

Ermeni meselesinin çözümü ve Ermenistan'ın siyasi durumuyla ilgili açıklamalarda Rusya'nın özellikle de ABD'den farklı bir biçimde Ermenistan'a baktığını ve Ermenistan'ın sorunlarıyla ilgilendiğini dile getirdiğini görmekteyiz.

Rusya'nın Ermenilere olan ilgisinin sadece Ermenistan'la sınırlı olmadığı diaspora Ermenilerinin de ilgi alanında yer aldığı hatta zaman zaman Rus gazetecilerin Türkiye'de Ermenilerin durumunu, yaşamını incelemek üzere Türkiye'ye ziyaretlerde bulunduğu görülmektedir. Örneğin: “*Ermeniler Türkiye’de Nasıl Yaşıyorlar*” başlıklı haberde İstanbul’a birkaç Rus gazetecinin geldiği, Ermenilerin yoğun yaşadığı yerleri gezerek bazı izlenimler edindikleri ve özellikle Ermeni okul ve kiliselerinde Türk bayrağının dalgalanmasını eleştirdikleri görülmektedir. Gazetecilerin Ermeni öğrencilerin okullarda can güvenliğinin olmadığı ve Türkiye'deki Ermenilerin diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip olmadıkları yönünde bir yazı yayınlamaları dikkat çekmiştir. Yine Ermeni okullarında Atatürk büstünün yer alması, burada “Türküm, doğruyum, çalışkanım” ile “Ne Mutlu Türküm diyene” ifadelerinin eleştirildiği ve İstanbul’da yayın yapan Ermeni gazetelerinin basın özgürlüğünün olmadığına dikkat çekilmiştir.¹¹⁴²

Dağlık Karabağ meselesi de Rus basınında dikkatle takip edilen konular arasında yer alırken Rusya için daha ziyade temel kaygının Ermenistan'ın Rusya'dan uzaklaşarak ABD'ye yakınlaşması olduğu söylenebilir.¹¹⁴³ 2006 yılının Ekim ayında

¹¹⁴² “*Ermenistan’ın Saakaşvili’si Olacak Mı?*”, **Regnum**, 25 Mayıs 2006, s.41-42, “*Ermeniler Türkiye’de Nasıl Yaşıyorlar*”, **Zavtra**, 30 Mayıs 2006, s.42-43, “*Oskanyan: Ermenistan-Türkiye görüşmeleri, Erdoğan’ın Koçaryan’a Yazdığı Mektuptan Önce de Yapılıyordu*”, **Regnum**, 9 Haziran 2006, s.44, “*Yunanistan Başpiskoposu: Geçmişte İşlenen suçların Tanınması, Türkler İçin Bir Haysiyet Meselesi Olmalıdır*”, **Regnum**, 9 Haziran 2006, s.44, “*Rusya’nın Ermenistan Üzerindeki Etkisinin Önemli Ölçüde Zayıfladığı Gözleniyor*”, **Regnum**, 10 Haziran 2006, s.44-46, “*Litvanya, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Kabulünden Sonra Türkiye İle Sarsılan İlişkileri İyileştiriyor*”, **Regnum**, 22 Haziran 2006, s.46-47, “*Atalarımızın Hatırasına İhanet Etmek Mümkün Değil*”, **Zavtra**, 30 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.47-48.

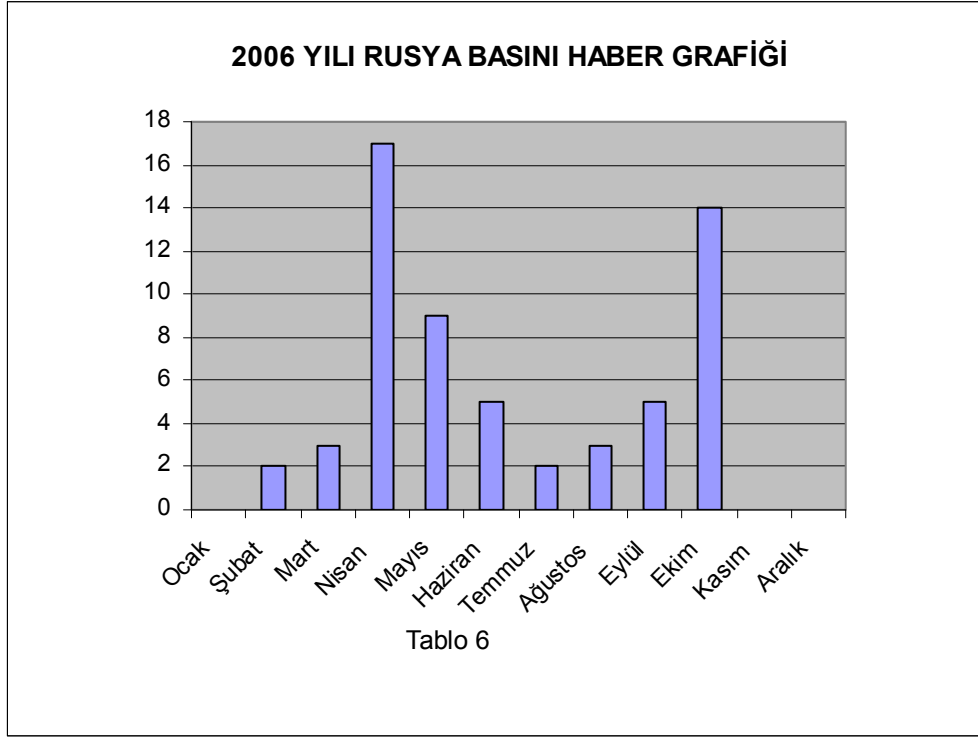
¹¹⁴³ “*NATO Ermenistan İle Azerbaycan’ı Barıştırmak İstiyor... Taraflara, Uzlaşmaları Karşılığında Ekonomik Kolaylıklar Öneriliyor*”, **Nezavisimaya Gazeta**, 21 Temmuz 2006, s.135-136, “*İçeriden Bakış*” **Sergisi**, **Moskovski Komsomolets**, 24 Temmuz 2006, s.136, “*Karabağ Sorununun Çözümlemesi Ağır Gidiyor*”, **Vremya Novostey**, 2 Ağustos 2006, s.136-137, “*Koçaryan Artık Moskova’nın İlgisini Çekmiyor... İki Ülke Arasındaki İlişkiler Çatırıyor*”, **Nezavisimaya Gazeta**, 21 Ağustos 2006, s.137-138, “*Akdamar Kilisesi Sonbaharda Açılacak*”, **Regnum**, 23 Ağustos 2006, s.138, “*Yakın Doğu’nun Yüzü Değişecek*”, **Regnum**, 4 Eylül 2006, s.139, “*Ermenistan Dışişleri Bakanı: Ankara’yla ‘Hiçbir Temasımız’ Yok*”, **Regnum**, 5 Eylül 2006, s.139, “*Ermeni Soykırımına İlişkin Tutumumuz Değişmeyecek*”, **Regnum**, 7 Eylül 2006, s.139-140, “*Türkiye’de Yapılacak Ermeni-Türk Festivali Azeri-Türk İlişkilerinde Bir Leke*”, **Regnum**, 12 Eylül 2006, s.140, “*Aliyev’in*

ise Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan tasarıyla ilgili görüşmelerinin Rus basınında geniş yer tuttuğu ve Türkiye'nin tasarının kabul edilmesi halinde Fransa'ya yönelik yaptırımlarda bulunma tehdidinde bulunduğu dile getirilmiştir. Türkiye'nin Ermenistan ve Gürcistan'a oranla AB için daha büyük tehlike teşkil ettiğine de işaret edilmektedir. Benzer bir durum ABD'de gündeme gelen tasarılarla da söz konusu olduğu ve hatta Türkiye'nin ABD'yi Kızılderi soykırımıyla suçlayabileceğine işaret edilmiştir.¹¹⁴⁴ Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan tasarımı kabul etmesiyle birlikte Erivan'ın Fransa'yı tebrik ettiği, Rus basınında sadece bir haberle bu kararın “antidemokratik bir adım” olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁴⁵

Sert Olması İsteniyor... Azerbaycan'ın Radikal Muhalefeti Ülke Yönetiminden Toprak Sorunlarını Güç Kullanma Yoluyla Çözmeye İtiyor, **Nezavisimaya Gazeta**, 12 Eylül 2006, s.140-141, “*Bakü, Karabağ Sorununun Çözümü Karşılığında Avrupa'ya Enerji Kaynakları Sağlamayı Teklif Ediyor... Azerbaycan Avrupalılar İçin Güvenilir Ortak Olmaya Hazır*”, **Nezavisimaya Gazeta**, 27 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.141-142.

¹¹⁴⁴ “*Chirac: Türkiye Geçmişteki Hatalarını Kabul Etseydi İyi Olurdu*”, **Regnum**, 2 Ekim 2006, s.146, “*Robert Koçaryan: Erdoğan'dan Cevap Alamadım*”, **Regnum**, 2 Ekim 2006, s.146, “*Ankara: Fransa Türkiye'yi Kaybedebilir*”, **Regnum**, 8 Ekim 2006, s.147, “*Ermenistan Veya Gürcistan'dan Ziyade Avrupa İçin Türkiye Daha Da Tehlikeli*”, **Regnum**, 11 Ekim 2006, s.147, “*Türkiye Fransa'yı Yaptırımlarla Tehdit Ediyor*”, **Kommersant**, 9 Ekim 2006, s.148, “*Ankara'nın Sonraki Adımı, ABD'yi Kızılderi Soykırımıyla Suçlamak*”, **Regnum**, 12 Ekim 2006, s.148-149, “*Düşünce Olarak Soykırım... Fransa Meclisi, Paris ve Ankara'nın Arasını Bozabilir*”, **Vremya Novostey**, 12 Ekim 2006, s.149, “*Fransa Parlamentosunun Kararıyla İlgili Gelişmelerin Rusya Basınındaki Yansımaları*”, 13 Ekim 2006, s.149-151, “*Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği, 1915 Olaylarının 'Türkiye'nin Ermenilere Uyguladığı Bir Soykırım' Olarak Nitelendirilmemesi Gerektiğine İnanıyor*”, **İtar-Tass**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.151,

¹¹⁴⁵ “*Avrupa, Ermeni Soykırımı ve Türkiye*”, **RIA Novosti**, 17 Ekim 2006, s.93-94, “*Erivan Fransa'yı Tebrik Ediyor*”, **Nezavisimaya Gazeta**, 17 Ekim 2006, s.94-95, “*AB İçin Türk Bilmececi*”, **Vremya Novostey**, 18 Ekim 2006, s.96, “*Avrupa, Ermeni Soykırımı ve Türkiye*”, **RIA Novosti**, 19 Ekim 2006, s.96-98, “*Fransa'da Ermeni Soykırımı Yasasının Kabul Edilmesi, Ermenistan'ın İzlediği Politikanın ve Ermeni Diasporasının Çabalarının Sonucudur*”, **Regnum**, 20 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.98.

2006 yılı ülke basınları kapsamında incelenen diğer bölümlerde de olduğu gibi haber sayısının oldukça yoğun olduğu bir dönem olmuştur. Özellikle Nisan ayında haber sayısında yaşanan artışın Ekim ayında da tekrarlandığı görülmektedir. Nisan ayında haber sayısındaki artış doğrudan 24 Nisan etkinlikleri ile bağlantılıyken, Ekim ayındaki artışın ise Fransa’da tasarıdan etkilendiği anlaşılmaktadır.

Ermeni sorunuyla sık sık gündeme getirilen bir diğer konuda tazminat meselesidir. New York Life sigorta şirketinin soykırım kurbanlarına tazminat ödemeye başladığı ve şirketin 26 ülkede yaşayan Ermenilere tazminat ödeyeceğine de yer veren Rus basınının diğer ülkelere oranla daha az Ermenistan’ı eleştiren haberlere yer verdiği görülmektedir. İlk defa Ermenistan eski başbakanı Grant Bagratyan’ın Ermenistan’ın Türkiye’den daha kompleksli davrandığı yönündeki demeçlerine de yer veren Rus basınında bu ifadeler şöyle yankılanmıştır:

“...bu günlerde Ermenistan, Türkiye konusunda Türkiye’nin Ermeniler konusunda olduğundan çok daha “kompleksli” davranıyor. Bu gerçek de ona görece bir üstünlük sağlıyor. “Ermenilerin kompleksini yansıtan şeylerden

biri de, Türkiye'nin başarısızlıklarına, Türkiye'nin AB'ye girememesine seviniyor olmamızdır..."¹¹⁴⁶

Türkiye'nin öne sürdüğü Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisinin de Rus basınında yayınlandığı ancak bu kez bu komisyona ABD'nin de destek verdiği belirtilmiştir. 2007 yılına damgasını vuran bir diğer gelişme ise Hrant Dink cinayeti olmuş ve bu cinayetin ardından iki ülkenin daha hızlı aralarındaki sorunları çözümlenebileceği ifade edilmiştir.¹¹⁴⁷

Rus basınına 2007 yılında genellikle ABD Kongresindeki tasarının damgasını vurduğu görülmektedir. 2007 yılındaki haberlere bakıldığında diğer yıllara oranla Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkilerde bir farklılığın söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkilerde giderek ön şart olarak soykırım iddialarını ortadan kaldırma yönünde beyanatlarda bulunduğu görülmektedir.¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁶ "Türkiye, ABD'deki Ermenilerin Soykırımın Tanınmasını Sağlayacakları Konusunda Emin", **Regnum**, 8 Ocak 2007, s.84, "Ermeni Dış Politikasının 2006 Yılı Sonuçları... Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Raporu", **Regnum**, 10 Ocak 2007, s.84-85, "New York Life Sigorta Şirketi, Ermeni Soykırımı Kurbanlarının Yakınlarına Tazminat Ödeyecek", **Regnum**, 12 Ocak 2007, s.85-86, "Eski Ermenistan Başbakanı: Ermenistan Türkiye'den Daha Kompleksli Davranıyor", **Regnum**, 14 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.86-87.

¹¹⁴⁷ "Amerikalı Uzman, Ermeni-Türk Komisyonu Oluşturulmasını Öneriyor", **Regnum**, 16 Ocak 2007, s.87, "Van'ın Akdamar Kilisesi 11 Nisan'da Açılacak", **Regnum**, 18 Ocak 2007, s.87, "Sylvester Stallone'den Yana Olmak", **Regnum**, 19 Ocak 2007, s.87-88, "Günün Alameti", **Vedomosti**, 25 Ocak 2007, s.88-89, "Türkiye: Güvercinler Yine De Öldürülür", **Rosbalt**, 25 Ocak 2007, s.89-90, "Ermenistan Demokrat Parti Başkanı, ABD'nin, Dink Cinayetini Pazarlıklara Alet Ettiğini Düşünüyor", **Regnum**, 25 Ocak 2007, s.90-91, "ABD Temsilciler Meclisi, Hrant Dink Cinayetini Kınayan Karar Belgesini Görüşüyor", **Regnum**, 30 Ocak 2007, s.91, "Ermenistan Savunma Bakanı: Avrupa'ya Uyum Süreci Devamlılık niteliği Taşıyor", **Regnum**, 5 Şubat 2007, s.91, "Serj Sarkisyan: Trajedi, Ermenistan İle Türkiye'yi Diyaloga Teşvik Etmeli", **Regnum**, 5 Şubat 2007, s.92, "57.Berlin Sinema Festivali'nde Ermeni Soykırımı Konulu Film Gösterime Girecek", **Regnum**, 6 Şubat 2007, s.92-93, "ABD'nin Yahudi Lobisi, Ermeni Soykırımına İlişkin Yasa Tasarısının Kabul Edilmesini Engellemeye Yardımcı Olacak", **Regnum**, 6 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.93.

¹¹⁴⁸ "ABD Kongresi Temsilciler Meclisi Başkanı, Türkiye Dışişleri Bakanını Kabul Etmedi", **Regnum**, 9 Şubat 2007, s.98, "Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısının Basın Toplantısı... Kars-Ahalkalek-Bakü Demir Yolunun Açılması, Ermenistan'ın Ekonomisini Etkilemez... Ankara, Ermeni Soykırımına İlişkin Karar Belgesinin Akıbetini Bekliyor. Ermenistan, Lobi Faaliyetini Yoğunlaştırmak İstiyor", **Regnum**, 9 Şubat 2007, s.98-99, "Dağlık Karabağ Konusunda Ermenistan'a Türkiye Yardımcı Olabilir Mi?", **Regnum**, 13 Şubat 2007, s.99, "Türkiye'deki Toplu Mezarı Uluslararası Heyet Araştıracak", **Regnum**, 14 Şubat 2007, s.100, "Türkiye'nin Eski ABD Büyükelçisi: Ermenistan Aklını Başına Toplamalı", **Regnum**, 14 Şubat 2007, s.100, "Ermeni Soykırımı Hakkındaki Film Berlin Festivalindeki Seyircileri Sarstı", **Regnum**, 15 Şubat 2007, s.101, "Türk Milliyetçileri, İstanbul Patrikleri Bartholomeos ve Mesrop Mutafyan'a Suikast Mı Düzenlemeye Hazırlanıyor?", **Regnum**, 15 Şubat 2007, s.101, "Türkiye Başbakanı ABD Kongresine, Ermeni Soykırım Karar Tasarısını

Ermenistan'ın Türkiye ile müzakerelerde herhangi bir ön şartının olmadığı ve Türkiye ile diyalog kurmaya istekli olduğu haberleri de Rus basınına yansımıştır. Ayrıca Fransa'da olduğu gibi 1915 Olaylarının soykırım olduğunu inkar etmenin suç sayılmasıyla ilgili alınan kararın bir benzerinin Rusya içinde hazırlanabileceği ve Rusya'nın da tarihinde unutulmayan 1918-1920 yılları arasında Beyaz Ordunun ve Kızıl Ordunun faaliyetlerinin de bu bağlamda değerlendirilebileceğine işaret edilmiştir.¹¹⁴⁹ Rus basınında dikkat çekici bir diğer husus da ABD'nin soykırım iddiaları konusunda farklı bir tutum sergilemesi nedeniyle sert eleştirilere maruz kalması olmuştur.

ABD'nin Ermeni meselesinde kararsız kalması, bir yandan Türkiye ile ilişkiler bir yandan Ermeni lobisinin uyguladığı baskı Rus basınına da yansımış ve Başkan Bush'un soykırım kelimesini kullanmaması halinde ABD'deki Ermeni lobisine hesap vermek zorunda kalacağı şeklinde yorumlanmıştır.¹¹⁵⁰ Ancak genel

Reddetmesi Çağrısında Bulundu", **Regnum**, 19 Şubat 2007, s.101, "Ermenistan Hiçbir Ön Şart İleri Sürmeden Türkiye ile Diyalog Kurmaya Hazır... Erivan'ın Bu Kararı İzolasyondan Kurtulmak İstemesinden Kaynaklanıyor", **Nezavisimaya Gazeta**, 20 Şubat 2007, s.102, "Ermenistan Dışişleri Bakanı, Ermeni-Türk İlişkilerinin İyileşmesine Dair İşaretleri Önemsemiyor", **Regnum**, 21 Şubat 2007, s.103, "ABD Kongresinin Ermeni Soykırımını Tanıması İçin En Uygun Zaman", **Regnum**, 23 Şubat 2007, s.103, "İnternette Ermeni Soykırımının Uluslararası alanda Tanınmasına Yönelik Kampanya Yapılıyor", **Regnum**, 26 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.103-104.

¹¹⁴⁹ "Karabekyan: Türkiye Laik Bir Ülkedir ve Önceliklerini Değiştirmeyecektir", **Regnum**, 24 Temmuz 2007, s.51, "ABD, Karabağ'ı Güney Azerbaycan'a mı Değiştirecek", **Novaya Politika**, 26 Temmuz 2007, s.51-52, "Türkiye ve Azerbaycan'ın Ermenistan'a Uyguladığı Abluka 20 Yıl Daha Mı Sürecektir", **Regnum**, 27 Temmuz 2007, s.53, "Serj Sarkisyan: Ermenistan Yeni Türk Hükümetiyle Müzakerelere Hazır", **Regnum**, 1 Ağustos 2007, s.53, "Ermenistan, Yen, Türk Hükümetiyle Diyalog Kurmaya Hazır", **Ria Novosti**, 2 Ağustos 2007, s.54, "ABD'nin Ermenistan'daki Büyükelçisi Anthony Godfree Mi Olacak", **Regnum**, 7 Ağustos 2007, s.54, "Giovanni Guaita'nın, Ermeni Soykırımı Konulu Kitabının Tanıtımı Moskova'da Yapılacak", **RIA Novosti**, 11 Eylül 2007, s.54-55, "ABD Yönetimi, Ermeni Soykırım Kararının Kabulüne Karşı", **Regnum**, 17 Eylül 2007, s.55, "Ermeni Soykırımı Dahil, Tarihi Olayların İnkarı Hakkında", **Mayak Radyosu**, 27 Eylül 2007, s.56, "Ermenistan Dışişleri Bakanlığı: Amerikalı Diplomatlar İkiyüzlü Tavırlarıyla Türkiye'nin Üçkağıtlarına Teslim Oluyor", **Regnum**, 1 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.56-57.

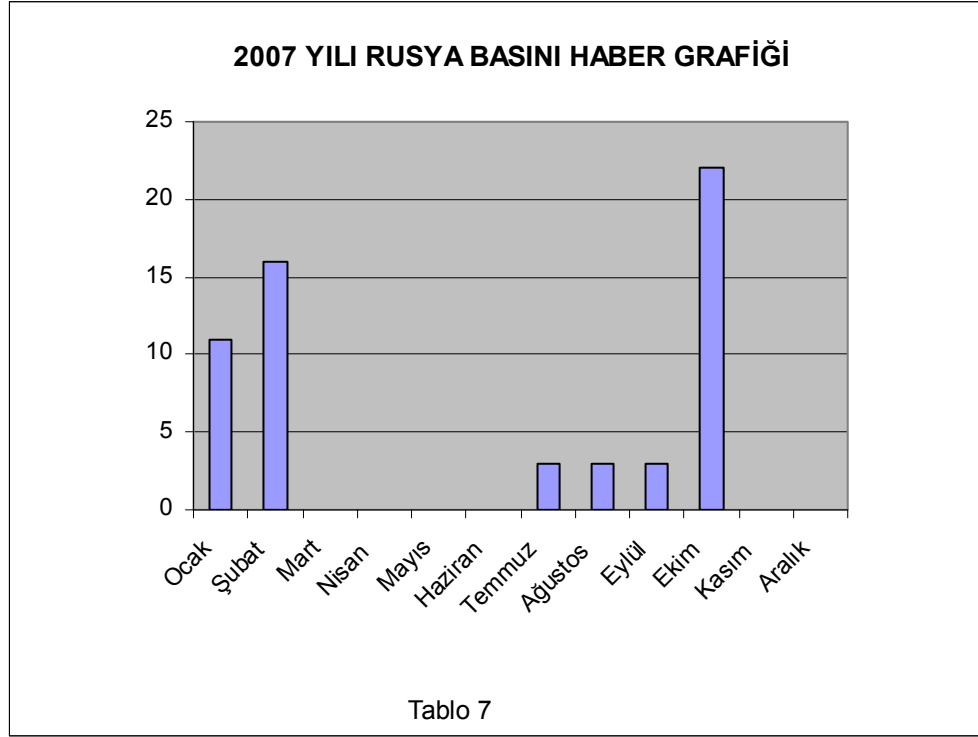
¹¹⁵⁰ "Gerçek İslam'ın Koruyucusu... Faye El Hüseyin'in Ermeni Soykırımı Hakkındaki Kitabı Hala Güncelliğini Koruyor", **Nezavisimaya Gazeta**, 3 Ekim 2007, s.118, "Türkiye, Ermeni Soykırımı Karar Tasarısının Kabulünü Önlemek İçin ABD'ye Heyet Gönderdi", **Regnum**, 8 Ekim 2007, s.119, "Soykırım Sözü Ağır Geliyor... Ermeni Diasporası Başkan Bush'a Baskı Yapıyor", **Noviy İzvestia**, 8 Ekim 2007, s.119-120, "ABD Başkanı George Bush, Ermenilerin Öldürülmesini Soykırım Olarak Görmüyor", **Rosbalt**, 8 Ekim 2007, s.120-121, "ABD 'Günahsız Ermeni Halkı' Uğruna Türkiye İle İlişkileri Feda Eder Mi?", **Regnum**, 9 Ekim 2007, s.121-122, "Ermeni Soykırımının Uluslararası Düzeyde Tanınmasına İlişkin Süreç Geri Döndürülemez", **Regnum**, 9 Ekim 2007, s.122-123, "Türkiye Dışişleri Bakanı Babacan, İsrail'in ABD Kongresine Etki Yapması İçin Çağrıda Bulundu", **Regnum**, 10 Ekim 2007, s.123-124, "ABD Kongresi Temsilciler Meclisi Ermeni Soykırımını Tanıyan

kanının Türkiye'nin Ermenistan'a oranla daha önemli bir müttefik olduğu için ABD'nin "masum Ermenileri feda ettiği" şeklinde yansıdığı anlaşılmaktadır.

ABD Senatosunda görüşülen tasarının iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyeceği birçok ülke basınında olduğu gibi Rus basınında da geniş yer tutan bir konu olmakla beraber burada küçük bir farklılık olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere diaspora Ermenileri gündeme getirdikleri ülke parlamentolarında Ermeni kararlarının onaylanması için bir çok baskı aracı kullanmakta ve Kongre üyelerine çeşitli yollarla yaptırımlar uygulamaktadırlar. Ancak bu kez Ermenistan resmi yetkililerinin de aleni bir biçimde bu yaptırımlarda yer aldığı ve Kongre üyelerinin tasarımı kabul etmesi halinde kendilerini kutlama¹¹⁵¹ hazırlığı içinde olduklarını beyan ettikleri görülmektedir.

Karar Tasarısını Kabul Etti", **Regnum**, 11 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.124.

¹¹⁵¹ "Türkiye, ABD Kongresinin Ermeni Soykırımını Taniyan Tasarımı Kabul Etmesinden Hoşnut Değil", **Regnum**, 11 Ekim 2007, s.124, s.124, "ABD Kongresinin Bir Komitesi, Ermeni Soykırım Tasarısını Kabul Etti", **RTR Planeta**, 11 Ekim 2007, s.124-125, "Rus Milletvekili, Ermeni Soykırımı Konusunun ele Alınmamasını Önerdi", **RIA Novosti**, 11 Ekim 2007, s.125, "Türkiye, ABD Kongresinden Memnun Değil", **Vremya Novostey**, 12 Ekim 2007, s.125-126, "Armen Ayvazyan: Ermenistan, ABD'de Kabul Edilen Tasarımı Anlamak Yerine Papatya Falına Bakıyor", **Regnum**, 12 Ekim 2007, s.126-128, "Hammarberg: Tasarının, İnsan Haklarının Korunmasına Katkıda Bulunup Bulunmayacağı Konusunda Fikrim Yok", **Regnum**, 12 Ekim 2007, s.128, "27 Aptal Amerikalı... ABD Temsilciler Meclisi Osmanlı Türkiye'sinde Gerçekleşen Ermeni Soykırımını Tanıdı", **Gazeta**, 12 Ekim 2007, s.128-129, "Türkiye, ABD Kongresinin Ermeni Kararına Nasıl Bir Yanıt Vereceğini Düşünüyor", **Svobodanews.ru**, 12 Ekim 2007, s.129-130, "Acımasız Osmanlı İmparatorluğu... Ermeni Soykırımının Tanınması, ABD-Türkiye İlişkilerini Bozabilir", **Kommersant**, 12 Ekim 2007, s.130-131, "Ermenistan Başbakanı, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısından Yana Oy Kullanan Amerikan Kongre Üyelerini Kutlama Niyetinde", **Regnum**, 14 Ekim 2007, s.131-132, "Türkiye, Irak'a Operasyon Düzenleyecek... Ankara, Artık ABD'nin Tavsiyelerini Önemsemiyor", **Gazeta**, 15 Ekim 2007, s.132, "Azerbaycan, ABD'ye Ermeni Soykırımı Kararının Kabul Edilmemesi Çağrısında Bulundu", **RIA Novosti**, 15 Ekim 2007, s.132-133, "Ankara ABD'yi Diplomatik İlişkileri Kesmekle Tehdit Etti", **Noviye İzvestia**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.133-134.

2006 yılı gelişmelerinin 2007 yılını da etkilediği, ancak Nisan-Mayıs ayında ise 24 Nisan olmasına rağmen herhangi bir haberin yer almadığı görülmektedir. Bu durumu şöyle yorumlamak mümkündür; özellikle çeşitli ülke parlamentolarında görüşülen kararların zaman zaman 24 Nisan soykırım iddialarını anma etkinliklerinin önüne geçtiği, dolayısıyla parlamento kararlarının 24 Nisan'dan daha fazla yankı uyandırmıştır.

Sonuçta, genel olarak diğer ülke basınlarında olduğu üzere burada da Türkiye'nin 1915 Olaylarından sorumlu olmadığı, Osmanlı yönetimi ve Jön Türklerin sorumlu olduğu dolayısıyla Türkiye'nin soykırımı kabul etmesinin kendisine herhangi bir yaptırıma neden olmayacağı yönünde bir politika izlenmektedir. Ermenistan'da genel olarak Hükümet kanadıyla halkın görüşü arasında bazı farklılıkların olduğu da Rus basınında yer alan haberlerden anlaşılmaktadır. Örneğin: Koçaryan Türkiye'yi soykırımı tanımaya çağırırken, halkla yapılan röportajlarda soykırımdan önce sınır açılmasına yönelik isteklerin öncelikli olduğu görülmektedir.

Rus basınının Türkiye'nin Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini Türkiye'de değişimin bir sinyali olarak yorumladığı ve uzun vadede bunun soykırımı tanımaya

yol açacağını düşündüğünü söylemek mümkündür. Burada diğer tüm ülke basınlarından farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 1915 Olayları'nda sorumlu olup olmadığı hususunun daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bazı Rus basın yayın organlarında Türkiye'nin 1915 Olayları'ndan dolayı sorumlu tutulamayacağı¹¹⁵² söz konusu yıllarda savaş nedeniyle salgın hastalıklar ve açlığın yoğun bir şekilde yaşandığı ifade edilirken diğerlerinde ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşananlardan sorumlu olduğu bu nedenle modern Türkiye'nin suçlanamayacağı¹¹⁵³ dile getirilmiştir. Yine bazı kesimler tarafından ise hem Osmanlı hem de modern Cumhuriyetin yaşananlardan sorumlu olduğuna işaret ettiği de görülmektedir.¹¹⁵⁴ Aslında bu konuda bir de yaşananlarda Kürtlerinde önemli bir payının olduğunu iddia eden kesimlerde bulunmakta ve “*Her ne kadar Kürtler söz konusu katliam da doğrudan ya da dolaylı yer almışlarsa da...*” ifadeleriyle en az Türkler kadar Kürtlerinde “suçlu olduğu” öne sürülmektedir.¹¹⁵⁵

Rus basını da diğer ülkelerle benzer şekilde ABD'nin günümüzde Ermeni soykırımı iddialarını resmen tanımamış olmasında kendi çıkarlarının önemli bir yere sahip olduğuna dikkat çekerek ABD'nin Ermeni meselesindeki rolünü eleştirmiştir. Genel olarak Rus basınında Batılı devletler tarafından örneğin, Fransa'nın soykırımı kabul eden kararının ise memnuniyetle karşılandığı ve bu tür kararların “Türkiye'ye verilen bir ders olarak” yorumladıkları görülmektedir. Rus basınından hareketle özellikle Ermenistan'ın Türkiye ve özellikle de ABD ile yakınlaşmasının Rusya tarafından rahatsızlıkla karşılandığını ve eleştirildiğini, bu tür görüşmeleri Güney Kafkasya'da önemli bir müttefiki olan Ermenistan'ı kaybetme olarak algıladığını söylemek mümkündür.

Rus basınında da Alman basınıyla benzer şekilde 1915 Olayları'nın Almanlara Yahudi Holokostu için emsal teşkil ettiğine vurgu yapılarak iki olay arasında bir

¹¹⁵² “*Katliamı, Yoksa Savaşın Aksilikleri Mi?*”, **Segonnya**, 27 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.33-34.

¹¹⁵³ “*Ben Hatırlıyorum*”(1), **Novoye Vremya**, 11 Mayıs 2005, s.40-42, “*Ben Hatırlıyorum*”(2), **Novoye Vremya**, 11 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.42-44.

¹¹⁵⁴ “*Robert Koçaryan: Osmanlı Türkiye'si ve Mirasçısı Soykırımdan Sorumludur*”, **Regnum**, 24 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.43.

¹¹⁵⁵ “*Ermeniler ve Kürtler*”, **Nezavisimaya**, 9 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeni Soykırımı İddiaları, Ankara, s.62-63.

benzerlik olduğu iddia edilmiştir. Bu yönüyle Rus basını ile Alman basını arasında bir benzerlik olduğu söylenebilir. Rus basının bir diğer özelliği ise Batılı devletlere soykırım iddialarını kabul etme çağrısında bulunuyor olmasıdır. Bu yönüyle diğer ülkelerden ayrıldığını söylemek mümkündür. Rus basınında da diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde Türkiye'nin soykırım iddiaları kabul etmeden AB'ye üye olamayacağı dile getirilmiş olursa da asıl önemli iddianın Türkiye'nin 2015 yılında Ermeni soykırımı iddialarını kabul edeceği ve ancak bu şekilde AB'ye üye olabileceğidir. Ayrıca Ermeni sorunun sadece Ermenistan'ın değil dünyanın sorunu olduğu yönünde bir takım iddialarında gündeme geldiği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye de dahil tüm dünyanın soykırımı eninde sonunda kabul edeceği basında sıkça dillendirilen bir husus olmuştur.

Rus basınında sık sık Türkiye-AB ilişkilerine de yer verilerek, Türkiye'nin neden AB'ye alınamayacağına da değinilmiştir. Türkiye'nin Müslüman olması, genişlemenin yaratacağı ekonomik kaygılar, Türkiye'nin Avrupalılaşmaya çalışması ancak Avrupalı olmaması nedeniyle ve Almanya'nın Türkiye ile ilgili kaygılarının etkili olduğuna dikkat çeken Rus basınının bir bakıma bu durumdan memnun olduğu anlaşılmıştır.

V.BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE AZERİ VE ERMENİ BASINI

V.1. Azeri Basını

Azerbaycan basınında, BYEGM arşivinde 1989 yılı ve 1990 yılı kayıtlarında Azerbaycan basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı görülmektedir. 1980-2000 yılları arasında büyük bir tarihi boşluğun olduğu anlaşılabilir, bu aralıkta konunun nasıl ele alındığı hakkında kesin bir yargıya varmak da mümkün değildir. Dahası, 1990-2000 yılları arasında ise BYEGM arşivinde sadece Azerbaycan basını değil tezin konusu çerçevesinde incelenen diğer ülke basınlarıyla ilgili de herhangi bir kaydın tutulmadığı görülmüştür.

1989-2007 tarihleri arasında Azerbaycan basını çerçevesinde 26 basın yayın organı incelenmiştir. Bunlar: *525.Gazete*, *Paritet*, *Ekspress*, *Azadlık*, *Yeni Musavat*, *Millet*, *7 Gün*, *Weekday Magazine*, *Şark Gazetesi*, *Bugün*, *Zerkalo*, *Hürriyet*, *Halk Cephesi*, *Yeni Azerbaycan*, *Üç Nokta*, *Hafta İçi*, *Bakü Haber*, *Azerbaycan*, *Gündelik Azerbaycan*, *İki Sahil*, *Bizim Yol*, *Gün Seher*, *Halk Cephesi*, *Zaman*, *Merkez* ve *Azerbaycan Devlet Televizyonu'dur*. Azerbaycan basını kapsamında toplam 266 haber incelenmiştir.

Azerbaycan basınında 2000 yılı haberlerinin ilkinde ABD Kongresi'nde görüşülen tasarinın Türk-Amerikan ilişkilerinin yanısıra doğrudan olmasa da dolaylı olarak Karabağ meselesini de etkileyeceği ifade edilmiştir.¹¹⁵⁶ Öte yandan kararla ilgili Türkiye'nin dile getirdiği rahatsızlığın yanında Azerbaycan'da da karardan dolayı rahatsızlık duyulduğu ve söz konusu kararın bazı partiler tarafından kınandığı görülmektedir. Siyasi partilerin dışında, Azeri-Türk Kadınlar Birliği gibi bazı kuruluşların da konuyla ilgili protestolarını gündeme taşıdığı ve ABD'nin bu girişiminin Azerilerin ABD'den uzaklaşmasına ve Rusya'ya yakınlaşmasına neden olduğu iddia edilmektedir. Diğer taraftan, kararla ilgili olarak Azerbaycan'ın

¹¹⁵⁶ “Ermeni Soykırımı Tanınırsa Karabağ Sorunu Çıkmaza Girer”, **525.Gazete**, 18 Eylül 2000, s.26, “Ermeniler Soykırımın Tanınmasını Talep Ediyorlar”, **Paritet**, 19 Eylül 2000, s.26, “Amerikalı Askerlerden Kongreye Uyarı”, **Ekspress**, 19 Eylül 2000, s.26, “Fransa, Ermenileri Üzdü”, **525. Gazete**, 23 Eylül 2000, s.27, “Soykırım, ABD Kongresinin Gündeminde”, **Azadlık**, 23 Eylül 2000, s.27-28 “Türkiye Ermenilere Karşı Plan Hazırlıyor” **Yeni Musavat**, 25 Eylül 2000, s.28, “Ermeni Soykırımı İle İlgili Karar Tasarısının Onaylanması Ne sonuçlar Doğurabilir?”, **Millet**, 25 Eylül 2000, s.28-29, “Azerbaycan Muhalefetinin Dostu, ABD Kongresi Üyesi Christopher Smith Kimin Çıkarlarını Savunuyor” **Azadlık**, 25 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

Türkiye’yi de suçlu bulduğu ve Türkiye’nin Ermenistan ile sınırı açmak yönündeki çabalarının ardından bu tür girişimlerin gündeme gelmesinin Türkiye’nin konuyu bir kez daha düşünmesini gerektirdiği ifade edilmiştir.¹¹⁵⁷ Azerbaycan basınında kararın gündeme gelmesinin ardından hızlı bir şekilde ABD düşmanlığının olduğu, öte yandan Azerilerin bu tür kararların alınmasını “Türkiye’nin Müslüman olması ve Ermenilerin Hıristiyan” oluşuna bağladıkları da görülmektedir. Bu tartışmalı bir husus olmakla beraber, Azerilerin bu tür girişimlerin “Müslümanları ve Türkleri mahvetmek” amacıyla ortaya atıldığını iddia etmeleri de, biraz duygusal tepkiler olarak değerlendirilebilir.

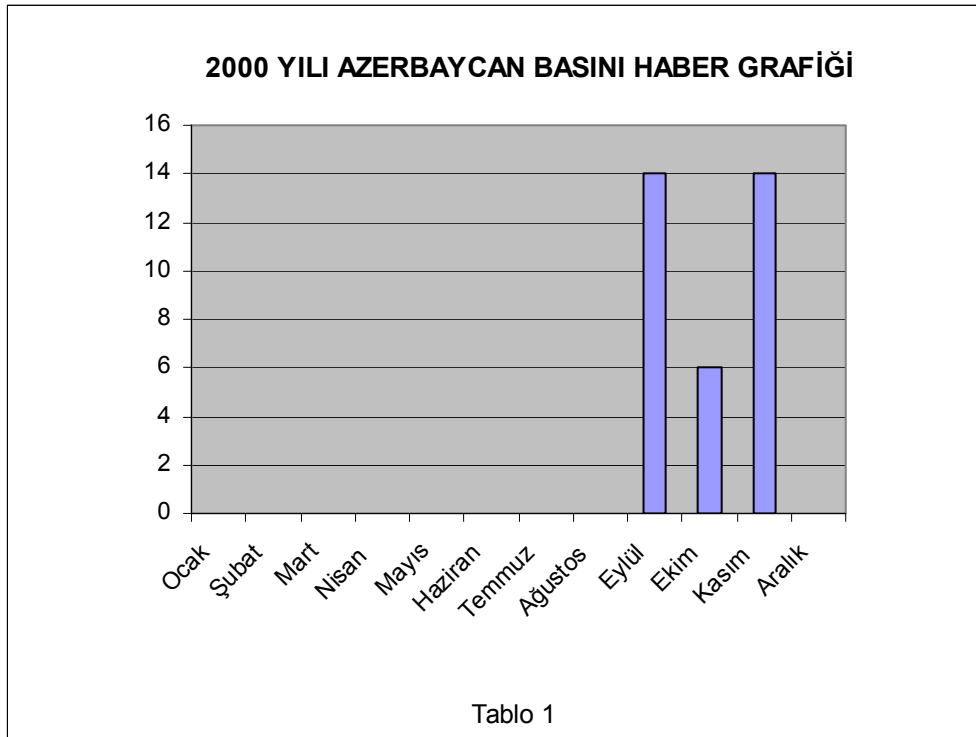
ABD Kongresi’ndeki tasarıyla ilgili olarak Azerbaycan’ın Kongreye itiraz ve protesto mesajları gönderildiği de Azerbaycan basınında yer almıştır. Kararın onaylanmasının Türkiye’nin yanısıra Ermenistan’a da olumsuz etkileri olacağına işaret edilmiştir. Ancak burada, Azerbaycan kamuoyunun Türkiye’ye yönelik birtakım eleştirilerde bulunduğunu da belirtmekte yarar vardır.¹¹⁵⁸

ABD’nin ardından Fransız Senatosu’nun da Ermeni soykırımını suç sayan bir tasarının hazırlıklarına başladığı, yine burada da Ermeni asıllı yönetmen Atom Egoyan tarafından soykırımın konu edinildiği bir filmin hazırlıklarına başlanacağına değinilmiştir. 1915 Olayları’nı incelemek üzere Erivan’a bir Türk heyetinin geleceği ve söz konusu bilim adamlarıyla işbirliği konusunda Erivan’da bir kararın

¹¹⁵⁷ “Beyaz Saray, Kongreden Memnun Değil”, **Ekspress**, 26 Eylül 2000, s.36, “ABD Büyükelçiliği Önünde Gösteri”, **7 Gün**, 26 Eylül 2000, s.36, “Türkiye Aleyhinde Bir Karar Tasarısı Daha”, **Yeni Musavat**, 26 Eylül 2000, s.36-37, “Azeri-Türk Kadınlar Birliğinin, Ermeni Soykırımı Tasarısı Konusundaki, Rahatsızlığı”, **525. Gazete**, 27 Eylül 2000, s.37, “ABD’nin Ermeni Soykırımı İle İlgili Siyaseti Kınandı”, **Azadlık**, 27 Eylül 2000, s.37, “Amerika, Ermeni Uydurmalarına Yeşil Işık Yakıyor”, **7 Gün**, 28 Eylül 2000, s.37-38, “Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Soykırım Tasarısının Kabulünden Oldukça Memnun”, **Weekday Magazine**, 28 Eylül 2000, s.38, “Türkiye Amerika’ya Cevap Verdi: Kızıldehşelere Uygulanan Soykırım Güdeme Getirilecek”, **Yeni Musavat Gazetesi**, 29 Eylül 2000, s.38, “Türkiye’den ABD’ye Sert Mesaj”, **Ekspress**, 2 Ekim 2000, s.38, “Ermeni Soykırımı Meselesi, Seçim Öncesi Reklamdır”, **525. Gazete**, 2 Ekim 2000, s.39, “Amerika’dan Nefret Ediyorum... Rusya Daha İyi”, **Yeni Musavat**, 2 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

¹¹⁵⁸ “Azerbaycan Türkiye’ye Yardım Etmedi”, **Azadlık Gazetesi**, 5 Ekim 2000, s.67, “ABD Kongresine İtiraz Mesajları Gönderildi”, **Azadlık**, 6 Ekim 2000, s.67, “Ankara, İncirlik Üssü’nü Kapatıyor”, **Ekspress**, 6 Ekim 2000, s.68, “ABD Kongresi’nin Kararı Ermenilerin Başına Patlayacak”, **Şark Gazetesi**, 10 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.68.

alındığından bahsedilmiştir.¹¹⁵⁹ Fransa'nın kabul etmiş olduğu tasarının Türkiye'nin yanısıra Azerbaycan tarafından da rahatsızlıkla karşılandığı daha önce belirtilmişti. Bu çerçevede kararın ardından Azerbaycan Kongresi'nin kararları ile ilgili olarak Fransız Senatosu'na kararın bölgedeki gelişmeleri de olumsuz etkileyeceğini bildirdiği, bazı kesimler tarafından ise Fransa'ya Azerbaycan tarafından protesto notası gönderilmesi gerektiğinin belirtildiği görülmektedir. Tasarıyla ilgili olarak Azerbaycan kamuoyunda da Türkiye ile benzer bir hassasiyetin oluşmuş ve Bakü'deki Fransız büyükelçiliği önünde protesto gösterileri düzenlenmiştir.¹¹⁶⁰

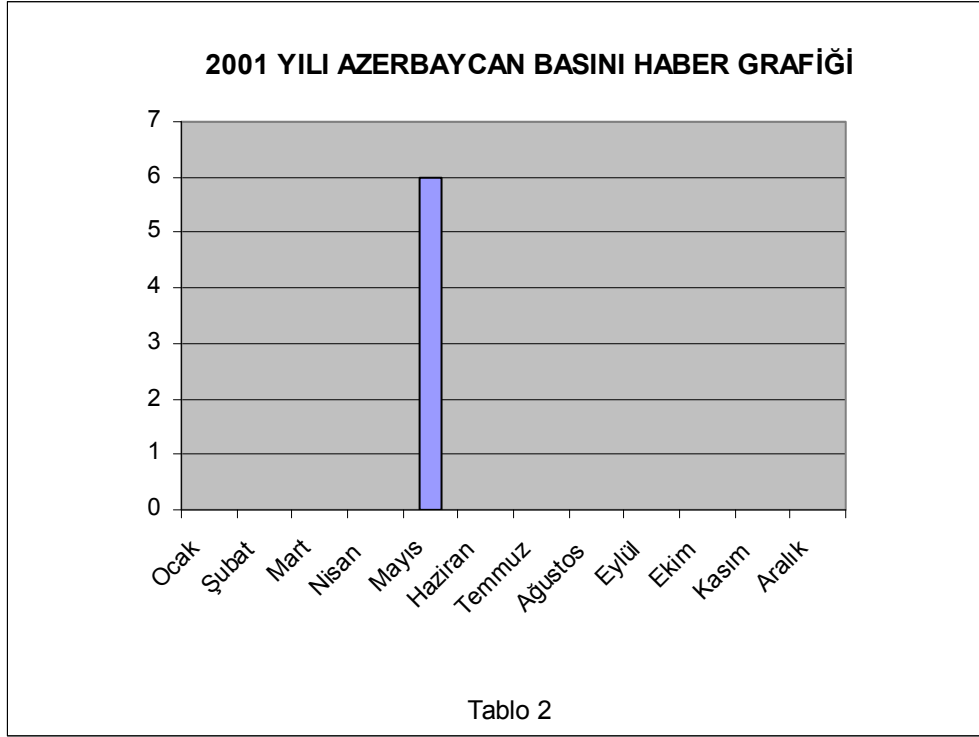
¹¹⁵⁹ “Fransa Senatosu Ermeni Soykırımını Tanımaya Hazırlanıyor”, **525. Gazete**, 2 Kasım 2000, s.31, “Holywood’da Ermeni Soykırımıyla İlgili Film Yapılacak”, **525. Gazete**, 3 Kasım 2000, s.31, “Mesut Yılmaz: Ermenistan İşgal Ettiği Azerbaycan Topraklarından Çekilmelidir”, **525 Gazete**, 3 Kasım 2000, s.31, “Türkler, Ermenilerle Birlikte Soykırımı Araştıracaklar”, **Ekspress**, 7 Kasım 2000, s.32, “Robert Koçaryan: Türkiye Bizim Komşumuzdur... Türkiye İle İlişkilerimizi Normalleştirmeye Çalışmaktayız”, **Ekspress**, 7 Kasım 2000, s.32-33, “Azerbaycan, Türkiye’yi Desteklemelidir” **Yeni Musavat**, 10 Kasım 2000, s.33, “Türkiye, Fransa Senatosu’nda Ermeni Soykırımının Kabul Edilmesinin Ardından Karşı Tedbirler Alacak” **Ekspres**, 13 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33.

¹¹⁶⁰ “Papa da Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **Ekspress**, 14 Kasım 2000, s.33, “Azerbaycan Fransa’ya Nota Vermelidir”, **525. Gazete**, 14 Kasım 2000, s.33, “Bugün Fransa Büyükelçiliği Önünde Protesto Gösterisi Yapılacak”, **Yeni Musavat**, 15 Kasım 2000, s.33, “Ermeni Soykırımını İtalya Parlamentosu Da Taniyacak mı?”, **525. Gazete**, 16 Kasım 2000, s.33-34, “Avrupa Parlamentosu Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **Ekspress**, 20 Kasım 2000, s.34, “Fransa Büyükelçiliği Önünde Protesto”, **Bugün**, 22 Kasım 2000, s.34, “Kardeş Acısı”, **Ekspres**, 22 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34-35.

Azeri basınında 2000 tarihli haber grafiğinde özellikle Eylül ayında haber sayısında ciddi bir artışın olduğu, Kasım ayında göreceli bir düşüş yaşansa da Aralık ayında haber sayısında yeniden bir artış olduğu görülmektedir. Bunda da ABD ve Fransa'da görüşülen tasarıların etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili gelişmelerin yakından takip edildiği Azerbaycan basınına Ermeni meselesiyle ilgili Türkiye'deki gelişmelerin de yansıdığı görülmektedir. TTK eski Başkanı Yusuf Halaçoğlu 1915 Olayları sırasında hayatını kaybeden Ermenilerin sayısı ile ilgili yaptığı açıklamaların yanısıra dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in ABD ziyareti sırasında Ermeni Sorunu ile ilgili olarak mevcut hükümeti eleştirdiğini ve kendi döneminde sorunun çözümü konusunda daha fazla çaba sarf edildiğini iddia ettiği görülmektedir. Bir diğer gelişme ise, Avrupa ülkelerinde soykırım iddialarını kabul eden ülke sayısında artışın devam etmekte olduğu ancak Türk nüfusunun yoğun olduğu Almanya gibi ülkelerde bu yönde bir kararın alınmasının pek de kolay olmayacağı hususu olmuştur.¹¹⁶¹

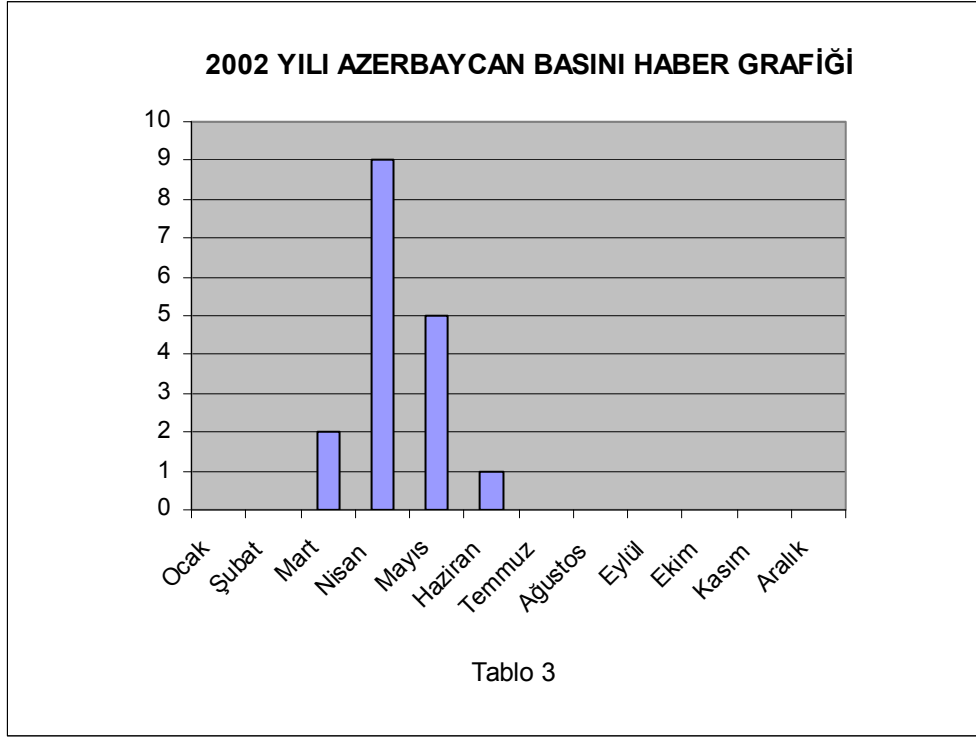
¹¹⁶¹ “*Bush, Soykırım Kelimesini Kullanacak Mı?*”, **Yeni Musavat**, 7 Mayıs 2001, s.33, “*Galler ‘Ermeni Soykırımını’ Tanıyor*”, **Yeni Musavat**, 14 Mayıs 2001, s.33, “*Türk Büyükelçisi Paris’e Döndü*”, **Zerkalo**, 15 Mayıs 2001, s.33, “*Tansu Çiller: Ermenistan’a İnsani Yardım Gönderiyordum*”, **525. Gazete**, 15 Mayıs 2001, s.33, “*Geçtiğimiz Asrın Başlarında Türkiye’de 10 Bin Ermeni Öldürülmüştü*”, **525. Gazete**, 21 Mayıs 2001, s.34, “*Topraklarında 3 Milyon Türk Yaşayan Almanya, Ermeni Soykırımını Tanıyamaz*”, **525. Gazete**, 21 Mayıs 2001, s.34, “*Beyaz Rusyada ‘Ermeni Soykırımını’ Tanıyabilir*”, **525. Gazete**, 31 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34.

Azeri basınında 2001 yılında sadece Mayıs ayında haber sayısında bir hareketlilik yaşandığı, bunda da Halaçoğlu'nun Ermeni meselesiyle ilgili olarak yaptığı beyanatların etkili olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Azeri basınından diğer ülke basınlarından farklı bir özellik taşıdığı söylenebilir. Nitekim genel olarak diğer ülke basınlarında Nisan-Mayıs aylarında 24 Nisan konulu haberler yer alırken, Azeri basınında bu yönde bir durum söz konusu değildir.

Türkiye-Ermenistan arasında bir yakınlaşmanın olduğu ve bunun Azerbaycan'dan gizli olarak yürütüldüğü iddialarıyla ilgili olarak Türkiye'nin Azerbaycan Büyükelçisi Ahmet Ünal Çeviköz'ün açıklamalarına da yer verildiği ve bu yönde bir yakınlaşmanın Dağlık Karabağ Sorunu çözülmeden söz konusu olamayacağı belirtilmiştir. Türkiye'nin bölgedeki gücünün de vurgulandığı Azerbaycan basınında, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki sorunu çözme yeteneğine sadece bölgedeki etkinliği sayesinde Türkiye'nin sahip olduğu ileri sürülmüştür.¹¹⁶²

¹¹⁶² "Türkiye Büyükelçisi'nin Cevabı", **525. Gazete**, 26 Mart 2002, s.18, "Türkiye Aleyhine İddia", **Şark**, 28 Mart 2002, s.18, "Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Gelişme Olabilir Mi?", **Hürriyet**, 8 Nisan 2002, s.18-19, "Türkiye Yanlılığı ve Ermenilik", **Yeni Musavat**, 9 Nisan 2002, s.19-20, "Türk-Ermeni Uzlaştırma Komisyonu Yine Biraraya Geldi", **525. Gazete**, 10 Nisan 2002, s.20-21, "Türkiye, Azerbaycan İle Ermenistan'ı Barıştıracak Mı?", **Azatlık**, 12 Nisan 2002, s.21, "Türkiye'nin Diyalog

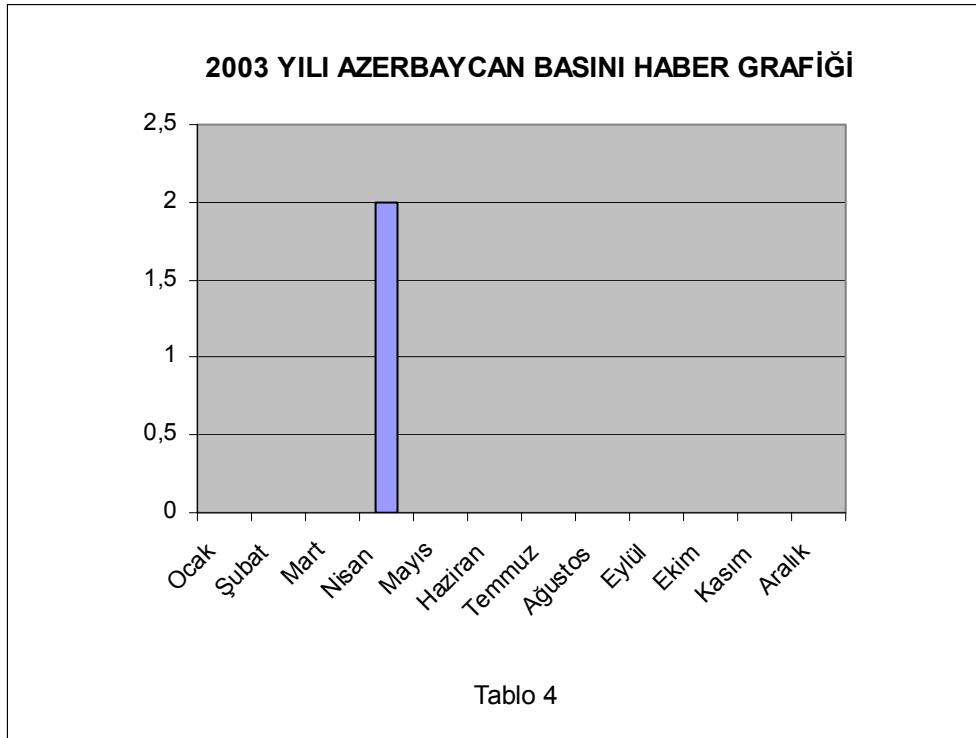
2002 yılı Azeri basınında, bir önceki yıldan farklı olarak, durum normale dönmüştür. Mart ayından itibaren başlayan hareketlilik Nisan’da en yüksek seviyeye ulaşmış, Mayıs ve Haziran ayında ise düşüş olmuştur.

Türkiye ile Ermenistan arasında 11 Eylül Olaylarından sonra bir yakınlaşmanın yaşanmaya başladığı, ancak bu yakınlaşmanın devamının gelmesi için Ermenistan’ın daha büyük adımlar atması gerektiği, özellikle Dağlık Karabağ bölgesinden çekilmesi ve soykırım iddialarından vazgeçmesinin bu adımlar arasında ilk sırada geldiğine değinilmiştir.¹¹⁶³ Türkiye-Ermenistan sınırının açılıp açılmayacağı hususu Azerbaycan basınında sıkça değinilen bir husus olmakla birlikte, bu konuyla ilgili görüşmelerde Azerbaycan’ın da mutlaka masaya oturması gerektiğinden de bahsedilmiştir. Azerbaycan basınında Türkiye’de yaşayan Ermenilerin Türk vatandaşı olmalarına rağmen neden üst düzey bir asker ya da polis olmadıkları konusunu ele alan bir makalede son derece dikkat çekici ifadeler yer

Önerisini Ermenistan Yine Reddedecek”, **525. Gazete**, 12 Nisan 2002, s.21-22, “*Erivan’ın Ankara’ya Yönelişi*”, **Şark**, 19 Nisan 2002, s.22, “*Ermeni Soykırımının Ardından Rum Soykırımı*”, 525. Gazete, 19 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22.

¹¹⁶³ “*Türkiye’de 1915 Yılı Olayları*”, **Şark**, 24 Nisan 2002, s.33, “*Türkiye ve Ermenistan Dışişleri Bakanları 14 Mayıs’ta Görüşecekler*”, **Hürriyet**, 26 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.34.

verilmiştir. Ermenilerin bu sorunun cevabını tarihi geçmişlerinde aramaları gerektiğini dile getiren *Paritet Gazetesi*, Osmanlı ve İran saraylarında başta askeri olmak üzere hazine, diplomasi ve siyaset alanında oldukça iyi yerlere geldikleri ancak gerek İran'ın yenilmesi gerekse Osmanlı'nın yıkılması sürecinde söz konusu Ermenilerin gösterdikleri tutum nedeniyle "güvenilmez" olduklarını gösterdikleri ifade edilerek bu nedenle Ermenilerin günümüzde önemli görevlerde yer alamadıklarına değinilmiştir.¹¹⁶⁴ *Paritet Gazetesi*'nin bu sonucu ya da yargısı son derece tartışmalıdır. Türkiye'de bu tür geçmişte yaşanan olayların etkisiyle hareket edilmediği, daha ziyade uluslararası hak ve özgürlükler çerçevesinde azınlıklara verilen haklardan Ermenilerin ve diğer etnik grupların yararlanmasına özen gösterildiğini söylemek mümkündür. Türkiye'nin bu kuralları eksiksiz yerine getirdiği iddia edilmemekle beraber, Yunanistan'da, Ermenistan'da ya da bir Avrupa ülkesinde bir Türk'ün yükselebileceği bir göreve Türkiye'de bir Ermeninin ulaşmasında herhangi bir beis olmadığını hatırlatmakta yarar vardır.

¹¹⁶⁴ "Türkiye'de Ermeni Meselesi", *Yeni Musavat*, 14 Mayıs 2002, s.32, "Türkiye Ermenistan'la Sınırlarını Açacak Mı?", *Ekspres*, 14 Mayıs 2002, s.32, "Türkiye Barışçı Mı Soykırımcı Mı?", *Azatlık*, 17 Mayıs 2002, s.33, "Türkiye Osmanlı'nın Yanlıklarından Kaçıyor", *Paritet*, 20 Mayıs 2002, s.34, "Türkiye'nin İddiaları", *Yeni Musavat*, 20 Mayıs 2002, s.35, "Türkler Erivan'a Gidecek", *Ekspres*, 11 Haziran 2002, s.36, "Kimim Kimden Dolayı İncinmesi Lazım", *Azatlık*, 2 Nisan 2003, s.16-17, "Ermeni Soykırımı Konusu Kongre'nin Gündeminde", *Hürriyet*, 14 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.17.

2003 yılı basın grafiğinde de 2001 yılıyla benzer şekilde sadece bir aylık bir hareketlenme yaşanmıştır. Ancak bu hareketlilikte Türkiye-Ermenistan sınırının açılacağı konusundaki haberlerin artışa neden olduğu anlaşılmaktadır.

22 Mart-28 Mart 2005, 29 Mart-04 Nisan 2005, 05 Nisan -11 Nisan 2005, 12 Nisan-19 Nisan 2005, 19 Nisan-25 Nisan 2005, 26 Nisan-02 Mayıs 2005 ve 03 Mayıs-09 Mayıs 2005 tarihli kitapçıklarda Azerbaycan basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹¹⁶⁵

Genel olarak Azerbaycan basınında Avrupa'dan ziyade Türkiye'deki gelişmeler yer almıştır. Bu anlamda Türkiye'nin bugüne kadar soykırımı kabul eden ülkelerin mahkemeye verileceğiyle ilgili yaptığı açıklamanın Azerbaycan kamuoyunda heyecanla karşılandığı, yine Başbakan Erdoğan'ın da Cumhurbaşkanı Gül'ün açıklamalarını teyit etmesinin de Azerbaycan tarafından memnuniyetle karşılandığı görülmektedir.¹¹⁶⁶

İstanbul'da gerçekleştirilmesi düşünülen ancak gelen tepkiler nedeniyle ertelenen "İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri" konulu konferansın Azerbaycan'da geniş yankı bulmuştur. Konferansa şiddetle karşı çıkan Azerbaycan basını, bu konferansın amacının "Türkiye'de Ermeni soykırımını tanımının mümkün olan yollarını gözden geçirmek" olduğu iddia edilmiştir.¹¹⁶⁷ 2000'li yıllardan itibaren Türkiye-Ermenistan arasında birtakım diplomatik görüşmeler gizli olarak yürütülmekte ve Azerbaycan basınında da bu görüşmeler "iki

¹¹⁶⁵ 03 Mayıs-09 Mayıs tarihleri arasında BYEGM arşivinde Azerbaycan basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.

¹¹⁶⁶ "Türkiye Ermeni soykırımını Tanıyan Ülkeleri Mahkemeye Verecek", **525. Gazete**, 20 Mayıs 2005, s.13, "Türkiye, Ermenistan'ın Ümidini Kırdı", **Halk Cephesi**, 20 Mayıs 2005, s.13, "Koçaryan İle İşbirliği Yapmak Mümkün Değil, Çünkü O Bir Oyunbozan", **Ekspres**, 21 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.14.

¹¹⁶⁷ "Soykırım İddiaları Karabağ Probleminin Önüne Geçti", **Halk Cephesi**, 24 Mayıs 2005, s.77, "Türkiye'deki Ermeni Konferansı Ertelendi", **525. Gazete**, 26 Mayıs 2005, s.77, "Türkiye ve Ermenistan Sorunlarını Kendileri Çözsünler", **Halk Cephesi**, 27 Mayıs 2005, s.78, "Ankara, Ermenistan İle İlişkilere Onay Mı Veriyor?", **Ekspres**, 4 Haziran 2005, s.78, "İngilizler Ermenilere Avukatlık Mı Yapıyor? İngiltere Temsilcileri, Türkiye-Ermenistan Sınırının Açılmasına Çalışıyor", **Halk Cephesi**, 15 Haziran 2005, s.79, "Erdoğan'ın Lübnan Ziyareti, Lübnan'da Yaşayan Ermenilerin İtirazlarına Sebep Oldu", **Yeni Azerbaycan**, 17 Haziran 2005, s.79, "Abdullah Gül'den Almanya Parlamentosu'na Sert Tepki", **Halk Cephesi**, 18 Haziran 2005, s.79-80, "Türk Generalden Ermenilere Uyarı", **Halk Cephesi**, 18 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.80.

ülkenin yakınlaştığı ve Karabağ meselesi çözüme kavuşturulmadan sınırın açılacağı şeklinde” yorumlanmaya başlanmıştı. Bu anlamda Türkiye’nin Azerbaycan Büyükelçisi Turan Moralı, gelişmelerle ilgili Azerbaycan kamuoyunu rahatlatacak bir açıklamada bulunmuş ve iki ülkenin “düşman değil komşu olduğuna”¹¹⁶⁸ vurgu yapmıştır.

2005 yılının Temmuz ayına damgasını vuran gelişmeler arasında Yektan Türkyılmaz konusu ilk sırada yer almıştır. Türkyılmaz, soykırım iddialarıyla ilgili yürüttüğü bilimsel araştırması için 17 Temmuz’da Erivan’a gitmiş ve Erivan yönetimi tarafından Türkyılmaz’ın Ermenistan arşivlerinden belge çaldığı gerekçesiyle 5 yıl hapsi istenmişti. Gelişmeler üzerine ABD Kongre üyesi ve Ermenilere yakınlığıyla bilinen Bob Dole’un Türkyılmaz’ın serbest bırakılması için birtakım girişimlerde bulunduğu ifade edilmektedir.¹¹⁶⁹ Bu husus Azerbaycan basınının yanı sıra diğer ülke basınlarında da ele alınmış ve Ermenistan’a yönelik birtakım tepkiler dile getirilirken, Türkyılmaz ABD basınına konuyla ilgili olarak verdiği demeçte “Ermenilere Kızgın ve Kırgın Değilim”¹¹⁷⁰ ifadelerini kullanması gözlerden kaçmamıştır.

AB’nin Türkiye’ye, Ermenistan’la sınırları açması konusunda baskı uyguladığını düşünen Azerbaycan kamuoyunun, bir yandan Türk yetkililerin “sınırları kapalı tutarak sorunlar çözülemez” yönündeki beyanları, diğer yandan Ermenistan’ın Türkiye’nin AB’ye üyeliğini desteklediğini açıklamasıyla kendini tamamen Türkiye tarafından “terkedilmiş” hissetmeye başlamıştır.¹¹⁷¹ Bu nedenle

¹¹⁶⁸ “Turan Moralı: Türkiye Ermenistan’ın Düşmanı Değil”, **Ekspres**, 15 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.22.

¹¹⁶⁹ “Ermeni Sempatizanı Senatör Bob Dole, Koçaryan’dan Tarihçi Yektan Türkyılmaz’ın Serbest Bırakılmasını Talep Ediyor”, **Ekspres**, 9 Ağustos 2005, s.70, “Fransız Arşivlerindeki Tarihi Belgeler, Ermenileri İfşa Ediyor”, **Halk**, 11 Ağustos 2005, s.70-71, “Erivan’da Tutuklanan Türk Tarihçi Yektan Türkyılmaz’ın Mahkemesi Başladı”, **525. Gazete**, 11 Ağustos 2005, s.71-72-73, “Türkiye-Ermenistan Gizli Görüşmelerinde Karabağ Sorunu Mu Müzakere Ediliyor”, **525. Gazete**, 17 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.73-75.

¹¹⁷⁰ Amerika’nın Sesi Radyosu, 20 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-42.

¹¹⁷¹ “Murat Mercan: Ermenistan’la Sınırların Açılması Söz Konusu Değil”, **Azadlık**, 30 Ağustos 2005, s.54, “Ermenistan Parlamento Başkanı Türkiye’nin AB’ye Üyeliğini Destekliyor”, **Yeni Azerbaycan**, 2 Eylül 2005, s.54, “Kaan Soyak: Türkiye İle Ermenistan Arasındaki İhtilaf, Sınırları kapalı Tutmakla Çözülmez”, **525. Gazete**, 7 Eylül 2005, s.55-56-57, “Bülent Arınç: Ermenilere Alet Olmayın”, **Ekspres**, 9 Eylül 2005, s.57, “ABD Kongresi’nde İki ‘Ermeni Taslağı’ Müzakere

Türkiye-Ermenistan arasında Azerilerin devre dışı bırakılarak bir yakınlaşma olduğundan endişe edilmiştir.

ABD Kongresi'nde Türkiye aleyhinde görüşülen kararın onaylanması için Ermeni lobisinin oldukça aktif olduğu, Türkiye'de ertelenen Ermeni konferansının gerçekleştirildiği konuları da Azeri basınında üzerinde durulan hususlar olmuştur. Yine Avrupa Parlamentosunda Türkiye'yi soykırımı tanımaya çağıran bir kararı aldığı ve soykırımı AB'ye üyeliğin ön şartı haline getirdiği ve başbakan Erdoğan'ın "bu tür girişimlerle Türkiye'ye asla soykırım iddialarının kabul ettirilemeyeceğini" belirttiğine de değinilmiştir.¹¹⁷²

Azerbaycan basınında Türkiye'nin her fırsatta Ermenistan'la ilişkileri iyileştirmeden yana olduğunu ancak aynı pozitif tutumun Ermenistan'da bulunmadığı, aksine her geçen gün soykırımı kabul eden ülkelerin sayısında bir artış olduğuna işaret edilerek, Türkiye'nin aleyhinde karar alan ülkelere "Türk tarihine saygı duyun" çağrısında bulunduğu görülmektedir.¹¹⁷³ Soykırım iddialarının Türkiye'nin çok fazla zamanını ve enerjisini aldığı, sorunun çözümü konusunda Türkiye'nin Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini gündeme taşımaya rağmen Ermeni tarafının buna sıcak bakmadığı, Türkiye'nin Ermeni meselesinde giderek tavizler vermeye başladığı da iddia edilmektedir.¹¹⁷⁴

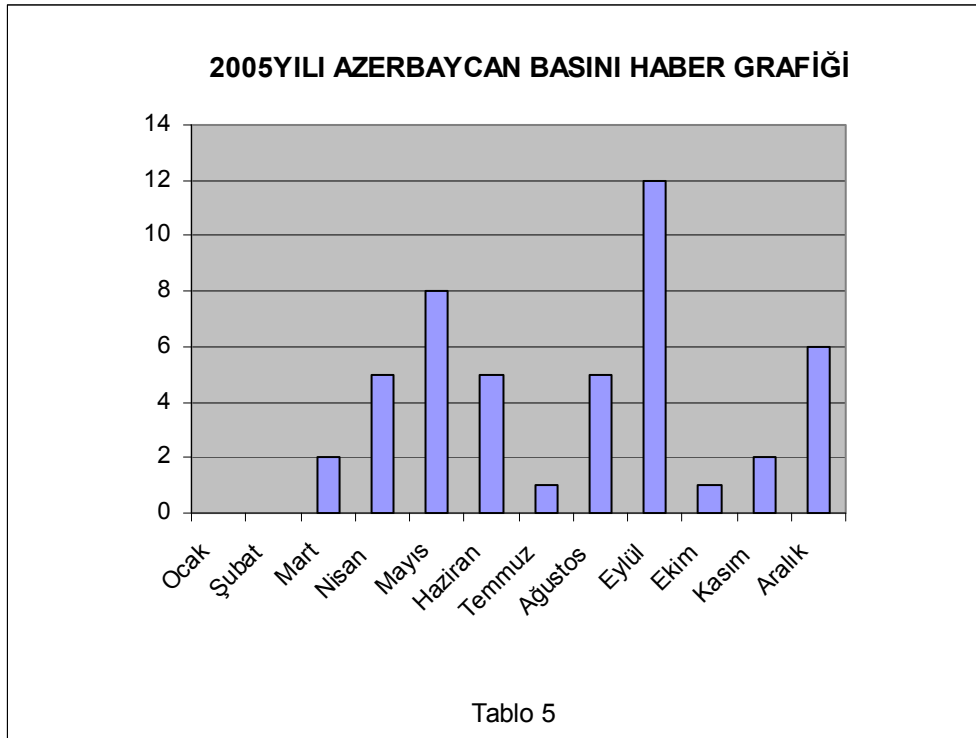
Edilecek", **525. Gazete**, 9 Eylül 2005, s.57-58, "Washington, Tarihi Uydurmaya Geçit Verecek Mi? ABD Kongresi'nde Sözde 'Ermeni Soykırımı'yla İlgili Oylama Yarın Yapılacak", **Ekspres**, 14 Eylül 2005, s.59, "Temsilciler Meclisi Üyeleri, TBMM'den İntikam Aldılar. ABD'de, 'Ermeni Soykırımı'nu Tanyan İki Taslak Kabul Edildi", **Üç Nokta**, 17 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.60.

¹¹⁷² "Ermeni Lobisi, ABD Kongresi'nde Kabadayılık Yapmak İstiyor", **525. Gazete**, 23 Eylül 2005, s.81-82, "Skandal Ermeni Konferansı Sona Erdi", **Ekspres**, 27 Eylül 2005, s.82, "Türkiye Ermenilerden Cevap Jesti Bekliyor", **525. Gazete**, 28 Eylül 2005, s.82-83, "Avrupa Parlamentosu Da Ermenilerin Dostu Oldu", **Ekspress**, 29 Eylül 2005, s.83-84, "AB, Sözde Ermeni Soykırımının Tanınmasını Talep Ediyor... Erdoğan: Türkiye Sözde Ermeni Soykırımını Asla Tanımayacak", **Şark**, 30 Eylül 2005, s.84-85, "Ermenistan Muhalefeti, Türkiye'nin Güçlü Bir Devlet Olduğunu İtiraf Ediyor", **Halk Cephesi**, 5 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85.

¹¹⁷³ "Erdoğan'dan Sözde Ermeni Soykırımını Tanyan Ülkelere Uyarı: 'Türk Tarihine Saygı Duyun'", **Ekspres**, 17 Kasım 2005, s.62, "Akif Aşırılı, Türkiye'de 'Millet-i Sadıka: Ermeniler' İsimli Bir Konferansa Katıldı", **525. Gazete**, 22 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.62.

¹¹⁷⁴ "Turan Moralı: Soykırım Çok Fazla Zamanımızı Alıyor", **Hafta İçi**, 13 Aralık 2005, s.41, "Ermeni Konusu ve Çifte Standartlar", **Yeni Azerbaycan**, 20 Aralık 2005, s.41-42, "Ankara 'Ermeni Tuzağı'na Düştü", **Ekspres**, 21 Aralık 2005, s.43-44, "Ermeni Yazardan Ermenilere Cevap", **Ekspres**, 24 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-45.

Avrupa ve diğer ülke basınlarına yansıyan haberlerde Türkiye’de özellikle de Ermenilerin geçmişte yaşadığı yerlerde Ermenilere ait tarihi eserlerin ya da kalıntıların yok edildiği ifade edilirken, Azerbaycan basınında ise tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. Haberde Ermenilerin Türklere ait bin yıllık “Ağadede” ziyaretgâhını, buradaki mezar taşlarını ve taş mabetlerini yok ettikleri, hatta ziyaretgâhın etrafındaki ağaçların bile kesilerek buralardaki Türk izlerinin silinmeye çalışıldığı iddia edilmiştir. Azerbaycan basınında dikkat çeken bir diğer haberde Ermeni yazar Levon Panos Dabağyan tarafından ortaya atılan ve Atatürk’ün eceliyle ölmediği yönündeki iddia olmuştur. Bu iddiayı herhangi bir kaynağa bağlamayan Dabağyan, Atatürk’ün yanısıra MHP Başkanı Alparslan Türkeş’in de ölümünü şüpheli bulduğunu ifade etmiştir.¹¹⁷⁵

Azeri basınında 2005 yılı inişli çıkışlı bir dönem olmuştur. Mart ayından itibaren artmaya başlayan haber sayısı grafikten de görüldüğü üzere Eylül ayında ABD Kongresinde görüşülen tasarı ve İstanbul’da ertelenen konferansla ilgili haberlerle birlikte en üst düzeye çıkmıştır.

¹¹⁷⁵ “Ermeniler Bin Yıllık Tarihi Olan Bir Türk Abidesini Yıktılar”, **Azathık**, 27 Aralık 2005, s.59, “Ermeni Yazar Dabağyan, Atatürk’ün Eceliyle Ölmediğini İddia Ediyor”, **Bakü Haber**, 29 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.59.

ABD'deki Ermeni lobisinin Türkiye aleyhindeki faaliyetlerinin de yer aldığı Azerbaycan basınında, ABD'deki Ermenilerin başta Condoleezza Rice olmak üzere birçok siyasi üzerinde Türkiye'nin Ermenistan'la olan sınırlarını açması konusunda baskı uyguladıklarına değinilmiştir. Azerbaycan basını içerisinde belki de en ilginç bir diğer haber ise *Azadlık* gazetesindeki "Türkiye'deki kuş gribi vakalarının Ermenistan'dan Türkiye'ye yayılmış olabileceği" iddiaları olmuştur. Herhangi bir dayanağı olmayan bu haberde Kuş Gribi ile Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki girişimlerinin yavaşlatılmasının amaçlandığı, ayrıca daha önceki yıllarda Ermeni gizli servislerinin Türkiye'deki terör örgütleri ile olan bağlantılarından da hareketle bu virüsün Türkiye'ye yayılmasında da Ermenilerin parmağının olabileceğine işaret edilmiştir.¹¹⁷⁶

Ermeniler, bulunduğu ülkelerde hem soykırım iddialarını gündeme taşımak hem de 24 Nisanı anma amaçlı çeşitli anıt, heykel ve sergiler açmaktadır. Bu çerçevede belki de ilk defa Türkiye'nin de Atatürk, Azerbaycan'ın ise Resulzade için heykel dikme girişiminde bulunduğu ancak Fransa'da uygun bir yer olmadığı gerekçesiyle bu talebin reddedildiği görülmektedir. İşte tamda bu noktada Türkiye ve Azerbaycan'ın söz konusu taleplerini reddeden Fransa yönetiminin Ermeni besteci Komitas için dört farklı noktada anıt dikilmesine izin vermesi haklı olarak Azerbaycan'ın tepkisine neden olmuştur.¹¹⁷⁷

Türkiye'nin 1915 Olayları'nı ele almak için her fırsatta Ermenileri tartışmaya davet ettikleri ancak her defasında masadan kaçan tarafın Ermenistan olduğu da Azerbaycan basınına yansımıştır. Bu anlamda Türkiye'nin davetini reddeden Ermeni

¹¹⁷⁶ "ABD'deki Ermeni Lobisi, Condoleezza Rice'ı, Ermenistan'la Sınırları Açması İçin Ankara'ya Baskı Yapmaya Çağırıldı", **Yeni Musavat**, 5 Ocak 2006, s.60, "Türkiye Tehlike İle Karşı Karşıya... ABD'nin Üç Eyaleti Daha Sözde Ermeni Soykırımını Tanıyacak" , **Üç Nokta**, 12 Ocak 2006, s.60, "TRT Bakü Temsilciliği, 'Kalanların Hikayesi' İsimli Bir Belgesel Hazırladı" **Üç Nokta**, 17 Ocak 2006, s.60-61, "TRT Bakü Temsilciliği'nin Yeni Projesi: 'Kalanların Hikayesi'", **Bakü Haber**, 19 Ocak 2006, s.61, "Ermeni Asıllı Kuş Gribi... Türk İstihbaratı, Kuş Gribi Virüsünün Ermeni Gizli Servisince Türkiye'de Yayılması İhtimalinin Gerçekçi Olduğunu Düşünüyor", **Azadlık**, 19 Ocak 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.61-62.

¹¹⁷⁷ "Fransa'da Türkiye Yılı", **Hafta İçi**, 4 Şubat 2006, s.62, "Sözde Soykırımı Karşı Savaş Başladı", **Ekspres**, 4 Şubat 2006, s.62-63-64, "Ermenilerin 'Dört T Planı': Tanıma, Tanıtma, Tazminat ve Toprak", **Ekspres**, 7 Şubat 2006, s.64, "ABD'deki Ermeni Lobisi, Sözde Soykırım Kampanyasına Yeni Bir İvme Kazandırdı", **525. Gazete**, 8 Şubat 2006, s.64-65, "Fransa'da Atatürk ve Resulzade'ye Anıt Dikilmesi İçin Uygun Yer Bulunamazken Ermeni Besteci Komitas İçin Dört Anıt Dikilecek", **Ekspres**, 10 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.66.

bilim adamlarının tartışmalara katılmama gerekçelerinin ise “soykırımı kabul eden Avrupa ülkelerine saygısızlık yapmamak” olduğunu açıkladıkları görülmektedir.¹¹⁷⁸

2006 yılının Mart ayına damgasını vuran haberler ise Türkiye’de ve yurtdışında büyük yankı uyandıran, büyük tartışmalara neden olan, ertelenen ve daha sonra gerçekleştirilen alternatif Ermeni konferansı olmuştur. Azerbaycan basını bu gelişmeyi “Türkiye meseleyi noktalamak istiyor ancak Ermenistan tutumundan vazgeçmiyor” şeklinde yorumlamıştır.¹¹⁷⁹ Aslında bu girişim iki şekilde yorumlanabilir. Türkiye’nin AB’ye üyeliğiyle ilgili müzakerelerin gündeme geldiği bir dönemde bu tür etkinliklerin gerçekleştirilmesi manidar olmakla beraber, bir diğer neden ise artık “soykırım” konusunun Türkiye’de de tartışmaya açılmasını sağlamak olarak değerlendirilebilir.

Ermeni meselesi konusunda gerek Türkiye ve diaspora Ermenileri arasında gerekse Ermenistan Ermenileri arasında tam bir fikir birliğinin bulunmadığı öteden beri bilinmekle beraber, bu kez Azerbaycan basınında Türkiye Ermenileri arasında da bir bütünlüğün olmadığı iddia edilmiştir. Konuyla ilgili olarak Hrant Dink ve Mesrop Mutafyan’ın örnek gösterildiği, pek basına yansımaya da iki kesim arasında olaya bakış açısında büyük farklar olduğu dile getirilmiştir. Yine Türkiye-Ermenistan sınırının açılması için Ermenistan’ın yürüttüğü girişimler ve Ermenistan’ın AB’den beklentileri de ele alınan konular arasında yer almıştır. Azerbaycan basını tarafından memnuniyetle ve sevinçle karşılanan ve şimdiye kadar çok geç kalınmış bir girişim olan Türkiye ve Azerbaycan diasporalarının birleştirilmesi hareketinin geç de olsa başladığı ve girişime ABD’deki Tatar, Özbek ve Türkmen diasporalarının da destek vereceği konu edinilmiştir.¹¹⁸⁰

¹¹⁷⁸ “Bakü, Ankara’nın Sözde Soykırımına Karşı Kampanyasını Destekliyor”, **Ekspres**, 14 Şubat 2006, s.66-67, “Ermeni Bilim Adamları, Sözde Ermeni Soykırımıyla İlgili İstanbul’da Yapılacak Uluslararası Konferansa Katılmayı Reddettiler”, **Üç Nokta**, 16 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.67.

¹¹⁷⁹ “Haluk İpek: Türk Devletleri Asamblesi Kurulması Mümkün”, **Hafta İçi**, 18 Mart 2006, s.57, “Türkiye, Ermeni Konusuna Nokta Koymak İstiyor Ancak Karşı Taraf Düşmanca Tutumundan Vazgeçmiyor”, **525. Gazete**, 18 Mart 2006 s.57-58, “Ankara, Sözde Soykırım İzinde... Türklerin Berlin’de Yaptıkları Protesto Eylemleri Erivan’ı Paniğe Soktu”, **Ekspres**, 23 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.58-59.

¹¹⁸⁰ “Türkiye Ermenileri Birbirleriyle Anlaşmıyor”, **525. Gazete**, 24 Mart 2006,s.34, “Ermeni Diplomasinin İkili Oyunu”, **Üç Nokta**, 29 Mart 2006, s.35, “Ermenistan Gözünü Türkiye-AB Müzakerelerine Dikti... Ermenistan Dışişleri Bakanı Oskanyan: Türkiye’nin Sınırları Açmak Zorunda

24 Nisan Ermeniler tarafından başta Ermenistan’da olmak üzere bir ülkede Türkiye aleyhinde eylemlerin gerçekleştirildiği bir gündür. Azerbaycan kamuoyu da böyle bir günde Azerbaycan’ın kurtarılışında önemli bir rolü olan Türk askerlerini anarak hazırlanmak gerektiğine işaret etmiştir. Bu çerçevede Türk ve Azerilerin Washington’da soykırım iddialarına karşı protesto girişimlerinde buldukları ve Türkiye’nin soykırımı kabul eden ülkelere yönelik yeni dönemde daha sert bir tutum sergileyeceği de konu edinilmiştir.

Azerbaycan basınında belki de bir ilk olan bir haberin içeriği, Ermeni tarihçi Rafael Hambarsumyan tarafından ortaya atılan “Ermenileri Rusya katletti” yönündeki açıklama olmuştur. Hambarsumyan, açıklamasının devamında “Ermenileri yeryüzünden silmeye çalışan tek ülkenin Türkiye olmadığını, Rusya’nın da en az Türkiye kadar suçlu olduğunu” ileri sürmüştür. Hambarssumyan ayrıca, “Ermenisiz Ermeni toprakları”, “Ermeni milleti yok edilmeli” vb. sloganların devlet düzeyinde atılmasının Çarlık dönemi Rusyasının Kafkasya’daki adamı Golitsın’a ait olduğunu ise şöyle dile getirmiştir: “*Golitsın, ‘Tiflis’te çok güzel bir tarih müzesi kurulur ve içerisine bir Ermeni korkuluğu konursa, ancak o zaman rahatlarım. Kafkasya’da ‘Ermeni’ diye bir mahlûk yaşadığını göstermek için*”.

Rusya Dışişleri Bakanı Lobanov-Rostotski’nin, 1895 yılında Osmanlı Sultanı’na bir mektup yazarak Ermenilerle ilgili bir ricada bulunduğu da şöyle ifade edilmiştir: “*Eğer bizimle olan ilişkileri iyileştirmek istiyorsanız, o zaman...bu şartlar içerisinde Ermenilerin katledilmesi de var. Onları öldürün, öldürün, son kişiye kadar öldürün!*” Tarih bunu gösteriyor.” Hambarsumyan açıklamasının devamında ise Rusya’nın hep kendi işgalci amaçları için Ermeni kanını akıttığını, 1921 yılında Türkiye ile imzaladığı anlaşmanın başlıca amacının, Ermenileri yeryüzünden silmek olduğuna da değinmiştir.¹¹⁸¹ Hambarsumyan’ın bu açıklamaları gerçekten de

Kalacağımı Ümit Ediyoruz”, **Yeni Musavat**, 31 Mart 2006, “*Türk Tarihçiler, Sözde Soykırım İddialarını Yalanlayan Ermeni Mektuplarını Buldular*”, **Azerbaycan**, 8 Nisan 2006, s.36, “*Türkiye, Sözde Soykırım İle İlgili Gerçeklerin Dünyaya Ulaştırılması Yönünde Özel Bir Plan Hazırladı*” **Azadlık**, 11 Nisan 2006, s.36-37, “*Azerbaycan, Nurcular-PKK-Asala Üçlüsünün Planlarında*”, **Gündelik Azerbaycan**, 14 Nisan 2006, s.37-38, “*Geç De Olsa Birleşiyoruz*”, **Ekspres**, 19 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-39.

¹¹⁸¹ “*24 Nisan’a Nasıl Hazırlanmalıyız? Kurtarıcı Türk Askerini Anarak, Ermenilere Sözde Soykırım Yalanlarına Gereken Cevabı Vermiş Oluruz*”, **Halk Cephesi**, 20 Nisan 2006, s.62, “*Ermeniler,*

literatürde eşine az rastlanır türdendir. Ancak Hambarsumyan'ın bu açıklamalarının ardından kendisinden bir daha haber alınmaması ise akıllarda bazı soru işaretleri uyandırmaktadır.

Avrupa ülkelerinde hukuk konusunda dünyanın önde gelen ülkeleri arasında ilk sırada yer alan İsviçre'de soykırımı inkâr eden bir grup Türk politikacıya yönelik cezai yaptırım Azerbaycan basını tarafından eleştirilerek, benzer bir tutumun Azerilere de uygulanabileceği ve bunun için gerekli önlemlerin şimdiden alınması gerektiğine işaret edilmiştir. Fransa'nın soykırımı inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik aldığı kararın ardından Türkiye'nin Kanada ve Fransa büyükelçilerini geri çağırıldığı, konuyla ilgili olarak 600 Fransız aydınının da bu karara karşı çıktığı ve Cumhurbaşkanı Chirac'ı geri adım atması konusunda uyardığı, Fransa'nın yasayı kabul etmesi halinde iki ülke ilişkilerinde derin çatlakların oluşacağı, başta ekonomik ve kültürel olmak üzere birçok alanda sıkıntıların yaşanacağına işaret edilmiştir.¹¹⁸²

2006 yılı Mayıs ayında Ermeni meselesiyle ilgili olarak kızgınlıkla karşılanan bir diğer gelişme ise Eurovision Şarkı Yarışması'nda Türkiye'nin Ermenistan'a verdiği puanlar olmuştur. Bu girişimin Türkiye'yi "*düşmana el uzatan ancak eli boşta kalan ve selamı alınmayan bir adam*" durumuna düşürdüğü iddia edilmiştir.

ABD'DE Sözde Soykırım İlgili Eylem Yapacak", **Üç Nokta**, 21 Nisan 2006, s.62-63, "*Avusturyalı Bilim Adamı: Anadolu'da Soykırımı Ermeniler Yaptılar*" **Ekspres**, 25 Nisan 2006, s.63, "*Kurtarıcı Türk Askeri Anıldı*", **Ekspres**, 25 Nisan 2006, s.63, "*Türkler ve Azeriler Washington'da, Sözde Ermeni Soykırımı İddialarına Karşı Protesto Eylemi Yaptılar*", **Halk Cephesi**, 25 Nisan 2006, s.64, "*Ankara Tutumunu Değiştiriyor... Türkiye, Sözde Ermeni Soykırımını Tanıyan Ülkelere Sert Davranacak*", **İki Sahil**, 26 Nisan 2006, s.64, "*Ermeni Tarihçi Rafael Hambarsumyan, Erivan'ı ve Moskova'yı Şok Etti: Ermenileri Rusya Katletti*", **Ekspres**, 26 Nisan 2006, s.64-65, "*Şuşa'nın İşgalinin 14. Yıldönümüyle İlgili Dünyanın Birçok Ülkesinde Yapılacak Protesto Eylemleri Konusunda Türkiye'deki Siyasi Partilerden Destek Geldi*", **Üç Nokta**, 28 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.65.

¹¹⁸² "*Avrupa'nın Hukuk Sisteminde 'Ermeni Saçmalığı'... İsviçre'de, Sözde Ermeni Soykırımını Tanımayan Türk Politikacıya Altı Ay Hapis Cezası Verildi*", **525. Gazete**, 2 Mayıs 2006, s.66-67, "*Türkiye, Kanada ve Fransa Büyükelçilerini Geri Çağırıldı*", **Halk Cephesi**, 9 Mayıs 2006, s.67, "*Chirac'a Başvuruda Bulunan 600 Ünlü Fransız Aydın, Sözde Ermeni Soykırımının Parlamentoda Görüşülmesine Karşı Çıktı*", **Ekspres**, 11 Mayıs 2006, s.67-68, "*Briksel de Soykırım Virüsüne Yakalandı*", **Ekspres**, 12 Mayıs 2006, s.68, "*Kılıçlar Çekildi... Fransa Ne Yaptığının Farkında mı?*", **Ekspres**, 12 Mayıs 2006, s.68-39, "*Erdoğan, Fransa'nın Doğru Karar Alacağını Ümit Ediyor*", **525. Gazete**, 13 Mayıs 2006, s.70, "*Fransa Meclis Başkanı Jean-Luis Debre, Ermenileri Hayal Kırıklığının Uğrattı*", **Halk Cephesi**, 13 Mayıs 2006, s.70, "*Azerbaycan ve Türk Tarihinde Ermeni Sorunu*", **525. Gazete**, 16 Mayıs 2006, s.70-71, "*Turan Moralı: Fransa Böyle bir Adım Atarsa, Eyleme Geçilecek*", **Halk Cephesi**, 16 Mayıs 2006, s.71, "*Fransa Parlamentosu, Sözde Ermeni Soykırımıyla İlgili Yasa Tasarısını Kabul Etmedi*", **525. Gazete**, 19 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.72-73.

Mayıs ayında konuyla ilgili gündem o kadar yoğun değişmiştir ki, bu kez ABD'nin Erivan büyükelçisi John Evans'ın kendi inisiyatifi kullanarak 1915 Olayları'yla ilgili olarak "soykırım" kelimesini kullanmasının yarattığı kriz gündemde yer alırken, diğer yandan Türkiye'nin önerdiği Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisine de Ermenistan'dan ret yanıtının geldiği ve Ermeniler tarafından Atatürk'e hakaret eden bir klbin hazırlandığı iddiaları gündeme taşınmıştır. *System of Down* adlı Ermeni müzik grubunun *Holy Mountains* adlı şarkılarına çektikleri klbin Türkiye'nin tepkisine neden olduğu, klipte Türklere hakaret edildiği, Atatürk'ün resminin altına da "Ermeni soykırımının sorumlularından biri", "katil" ve "yalancı" ifadelerinin kullanıldığı, bunun yanı sıra Enver, Talat, Cemal Paşalar ile Sultan Abdülhamit'in de klipte katil olarak gösterildiğine değinilerek Türkiye'nin derhal gerekli yasal girişimlerde bulunması gerektiğini dile getirmişlerdir.¹¹⁸³

2006 yılının Haziran ayında, Mayıs ayı ile benzer şekilde, oldukça yoğun bir gündem yer almıştır. Karekin II'nin Türkiye ziyaretine yönelik protesto eylemlerinin yaşanmasından endişe edildiği, nitekim Karekin II'nin ziyaret sırasında propaganda içerikli açıklamalarda bulunduğu da işaret edilmiştir. Karekin II'nin Türkiye'deki ziyareti sırasında 1915 Olayları'yla ilgili olarak kullandığı ifadeler gerekçesiyle kendisi hakkında "Türklüğe hakaret" gerekçesiyle dava açılacağı dile getirilmiştir.¹¹⁸⁴

¹¹⁸³ "Puan Ver, Düşmana İyi Ol", **Yeni Musavat**, 23 Mayıs 2006, s.59-60, "ABD'nin Erivan büyükelçisi Geri Çağırıldı", **Yeni Musavat**, 30 Ekim 2006, s.60, "Viyana'da Yapılan Gizli Türk-Ermeni Görüşmeleri", **Gündelik Azerbaycan**, 31 Mayıs 2006, s.60-61, "Sözde Ermeni Soykırımı Kozu, Bu Kez Belçika'da Ortaya Atıldı", **Üç Nokta**, 2 Haziran 2006, s.61, "Ermenistan, Bir Kez Daha Türkiye'nin Teklifini Reddetti... Turan Moralı: Sözde Soykırımı Araştıracak Ortak Komisyonun Kurulmasına Ne Karşı Çıkıyor, Ne De kabul Ediyorlar", **Yeni Azerbaycan**, 5 Haziran 2006, s.61-62, "Ermeniler, Orhan Pamuk'un söylediklerini Değiştirdiler", **Üç Nokta**, 6 Haziran 2006, s.62, "Ermeniler, Atatürk'e Hakaret Eden Bir Klip Yaptılar", **525. Gazete**, 17 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.62.

¹¹⁸⁴ "II. Karekin'den Ermeni Soykırımı İddiası", **Gündelik Azerbaycan**, 28 Haziran 2006, s.63, "Türk General Bakü'de", **Şark**, 30 Haziran 2006, s.63, "II. Karekin Hakkında Soruşturma Açıldı", **Halk Cephesi**, 1 Temmuz 2006, s.64, "Türkiye-Ermenistan Müzakereleri Başlıyor... Ankara Diyaloglardan Bir Sonuç Beklemiyor", **Yeni Musavat**, 4 Temmuz 2006, s.64, "MGK Genel Sekreteri Yiğit Alpogan: İddialarından Vazgeçmemesi Halinde, Ermenistan İle Hiçbir İlişki Kurulmayacak", **İki Sahil**, 5 Temmuz 2006, s.64, "Avrupa Parlamentosundan Adil Olmayan Bir Şart Daha", **Halk Cephesi**, 11 Temmuz 2006, s.65, "Milletvekili Aydın Mirzede: AB'nin Türkiye'ye Koştuğu Şartlar Kabul Edilemez", **Hafta İçi**, 13 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.65.

Rusya'nın 1915 Olayları'ndaki rolüyle ilgili haberler 2006 yılının Eylül ayında devam etmiştir. Eylül ayında Azerbaycan basınındaki bir diğer gündem konusu, Kars-Ahılkelek-Bakü Demiryolu hattının inşası için ABD'nin ödenek ayırmama kararı ve bunun Ermenistan'da yarattığı memnuniyet olmuştur. Ermenistan bölgedeki uzlaşmaz politikaları nedeniyle birçok uluslararası projenin dışında kalmış ve bu durumda kendisinin bölgede dışlanmasına neden olmuştur. Azerbaycan basınında Kars-Ahılkelek-Bakü Demiryolu hattının inşası projesinde de benzer şekilde Ermenistan'ın projeye dahil edilmediği gerekçesiyle projenin ABD'den ödenek alamadığı iddia edilmiştir.¹¹⁸⁵

ABD'deki Ermeni lobileri arasında oldukça aktif bir yere sahip olan ANCA'nın¹¹⁸⁶ bu kez ABD Başkanı'na bir mektup göndererek Türk barış gücü askerlerinin Lübnan'a gelmesinin bölgedeki durumu daha da kötüleştireceği gerekçesiyle engellemeye çalıştığı görülmektedir. Azerbaycan basınında ise bu girişimin aslında Güney Lübnan'daki terör merkezleri özellikle de Ermeni kamplarının yok edilmesine neden olacağı gerekçesiyle engellenmeye çalışıldığı iddia edilmektedir.¹¹⁸⁷

¹¹⁸⁵ “Recep Tayyip Erdoğan: Karabağ Konusunu Çok Uzattılar”, **Ekspress**, 25 Temmuz 2006, s.155-156, “Ermeniler Rice’i Rahat Bırakmıyorlar”, **Ekspress**, 27 Temmuz 2006, s.156-157, “Ermenilerin Kars-Ahılkelek-Bakü Niyeti Yarım Kalacak”, **Bakü Haber**, 28 Temmuz 2006, s.157-158, “Kars Milletvekili Zeki Karabayır: Azerbaycan Halkı, Türkiye’nin Kendilerinin Çıkarlarına Ters Bir Adım Atmayacağından Emin Olsun”, **Ekspress**, 3 Ağustos 2006, s.158, “Ermeni Tarihçi Hambarsyman: Ermeni Soykırımından Rusya Da Sorumlu”, **525. Gazete**, 10 Ağustos 2006, s.158, “Türkiye’nin Ermeni Topluluğu Parçalanıyor”, **Yeni Azerbaycan**, 11 Ağustos 2006, s.159, “Eski Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış: Türkiye’de Hiçbir Hükümet, Azerbaycan İle İstisare Etmeden Ermenistan’la Adım Atmaz”, **Ekspress**, 11 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.159-160.

¹¹⁸⁶ The Armenian National Committee of America.

¹¹⁸⁷ “Ermeni Lobisinden Bush’a Mektup: Lübnan’a Türk Askeri Gönderilmesine Engel Olun”, **Gündelik Azerbaycan**, 17 Ağustos 2006, s.160-161, “Lübnan Hükümeti Türk Barış Gücünün Gelmesini İstiyor”, **Yeni Musavat**, 21 Ağustos 2006, s.161, “Türkiye-Ermenistan Sınırı”, **Halk Cephesi**, 21 Ağustos 2006, s.161-162-163, “Kars’ta Türkiye-Ermenistan Sınırının Açılmasına Hizmet Eden Festival Açılacak”, **Bakü Haber**, 23 Ağustos 2006, s.163, “Erivan ve Ankara Arasında Gizli Diplomasi”, **Ekspress**, 1 Eylül 2006, s.163-164, “Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Geliştirilmesi İçin Ciddi Adımlar Atılmak”, **Halk Cephesi**, 4 Eylül 2006, s.164-165, “İlham Aliyev, İstanbul’da Yapılan İKÖ Diyalog ve İşbirliği Gençlik Formu Genel Merkezinin Açılış Törenine Katıldı”, **525. Gazete**, 5 Eylül 2006, s.165-166, “Recep Tayyip Erdoğan: Türkiye’nin Sözde Ermeni Soykırımını Tanımasını Beklemek Hayale Kapılmaktan Başka Bir Şey Değil”, **Bizim Yol**, 6 Eylül 2006, s.166, “AB, Türkiye’yi Sert Bir Şekilde Uyardı”, **Ekspress**, 6 Eylül 2006, s.167-168, “Sonu Görünmeyen Yol”, **Halk Cephesi**, 7 Eylül 2006, s.168-169, “Azerbaycan sivil Toplum Örgütleri, Kars Belediyesi’ne Ermenistan İle İşbirliği Yapmama Çağrısında Bulundu”, **525. Gazete**, 11 Eylül 2006, s.169, “15 Eylül, Bakü’nün Kurtuluş Günü”, **Halk Cephesi**, 11 Eylül 2006, s.170-171, “Recep Tayyip Erdoğan: Tarihte Türkler Kadar Alın Açık Bir Millet Yok” 13 Eylül 2006, s.171, “Türkiye’nin Bakü Büyükelçiliği Kürdemir’de Tören Yapacak”, **Halk Cephesi**, 14 Eylül 2006, s.171, “Bakü’nün Kurtuluşundan Bu Yana 88 yıl

Azerbaycan'da PKK terör örgütünün bir gazete çıkardığı, gazetenin ve PKK'nın Azerbaycan'da bazı kesimler tarafından desteklendiğinin iddia edildiği bir haberde, söz konusu desteğe karşılık Türkiye'nin de Ermenistan'la işbirliğine gittiği ve Azerbaycan'ın çıkarlarını göz ardı ettiği ifade edilmektedir. Azerbaycan iktidarının halen PKK'yı terör örgütü olarak tanımadığı, aksine hükümetteki bazı kesimlerin örgüte her türlü desteği sağladığı ve bu tutumun eninde sonunda Türkiye ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesine sebep olacağı da ifade edilmektedir.¹¹⁸⁸ Söz konusu haber gerek Türkiye-Ermenistan, Türkiye-Azerbaycan gerekse de Türkiye'nin en önemli sorunlarından olan PKK'yı da üç ülke ilişkilerine dahil ettiğinden son derece önemli bir husustur. Bu yönüyle aslında Azerbaycan kamuoyu PKK ile Ermenistan'ı aynı kategoride değerlendirmektedir.

2006 yılında Antalya'da gerçekleştirilen "Türk Devletleri ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı"nın Türkiye'de beklenildiği kadar ilgi görmediği, Türk basınının İlham Aliyev'in söylediklerini anlamadığını, hatta ismini yanlış yazdığını ve Aliyev'in kurultayda neden Azerbaycan'daki PKK yapılanmasıyla ilgili sorulara değinmediği ele alınmıştır.¹¹⁸⁹ Söz konusu kurultayda Azerilerin Türkiye'den bekledikleri ilgiyi göremedikleri, kurultayda bir konuşma yapan başbakan Erdoğan'ın da daha çok iç politik meselelere değindiği belirtilerek kurultayın amacının ulaşamadığına işaret edilmiştir.

Azerbaycan basınında Fransa'nın soykırımı inkar edenlere cezai yaptırım öngören söz konusu tasarısıyla ilgili 2006 yılının Ekim ayında oldukça fazla habere yer verilmiş ve Fransa'nın söz konusu kararı karşısında Türkiye'nin yaptırım

Geçti", **Azadlık**, 16 Eylül 2006, s.172, "İlham Aliyev: Artık Harekete Geçmenin Zamanı Geldi", **525. Gazete**, 19 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.172-173.

¹¹⁸⁸ "PKK, Azerbaycan'da Gazete Çıkariyorsa...", **Yeni Musavat**, 19 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.173-174.

¹¹⁸⁹ "Bu Ne Şaka, Türkiyem? Kars'a 'Küçük Ermenistan' Dedirten Belediyesi'nin Maceraları", **Ekspress**, 19 Eylül 2006, s.174-175, "İlham Aliyev: Artık Harekete Geçmenin Zamanı Geldi", **Azerbaycan Devlet Televizyonu**, 20 Eylül 2006, s.175, "Etniklerin Türk Kurultayı", **Bizim Yol**, 20 Eylül 2006, s.176-177, "ABD Senatosu Ermeni Yanlısı Bir Kara Daha Aldı" **Yeni Azerbaycan**, 23 Eylül 2006, s.177, "Sözde Soykırım Yerine Sınır Kapısı Mi?", **Ekspress**, 26 Eylül 2006, s.178, "Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Ermeni Lobisinin endişesine Rağmen, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı'nın İnşasının Bu Yıl Başlayacağına Emin", **İki Sahil**, 27 Eylül 2006, s.178-179, "Türkiye, AB'den Vazgeçecek Mi?", **Şark**, 29 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.179-180.

uygulayacağı ve bu durumdan da Fransa'nın zararlı çıkacağına yer verilmiştir. Karar karşısında Azerbaycan milletvekillerinin Türkiye'ye büyük destek verdiği, kararın dolaylı olarak Karabağ meselesini de olumsuz etkileyeceği, kararın ifade özgürlüğüne büyük bir darbe indireceği ve Fransa'da da bu konuda tam bir fikir ayrılığının olduğuna değinilmiştir.¹¹⁹⁰ Aslında bir bakıma Azerbaycan basınında söz konusu kararla ilgili yer alan haberler diğer ülke basınlarıyla benzerlik arz eder. Ancak burada küçük bir farktan bahsetmek gerekir ki, o da Azerbaycan kamuoyunun söz konusu kararının Türkiye'nin yanısıra Azerbaycan ve Karabağ meselesini de etkileyeceğini düşündükleri ve bu nedenle diğer ülkelerden farklı olarak karara daha sert tepki gösterdikleri ve Türkiye'nin yanında oldukları mesajdır.

Azerbaycan basınında bazen içinde bulunulan durumun nedenlerini dışarıda değil kendi içerisinde arayan ve sorgulayan yazarların makalelerine de yer verilmiştir. Azadlık gazetesinde Nihat imzasıyla yayınlanan "Türk Türke Dost Mu?" başlıklı yazıda, Rusya'nın Gürcistan karşıtı kampanyasında ABD'nin Gürcülere destek vermesinden ve Ermenistan'ın ise büyük devletlerden Fransa tarafından desteklenmesinden hareketle, Kafkaslarda Azerbaycan'ın durumunu şöyle aktarıyordu:

"...Kafkasya'da sahipsiz kalan tek ülke biziz. Birileri bunun Müslümanlıkla ilgili olduğunu söyleyecek. Ancak, ben böyle düşünmüyorum. Fazla uzağa gitmeyelim, kendi memleketimizi düşünelim. Rahmetli Ebulfez Elçibey'i Cumhurbaşkanı iken söylediği "Türkün Türkten başka dostu yoktur"

¹¹⁹⁰ "İnal Batu: Ermeni Hayâsızlığına Karşı Azerbaycan Ve Türkiye'nin Birlikte Hareket Etmesi Çok Önemli", **Halk Cephesi**, 3 Ekim 2006, s.99, "Turan Morali: Ermenistan İle Diyaloga Hazırız", **Yeni Azerbaycan**, 3 Ekim 2006, s.99-100, "Chirac'ın Erivan'daki Açıklaması Skandala Neden Oldu", **Azadlık**, 5 Ekim 2006, s.100, "CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen: Ermeniler, Hocalı Soykırımını Örtbas Etmek İçin Sözde Soykırım İddialarını Gündemde Tutmak İstiyor", **Bizim Yol**, 6 Ekim 2006, s.100-101, "Fransa, Türkiye'yi Kaybedebilirsin", **Ekspress**, 7 Ekim 2006, s.101-102, "Fransa Türk Dünyasını Boykota Sürüklüyor", **Halk Cephesi**, 10 Ekim 2006, s.102-103, "Türkiye'yi Yalnız Bırakmayalım", **Yeni Musavat**, 11 Ekim 2006, s.103-104, "Turan Morali, Türkiye'ye Verdiği Destekten Dolayı Azerbaycan'a Teşekkür Etti", **Yeni Azerbaycan**, 12 Ekim 2006, s.104, "Ermeni Tarihçi Hrant-Ter Abrahamyan: Ermenilerin Türklere Yaptığı Soykırımı Unutmak Yanlış Olur", **Halk Cephesi**, 12 Ekim 2006, s.104-105, "Fransa Parlamentosu'nun Kararı Karabağ'a Yönelik Bir Kurşun", **Halk Cephesi**, 13 Ekim 2006, s.105-106, "Fransa İfade Özgürlüğünü Boğdu", **Ekspress**, 13 Ekim 2006, s.106-107, "Fransa'nın Bakü Büyükelçisi Shafo: Ermeni Soykırımıyla İlgili Karar Fransa'nın Yararına Değil", **Yeni Musavat**, 14 Ekim 2006, s.107-108, "Fransa İle Ne Yapmalı?", **Ekspress**, 14 Ekim 2006, s.108-109, "Süleyman Demirel: Koçaryan Bana, 'Ermenilerim Derdi Azerbaycan'la Değil, Türkiye İle' Dedi", **Azadlık**, 14 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.109-110.

ifadesinden dolayı kınadık. Daha sonra kendimize çok dost aradık, ancak aramalarımız bir sonuç vermedi. Biri petrolümüzü düşük fiyata alarak yüksek fiyata sattı, diğeri toprağımızı işgal ederek Ermenilere hediye etti, Bizi destekleyen ise yine Türkiye oldu. Türkiye, halen uluslar arası baskılara rağmen Ermenistan sınırını açmıyor. Halk da ümidini Türkiye'ye bağladı. Kendi bürokratlarımızın Ermenilere Gürcistan aracılığıyla akaryakıt sattığını bilmemize rağmen çıtımız çıkmadı. Türkiye'nin Ermenistan sınırını açmak istediğini duyduğumuzda ise gürültü kopardık. Dünyadaki bütün Türk devletleri her zaman aynı hedefe odaklansalardı, Fransa Parlamentosu bugün bu kararı alamazdı. Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan aynı tutumu sergileselerdi, Fransa, Hazar'daki karbohidrojen yataklarıyla ilgili projenin dışında kalırdı. Azerbaycan'da ve Kazakistan'da o kadar çok Fransız şirketi var ki. Bence Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan hükümetleri ile ortak faaliyet göstermeli, bu şirketlerin çalışması ve ticari kazanç sağlamasının karşılığında Ermenilerin Türk karşıtı propagandasını önlemek için lobi yapmalı. Ancak, bu sorun Azerbaycan iktidarında kimseyi ilgilendirmiyor. Tam tersine bizimkilerin ilk uluslar arası ziyareti Fransa'dan başlıyor. Fransa, bölgede Ermenistan'ın yanı sıra, Azerbaycan'daki iktidar ailesinin de Avrupa'daki savunucusu. Ancak, Türkiye'ye karşı olan kampanya Azerbaycan'a da karşıdır. Türk karşıtı tutum sergileyen Fransa'nın AGİT Minsk Grubu Eşbaşkanlığından uzaklaştırılması gerektiğini defalarca söyledik. Ne fayda, bu Azerbaycan iktidarının bir kulağından giriyor öbür kulağından çıkıyor. Ancak unutmamak gerekir ki, bir gün Azerbaycan NATO ve AB gibi teşkilatlara girmeye çalışacak. Fransa'nın bugün Türkiye'ye koyduğu veto, o zaman bize de uygulanacak. Talebin ne olacağı ise çok açık: 'Karabağ'ın Ermeni toprağı olduğunu resmen tanıyın.'"¹¹⁹¹

¹¹⁹¹ "Türk Türke dost Mu?", **Azadlık**, 17 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64, "Vahdet Partisi de Fransa'yı Ermeni Yanlısı Olmakla Suçladı", **Bakü Haber**, 20 Ekim 2006, s.65, "Türkiye, Ermenistan Politikasını Sertleştiriyor", **Yeni Musavat**, 20 Ekim 2006, s.65-66, "Türkiye'deki Azerbaycan Diaspora Teşkilatları, Fransa'yı Protesto Etti", **Yeni Azerbaycan**, 26 Ekim 2006, s.66, "Fransa... İktidardaki Halk Hareketi Birliğinin Senatodaki Lideri, Sözde Ermeni Soykırımıyla İlgili Kanuna Karşı", **Azadlık**, 26 Ekim 2006, s.66, "AKPM'den Ankara'ya Destek", **Ekspress**, 28 Ekim 2006, s.67, "Türkiye, Fransa'ya Hangi Müeyyideleri Uygulayacak?", **Azadlık**, 21 Ekim 2006, s.67,

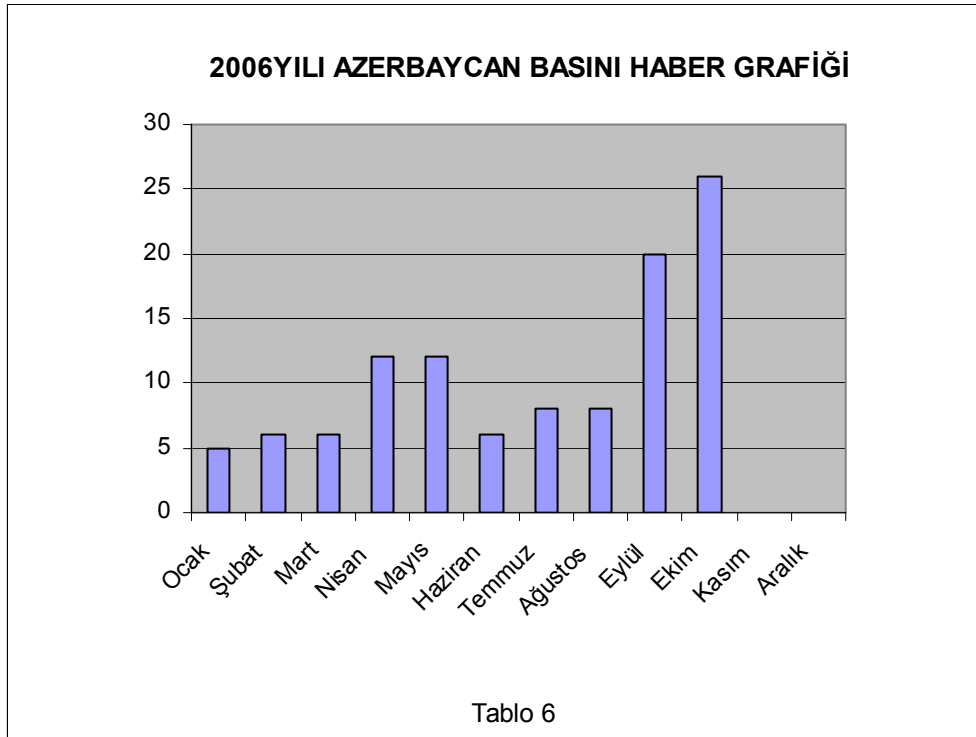
Aslında yukarıdaki makalede değinilen hususların büyük bir kısmı gerçekleri yansıtmakta ve Güney Kafkasya'daki güç dengelerinin ve dinamiklerinin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Fransa, Rusya ya da ABD'nin bölgedeki çıkarları doğrultusunda Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan yönetimlerine veya politikalarına yön verme konusunda ne kadar etkili olduklarının görülmesi ve Azerbaycan'da daha şimdiden Türkiye'ye uygulanan yaptırımların ileride kendilerini de kapsayacağını farkındalığı önemli bir husustur. Buradaki yorum ve stratejik öngörüler bir yandan Azerbaycan'ı yakın bir gelecekte Türkiye ile benzer bir kaderin beklediğini ortaya koyarken diğer yandan Fransa ve diğer ülkelerin Türkiye'ye yönelik baskılarına ortak karşı koyma fikrini de uyandırmaktadır.

Fransız Parlamentosu'nun söz konusu kararının Türk-Fransız ilişkilerinin yanısıra Türk-Ermeni ilişkileri üzerinde olumsuz etkisi olduğu da gözlenmiştir. Bu anlamda iki ülke arasında yakınlaşmanın yaşandığı bir dönemde bu karar Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkilerin iyileştirilmesi yolunda attığı adımların durdurulmasına neden olmuştur.¹¹⁹² Fransa'nın ardından bu kez ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan tasarı ve bu tasarının iki ülke ilişkilerine olan yansımaları da Azerbaycan basınında geniş bir şekilde yer almış ve bu tür tasarılarla mücadelede Türklerle Azerilerin ortak hareket etmesi gerektiği bir kez daha vurgulanmıştır.¹¹⁹³

¹¹⁹² “*Vahdet Partisi De Fransa'yı Ermeni Yanlısı Olmakla Suçladı*”, **Bakü Haber**, 20 Ekim 2006, s.65, “*Türkiye, Ermenistan Politikasını Sertleştiriyor*”, **Yeni Musavat**, 20 Ekim 2006, s.65-66, “*Türkiye'deki Azerbaycan Diaspora Teşkilatları, Fransa'yı Protesto Etti*”, **Yeni Azerbaycan**, 26 Ekim 2006, s.66, “*Fransa... İktidardaki Halk Hareketi Birliğinin Senatodaki Lideri, Sözde Ermeni Soykırımıyla İlgili Kanuna Karşı*”, **Azadlık**, 26 Ekim 2006, s.66, “*AKPM'den Ankara'ya Destek*”, **Ekspress**, 28 Ekim 2006, s.67, “*Türkiye, Fransa'ya Hangi Müeyyideleri Uygulayacak?*”, **Azadlık**, 21 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.67.

¹¹⁹³ “*Sözde Soykırım Yine Gündeme Getiriliyor*”, **Halk Cephesi**, 9 Ocak 2007, s.107, “*Faruk Loğoğlu: Türkiye Ve Azerbaycan, Ermeni Yalanlarına Karşı Mücadele Etmeli*”, **Azadlık**, 11 Ocak 2007, s.108, “*Ermeni Sorunu, ABD İle Türkiye'yi Karşı Karşıya Bırakabilir*”, **Yeni Musavat**, 13 Ocak 2007, S.108-109, “*Fazıl Gazeferoğlu: Türkiye, Sözünü Tutma Konusunda Ermenilere Güvenmiyor*”, **Halk Cephesi**, 16 Ocak 2007, s.109-110, “*Musa Kasımlı: Sözde Soykırımın Kongrede Müzakere Edilmesi, ABD-Türkiye İlişkilerinde Soğukluk Yaşanmasına neden Olabilir*”, **Halk Cephesi**, 18 Ocak 2007, s.110, “*ABD, Sözde Ermeni Soykırımını Tanımıyor*”, **Bizim Yol**, 19 Ocak 2007, S.110-111, “*Süleyman Demirel: Türklere Karşı Düşmanlık Ermenilerin Kanında*”, **Zerkalo**, 23 Ocak 2007, s.111-112, “*Hepimiz Türk'üz*”, **Ekspress**, 25 Ocak 2007, s.112-113, “*Hrant Dink'i Ermeni İstihbaratı Öldürdü*”, **Şark**, 26 Ocak 2007, s.113, “*Bilal Şimşir: Bir Ermeni İçin Sırtımıza Binecekler*”, **Ekspress**, 26 Ocak 2007, s.114-115, “*Türk Dünyasının Dostu Vefat Etti*”, **525. Gazete**, 27 Ocak 2007, s.115, “*Ömer Engin Lütem: Ermenistan Karşısında Türkiye-Azerbaycan Duvarı Görecek*”, **Halk Cephesi**, 27 Ocak 2007, s.115, “*İran'da Türk Bayrağı Yakıldı*”, **Halk Cephesi**, 30 Ocak 2007, s.116, “*Dink Cinayetinin Yankısı... Ankara, Erivan'a Elini Mi Uzatıyor?*” **Ekspress**, 31 Ocak 2007, s.116-117, “*Nesib Nesibli: Sözde Soykırım İddialarına Birlikte Karşı Çıkmalıyız*”, **Halk Cephesi**, 3 Şubat 2007, s.117-118, “*James Holmes: Kongre, Sınırları Açması İçin Türkiye'ye Baskı Yapıyor*”, **Halk**

Azerbaycan basınının 2007 yılı haberleri arasında en çok yer verilen bir diğer husus, Hrant Dink cinayeti olmuştur. Cinayetin ardından Türk ve Ermeni kamuoyu arasında bir yakınlaşmanın oluşmaya başladığına dikkat çeken Azerbaycan basını, hatta Türk ordusunda bile Ermeni yanlısı subayların olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁹⁴ Bakü Haber gazetesinin Jane's Information Group kaynağına dayandırdığı haberde, Avrupa'da eğitim gören bir grup genç subayın hazırladığı raporda, Türkiye'nin Ermenistan'la olan ilişkilerini gözden geçirmesi gerektiğinin ifade edildiği ve Dink cinayetinin de bu raporu hazırlayanların söz konusu raporlarını hayata geçirmek için kendilerine uygun bir fırsat sunduğu iddia edilmiştir.

Cephesi, 6 Şubat 2007, s.118, “ABD-Türkiye İlişkileri Gerginleşebilir”, **Halk Cephesi**, 6 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.119.

¹¹⁹⁴ “Bush Kongreye Mektup Gönderdi”, **Merkez**, 13 Şubat 2007, s.111, “Türk Ordusunda Ermeni Yanlısı Subaylar Ortaya Çıktı”, **Bakü Haber**, 14 Şubat 2007, s.111-112, “Şükrü Elekdağ: Türkiye, Erivan’a Uçak Seferlerini, Dolaylı Ticareti Durdurmalı ve 70 Bin Ermeniye Ülkeden Çıkarmalı”, **Bakü Haber**, 14 Şubat 2007, s.112, “George Bush Kararlı”, **Bizim Yol**, 16 Şubat 2007, s.113, “Ankara’da Türk-Ermeni İlişkileri Konusunda Bir Konferans Yapıldı”, **Zaman**, 17 Şubat 2007, s.113, “Büyükelçi’nin Endişesi Sebepsiz Değil... Mübariz Ahmetoğlu: Ermeniler, Parlamento Düzeyinde BTK Demiryolu Güzergâhına Karşı Mücadele Etme Kararı Aldı”, **Şark**, 21 Şubat 2007, s.113-114, “Ermeniler Yola Geliyor”, **Merkez**, 22 Şubat 2007, s.114, “Ersoy Bulut: Yüzyıl Önce Ermenilere Karşı Soykırım Yapıldığını İddia Edenler, 15 Yıl Önce Hocalı’da Olanları Neden Görmüyorlar”, **Halk Cephesi**, 23 Şubat 2007, s.114-115, “Abdullah Gül: Sözde Ermeni Soykırımının Tanınmasına İzin Verilemez”, **Halk Cephesi**, 24 Şubat 2007, s.115,” “Ermenistan’ın Şu Anki İktidarıyla Barış Sağlanamaz”, **Halk Cephesi**, 27 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.115-116.

Azeri basınında 2007 yılı haber grafiği önceki yıllardan tamamen farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Ocak'tan itibaren giderek artan haber sayısının Nisan-Mayıs aylarında 24 Nisan nedeniyle hareketlendiği, Eylül-Ekim aylarında Fransa ve ABD'deki gelişmelerin haber sayısını en üst düzeye çıkardığı anlaşılmaktadır.

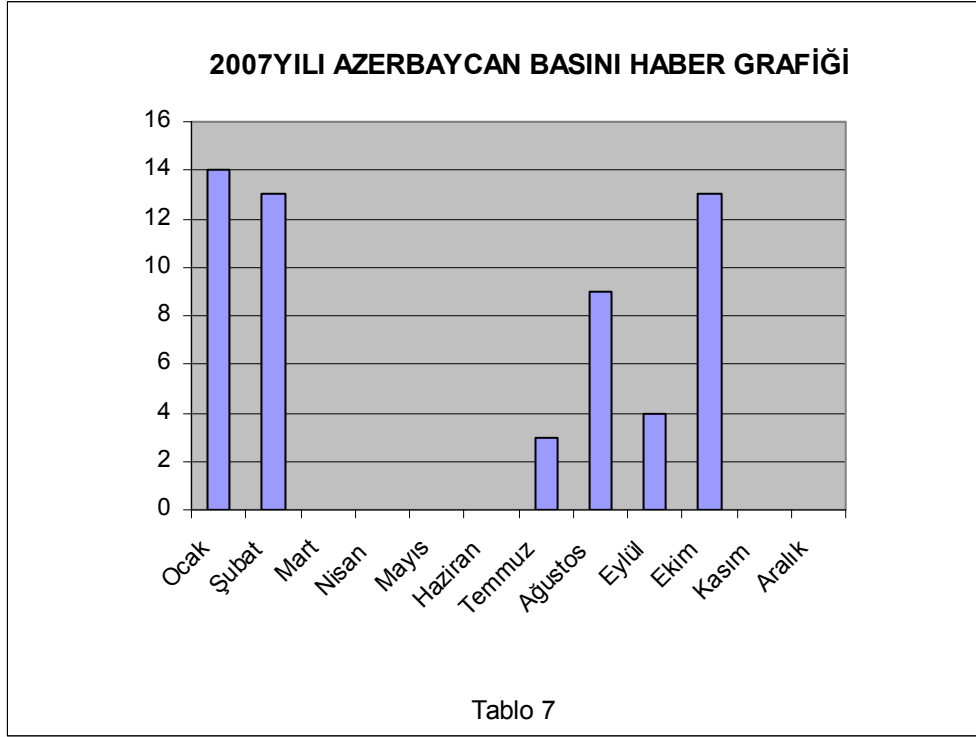
2007 yılının Temmuz ayında Türkiye'deki seçimlerde Ermenilerin kime oy vereceği, Ermenilerin Türkiye'den tazminat talepleri için Fransız AXA sigorta şirketine başvurduğu, yıllardır Türkiye'ye destek veren Musevi lobisinin yavaş yavaş politika değişikliğine gittiği ve Türkiye'nin bu durumdan büyük rahatsızlık duyduğu konularına ağırlık verilmiştir. Ayrıca ABD'de görüşülen Ermeni tasarısıyla ilgili 8 eski ABD Dışişleri Bakanının Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'ye bir mektup gönderdiği belirtilmiştir.¹¹⁹⁵

Avrupa ülkelerinde Türkiye karşıtı alınan kararların aslında tamamen siyasi olduğunu konuyla ilgili haberleri inceleyerek anlamak mümkündür. Bu çerçevede Türkiye'nin İran ile Doğalgaz Antlaşması'nı imzalamasından kısa bir süre sonra tekrar ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nde bu yönde bir kararın gündeme gelmesi diğer ülkelerde olduğu gibi ABD'de kararların tamamen siyasi olduğu fikrini düşündürmektedir. Konuyla ilgili olarak Ekspres gazetesinin yorumu dikkate değerdir:

¹¹⁹⁵ “Türkiye’de Yaşayan Ermeniler, Adalet Ve Kalkanma Partisine Oy Verecek”, **Şark**, 13 Temmuz 2007, s.71, “AXA, Ermenilere ‘Soykırım Tazminatı’ Verecek”, **Halk Cephesi**, 16 Temmuz 2007, s.71, “Erdogan, Sözde Ermeni Soykırımı İfadesine Karşı Çıktı”, **Halk Cephesi**, 26 Temmuz 2007, s.71, ”İşgalci Sarkisyan’ın ‘Sonraki Akli’”, **Halk Cephesi**, 3 Ağustos 2007, s.72, “Vahit Erdem: Biz Azerbaycan’ı Kendi Devletimiz Olarak Görüyoruz”, **525. Gazete**, 15 Ağustos 2007, s.72-73, “Hüseyin Avni Karshoğlu: Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı Olması, Azerbaycan İçin de Bir Şans Olacak”, **Ekspres**, 15 Ağustos 2007, s.73-74-75-76, “Nurten Ural: Ermenilerin Deneyiminden Yararlanmalıyız”, **Ekspres**, 20 Ağustos 2007, s.76-77, “Ermenistan İle Sınırların Açılmasını İsteyenlerin Yanlışı”, **Halk Cephesi**, 23 Ağustos 2007, s.77, “Museviler Yüz Mü Çeviriyor?”, **Ekspres**, 24 Ağustos 2007, s.78, “ABD Dışişleri Bakanlığı, Ermenileri Yine Hayal Kırıklığına Uğrattı”, **Bizim Yol**, 24 Ağustos 2007, s.78, “Ankara, Tel Aviv’i Protesto Etti”, **Hazar**, 27 Ağustos 2007, s.79, “Hallaçoğlu’nun Yaptığı Açıklama, Türkiye’de Yaşayan Ermenileri Endişelendirdi”, **Halk Cephesi**, 29 Ağustos 2007, s.19, “Türkiye, AB’ye Girecek Mi?”, **Yeni Azerbaycan**, 6 Eylül 2007, s.79-80, “60 Bin Ermeni, Türkiye’den Sınırdışı Edilebilir”, **Gün Seher**, 11 Eylül 2007, s.80, “Mehmet Ceylan: Herkese Hakkettiği Cevabı Vereceğiz”, **Halk Cephesi**, 25 Eylül 2007, s.80-81, “Osmanlı Arşivlerinde Sözde Ermeni Soykırımının Kuyusu Kazılıyor”, **Halk Cephesi**, 27 Eylül 2007, “ABD’nin Eski Dışişleri Bakanları Sözde Ermeni soykırımına Karşı”, **525.Gazete**, 28 Eylül 2007, s.81, “Türkiye’den Kanada’ya Protesto”, **Yeni Azerbaycan**, 2 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.82.

“...Avrupa ve ABD, bir avuç Ermeni’de ne buluyor anlamıyorum. Söz konusu tasarının lehine oy veren kötü niyetli Kongre üyeleri, kendi dünyalarında, terazinin bir gözüne Ermenileri, diğer gözüne de Türkiye’yi koyduklarında, acaba hangisi ağır gelir? Bazen, ABD’deki bu rezilliklerin, oradaki Ermenilerin oyunu alabilmek için yapıldığı söyleniyor. Ermeniler, gerçekten de ABD’deki seçimlerin kaderini belirliyor mu? O Ermeniler ki, Koçaryan’a karşı çok güçsüzler, Koçaryan seçimleri istediği gibi yapıyor. O Ermenistan ki, Rusya ile İran ellerini üzerinden çekerse, varlığı bir anda biter. Demek ki burada önemli olan, Ermenilerin ABD’de güçlü bir seçmen olması veya güçlü diasporaya sahip olması değil. Sadece, zaman zaman Türk düşmanlarının elinde Türk’e karşı araç olan Ermenilerden bu kez de ABD yararlanıyor...”¹¹⁹⁶

¹¹⁹⁶ “Oskanyan, Babacan İle Görüştü”, **Hafta İçi**, 4 Ekim 2007, s.137, “Sözde Ermeni Soykırımı Yine Gündemde... ABD, Türkiye’nin İran’la İmzaladığı Doğalgaz Anlaşmasına bu Şekilde Cevap Vermek İstiyor”, **Merkez**, 4 Ekim 2007, s.137, “Abdullah Gül’den Ermeni Destekçilerine Cevap”, **Gün Seher**, 4 Ekim 2007, s.137-138, “Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı, ABD’nin Orta Doğu Politikasına Öldürücü Darbe Vuracak”, **Halk Cephesi**, 5 Ekim 2007, s.138-139, “Türkiye, İncirlik Üssü’nü Kapatacak”, **Yeni Musavat**, 6 Ekim 2007, s.139, “Azerbaycan İktidarı, Türkiye’yi Ermenilerin Önünde Yalnız Bıraktı”, **Yeni Musavat**, 9 Ekim 2007, s.139-140, “Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı bugün Kongrede Müzakere Edilecek”, **Bakü Haber**, 10 Ekim 2007, s.140, “Erdoğan: Sınırların Açılması Azeri Kardeşlerimize Karşı Haksızlık”, **Zaman**, 11 Ekim 2007, s.141, “Oskanyan’dan Saçma Bir Açıklama”, **Halk Cephesi**, 11 Ekim 2007, s.141, “Azerbaycan, Türkiye’nin Yanında”, **Şark**, 12 Ekim 2007, s.141-142, “ABD’nin Gerçek Yüzü Ortada”, 12 Ekim 2007, s.142-143, “ABD, Türkiye İle Dostluğa Hançer Sapladı”, **Yeni Azerbaycan**, 12 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.143-144.

2006 yılındaki gelişmeler Azeri basınında 2007 yılının ilk iki ayını da etkilemiştir. Ancak Nisan-Mayıs aylarında, Ermeni meselesiyle ilgili herhangi bir haber kaydı olmadığı görülmektedir. Azeri basınında Ekim ayındaki hareketlenmenin ise Fransız sigorta şirketinin Ermenilere ödeyeceği tazminat ve yine ABD Senatosu'ndaki gelişmelerin haber sayısını etkilediği görülmektedir.

Özetle, Azerbaycan basınında Azerilerin en sık eleştirdiği hususlar arasında Türkiye ve Azerbaycan lobileri arasında bir bütünlüğün olmayışı ve ortak hareket edilmemesi olmuştur. Bu yöneyle Azerbaycan kamuoyu, kendilerinin Türkiye ile ilgili meselelerde Türkiye'ye tam destek sağlarken, Türkiye'den bu yönde bir desteğin kendilerine ulaşmadığına işaret edildiği görülmektedir. Azerbaycan kamuoyunun rahatsız olduğu bir diğer husus, Türkiye'nin Ermenistan ile yakınlaşma yolunda attığı adımlar ve Türkiye-Ermenistan arasındaki sınırın açılacağı yönündeki iddialar olmuştur. Bu tutumun başata Karabağ meselesi olmak üzere Azerbaycan'dan çok Türkiye'ye zarar vereceği, nitekim Türkiye Ermenistan'la yakınlaşmaya çalışırken aslında Ermenistan'ın Türkiye aleyhindeki faaliyetlerine devam ettiği ve bu anlamda ABD Kongresi'nin kararını da bu çerçevede ele aldığı görülmektedir.

Azerbaycan basının genelindeki eğilim, Azerbaycan ile Türkiye'nin birbirini yeterince desteklemedikleri, örneğin AP'de, ya da Avrupa ülkelerinde Türkiye aleyhinde birtakım kararlar alındığında Azerbaycan'ın da gerekli tepkiyi göstermediği konusu olmuştur. Bu anlamda aslında Türkiye'den ziyade Azerbaycan'ın Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyduğunun unutulmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

Avrupa basını ile karşılaştırıldığında Azerbaycan basınının temel bir diğer farkı ise Azerbaycan basınının diğer ülke basınlarına oranla Ermeni meselesiyle ilgili olarak hem Türkiye hem de Ermenistan'daki gelişmelere daha fazla yer veriyor olmasıdır. Bu yönüyle aslında Azerbaycan'ın bu tutumunu 3 temel nedene bağlamak mümkündür. İlk olarak Azerbaycan'ın coğrafi konumu, yani hem Türkiye hem Ermenistan ile doğrudan komşu olması, ikinci olarak sorunun doğrudan bir parçası olması ve son olarak da Azerbaycan-Ermenistan arasında hâlihazırda devam eden Dağlık Karabağ meselesidir.

Azerbaycan basınında büyük oranda Türkiye ile Ermenistan arasında sınırların açılması konusunda ilgili olarak görüşmelerin yürütülmekte olduğu, Azerbaycan'ın bu görüşmelerin dışında bırakılmaya çalışıldığı ve bundan duyulan rahatsızlık hakimdir. Bu nedenle zaman zaman Azerbaycan basınında Türkiye'nin de sert ifadelerle eleştirildiği ve gerekirse soykırım iddiaları konusunda Türkiye'ye verilirken desteğin bile geri çekilmesini gündeme taşıdıkları görülmektedir.

Azerbaycan haberlerine genel olarak bakıldığında konu itibarıyla en çok değinilen hususlar arasında ilk sırada Türkiye ile Ermenistan'ın birtakım gizli görüşmeler yürüttüğünden duyulan endişe ve Azerbaycan'ın kendini dışlanmışlık hissine kapıldığına işaret eden haberler olmuştur. Bu çerçevede Türkiye ile Ermenistan adının birlikte geçtiği her haberde neredeyse bu endişeye rastlamak mümkündür. Bir diğer husus, Azerbaycan basınında "Türkiye Ermenistan'a yönelik ne kadar pozitif adımlar atarsa atsın bunun bir anlamı olmayacağı nitekim bunun delillerinin geçmişte var olduğu şeklindeki bir kanıdan" bahsetmek mümkündür.

Ermeni ve Azeri basınında yer alan haberlere bakıldığında birbirine zıt ve çoğu zaman ağır hakaretlere varan ifadelerin kullanıldığı bir basınla karşılaşılmaktadır. Bunda Karabağ meselesi nedeniyle iki ülke arasında yaşanan savaşın kuşkusuz önemli bir etkisi bulunmaktadır. Ancak her iki basının da kendi iç kamuoylarını galeyana getirme ve diğerini ötekileştirme konusunda kaleme aldıkları gözönünde bulundurulduğunda, iki tarafta da sınırsız bir öfkenin hakim olduğu görülmektedir. Bu anlamda Ermenistan ve Azerbaycan basınlarının birbirinden etkilendiği söylenemez.

Azerbaycan basınında zaman zaman Türkiye ve Ermeni meselesiyle ilgili ilginç iddialara da yer verilmiştir. Örneğin Atatürk'ün ölümünün şüpheli olduğu yönünde ortaya atılan iddia bu çerçevede değerlendirilebilir. Yine Kuş gribinin Türkiye'de yayılmasında Ermenilerin rolüne dikkat çekilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu yönüyle Azerbaycan basınının diğer ülke basınlarından oldukça farklı bir noktada durduğu söylenebilir.

V.2. Ermeni Basını

Ermenistan basınında 1982-2007 yılları arasında yer alan haberlerdeki, Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Ermeni Sorunu, soykırım iddiaları, parlamento kararları, Karabağ Sorunu, Türkiye Ermenileri ve diaspora Ermenilerinin faaliyetleri gibi geniş kapsamlı birçok husus, daha ziyade tematik bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Ermeni basınına geçmeden önce, bu çalışma kapsamında incelenmemiş olan ancak günümüzde Ermenistan'da ve Ermenistan dışından yayın yapan bazı Ermenice kaynaklar hakkında kısaca bilgi verilmesinde yarar vardır. Bunlar arasında *AI Plus*¹¹⁹⁷, *Armeni 1 TV*, *Armenia Radio*, *Armenia TV*, *Teletext*, *Azatoryun*¹¹⁹⁸, *Radio Free Europe Radio Liberty* ilk sırada yer almaktadır. Bunların yanı sıra Ermenice, Rusça ve İngilizce yayın yapan bazı internet haber sitesileri de bulunmaktadır.

¹¹⁹⁷ Ana muhalefet partisinin yandaşı.

¹¹⁹⁸ Ermenistan resmi devlet kanalı.

Bunlar arasında *Armenia Now*, *Aysor*¹¹⁹⁹, *Hetq*¹²⁰⁰, *Pan Armenian Net*, *Panorama*, *Taregir*¹²⁰¹, *Tert*¹²⁰², *EIN News*, *Eurasia Net*, *Gamk*¹²⁰³, *Groong*¹²⁰⁴, *Hye Media*¹²⁰⁵, *Topix* ve *Armenews* örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca internet üzerinden yayın yapan birtakım gazetelerde bulunmaktadır. *Foreign Aravot*¹²⁰⁶, *AZG*¹²⁰⁷, *Eter*¹²⁰⁸, *Golos Armenii*, *Iravunk*¹²⁰⁹, *Armenian Weekly*, *Asbarez*¹²¹⁰, *Hairenik*¹²¹¹ bunlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Bunlara ek olarak haber ajansları (*ARKA*, *Armenpress*, *Arminfo*, *De Facto*, *Mediamax*, *Noyan Tapan*¹²¹²) ve Erivan üzerinden yayın yapan yerel gazeteler de (*168 Jam*¹²¹³, *Aravot*¹²¹⁴, *Ayb Feh*, *Chorrord Ishchanutyun*¹²¹⁵, *Delovoy Ekspres*, *Haykakan Zhamanak*¹²¹⁶, *Hayots Ashkharh*¹²¹⁷, *Lragir*¹²¹⁸, *Novoye Vremya*) bulunmaktadır. Ayrıca Karabağ'daki gelişmelerle ilgili olarak, *Azat Artsakh*¹²¹⁹ ve *MFA Nagorno Karabakh* olmak üzere 2 de haber sitesi vardır.¹²²⁰ Ermeni basını kapsamında toplam 365 haber incelenmiştir. Bu yayınların büyük bir çoğunluğunun Eremnicenin yanı sıra Rusça, İngilizce ve bazılarının ise

¹¹⁹⁹ Այսօր (Aysor) Doğu Ermenicede Bugün anlamına gelmektedir.

¹²⁰⁰ Հետք (Hetk) Doğu Ermenicede İz anlamına gelmektedir.

¹²⁰¹ Տարեգիր (Taregir) Doğu Ermenicede Yıllık anlamına gelmektedir.

¹²⁰² Թերթ (Tert) Doğu Ermenicede Gazete anlamına gelmektedir.

¹²⁰³ Կամք (Gamk) Doğu Ermenicede İrade anlamına gelmektedir. Gamk ayrıca Fransa'daki Ermeni Devrimci Federasyonu, kısaltması Taşnaksutyun partisinin yayın organıdır.

¹²⁰⁴ Կոռնկ (Grung) Doğu Ermenicede Turna anlamına gelmektedir.

¹²⁰⁵ Doğu Ermenicede Ermeni Medyası anlamına gelmektedir.

¹²⁰⁶ Doğu Ermenicede Yabancı Sabah anlamına gelmektedir.

¹²⁰⁷ Ազգ (AZG) Doğu Ermenicede Millet anlamına gelmektedir. Ayrıca Ramgavar Partisinin resmi yayın organıdır.

¹²⁰⁸ Եթեր (Yeter (Neden ԵՖրկը?)) Doğu Ermenicede Yayın anlamına gelmektedir.

¹²⁰⁹ Իրավունք (Iravunk) Doğu Ermenicede Hak anlamına gelmektedir.

¹²¹⁰ Ասպարեզ (Asbarez) Doğu Ermenicede Arena anlamına gelmektedir.

¹²¹¹ Հայրենիք (Hayrenik) Doğu Ermenicede Vatan anlamına gelmektedir.

¹²¹² Doğu Ermenicede Nuhun Gemisi anlamına gelmektedir.

¹²¹³ 168 Ժամ (168 Jam) Doğu Ermenicede 168 Saat anlamına gelmektedir.

¹²¹⁴ Առավոտ (Aravot) Doğu Ermenicede Sabah anlamına gelmektedir.

¹²¹⁵ Չորրորդ Իշխանություն (Çorort İşhanutyun) Doğu Ermenicede Dördüncü İktidar anlamına gelmektedir.

¹²¹⁶ Հայկական ժամանակ (Haykakan Jamanak) Doğu Ermenicede Ermeni Zamanı anlamına gelmektedir.

¹²¹⁷ Հայոց Աշխարհ Doğu Ermenicede Ermeni Dünyası anlamına gelmektedir.

¹²¹⁸ Լրագիր Gazete anlamına gelmektedir.

¹²¹⁹ Ազատ Արցախ Özgür Karabağ anlamına gelmektedir.

¹²²⁰ Bu paragrafta adı geçen kaynaklara ilişkin olarak şu web siteleri görülmüştür: <http://www.a1plus.am>, <http://www.armtv.com/cover/eng/>, <http://www.armradio.am>, <http://www.armeniatv.com>, <http://www.sakartvelo.info>, <http://www.teletext.am/>, <http://www.armenialiberty.org>, <http://www.azatutyun.am>, <http://www.rferl.org/section/armenia>, G.T.25.07.2010.

Türkçe yayınları da mevcuttur.¹²²¹ Bu çalışma kapsamında yararlanılan kaynaklar şunlardır: *AZG, Golos, Armenpress, Arminfo, Panorama, Asbarez, Arka, Yerkir, Panarmenian ve Noyan Tapan*.

Ermeni basınıyla ilgili olarak yukarıda belirtilen yayınların büyük bir kısmı ulusal yayın olup Erivan üzerinden faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlardan Karabağ'la ilgili yayınlar sadece Stepanakert¹²²² üzerinden yapılmaktadır. Ermeni basını incelenirken, Türkiye'de yayın yapan bazı Ermenice yayınlardan bahsedilmesinde de yarar vardır.¹²²³

1989-1990 yılları arasında BYEGM arşivine bakıldığında birçok ülkenin basınındaki haberlerin takip edilmiş olmasına rağmen Ermeni basınına kayıt altına alınmadığı görülmektedir. Ermenistan basınındaki haberlerin kayıt altına alınmamış olunması, üç nedene bağlanabilir. İlk olarak bu dönemde Ermenistan'ın bir Sovyet Cumhuriyeti olması ve bu nedenle ayrı bir ülke olarak değil Sovyet basını altında takip edilmiş olma ihtimalidir. Ancak BYEGM arşivinde 'Sovyet Basını' adı altında herhangi bir kaydın da olmadığı tespit edilmiştir. İkinci olarak, Ermeni Sorunu'nun önemsenmediği ya da Batı'daki yayınların ve haberlerin daha fazla önemsendiği söylenebilir. Üçüncü olarak, bu ülkenin basınına takip edebilecek düzeyde ülkenin resmi dilinin bilinmemesi de Ermeni basınına incelenmemesinin bir diğer nedeni olarak gösterilebilir.

¹²²¹ Söz konusu yayınların dışında Türkiye'de de Ermenice ve Türkçe yayın yapan bazı kaynaklar mevcuttur. Bunlar; Geçmişten günümüze Türkiye'de yayın yapan Ermenice ve Türkçe gazeteler arasında Ճառագայթ (Caragayt-Işın) 1947, Դեպի Լույս (Depi Luys-Aydınlığa Doğru) 1948, Աստղաբերդ (Asdğabert-Yıldız Kalesi) 1951, Արդար (Ardar-Adalet) 1968, Նոր Արդար Nor Ardar (Yeni Adalet) 1970, Պայքար (Paykar-Mücadele) 1970, Արշալ (Arşav-Sefer-Akın) 1971 ve Բարեւ (Barev-Selam) 1976 ilk sırada yer almaktadır. Yine Ժամանակ (Jamanak-Zaman) 1908, Սարմարա (Marmara-Marmara) 1940, Զուլիս (Kulis-Kulis) 1946, Սուրբ Փրկիչ (Surb Pirgiç-Aziz Kurtarıcı) 1900, Շողակաթ (Şoğagat-Gökten Yağan Işık) 1952, Նոր Սաս (Norsan-Yeni Öğrenci) 1991, Ժպիտ (Jbid-Gülüçük) 1991, Հոբինա (Hobina-Hobina) 1993 ve Աղոս (Agos-Tohum Atmak, Oyuk) 1996'dan günümüzde halen yayını devam eden kaynaklardır.

¹²²² Karabağ bölgesinde yer alır. Karabağ'da yer alan diğer şehirlere oranla nüfus burada daha yoğundur. Azerbaycan'da ise bu şehir için Khankendi adı kullanılmaktadır.

¹²²³ Bu yayınlar çalışma kapsamına girmediğinden gazeteler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

BYEGM arşivinde 1980-1990 yılları arasında Ermeni basınına dair herhangi bir kayıt olmasa da, 2000’li yıllardan itibaren bu durum değişmiştir. Ermeni basınında da diğer ülkelerde olduğu gibi ABD ve diğer ülke basınlarındaki gelişmeler günbegün takip edilmiştir. Ermeni basınında sıklıkla, Türkiye’nin geçmişiyle yüzleşmesi gerektiği önerisi yer almaktadır.¹²²⁴ Ermeni basınında diğer ülke basınlarından farklı olarak Türkiye’deki Ermeni cemaati liderlerinin Ermeni Sorununa ilişkin demeçlerinin de yayınlandığı ve Ermeni meselesine Türkiye Ermenilerinin diaspora ve Ermenistan Ermenilerinden farklı baktığı görülmektedir.¹²²⁵ Aslında bu tutum Türkiye tarafından da bilinmekte ve Türkiye Ermenileri ile diaspora ve Ermenistan Ermenileri çoğu zaman birbirinden ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Bu yönüyle Ermeni basınında bu tür haberlere yer verilmesinin Türkiye’nin tutumuyla bir paralellik arz ettiğini belirtmek gerekir.

Ermenistan resmi yetkililerinin çeşitli ülke parlamentolarında kabul edilen tasarılar karşısında takındığı tavra bakıldığında genellikle memnuniyetle karşılandığı görülmektedir.¹²²⁶ Bu da Ermenistan yönetiminin Türkiye’ye bakış açısının aslında hiç de basına yansıtıldığı gibi pozitif olmadığı, aksine sorunun uluslararası kamuoyunun gündemine taşınarak sorunun daha da büyümesinden yana olduklarını göstermektedir.

¹²²⁴ “*Türkler, Soykırım Tasarısına İtirazlarını Arttırdı*”, **Asbarez**, 14 Eylül 2000, s.23, “*Türkiye, 1915 Ermeni Soykırımını Kabul Ederek, Geçmişin Mirasıyla Daha kolay Başa Çıkabilir*”, **Armenpress**, 15 Eylül 2000, s.23-24, “*Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü: 398 Sayılı Karar, Soykırımın Tanınması İçin Önemli*”, **Asbarez**, 19 Eylül 2000, s.24, “*Senator schiff, ABD Temsilciler Meclisinin 398 No’lu Karar Tasarısının, Alt Komite Tarafından Onaylanmasını İstedi*”, **Asbarez**, 21 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25.

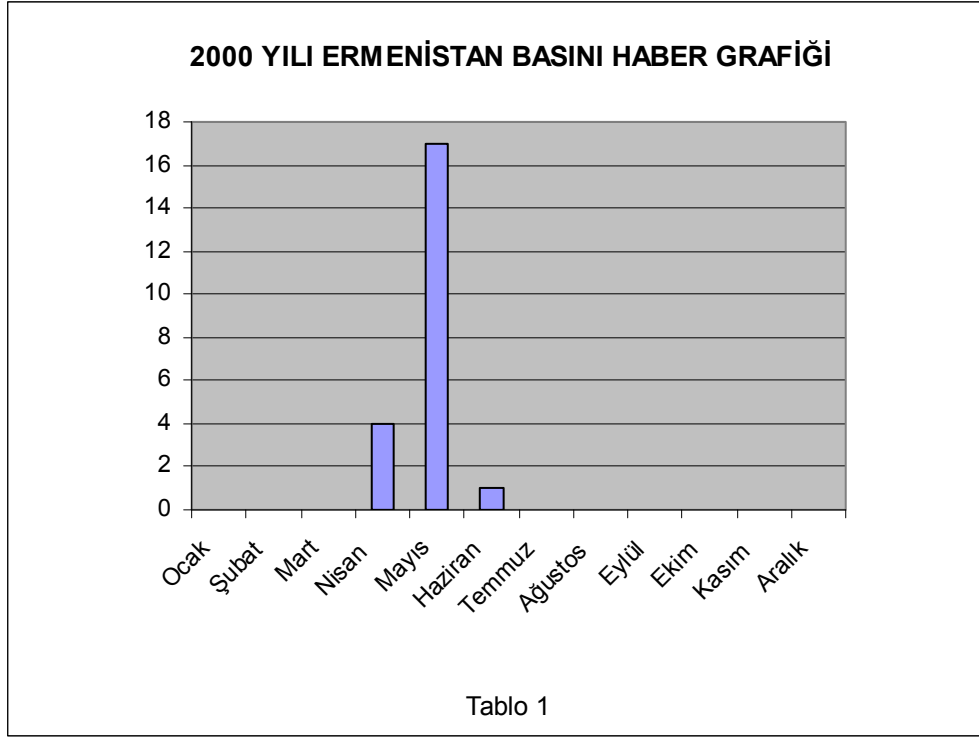
¹²²⁵ “*Türkiye, Soykırım Tasarısının Kabul Edilmesinden Dolayı Kızgın*”, **Asbarez**, 26 Eylül 2000, s.40-41, “*Ermeni Cemaatinin Türkiye’deki Ruhani Lideri, Türk-Ermeni Diyalogunun Kurulması İçin Çağrıda Bulundu*”, **Asbarez**, 26 Eylül 2000, s.41-42, “*Sidney’de Soykırım Anıtı Açıldı*”, **Armenpress**, 26 Eylül 2000, s.42, “*Cumhuriyetçi James Rogan, Soykırım Tasarısının Temsilciler Meclisi’nde Onaylanmasını Beklemiyor*”, **Asbarez**, 27 Eylül 2000, s.42-43, “*Eski Bakan, Soykırım Tasarısının Kabulü Sebebiyle Ermenistan İle İlişkilerin Normalleşmeyeceği Görüşünde*”, **Asbarez**, 28 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44.

¹²²⁶ “*Papıyan: Türkiye İle İlişkilerimiz Daha Kotü Olamazdı*”, **Asbarez**, 4 Ekim 2000, s.64, “*Soykırım Tasarısı, Kongre’nin Uluslar arası İlişkiler Komitesi’nde Kabul Edildi*”, **Asbarez**, 4 Ekim 2000, s.64-65, “*Ermenistan Dışişleri Bakanı, Ermeni Soykırım Tasarısının ABD Kongresi Uluslar arası İlişkiler Komitesinde Kabul Edilmesini Memnuniyetle Karşılıdı*”, **Armenpress**, 4 Ekim 2000, 66, “*Fransa Senatosu, Soykırım Tasarısını Görüşmeyi Reddedti*”, **Asbarez**, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.66.

BYEGM arşivinde Ermeni iddialarıyla ilgili olarak yayınlanan haberlerde diaspora Ermenilerinin yurtdışındaki gösteri ve protesto eylemleri de etkinlik adı altında konu edinilmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa ülkelerinin dışında özellikle uluslararası kuruluşların Ermeni iddialarıyla ilgili olarak aldığı kararlara daha fazla yer verilmiştir. Bu tutumla Ermenistan, basın aracılığıyla konunun kendi sorunları olmaktan ziyade uluslararası bir mesele olduğunu yansıtmaya çalışmaktadır.

Ermeni meselesiyle ilgili olarak siyasilerin yanı sıra din adamlarının da konuyla ilgili demeçler verdiği ve sorunun muhatabı olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Özellikle Papa II. Jean Paul'un "Ermeni soykırımını kınadığı" yönündeki açıklaması Türkiye Ermenileri tarafından tepki ile karşılanırken Ermenistan tarafından memnuniyetle karşılanmış olması da basına yansımıştır. Ermeni Sorunu'nun aslında sadece Ermeni kuruluşları ve Ermenistan yönetimi tarafından değil gençler tarafından da yakından takip edildiği ve konuyla ilgili Ermeni gençlerinin düzenlediği toplantılar da yine Ermeni basınındaki haberler arasında yer almaktadır.¹²²⁷

¹²²⁷ "AYF ve ANC Eylemcileri, Clinton'un Katıldığı Yürüyüşü Protesto Etti", **Asbarez**, 6 Kasım 2000, s.34, "Fransız Senatosu, Ermeni Soykırım Yasa Tasarısını Kabul Etti", **Asbarez**, 9 Kasım 2000, s.34-36, "Ermeni Ulusal Komitesi, Avrupa'da Büro Açacak", **Asbarez**, 14 Kasım 2000, s.36, "Soykırım Tasarısı Avrupa Parlamentosu'nun Gündeminde", **Asbarez**, 15 Kasım 2000, 36-37, "Avrupa Parlamentosu, Türkiye'den Ermeni Soykırımını Tanınmasını İstiyor", **Asbarez**, 16 Kasım 2000, s.37-38, "Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA), Papa'nın Ermeni Soykırımını Memnuniyetle Karşıladi", **Asbarez**, 16 Kasım 2000, s.38, "Ermeni Gençlik Federasyonu, Soykırımın Tanınmasını Amaçlayan Bir Toplantı Düzenledi", **Asbarez**, 16 Kasım 2000, s.38-39, "Mutafyan, Papa II. Jean Paul ve Karakin II'nin Ortak Açıklamasına Tepki Gösterdi", **Asbarez**, 16 Kasım 2000, s.39, "İtalya Parlamentosu Soykırımı Görüşecek", **Asbarez**, 16 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara ,s.39.

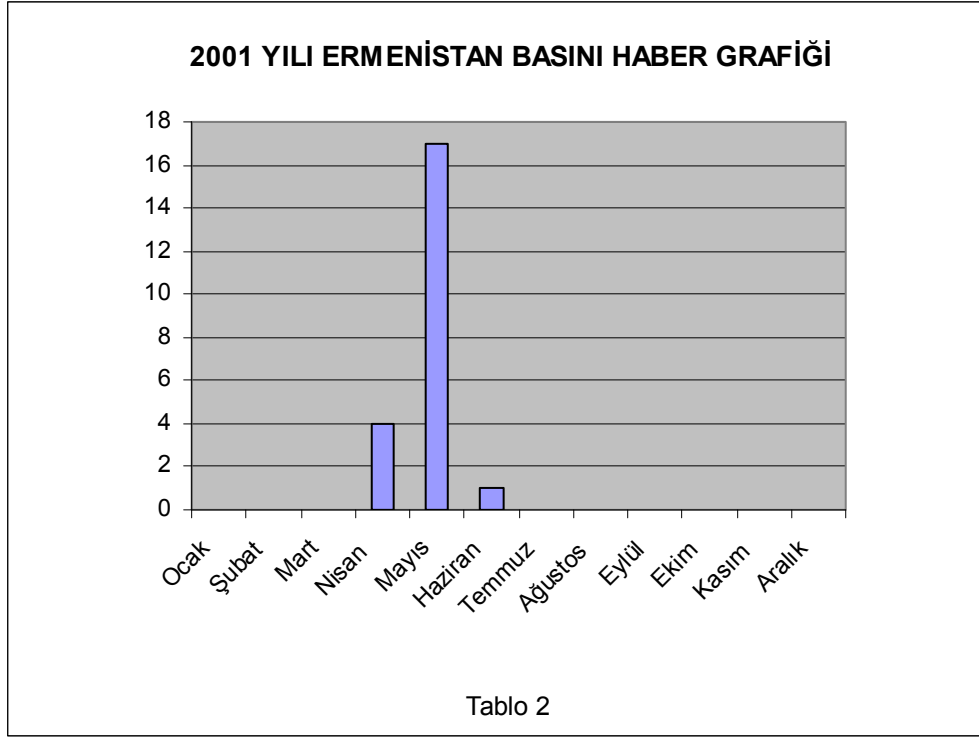
Ermenistan basınında 2000 yılında, Nisan ayına haberlerin sayısında başlayan artış Mayıs ayında zirveye ulaşmış, Haziran ayında ise yeniden hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Bu anlamda Ermeni basınında daha ziyade 24 Nisan anma etkinlikleri kapsamındaki haberlerin sayısının daha yoğun yer aldığı görülür.

BYEGM arşivinde Ermenistan basınıyla ilgili kayıtlı ilk belge, 2001 yılının Nisan ayına aittir. Nisan ayında Ermeni soykırımı iddialarının yeniden gündeme gelmesi bu ay içinde diğer aylara oranla yayınlanan haber sayısının daha fazla olması sonucunu doğurmuştur. ABD'nin halen soykırım kelimesini kullanmamış olmasını “kendilerine verilen sözün yerine getirilmediği” şeklinde yorumlayan ABD Ermenilerinin Başkan Bush’u “ Ermeni soykırımını reddetme karmaşa politikası” yürütmekle suçladığı ve Erivan yönetiminin Başkan Bush’tan soykırım ifadesini kullanması çağrısında bulunduğu konu edilmiştir. Ermeni basınında dikkat çeken bir diğer haber ise Vatikan’ın “Soykırım kurbanlarından birini şehit ilan etmesi” olmuştur.¹²²⁸

¹²²⁸ “Vatikan, Soykırım Kurbanlarından Birini Şehit İlan Etti”, *Asbarez*, 27 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35-36.

“Ermenistan’daki Partilerin Türkiye’ye Bakış Açısı” başlıklı bir haberde 2000’li yıllarda Ermeni iddialarıyla ilgili yaşanan siyasi gelişmelerin Ermenistan dış politikasında nasıl yankılandığının anlaşılması için Ermenistan’ın önde gelen siyasi partileri ile bir röportaj gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Burada partilere özetle Türk-Ermeni ilişkilerinin düzeliş düzelmeyeceği, soykırımın tanınması için yürütülen çalışmaları nasıl değerlendirdikleri ve Karabağ Sorunu’nun nasıl çözümleneceği soruları yöneltilmiştir. Genel olarak verilen yanıtlara bakıldığında neredeyse tüm partilerin soykırım iddiaları konusunda hemfikir olduğu ve soykırımın uluslararası alanda daha fazla tanıtılması için çalışmaların yürütülmesi gerektiği yönde fikir beyan ettikleri görülmektedir. Ancak Karabağ Sorunu çerçevesinde, bazı ufak tefek farklılıkların olduğu da görülmektedir. Bazı siyasi partiler Karabağ konusunda verilecek tavizlerin Ermenistan’ın ulusal güvenliğini tehlikeye düşürebileceğini ifade ederken bazıları ise Karabağ’ın özgür ve bağımsız bir devlet olduğunu, ancak bunun kabul edilmesinin ardından Azerbaycan’la masaya oturulabileceğini belirtmektedirler.¹²²⁹

¹²²⁹ “Başkan Bush, Ermeni Soykırımını Tanıma Sözünden Geri Döndü”, **Asbarez**, 26 Nisan 2001, s.35, s.35-36, “Erivan Bush’tan Soykırım İfadesini Kullanmasını İstedi”, **Asbarez**, 27 Nisan 2001, s.36, “Ermeni Soykırımı Tasarısı Avrupa Konseyi’ne Sunuldu”, **Asbarez**, 1 Mayıs 2001, s.36, “Vatikan’ın Kararı ve ‘New York Times’in Çarpık Yorumu”, **AZG**, 2 Mayıs 2001, s.37, “Ermeni Soykırımıyla İlgili İnternet Sayfası Büyük İzleyici Akınına Uğruyor”, **AZG**, 2 Mayıs 2001, s.37, “Channel One Televizyonu’nun Soykırım Özel Haber Programı Horizon Televizyonunda Yayınlanacak”, **Asbarez**, 10 Mayıs 2001, s.37-38, “Galler de, Ermeni Soykırımını Tanıdı”, **AZG**, 14 Mayıs 2001, s.38, “Senatör Bob Dole, Ermeni Soykırımının Resmen Tanınmasını İstiyor”, **AZG**, 14 Mayıs 2001, s.38, “Kaan Soyak: Soykırımı Tanıma Tasarıları Türkleri Yaralıyor”, **AZG**, 14 Mayıs 2001, s.39-40, “Dole, Capitol Hill Töreninde Ermeni Soykırımının Tanınması İçin Çağrıda Bulunuldu”, **Asbarez**, 14 Mayıs 2001, s.40-41, “Nevadeli Ermeniler, Ermeni Soykırımını Andılar”, **Asbarez**, 14 Mayıs 2001, s.41, “Soykırım Kurbanı Halklar Birleşin”, **AZG**, 15 Mayıs 2001, s.42, “Türk Gazetesi, Ermeni Halkının Kurtuluşu Olarak Koçaryan’ın Uzaklaştırılmasını Öneriyor”, **AZG**, 16 Mayıs 2001, s.42-43, “Ermenistan’daki Partilerin Türkiye’ye Bakış Açıları”, **AZG**, 16 Mayıs 2001, s.43-44, “Ancak-Wr Sacramento’da Savunma Günü Düzenliyor”, **Asbarez**, 16 Mayıs 2001, s.44-45, “Kilit Altında Tutulan Osmanlı Arşivleri Soykırımı İspat Edilebilir”, **AZG**, 17 Mayıs 2001, s.45-46, “Evet ‘10.000 Ermeni’ Katledildi” **AZG**, 21 Mayıs 2001, s.46, “ABD Kongre Üyeleri, ANCA’nın Yıllık Capitol Hill Töreninde, Ermeni Soykırımının Reddinden Vazgeçilmesi Çağrısında Bulundular”, **Asbarez**, 21 Mayıs 2001, s.46-49, “Türk Yönetimi ‘Agos’un Bir Sayısına El Koymaya Kalkıştı”, **AZG**, 23 Mayıs 2001, s.49, “New York Times, Türklerin Ermeni Karşısı Paralı Reklamını Yayımlamayı Reddedti”, **AZG**, 23 Mayıs 2001, s.49, “Robert Koçaryan: Ermeni Tarihi, En Çok İlgi Duyulan Zamanını Yaşamaktadır”, **AZG**, 29 Mayıs s.49-50, “İstanbul’da Ermeni Heyetine Baskıda Bulunan Türkiye, Kendine Hekim Olmayı Beceremiyor”, **AZG**, 30 Mayıs 2001, s.50, “Ermeni Yetkili: Avrupa, Türkiye’yi AB Üyesi Olarak Görmek İstemiyor”, **Armenpress**, 30 Mayıs 2001, s.50-51, “Türkiye’de Binlerce Ermeni Anıtı Yok Edildi”, **AZG**, 1 Haziran 2001, s.51, “Ottawa’daki Ermeni Soykırımı Tasarısı Bir Oyla Reddedildi”, **AZG**, 6 Haziran 2001, s.51, “Ermeni Sorunu ve Rusya”, **AZG**, 14 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-52.

2000 yılıyla benzer şekilde 2001 yılında da haberler özellikle Nisan ayında başlayıp Mayısta zirveye ulaşmış, Haziran'da ise en düşük seviyede devam etmiştir.

Ermeni basınında “Osmanlı Türkiye’indeki Ermeni Soykırımının Avrupa Konseyi Tarafından Tanınması İçin Zemin Mevcut” başlığıyla yayınlanan haberde 1915 Olayları’ndan bugünkü Türkiye Cumhuriyeti yönetiminin değil Osmanlı yönetiminin sorumlu olduğu ve Türkiye’nin bunu kabul etmesi halinde kendisine yönelik herhangi bir yaptırımın söz konusu olmadığına işaret edilmiştir.¹²³⁰ Bu

¹²³⁰ “Türkler, İsveçli Parlamenterleri Hem Taşa Tutuyor Hem de İstanbul’daki Seminere Davet Ediyor”, **AZG**, 25 Mart 2002, s.23, “Osmanlı Türkiye’indeki Ermeni Soykırımının Avrupa Konseyi Tarafından Tanınması İçin Zemin Mevcut”, **Panarmenian Network**, 26 Mart 2002, s.23-24, “Fransa’daki Türk Örgütleri, Erivan Yetkililerinin Ermeni ve Türk Halkları Arasında Husumet Çıkardığını Öne Sürdü”, **Arminfo**, 28 Mart 2002, s.24, “ABD’de Wisconsin Eyalet Senatosu, 24 Nisan’ı Ermeni Soykırım Kurbanlarını Anma Günü Olarak Kabul Etti”, **Armenpress**, 29 Mart 2002, s.24, “İsviçre Dışişleri Bakanı, Ermeni Soykırımının Tanınmasının Türkiye İle İlişkileri Etkilememesini Ümit Ediyor”, **Panarmenian Network**, 1 Nisan 2002, s.24, “Ermeni-Türk Uzlaştırma komisyonu, Çalışmalarını Değişik Bir Yapıyla Sürdürecektir”, **Panarmenian Network**, 2 Nisan 2002, s.25, “ABD’de 31 Yasama Organı, Ermeni Soykırımı Gerçeğini Tanıdı”, **Panarmenian Network**, 2 Nisan 2002, s.25, “Raf, Manukyan, Glendale Belediye Başkanı Oldu”, **Asbarez**, 4 Nisan 2002, s.25-26, “Rusya’nın Azerbaycan Büyükelçisi, Duma Meclisi’nin Osmanlı Türkiye’indeki Ermeni Soykırımı Gerçeğini Uzun Zaman Önce Tanıdığından Habersiz”, **Panarmenian Network**, 4 Nisan 2002, s.26, “Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Ermeni Soykırımı Gerçeğinin Tartışulamayacağını Söyledi”, **Panarmenian Network**, 9 Nisan 2002, s.26-27, “Türkiye’nin Küstürdüğü İsrail, Ermeni Soykırımını Tanımaya Hazır”, **Panarmenian Network**, s.27, “7 “ABU-DABİ Televizyonu, Osmanlı Türkiye’indeki Ermeni Soykırımını Konu Alan Filimi Göstermeye Başladı”, **Arminfo**, 10 Nisan

söylem, Ermeni soykırımı iddialarını savunan bazı kesimler tarafından birçok defa ifade edilmiştir. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti'nin 1915 Olayları'nda herhangi bir sorumluluğunun olmadığına dillendirilmesiyle soykırım iddialarının Türkler tarafından daha kolay kabul ettirilebileceği düşünülmektedir. Bu tutumun Türkiye'deki bazı akademisyen ve aydınlar tarafından da benimsendiği görülür. Murat Belge, Halil Berktaş, Baskın Oran, Taner Akçam, Fatma Müge Göçek vb. yazarların söz konusu söylemi farklı açılardan desteklediği söylenebilir.

Ermeni basınında yer alan haberlerde sadece soykırım konusu değil Ermenistan tarihi, coğrafyası ve kültürüyle ilgili haberlere de yer verilmiştir. Bu bağlamda dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Ermenilerle ilgili konferans ve seminerler de detaylı bir şekilde basına yansımıştır. Bir diğer dikkat çeken haber ise, Ermenistan'da yaşayan Rumların Ermenilerden Osmanlı yönetimi döneminde kendilerinin de bir "Rum soykırımına" maruz kaldığını tanımaya çağırması olmuştur. Haberin devamında Yunanistan'ın 1996 yılında "Ermeni soykırımını" tanıdığı buna mukabil olarak Ermenilerin de Rum soykırımı iddialarını desteklemeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır. Uluslararası kamuoyunda Ermeni iddiaları gündeme geldiğinde, sık sık Türkiye'nin geçmişiyile yüzleşmesinin kendisinin demokratikleştireceğine vurgu yapılır ve Ermenilerin toprak tazminat taleplerinin olmadığına işaret edilir. Ancak Ermeni basınında "Bölgedeki Durumu Ancak Tanıma, İade ve Tazminat Değiştirebilir" başlığıyla yayınlanan habere bakıldığında taleplerin farklı olduğu görülmektedir.¹²³¹

2002, s.27, "Askeryan'ın Filmi, Taos Film Festivali'ne Katılıyor", **Asbarez**, 10 Nisan 2002, s.28, "ANCA Kaliforniya Eyalet Meclisi Komisyonunda Soykırım Eğitim Tasarısı İçin Tanıklık Yaptı", **Asbarez**, 10 Nisan 2002, s.28-29, "Bizimki, Kaybedilmiş Bir Dava Değil", **Armenian Weekly**, 11 Nisan 2002, s.29-30, "Kanada Ermenileri 24 Nisan'da Harekete Geçiyor", **Armenpress**, 11 Nisan 2002, s.30-31, "Bir TARC Otopsi: Yanlışlar Nelerdi", **Armenian Weekly**, 11 Nisan 2002, s.31-33, "Ermeni Soykırımı Konusunda İsrail Türkiye'ye Yardım Edecek... Amerikalı Türkler İse 'Soykırım' Kelimesinin Kullanılmaması İçin Başkan Bush'u Uyardı", **AZG**, s.33-34, "Bilgi Föyü: Türkiye'nin Ermenistan Ablukası", **Armenian Weekly**, 12 Nisan 2002, s.34-36, "Türkler Yahudilere Yaranmak İçin 'holokost'u Kullanıyor", 15 Nisan 2002, s.36-37, "ANC, Türklerin Sacramento'da Soykırımı İnkâr İçin Yaptıkları Basın Toplantısına Karşı Koydu", 15 Nisan 2002, **Asbarez**, s.37-38, "ANCA, Musevi Örgütünü ABD'nin Soykırımı Tanıması Konusundaki Tavrına Açıklık Getirmeye Çağırıyor", **Asbarez**, 15 Nisan 2002, s.38, "Ankara'daki Konferansa 'Ermeni Sorunu' Konusunda Uzmanlaşmış 100 Türk Tarihçi Katılacak", **Panarmenian Network**, 16 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

¹²³¹ "Karadeniz-Pontus Bölgesindeki Ermenilere Adanmış Seminer", **AZG**, 17 Nisan 2002, s.39-40, "Ermeni Dünyasının Liparityan'ın Akıyla İlerlemeye İhtiyacı Var", **AZG**, 17 Nisan 2002, s.40, "162 Milletvekili, Bush'u Soykırımı Gereğince Tanımlamaya Çağırıyor", **Asbarez**, 17 Nisan 2002, s.41-42,

Ermeni basınında Yahudi lobisinin Türkiye'ye destek verdiği ve ABD'nin Türkiye aleyhinde bir karar almasının önünde ciddi bir engel oluşturduğuna da değinilmiştir. Öte yandan Türkiye'nin 1915 Olayları'yla ilgili Ermenistan'dan özür dilemesinin bile yeterli olmayacağı, iade ve tazminatın ancak bölgedeki durumu değiştirebileceği ifade edilmiştir.¹²³²

Ermeni soykırımını anma törenlerine hangi ülkelerin katıldığı ve kimlerin hangi yönde destek verdiği dair haberler ya da Ermenistan için soykırımın kabul ettirilmesinin ne kadar önemli bir mesele olduğuna ilişkin yorumlar, Ermeni basını için öncelikli hususlardır. Ermenistan'da siyasi partilerin, Türkiye ile yakınlaşma konusunda birtakım önyargılara sahip olduğu öteden beri bilinmektedir. Bu nedenle, Türk-Ermeni Uzlaştırma Komisyonu'na da Ermeni tarafının pek sıcak bakmadığı görülmektedir. Ermeni iddialarının diğer pek çok etnik unsura soykırım iddialarını gündeme taşıma konusunda emsal teşkil etmesi ve Türkiye'nin uluslararası alanda Ermenilerin yanısıra Asuri ve Keldani soykırımı işlemekle suçlanması yeni bir gelişme olmamakla beraber Pontus soykırımının gündeme gelmesi ve Ermenistan'ın bunu kabul etmesi çağrısında bulunduğu da görülmektedir. Tüm bu gelişmelerin yanısıra Ermeni soykırımını anma etkinlikleri ve soykırımın tanınması yönündeki çalışmalar ülke basınında geniş yer tutmuştur. Türkiye'nin uluslararası alanda Ermeni Sorunu'nun tarihi bir mesele olduğunu vurgulamasına rağmen Ermeni tarafının konunun tarihi değil siyasi olduğu yönünde beyanat verdikleri görülmektedir.¹²³³

“Türk Taleplerine Gerekli Karşılık Verildi”, **AZG**, 18 Nisan 2002, s.42-43, “Ermeni Davası”, **AZG**, 18 Nisan 2002, s.42-43, “Komşu Ülkelerde Ermeni Kültür Anıtlarının Tahribatı Sürdürülüyor”, **Armenpress**, 19 Nisan 2002, s.43-44, “Ermenistan ve Karabağ'da Yaşayan Rumlar, Erivan Yönetimini Osmanlı Türkiye'sindeki Rum Soykırımını Tanımaya Çağırıyor”, **Panarmenian Network**, 19 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44.

¹²³² “Musevi Lobisi, ABD'nin Ermeni Soykırımı Gerçeğini Tanımasına Karşı Çıkan Türkiye İle Azerbaycan'a Yardım Ediyor”, **Panarmenian Network**, 19 Nisan 2002, s.44, “Bölgedeki Durumu Ancak Tanıma, İade ve Tazminat Değiştirebilir”, **Asbarez**, 22 Nisan 2002, s.45-46, “Amerika Ermeni Meclisi, Başkan Bush'un Konuşmasında 'Soykırım' Sözcüğünü Kullanacağı Umudunda”, **Noyan Tapan**, 22 Nisan 2002, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.46.

¹²³³ “Yunan Parlamento Başkanı Soykırımı Anma Törenine Katıldı”, **Asbarez**, 24 Nisan 2002, s.34-35, “Soykırımın Tanınması, Hala Ermenistan'ın Birinci Hedefi”, **Asbarez**, 24 Nisan 2002, s.35, “Siyasi Partiler TARC Hakkındaki Kuşkularını Sürdürüyor”, **Asbarez**, 24 Nisan 2002, s.35-36, “Pontuslu Yunanlıların Soykırımının Yargılanması İçin Ermenistan Parlamentosu'na Çağrı”, **AZG**, 24 Nisan 2002, s.36-37, “Ermenistan Basınında Sözde Soykırımı Anma Günü”, **Armenpress**, **Noyan Tapan**, **Panarmenian Network**, **Arminfo**, 24 Nisan 2002, s.37-38, “Bush Soykırımı Tanıma Sözünden bir Kez Daha Döndü”, **Asbarez**, 26 Nisan 2002, s.38-39, “Vali, Soykırımı Tanıma Bildirisini ANC'ye

Her iki ülke arşivlerinin açılmasının Ermeni Sorunu'nun çözümüne büyük katkı sağlayacağı Türkiye ve Ermenistan'ın yanısıra uluslararası kamuoyunun da önem verdiği bir konu olmuştur. Konuyla ilgili Ermeni basınında Ermenistan arşivlerinin açık olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Ancak en son Ermenistan arşivlerinde Ermeni meselesiyle ilgili olmamasına rağmen yaptığı araştırmalar nedeniyle doktora öğrencisi Yektan Türkyılmaz'ın tutuklanması bu açıklamanın ne kadar gerçekçi olduğunu düşündürmektedir.

2002 yılının Mayıs ayına gelindiğinde İsrail'in Ermeni iddialarıyla ilgili tutumunun eleştirildiği ve Ermeni soykırımı araştırmalarına engel olmaya çalıştığı iddia edilmiştir. Ermeni Sorunu'nda bugüne kadar genellikle "Türkler 1,5 milyon Ermeni'yi öldürdü" tezi savunulur ve bu rakamlarla ilgili değişik bilgiler kamuoyunda yer alırdı. 2002 yılında belki de ilk defa "Ermeniler 518 bin 105 Türkü Öldürdü" başlıklı bir haberin yayınlandığı görülmektedir. Bu yönüyle haber ilk etapta ilginç olsa da içeriğine bakıldığında bu haberin AGOS'ta "Türkiye, Ermeni İddialarına Karşı Yeni Bir Mücadele Arifesinde" başlığıyla yer aldığı ve özetle "Devletin üst kademelerindeki görüşe bağlı olarak Ermeni Sorunu'nun ilk okuldan başlanarak tüm öğrencilere öğretileceği, toplum ve tarih kitaplarında yer alacağı ve Türkiye'nin bu adımının Ermeni iddialarına karşı etkili olma" amacı taşıdığı iddia edilmiştir. Haberin devamında Türkiye'nin son derece ağır ifadelerle eleştirildiği ve "bu kitapların Ermeni soykırımında Türk yalanlarının propagandası amacıyla hazırlandığı" iddia edilmiştir.¹²³⁴

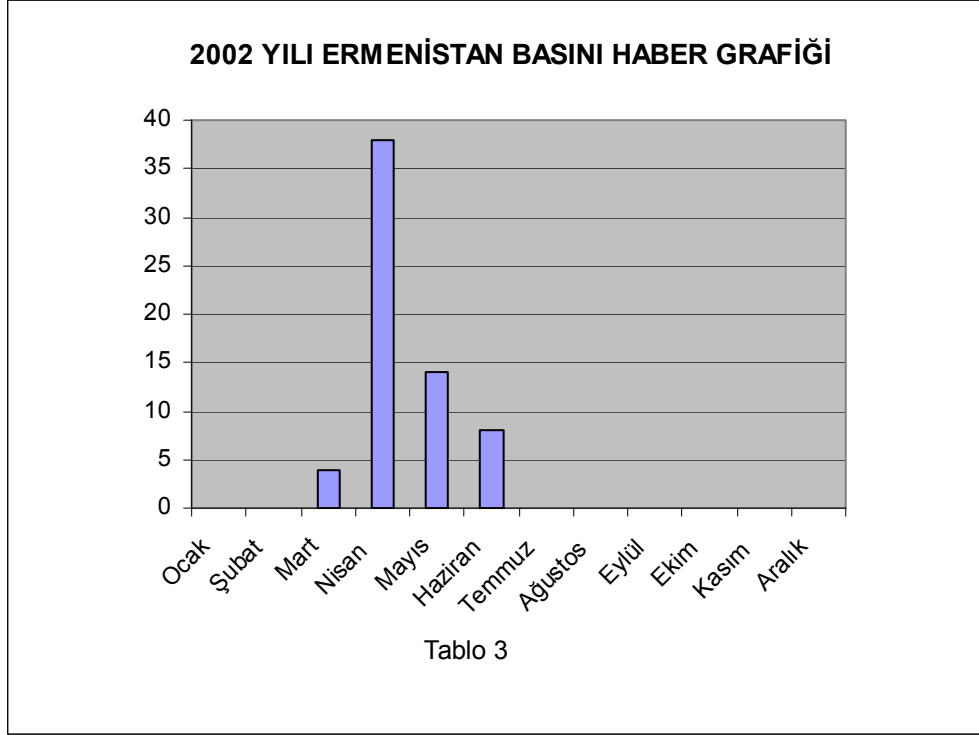
Verdi", **Asbarez**, 26 Nisan 2002, s.39-40, "2007 Yılında Beyaz Saray'ın Yakınında Bir Soykırım Müzesi Açılacak", **Arminfo**, 26 Nisan 2002, s.40, "ANCA-WR, 20. Yüzyıl Soykırımlarını konu Alan Yeni Kitap İçin İmza Günü Düzenleyecek", **Asbarez**, 29 Nisan 2002, s.40-41, "Kiro Manoyan: Ermeni Soykırımının Türkiye Tarafından Tanınması, Daşnakzutyun Açısından Ahlaki Olmaktan Çok Siyasi Bir Konu", **Noyan Tapan**, 29 Nisan 2002, s.41-42, "Ermeni ve Türk Dışişleri Bakanlarının Yakındaki Görüşmesinde Bölgesel İşbirliğine İlişkin Sorunlar Üzerinde Durulacak", **Panarmenian Netwok**, 29 Nisan 2002, s.42, "Arşiv Müdürü, Ermeni Arşivlerinin Her Zaman Açık Olduğunu Söyledi", **Armenpress**, 29 Nisan 2002, s.42-43, "ANC-Avrupa, TARC'ın Yeniden Kurulmasına Karşı Avrupa'da Bir Girişim Başlattı," **Asbarez**, 30 Nisan 2002, s.43-44, "ASSEN Polisi, Soykırımı Protesto Eden Pankartları Sansürledi", **Asbarez**, 30 Nisan 2002, s.44-45, "Daşnakların Koçaryan'a Desteği Ermenistan İçin Çok Tehlikeli Olmuştur", **AZG**, 1 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.45-47.

¹²³⁴ "İsrailli Diplomat, Ermeni Soykırımı Araştırmaları Kürsüsü Açılmasına Karşı", **AZG**, 6 Mayıs 2002, s.14-15, "Ankara: 'Ermeniler' 518 Bin 105 Türkü Öldürdü", **AZG**, 6 Mayıs 2002, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15.

Ermeni Sorunu'nun çözümünde genelde ABD'nin Türkiye ve Ermenistan arasında arabuluculuk rolünün olduğu bilinir. Ancak Ermenistan basınında ABD'nin her iki ülkeye eşit mesafede yaklaşmadığı ve “ABD'nin Türkiye'nin Ermenistan karşısı politikalarını desteklediği”ne değinilerek, bu tutum nedeniyle iki ülke arasında sorunun çözüme kavuşturulamadığı belirtilmiştir. Bir diğer haberde de yine Türkiye'ye yönelik ağır suçlamalarda bulunularak “Türkiye Sahtekârlık Yolunu Seçti” ifadeleri kullanılmıştır. Ermeni basınında bu kez Türk arşivlerinin açılmasıyla ilgili bir haberin yer aldığı ve Türk arşivlerinin açılacağı yönündeki beyanları “sahte” olarak değerlendirdikleri konu edinilmiştir. Ermeni basınında sık sık Türkiye ile ilgili olarak “Sahtekâr, sahte ve yalancı” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili bir diğer haber ise “*Türkiye, Devlet Yapılarını da Sahtekârlığa Sürüklemeye Başladı*” başlığıyla yayınlanmıştır. Burada “...*Ermeni soykırımı sorunu Ermenistan'ın gündemini oluşturmadan önce Türkiye, Türk bilim adamlarının bu konudaki sahtekârlığını kullanıyordu. Ancak soykırımın uluslararası kamuoyunda tanınması Türkiye'yi bir gerçekle karşı karşıya bıraktı. Sürecin gelişmesiyle Türkiye, devlet yapılarının ciddi desteği olmadan soykırımın tanınmasıyla mücadele etmenin etkili olamayacağını anladı ve Türkiye'yi, bu konudaki, temelinde sahtekârlık yatan tutumunu bir kez daha gözden geçirmeye zorladı. Ancak değişen bir şey olmadı, sadece sahtekârlığın muhtevası değişmiş oldu. Böylece devletin yönettiği yapıların yanısıra, “sözde soykırımı karşı mücadele edecek olan” özel devlet kuruluşları oluşturuldu. Sahtekârlıklarını devletin örttüğü Türk yapıları arasında Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi bünyesinde faaliyet gösteren Ermeni Araştırmalar Enstitüsü ayrı bir yere sahiptir*”¹²³⁵ ifadeleriyle haberin devamında söz konusu

¹²³⁵ “Türkiye'nin Ermeni Karşısı Politikalarını ABD Destekliyor... Bu sebeple İki Ülke Arasında Diyalog Kurulamıyor”, **AZG**, 7 Mayıs 2002, s.16-17, “Türkiye sahtekarlık Yolunu Seçti”, **AZG**, 8 Mayıs 2002, s.17-18, “Osmanlı Türkiye'sindeki 1915 Ermeni Soykırımını Konu Alan Konferans Kopenhag'da Yapılacak”, **Arminfo**, 8 Mayıs 2002, s.18, “Ermeni-Türk Uzlaştırma Komisyonu Yeniden Kuruluyor”, **AZG**, 15 Mayıs 2002, s.18-19, “Türk Arşivlerinin Açılmasıyla İlgili Açıklamalar Sahtedir... Bunun Kanıtı Haber Alma Yasasıdır”, **AZG**, 18 Mayıs 2002, s.19-20, “ANC, Ermeni Soykırımını Yalanlayan Parlamenterin Karşısına Çıktı”, **Asbarez**, 22 Mayıs 2002, s.20-21, “İsviçre Hükümeti, Parlamente'ye Ermeni Soykırımı Gerçeğine İlişkin Kararı Çıkarmama Tavsiyesinde Bulundu”, **Panarmenian Network**, 27 Mayıs 2002, s.21-22, “İkinci Ermenistan-Diaspora Konferansı Başladı”, **Armenpress**, 28 Mayıs 2002, s.22-23, “Ermeni Soykırımını Konu Alan Film Türkiye'deki Festivalde Gösterilecek”, **Arminfo**, 29 Mayıs 2002, s.23, “Türk Araştırmacılar Grubu Ermenistan'ı Ziyaret Edecek”, **AZG**, 29 Mayıs 2002, s.23-24, “Ermenistan-Diaspora Forumu Katılımcıları, Sonuç Bildirgesini Onayladı”, **Panarmenian Network**, 30 Mayıs 2002, s.24, “Türkler, Öldürülen Diplomatları Andı”, **Armenpress/Panarmenian Network**, 3 Mayıs 2002, s.25, “Türkiye, Devlet Yapılarını Da Sahtekarlığa Sürüklemeye Başladı”, **AZG**, 4 Haziran 2002, “Kaan Soyak:

araştırma merkezinin yanısıra Akşam, Zaman vb. bazı gazete ve gazete yazarlarının da suçlandığı görülmektedir.

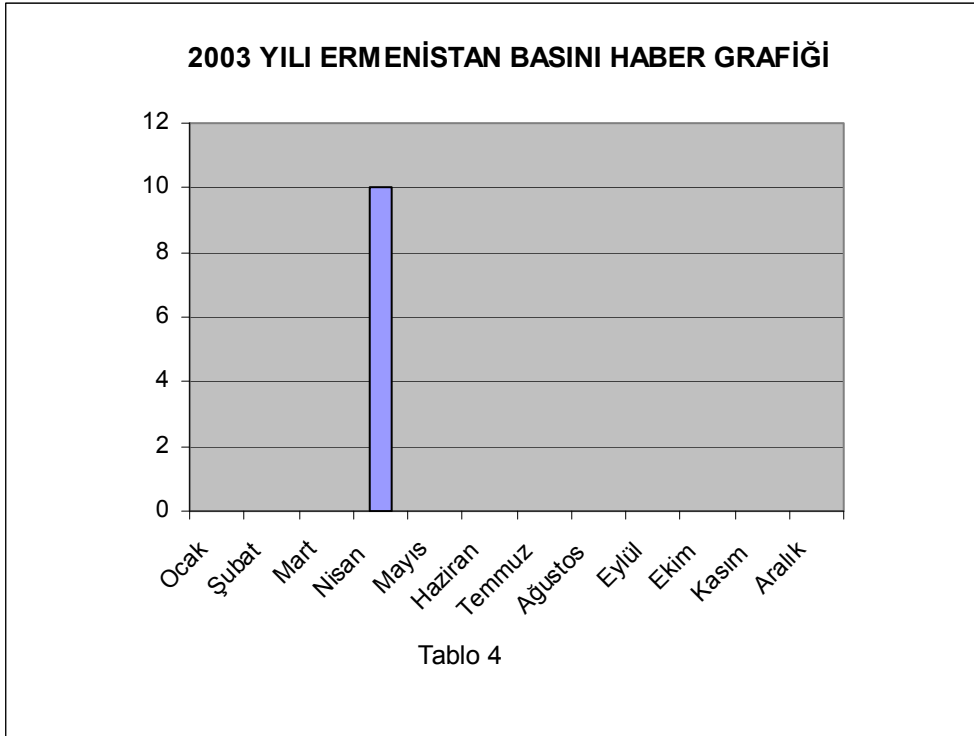

Ermeni basını grafiklerinin ortaya koyduğu verilerden hareketle, Ermenistan’da sadece 24 Nisan etkinlikleri gündeme taşındığı tarih aralığı olan Nisan-Mayıs-Haziran aylarında konuyla ilgili haberlerin sayısında bir artış olmuştur.

BYEGM arşivinde 2003 yılında Ermeni basınının yer aldığı bir belge olduğu tespit edilmiş ve Ermeni diasporasının çalışmalarının yanısıra Türkiye’nin Ermeni iddiaları karşısında verdiği tepkiler de basına yansımıştır. ABD’nin Ermeni iddialarıyla ilgili tutumunu değiştirmesi konusunda diasporadaki aktif örgütlerden biri olan ANCA’nın Başkan Bush’a çağrıda bulunduğu ve Avrupa’daki Ermeni

Ermenistan’da Yönetim Değişikliğinden Sonra Ermeni-Türk İlişkilerinde Gerileme Yaşanmadı”, **AZG**, 5 Haziran 2002, s.26-27, “Avrupa Ermeni Adalet ve Demokrasi Federasyonu Kuruldu”, **Asbarez**, 5 Haziran 2002, s.27-28, “ANCA-WR, Eyalet Meclisinin Soykırım Eğitim Yasasını Övgüyle Karşıladi”, **Asbarez**, 6 Haziran 2002, s.28-29, “Ermeni Soykırımını Konu Alan Film, Türkleri Rahatsız Etmeye Devam Ediyor”, **Arminfo**, 6 Haziran 2002, s.29-30, “Türk Araştırmacıların Erivan Ziyareti Ertelendi... Ertelemenin Sebebi, Tarihi Gerçeklere Karşı Onların Hoşgörüsüz Tavırları”, **AZG**, 10 Haziran 2002, s.30, “Türkler, 1915 Olaylarını Anlatan Kendi Filmleriyle ‘Ararat’a Karşı Çıkma Niyetinde”, **Arminfo/Panarmenian Network**, 13 Haziran 2002, s.30-31, “Kanada Senatosu Soykırımı Tanıdı”, **Asbarez**, 17 Haziran 2002, s.31-32, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25-26.

örgütlerinin uluslararası kuruluşlara soykırım iddialarını tanıma çağrısında buldukları dile getirilmiştir.¹²³⁶

Ermeni basınının 2003 yılı grafiğinde, sadece Nisan ayında Ermeni basınında haberlerin en üst noktaya yaklaşıldığını göstermektedir.

BYEGM arşivinde 2004 yılına ait herhangi bir doküman olmadığı tespit edilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ilk doküman Mart ayına ait olup soykırım iddialarının halen kabul edilmemiş olmasının bir insanlık ayıbı olduğuna vurgu

¹²³⁶ “Dünya Ermeni Örgütünün Tohumları Atıldı”, **Armenpress**, 1 Nisan 2003, s.18, “Türkiye, Ermenistan Soykırımı Konusunun Yeniden ABD Kongresinin Gündemine Gelmesine Fırsat Doğmasından Kaygılı”, **Panarmenian Net**, 8 Nisan 2003, s.18, “Paris’in Göbeğinde Ermeni Soykırım Anıtı”, **Asbarez Online**, 8 Nisan 2003, s.19, “Ermeni-Türk İşbirliği Komisyonu Eşbaşkanı Ankara’ya Ermenistan Sınırdaki Ablukayı Kaldırma Çağrısında Bulundu”, **Panarmenian Net**, 9 Nisan 2003, s.19, “165’ten Fazla Milletvekili, Bakan Bush’a, Ermeni Soykırımının Gerekliği Şekilde Soykırım Olarak Nitelemesi Çağrısında Bulundu”, **Asbarez**, 16 Nisan 2003, s.20, “Türk Dernek Başkanı Ali Ertem Türkiye’nin Ermeni Soykırımı İçin Cezalandırılması ve Soykırım Kurbanlarından Özür Dilemesi Gerekliğini Söyledi”, **Asbarez/Panarmenian Net**, 18 Nisan 2003, s.21, “ABD Kongre Üyesi George Radanovich, Amerika Batı Bölgesi Ermeni Ulusal Komitesi(ANCA-WR) ile Bir Araya Geldi”, 21 Nisan 2003, s.21-22, “Ermeni Gençlik Federasyonu’nun Açlık Grevi Sürüyor”, **Asbarez**, 22 Nisan 2003, s.22, “Ermenistan Cumhuriyeti Başkanı Robert Koçaryan’ın Soykırım Kurbanlarını Anma Gününüyle İlgili Mesajı”, **AZG**, 24 Nisan 2003, s.22-23, “İnsanlığın Hafızasını Silmek Mümkün Değildir”, **AZG**, 24 Nisan 2003, s.23-24, “Başkan Koçaryan’ın 24 Nisan Mesajı... Ermenistan’ın Uluslararası Alandaki Çabaları, Tüm Komşularınızla Normal İlişkiler İçinde Olma Beklentisi Tarafından Belirlenmektedir”, **Asbarez**, 24 Nisan s.24-25, “Avrupa Ermeni Federasyonu, Avrupa Parlamentosunun Soykırımın Tanınması Çabalarına Yaklaşımını Belirginleştirmeye Çağırıyor”, **Asbarez**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.25.

yapılmıştır.¹²³⁷ Ermeni iddialarının sadece soykırımın kabul edilmesinden ibaret olmadığı da Ermeniler tarafından dile getirilen bir husustur. Bu bağlamda Ermenilerin sadece soykırımı tanıtmak amacıyla olmadıklarını da basın haberlerinden anlamak mümkündür. Bir diğer haberde, Almanya'nın da soykırımı tanınması çağrısında bulunduğu ve bunun Ermeniler açısından çok önemli bir adım olacağı şeklinde yorumlandığı görülmektedir.¹²³⁸

Ermenistan gazetelerinde Türkiye'nin iç politik gelişmelerine dair haberlere de rastlanmaktadır. Bu çerçevede Türk yasalarının eleştirildiği görülmektedir.¹²³⁹ Ayrıca Türkiye'nin soykırım iddialarını “demokratikleşmesi” halinde tanıyabileceği, Ermenistan yönetiminin soykırımı kabul eden ülkelere minnettar olduğu, uluslararası kuruluşların da soykırımı kabul etmesi ve Türkiye'ye baskı uygulaması gerektiği dile getirilmektedir.¹²⁴⁰

Başbakan Erdoğan'ın iki ülke arasında ilişkilerin iyileştirilmesi çağrısına Ermenistan'ın yanıt vereceği, Dünya Kiliseleri Konseyi gibi dini kuruluşların soykırımı anma etkinlikleri düzenleyeceği ve Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkileri iyileştirme taraftarı olduğu iddia edilmektedir. Ermeni basınında dikkat çekici bir diğer haber de soykırım konusunda ABD'nin tavrıyla ilgilidir. Ermenistan'ın önde gazetelerinden biri olan AZG'a göre ABD'nin soykırımı kabul etmesi halinde İsrail'in de tutumunda değişiklik yapabileceği iddia edilmiştir. Yine soykırım

¹²³⁷ “Osmanlı Türkiye'sindeki 1915 Ermeni Soykırımını 90 Yıl Sonra Tanımamak Tüm İnsanlığın Ayıbıdır”, **Arminfo**, 25 Nisan 2005, s.28, “Ermeni Soykırımı Odaklı Sergi”, **Providence Journal**, 25 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.28-29.

¹²³⁸ “Türkler Soykırımı Tanısa Bile, Ermeniler Taleplerinden Vazgeçmez”, **AZG**, 29 Mart 2005, s.17, “Erdoğan Sınırı Açma Uzak Görüşlülüğünde Bulunacak Mı”, 30 Mart 2005, s.18, “Ermeni Soykırımı Belgeseli 13 Nisan'da Arte European TV Kanalında Yayımlanacak”, **Arminfo**, 1 Nisan 2005, s.18, “Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'den Uzmanlar Tiflis'te Yeni Demir Yolunu Tartışacaklar”, **Armenpress**, 1 Nisan 2005, s.18-19, “İsviçre, Ermeni İddiaları Konusunda Araştırma Yapılması İçin Ankara'ya Çağrıda Bulundu”, **AZG**, 31 Mart 2005, s.19, “Charles Aznavour: Almanya Ermeni Soykırımını Tanımalı”, **AZG**, 1 Nisan 2005, s.20, “Operasyon Yeri ve Saati Değiştirilemez”, 1 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20.

¹²³⁹ “Türk Yasaları Ermeni Kilisesine Ait 'Müsadere Edilmiş', Mülklerin Geri Verilmesine İzin Vermiyor”, **AZG**, 15 Nisan 2005, s.57, “Erdoğan'ın Mektubu Koçaryan'a Ulaşmadı”, **AZG**, 17 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.57.

¹²⁴⁰ “Türkiye Soykırımı Ancak Gerçekten Demokratik Bir Ulus Olduğunda Tanıyacak”, **Armenpress**, 5 Nisan 2005, s.13, “İbrani Üniversitesi'nde Soykırım 90.Yılı”, **AZG**, 6 Nisan 2005, s.13, “90 Sanayide Ermeni Soykırımı Kanıtı”, **Armenpress**, 6 Nisan 2005, s.14, “Ermenistan Başbakanı, Soykırım Karar Metni İçin Belçika Parlamentosu'na Teşekkür Etti”, **Armenpress**, 6 Nisan 2005, s.14, “Avrupa Parlamentosu, Ermenistan Türkiye'yi Görecek”, **Armenpress**, 6 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.15.

iddialarını anma etkinliklerinde gençlerin diğer gruplara oranla daha aktif olduğu ifade edilmektedir.¹²⁴¹

Ermeni basınında Türkiye'nin yanı sıra bazı Avrupa ülkelerinin de Türkiye'yi desteklemekle suçlandığı bilinmektedir. Bu bağlamda ABD, Ermenistan'ın hedef gösterdiği ve Türkiye ile işbirliği yaptığını düşündüğü ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Örneğin Başkan Bush'un 24 Nisan mesajında soykırım kelimesini kullanmaması da ABD'nin Türkiye'yi desteklediği anlamında yorumlanmaktadır. Başbakan Erdoğan'ın Koçaryan'a göndermiş olduğu Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisinin de yer aldığı Ermeni basınında, Koçaryan'ın "önkoşulsuz diplomatik ilişki kurma"dan yana olduğu dile getirilmiştir.¹²⁴² Bir diğer ilginç haber ise Uruguay'ın BM'den "24 Nisan'ı soykırımı kınama günü" ilan etmesi doğrultusundaki talebi olmuştur. Bilindiği üzere Uruguay Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden ilk ülke

¹²⁴¹ "Yaşlıların Hüzünlü Gözleri", **AZG**, 19 Nisan 2005, s.128, "Uluslararası Konferans Canlı Yayında", **AZG**, 19 Nisan 2005, s.128, "Erivan Erdoğan'ın Mektubuna Yanıt Verecek" **AZG**, 19 Nisan 2005, s.128-129, "Büyük Kıyım: Gerçek ve Yargılama", **AZG**, 19 Nisan 2005, s.129, "Soykırımı Karşı Üniversite", **AZG**, 20 Nisan 2005, s.129, "Dünya Kiliseler Konseyi, 24 Nisan'da Ermeni Soykırımını Anacak", **AZG**, 20 Nisan 2005, s.130, "Ermenistan Ankara ile Ön Şartsız İlişkilerini Tesis Etmek Durumunda", **AZG**, 20 Nisan 2005, s.130, "Babam Askerlik Mesleğini Seçti", **Golos**, 20 Nisan 2005, s.130-131, "ABD'nin Ardından Bir Dakika Sonra İsrail De Tavrını Değiştirir", **AZG**, 21 Nisan 2005, s.131-132, "Türkiye Genelkurmay Başkanı Tehdit Ediyor", **AZG**, 21 Nisan 2005, s.132, "Gazeteciler Söylenecekleri Söyledi, Sıra Siyasilerde", **AZG**, 21 Nisan 2005, s.132, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Ermeni Halkının Kayıpları Kitabı", **AZG**, 21 Nisan 2005, s.133, "Robert Koçaryan: Türkiye'nim Tepkisini Anlamak Çok Zor", **Golos**, 22 Nisan 2005, s.133-134, "Kafalarında Tek Şey Olacak: Ermenistan", **Golos**, 23 Nisan 2005, s.134-135, "İnsanlığın Yüzkarası", **Golos**, 23 Nisan 2005, s.135-137, "Gürcistan Ermenileri İlk Defa Tek Yürek", **AZG**, 23 Nisan 2005, s.137-138, "Soykırımın Tanınması Sadece Ermenilerin Sorunu Değil", **AZG**, 23 Nisan 2005, s.138, "Soykırımı Anma Etkinliklerinde Gençler Aktif", **AZG**, 23 Nisan 2005, s.138-139, "Washington'da Ermeni Soykırımı Müzesi'nin Alanı Genişletildi", **AZG**, 23 Nisan 2005, s.139, "Ermeni Soykırımı Niçin Nisanda Anılıyor", **AZG**, 23 Nisan 2005, s.139-140, "Trajik Geçmiş Unutulmamalı", **AZG**, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.140-142.

¹²⁴² "Fransız Sosyalist Partisi Ermeni Soykırımını Reddedenlerin Cezalandırılmasını Öneriyor", **AZG**, 26 Nisan 2005, s.54, s.54, "Sekiz Bin Ermeni Tek Bir Ses", **AZG**, 26 Nisan 2005, s.54, "Tiflis'te Büyük Kıyımın 90. Yılı Hatırlandı", **AZG**, 26 Nisan 2005, s.55, "Karabağ'da Anma Etkinlikleri", **AZG**, 26 Nisan 2005, s.55, "Erdoğan'a Yardım eden Bush, Koçaryan'a Dolaylı Olarak Baskı Yapıyor", **AZG**, 26 Nisan 2005, s.56, "24 Nisan Ermeni Soykırımını Daimi Anma Günü", **AZG**, 27 Nisan 2005, s.56-57, "Soykırımı Unutmak Mi?", **Golos**, 27 Nisan 2005, s.57-58, "Koçaryan Erdoğan'a Önkoşulsuz İlişki Tesisi Öneriyor", **AZG**, 27 Nisan 2005, s.58-59, "Ermeni ve Türk Halkları Uzlaşabilirler Mi?", **AZG**, 27 Nisan 2005, s.59-60, "Avrupalı Türkler: Ankara Zincirleme Tepkiden Korkuyor", **Golos**, 28 Nisan 2005, s.60-61, "Türk Toplumunu Hafızasını Kaybetti", **AZG**, 28 Nisan 2005, s.61-62, "Ermeni Soykırımı... Yosi Sarid'in Düşünceleri", **AZG**, 29 Nisan 2005, s.62-63, "Türkiye Başbakanı Meydan Okuyor... Amaç, Ermenileri Köşeye Sıkıştırmak", **AZG**, 29 Nisan 2005, s.63, "Ermeni-Türk İlişkileri ve Soykırım İlgili Ermeni Programları", **AZG**, 29 Nisan 2005, s.64, "Ermenistan'ın Erdoğan'a Çağrısı: Gelin Eğri Oturup Doğru Konuşalım", **AZG**, 2 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64-65.

olmuş ve kendinden sonraki birçok ülkeye de emsal teşkil etmişti.¹²⁴³ Bu doğrultuda söz konusu öneriyle de bir ilki gerçekleştirmiş ve Ermeniler tarafından takdirle karşılanmıştır.

2005 yılı Mayıs ayı Ermenistan basını haberleri açısından son derece zengin bir ay olmuştur. Ermeni meselesinin çözümü konusunda arabulucu ülkelerin önemli bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak sorunun gerçek anlamda çözümü için Hrant Dink'in de dile getirdiği gibi tarafların önce masaya oturması ve kendi arasında uzlaşması gerekmektedir. Bu bağlamda Ermeni basınına bakıldığında Ermenistan'ın, sorunun çözümü noktasında Türkiye'den ziyade ABD'ye güvendiği ve ABD'nin ön ayak olması ile bu sorunun çözüme kavuşturulacağını düşündüğü görülmektedir.¹²⁴⁴

Hitler'in "Kavgam" adlı kitabının satışlarında yola çıkılarak 2005 yılında başta Türkiye olmak üzere kitabın satışının yüksek olduğu ülkeler "faşizmin yükseldiği" ülkeler olarak değerlendirilmişti. Ermeni basınında da benzer şekilde kitabın Türkiye ve Azerbaycan'daki satışlarının da "dikkat çekici" olduğu ve bu iki ülkede de "faşizmin" giderek yükseldiğine, sadece Ermenilerin değil Türk kökenli olmayan bütün etnik unsurların yok edilmeye çalışıldığına dikkat çekilmiştir. "...Sumgayit ve Bakü, Maragi ve Getaşen cellatları ile Türkiye'de laik eğitim alan Budağışteli katil yeniçeri bunun için yetiştirilmediler mi? Mimari ve kültür şaheseri olan eski Ermeni eserleri bu amaçla yok ediliyor mu? Ağabeyine Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen medeni bir ülke rolünü bırakarak, Türk talimatıyla ellerinde baltalı binlerce zombinin boy gösterdiği Azeri propagandası bundan bahsetmiyor

¹²⁴³ "Uruguay, BM'den 24 Nisan'ı Soykırımı Kınama Günü İlan Etmesini Talep Edecek", **Armenpress**, 5 Mayıs 2005, s.15, "Türkiye Ermeni Soykırımını Tanır mı?", **AZG**, 9 Mayıs 2005, s.15, "Belçika Senatosu Soykırımı İlişkin Tasarımı Tekrar Değerlendirecek", **AZG**, 9 Mayıs 2005, s.15-16, "Erdoğan, Anıt'a Çelenk Koyabilir mi?", **AZG**, 9 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16.

¹²⁴⁴ "Ben Suçluyorum! Dava Numarası... 1.500.000", **Golos**, 11 Mayıs 2005, s.15, "Erdoğan Moskova'dayken Gergindi ve Koçaryan'ın Gözlerine Bakmaktan Kaçındı", **AZG**, 13 Mayıs 2005, s.16-17, "Ermeni-Türk İlişkilerinde İlerleme Yaşanacak, Ancak Ermenistan Türkiye'den Ziyade ABD İle Ortak Dil Bulacak", **AZG**, 16 Mayıs 2005, s.17-19, "Koçaryan: Zorbalık, Ambargo ve Göç Olmayan Bir Avrupa İstiyoruz", **Golos**, 18 Mayıs 2005, s.19-20, "Türkiye'nin Tutumu, Hak Ettiği Şekilde Değerlendirilmeli", **Golos**, 20 Mayıs 2005, s.20-21, "Osmanlı Türkiye'sinin Soykırım Mahalleri İnternet Ortamında Geziliyor", **AZG**, 20 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.21.

mu? Bu ülkelerdeki insana duyulan nefret, sadece Ermenilere karşı değil. Türkiye’de Kürtler, Talışlar, Lezgin ve Türklerin yolunda “engel” oluşturan başka milletlerin “sessiz kıyımı”, asimile etmek demografik büyüme, sınır dışı etmek, yok etmek ve kültürel miraslarına el koymak, açıkça takip etmek gibi her türlü yöntemle yapılıyor. Önemli olan bunu sessizce, gürültü koparmadan, uluslar arası kamuoyunun dikkatini çekmeden yapmak. Ancak bunu Avrupa Konseyi ve AB’ye rağmen yapmak, Türkiye için her şeyin üstündedir. Nazi ideolojisinin, jön Türklere layık bir neslin yetiştirilmesi için bugün Türkiye ve Azerbaycan’a gerekli olduğuna şüphe yok. Gerçekten de medeni ve insani değerlere önem veren ülkelerin görevinin, Nazi ideolojisine gerektiği gibi tepki vermek olduğunda da şüphe yok. Ve soykırımı yaşayan halkımıza da bu mücadelede büyük rol düştüğü şüphesiz...”¹²⁴⁵

Fransa’nın Türkiye’nin AB’ye üyeliği konusundaki olumsuz tavrından Ermeni basınında övgüyle bahsedildiği, Türkiye’de Ermeni meselesiyle ilgili iptal edilen konferansın¹²⁴⁶ bazı kesimler tarafından eleştirildiği ve Almanya’da soykırımın kabul edilmesi yönünde önemli adımların atıldığı konularının da Ermeni basınında yer aldığı görülmektedir.¹²⁴⁷

¹²⁴⁵ “Soykırımı İlişkin Yeni Bir Kitap”, **AZG**, 24 Mayıs 2005, s.72, “Faşizmden Başka Bir Şey Değil”, **Golos**, 25 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.72-73.

¹²⁴⁶ Boğaziçi Üniversitesi tarafından 25-27 Mayıs 2005 tarihlerinde “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları” başlıklı geniş katımlı üç günlük bir konferans tertip edilmiş ancak konferansa katılanların büyük bir kısmının Ermeni tezlerini destekleyen bilim adamlarından oluşması nedeniyle Türk kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Konferans rektörlüğün “Henüz gerçekleşmemiş olan bir konferansın içeriyle ilgili peşin hükümler öne sürülmesinin, bir devlet üniversitesinin bilimsel özgürlüğünü zedeleyeceğinden kaygı duyuyoruz. Bu şartlar altında ve toplantıyı gerçekleştirmenin doğurabileceği sonuçlar karşısında toplantının ertelenmesinin daha doğru olacağına karar verdiğimiz Türkiye kamuoyuna bildiririz” açıklamasıyla iptal edilmiştir. Konferansın katılımcıları arasında Halil Berktaş, Taner Akçam, Murat Belge, Selim Deringil, Fikret Adanır, İlhan Tekeli, Fatma Müge Göçek, Cemil Koçak Mete Tuncay, Baskın Oran ve Stefan Yerasimos gibi aydınlar yer aldığı ve farklı kesimlerden kimsenin pek davet edilmediği gerekçesiyle konferansın Ermeni meselesine katkı sağlamayacağı eleştirilerini beraberinde getirmiştir. Tüm bu sıkıntıların ardından Konferans Mayıs ayında gerçekleştirilmiş ve Türk kamuoyundan farklı olarak yabancı basında olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

¹²⁴⁷ “Michel Legrand: Fransızlar Asla Türkiye’yi Affetmez”, **AZG**, 31 Mayıs 2005, s.73, “TÜSİAD Ermeni Soykırımını Tartışmak İsteyen Bilim Adamlarının Taciz Edilmesini Kınadı”, **Arminfo**, 7 Haziran 2005, s.73-74, “Dağlık Karabağ ve Ermeni-Türk İlişkileri, Oskanyan-Rice Buluşmasının Gündeminde”, **AZG**, 8 Haziran 2005, s.74, “Tatlı”, **Golos**, 10 Haziran 2005, s.74-75, “Federal Meclis, Ermeni Soykırımı Karar Tasarısını Oybirliği İle Kabul Etti”, **Arminfo**, 17 Haziran 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75-76.

Ermenistan'ın soykırım iddiaları konusunda Türkiye aleyhinde kararlar alan ülkelere yönelik sempati besleyerek takdir ettiği, bunun tam tersi bir tutum sergileyen ülkeleri ise acımasızca eleştirdiği görülür. Buna bir örnek vermek gerekirse, Kırım Parlamentosu'nun 24 Nisan'ı soykırımı anma günü ilan etme yönündeki kararı reddetmesi dolayısıyla Ukrayna'yı sert bir dille protesto etmiştir. Ermenistan'ın Türkiye ile ilgili haber ve yayınlarda genellikle Türkiye düşmanlığı ve aleyhtarlığından söz edilebilir. Ancak söz konusu AB'ye üyelik olduğunda durumun biraz değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda Ermenistan yönetiminin sık sık Türkiye'nin AB'ye üyeliğini desteklediklerini ve sınırın kapalı olmasından dolayı duydukları rahatsızlıklarını dile getirdikleri görülmektedir.¹²⁴⁸ Ermenistan yönetiminin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini desteklemesi iki nedene bağlanabilir. Birincisi, Türkiye'nin AB'ye üye olması halinde sınırın açılacağı ve doğrudan Ermenistan'ın Avrupa'ya sınırı oluşacağından Ermenistan için önemlidir. İkinci neden ise Ermenistan'ın AB aracılığıyla Türkiye'ye yaptırımlarını daha kolay uygulayabileceği düşüncesidir. Gerek soykırımın tanınması gerekse toprak ve tazminat taleplerinin uygulanması aşamasında daha rahat hareket edilebileceği düşünülmektedir.

Almanya, Ermeni soykırımı iddiaları konusunda bazı kararlar alsa da henüz resmi bir tanıma söz konusu değildir. Bu nedenle bu durum Ermenistan basınında eleştirilmekte ve Almanya'nın resmen soykırımı tanıyan ülkeler arasında yer alması gerektiği dile getirilmektedir. Almanya konusunda üzerinde durulan bir başka nokta da, soykırım fiilinin uygulanmasında "Türkiye ile birlikte Almanya'nın da suçlu" olduğu ve Almanya'nın suçunu kabul ettiği hususudur. Bu konuyla ilgili olarak Alman akademisyen Tassa Hofman'ın görüşlerine de yer verilerek şu ifadeler kullanılmıştır: "...Hoffman, Alman siyasi ve entelektüel elitinde Almanya'nın Türkiye'yi eleştirecek kadar ahlaki hakkı olmadığını düşünenlerin olduğunu

¹²⁴⁸ "Yuşçenko Kırım'da Ermeni Soykırımının Anılmasına Karşı", **AZG**, 28 Haziran 2005, s.23, "Ermeni Soykırımına İlişkin 100 Yanıt", **AZG**, 29 Haziran 2005, s.23, "Başkan Soruları Yanıtlıyor", **Golos**, 29 Haziran 2005, s.23-24, "Ermenistan Türkiye'nin AB'ye Üye Olmasını İstiyor", **Armenpress**, 29 Haziran 2005, s.24-25, "AB Komiseri: Türkiye Ermenistan'la Sınırını Açmalı... Erdoğan: Hiç Kimse Türkiye'ye, Ermenistan'la Olan Sınırını Açma Şartı Koyamaz", **AZG**, 7 Temmuz 2005, s.25, "Ermeni Sorunu İnternette", **AZG**, 13 Temmuz 2005, s.25, "National Geographic ve Ermeni Sorunu", **AZG**, 15 Temmuz 2005, s.26, "Türkiye'den İlgi ve Siyaset Talebi", **AZG**, 17 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-27.

*belirtiyor. Almanların büyük çoğunluğu, ülkesinin zamanın olaylarına karıştırıldığını söylemeyi tercih ediyor ve Türkiye'nin Almanya örneğine göre hareket ederek pişmanlığını açıkça ifade edeceğini umuyor...*¹²⁴⁹

Ermenistan'ın Türkiye ve Azerbaycan'a yönelik uzlaşmaz politikaları ve tutumu nedeniyle bölgede izole edilmesinin başta kendi halkı olan Ermeniler olmak üzere komşu ülkeleri de olumsuz etkilediği öteden beri bilinen bir gerçektir. Ancak Ermenistan basınında bu konuya farklı bir boyut kazandırıldığı ve Ermenistan'ın bugün içinde bulunduğu durumdan Türkiye ve Azerbaycan'ın sorumlu olduğu, başta petrol ve doğalgaz boru hatları olmak üzere demiryolu ve diğer projelerden Ermenistan'ın dışlanması'nın sebebinin Türkler olduğu dile getirilmiştir.

Ermenistan'ın kendini bölgede izole edilmiş hissetmesinin psikolojik bazı sonuçlar doğurduğu basına yansıyan haberlerden net bir şekilde anlaşılmaktadır: *"...Genelde insanlar, yaptıkları kötülüğü unutmaya çalışırlar, yoksa hatıralar hayatı zehir eder. Silinemeyen çocuk katliamı ve zorbalık, Türklerin vicdanında ağır bir yüküdür ve hayatımızı karartamaz; çünkü biz, yakınlarımızı, baba ve oğullarımızın ülkesini daima anacağız. Bu, bilimsel olarak kanıtlanmış genetik kodlamanın bir gereğidir. Yalanlara batmış gen katili ise, himayeciler ve "unutkanların" tüm çabalarına rağmen hak ettiği cezayı bulacak. Manevi zafer, Ermeniler için çok önemlidir..."*¹²⁵⁰

Ermenistan basınında Ermeni meselesi ile ilgili haber sayıları, 2005 yılının Eylül-Ekim aylarına gelindiğinde azalmaktadır. Söz konusu tarih aralığında bir haberin yayınlandığı ve bu haberde de Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Ermeni

¹²⁴⁹ "Almanya Ermeni Soykırımını Tanıdı mı? Hem Hayır, Hem Evet", **Golos**, 22 Temmuz 2005, s.66-67, "21. Yüzyılda Dünya Adaletine Yöneliyor... Biz İse...", **Golos**, 4 Ağustos 2005, s.68-69, "Türk Bilim Adamının Duruşması 12 Ağustos Tarihine Ertelendi", **Panorama**, 10 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.69.

¹²⁵⁰ "Soyunu Tanımadan", **Golos**, 24 Ağustos 2005, s.47, "Time Dergisinin Genel Yayın Koordinatörü, Derginin Türkler Tarafından Oyuna Getirildiğini İddia Ediyor", **AZG**, 24 Ağustos 2005, s.47-48, "Akdamar Adası'ndaki Surb Haç Kilisesi Onarılıyor", **AZG**, 26 Ağustos 2005, s.48-49, "Hata Yapma Hakkı Yok", **Golos**, 26 Ağustos 2005, s.49-50, "Yakın Hedefler", **Golos**, 3 Eylül 2005, s.50-51, "TBMM Başkanı Arınç 16 Ülkeyi Kınadı", **AZG**, 9 Eylül 2005, s.51, "Soyak: Sınır Kapalı Oldukça Sorun Çözülemez", **AZG**, 14 Eylül 2005, s.51-52, "Soyak: Sınır Kapalı Oldukça Sorun Çözülemez" (2), **AZG**, 15 Eylül 2005, "Soyak: Sınır Kapalı Oldukça Sorun Çözülemez", BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.52-53.

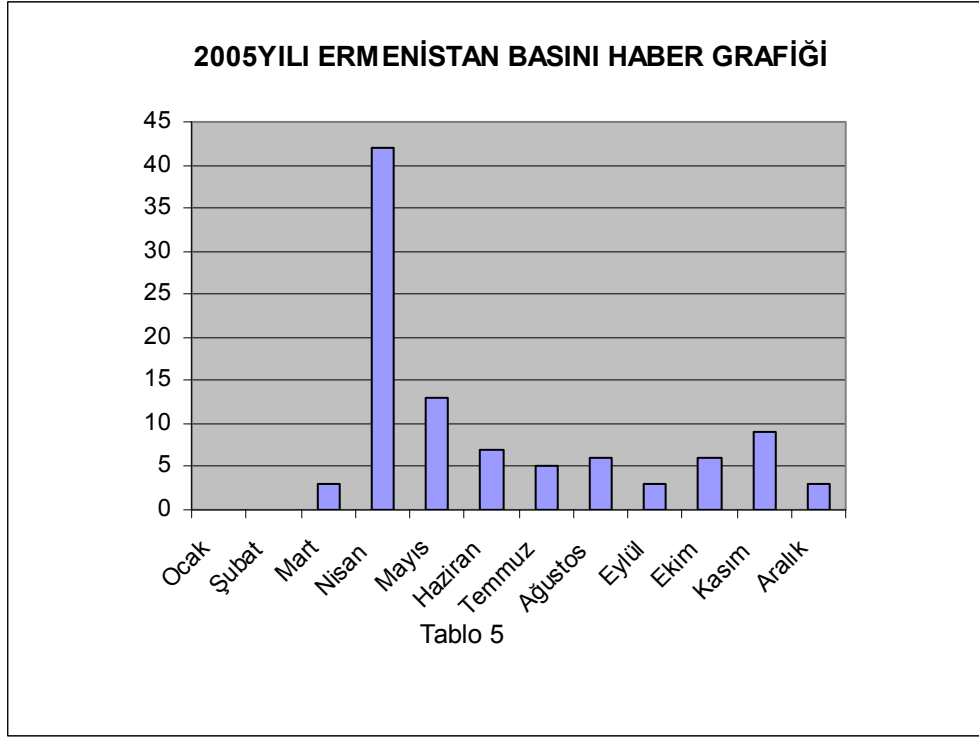
soykırımını tanımamasını kolaylaştıracağına düşünülüyor ifade edilmektedir.¹²⁵¹ Ermenistan'ın, Türkiye ve Azerbaycan'ı öteden beri düşman komşu ülke olarak gösterdiği basın haberlerinin yanısıra çeşitli uluslararası platformlarda dile getirilen bir husustur; ancak bu kez ülkenin Türkiye ve Azerbaycan tarafından ortadan kaldırılmak istendiği bunun için de Ermenistan'ın dikkatli olması gerektiği ve hiçbir şekilde Türkiye ya da Azerbaycan'la uzlaşmaya yanaşmaması gerektiği dile getirilmiştir.¹²⁵²

Ermeniler soykırımını iddiaları ile Yahudi Holokost'u arasında zaman zaman benzerlik kurmaya çalışır ve Yahudilere Holokost'tan dolayı sağlanan imkânlarla benzer şekilde kendilerinin de mağdur olduğunu dile getirirler. Bu bağlamda Ermeni basınında Yahudilerin Ermenileri herkesten daha iyi anlaması gerektiği ve bu sorunun çözümüne katkı sağlamaları gerektiği belirtilmektedir. Van'daki Ahtamar Kilisesinin restorasyonu çalışmalarında Ermenilerin de yer almak istediği ancak reddedildikleri, dolayısıyla Kilise restorasyonu ile ilgili çalışmaları gerçekçi görmedikleri de dile getirilmiştir.¹²⁵³ Fakat burada şöyle bir tutarsızlık ortaya çıkmaktadır. Ermeni gazetesi *Golos*'ta Ermeni bilimadamlarının restorasyona davet edilmedikleri, *Asbarez* gazetesinde ise Ermeni bilim adamlarının Türk davetini kabul etmedikleri dile getirilmiştir. Dolayısıyla davetle ilgili olarak Ermeni basınında birbirleriyle çelişen iki farklı tutum ortaya çıkmaktadır.

¹²⁵¹ "Avrupa Diplomasisinin Zorlu Yolları", *Golos*, 7 Ekim 2005, "Soyak: Sınır Kapalı Oldukça Sorun Çözülemez", BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.79-80.

¹²⁵² "Kitap Tüm Dünya Okurlarının Vicdanına Sesleniyor", *AZG*, 11 Ekim 2005, s.51, "İnsanlar Soykırımın Ne Demek Olduğunu Tahmin Edemiyorlar", *Golos*, "12 Ekim 2005, s.51-52, "Ermenilere İlişkin Türk Bakış Açısı", *AZG*, 24 Ekim 2005, s.52, "Quebeck'e Soykırım Kurbanları Anıtı", *AZG*, 25 Ekim 2005, s.52-53, "Sao Paulo Şehir Meclisi, Ermeni Soykırımının Tanınmasına İlişkin Yasa Tasarısını Kabul Etti", *AZG*, 25 Ekim 2005, s.53, "Soykırım Kurbanları Anısına Elbong'da Haçkar", *AZG*, 7 Kasım 2005, s.53, "Anne ve kızının Kaleminden Soykırım", *AZG*, 8 Kasım 2005, s.54, "Ben Suçluyorum", *Golos*, 9 Kasım 2005, s.54-55, "Ermeni Soykırımı ve Toplumsal Hafıza", *AZG*, 11 Kasım 2005, s.55, "Yeni Partner Arayışında", *Golos*, 11 Kasım 2005, s.56-57, "Ermeniliğin Siyasi Bilincinde Stratejik Başarısızlıklar", *Golos*, 11 Kasım 2005, s.58-59, "Ermeni Sorunu Daha Çok Türk Sorunu Olmaya Başladı", *Golos*, 16 Kasım 2005, s.59-60, "Biz Yardımcı Oluyoruz...", *Golos*, 18 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.60-61.

¹²⁵³ "Yona Metsger: Ermenilerin Acısını Yahudilerden Başka Hiçbir Millet Anlayamaz", *AZG*, 23 Kasım 2005, s.36, "Kaba Riyakarlık", *Golos*, 23 Kasım 2005, s.36-37, "Ermeni Bilim Adamları Türk Davetini Reddettiler", *Asbarez*, 8 Aralık 2005, s.37, "Gerçekler Görüşülüyor", *Golos*, 16 Aralık 2005, s.37-38, "Yeni Türk Avrasyacılık İdeolojisi Oluşturuldu", *Golos Armeni*, 21 Aralık 2005, s.38-40, "Ermeni Soykırımı, Ottawa Carelton Katolik Okulunda Ders Programına Alındı", *AZG*, 23 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.40.

2005 yılı diğer ülke basınlarında olduğu gibi Ermeni basınında da oldukça yoğun bir dönem olmuştur. Söz konusu tarihlere ABD ve Fransa’da yaşanan gelişmeler, Ermeni basınına da yansımıştır.

Günümüzde Ermeni soykırım iddialarını resmen tanımayan bir ülke de Avusturya’dır. Ermeni basınında Avusturya’nın bu tutumu nedeniyle ciddi bir şekilde eleştirildiği ve bu tutumunun sorgulandığı görülmektedir. Avusturya’nın ya Türkiye’nin NATO üyesi olması ve Türkiye’yi gücendirmemek için ya da soykırımın kabul edilmesi halinde Türkiye’den toprak istenilmesinden endişelendiğinden dolayı soykırımı kabul etmediği ileri sürülmektedir. Ayrıca soykırım iddialarının aydınlanması için Türkiye’nin yanı sıra Avusturya arşivlerinin de araştırmacılara açılması gerektiği ve Fransa’nın soykırımı kabul etmesi gibi Avusturya’nın da resmi kabulü ile Türkiye’nin geçmişine yüzleşmeye zorlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bir başka haberde ise Türkiye’de Ermeni sorunuyla ilgili olarak gerçekleştirilecek bir konferansa Ermeni bilimadamlarının da davet edildiği ancak Ermeni tarihçilerin katılmama kararı aldıklarına işaret edilmiştir.¹²⁵⁴ Aslında uluslararası kamuoyunda

¹²⁵⁴ “Her ermeni Köyü, Ulusu Besleyen, Yaşayan Bir Kaynaktır”, **Golos Armenii**, 1 Şubat 2006, s.54, “Geçmiş Herkesi Buluyor”, **Golos Armenii**, 1 Şubat 2006, s.54-56, “Artzah Sorununun Çözülmesi ve Çözümü Arasındaki Fark Ne?”, **Golos Armenii**, 10 Şubat 2006, s.56, “Ermeni-Türk Editör:

her ne kadar Türk-Ermeni tarihçilerin aynı masaya oturması ve sorunu kendi aralarında çözmeleri gerektiğine işaret edilse de şimdiye kadar Türkiye'nin neredeyse tüm davetlerinin Ermeni bilimadamları tarafından çeşitli gerekçelerle reddedildiği görüldüğünden bu tutumlarının pek de şaşkınlık yaratmadığı söylenebilir.

Ermeni Sorunu'yla ilgili temel hususlar arasında her ne kadar soykırım iddiaları ve Karabağ meselesi olsa da Ermeniler tarafından pek de dillendirilmeyen bir başka husus toprak meselesidir. Ermeni basınında yer alan haberlere genel olarak bakıldığında bu hususla ilgili haberlerin de yayınlandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda Ermenilerin Ermeni sorununu bir üçlü sorun olarak "*Karabağ meselesi, Nahçıvan'ın uluslararası statüsünün belirlenmesi ile Nahçıvanlı Ermenilerin vatanlarına dönmesi ve nihayet, Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanınması ve vatanlarından kovulanların torunlarının geri dönüşü.*" olarak değerlendirdikleri görülmektedir.¹²⁵⁵

Ermeni basınında yer alan haberleri değerlendirebileceğimiz bir diğer alt başlık da Türkiye'ye soykırımı kabul etme çağrısında bulunan ülkeler için açılabilir. Danimarka bu ülkelerden biri olarak değerlendirilebilir. 11 Ocak 2008 tarihinde Danimarka Dışişleri Bakanı Per Stig Moeller Danimarka Meclisi'ne verdiği yazılı yanıtta Ermeni Sorunu'nun siyasi değil tarihi bir konu olduğunu ve tarihçiler tarafından değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹²⁵⁶

Türkiye, Tarihinden Ders Almalı", **Armenpress**, 16 Şubat 2006, s.56-57, "*Ermeni Tarihçiler Türk Üniversitesinin Davetini Geri Çevirdiler*", **Asbarez**, 20 Şubat 2006, s.57, "*Bulgaristan Parlamentosunun Türk Üyeleri Soykırımı Tanyan Meclis Önergesine Karşı Çıkıyor*", **Asbarez**, 28 Şubat 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.58.

¹²⁵⁵ "*Karabağ Sorunu, Büyük Çözüm Paketinin Bir Parçasıdır*", **Golos Armenii**, 10 Mart 2006, s.52-53, "*Almanya'daki Türkler Talat Paşa'yı Anmak İçin Bir Yürüyüş Düzenledi*", **Asbarez**, 17 Mart 2006, s. 53, "*İstanbul Üniversitesi, Türk-Ermeni İlişkileri konusunda Bir konferansa Ev Sahipliği Yapıyor*", **Asbarez**, 17 Mart 2006, s.53-54, "*Bu Gey Gey Gey Türkler*", **Golos Armenii**, 23 Mart 2006, s.54-55, "*Uluslararası Soykırım Akademisyenleri Derneği, PBS İstasyonlarından Soykırım Belgeselini Yayınlamasını İstedi*", **Asbarez**, 23 Mart 2006, s.55-56, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.52-53.

¹²⁵⁶ Sedat Laçiner, **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, 2008, Ankara, s.456.

2006 yılı haberleri arasında, Bulgar Parlamentosu'nun Ermeni soykırımının tanınmasına yönelik yasayı reddetmesi önemli yer tutar. Bu tutum Ermeni basınında sert bir şekilde protesto edilerek Bulgar kentlerinde anma etkinliklerinin gerçekleştirileceği dile getirilmiştir. Bir diğer önemli konu, Ermeni gençlerin Türkiye'ye bakış açısı olmuştur. Ermenistan'da bazı kamuoyu araştırma merkezleri tarafından yapılan bir ankette Ermeni gençlerin %90'ının sorunlar çözülmeden Türkiye ve Azerbaycan ile ilişkilerin iyileştirilmesine karşı olduğu sonucu çıkmıştır. Fakat tüm bu haberler arasında belki de daha dikkat çekici bir diğer haber, Türkiye'ye ağır hakaretlerin yer aldığı "*Laf Cambazlığı Gerçekleri Değiştirmez*" başlığıyla Golos Armenii gazetesinde yer alan bir haber olmuştur. Burada Alman askeri tercümanı olan Heinrich Vierbücher'in "*Kayser Almanyası Ne Saklıyordu? Ermenistan. Türkiye'nin, Medeni Halkı Yok Etmesi*" adlı kitabından alıntılara yer verilerek Türkiye'ye yönelik ağır ithamlarda bulunulduğu görülmektedir: "...*Türk halkı, kelimenin tam anlamıyla cahildir. Edebiyattan bahsedemez bile. Bu alanda yazılanlar, Fars ve Arap edebiyatının verdiği eserlerin taklididir. Türklerde bilime yer yok. Türk'ün yaptığı en iyi şey, sadece taklit etmektir. Sanat alanında Türk, gerçek bir yaratıcı olamaz. Onlar sadece savaşır, savaşır ve savaşır. Bu beyler ve efendiler, aklın ve mantığın değil, gücün, yumruğun, korkunun, yıkma çabasının üstün olduğu yerlerde barınırlar...*"¹²⁵⁷

¹²⁵⁷ "ABD'nin Ermenistan Büyükelçisinin Statüsü Sorgulanıyor", **Asbarez**, 24 Mart 2006, s.22, "Gizliliği Kaldırılan Dışişleri Bakanlığı Belgeleri BM'nin Ermeni Soykırımını Tanınmasına ABD'nin İtirazını Ortaya Çıkarttı", **Asbarez**, 24 Mart 2006, s.22-23, "Bölgenin Bir Numaralı Saldırganı: Türkiye", **Golos Armenii**, 26 Mart 2006, s.23-24, "Danimarka Avrupa Hareketi Başkanı: Türkiye Ermeni Soykırımını Kabul Etmeli", **Asbarez**, 30 Mart 2006, s.25, "Los Angeles Hukuk Müşaviri Ermeni Soykırım Sergisine ve LAUSD Eğitimine Ev Sahipliği Yapacak", **Asbarez**, 30 Mart 2006, s.25, "Ermeni İhtilalı' Filminin Gösterilmesi İçin Türkler PBS'e Başvuracaklar", **Asbarez**, 30 Mart 2006, s.25-26, "Azerilerin Uydurduğu 'Soykırım Günü' Etkinliklerine Yahudiler Katılacak mı?", **AZG**, 31 Mart 2006, s.26, "Bulgar Parlamentosu Ermeni Soykırımının Tanınmasına Yönelik Teklifi Reddedti", **Asbarez**, 31 Mart 2006, s.26, "Fransız Sosyalistler Ermeni Soykırımının İnkâr Edilmesine Karşı Yasa Teklifi Sunacaklar", **Asbarez**, 31 Mart 2006, s.26-27, "Genç Ermeniler, Türkiye ve Azerbaycan İle İlişkilerin Normalleşmesine Karşı", **Asbarez**, 5 Nisan 2006, s.27, 'System of A Down' Adlı Müzik Grubu Ermeni Soykırımının Tanınması İçin Kampanya Başlatacak", **Asbarez**, 5 Nisan 2006, s.27-28, "Çek Parlamentosu Ermeni Soykırımı Konusundaki Konferansa Ev Sahipliği Yaptı", **Asbarez**, 6 Nisan 2006, s.28-29, "ABD Temsilciler Meclisinin 30 Üyesi PBS'den Ermeni Soykırım İnkarcularına Platform Sağlamamasını İstedti", **Asbarez**, 7 Nisan 2006, s.29, "Eylem Çağırısı", **Asbarez**, 14 Nisan 2006, s.30, "Ermeni Soykırımı konusunda Yunanistan'da Gerçekleştirilecek Gösteriler", **Armenika**, 14 Nisan 2006, s.30-31, "Moskova'da Soykırımı İlişkin Meseleler Tartışıldı", **AZG**, 17 Nisan 2006, s.31, "Laf Cambazlığı Gerçekleri Değiştirmez", **Golos Armenii**, 19 Nisan 2006, s.32, "İngiliz 'mavi Kitap'ın Yayıncularına Karşı Yeni Davası", **Asbarez**, 14 Nisan 2006, s.33, "Fransız İçişleri Bakanı: Ermeni Anıtına Yapılan Saygısızlık 'Kabul Edilemez", **Asbarez**, 20 Nisan 2006, s.33, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32.

Ermeni Sorunu'nun tanıtılmasıyla ilgili haberler, Ermeni basınında ilerleyen yıllarda giderek artış göstermiştir. Gerek soykırımı kabul eden ülkeler gerekse soykırım iddialarıyla ilgili Ermeni tezlerini destekleyen kişilerden övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Ermeni basınında Türkiye'nin eninde sonunda soykırım iddialarını kabul etmek zorunda kalacağına dair bir kanının hâkim olduğu görülmektedir.¹²⁵⁸ Ermeni iddialarının sadece soykırımın tanınmasına yönelik olmadığı aynı zamanda toprak taleplerinin de olduğu ancak son dönemlerde sanki sadece soykırımın tanınması taleplerinin olduğu yönündeki kanının yanlış olduğu dile getirilmektedir. Ermeni basınında doğrudan "Türkiye'nin AB üyesi olmak istiyorsa soykırımı tanıması gerektiği"ne dair haberlere de rastlanabilir. Ermenistan'da Ermeni Sorunu'yla ilgili iki ayrı görüş hakimdir. Bazı kesimler Türkiye'den toprak talep edilmesinden yana tavır sergilerken bir diğer kesim ise toprak talep etmek yerine Ermenilerin Türkiye'ye geri dönüşlerin önünün açılması gerektiğini dile getirmektedirler.¹²⁵⁹

Ermeni basınıının Ermeni soykırımı iddialarının yanısıra Türkiye'deki diğer etnik grupların da Türkler tarafından yok edildiği şöyle iddia edilmektedir: "...*Yedi asır boyunca 16-20 milyon Rum ve Ermeni, milyonlarca Kürt, Asuri, Keldani, Arap, Bulgar, Sırp yok edildi. Birkaç milyon Rum ve Ermeni Türkleştirildi. Türkler doyumuz oldukları için Batı'ya ilerlemeye devam ediyorlardı ve Avusturyalılar onları durdurmasaydı, kim bilir kaç medeniyet daha Türk yatağanı altında yok olmaya mahkum olacaktı? Türklerin yedi asırlık cinayetleri hakkında konuştuğ*

¹²⁵⁸ "Kanada Başbakanı Kanada'nın Ermeni Soykırımı Konusundaki Tutumunu Teyit Etti", **Asbarez**, 24 Nisan 2006, s.53, "Vali Schwarzeneger, 23-29 Nisan 2006 Tarihlerini 'Ermeni Soykırımını Anma Günü' İlan Etti", **Asbarez**, 24 Nisan 2006, s.53-54, "Ermenistan-Amerika İlişkileri Işığında Ermenistan-Türkiye Sınırının Açılması", **Asbarez**, 24 Nisan 2006, s.54-55, "Türkiye Er Ya Da Geç Ermeni Soykırımını Tanımak Zorunda Kalacak", **Armenpress**, 25 Nisan 2006, s.55-56, "Ermeniler Soykırımı Anarken, Koçaryan Türkiye'yi Suçladı... Soykırımı Tanımasından Dolayı Litvanya'ya Teşekkür Etti", **Asbarez**, 26 Nisan 2006, s.56, "Başkan Bush, Ermeni Soykırımını Tanıma Sözünü Yine Tutmadı", **Asbarez**, 26 Nisan 2006, s.56-57, "İsveçli İki Milletvekili Ermeni Soykırımı Kurbanlarının Onurlandırdı", **Asbarez**, 27 Nisan 2006, s.57-58, "Almanya'da 11 Türk Ermeni Soykırımının Tanınmasını İstedî", **Asbarez**, 28 Nisan 2006, s.58, "Ermeni-Türk Bilim Adamları 5. Çalışma Buluşması Mayıs Ortasında", **AZG**, 1 Mayıs 2006, s.58, "Türk İnsan Hakları Derneği Soykırım Hakkında Basın Toplantısı Düzenledi", **Asbarez**, 1 Mayıs 2006, s.58-60, "Umut Pırlantaları", **Asbarez**, 1 Mayıs 2006, s.60-61, "ANCA Telethon İnternet Sitesi Kurdu", **Asbarez**, 1 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.61.

¹²⁵⁹ "Soykırımın Tanınması Demek, Vatana Dönüş Hakkı Demektir", **Golos Armenii**, 22 Mayıs 2006, s.64-65, "Türkiye Ermeni Soykırımı Tasarısının Geçmesini Engellemek İçin Şantaj Başvurdu", **Asbarez**, 22 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.65.

konusulur. Ancak bugün biz, 20. yüzyılda Rum ve Ermenilere karşı işlenen kötülük için Türkiye'yi kınıyoruz, olay yerinde yakalanan katilin cezasını çekmesini talep ediyoruz..."¹²⁶⁰

Soykırım iddialarıyla ilgili olarak Ermeniler arasında tam bir fikir birliğinin olmadığı daha önce dile getirilmişti. Bu bağlamda gerek Ermeni yazarlar, gerekse siyasiler ve Ermeni din adamlarının da görüş ayrılığı içinde oldukları görülmektedir.¹²⁶¹ Nitekim Karekin II'nin Türkiye ziyareti sırasında soykırım iddialarıyla ilgili kullandığı ifadelerle İstanbul Ermenilerinin Ruhani lideri Mesrob Mutafyan'nın kullandığı ifadelerin birbirinden farklı olduğu ve bu görüş farklılığının Ermeni basını tarafından eleştirildiği basına yansımıştır.

Ermeni Sorunu sadece Türkiye-Ermenistan ilişkilerini değil Türkiye'nin ve Ermenistan'ın diğer ülkeler ile olan ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Nitekim Ermenistan'a ABD'nin atayacağı büyükelçinin bile Ermeni meselesiyle ilgili net bir tavır sergilemesi gerektiği aksi halde görevini yerine getirmesinin engellendiği görülmektedir. Nitekim, Ermenistan'a atanan ABD Büyükelçisi John M. Evans'ın Bush yönetiminden farklı olarak 1915 Olayları için soykırım kelimesini kullanmasının ardından 2006 yılı Eylül ayında görevinden alınması ve yerine Richard Hoagland büyükelçi olarak atanması ancak Büyükelçi Hoagland'ın Senato

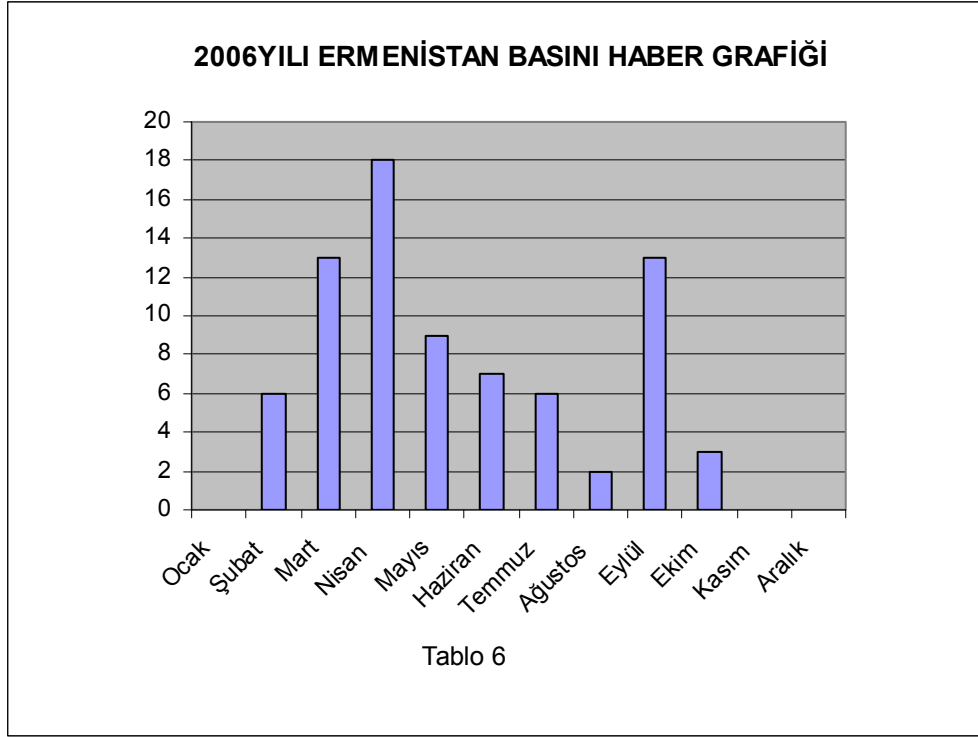
¹²⁶⁰ "ANCA, Uzun Bir TV Programıyla Ermeni Davası İçin 2.7 Milyon Dolar Topladı", **Asbarez**, 23 Mayıs 2006, s.49, " '1915 Ermeni Soykırımı' Filmi, Boston Yahudi Filmleri Festivalinde", **AZG**, 25 Mayıs 2006, s.49, "Hollanda Parlamentosuna Soykırımın İnkârını Suç Sayan Bir Yasa Tasarısı Sunulacak", **Asbarez**, 31 Mayıs 2006, s.49, "Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısı, Türkiye İle Gizli Görüşmelerde Bulunduğunu Yalanladı", **Asbarez**, 2 Haziran 2006, s.50, "Evans'ın Görevden Alınması Konusunda Kongre'de Oturum Düzenlenmesi İçin Halk Baskısı Yaratılmaya Çalışılıyor", **Asbarez**, 2 Haziran 2006, s.50, "Tüm Dünya Türklerinin Utanç Günü", **Golos Armenii**, 2 Haziran 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-52.

¹²⁶¹ "Senatör John Kerry ve Edward Kennedy, Büyükelçi Evans'ın Görevden Alınmasıyla İlgili Olarak Bir Açıklama Bekliyor", **Asbarez**, 9 Haziran 2006, s.52, "Biz Gerçeği Tam Olarak Yansıtıyoruz", **Golos Armenii**, 10 Haziran 2006, s.52-54, "Ruanda Soykırım Müzesinde Ermeni Soykırımıyla İlgili Bir Sergi Salonu Bulunuyor", **AZG**, 16 Haziran 2006, s.54, "Yeni Asrın Çağruları", **Golos Armenii**, 23 Haziran 2006, s.55, "Mutafyan, Soykırımın Tanınması konusunda II. Karekin İle Görüş Ayrılığına Düştü", **Asbarez**, 29 Haziran 2006, s.55-56, "Senatörler, ABD'nin Ermenistan Büyükelçiliğine Aday Gösterilen Hoagland'ın ABD Soykırım Politikasını Açıklaması Konusunda Baskı Yapıyorlar", **Asbarez**, 30 Haziran 2006, s.56, "Mukaddes Hazretlerinin İfade Vermesi Gerekliyor", **Golos Armenii**, 5 Temmuz 2006, s.56-57, "AB Liderleri, Türkiye'nin, AB Üyeliğinin Ön Koşulu Olarak Ermeni Soykırımını Tanınmasını İstiyor", **Asbarez**, 11 Temmuz 2006, s.57-58, "Dink Altı Ay Hapis Cezasına Çarpıtıldı... AB, Türkiye'yi Uyardı", **Asbarez**, 13 Temmuz 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.58.

Dışişleri Komitesi'nde soykırım kelimesini kullanmaması nedeniyle atamasının gerçekleştirilememesi bu çerçevede değerlendirilebilir.

2006 yılının Temmuz ayı haberleri de daha ziyade Erivan'a büyükelçi atanması konusuna geniş yer vermiş ve konuyla ilgili Ermenistan'ın ne tür girişimlerde bulunulduğundan bahsetmiştir. Ermenistan'ın yanı sıra Ermeni lobilerinin de bu konuyla yakından ilgilendiği ve soykırımı kabul etmeyen bir büyükelçinin Erivan'a atanmaması için elinden geleni yaptıkları görülmektedir. Yine New York Life sigorta şirketinin "soykırım kurbanlarına" ödeme yapmaya başladıkları konusu da Temmuz ayı haberleri arasında yer almaktadır. Hrant Dink ölümünden önce Ermenistan'da bazı konferanslara katılmış ve burada "soykırımın tanınmasının" sorunu çözmeyeceğine işaret etmişti. Bu yönüyle Dink de Ermenistan ve diasporayla ters düşmüştür. Nitekim Dink'in ölümünden önce uluslararası kamuoyuna açık toplantılarda sık sık sorunun Türkiye ile Ermenistan arasında çözülmesi gerektiği ve buna başka ülkelerin müdahil olmaması gerektiğine dikkat çektiği bilinmektedir. Bu bağlamda Ermenistan basınında da Dink'in söz konusu farklı görüşlerinin bir kez daha konu edinildiği görülmektedir. 2006 yılının Eylül ayı ise Elif Şafak davasının geniş yer aldığı bir tarih aralığı olmuştur. Şafak'ın "Baba ve Piç" adlı eseri nedeniyle yargılanmasının Türkiye'nin AB'ye üyeliğini zora soktuğu ve Türkiye'de halen ifade özgürlüğünün olmadığı şeklinde yorumlar Ermeni basınında yer almıştır.¹²⁶² 2006 yılının Ekim ayında ise Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısıyla ilgili Türkiye'nin tepkilerine yer verilmiştir.¹²⁶³

¹²⁶² "Ermeni Dünyasının Tutumu", **Golos Armenii**, 21 Temmuz 2006, s.143, "ABD Dışişleri Bakanlığı, Evans Konusunda Türk Hükümetiyle Herhangi Bir Temas Kurulmadığına Dair Senatoyu Yanılttı", **Asbarez**, 26 Temmuz 2006, s.143, "Cumhuriyetçi Pallone Senato'dan, Hoagland'ın Atanmasını Engellemelerini İstedi", **Asbarez**, 28 Temmuz 2006, s.144-145, "Türklerden Bir Kez Daha Asılsız İddialar", **AZG**, 28 Ağustos 2006, s.145, "Azerbaycan'ın Lehine, Ermenistan'ın Aleyhine", **Golos Armenii**, 31 Ağustos 2006, s.145-146, "Suriye Müftüsü Ermeni Soykırımı Kurbanlarını Andı", **Yerkir**, 5 Eylül 2006, s.146, "Ermeni Lobi Grubu Yeni Büyükelçiye Karşı Mücadeleye Devam Edecek", **Armenialiberty**, 9 Eylül 2006, s.146-147, "24 Nisan, Arjantin'in Cordoba Şehrinde Ermeni Soykırımını Anma Günü İlan Edildi", **Arka**, 12 Eylül 2006, s.147-148, "New York Life Insurance, Soykırım Kurbanlarına Tazminat Ödemelerine Başlıyor", **AZG**, 12 Eylül 2006, s.148, "Türkiye Tarihini Yazıyor", **Golos Armenii**, 14 Eylül 2006, s.148, "Ermenistan Türkiye İle koşulsuz Diplomatik İlişki Kurnaya Hazır", **Arka**, 15 Eylül 2006, s.148-149, "Oskanyan, Barış Gücü'ne Ermeni Askeri Gönderme Koşullarının Değerlendirildiğini Açıkladı", **Arka**, 15 Eylül 2006, s.149, "Türk Gazetesinin Yazı İşleri Müdürü, Ermeni-Türk Sınırının Açılmasını İsteyen Güçler Olduğunu Söylüyor", **Panorama**, 20 Eylül 2006, s.149-150, "İstanbul Yazı İşleri Müdürü Ermeni Soykırımının Tanınması Çabalarını Sorguluyor", **Armenialiberty**, 20 Eylül 2006, s.150, "Amerikan Senatosu Komisyonu, Kars-Bakü Arasında İnşa Edilecek Demir Yoluna Sübvansiyon Sağlanmasına

Ermeni basınında 2006 yılı ise incelenen tarihler arasındaki en yoğun sene olmuştur. 2006 yılında Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan yasayı kabulü, Hrant Dink'in Türklüğe hakaret davası ve diğer gelişmelerinde aynı tarihler içerisinde gerçekleşmesi nedeniyle Şubat ayından itibaren 2006 yılında haber sayısında hızlı bir artış olduğu görülmektedir.

2007 yılına gelindiğinde, basında yer alan ilginç bir haberde soykırım iddialarının Ermenilerden çok Türkler tarafından gündeme taşındığı iddia edilerek, Türkiye'nin siyasi gerekçelerle sınır kapısını açabileceği dile getirilmiştir. 2007 yılının ilk aylarında Erivan Büyükelçisi John Evans'la ilgili tartışmaların devam ettiği ve Evans'ın istifasında ABD'nin Türkiye ile olan stratejik ilişkilerinin etkili

Onay Vermedi", **Asbarez**, 25 Eylül 2006, s.151, "Türkler Kurultayda Bir Araya Geldi ve Ermenistan'a Çağrıda Bulundu", **Golos Armenii**, 26 Eylül 2006, s.151-152, "Vali Schwarzenegger Ermeni Soykırımı Kurbanlarına Yardım Öngören Yasayı İmzaladı", **Arka**, 26 Eylül 2006, s.152-153, "Elif Şafak'ın Anavatanı Türkiye", **Golos Armeni**, 28 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.153-154.

¹²⁶³ " 'Soykırımın Reddedilmesine' İlişkin Yasa Tasarısı Konusunda Türk Aydınları da Fransa'yı Eleştirdi", **AZG**, 10 Ekim 2006, s.115, "Fransa Şimdiden sınır Dışı Etmenin Suçlusu İlan Edildi", **Golos**, 13 Ekim 2006, "Chirac, Ermeni Soykırımı Yasasının Kabulüne Müdahale Sözü Vermedi", **Yerkir**, 19 Ekim 2006, s.76, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.115-116.

olduğu dile getirilmiştir.¹²⁶⁴ Ancak burada dikkat çeken husus Ermenilerin Evans'ın yerine atanması düşünülen Hoagland'ın atamasını durdurabilecekleri yönündeki açıklamalar olmuştur. Nitekim Hoagland Evans'tan farklı olarak 24 Nisan'la ilgili net bir ifade kullanmamış bu tutum da Erivan'ı rahatsız etmişti.

2007 yılı Ocak ayına damgasını vuran bir diğer konu da Hrant Dink cinayeti olmuştur. Bu bağlamda diaspora Ermenilerinin cinayetle ilgili protesto ve gösterileri ile ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan tasarılar geniş yer verildiğini söylemek mümkündür.¹²⁶⁵ Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink 19 Ocak 2007 tarihinde, gazetenin Halâskârgazi Caddesi'ndeki binasının önünde Ogün Samast tarafından öldürülmüş ve söz konusu cinayet başta Türkiye olmak üzere uluslararası kamuoyunda geniş yankı bulmuştu. Ermeni basını da bu konuya geniş yer vermiş ve yurtdışında Hrant Dink cinayetiyle ilgili çeşitli gösterilerde bulunmuşlardır. Öte yandan ABD'de bu konuyla ilgili Temsilciler Meclisi'ne 29 Ocak 2007 ve 12 Şubat 2007, Amerikan Senatosu'na ise 1 Şubat 2007 tarihinde Dink'in öldürülmesini kınayan ve Türkiye'nin Ermenistan'la olan sınırının açılması talebinde bulunan karar tasarıları sunulmuş ve bu husus uluslararası bir boyut da kazanmıştır.

¹²⁶⁴ “Soykırımı Tanyan Tasarılar, ABD Kongresi ve Kuzey Dakota Eyalet Meclisi Gündeminde”, **AZG**, 10 Ocak 2007, s.94, “Türkiye Büyükelçisi ABD Kongresinin Ermeni Soykırımını Tanyacağundan Emin”, **AZG**, 10 Ocak 2007, s.94, “Ermeni Soykırımının Sürekli Gündemde Olmasını Ermeniler Mi Yoksa Türkler Mi Daha Çok Sağlıyor?”, **AZG**, 10 Ocak 2007, s.94-95, “Almanya, Tüm Soykırımların AB Ülkelerinde Cezalandırılmasını İstiyor”, **AZG**, 11 Ocak 2007, s.95-96, “Arjantin'de Ermeni Soykırımını Tanyan Yasa Yürürlüğe Girdi”, **AZG**, 12 Ocak 2007, s.96, “Arjantin Cumhurbaşkanı, Erdoğan'ın Mektubunu Dikkate Almadı”, **Panorama**, 12 Ocak 2007, s.96, “Ermeni Soykırımı Kurbanlarının 1253 Torunu Bir İla Bir Buçuk Ay İçinde Tazminat Alacak”, **Panorama**, 14 Ocak 2007, s.96-97, “Almanya'nın Komünistleri, Soykırım Gerçeğini Reddedenlerle Aynı Kefeye Konulmak İstemiyor”, **AZG**, 16 Ocak 2007, s.97, “Türk Milletvekilleri Ermeni-Türk Sınırının Açılmasından Yana”, **AZG**, 16 Ocak 2007, s.97-98, “Manoyan: Türkiye, Siyasi Amaçla Sınırın Açıldığını İlan Edebilir”, **AZG**, 16 Ocak 2007, s. 98-99, “Büyükelçilerin İşİ”, **Golos Armenii**, 16 Ocak 2007, s.99-100, “Hoagland İçin En İyi Yol Adaylıktan Çekilmek”, **Armenpress**, 18 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.100.

¹²⁶⁵ “Stallone: Türkler Soykırım Konusunu 85 Yıldır Boğdular”, **AZG**, 19 Ocak 2007, s.100-101, “Paris'te Ermeni Soykırımı Yasasına Destek Mahiyetinde Miting Düzenlendi”, **Armenpress**, 18 Ocak 2007, s.101, “Halaçoğlu: 1915 Yılında Ölen Ermenilerin Sayısı 8 Bin 500”, **AZG**, 22 Ocak 2007, s.101-102, “Henf”, **Golos Armenii**, 25 Ocak 2007, s.102, “Jeopolitik Tuzak”, **Golos Armenii**, 25 Ocak 2007, s.103, “Ermeni Kökenli Amerikalılar Hrant Dink'in Öldürülmesini Protesto Ettiler”, **Yerkir**, 26 Ocak 2007, s.104, “Milliyetçilik Değil Irkçılık”, **Golos Armenii**, 30 Ocak 2007, s.104-105, “Soykırımın Tanınmasına Karşı Yeni Türk Programı”, **AZG**, 31 Ocak 2007, s.105, “ABD, Geçmişin Derslerinin Asla Unutulmaması İçin Ayrı Bir Sorumluluk Taşıyor”, **Panarmenian**, 1 Şubat 2007, s.105-106, “Ermeni Soykırımını Tanyan Tasarı ABD Temsilciler Meclisinde”, **AZG**, 1 Şubat 2007, s.106, “Türkiye ABD İle İşbirliğini Kesme Tehdidinde Bulundu”, **AZG**, 2 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.106.

Ermenistan'ın her fırsatta Karabağ'ın statüsünü değiştirmek yönündeki çabalarının 2007 yılında da devam ettiği görülmektedir. Azerbaycan'ın Hocalı soykırımını uluslararası arenaya taşıma yönündeki çabalarının Karabağ'ı “hukuki olarak tanıma” anlamına geldiği iddia edilmektedir. Ermeni basınının ortaya attığı bir diğer iddia da Ermenilerin sadece soykırıma değil aynı zamanda bir de “kültürel soykırıma” maruz kaldıkları iddiasıdır. “...1915 yılında jön Türkler ülkedeki bütün Ermenileri kestikten ya da sınır dışı ettikten sonra, Ermeni kültürünün en kadim eserlerine kıydılar. Yıkımdan korunabilen eserler ise, sonraki yıllarda Kemalistlerce yok edilmeye devam etti. AB kapısını çalan “modern” Türkiye’de hala Ermeni kültürünün izleri silinmeye devam ediyor. Tarihi gerçek de buna paralel olarak çarpıtılıyor. Türkiye’de bulunan 953 Ermeni kilisesinden sadece 129’u korunabildi, ancak hemen hemen hepsinin durumu iç karartıcı...”¹²⁶⁶

Ermeni meselesiyle ilgili olarak Türkiye’de de büyük bir dönüşümün yaşandığı, ilk dönemlerde kullanılan “sözde soykırım” sözcüğünün yerine bu kez “1915 Olayları” ifadelerinin kullanıldığı bunun da Ermeni Sorunu açısından önemli bir değişim olduğu ifade edilmiştir.¹²⁶⁷ 2007 yılında da yine çeşitli ülke parlamentolarına soykırım iddialarını tanıma, soykırım anıtları dikme ve Türkiye

¹²⁶⁶ “Türkiye Genelkurmay Başkanı ABD Seyahatine Çıkıyor”, **AZG**, 12 Şubat 2007, s.105, “Kötülük ve Cezası”, **Golos Armenii**, 12 Şubat 2007, s.105-106, “Kaçırılan Şans”, **Golos Armenii**, 13 Şubat 2007, s.106-107, “175 Kongre Üyesi Tasarıyı Destekliyor”, **AZG**, 19 Şubat 2007, s.107, “Azerbaycan, Hocalı Trajedisini Soykırım Olarak Nitelemekle Dağlık Karabağ’ı Hukuki Olarak Tanımış Mı Oluyor”, **AZG**, 27 Şubat 2007, s.107-109, “Siyasi Amaçlar Peşinde Barbarlık”, **Golos Armenii**, 1 Mart 2007, s.109, “Katliamlar Arasında İki Yıl”, **Golos Armenii**, 5 Mart 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.109-110.

¹²⁶⁷ “Türkiye’nin Bir De Ahıska Türkleri Var”, **Golos Armenii**, 18 Temmuz 2007, s.58-59, “Soykırımın Reddedilmesi Türklerin Milli Kimliği Açısından Ele Alınmalı”, **Golos Armenii**, 23 Temmuz 2007, s.59-61, “Türkiye’de Ermeni Soykırımı, ‘Sözde Olmaktan Çıkıp ‘1915 Olayları’na Dönüştü”, **AZG**, 25 Temmuz 2007, s.61, “Soykırımı Kınamak Bizim Siyasi Borcumuzdur”, **Panorama**, 30 Temmuz 2007, s.61, “Kirakosyan: Ermenistan Sınırının Açılması Meselesi, Türkiye İçin Önemli” **Panorama**, 15 Ağustos 2007, s.62, “Türkiye, AB Uğruna Askeri Giderlerini Kısıtlayacak”, **Panorama**, 16 Ağustos 2007, s.62, “Ermeni Soykırımı, AB’nin Türkiye İle İlgili Raporunda Yer Almıyor”, **Asbarez**, 31 Ağustos 2007, s.63, “Fransız Sosyalist Lider Ermenistan’ı Ziyaret Etti, Soykırımın Tanınması Çağrısında Bulundu”, **Asbarez**, 7 Eylül 2007, s.63-64, “Ermenistan’daki Yahudiler ADL’ye Soykırım Tasarısını Destekleme Çağrısında Bulunuyorlar”, **Asbarez**, 11 Eylül 2007, s.64-65, “Siyasi Nezaketten Yoksun ‘Laik’ Türkiye”, **Golos Armenii**, 13 Eylül 2007, s.65-66, “Güney Kaliforniya Halkı Soykırım Kararlarına Verilen Desteği Onaylıyor”, **Asbarez**, 13 Eylül 2007, s.67, “ANCA: Türkiye’de Ermeni Karşıtlığı Artıyor”, **Asbarez**, 20 Eylül 2007, s.67-68, “İngiltere’de Soykırım Kurbanları İçin Anıt”, **AZG**, 21 Eylül 2007, s.68, “Türkiye, Ermeni-Türk İlişkilerinde Uzlaşma Adımı Atma Zorunluluğu Eşiğinde”, **AZG**, 26 Eylül 2007, s.68-69, “Türkiye’nin Lobicileri Ermeni Soykırımı Yasasını İptal Etmek İçin Eski ABD Dışişleri Bakanlarının Yardımını İstediler”, **Asbarez**, 27 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.69-70.

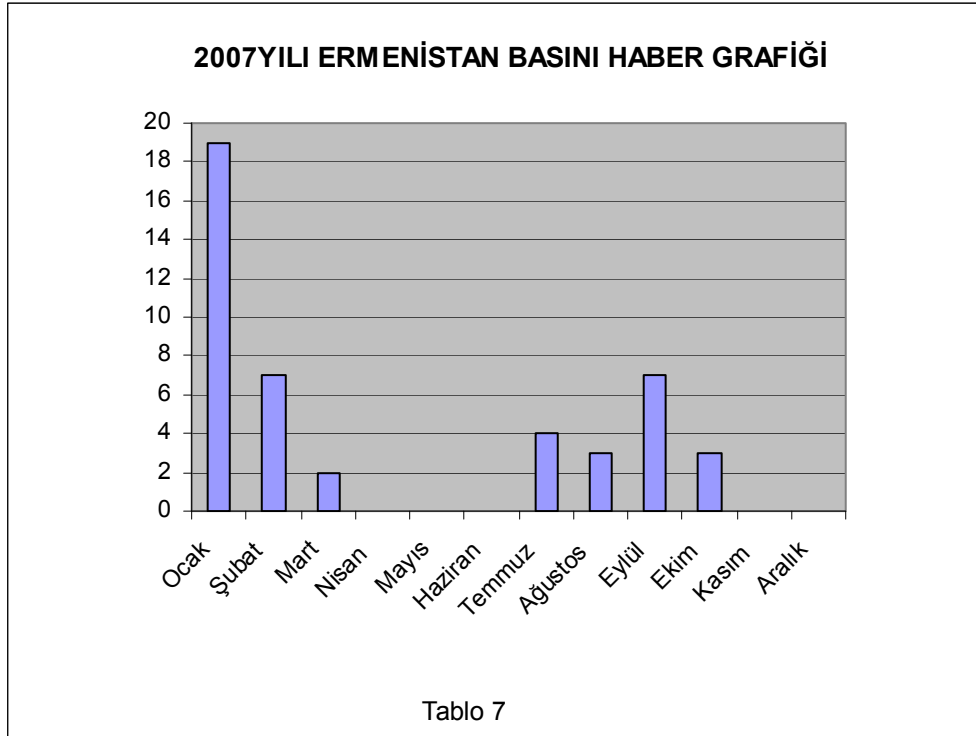
karşıtı faaliyetlerin devam ettiğini ancak bu dönemde tek farkın bu tür etkinliklerin sayısının arttığı ve Türkiye'ye yönelik kullanılan ifadelerde giderek daha sert bir tavrın sergilendiği görülmektedir.

BYEGM arşivinde Ermeni basınıyla ilgili son kayıt, 2007 yılının Ekim ayına aittir. Burada Türk Tarih Kurumu Başkanı Yusuf Halaçoğlu kastedilerek son derece ağır ithamlarda bulunduğu ve ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin soykırımı tanıma sözü verdiği haberleri konu edinilmiştir.¹²⁶⁸

BYEGM arşivinde Ermeni basınıyla ilgili olarak 1990 yılı öncesine ait pek fazla arşiv belgesi bulunmadığından kayıtlı dokümanlardan hareketle Ermeni basınında yer alan haberlere bakıldığında diğer ülke basınlarıyla paralel olarak 1990'lı yıllarda hızlı bir artıştan bahsetmek mümkündür. Bu artışın görülmesinde parlamento kararlarında olduğu üzere Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin gündeme gelmesi ve özellikle de Avrupa'da yaşayan Ermeni diasporasının bunu bir fırsat olarak değerlendirmesinin önemli bir katkısı olmuştur. Bu bağlamda 1990'lı yıllardan itibaren Ermeni basınında yer alan haberler içerik bakımından da bu konuya ağırlık vermiştir. Ermeni basınında bu söylemlere sık sık rastlanmakta ve bu yolla tabiri caizse Türkiye'nin "yola getirilebileceği" iddia edildiği, basına şöyle yansımaktadır: "...Ermeni soykırımının tanınması ve kınanmasıyla Ermenilerin vatanlarına dönüşüne yönelik politika, en azından, Ermeni nüfusunun yaşayacağı toprakları sağlamalı. Diplomasimizin amacı, Ermeni-Türk sorununda güçlü taraf rolünü oynamak üstünlüğünden Türkiye'yi mahrum etmek olmalı. Kaldı ki, Ermenistan tarafının Türkiye'ye baskı yapabileceği "aletler" yeteri kadar var. Türkiye tarafından uygulanan bloke etme politikanın, beklenen sonuçları getirmediğini belirtmek gerekiyor. Fakat, AB gemisinin dışında kalan Türkiye'nin, Ermenistan ile normal ilişkilere, bizim açık Türk sınırına ihtiyaç duyduğumuzdan daha fazla ihtiyaç duyacağı zaman da gelebilir. Eğer bugün Türkiye, Ermenistan ile

¹²⁶⁸ "Neden, Zavallı Ermenistan ve Ermenilerden Korkuyorsun?", **Golos Armenii**, 4 Ekim 2007, s.135, "New York'ta Oskanyan-Babacan Buluşması", **AZG**, 4 Ekim 2007, s.136, "Pelosi, Tasarının Temsilciler Meclisinde Ele Alınması Sözü Verdi", **Panorama**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, s.136.

sınırı kapalı tutuyor ve bu sorunu Karabağ meselesine bağlıyorsa, gelin, Ermeni halkının Vatanlarına dönmek gibi yasal hakkını bir kez olsun hatırlatalım...”¹²⁶⁹

2006 yılında ortaya çıkan gelişmelerle ilgili haberlerin yankıları 2007 yılının ilk üç ayında da giderek azalan bir biçimde etkisini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. 2007 yılı Nisan-Mayıs aylarında herhangi bir haber yer almazken Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim aylarında ise Hrant Dink suikastı ile yeniden bir hareketlenme yaşanmaya başlanmıştır.

Sonuçta, Ermeni basınında diğer ülkelerden farklı olarak Ermenistan'ın tezlerine destek veren ülkelere ve şahıslara yönelik sık sık teşekkür edildiği ve bu kişilerin ve tutumların yüceleştirildiği görülmektedir. Bu yönüyle Ermenistan basını, soykırımı kabul etmeyen ülkeleri protesto etmiş ve basını kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmeye çabalamıştır.

Ermeni basınında toprak talebi de önemli yer tutmaktadır. Nitekim Ermeni yazarlar sık sık, Ermeni taleplerinin sadece “soykırımın tanınması”ndan ibaret olmadığını “toprak ve tazminat” taleplerinin de olduğu dile getirmişlerdir. Ayrıca

¹²⁶⁹ “Karabağ Sorunu, Büyük Çözüm Paketinin Bir Parçasıdır”, **Golos Armenii**, 10 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.52-53.

Hrant Dink cinayeti, Elif Şafak davası gibi konular da yakından takip edilmiş ve bu davalar aracılığıyla Türkiye eleştirilmiştir.

Ermeni basınında, Ermeni dini temsilcilerinin 1915 Olayları'yla ilgili demeçlerinin de yer almış olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda Ermenistan'daki dini temsilciler ile Türkiye'deki dini temsilcilerin Ermeni sorununa bakış açılarında bazı farklılıkların olduğu saptanmıştır. Örneğin Karekin II 1915 olayları için doğrudan "soykırım" sözcüğünü kullanırken Mesrob Mutafyan'ın farklı bir tutum sergilediği görülür.

Ermeni basınının bir diğer farkı da soykırımı kabul etmeyen ülkelere yönelik tutumunda görmek mümkündür. Nitekim İsrail, ABD, Bulgaristan, Danimarka, Avusturya gibi ülkelerin soykırımı kabul etmemelerinin sert bir dille eleştirilmesi de Ermeni basınında yer alan farklı bir bakış açısı olmuştur.

Ermeni basınıyla diğer ülke basınının da yer alan haberler arasında bazı benzerliklerden de bahsetmek mümkündür. Örneğin: Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmeden AB üyesi olamayacağı, Türkiye'nin demokratikleşebilmesi için soykırım iddialarını kabul etmesi gerektiği, Türkiye ifade özgürlüğü olmadı vb. konularda bir paralellikten bahsedilebilir.

Türkiye'de Ermenilerden başka bazı diğer etnik grupların hatta tüm etnik grupların Ermeniler gibi soykırımı maruz kaldıkları bu nedenle sadece Ermenilerin değil Asuri, Keldani, Kürt, Rum vb. tüm grupların soykırımı maruz kaldığı dile getirilmiştir. Bu yönüyle Türkiye'nin sadece Ermenilere değil tüm etnik gruplara benzer muamelede bulunduğu ve Hitler'in de Yahudilere yönelik uygulamalarının temelinde aslında Türklerden ilham aldığı bile iddia edilmektedir. Bunun yanı sıra bir de Yahudilere Holokost dolayısıyla sağlanan ayrıcalıklar gibi kendilerinin de soykırım iddiaları aracılığıyla bir prestij elde etme umudunu da görmek mümkündür.

Ermenilerin Azerbaycan ile Türkiye'ye yönelik suçlamalarda bulunması ve her iki ülkenin kendilerine yönelik cephe aldığı iddiaları dikkat çekicidir. Nitekim

Türkler ve Azerilerin “Ermenilerin hem hayatına hem de kültürel varlıklarına kastettiği” sıkça dillendirilmiş ve bu nedenle her iki ülke de sert ifadelerle suçlanmıştır.

VI. BÖLÜM: KARARLARIN ALINDIĞI DÖNEMDE İLGİLİ DİĞER BASIN

VI.1. İran Basını

BYEGM arşivinde İran basını çerçevesinde 18 basın yayın organı incelenmiştir. Bunlar; *İrna*, *Tahran Radyosu*, *Hemşehri*, *İran Daily*, *Cumhuri İslami*, *İran News*, *Tahran Times*, *Entekhab*, *Hayat-e No*, *Kayhan*, *İsna*, *Baztab*, *Şark*, *Hayat-ı No Economic*, *Ettelaat*, *Mehr*, *Aftab-e Yazd*, *Maztab* ve *Javan'dır*. İran basınından 95 haber incelenmiştir. Bunlardan *Aftab Yazd* adlı gazete İran merkezli olup günlük olarak Farsça yayın yapmaktadır.¹²⁷⁰ Cumhuri İslami ise *IRIB* olarak da bilinen İran İslam Cumhuriyeti resmi yayını olup¹²⁷¹ 24 dilde yayını bulunmaktadır.

Kısa adı IRNA olan ajansın resmi adı *İran İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı'dır*. *IRNA*, 1934 yılında İran Dışişleri Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Ajans haberleri arasında başta ülkenin iç ve dış politika, ekonomi ve spor alanları olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde güncel gelişmelere dair haberler yer almaktadır.¹²⁷² 1997 yılında yayın hayatına başlayan *Tahran Radyosu* ise ülkenin tarafsız yayın yapan, herhangi dini ve siyasi bağlantısı olmayan bir yayıncıdır. *Tahran Radyosu'nun* Farsça ve İngilizce yayını da bulunmaktadır.¹²⁷³

Bu bölümde İran basını kapsamında, online yayın yapan bazı yayıncı kaynaklarından da yararlanılmıştır. Bunlar arasında Tahran merkezli yayın yapan *Hamshahri*¹²⁷⁴ sitesinde ekonomi, politika, kültür sanat gibi konularla ilgili yedi gün

¹²⁷⁰ Aftab Yazd Gazetesi Resmi Web Sitesi: <http://www.aftab-yazd.com>, G.T.09.10.2010.

¹²⁷¹ İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRIB) Resmi Web Sitesi: <http://www.ibrb.ir>, G.T.05.10.2010.

¹²⁷² İran İslam Cumhuriyeti Resmi Haber Ajansı web sitesi: <http://www.irna.ir>, G.T.12.09.2010.

¹²⁷³ Radyo تهران در سال 1997 آغاز به کار کرد. طی این مدت این رادیو کوشیده است بطور فعال با ارائه برنامه هائی فرهنگی سیاسی اجتماعی. ادبی ارتباطی افزاینده با شنوندگان خود داشته باشد.

¹²⁷⁴ همشهری آنلاین شهر دیجیتال شماسست. قرار است همشهری آنلاین شهری همیشه بیدار باشد و خدمات لازم را برای یک زندگی شهری در عرصه های خبر رسانی، اطلاع رسانی، آموزش و سرگرمی دنبال کند. این شهر دیجیتال چندین بخش فعال دارد:

درباره ما، انتشارات، نقشه سایت، جستجو، ایران، جهان، اقتصاد، بورس، شهر، شهر مجازی، بزرگراه سایبر، ارتباطات، دانش، موسیقی، سینما و تلویزیون، ورزش، سلامت، آموزش، هنر، مهارت های زندگی، دیدگاه، اندیشه، قرآن کریم، سفر، کتاب، محیط زیست، پیشخوان، اجتماع، مسکن، پلیس، حادثه، شهردار، شورای شهر، حمل و نقل، مترو، فرهنگ و تاریخ، زنان، کودک، عکس، تغذیه و آب و هوا. این بخش ها در قالب 24 در 7 کار می کنند. این اصطلاح امروز در جهان سایبر یک عبارت رایج است: به روز شدن 24 ساعته در 7 روز هفته

yirmidört saat yayın yapmaktadır.¹²⁷⁵ Bir diğer İran gazetesi, İngilizce olarak yayımlanan *Tehran Times*'dir. İran'ın ilk günlük İngilizce yayın yapan gazetesi olan *Tehran Times*, İran İslam Devrimi'nin ardından 1979'da İran merkezli olarak yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin resmi web sitesinde gazeteyi kuruluş amaçları arasında "devrim ideolojisinin uluslararası kamuoyuna tanıtılması için" gazetenin kurulduğu ifade edilmiştir. Ayatollah Seyyed Mohammad Beheshti önderliğinde devrimle eşzamanlı olarak kurulan gazete, Behesti tarafından "bu yayın hükümetin bir gazetesi değil, İslam Devriminin yükselen sesi ve dünyada baskı altındaki insanların sesi" olarak ifade edilmektedir.¹²⁷⁶

İran basını kapsamında incelenecek olan bir diğer kaynak da *Mehr Haber Ajansı*'dir. Kısa adı MNA olan *Mehr*, 2003 yılında Tahran'da kurulmuştur. Ajansın amacı öncelikle halkın İran ve İslam dünyası hakkında bilgilenebilmesi amacını gütmektedir. *Mehr*, Farsça, İngilizce, Arapça, Türkçe ve Almanca dillerinde yayın yapmaktadır. Ajans, Parviz Esmaili tarafından yönetilmektedir.¹²⁷⁷ BYEGM arşivindeki, kısa adı ISNA olan İran Öğrencileri Haber Ajansı ise adından da anlaşıldığı üzere, İranlı öğrenciler tarafından kurulmuş bir yayın organıdır.¹²⁷⁸

Pars Times olarak da bilinen *İran News* ise, tamamen bağımsız bir web sitesidir. Daha ziyade bilimsel araştırmalar ve yatırımlarla ilgili haberlerin yer aldığı bu sitede hemen hemen her konuyla ilgili detaylı bilgi bulmak mümkündür. Ancak yine de sitede genel olarak Ortadoğu ve İran'la ilgili bilgilerin karşılaştırılması amaçlandığını söylemek mümkündür.¹²⁷⁹ *Ettela'at*, İran dışında yayınlanan günlük bir gazetedir.¹²⁸⁰ Ayrıca, BYEGM arşivinde Farsça yayın yapan ve günlük olarak

¹²⁷⁵ <http://www.hamshahri.org>, G.T.15.10.2010.

¹²⁷⁶ Tehran Times Resmi Web Sitesi: <http://www.tehrantimes.com>, G.T.12.15.2010.

¹²⁷⁷ "مهر" حاصل کوشش کسانی و برآیند دیدگاهی است که نیک می داند، تا "جان" دگر نشود "جهان" دیگر نخواهد شد. پس متواضعانه و امدادطلبانه از حضرت دوست عزم کرده اند تا تمامی شؤون حیات اسلامی، انسانی و اجتماعی را در پرتو "فرهنگ" که جان جان است، و "مهر" که ترجمان "رحمه للعالمین" است، معنا نمایند. اهالی "مهر" در این راه به یاری کسانی می اندیشند که سر در خدمت به خلق دارند و دل در اندیشه رضایت یار

<http://mehrnews.com/fa> , <http://mehrnews.com>, G.T.10.09.2010.

¹²⁷⁸ Iranian Students' News Agency (ISNA) Resmi Web Sitesi: <http://isna.ir/ISNA>, G.T.15.10.2010.

¹²⁷⁹ İran News Resmi Web Sitesi: <http://www.parstimes.com>, G.T. 12.10.2010.

¹²⁸⁰ Ettelea'at Gazetesi Resmi Web Sitesi: <http://www.ettelaat.com>, G.T. 12.10.2010.

yayınlanan *Kayhan* gazetesi¹²⁸¹ ile Tahran merkezli *Javan* gazetesinden de yararlanılmıştır.¹²⁸²

Türkçe karşılığı yansıma olan *Baztab*, Tahran merkezli olarak yayın yapan reform karşıtı haber ve bilgi merkezli bir web sitesidir. 2007 yılından bu yana İngilizce yayını da bulunan sitede Ahmedinejad Hükümetinin politikalarının eleştirilerine de rastlamak mümkündür.¹²⁸³ *İran Daily*, günlük olarak çıkmaktadır. *İran Daily* gazetesi İngilizce ve Farsça olarak da yayın yapmaktadır.¹²⁸⁴ Hayateno adlı günlük gazete ise reformist olup, Tahran merkezli yayınlanmaktadır.¹²⁸⁵

İran basınında Ermeni meselesiyle ilgili haberlerin sıklığı ve konunun ortaya konuluş biçimi aktarılırken, BYEGM arşivinde 1989 yılı ve 1990 yılı kayıtlarında İran basınında da diğer ülke basınlarında olduğu gibi bu dönemin takip edilmediği ve İran basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir. 1990-2000 yılları arasında, BYEGM arşivinde sadece İran basını değil tezin konusu çerçevesinde incelenen diğer ülke basınlarıyla ilgili de herhangi bir kaydın tutulmadığı daha öncede belirtilmişti. Dolayısıyla 1980-2000 yılları arasında çok büyük bir tarihi boşluk olsa da, bu dönemle ilgili olarak konunun nasıl ele alındığı hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

2000 yılında İran basınında konuyla ilgili ilk haberde Ermenistan basınında yer alan bir haberin kullanıldığı ve “*Türkiye’nin Ermeni katliamını kınamaktan kaçındığı*”nın konu edinildiği görülmektedir. Bir sonraki haberde, ABD Temsilciler Meclisi’nde görüşülen tasarinın Türkiye’de yarattığı rahatsızlık ve tasarinın iki ülke ilişkilerinde yaratacağı sorunlar hakkında Türkiye’nin yaptığı açıklamalara yer verilmiştir.¹²⁸⁶ İran basınında genel bir ABD düşmanlığı söz konusu olduğundan

¹²⁸¹ <http://www.kayhannews.ir>, G.T.12.10.2010.

¹²⁸² Javan Gazetesi Resmi Web Sitesi: <http://www.javannewspaper.com>, G.T.11.10.2010.

¹²⁸³ <http://www.baztab.eu/>

¹²⁸⁴ *İran Daily* Resmi Web Sitesi: <http://www.iran-daily.com>, G.T.11.10.2010.

¹²⁸⁵ Hayateno Gazetesi Resmi Web Sitesi: <http://www.hayateno.org>, G.T.12.10.2010.

¹²⁸⁶ “*Ermenistan, Türkiye’nin Ermeni Katliamını Kınamaktan Kaçındığını Belirtti*”, **İrna**, 19 Eylül 2000, s.31, “*Türkiye, ABD Temsilciler Meclisi’nde Ermeni Soykırım Tasarısına İtiraz Etti*”, **İrna**, 22 Eylül 2000, s.31, “*Türkiye, Ermeni Soykırım Tasarısının Temsilciler Meclisi’nde Onaylanması Halinde Türk-Amerikan İlişkilerinin Zedeleneceği Uyarısında Bulundu*”, **Tahran Radyosu**, 23 Eylül 2000, s.32, “*Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Ankara’da Şok Etkisi Yarattı. Nüzhet Kandemir: Türkiye*

ABD’de tasarının gündeme gelmesiyle birlikte İran kamuoyunda “kendilerinin ABD konusunda haklı oldukları” yönünde bir hava estirmeye çalışılmıştır. Tasarıdan hareketle ABD’nin bugüne kadar kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye ile işbirliği yaptığını ve ABD’nin günümüzde ülkesinde Ermenilerin görüşlerine stratejik müttefik dediği Türkiye’den daha fazla önem verdiği şeklinde yorumlamak mümkündür.

ABD Temsilciler Meclisi’nin görüşmekte olduğu tasarının geçmesi halinde Türkiye’nin ABD’ye yönelik uygulayacağı yaptırımların geniş yer tuttuğu İran basınında aslında tüm bu gelişmelerin Ermenistan ya da Ermenilere olan sempaticiden değil Batı’nın ilerleyen zamanlarda bu tür kozları kullanarak bölgedeki çıkarlarını uygulama için uygun zemin oluşturmaya çalıştığı şeklinde yorumlanmaktadır.¹²⁸⁷ Aslında sadece ABD için değil genel olarak Batılı devletlerin neredeyse tamamı için İran basınında bir “Batı karşıtlığı” olduğundan ABD’de ve diğer ülkelerde bu tür kararların gündeme gelmesi karşısında Türkiye’nin söz konusu ülke ile ilişkilerinin bozulacağı ve belki de İran’la daha fazla yakınlaşacağı düşüncesiyle bir memnuniyetin de oluştuğu söylenebilir.

İran basınında farklı olarak değerlendirebileceğimiz hususlar arasında bir diğer konuda ABD ve benzeri ülkelerde Türkiye aleyhinde herhangi bir kararın alınması karşısında Türkiye’nin itirazlarının yanı sıra konuyla ilgili Ermenistan kamuoyunun memnuniyeti ve açıklamalarına da geniş yer veriliyor olunmasıdır.¹²⁸⁸

Etkisiz Kaldı”, **Tahran Radyosu**, 25 Eylül 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32.

¹²⁸⁷ “Türkiye’nin ABD Lobileri Üzerindeki Etkisizliği”, **Tahran Radyosu**, 26 Eylül 2000, s.45, “MHP Genel Başkan Yardımcısı Yahnici: Bu Tasarı Kabul Edilirse, Bütün Dünya Amerikalıların Kızılderililere Yaptığı Soykırımı Konuşur”, **Tahran Radyosu**, 27 Eylül 2000, s.45, “Sözde soykırım Tasarı...Fazilet Partisi Milletvekili Oya Akgönenç: Bu Tasarıya Rum ve Yahudi Lobileri De Destek Veriyor”, **Tahran Radyosu**, 27 Eylül 2000,s.45-46, “Türk Yetkililerinin, Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı Kabl Edildiği Takdirde, Amerikan Şirketlerinin Türkiye’ye Silah Satışının Tehlikeye Girebileceği Uyarısında Bulunduğu İleri Sürüldü”, **Tahran Radyosu**, 28 Eylül 2000, s.46, “Sözde Ermeni Soykırımına İlişkin Tasarı Ve Türk-Amerikan İlişkileri”, **Tahran Radyosu**, 2 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.46.

¹²⁸⁸ “Amerikan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi, Ermeni Soykırımını Resmen Tanıdı”, **İrna**, 4 Ekim 2000, s.69, “Ermeni Soykırımı Tasarısının Onaylanmasına Türkiye’nin İtirazı”, **Hemşehri**, 5 Ekim 2000, s.69, “Türkiye, Ermeni Soykırım Tasarısı İle İlgili Olarak ABD’ye Sert Tepki Gösterdi”, **İran Daily**, 5 Ekim 2000, s.70, “TBMM’den Washington’a Uyarı”, **Tahran Radyosu**, 6 Ekim 2000, s.70, “Ermenistan Dışişleri Bakanının Açıklaması”, **Tahran Radyosu**, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70.

İran basınında Ermeni meselesi diğer ülkelerden tamamen farklı yorumlanmıştır. Örneğin: İran basınında bu tür kararlar aracılığıyla uluslararası kamuoyunda iddia edildiği gibi Türkiye'nin geçmişiyile yüzleşmesi halinde 1915 olaylarında sorumlu tutulmayacağı fikri gerçekçi olarak değerlendirilmemekte, aksine Türkiye'nin Osmanlı yönetiminin mirasını devraldığı için bu sorunu kabul etmesi halinde hem özür, hem tazminat hem de toprak vermek zorunda kalacağı iddia edilmektedir.¹²⁸⁹ Dolayısıyla İran basınında ABD, Fransa ve İngiltere gibi Batılı devletlerin bu kararları gündeme getirme amaçlarının sadece bugünkü Türkiye'deki çıkarları değil geçmişteki ve gelecekteki çıkarlarını da kapsadığı için son derece büyük önem arz ettiği, bu yüzden Batılı ülkelerde bu konuda bir fikir birliği olduğu iddia edilmektedir.

İran basınında ayrıca Türkiye'nin Irak ile ilişkileri geliştirme yönünde attığı adımlarında aslında rahatsızlıkla karşılandığı iddia edilmektedir.¹²⁹⁰ İran basınında özellikle Türk kamuoyunda Ermeni tasarısının İsrail bağlantısına işaret eden haberlere ve İsrail düşmanlığı üzerinde duran bazı partilerin beyanatlarına da sıkça rastlanmaktadır. Aslında bu tutum biraz da bir ülkenin meseleye nasıl değil nereden bakıldığını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Nitekim İran kamuoyundaki mevcut Yahudi düşmanlığı, bu ülke basınında da kendini net bir biçimde ortaya koymuştur.

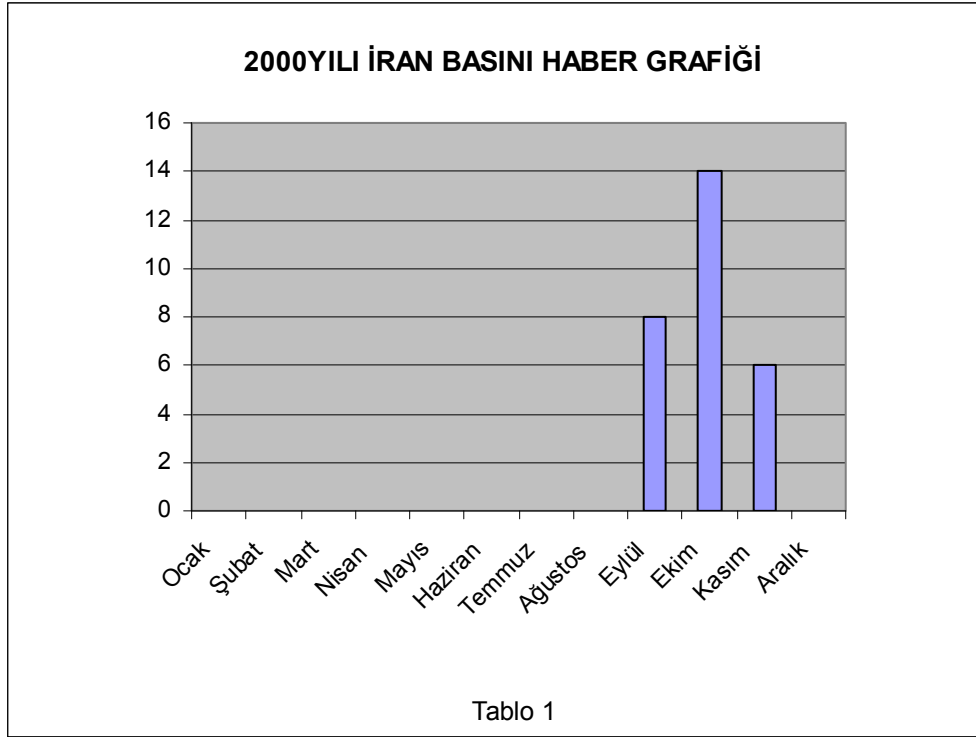
ABD ve Fransa'da Türkiye aleyhinde alınan kararlar karşısında zaman zaman İran basını da Türk yönetimini eleştirmiştir. Örneğin: Fransa'da görüşülen kararlar ilgili olarak İran basınında bu tür kararların dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in bölge ülkeleri ve özellikle de İslam ülkeleri ile ilişkileri asgariye indiren bir politika

¹²⁸⁹ "Ermeni Soykırımı Tasarısının ABD Kongresi'nde Gündeme Getirilmesi ve Bundan Doğacak Sonuçlar", **Cumhuri İslami**, 6 Ekim 2000, s.71-72, "Ermeni Soykırım Tasarısının Onaylanması, Ankara-Washington İlişkilerini Gerginleştiriyor", **İrna**, 7 Ekim 2000, s.72-73, "Washington, İncirlik Üssü'nün Kullanımı Konusunda Türkiye'nin Yeni Bir Karar Almadığını Açıkladı", **İrna**, 7 Ekim 2000, s.73-74, "ABD, İncirlik Üssü'nün Kullanımıyla İlgili Herhangi Bir Kısıtlama Belirtisi Bulunmadığını Açıkladı", **Tahran Radyosu**, 9 Ekim 2000, s.74, "Ermeni Soykırımı, Türkiye'nin Yeni Baş Ağrısı", **Cumhuri İslam**, 9 Ekim 2000, s.74-75, "Fazilet Partisi, Türkiye-ABD İlişkilerinin Yeniden Gözden Geçirilmesini İstiyor", **Cumhuri İslam**, 10 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75.

¹²⁹⁰ "Türkiye'nin Irak'la İlişkilerini Geliştirme Siyaseti Batı tarafından Dikkatle İzleniyor", **Tahran Radyosu**, 10 Ekim 2000, s.75, "Prof. Mahir Kaynak: Ermeni Tasarısı İsrail'in Oyunu", **Tahran Radyosu**, 10 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75.

izlemesine bağlandığı görülmektedir.¹²⁹¹ Aslında bu haberde bir bakıma mevcut Türk yönetiminin İran’la ilişkilere yeterince önem vermediği gerekçesiyle eleştirildiği anlaşılmaktadır.

İran basınında Türkiye aleyhinde alınan kararlar karşısında Türkiye’nin rahatsızlığının yanı sıra Erivan’ın kararlardan dolayı duyduğu memnuniyete de yer verildiği daha önce belirtilmişti. Bu konuda İtalyan Parlamentosu’nun almış olduğu karar karşısında Ankara’nın tepkisiyle beraber Erivan’ın “*İtalya’nın kararının bölgede ilişkilerin sağlanması için ortam hazırlayacağı*” yönündeki açıklamasının da İran basınında yayınlandığı görülmektedir.¹²⁹²

İran basınında 2000 yılı haber grafiğine bakıldığında, özellikle Eylül ayından itibaren haberlerin sayısında bir artış olduğu, söz konusu artışın Ekim ayında oldukça

¹²⁹¹ “Sözde Ermeni Soykırımı Tasarısı Avrupa’ya Sıçradı”, **Tahran Radyosu**, 9 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.37.

¹²⁹² “Ermeni Soykırımı, Türkiye ile AB Arasında Yeni Bir Gerginlik Yarattı”, **Tahran Radyosu**, 17 Kasım 2000, s.40, “Avrupa Parlamentosu’nun Girişimine Karşı Türkiye Cumhurbaşkanı’nın Tepkisi”, **İrna**, 17 Kasım 2000, s.40, “Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdet Sezer Ermeni Katliamıyla İlgili Olarak AP’nin Yayınladığı Karar Bildirisinin, Türkiye Kamuoyunu Rencide Ettiğini Söyledi”, **Tahran Radyosu**, 18 Kasım 2000, s.40-41, “İtalyan Meclisinde Ermeni Soykırımının İncelenmesine Ankara’nın Tepkisi”, **İrna**, 21 Kasım 2000, s.41, “Erivan, İtalya Parlamentosu’nun Aldığı Kararın Bölgede İlişkilerin Sağlanması İçin Ortam Hazırlayacağını Belirtti”, **İrna**, 22 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41.

hızlı bir yükseliş gösterdiği Aralıkta ise Eylül ayının altına düştüğü görülmektedir. ABD ve Fransa'da görüşülen kararların yanı sıra İtalya'daki bir takım gelişmelerin de İran basınında bir hareketlenmeye neden olduğu anlaşılmaktadır.

İran'da kayda değer bir Ermeni nüfusu yaşamaktadır. Her yıl 24 Nisan anma etkinlikleri çerçevesinde başta Türk bayrağının yakılması olmak üzere, Tahran'daki Türk büyükelçiliğine yürüyüşlerin ve gösterilerin düzenlenmesi gibi eylemleri gerçekleştiren İran Ermenilerinin bu kez anma etkinlikleri çerçevesinde bir deklarasyon yayınladıkları ve bu deklarasyonun tam metnine İran basınında yer verildiği görülmektedir. Deklarasyonda özetle *“Ermenilerin sadece 1915'te değil daha önceki tarihlerde de Türkler tarafından katledildiği, büyük devletlerin bu katliama göz yumduğu, Hitlerin Türklerin gerçekleştirdiği katliamdan etkilendiği, Filistinlilerin de benzer şekilde günümüzde Siyonist rejim tarafından katledilmekte olduğu, bugün tüm dünyanın I.Dünya Savaşı sırasında yaşananları tanıma ve kınama konusunda Türkiye'ye baskı uygulaması halinde benzer felaketlerin tekrarlanmayacağı, Türkiye'nin komşu ülkelerin topraklarını işgal ettiği, Siyonist rejimle büyük işbirliği içinde olduğu ve Pantürkçü politikalar izlediği”* iddia edilmektedir.¹²⁹³

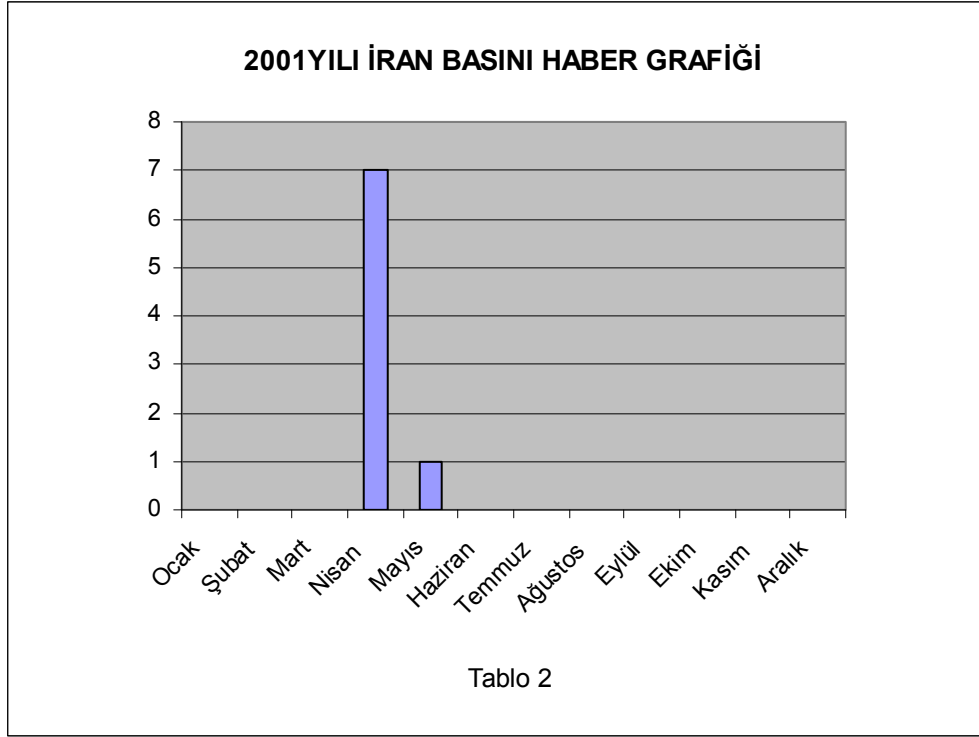
Tamamen Türk ve Türkiye düşmanlığıyla hazırlanmış bu metinde, biraz da İran'ın iç ve dış politik hassasiyetleri göz önünde bulundurulmuştur. Nitekim Türkiye'nin “Siyonist rejimle ilişkisi” sözcükleri ile Türk-İsrail ilişkilerine atıfta bulunulurken, “Masum Filistinlilerin katledilmesi” sözcükleri ile de ezilen halklara karşı hassasiyetlerinin olduğu, öte yandan “Türkiye'nin Pantürkçü politikalar izlediği” iddia edilerek de aslında Türkiye'nin hem Ermenistan hem de İran topraklarında gözü olduğu ima edilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle tamamen Türk düşmanlığı ve Türkiye karşıtlığıyla hazırlanan bu metnin İran'da yayınlanması aslında İran Ermenilerinin de diğer Batı ülkelerindeki diaspora Ermenilerinden hiç de farklı bir durumda olmadıkları hatta daha da radikal olduklarını söylemek mümkündür.

¹²⁹³ “Tanrının Adıyla... Türkiye Hükümeti'nin İşlediği Ermeni Soykırımının 86. Yıldönümüne İlişkin Deklarasyon”, **İran News**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53.

24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde İran Ermenilerinin gerçekleştirdiği bir eylem de Tahran Ermeni Piskoposluğu tarafından yapılmıştır. Yapılan resmi açıklamada deklarasyondaki hususların tekrarlandığı ve Türkiye'nin "*kaybettiği itibarını tekrar kazanmak istiyorsa Ermeni halkına karşı işlediği bu insanlık dışı suçu kabul etmesi gerektiği*" ifade edilmiştir.¹²⁹⁴ Tahran Ermeni Piskoposluğunun söz konusu açıklamasına Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliği'nin sessiz kalmadığı ve resmi bir açıklamada bulunduğu görülmektedir. Açıklamada özetle "*Ermenilerin milliyetçilik akımından etkilendikleri Ruslarla işbirliği yaptıkları, Büyük Ermenistan hayali ve Ermeni terör örgütlerinin faaliyetleri neticesinde birtakım sıkıntıların yaşandığına*" işaret edilmiştir.¹²⁹⁵ Söz konusu eylemler karşısında Türk Büyükelçiliği'nin yapmış olduğu bu açıklama anlamlı olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Nitekim "size bir saldırı olduğu zaman sizin kendinizi savunmanız" gibi bir politikanın izlenmesi yerine, olası bir saldırının önlenmesi veya sizin de karşı harekete geçmeniz gibi daha aktif bir politikanın izlenmesi daha verimli sonuçlar doğurabilir.

¹²⁹⁴ "*Basın Açıklaması... Ermeni Soykırımının 86. Yıldönümü*", **İran Daily**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.53-54.

¹²⁹⁵ "*Basın Açıklaması; Ermeni Tarihçiliğinin Sahtekarlığı*", **İran Daily**, 26 Nisan 2001, s.54, "*Ermenilerin Tahran'da Dağıttığı Sözde Soykırım Bildirisi*", 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.54-55.

2001 yılı haber grafiğinde, 24 Nisan etkinlikleriyle doğru orantılı olarak haberlerin sayısında Nisan ayında en üst düzeye çıkılırken, Mayıs ayında hızlı bir düşüş yaşanmıştır.

İran Ermenilerinin 24 Nisan bildirisinin İran'ın çeşitli basın yayın organlarında yayımlandığı ve İran basınının 1915 olayları için "katliam" kelimesini kullandıkları ve İran Parlamentosu'ndaki Ermeni milletvekillerinin Türkiye aleyhindeki beyanatlarına da yer verildiği görülmektedir. İran'daki Ermeni milletvekillerinin Türkiye'nin soykırımı kabul etmemesi ve Karabağ meselesine müdahil olmasından rahatsızlık duydukları da basın haberlerinden anlaşılmaktadır.¹²⁹⁶ Türkiye'nin Karabağ meselesine taraf olması ve sınırı kapatması sadece Ermenistan tarafından değil birçok Batılı devlet ile uluslararası kuruluş tarafından da gündeme getirilen bir husustur. Ancak bu tutumu eleştiren ülkelerin politikaları incelendiğinde kendi çıkarları söz konusuysen Türkiye'den beklenen "tarafsızlık politikasını" kendilerinin pek de uygulamadıkları görülmektedir.

¹²⁹⁶ "İranlı Ermeniler 1915 Katliamını Andı", **Tahran Times**, 26 Nisan 2001, s.55-56, "İran'daki Ermeniler 1915 Katliamını Andı", **İran News**, 26 Nisan 2001, s.56, "Ermeni Milletvekili, Türkiye'nin Ermeni Soykırımını İnkârına Esef Ediyor", **İran Daily**, 30 Nisan 2001, s.56, "Ermeni Milletvekilleri Karabağ Konusunda Türkiye'nin Arabuluculuğunu İstemiyor", **Tahran Radyosu**, 2 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.56.

2002 yılında da İran Ermenileri 24 Nisan'la ilgili bir bildiri hazırlamış ve bu bildiri de daha öncekiler gibi basında geniş yankı bulmuştur. Ancak bu yılki bildirin bir önceki yıla oranla daha da sert ifadeler içerdiğini söylemek mümkündür. Örneğin: bu yılki bildiri Türkiye ve İsrail devlerinin “terörist” ilan edildiği, Türkiye’de “Pantürkizm”, İsrail’de ise “Siyonist” ideolojinin hakim olduğu, Türkiye’deki dönemin hükümetinin “dünyaya hükmeden savaş koşullarının yanı sıra, çağımızın toplu iletişim araçlarının olmayışından yararlanarak insanlara karşı çağın en büyük cinayetlerini serbestçe gerçekleştirdiği”, Türkiye ve İsrail’in “Ortadoğu’daki en büyük güvensizlik ve gerginlik unsuru” olduğunu dile getirmişlerdir.¹²⁹⁷ İran Ermenilerinin yayınladıkları bildirimlerde Türkiye’ye yönelik suçlamalarda İsrail’i de dahil etmesini bir bakıma İran yönetiminin “takdirini kazanmak” için atılmış bir adım olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle İran Ermenilerinin bu yolla hem soykırımı kabul etmemiş olan İsrail’den intikam aldıkları hem de İran’ı memnun ederek bir taşla iki kuş vurdukları düşünülebilir.

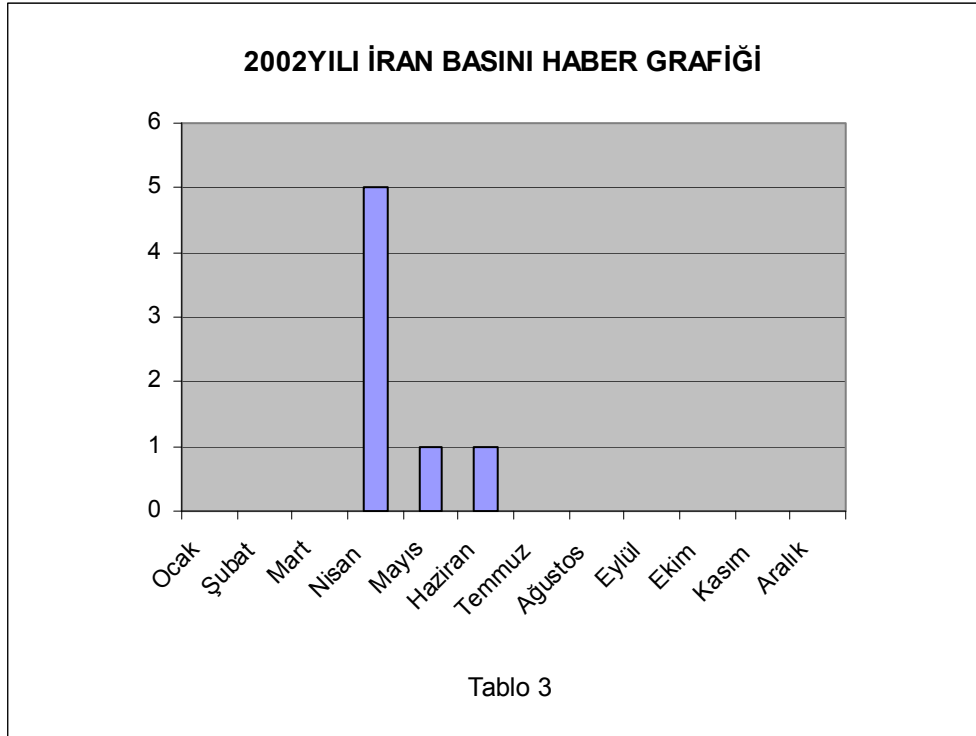
İran basınında yer alan haberlerin aslında diğer ülke basınlarına oranla daha sert bir üsluba sahip oldukları, bunun da İran Ermenilerinin diaspora Ermeniler arasında en radikal olma özelliğine bağlı olduğu söylenebilir. Nitekim 2002 yılında, 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde yayınlanan bir haberde “İsrail’in bugünkü politikalarının temelinde bile aslında Ermeni katliamının etkisi olduğu” iddia edilmiştir.¹²⁹⁸ İran Ermenilerinin İran’daki gösterilerinin bir sonraki durağının ise BM’nin Tahran Temsilciliği olduğu, burada da bir gösteri düzenleyerek “dünya ülkelerine soykırımı tanıma” çağrısında bulunulduğu görülmektedir.¹²⁹⁹

¹²⁹⁷ “Tahran’da Dağıtılan Bildiri”, 18 Nisan 2002, s.46-47, “Türkiye 24 Nisan Ermeni Katliamının Sorumlusudur”, **Entekhab**, 23 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.47-48.

¹²⁹⁸ “İsfahan Ermenileri 24 Nisan Kurbanları İçin Anma Töreni Düzenlediler”, **Hayat-e No**, 24 Nisan 2002, s.47, “Şaron’un Bugünkü Cinayetleri 87 Yıl Önceki Ermeni Katliamının Uzantısıdır”, **Kayhan**, 25 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.47-48.

¹²⁹⁹ “Ermeniler, BM’nin Tahran Temsilciliği Önünde Gösteri Düzenlediler”, **İrna**, 25 Nisan 2002, s.48, “Erivan ve Moskova’da Ermeni Katliamının Yıldönümünü Anma Gösterileri”, **İrna**, 25 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48-49.

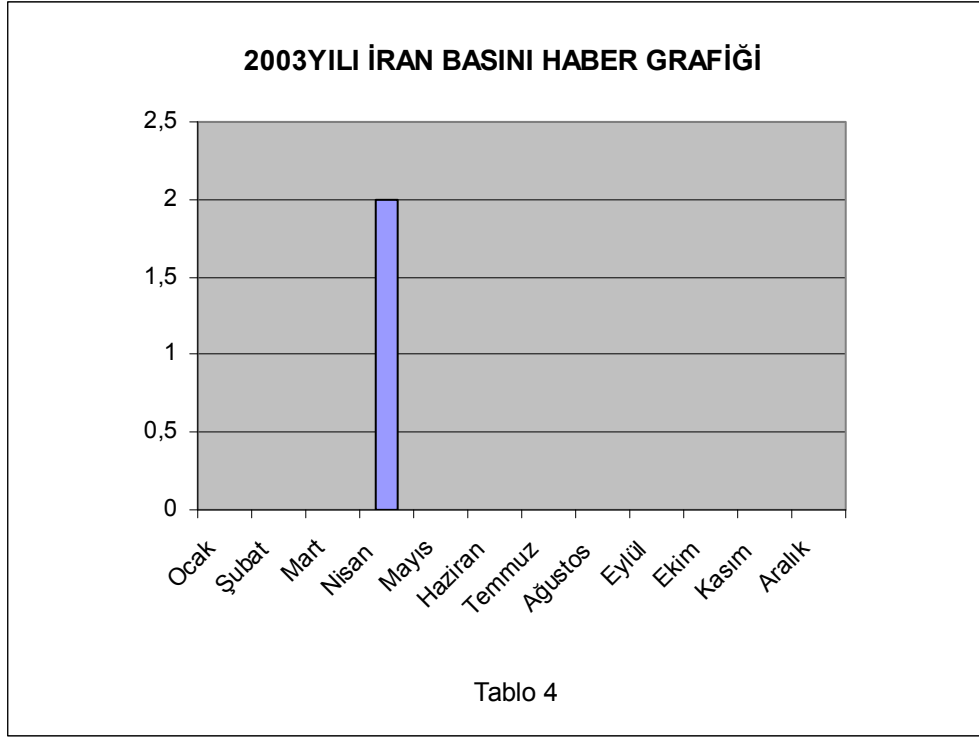
5 Mayıs -16 Haziran 2002 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İran basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁰⁰

İran basınında 2002 yılı da 2001 yılı ile benzer şekilde ve hatta biraz da artarak 24 Nisan'ın haber sayılarının artmasını doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. 2003 yılına gelindiğinde daha önceki yıllarla benzer şekilde ilk olarak 24 Nisan etkinlikleri nedeniyle İran Ermenilerinin yıldönümü etkinlikleri İran basınına yansımıştır.¹³⁰¹ Ermeni diasporasının buldukları ülkede bu tür etkinliklerinin yanı sıra bir de buldukları ülkeye kamuoyuna baskı uyguladıkları bilinmektedir. Bu anlamda İran Ermenilerinin gerek BM, gerekse Türkiye Büyükelçiliği önünde gerçekleştirdikleri eylemlerin yanı sıra bir de ülke basınına bu tür faaliyetlere daha fazla yer vermeleri çağrısında buldukları da görülmektedir.

¹³⁰⁰ 5 Mayıs -16 Haziran 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.1-40.

¹³⁰¹ "Tahran Ermenileri, 24 Nisan Katliamının Yıldönümü Dolayısıyla BM Bürosu Önünde Toplandılar", **İsna**, 24 Nisan 2003, s.26, "Tahran'da Ermeni Soykırımını Anma Töreni Düzenlendi" **İrna**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.26-27.

İran basınında 2003 yılında, 24 Nisan soykırım iddialarını anma etkinliklerinin sadece Nisan ayı ile sınırlı kalmış ve bu anlamda bir düşüş yaşanmıştır. 2004 yılında da, 2003 yılında olduğu gibi, BYEGM arşivinde hem İran basını hem de diğer ülke basınlarıyla ilgili herhangi bir kaydın bulunmadığı tespit edilmiştir. 2005 yılında ise bu kez Ermeni iddiaları nedeniyle Türkiye'nin zor durumda olduğu, AB'nin Türkiye'ye üyelik yolunda ciddi engeller ortaya koyduğu, Türkiye'nin ise bu engelleri aşmada oldukça zorlandığı iddia edilmektedir.¹³⁰²

2005 yılında genellikle İran basınıyla ilgili olarak yararlanılan kaynakların diğer ülke basınlarından farklı olarak daha ziyade radyo yayınları olduğu görülmektedir. 2005 yılının Mart ayında Tahran Radyosu'nda Türkiye'nin Ermenistan'la olan sınırlarını açma konusunda pek istekli olmadığını, sınırı Azerbaycan için kapattığını ifade ederken öte yandan Ermenistan'ın ise sorunun barışçıl yoldan çözümüne hazır olduklarını beyan ettiklerine yer vermiştir.¹³⁰³ Bu

¹³⁰² “*Türk Hükümeti Zor Günler Geçiriyor*”, **Tahran Radyosu**, 26 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.33-34.

¹³⁰³ “*Oramiral Özden Örnek: Türkiye İşgalci Ermenistan İle Olan Sınırlarını Açmayacak*”, **Tahran Radyosu**, 31 Mart 2005, s.43

haber bir bakıma İran'ın iki ülke yönetimine de eşit mesafede durmaya çalıştığını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

İran basınında doğrudan Ermeni iddialarıyla bağlantılı olmasa da Türkiye'ye yapılan bir resmi ziyaret sırasında Resul Caferiyan imzasıyla hazırlanan bir raporunda BYEGM arşivinde kayıt altına alınmıştır. Raporda 10-18 Mayıs 2005 tarihlerinde Türkiye'ye yapılan bir ziyaret sırasında başta TTK ve Dışişleri olmak üzere, Ankara Üniversitesi ile Konya Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyeleri, İran Büyükelçiliği, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü vb. kamu kuruluşlarına yapılan ziyaretler ve bu ziyaretlere dair izlenimlere geniş yer verildikten sonra, Türkiye'de Farsça'ya ve İran'a yeterince ilgili gösterilmediği öte yandan fikir üretiminin ise eskiye oranla daha önemli hale geldiği ifade edilmiştir.¹³⁰⁴

İran basınında önceki yıllarla benzer şekilde 2005 yılında da, 24 Nisan'da İran Ermenileri -diğer ülkelerde yaşayan Ermenilerle koordineli olarak- birtakım anma etkinlikleri gerçekleştirmişlerdir. Bu yılki anma etkinliklerinde bu kez Ermeni bir dini lider basın açıklaması yapmış ve "Ermeni soykırımını inkar etmenin bir milletin inkar edilmesi" anlamına geldiğini belirterek, Ermenilerin ellerinde zeytin dalı olduğunu ifade etmiştir. Aynı yıl anma etkinlikleri çerçevesinde dile getirilen bir diğer husus ise, soykırım konusunun artık İran Parlamentosu'nun da gündemine taşındığı ve 7.Meclis'in soykırımı kabul etmesini bekledikleri yönündeki beyanatlar olmuştur.¹³⁰⁵ Bu anlamda söz konusu haberin satır araları incelendiğinde, aslında diğer ülke kamuoyu ve parlamentolarında izlenen taktik İran Parlamentosu'nda da uygulanmaktadır. Nitekim gerek anma etkinliklerinde gerekse diğer girişimlerde İran'daki Ermenilerin propaganda faaliyetlerinin diğer ülkelere oranla daha aktif olduğu ve soykırım meselesinin İran Parlamentosu'ndaki Ermeni milletvekilleri aracılığıyla da rahatlıkla Meclis gündemine taşındığı görülür. Bu da bir bakıma,

¹³⁰⁴ "Kuzey Batı Komşumuzun Bilinmeyen Yüzü", **Baztab**, 7 Nisan 2005, , BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.16-19.

¹³⁰⁵ "Ermeni Katliamının 90. Yıldönümü, Bugün Tahran'ın Kutsal Serkis Kilisesi Önünde Anılacak", **Şark**, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 25 Nisan 2005, s.149-150. 12-19 Nisan 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İran basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 12-19 Nisan 2005, s.1-89.

gelecekteki birkaç yıl içinde İran'da da soykırım kararının gündeme alınmaya başlanacağını sinyali vermektedir.

Başbakan Erdoğan'ın Ermeni Sorunu'nun çözümü için sunduğu Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisiyle ilgili gelişmelere yer veren İran basını, Avrupa Konseyi'nin Başbakan Erdoğan'ın önerisine sıcak baktığı ve Cumhurbaşkanı Gül'ün ise Ermenistan'la sınırların açılması konusunda herhangi bir gelişmenin söz konusu olmadığı yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir.¹³⁰⁶ Türkiye'nin AB yolunda karşılaştığı ve karşılaşacağı engellere sık sık yer veren İran basınında bu kez AB ülkelerinde Türkiye'ye karşı güçlü bir muhalefetin olduğu ve Türkiye'yi AB'ye almak istemeyen kesimlerin Ermeni soykırımı konusunu bahane ettikleri de ileri sürülmüştür.¹³⁰⁷

İran basınında yakından takip edilen Ermenistan'ın son dönemlerde giderek Rusya'dan uzaklaşmakta olduğu ve ABD ile yakınlaştığına, bu çerçevede ABD'nin Ermenistan'a askeri alanda yapılan mali yardımların da bu yakınlaşmayla ilişkilendirilebileceğine işaret edilmiştir. Mayıs ayında değinilen bir diğer husus, Karabağ meselesi olmuştur. İran basınında "bölgede çözüme kavuşamamış en karmaşık sorunlardan biri" olarak tanımlanan Karabağ meselesinin yakın zamanda çözüme kavuşturulamayacağı ifade edilmiştir. Öte yandan komşu ülkelerin soruna bakışı hakkında da bilgi verilen haberde, İran'ın başından beri sorunun çözüme kavuşması ve başka ülkelerin soruna müdahil olmamalarından yana tutum sergilediğine değinilmiştir. Sonra Türkiye, Rusya ve ABD'nin yaklaşımının da değerlendirildiği haberde, özellikle ABD'nin bölgede ikili oynadığı iddia edilmiştir.¹³⁰⁸

¹³⁰⁶ "Erdoğan'ın Önerisine Avrupa Konseyi'nden Güçlü Destek", **Tahran Radyosu**, 28 Nisan 2005, s.77, "Gül, Ermenistan sınır Kapısının açılmasının Şimdiki Durumda Söz Konusu Olmadığını Söyledi", **Tahran Radyosu**, 30 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77-78.

¹³⁰⁷ "Schroder Türkiye'de... AB Ülkelerinde Türkiye'ye Karşı Muhalefet Devam Ediyor", **Tahran Radyosu**, 4 Mayıs 2005, s.23

¹³⁰⁸ "Türkiye-Ermenistan Sınırı Bu Yıl Sonuna Dek Açılabilir", **Tahran Radyosu**, 14 Mayıs 2005, s.22, "Ermenistan'daki AB Büyükelçisi, İki Ülke arasındaki Askeri İşbirliğinin Gelişeceğini Açıkladı", 17 Mayıs 2005, s.22, "Kafkas Kavgası", **Hayat-ı No Economic**, 17 Mayıs 2005, s.22-23-24, "Türkiye'de Türban İçin Yürüyüş", **Ettelaat**, 18 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.24-25.

24 Mayıs-21 Haziran 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İran basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁰⁹

2005'in yaz aylarına gelindiğinde, AB ülkelerinin Türkiye'ye yönelik baskı uyguladığının iddia edildiği İran basınında bu kez ABD'nin Türkiye'ye Ermenistan'la sınırları açması konusunda baskı uyguladığı, bu nedenle Türkiye-Ermenistan arasında birtakım görüşmelerin başladığı ve gizli olarak yürütüldüğüne yer verilmiştir.¹³¹⁰ İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek'in İsviçre'de gözaltına alınması hakkında İran basınında yer verilen haberde Perinçek'in yargılanmasıyla ilgili olarak Türkiye'de resmi makamların açıklamalarına yer verilmektedir.¹³¹¹ ABD'nin Türkiye üzerinde baskı kurduğu iddialarından farklı olarak İran basınında Ermenistan'ında ABD üzerinde Türkiye'ye soykırımı tanıması konusunda baskı uyguladığı ve bu konuda da oldukça başarılı olduğu iddialarına İran basınında rastlanmaktadır.¹³¹²

İran basınında Türkiye'nin Ermeni meselesinin çözümü konusunda ABD ve AB'nin baskısı neticesinde adım atmaya başladığı ve bu görüşmeleri de gizli yürüttüğü yolunda bir hava hakimdir. İran'ın söz konusu iddialarının kısmen gerçeklik payı olsa da Türkiye'nin Ermenistan'la son dönemlerde yakınlaşmaya başlamasında İran'ın düşündüğü şekilde sadece ABD ve AB'nin değil Türk dış politikasının da önemli bir katkısı vardır. Bu nedenle Türkiye'de dış politika alanında atılan her adımın ardında İran'ın iddia ettiği gibi Batılı devletlerin aranmasında, aslında biraz da İran'ın Batı'dan duyduğu rahatsızlıktan kaynaklandığını söylemek gerekir.

Ermeni meselesi konusunda Türkiye ile Ermenistan'ın sık sık karşı karşıya geldiği, Türkiye'nin halen çok yavaş da olsa ırkçılık ve Pantürkizm ile mücadele

¹³⁰⁹ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 24 Mayıs-21 Haziran 2005, s.1-84.

¹³¹⁰ "ABD, Ermenistan'a Uyguladığı Ambargoya Son Vermesi Konusunda Türkiye'ye baskı Yapmayı Amaçlıyor", **İsna**, 7 Temmuz 2005, s.32, "Ermenistan ve Türkiye Arasında Gizli Diplomasi", **İran**, 13 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.32.

¹³¹¹ "İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek, İsviçre'de Gözaltına Alındı", **Tahran Radyosu**, 25 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76.

¹³¹² "Ermenistan, ABD'nin Türkiye'ye Baskı Uygulamasını İstedii", **Hemşehri**, 24 Ağustos 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.61.

ettiği, Türkiye’de daha yeni yeni özellikle de aydın kesimin yurtseverlik ve milliyetçiliği ırkçılıktan ayırmaya çalıştığı şeklinde ilginç iddialar da yer almaktadır. Söz konusu haberde ayrıca halen Türkiye’deki okul duvarlarında “Ne Mutlu Türküm Diyene” sloganının yazılı olmasının da ilerlemenin önündeki önemli engellerden biri olduğunu ve Türkiye’nin yavaş yavaş “azınlıklar konusundaki inkârcı kabuğundan dışarı çıkmaya başladığı” ifadeleri kullanılarak Türkiye’nin yakın bir zamanda tarihi gerçekleri kabul edebileceğine işaret edilmiştir. İstanbul’da son derece çekişmeli bir sürecin ardından gerçekleştirilen “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri” başlıklı konferansın diğer ülke basınlarında olduğu gibi İran basınında da birtakım yansımaları olmuştur. Bu kapsamda basında bir yandan konferansın gerçekleştirilmiş olunmasının AB yolunda atılan önemli bir adım olduğunun altı çizilirken öte yandan AB’nin önümüzdeki dönemde soykırımı kabul ettirmek için yeni bahaneleri ortaya atacağına da işaret edilmiştir.¹³¹³

Diaspora Ermenilerinin buldukları ülkelerde Türkiye aleyhinde yürüttükleri kampanyaların yanı sıra soykırım iddialarını buldukları ülke yönetimi üzerinde de ciddi bir baskı aracı olarak kullandıkları görülmektedir. Bu anlamda özellikle ABD’deki Ermeni lobilerinin Parlatmentonun yanı sıra Başkan ve Başkan yardımcılara ve milletvekillerine birtakım mektuplar göndererek meseleyi gündemde tutma yolunu denedikleri ve hatta kendi fikirleri ile örtüşmeyen yönetimleri ise suçlamalara varan sert ifadelerle eleştirdikleri bilinmektedir. Bu konuda İran basınına yansıyan bir haber, bu duruma uygun bir örnek teşkil etmektedir. ABD’deki en güçlü Ermeni kuruluşlarından olan ANCA’nın ABD Dışişleri Bakanı Condoleeza Rice’a bir mektup gönderdiği ve ABD’nin bu konudaki politikasını “ahlaki, jeopolitik ve demokratik” açıdan yanlış bulduklarını dile getirdikleri görülmektedir. ANCA ayrıca ABD’nin bu tutumunun kendileri açısından “ahlaken iflas edilmiş” olarak yorumlandığını ve ABD’nin söz konusu politikalarının Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi önündeki en büyük engeli teşkil ettiği de ifade edilmiştir.¹³¹⁴

¹³¹³ “Erdoğan: İfade Özgürlüğünden Korkmamak Gerekir”, **İran**, 26 Eylül 2005, s.86-87, “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri Konferansının Yankıları”, **Tahran Radyosu**, 27 Eylül 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.87.

¹³¹⁴ “Ermeni Lobisinden Rice Mektup”, **Tahran Radyosu**, 12 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.63.

ABD halen soykırım iddialarını kabul etmeyen ülkeler arasında yer alsa da, birçok eyaletinde bu yönde kararlar alınmış olduğundan bu konuda ABD yönetimi ile kongre üyeleri arasında büyük bir çatışma yaşanmaktadır. Bu nedenle ABD'deki aktif Ermeni lobilerinin her yıl Kongre üyelerine yönelik baskısı sonucu Türkiye-ABD ilişkilerinde ciddi sıkıntılar yaşanmakta ve bu da İran basını gibi birçok ülke basınında geniş yankı bulmaktadır. Bu anlamda ABD'deki Ermeni lobilerinin soykırım konusunda ABD'de tam bir görüş ayrılığının olması dolayısıyla, ABD yönetimine ağır suçlamalarda bulunmuş olmalarının da İran basınında memnuniyetle karşılandığı söylenebilir.

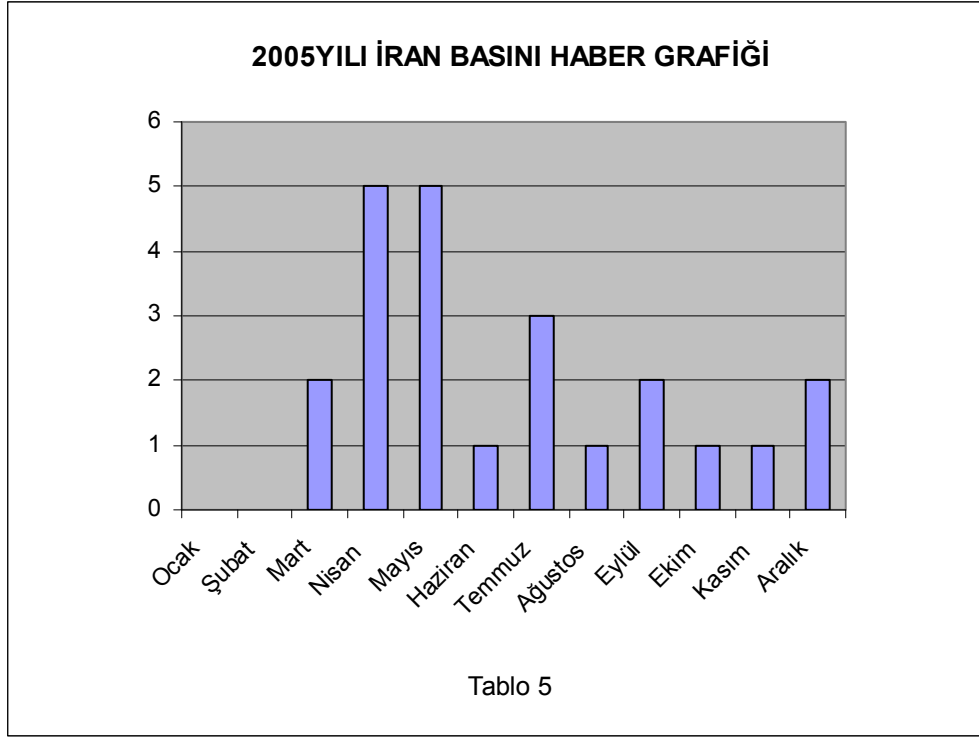
23 Kasım-25 Aralık 2005¹³¹⁵, 26 Aralık-3 Mart 2005¹³¹⁶, 4 –23 Mart 2006¹³¹⁷ ve 24 Mart-20 Nisan 2006¹³¹⁸ tarihleri arasında BYEGM arşivinde İran basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. Kısaca, İran basınında 2005 yılı Avrupa basını ile büyük oranda benzerlik gösteren bir sene olmuştur. Mart ayından başlayan hareketlilik tüm sene boyunca inişli çıkışlı bir seyir ortaya koymuştur. 2005 yılında Hrant Dink davası, Fransa ve ABD'de görüşülen kararlar konunun sene boyunca gündemde kalmasına neden olmuştur.

¹³¹⁵ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Kasım-25 Aralık 2005, s.1-55.

¹³¹⁶ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 26 Aralık-3 Mart 2005, s.1-69.

¹³¹⁷ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 4 –23 Mart 2006, s.1-60.

¹³¹⁸ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 24 Mart-20 Nisan 2006, s.1-39.

İran basınında 2006 yılına ait ilk haber, Ermenistan'ın İran Büyükelçisi Karen Nazarian'ın yaptığı açıklama olmuştur. İran-Ermenistan ilişkilerinin giderek geliştiği, özellikle de ticari alanda İran'la önümüzdeki dönemde bir takım yeni projelerin hazırlanmakta olduğuna işaret edilen bu haberde, İran-Ermenistan doğalgaz boru hattı ve soykırım konuları da ele alınmıştır. Büyükelçinin 1915 Olayları'nın yaşandığı sırada İran'ın Ermenilere gösterdiği ilgi, yardım, sığınma ve Ermenilerin yanında yer alması dolayısıyla İran'a minnettar olduklarını, Ortadoğu ve Avrupa devletlerinin tepki ve gayretlerinin sayesinde Ermeni ölümlerinin 1.5 milyonla sınırlı kaldığı aksi takdirde bu sayının daha da fazla olabileceğine dikkat çekmiştir. Ermeni diasporasının soykırımın uluslararası alanda tanınmasında büyük katkısı olduğuna vurgu yapan Nazarian, diasporanın bu konuda harcadığı çabanın son derece önemli olduğunu dile getirerek Karabağ meselesinin çözümü konusunda ilerleyen günlerde Karabağ halkının da söz sahibi olacağını ifade etmiştir. 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde Lübnan Ermenilerinin Türkiye aleyhinde düzenlemiş

olduğu gösterilere de yer veren İran basını, gösterilere başta parlamenterler olmak üzere birçok kesimden Ermeninin katıldığı ifade edilmiştir.¹³¹⁹

Lübnan Ermenilerinin 24 Nisan etkinliklerinin diğer ülkelerdeki Ermeni nüfusuna oranla daha fazla olaylı geçmesinde buradaki Ermenilerin diğer ülkelerdeki Ermenilere oranla daha fazla politize olmaları ile yorumlanabilir. Nitekim geçmişte birçok Ermeni terör örgütünün de burada kurulduğu gözönüne alındığında, bu tutumun nedenini anlamak daha da kolaylaşmaktadır.

İran basınında Fransa'nın soykırımın inkârını suç sayan tasarısının yankıları da görülmektedir. Bu konuda Türkiye'nin sadece Fransa'ya yönelik değil Kanada'ya yönelik de birtakım yaptırımları uygulamaya hazırlandığı, ilk olarak Kanada ve Fransa'dan büyükelçilerini geri çağırdığı, soykırım konusunun özellikle AB üyesi ülkeler tarafından kabul edilerek siyasi çıkar sağlanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.¹³²⁰ Bu ifadeden anlaşılacağı üzere İran basınında Ermeni iddialarıyla ilgili olarak aslında tam bir fikir birliği bulunmadığı görülmektedir. Nitekim daha önceki iddialar gözönünde bulundurulduğunda Türkiye'nin AB'ye üyelik konusundaki çabalarının boşuna olduğu ve AB üyesi ülkelerin bu konuyu bahane ederek Türkiye'yi AB'ye almayacağı iddia edilirken, bu kez AB üyesi ülkelerin soykırımı kabul ederek siyasi çıkar edinmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bazı köşe yazarlarının Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmesi gerektiği ve eninde sonunda Türkiye'nin bu iddiaları kabul etmek zorunda kalacağı yönündeki iddialarla birlikte henüz İran kamuoyunda bu konuda net bir tavrın ortaya konulmadığını söylemek mümkündür.

23 Mayıs-20 Temmuz 2006¹³²¹ tarihleri arasında BYEGM arşivinde İran basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.

¹³¹⁹ “Ermenistan Büyükelçisi: İran’la Ticaret Gelişiyor”, **İran News**, 24 Nisan 2006, s.66-67-68, “Lübnan’da Ermeni Yürüyüşü”, **Şark**, 25 Nisan 2006, s.68, “Türkiye, Ermeni Soykırımı ve Kanada İle İlişkilerin Askıya Alınması”, **İrna**, 26 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.69-70.

¹³²⁰ “Ankara’nın Ermeni Soykırımı İddiası Konusunda Paris’e Tepkisi”, **İrna**, 5 Mayıs 2006, s.75, “Türkiye’nin Kanada ve Fransa İle İlişkileri Gerginliklere Gebe”, **İrna**, 10 Mayıs 2006, s.75-76, “Erdoğan: Tasarının Kabul Edilmesi Halinde Fransa’ya Ticari Yaptırım Uygulanacak”, **Tahran Radyosu**, 16 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76-77.

¹³²¹ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Mayıs-20 Temmuz 2006, s.1-67.

İran basınında son yıllarda Türkiye'nin askeri modernizasyon konusuna giderek daha fazla ağırlık vermeye başladığı, bu politikanın ise başta insan hakları savunucuları ile milli ve etnik gruplar olmak üzere bazı kesimler tarafından rahatsızlıkla karşılandığı, söz konusu gruplar arasında Ermeni ve Yunan lobilerinin ise ilk sırada geldiği ifade edilmektedir. ABD ve İsrail'in bölgesel çıkarları çerçevesinde Türkiye'nin askeri modernizasyonuna büyük önem verdiği, Türkiye'nin mevcut güçlü ordusunun kurulmasında NATO'nun önemli bir katkısı olduğuna dikkat çekilen söz konusu haberde ayrıca uzun vadede Türkiye'nin Batı ile işbirliği çerçevesindeki ilişkilerinin kalıcılığına da işaret edilmiştir.

İran basınında Karabağ bölgesiyle ilgili gelişmelere de zaman zaman yer verildiği, bu anlamda 2006 yılının Eylül ayında bir grup Ermeninin Karabağ bölgesini Ağdam kentinin yakınlarındaki tarihi bir camiye saldırdıkları ve caminin Ermeni grup tarafından ele geçirilerek harap edildiği, bu konuda Azerbaycan yönetiminin Karabağ'daki Müslümanlara yeterince yardım etmediği gibi Ermenilerle barışmadan yana tavır sergilemesinden şikâyet edildiği görülmektedir.

Özellikle Ermenilerin Karabağ bölgesinde ele geçirdikleri birçok camiyi kiliseye dönüştürdükleri ve bunda Papa 16. Benedict'in İslam karşıtı açıklamalarının da büyük payı olduğuna değinilmiştir. Eylül ayında İran basınında üzerinde durulan son husus, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanıması konusunda hazırladığı raporun Türkiye'de neden olduğu sert eleştiriler olmuştur. Özellikle Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın Türkiye'nin AB'ye üyeliği için öne sürdüğü raporu sert bir dille eleştirerek reddettiğini, AB'nin ise Kıbrıs ve Ermeni meselelerini öne sürerek Türkiye'nin adaylık ihtimalinin giderek zayıfladığını dile getirdiği iddia edilmiştir.¹³²² Söz konusu haberdeki dikkat çekici bir diğer konu ise, AB'nin raporlar aracılığıyla sadece Ermeni ve Kıbrıs meselelerini değil uzun vadede

¹³²² “Türkiye'nin Yeni Dış Politikasının Temel Direği Askeri Modernizasyon”, **İsna**, 8 Ağustos 2006, s.181-182, “Türkiye Başbakanı Avrupa Parlamentosu'nun Ermeni Soykırımı Konusundaki Raporunu Reddetti”, **İrna**, 6 Eylül 2006, s.182-183, “Papa 16. Benedict'in Küstahça Açıklamalarının Ardından”, **Cumhuri İslam**, 26 Eylül 2006, s.183, “Türkiye Avrupa Parlamentosu'nun Son Şartlarını Reddetti”, **Mehr**, 29 Eylül 2006, s.183-184, “Abdullah Gül'ün Türkiye AB Üyeliği Yönündeki Kararlılığını Vurgulaması”, **Tahran Radyosu**, 28 Eylül 2006, s.184-185, “Türkiye Avrupa Parlamentosu'nun Son Şartlarına Karşı Çıktı”, **Cumhuri İslam**, 30 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.185.

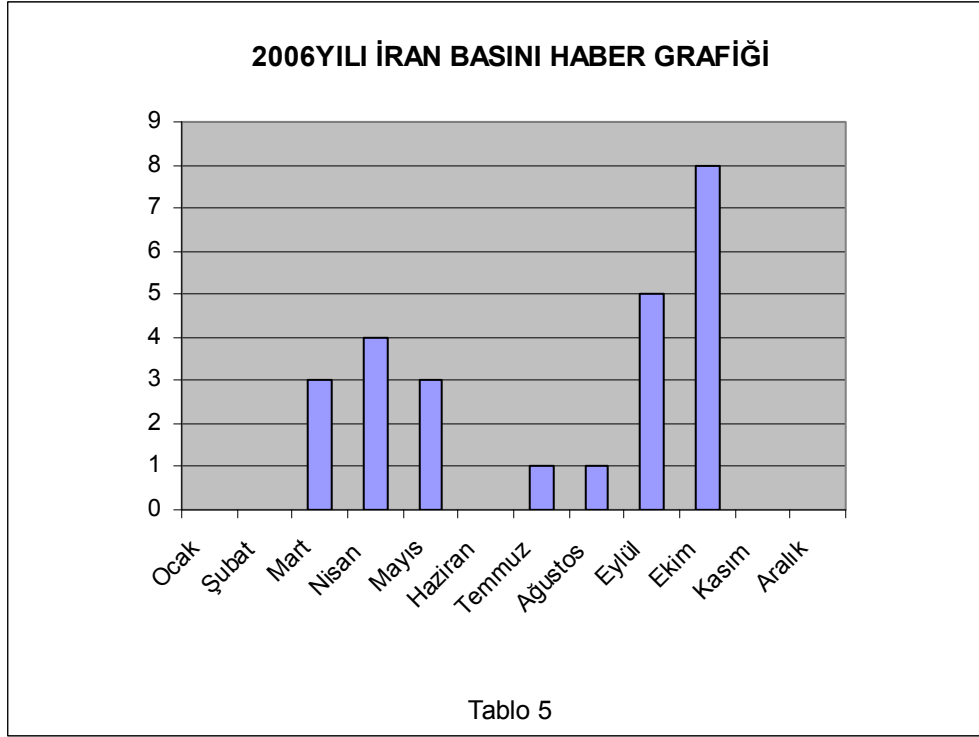
Kürtlere federal bir sistem çerçevesinde daha fazla hak verilmesi konusunda da birtakım girişimlerde bulunduğuna işaret edilmesi olmuştur.

İran basınında sık sık Türkiye'nin AB'ye kabul edilmeyeceği, bunun için AB'nin sürekli yeni mazeretler öne sürdüğü daha önce konu edilmişti. Ancak bu kez AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda yeni engeller ortaya çıkarmasının Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki heyecanının giderek azalmasına öte yandan ABD-İsrail-Türkiye üçlüsünün ise daha fazla yakınlaşmasına neden olduğu tezi ortaya atılmıştır.¹³²³ Türkiye'nin bu nedenle aslında müttefik seçme konusunda büyük bir kavşakta olduğu, bir yanda Müslüman komşu ülkeler ile Avrupa devletleri, diğer yandan ise stratejik müttefiki ABD arasında bir tercih yapmak konusunda zorlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca mevcut AK Parti Hükümeti'nin bu üçlü arasında bir denge politikası yürütmeye çalıştığı ancak AB'nin her geçen gün üyelik konusunda yeni engeller çıkarmasının Türkiye'yi ister istemez ABD ve İsrail'e yaklaştırdığı da dile getirilmiştir.

Ekim ayı, diğer ülke basınlarında olduğu gibi, İran basınında da Fransa'nın aldığı kararın değerlendirildiği bir ay olmuştur. Burada özellikle Fransa'nın söz konusu kararının iki ülke ilişkileri ile Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine olan etkileri ve kararın ifade özgürlüğüne darbe vurduğu konularına ağırlık verilmektedir.¹³²⁴

¹³²³ “Chirac’ın, Türkiye’nin AB Üyesi Olabilmesi İçin Yeni Şartı”, **Aftab-e Yazd**, 2 Ekim 2006, s.118, “AB’nin Türkiye’nin Üyeliğine İlişkin Yeni Engeller Yaratması ABD- Türkiye-İsrail Stratejik Eksenini Güçlendirir”, **Tahran Radyosu**, 8 Ekim 2006, s.118-119, “Sarkozy’nin Sözde Ermeni soykırımıyla İlgili Tasarının Geri Çekilmesi İçin Öne sürdüğü Şartlar”, **Tahran Radyosu**, 11 Ekim 2006, s.119-120, “Türkiye Başbakanı: Fransa’daki Siyasetçiler akıl Tutulması Girdabında”, **Tahran Radyosu**, 14 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.120.

¹³²⁴ “Fransa Parlamentosunda Onaylanan Türkiye Aleyhtarı Yasa Tasarısı Tepki Topluyor”, **Tahran Radyosu**, 16 Ekim 2006, s.77, “Chirac-erdogan Telefon Görüşmesi”, **Tahran Radyosu**, 17 Ekim 2006, s.77-78, “Ermeni Katliamı konusundaki Fransız Meclisinin Tasarısına Bakış(1)”, **İrna**, 19 Ekim 2006, s.78, “Ermeni Katliamı konusundaki Fransız Meclisinin Tasarısına Bakış(2)”, **İrna**, 20 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.79.

2006 yılı ise 2005 yılı ile benzer şekilde tüm dünya kamuoyunu ilgilendiren gelişmelerin yaşandığı bir tarih olması nedeniyle İran basınında da hareketli bir yıl olmuştur. Nisan ayının ardından göreceli bir durgunluk yaşanmışsa da, Eylül-Ekim aylarında haber sayıları zirveye ulaşmıştır.

İran basınında 2007 yılının ilk haberi, Cumhurbaşkanı Gül'ün Ermenistan ile ilişkilerin kurulması önünde herhangi bir engelin olmadığı yönündeki açıklamaları olmuştur. Ayrıca Türk Dışişleri Bakanlığı'nın "Yahudi Soykırımı Kurbanlarını Anma Günü" nedeniyle yayınladığı mesajın da İran basını tarafından manidar olarak değerlendirildiği ve Türkiye'nin ABD'de Ermeni iddialarına karşın "tutunduğu tek dal"ın Yahudi lobisi olduğu, bu nedenle Yahudilerin desteğine ihtiyaç duyulduğuna değinilmiştir.¹³²⁵

¹³²⁵ "Türkiye, Ermenistan İle Siyasi İlişkiler Kurmaya Hazır", **İrna**, 25 Ocak 2007, s.121, "Türkiye, Ermenistan İle Siyasi İlişkiler Kurmaya Hazır", **Tahran Radyosu**, 26 Ocak 2007, s.121-122, "Türkiye'den Yahudi Lobisine Özel Mesaj", **Tahran Radyosu**, 29 Ocak 2007, s.122, "Türkiye Dışişleri Bakanının Washington Ziyareti", **Tahran Radyosu**, 5 Şubat 2007, s.123, "Türkiye, ABD İle İlişkilerinin Gerginleşeceği Uyarısında Bulundu", **Maztab**, 8 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.123-124.

ABD Kongresi'nde görüşülen tasarıyla ilgili olarak Türkiye'nin ABD'yi uyardığı ve ABD ve Ermeni lobilerinin soykırım meselesini kullanarak Türkiye üzerinde baskı uygulamaya çalıştıkları iddia edilmektedir.¹³²⁶ 2007 yılı Ağustos ayında, Amerika'daki önemli Yahudi kuruluşlarından İnkarla Mücadele Birliği (ADL), Ermeni soykırımı iddialarını tanıma kararının yarattığı tartışmaya yer vermektedir.¹³²⁷ ADL'nin söz konusu kararının İran basında 2007 yılının Eylül ayında da devam ettiği ve ABD'de Ermeni soykırımı kararının kabul edilmesi halinde Türkiye'nin ilk olarak Türkiye'deki Yahudi lobisini suçlayacağına ve bu kararın sadece Türk-Amerikan değil Türk-İsrail ilişkilerini de olumsuz etkileyeceğine işaret edilmiştir.

ABD'de Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nde tasarının kabul edilmesiyle birlikte Türkiye'nin ABD'deki büyükelçisini geri çağırdığı ve Amerikan mallarına karşı boykot girişiminde bulunduğu, ancak bu kararın Amerikan yönetiminin görüşlerini yansıtmadığına değinilmiştir. Bir diğer haberde ise Türkiye'nin "ne yaparsa yapsın" Batılı devletler tarafından haklı bulunmayacağı, bunun iki önemli nedeni olduğu, birincisinin Türkiye'nin henüz geçmişiyle yüzleşecek kadar olgunlaşmamış olduğu, diğerinin ise Türkiye'nin Batılı devletlerin uluslararası politikaları karşısında güçlü bir savaş aracının olmadığına bağlandığı görülmektedir.¹³²⁸

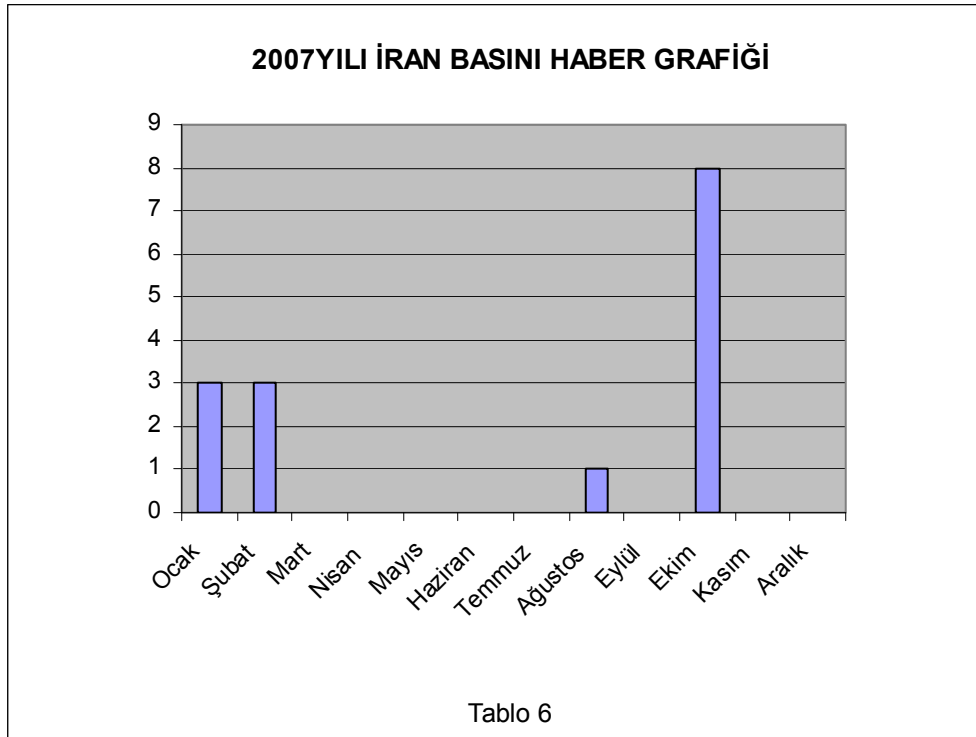
Aslında bu haberdan iki farklı anlamın doğduğunu söylemek mümkündür. Birincisi "Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmesi" ifadeleri ile İran kamuoyunun da Batılı devletler gibi 1915 Olaylar'ı konusunda "hatalı" ya da "suçlu" olduğu anlamı

¹³²⁶ "Türkiye, ABD'yi Uyardı", **Aftab-e Yazd**, 20 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.117.

¹³²⁷ "ADL'nin Başlattığı Tartışma Büyüyor", **Tahran Radyosu**, 24 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.84.

¹³²⁸ "Babacan, Ermeni Tasarısının Kongre'den Geçmesi halinde Türkiye'de Yahudi Lobisinin Suçlanacağına Dikkat Çekti", **Tahran Radyosu**, 6 Ekim 2007, s.145, "Gül'ün ABD'den Talebi", **Abrar**, 10 Ekim 2007, s.145, "Gül, ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinin Kararına İtibar Etmediklerini Belirtti", **İrna**, 11 Ekim 2007, s.145-146, "Amerikan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonunun Onayladığı Tasarıya Türkiye'nin Tepkisi", **Tahran Radyosu**, 13 Ekim 2007, s.146, "TBMM Heyeti Türkiye'ye Döndü", 13 Ekim 2007, s.146, "ABD Temsilciler Meclisinde Gündeme Gelen Son Yasa Tasarısı Türkiye'de Sert Bir Şekilde Protesto Edildi", **Kayhan**, 14 Ekim 2007, s.146-147, "ABD Temsilciler Meclisinin Gündeme Aldığı Yasa Tasarısı Türkiye'yi Öfkelendirdi", **İran**, 14 Ekim 2007, s.147-148, "Türkiye'nin Çok Bilinmeyenli Denklemi", **Javan**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.148.

çıkılmaktadır ki bu son derece önemlidir. Türkiye'nin Batılı devletler karşısında "kendisine yöneltilen suçlamalara yönelik bir yanıtının olmayışı" iddiası ise Türkiye'nin Batılı devletler karşısında "oldukça zayıf" olduğu ve tezlerini savunamayacak "acizlikte" olduğu anlamına gelir ki, bu da Türkiye'nin Ortadoğu ve Batı'daki algılanması ile tamamen ters bir sonucu ortaya koymaktadır. Bu iddialar ışığında şunu kesin olarak belirtmekte yarar vardır: İran'ın Batılı devletlere oranla Türkiye'ye bakış açısında ve Türkiye'yi algılamasında farklılıklar vardır. Hem 1915 olayları konusunda hem de Türkiye'nin coğrafik ve stratejik konumu bağlamında Türkiye'nin Batılı devletler tarafından kullanılmakta olduğu düşünülmektedir.

Tablodan da görüldüğü üzere 2007 yılı önceki yıllardan farklı olarak Ocak ve Şubat aylarında bir hareketlilik yaşanırken, Nisan-Mayıs aylarında ise konuyla ilgili herhangi bir yayın olmadığı görülmektedir. Ağustos ayında az sayıda konuyla ilgili haberlerde bir artış gözlenmişse de asıl hareketliliğin Ekim ayında ortaya çıktığı, bunun da doğrudan ABD-Türkiye-İsrail üçgeninde yaşanan gelişmelerle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

İran basınında genel olarak varılabilecek bir diğer yargı ise İran'ın hem Ermenistan'ı hem de Türkiye'yi kaybetmek istemediğinden iki tarafın da hoşuna

gidecek bir politika izlemeye özen gösterdiği ancak özellikle de ülkesindeki Ermeni azınlığının Türkiye aleyhinde faaliyetlerine göz yumduğunu söylemek mümkündür. Ermenistan ise bölgede hem komşularıyla yaşadığı sorunlar hem de bölgesel çıkarları gereği İran'la olan ilişkilere ayrı bir önem atfetmektedir. Bu karşılıklı çıkar ilişkisi, bölge ülkeleri tarafından da bilinen ve bazı yazarların eserlerine de konu olan bir husustur. Nitekim Ermeni yazar Boghos Mardiraoyan, *Kuwait and Armenia: Common Destiny of Small in International Relations* adlı eserinde İran-Ermenistan ilişkilerinin şekillenmesinde Ermenistan'ın Türkiye-Azerbaycan askeri ittifakı karşısında İran'a ihtiyacı olduğunu, İran'ın ise Ermenistan'a hem iç hem de dış ulusal güvenliği için Ermenistan'a ihtiyacı olduğu ileri sürülmüştür.¹³²⁹ Bu nedenle İran'ın Ermenistan'ın ABD'ye yaklaşmasını engellemek için kendisine bazı ödünler vermek zorunda olduğuna dikkat çekilmiştir.

İran basınında, aslında tasarılar aracılığıyla Ermenistan'dan ziyade Türkiye'nin Avrupa ülkeleri özellikle de ABD ve İsrail ile ilişkilerinin bozulacağı hususuna olan özel ilgisi ön plana çıkmaktadır. Bu konuda Türkiye'nin tasarılar söz konusu olduğunda Avrupa ülkeleri ile ekonomik ya da ticari ilişkilerini gözden geçirme kararlarının İran kamuoyunda memnuniyetle karşılanmıştır. Aslında bu tutumu, gerek mevcut İran yönetimi ve rejimindeki, gerekse İran kamuoyundaki ABD karşıtlığına bağlamak mümkündür.

ABD Temsilciler Meclisi'nde görüşülen tasarıyla ilgili olarak İran kamuoyunun Türkiye'yi "etkisiz", yani yeterince aktif politika yürütememekle suçladığı da görülür. Bu anlamda konuyla ilgili olarak gerek muhalefet partileri gerekse İran'ın kendisine daha yakın hissettiği Türkiye'deki söz konusu dönemde Fazilet Partisi olarak bilinen Parti yetkililerinin açıklamalarına geniş yer vermiştir. Bunu iki nedene bağlamak mümkündür. Birincisi İran'ın ABD ve İsrail düşmanlığı çerçevesinde bu tür tasarıların kendisine beklediği fırsatı sunduğu ve tasarılar üzerinden ABD'nin Türkiye ve İsrail ile yaklaşmasını engelleme çabaları olarak değerlendirilebilir. Bir diğeri ise ABD'nin dini gerekçeleri öne sürerek söz konusu

¹³²⁹ Boghos Mardirosyan, *Kuwait and Armenia: Common Destiny of Small in International Relations*, Center for Strategic and Future Studies Kuwait University, Series of Strategic and Future Studies Pub., 2002, s.18-19.

tasarının aslında sadece Türkiye'yi değil Müslümanlığı hedef aldığını ileri sürmek ve Türkiye'nin kendi yanında yer almasını sağlamaya çalışmaktır.

İran basınının diğer ülke basınlarından bir diğer farkı, özellikle de 2005 yılından itibaren haber sayısında yaşanan azalma olmuştur. Özellikle 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde yayınlanan haberler dışında konuyla ilgili pek fazla haberin yer almadığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede İran basınında daha ziyade İran Ermenilerinin etkinliklerine dair haberlerin 2005 yılından itibaren ağırlık kazandığı söylenebilir.

İran basınındaki haberlerde, Rus basınıyla benzer kaygılardan söz edilebilir. Nitekim Rusya'nın Ermenilere yönelik dini endişelerini ön plana atarak yürüttüğü Ermenistan politikalarının benzerinin İran basınında da yer alması düşündürücüdür. İlk etapta İran'ın da Rusya gibi Ermenistan'la komşu oluşu ve bu nedenle güvenlik endişelerini öne sürmesinin mantıklı bir yanı olmakla beraber, İran ve Rusya'nın Ermenistan politikalarında yayılmacı dış politika hedeflerinin de önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu vesileyle her iki ülkenin de Türkiye'den ziyade Ermenistan'dan yana taraf oldukları durumlar hiç de az değildir.

Ayrıca, İran'ın da Rusya gibi kendi ülkesindeki Ermeniler üzerinden kendi iç politik ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı görülmektedir. Bu anlamda Rusya ve İran'ın Ermeni Sorunu üzerinden kendi ülkesindeki azınlıkları memnun etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Ancak benzer bir tutum İran'da ya da Rusya'daki Azeriler ya da Türk kökenli diğer etnik gruplar için söz konusu olduğunda, geçerliliğini yitirmektedir. Ancak İran basınının ile Rus basınının arasında küçük bir farklılık da bulunmaktadır. Bu da, Rusya'nın Ermeni soykırımı iddiaları konusunda resmi kararlar alırken İran Parlamentosu'nda henüz bu yönde bir kararın alınmamış olumasıdır. Burada İran'ın Türkiye ile kültürel ve tarihsel etkileşiminin önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

VI.2. İsrail Basını

Ermeni soykırımı iddiaları açısından son derece stratejik bir noktada bulunan İsrail basınının haberleri vesilesiyle, İsrail halkının ve devletinin Ermeni soykırımı iddialarını nasıl değerlendirdikleri ve yine 1915 Olayları ile Yahudi holokostu arasında bir benzerlikten bahsedilip bahsedilmediği anlaşılmaya çalışılacaktır.

BYEGM arşivinde 1982-2007 yılları arasında İsrail basınına dair sadece 9 haberin olduğu kayıt altına alındığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle aslında diğer ülke basınları ile karşılaştırıldığında en az habere sahip ülke basınına İsrail basını olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri arasında İbraniceyi bilen kimsenin olmayışı ya da İsrail basınına takip edilmiyor olunmasının etkisinden bahsedilebilir.

İsrail basınındaki 9 haberinde *Haaretz* ve *Jerusalem Post* kaynaklı olduğu görülmektedir. Türkçe karşılığı Vatan olan *Haaretz*, İsrail'in en eski basın yayın organlarından birisidir. 1918 yılında yayın hayatına başlayan *Haaretz* gazetesi İngilizce ve İbranice olmak üzere iki dilde yayın yapmaktadır. Bazı kesimler tarafından *Haaretz*'de yayınlanan makalelerin hükümet üzerinde önemli etkiye sahip olduğu iddia edilmektedir. Günlük tirajı 72.000 olan *Haaretz* İsrail'de daha ziyade aydın kesim ile elit kesim tarafından takip edilmektedir. Gazetede haberlerin yanı sıra doğa, çevre, sosyal konular, politik yorumlar, kitap tanıtımları ve raporlara da yer verilmektedir.¹³³⁰

Jerusalem Post da *Haaretz* gibi İsrail'de günlük olarak yayınlanan bir gazetedir. Ancak *Haaretz*'den farklı olarak sadece İngilizce olarak yayınlanmaktadır. İlk kez *Gershon Agron* tarafından 1932 yılında yayın hayatına başlayan gazete, *The Palestine Post* adıyla kurulmuştur. 1980'li yıllara kadar sol bir çizgide yayın yapan gazete 1980'den itibaren sağ çizgiye kaymaya başlamıştır. İsrail politikalarından

¹³³⁰ Ayrıntılar için bkz. <http://www.haaretz.com>, G.T.23.08.2010, <http://news.bbc.co.uk>, G.T.23.08.2010, <http://en.wikipedia.org/wiki/Haaretz> , G.T.23.08.2010, <http://www.haaretz.com>, G.T.23.08.2010.

turizme, spora ve uluslararası haberlere kadar geniş bir yelpazede yayın yapan gazetede 2004'te David Horovitz tarafından satın alınmıştır.¹³³¹

BYEGM arşivinde 1989 yılı ve 1990 yılı kayıtlarında İsrail basınının da diğer ülke basınlarında olduğu gibi takip edilmediği ve İsrail basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu tarihlerde daha ziyade Batılı devletler Fransa, İngiltere ve ABD basınıyla ilgili haberlerin kayıt altına alındığı görülmektedir. Ancak İsrail basınında farklı olarak sadece 1989-1990 değil 8-25 Eylül 2000 ile 24 Mart-20 Nisan 2006 tarihleri arasında da BYEGM arşivinde İsrail basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³³²

BYEGM arşivinde İsrail basınıyla ilgili ilk haber 29 Mart 2005 tarihlidir. Yossi Sarid imzalı bu haberde İsrail'in "soykırımı kabul etmeyerek inkârcılara (Türkiye'ye) çanak tuttuğu" ifade edilmiştir. İsrail yönetiminin de sert bir dille eleştirildiği yazı da İsrail'in söz konusu tutumunun temelinde iki neden bulunduğu, bunların birincisinin; Türkiye ile ilişkileri olduğu diğerinin ise soykırımın kabul edilmesinin Yahudi soykırımına gölge düşüreceğinden duyulan endişe olduğu belirtilmiştir.

Bir dönem İsrail'de Eğitim Bakanlığı da yapmış olan Sarid'in Kudüs'teki bir Ermeni Kilisesi'nin ziyareti sırasında 1915 Olayları konusunda kullandığı bir takım ifadeler Türkiye-İsrail arasında bir krizin yaşanmasına neden olmuştur. Ancak daha sonra söz konusu açıklamalar İsrail yönetimi tarafından "bireysel açıklamalar" olarak değerlendirilerek, İsrail'in resmi politikalarını bağlamadığı ifade edilmiş ve krizin çözüldüğü belirtilmiştir. Sarid'in söz konusu açıklamaları İsrail yönetimi tarafından reddedilse de kendisinin Ermenilere olan desteğinin devam edeceği ve bu konudaki fikirlerini her zaman her yerde dile getireceğini şöyle belirtmiştir:

¹³³¹ Bkz. <http://www.jpost.com>, G.T.23.08.2010, <http://www.jpost.com/Headlines>, G.T.23.08.2010, http://en.wikipedia.org/wiki/The_Jerusalem_Post, G.T.23.08.2010, <http://www.britannica.com/The-Jerusalem-Post>, G.T.23.08.2010, <http://news.bbc.co.uk>, G.T.23.08.2010.

¹³³² BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 8-25 Eylül 2000, s.1-34, 26 Eylül-2 Ekim 2000, s.1-52, 3-10 Ekim 2000, s.1-87, 2- 13 Kasım 2000, s.1-37, 14-22 Kasım 2000, s.1-60, 26 Nisan-14 Haziran 2001, s.1-72,

“...Ölümcül nefretin ana kurbanları olan biz Yahudiler, diğer kurbanlara iki kat hassasiyet göstermeli ve onlara sahip çıkmalıyız. İlgisi olmayanlar sırt çevirmekte, göz yummakta, kâr ve zarar hesapları yapmakta ve hep katillere yardım edip katledilenlere hiç yardım etmeyerek suskun kalmaktadır. Yakın tarih müfredatımızda soykırımı ana bir bölüm ayrılmasını ve bu bölümün içinde de Ermeni soykırımına açık şekilde yer verilmesini istiyorum. Bu size ve kendimize karşı görevimizdir...”¹³³³

Haberin ardından tekrar BYEGM arşivinde 5-11 Nisan 2005 ile 24 Mart-20 Nisan 2006¹³³⁴ tarihleri arasında İsrail basınıyla ilgili herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM arşivinde İsrail basınıyla ilgili ikinci haber, 2006 yılının bu kez Nisan ayında yayınlandığı görülmektedir. Shlomo Avineri imzalı bu yazıda ise yazar Samantha Power’ın *A Problem of Hell: America and the Age of Genocide* (Cehennemden Bir Sorun: Amerika ve Soykırım Çağı) adlı kitabın tanıtımı yapılmıştır. Yazar Avineri, ABD’nin 20. yüzyılda gerçekleştirilen soykırım olgusunu engelleyebilecek güce sahipken bunu yapmadığını ifade etmiştir. Avineri ayrıca, Darfur ve Bosna-Hersek’te yaşananlar karşısında ABD ve uluslararası toplumun sessiz kaldığına da dikkat çekerek, soykırım konusunun uluslararası hukukta yer almasında Raphael Lemkin’in önemli bir rol oynadığını da vurgulamıştır.

Kitapta Ermeni soykırımı iddialarının yanısıra 20.yüzyılın en travmatik olaylarından olan Yahudi soykırımı, Kamboçya, Irak’taki Kürt karşıtı harekât, Bosna, Raunda, Kosova gibi olaylara da yer verildiği görülmektedir. Kitabın temel tezinin, ABD’nin 20. yüzyıl soykırımlarını önleyememiş olmasında asıl nedeninin bilgi eksikliği değil iç siyasi gerekçelerin ve politik hiçbir getirisi olmayan konulara bulaşmama düşüncesinin engel olduğuna işaret edilmiştir. Kitapta dikkat çekici bölümlerden alıntılara da yer verildiği bu haberde “*Şimdiye kadar hiçbir ABD*

¹³³³ “İsrail de Soykırım İncarcıları Arasında”, **Haaretz**, 29 Mart 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.41-42.

¹³³⁴ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 5-11 Nisan 2005, s.1-32, 12-19 Nisan 2005, s.1-89, 19-25 Nisan 2005, s.1-212, 26 Nisan-2 Mayıs 2005, s.1-100, 3-9 Mayıs 2005, s.1-45, 10-23 Mayıs 2005, s.1-48, 24 Mayıs-21 Haziran 2005, s.1-84, 22 Haziran-19 Temmuz 2005, s.1-42, 20 Temmuz-18 Ağustos 2005, s.1-81, 19 Ağustos- 20 Eylül 2005, s.1-63, 21 Eylül-10 Ekim 2005, s.1-90, 11 Ekim-22 Kasım 2005, s.1-66, 23 Kasım-25 Aralık 2005, s.1-55, 26 Aralık-3 Mart 2006, s.1-69, 4-23 Mart 2006, s.1-60, 24 Mart-20 Nisan 2006, s.1-39.

başkanı soykırımı kayıtsızlığı nedeniyle siyasi bir bedel ödemek durumunda kalmamıştır” ifadeleri de kullanılmıştır. Haberin bu yönüyle aslında soykırım iddialarını kabul etmeyen kişileri hedef aldığı ve soykırım iddialarını kabul etmeyenlerin cezalandırılması gerektiği yönünde bir mesaj vermeye çalıştığı söylenebilir.

Kitapta üzerinde durulan bir diğer husus ise *The New York Times* gazetesinde daha 1915 yılında bile Osmanlı’da farklı etnik gruplara yer olmadığına dair bir haberin yayımlandığı iddiaları olmuştur. Söz konusu dönemde ABD Büyükelçisi Henry Morgenthau’nun da bu konuda Osmanlı’da yaşananlarla ilgili olarak her türlü gelişmeyi ABD’ye rapor ettiği, ancak o dönemde Washington’daki yönetimin Morgenthau’nun raporlarını “duygusal” olarak değerlendirdikleri ve Büyükelçi Morgenthau’nu göndermiş olduğu kınama mesajlarından da rahatsız olduğuna yer verilmiştir.¹³³⁵ Sonuçta, Samantha Power’ın söz konusu kitabında 1915’te Osmanlı’da ve daha sonra diğer bölgelerde yaşananlardan ABD’nin günbegün haberi olduğu halde müdahale etmediği, bölgede bulunan temsilcilerinin raporlarını dikkate almadığı gerekçesiyle 20. yüzyılda yaşanan tüm soykırımlarda en az ülkeler kadar ABD’nin de sorumlu olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir.

İsrail basınına yansıyan bir diğer haber ise Yair Auran’ın *The Banality of Denial: Israel and the Armenian Genocide* (İnkâr Etmenin Saçmalığı: İsrail ve Ermeni Soykırımı) adlı kitabı olmuştur. Yine Yossi Sarid imzalı bu haberde de kitabın İngiltere ve Amerika’daki İngilizce versiyonunun ardından bu kez İbranice’ye tercüme edildiği, İsrail’in halen soykırımı tanımadığı ve bu tür “Ermeni soykırımını” belgeleyen eserlerin basımına da karşı çıktığı dile getiriliyor. Kitap geniş ölçüde İsrail’in soykırımı bakış açısına yer vermiştir. Bu kapsamda Yahudi soykırımını inkâr edildiğinde Yahudilerin gösterdiği tepkinin, başka ırklara yönelik soykırımlar söz konusu olduğunda Yahudilerin sırt çevirmemesi gerektiğine vurgu yapılıyor.

¹³³⁵ “Soykırım Burada, Aramızda” **Haaretz**, 28 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara,s. 71-72.

20.yüzyılda yaşanan tüm soykırımlar konusunda başta İsrail olmak üzere tüm dünyanın tepki göstermesi gerektiği ancak bunun yapılmadığı, İsrail'in ise Yahudilerin yaşadığı soykırımın emsalsiz olduğunu ve Türkiye ile politik çıkarlarını ileri sürerek sessiz kalmasının kabul edilemez olduğu dile getirilmiştir.¹³³⁶ Ermeni soykırımı iddialarını esas alan bu tür yayınların sayısında son dönemde görölen artışta aslında Ermeni lobilerinin aktif faaliyetlerinin önemli bir katkısı olmuştur. Bu yönüyle bu kitaplarda sadece Ermeniler değil diğer uluslar da konu edilerek Ermenilerin yalnız olmadığı ve bu konuda mücadele içinde diğer ulusların desteğinin sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir.

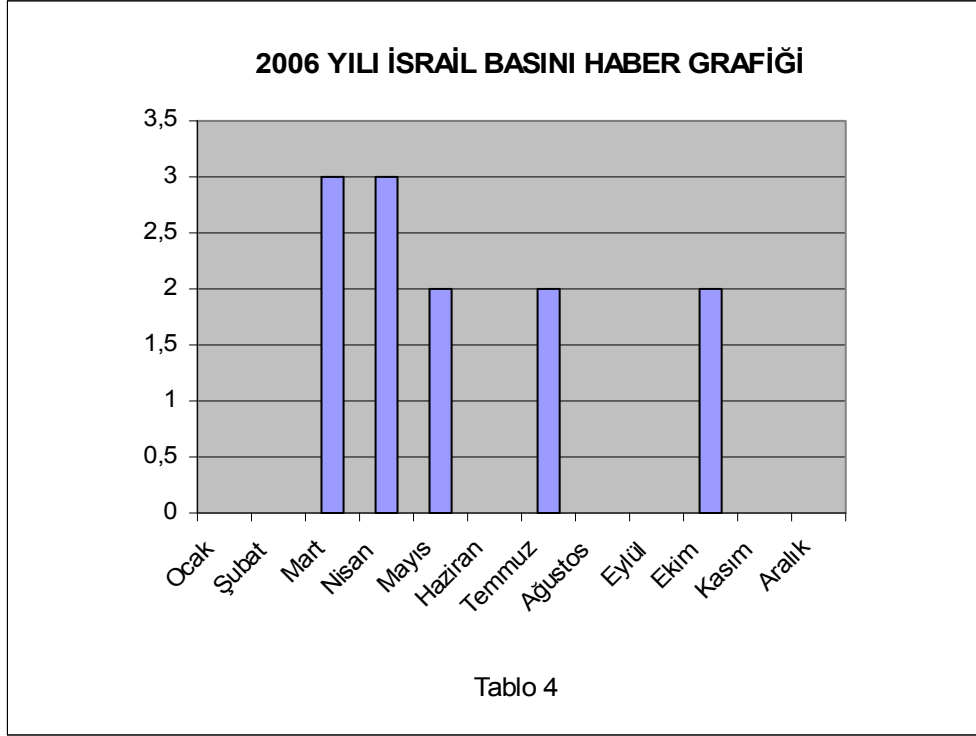
1915 Olayları söz konusu olduğunda bazı yazarların konuyu “20.yüzyılın ilk soykırımı”, diğerlerinin ise “21.yüzyılın ilk soykırımı” olarak niteledikleri görölmektedir. Bu yönüyle aslında bu konuda tam bir fikir birliğinin oluşmadığı görölmektedir. *Jerusalem Post* gazetesinde “*Soykırım Mıydı?*” başlığıyla yayınlanan haberde de 1915 Olayları konusunda Türklerle Ermeniler arasında ne tür fikir ayrılıklarının olduğu, 1915'te ölenlerin sadece katledildikleri mi yoksa salgın hastalıklar ve açlık gibi doğal etkenlerin de etkili olup olmadığı sorgulanmıştır. Yine ölümlerde yol üzerindeki Kürt aşiretlerinin saldırılarının ne kadar payı olduğu konularının da tartışmaya açıldığı ve her iki tarafa da eşit mesafede yaklaşmaya çalışıldığı görölmektedir.

Ermeni tarafının soykırımı kabul etmeyen herkesi Türkiye'ye taviz vermekle suçlarken, Türk tarafının ise diplomatik baskı uyguladığı ve muhalif Türk yazarları taciz etmekle suçlandığı görölmektedir. İki tarafın söz konusu tutumlarının sorunun çözümlü önündeki en büyük engeli teşkil ettiği dile getirilerek, iki tarafında tüm bu karmaşayı bir kenara bırakarak sağlıklı bir çözümlü bulma konusunda tarihi gerçeklerden oluşan bir bilgi kılavuzu hazırlama konusunda çaba sarf etmeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır.¹³³⁷

¹³³⁶ “*İnkâr Edilemezi İnkâr Etmek*”, **Haaretz**, 28 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.72-73.

¹³³⁷ “*Soykırım Mıydı?*”, **Jerusalem Post**, 16 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78-79.

İsrail basınında Guenter Lewy imzasıyla yayınlanan bu haber aslında sorunun çözümü konusunda neden ileriye gidilemediğini ve her iki tarafında yanlış adımlarının ortaya konması bakımından dikkate değerdir. Ancak Lewy'nin de işaret ettiği üzere Ermenilerin kendi tezlerinden farklı bir tezi ortaya atan herkesi "Türk yandaşı" olarak ilan etmesi nedeniyle sorunun çözümü konusunda bu tartışmaların daha uzun süre devam edeceği öngörülebilir.

İsrail basınında 2006 yılında Mart ve Nisan aylarındaki haber sayısı en üst düzeye çıkarken, Mayıs'tan itibaren haber sayısında azalma yaşanmıştır. Ancak 2006 yılı haberlerine bakıldığında 24 Nisan'dan ziyade İsrail basınında 1915 Olayları'yla ilgili İsrail yönetiminin tutumunun haberlerin sayısını doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır.

BYEGM arşivinde 23 Mayıs-20 Temmuz 2006, 21 Temmuz-30 Eylül 2006, 1-15 Ekim 2006, 16-29 Ekim 2006, 7 Ocak-8 Şubat 2007, 9 Şubat-6 Mart 2007¹³³⁸ tarihleri arasında İsrail basınıyla ilgili herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.

¹³³⁸ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Mayıs-20 Temmuz 2006, s.1-67, 21 Temmuz-30 Eylül 2006, s.1-192, 1-15 Ekim 2006, s.1-155, 16-29 Ekim 2006, s.1-103, 7 Ocak-8 Şubat 2007, s.1-132, 9 Şubat-6 Mart 2007, s.1-127 tarihleri arasında BYEGM arşivinde İsrail basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.

İsrail basınında bu kadar uzun aralıkla herhangi bir kaydın tutulmamış olunmasını, iki nedene bağlamak mümkündür. Birincisi, İbranice bilen kişilerin sayısının az olması ve bu konuda basını takip edebilecek kimsenin olmayışı olabilir. Nitekim bu ihtimal oldukça güçlüdür. Bir diğeri ise, İsrail basınında bu konuya çok fazla yer verilmemiş olma ihtimalidir. Ancak bu ihtimal oldukça zayıftır. Nitekim ABD ya da diğeri ülke parlamentolarında gündeme gelen tasarılar ya da diğeri önemli gelişmelerle ilgili olarak yorum olmasa bile bilgi amaçlı kısa haberlerin yer alması gerekirdi ki burada böyle bir şey de söz konusu değildir.

İsrail basınındaki bir diğeri haber, ADL'nin Ermeni iddiaları konusunda tutum değiştirmesinin Türkiye-İsrail ilişkilerinde yarattığı gerginlik olmuştur. Kısa adı ADL olan "*Anti-Defamation League*"in Türkçe karşılığı *İftira ve Karalama ile Mücadele Birliği*'dir. 1913 yılında B'nai B'rith örgütü tarafından ABD'de kurulan ADL'nin amaçları arasında "*Yahudi toplumuna karşı yapılan karalamaları durdurmak, karalama sebeplerine ve inanışlarına itiraz etmek ve gerekiyorsa karalama eylemlerini kanun önüne getirme*" ilk sırada yer almaktadır. ABD'de 29, dünya çapında ise 3 temsilciliği bulunan ADL'nin genel başkanlığı ise Abraham Foxman tarafından yürütülmektedir.

ADL'nin amacı anti semitizm, bağnazlık ve aşırılıklara karşı ABD'de ve ülke dışında mücadele vermektir. ADL'nin eğildiği alan, Musevi'lere karşı karalamalar ve iftiralarla mücadele olmasına rağmen din ve ırk ayrımcılığı ile mücadele konusunda da faaliyetler yürütmektedir. ADL, kuruluşunun temelinde, sadece Yahudi haklarını ve Yahudi Devletini savunmak, devletin vatandaşların dinlerine bakmaksızın hepsine eşit muamele etmesini sağlamak değil diğeri dini inanç mensuplarına baskı yapılmasıyla mücadele etmek, aşırı fikirleri ve şiddet yanlılarını izlemek, Musevi soykırımını, eski soykırımları ve modern soykırımları telin etmek ve araştırmak olduğunu da beyan etmiştir.

Bu yönüyle ADL'nin Musevi'lerin haklarını savunan ABD'deki en büyük lobi kuruluşlarından biri olduğu söylenebilir. Neo Nazi veya anti-semitik sloganların kullanılmasına ve açıkça propagandaların yapılmasına karşı hukukî mücadele eden

ADL, anti-semitik ve neo-nazi propaganda yapan yayınları, bunları yapan kuruluşların ve kişilerin faaliyetlerini yıllık raporlarında afişe ederek de söz konusu kişi ve kuruluşlarla mücadele etmektedir.¹³³⁹ Bu anlamda ADL'nin vermiş olduğu karar Türk-İsrail ilişkilerinde gerginliğe neden olmuşsa da, İsrail'in söz konusu kararının kendileri ile bir bağlantısını olmadığı yönündeki beyanatu ile ADL'nin bağımsız olduğunu vurguladığı görülmektedir. Ancak Türkiye'nin burada temel rahatsızlığının İsrail yönetiminin ADL'nin söz konusu kararını durdurmak için herhangi bir girişimde bulunmayışının olduğu söylenebilir.¹³⁴⁰ Nitekim Türkiye'nin ADL'nin kararının ardından İsrail büyükelçisini çağırdığı ve ADL'nin geri adım atması konusunda baskı uyguladığı ve hatta ADL'nin kararının ABD'de görüşülen Ermeni tarsişlarını da olumsuz etkilemesinden endişe edildiğine değinilmektedir.¹³⁴¹

ADL'nin kararı aslında sadece ABD'deki Yahudileri bağlamakla beraber gerek Türkiye'deki Museviler gerekse İsrail'in de bu karardan etkilendikleri söylenebilir. Dolayısıyla Türkiye'nin söz konusu kararın hem ABD Kongresi'ndeki kararları hem de Türkiye'deki Musevilere karşı bir düşmanlığın oluşmasına neden olabileceği yönündeki endişelerinin haklılık payı olduğunu belirtmekte yarar vardır. Ancak ADL yönetiminin ise söz konusu kararlarının herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını savunarak Türkiye'nin bu karar tepki göstermesini anlayamadıklarını dile getirdikleri görülmektedir.

İsrail basınında hem Ermenistan hem de Türkiye'yi birlikte eleştiren ve iki tarafa eşit mesafede yaklaşan haberlerin yayınlandığı daha öncede belirtilmiştir. Bu anlamda *Jerusalem Post*'un “*Türkiye ve Ermenistan... Yahudiler Ne Yapmalı*” başlıklı haberi de bu kategoride değerlendirilebilir. İsrail'in Washington Büyükelçiliği eski Müsteşarı Lenny Ben-David imzasıyla yayınlanan haberde, Türkler ve Ermenilerin “*gri renkli tonları görmedikleri ve tek renkli söylemden*

¹³³⁹ Bu bölümündeki kaynaklar: ADL Resmi Web Sitesi: <http://www.adl.org>, G.T.23.08.2010, http://www.adl.org/israel/advocacy/how_to_respond/anti_semitism_criticism, G.T.23.08.2010, <http://adl.org/main/Extremism>, G.T.23.08.2010, <http://tr.wikipedia.org>, G.T.23.08.2010, <http://www.adl.org>, G.T.23.08.2010.

¹³⁴⁰ “*Türkiye ADL'nin 'Ermeni Soykırımını' Tanıması Konusunda İsrail'e Yükleniyor*”, **Haaretz**, 25 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85.

¹³⁴¹ “*Türkiye: İsrail, ABD Yahudilerinin Geri Adım Atmasını Sağlamalıdır*”, **Jerusalem Post**, 27 Ağustos 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.85-87.

hareket ettikleri, ancak bu tek renkli söylemin değiştirilmesi yolundaki taleplerin ise nedense sadece Türkiye'ye yöneltildiği" ifade edilmiştir. Makalenin devamında Yahudi toplumunun tartışmanın her iki tarafındaki failere yöneltilen öfkeye ve tüm kurbanlara sempati göstermesi gerektiğine işaret edilmiştir. Ben-David ayrıca ABD Kongresi ve Yahudi toplumunun her iki taraftaki tarihçileri objektif bir biçimde olayları incelemeye cesaretlendirmelerinin önemine de vurgu yapmıştır.

Ben-David'in "*uluslar aynaya bakabildikleri ve grileri, karışıklıkları ve kusurları görebildikleri zaman olgunlaşabileceği*" ifadelerini de kullanarak kendilerinin Türk ve Ermenilere eşit mesafede durduklarını ve sorunun çözümünden yana oldukları mesajını verdikleri şeklinde yorumlamak mümkündür.¹³⁴² Makalede bu hususların yanı sıra, sürekli Türkiye'nin suçlanması karşısında, Ermenilerin Karabağ'da öldürdükleri Azeriler ile 1918 yıllarında Azerbaycan dağlarında yine Ermenilerce öldürülen binlerce Azeri Yahudi'nin bulunduğuna da yer verilmiştir. Yine 1914-1920 yıllarında Ermenistan'da 2.5 milyon Müslüman'ın katledildiği, bu katliamların pek az kimse tarafından bilindiği ve pek fazla dillendirilmediğine de işaret edilmiştir.

Ben-David ayrıca Ermenistan'daki Yahudiler tarafından 1915 yılındaki Ermeni katliamlarının Yahudilerce organize edildiği yönündeki iddiaların da söz konusu olduğuna atıfta bulunarak tüm bu veriler ışığında ABD'deki Yahudi toplumu ve İsrail'in, Ermeniler tarafından oluşturulan bu mayın tarlasına basarken dikkatli olması gerektiğini de dile getirmiştir.

ADL'nin Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak tutum değiştirmesi karşısında Türkiye'nin birtakım protestolarda bulunduğu ve bu kez Başbakan Erdoğan'ın ADL, Yahudi Organizasyonları Genel Başkanları Konferansı ve Amerikan Yahudi Kongresi üyeleriyle bir toplantı gerçekleştirdiğine değinilmiştir. Burada Türkiye'nin Ermenistan'la sorunların çözümü için önerdiği Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini dile getirdiği ve Türkiye ile Amerikan Yahudi cemiyeti arasındaki iyi ilişkileri desteklemelerini istediği görülmektedir. ADL söz konusu

¹³⁴² "*Türkiye ve Ermenistan... Yahudiler Ne Yapmalı?*", **Jerusalem Post**, 6 Eylül 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.87-88.

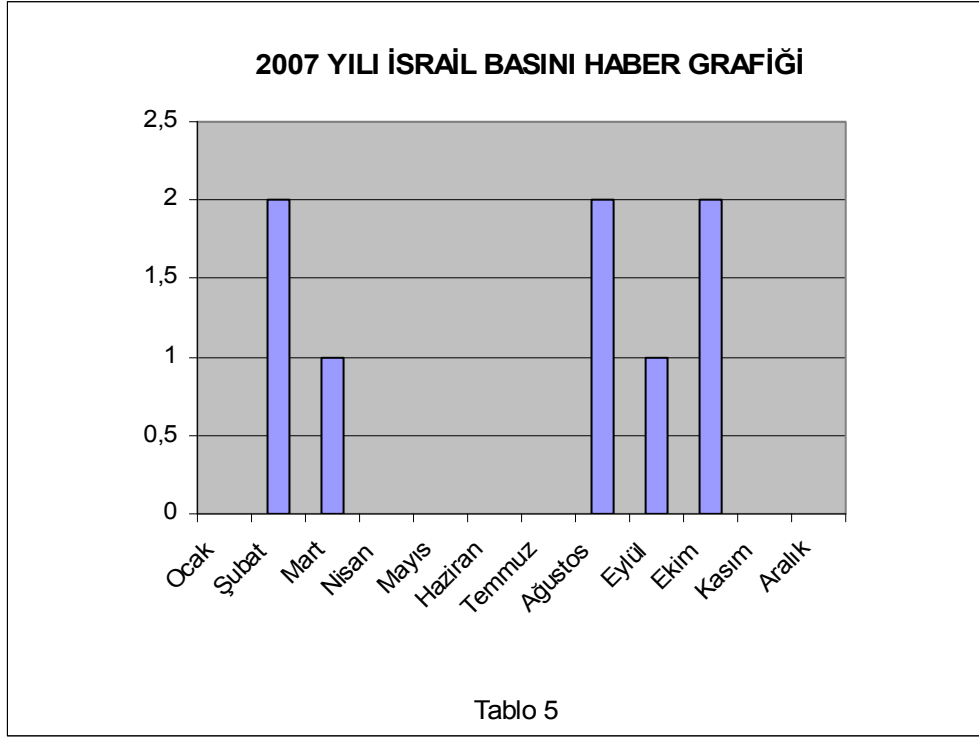
kararı ile 1915 Olaylarını soykırım olarak kabul ettiğini ancak Amerika'nın resmen soykırımı tanımamasını öngören kongredeki tasarının yasalaşmasını onaylamadıklarını da şöyle ifade etmiştir:

*“...Türkiye ve Ermenistan tarihi ilgilendiren bir meselenin, başka hiçbir ülkeni parlamentosunda ya da Amerikan Kongresi'nde ele alınmaması gerektiğine inanıyoruz. Bu siyasi bir mesele olmamakla beraber kongredekiler de tarihçi değiller. Geçmişe değil geleceğe odaklanmamız gerektiğini düşünüyorum. Eğer Yahudi cemaati, ABD ve Kongre yardım etmek istiyorsa, her iki tarafın sorunları için Türkiye ve Ermenistan'ı bir araya getirmelidirler.”*¹³⁴³

İsrail basınıyla ilgili son haber ise Herb Keinon imzasıyla yayınlanmıştır. Keinon Türkiye'de ADL'nin söz konusu kararının ardından Yahudi kuruluşlarının Ermeni lobileri ile ortak hareket ettiği yönünde bir kanının oluşmaya başladığı ve bunun resmi yetkililer tarafından da dillendirildiğine işaret etmiştir. Keinon'a göre ADL'nin Ağustos ayında “soykırımı” tanıdığı şeklindeki kararının ardından Türkiye'nin İsrail'e yönelik yaptırımlarda bulunacağını sinyallerini vermeye başladığına da değinilmiştir.¹³⁴⁴

¹³⁴³ “*Türk Başbakan: Ermeni Soykırımı Olmadı*”, **Jerusalem Post**, 1 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.88-89.

¹³⁴⁴ “*Babacan: Ermeni ve Yahudi Gruplar Bizi Karalıyor*”, **Jerusalem Post**, 10 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.149-150.

İsrail basınında 2007 yılı haber grafiğine bakıldığında, ADL'nin Ermeni meselesiyle ilgili yaptığı açıklama ve ABD Kongresi'nde görüşülen tasarının etkisi görülebilir.

İsrail basında diğer ülke basınlarına oranla oldukça az sayıda habere yer verildiğinden çok fazla sağlıklı bir sonuca varılamamıştır. Yine de söz konusu 9 haberden hareketle, İsrail yönetiminin ve İsraili aydınların konuya nasıl yaklaştığını anlamak kısmen mümkündür. İsrail'de Ermeni Sorunu'na dair birden fazla fikrin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda bir kesim Türkiye ile ilişkileri gözönünde bulundurarak temkinli olunması gerektiğini öngörürken diğer kesim sorunun çözümü için tarafların masaya oturması gerektiğini ileri sürmektedir

Bir başka grup, sorunun kaynağı olarak sadece Türkiye'nin muhatap gösterilmemesi gerektiğini, 1915 Olayları'nda Türkiye kadar ABD'nin de suçlu olduğunu öne sürmektedir. Öte yandan bir başka kesimin ise, Ermenilerin uluslararası arenada yarattığı "masum imajının" pek de gerçeği yansıtmadığı Ermenilerin de en az Türkler kadar suçlu olduğunu savunduğu anlaşılmaktadır. Bu tartışmalar arasında en dikkat çekici olanı ise Ermenistan'daki bir grup Yahudi'nin

1915 Olayları'nın yaşanmasında Yahudilerin de parmağının olduğu yönündeki iddialar oluşturmaktadır. Bu çerçevede İsrail kamuoyundaki fikir ayrılığından başka bir de yurtdışındaki Yahudi toplulukları arasında bir fikir ayrılığı olduğundan bahsetmek mümkündür. Tüm bu gelişmeler ışığında doğrudan İsrail kamuoyunun konuya nasıl yaklaştığı hakkında elimizde somut veriler olmasa da söz konusu 9 haberden hareketle İsrail'de Ermeni soykırımı iddiaları ve Türkiye'nin nasıl algılandığı hakkında bazı ipuçlarının mevcut olduğu söylenebilir.

İsrail'in halihazırda Türkiye'ye yönelik soykırım konusunda herhangi bir yaptırım ya da baskı uygulamamasını -yukarıdaki bilgiler ışığında- iki nedene bağlamak mümkündür. Birincisi Türkiye ile olan stratejik ilişkileri ve Türkiye'nin bölgedeki vazgeçilmezliği, diğerinin ise Türkiye'nin gerek geçmişte gerekse günümüzde uluslararası kamuoyunda ve kendi ülkesindeki Musevilere yönelik takındığı tutumun önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

VI.3. Mısır Basını

Ermeni Sorunu'nun 1982-2007 yılları arasında Mısır basınında nasıl yer aldığına ilişkin olarak, BYEGM arşivinde kayıtlı 12 basın yayın organı incelenmiştir. Bunlar *Erif El Ermeniye*, *Al-Tasavvuf Al- İslami*, *El-Nafidha*, *Al-Hakikat*, *El-Şark'ul Ewsat*, *Al-Ahram*, *Al-Arabi*, *El-Kahera*, *El Cumhuriye*, *El Masry El Youm*, *Nahmed Mısır* ve *El Akhbar*'dir. Söz konusu 12 basın yayın organında, konuyla ilgili olarak toplam 27 haber saptanmıştır.

Türkçe karşılığı Piramitler olan *El-Ahram* gazetesi, Mısırın en saygın gazeteleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Kahire'de basımı gerçekleştirilen bu gazete, ilk defa 1875'te iki Hıristiyan Lübnanlı kardeş, Salim ve Bışara Takla tarafından kurulmuştur. 1881'li yıllardan itibaren günlük yayına geçen gazete, İngilizlerin Mısır'daki himaye yönetimi sırasında sansür ve denetimine karşın bağımsızlığını ve nesnellliğini korumasıyla, uluslararası ve Mısır'la ilgili gündelik haberlere geniş biçimde yer vermesiyle ün yapmıştır. 1950 yılının sonlarında Mısır yönetiminin etkisi altına giren gazete Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır, arkadaşı

Muhammed Hasaneyn Heykel'i gazetesinin yayın yönetmenliğine getirmiş ve Nasır'ın 1960'ta basını devletleştirmesiyle, *El-Ahram* fiilen resmi yayın organı haline gelmiştir. Heykel dönemiyle birlikte gazetesinin saygınlığı, yetkinliği ve teknik düzeyi yükselmiş ve Arap dünyasının en etkili günlük gazetesi haline gelmiştir. Mısır hükümetinin hakim ortağı olduğu *El-Ahram* Vakfı'nın sahibi olduğu *El-Ahram* gazetesi, Hüsnü Mübarek Hükümeti'ni doğrudan eleştirmekten kaçınan ve daha çok muhalifleri eleştiren veya küçümseyen bir yayın çizgisindedir.¹³⁴⁵

Mısır basınındaki önemli bir diğer kaynak ise *El-Akhbar*'dir. Türkçe karşılığı "Haberler" olan gazete, günlük olarak Beyrut'ta Arapça olarak yayınlanmaktadır. 2006 yılında yayın hayatına başlayan gazete, Lübnanlı iki tecrübeli gazeteci olan Joseph Samaha ve İbrahim El Ameen tarafından kurulmuştur.¹³⁴⁶ Bir diğer gazete ise şahsi kuruluş olan Al-Masry Al-Youm'dur. Al-Misri al-Yawm olarak da bilinen gazete günlük olarak Arapça olarak yayınlanmaktadır. 2004 yılında yayın hayatına başlayan gazetenin haftalık İngilizce nüshası da bulunmaktadır. Mısırlı bir işadamı olan Salah Diab'ın kurduğu gazete, daha çok Kahire'deki entelektüeller arasında rağbet görmekte olup günlük sirkülasyonu 200.000 civarındadır.¹³⁴⁷

Avrupa basını dışındaki ülke basınlarında olduğu gibi, Mısır basınının 1989-1990 yılları arasında herhangi bir kaydının bulunmadığı görülmektedir. Ancak burada diğer ülkelerden farklı olarak, 8-25 Eylül 2000 ile 26 Eylül-2 Ekim 2000¹³⁴⁸ tarihleri arasında da, BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kaydın olmadığı tespit edilmiştir.

BYEGM arşivinde Mısır basınıyla ilgili ilk haber, 3 Ekim 2000 tarihlidir. Ermenistan'ın 1918'deki ilk kuruluşundan itibaren gelişme sürecinin detaylı bir

¹³⁴⁵ Bu paragraftaki bilgiler için bkz. http://www.adl.org/main_Arab_World, G.T. 24.08.2010, <http://www.abyznewslinks.com>, G.T. 24.08.2010, <http://weekly.ahram.org.eg>, G.T. 24.08.2010, <http://tr.wikipedia.org/wiki/El-Ahram>, G.T. 24.08.2010,

¹³⁴⁶ Bu bölümün hazırlanması sırasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: <http://news.bbc.co.uk>, G.T. 24.08.2010, [http://en.wikipedia.org/wiki/Al_Akhbar_\(Lebanon\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Al_Akhbar_(Lebanon)), G.T. 24.08.2010, http://www.adl.org/main_Arab_World, G.T. 24.08.2010.

¹³⁴⁷ Bu bölümün hazırlanması sırasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: http://en.wikipedia.org/wiki/Almasry_Alyoum, G.T. 24.08.2010, <http://www.almasryalyoum.com>, G.T.24.08.2010.

¹³⁴⁸ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 08-25 Eylül 2000, s.1-34, 26 Eylül-2 Ekim 2000, s.1-52.

biçimde ele alındığı bölümde, Ermenistan'ın komşularıyla yaşadığı problemler dolayısıyla sınırlarının kapalı olduğuna, bunun da Ermenistan'ın büyük ekonomik problemler yaşmasına neden olduğuna dikkat çekilmiştir.¹³⁴⁹ Makalede asıl üzerinde durulmaya çalışılan meselenin, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinden ziyade Ermenistan'ın Azerbaycan ve Türkiye ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Güney Kafkasya'da yaşanan huzursuzluk olduğu görülmektedir. Ayrıca Ermenistan'ın Arap dünyası ile ilişkilere büyük önem verdiği, Ermenistan ile Arap dünyası arasındaki ilişkilerin eski bir tarihi ve kültürel geçmişinin olduğu iddia edilmiştir. Buraya kadar son derece normal seyreden makalenin sonunda ise, Ermenilerin I. Dünya Savaşı sırasında “*Osmanlı Türkiye'sinin düzenlediği soykırımdan kaçan ve Arap dünyasına sığınan yüzbinlerce Ermeni'yi Suriye, Lübnan, Mısır ve Irak'a kabul ederek gösterdiği büyük insanlığı asla unutamayacağı*” ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifadelerden hareketle, Mısır kamuoyuna, 1915 olaylarının soykırım olarak kabul edildiği ya da 1915 olaylarının soykırım olarak tanımlandığına dair bir bilgiyle yanaşılmıştır. Bu çerçevede, Ortadoğu ülkelerinin bilinenin aksine Müslüman olması ya da Türkiye ile tarihi geçmişe sahip olmasının, bu konuda kendilerine ulaşan bilgilerin tarzını ya da niteliğini pek de etkilemediğini söylemek mümkündür.

2-13 Kasım 2000 ile 14-22 Kasım 2000¹³⁵⁰ tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.

Mısır basınında Huda Derviş imzalı bir diğer haberde ise, ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ermenilerin hangi imtiyazlar doğrultusunda yaşadıkları, Ermenilere verilen haklar ve Ermenilerin yaşadıkları yerleşim birimlerini ele alan uzun bir makaleye yer verilmiştir. Makalede, Ermenilerin Osmanlı yönetiminde üst düzey görevlere kadar yükseldiği, başkonsolosluk, başbakanlık, bakanlık ve büyükelçilik görevlerinde yer aldıkları, Osmanlı'nın Ermenilerin haklarını gayrimüslimlere uygulanan ‘ehl-i zimmet’ adı altında koruduğu ve Osmanlı'da Mareşal unvanı alan Ermenilerin bile bulunduğu bilgisine yer verilmiştir. Bir süre

¹³⁴⁹ “*Dokuzuncu Bağımsızlık Yıldönümünde Ermenistan*”, **Erif El Ermeniye**, 3 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.78-79.

¹³⁵⁰ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 2-13 Kasım 2000, s.1-37, 14-22 Kasım 2000, s.1-60.

sonra Katoliklerin Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Ermenilere karşı yürütmüş oldukları aktif politikalar neticesinde, özellikle Fransa'nın ve Papalık'ın Katolik mezhebinin yaygınlaşması ve Katolik mezhebine dönmeleri için Ermenilere Hıristiyan din adamları gönderdiği, bunların da Ermeni zengin işadamları ile aydınları arasında oldukça etkili oldukları belirtilmiştir. Böylelikle birçok Ermeninin Katolik mezhebine geçtiğini belirten Huda Derviş, Fransa'nın bu yolla kendini Doğu ve Asya Arap bölgesindeki Katolik Ermenilerin hamisi olarak kabul ettiği ve Fransız Konsolosluğu himayesi altında "Ermeni Katolik Cemaati" oluşturarak, Ermenilerin Fransız himayesine girmesini sağladığını ifade etmiştir.

Fransa'nın ardından İngiltere ve ABD'nin bu kez Osmanlı topraklarına gönderdiği misyonerler aracılığıyla Protestanlığı yaymaya çalıştığı ve oldukça da başarılı olduklarına değinen Huda Derviş, bu gelişmeler ışığında Ortodoks Ermeni Patriği'nin yaşananlardan duyduğu rahatsızlığı ve Ermeniler üzerindeki güç ve kontrolünü kaybetme endişesi ile Katolik ve Protestan cemaatinin oluşturulmasına başından beri itiraz ettiğini vurgulamıştır. Bu kez Ermeni devletinin kurulmasına zemin hazırlayan ulusal dini bir varlık oluşturulması kararının alındığına, bu kararın da İngiltere tarafından desteklendiğine yer veren Huda Derviş, aslında tüm bu çabaların sonucunda dini yönden ziyade siyasetin ön plana çıktığını vurgulamıştır. Derviş ayrıca bunun da Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık talebine giden sürecin yaşanmasına neden olduğuna değinmiştir.

Ermenilerin kontrolden çıkmasını önleme konusunda Ermeni cemaatler ve mezhepler arası anlaşmazlıkların çıkmasının ise Ermenilerin üç büyük ülke olan İran, Rusya ve Osmanlı Devleti'nde parçalanmalarına neden olduğunu ifade eden Huda Derviş, Rusların Ermenileri bağımsız bir devlet kurma konusunda teşvik ettiği, bununı ise Osmanlı için ciddi bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Osmanlı'nın çöküşünden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine kadar geçen zaman zarfında bağımsızlık adına birçok Müslüman Türke karşı korkunç terör eylemlerinin gerçekleştirildiğine de yer vermiştir.¹³⁵¹ Bu tür Ermeni eylemlerinin geniş bir şekilde

¹³⁵¹ "Ermeni Azınlığa Türklerin Katliam Uyguladığı Yalanı... Amerikalı Bilim Adamı, Ermeni İddialarının İftira Olduğunu Belgelerle İspat etti", **Al-Tasavvuf Al-İslami**, 2 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64-68.

yer aldığı haberde, Ermenilerin yaşananları nasıl abartarak Avrupa devletlerinin gündemine taşıdığı, Batılı Devletlerin soruna nasıl dahil edildiği ayrıntılarıyla ele alınarak, aslında bir bakıma yazarın Ermeni Sorunu'nu kökenleriyle ele alan ciddi bir çaba gösterdiği görülmektedir.

Mısır basınında bir haberde ise, Fransa Ulusal Meclisi'nin Ermeni soykırımı iddialarını tanıyan bir karar alması karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepki, bu kararın uluslararası yansımalarında aktarılmıştır. Haberin devamında, 1915 olaylarının yaşanmasının nedenlerinin sorgulandığına ve büyük devletlerin -özellikle de Rusya'nın- kendi çıkarları doğrultusundaki politikaları nedeniyle Ermenilere vermiş olduğu bağımsız bir devlet kurma hayalinin 1915 olaylarının yaşanmasında en büyük bir paya sahip olduğuna işaret edilmiştir. Rusya'nın I.Dünya Savaşı sırasında Anadolu ve Boğazlar üzerinden sıcak denizlere inme arzusunun Ermenileri istismar etmesine neden olduğuna ve I. Dünya Savaşı'nda Ermenilere birtakım vaatlerde bulunularak savaşta Osmanlı'ya karşı Rusya'nın yanında yer almalarının sağlandığına değinilmiştir. Bu konuda Ermenilerin 1965 yılından itibaren Türkiye aleyhindeki eylemlerine ağırlık verdiği ve terörden propagandaya uzanan geniş bir yelpazede Türkiye karşıtlığını sürdürdükleri dile getirilmiştir.¹³⁵²

Fransız Temsilciler Meclisi'nin 1915-1923 yılları arasında yaşanan olayları soykırım olarak niteleyen kararının ardından Türk-Fransız ilişkilerinde yaşanan krizin konu edinildiği bir sonraki haberde ise, Türkiye'nin söz konusu kararı destekleyen ülkeleri suçlu ilan ettiğine yer verilmiştir. Ermeni meselesine farklı bir pencereden baktığını iddia eden Muhammed Rıfat El-İmam'a ait makalenin devamında, İttihat ve Terakki yönetiminin Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirdikten sonra Kafkas Türklerini Turanlaştırma politikası izlediklerini iddia etmiştir. El-İmam ayrıca İttihat ve Terakki'nin Anadolu, İran, Kafkasya'nın ardındaki Orta Asya ülkeleri ve Rusya'da bulunan Türkler arasında da tek bir millet anlayışından hareketle bir ulus yaratmaya çalıştıklarını da belirtmiştir. El-İmam söz konusu projesinin Osmanlı bünyesindeki diğer unsurların tepkisi ile karşılaştığından, İttihat

¹³⁵² “Fransa ve Ermeni Meselesi... Ermeni Katliamına İlişkin Gerçekler”, **El-Nafidha**, 28 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.68-69.

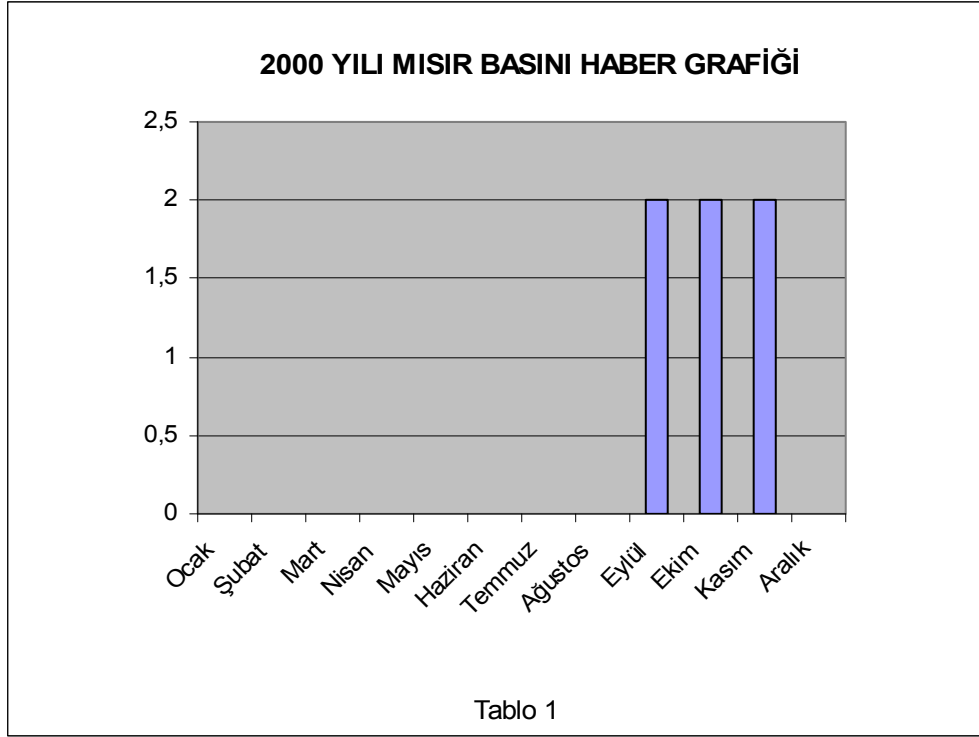
ve Terakki'nin bu engelin yani etnik unsurların ortadan kaldırılması gerektiğini düşündüklerini iddia etmiştir.

El-İmam söz konusu projeden hareketle, İttihat ve Terakki'nin siyasi ve ekonomik zorunluluklar öne sürerek, I. Dünya Savaşı sırasında Ermenilerin Ruslarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle ve daha birçok başarısızlığın faturasını da Ermenilere yükleyerek onların tasfiye edildiğini belirtmiştir. Rıfat El-İmam makalesinde sert iklim koşulları, savaş yıllarındaki fakirlik ve açlık ve salgın hastalıklar nedeniyle ölümler gerçekleşmiş olsa da tüm bunların neticesinde “Ermeni soykırımının” yaşandığını ifade ederek yaşananlarda İttihat ve Terakki'nin büyük sorumluluk taşıdığını dile getirmiştir.¹³⁵³ Rıfat El-İmam imzalı bir sonraki makalede de aynı konuya yer veren yazarın, Fransa'nın soykırımı kabul eden ilk ülke olmadığı gibi son ülkede olmayacağı ve hatta buna uluslararası kuruluşların da ekleneceğini iddia ettiği görülmektedir.¹³⁵⁴ Rıfat-El İmam konuyla ilgili son makalesinde ise, bugüne kadar birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından soykırım kabul else de aslında bunun insani ya da vicdani nedenlerle değil, daha ziyade çıkar hesaplarıyla bağlantılı olduğunu itiraf etmiştir. El-İmam son olarak ise Fransa'nın aldığı kararın arkasında da Fransa'daki Ermeni oylarının göz önünde bulundurulmasının önemli bir etkisi olduğuna da vurgu yapmıştır.¹³⁵⁵

¹³⁵³ “Türkiye-Fransa İlişkileri Kızgın Sac Üzerinde”(1), **El-Hakikat**, 29 Mayıs 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.69-70.

¹³⁵⁴ “Türkiye-Ermeni İlişkileri Kızgın Sac Üzerinde”(2), **Al-Hakikat**, 3 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.70-71.

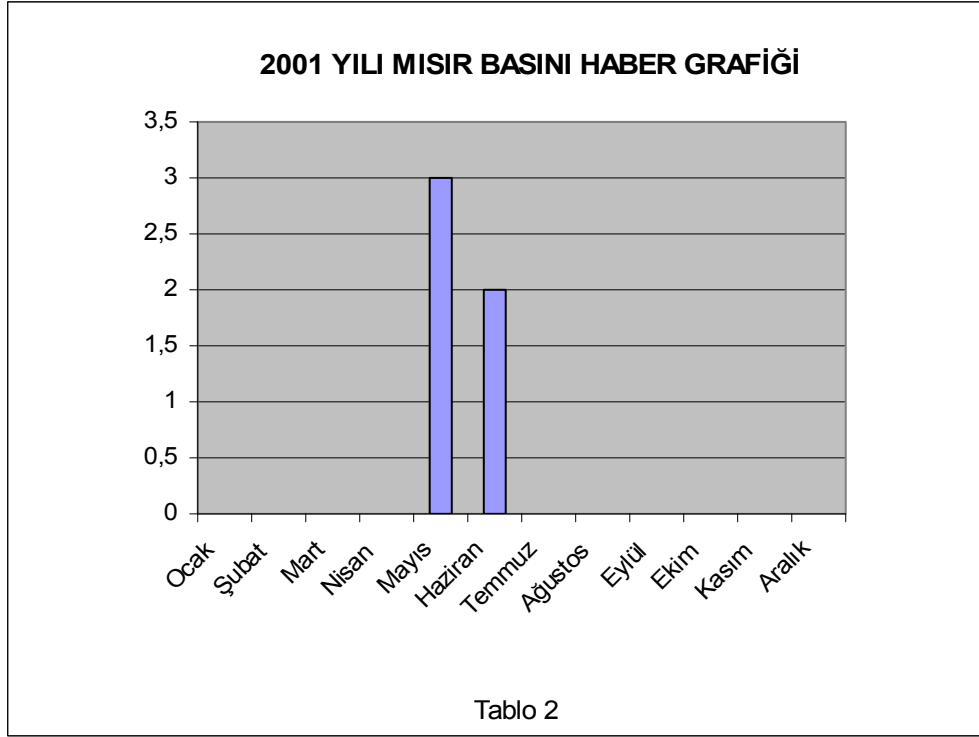
¹³⁵⁵ “Türkiye-Ermeni İlişkileri Kızgın Sac Üzerinde”(3), **Al-Hakikat**, 10 Haziran 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.71-72.

Mısır basınında 2000 yılı haber grafiğine bakıldığında, Eylül-Ekim-Kasım aylarında haberlerin sayısında bir artış görülmüştür. Bunda, Fransa ve ABD'deki gelişmelerin etkili olduğu görülmektedir.

BYEGM arşivinde 25 Mart-23 Nisan 2002 ile 24 Nisan-2 Mayıs 2002 arasında Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁵⁶

¹³⁵⁶ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 25 Mart-23 Nisan 2002, s.1-49, 24 Nisan-2 Mayıs 2002, s.1-65.

Mısır basınında 2001 yılı haber grafiğinde, Mayıs haziran aylarındaki haber sayısının artışı Fransız Senatosu'ndaki görüşmelerin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Suriye'deki Ermenilerin Arap aşiretleri ile gerçekleştirdikleri bir toplantının konu edinildiği Mısır basınında bu kez Suriye Ermenilerinin 1915 yılında Arap aşiretlerinin Ermeni halkına yaptığı yardımlardan dolayı teşekkür ettikleri görülmektedir. Söz konusu teşekkür ifadesiyle ilgili olarak Suriye'nin Deyrzor kentinde büyük bir tören düzenlendiğini ve Halep Ermeni Ortodoks Metropolitanı ile Ermenistan'ın Şam ve Halep Büyükelçilerinin katıldığı belirtilmiştir. Haberin devamında, "Osmanlı zulmünden Ermenilerin korunmasına katkıda bulunan aşiretlerin temsilcilerinin katıldığı" ifadelerinin kullanıldığı da dikkatlerden kaçmamıştır. Tören sırasında dikkat çekici bir diğer husus, Filistin'de yaşananlar ile 1915 olayları arasında paralellik kurulması ve "*Filistin halkının direnişi, Ermeni halkının bağımsızlık ve hayatta kalma konusundaki mücadelesi ile benzerdir*" ifadelerinin kullanılması olmuştur.¹³⁵⁷ Mısır basınında bu tür bir etkinlikle ilgili bir habere yer verilmesi ve Suriye'deki Ermenilerin 1915 olayları ile Filistin'de

¹³⁵⁷ "Suriye Ermenileri, Suriye'nin El-Cezire Bölgesindeki Arap Aşiretlerle Bir araya Geldi", **El-Şark'ul Ewsat**, 5 Mayıs 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.38-39.

yaşananlar arasında bağ kurması aslında bir ilk değildir. Nitekim benzer bir tutum İran basınında da görülmüştür. Bu çerçevede İran basını ile Mısır basını arasında bir benzerlik olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu durumun ortaya koyduğu bir diğer husus, aslında Ortadoğu ülkelerindeki Ermeni örgütlerinin de tam bir fikir birliği içinde hareket ettiği hususudur. Bu anlamda hem İran hem de Mısır Ermenilerinin Filistin’de yaşananlara atıfta bulunarak Ortadoğu ülkelerinde sempati oluşturma gayreti içinde olduklarını söylemek mümkündür.

Mısır basınındaki bir diğer haber, Muhammed Rıfat El İmam tarafından kaleme alınmış olan “Osmanlı Dönemi 1878-1923 Yılları Arasında Ermeni Meselesi” adlı eseri olmuştur. Rıfat El-İmam’ın “*Arapların belleğinde bulunan Ermeni konusıyla ilgili sisleri dağıtmak amacıyla*” kaleme aldığı iddia ettiği kitap üç bölümden oluşmaktadır: Abdülhamit ve Ermeniler: 1878-1909, İttihatçılar ve Toprak: 1909-1918, Kemalistler ve Ermeniler: 1919-1923. Yazar Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu’nda “Millet-i Sadıka” olarak yaşadıkları ve Osmanlı ekonomisinin omurgasını oluşturduklarını, çok önemli görevlere geldiklerini, Osmanlı’dan ayrılmak gibi bir amaçlarının olmadığı sadece Batı Ermenistan olarak bilinen Ermeni kentlerinde iç reformların yapılmasını istediklerini, ancak bu reformların yerine getirilmemesi nedeniyle isyan etmek zorunda kaldıklarını ve 1894-1896 yaşanan olaylar sırasında birçok Ermeninin hayatını kaybettiğini birçoğunun da göç etmek zorunda kaldığını belirtmiştir:

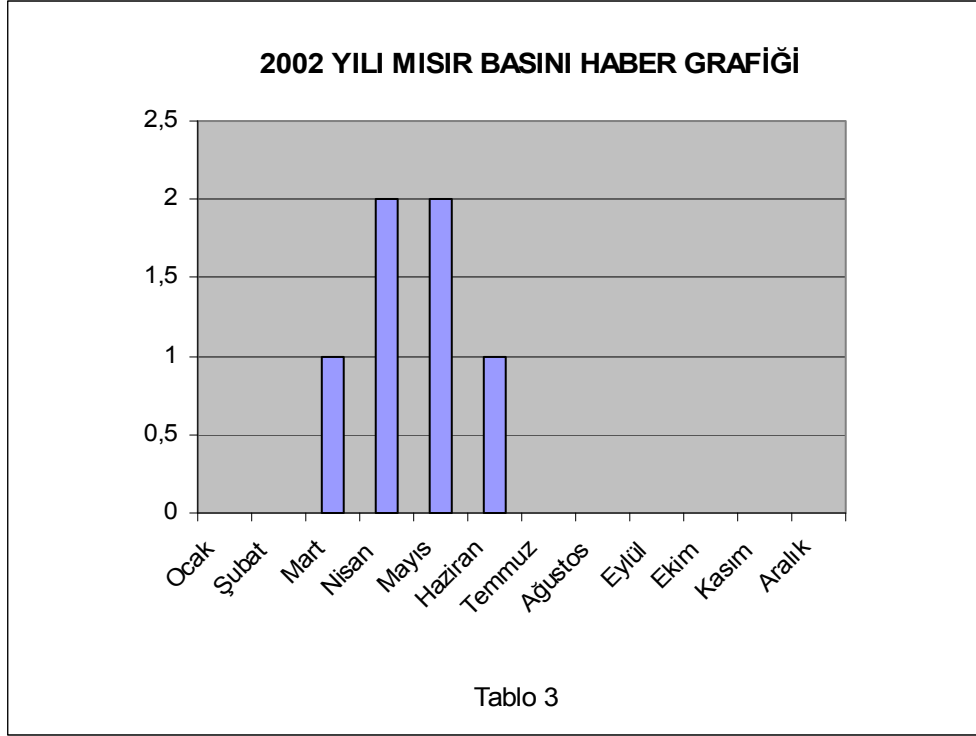
*“...İttihatçılar döneminin sona ermesiyle Ermeni meselesinde ikinci dönem başladı. Bu dönemde Ermenilerin büyük çoğunluğu katledildi. Daha sonra Kemalistlerin yıldızının parlamasıyla başlayan ve Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına ve Yunanistan ve Ermenistan arasında sıkışmış küçük Anadolu devleti içinde kalmasına zemin hazırlayan 1920 yılında imzalanan Sevr Antlaşmasıyla sona eren üçüncü dönem başladı...”*¹³⁵⁸

Rıfat El-İmam’ın söz konusu eseri Arap kamuoyu tarafından Ermeni konusunda Arap kütüphanelerindeki ilk siyasi araştırma olarak nitelendirilmekle beraber, eserin pek de objektif olmadığı hususu gözönünde bulundurulmamıştır.

¹³⁵⁸ “*Ermeni Meselesi ve Sislerin Kaybolması*”, **Al-Ahram Al-Arabi**, 16 Haziran 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39-40.

Dolayısıyla bu tür eserler aracılığıyla aslında Ermeni meselesi hakkında bir fikri olmayan kişilerin zihninde ister istemez tek taraflı bir algının oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

1-24 Nisan 2003 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁵⁹

Mısır basınında 2002 yılı haber akışında da yine 24 Nisan'la bağlantılı olarak inişli çıkışlı bir haber grafiği ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin AB'ye üyelik konusu, Avrupa basını kapsamında sık sık gündeme gelen bir husus olmuş ve AB üyesi devletlerin Ermeni meselesini bahane ederek Türkiye'yi AB'ye almayacağı yönünde bir tutum ön plana geçmişti. Bu kez, AB'ye üyelik konusunun Ortadoğu basını kapsamında Mısır basınında Abdulhalim Gazali mizasıyla yer aldığı görülmektedir. Gazali makalesinde Avrupa zihniyetinin dogmalardan ibaret olduğunu, bu dogmalardan birinin de Osmanlı Türklerinin I.Dünya Savaşı sırasında Ermenilere karşı soykırım işlemekle suçlanması hususu olduğuna dikkat çekmiştir. Gazali Avrupa'nın Türkiye'nin sorunun çözümü

¹³⁵⁹ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 1-24 Nisan 2003, s.1-37.

konusunda attığı adımları görmezden geldiğini, son olarak Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisine sıcak bakmayan tarafın Ermenistan olduğunun gözden kaçırıldığını ve bu nedenle Avrupa'nın bu tavrının göz ardı edilemeyecek çelişki ve olumsuzluklarla dolu olduğu ifade edilmiştir. Gazali ayrıca söz konusu çelişki ve olumsuzlukların, ilerleyen zamanlarda daha büyük krizlere neden olacağına da işaret etmiştir. Avrupa'nın çelişkilerinin ötesinde, Türkiye'de totaliter düşünce heveslilerinin sayısının halen azımsanmayacak düzeyde olduğu iddia edilmiştir.¹³⁶⁰ Gazali'nin makalesinde değindiği hususlar değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik sorunun çözümü konusunda ortaya attığı önerilerin neredeyse tamamının reddedildiği ancak uluslararası arenada ise Türkiye'nin Ermenistan'la uzlaşması konusunda kendisine baskı uygulandığı hatırlanmalıdır.

Mısır basınında bu kez *İnsaf ve İnkâr Arasında II: Sultan Abdülhamit* adında bir kitabın Suriyeli tarihçi yazar Muhammed Mustafa El Hilali tarafından kaleme alındığı, II. Sultan Abdülhamit'in hayatının konu edinildiği, eserin son derece objektif bir tutumla hazırlandığı ve II. Sultan Abdülhamit dönemindeki birçok bilinmeyen konuyu aydınlığa çıkardığı ifade edilmiştir.¹³⁶¹ 12-19 Nisan 2005, 19-25 Nisan 2005, 26 Nisan -2 Mayıs 2005 ve 3-9 Mayıs 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁶²

Genellikle Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı tutum sergileyen Batılı bilim adamlarından bu kez farklı bir sesin geldiği ve “ Ermeni katliamlarına rağmen” yaklaşımıyla, Türkiye'nin AB'ye katılımının Avrupalıların yararına olduğunu dile getirdikleri görülmektedir. Mısır basınında MastEuroMed Programı Koordinatörü, Kahire Üniversitesi Ekonomi ve Siyasi Bilimler Fakültesi Fransızca Bölümü Direktörü Prof. Dr. Jean Marcou, Fransa'nın kabul ettiği soykırım kararının Türkiye'nin yararına olduğunu, Fransa'nın Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanıması

¹³⁶⁰ “*Eski Zihniyetlerin Diretmesi Türkiye'nin Avrupa Hayalini Tehdit Ediyor*”, **El-Ahram**, 24 Şubat 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.35-36, 29 Mart-4 Nisan 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 29 Mart-4 Nisan 2005, s.1-46.

¹³⁶¹ “*Sultan Abdülhamit'e İtibarını Geri Veren Kitap*”, **El-Kahera**, 5 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.20.

¹³⁶² BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 12-19 Nisan 2005, s.1-89, 19-25 Nisan 2005, s.1-212, 26 Nisan -2 Mayıs 2005, s.1-100, 3-9 Mayıs 2005, s.1-45.

konusunda gösterdiği kararlılığın, milletlerin tarihlerindeki kara dönemleri kabullenmelerine yönelik olan bir iyi niyetten kaynaklandığını açıkladığı da görülmektedir. Bu bağlamda Fransa'nın Cezayir'de yaptıklarından dolayı sorumlu olduğunu itiraf ettiğini, bunun sadece bir soykırım değil, etnik temizleme olduğunu ve böyle bir tanımın Türkiye'nin benimsediği gelişme yolunda önemli bir adım sayılabileceğini belirtmiştir.¹³⁶³

Bu makalede dikkat çeken bir husus da Marcou'ya yöneltilen "Türkiye'nin Arap ve İslam dünyası ile Avrupa arasında bir köprü olup olmadığı" konusu olmuştur. Marcou, Türkiye'nin ABD ve İsrail ile olan ilişkileri nedeniyle Arap ve İslam dünyası ile karmaşık ilişkileri olduğunu ifade etmiş bir bakıma söz konusu soruya olumsuz cevap vermiştir. Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye her haliyle entegre olduğunu, Türkiye'nin "çağdaş bölgeselleşme" kapsamında Avrupa'nın bölgesel toplamının bir parçası sayıldığını belirterek, dünyanın halen tanık olduğu reorganizasyon sürecinde Türkiye'nin Arap-İslam topluluğunun bir parçası olabileceğini vurgulamıştır.¹³⁶⁴

Mısır basınında Ermenistan'ın Kahire Büyükelçisi Robin Karabilyan ile yapılan bir mülakatta Karabağ meselesi, Türkiye ile ilişkiler ve 1915 Olaylarının konu edinildiği, Ermenistan'ın Türkiye'den herhangi bir toprak ve tazminat talebinin bulunup bulunmadığının sorulduğu da görülmektedir. Türkiye ile ilişkilerde Ermenistan'ın herhangi bir ön şartının olup olmadığı ve Ermeni meselesinin Türkiye'nin AB'ye üyeliği önünde engel olup olmadığı sorularının da yöneltildiği Karabilyan¹³⁶⁵ Karabağ bölgesi için "hiçbir zaman Azeri toprağı" değildi ifadelerini kullanması Ermenistan'ın Karabağ meselesini kendi bakış açılarından nasıl gördüklerini ortaya koymaktadır. Ermenistan'ın Karabağ'da işgalci olduğu sadece Azerbaycan tarafından değil uluslararası kuruluşlar tarafından da teyit edilmiş bir husustur. Bir diğer cevabı ise, Karabağ bölgesinde "self determinasyon"a hazır

¹³⁶³ "Marcou: Ermeni Katliamlarına Rağmen Türkiye'nin Avrupa'ya Katılımı Yararımızdır", **El-Ahram El Arabi**, 16 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.29.

¹³⁶⁴ 24 Mayıs-21 Haziran 2005 ile 22 Haziran-19 Temmuz 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir. BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 24 Mayıs-21 Haziran 2005, s.1-84, 22 Haziran-19 Temmuz 2005, s.1-42.

¹³⁶⁵ "Ermenistan'ın Kahire Büyükelçisi İle Mülakat", **El Cumhuriye**, 21 Temmuz 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.80-81.

olduklarını dile getirmeleri de konuya tek taraflı bakış açısını yansıtmaktadır. Nitekim Ermenilerin Karabağ bölgesindeki birçok Azeriyi öldürdüğü, hayatta kalanların ise bölgeden sürüldüğü ve 1 milyona yakın Azerinin Azerbaycan'da göçebe hayatı sürdüğü ve bu yolla Ermenilerin bölgede nüfus bakımından üstün konuma geldikleri yani bir tür demografik projenin gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Karabilyan'ın bir diğer soruya verdiği yanıt da gerçeklerden son derece uzaktır. Nitekim Türkiye her defasında gerek ikili görüşmelerde gerekse çeşitli uluslararası kuruluşlar ve Batılı devletler aracılığıyla Ermenistan'la ilişki kurmaya hazır olduğunu dile getiren taraf olduğu, en son Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini sunduğu ve Ermenistan tarafından reddedildiği de bilinen bir husustur. Dolayısıyla, Karabilyan'ın ön şartsız diyaloga hazır oldukları şeklindeki cevabı da pek gerçekçi görünmemektedir.

BYEGM arşivinde 19 Ağustos-20 Eylül 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁶⁶

Mısır basınında Orhan Pamuk'un Kürtler ve Ermenilerle ilgili olarak kullandığı ifadeler gerekçesiyle yargılandığı ve Türkiye'deki milliyetçi çevreler tarafından sert bir dille eleştirildiği hususuna da değinilerek, Pamuk'un söz konusu ifadeleri nedeniyle mahkemelik olduğuna yer verilmiştir.¹³⁶⁷ Aynı konuyla ilgili bir sonraki haberde ise Pamuk davasının Türkiye'nin AB'ye üyeliğini olumsuz etkileyebileceği, Pamuk'un yargılanmasının Ermeni meselesinin halen Türkiye'de bir tabu olduğunun göstergesi olduğuna işaret edilmiştir.¹³⁶⁸ Orhan Pamuk davasının Batı basınıyla benzer şekilde Mısır basınında da geniş yer alması konuya verilen önemin yanı sıra, konunun Türkiye'nin imajı üzerinde yarattığı hasarı da ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Dahası, bu mesele sadece ülke basınlarına yansımakla kalmamış AB'nin raporlarında geniş yer bulmuştur.

¹³⁶⁶ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 19 Ağustos-20 Eylül 2005, s.1-63.

¹³⁶⁷ "Bir Türk Yazar Ermenileri Ve Kürtleri Savunduğu İçin Hapse Girme Tehdidiyle Karşı Karşıya", **El Masry El Youm**, 3 Ekim 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.90.

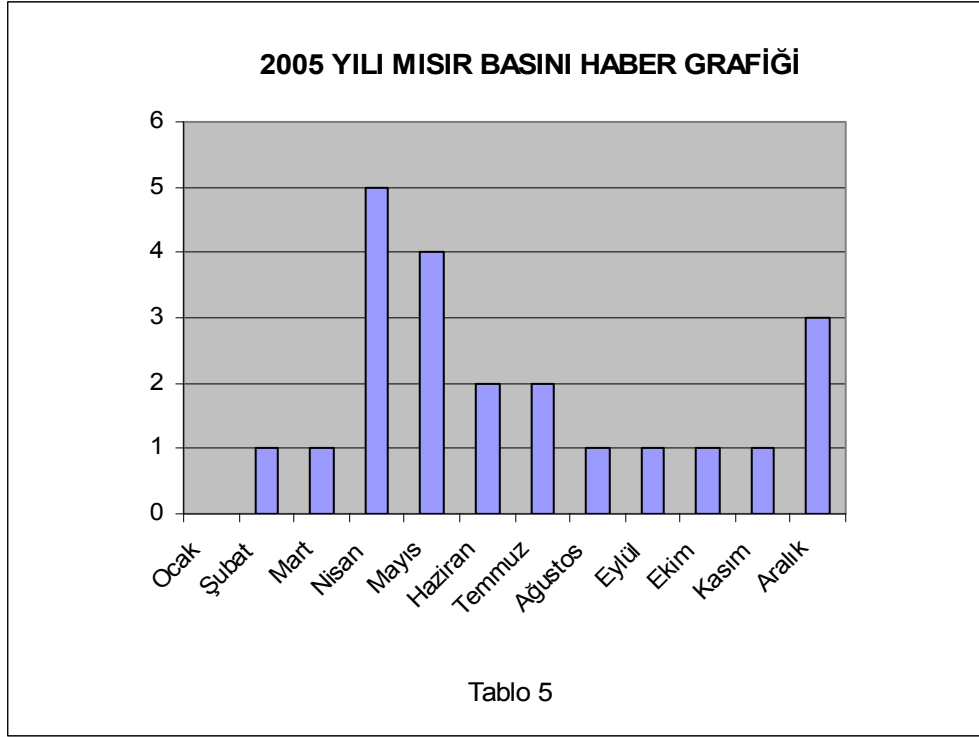
¹³⁶⁸ "Türkiye'nin Bir Yazarını Ulusal Kimliğe Hakaret Etme Suçundan Yargılanması AB Üyeliğini Tehlikeye Sokacaktır", **El Kahire**, 1 Kasım 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.66.

Mısır basınında bu kez Ermenistan-Azerbaycan ilişkilerinin ele alındığı bir haberde, Ermenistan Başbakanı'nın Azerbaycan ile Karabağ sorununun çözümü için görüşmeye hazır olduklarını beyan ettiği, sorunun çözümü konusunda barışçıl yollardan yana oldukları ayrıca bölge insanına kendi kaderini tayin hakkının verilmesi politikasını izledikleri dile getirilmiştir. Margarian'a yöneltilen "Ermenistan'ın dini gerekçelerle yani Azerbaycan halkının Müslüman olması ve Ermenilerin de Hıristiyan olması nedeniyle mi Karabağ sakinlerini korumayı istedikleri" sorusuna, Margarian'ın hayır cevabını verdiği ve söz konusu amaçlarının dinle bir ilgisi olmadığını, aksine Azerbaycan'ın meseleyi dini boyuta çekmeye çalıştığı iddia edilmiştir. Margarian ayrıca, Türkiye ile diplomatik ilişki kurmaya hazır olduklarını ancak Türkiye'nin gerekli adımları atmadığını da dile getirmiştir.¹³⁶⁹ Margarian'ın gerek Azerbaycan gerekse Türkiye ile ilişkiler konusunda yaptığı açıklamalarında gerçeklik payının olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim, Türkiye'nin uzlaşma konusunda ortaya attığı tüm adımların Ermeniler tarafından reddedildiği ve Ermenistan yönetiminin kendi çıkarları doğrultusunda Karabağ için "self determinasyon"a sıcak baktıkları bilinmektedir.

BYEGM arşivinde 26 Aralık 2005-3 Mart 2006 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁷⁰

¹³⁶⁹ "Ermenistan Başbakanı Andrenik Margarian: Karabağ Sorununu Çözmek İçin Azerbaycan İle Görüşmeye Hazırız", **El Cumhuriye**, 11 Aralık 2005, s.49-51, "Ermenistan Başbakanı: Karabağ, Dini Bir Sorun Değil Self Determinasyon ve Adalet Sorunudur", **El-Ahram**, 12 Aralık 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.51-52.

¹³⁷⁰ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 26 Aralık 2005-3 Mart 2006, s.1-69.

Mısır basınında 2005 yılı ise Orhan Pamuk davası nedeniyle haberlerin sayısında artışın yaşandığı bir tarih olmuştur. Nisan-Mayıs aylarında en üst seviyede olan haber grafiğinin 24 Nisan'ın ardında giderek azalma eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

Alman Parlamentosu'nun Ermenilerle ilgili olarak kabul etmiş olduğu kararın bir grup Türk tarafından protesto edildiği ve kararın iki ülke ilişkilerinde gerginliği neden olduğuna dair Mısır basınında bilgiye rastlanmaktadır.¹³⁷¹ Alman Federal Meclisi 2005 yılında aldığı bir kararla hem soykırım iddialarını kabul etmiş hem de I. Dünya Savaşı sırasında yaşananlara Almanların göz yumması nedeniyle Almanya'nın da suçlu olduğunu ilan etmiştir. "Ermeni halkının I. Dünya Savaşı sırasında ve öncesinde hedef olduğu şiddet, katliam ve sürgünün anısı önünde eğilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Jön Türk Hükümeti'nin, Anadolu'da Ermenilerin neredeyse tamamen katledilmesine yol açan girişimlerinden üzüntü duymaktadır. Federal Meclis, Ermenilerin organize bir şekilde sürgün edilmeleri ve yok edilmeleriyle ilgili kapsamlı bilgilere rağmen bu korkunç olayları durdurmaya teşebbüs dahi etmemiş olan Alman İmparatorluğu'nun oynadığı yüz kızartıcı rolden

¹³⁷¹ "Berlin'de Türkler, Parlatonun Ermeni Konusunda Aldığı Kararı Protesto Ettiler", 19 Mart 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.60.

de üzüntü duymaktadır” sözlerinin yanısıra iki ülke arasında bir an önce diyalogun kurulması ve iki ülke tarihçilerinin biraraya gelmesi için Almanya’nın da bu konuya özel olarak ilgi göstereceği hususlarının ele alındığı bu karara yönelik hem Türk kamuoyunda hem de Almanya’daki Türkler arasında bir rahatsızlık başgöstermiş ve söz konusu karara yönelik tepkilerini dile getirmek üzere Berlin’de çeşitli gösteriler düzenlenmiştir. Tüm bu gelişmelerin, bir çok ülke basını gibi, Mısır basınında da yankı bulduğu görülmektedir.

24 Mart-20 Nisan 2006 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁷²

Nisan ayı sonu itibariyle haberlere bakıldığında, Mısır basınında -diğer ülke basınlarında olduğu gibi- diaspora Ermenilerinin etkinliklerine yer verilmiştir. Fransa’da 24 Nisan’da Ermenilerin Türkiye karşıtı gösteri düzenlediği, ancak bu etkinliğin Fransa’daki Türklerle Ermeniler arasında birtakım sorunların yaşanmasına neden olduğu dile getirilmiştir.¹³⁷³ Diaspora Ermenilerinin Türkiye karşıtı eylemlerinin özellikle Fransa’da diğer ülkelere oranla daha aşırı olduğu söylenebilir. Gerek buradaki Ermeni nüfusunun yoğunluğu gerekse buradaki Ermenilerin lobi örgütlerinin daha fazla siyasallaşması nedeniyle Fransa’da Türkiye karşıtı eylemler gerçekleştirilmekte olup Fransa’da soykırımın inkârını suç sayan bir yasa tasarının kabul edilmesi sağlanmış durumdadır. Nitekim söz konusu kararla ilgili olarak da Türkiye’nin duyduğu rahatsızlığın Mısır basınına yansıdığı ve karar nedeniyle “Türkiye’nin Fransa’yı uyardığı” şeklinde bir haber yayınlanmıştır.¹³⁷⁴

Fransa’nın söz konusu kararı karşısında Türkiye’nin birtakım yaptırımlarda bulunduğu, Fransa’daki büyükelçisini geri çağırdığı, Fransa ile ekonomik ilişkileri yeniden gözden geçirdiği de bilinmektedir. Diğer taraftan, Fransa’daki Türk derneklerinin de konuyla ilgili harekete geçtiği ve Fransa’da yayınlanan *Le Parisien*

¹³⁷² BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 24 Mart-20 Nisan 2006, s.1-39.

¹³⁷³ “Ermeniler Fransa’da, Türkler Tarafından Uğradıkları Soykırımı Anıyorlar”, **Nahmed Mısır**, 26 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.74.

¹³⁷⁴ “Türkiye Fransa’yı Ermeni Soykırımı Yasasından Dolayı Uyarıyor”, **El Ahrar**, 7 Mayıs 2006, s.84, “Türk Derneklerinin Açık Mektubu”, **El Kahire**, 10 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.84.

gazetesine açık bir mektup gönderdiği, mektupta Fransız milletvekillerinin onayına sunulacak yasa tasarısının gerçekleri çarpıttığı vurgulanmıştır.

23 Mayıs-20 Temmuz 2006 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁷⁵ 2006 yılının ortalarından itibaren, gazete haberlerine farklı gündemler taşınmıştır. Örneğin, Güney Lübnan'da İsrail kuvvetlerinin tahrip ettiği alt yapının yeniden oluşturulması için BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla buraya konuşlandırılacak uluslararası bir gücün oluşturulması ve Türkiye'nin de bu güce katılması fikrinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Lübnan'daki Ermenilerin bu fikre sert bir dille karşı çıktığı ve Türkiye'nin bu güce katılmasına karşı olduklarını dile getirdikleri görülmektedir. Lübnan'ın yanı sıra Avrupa ve ABD'deki Ermenilerin de, Türkiye'nin devre dışı bırakılması için girişimlerde bulunduğunu ifade eden El Ahram gazetesi, özellikle Lübnan'daki Hınçak ve Taşnak partileri yönetiminin bu konuyu gündemlerine aldıklarını ve Türkiye'nin katılımını engellemek için birtakım girişimlerde bulunmaya hazırlandıklarını aktarmıştır.¹³⁷⁶

Lübnan'daki Ermenilerin Türkiye karşıtlığı bilinmekle beraber, Türkiye'nin uluslararası bir kuruluşta yer almasını engelleyebilecek düzeyde bir etkiye sahip olduklarını düşünmeleri ya da bu yolda faaliyetlerde bulunmaları, sadece doğrudan kendilerin ilgilendiren meselelerde değil Lübnan olayında olduğu gibi kendilerinin yaşadığı her yerde Türkiye'ye karşı bir tahammülsüzlüğün söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Türkiye'nin BM barış gücü çerçevesinde Lübnan'a gelmesine “*dedelerine karşı işlenen katliamlar ve hala zihinlerindeki trajik manzaralar*” nedeniyle karşı olduklarını açıklamaları, her konuda sudan bahaneler üretmede ne kadar yetenekli olduklarını ortaya koymaktadır.

Ermenilerin izlediği politikayla benzer bir politika izlenecek olunursa günümüzde Türkiye'nin de tarihte atalarına ve dedelerine ya da Türk soylu

¹³⁷⁵ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Mayıs-20 Temmuz 2006, s.1-67.

¹³⁷⁶ “*Lübnan'da Uluslararası Güç Oluşturulmasına Dair Yankılar sürerken, Lübnanlı Ermeni Çevreleri Türkiye'nin Katılmasına Karşı*”, **El Ahram**, 15 Ağustos 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.187.

vatandaşlara yapılanlar nedeniyle birçok ülke vatandaşına karşı bir düşmanlık gütmesi veya bu tür ülkelerin uluslararası kamuoyundaki faaliyetlerini durdurma girişiminde bulunması gerekirdi. Ancak Ermenilerin büyük bir çoğunluğu tarafından bu tarz etkinlikler o kadar sık tekrarlanmaktadır ki artık doğru olup olmadığının sorgulanmasına gerek bile duyulmamaktadır.

Ermenistan'ın Kahire büyükelçisi Ruben Karapetyan'ın El Ahram gazetesine verdiği bir mülakatta ülkesinin Türkiye'nin AB'ye üyeliğine sıcak baktığını, Karabağ meselesinin çözümü konusunda "self determinasyon"dan yana olduklarını ve Ermeni soykırımı iddialarının uluslararası alanda tanınması yönünde daha fazla adım atacaklarını dile getirdiği görülmektedir.¹³⁷⁷ Karapetyan'ın bu açıklamaları Ermenistan'ın birçok resmi yetkilisi tarafından dile getirilen görüşler olmakla birlikte, Ermenilerin Türkiye ile önkoşulsuz diplomatik ilişki kurmaya hazır olduklarını beyan etmeleri kendi içinde çelişkilidir. Nitekim soykırım iddiaları tanınmadan masaya oturmayacaklarını ve soykırım iddialarının tartışmaya açılmasına bile tahammülü olmayan Ermenistan'ın her defasında kendilerinin uzlaşmadan yana olduklarını ifade etmeleri herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

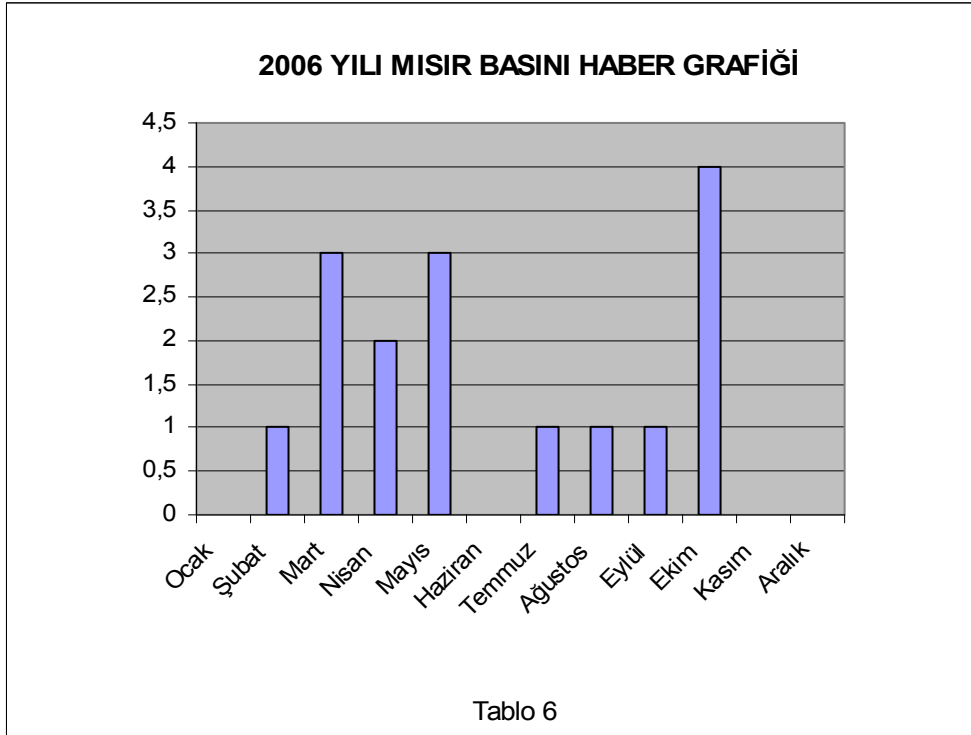
Mısır basında Türkiye'nin AB'ye katılmasının önünde bir çok engel olduğu yönünde bir genel havanın hakim olduğunu söylenebilir. Son olarak Fransa'nın soykırımı inkâr edenlerin cezalandırılmasını öngören kararıyla birlikte, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin artık tamamen Ermeni soykırımı iddialarının kabul edilmesine bağlı hale geldiği iddia edilmiştir. Haberin son bölümünde, "*Türkiye her ne pahasına olursa olsun bu hedefi gerçekleştirmekte (AB) kararlıysa, Avrupalı efendinin şartlarını kabul etmek zorundadır*" ifadeleri ile Türkiye'nin AB'ye katılabilmesi için birtakım bedeller ödemek zorunda olduğu dile getirilmiştir.¹³⁷⁸ Mısır basınında Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin son derece sorunlu bir süreç olarak görüldüğü ve Türkiye'nin -AB'ye üyeliğinin bazı ülkeler tarafından istenmemesine rağmen- üye

¹³⁷⁷ "Ermenistan Büyükelçisi: Ermenistan Türkiye'nin AB'ye Katılımını Arzuluyor", **El-Ahram**, 26 Eylül 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.187-189.

¹³⁷⁸ "İmkansız Bir Misyon", **El Akhbar**, 3 Ekim 2006, s.144, "Türkiye Fransa'yı Ermeni Yasa Tasarısı Konusunda Uyarıyor", **El Ahram**, 8 Ekim 2006, s.144-145, "Ermeni Soykırımı Yasası Nedeniyle Türkiye'de Fransa Malların Boykot Edilmesi Kampanyası", **El-Ahram**, 9 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.145.

olmayı zorladığı, ancak bunun için de bazı bedeller ödemesi gerektiği şeklinde bir kanının mevcut olduğu görülmektedir. Bu kanı kısmen doğru olsa da, Türkiye'nin her şeye rağmen AB'ye üyelik gibi bir arzusunun varlığı söz konusu değildir.

Fransa'da kabul edilen tasarının Mısır basınında tekrar gündeme geldiği ve tasarının iki ülke ilişkilerine zarar verdiği, buna karşılık Türkiye'de Fransız mallarının boykot edildiği haberlerinin yer aldığı görülmektedir.¹³⁷⁹ BYEGM arşivinde 7 Ocak- 8 Şubat 2007, 9 Şubat-6 Mart 2007, 13 Temmuz-2 Ekim 2007 ve 3-15 Ekim 2007 tarihleri arasında Mısır basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁸⁰

2006 yılı diğer ülke basınlarında olduğu gibi Mısır basınında da haber sayısının yoğun olduğu bir tarih olmuştur. Nisan-Mayıs aylarındaki olağan artışın dışında Türkiye'nin Lübnan'a Barış Gücü askeri gönderme konusunda diaspora Ermenilerinin gösterdiği tepkiler grafiğin şekillenmesinde etkili olmuştur.

¹³⁷⁹ “Ermeni Soykırımı Yasası Türkiye-Fransa İlişkilerine Zarar Verdi”, **El Akhbar**, 18 Ekim 2006, s.91, “Türkler Ermeni Yasasına Fransız Mallarını Boykot Ederek Yanıt Veriyor”, **Nahmed Mısır**, 18 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.91-92.

¹³⁸⁰ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 7 Ocak- 8 Şubat 2007, s.1.132, 9 Şubat-6 Mart 2007, s.1-127, 13 Temmuz-2 Ekim 2007, s.1-92, 3-15 Ekim 2007, s.1-161.

Sonuç olarak, Mısır basınında -İran basını ile benzer şekilde- çok az haberin kayıt altına alındığı, her bir BYEGM arşivinde bir ya da en fazla iki haberin kayıtlı olduğu görülmektedir. Haberlerde genellikle Türkiye aleyhinde Batılı ülkelerde alınan kararlara yer verilmekle beraber, bu kararlar karşısında Türkiye'nin gösterdiği tepkilere yer verildiği görülmektedir. Ancak Mısır basınında Ermenilerle ilgili haberler arasında en dikkat çekici olanlarının daha ziyade Türkiye ile ilişkiler ve Karabağ meselesiyle ilgili olarak gerek Ermenistan büyükelçileri gerekse de Ermenistan'ın resmi yetkililerinin verdiği beyanatların olduğunu görülür. Bu konuda söz konusu beyanatlar aracılığıyla Ermenistan'a atfen, uzlaşmadan yana ve masum olan bir ülke imajının oluşturulduğu; Türkiye'nin ise Ermenistan ile ilişkilerin iyileştirilmesi hususunda masaya oturmayan taraf olduğu izleniminin yaratılmaya çalışıldığı görülür.

Mısır basınında ayrıca sık sık Ermeni büyükelçileri ve bakanları ile yapılan mülakatlarda Azerbaycan'ın geleceğinin ele alındığı ve bu konuda Ermenistan'ın "self determinasyon"dan yana olduklarını beyan ettikleri görülmektedir. Bu anlamda gerek Azerilerin bölgeden göç ettirilmiş olunması gerekse de birçok çatışma sırasında Azerilerin hayatını kaybetmesi yoluyla bölgedeki Ermeni nüfusunun çoğunluk konumuna geldiği ve bu yolla olası bir referandumda Ermenistan'ın lehine bir sonuç çıkacağı bilindiğinden, bu yönde bir politika izlendiği açıktır.

Mısır basınındaki farklı bir diğer husus, özellikle Lübnan Ermenilerinin Türkiye aleyhtarlığı olmuştur. Gerek Lübnan'a BM uluslararası Barış Gücü çerçevesinde konuşlandırılacak askerler arasında Türkiye'nin de yer alması konusuna gösterilen tepkiler gerekse anma etkinlikleri çerçevesinde yürütülen Türkiye karşıtı propagandaları oldukça ileri düzeydedir.

Mısır basını kapsamında ele alınabilecek konu da, Ermenilerin 1915 olayları ile Filistin halkını yaşadıkları arasında bir paralellik kurma çabası olmuştur. Bu tutum aslında Ortadoğu basını kapsamında belki de sık tekrarlandığından bir benzerlikten bahsetmek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla bölge Ermenilerinin bu tutumunda hem yaşadıkları ülkenin onayını almak ve acılarını paylaştıkları hissi

uyandırmak hem de kendi meselelerini gündeme taşımak gibi iki farklı amaç güttükleri anlaşılmaktadır. Aslında bir başka çıkar daha söz konusu olabilir, nitekim halen İsrail’de Ermeni soykırımı iddiaları resmen tanınmadığı için, bu yolla İsrail’e karşı da bir tepkinin ortaya konduğu söylenebilir.

VI.4. Kıbrıs Rum Basını

Çalışmanın bu bölümünde Kıbrıs Rum basınına ilişkin olarak, BYEGM arşivinde yer alan haberlerde kullanılan dil ve üslup, konuya olan yaklaşımda objektif olup olunmadığı ve sorunla ilgili olarak Türk görüşlerine ne oranda yer verildiği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1989-2007 tarihleri arasına Ermeni iddialarıyla ilgili Rum basını kapsamında 7 basın yayın organından yararlanılmıştır. Bunlar *Politis*, *Haravgi*, *Simerini*, *Mahi*, *Fileleftheros*, *Kıbrıs Haber Ajansı* ve *Palmas*’dır. Bu gazetelerde toplam 36 haber olduğu tespit edilmiştir. Rum basınına geçmeden önce incelenen gazetelerle ilgili olarak kısaca bilgi verilmesinde yarar vardır. İlk gazete Kıbrıs’ta günlük olarak Yunanca yayınlanan *Politis* gazetesidir. Kıbrıs’ta günlük sirkülasyonu en büyük üçüncü gazete olan *Politis*, 1999 yılında kurulmuş ve Kıbrıs’ta *Simerini* ve *Fileleftheros*’tan sonra en etkili basın yayın organıdır.

Bir diğer kaynak ise *Haravgi*’dir. Kıbrıs’ta 1956 yılında yayın hayatına başlayan gazetenin dili Yunanca’dır. Kıbrıs Rum kesiminin komünist partisi olan AKEL’in¹³⁸¹ sözcüsü konumundaki *Haravgi*, günlük 9.000 sirkülasyona sahiptir. Sol bir akıma yakınlığıyla bilinen gazete, günlük olarak yayınlanmaktadır. 1976 yılında yayına başlayan *Simeri*’nin de günlük sirkülasyonu 9.000 civarındadır. Sağ kesime yakınlığıyla bilinen *Simerini* de günlük olarak yayınlanmaktadır. *Savaş*, *Çaba* ve *Uğraşı* anlamlarına gelen *Mahi*, de günlük olarak yayınlanmakta ve milliyetçi kesime hitap eden bir gazete olarak bilinmekte ve 1960 yılında *EOKA*¹³⁸² tarafından kurulmuştur.

¹³⁸¹ Kıbrıs’ta Komünist çizgide siyaset yapan Kıbrıs Komünist Partisinin adı.

¹³⁸² Yunanistan’ın Kıbrıs’ta kurduğu Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütünün kısa adı.

Bir diğ er gazete ise *Fileleftheros*'dur. *Liberal* anlamına gelen gazete Kıbrıs'taki en büyük basın yayın organıdır. Günlük 26.000 sirkülasyonu olan bu gazete 1955 yılında kurulmuş bağımsız bir çizgide yayın yapmaktadır. 1976 yılında kurulan *Kıbrıs Haber Ajansı* ise Yunanca, Türkçe ve İngilizce yayın yapmaktadır.¹³⁸³

BYEGM arşivinde diğ er ülke basınlarında oldu ğ u gibi 1989-1990 ile 8-25 Eylül 2000 ve 26 Eylül-2 Ekim 2000 tarihleri arasında Kıbrıs Rum Kesimi basımına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁸⁴ Söz konusu tarihi boşluk geniş bir alanı kapsamakla beraber 1980li yıllarda sadece Batılı devletlerin basın yayın organları takip edildiğ inden Kıbrıs Rum kesimi gibi İsrail, Mısır, İran, Ermenistan, Azerbaycan basınlarının da takip edilmediğ i görülmektedir.

BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum kesimine ait ilk habere 2000 yılının Ekim ayında yer verildiğ i görülmektedir. ABD Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nin kabul ettiğ i kararla ilgili Temsilciler Meclisi Sözcüsü Petros Kalaycıyan ile yapılan bir mülakatın yer aldığı haberde, Kalaycıyan'ın söz konusu kararı son derece olumlu karşıladığı görülmektedir. Söz konusu gelişmenin Kıbrıs sorununa da etki edip etmeyeceğ i yönündeki bir soruyu da yanıtlayan Kalaycıyan, kararın ilerleyen günlerde Kıbrıs sorununun çözümünü de olumlu etkileyeceğ ini dile getirmiştir.¹³⁸⁵

ABD Kongresinin kararının ardından Türkiye'nin gösterdiğ i tepkileri "küstah Türkiye'nin sert tepkileri" ifadeleriyle dile getiren Rum basını, yaşananlardan Türkiye sorumlu olmasa da Kürtlere ve Kıbrıslılara yönelik girişimleri nedeniyle Osmanlı Türkiye'si kadar bugünkü Türkiye Cumhuriyetinin de suçlu olduğunu ifade

¹³⁸³ Bu bölümün hazırlanması sırasında şu kaynaklar görülmüştür: <http://www.politis-news.com/>, G.T. 26.08.2010, [http://en.wikipedia.org/wiki/Politis_\(Cyprus\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Politis_(Cyprus)), G.T. 26.08.2010, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_newspapers_in_Cyprus, G.T. 26.08.2010, <http://www.haravgi.com.cy/>, G.T. 26.08.2010, <http://www.haravgi.com.cy/>, G.T.26.08.2010, <http://en.wikipedia.org/wiki/Simerini>, G.T. 26.08.2010, <http://www.sigmalive.com/simerini>, G.T. 26.08.2010, <http://en.wikipedia.org/wiki/Makhi>, G.T. 26.08.2010, <http://www.cna.org.cy/website/turkish/index.asp>, G.T. 26.08.2010, <http://www.philenews.com/main/default.aspx>, G.T.26.08.2010.

¹³⁸⁴ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 8-25 Eylül 2000, s.1-34, 26 Eylül-2 Ekim 2000, s.1-52.

¹³⁸⁵ "Ermeni Lobisinin Baskısı Olumlu Oy Sağladı", **Politis**, 5 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76.

etmiştir.¹³⁸⁶ Bir sonraki haberde de yine söz konusu tasarı konu edinilerek, ABD'nin stratejik müttefik Türkiye'nin baskı ve tehditlerine aldırılmadan Temsilciler Meclisi'nde kabul etmesini Türkiye'yi çok kızdırdığı ifade edilmiştir. Öte yandan Türkiye'nin ise kararın ardından intikam almak için yeni yöntem arayışına girdiğini, gerek ABD silahlarının alımını iptal etmek gerekse Irak'a yönelme tehdidiyle ABD'ye karşılık vereceğine değinilmiştir.¹³⁸⁷ Bu haberle ABD'nin ardından aslında Türkiye'nin de eninde sonunda soykırım iddialarını kabul edeceği, ancak bunun için Türkiye'nin "siyasi olgunluğa erişmesi" gerektiği iddia edilmektedir. Daha ilk haberlerden itibaren Kıbrıs Rum basınında Türkiye karşıtlığı ve Türkiye'ye yönelik suçlamalara yer verildiği görülmektedir.

2-13 Kasım 2000 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁸⁸

Kıbrıs Rum basınında "Türkiye'nin ABD ile olan ikili ilişkilerini ve baskı araçlarını iyi yöneterek ABD Kongresi'ndeki kararın Senato başkanı tarafından gündemden kaldırılmasını başardığını, ancak bunun geçici bir zafer olduğuna" işaret edilmiştir. Ayrıca Ermeni soykırımı meselesinin Kürt sorunu için de emsal teşkil etmesi olasılığına dikkat çeken Rum basını, Türkiye'nin en azından "Osmanlı Devleti zamanında yaşananların tarihinin araştırılması için uluslararası kamuoyunu ikna etme" politikasını benimsemesinin de bir ilerleme olarak kaydedilebileceğini ifade etmiştir.¹³⁸⁹ Bir sonraki haberde ise bu kez Vatikan'ın kabul etmiş olduğu Ermeni soykırımı kararının iki ülke ilişkilerine yarattığı krize dikkat çekilmiştir.¹³⁹⁰

Rum basınında Ermeni iddiaları konusunda Türkiye'nin eninde sonunda yaşananları kabul etmek zorunda kalacağı, çünkü uluslararası baskılara daha fazla dayanamayacağı yönünde bir hava hakimdir. Bunda da şimdiye kadar birçok Batılı

¹³⁸⁶ "İki Yüzlülük", **Haravgi**, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.76-77.

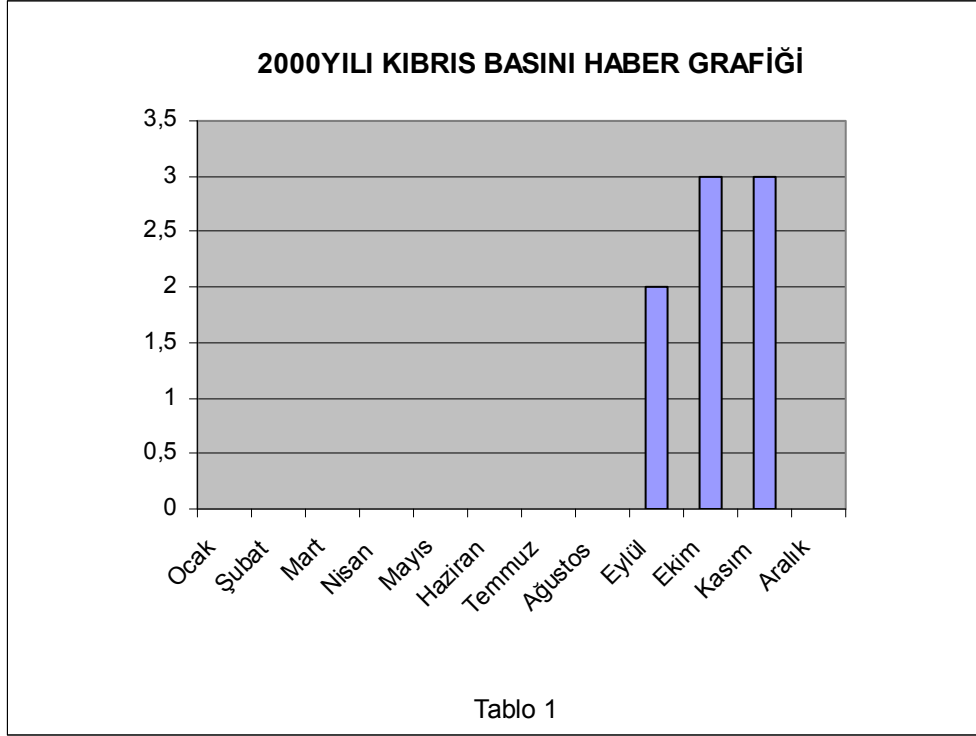
¹³⁸⁷ "Ermenilerin Haklı Çıkması", **Simerini**, 6 Ekim 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77.

¹³⁸⁸ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 2-13 Kasım 2000, s.1-37.

¹³⁸⁹ "Ermeni soykırımı... Perde Arkasında Sessizlik", **Simerini**, 14 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.44-45.

¹³⁹⁰ "Vatikan, Türkiye'ye Karşı", **Mahi**, 20 Kasım 2000, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.45.

ülkede alınan kararlar ve Türkiye'nin bu kararlar karşısında gösterdiği reaksiyonların çok fazla bir yaptırımının olmayışının etkili olduğu söylenebilir. Ancak burada küçük bir ayrıntıya da dikkat çekilmesinde yarar vardır ki o da Rum basınının Türkiye için kullandığı ifadelerin zaman zaman Türk düşmanlığını aşır hakaretvari bir üsluba büründüğüdür. Rum basınının bu tutumun da tabii ki Kıbrıs meselesinin önemli bir katkısı olduğu yadsınamaz.

Kıbrıs basınında 2000 yılı haber grafiğinde ilk aylarda herhangi bir kaydın olmadığı, buna karşın Eylül-Ekim-Kasım aylarında ise haber sayısında artış olduğu görülmektedir. Yine Kıbrıs Rum Basınında da ABD'deki gelişmelerin doğrudan etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Rum basınında zaman zaman Rum Meclisi'nde yer alan Ermeni Azınlık Temsilcilerinin beyanatlarına da yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda Petros Kalaycıyan imzasıyla yayınlanan haberde, Kalaycıyan, Ermenilerin topraklarını kaybettiği, Türkiye'nin Ermenilere haklarını vermediği, Türkiye'nin yıllardır 1915 Olayları nedeniyle yargılanmasını beklemelerine rağmen bunun bir türlü gerçekleşmediği ileri sürülmüştür. Rum basınında ayrıca güçlü devletlerin yaşananları unutmayı tercih ettikleri ve günümüzde yavaş yavaş Batılı devletler

soykırımı kabul eden kararlar olsa da bunun tek başına yeterli olmadığı da dile getirilmiştir.¹³⁹¹ Bir sonraki haberde ise İsrail'in soykırım iddialarını kabul etmeyişi ve iki olay arasında herhangi bir benzerlik olmadığını ifade eden İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres'e duyulan öfke konu edinilmiştir.¹³⁹²

Rum basınında 24 Nisan'da yayımlanan bir anma mesajında ise bu kez geçmişten günümüze Ermenilerin defalarca mağdur edildiği ancak bir gün tüm dünyanın soykırımı iddialarını tanıyacağını ve Ermenilerin "kanlarıyla sulanan toprakların" kendilerine iade edileceği ifade edilmiştir.¹³⁹³ Rum basınında bu kez 1915 Olayları nedeniyle sadece Türkiye'nin değil ABD'nin de eleştirildiği, ABD'ni 1915 Olaylarını kabul etmeyişinin asıl nedeninin bölgesel çıkarları olduğu şöyle dile getirilmiştir: "... *Ermeni soykırımının o dehşet verici görüntüleri, o korkunç suçu bir kez daha hatırlatmaktadır. Ama kasap, bu soykırımı işlediğini itirafa yanaşmamaktadır. Aynı şekilde kasabın "Big boss"u da Ermeni soykırımını tanımamaktadır. Zira menfaatleri daima tarihi olaylardan önde gelmektedir. Eğer menfaatler tarihi olaylarla bağdaşmıyorsa, o zaman tarihi olaylar iptal ediliyor!..*"¹³⁹⁴

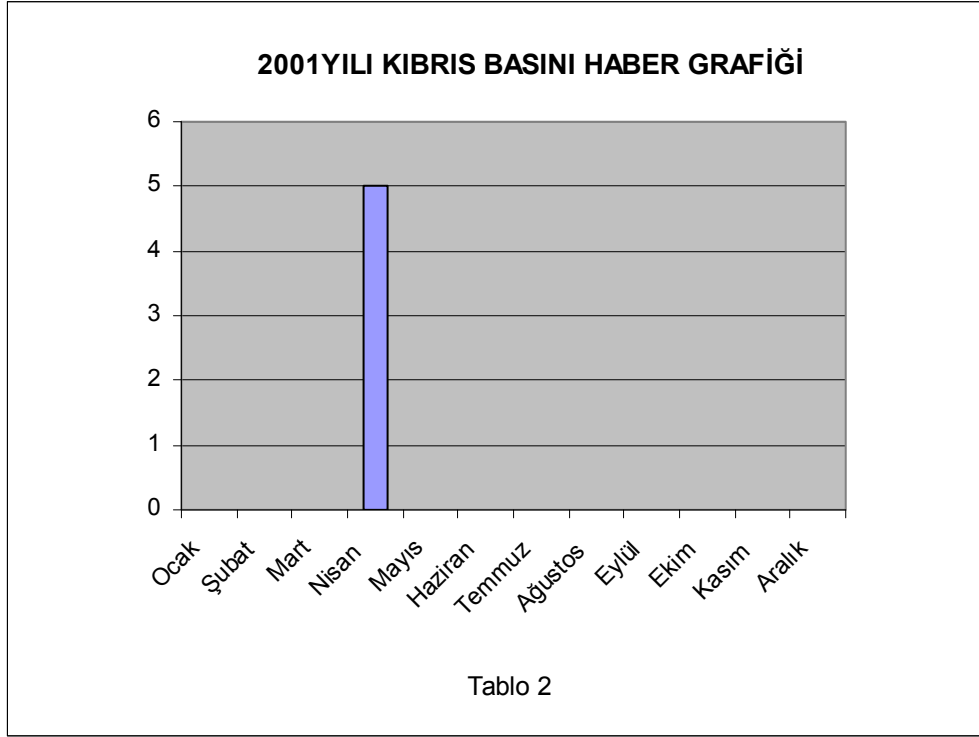
Rum basınında ABD ve Türkiye karşıtlığından başka rahatsız olunan bir diğer hususun ise dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile mevkidaşı Yorgo Papandreu arasındaki yakınlık olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Rum kamuoyunun Türkiye karşıtlığı ve belki de Türkiye düşmanlığı olarak niteleyebileceğimiz duruma Yunanistan'ın da destek vermesini beklediğini söylemek mümkündür.

¹³⁹¹ "1915'teki Soykırımın Üzerinden 86 Yıl Geçti", **Politis**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.57.

¹³⁹² "Peres, Ermeni Soykırımını Tanımıyor", **Politis**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.57-58.

¹³⁹³ "24 Nisan", **Fileleftheros**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.58.

¹³⁹⁴ "Soykırım Yıldönümü", **Simerini**, 26 Nisan 2001, s.58-59, "Bir Soykırım Ve...", **Simerini**, 26 Nisan 2001, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.59.

Kıbrıs Rum basınında 24 Nisan dolayısıyla haber sayısında yaşanan artışta, ABD Senatosu'nda görüşülen tasarı da etkili olmuştur.

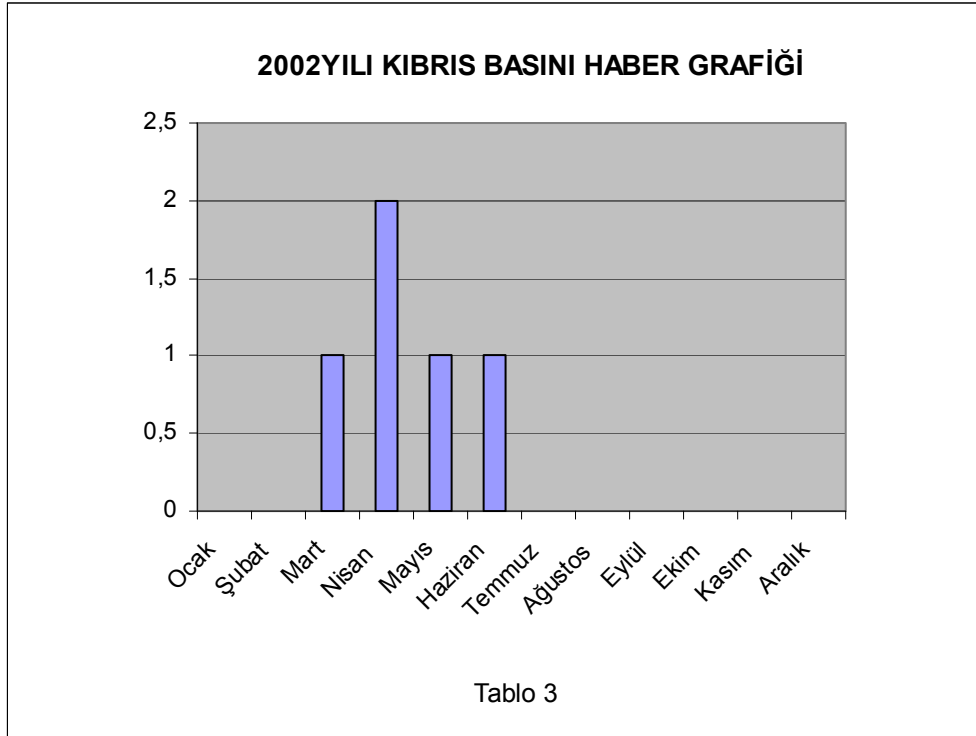
Yine 25 Mart-23 Nisan 2002 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı görülmektedir.¹³⁹⁵

Rum basınında Ermeni lobileri ile Yunan-Rum lobileri arasındaki dayanışmanın ele alındığı bir başka haberde ise Türkiye aleyhindeki propaganda gösterileri çerçevesinde Kıbrıs, Ermeniler ve Elenlerin konu edinildiği bir etkinliğin gerçekleştirildiğine yer verilmiştir.¹³⁹⁶ Yurtdışında özellikle de Avrupa'da Türkiye karşıtlığı söz konusu olduğunda başta Ermeniler olmak üzere Rum, Yunan ve Kürt derneklerinin ortak hareket ettiği ve oldukça ses getiren gösterilere imza attıkları bilinmektedir. Özellikle son yıllarda bu gruplara Asuri, Keldani ve Pontusluların da katılımıyla bu grupların daha da etkinliğini arttırdığı ve Ermeni soykırımı iddialarıyla benzer tasarıların ülke parlamentolarına sunulması için birtakım hazırlıklarda buldukları da görülmektedir.

¹³⁹⁵ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 25 Mart-23 Nisan 2002, s.1-49.

¹³⁹⁶ "Paris'te Rum-Yunan-Ermeni Dayanışması", **Simerini**, 30 Nisan 2002, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.64-65.

5 Mayıs- 16 Haziran 2002 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹³⁹⁷

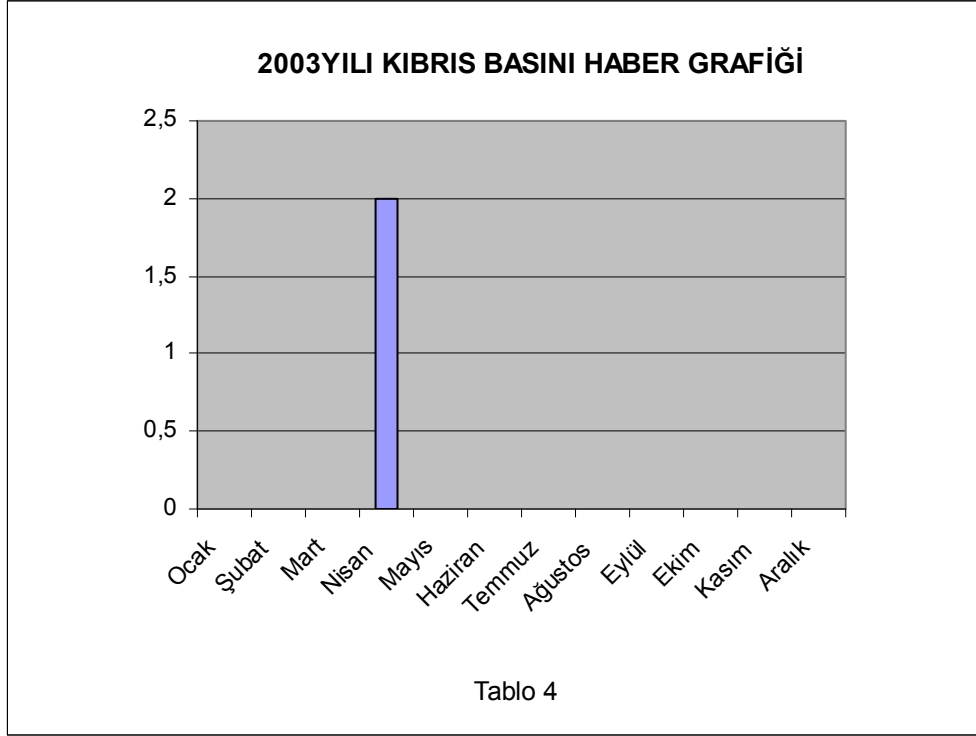
2002 yılı haber grafiğinde ise yine diğer ülke basınlarıyla doğru orantılı olarak Mart ayından itibaren başlayan hareketlilik Nisan ayında en üst düzeye çıktığı, daha sonra ise etkisini yitirdiği görülmektedir.

2003 yılına gelindiğinde Ermeni soykırımı iddiaları çerçevesinde gerçekleştirilen basın toplantısında yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye'nin "Ermeni meselesiyle ilgili tarihi gerçekleri kabul etmeden, Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmadan, Kürt halkının davasının ve Türk halkının insan haklarını hak ettiği yere ulaştırmadan" AB'ye üyeliğinin kabul edilmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca açıklamada, Ermeni soykırımının 1987'de AB Parlamentosu tarafından kabul edildiği ve bu konuda 25 AB üyesi ülkenin tutumlarını da öğrenmek istedikleri dile getirilmiştir.¹³⁹⁸ Kıbrıs Rum basınında Meclis Başkanı Dimitris Hristofyas'ın 24 Nisan'ı anma töreni kapsamında yaptığı açıklamaya da yer verildiği, Hristofyas'ın konuşmasında "Türkiye'nin 1915 yılında, o zamanlar I. Dünya Savaşı

¹³⁹⁷ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 5 Mayıs- 16 Haziran 2002, s.1-40.

¹³⁹⁸ "Ermeni Soykırımı İddiası", **Fileleftheros**, 22 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30.

ateşle yanan uluslararası toplumun ilgisizliği ve göz yummasından istifade ederek Ermeni soykırımını gerçekleştirdiğini” dile getirmiştir.¹³⁹⁹ Hristofyas’ın bu ifadelerinde Türkiye’nin suçlandığı görülmekle beraber uluslararası kamuoyunun yaşananlara tepki göstermemesini de eleştirdiği görülmektedir. Benzer bir tutum Ermenistan yönetimi tarafından da dile getirilmekte ve Türkiye kadar söz konusu dönemde sessiz kalan ülkelerin de suçlu olduğu dile getirilmektedir.

Kıbrıs Rum Basınında yine 24 Nisan ayı çerçevesindeki gelişmelerin haber grafiğini şekillendirdiği görülmektedir.

22-28 Mart 2005, 29 Mart-4 Nisan 2005, 5-11 Nisan 2005 ve 12-19 Nisan 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹⁴⁰⁰

Kıbrıs Rum basınında da Türkiye’nin AB’ye üyelik süreciyle birlikte soykırım iddialarını kabul etmesinin daha kolaylaşacağı yönünde bir havanın hakim

¹³⁹⁹ “Hristofyas, Türkiye’nin 1915 Yılında Ermeni Soykırımını Gerçekleştirdiğini Söyledi”, **Kıbrıs Haber Ajansı**, 24 Nisan 2003, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30.

¹⁴⁰⁰ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 22-28 Mart 2005, s.1-67, 29 Mart-4 Nisan 2005, s.1-46, 5-11 Nisan 2005, s.1-32, 12-19 Nisan 2005, s.1-89.

olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁰¹ Rum basını, 25 AB ülkesi tarafından soykırımın kabul edilmesine rağmen Türkiye'nin halen bu iddiaları reddetmesini "endişe verici" olarak değerlendirdiği ve soykırım konusunun Türkiye dışında herkes tarafından kabul edilen bir olgu olduğunu ifade ettiği görülmektedir.¹⁴⁰² 24 Nisan etkinlikleri çerçevesinde Kıbrıs Rum kesiminde düzenlenen etkinliklerde sık sık Türkiye'nin sert ifadelerle suçlanması ve 1915 Olaylarını soykırım olarak kabul etmeden AB'ye üye olamayacağı mesajları ile Rumlarla Ermenilerin Türkiye'ye karşı dayanışma içinde olmaya devam edecekleri mesajları verilmiştir.¹⁴⁰³ Rum basınında da kullanılan üslup ve ifadelerin son derece ağır olması, burada yaşayan Ermenilerin ve Kıbrıs Rum kesiminin Türkiye ile yaşadığı problemlerden dolayı "düşmanımın düşmanı dostumdur politikası ile tanımlanabilir. Bu doğrultuda Kıbrıs Rum kesiminin Ermenilere ve 24 Nisan'a ayrı bir önem atfetti ve büyük bir dayanışma sergilediklerini söylemek mümkündür. Ancak tam bu noktada, 26 Nisan -2 Mayıs 2005 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir;¹⁴⁰⁴ bu konu dikkat çekicidir.

Kıbrıs Rum basınında Stefanos Konstantinidis imzasıyla yayınlanan bir haberde, Ermeni soykırımının daha önceleri kabul edilmediği ve sorumluları cezalandırılmadığı için başka benzer olayların daha sonra da yaşanmasına zemin hazırladığı iddia edilmiştir. Yavaş yavaş Türkiye'de bazı kesimler tarafından soykırımın varlığının dile getirilmeye başlandığı, Türkiye'nin en büyük korkusunun AB'ye üyelik yolunda da bu engelin karşısına çıkarılması olduğu, bu nedenle Ortak Tarihçiler Komisyonu önerisini ortaya attığı, ancak bu önerinin Ermeniler tarafından tuzak olduğu bilindiği için reddedildiği belirtilmiştir. Makalenin devamında Türkiye'nin bugüne kadar gerek Yahudi lobisine olan güveni gerekse de lobicilik için harcadığı büyük meblağlara rağmen herhangi bir başarı sağlayamadığı da dile getirilerek, Ermeni lobilerinin başarısı sayesinde bugün birçok ülke tarafından

¹⁴⁰¹ "Lefkoşa'da Ermeni Soykırımı Etkinlikleri", **Kıbrıs Haber Ajansı**, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.110.

¹⁴⁰² "Ermeniler Doğrunun Kanıtlanmasını İstiyor... Soykırımın 90. Yıldönümü İçin Etkinlikler", **Filelefthros**, 20 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.110-111.

¹⁴⁰³ "Hristofyas'tan Ermeni Soykırımı Açıklaması", **Kıbrıs Haber Ajansı**, 22 Nisan 2005, s.111, "Ermeniler Hiçbir Zaman Unutmaz", **Simerini**, 25 Nisan 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.111.

¹⁴⁰⁴ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 26 Nisan -2 Mayıs 2005, s.1-100.

soykırımın kabul edildiğine değinilmiştir. Yine Rum ve Yunan lobilerinin de Ermeni lobilerini örnek almaları gerektiği konularına da yer verilmiştir.¹⁴⁰⁵ Söz konusu haberde dikkat çekici ilk husus Türkiye'nin ve Türklerin cezalandırılmadığı için soykırımın başka ülkeler tarafından da örnek alındığı iddiaları olmuştur. Hatta Hitler'in II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilere yönelik holokostta bile Ermeni soykırımından etkilendiği iddiaları ortaya atılmış, bunun yanı sıra iki vaka arasında paralellikler kurulmaya çalışılmıştır.

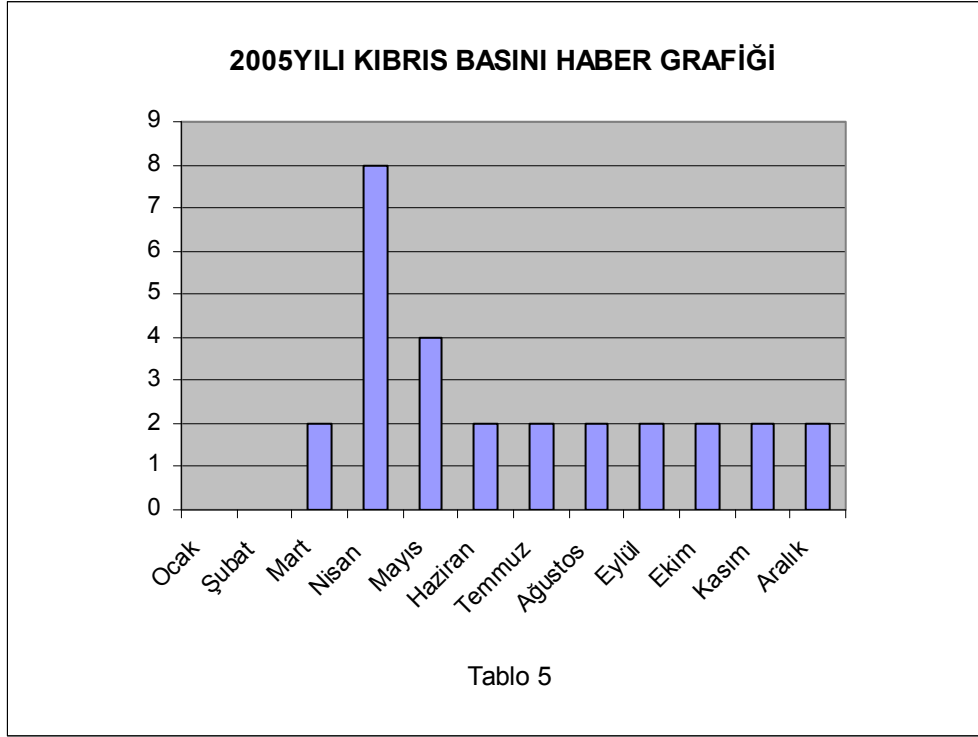
Kıbrıs Rum basınında Türkiye'nin soykırım iddiaları ile birlikte "Kıbrıs meselesini çözüme kavuşturması ve ülkesindeki insan hakları ihlallerinin önüne geçmesi gerektiğine vurgu yapıldığı ve Türkiye'nin günümüzde işlediği suçları da kabul etmek zorunda kalacağı için geçmişte yaşananları kabul etmediği" iddialarına da yer verilmiştir.¹⁴⁰⁶ Rum kamuoyunda mevcut Türkiye'nin suçlanmadığı ancak geçmişte yaşananları bugünkü Türkiye'nin kabul etmesi gerektiği yönünde bir fikrin mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

BYEGM arşivinde 24 Mayıs-21 Haziran 2005, 22 Haziran-19 Temmuz 2005, 20 Temmuz-18 Ağustos 2005, 19 Ağustos-20 Eylül 2005, 21 Eylül-10 Ekim 2005, 11 Ekim-22 Kasım 2005, 23 Kasım-25 Aralık 2005, 26 Aralık 2005-3 Mart 2006, 4-23 Mart 2006 ve 24 Mart-20 Nisan 2006 tarihleri arasında Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹⁴⁰⁷

¹⁴⁰⁵ "Türkiye Ermeni Soykırımı İle Karşı Karşıya", **Politis**, 3 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9-10.

¹⁴⁰⁶ "Küstahlık Resitali", **Haravgi**, 18 Mayıs 2005, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.9.

¹⁴⁰⁷ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 24 Mayıs-21 Haziran 2005, s.1-84, 22 Haziran-19 Temmuz 2005, s.1-42, 20 Temmuz-18 Ağustos 2005, s.1-81, 19 Ağustos-20 Eylül 2005, s.1-63, 21 Eylül-10 Ekim 2005, s.1-90, 11 Ekim-22 Kasım 2005, s.1-66, 23 Kasım-25 Aralık 2005, s.1-55, 26 Aralık 2005-3 Mart 2006, s.1-69, 4-23 Mart 2006, s.1-60, 24 Mart-20 Nisan 2006, s.1-39.

2005 yılı haber grafiğinde Nisan ayındaki hareketlenme en üst düzeye ulaşmıştır. Bu yönüyle Kıbrıs Rum basınının diğer ülke basınlarına oranla Nisan ayında Ermeni meselesiyle ilgili etkinliklere en fazla veren ülkeler arasında yer aldığını söylemek mümkündür.

Kıbrıs Ermeni Toplumu'nun her yıl 24 Nisan'ı anma etkinlikleri çerçevesinde Türkiye aleyhinde yaptıkları açıklamada bu kez Türkiye'nin soykırımı kabul etmeden AB'ye alınmaması çağrısında buldukları görülmektedir.¹⁴⁰⁸ Rum basınında zaman zaman Türkiye'nin Ermeni soykırımını konu alan film ve belgesellerin izleyiciye ulaşmasını engelleme yolunda ciddi paralar harcadığı ve bunun son örneğinin ABD'nin PBS televizyonunda yayınlanan belgeselde görüldüğü de iddia edilmiştir.¹⁴⁰⁹

¹⁴⁰⁸ "Kıbrıs Ermenileri Türkiye'nin Ermeni Soykırımını Tanımasını İstiyorlar", **Kıbrıs Haber Ajansı**, 21 Nisan 2006, s.30, "Ermeni Soykırımı... Disi Kınıyor", **Politis**, 21 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.30.

¹⁴⁰⁹ "Ermeniler Yol Gösteriyor", **Fileleftheros**, 21 Nisan 2006, s.21, "Ermeni Soykırımı Etkinlikleri", **Fileleftheros**, 25 Nisan 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.31-32.

Kıbrıs Rum basınında Türkiye'ye yönelik tavrın son derece sert olduğu daha önce belirtilmişti. Rum basınında bu kez Hitler ile Atatürk arasında bir benzerlik kurulduğu ve Rumlarla Türklerin, Atatürk'ü adının verildiği bir salonda konser düzenlemesi karşısındaki tepkileri şöyle ifade edildiği görülmüştür:

“...Acaba herhangi bir ülkenin demokratik bir partisinin, ismini Adolf Hitler'den almış olan bir salonda bir Alman partisi ile birlikte toplantı düzenlemesi olasılığı var mıdır? Bir Yahudi partisinin Alman partisi ile birlikte, Alman askeri tarafından işgal edilmiş Yahudi topraklarındaki “Hitler salonunda” düzenlediği bir konser düşünebilir misiniz? Eğer yukarıdaki sorular çılgın bir saçmalaktan ibaret ise, şimdi sorulacak olan soruların bize nasıl açıklanacağını bilemiyorum: Bir Kıbrıs Rum partisinin, Kıbrıs Türk partisi ile Atilla tarafından köleleştirilmiş Kıbrıs topraklarındaki “Kemal Atatürk Salonunda” (MN: Atatürk Kültür Merkezi) ortak bir konser düzenlemesi nasıl izah edilebilir?...”¹⁴¹⁰

Rum basınının sadece Ermeni soykırımı iddiaları konusunda değil Pontus soykırımı suçlamaları ile de Türkiye'yi eleştirdiği ve “Jön Türkler kadar Kemalistlerin” de bu konuda suçlu olduğunu iddia ettiği görülmektedir:

“...Kıbrıs Meclisi, 1994 yılının Nisan ayında, oybirliğiyle ayı yılın 19 Mayıs tarihinin Pontus Rum soykırımını anma günü olarak anılmasını resmileştirdi. Pontus Rumları ve Ermeni soykırımı suçunu, tanımadığımız uzaylılar değil, Jön Türkler ve Kemalistler işledi. Aynı 19 Mayıs tarihi, Mustafa Kemal'in (ismi, daha sonraları “Türklerin babası” anlamına gelen Atatürk oldu.)19 Mayıs 1919 yılında köleleştirilmiş Pontus Rum toprağı olan Samsun'a çıktığı tarihtir. Bu tarih, 1923 yılının öncesinde ve sonrasında gerçekleşecek olan 353 bin Pontus Rumunun katledilmesinin bir adımıdır. Sonuçta, Pontus Rumlarının “cani Hitleri”, Kemal Atatürk'ten başkası değildir.”Çağdaş Türk Devletinin kurucusu”...Bu devletin kurulmasının ırkçı temeli; Ermenilerin, Yunanlıların, Süryanilerin yok edilmeleri ve etnik temizlikleri, ayrıca diğer

¹⁴¹⁰ “19 Mayıs ve Atatürk Salonu”, Simerini, 17 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

Küçük Asya devletleri ırklarının zorla Türkleştirilmesi idi. Beşparmak dağlarımızın güney kısmını kirleterek orada yazan “Ne Mutlu Türküm Diyene” şeklindeki Kemalist sloganın özü de yukarıda yazılanlardan oluşmuştur. Bu yazı, bize felaketlere-katliamlara dayanarak Kemalist “mutluluğu” kabul etmeyenleri hatırlatıyor. Bu durumda, Kemal’in mağdurlarını ve katlettiklerini onurlandıran Pontus Rum soykırımını anma gününü oylayan bir parti, nasıl oluyor da onun ismini almış “salonda” konser dinliyor? Bu sorular, sadece önümüzdeki 9 Mayıs sebebiyle değil, özellikle pişmanlık duymayan kanlı Kemalizm’in herhangi bir hesap vermeden Yunanistan’ın desteğiyle Avrupa Birliğine girme talebiyle ilgili olarak, akli başında ve ölçülü bir şekilde düşünülmesine sebep olması umuduyla ortaya konuyor.”¹⁴¹¹

Görüldüğü gibi Ermeni soykırımı iddialarından başka bu kez Pontus soykırımı iddialarını ortaya atan Rum basını, Türklerle her türlü ortamda bir araya gelmeye ve Türkiye’nin AB’ye üyeliğine karşı olduğunu sert ifadelerle dile getirmektedir. Ancak söz konusu haberde gerek Atatürk’e yöneltilen suçlamalar gerekse Atatürk Türkiye’sinin Hitler Almanyasına benzetilmesi Rum kesiminin hayal gücünün vardığı noktaları ortaya koymaktadır.

BYEGM arşivinde 23 Mayıs-20 Temmuz 2006 ve 21 Temmuz-30 Eylül 2006 tarihleri arasında Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹⁴¹²

Rum basını Fransız Parlamentosunun kabul ettiği tasarının Türk-Fransız ilişkilerinde yarattığı gerginliğe de yer vererek, kararın Türkiye tarafından ifade özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle protesto edildiğine de işaret edilmiştir.¹⁴¹³ Rum kamuoyunun Fransa’nın söz konusu kararını memnuniyetle karşıladığını ve hatta

¹⁴¹¹ “19 Mayıs ve Atatürk Salonu”, **Simerini**, 17 Mayıs 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.39.

¹⁴¹² BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 23 Mayıs-20 Temmuz 2006, s.1-67, 21 Temmuz-30 Eylül 2006, s.1-192.

¹⁴¹³ “Sert Türk Noktası... Fransız-Türk İlişkileri Yarın Değerlendiriliyor”, **Politis**, 11 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75.

Türkiye'nin gösterdiği tepkileri anlamakta zorluk çektiğini ifade ettiği, Türkiye'nin bu tür kararlar karşısında ekonomik yaptırımlar uygulayarak bir yerlere varamayacağını dile getirdiği görülmektedir. Öte yandan kararın ardından Türkiye'nin aldığı bir dizi önleme de yer veren Rum basını karara Türkiye Ermenilerinin tepki göstermesini ve özellikle Hrant Dink'in de kararı olumsuz değerlendirdiğine de yer vermiştir.¹⁴¹⁴

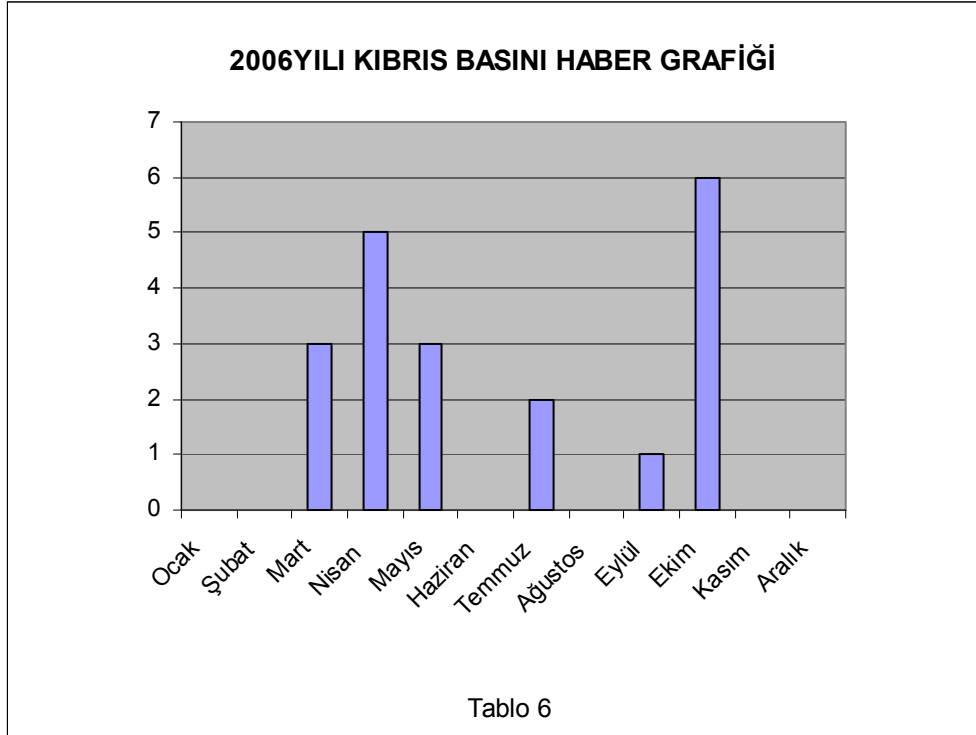
Fransa'nın söz konusu kararı almasının nedenlerine de yer veren Rum basını, Fransa'da yaklaşan seçimler öncesinde Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olan seçmeni memnun etme fikrinin de etkili olduğunu dile getirmiştir. Öte yandan Rum basınında da söz konusu kararın ifade özgürlüğünü kısıtladığını düşünen kesimlerin olduğu görülmektedir. Bu konuda Niki Kulermu'nun ifadeleri de dikkate değerdir. "...iki unsur dolayısıyla onlarla (Türklerle) aynı fikirdeyiz: Öncelikle, hiçbir fikir, -gerçek ya da yalan, haklı ya da haksız, yanlış veya doğru, iyi veya kötü-hiçbir değer cezalandırılmaz. Kaldı ki, savunulan ve uğruna savaşılan fikirler ve değerler hakkındaki herhangi bir görüşün savunucuları hapsedilemez. İkinci olarak, Türkiye ve milliyetçi vatandaşları dışında kimse bu tarihsel gerçekliği, Ermeni soykırımını reddetmiyor. Eğer bazı hükümet ya da partiler Türkiye gibi yapsaydılar politikada bu hareketlerinin sorgulanmasına teşvik edilebilirdi. Fransız Parlamentosunun bu hareketi ve Türkiye'nin tepkisi yalnızca siyasi koşullarla açıklanabilir..."¹⁴¹⁵ ifadeleri ile kararı doğru bir girişim olarak bulmadığını eleştirdiğini söylemek mümkündür. Ancak Kulermu'nun diğer yandan ise Türkiye dışında herkesin bu konuda hemfikir olduğu için böyle bir karar gerek olmadığını da dile getirmesi yazarın meseleyi tartışmaya gerek görülmeyen bir konu olarak da değerlendirdiğini göstermektedir.

Rum basınında Fransa'nın düşüncüyü suç sayan kararına yönelik tepkilerinin uzun süre gündemde kaldığı ve bunun zararlarına dikkat çekildiği, öte yandan Türkiye'nin neden soykırımı kabul edemeyeceğine dair bir takım tezlerin de öne

¹⁴¹⁴ "Fransa, Ermeni Soykırımı ve Türk Şantajı", **Simerini**, 11 Ekim 2006, s.76, "Türk Davranışı Suç Sayılabilir Mi?", **Haravgi**, 13 Ekim 2006, s.76-77, "Türkiye'yi Kızdırdılar... Fransızlar, Ermeni Soruna İlişkin Yasa Tasarısını Kabul Etti", **Politis**, 13 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.77-78.

¹⁴¹⁵ "Fransız-Türk Sürtüşmesi İçin Olası Bir Sonuç", **Haravgi**, 14 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 49.

sürüldüğü görülmektedir. Bu anlamda Yahudi soykırımı ile 1915 Olaylarının aynı kefeye konduğu ve Türkiye'nin bunu kabul etmesi halinde ülkenin yeni tarihini oluşturan tüm kahramanların (generaller, siyasiler vs.) soykırımı karışmış olması” nedeniyle ciddi sorunların yaşanacağına işaret edilmiştir. Ayrıca soykırımın yapıldığının kabul edilmesinin ise tüm kahramanların buldukları yerden indirilmesini gerektireceği ve önemli tarihi olaylara ilişkin resimde kara bir deliğin açılmasına neden olacağı için Türkiye'nin soykırımı reddettiği öne sürülmüştür.¹⁴¹⁶ Rum basını gibi Türkiye aleyhtarlığıyla bilinen bir kamuoyunda bile Fransa'nın söz konusu kararının eleştirilmesi ve bunun sorunun çözümüne hizmet etmeyeceğini dile getirilmesi Fransa'nın söz konusu kararının tamamen siyasi gerekçelerle aldığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

2006 yılı haber grafiği diğer ülke basınlarıyla benzerlik gösterdiği, ABD, Fransa ve Hrant Dink davalarının haberlerin sayısını doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır.

¹⁴¹⁶ “Görüşlerin ve Eleştirilerin Suç Sayılması”, **Fileleftheros**, 21 Ekim 2006, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.49-50.

Türkiye’de Hrant Dink cinayetinin adından bir takım değişim rüzgarlarının esmeye başladığını iddia eden Rum basını, bunun Türk gazetelerindeki köşe yazarları tarafından dile getirilmeye başladığını, Dink cinayetinin ardından “hepimiz Hrantız”, ifadeleri ve cinayetin herkes tarafından kınanmasının bu değişimin sinyalleri olduğuna yer verilmiştir. Rum kamuoyunun da değişimin farkına vararak bu değişimi desteklemesinin ülkenin yararına olacağını ancak Rumların nedense hep Türkiye’yi hiç bir şey olmamış gibi halen derin devletin güçlü olduğu dönemlerdeki gibi görmeyi tercih ettiğine yer verilmiştir.¹⁴¹⁷ Hrant Dink cinayeti sadece Rum kamuoyu tarafından değil daha önce bazı Avrupalı devletler tarafından da değişimin bir sembolü olarak görülmüş, hatta bazı ülkelerde bu cinayetin ardından Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşeceği, sınırların açılacağı yönünde bir takım başlıklar atılmıştı. Ancak burada Rumların bu değişimin doğrudan kendilerini de etkileyeceği ve bu değişimin farkına varılması gerektiği yönündeki düşüncenin bir farklılık arz ettiğini söylemek mümkündür.

Dink cinayeti bazı kesimler tarafından ise 1915 Olayları sırasında öldürülen Ermenilere bir yenisinin eklenmesi şeklinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Kıbrıs Ermeni Başpiskoposu Varuzan’ın “Dink’in öldürülmesini Ermeni soykırımının yeni şehidi”¹⁴¹⁸ ifadeleriyle değerlendirdiği görülmektedir. Bu tutum aslında Türkiye’deki gösteriler sırasında da sergilenmiş ve bazı pankartlarda “1.500.000+1” sloganları kullanılmıştı.

Hrant Dink’in hem Türklerden hem de Ermenilerden farklı bir bakış açısına sahip olduğunu kalem alan Rum basını, Dink’in sorunun çözümü konusundaki alternatif fikirlerinden dolayı hem diaspora Ermenileri ile hem de Türk devleti ile bir takım sorunlar yaşadığını da belirtmiştir. Rum basını Dink’in aslında tutumunun son derece özgürlükçü ve barışçıl olduğunu, ancak bunun Türkler tarafından görülemediğini, Dink’in Fransa’nın kabul ettiği soykırımın inkârını suç sayan tasarıya da ifade özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle karşı çıktığı konularına da yer

¹⁴¹⁷ “Ancak Değişiyor...”, **Politis**, 26 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.48-49.

¹⁴¹⁸ “Başpiskopos Varuciyan: Dink, Ermeni Soykırımının Yeni Şehidi”, **Kıbrıs Haber Ajansı**, 29 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.49.

vermiştir. Son olarak Dink'in Avrupa devletlerinin soruna müdahil olmalarından da rahatsız olduğu, sorunun daima Türklerle Ermenilerin kendi aralarında çözmelerinden yana olduğu konularına da vurgu yapılmıştır.¹⁴¹⁹

Lazaros Mavros imzalı “Kemalizm ve Soykırımlar” başlıklı haberde ise Atatürk'ün Hitler, Mussolini ve Stalin'e benzetilerek, Türkiye'nin soykırımı tartışmasının Türk devletinin yıkılması anlamına geleceği ve Türkiye'nin bu nedenle bu konuyu tartışmayı bile kabul etmediğine yer verilmiştir.¹⁴²⁰ 13 Temmuz-2 Ekim 2007 tarihleri arasında BYEGM arşivinde Kıbrıs Rum Kesimi basınına dair herhangi bir kayıt olmadığı tespit edilmiştir.¹⁴²¹

Kıbrıs Rum basınıyla ilgili BYEGM arşivindeki son haber ise yine Kıbrıs sorunu ile Ermeni soykırımı iddiaları arasında bir paralellik kurulduğu ve Türkiye'nin yine son derece ağır ifadelerle suçlandığı görülmektedir:

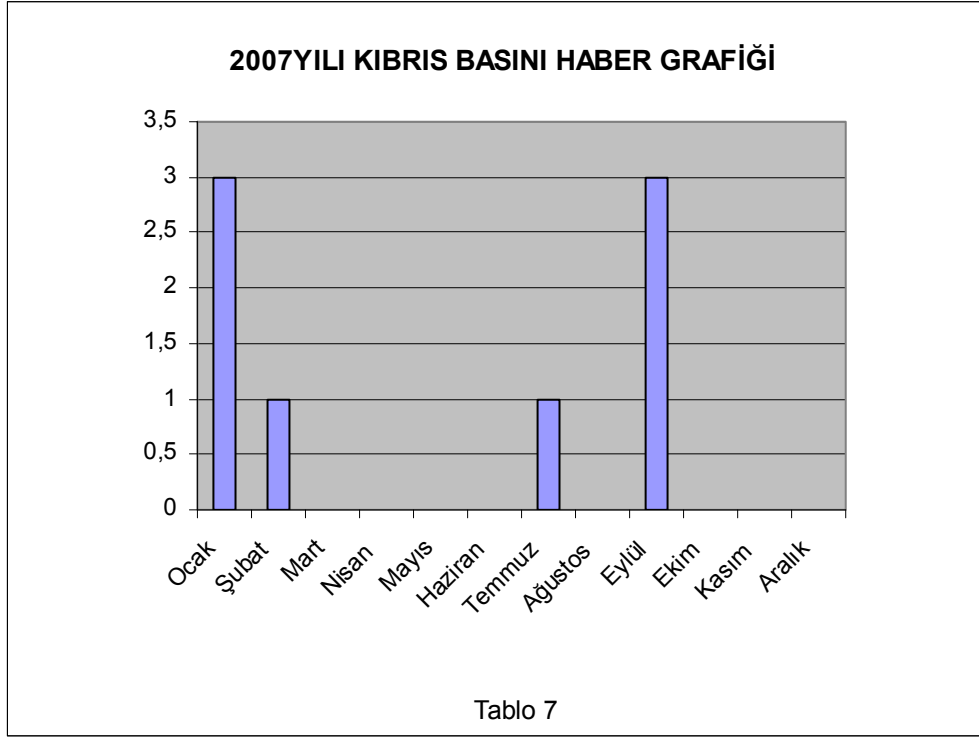
“1915 yılında 1,5 milyon Ermeninin Osmanlı Türkleri tarafından katledilmesi, şüphe götürmeyen, kayıt altında olan ve belgelere dayanan bir tarihi olgudur. Hiçbir çarpıtma ya da reddetme, katil Türkiye'yi tüm bir halka karşı işlenmiş bu korkunç suçun ağır sorumluluğundan kurtaramaz ve aklayamaz. Türkiye ne kadar tehdit çabalarına girişirse girişsin, Ermenilere karşı işlenmiş tüyle ürpertici cinayetlere ilişkin deliller silinemez. Soykırım soykırımdır ve Türkiye, tarihindeki bu lekeyi temizleyemez. Uygar insanlığın vicdanında, Türkiye halkların katledenidir: Ermeniler, Kürtler, Süryaniler ve Helenler...”¹⁴²²

¹⁴¹⁹ “Güvercinler Gidiyor, Ancak Fikirler Kalıyor”, **Haravgi**, 29 Ocak 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.49-50.

¹⁴²⁰ “Kemalizm ve Soykırımlar”, **Simerini**, 20 Şubat 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75.

¹⁴²¹ BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, 13 Temmuz-2 Ekim 2007, s.1-92.

¹⁴²² “Palmas: Ermeni Soykırımı Türk İşgali Gibi Gerçektir”, **Kıbrıs Haber Ajansı**, 15 Ekim 2007, s.75, “Ermeni Soykırımı”, **Simerini**, 15 Ekim 2007, BYEGM Yayınları, Dış Basında Ermeniler, Ankara, s.75-76.

2006 yılında yaşanan gelişmeler 2007 yılının ilk aylarında da etkisini sürdürdüğü, ancak Nisan-Mayıs aylarında ise herhangi bir haberin kayıtlı olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak Rum basınının genel eğiliminde, diğer ülke basınlarından farklı olarak sık sık 1915 olayları ile Yahudi soykırımı arasında bir paralellik kurma çabalarının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bir diğer husus ise Rum basınının Türkiye'yi sadece Ermeni soykırımı ile değil, Pontus soykırımı ile de suçlamasıdır. Rum basınında yoğun bir şekilde Pontus soykırımı hususunun ele alınması ve ilerleyen zamanlarda tıpkı Ermeni meselesinde gelinen nokta gibi bir başarının elde edilmesi için şimdiden gerekli alt yapı çalışmalarının oluşturulmaya çalışıldığı ve bu kapsamda Ermeni soykırımını anma etkinliklerinde Pontus sorununun da gündeme taşındığı görülmektedir.

Rum basınında diğer ülke basınlarından farklı bir diğer husus ise ilk defa bir ülke basınında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik suçlamaların yer aldığı haberlerin yayınlanması olmuştur. Nitekim daha öncede bazı ülke basınlarında benzer bir tutum izlenmişse de Rum basını kadar yoğun olmamış

ve bu kadar sık konu edinilmemiştir. Gerek Atatürk'ün Cumhuriyeti kuruluş yıllarına yönelik kullanılan sert ifadeler gerekse Atatürk'ün Hitlerle aynı kefeye konduğu bazı haberlerin Rum basınında yayınlanması Rumlarda Türk düşmanlığının vardığı uç noktaları ortaya koymaktadır. Daha öncede olduğu gibi 1915 Olayları ile Yahudi soykırımı arasında paralellik kurma çabalarının en üst düzeye ulaştığı Rum basınında hiçbir koşulda Türkiye ile aynı masaya oturulmaması gerektiği yönünde bir politikanın hakim olduğu görülmektedir.

Rum basınındaki bir diğer farklılık ise sık sık Ermeni meselesiyle birlikte Kıbrıs sorununun da gündeme taşınması olmuştur. Aslında sadece Kıbrıs sorunu da değil Pontus soykırımı, Kürt soykırımı, Asuri, Keldani ve daha birçok etnik gruba yönelik Türkiye'nin soykırım işlediği ve cezalandırılması gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bugüne kadar cezalandırılmamış olunmasının da yeni soykırımların önünü açtığı, Hitlerin Türklerden etkilendiği ve benzeri bir çok hayali iddiaya da yer verildiği görülmektedir.

SONUÇ

Ermeni Sorunu günümüzde tarihi, hukuki, siyasi, edebi, psikolojik, uluslararası ilişkiler ve sosyolojik açılardan incelenmesi gereken bir konudur. Tarihi kökenleri açısından Osmanlı Devleti'nin, dönemin büyük sömürgeci güçleri tarafından -manda ve koloniler halinde- paylaşılmasına kadar uzanan Doğu Sorunu çerçevesinde değerlendirildiğinde, Ermeni Sorunu'nun temelleri 1878 Ayastefanos Antlaşması ile atılmış, büyük devletlerin de bu sürece müdahale olması ve kendi çıkarlarını bu mesele üzerinden gündeme getirmeleri ile sorun uluslararası bir hal almıştır. Bu kapsamda, konu hakkında yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunun daha ziyade belli disiplinler dahilinde ele alındığı düşünülürse, geçmişten günümüze uzanan tüm boyutlarının ortaya konulabilmesi da yeterli olamamıştır.

Geçmişten günümüze giderek farklı bir boyut kazanarak büyüyen bu sorun halen tam anlamıyla bir çözüme kavuşturulamamıştır. Gerek iki ülke arasındaki tarihi meseleler gerekse günümüzde Ermenistan Cumhuriyeti'nin yürüttüğü iç ve dış politikaları sorunun önündeki engeller arasında ilk sırada yer almaktadır. Ancak bunun yanısıra soruna büyük devletlerin müdahale etmiş olmaları, söz konusu ülkelerin kendi iç ve dış politik çıkarları da sorunun çözülmesinin önündeki engeller arasında sayılabilir.

Günümüzde 20 ülke parlamentosu tarafından kabul edilen Ermeni soykırımı iddialarının gerek Türkiye gerekse Ermenistan üzerindeki toplumsal, sosyal, iktisadi, siyasi ve psikolojik etkileri artık iki ülke kamuoyu tarafından da net hissedilen bir husus haline gelmiştir. Bu nedenle hem Türkiye hem de Ermenistan tarafından sorunun bir an önce çözüme kavuşturulması hususundaki talepler son dönemlerde sıkça gündeme gelmektedir. Bu anlamda 2010 yılında Türkiye-Ermenistan arasında İsviçre'nin Zürih kentinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol" önemli bir adım olarak gösterilebilir.

Yapılan incelemeler neticesinde Ermeni soykırımı iddialarının sadece Ermeni sorununun her geçen gün daha fazla ülke parlamentosu tarafından tanınmasını sağlamakla kalmadığı, aynı zamanda Türkiye'nin başka etnik gruplara yönelik soykırım uyguladığı yönünde birtakım asılsız suçlamalara da maruz kalmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Pontus soykırımı iddialarının özellikle de Yunan basınında gündeme getirildiği ve hatta Ermeni soykırımı iddialarıyla benzer şekilde ülkede 19 Mayıs'ta anma etkinliklerini düzenlenmeye başlandığı görülmektedir. Yine soykırım iddialarını kabul eden İsveç'in parlamento kararında sadece Ermenilerin değil, Asuri, Süryani, Keldani ve Pontus soykırımı iddialarının da artık kararlarda yer almaya başlaması, ileriki dönemde Türkiye'yi Ermeni meselesi ile benzer bir sürecin beklediğinin sinyallerini vermektedir.

Çalışmalar sırasında, belki de Türkiye'de daha önce basına hiç yansımamış yeni bir iddianın da önümüzdeki dönemde Türkiye'nin gündemini meşgul etmeye başlayacağı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Türklerin "Ermeniler de dahil olmak üzere toplamda 16 ila 20 milyon insanın katlinden sorumlu tutulduğu", bu topluluklar arasında Keldani, Süryani, Asuri, Rum, Arap, Bulgar, Sırp ve Kürtlerin de yer aldığına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla Ermenilerin ülkeler nezdinde kabul ettirmiş oldukları soykırım iddialarıyla benzer şekilde diğer etnik gruplara da emsal teşkil etmenin yanısıra Türkiye'ye karşı söz konusu grupların da desteğini yanına alma konusunda ciddi arayışlar içinde olduğu saptanmıştır. Bu konuda özellikle yurtdışında Rum ve Kürt lobileri ile ortak hareket eden Ermeni lobilerinin Türkiye karşıtı deneyimlerini diğer etnik gruplar içinde kullanmaktan çekinmeyeceklerini söylemek mümkündür.

İncelenen Parlamento kararlarının tarihlerine bakıldığında soykırım iddialarının kabulü Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle bir ivme kazanmıştır. Bu çerçevede basın haberlerinden hareketle, soykırımı kabul eden AB ülkelerinin Türkiye'ye bakış açısında genelde Türkiye'nin suçlu olduğu yönünde bir havanın hakim olduğunu ve tarihte soykırım yapan bir ülkenin (Türkiye'nin) günümüzde ise sınırlarını kapatarak Ermenistan'ı izole ettiği yönünde bir düşüncenin ağır bastığı görülür. Dolayısıyla 'suçlu' olarak yorumlanan Türkiye'nin AB nezdinde "suçunu

itiraf etme” ve “bedelini ödemedi” de AB üyesi olması söz konusu görünmemektedir. Ancak burada AB tarafından Türkiye'nin konuya olan hassasiyeti ve AB üyeliğine olan bakış açısı da gözardı edilebilmektedir. Nitekim Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmesi gibi bir durum söz konusu olmadığından, AB'ye üyeliğinin de önemini yitireceği görünmektedir. Bu anlamda, Türkiye'nin AB'ye üye olması halinde, Ermenistan'ın da AB'ye doğrudan komşu olacağı düşünüldüğünde, AB üyeliğinin mevcut olmaması halinde ise gerek AB gerekse Ermenistan'ın Türkiye'den daha zararlı çıkacağını düşünmek mümkündür.

Bu çalışma kapsamında Avrupa basını bağlamında, konunun gündeme gelmesi ve gündemden düşmesinin aslında biraz da uluslararası konjonktüre göre değişiklik arz ettiği görülmektedir. Bu nedenle özellikle Avrupa basınında zaman zaman haberlerin sayısında bir artış görülmektedir. Ermenilerin soykırım iddialarını anma günü olarak kabul ettikleri 24 Nisan tarihlerinde, bir ay boyunca sadece Avrupa basını değil neredeyse tüm ülke basınlarındaki haberlerin sayısı artmaktadır.

Avrupa basınında ortaya atılan iddialar arasında, 1915 Olayları'nda Almanların da en az Türkler kadar sorumlu olduğu, gerek Türklerle müttefik olmaları gerekse yaşananlara şahit olmaları nedeniyle suçlanmaları hususu yer almaktadır. Bu konu sadece Avrupa basınında değil diğer ülke basınlarında da gündeme getirilen bir mesele olmuştur. Bu yönüyle soruna Almanya dahil edilerek, soykırım iddialarının Türkiye tarafından kabulü için adeta Almanların da baskı uygulamalarının sağlanması amaçlanmaktadır. İngiliz basınında ise, diğer ülkelerden farklı olarak, Ermeni meselesiyle ilgili gelişmeler söz konusu olduğunda hem Türk karşıtı hem de Türkiye'yi tamamen ya da kısmen destekleyen (Justin McCarthy, Robert Fisk, Heath Lowry, Hrant Dink, Mete Tuncay, Taner Akçam vb.) yazar ve aydınların görüşlerine de yer verilmektedir. Bu yönüyle günümüzde halen İngiltere'de soykırım iddialarının kabul edilmemiş olunmasından da hareketle İngiliz basınında diğer ülke basınlarından farklı bir noktada durduğu söylenebilir.

Parlamento kararlarıyla ilgili yabancı basın incelenirken birçok ülkenin soykırım iddialarını kabul eden kararları karşısında Ermenistan yönetimi ve Ermeni

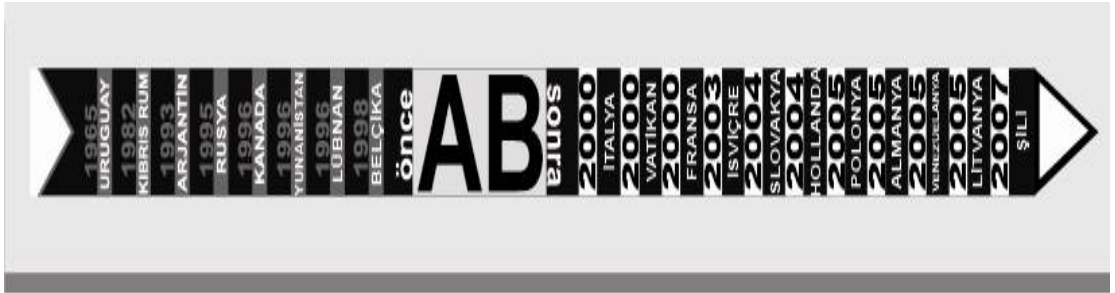
diaspora örgütleri tarafından takdir ve memnuniyet mesajları yayınlandığı, soykırım iddialarını kabul etmeyen ülkelere karşı ise son derece sert bir tavrın takınıldığı anlaşılmıştır. Özellikle Romanya, Bulgaristan, İsrail, İran vb. ülkelerde 1915 Olayları'nın soykırım olarak kabul edilmemiş olunması karşısında en sert tepki Ermenistan'dan gelmiştir. Bu husus aslında beraberinde yeni bir sorunu da doğurmaktadır. Bu da, soykırım iddiaları karşısında bazı ülkelerin ya da bireysel tutumların belirlenmesinde Ermeni diasporasının göstereceği tepkilerin oldukça etkili olduğu gerçeğidir. Yani soykırımın olduğunu kabul edenlerin takdir edildiği kadar kabul etmeyenlerin de can güvenliği, uluslararası camiadaki imajı ve üzerinde oluşturulacak baskı nedeniyle birtakım sıkıntılar yaşayacağı öngörülmektedir.

Parlamento kararlarının incelenmesi sırasında Türk kamuoyu tarafından çoğunlukla yanlış bilinen, nüfusla ilgili ilginç bir sonuç da ortaya çıkmıştır. Özellikle diaspora Ermenilerinin faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda genellikle yabancı ülkelerdeki Türk nüfusunun Ermeni nüfusuna oranla daha az olduğu ve bir çok ülke kararının önüne bu nedenle geçilemediği dile getirilir. Ancak şimdiye kadar soykırım iddialarının kabul edildiği 20 ülkedeki Ermeni nüfusu ile Türk nüfusu karşılaştırıldığında, ülkelerin çoğunda Türk nüfusunun oldukça yüksek bir rakamla önde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da yeniden kararların onaylanması ya da engellenmesinin nüfusun fazla olmasından ziyade yurtdışındaki Türklerin bu konudaki bilinç ya da örgütlenme düzeyinin oranıyla bağlantılı olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Sorunun hukuki boyutunda ise birden fazla uluslararası antlaşma bulunmakta ve 1915 Olayları'nın bu tanımların kapsamında ele alınamayacağı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak 1915 Olayları, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) yargı yetkisi 1948 Sözleşmesi'ne dayandığından ve bu Sözleşme de 1948'den önceki dönemleri kapsamadığından dolayı Ermeni soykırım iddiaları hukuki olarak UAD'ye götürülememektedir. Ayrıca bu konuda Türkiye ve Ermenistan arasında daha önce Moskova, Kars ve Lozan Barış Antlaşmaları'yla konunun hukuki olarak çözüme kavuşturulduğu da dikkate alındığında, Ermeni diasporasının bugüne kadar neden uluslararası hukuk yollarına başvurmadığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Soykırım konusunu gündemine taşıyan ve kabul eden bazı ülkeler, aldıkları kararları birtakım uluslararası kuruluşların kararlarına dayandırmaktadırlar. Adeta bazı uluslararası kuruluşların aldıkları kararlar, soykırımın başka ülkeler tarafından kabul edilmesine emsal teşkil etmektedir. Özellikle Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği ile Avrupa Birliği'nin ilerleme raporlarının Vatikan ve İtalya'nın aldıkları parlamento kararlarında etkili olduğu görülür.

Eldeki verilerden hareketle soykırım kararlarını kabul eden ülkelere dair bazı olasılıklara ulaşılabilir. Örneğin 2000'den bu yana "soykırım" kararı alan parlamentoların sayısı 11 olup bunlardan 7'si de AB'ye üye olan ülkelere olmaktadır. Yani toplam 19 ülkeden 10'unun AB'ye üye olan ülkelere oluşması bir bakıma Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin kararların alınmasını hızlandırdığı ve bu kararları kabul eden ülkelerin sayısının artmasına neden olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, özellikle son dönemlerde Türkiye aleyhinde ya da uluslararası kamuoyunda konunun eskiye oranla daha sık gündeme gelmesini, her geçen gün bu yönde karar alan ülkelerin sayısının artmasını -aşağıdaki grafikten de görüldüğü üzere- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik girişimiyle doğrudan bağlantılandırmak mümkündür.

Ermeni iddialarını kabul eden ülkelerin her birinin farklı gerekçeleri olduğu, Fransa, Lübnan gibi kimi ülkelerin kendi ülkelerindeki Ermeni azınlığın baskısının yanısıra iç siyasi çıkarlar gerekçesiyle de soykırımı kabul ettikleri görülmektedir. Bunun yanında bazı ülkelerde ise tamamen Türkiye ve Türklere bakış açısı etkilidir.

Hollanda örneğinde olduğu gibi, oryantalist bir bakış açısıyla hareket ederek Ermeni soykırımını iddialarını kabul eden kararlar da alınmıştır.

Parlamento kararlarının içeriğinde farklılıklar mevcuttur. Dini ve siyasi nedenler ülkelerin Türkiye aleyhindeki kararlarında etkili olmuştur. Kararlara dair önemli bir husus, Ermenilerin parlamento kararlarının kabul ettirilmesinde izledikleri yol olmuştur. İlk etapta Türk kökenli nüfusunun olmadığı ya da az olduğu ülkelerin tercih edildiği -Uruguay örneğinde olduğu gibi- anlaşılmaktadır. Ardından, söz konusu ülke parlamenterleri üzerinde baskı kurulması aracılığıyla kararların kabul ettirildiği görülmektedir. Bu anlamda bazı kararların Ermeniler tarafından yeterli görülmediği ve Arjantin örneğinde olduğu gibi ilgili ülkenin parlamentosuna birden fazla defa taşındığı ve birden fazla karar alındığı ortaya çıkmaktadır.

Ermeni Sorunu'yla ilgili olarak parlamento kararlarında beliren sonuçlardan biri, bazı ülkelerin bu tür kararlar aracılığıyla konuyu Türkiye aleyhinde bir koz olarak kullanma isteğinin etkili olmasıdır. Örneğin bugün uluslararası alanda Türkiye dışında neredeyse hiçbir ülkenin I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar nedeniyle herhangi bir tartışma zemininde yer almadığı, ancak Türkiye söz konusu olduğunda tam tersi bir durumun meydana geldiği gözlenmektedir.

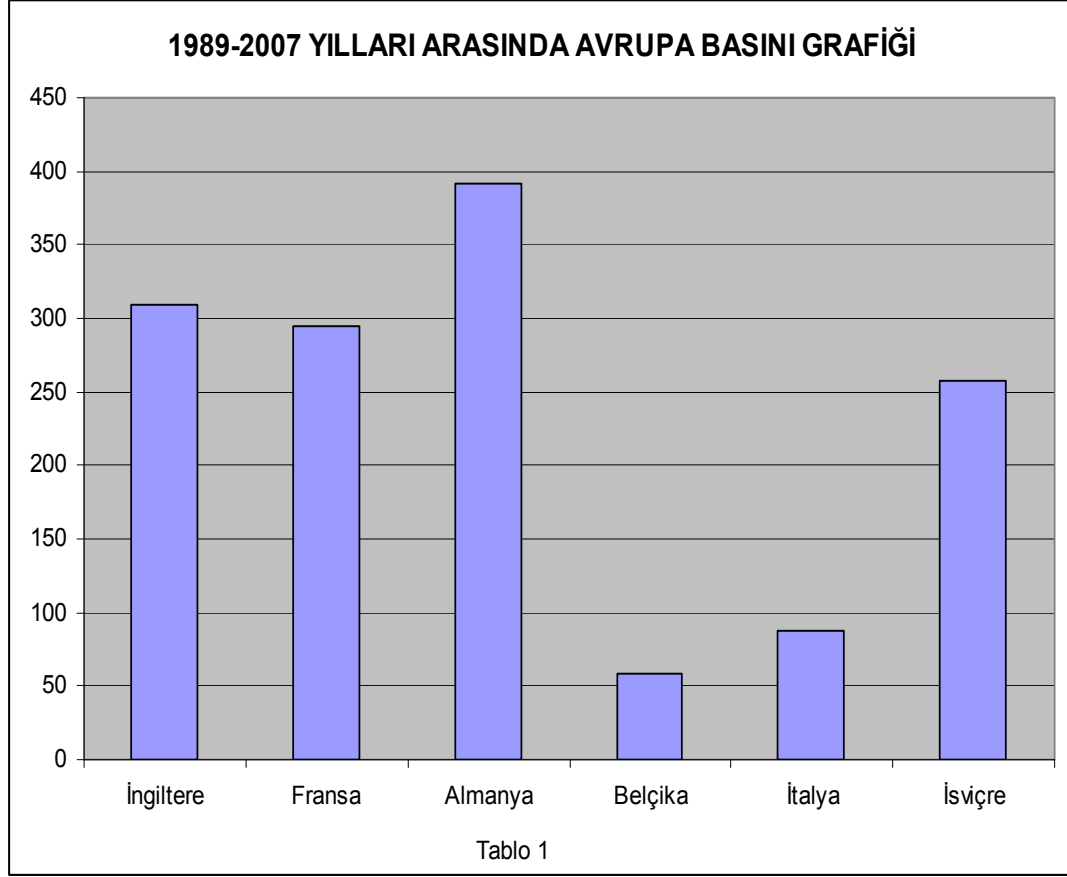
Bu kapsamda, günümüzde bazı ülkelerin Ermeni Sorunu'na ilgi duymalarını ve bu ülkelerin Türkiye aleyhindeki Parlamento kararlarını almalarını etkileyen faktörler şöyle sıralanabilir:

- İlgili ülkedeki Ermeni azınlığın yoğun baskısı
- Kararın alındığı ülkedeki siyasilerin oy kaygıları
- Almanya, Slovakya ve Litvanya örneklerinde olduğu üzere “soykırım suçuna” ortak arayışları, “tek suçlu biz değiliz” psikolojisi
- Kıbrıs Rum Kesimi, Ermenistan ve Yunanistan örneklerinde olduğu üzere Türkiye'ye yönelik tarihi “düşmanlık” duyguları
- Yine Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, İsviçre, Polonya ve diğer bazı AB'ye üye ülkelerdeki mevcut Türkiye karşıtlığı
- Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin engellenmesi arzusu

- Vatikan'ın örneğinde olduğu üzere dini faktörler
- Ermenistan'ın Hıristiyanlığı ilk kabul eden devlet olduğu yönündeki tezler
- Birçok ülkedeki Türk nüfusun Ermenilere oranla bu konulara daha az ilgi duyması ya da bu konudan haberlerinin dahi olmayışı
- Soykırımı kabul eden ülkelere karşı Türkiye'nin tezlerini yeterince duyuramaması
- Soykırım kararlarını kabul eden ülkelere karşı etkin bir "ceza" yönteminin eksikliği
- Konuyla ilgili olarak profesyonel anlamda Türkiye'de sorunun yeterince araştırılmamış olunması
- Sorunun sadece tarihi ya da siyasi boyutunun irdelenmesi
- Konuyla ilgili araştırma yapan kimselerin üniversite yada STK bağlamında yeterince desteklenmemesi
- Başta Ermeni Sorunu olmak üzere günümüzde Pontus, Süryani, Keldani, Asuri, Kürt, Rum soykırımı iddialarında olduğu gibi, Türkiye'de bu tür sorunların ilk etapta gerektiğince dikkate alınmaması, Türkiye zor durumda kaldığında alelacele bir çözüm arayışına gidilmesi.

Parlamento kararlarına ilişkin olarak, bir ülkede kabul edilen soykırım iddialarının sadece soykırımı tanımakla kalmadığı tabiri caizse bir virüs gibi her geçen gün yeni bir alanı işgal etmeye çalıştığı sonucu çıkarılabilir. Örneğin, Hollanda veya Slovakya kararlarında soykırım kararının kabul ettirilmesi için önce birkaç girişimde bulunulduğu daha sonra kararın parlamentoya kabul ettirildiği görülmektedir. İlerleyen yıllarda ise parlamentonun kabul ettiği kararla yetinilmeyip bu kez soykırımı kabul eden ülkede soykırımın inkârının suç sayılması için girişimlerde bulunulmaya başlanmıştır. Nitekim Fransa ve İsviçre örneklerinde olduğu gibi bu konuda başarıya ulaşıldığı görülmektedir. Dolayısıyla ilerleyen dönemlerde Hollanda, Slovakya, Litvanya ve diğer ülkelerde soykırımın inkârını suç sayan kanunların çıkma ihtimali yüksektir. Türkiye bu hususta, söz konusu ülkelere yönelik bu ülkelerde ifade özgürlüğünün engellendiği gerekçesiyle hukuki bir süreç başlatmalıdır. Sonrasında, anılan ülkelerin kamuoyunda Ermeni Sorunu'yla ilgili bilgilendirmeler ve etkili lobi faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.

Tüm ülke basınlarında, örneğin sigorta şirketlerinin tazminat ödeyeceği konusu benzer içeriklerle ve küçük çaplı eklemelerle yer almıştır. Bu da farklı ülkelerin, zaman zaman aynı haber kaynaklarından beslendiğine işaret etmektedir.

Avrupa basınında Ermeni meselesine ilişkin çıkan haberlere bakıldığında, grafikte de görüldüğü üzere, 1989-2007 yılları arasındaki en fazla haber 392 haberle Alman basınında yer almaktadır. Almanya'yı takip eden ülke, 309 haberle İngiliz basını olmuştur. Her ne kadar İngiltere tarafından konuyla ilgili olarak bir tanıma söz konusu olmasa da, İngiliz basını da en az soykırımın kabul edildiği ülkelerdeki kadar konuyu yakından takip etmektedir. Verilerden hareketle konuyu yakından takip eden bir diğer ülke, Fransa'dır. Aslında Fransa'nın gerek Ermeni meselesine olan yakınlığı gerekse de bu konuda kabul etmiş olduğu kararlar, Fransa'nın 295 haberle üçüncü sırada yer almasını beklenmedik bir sonuç olarak yansıtabilir.

Sıralamada İsviçre'nin 258 haberle dördüncü sırada yer almasında ise, muhtemelen, İsviçre'nin ifade özgürlüğünü kısıtlayan kararı etkilidir. Söz konusu

ülkede gerek Perinçek davası gerekse soykırımın inkârını suç sayan yasanın, ülke gündemini oldukça meşgul ettiği ve uzun süre İsviçre basınının konuyla ilgili haberlere yer vermelerine neden olduğu hatırlanmalıdır.

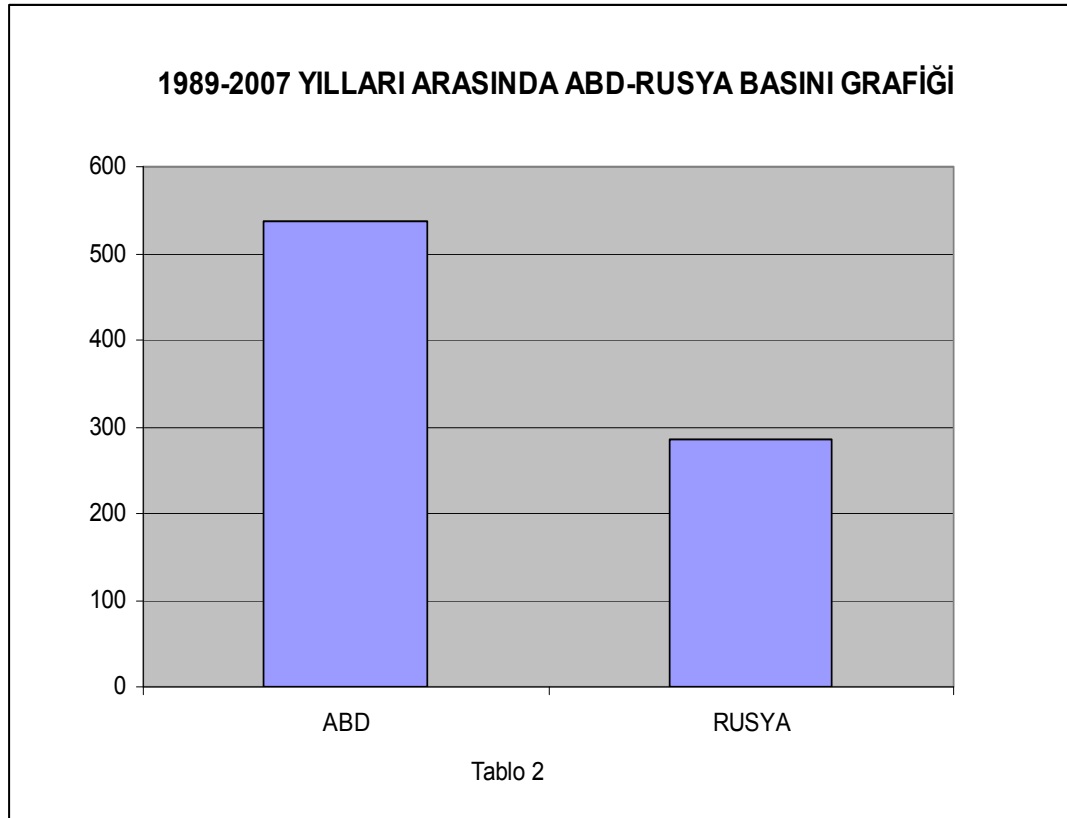
İsviçre basınında diğer ülke basınlarından farklı olan, 1915 Olayları ile Sudan'da yaşananlar arasında kurulan paralelliktir. İki olayda da çölün bir ölüm silahı olarak kullanıldığı, söz konusu tarihlerde ve bugün de köy sakinlerinin çöle yürümeye, orada açlıktan ve susuzluktan ölmeye zorlandığı dile getirilmiştir. Ermeniler tarafından - özellikle de Alman basını incelenirken de görüldüğü üzere- "Ermeni soykırımı ile Yahudi holokostunun benzer" olduğu iddia edilirken, bu kez İsviçre basınında Sudan'da yaşananlarla paralellik kurulması iddiaların giderek nasıl da farklı yollarla gündeme taşındığını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

İsviçre basınından hareketle vurgulanması gereken bir husus da İsviçre'nin, sorunun çözümü için Türkiye'nin Ermenilere tazminat ödemesi gerektiği yönündeki beyanları olmuştur. Bu yolla İsviçre kamuoyu Türkiye üzerinde adeta bir psikolojik baskı kurmaya çalışmaktadır. İsviçre basınında ayrıca gerek İsviçre'nin 1915 Olayları'nı soykırım olarak kabul eden 2003 kararı gerekse daha sonra soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısı nedeniyle Fransa ile benzer şekilde burada da kamuoyunda bir görüş ayrılığı oluşmuştur. İsviçre basınına yansıyan "*Tarafsız olan İsviçre'nin uluslararası problemlerle uğraşması doğru değil*" ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Perinçek ve Halaçoğlu davalarının İsviçre kamuoyunda eleştirilere ve tepkilere neden olduğu da görülmektedir. Aslında bu husus diğer ülke basınları incelenirken de sık rastlanan bir durum olmuştur. Yani soykırımın inkârını suç sayan yasalar söz konusu olduğunda neredeyse tüm ülkelerde bir fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır. Ancak burada üzerinde durulması gereken nokta, bu fikir ayrılıklarının Türkiye ve Türk kamuoyu tarafından yeterince etkin ve yerinde kullanılmadığıdır.

İtalya'nın 88 haberle dördüncü, Belçika'nın ise 59 haberle beşinci sırada yer almasını ve diğer ülkelere oranla konuya daha az ilgi gösterilmesini bu ülkelerdeki Ermeni nüfusunun ve etkinliğinin göreceli olarak daha az olması ile birlikte düşünmek gerekir. Diğer ülkelerden farklı olarak İtalyan basınında Fransa'nın söz

konusu kararının memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla Ermeniler tarafından bile eleştirilen bu kararın İtalyanlar tarafından sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilmesine bir anlam vermek gerçekten güçtür. Ancak burada şunun da belirtmekte yarar vardır: İtalya tarafından Fransa'nın söz konusu kararı Türkiye'nin AB'ye girişini engellemek için atılan bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede İtalya'nın, Fransa'nın söz konusu kararını olumlu karşılamasını, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle birlikte ele aldığı bir kez daha anlaşmıştır.

İtalyan basınında, İsviçre ve Alman basınlarındaki gibi, Ermeni soykırımı iddialarıyla ilgili olarak ortaya atılan iddialar soruna yeni bir boyut kazandırmıştır. Örneğin, Yahudi holokostu (1933-1945) ile Hiroşima (1945), Ruanda (1994) ve Kamboçya'da (1975-1979) yaşanan katliamlar ile 1915 Olayları'nın benzer olduğuna yer veren İtalyan basını da 1915 Olayları'nı bu vesileyle farklı bir düzleme taşımıştır. Benzer bir durum İsviçre ve Alman basınında da söz konusudur. Bu ülkelerin basınında 1915 Olayları'ı ile Holokost, Ruanda, Kamboçya, Sudan ve Darfur gibi katliamlar arasında benzerlik kurularak soruna farklı bir boyut kazandırılmıştır.

Tablodaki veriler ışığında 1989-2007 tarihleri arasında ABD 536 haberle, Rus basını geride bırakmıştır. Rus basınında toplam 285 haber yer alması, neredeyse ABD basınında yer alan haberlerin yarısına tekabül etmektedir. Aslında ABD'deki Ermeni nüfusu ve kuruluşları gözönüne alındığında grafiğin sağlıklı bir sonuç verdiği söylenebilir. Ancak Rusya'nın Ermenistan ve Ermenilerle olan tarihi ve güncel bağlantıları da düşünüldüğünde, en az ABD basını kadar Rus basınına da konuyla ilgili haberlere yer vermesi beklenmekle birlikte, veriler bu duruma işaret etmemektedir.

Rus basınında, birçok ülke basınıyla benzer şekilde Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmeden AB'ye üye olamayacağı dile getirilmiş olursa da, asıl önemli iddianın Türkiye'nin 2015 yılında Ermeni soykırımı iddialarını kabul edeceği ve ancak bu şekilde AB'ye üye olabileceğidir. Bu iddianın incelenen basın kapsamında ilk defa Rusya tarafından gündeme getirilmiş olması oldukça düşündürücüdür. Nitekim diğer ülke basınlarında da Türkiye'nin “eninde sonunda soykırım iddialarını kabul edeceği” yönünde bir hava hâkim olsa da, hiçbir ülke basınında Türkiye'nin önümüzdeki beş yıl içinde soykırım iddialarını kabul edeceği yönünde bir iddia ortaya atılmamıştır.

Rus basınında az da olsa, zaman zaman Türkiye-Ermenistan arasında sorunun çözümü konusunda taraflara ne yapılması gerektiği ya da “aklı selim” önerilerde bulunulmuştur. Örneğin Ermenilerin toprak talebinin -sık sık dile getirilse de- hukuki ve siyasi hiçbir anlamının olmadığı, öte yandan Türkiye'ye ABD ve AB'nin baskısıyla birtakım adımlar attırmanın pek de gerçekçi olamayacağına dikkat çekilmiştir. Ermenilerin soykırımı kabul ettirmenin ardından yeni taleplerinin söz konusu olacağı gibi konulara değinilerek iki tarafın da sorunun çözümü konusunda üstüne düşen görevleri yerine getirmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Rusya'nın bu tutumunu sorunun çözümünde AB veya ABD yerine Rusya merkezli bir çözümü benimsemesine bağlamak mümkündür.

Rus basınındaki haberlerin büyük bir kısmında Ermeni yazarların fikirlerine yer verilerek, Osmanlı yönetiminin yanısıra büyük devletlerin de suçlandığı ve 1915

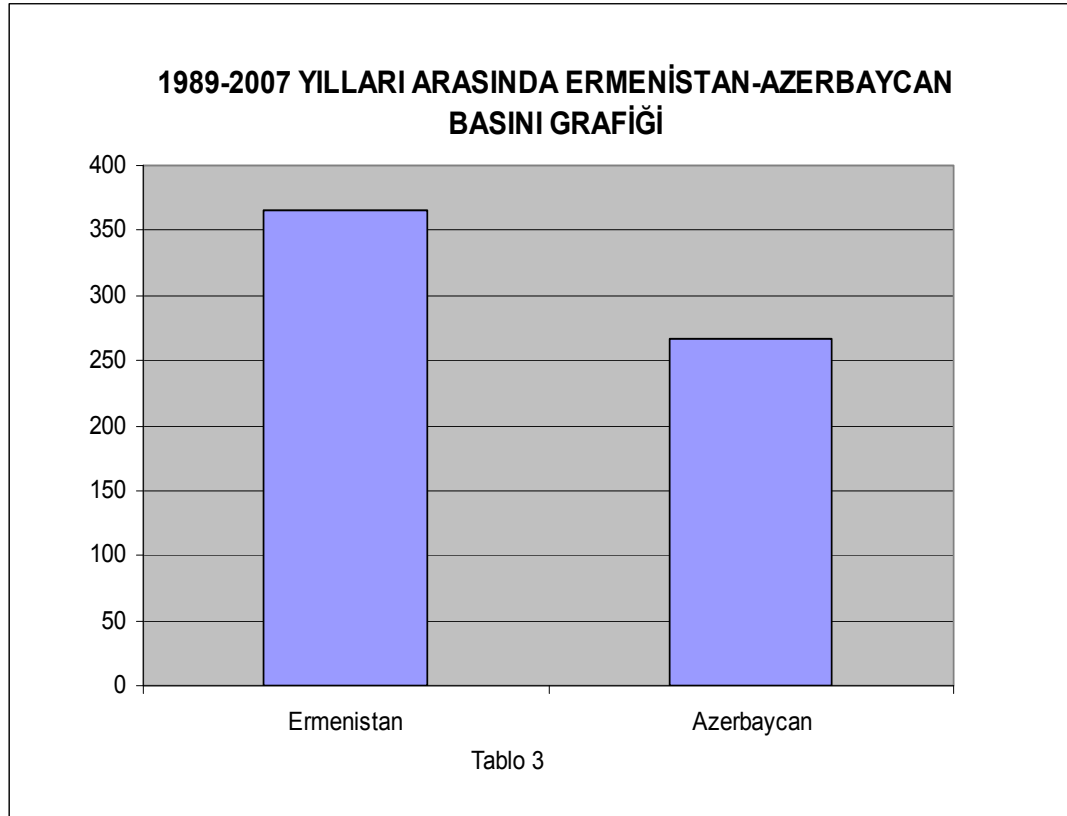
Olayları'nda en az Osmanlı yönetimi kadar büyük güçlerin de buna engel olmadığı için suçlu olduğuna işaret edildiği görülmektedir. Başta Fransız, İngiliz, ABD olmak üzere birçok ülke basınında Batılı devletlerin de suçlu olduğu tezi sıklıkla değinilen bir husus olmuştur. Bu tutumu uzun vadede soykırım iddialarının Türkiye'ye kabul ettirilmesinin ardından bu kez Batılı devletlerin de suçlanması için oluşturulan bir alt zemin olarak değerlendirmek mümkündür.

Rus basınında Türkiye'nin dini yapısı, AB'nin genişlemesinin yaratacağı ekonomik kaygılar, Türkiye'nin Avrupalı bir devlet olmayışı ve Almanya'nın Türkiye ile ilgili kaygılarından hareketle Türkiye'nin AB'ye kabul edilmeyeceği de Rus kamuoyunun dillendirdiği bir husustur. Rusya'nın aslında bir bakıma Türkiye'nin AB tarafından "ötekileştirilmesini" memnuniyetle karşıladığını düşünmek ihtimal dahilindedir.

Rus basını, Türkiye ile ilgili üzerinde durulan bir diğer husus da Türkiye'nin mevcut yönetimine yönelik Rus kamuoyunun birtakım övgü içeren ifadelerle yer vererek Türkiye'nin AKP dönemiyle birlikte demokratikleşme yolunda önemli adımlar attığına yer vermiştir. Ancak Rus basını da diğer ülke basınlarıyla benzer şekilde 1915 Olayları'ndan Osmanlı yönetimini sorumlu tutmaktadır. Bu kapsamda Ruslar Türkiye'nin soykırımı kabul etmesi halinde kendisinin herhangi bir sorumluluğunun olmayacağını dile getirirler de aslında bunun stratejik bir taktik olduğu basın haberlerinden anlaşılmaktadır. Nitekim Koçaryan'ın "*Osmanlı kadar mirasçısı Türkiye'nin de soykırımdan sorumludur*" şeklindeki ifadesi, tanınmanın bir sonraki aşamasının ne olduğunu ortaya koymasından dikkate değerdir.

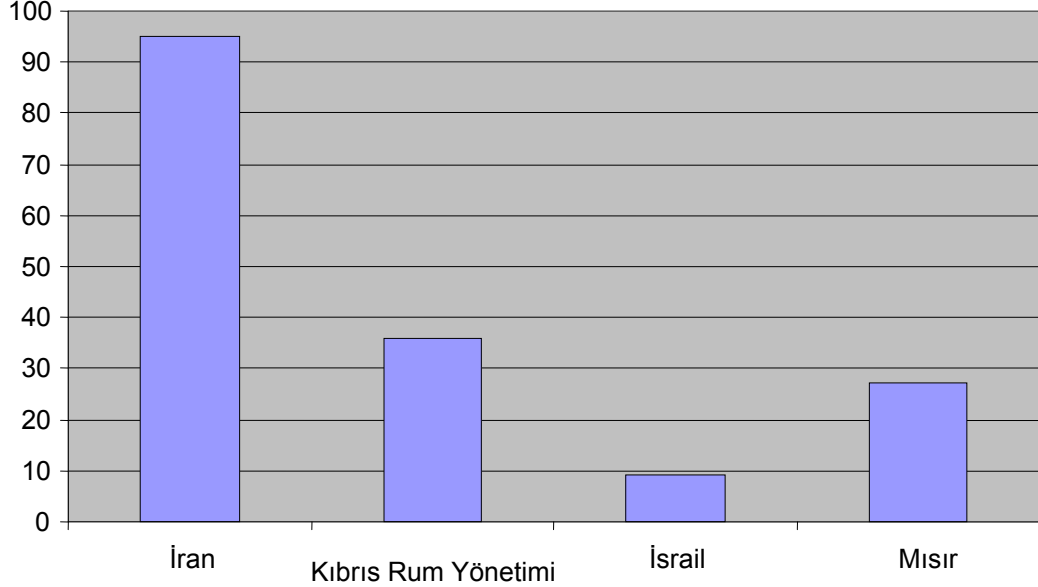
Rus basınından hareketle Rus kamuoyunun Ermenilere olan tarihi ilgisinin sadece Ermenistan'la sınırlı olmadığı, diaspora Ermenilerinin de yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Rus gazeteciler Türkiye'de Ermenilerin durumunu, yaşamını incelemek üzere Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmaktadır. Örneğin "*Ermeniler Türkiye'de Nasıl Yaşıyorlar*" başlıklı haberde İstanbul'a birkaç Rus gazetecinin geldiği, Ermenilerin yoğun yaşadığı yerleri gezerek bazı izlenimler edindikleri ve özellikle Ermeni okul ve kiliselerinde Türk bayrağının dalgalanmasını

eleştirdikleri görülmektedir. Gazetecilerin Ermeni öğrencilerin okullarda can güvenliğinin olmadığı ve Türkiye'deki Ermenilerin diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip olmadıkları yönünde bir yazı yayınlamaları dikkat çekmiştir. Yine Ermeni okullarında Atatürk büstünün yer alması, burada “Türküm, doğrudum, çalışkanım” ile “Ne Mutlu Türküm diyene” ifadelerinin eleştirildiği ve İstanbul'da yayın yapan Ermeni gazetelerinin basın özgürlüğünün olmadığına dikkat çekilmiştir.

Ermeni-Azeri basınında, yine birbirinden farklı, beklenen aksi yönde iki sonuç çıkmaktadır. Konuyla ilgili Ermeni basınında 365, Azeri basınında ise 266 haberin yayınlandığı görülmektedir.

1989-2007 YILLARI ARASINDA İRAN-KIBRIS-İSRAİL-MISIR BASINI GRAFİĞİ

Tablo 4

Yukarıdaki grafikten de görüldüğü üzere İran basınında, diğer ülkelere oranla daha fazla konuyla ilgili haberlere yer verilmiştir. Aslında söz konusu tarihler arasında İran'dan ziyade Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bu konuyla daha fazla ilgili olması gerekirdi. Ancak BYEGM arşivindeki veriler İran'ın konuya yoğun ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. İsrail basınına ise, diğer ülke basınıları arasında en az veriye sahip olmasını iki nedene bağlamak mümkündür. İlk olarak BYEGM arşivinde İsrail basınına takip edecek düzeyde bu ülke dilini bilen personelin olmama ihtimalidir. Diğer neden, İsrail'in gerçekten diğer ülkeler kadar Ermeni iddialarına yer vermemiş olma ihtimalidir. Ancak bu durumdan iki farklı soru belirlemektedir. Birincisi Türkiye'de 2000'li yıllarda bile İsrail basınına takip edebilecek düzeyde personel sıkıntısı yaşıyorsa bu Türkiye'nin hanesine yazılacak olumsuz bir puandır. İkinci ihtimal ise biraz daha iyimser olmayı gerektirdiğinden İsrail'in gerçekten Ermeni iddialarını basına taşıyacak kadar önemsemediğini ortaya koymaktadır.

Basın ve parlamento kararları genel olarak değerlendirildiğinde, Ermeni iddialarının Türkiye için sadece soykırımı kabul eden ülkeler tarafından değil

soykırımı henüz kabul etmemiş olan ABD ve İsrail gibi ülkeler tarafından da aslında bir iç ve dış politika malzemesi olarak kullanıldığı gerçeği ile karşılaşmaktadır. Diğer bir deyişle, hali hazırda bu iki ülke tarafından soykırım iddiaları kabul edilmediyse, bu –muhtemelen- Türkiye'nin tezlerine olan inançlarından ziyade kendi ülke çıkarları bu yönde bir politikayı gerektirdikleri içindir. Nitekim günümüzde 50 Eyaletli ABD'de 43 Eyalet tarafından soykırım iddialarının kabul edilmesi bu tezi doğrulamaktadır.

Yine benzer şekilde uzun yıllar yurtdışında Türk tezlerine destek veren Yahudi lobisi ADL'nin de son dönemlerde tutum değiştirmesi, sonra tekrar geri adım atması buna örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla halen soykırım iddialarını kabul etmeyen ülkeler varsa bunları Türk dostu olmalarına ya da Türkiye'nin tezlerine inandıklarına bağlamamak gerektiğini ve söz konusu ülkelerin önümüzdeki dönemde kendi çıkarları ortadan kalktığı anda Türkiye'nin kendini bir anda yalnız bulma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekir.

Soykırım kararlarının kabul edildiği ülkelerde bireysel girişimlerin yanı sıra Mısır, Lübnan, Fransa, İsrail, Romanya, Bulgaristan, Finlandiya, ABD ve İtalya gibi ülkelerin basınlarında da zaman zaman kararlar karşısında farklı bir duruş sergileyen kesimler olmuştur. Ancak bu tür tutum ve tepkiler daha çok Fransa'da soykırımın inkârını suç sayan yasa tasarısının kabulü sırasında ön plana çıkmıştır. Bu durum Kıbrıs Rum yönetimi basınında bile, Fransa'nın söz konusu kararının ifade özgürlüğünü engellediği “Görüşlerin ve Eleştirilerin Suç Sayılması” ifadeleriyle yankı bulmuştur. Aslında Fransa'nın kararı Fransa'da da ülkenin ikiye ayrılmasına neden olmuştur. Başta Fransız Girişimciler, 600 aydın, yazar, tarihçi olmak üzere iş ve akademi çevrelerinden çoğu kimsenin karara karşı çıktığı ve soykırımın inkârının Fransa'da suç sayılması yasasını eleştirerek bunun bir provokasyon olduğunu öne sürmüşlerdir. Ayrıca Fransız Akademisi üyesi ve *Tarih İçin Özgürlük Vakfı Derneği*'nden Pierre Nora “*Ermeni soykırımı konusunda bir yasa çıkarmak tarihi engellemektir*” ifadelerini kullanmıştır. Benzer bir tutum Belçika basınında görülmüş ve Bernard Delattre gibi bazı yazarlar Fransa'nın söz konusu yasayı çıkar uğruna aldığını ifade etmişlerdir.

Kararlarla ilgili özellikle Fransa ve İsviçre’de soykırım iddialarını inkâr edenlerin cezalandırılmasını öngören yasayla ilgili olarak uluslararası kuruluşların gösterdiği tepkilerin de belirtilmesinde yarar vardır. Bu kapsamda bu tür kararlara ülkelerin yanısıra Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu, AGİT gibi uluslararası kuruluşlardan da tepki gelmiş ve bu tür girişimlerin ifade özgürlüğü ile bağdaşmadığına vurgu yapılmıştır. Bu yönüyle uluslararası kuruluşların bu tepkisini Türkiye taraftarı oldukları için değil, daha ziyade ifade özgürlüğü bağlamında kararları değerlendirdikleri için karşı çıktıkları söylenebilir. Nitekim bu kuruluşlar gerek ilerleme raporlarında gerekse bazı beyanatlarıyla tavsiye niteliğinde olsa da iki ülke ilişkilerinin normalleşmesi için taraflara birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır.

Birçok ülkede 24 Nisan etkinlikleri nedeniyle özellikle Nisan ayında 1915 Olayları’yla ilgili haberlerde adeta bir patlama yaşanmıştır. Ancak şaşırtıcı bir biçimde Dink suikasti, Perinçek ve Halaçoğlu’nun İsviçre’deki davaları, Elif Şafak ve Orhan Pamuk’un yargılanması gibi konuların da en az Nisan ayındaki haberlerin sayısı kadar yabancı basında fazla yer aldığı saptanmıştır.

Çalışma kapsamında ortaya çıkan bir diğer husus, soykırımı kabul eden ülkeler ile özellikle Avrupa ülkelerinin Türkiye’ye yönelik tutumunda ortaya çıkan ikilem olmuştur. Örneğin Hrant Dink, Elif Şafak davaları ile İstanbul’da gerçekleştirilmesi planlanan ancak Türk kamuoyunda oluşan tepkiden dolayı geri adım atılan İstanbul’daki Ermeni konferansının iptali konularında neredeyse bütün ülke basınlarında Türkiye’de ifade özgürlüğü olmadığı yönünde eleştirilerde bulunulduğu görülmektedir. Oysa benzer şekilde İsviçre, Fransa, Hollanda, Slovakya ve Litvanya’da “soykırımın inkârının suç sayılması” yönündeki kanun gündeme geldiğinde neredeyse hiçbir ülkede bu tür kanunların ifade özgürlüğünü kısıtladığına dair haberlere yer verilmemiştir. Bu nedenle Avrupa’nın ya da soykırımı kabul eden ülkelerin Ermeni meselesinde olduğu gibi, ifade özgürlüğü konusunda da kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

İngiltere, Mısır ve Lübnan basını hariç genel olarak tüm ülke basınlarında Türk tezlerine yer veren ya da Türk taraftarı herhangi bir haberin yayınlanmadığı,

neredeşey tüm ülke basınlarındaki haberlerde Türklerin ve Türkiye'nin suçlandığı, genellikle Ermeni taraftarı bir tutum sergilendiği, tarafsız bir duruşun ise söz konusu olmadığı söylenebilir. Özellikle İngiliz basınında bazı dönemlerde tarafsız bir duruş sergilendiğine dair bir iki haber yayınlanmış olsa da, haberlerin büyük çoğunluğunun Ermeni tezlerini savunduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun oluşmasında coğrafı, dini, siyasi ve ekonomi olmak üzere birçok nedenin etkisinden bahsedilebilir. Ancak sorunun aslında uluslararası politikanın asırlık yansımalarını taşıması, Türkiye'nin de konuya yeterince önem vermemiş olması ve sorunun çok ileri bir boyuta ulaşmasının ardından birtakım girişimlere başlanmış olunması da kuşkusuz bu durumu ciddi bir şekilde etkilemiştir.

Olaya lkeler arasındaki diyalog açısından yaklaşıldığında, iki ülke arasındaki sorunun çözümünde birden fazla neden etkili olabilmektedir. Bu çerçevede ilk sırada AB gelmektedir. AB gerek Türkiye'ye yönelik ilerleme raporlarında gündeme getirdiği hususlar açısından gerekse AB'ye üye ülkelerin Türkiye'ye yönelik soykırım iddialarını AB'ye üyeliğinin ön şartı haline getirmeleri nedeniyle sorunun çözümünü zorlaştıran bir etkiye sahiptir.

Bazı lkelerin Ermeni soykırımı iddialarına yönelik tutumu ise sorunun şekillenmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu anlamda ABD ve İsrail'in soykırım iddialarıyla ilgili tutum değiştirmesinin olası etkilerine bakıldığında son derece vahim bir tablo ile karşı karşıya kalınacağı anlaşılmaktadır. Nitekim İsrail'in konuyla ilgili tutum değiştirmesi başta Ortadoğu olmak üzere tüm bölge ülkelerinin politikalarını etkileyecek değişimlerin yaşanmasına neden olabilecek iken, ABD'nin olası bir kabulünün sorunun yeni bir aşamaya geçmesini sağlayacağı görülmektedir. Ancak ABD ve İsrail'in şu anki iç ve dış politik çıkarları gereği soykırım iddialarını resmen kabul etmediklerini, Türkiye ile olan ilişkilerde muhtemel bir kırılmanın yaşanması halinde durumun tamamen Türkiye karşıtı bir hal alacağını şimdiden kestirmek mümkündür.

Ermeni soykırımı iddialarının bir sonraki aşaması kuşkusuz toprak ve tazminat talepleri olacaktır. Bu konunun özellikle basın haberlerinde sıkça

dillendirildiği görülmektedir. Toprak ve tazminat taleplerinin sadece diaspora değil Ermeni kamuoyu, resmi yetkililer ve dini liderler tarafından da dillendirilen bir husus olduğu -özellikle İran ve Lübnan basınına dair haberlerin incelenmesi sırasında- görülmüştür.

Gerek Avrupa gerekse diğer ülke basınları incelemeleri sırasında ortaya çıkan bir diğer önemli husus, Ermeni meselesinin artık yeni bir boyut kazanmış olduğudur. Günümüzde artık soykırım iddialarından çok parlamento kararları, çeşitli ülke parlamentolarında soykırımın inkârını suç sayan yasalar ve soykırımın kabul edildiği ülkelerle Türkiye'nin yaşadığı krizlerin Ermenistan'la yaşanan problemlerden daha fazla kamuoyunu meşgul ettiği gerçeğidir.

Bu konuda özellikle Fransa'da yaşanan gelişmeler son derece önemlidir. Basın haberlerinden hareketle kararın aslında en başta Fransız Hükümeti tarafından desteklenmediğini, ABD Hükümeti'nin de Fransa ile benzer bir duruş sergilediği ve hatta İsviçre'nin de karşı çıktığını söylemek mümkündür. Ancak belki de burada kendi içinde büyük bir çelişki barındıran ülke, İsviçre olmuştur; çünkü bir süre sonra İsviçre de benzer bir karar hazırlayarak iki kişi hakkında hukuki bir süreç başlatmıştır.

Kararla ilgili bir diğer tepki de soykırım iddialarını 2000 yılında kabul etmiş olan İtalya'dan gelmiştir. İtalyan basınında Fransız yasası eleştirilerek bu karar "*hoşgörüsüzlüklerini yasalara dayandıranlar*" ve "*tarihi tarihçilere bırakalım*" başlıklarıyla yer almıştır. Fransız yasası İngilizler tarafından da eleştirilerek "*cahilce hareket*" olarak nitelenirken, Belçika basını ise "*çıkar kokan yasa*" olarak yorumlamıştır.

Finlandiya'nın "*vahim bir hata*" olarak değerlendirdiği bu kararın eleştirildiği bir ülke de ABD olmuştur. ABD basını "*Fransa'nın Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı'nın Bir Mantığı Yok*" ifadeleriyle Fransa'yı eleştirmiştir. Dünya basınında büyük yankı uyandıran bu yasa Ermeni kökenli Türk vatandaşları tarafından da bir hata olarak yorumlanmıştır. Özellikle Raffi Hermon Araks ve Hrant Dink gibi

Ermeni kökenli Türk vatandaşlarının Fransa'nın söz konusu yasasını şiddetle eleştirdikleri görülmüştür. Yabancı basında Hrant Dink *L'Express* dergisine Jean-Michel Demetz'e verdiği mülakatta Fransa'nın kararı için "*aptal bir yasa*" ifadesini kullanmıştır.

Ülke basınlarında yer alan haber sayısı, haber grafikleri ve haber içerikleri incelendiğinde ortaya çıkan sonuçta, zaman zaman ülkelerin parlamentolarında gündeme gelen kararların 24 Nisan soykırım iddialarını anma etkinliklerinin önüne geçmesi olmuştur. Bu çerçevede parlamento kararlarının ülkelerin gündeminde 24 Nisan'dan daha fazla yankı uyandırdığını söylemek mümkündür. Bu durumdan hareketle, 24 Nisan'ın büyük bir değişim ve dönüşüm geçirdiği de söylenebilir. Nitekim incelenen haberlerde, 24 Nisan soykırım iddialarını anma etkinliklerinden ziyade kararlar ve bu kararların Türkiye ile diğer ülke ilişkilerinde yarattığı krizler daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu durum aslında soykırım iddialarının kabulünün doğal bir sonucu olarak görülse de aslında bir bakıma Ermeni iddialarının Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte nasıl bir değişim ve dönüşüm süreci geçirdiğini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

Dolayısıyla 1915'ten günümüze belirli aralıklarda farklı bir dönüşüm süreci geçiren Ermeni Sorunu'nun ilerleyen dönemlerde Türkiye'nin hem iç hem de dış politik gelişmelerinde kilit rol oynayacak bir konu haline geldiği görülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında, sorunun farklı bir şekil almasında adeta bir kırılma etkisi yarattığı ve konunun daha da genişlemesine neden olduğu anlaşılmıştır. Ermeni Sorunu artık etnik ve siyasi bir genellemeye doğru dönüşmektedir. Bu çerçevede basın haberleri günümüzde Ermeni Sorunu'nun birincil muhatabı olan Ermeni diasporasının geçirmiş olduğu deneyim sürecinin, bu kez Türkiye'de yaşayan diğer etnik gruplar için kullanılacağına sinyallerini vermektedir.

Basın haberlerinden hareketle, soykırım iddiaları ve parlamento kararlarının Türkiye ile bahsi geçen ülke arasında iç ve dış politik gelişmeleri ne yönde etkileyeceği hususunun tüm ülke basınlarında ilk sırada yer aldığı söylenebilir. Bunun yanısıra Türkiye'nin soykırım iddialarıyla ilgili olarak verdiği tepkiler ile

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin ve bu süreçte Türkiye'nin geçirmiş olduğu değişim de, son derece dikkat çekici bir biçimde, hem Avrupa hem diğer ülke basınlarına yansımıştır. Örneğin Rus basını, Türkiye'nin AB'ye üyelik hususunda Batılı devletler tarafından Ermeni meselesi ve kararlar aracılığıyla “kullanıldığını ve oyalandığını” öne sürmüştür. Avrupa basını ise, Türkiye'nin geçmişiyle yüzleşmeden Birliğe üye olmasının söz konusu olmayacağını dile getirmiştir. Ortadoğu ülkelerine bakıldığında, İsrail'in soykırım iddiaları konusunda hem politik hem de psikolojik kaygılarla hareket ettiği görülmektedir. İran basınının ise tamamen konjonktürel bir duruş sergilediği söylenebilir. İran basını Ermeni meselesi üzerinden hem Azerbaycan ve Türkiye'ye mesajlar göndermekte hem de İsrail'e yönelik tepkisini ortaya koymaktadır. İran basını, Ermenistan'a ve Ermenilere verdiği önemi sık sık gündeme taşımakta ve soykırım iddialarıyla İsrail-Filistin Sorunu arasında bir benzerlik yaratmaya çalışmaktadır.

Ülke basınlarında ortaya çıkan önemli bir sonuç da, her ülkenin kendi bakış açısından hareketle 1915 Olayları ile diğer katliam ve soykırımlar arasında paralellikler kurma yönündeki çabaları olmuştur. Bu çerçevede, her ülkenin soruna kendi penceresinden ve çıkarlarından ya da görmek istediği noktadan baktığını söylemek mümkündür. Sorunun bugüne kadar çözümlenememiş olmasında bu bakış açısının da etkisinden bahsedilebilir.

Sonuç olarak, bu doktora tez çalışmasının kapsamında incelenen Parlamento kararlarının dayandırıldığı genel nitelikli gerekçelere bakıldığında, basın haberlerinde Ermeni soykırımı iddiaları ile Yahudi holokostu (Almanya, İtalya, Fransa, Belçika, Rusya, Kıbrıs Rum Kesimi örneklerinde olduğu gibi), Kamboçya, Ruanda, Sudan ve Hiroşima olayları arasında benzerlik kurulduğu, Türkiye'nin Ermenilerin yanı sıra Asuri, Süryani, Keldani, Kürt, Rum, Pontus soykırımı iddialarıyla suçlandığı, Türkiye'nin eninde sonunda soykırım iddialarını kabul edeceği, bunun demokratikleşmenin doğal bir sonucu olduğu yönünde bir kanının söz konusu olduğu söylenebilir. Yine Türkiye'nin ancak AB ve Avrupa ülkelerinin baskısıyla geçmişiyle yüzleşebileceği, AB'ye girmek istiyorsa bunun ön şartlarından birinin Ermeni soykırımının kabulü olduğu dile getirilmiştir. Türkiye'de birtakım

yazarlarla ilgili davalar nedeniyle ülkede ifade özgürlüğünün bulunmadığı, 1915 Olayları'ndan dolayı modern Türkiye'den ziyade Osmanlı yönetiminin suçlandığı, bu nedenle Türkiye'nin özür dilemesinin kendisine bir şey kaybettirmeyeceği yönünde iddialar da ortaya atılmıştır. Türkiye'nin sadece Ermeniler değil diğer etnik gruplar da dahil olmak üzere 16-20 milyon insanın katlinden sorumlu olduğu (İsveç ve Belçika kararlarında görüldüğü üzere) da yine iddialar arasındadır.

1915 Olayları'nda Batı'nın yanı sıra Yahudilerin de sorumluluğu olduğu (İsrail basınında) iddialarının da basında yer aldığı görülmektedir. 1915 Olayları ile Filistin halkının yaşadıkları arasında kurulan benzerlikler, Atatürk'e yönelik bir takım suçlamalarda da bulunularak Atatürk'ün Hitlerle aynı kefeye konduğu (Kıbrıs Rum Basınında) yönündeki haberler de basına yansıyan hususlar olmuştur.

Soykırımın inkârını cezalandıran yasaların ülke kamuoylarında (İsviçre ve Fransa örneklerindeki gibi) bir fikir ayrılığına neden olduğu, bunun ifade özgürlüğünü engellediğinin düşünüldüğü basına yansımıştır. Ayrıca Türkiye'nin bir an önce Ermenistan'la sınırını açması gerektiği, ABD'nin soykırımı kabul etmemesinde kendi çıkarlarının önemli bir etkisi olduğu, kabul edilen parlamento kararlarının her geçen yıl içeriğinin daha da genişletildiğini ve kararların alınmasında iç ve dış politik etkilerin ve oy kaygılarının ciddi bir etkiye sahip olduğu, Türkiye'nin özür dilmesinin yanı sıra toprak ve tazminat da ödemesi gerektiği (özellikle Ermenistan basınında görüldüğü üzere) yönündeki iddiaların da basına yansımıştır. Ermenistan tarafında Batılı devletlerin Türkiye'ye baskı uygulaması gerektiği yönünde bir kanının oluştuğu, Türkiye'de milliyetçiliğin giderek yükseldiği ve bunun Ermeni meselesinin çözümünün önündeki en büyük engellerden biri olduğu yönünde suçlamalarda bulunulduğu da gözlenmiştir.

Parlamento kararlarının hem Türkiye hem de kararı alan ülkeyi zor durumda bıraktığı, Türkiye'de artık geçmişe oranla 1915 Olayları'nın daha rahat tartışılabilirdiği ve bunun da Türkiye'nin demokratikleşme yolunda attığı küçük adımlar olarak yorumlandığı basın haberlerine de rastlanmaktadır. Bazı ülke basınlarında (İtalya, Kıbrıs Rum kesimi gibi) Türkiye'nin daha sert ifadelerle

suçlandığı, soykırımın inkârını suç sayan kanunların bazı ülkelerde (İtalya, Kıbrıs Rum Kesimi gibi) memnuniyetle karşılandığı, Türkiye’de mevcut yönetimin bazı ülkeler tarafından takdir edildiği (ABD), bazılarının ise 1915 Olayları’ndan sadece Osmanlı yönetimini sorumlu tuttuğu (Rusya gibi), Türkiye’nin dini yapısının AB’ye üyelik önündeki önemli engellerden olduğu (Rusya), Ermeni diasporasıyla mücadele konusunda ortak hareket edilmediği (Azerbaycan), soykırım iddialarını kabul eden ülkelerin takdir edildiği, kabul etmeyenlerin eleştirildiği (Ermenistan basınında görüldüğü üzere), bazı ülkelerin hem Türkiye hem de Ermenistan’ı “hoş tutmaya” çalıştığı (İran, ABD gibi) şeklinde yorumlar da mevcuttur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AHORANIAN, Kersam; **A Historical Survey of Armenia**, Baikar Publications, Massachusetts, 1989.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt 1-2:1914-1995**), Alkım Yayınları, İstanbul, 2005.

Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri (1914-1918), Gnkur ATASE Yayını, Ankara, 2005.

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1879-1918), Ankara, 2002.

AKALIN, Cüneyt; **Soğuk Savaş: ABD ve Türkiye-1, Olaylar-Belgeler (1945-1952)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

ALPKAYA, Gökçen; **Eski Yugoslavya İçin Uluslar arası Ceza Mahkemesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

ATAÖV, Türkkaya, **Ermeni Terörizminde Silah Sağlanması, Osmanlı Belgelerine Dayalı Gerçekler, Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı**, Ankara, 1984.

AVEGYAN, Arsen-MINASSIAN, Gaidz F.; **Ermeniler ve İttihat/Terakki**, Aras Yayıncılık, 2005.

AYDIN, Mustafa Çağrı Erhan; **Turkish-American Relations: Past, Present and Future**, Routledge Pub., London 2004.

Belgelerle Ermeni Sorunu, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayını, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1992.

BEY, Ahmet Rüstem, (Alfred Bilinsky) **Cihan Harbi ve Türk Ermeni Meselesi**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2001.

BOURNOUTIAN, George A.; **A Concise History of the Armenian People: (From Ancient Times to the Present)**, Mazda Publisher, California, 2006.

Büyük Savaş II. Dünya Savaşı Tarihi, Çev: Fikret Arıt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.

CHOMSKY, Noam; **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, Çev: Ali Çakıroğlu, Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

CURTİN, Philip De; **Croos-Culturel Trade in World History**, University of Cambridge, New York, 1984.

ÇİÇEK, Kemal; **Ermenilerin Zorunlu Göçü (1915-1917)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

DADRIAN, Vahakn N.; **Ermeni Soykırımı Tarihi**, Belge Yayınları, 2008.

DADRIAN, Vahakn N.; **Ermeni Soykırımı Tarihi Balkanlardan Anadolu ve Kafkasya'ya Etnik Çatışma**, Belge Yayınları, 2008.

DADRIAN, Vahakn N., **İttifak Devletleri Kaynaklarında Ermeni Soykırımı Toplu Makaleler**, Kitap 3, Belge Yayınları, 2007.

DADRIAN, Vahakn N., **Türk Kaynaklarında Ermeni Soykırımı Toplu Makaleler** Kitap 2, Belge Yayınları, 2005.

DADRIAN, Vahakn N., **Ermeni Soykırımında Kurumsal Roller Toplu Makaleler**, Kitap 1, Belge Yayınları, 2007.

DADRIAN, Vahakn N., **Ulusal ve Uluslararası Hukuk Sorunu Olarak Jenosid**, Belge Yayınları, 1995.

ELEKDAĞ, Şükrü M., **Tarihsel Gerçekler ve Uluslararası Hukuk Işığında Ermeni Soykırımı İddiası**, Nisan 2010.

ERCAN, Yavuz; **Toplu Eserler: I, Ermenilerle İlgili Araştırmalar**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

EREZ, Selçuk, **Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.

Ermeni Meselesi; Osmanlı Arşivi Yıldız Tasnifi, (ed. E.Z. Ökte), İstanbul, 1989.

ERTÜRK, Selahattin; **İkinci Dünya Savaşı'nda Yer Altında Savaş**, Berikan Yayınları, Ankara, 2001.

Ethnic Groups in Lithuania: Baltic Germans, Poles in Lithuania, Lithuanian People, Baltic Russians, Kursenieki, Ethnic Minorities in Lithuania, General Books, 2010.

FRANCO, Jean; **The Decline & Fall of The Lettered City Latin America in The Cold War**, President and Fellows of Harvard College, USA, 2002.

GÖRGÜLÜ, Aybars; **Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Bir Kısır Döngü**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2008.

GÜRLER, Faruk; Çev, **Batı Seferi 1940**, E.U.R.s. Yayınları, Ankara, 1953.

GERAY, Haluk; **İletişim ve Teknoloji, Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**, Ütopya Yayınları, 2003.

GÜRÜN, Kamuran; **Ermeni Dosyası**, Rüstem Yayınevi, İstanbul, 2001.

GÜRÜN, Kamuran; **Ermeni Dosyası**, TTK Yayınları, Ankara, 1983.

GÜNGÖREN, Fatma; **SSCB Dışişleri Bakanlığı Almanya Dışişleri Bakanlığı Belgeleri, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar (1939-1944)**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003.

HALAÇOĞLU, Yusuf; **Ermeni Tehciri ve Gerçekler 1914-1918**, TTK Yayınları, Ankara, 2001.

HALE, William; **Türk Dış Politikası 1774-2000**, Çev: Petek Demir, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003.

HART, Liddell; **II. Dünya Savaşı Tarihi**, Çev.: Kerim Bağrıaçık.- 2.bs.- İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1998. 2 c.

HALIE, Louis J.; **Soğuk Harp**, Çev: General Gahri Çeliker, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

HOBSBAWM, Eric; **Kısa 20. Yüzyıl (1914-1991) Aşırılıklar Çağı**, (Çev: Yavuz Alogan), Everest Yayınları, İstanbul, 2009.

HOVANNISIAN, Richard; **The Armenian Genocide in Perspective**, Transaction Publishers, 1987.

HOVANSISIAN, Richard G.; **The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume I: The Dynastic Periods: From Antiquity to the Fourteenth Century**, St. Martin's Pres, New York, 1997.

HÜSEYİN NAZİM PAŞA; **Ermeni Olayları Tarihi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd. Yayını, Ankara, 1994.İNALCIK, Halil- QUATAERT, Donald, **An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914**, Cambridge University Pres, 1997.

İLTER, Erdal; **Türkiye’de Sosyalist Ermeniler ve Silahlanma Faaliyetleri (1890-1923)**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

KANTARCI, Şenol; **Amerika Birleşik Devletlerinde Ermeniler ve Ermeni Lobisi**, Aktüel Yayınları, 2004.

KARABEKİR, Kazım; **CHP Grup Tartışmaları Ankara’da Savaş Rüzgârları II. Dünya Savaşı**, Emre Yayınları, 5. Baskı İstanbul, 2000.

KARABEKİR, Kazım; **Ermeni Mezalimi**, Emre Yayınları, İstanbul, 2000.

KARACA, Birsen; **Sözde Ermeni Soykırımı Projesi: Toplumsal Bellek ve Sinema**, Say Yayınları, İstanbul, 2006.

KARACA, Birsen; **Ermeni Edebiyatı Seçkisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

KARACAKAYA, Recep; **Kaynakçalı Ermeni Meselesi Kronolojisi (1878-1923)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd. Yayını, İstanbul, 2001.

KARAL, Enver Ziya; **Armenian Question 1878-1923**, Ankara, 1975.

KARENTZ, Varoujan; **Mitchnapert the Citadel: A History of Armenians in Rhode Island**, Universe Pub., USA, 2004.

KATAR, Mehmet; **Dinler Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2005.

KEANE, John; **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991.

KENNEDY, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)**, Çev: Birtane Karanakçı, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.

KOÇAŞ, Sadi, **Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri**, Ankara, 1967.

KURKJIAN, Vahan M.; **A History of Armenia**, Armenian General Benevolent Union of America, New York, 1958.

KÜÇÜK, Cevdet; **Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı 1878-1897**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

LAÇİNER, Sedat; **Türk Ermeni İlişkileri**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004.

LAÇİNER, Sedat; **Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008.

LEE, Stephen J.; **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Çev: Savaş Aktur, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

LÜTEM, Ömer Engin; **Ermeni Terörü**, ASAM, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2007.

LÜTEM, Ömer Engin; **Ermeni Sorunu Temel Bilgi ve Belgeler**, ASAM, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2007.

MACAR, Elçin; **Yunanistan Ermenileri**, Ermeni Araştırmaları II. Türkiye Kongresi Bildirileri, Cilt: II, ASAM, ERAREN Yayınları, Ankara, 2004.

McCARTHY, Justin, **Muslims and Minorities: The Population of Ottoman Anatolia and the End of the Empire**, New York and London 1983.

McCARTHY, Justin ve McCARTHY, Caroline, **Turks and Armenians: A Manual on the Armenian Question**, Washington D.C.: Committee on Education, Assembly of Turkish American Associations, 1989.

MAZICI, Nurşen, **Uluslararası Rekabette Ermeni Sorununun Kökeni (1878-1920)**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2005.

MILLER Donald E. -Lorna Touryan Miller; **Survivors: An Oral History of the Armenian Genocide**, University of California Press, New York, 1999.

NALBANDIAN, Louise; **The Armenian Revolutionary Movement: The Development of Armenian Political Parties Through the Nineteenth Century**, University of California Pres, Berkeley, Los Angeles, London, 1967.

OKTAY, Melike; **19. Yüzyılda Bir Galata Bankeri: Köçeoğlu Agop Efendi**, Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

ORTAYLI, İlber; **Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1841-1898), Cilt: I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1879-1918) Cilt: I; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

ÖKE, Mim Kemal; **Yüzyılın Kan Davası, Ermeni Sorunu: 1914-1923**, Aksoy Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖNCÜ, Ekrem; Çev: Kur. Bnb., **II. Dünya Harbinde Doğu Avrupa Harbi, Haziran 1941'den Mayıs 1945'e Kadar**, E.U.Rs. Yayınları, Ankara, 1953.

ÖZDEMİR, Hikmet; **Türk-Ermeni İhtilâfı Makaleler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2007.

ÖZDEMİR, Hikmet; **Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917**, TTK Yayınları, Ankara, 2005.

ÖZÇELİK, İsmail; **Ermeni İddiaları ve Gerçekler**, Ankara, 2001.

PANOSSIAN, Razmik; **The Armenians from Kings and Priests to Merchants and Commissars**, Columbia University Press, New York, 2006.

PRICE, M. Philips; **Türkiye Tarihi (İmparatorluktan Cumhuriyete Kadar)**, Çeviren: M. Asım Mutludoğan, Tisa Matbaacılık Sanayi Tesisleri, Ankara, 1969.

ROSENBAUM, Alan S.; **Is The Holocaust Unique?-Perspectives on Comparative Genocide**, Westview Press, USA, 1996.

SANDER, Oral; **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

SERTÇELİK, Seyit, **Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2009.

SEVİNÇ, Necdet; **Arşiv Belgeleriyle Tehcir: Ermeni İddiaları ve Gerçekler**, Ankara, 2003.

SONYEL, Salahi R.; **Displacement of the Armenians. Documents**, Ankara, 1978.

SOYSAL, İsmail; **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt: I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

SUNY, Ronald Grigor; **Looking Toward Ararat: Armenian in Modern History**, Indiana University Press, Bloomington, 1993.

SÜREYYA BEY, Münir; **Ermeni Meselesinin Siyasî Tarihçesi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

SÜSLÜ, Azmi; **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990.

Şahin, Gürsoy; *Osmanlı Devleti'nde Katolik Ermeniler, Sivaslı Mihitaristler (1676-1749)*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

ŞİHALİYEV, Emin Arif; **Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya, İran, Türkiye Rekabetleri ve Ermeni Faktörü**, Naturel Yayınları, Ankara, 2004.

TERNON, Yves; **Ermeni Tabusu**, Belge Yayınları, İstanbul, 1993.

TOURNEFORT, Joseph Piton de; **Tournefort Seyehatnamesi, İkinci Kitap: Türkiye, Gürcistan, Eremnistan**, Çev: Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.

TUĞLACI, Pars; **Tarih Boyunca Batı Ermenileri**, Cilt I (287-1851), İPars Yayın, İstanbul, 2004.

URAS, Esat; **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987.

WALKER, Martin; **Basının Gücü**, Çev: Gülден Şen, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1999.

WEISBAND, Edward; **İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası**, Çev: M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.

WINSON, Brian; **Media Technology and Society, A History: From the Telegraph to the Internet**, Routledge, New York, 1998.

MAKALELER

AKTAN, Gündüz; *“Devletler Hukukuna Göre Ermeni Sorunu”*, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Yay. Haz: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

AKTAN, Gündüz; “*Lozan Barış Antlaşması ve Ermeni Sorunu*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, 2009.

ALKAN, Sevinç Göral; “*Mağduriyet Psikolojisi ve Büyük-Grup Kimliğinin Etkisi*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

ARSLAN, Ali; Halil Bal, Cafer Ulu, “*Türkiye Cumhuriyeti’nde Ermeniler*”, Edt: Şafak Ural, Kazım Yetiş, Feridun Emecen, **Çeşitli Yönlerden Türk-Ermeni İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

ATA, Ferudun; “*I. Dünya Savaşından Önce Kuzeybatı Anadolu’daki Ermenilerin Sosyo-Ekonomik ve Siyasî Faaliyetlerine Dair Bir Rapor*”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 11, 2004.

ATAÖV, Türkkaya; “*The Ethnic Turkish Minority in Western Thrace, Greece*”, **Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Dergisi**, No: XXII, 1992.

BOLAT, Mehmet Ali; “*Türkiye’nin Çeçenistan Politikası*”, <http://cecenistan.ihh.org.tr>

BAŞ, O. Fırat; “*Karşıtlığı Derinleştirmek*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 23-24, Ankara, 2006.

BENMAYOR, Gila; “*Kanada Dışişleri Bakanı’dan Argüden’e Gelen Mektup*”, **Hürriyet**, 7 Ağustos 2007.

BEYOĞLU, Süleyman; “*1915 Tehciri ve Soykırımı İddiaları*”, **Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yay. Haz. Selçuk Erez, Mehmet Saray, İstanbul, 2001.

BİA, Maria Teresa; “*European Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters and the Crime of Genocide*”, **Criminal Law Between War and Peace** Editör: Stefano Manacorda, Adán Nieto Martín, Univesidad de Castilla La Mancha, İspanya, 2009.

BOZKUŞ, Yıldız Deveci; “*Koçaryan’ın Güney Kıbrıs Ziyaretinin Düşündürdükleri?*”, **Stratejik Analiz**, Ocak 2007.

CABBARLI, Hatem; “*Ermenistan-Rusya İlişkileri ve Batı Dünyasına Entegre Olma Potansiyeli*”, <http://www.turksam.org> 2010.

CAFERSOY, Nazım; “*Türkiye-Rusya İlişkileri ve Separatizm Faktörü*”, **TURKSAM**, 13 Şubat 2006.

ÇAYCI, Sadi; “*Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Sorunu ve 1915 Olayları*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Yay. Haz: Ömer Engin Lütem, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

DEKMEJIAN, R. Hrair; “*The Armenian Diaspora*”, in Richard G. Hovannisian, **The Armenian People From Ancient to Modern Times, Volume II: Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century**, St. Martin’s Press, New York, 2004.

DEMİRYÜREK, Mehmet; “*Ermeni Olayları ve Kıbrıs (1888-1912)*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 20-21, Kış 2005 - İlkbahar 2006.

ERSAN, Mehmet; “*Selçuklular Döneminde Türk Ermeni İlişkileri*”, **Yeni Türkiye**, Cilt 7, No. 38, Ermeni Sorunu Özel Sayısı.

ERTAN; Temuçin Faik; “*Lozan Konferansı’nda Ermeni Sorunu*”, **KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt II, Sayı 2, (Güz 2000)

Gerçeklerle Yüzleşmek: Ermenistan, Türkiye ve Soykırım Tartışması, <http://www.esiweb.org> İstanbul, 2009.

GÖKA, Erol, “*Ermeni Sorunu’nun (gözden kaçan) Psikolojik Boyutu*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 1 (Mart-Nisan-Mayıs 2001).

GÜLER, Ali; “*Lozan’dan Günümüze Ermeni Sorunu*”, www.ermenisorunu.gen.tr, 15 Temmuz 2010.

GÜMÜŞ, Burak; “*Alman Federal Meclis'inin Sözde Ermeni Soykırımı'nı Tanımasının Nedenleri ve Siyasal Protestanlığın Rolü Üzerine*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı:20-21, Ankara, ASAM-ERAREN Yayınları, 2005-2006.

HALAÇOĞLU, Yusuf; “*Osmanlı Devleti Neden Tehcir Uyguladı? Tehcirle İlgili Gerçekler*”, **Osmanlı'nın Son Döneminde Ermeniler**, Ed: Türkkaya Ataöv, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2002.

HATİPOĞLU, Esra, “*Güney Kafkasya ve Orta Asya'da “Büyük Güçler” Arasındaki Oyun: Bölgesel Örgüt ve Oluşumların Rolü*”, Der: M. Turgut Demirtepe, **Orta Asya & Kafkasya Güç Politikası**, USAK Yayınları, Ankara, 2008.

HOVANNISIAN, Richard, “*La Question Arménienne, 1878-1923,*” in *Le Crime de Silence: Le Génocide des Arméniens*, Preface by Pierre Vidal-Naquet. Also published as “*The Historical Dimensions of the Armenian Question*” in **The Crime of Silence**, Paris: Flammarion, 1984 / London: Zed Press, 1985.

İLTER, Erdal, “*Doğu Anadolu'daki Ermenilerin ve Diğer Gayr-ı Müslimlerin Devlet Himayesine Alınmaları*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı:18, 2005.

İLTER, Erdal, “*Lübnan'da Ermeni Diasporası*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 2001.

KOCAOĞLU, Serhat Sinan, “*Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu*”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2005, Sayı: 3.

KARACA, Birsen, “*Ermeni Tarihçiler Tarafından Yazılan Kitaplarda Yapılan Tahrifatlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 22, 2006.

KARACA, Birsen, “*Ermeni Sorununda Gözden Kaçırıldıklarımızın Ermeni Basınındaki İz Düşümleri*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı: 19, 2005.

KARACA, Birsen, “*Ermeni Kitle İletişim Araçlarında Yaratılan Ermeni İmajı*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı:14-15, 2004.

KARACA, Birsen, “*Rus Edebiyat Öykü Türünün Gelişim Evreleri*”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Sayı 1, 2004.

KARACA, Birsen, “*24 Nisan 1915 Tarihinde Neler Oldu? Ermeni Tarihiyle İlgili "Ermeni Ninelerin" Anlatamadıkları Gerçekle*”, www.eraren.org

KARACA, Birsen, “*Ermeni Sorunuyla İlgili Olarak Toplumsal Bellek Oluşturmak Yönünde Ermeni Kitle İletişim Araçlarının Oynadığı Rol*”, Abant **İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2 sayı: 7, Bolu, 2003.

KARACA, Birsen, “*Ermeni İddialarını Değerlendirirken Neden Ermenice Metinleri de Dikkate Almalıyız?*”, www.eraren.org

KARACA, Birsen, “*Toplumsal Belleğin Dinamikleri ve Ermeni Kimliğini Yenileme Çabalarındaki Rolü*”, www.eraren.org

KARACA, Birsen, “*Toplum, Birey ve Kimlik*”, www.eraren.org

KARAGÜL, Soner, “*Avrupa Birliği ve Ermeni Sorunu*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 8, Kış 2003.

KASIM, Kamer “*Diasporanın Ermenistan Dış Politikasına Etkisi*”, **2023 Dergisi**, Sayı 12, 15 Nisan 2002.

KASIM, Kamer, “*Ermenistan'ın Dış Politikası: Ter-Petrosyan ve Koçaryan Dönemlerinin Temel Parametreleri*”, **Stratejik Analiz**, Sayı 27, Temmuz 2002.

KAŞGARLI, Mehlika Atok; “*Ortaçağ Ermeni Tarihleri Kritiği*”, **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumuna İle İlişkileri** (8-12 Ekim 1984 Erzurum), Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1984.

KIESER, Hans-Lukas; “*Ermeni Meselesi*”, **Zurich Akademik Çalışma Grubu Semineri Bildirisi**, 11 Mart 2001.

KONUĞU, Enver; ‘*Osmanlılar ve Millet-i Sadıktan Ermeniler*’, **Yeni Türkiye**, Cilt 7, No. 38, Ermeni Sorunu Özel Sayısı.

KOLBAŞI, Ahmet; “1878 Berlin Kongresi Sonrasında Osmanlı Ermenilerinin Siyasi Kimlikleşmesi Sürecinde Rus ve İngiliz Etkisi”, **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Yıl: VII Sayı: 14, 2009.

KURAN, Ercüment; “Tarihte Türkler ve Ermeniler”, **Yeni Türkiye**, Cilt 7, No. 38, Ermeni Sorunu Özel Sayısı.

KUZNETSOV, Yevgeny; “Diaspora, Networks and The International Migration of Sills: How Countries Can Draw on Their Talent Abroad”, **WBI Development Studies**, Washington DC, 2006.

LAÇİNER, Sedat; “Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Ermeni Sorununun Etkisi (1980’ler)”, <http://www.usakgudem.com> 2010.

LAÇİNER, Sedat; “Polonya ve Ermeni Sorunu”, USAK Resmi Web Sitesi, <http://www.usakpedia.com> 2010.

LAÇİNER, Sedat; “İtalya ve Ermeni Sorunu”, USAK Resmi Web Sitesi: <http://www.usakpedia.com>

LEMKIN, Raphael; *The “founder of the United Nation’s Genocide Convention” As a Historian of Mass Violence*”, **Journal of Genocide Research**, 2005, 7(4), December.

LÜTEM, Ömer Engin; “*The Armenian Question Today*”, **The Armenian Question Basic Knowledge and Documentation**, Terazi Publishing, Ankara, 2009.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Türkiye ve Ermenistan’ın Güncel İlişkileri*”, **Ermeni Araştırmaları II. Türkiye Kongresi Bildirileri**, Cilt: II, ASAM, ERAREN Yayınları, Ankara.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Lozan’dan Sonra Ermeni Sorunu*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Günümüzde Ermeni Sorunu*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Ermeni Terörü*”, **Stratejik Analiz**, Eylül, 2007.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Olaylar ve Yorumlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 16-17, Kış 2004-İlkbahar 2005.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Olaylar ve Yorumlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 18, Yaz 2005.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Olaylar ve Yorumlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 29, Ankara, 2008.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Olaylar ve Yorumlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım, Ankara, 2001.

LÜTEM, Ömer Engin; “*Olaylar ve Yorumlar*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 1, Ankara, 2001.

MARTIN, James J.; “*Raphael Lemkin and the Invention of ‘Genocide’*”, **The Journal of Historical Review**, Spring 1981 (Vol. 2, No. 1).

MIRAK, Robert; “*The Armenians in America*”, **The Armenian People from Ancient to Modern Times, Volume II, Foreign Dominion to Statehood: The Fifteenth Century to the Twentieth Century**, Editör: Richard G. Hovannisian, USA, 2004.

OREL, Şinasi; “*Ermeni İddialarının Belgesel Dayanakları*”, **XI. Türk Tarih Kongresi Cilt V**, 1994.

ORTAYLI, İlber; “*Osmanlı Ermenileri*”, **Yeni Türkiye**, Cilt 7, No. 38, Ermeni Sorunu Özel Sayısı, s.630-632.

ÖYMEN, Onur, “*İsveç Parlamentosunda Kabul Edilen Sözde Ermeni Soykırım Tasarısı Hakkında Yapılan Basın Açıklaması*”, **Onur Öymen Resmi Web Sitesi**, 12 Mart 2010.

ÖZDEN, Neşe, “*Grave Situation in the Caucasus*”, **Azerbaijan & Azerbaijanis**, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi yayını, Cilt.102, Sayı.9-12, Azerbaycan, Bakü 2008, s.58-69.

ÖZDEN, Neşe, “*Ermeni Sorunu İle İlgili İngiliz Tezleri (İngiliz Belgelerine Göre, 1920)*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 25, 2007. (“British Theses on the Armenian Question: Based on British Documents, 1920”, *Review of Armenian Studies*, No.13-14, 2007).

ÖZDEN, Neşe, “*Anadolu ve Kafkasya’ya Yönelik Türk ve Bolşevik Politikaları (1920-1921)*”, **Folklor/Edebiyat**, Cilt.7 (2001/3), Sayı.27, Ankara 2001, s.145-164.

ÖZDEN, Neşe, “*1920 Yılında Doğu Cephesindeki Gelişmeleri Etkileyen Olayların İngiliz Belgeleri Işığında Değerlendirilmesi*”, **Yedinci Askeri Tarih Semineri**, Gnkur.yayını, Ankara 2000, s.543-554.

ÖZTUNA, Yılmaz; “*Ermeni Sorununun Oluştığı Siyasal Ortam*”, **Osmanlı’nın Son döneminde Ermeniler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

PALABIYIK, Mustafa Serdar; “*Ermeni Sorununa Giriş: Başlangıçtan Lozan Antlaşması’na Kadar*”, **Ermeni Sorunu: Temel Bilgi ve Belgeler**, Terazi Yayınları, Ankara, 2009.

SARI, Mustafa; “*I. Dünya Savaşı’ndan Sonra Rusya’nın Ermeni ve Ermenistan Politikası*”, **Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa**, Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, 2006.

SARINAY, Yusuf; “*Sevk ve İskân*”, **Türk-Ermeni İhtilafı Makaleler**, Yay. Haz: Hikmet Özdemir, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2007.

SONYEL, Salahi R.; “*Tehcir ve Kırımlar Konusunda Ermeni Propagandası*”, **Bellekten**, Sayı 161, Ocak 1977.

“*Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*”, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Belgeler, “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 9 Aralık 1948.

ŞAŞMAZ, Musa; “*Ermeniler Hakkındaki Reformların Uygulanması*”, **Osmanlı’dan Günümüze Ermeni Sorunu** (ed. Hasan Celal Güzel), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

SEVİM, Ali, “*Selçuklu ve Ermeni İlişkileri*”, **Yeni Türkiye**, Cilt 7, No. 38, Ermeni Sorunu Özel Sayısı, ss. 595-601.

ŞİMŞİR, Bilal N., “*Amerika’da Ermeni Propagandası ve Büyükelçi Ahmet Rüstem Bey*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 2, Haziran-Temmuz-Ağustos, Ankara, ASAM-ERAREN Yayınları, 2001.

TACAR, Pulat Y., “*Ermenilere Soykırım Yapıldığı Savının Hukuksal ve Ahlaki Açılardan İncelenmesi*”, **Ermeni Araştırmaları**, Sayı 2, Haziran-Temmuz-Ağustos Ankara, 2000.

TURAN, Ömer; “*Lozan Barış Görüşmelerinde Ermeni Sorunu*”, **Osmanlı’nın Son Döneminde Ermeniler**, TBMM Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

“*Turkish Minority of Western Thrace 2010*”, **Copenhagen Anniversary Conference, “20 years of the OSCE Copenhagen Document: Status and future perspectives**”, Copenhagen, 10-11 June 2010.

TÜMENOĞLU, Rıdvan, “*Osmanlı Devletinde Ermeni Sorunu ve Avrupa Devletlerinin Ermeni Politikaları*”, www.turksam.org/tr 2010.

UZUN, Turgay “*Osmanlı Devlet’inde Milliyetçilik Hareketleri İçinde Ermeniler*”, **Osmanlıdan Günümüze Ermeni Sorunu**, (ed. Hasan Celal Güzel), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

YAVUZ, Fikretin; “*Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışında Rusya Faktörü*”, **Geçmişten Günümüze Ermeni Sorunu ve Avrupa**, Sakarya Üniversitesi Türk-Ermeni İlişkileri Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya, 2006.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “*XIV-XIX. Asırlarda Gayri Müslimlerin Türk Toplumunda İçindeki Yeri*”, **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu İle İlişkileri Sempozyumu**, Ankara, 1985.

YİNANÇ, Refet “1965’ten Günümüze Ermeni Sorununun Siyasallaşması, 1973’ten İtibaren Türk Diplomatlarına Yönelik Katliamlar”, **Ermeni Araştırmaları II. Türkiye Kongresi Bildirileri**, Cilt: II, ASAM, ERAREN Yayınları, Ankara.

RAPORLAR

Hollanda ve Avrupa Birliği’ndeki Türk Nüfus, Hane Verileri, Girişimcilerin Ekonomik Gücü, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı, 2007, Essen.

Panorama of Global Security Environment 2006 – 2007, Department of Security and Defence Policy Ministry of Defence of the Slovak Republic, Bratislava, 2007.

Arjantin Ülke Raporu, Burak Arda, İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği Yayınları, İstanbul, 2008.

Turkish Minority of Western Thrace 2010, Copenhagen Anniversary Conference, “20 years of the OSCE Copenhagen Document: Status and future perspectives”, Copenhagen, 10-11 June 2010.

RESMİ WEB SİTELERİ

TC Cumhurbaşkanlığı Resmi Web Sitesi:

<http://www.tccb.gov.tr/Default.asp?>

TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi:

<http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>

Ermeni Soykırımı Müzesi Resmi Web Sitesi:

<http://www.genocide-museum.am/eng>.

<http://www.genocide-museum.am>

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Resmi Web Sitesi

<http://www.deik.org.tr>

The European Armenian Federation

Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi:

http://www.armeniaforeignministry.com/index_arm.html

AGBU Resmi Web Sitesi

<http://www.agbu.org>

Merkezi Haber Alma Teşkilatı Resmi Web Sitesi

<https://www.cia.gov>

TBMM Resmi Web Sitesi

www.tbmm.gov.tr

SAREM

www.tsk.tr

<http://www.unicankara.org.tr>

<http://www.ermenisorunu.gen.tr>

<http://www.esiweb.org>

İsveç Hükümeti Resmi Web Sitesi

<http://www.riksdagen.se/>

Onur Öymen Resmi Web Sitesi

<http://www.onuroymen.com/>

The Armenian National Committee of America

<http://www.anca.org>

USAK Resmi Web Sitesi

www.usak.org.tr

TÜRKSAM Resmi Web Sitesi

www.turksam.org/tr

<http://cecenistan.ihh.org.tr>

Başbakanlık Devlet Arşivleri, Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Sorunu Resmi Web Sitesi

<http://www.devletarsivleri.gov.tr>

Nouvelles d'Arménie Dergisinin Resmi Web Sitesi

<http://www.armenews.com>

Ermenistan Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi

<http://www.president.am>

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Resmi Web Sitesi

<http://www.abgs.gov.tr/>

France-Arménie Dergisinin Resmi Web Sitesi

<http://www.france-armenie.fr>

The Armenian National Committee of France (CDCA) Resmi Web Sitesi

<http://www.cdca.asso.fr>

Başbakanlık Basın Bürosu Resmi Web Sitesi

<http://www.byegm.gov.tr>

Ermeni Ulusal Meclisi Resmi Web Sitesi

<http://www.parliament.am/>

TEZLER

ATA, Feridun, **Divân-ı Harbi Örfler ve Ermeni Tehciri Yargılamaları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı, Konya, 2003.

DURAN, Batuhan, **Soykırım Suçunun Uluslar arası Hukukta ve Yeni Türk Ceza Kanununda Düzenlenişi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2007.

SARAÇ, Ayşe; **Historical Reconciliation Policies of The European Union, A Comparison: The Beneš Decrees and The Armenian Issue**, The Atatürk Institute for Modern Turkish History in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Arts, Boğaziçi University, 2006 .

DANGIR, Muhsin; **Tarihte Türk-Ermeni İlişkileri ve Ermeni Soykırımı İddialarının Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Sürecine Etkileri**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009.

KUNDİL, Pınar, **The Armenian Question According to Takvim-i Vekayi (1914-1918)**, Middle East Technical University, Ankara, 2003.

GARİBOV, Mahir, **I. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Azerbaycan – Ermenistan İlişkileri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2006.

TANSEL, Betül, **Türkiyeli Ermeniler ve Ermeni Sorunu**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2009.

ERDOĞAN, Dilşen İnce, **Osmanlı Devleti'nde Amerikalı Misyonerler ve Van Ermeni İsyanı (1896)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir- 2007.

SARIYILDIZ, Deniz; **Görsel İletişim Araçlarıyla Türk, Karşıt Soykırım Propagandası**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Strateji Bilim Dalı, Gebze, 2006.

KESKİN, Hızır; **I. Dünya Savaşı'ndan Bugüne Ermeni Sorunu**, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2005.

ANSİKLOPEDİLER VE SÖZLÜKLER

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 1-18, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. Yayınları, 1967.

KARACA, Birsen; **Doğu Ermenice-Türkçe Sözlük**, Kurmay Yayınları, Ankara, 2007.

SÜRELİ YAYINLAR

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Gn. Kur. ATASE Yayını, Ankara, 1982-1987.

Ermeni Araştırmaları Dergisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001-2011.

TABLÖLAR LİSTESİ

ALMAN BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 1990 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2000 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2001 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2002 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2003 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2005 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2006 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

Tablo 9: 2007 Yılı Alman Basını Haber Grafiği

BELÇİKA BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2000 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2001 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2002 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2003 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2005 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2006 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2007 Yılı Belçika Basını Haber Grafiği

FRANSIZ BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 1990 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2000 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2001 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2002 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2003 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2005 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2006 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

Tablo 9: 2007 Yılı Fransız Basını Haber Grafiği

İNGİLİZ BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 1990 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2000 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2001 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2002 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2003 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2005 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2006 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

Tablo 9: 2007 Yılı İngiliz Basını Haber Grafiği

İSVİÇRE BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2005 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2006 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2007 Yılı İsviçre Basını Haber Grafiği

İTALYAN BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2000 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2001 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2002 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2003 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2005 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2006 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2007 Yılı İtalyan Basını Haber Grafiği

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLER BASINI

Tablo 1: 1989 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 1990 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2001 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2002 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2003 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2005 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2006 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

Tablo 8: 2007 Yılı ABD Basını Haber Grafiği

RUS BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı Rus Basını Haber Grafiği

AZERİ BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı Azeri Basını Haber Grafiği

ERMENİ BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı Ermeni Basını Haber Grafiği

İRAN BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı İran Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı İran Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı İnan Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı İnan Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı İnan Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı İnan Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı İnan Basını Haber Grafiği

İSRAİL BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı İsrail Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı İsrail Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2005 Yılı İsrail Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2006 Yılı İsrail Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2007 Yılı İsrail Basını Haber Grafiği

KIBRIS RUM KESİMİ

Tablo 1: 2000 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı Kıbrıs Rum Kesimi Basını Haber Grafiği

MISIR BASINI

Tablo 1: 2000 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 2: 2001 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 3: 2002 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 4: 2003 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 5: 2005 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 6: 2006 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

Tablo 7: 2007 Yılı Mısır Basını Haber Grafiği

SONUÇ

Tablo 1: 1989-2007 Yılları Arasında Avrupa Basını Grafiği

Tablo 2: 1989-2007 Yılları Arasında ABD-Rus Basını Grafiği

Tablo 3: 1989-2007 Yılları Arasında Ermenistan-Azerbaycan Basını Grafiği

Tablo 4: 1989-2007 Yılları Arasında İnan-Kıbrıs-İsrail-Mısır Basını Grafiği

Tablo 5: Türkiye'nin AB'ye Üye Adaylığı Öncesi ve Sonrasında Soykırımı Kabul Eden Ülkeler Grafiği

EKLER LİSTESİ

I. TBMM MEKTUPLARI

- EK 1 : TBMM Başkanı Arınç, Polonya Meclis Başkanı Cimoszewicz'e Kınama Mektubu Gönderdi.(27 Nisan 2005)
- EK 2 : Fransa Ulusal Meclisindeki bu girişimin uzun ve onurlu bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız dostluk ilişkilerine ve iki ülke arasındaki örnek işbirliğine gölge düşürdüğüne; bu gibi girişimleri destekleyen Ermenistan'ın ulusal menfaatinin Türkiye ile çatışmaktan değil iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğine ilişkin, DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP Grup Başkanvekillerinin ortak önergesi.

**EK-1: TBMM BAŞKANI ARINÇ, POLONYA MECLİS BAŞKANI CİMOSZEWİCZ'E
KINAMA MEKTUBU GÖNDERDİ.
(27 Nisan 2005)**

Polonya Meclisi'nin 19 Nisan 2005 tarihinde aldığı, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili kınama kararına karşı TBMM tavır aldı.

TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın talimatıyla ilk olarak, 9-13 Mayıs 2005 tarihlerinde Meclis'in konuğu olarak Türkiye'ye resmi ziyarette bulunması planlanan Polonya-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu'nun programı iptal edildi.

Bu arada Polonya Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı ve beraberindeki heyetin 25-30 Mayıs 2005 tarihleri arasında Türkiye'ye planladıkları ziyaret TBMM tarafından iptal edildi.

Ayrıca TBMM, Polonya Meclis Başkanı Włodzimierz Cimoszewicz'in himayelerinde 7 Mayıs 2005 tarihinde Polonya'da düzenlenen "Parlamentar Maraton ve Yarı Maratonu III. Dünya Şampiyonası"na temsilci göndermekten vazgeçti.

Şampiyona'ya daha önce TBMM'yi temsilen iki milletvekilinin katılması planlanıyordu. Ancak Polonya Meclisi'nin sözde Ermeni soykırımı ile ilgili kararının ardından TBMM şampiyonaya katılmama kararı aldı.

**ARINÇ, TBMM GENEL KURUL'DA SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARINA
CEVAP VERMİŞTİ**

TBMM Başkanı Bülent Arınç, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nedeniyle özel gündemle toplanan TBMM Genel Kurul'da yaptığı konuşmada, sözde Ermeni soykırım iddialarına tepki göstermişti.

İddialara karşı Arınç, "tarihimizde sakladığımız ya da bizi utandıracak hiçbir şey yoktur. Tüm işbirliği çağrılarımız, iyi niyetimiz ve tüm şeffaf davranışlarımıza rağmen sözde Ermeni soykırımı konusunda karşı taraftan iyi niyet belirtisi olabilecek bir adım görülmemiştir. Bu da bizim haklılığımızı ve kendi tarihimize olan güvenimizi göstermektedir.

Tüm bunlara rağmen sözde Ermeni soykırımı konusunda bir karar almayı düşünen ülkeler varsa onlara Meclisimiz adına bir hatırlatmada bulunmak istiyorum.

Tarihimizde bizi mahkum ettirecek hiçbir ayıbımız yoktur. Buna rağmen bize bu yolla baskı yapmak isteyen ülkelerin, Yüce Meclisimizin ülkesinin onuru, gururu ve milletinin şerefini korumak için tarihinde hiçbir zaman tereddüt geçirmediğini bilmelerini isterim" sözleriyle tepkisini göstermişti.

Arınç, Genel Kurul'da yaptığı bu açıklamaların ardından ilk tepkisini sözde Ermeni soykırımını kınama kararı alan Polonya Meclisi'ne bir mektup göndererek gösterdi.

ARINÇ'TAN, POLONYA MECLİS BAŞKANI CİMOSZEWİCZ'E MEKTUP

TBMM Başkanı Bülent Arınç, Polonya Meclis Başkanı Włodzimierz Cimoszewicz'e bir mektup göndererek karardan duyduğu üzüntü ve hayal kırıklığını ilettili.

Dışışleri Bakanlığı kanalıyla bugün (27 Nisan 2005) Polonya Meclisi'ne gönderilen mektupta Arınç, Türkiye'nin tarihin tartışmalı dönemlerinin tarihçiler tarafından değerlendirilmesi gerektiğine işaret etti.

Türkiye'nin Ermenistan'a Türk ve Ermeni tarihçilerden oluşacak bir grubun arşivlerde inceleme yapması teklifinde bulunduğunu hatırlatan Arınç, Polonya Meclisi'nin aldığı kararın iki ülke arasındaki ilişkiler bakımından çok talihsiz bir gelişme olduğunu ifade etti.

TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın, Polonya Meclis Başkanı Włodzimierz Cimoszewicz'e gönderdiği mektup şöyle:

"Polonya Meclisi'nin 19 Nisan 2005 tarihinde Türkiye'yi soykırım yapmakla itham eden bir karar kabul ettiğini büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığıyla öğrendim. Bu karar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri tarafından büyük bir tepki ve infialle karşılanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı koşullarında Türkler ile Ermeniler arasında yaşanan karşılıklı trajik olayların dost bir ülkenin Meclisi tarafından tek yanlı yorumlanması halkımızı derinden üzmüştür. Tarihin bu döneminin, Türkiye ve Türk Ulusu aleyhinde önyargılar yaratacak siyasi emellere alet edilmesini kabul etmek mümkün değildir.

Ulusal parlamentolar, tarihin tartışmalı dönemleri hakkında bir yargıda bulunmak için uygun forumlar değildir. Bunun yerine parlamentoların ülkeler ve halklar arasındaki dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesini sağlayacak bir ortam yaratılması için gayret göstermeleri gerektiğine inanıyorum.

Türkiye her zaman tarihin tartışmalı dönemlerinin tarihçiler tarafından değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve arşivlerini bütün araştırmacıların hizmetine sunmuştur. Son olarak, Türkiye, Ermenistan'a Türk ve Ermeni tarihçilerden oluşacak bir grubun ilgili bütün arşivlerde 1915 dönemine ait gelişme ve olayları inceleyerek, bulgularını uluslararası kamuoyuna açıklamalarını önermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir bildiri ile bu öneriyi benimsemişti. Ülkemizin bu iyi niyetli girişimlerine karşın, Polonya Meclisi tarafından kabul edilen karar ülkemiz arasındaki ilişkiler bakımından çok talihsiz bir gelişme olmuştur.

Bu kararı, halklarımız arasındaki uzun tarihi geçmişı olan dostluk duyguları ile de bağdaştırmak mümkün değildir."

EK-2: Fransa Ulusal Meclisindeki bu girişimin uzun ve onurlu bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız dostluk ilişkilerine ve iki ülke arasındaki örnek işbirliğine gölge düşürdüğüne; bu gibi girişimleri destekleyen Ermenistan'ın ulusal menfaatinin Türkiye ile çatışmaktan değil iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğine ilişkin, DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP Grup Başkanvekillerinin ortak önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Sözde Ermeni soykırımıyla ilgili bir yasa tasarısının, Fransa Ulusal Meclisinin 18 Ocak 2001 tarihli gündemine alındığı öğrenilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, temsilcisi olmaktan onur duyduğu Türk Ulusunu derinden yaralayan bu yasa tasarısıyla ilgili olarak aşağıdaki hususları dünya, özellikle de Fransız kamuoyuna duyurur:

Fransa Ulusal Meclisinin gündeminde bulunan yasa tasarısının, ağırlıklı olarak oy kaygısıyla gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Yasa tasarısı, tarihin tahrif edilmesine ve önyargılara dayanmaktadır.

Bu tasarının yasalaşması halinde tahrif edilen tarihin yeniden düzeltilmesi ve önyargılardan arındırılmış nesiller yetiştirilmesi, Fransa'da, âdeta, bir suç haline gelecektir.

Böyle bir tasarının kabulü halinde, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilimsel araştırma ve bulguları yayınlama özgürlüğü Fransa için ortadan kalkmış olacaktır. Fransa Meclisi, Birinci Dünya Savaşıyla ilgili olarak yapılacak araştırmalardan hangi sonuçların çıkmasının gerekeceğini bir yasayla önceden belirlemiş olacaktır. Bu yasanın tespitlerinden farklı sonuçlara varmak, yasanın ihlali olacak ve dolayısıyla bir suç oluşturacaktır.

Tarihçilerin gerçekleri ifade etme özgürlüğü ve çabası, bir Fransız kanunuyla engellenmiş olacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin hayata geçirilmesi için hiçbir çabayı esirgememektedir. Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye'nin Fransa'yla ilişkilerinin gelişmesini de arzulamakta ve bu yolda atılan adımları desteklemektedir. Ancak, bu adımlardan olumlu sonuç alınması, iyi niyetin karşılıklı olmasına, Fransa Parlamentosunun benzer bir tutum içine girmesi bağlıdır.

Fransa, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin beş daimî üyesinden biridir. Bu çerçevede, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından birinci derecede sorumludur. Fransa, aynı zamanda Misk sürecinin eş başkanlığını da yürütmektedir. Fransa Ulusal Meclisinin böyle bir yasa tasarısını benimsemesi halinde, Fransa Hükümetinin, uluslararası alanda yükümlendiği görevlerini yerine getirirken, Parlamentosunun kabul ettiği yasalardan etkileneceği ve tarafsızlık ilkesine bağlı kalmayacağı açıktır. Tarafsız olmayan ve güvenilirliğini yitirmiş bir Fransa'nın, gerek Türkiye açısından hayatî önem taşıyan Kafkasya bölgesinde gerek Türkiye'yi doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren diğer uluslararası sorunlarda barışın tesisi, istikrarın sağlanması görüntüsü altında atacağı her adımın, alacağı her inisiyatifin kuşkuyla karşılanması kaçınılmaz olacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusal parlamentoların, akademik tarih tartışmalarına taraf olarak katılmalarının, savcı ve yargıç görevi üstlenerek bir ulusun tarihini karalamalarının, görevleriyle bağdaşmadığı görüşündedir. Bir ulusun tüm kesimlerinin temsilcisi olan parlamentolar, daha iyi bir dünya yaratılmasına, uluslar arasında dostluk duygularının pekiştirilmesine yarayacak adımların atılmasına, nefretin ve ırkçılığın köruklenmesiyle katkıda bulunamazlar. Parlamentolar ancak dostluğun pekiştirilmesi, hoşgörünün ve karşılıklı anlayışın yaygınlaştırılmasıyla uluslararası barışa katkıda bulunabilirler. Fransa

Parlamentosundan beklenen de budur. Nitekim, Fransa Parlamentosu, Cezayir'de vuku bulan acı olayları değerlendirmeyi reddederek, bu olayların incelenmesini tarihçilere bırakmayı uygun bulmuştu. Türk Milleti, Fransız parlamenterlerden şimdi aynı davranışı beklemektedir. Tarih, ulusların aralarında nefret yaratmak için kullanılmamalıdır. Bunun taşıdığı tehlikenin sorumluluğu, tarihi bu amaçla kullananlara aittir. Bu bağlamda, Fransa Parlamentosunun, nefret duygularıyla beslenmiş kişilerin, gerek Türk diplomatlarına gerek Fransız vatandaşlarına karşı giriştikleri, anıları halen tazeliğini koruyan cinayet kampanyasını bir kez daha hatırlamasında sonsuz yarar görmekteyiz.

Fransa Ulusal Meclisindeki bu girişim, uzun ve onurlu bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız dostluk ilişkilerine ve iki ülke arasındaki örnek işbirliğine gölge düşürmüştür.

Bu gibi girişimlerin arkasında, Ermenistan'ın bugünkü yönetiminin önemli teşvikinin bulunduğu açıktır. Çarpıtılmış bir tarihe saplanıp kalarak nefret ve şiddet tohumlarını ekmek yerine, Türkiye'ye karşı barışçı ve iyi komşuluk ilişkilerini esas alan politikalara yönelmek, her şeyden önce Ermenistan'ın halkına karşı olan görevlerindedir. Ermenistan'ın ve Ermeni halkının çıkarları, Türkiye'yle çatışmaktan değil, iyi ilişkiler kurmaktan geçmektedir.¹

Aydın Tümen
İsmail Köse
Ankara
Erzurum
DSP Grup Başkanvekili
MHP Grup Başkanvekili
Avni Doğan
Beyhan Aslan
Kahramanmaraş
Denizli
FP Grup Başkanvekili
ANAP Grup Başkanvekili
Turhan Güven
İçel
DYP Grup Başkanvekili
Saygıyla arz ederim. (Alkışlar)

¹ <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b041m.htm>

II-PARLAMENTO KARARLARININ ORJİNAL METİNLERİ

- Ek 1 : Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi Kararı - 20 Nisan, 1965
(Türkçe, İngilizce)
- Ek 2 : Uruguay Yasası - 26 Mart 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 3 : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi Kararı - 29 Nisan 1982
(Türkçe-İngilizce)
- Ek 4 : Arjantin Senatosu Kararı - 5 Mayıs 1993 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 5 : Arjantin Senatosu Bildirisi - 20 Ağustos 2003 (İngilizce)
- Ek 6 : Arjantin Yasası - 18 Mart 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 7 : Arjantin Senatosu Bildirisi - 31 Mart 2004 (İngilizce)
- Ek 8 : Arjantin Senatosu Kararı - 20 Nisan 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 9 : Arjantin Senatosu Özel Bildirisi - 19 Nisan 2006 (Türkçe- İngilizce)
- Ek 10 : Arjantin Yasası - 15 Ocak 2007 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 11 : Arjantin Senatosu Kararı - 16 Nisan 2008 (İngilizce)
- Ek 12 : Rusya Duması Kararı - 14 Nisan 1995 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 13 : Kanada Avam Kamarası Kararı - 23 Nisan 1996 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 14 : Kanada Senatosu Kararı - 13 Haziran 2002 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 15 : Kanada Avam Kamarası Kararı - 21 Nisan 2004 (İngilizce)
- Ek 16 : Yunanistan Parlamentosu Kararı - 25 Nisan 1996 (İngilizce)
- Ek 17 : Lübnan Parlamentosu Kararı - 3 Nisan 1997 (Ermenice-Türkçe-İngilizce)
- Ek 18 : Lübnan Parlamentosu Kararı - 11 Mayıs 2000 (Ermenice-Türkçe-İngilizce)
- Ek 19 : Belçika Senatosu Kararı - 26 Mart 1998 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 20 : İtalyan Meclisi Kararı - 16 Kasım 2000 (Türkçe-İngilizce)

- Ek 21 : Papa Jean-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi – 10 Kasım 2000 (İngilizce)
- Ek 22 : Papa Jean-Paul II İle Ermeni Katogigosu Karekin II'nin Ortak Bildirisi – 27 Eylül 2001 (İngilizce)
- Ek 23 : Fransız Meclisi Kanun Tasarısı - 29 Mayıs 1998 (İngilizce)
- Ek 24 : Fransız Senatosu Kanun Tasarısı - 7 Kasım 2000 (İngilizce-Fransızca)
- Ek 25 : Fransız Yasası - 29 Ocak 2001 (İngilizce-Fransızca)
- Ek 26 : İsviçre Milli Konseyi Kararı - 16 Aralık 2003 (Fransızca)
- Ek 27 : Slovakya Parlamentosu Kararı - 30 Kasım 2004 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 28 : Hollanda Parlamentosu Kararı - 21 Aralık 2004 (İngilizce-Felemenkçe)
- Ek 29 : Polonya Parlamentosu Kararı - 19 Nisan 2005 (İngilizce-Lehçe)
- Ek 30 : Almanya Federal Meclisi Kararı - 15 Haziran 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 31 : Venezuela Parlamentosu Kararı - 14 Temmuz 2005 (İngilizce-İspanyolca)
- Ek 32 : Litvanya Parlamentosu Kararı - 15 Aralık 2005 (Türkçe-İngilizce)
- Ek 33 : Şili Senatosu Kararı - 5 Haziran 2007 (İngilizce)

EK-1: Uruguay Senatosu ve Temsilciler Meclisi Kararı
20 Nisan, 1965

13.326 Nolu Kanun

Ermeni Şehitleri için Anma Günü

Yasama Gücü

Senato ve Temsilciler Meclisi'nin Uruguay Genel Toplantısı

Karar

1.Madde

Bundan sonraki 24 Nisan günlerini 1915 yılında katledilmiş milletlerin mensupları onuruna "Ermeni Şehitlerini Anma Günü" olarak ilan eder.

2.Madde

Devlet Radyosu söz konusu tarihlerde yayınlarının bir kısmını anılan millet onuruna ayıracaktır.

3. Madde

Ermeni kökenli olup devlet görevinde bulunanlar işlerinden muaf olma hakkında sahip olacaktır.

4. Madde

Montevideo şehir idaresindeki 156 Numaralı Ortaokulu "Ermenistan" olarak adlandırılacaktır.

5. Madde

İletişim, vs.

Senato üyeleri, Montevideo, 20 Nisan 1965

Martin R. Echegoyen
Başkan

Jose Pastor Salvanach
Sekreter

**URUGUAY SENATE AND HOUSE OF REPRESENTATIVES RESOLUTION –
APRIL 20, 1965**

Law No. 13.326

Day of Remembrance for the Armenian Martyrs

Legislative Power.

The Senate and House of Representatives of Uruguay meeting in the General Assembly,

Decree

Article 1.

Declares the following 24th of April "Day of Remembrance for the Armenian Martyrs", in honor of the members of that nationality slain in 1915.

Article 2.

The stations of the Official Radio Service must on that date conduct part of their broadcast in honor of the mentioned nation.

Article 3.

Armenian descendants who are public servants are authorized to miss work on the mentioned date.

Article 4.

Designate with the name of "Armenia", the 2nd Grade School, No. 156, in the Department of Montevideo.

Article 5.

Communicate, etc.

Senate chambers, in Montevideo, the 20th of April, 1965

Martin R. Echevoyen

President

Jose Pastor Salvanach

Secretary

EK-2: Uruguay Yasası- Mart 26,2004

Ermeni Şehitlerini Anma Günü

17.752 Kanun Numarası

Madde 1. 1915'teki bu ulusal katliamın kurbanlarına saygı olarak 24 Nisan günü "Ermeni Şehitlerini Anma Günü" olarak ilan edilmiştir

Madde 2. Uruguay Ulusal Yayın Kurumu (SODRE) ve diğer yayın ve televizyon kurumları da, bu olayı anma adına bu günde programlarının bir kısmını ayırmak zorundadır(ayırılmaları görevdir).

Uruguay Cumhuriyeti Başkanı ve Yayın ve Basın Sekreterliği gayri resmi tercüme.

Uruguay Law

March 26, 2004

Day of Recognition for the Armenian Martyrs

Bill Number 17.752

Article 1-The day of April 24 is declared as the "Day of Recognition for the Armenian Martyrs" in homage to the victims of this national massacre in 1915.

Article 2-The National Broadcasting Service of Uruguay (SODRE), and also other radio and television services, have the duty on this date to allocate part of their programming to the recognition of this event.

The President of the Republic of Uruguay and the Secretary of the Press and Broadcasting
unofficial translation

EK-3:KIBRIS TEMSİLCİLER MECLİSİ
KARAR TASARISI
29 NİSAN 1982

Temsilciler Meclisi tarafından büyük çoğunlukla kabul edilmiş Karar tasarısı

Temsilciler Meclisi

1915 yılında planlı bir şekilde o dönem ki Türk rejimi(yönetimi) tarafından Ermeni soykırımının anılması vesilesiyle

1. Nefretle anar ve soykırım boyutları olan ve Ermenileri ana yurtlarından eden(uzaklaştıran) Ermenilere karşı yapılmış suçu şartsız kınar.
2. Ermenilerin devredilemez haklarının tamamıyla iade edilmesini destekler
3. Uyumlu ve devamlı olacak birlikte yaşamayı ve Kıbrıslı Ermenilerle kardeşçe dayanışmayı ve onların ülkemizin siyaset, ekonomi ve kültürel hayatına katkılarını vurgular
4. Bu birlikte yaşamayı dil, din ve ırk ayırımı yapmaksızın bütün Kıbrıs halkının uyumlu bir birlikteliğinin gerçekten mümkün olacağına delil olarak addeder.
5. Buna paralel olarak 1974 Türk işgalini Kıbrıs halkına karşı işlenmiş bir suca olarak kınanmasının gerektiğini beyan eder.

SOUTHERN CYPRIOT HOUSE OF REPRESENTATIVES RESOLUTION –
APRIL 29, 1982

Resolution Unanimously Adopted By The House of Representatives
of the Republic of Cyprus on the 29th April, 1982

The House of Representatives

On the occasion of the Anniversary of the genocide of the Armenian people which was started in 1915 in an organized manner by the then Turkish regime,

Notes with abhorrence and condemns unreservedly the crime against the Armenian people which had the dimensions of genocide and which uprooted the Armenians from ancestral lands.

Supports the full restoration of the inalienable rights of the Armenian people.
Underlines the harmonious and long-standing coexistence and brotherly cooperation with the Armenians of Cyprus and their contribution to the political, economic and cultural life of our country.

Considers this coexistence as evidence of the real possibility for harmonious coexistence of all the people of Cyprus regardless of language, religion or national origin.
In parallel considers it necessary to condemn the crime committed against the people of Cyprus by the Turkish invasion of 1974.

**EK-4: ARJANTİN SENATOSU KARARI
5 MAYIS 1993**

Karar No:1554/92
S-92-1554:Losada
Karar İlanı
Ulusal Senato
İlan eder:

20'nci yüzyılın ilk soykırımına kurban olan Ermeni toplumuyla tam bir dayanışma içinde olup,1915 ve 1917 yılları arasında Türk hükümetinin idaresinde 1,500,000 Ermeni'nin ölümüyle sonuçlanan insanlığa karşı işlenmiş bu suçun yıldönümünü bir kez daha anar.

Aynı şekilde, Nagorno Karabağ bölgesinde çoğunluğu Ermeni olan topluma karşı sürekli işlenen insan hakları ihlallerinin derin endişe verdiğini beyan eder.

Mario A. Losada.-

**ARGENTINA SENATE RESOLUTION
MAY 5, 1993**

Number of Resolution: 1554/92

S-92-1554: Losada.

Resolution of Declaration

The Senate of the Nation

Declares:

Its complete solidarity with the Armenian community, which was the victim of the first genocide of the 20th century, in commemorating once again the anniversary of a crime against humanity that was to culminate with the death of 1,500,000 Armenians at the hands of the Turkish government between the years 1915 and 1917.

Likewise, it manifests its deep concern for the constant violations of human rights that have taken place in the autonomous region of Nagorno Karabakh against the majority Armenian population.

Mario A. Losada.-

EK-5: ARJANTİN SENATOSU BİLDİRİSİ
20 AĞUSTOS 2003

Bill Number: 664/03
Type of Bill: Declaration
National Senate
Secretary of Parliament
Director of Publications

(S-664/03)

Declaration

The Honorable National Senate

It is declared

With deep sorrow we commemorate the 88th anniversary of the genocide of 1.5 million Armenians, perpetrated by the Turkish State between the years 1915 and 1923.

This is also a manifesto of much empathy repudiating the considerable crimes against humanity that are still unpunished.

Guillermo Raúl Jenefes.-

Reasons

Mr. President:

April 24 is the commemorative anniversary of the first genocide of the Twentieth Century committed by the Turkish government in a planned and premeditated way. 1.5 million Armenians were victims of the barbarity and the horror of the massacres and deportations by the hand of the Turks, who seized the lands and denied Armenians the right to live in their historic homeland.

The politics of destruction and the intent of total annihilation of a nation and the later fanaticism to erase the memory of the recent past—the Turkish Government went too far to try to convince the world of their innocence denying the genocide and the existence of the "Armenian Question".

Humankind did not monitor such dangers, and, together with indifference and oversight, this led to the repetition of genocidal acts. The international community is owed the admission of the responsibility of the perpetrators for what they have done, since it is an international crime of genocide and a violation of human rights.

The European Parliament, the United Nations Human Rights Commission and several countries have acknowledged the necessity of recognizing the Armenian Genocide, considering it an irrefutable, historical truth.

Mr. President, justice is the unique guarantee of human dignity; therefore I seek our equal the endorsement of the present bill.

Guillermo Raúl Jenefes.-

unofficial translation

EK-6: ARJANTİN YASASI
18 MART 2004

TASARI NO: 51/04
Tasarı tipi: YASA TASARISI
Senato Parlamento Sekreterliği
Yayımlar Müdürlüğü
(S-0051/04)

YASA TASARISI
Senato ve Millet Meclisi,...

Madde 1- İlköğretim, orta öğretim ve üniversite düzeyinde ülkedeki tüm eğitim müfredatı programlarının içeriğine Ermeni soykırımına ilişkin konunun dahil edilmesi ve bu söz konusu edilen düzeylerdeki öğrencilere bu konunun dünya barışı, insanlık onuru ve insan hakları açısından ele alınarak eğitimciler tarafından kapsamlı ve güçlü bir biçimde anlatılması;

Madde 2- Ülkedeki tüm ilk, orta ve yüksek öğrenimin akademik takvimine 24 Nisan tarihinin Ermeni soykırımı kurbanlarını anma günü olarak işlenmesi;

Madde 3- Bu hususların Yürütme Organına iletilmesi.

Diana B. Conti.-

ARGENTINEAN LAW
MARCH 18, 2004

Bill Number: 51/04
Type of Bill: Resolution
National Senate
Secretary of Parliament
Director of Publications
(S-0051/04)
Resolution

The National Senate and the Parliament,...

Article 1- To incorporate the subject matter of the Armenian Genocide into the primary, secondary and higher education curriculums of all countries and for educators to impart this issue in a comprehensive manner by assessing it within the framework of world peace, human dignity and human rights.

Article 2- To set April 24 as the day of remembrance for the Armenian Genocide victims of primary, secondary and higher education calendars.

Article 3- The executive organ shall be informed accordingly.

Diana B. Conti.-

EK-7: ARGENTINEAN SENATE DECLARATION
31 Mart 2004

Bill Number: 571/04
Type of Bill: DECLARACION

National Senate
Secretary of Parliament
Publications Director

(S-0571/04)

Declaration

National Senate:

Declares:

1. – In solidarity with the Armenian Community, the victims of the first genocide of the 20th century, to implement a new commemoration of the crime that ended the lives of more than 1.5 million Armenians by the Turkish State between the years 1915-1918.
2. – To condemn all forms of human rights violations of people, and not to allow crimes against humanity to go unpunished.

Marcela F. Lescano - Diana Conti - Mario A. Losada -

Fundamentals

Mr. President:

After many years, this Honorable Body in accordance with the large number of parliaments including Uruguay, Brazil, France, Switzerland, Greece, Italy, Lebanon, Bulgaria, Belgium, Russia, the European Parliament and many others, commemorate the date April 24, the beginning of the genocide against the Armenian People by the Turkish State in 1915.

Our Chamber has done this exercise every year since 1984, with the conviction that such an exercise of human rights to demand the end of impunity provides improvements in validating human rights. The silence, the denial, will cause genocide to happen again. The victims wait patiently for our voice—through of our actions as Legislators.

It is important to emphasize that the five conditions which were established in the 1948 United Nations Genocide Convention, were analyzed and compared with the facts of the horror of the lives of these people. We have heard for several years, innumerable testimonies and recently, seen a large number of documentation about the cruel historical reality which has been released. Also a declaration was signed by 126 intellectuals and researchers of the Holocaust, including the Nobel Peace Prize winner, Elie Wiesel in the year 2000, that affirmed conclusively the fact of the extensive history of the Armenian Genocide and urged the democracies of the world to officially recognition it. We ask for, the endorsement of the present declaration.

Marcela F. Lescano - Diana Conti - Mario A. Losada-

Unofficial Translation

Ek-8: ARJANTİN SENATOSU KARARI
20 NİSAN 2005

SENATO AŞAĞIDAKİ HUSUSLARI BİLDİRMEKTEDİR:

1. Yaklaşan 24 Nisan tarihinde Ermeni soykırımının 90. yıldönümü nedeniyle ülkemizde Arjantin Ermeni Cemaati (CAA) tarafından gerçekleştirilecek olan anma törenlerine katılarak, soykırım kurbanlarına saygı göstermek;

2. 1915-1923 yılları arasında Türk Devleti tarafından uygulanmış olan soykırım kurbanlarının yakınlarıyla dayanışma içerisinde olmak; 3. Şüpheye yer vermeyecek biçimde belgelenmiş olan olayların çeşitli Türk yetkili makamlarınca sistematik bir şekilde inkâr edilmesini kınamak;

4. Bu olayları anmak ve yeniden meydana gelmesini önlemek amacıyla tüm insanlık adına bu soykırım kurbanlarının, insan haklarının uluslar arası hukuk çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamak.

BU KARARLAR BUENOS AİRES KENTİ'NDE ARJANTİN SENATOSU'NUN OTURUM SALONU'NDA 20 NİSAN 2005 TARİHİNDE ALINMIŞTIR.

ARGENTINEAN SENATE RESOLUTION
APRIL 20, 2005

THE SENATE DECLARES THE FOLLOWING SUBJECTS

1. To pay homage to the victims of the Genocide by taking part in the ceremonies organized by the Armenian Community in Argentina (CAA) which are to commemorate the upcoming 90th anniversary of the Armenian Genocide on April 24.

2. To support the families of the victims of the genocide committed by the Turkish Government in the years of 1915-1923;

3. To condemn the systematic denial by various Turkish authorities of the events documented so as to leave no doubt regarding their truth;

4. To commemorate these events and to prevent their future repetition in the name of humanity by honoring the human rights of the victims of the Genocide within the framework of international law.

THESE DECISIONS WERE TAKEN IN THE SESSION HALL OF THE ARGENTINEAN SENATE IN THE CITY OF BUENOS AIRES ON APRIL 20, 2005.

EK-9: ARJANTİN SENATOSU ÖZEL BİLDİRİSİ
19 NİSAN 2006

Arjantin Senatosu ve Buenos Aires Taşra Meclisi 13478 sayılı Yasa gereği müeyyide koyarlar:

Madde 1.- Buenos Aires Vilayeti sınırlarında her yıl 24 Nisan'da Ermeni toplumunun kurbanı olduğu "XX. Yüzyılın İlk Soykırımı'nı Anma Günü" düzenlenmesi.

Madde 2.- Yürütme Yetkisi'ne bilgi geçilmesi.

ARGENTINEAN SENATE SPECIAL STATEMENT
APRIL 19, 2006

In accordance with Law number 13478, the Argentinean Senate and the City Parliament of Buenos Aires declare the following:

Article 1.- "The memorial day for the first Genocide of the XX. Century" by which the Armenian community was victimized, shall be organized every year within the provincial borders of Buenos Aires on April 24.

Article 2.- The executive organ shall be informed accordingly.

EK-10: ARJANTİN YASASI
15 OCAK 2007

YASA 26.199

ANMA GÜNLERİ

BUENOS AIRES, 13 Aralık 2006

RESMÎ GAZETE, 15 Ocak 2007

ANMAGÜNLERİ-SOYKIRIM-ERMENİSTAN
KONU

ANMAGÜNLERİ-SOYKIRIM-ERMENİSTAN

Arjantin Ulusu, Meclisi ve Senatosu, Kongre Binası'nda toplanarak yasayı onaylamışlardır.

GENEL BİLGİYE İSTİNADEN 5 No'lu NORM'U DÜZENLEYEN MADDELER

MADDE 1: Ermeni toplumunun kurbanı olduğu soykırımı anmak, bıraktığı anıdaki ruhla şu an aldığımız adımlara ve gelecekteki amaçlarımıza kalıcı bir ders olması için her yıl için 24 Nisan Gününün "Halklar arası saygı ve hoşgörü için eylem günü" olarak ilan edilmesi.

MADDE 2: Kendi toplumlarını etkileyen bu tradejinin anma gününde gerçekleştirilen etkinliklere katılabilmeleri ve destek verebilmeleri için her yıl 24 Nisan gününde, menşei Ermeni olan tüm kamu işçi ve memurlarına izin verilmesi.

MADDE 3: İlk veya orta öğretim okullarında olsalar bile Ermeni menşeli bütün öğrencilere Madde 1 uyarınca izin verilmesi.

MADDE 4: Sözkonusu bu kanunun gereklerine uymaları için taşra yönetimlerinin davet edilmesi.

İMZALAYANLAR

BALESTRINI-PAMPURO-Hidalgo-Estrada

ARGENTINEAN LAW
JANUARY 15, 2007

January 15, 2007

"Law passed by the Argentine Congress declaring April 24 "The day of action for tolerance and respect among people" in commemoration of the Armenian Genocide."

LAW 26.199

MEMORIAL DAYS

BUENOS AIRES, December 13, 2006

OFFICIAL GAZETTE, January 15, 2007

MEMORIAL DAYS - GENOCIDE - ARMENIA

SUBJECT

MEMORIAL DAYS - GENOCIDE - ARMENIA

The Argentinean people, the Parliament and Senate, by assembling in the Congress have ratified the law.

FOR GENERAL INFORMATION ARTICLES WHICH CODIFY LAW NO. 5

ARTICLE 1: To commemorate the genocide by which the Armenian Community was victimized and in the spirit of its surviving memory, for these present initiatives and espoused

future goals to set an example for future generations, the annual declaration of April 24th as “the day of action for respect and tolerance among people”.

ARTICLE 2: To grant permission to all civil servants and public personnel of Armenian descent, to attend and support the ceremonies to commemorate the tragedies which affected their peoples.

ARTICLE 3: To grant permission to all students, even those attending primary and secondary school in accordance with Article 1.

ARTICLE 4: All provincial administrations are to be invited to fulfill the requirement of the present Law.

SIGNED

BALESTRINI-PAMPURO-Hidalgo-Estrada

**EK-11: ARGENTINEAN SENATE RESOLUTION
APRIL 16, 2008**

Senate of the Nation

DR=134/08

THE SENATE OF THE NATION,

D E C L A R E S:

Its adherence to the "Day of action for tolerance and respect among peoples", on April 24, in commemoration for the genocide of which the Armenian people were victims.

That it manifests its solidarity with the victims and family relatives of the Armenian community.

That it rejects all forms of the crime of genocide, declared an imprescriptible crime against humanity by the United Nations.

That it condemns the diffusion of ideas or doctrines that deny or justify this crime.

PROVIDED AT THE HALL OF SESSIONS OF THE ARGENTINE SENATE, IN BUENOS AIRES, ON THE SIXTEENTH DAY OF THE MONTH OF APRIL OF THE YEAR TWO THOUSAND AND EIGHT.

Ek-12: RUSYA DUMA MECLİSİ KARAR TASARISI
24 NİSAN 1995

Rusya Federasyonu Duma Federal Meclisi

14 Nisan 1995

Ermenilerin 1915'ten 1922'ye kadar Batı Ermenistan'da yok edilmesini doğrulayan tartışmasız tarihi gerçeklere dayalı olarak ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş antlaşma uyarınca:

Soykırım suçlarını Önleme ve Cezalandırma Antlaşması, 9 Aralık 1948;

Savaş Suçları ve İnsanlığa karşı Suçların yasal Uygulanamazlığının Sınırlılığı Antlaşması, 26 Kasım 1968

Rusya Devleti'nin insan merkezli geleneğini tekrardan yapılandırmayı amaçlayan ve

1915'te Büyük Avrupa Güçleri tarafından Türk İmparatorluğu'nun Ermenilere karşı tavırlarının "İnsanlık karşıtı Suç" olarak tanımlanan olayın Rusya'nın bu girişimi aracılığıyla vurgulanması ve

Kardeş Ermenilerin tarihi vatanlarında fiziksel yok edilmelerinin Rusya'yı yıkma amaçlı olduğunu kaydetmek;

Rusya Federasyonu Duma Eyalet Federal Meclisi:

Ermenilerin 1915 ve 1922 arasında yok edilmelerini suçunu işleyenleri kınama;

Ermenilere derinden acılarını paylaştığını ifade eder ve 24 Nisan'ı Soykırım kurbanlarını anma günü olarak kabul etmektir.

RUSSIAN DUMA RESOLUTION
APRIL 14, 1995

Resolution by the State Duma of Federal Assembly of the Russian Federation*

April 14, 1995

Based on irrefutable historic facts which attest to the extermination of Armenians on the territory of Western Armenia from 1915 to 1922 and, in accordance with the following Conventions adopted by the United Nations:

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, December 9, 1948;

Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, November 26, 1968;

Aspiring to restore the humanitarian traditions of the Russian State and,

Emphasizing that through the initiative of Russia, the Great European Powers already in 1915 characterized the actions of the Turkish Empire against the Armenian people as a "Crime Against Humanity" and,

Noting that the physical extermination of the fraternal Armenian people in its historic homeland aimed at destroying Russia;

The State Duma of the Federal Assembly of the Russian Federation:

Condemns the perpetrators of the extermination of Armenians from 1915 to 1922;

Expresses its deep sympathy to the Armenian people and recognizes April 24 as a day of remembrance for the victims of the Genocide.

EK-13: KANADA AVAM KAMARASI KARARI
23 NİSAN 1996

Bu Meclis 24 Nisan 1915 tarihinde yaklaşık 1,5 milyon cana mal olduğu iddia edilen Ermeni trajedisinin 81nci yıldönümü üzerine ve insanlığa karşı işlenmiş diğer suçları anma adına her yılın 20-27 Nisan haftasını insanların bir diğerine karşı insani olmayan suçları anma haftası olarak kabul eder.

CANADIAN HOUSE OF COMMONS RESOLUTION
23 APRIL 1996

That this House recognize, on the occasion of the 81st anniversary of the Armenian tragedy which claimed some 1.5 million lives that took place on April 24, 1915, and in recognition of other crimes against humanity, the week of April 20 to 27 of each year as the week of remembrance of the inhumanity of people toward one another.

The question was put on the main motion, as amended, and it was agreed to.

Ek-14: KANADA AVAM KAMARASI KARARI
13 HAZİRAN 2002

Senato Tartışması (Hansard)

1'inci oturum, 37nci parlamento,
Cilt 139, Sayı 124

13 Haziran 2002, Perşembe

Bu Meclis Kanada hükümetine bir çağrıda bulunmaktadır:

- (a) Ermeni soykırımını tanımak ve bunu inkâr etmeyi veya tarihi bir hakikat olan soykırımı çarpıtmakla bundan başka bir şey olduğu iddiasını kınamak, insanlığa karşı bir suç ve
- (b) Bundan sonraki her yıl 24 Nisan'ı Kanada'nın her yerinde 20'nci yy'ın ilk soykırımına kurban olan 1.5 milyon Ermeni'yi anma günü olarak tahsis etmek.

CANADIAN SENATE RESOLUTION
JUNE 13, 2002

Debates of the Senate (Hansard)

1st Session, 37th Parliament,
Volume 139, Issue 124

Thursday, June 13, 2002

That this House calls upon the Government of Canada:

- (a) to recognize the genocide of the Armenians and to condemn any attempt to deny or distort a historical truth as being anything less than genocide, a crime against humanity, and
- (b) to designate April 24th of every year hereafter throughout Canada as a day of remembrance of the 1.5 million Armenians who fell victim to the first genocide of the twentieth century.

**EK-15: CANADIAN HOUSE OF COMMONS RESOLUTION
APRIL 21, 2004**

**KANADA AVAM KAMARASI KARARI
NİSAN 21, 2004**

"That this House acknowledge the Armenian genocide of 1915 and condemn this act as a crime against humanity."

Private Members' Business

Pursuant to Standing Order 93(1), the House proceeded to the taking of the deferred recorded division on the motion of Ms. Dalfond-Guiral (Laval Centre), seconded by Mr. Assadourian (Brampton Centre), Mr. Kenney (Calgary Southeast) and Ms. McDonough (Halifax), — That this House acknowledge the Armenian genocide of 1915 and condemn this act as a crime against humanity. (Private Members' Business M-380)

The question was put on the motion and it was agreed to on the following division:
YEAS: 153, NAYS: 68

EK-16: GREEK (HELENIC REPUBLIC) RESOLUTION
APRIL 25, 1996

Private Members' Business
Hellenic Parliament Resolution 2397/1996

25 April 1996

The bill "For the establishment of the 24th of April as the day of commemoration of the genocide of Armenians by Turkey" was unanimously accepted in principle, in article and in its entirety in one discussion and is as follows:

The 24th of April is established as the day of commemoration of the genocide of Armenians by Turkey.

Article 1

The 24th of April is defined as the day of commemoration of the genocide of Armenians by Turkey.

Article 2

The character, content, bearer and manner of organization of the commemoration events are determined by a presidential decree that is issued with the proposal of the Ministries of the Interior, and of Public Administration and Decentralization, after taking into consideration the advice of the most recognized Armenian guilds and organizations.

Article 3

The present law will be in effect after its publication in the Official Gazette of the Hellenic Government.

**EK 17: ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱԶԵՎԸ ԱՊՐԻԼԻ 24-Ը ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ
ՄԻԱՄՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐ ՀՈԶԱԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

3 ապրիլի 1997թ.

Լիբանանի պատգամավորների պալատը՝

- Չգալով 1915-1923թթ. լիբանանյան հայ ժողովրդի տառապանքի ու ցավի տարողությունը, որը հար և նման է լիբանանցի և այլ ժողովուրդների տառապանքներին, և որոնք շարունակվում են մինչև օրս,

- նշելով, այս դարասկզբին գաղութատիրոջ կողմից մեր ժողովուրդների դեմ կազմակերպված ցեղասպանությունը,

- նկատի ունենալով, որ յուրաքանչյուր տարվա Ապրիլի 24-ն առիթ է ոգեկոչելու հայ ժողովրդի դեմ իրագործված ջարդերի արեամբի հիշատակը,

- Լիբանանի խորհրդարանը կոչ է անում լիբանանցի ժողովրդին, որ այդ օրը հայտարարի հայ ժողովրդի հետ միասնականության օր:

**LÜBNAN TEMSİLCİLER MECLİSİ KARARI
3 NİSAN 1997**

Lübnan Cumhuriyeti
Temsilciler Meclisi

Lübnan Temsilciler Meclisi

Lübnan ve bölge insanlarına benzer sıkıntılara maruz kalmış olan Lübnanlı Ermenilerin 1915 ve 1923 arasında çektikleri acıyı hissetmek ki insanımız yüzyılın başından bugüne kadar işgalciler tarafından bu tür organize edilmiş olan yok etme faaliyeti maruz kalmıştır.

Her yıl 24 Nisan Ermenilere karşı işlenmiş büyük bir felaket olan soykırımın anma gününü teşkil etmektedir.

Temsilciler meclisi Lübnanlıları böyle bir günde Ermenilerle dayanışmaya davet ediyor.

**LEBANESE CHAMBER OF DEPUTIES RESOLUTION
APRIL 3, 1997**

Republic of Lebanon
Chamber of Deputies

The Lebanese Chamber of Deputies

Feeling the pains and suffering that the Lebanese-Armenian people lived through between 1915 and 1923, similar to the suffering of the Lebanese people and the peoples of the region, which continues until today, resulting from the organized extermination acts against our peoples at the hands of the colonizer in the beginning of the century.

Whereas the 24th day of April of each year constitutes an occasion to mark this catastrophe embodied by the massacres committed against the Armenian people.

The Chamber of Deputies calls upon the people of Lebanon to declare their solidarity with the Armenian people on this day.

EK-18: ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏԻ ԲԱՆԱԶԵՎԸ

11 մայիսի 2000թ.

Օսմանյան իշխանության կողմից 1915 թվականին կազմակերպած ջարդերի 85-ամյակի առթիվ, որի հետևանքով ոչնչացվեցին 1,5 միլիոն հայեր, Լիբանանի պատգամավորների Պալատը ճանաչում է և դատապարտում հայ ժողովրդի դեմ իրականացված ցեղասպանությունը և հայտնում է իր ողջ համերաշխությունն իր երկրի հայ քաղաքացիներին:

Դրանից բացի, Պալատը գտնում է, որ ցեղասպանության միջազգային ճանաչումը հանդիսանում է անհրաժեշտ պայման նմանօրինակ հանցագործությունները կանխելու համար, որոնք կարող են ձեռնարկվել ապագայում:

**Lübnan Parlamento Kararı
Mayıs 11, 2000**

On the occasion of the 85th anniversary of massacres perpetrated by the Ottoman authorities in the year 1915, as a result of which 1.5 million Armenians fell victim, the Lebanese Chamber of Deputies recognizes and condemns the genocide perpetrated against the Armenian people and expresses its complete solidarity with demands of its Armenian citizens. Furthermore, it believes that the international recognition of this genocide is a necessary condition for the prevention of similar crimes that may occur in the future.

**Lübnan Parlamento Kararı
Mayıs 11, 2000**

1915 yılında Osmanlı idarecileri tarafından işlenmiş 1.5 milyon Ermeni'nin kurbanı olduğu soykırımın 85. yıldönümünde, Lübnan Temsilciler Meclisi bu olayı tanır, Ermenilere karşı işlenmiş soykırımı kınar ve Ermeni vatandaşlarının talebine tam olarak destek verir. Ayrıca, bu soykırımın uluslararası düzeyde tanınması ileride oluşabilecek benzer suçların önlenmesi için gerekli bir şart olduğuna inanmaktadır.

EK-19: BELÇİKA SENATO KARARI
MART 26, 1998

“...hataların ve geçmişteki suçların bilinmesi insanlar arasındaki uzlaşımın bir ön şartıdır ve adalet olmadan barış sağlanamaz...”

26 Mart 1998

Belçika Senatosu

1997-1998 Oturumu

1915'te Türkiye'de yaşayan Ermenilerin Soykırımı ile ilgili 1-736/3 nolu Kararı

Senota

20'inci yy'ın başında Türkiye'deki Ermeni nüfusunun durumuna atfen yapılmış birçok çalışma göz önüne bulundurulduğunda,

Soykırım teriminin tanımını sağlayan, Birleşmiş Milletlerin soykırımı önleme ve cezalandırma kararı düşünüldüğünde,

1915 Türkiye'sinde yaşayan Ermenilerin durumunu açıklayan terimini uygulayan hukuki karar, daha spesifik olarak 21 Haziran 1995'te Paris'teki 'tribunal de grande instance'(Anayasa Mahkemesi) kararı düşünüldüğünde,

18 Haziran 1987'de Avrupa Parlamentosu tarafından “Ermeni Sorununa siyasi çözüm”le ilgili ki 1915'te Türkiye'de yaşayan Ermenileri o zamanın Osmanlı Hükümeti'nin planladığı soykırımın kurbanı oldukları düşünüldüğünde;

Ermenilerin sistematik olarak ve organize bir şekilde öldürülmesiyle ilgili tarihi kanıtlar hakkında en küçük bir şüphenin olamayacağı düşünüldüğünde;

Hataların ve geçmişteki suçların bilinmesi insanlar arasındaki uzlaşımın bir ön şartıdır ve adalet olmadan hem Ermenistan'da hem de başka yerlerde barış sağlanamayacağı düşünüldüğünde;

Dahası, ancak önceki rejimlerin işlediği suçlar bilinirse insanlar kendilerini onların amacından uzak tutabilir ve siyasi uzlaşma için olarak çabalayabileceği düşünüldüğünde;

Türk ve Ermeni milletler arasındaki farklılıklar devam etmekte ve bugün dahi bu bölgede insanların hayatını kaybetmesine, etnik grupların tahliyesine ve insan hakları hususunda birçok ihlale yok açtığı düşünüldüğünde;

Uzun vadede Türk ve Ermeni insanların birlikte barış içinde yaşamaktan başka seçenekleri olmadığını düşünüldüğünde;

Bir taraftan Türkiye, Belçika ve AB arasında öbür taraftan Ermenistan, Belçika ve AB arasındaki arkadaşça ilişkiler düşünüldüğünde;

AB tarafından çıkarılan 1987 Kararı'nın Türk Hükümetinin tarihi bir gerçek olan 1915 soykırımını tanımasına aracı olmadığı dikkate alındığında;

Türk hükümetinin 1915'te Osmanlı İmparatorluğunun son hükümeti tarafından tarihi bir gerçek olan soykırımı işlediğini tanımasını istiyor;

AB üyesi ülkelerin parlamentolarının Türk ve Ermeni insanlarını uzlaştırması için katkıda bulunmalarını istiyor;

AB ve üye ülkelerin Ermeni ve Türk insanlar arasındaki diyalogun ilerletmesini destekleyici amaca sahip bütün alanlardaki girişimleri desteklemelerini istiyor;

Hükümete bu kararın Türk hükümetinin Başbakanına, Avrupa Parlamentosunun başkanına, Avrupa Komisyonu başkanına, AB üyesi olan ülkelerin parlamentolarının başkanlarına ve Ermenistan Cumhuriyeti parlamento başkanına iletmesini istiyor.

**BELGIAN SENATE RESOLUTION
MARCH 26, 1998**

"...that the recognition of mistakes and crimes of the past is a precondition for reconciliation between peoples and that there cannot be peace without justice..."

26 March 1998

Belgian Senate

1997-1998 Session

Resolution 1-736/3 Concerning the 1915 Genocide of Armenians living in Turkey

The Senate,

Considering the numerous studies dedicated to the situation of the Armenian population in Turkey at the beginning of the 20th century;

Considering the UN convention on the prevention and punishment of genocide, which provides a definition of the concept of genocide;

Considering the judicial verdicts that have applied this term to describe the state of Armenians living in Turkey in 1915, more specifically the verdict of the 'tribunal de grande instance' in Paris on 21 June 1995;

Considering the resolution by the European Parliament on 18 June 1987 concerning a "political solution to the Armenian Question", wherein it is recognized that the Armenians living in Turkey in 1915 were the victims of a genocide perpetrated by the Ottoman government of the time;

Considering that there cannot be the slightest doubt over the historical evidence regarding the organized and systematic murder of the Armenians;

Considering that the recognition of mistakes and crimes of the past is a precondition for reconciliation between peoples and that there cannot be peace without justice, either in Armenia or elsewhere;

Furthermore considering that only through the recognition of crimes committed by previous regimes it is possible to distance oneself from their aims and strive politically for reconciliation;

Considering that the differences between the Turkish and Armenian nations continue to drag on and even today lead to the loss of human lives, to the eviction of ethnic groups and to numerous violations of human rights in that region;

Considering that the Turkish and Armenian peoples have no choice but to co-exist peacefully in the long term;

Considering the friendly ties and co-operation between, on the one hand, Turkey, Belgium and the European Union and, on the other hand, Armenia, Belgium and the European Union;

Remarking that the 1987 resolution by the European Parliament has not led the Turkish government to recognize the historic reality of the 1915 genocide;

Requests the Turkish government to recognize the historic reality of the genocide committed in 1915 by the last government of the Ottoman Empire;

Requests the parliaments of the member states of the European Union to contribute to the reconciliation between the Turkish and Armenian peoples;

Requests the European Union and its member states to lend their support to initiatives in all domains aimed at promoting a dialogue between the Armenian and Turkish peoples;

Asks the government to transmit this resolution to the prime minister of the Turkish government, to the chairman of the European parliament, to the chairman of the European Commission, to the chairmen of the parliaments of the member states of the European Union, as well as to the chairman of the parliament of the Republic of Armenia.

EK-20: İTALYAN MECLİSİ KARARI
16 KASIM 2000

İtalyan Parlamento Kararı- 16 Kasım 2000
Karar

15 Kasım 2000'de İtalyan Parlamentosu 1999'da Avrupa Komisyonu tarafından tamamlanmış revizyon sonucunda Periyodik Revizyon'dan çıkarılan Türkiye'nin AB üyeliğine doğru Avrupa parlamentosunun büyük çoğunluğu tarafından kabul edildiğini gözlemlemiştir. Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde, bilhassa ceza hukuku reformu, adaletin bağımsızlığı, ifade özgürlüğü ve azınlık hakları alanlarında çalışmalarını yoğunlaştırması hususunda teşvik edilmiştir.

İtalyan Parlamentosu ayrıca yakın zamanda verilen bu kararlar Ermenileri ilgilendiren sorularla özel bir öneme sahip üç paragrafla değindiğini gözlemlemiştir: "Modern Türkiye cumhuriyeti kurulmadan önce (Osmanlı İmparatorluğu içinde) kurulan Ermeni azınlığa karşı işlenmiş soykırımın tanınması salık veriyoruz.(10. paragraf)"

ITALIAN PARLIAMENT RESOLUTION
NOVEMBER 16, 2000

The Italian Chamber of Deputies has observed that on November 15, 2000, the European Parliament approved by a large majority a proposal deriving from the Periodic Review on the progress made by Turkey towards admission to the European Union, a review completed by the European Commission in 1999. The Turkish government has been encouraged to intensify its efforts towards democratization, especially in the fields of criminal law reform, independence of the judiciary, freedom of expression, and the rights of minorities.

The Italian Chamber of Deputies has also observed that the recent resolution deals with questions concerning the Armenian people in three paragraphs of particular significance: "we urge recognition of the genocide inflicted upon the Armenian minority [within the Ottoman Empire] committed before the creation of the modern Republic of Turkey (paragraph 10); improvements of relations with Turkey's neighbors in the Caucasus, as proposed by the Turkish government itself (paragraph 20);" and, in support of the suggestions put forward in paragraph 21 by the Hon. D. Cohn-Bendit, President of the Bipartisan Parliamentary Commission on EU-Turkish Relations, "invites the Turkish government to open negotiations with the Republic of Armenia, restore diplomatic relations and trade between the two countries, placing an end to the blockade currently in place.

The Chamber of Deputies therefore urges the Italian Government, in concordance with the proposals described above, to pursue energetically the easing of all tensions between peoples and minorities in that area [i.e. the Caucasus], in order to create, with due observance of the territorial integrity of the two states, pacific coexistence and respect for human rights, thereby expediting a more rapid integration of Turkey within the European Community.

**EK-21: JOINT COMMUNIQUÉ OF POPE JOHN PAUL II AND
CATHOLICOS KAREKIN II
NOVEMBER 10, 2000**

"...The Armenian genocide, which began the century, was a prologue to horrors that would follow. Two world wars, countless regional conflicts and deliberately organized campaigns of extermination took the lives of millions of faithful..."

Joint Communiqué of Pope John Paul II and Catholicos Karekin II

His Holiness Pope John Paul II, Bishop of Rome, and His Holiness Karekin II, Supreme Patriarch and Catholicos of All Armenians, give thanks to the Lord and Saviour Jesus Christ, for enabling them to meet together on the occasion of the Jubilee of the Year 2000 and on the threshold of the 1700th anniversary of the proclamation of Christianity as the state religion of Armenia.

They also give thanks in the Holy Spirit that the fraternal relations between the See of Rome and the See of Etchmiadzin have further developed and deepened in recent years. This progress finds its expression in their present personal meeting and particularly in the gift of a relic of Saint Gregory the Illuminator, the holy missionary who converted the king of Armenia (301 A.D.) and established the line of Catholicos of the Armenian Church. The present meeting builds upon the previous encounters between Pope Paul VI and Catholicos Vasken I (1970) and upon the two meetings between Pope John Paul II and Catholicos Karekin I (1996 and 1999). Pope John Paul II and Catholicos Karekin II now continue to look forward to a possible meeting in Armenia. On the present occasion, they wish to state together the following.

Together we confess our faith in the Triune God and in one Lord Jesus Christ, the only Son of God, who became man for our salvation. We also believe in One, Catholic, Apostolic and Holy Church. The Church, as the Body of Christ, indeed, is one and unique. This is our common faith, based on the teachings of the Apostles and the Fathers of the Church. We acknowledge furthermore that both the Catholic Church and the Armenian Church have true sacraments, above all – by apostolic succession of bishops – the priesthood and the Eucharist. We continue to pray for full and visible communion between us. The liturgical celebration we preside over together, the sign of peace we exchange and the blessing we give together in the name of our Lord Jesus Christ, testify that we are brothers in the episcopacy. Together we are jointly responsible for what is our common mission: to teach the apostolic faith and to witness to the love of Christ for all human beings, especially those living in difficult circumstances.

The Catholic Church and the Armenian Church share a long history of mutual respect, considering their various theological, liturgical and canonical traditions as complementary, rather than conflicting. Today, too, we have much to receive from one another. For the Armenian Church, the vast resources of Catholic learning can become a treasure and source of inspiration, through the exchange of scholars and students, through common translations and academic initiatives, through different forms of theological dialogue. Likewise, for the Catholic Church, the steadfast, patient faith of a martyred nation like Armenia can become a source of spiritual strength, particularly through common prayer. It is our firm desire to see

these many forms of mutual exchange and rapprochement between us improved and intensified.

As we embark upon the third millennium, we look back on the past and forward to the future. As to the past, we thank God for the many blessings we have received from his infinite bounty, for the holy witness given by so many saints and martyrs, for the spiritual and cultural heritage bequeathed by our ancestors. Many times, however, both the Catholic Church and the Armenian Church have lived through dark and difficult periods. Christian faith was contested by atheistic and materialistic ideologies; Christian witness was opposed by totalitarian and violent regimes; Christian love was suffocated by individualism and the pursuit of personal interest. Leaders of nations no longer feared God, nor did they feel ashamed before humankind. For both of us, the 20th century was marked by extreme violence. The Armenian genocide, which began the century, was a prologue to horrors that would follow. Two world wars, countless regional conflicts and deliberately organized campaigns of extermination took the lives of millions of faithful. Nevertheless, without diminishing the horror of these events and their consequences, there may be a kind of divine challenge in them, if in response Christians are persuaded to join together in deeper friendship in the cause of Christian truth and love.

We now look to the future with hope and confidence. At this juncture in history, we see new horizons for us Christians and for the world. Both in the East and in the West, after having experienced the deadly consequences of godless regimes and lifestyles, many people are yearning for the knowledge of truth and the way of salvation. Together, guided by charity and respect for freedom, we seek to answer their desire, so as to bring them to the sources of authentic life and true happiness. We seek the intercession of the Apostles Peter and Paul, Thaddeus and Bartholomew, of Saint Gregory the Illuminator and all Saintly Pastors of the Catholic Church and the Armenian Church, and pray the Lord to guide our communities so that, with one voice, we may give witness to the Lord and proclaim the truth of salvation. We also pray that around the world, wherever members of the Armenian and the Catholic Church live side by side, all ordained ministers, religious and faithful will "help to carry one another's burdens, and in this way obey the law of Christ" (Gal 6: 2). May they mutually sustain and assist one another, in full respect of their particular identities and ecclesiastical traditions, avoiding to prevail one over another: "so then, as often as we have the chance, we should do good to everyone, and especially to those who belong to our family in the faith" (Gal 6:10).

Finally, we seek the intercession of the Holy Mother of God for the sake of peace. May the Lord grant wisdom to the leaders of nations, so that justice and peace may prevail throughout the world. In these days in particular, we pray for peace in the Middle East. May all the children of Abraham grow in mutual respect and find appropriate ways for living peacefully together in this sacred part of the world.

**EK-22: COMMON DECLARATION OF HIS HOLINESS JOHN PAUL II AND
HIS HOLINESS KAREKIN II AT HOLY ETCHMIADZIN,
REPUBLIC OF ARMENIA
SEPTEMBER 27, 2001**

COMMON DECLARATION

OF HIS HOLINESS JOHN PAUL II

AND HIS HOLINESS KAREKIN II

AT HOLY ETCHMIADZIN, REPUBLIC OF ARMENIA

The celebration of the 1700th anniversary of the proclamation of Christianity as the religion of Armenia has brought us together — John Paul II, Bishop of Rome and Pastor of the Catholic Church, and Karekin II, the Supreme Patriarch and Catholicos of All Armenians — and we thank God for giving us this joyous opportunity to join again in common prayer, in praise of his all-holy Name. Blessed be the Holy Trinity — Father, Son and Holy Spirit — now and for ever.

As we commemorate this wondrous event, we remember with reverence, gratitude and love the great confessor of our Lord Jesus Christ, Saint Gregory the Illuminator, as well as his collaborators and successors. They enlightened not only the people of Armenia but also others in the neighbouring countries of the Caucasus. Thanks to their witness, dedication and example, the Armenian people in A. D. 301 were bathed in the divine light and earnestly turned to Christ as the Truth, the Life, and the Way to salvation.

They worshipped God as their Father, professed Christ as their Lord and invoked the Holy Spirit as their Sanctifier; they loved the apostolic universal Church as their Mother. Christ's supreme commandment, to love God above all and our neighbour as ourselves, became a way of life for the Armenians of old. Endowed with great faith, they chose to bear witness to the Truth and accept death when necessary, in order to share eternal life. Martyrdom for the love of Christ thus became a great legacy of many generations of Armenians. The most valuable treasure that one generation could bequeath to the next was fidelity to the Gospel, so that, with the grace of the Holy Spirit, the young would become as resolute as their ancestors in bearing witness to the Truth. The extermination of a million and a half Armenian Christians, in what is generally referred to as the first genocide of the twentieth century, and the subsequent annihilation of thousands under the former totalitarian regime are tragedies that still live in the memory of the present-day generation. These innocents who were butchered in vain are not canonized, but many among them were certainly confessors and martyrs for the name of Christ. We pray for the repose of their souls, and urge the faithful never to lose sight of the meaning of their sacrifice. We thank God for the fact that Christianity in Armenia has survived the adversities of the past seventeen centuries, and that the Armenian Church is now free to carry out her mission of proclaiming the Good News in the modern Republic of Armenia and in many areas near and far where Armenian communities are present.

Armenia is again a free country, as in the early days of King Tiridates and Saint Gregory the Illuminator. Over the past ten years, the right of citizens in the burgeoning Republic to worship and practise their religion in freedom has been recognized. In Armenia and in the diaspora, new Armenian institutions have been established, churches have been built,

associations and schools have been founded. In all of this we acknowledge the loving hand of God. For he has made his miracles visible in the continuing history of a small nation, which has preserved its particular identity thanks to its Christian faith. Because of their faith and their Church, the Armenian people have developed a unique Christian culture, which is indeed a most valuable contribution to the treasury of Christianity as a whole.

The example of Christian Armenia testifies that faith in Christ brings hope to every human situation, no matter how difficult. We pray that the saving light of Christian faith may shine on both the weak and the strong, on both the developed and developing nations of this world. Particularly today, the complexities and challenges of the international situation require a choice between good and evil, darkness and light, humanity and inhumanity, truth and falsehood. Present issues of law, politics, science, and family life touch upon the very meaning of humanity and its vocation. They call today's Christians no less than the martyrs of other times to bear witness to the Truth even at the risk of paying a high price.

This witness will be all the more convincing if all of Christ's disciples could profess together the one faith and heal the wounds of division among themselves. May the Holy Spirit guide Christians, and indeed all people of good will, on the path of reconciliation and brotherhood. Here at Holy Etchmiadzin we renew our solemn commitment to pray and work to hasten the day of communion among all the members of Christ's faithful flock, with true regard for our respective sacred traditions.

With God's help, we shall do nothing against love, but "surrounded by so great a cloud of witnesses, we shall lay aside every weight, and sin which clings so closely, and shall run with perseverance the race that is set before us" (cf. Heb 12:1)

We urge our faithful to pray without ceasing that the Holy Spirit will fill us all, as he did the holy martyrs of every time and place, with the wisdom and courage to follow Christ, the Way, the Truth and the Life.

Holy Etchmiadzin, 27 September 2001

His Holiness John Paul II

His Holiness Karekin II

**EK-23: FRENCH NATIONAL ASSEMBLY DRAFT LAW
29 MAY 1998**

Adopted Text no. 140

"Small law"

National Assembly

October 4, 1958 Constitution
Eleventh Legislature
Ordinary Session of 1997-1998

May 29, 1998

Law Proposal

Adopted in first reading by the National Assembly relating to recognition of the Armenian genocide of 1915.

The National Assembly adopted the law proposal, the content of which follows:

See numbers: 895 and 925.

Human rights and civil liberties.

Single Article

France publicly recognizes the Armenian genocide of 1915. Publicly deliberated, in Paris, on May 29, 1998.

The President,
Signed: Laurent Fabius.

**EK-24: FRENCH SENATE DRAFT LAW
NOVEMBER 7, 2000**

N°22 SENATE REGULAR SESSION OF 2000-2001 PROPOSED LAW

Adopted by the Senate concerning the recognition of the Armenian Genocide of 1915.
Single article

France publicly recognizes the Armenian Genocide of 1915.

Deliberated in public session in Paris on November 7, 2000.

The President,
Signed: Christian

PONCELET.N° 22 SÉNAT SESSION ORDINAIRE DE 2000-2001

PROPOSITION DE LOI Adoptée par le Sénat
relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Article unique

La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915.

Délibéré, en séance publique, à Paris, le 7 novembre 2000.

Le Président,
Signé: Christian PONCELET.

**EK-25: FRENCH LAW
JANUARY 29, 2001**

Law no. 2001-70 of January 29, 2001, relating to the recognition of the Armenian Genocide of 1915:

The National Assembly and the Senate have adopted and the President of the Republic proclaims the following law:

France publicly recognizes the Armenian Genocide of 1915.

The present law shall be executed as a law of the state.

Done at Paris on January 29, 2001.

Jacque Chirac

For the President of the Republic:

Prime Minister Lionel Jospin

(1) Preparatory documents: Law no. 2001-70.

Senate: Proposed law no. 60, discussed and adopted on November 7, 2000.

National Assembly: Proposed law adopted by the Senate, No. 2688.

Report by François Rochebloine for the Ministry of Foreign Affairs, no. 2855, discussed and adopted on January 18, 2001.

**LOI no 2001-70 du 29 janvier 2001 relative à la reconnaissance
du génocide arménien de 1915 (1)**

L'Assemblée nationale et le Sénat ont adopté,

Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit:

Article unique

La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915.

La présente loi sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Paris, le 29 janvier 2001.

Jacques Chirac

Par le Président de la République:

Le Premier ministre,

Lionel Jospin

(1) Travaux préparatoires: loi no 2001-70.

Sénat: Proposition de loi no 60 (2000-2001); Discussion et adoption le 7 novembre 2000.

Assemblée nationale: Proposition de loi, adoptée par le Sénat, no 2688;

Rapport de M. François Rochebloine, au nom de la commission des affaires étrangères, no 2855; Discussion et adoption le 18 janvier 2001.

**EK-26: SWITZERLAND (HELVETIC CONFEDERATION)
NATIONAL COUNCIL RESOLUTION
DECEMBER 16, 2003**

02.3069 - Postulat.

Reconnaissance du génocide des Arméniens de 1915

Déposé par: Vaudroz Jean-Claude

Repris par: de Buman Dominique

Date de dépôt: 18-03-2002

Déposé au: Conseil national

Etat actuel: Liquidé

Texte déposé

Le Conseil national reconnaît le génocide des Arméniens de 1915. Il demande au Conseil fédéral d'en prendre acte et de transmettre sa position par les voies diplomatiques usuelles.

Développement

1. L'extermination des Arméniens de l'Empire Ottoman pendant la Première Guerre mondiale a anéanti plus d'un million de personnes déportées et massacrées sur l'ordre du pouvoir ottoman. Ces faits, incontestables dans leur signification et leur ampleur, ont servi de référence à Raphael Lemkin, le juriste qui a défini la notion de génocide. Les normes fixées par l'ONU dans la Convention de 1948 correspondent très exactement au processus de destruction subi par les Arméniens.

2. Par la reconnaissance du génocide des Arméniens, la Suisse rendra justice aux victimes, aux rescapés et à leurs descendants et contribuera à la prévention d'autres crimes contre l'humanité. C'est un geste décisif par lequel la Suisse montrera son engagement pour les droits de l'homme, le respect des minorités et la justice pénale internationale. Elle rappelle en outre le caractère imprescriptible des crimes contre l'humanité et entend contribuer à la lutte contre le négationnisme.

3. Le génocide des Arméniens a été reconnu par l'ONU en 1985 à travers l'adoption du rapport d'une de ses commissions d'experts, la sous-commission pour la prévention des discriminations et pour la protection des minorités, puis par le Parlement européen dans une résolution en 1987. Au cours de ces dernières années, les parlements français, suédois et italien ont fait de même, ainsi que de nombreux parlements en Europe et ailleurs. Le canton de Genève l'a fait à deux reprises: par le Grand Conseil en 1998 et par le Conseil d'Etat en décembre dernier. On peut citer enfin les prises de position du Conseil oecuménique des Eglises, à travers la Déclaration adoptée en 1983.

4. Le 13 mars 2001, le Conseil national, après décision unanime des Commissions de politique extérieure des deux Chambres, a transmis au Conseil fédéral la pétition de

l'Association des opposants au génocide (Francfort-sur-le-Main) "pour qu'il en prenne acte" et l'ont invité à "aborder la question du génocide arménien dans le cadre du dialogue politique entre la Suisse et la Turquie". Il est donc naturel que le Conseil national entérine cette prise de position par une déclaration solennelle.

5. Le Conseil national souhaite par l'adoption de ce postulat contribuer à l'établissement d'une paix durable entre Turcs et Arméniens, paix qui ne peut s'établir que sur une vision commune et conforme à la vérité de l'histoire.

Prise de position du Conseil fédéral 15-05-2002

Le Conseil fédéral a plusieurs fois déjà, dans ses réponses à des interventions parlementaires - dont récemment le postulat Zisyadis 00.3245, "Génocide arménien. Reconnaissance par la Suisse", du 6 juin 2000 - regretté et condamné les tragiques déportations en masse et les massacres qui ont marqué la fin de l'Empire Ottoman et ont fait de très nombreuses victimes dans la population arménienne. La Turquie ne conteste pas ces massacres, mais porte sur leur organisation délibérée par les personnalités au pouvoir à l'époque un jugement différent de celui de nombreux historiens et historiennes. Le Conseil fédéral estime que cette question relève de la recherche historique.

La politique extérieure de la Suisse vise à un équilibre durable dans le Caucase, en particulier entre la Turquie et l'Arménie. Dans ce contexte, il importe que le dialogue s'instaure dans la région elle-même. La question turco-arménienne a été soulevée à plusieurs reprises lors de contacts bilatéraux officiels avec la Turquie. Il y a par exemple été question des activités du comité de réconciliation turco-arménien et de l'accès des chercheuses et des chercheurs aux archives. La conviction prévaut que, s'agissant d'un épisode douloureux de l'histoire, l'effort de mémoire collective doit être réalisé sur place, et avant tout par les pays concernés. La politique extérieure de la Suisse veut contribuer à l'entente turco-arménienne par le dialogue politique qui s'est instauré entre la Suisse et la Turquie en 2000 et qui porte notamment sur les droits de l'homme. L'adoption du postulat risquerait de porter atteinte au dialogue officiel et régulier qui a été établi.

Les cosignataires du postulat voudraient que leur démarche contribue à la paix durable entre la Turquie et l'Arménie en adressant un message de justice aux descendants des victimes arméniennes. Mais l'acceptation de ce postulat pourrait avoir l'effet contraire et ajouter encore à la charge émotionnelle qui pèse sur les relations entre la Turquie et l'Arménie.

Déclaration du Conseil fédéral 15-05-2002

Le Conseil fédéral propose de rejeter le postulat.

Chronologie:

08-12-2003 L'intervention est reprise par Monsieur de Bumann.

16-12-2003 CN Adoption.

Bulletin officiel - les procès-verbaux

Compétence Département des affaires étrangères (DFAE)

Cosignataires

Abate Fabio - Aeschbacher Ruedi - Bader Elvira - Baumann Ruedi - Baumann Stephanie - Beck Serge - Berberat Didier - Bugnon André - Bühlmann Cécile - Cavalli Franco - Chappuis Liliane - Chevrier Maurice - Chiffelle Pierre - Christen Yves - Cina Jean-Michel - Cuche Fernand - de Dardel Jean-Nils - Decurtins Walter - Donzé Walter - Dormann Rosmarie - Dormond Béguelin Marlyse - Eberhard Toni - Eggly Jacques-Simon - Ehrler Melchior - Estermann Heinrich - Fasel Hugo - Fässler-Osterwalder Hildegard - Fattebert Jean - Fehr Jacqueline - Fehr Mario - Fehr Hans-Jürg - Fetz Anita - Galli Remo - Garbani Valérie - Genner Ruth - Glasson Jean-Paul - Glur Walter - Goll Christine - Graf Maya - Grobet Christian - Gross Andreas - Gross Jost - Guisan Yves - Günter Paul - Gysin Remo - Haering Barbara - Haller Ursula - Hämmerle Andrea - Hess Walter - Hofmann Urs - Hollenstein Pia - Hubmann Vreni - Imfeld Adrian - Imhof Rudolf - Janiak Claude - Jossen-Zinsstag Peter - Lachat François - Lauper Hubert - Leu Josef - Leutenegger Oberholzer Susanne - Leuthard Doris - Loepfe Arthur - Lustenberger Ruedi - Maillard Pierre-Yves - Maître Jean-Philippe - Mariétan Fernand - Marti Werner - Marty Kälin Barbara - Mathys Hans Ulrich - Maury Pasquier Liliane - Meier-Schatz Lucrezia - Menétrey-Savary Anne-Catherine - Meyer Thérèse - Mugny Patrice - Müller-Hemmi Vreni - Neiryck Jacques - Pedrina Fabio - Pelli Fulvio - Raggembass Hansueli - Randegger Johannes - Rechsteiner Paul - Rechsteiner Rudolf - Rennwald Jean-Claude - Robbiani Meinrado - Rossini Stéphane - Ruey Claude - Scheurer Rémy - Schmid Odilo - Simoneschi-Cortesi Chiara - Sommaruga Simonetta - Spielmann Jean - Strahm Rudolf - Studer Heiner - Stump Doris - Suter Marc F. - Teuscher Franziska - Thanei Anita - Tillmanns Pierre - Tschäppät Alexander - Vallender Dorle - Vaudroz René - Vermot-Mangold Ruth-Gaby - Vollmer Peter - Walker Felix - Widmer Hans - Widrig Hans Werner - Wiederkehr Roland - Wyss Ursula - Zäch Guido - Zanetti Roberto - Zapfl Rosmarie - Zbinden Hans - Zisyadis Josef (113)

Descripteurs

Verbrechen gegen die Menschlichkeit; Armenien-Frage; Armenien; Türkei; Erster Weltkrieg; Vergangenheit; Opfer unter der Zivilbevölkerung; diplomatische Beziehungen; 08;

EK-27: SLOVAKYA PARLAMENTOSU KARARI
KASIM 30, 2004

Slovakya Cumhuriyeti Milli Meclisi (III. çalışma dönemi)
Sayı: 1754/2004

1341

Slovakya Cumhuriyeti Milli Meclisinin duyurusu

30 Kasım 2004

Avrupa Birliği'nin Türkiye Cumhuriyeti ile tam üyelik müzakerelerini başlatıp başlatmaması gerektiği üzerine Slovakya Cumhuriyeti'nin tutumunun ne olduğu hakkında yürütülen tartışmada (madde 962), milletvekili Františko Mikloški'nin gündeme getirdiği konu üzerine,

Slovakya Cumhuriyeti Milli Meclisi,

1915 yılında Ermeniler üzerinde işlenen ve Osmanlı İmparatorluğu içinde yüz binlerce Ermeninin ölümüne yol açan soykırımı tanıyor ve bu fiili insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak nitelendiriyor.

Pavao Hrušovský,
Slovakya Cumhuriyeti Milli Meclisi Başkanı

Onaylayanlar
Jozef Heriban
Igor Federič

SLOVAKIAN PARLIAMENT RESOLUTION
NOVEMBER 30, 2004

The Parliament of the Republic of Slovakia

Number: 1754/2004

1341

Declaration of the Parliament of the Republic of Slovakia

November 30, 2004

Upon the debate regarding the stance of the Republic of Slovakia on the initiation of accession negotiations with the Republic of Turkey to join the European Union (Article 962) upon behalf the subject being brought to the agenda by MP Františko Mikloški,

The Parliament of the Republic of Slovakia,

Recognizes the Genocide committed against the Armenians in 1915, as a result of which hundreds of thousands of Armenians died and regards this act as a crime against humanity.

Pavao Hrušovsky,

President of the Parliament of the Republic of Slovakia

Approved by

Jozef Heriban

Igor Federic

**EK-28: NETHERLANDS PARLIAMENT RESOLUTION
DECEMBER 21, 2004**

The Second Chamber (House of Representatives) of the States General Assembly

Year 2004-2005

21 501-20 European Council

Nr. 270

MOTION OF THE MEMBER ROUVOET C.S.

Presented 21 December 2004

The Chamber,

on the advice of the deliberation,

Noting that the European Council, in the meeting on 16 and 17 December 2004 in Brussels, has decided the start of the accession negotiations with Turkey on 3 October 2005;

Noting that the European Council in its conclusion has settled that an intensive political and cultural dialogue will take place with Turkey, whereby civil society is also involved, in order to improve the reciprocal understanding by bringing together the people (conclusion 23);

Being of the opinion that herewith an honest acceptance of its own history of candidate member state is inextricably connected;

Asks the government within the framework of its dialogue with Turkey to continuously and expressly raise the recognition of the Armenian genocide;

and proceeds to the order of the day.

Rouvoet
Van Bommel
Van der Staaij
Van der Laan
Van Baalen
Herbens
Duyvendak
Wilders

Tweede Kamer Der Staten-Generaal

Vergaderjaar 2004-2005
21 501-20 Europese Raad

Nr. 270

MOTIE VAN HET LID ROUVOET C.S.
Voorgesteld 21 December 2004

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat de Europese Raad, bijeen in vergadering op 16 en 17 december 2004 te Brussel, heeft besloten tot de start van de toetredingsonderhandelingen met Turkije per 3 oktober 2005;

Constaterende dat de Europese Raad in haar conclusies heeft vastgelegd dat met Turkije een intensieve politieke en culturele dialoog wordt aangegaan, waarbij ook het maatschappelijk middenveld wordt betrokken, teneinde het wederzijds begrip te verbeteren door mensen samen te brengen (conclusie 23);

Van mening dat daar onlosmakelijk mee verbonden is een eerlijke omgang met de eigen geschiedenis van een kandidaat-lidstaat;

Verzoekt de regering om binnen het kader van deze dialoog met Turkije voortdurend en nadrukkelijk de erkenning van de Armeense genocide aan de orde te stellen;

en gaat over tot de orde van de dag.

Rouvoet
van Bommel
van der Staaij
van der Laan
van Baalen
Herben
Duyvendak

**EK-29: POLAND PARLIAMENT RESOLUTION
APRIL 19, 2005**

Memo # 3918
19th April 2005

The Polish Parliament, on the basis of Art.33 of the rules of the Polish Parliament - after agreement with the Senior's MP Club, presents the draft of the following resolution:

On the 90th anniversary of the Armenian Genocide in Turkey during the 1st World War. The resolution is motivated by the representative of the Presidium of the Polish Parliament.

Signed
Wladzimirz Cimoszewicz
Parliament's President

Project

Resolution of the Polish Parliament
April 19, 2005-07-13
Art 33 of the Sejm regulation

On the 90th anniversary of the genocide committed on the Armenians in Turkey during the 1st World War.

Sejm/Parliament/of the Republic of Poland pays its respects to the victims of the genocide committed on the Armenians in Turkey during the 1st World War.

The memory of the victims, the crime committed and the need to condemn it is a moral obligation for the whole of humanity, all nations and people of good will.

Druk nr 3918
19 kwietnia 2005

**SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IV kadencja**

Prezydium Sejmu na podstawie art. 33 regulaminu Sejmu - po uzgodnieniu z Konwentem Seniorów - przedstawia Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt uchwały:

w 90. rocznicę ludobójstwa popełnionego na ludności ormiańskiej w Turcji podczas I Wojny Światowej.

Projekt uzasadnia przedstawiciel Prezydium Sejmu

MARSZAŁEK SEJMU
(-) Władzisz Cimoszycz

Projekt

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej

w 90. rocznicę ludobójstwa popełnionego na ludności ormiańskiej w Turcji podczas I Wojny Światowej z dnia... 2005:

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej składa hołd ofiarom ludobójstwa popełnionego na ludności ormiańskiej w Turcji podczas Pierwszej Wojny Światowej.

Pamięć o ofiarach tej zbrodni, jej potępienie jest moralnym obowiązkiem całej ludzkości, wszystkich państw i wszystkich ludzi dobrej woli.

EK-30: ALMANYA FEDERAL MECLİSİ KARARI
15 HAZİRAN 2005

Almanya Federal Meclisi

15. Yasama Dönemi

15.9.2005

SPD (Sosyal Demokrat Parti), CDU/CSÜ (Hiristiyan Demokrat Birlik ve Hiristiyan Sosyal Birlik Partileri), Bündnis 90/Die Grünen (Birlik 90/Yeşiller) ve FDP (Hür Demokrat Parti) gruplarının Önergesi

1915 yılında Ermenilere uygulanan sürgün ve katliamların hatırlanması ve anılması - Almanya Türklerle Ermenilerin barışmasına katkıda bulunmalıdır

Federal Meclis tarafından alınması önerilen karar:

Almanya Federal Meclisi, Ermeni halkının birinci Dünya Savaşı sırasında ve öncesinde hedef olduğu şiddet, katliam ve sürgünün anısı önünde eğilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Jön Türk Hükümeti'nin, Anadolu'da Ermenilerin neredeyse tamamen katledilmesine yol açan girişimlerinden üzüntü duymaktadır. Federal Meclis, Ermenilerin organize bir şekilde sürgün edilmeleri ve yok edilmeleriyle ilgili kapsamlı bilgilere rağmen bu korkunç olayları durdurmaya teşebbüs dahi etmemiş olan Alman İmparatorluğu'nun oynadığı yüz kızartıcı rolden de üzüntü duymaktadır.

Federal Meclis bu olayları anarak, zor koşullarda ve dönemin hükümetine direnerek Ermeni kadınlarının, erkeklerinin ve çocuklarının kurtarılması için sözle ve eylemleriyle çaba sarf eden tüm Almanların ve Türklerin önünde saygıyla eğilmektedir. Özellikle, kararlılıkla ve etkili bir şekilde Ermeni halkının kurtulması için mücadele eden Dr. Johannes Lepsius anısı canlı tutulmalı ve Ermeni, Alman ve Türk halkları arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla geliştirilerek korunmalıdır.

Almanya Federal Meclisi kendi uzun deneyimlerine dayanarak, kendi geçmişinin karanlık yönleriyle yüzleşmenin her millet için ne kadar zor olduğunun bilincindedir. Ancak aynı zamanda, geçmişin dürüstçe ele alınması gerektiği ve bunun barışma için en önemli temel olduğu inancını da tasımaktadır. Bu özellikle Avrupa'nın, her milletin tarihinin karanlık yönlerinin açık bir şekilde ele alındığı anımsama kültürü çerçevesinde geçerlidir.

Federal Meclis bu bağlamda, Osmanlı döneminde meydana gelen olayların Türkiye'de günümüzde kapsamlı bir biçimde tartışılmasının halen mümkün olmamasını ve Türk tarihinin bu bölümüyle ilgilenmek isteyen bilim adamlarının ve yazarlarının ceza takibatına uğramalarını veya kamuoyunda karalanmalarını üzüntüyle karşılamaktadır. Ancak Federal Meclis aynı zamanda Türkiye'nin, Avrupa'nın daha önce sözü edilen anımsama kültürü anlamında bu konuyla daha fazla ilgilenmeye başladığı yönünde olumlu işaretler görmektedir. Bunun bazı örnekleri şunlardır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk defa Ermeni asilli Türk vatandaşlarını Ermenilere karşı işlenen suçlar ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında görüşmelerde bulunmak için davet etmiştir.
- Viyana'da Türk-Ermeni Kadınlar Diyalogu gerçekleşmiştir.

□ Türk ve Ermeni tarihçiler arasında ilk temaslarla belgeler konusunda karşılıklı bir değiş tokuş başlatılmıştır.

□ Başbakan Erdoğan Ermeni Patriği Mesrob ile birlikte İstanbul'da Türkiye'nin ilk Ermeni müzesinin açılışını yapmış, Türk ve Ermeni tarihçilerinden oluşan ikili bir komisyonun kurulmasını kamuoyunda önermiştir.

Ancak bu bağlamda, 25 -27 Mayıs 2005 tarihlerinde uluslararası düzeyde saygın Türk bilim adamlarının katılımıyla İstanbul düzenlenmesi öngörülen Ermeni Konferansı'nın Türk Adalet Bakanı tarafından engellenmesi ve bu bilim adamlarının Türk Hükümeti'nin görüşüne ters düşen fikirlerinin "Türk milletinin arkadan hançerlenmesi" anlamına geldiği şeklinde karalanması Almanya Federal Meclis'inde derin bir endişe uyandırmıştır. Başbakan Erdoğan'ın ortak bir Türk-Ermeni tarihçi komisyonunun kurulması yönündeki önerisi sadece özgür ve herkese açık ve ilmi bir tartışma temelinde uygulanması durumunda başarılı olabilir.

Ermeni halkına karşı işlenen suçların yok sayılmasında katkisi bulunan Almanya da, kendi sorumluluğuyla yüzleşmek durumundadır. Bunun için, , geçmişin açtığı uçurumları asarak barışa ve anlaşmanın yollarını aramaları konusunda Türklerle Ermenileri desteklemek de bu sorumlulukların bir parçasıdır.

Almanya'nın iki büyük kilise örgütü Türkiye'den gelen Ermenilerin entegrasyonu için uzun süredir çaba sarfetmektedir. Burada oluşan Ermeni cemaatleri buluşma ve anma imkanları sunmaktadır. Özellikle Almanya'da Türkiye'den gelen çok sayıda Müslüman Türk'ün yaşamı nedeniyle geçmişi gözönünde bulundurmak ve böylece barışmaya katkıda bulunmak önemli bir görevdir.

Bu tarihi olayları sorgulamak, simdiki zaman için de doğrudan önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin normalleşmesi günümüzde bütün bölgenin geleceği açısından çok önemlidir. Her iki tarafın AGIT ilkeleri anlamında güven oluşturuca önlemler alması acil bir gerekliliktir. Örneğin, Türkiye sınırını aşarak Ermenistan'ın tecrit durumunu sona erdirebilir ve diplomatik ilişkilerin başlatılmasına katkıda bulunabilir.

Almanya, Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkilerde oynadığı tarihi rol nedeniyle günümüzde Avrupa Birliği'nin komsuluk girişimleri çerçevesinde özel bir sorumluluğa sahiptir. Hedef, Ermenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin ve iyileşmesinin mümkün kılınmasına ve böylece Kafkasların istikrara kavuşmasına katkıda bulunmak olmalıdır.

Federal Eyaletler anma girişimlerine önemli bir katkı sağlayabilirler. Ermenilere uygulanan sürgün ve yok etmelerin ele alınmasının, 20. yüzyılda etnik sorunların tarihinin ele alınmasının bir parçası olarak Almanya'da gerçekleştirilmesi eğitim politikalarının görevidir.

Almanya Federal Meclisi Federal Hükümeti

□ konuyu ele alarak, barışmayla ve tarihi suçun affedilmesiyle Türklerle Ermeniler arasında bir telafinin sağlanmasına katkıda bulunmaya,

□ Türkiye'de parlamentonun, hükümetin ve toplumun geçmişte ve günümüzde Ermeni halkına yönelik olarak oynadığı rolünü kayıtsız şartsız sorgulaması için girişimde bulunmaya,

- Türk ve Ermeni bilim adamlarının yanısıra uluslararası uzmanların da yer aldığı bir tarihçi komisyonunun oluşturulması için girişimde bulunmaya,
- kamuoyunun sadece bu konudaki Osmanlı İmparatorluğu'nun belgelerine değil, aynı zamanda Alman Disiplinleri Bakanlığı'nin arşivinden Almanya'nın Türkiye'ye verdiği belgelerin fotokopilerine de ulaşabilmesini sağlamaya,
- İstanbul'da planlanan ve devlet baskısı üzerine ertelenen konferansın fiilen gerçekleşmesi için girişimde bulunmaya,
- Türkiye'de, özellikle Ermenilerin akıbeti konusunda da olmak üzere, fikir özgürlüğünün teminat altına alınması için girişimde bulunmaya,
- Türkiye ile Ermenistan'ın devletler arası ilişkilerini normalleştirmeleri konusunda yardımcı olmaya çağırmaktadır.

Berlin, 15 Haziran 2005

Franz Müntefering ve Parti Grubu
Dr. Angela Merkel, Michael Glos ve Parti Grubu
Katrin Göring-Eckardt, Krista Sager ve Parti Grubu
Dr. Wolfgang Gerhardt ve Parti Grubu

Gerekçe:

90 yıl önce, 24 Nisan 1915 tarihinde Osmanlı İmparatorluğunu yöneten Jön Türk hareketinin emri üzerine İstanbul'un siyasi ve kültürel Ermeni eliti tutuklanarak ülkenin iç kesimlerine sürülmüş ve büyük çoğunluğu katledilmiştir. Bu tarih dünyanın her yerindeki Ermeniler için Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaası olan Ermenilere uygulanan ve 19. yüzyılın sonlarında başlayarak 1. Dünya Savaşı sırasında artarak devam eden sürgün ve katliamları anma günü olarak kabul edilmiştir.

Osmanlı ordusunda silah altına alınan Ermeni askerleri Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesiyle çalışma taburlarında toplanarak çoğunlukla katledilmişlerdir. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar 1915 ilkbaharından itibaren Suriye çöllerinde ölüme gönderildiler. Sürülenlerden yolda henüz katledilmeyen veya ölmeyenler en geç Deir ez-Zor bölgesindeki çölde bulunan insanlık dışı kamplarda aynı kaderi paylaştılar. Katliamlar, bu amaç için oluşturulan özel birimlerce de gerçekleştirildi. Bu uygulamaya karşı gelen üst düzey Türk devlet memurlarına ve Osmanlı parlamentosundan gelen eleştiriler Jön Türk rejimi tarafından siddetle reddediliyordu. Hıristiyan Ermenilerin sürüldüğü birçok bölgeye Kürtler ve Balkan savaşlarının Müslüman mültecileri yerleştirildi. Aynı zamanda, baskı Arami/Süryani ve Keldani Hıristiyanlar olmak üzere, başka Hıristiyan halk grupları ve bazı Müslümanlar da sürgün ve katliamlara maruz kaldılar.

Sürgün ve kitlesel katliamlarda tarafsız hesaplamalara göre 1 milyondan fazla Ermeni hayatını kaybetmiştir. Çok sayıda tarafsız tarihçi, parlamento ve uluslararası kuruluş Ermenilerin sürgün edilmesini ve katledilmesini soykırım olarak tanımlamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yasal halefi olan Türkiye Cumhuriyeti olgulara rağmen bu olayların planlı bir şekilde düzenlendiğini ya da sürgünler esnasında meydana gelen kitlesel ölümlerin ve katliamların Osmanlı hükümeti tarafından amaçlandığını günümüze kadar reddetmektedir. Çok sayıda Ermeninin hem 1878 yılında hem 1914/15 yıllarında Rusya'nın yanında Türkiye'ye karşı mücadele etmiş olması ve Ermenilerin Birinci Dünya Savaşında da Osmanlı İmparatorluğu'na ihanet edebilecekleri tehlikesi, Ermenilere karşı uygulandığı kabul

edilen sertlige gerekçe olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin diger mazeretleri, Türk tarafınca uygulanan sürgüne karsi silahla direnirken Ermenilerin Türklere siddet uygulamis olmalarina dayanmaktadır. 80'li yıllara kadar Ermenilerin Türklere karsi isledikleri terörist saldirilarda Türk pozisyonun hakli oldugunun bir gerekçesi olarak gösterilmektedir.

Katliamların ve sürgünün boyutları Türkiye'de halen genel olarak küçümsenmekte ve inkâr edilmektedir. Türkiye'nin bu tutumu bir değerler topluluğu olan Avrupa Birliği'nin belirleyici barışma fikriyle çelismektedir. Türkiye'de tarihçiler Ermenilere uygulanan sürgün ve katliamların tarihini araştırmakta günümüzde halen özgür değildirler ve cezaî müeyyidelerin hafifletilmiş olmasına rağmen büyük baskı altındadırlar.

Osmanli İmparatorluğu'nun askeri açıdan bas müttefiki olan Alman İmparatorluğu da büyük ölçüde bu olayların içersindeydi. Alman İmparatorluğu'nun gerek siyasi, gerek askeri yönetimi Ermenilere uygulanan takibat ve katliamlar konusunda basından beri bilgi sahibiydi. Osmanli İmparatorluğu'nda görev yapan Alman büyükelçilerinin ve konsoloslarının raporlarına dayanan Alman Disisleri Bakanlığı dosyaları katliamların ve sürgünlerin planli bir şekilde düzenlendiğini belgelemektedir. Aralarında Philipp Scheidemann, Karl Liebknecht veya Matthias Erzberger gibi siyasetçilerin, gerek Protestan gerekse Katolik kilisesinin tanınmış şahsiyetlerinden Adolf von Harnack ve Loreny Werthmann da bulunduğu Alman bilim, siyaset ve kilise çevrelerinden çok sayıda şahsiyetin acil başvurularına rağmen Alman İmparatorluğu Osmanli müttefigine etkili bir şekilde baskı uygulamaktan kaçınmıştır.

Protestan din bilimcisi Dr. Johannes Lepsius 5 Ekim 1915 tarihinde 1915 Temmuz/Ağustos aylarında İstanbul'da yürüttüğü araştırmaların sonuçlarını Alman parlamentosuna sunduğunda, Ermeni konusu İmparatorluk hükümeti tarafından tümüyle sansür altına alındı. Aynı şekilde Alman askeri sansürü de 1916 yılında Johannes Lepsius'un "Türkiye'de Emeni Halkının Durumu" başlıklı raporunu yasaklayıp toplatmıştır. Lepsius'un Alman parlamentosunun milletvekillerine doğrudan gönderdiği bu dokümantasyon resmi makamlar tarafından durdurulmuş ve ancak 1919 yılında savaşın bitiminden sonra teslim edilmiştir.

Alman İmparatorluğunun bu neredeyse unutulmuş bastırma politikası, tarihin bu bölümünün Almanya'da da halen yeterince ele alınmadığının bir göstergesidir.

**EK-31: THE NATIONAL ASSEMBLY OF THE
BOLIVARIAN REPUBLIC OF VENEZUELA
JULY 14, 2005**

President: Nicolas Maduro Moros

Resolution: Agreement by means of which this Assembly expresses to the Armenian people, to its government, and to the strong and growing Armenian-Venezuelan community the endorsement in its just and delayed humanitarian vindications

Official Gazette: No. 38.230 of 7/18/2005

Whereas

The first scientifically planned, organized and executed genocide in the history of humanity took place 90 years ago, perpetrated by the regime of the "Young Turks" and their ideology of "Panturkism", against the Armenian People, involving the extermination of almost two million people.

Whereas

Crimes of this nature must be denounced in order to prevent them from happening again, in order to restore to the victims their human and national rights and to condemn the perpetrators.

Whereas

This genocide deserves repudiation from the Turkish People and all the peoples of the world.

Whereas

The People and the State of Venezuela have continuously condemned terrorism and racial, ethnical, religious and political discrimination.

Whereas

The People and the State of Venezuela fight permanently against all types of terrorism, including State Terrorism.

Whereas

Due to political causes and interests, there is an ongoing attempt to change history through the negation of this genocide.

The National Assembly Resolves

First: To express to the Armenian People, to their government and to the strong Armenian-Venezuelan Community, support on their valid and delayed humanitarian aspirations of justice.

Second: To request the European Union to postpone Turkey's membership bid, until the recognition by Turkey of the Armenian Genocide.

Third: To designate a Committee in charge of delivering this resolution to the Armenian Parliament and to the Armenian Religious Authorities.

Fourth: To form the Parliamentary Group of Friendship to the Armenian People.

Given, signed, and sealed, in the Federal Legislative Palace, headquarters of the National Assembly, in Caracas, on the 14th day of the month of July of 2005. Year #195 of the Independence and 146th of the federation

Nicolas Maduro Moros President

Ricardo Gutierrez First Vice President

Pedro Carreno Second Vice President

Ivan Zerpa Guerrero Secretary

Jose Gregorio Viana Undersecretary

ASAMBLEA NACIONAL DE LA REPÚBLICA BOLIVARIANA DE VENEZUELA

Acuerdo

No. A-56 14/7/05

Presidente: Maduro Moros, Nicolas

Acuerdo: Acuerdo mediante el cual esta Asamblea expresa al pueblo armenio, a su gobierno y a la pujante comunidad armenio-venezolana el respaldo en sus justas y postergadas reivindicaciones humanitarias

Gaceta Oficial: N°38.230 del 18-07-05

CONSIDERANDO Que se cumplen 90 años del primer genocidio científicamente planificado, organizado y ejecutado en la historia de la humanidad, perpetrado por el régimen de los denominados "Jóvenes Turcos" y la ideología del "Panturquismo" contra el pueblo armenio, el cual significó el exterminio de casi dos millones de personas;

CONSIDERANDO Que crímenes de esta naturaleza deben ser denunciados para impedir que se repitan, así como restituir los derechos humanos y nacionales de las víctimas y condenar a los victimarios;

CONSIDERANDO Que este genocidio merece el repudio del pueblo turco y de todos los pueblos del mundo.

CONSIDERANDO Que el pueblo y el Estado venezolano han rechazado continuamente el terrorismo y la discriminación racial, étnica, religiosa o política;

CONSIDERANDO Que el pueblo y el Estado venezolano luchan permanentemente contra todo tipo de terrorismo, incluido el terrorismo de Estado;

CONSIDERANDO Que por causas e intereses políticos se intenta cambiar la historia y desconocer este genocidio;

ACUERDA

PRIMERO: Expresar al pueblo armenio, a su gobierno y a la pujante comunidad armenio venezolana el respaldo en sus justas y postergadas reivindicaciones humanitarias.

SEGUNDO: Solicitar a la Unión Europea la postergación de la membresía de Turquía, en tanto el Gobierno de ese país no reconozca el genocidio armenio.

TERCERO: Designar una comisión de la Asamblea Nacional para entregar el presente Acuerdo al parlamento y a las autoridades religiosas armenias.

CUARTO: Constituir el Grupo Parlamentario de Amistad Venezuela – Armenia.

QUINTO: Dar publicidad al presente Acuerdo.

Dado, firmado y sellado, en el Palacio Federal Legislativo, sede de la Asamblea Nacional, en Caracas, a los catorce días del mes de julio de dos mil cinco. Año 195° de la Independencia y 146° de la Federación.

NICOLÁS MADURO MOROS Presidente

RICARDO GUTIÉRREZ Primer Vicepresidente

PEDRO CARREÑO Segundo Vicepresidente

IVÁN ZERPA GUERRERO Secretario

JOSÉ GREGORIO VIANA Subsecretario

EK-32: LİTVANYA PARLAMENTOSU KARARI
15 ARALIK 2005

“ Ermeni Milletinin Soykırımını tanıma” Seimas kararının kabulü

15 Aralık 2005 VIR (3)
(Genel oturumdan)

Akşam genel oturumu

Algis Kasëta, Liberal, XP-976 No’lu Seimas kararı projesini(47 Seimas üyeleri) sundu.
“Ermeni Milletinin Soykırımını tanıma”. Oylar: “kabul”-48, çekince-3

Karar metni:

“Osmanlı İmparatorluğu tarafından işlenmiş Ermeni milletinin soykırımını kınayan, Ermenilerin soykırımının 90’ıncı yıldönümünü anan Litvanya Cumhuriyet’i Seiması Türkiye Cumhuriyeti’ne bu tarihi gerçeği tanımaya davet ediyor.”

İki yılda yaklaşık 1.500.000 Ermeninin (soykırımı uğradığını) tanıyanlar: Daimi İnsan Hakları Mahkemesi(1984), BM İnsan Hakları üzerine alt komite(1985), Avrupa Parlamentsosu(1987), Uruguay, Arjantin, Kanada, Yunanistan, İsveç, Belçika, Hollanda, Slovakya, Polonya ve diğer ülkeler. Ayrıca, 29 Ocak 2001’de Fransa Cumhurbaşkanı Jaques Chirac ve Başbakan Lionel Jospin Ulusal Meclis’in Ermenilerin soykırımı uğradığı kararını onaylayıcı mahiyette şu kanuna imza atılmıştır: “Fransa Ermenilerin 1915’te soykırımı uğradığını alenen kabul eder. Bu kanun Cumhuriyet’in bir kanunu gibi muamele görmelidir.”

**LITHUANIAN PARLIAMENT (SEIMA) RESOLUTION
DECEMBER 15, 2005**

Approved Seimas resolution “Acknowledgement of the genocide of the Armenian nation”

15 December 2005 VIR(3)
(from preinary sittings)

Evening plenary sitting

Algis Kasëta, the Liberal, presented (47 members of Seimas) the project of Seimas resolution No. XP-976. “Acknowledgement of the genocide of the Armenian nation” Votes: “in favour” – 48, abstainers – 3.

The text of the resolution:

“Seimas of the Republic of Lithuania,

commemorating 90th anniversary of the genocid of the Armenian nation,

condemning the genocide of the Armenian nation, committed by the Turkish Ottoman Empire in 1915,

calls on the Turkish Republic to acknowledge this historical fact”.

In two years about 1.500.000 Armenian nation is acknowledged by: Permanent Court of Human Rights (1984), Sub commission on Human Rights of the UN (1985), European Parliament (1987), Uruguay, Argentina, Canada, Greece, Sweeden, Belgium, Holland, Slovakia, Poland and other countries. Furthermore, 29 January, 2001, the President of France Jaques Chirac and PM Lionel Jospin, in conformity with the decision of the National Assembly about the acknowledgement of the genocide of the Armenian nation, signed the law, which says: “France publicly acknowledges the genocide of the Armenian nation, committed in 1915. This law should be treated like a law of the Republic”.

**EK-33: TEXT OF THE CHILE SENATE RESOLUTION
JUNE 5, 2007**

Recognizing the Armenian Genocide

Honorable Senate Considering:

1. that 24th of April, 1915, in Constantinople, then the capital of the Turkish Empire, after the unjust arrest and later the disappearance of the entire leading class of the Armenian community, marks the beginning of a policy of systematic extermination of the Armenian population on the part of the imperial authorities;
2. that the brutal genocide, enacted between 1915 and 1923, resulted in the deaths of over 1.5 million Armenian citizens that lived in the lands of their ancestors for thousands of years;
3. that this reproachable action constituted the first ethnic cleansing of the 20th century and more than that or even any judgment or interpretation of it, signifies a flagrant violation of the human rights of that nation;
4. that in spite of the intent to erase the collective memory of mankind and of the loss of sensibility of the great powers to end those acts, the Armenians and their several organizations around the world have found that part of the international community may recognize the genocide in which they were victim to be doomed;
5. that such a recognition was granted in 1985 by the Subcommittee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities of the UN that clarified the Armenian case as a genocide;
6. that nations such as Uruguay, Argentina, Greece, Bulgaria, Belgium, Russia, Italy, Lebanon, Sweden, Switzerland, Holland, Venezuela, Lithuania, Canada and France have made their own resolutions like those also of the European Parliament;
7. that our nation has yet to be made to regret to permanently invoke the supremacy of Human Rights in international relations above whatever agreement or compromise regardless of how important it may be;
8. that consequently it constitutes an ethical and moral imperative that Chile makes a resolution along the lines of that from 1985 which recognizes that the Ottoman Empire committed a brutal genocide in Armenia against a defenseless people that now cry out for moral reparations from part of the international community and especially Turkey.

By virtue of these outlined issues, the Honorable Senate of the Republic decides

1. To support the Armenian nation in condemning the genocide of its people and,
2. To call on the government of Chile to adheres to the 1985 United Nations decision.

**EK-34: SWEDEN PARLIAMENT REPORT
MARCH 29, 2000**

The Foreign Ministry writes in its report:

"An official statement and recognition of the Genocide of the Armenians is important and necessary. In 1985 the UN and the European Parliament established the fact that the Ottoman Empire had committed genocide against the Armenian people in the beginning of the 20th century. The Standing Committee [on Foreign Affairs] is of the opinion that the greater openness Turkey demonstrates, the stronger Turkey's democratic identity will be. It is therefore important that unbiased independent and international research on the genocide committed against the Armenian people be carried out. It is of great importance that an increasing openness and historical understanding of the events of 1915 and thereafter be developed. An improvement in this respect would also be of importance for the stability and the development in the whole Caucasus region."

Utrikesutskottet skriver i sitt betänkande att:

"Det är angeläget och nödvändigt med en officiell redovisning och erkännande av folkmordet på armenierna. 1985 fastslogs i FN och i Europaparlamentet att det ottomanska riket begått folkmord på det armeniska folket i början av detta sekel. Utskottet anser att ju större öppenhet Turkiet visar beträffande sitt förflutna desto mer bidrar det till att stärka Turkiets demokratiska identitet. Det är därför viktigt att det genomförs förutsättningslös oberoende internationell forskning om det folkmord som drabbat den armeniska befolkningen. Det vore av stor vikt om det kan utvecklas en ökad öppenhet och historisk förståelse för händelserna 1915 och därefter. En förbättring härvidlag torde även få betydelse för stabiliteten och utvecklingen i Kaukasusregionen i sin helhet."

III. DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI KINAMA METİNLERİ

- EK 1 : NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.
- EK 2 : İsviçre Konfederasyonu Parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın Söзде Ermeni Soykırımı İle İlgili Benimsediği Karar Hakkında Hükümet Açıklaması
- EK 3 : No:67 – 26 Nisan 2005, Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın; 22 Nisan 2005 Tarihinde Söзде Ermeni Soykırımı Hakkında; Kabul; Ettiği Açıklamanın Kınanması hk.
- EK 4 : SC:10 - 25 Nisan 2008, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün Bir Soruya Cevabı (Arjantin Senatosunun kabul ettiği metin hk.)
- EK 5 : “Kanada Federal Parlamentosu'nun 21 Nisan 2004 Tarihinde Söзде Ermeni Soykırımı Konusunda Aldığı Karar hakkında Hükümet Açıklaması (22 Nisan 2004)
- EK 6 : NO:109 -18 Temmuz 2007; Şili Senatosu / 1915 Olayları hk.
- EK 7 : NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.
- EK 8 : No:190 - 16 Aralık 2005, Litvanya Parlamentosu'nun Asılsız Ermeni Soykırım İddialarını Destekleyen Kararı hk.
- EK 9 : NO:89 -8 Haziran 2007, Şili Senatosu Tarafından Asılsız Ermeni İddialarına Destek Veren Bir Kararın Kabul Edilmesi hk.
- EK 10 : No:189 - 15 Aralık 2006, Arjantin'de 24 Nisan'ın Söзде -Ermeni Soykırımı- Adına -Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü- Olarak İlan Edilmesini Öngören Yasa Tasarısı hk.
- EK 11 : SC:34;- 20 Ekim 2006, Dışişleri Bakanı Namık Tan'ın; Bir Soruya Cevabı

- EK 12 : Slovakya Ulusal Meclisi'nin 30 Kasım 2004 Tarihinde Aldığı Karar
Hakkında Hükümet Açıklaması, 2 Aralık 2004
- EK 13 : Fransa Parlamentosu'nda Sözde Ermeni Soykırımı Yasa Teklifinin Kabul
Edilmesine İlişkin Hükümet Açıklaması (18 Ocak 2001)
- EK 14 : No:65 - 20 Nisan 2005, Polonya Meclisi'nin 1915 Yılındaki Olayları
Soykırım Olarak Tanımlayan Kararı hk.
- EK 15 : Türkiye Cumhuriyeti İle Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik
İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol
- EK 16 : Türkiye Cumhuriyeti İle Ermenistan Cumhuriyeti Arasında İlişkilerin
Geliştirilmesine Dair Protokol

EK-1:NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Sözde Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.

Arjantin Senatosu'nda 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilerek 24 Nisan'ın sözde "Ermeni soykırımı" adına "halklar arasında hoşgörü ve saygı için eylem günü" olarak ilan edilmesini ve Ermeni asıllı öğrenciler ile kamu kesimi çalışanlarının aynı gün izinli olmasını öngören yasa tasarısının 11 Ocak 2007 günü Arjantin Cumhurbaşkanı Nestor Kirchner tarafından onaylandığı üzüntüyle öğrenilmiştir.

Söz konusu yasa tasarısının onay sürecinde Arjantin makamları nezdinde müteaddit girişimlerde bulunulmuş, son olarak Sayın Başbakanımız Arjantin Cumhurbaşkanı'na gönderdiği 7 Aralık 2006 tarihli mektupta, bu girişimden duyduğumuz rahatsızlığı dile getirmiştir.

15 Aralık 2006 tarihinde Bakanlığımızca yapılan basın açıklamasında da vurgulandığı üzere, anılan yasa tasarısı Arjantin toplumunda tarihi gerçeklere aykırı olarak Türkiye'ye karşı olumsuz önyargıların yerleşmesine yol açacaktır. "Halklar arasında hoşgörü ve saygı" adıyla takdim edilen tasarı, aslında halklar arasında husumet ve nefret uyandıracak haksız itham ve iddialardan oluşmaktadır. Öncelikle, kendi tarihindeki bazı olaylarla yüzleşmesi gereken bir ülkenin, başka bir coğrafyanın tarihine ilişkin bir dönem hakkında hüküm vermeye kalkışması ciddiyetten uzak ve etik olmayan bir yaklaşımdır.

Tarihi gerçeklerle hiçbir şekilde bağdaşmayan ve iç politika hesaplarına dayandığı açık olan anılan tasarının kabul edilmiş olmasını kınıyor ve reddediyoruz. Söz konusu haksız girişimin siyasi ve hukuki sorumluluğu Arjantin Hükümeti'ne ait bulunmaktadır.

**EK-2: İsviçre Konfederasyonu Parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın Sözde Ermeni Soykırımı İle İlgili Benimsediği Karar Hakkında Hükümet Açıklaması
(16 Aralık 2003)**

İsviçre Konfederasyonu Parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın, bugün (16 Aralık 2003) sözde Ermeni soykırımı hakkında benimsediği kararı şiddetle kınıyor ve reddediyoruz.

Birinci Dünya Savaşı'nın çok özel koşullarında cereyan eden ve Türklerin ve Ermenilerin karşılıklı büyük acılarına neden olan olayların çarpıtılarak tek tarafa bir soykırım olarak takdimi kabul edilemez.

Ulusal Meclis kararında sözde soykırımın Birleşmiş Milletlerce tanınmış bulunduğu gibi gerçek dışı bir iddiaya yer verilmek suretiyle kamuoyunun yanıltılmaya teşebbüs edilmesi, hayretle karşılanmıştır.

Türkiye, öteden beri ulusal parlamentoların halklar ve uygarlıklar arasında çatışma yaratacak girişimlerden kaçınmalarının, gelecek nesillere daha barışçı bir dünya devretmeye çalışmalarının gerektiğini savunmuştur.

Ulusal Meclis, iç siyasal mülahazalarla Türkiye-İsviçre ilişkileri ile ülkesindeki Türklerin duygu ve düşüncelerini gözardı ederek aldığı bu kararın yol açacağı olumsuz sonuçları bakımından sorumluluk yüklenmiş bulunmaktadır.¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, İsviçre Konfederasyonu parlamentosu Ulusal Meclis Kanadı'nın Sözde Ermeni Soykırımı İle İlgili Benimsediği Karar Hakkında Hükümet Açıklaması (16 Aralık 2003).

EK-3: No:67 - 26 Nisan 2005, Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın; 22 Nisan 2005 Tarihinde Söзде Ermeni Soykırımı Hakkında; Kabul; Ettiği Açıklamanın Kınanması hk.

Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması'nın 22 Nisan 2005 tarihinde söзде Ermeni soykırımı hakkında kabul ettiği açıklamayı kınıyor ve reddediyoruz.

Türklerin ve Ermenilerin karşılıklı büyük acılarına neden olan olayların çarpıtılarak bir soykırım olarak takdimi, üstelik bunun Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşananları en iyi şekilde hatırlaması gereken bir ülke Parlamentosu tarafından yapılması anlaşılabilir bir davranıştır.

Federal Meclis Devlet Duması'nın kabul ettiği bu açıklama, Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında her alanda önemli ilerleme kaydeden ilişkilerimizin vardığı düzey ile bağdaşmamaktadır.

Türkiye, tarihte yaşanan tartışmalı olaylar hakkında en sağlıklı kararı tarihçilerin vereceğine inanmaktadır. Bu amaçla, 1915 dönemine ilişkin gelişme ve olaylar hakkında Türk ve Ermeni tarihçiler tarafından, ilgili üçüncü ülke arşivlerindeki belgelerin de incelenerek gerçeğin ortaya çıkarılması konusunda iyi niyetli bir girişimde bulunmuştur.

Federal Meclis Devlet Duması'nın ülkemizin bu yoldaki iyi niyetli girişimine destek vermek yerine, halklar, özellikle yeni nesiller arasında dostça duyguların yeşertilmesi ihtiyacına ters düşen bir açıklama yapması bölgemizde barışın, istikrarın tesis edilmesi ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi açısından da talihsizdir.

**EK-4: SC:10 - 25 Nisan 2008, Dışışleri Bakanlığı Sözcüsünün Bir Soruya Cevabı
(Arjantin Senatosunun kabul ettiği metin hk.)**

Arjantin Senatosu asılsız Ermeni iddialarına destek veren yeni bir metin daha kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu kararın alınması üzerine, “Medeniyetler İttifakı Girişimi” için 28-29 Nisan 2008 tarihlerinde Buenos Aires’teki bir toplantıya katılacak Devlet Bakanı Sayın Mehmet Aydın’ın bu seyahati iptal edilmiştir.

Arjantin Senatosu’nun kararı tarihi gerçeklerle bağdaşmamakta, uluslararası hukuk ilkelerini ihlal etmektedir.

Şiddetle kınadığımız ve tümünü reddettiğimiz bu kararla ilgili olarak gerekli girişimler yapılmaktadır.¹

¹ Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/sc_10---25-nisan-2008_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-bir-soruya-cevabi-_arjantin-senatosunun-kabul-ettiği-metin-hk_.tr.mfa G.T.05.08.2010.

**EK-5: “Kanada Federal Parlamentosu’nun 21 Nisan 2004 Tarihinde Sözde
Ermeni Soykırımı Konusunda Aldığı Karar hakkında Hükümet Açıklaması (22
Nisan 2004)**

Kanada Federal Parlamentosu 21 Nisan 2004 tarihinde aldığı bir kararla, 1915 yılında Türkler ile Ermeniler arasında meydana gelen karşılıklı bazı trajik olayları “soykırım” olarak nitelemiştir.

Kanada makamlarına, bu tür olası bir kararın yanlışlığı önceden anlatılmış ve yaratacağı sakıncalar, en üst düzeylerde, defalarca açıklanmıştır. Bu girişimlerimize rağmen Kanada Federal Parlamentosunun, marjinal görüşlerin peşine takılarak bu kararı kabul etmesini şiddetle kınıyoruz.

Parlamentoların tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin bir yargıya varma görevleri bulunmamaktadır.

Tahrif edilmiş tarihi verilerin yarattığı önyargılara dayanılarak alınan bu tür kararların, en azından, huzur içinde yaşayan değişik kökenli insanlar arasında nefret duyguları uyandırarak toplumsal ahengi bozabileceği dar görüşlü bazı Kanadalı siyasiler tarafından algılanamamıştır.

Şiddet ve nefrete karşı uluslararası işbirliği ve dayanışmanın en üst düzeyde gerçekleştirilmesini, değişik inanç ve etnik kökene sahip insanlar arasında hoşgörünün yaygınlaştırılmasını zorunlu kılan hassas bir dönemde, Kanada Federal Parlamentosunun bunun aksine bir yaklaşım içinde olması, üzerindeki sorumlulukla bağdaşmamaktadır.

Bu karar ne Kanada’daki Ermenilere ne de Ermenistan’a bir yarar sağlayacaktır.

Bu kararın getireceği tüm olumsuzlukların sorumluluğu Kanadalı siyasetçilere aittir.”

EK-6: NO:109 -18 Temmuz 2007; Şili Senatosu / 1915 Olayları hk.

5 Haziran tarihinde Şili Senatosunda 1915 olaylarına “Ermeni soykırımı” olarak atıfta bulunan bir karar tasarısı çıktığının öğrenilmesi üzerine Şili makamları nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Bu çerçevede, sözkonusu metnin bir yasa ya da karar tasarısı olmayıp, Şili Parlamenter sisteminde mevcut olan ve bazı parlamenterlerin herhangi bir konudaki görüşlerini Başkana aktarmalarını sağlayan bir mektup niteliğini taşıdığı, bir grup Senatör tarafından imzalandığı ve hukuki veya siyasi herhangi bir bağlayıcılığı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Sözkonusu hususlar Şili Devlet Başkanı Bayan Bachelet tarafından Sayın Cumhurbaşkanımıza gönderilen bir mektup ve Şili Büyükelçiliği tarafından Bakanlığımıza gönderilen bir Nota ile de teyit edilmiştir.

Sayın Bachelet'nin mektubunda ayrıca, Şili'nin Türkiye ile iyi ilişkilere atfettiği büyük önem ve bu ilişkilerin daha da geliştirilmesi arzusu vurgulanmaktadır. Bu arzu Bakanlığımızca da paylaşılmaktadır. ¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/no_109---18-temmuz-2007_-sili-senatosu_-1915-olaylari-hk_-tr.mfa . G.T. 26.08.2010.

Ek-7: NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Sözde Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk.

Arjantin Senatosu'nda 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilerek 24 Nisan'ın sözde "Ermeni soykırımı" adına "halklar arasında hoşgörü ve saygı için eylem günü" olarak ilan edilmesini ve Ermeni asıllı öğrenciler ile kamu kesimi çalışanlarının aynı gün izinli olmasını öngören yasa tasarısının 11 Ocak 2007 günü Arjantin Cumhurbaşkanı Nestor Kirchner tarafından onaylandığı üzüntüyle öğrenilmiştir.

Söz konusu yasa tasarısının onay sürecinde Arjantin makamları nezdinde müteaddit girişimlerde bulunulmuş, son olarak Sayın Başbakanımız Arjantin Cumhurbaşkanı'na gönderdiği 7 Aralık 2006 tarihli mektupta, bu girişimden duyduğumuz rahatsızlığı dile getirmiştir.

15 Aralık 2006 tarihinde Bakanlığımızca yapılan basın açıklamasında da vurgulandığı üzere, anılan yasa tasarısı Arjantin toplumunda tarihi gerçeklere aykırı olarak Türkiye'ye karşı olumsuz önyargıların yerleşmesine yol açacaktır. "Halklar arasında hoşgörü ve saygı" adıyla takdim edilen tasarı, aslında halklar arasında husumet ve nefret uyandıracak haksız itham ve iddialardan oluşmaktadır. Öncelikle, kendi tarihindeki bazı olaylarla yüzleşmesi gereken bir ülkenin, başka bir coğrafyanın tarihine ilişkin bir dönem hakkında hüküm vermeye kalkışması ciddiyetten uzak ve etik olmayan bir yaklaşımdır.

Tarihi gerçeklerle hiçbir şekilde bağdaşmayan ve iç politika hesaplarına dayandığı açık olan anılan tasarının kabul edilmiş olmasını kınıyor ve reddediyoruz. Söz konusu haksız girişimin siyasi ve hukuki sorumluluğu Arjantin Hükümeti'ne ait bulunmaktadır.¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: NO:8 - 13 Ocak 2007, Arjantin'de 24 Nisan'ın Sözde Ermeni Soykırımı Adına Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü İlan Edilmesi hk. http://www.mfa.gov.tr/no_8---13-ocak-2007_-arjantin_de-24-nisan_in-sozde-ermeni-soykirimi-adina-halklar-arasinda-hosgoru-ve-saygi-icin-eylem-gunu-ilan-edilmesi-hk_.tr.mfa

EK-8: No:190 - 16 Aralık 2005, Litvanya Parlamentosu'nun ;Asılsız Ermeni Soykırım İddialarını Destekleyen Kararı hk.

Litvanya Parlamentosu'nun dün akşam, asılsız Ermeni soykırım iddialarını destekleyen bir karar aldığı üzüntüyle öğrendik. Kararın bir oldu-bitti yöntemiyle Parlamento'ya sunulduğu, üzerinde herhangi bir tartışma dahi yapılmadan veya komiteye havale edilmeden, milletvekillerinin büyük bir çoğunluğunun katılmadığı bir oylamada kabul edildiği anlaşılmaktadır. Hiçbir tarihi ve hukuki temele dayanmayan bu kararı kınıyoruz.

Birinci Dünya Savaşı'nın çok özel koşullarında cereyan eden ve Türklerin ve Ermenilerin karşılıklı büyük acılarına neden olan olayların, birtakım sübjektif siyasi saiklerle çarpıtılarak, bir soykırım olarak takdimi kabul edilemez.

Parlamentoların geçmişte vuku bulmuş olaylar hakkında siyasi değerlendirmelerde bulunmaları tarihi gerçeklerin tek yanlı olarak saptırılmasından başka bir amaca hizmet etmemektedir. Parlamentoların tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin hüküm verme gibi bir görevi bulunmamaktadır. Bu kararlar tarihi gerçekleri değiştirmeyecektir. Tarih, tarihçilerin değerlendirmesine bırakılmalıdır.

Türkiye'nin son dönemde Ermenistan'a yaptığı, sözkonusu tartışmalı dönemin Türk ve Ermeni tarihçilerce ilgili tüm ülkelerin arşivlerinde ortaklaşa araştırılarak, elde edilen bulguların dünya kamuoyuna açıklanması önerisini tamamen gözardı eden ve asılsız soykırım iddialarına destek veren bu kararın ne Türkiye ile Litvanya arasındaki ikili ilişkilere ne de Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi sürecine olumlu yansımaları olmayacağı açıktır.¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, No:190 - 16 Aralık 2005, Litvanya Parlamentosu'nun Asılsız Ermeni Soykırım İddialarını Destekleyen Kararı hk.

EK-9: NO:89 -8 Haziran 2007, Şili Senatosu Tarafından Asılsız Ermeni İddialarına Destek Veren Bir Kararın Kabul Edilmesi hk.

Şili Senatosu tarafından asılsız Ermeni iddialarına destek veren bir kararın 5 Haziran 2007 tarihinde oybirliği ile kabul edildiği üzüntüyle öğrenilmiştir.

Karar metni tarihi gerçeklere aykırı, “Ermeni Soykırımı”nın 1985 yılında BM Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu’nca tanındığı gibi tamamen yanlış bilgilere dayanan bir içerik taşımaktadır. Bilindiği üzere Ermeni çevrelerince sıkça dile getirilen bu iddiaya BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon en son 30 Nisan 2007 tarihinde yaptığı konuşmada açıklık getirmiş ve BM’nin bugüne kadar 1915 olayları ile ilgili olarak bir tutumu olmadığını bildirmiştir.

Tarihin siyasi amaçlarla çarpıtılmasına hizmet eden sözkonusu kararı kınıyor ve reddediyoruz. Şili Senatosunun kararını iki ülke arasındaki dostane ilişkilere gölge düşüren bir davranış olarak görüyoruz.

Şili Senatosunun aldığı karara yönelik tepkimiz Ankara’da ve Santiago’da Bakanlığımız ve Santiago Büyükelçiliğimiz tarafından dile getirilmektedir.¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/no_89--_8-haziran-2007_-sili-senatosu-tarafindan-asilsiz-ermeni-iddialarina-destek-veren-bir-kararin-kabul-edilmesi-hk_-tr.mfa , G.T.26.08.2010.

EK-10: No:189 - 15 Aralık 2006, Arjantin’de 24 Nisan’ın Sözde -Ermeni Soykırımı- Adına -Halklar Arasında Hoşgörü ve Saygı İçin Eylem Günü- Olarak İlan Edilmesini Öngören Yasa Tasarısı hk.

Arjantin Temsilciler Meclisi 24 Nisan’ın sözde “Ermeni soykırımı” adına “halklar arasında hoşgörü ve saygı için eylem günü” olarak ilan edilmesini ve Ermeni asıllı öğrenciler ile kamu kesimi çalışanlarının aynı gün izinli olmasını öngören yasa tasarısını Kasım ayı sonunda kabul ederek, Senato’ya havale etmişti. Anılan yasa tasarısının, bu defa, Senato’nun 13 Aralık 2006 tarihindeki oturumunda oybirliği ile kabul edildiği, üzüntüyle öğrenilmiştir.

Türkiye’yi soykırım yapmakla itham eden yasa tasarısı, hukuki ve tarihi temelden yoksundur. Tarihin siyasi amaçla çarpıtılmasına dayanan sözkonusu yasa tasarısı girişimini kınıyor ve reddediyoruz.

Arjantin’de yıllardır asılsız Ermeni iddialarına arka çıkan çok sayıda parlamento kararı, açıklaması ve eyaletler düzeyinde çıkarılan yasalar gibi önyargılı faaliyetler devam etmektedir. Son olarak Senato’nun kabul ettiği ve yasalaşması için Devlet Başkanı’nın onayı gereken tasarı, Arjantin’de bu alanda ulusal düzeyde kabul edilen ilk kanun olacaktır.

Konunun ilk kez gündeme geldiği andan itibaren Arjantin makamları nezdinde gerçekleştirdiğimiz müteaddit girişimlerimizde, yasa tasarısının tarihi gerçeklerle bağdaşmadığı, ikili ilişkilerimize zarar vereceği vurgulanmıştı. Son olarak, Sayın Başbakanımız tarafından Arjantin Cumhurbaşkanı Sayın Nestor Kirchner’e gönderilen bir mektupla da, gelişmelerden duyduğumuz rahatsızlık ifade edilerek, sağduyulu bir yaklaşımla tasarının yasalaşmasının engellenmesi talep edilmiştir.

Yürürlüğe girmesi durumunda, anılan yasa tasarısı, Arjantin toplumunda tarihi gerçeklere aykırı olarak Türkiye’ye karşı olumsuz önyargıların yerleşmesine yolaçacaktır. “Halklar arasında hoşgörü ve saygı” adıyla takdim edilen tasarı, aslında halklar arasında kin ve nefret uyandıracak haksız itham ve iddialara dayanmaktadır.

Türkiye’nin tarihiyle yüzleşme sorunu yoktur. 1915 olayları dahil tarihimizin her dönemi ülkemizde özgürce araştırılmakta ve tartışılmaktadır. Arşivlerimiz tüm dünyaya açıktır. Bir Ortak Tarih Komisyonu kurularak 1915 olaylarının öncesi ve sonrası ile ilgili arşivlerde araştırılması ve ulaşılabilecek bulguların tüm dünyaya açıklanmasına ilişkin geçen yıl Ermenistan’a yaptığımız teklif geçerlidir. Ancak, bugüne kadar sözkonusu teklifimize Ermenistan olumlu bir yaklaşım göstermemiştir.

Arjantin Parlamentosu’nun, “soykırım” suçu icat etmeye kalkışması uluslararası hukuka aykırıdır ve tarihi olgularla bağdaşmamaktadır. Arjantinli politikacıların Ermeni aşırılığına arka çıkmak yerine, tarihin bu tartışmalı döneminin ortak bir hafıza çalışması ve bilimsel araştırma yoluyla aydınlatılmasını amaçlayan ortak tarih komisyonu girişimimize destek vermesi, halklar arası dostluğa daha çok yakışan bir tavır olurdu.

Bu aşamada beklentimiz, Arjantin Cumhurbaşkanı Sayın Nestor Kirchner’in gereken sağduyuyu göstererek, kabul edilen yasayı onaylamamasıdır.

EK-11: SC:34;- 20 Ekim 2006, ;Dışışleri Bakanı Namık Tan'ın ;bir soruya cevabı

Birleşmiş Milletler 61'nci Genel Kurul toplantıları çerçevesinde New York'ta ikili temaslarda bulunan Sayın Bakanımız, Kanada Dışışleri Bakanı Peter MacKay'in talebini kabul ederek, adigeçenle 22 Eylül 2006 tarihinde görüşmüştür. Sayın Bakanımız, sözde Ermeni soykırımı konusunda Kanada Parlamentosu tarafından 2004 yılında kabul edilen M.380 sayılı kararın ardından, Kanada Başbakanı Stephen Harper'ın asılsız Ermeni iddialarını soykırım olarak niteleyen ve bu iddialara destek veren 21.4.2006 tarihli açıklamasının ülkemizde ve halkımızda büyük hayal kırıklığı ve infiale yol açtığını belirtmiştir. Sayın Bakanımız, bu vesileyle, asılsız Ermeni iddialarına ilişkin görüşlerimizi Kanadalı muhatabına ayrıntılı şekilde izah etmiş ve Ortak Tarih Komisyonu önerimiz hakkında bilgi vermiştir.

Kanada Dışışleri Bakanı MacKay, görüşmeden sonra aynı gün Sayın Bakanımıza bir mektup göndermiş ve Ortak Tarih Komisyonu kurulması önerimize Kanada Hükümeti'nin tam destek verdiğini bildirmiştir. MacKay, mektubunda ayrıca, anılan Komisyon'a katılması yönünde Ermenistan'ı teşvik edeceklerini belirtmiştir.

Kanada Dışışleri Bakanı, Kanada Parlamentosu bünyesinde Türkiye-Kanada Dostluk Grubu kurulması vesilesiyle 18 Ekim Çarşamba akşamı Ottawa Büyükelçiliğimizde düzenlenen bir davete katılmıştır. Davete ayrıca, Kanada Parlamentosu Avam Kamarası Başkanı Peter Milliken, Dostluk Grubu Başkanı Maurice Vellacot, senatörler, milletvekilleri ve diğer üst düzey Kanadalı bürokratlar iştirak etmişlerdir.

MacKay, resepsiyonda özellikle söz alarak yaptığı açıklamada, ülkemizin bölgesindeki rolüne ve Türkiye-Kanada ilişkilerine verdikleri değere işaret etmiş; Kanada ile Türkiye'nin Afganistan'daki işbirliğine değinmiş ve Lübnan'daki Kanadalıların tahliyesi sırasında Hükümetimizin ve halkımızın gösterdiği yakınlık ve yaptığı yardımlara müteşekkir olduklarını kaydetmiştir.

MacKay, konuşmasında, Ortak Tarih Komisyonu kurulması önerimizi desteklediklerini ve anılan Komisyon'a katılması yönünde Ermenistan'ı teşvik ettiklerini söylemiştir. MacKay, aynı gün görüştüğü Ermenistan Dışışleri Bakanı Oskanyan'a da Ortak Tarih Komisyonu önerimizi desteklemelerini telkin ettiklerini nakletmiştir.

**EK-12: Slovakya Ulusal Meclisi'nin 30 Kasım 2004 Tarihinde Aldığı Karar Hakkında
Hükümet Açıklaması, 2 Aralık 2004**

Slovakya Ulusal Meclisi, bir siyasi partinin oldu bittisiyle, 30 Kasım 2004 tarihinde, 1915 yılında meydana gelen trajik olayları soykırım olarak kabul ettiğine dair bir karar almıştır. Bunu esefle karşılıyor ve kınıyoruz.

Başkalarına ait tarihin tartışmalı dönemlerine ilişkin yargıda bulunmak ulusal parlamentoların görevleri ve sorumlulukları arasında olamaz.

Birinci Dünya Savaşı koşullarında cereyan eden ve Türklerle Ermenilerin büyük acılar çekmesine neden olan olaylar çarpıtılarak, siyasi çıkar uğruna alınan bu kararın sorumlu bir davranış olmadığı ortadadır.

Nefretin değil, dostluk ve hoşgörünün gelecek nesillere taşınmasına her zamandan daha çok ihtiyaç duyulduğu bir zamanda, Slovakya Ulusal Meclisinin aldığı kararın uluslararası ortamın gerçeklerine ters düştüğü ve faydalı bir amaca hizmet etmeyeceği açıktır.

**EK-13: Fransa Parlamentosu'nda Söзде Ermeni Soykırımı Yasa Teklifinin
Kabul Edilmesine İlişkin Hükümet Açıklaması (18 Ocak 2001)**

Fransa Ulusal Meclisi tüm uyarılara rağmen bugün tarih ve insanlık önünde vahim bir hata içine düşerek söзде Ermeni soykırımı yasa teklifini kabul etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye'yi hiçbir zaman işlemediği soykırım suçuyla ithama cüret eden ve tarihi gerçekleri hiçe sayan Fransa Parlamentosu'nun bu kararını şiddetle kınamakta ve bu yasayı bütün sonuçlarıyla reddetmektedir. Milletimizin infialle karşıladığı bu yasa Türkiye-Fransa ilişkilerine büyük ve kalıcı zarar verecek ve ilişkilerimizde ciddi bir krize yol açabilecektir. Bu gelişme, bölgemizdeki barış ve istikrar ortam ve arayışlarına da olumsuz etki yapacaktır. Bunların sorumluluğu Fransa'ya ait olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Fransa Hükümeti'ni bu yasayı etkisiz hale getirmek amacıyla harekete geçmeye bir kez daha davet etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Fransa nezdindeki Büyükelçisi Sayın Sönmez Köksal danışmalar için Ankara'ya çağırılmıştır.¹

¹ TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi: Fransa Parlamentosu'nda Söзде Ermeni Soykırımı Yasa Teklifinin Kabul Edilmesine İlişkin Hükümet Açıklaması (18 Ocak 2001).

**EK-14: No:65 - 20 Nisan 2005, Polonya Meclisi'nin 1915 Yılındaki Olayları
Soykırım Olarak Tanımlayan Kararı hk.**

Polonya Meclisi 19 Nisan 2005 tarihinde, 1915 yılındaki olayları soykırım olarak tanımlamayı da içeren bir karar kabul etmiştir. Bu kararı kınıyor ve reddediyoruz.

Birinci Dünya Savaşı koşullarında cereyan eden ve Türklerle Ermenilerin büyük acılar çekmesine yol açan olayların çarpıtılarak, tek taraflı bir yaklaşımla soykırım olarak nitelendirilmesi sorumsuz bir davranıştır.

Türkiye, ulusal parlamentoların tarihin tartışmalı dönemleri hakkında hüküm verilecek yerler olmadığını ve parlamentoların halklar arasında kin ve nefret duygularını besleyen girişimlerden kaçınmaları gerektiğini savunmuştur.

Tarihi olaylar hakkında en sağlıklı kararın tarihçiler tarafından verilebileceğine olan inançla Türkiye, Ermenistan'a, Türk ve Ermeni tarihçilerden bir grup oluşturarak, 1915 yılındaki gelişme ve olayları, sadece Türk ve Ermeni arşivlerinde değil, ilgili diğer bütün ülkelerin arşivlerinde araştırarak, vardıkları sonuçları uluslararası kamuoyuna açıklamalarını önermiştir.

Polonya Meclisi'nin tarihi önerimizi kabul etmesi için Ermenistan Hükümeti'ne tavsiyede bulunmak yerine, 1915 olayları hakkında tahrif edilmiş bilgilere dayalı bir karar alması Türk halkını derinden üzmüştür. Polonya Meclisi'nin bu davranışı, Türk ve Polonya halkları arasında sekiz yüzyıla yakın bir süredir gelişen dostluk duyguları ile de bağdaşmamaktadır.¹

¹ Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, No:65 - 20 Nisan 2005, Polonya Meclisi'nin 1915 Yılındaki Olayları Soykırım Olarak Tanımlayan Kararı hk.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
İLE
ERMENİSTAN CUMHURİYETİ
ARASINDA
DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN KURULMASINA DAİR
PROTOKOL

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti,

Aynı gün imzalanan İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'de öngörüldüğü şekilde, halklarının yararına hizmet etmek amacıyla iyi komşuluk ilişkileri tesis etmeyi, siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda ikili ilişkileri geliştirmeyi arzulayarak,

Birleşmiş Milletler Şartı, Helsinki Nihai Senedi, Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı çerçevesindeki yükümlülüklerine atıfta bulunarak,

İkili ve uluslararası ilişkilerinde, eşitlik, egemenlik, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme, toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı ilkelerine saygılı olacakları ve bu ilkelere saygı gösterilmesini sağlayacakları yönündeki taahhütlerini teyit ederek,

İki ülke arasında güven ve itimat ortamı oluşturulmasının ve bunun muhafaza edilmesinin, tüm bölgede barışın, güvenliğin ve istikrarın kuvvetlenmesine katkıda bulunacağını, güç kullanımından ya da güç kullanma tehdidinden imtina etmeye kararlı olarak, anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünü teşvik etmenin, insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasının önemini akılda tutarak,

İki ülke arasındaki mevcut sınırın uluslararası hukukun ilgili antlaşmalarında tarif edildiği şekliyle karşılıklı olarak tanındığını teyit ederek,

Ortak sınırın açılması hususunda aldıkları kararı yürürlükte,

İyi komşuluk ilişkileri anlayışıyla bağdaşmayacak herhangi bir siyaset izlemeyeceklerine dair taahhütlerini yineleyerek,

Hangi nedenle olursa olsun terörizmin tüm biçimlerini, şiddeti ve aşırıcılığı kınayarak, bu tür eylemlerin teşvikinden veya müsamaha görmesinden kaçınılacağını ve bunlara karşı mücadelede işbirliğine gidileceğini taahhüt ederek,

Ortak çıkarlar ve iyi niyet zemininde, barış, karşılıklı anlayış ve uyum hedefleri doğrultusunda ilişkileri için yeni bir model geliştirme ve istikamet belirleme iradelerini teyit ederek,

1961 tarihli Diplomatik İlişkilere Dair Viyana Sözleşmesi uyarınca bu Protokolün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diplomatik ilişki kurulması ve karşılıklı olarak diplomatik temsilcilik açılması hususunda anlaşmışlardır.

Bu Protokol ve Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol aynı gün, ve esasen onay belgelerinin değişimini takip eden ilk ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

10 Ekim 2009 günü Zürih'te, Türkçe, Ermenice ve İngilizce dillerinde her biri orijinal olarak ikişer nüsha olarak imzalanmıştır. Yorum farklılığı olması halinde İngilizce metin esas alınacaktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
İLE
ERMENİSTAN CUMHURİYETİ
ARASINDA İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE DAİR
PROTOKOL

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti,

Aynı gün imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol **rehberliğinde,**

İkili ilişkilerini karşılıklı çıkarlara saygı ve güven temelinde geliştirme hedeflerini göz önünde **bulundurarak,**

İkili ilişkilerini iki ülkenin ortak çıkarları temelinde, siyasi, ekonomik, enerji, ulaştırma, bilimsel, teknik, kültürel ve diğer alanlarda geliştirmeye ve ilerletmeye **kararlı olarak,**

Uluslararası ve bölgesel örgütlerde işbirliğinin, iki ülke arasında özellikle BM, AGİT, Avrupa Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve KEİ kapsamında geliştirilmesine **destek vererek,**

İki devletin, bölgede demokratik ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanması, bölgesel istikrar ve güvenin güçlendirilmesi için işbirliği yapmak yönündeki ortak amaçlarını **dikkate alarak,**

Bölgesel ve uluslararası uyumsuzluk ve çatışmaların uluslararası hukuk ilkeleri ve normları temelinde barışçı şekilde çözümlenmesi hususundaki taahhütlerini **tekrarlayarak,**

Terörizm, sınıraşan örgütlü suçlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi bölgeye ve dünya güvenlik ve istikrarına yönelik ortak güvenlik tehditleri konusunda uluslararası toplumun eylemlerini etkin şekilde desteklemeye hazır olduklarını **yeniden vurgulayarak,**

1. Bu Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren 2 ay içerisinde ortak sınırın açılması hususunda **anlaşmışlardır,**

2. Her iki ülkenin Dışişleri Bakanlıkları arasında düzenli siyasi istişare gerçekleştirilmesi;

İki halk arasında karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla, mevcut sorunların tanımlanmasına ve tavsiyelerde bulunulmasına yönelik olarak, tarihsel kaynak ve arşivlerin tarafsız bilimsel incelemesini de içerecek şekilde tarihsel boyuta ilişkin bir diyalogun uygulamaya konulması;

İki ülke arasında mevcut ulaştırma, iletişim, enerji altyapısı ve şebekelerinden en iyi şekilde istifade edilmesi ve bu yönde tedbirler alınması;

İki ülke arasında işbirliğini güçlendirmek amacıyla ikili hukuki çerçevenin geliştirilmesi;

İlgili kurumlar arasında ilişkilerin desteklenmesi ve uzman ve öğrenci değişimini teşvik etmek yoluyla bilim ve eğitim alanlarında işbirliği yapılması ve iki tarafa ait kültürel mirasın korunması ve ortak kültürel projelerin başlatılması amacıyla harekete geçilmesi;

İki ülkenin vatandaşlarına gerekli yardımı ve korumayı sağlayabilmek için 1963 tarihli Konsolosluk İlişkilerine dair Viyana Sözleşmesi uyarınca konsolosluk alanında işbirliği tesis edilmesi;

İki ülke arasında ticaret, turizm ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla somut tedbirler alınması;

Çevre konularına ilişkin diyalog kurulması ve işbirliğinin güçlendirilmesi;

hususlarında anlaşmışlardır.

3. Bu Protokol'ün yukarıdaki 2. işlem paragrafında ifade edilen yükümlülüklerin hızlı bir şekilde uygulanmasını teminen, ayrı alt komisyonları da kapsayan Hükümetlerarası bir ikili Komisyon'un kurulması hususunda anlaşmışlardır. Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarını hazırlamak üzere işbu Protokol'ün yürürlüğe girmesini izleyen günden 2 ay sonra iki Dışişleri Bakanı başkanlığında bir çalışma grubu oluşturulacaktır. Bu çalışma kuralları, işbu Protokol'ün yürürlüğe girmesini izleyen 3 ay içerisinde Bakanlar seviyesinde onaylanacaktır. Hükümetlerarası komisyon anılan çalışma kurallarının kabul edilmesinin hemen ardından ilk toplantısını gerçekleştirecektir. Alt komisyonlar bu andan itibaren en geç 1 ay içerisinde çalışmalarına başlayacak ve görevlerini tamamlayana dek ara vermeden çalışacaklardır. Uygun olması halinde alt komisyonlara uluslararası uzmanlar da katılacaktır. İşbu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin ve iki tarafın üzerinde mutabakata vardıkları zaman çizelgesi ve unsurlar bu Protokol'ün ayrılmaz parçası olan ekli belgede zikredilmektedir.

Bu Protokol ve Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Dair Protokol aynı gün ve esasen onay belgelerinin değişimini takip eden ilk ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

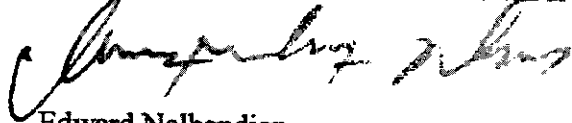
10 Ekim 2009 tarihinde Zürih'te, Türkçe, Ermenice ve İngilizce dillerinde her biri orijinal olarak ikişer nüsha olarak imzalanmıştır. Yorum farklılığı olması halinde İngilizce metin esas alınacaktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

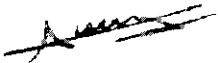
Ekli belge: Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'ün uygulanması için zaman çizelgesi ve unsurlar.

Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'ün uygulanmasına ilişkin zaman çizelgesi ve unsurlar

Atılacak adımlar	Zamanlama
1. Ortak sınırın açılması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra 2 aylık bir süre içinde
2. İki Dışişleri Bakanının başkanlığında, hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarını hazırlamak üzere bir çalışma grubunun oluşturulması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesini izleyen günden 2 ay sonra
3. Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarının Bakanlar düzeyinde onaylanması	Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra 3 aylık bir süre içinde
4. Hükümetlerarası komisyonun ilk toplantısının düzenlenmesi	Hükümetlerarası komisyonun ve alt komisyonlarının çalışma kurallarının Bakanlar düzeyinde onaylanmasından hemen sonra
5. Aşağıdaki alt komisyonların çalışmaya başlamaları: -siyasi istişare alt komisyonu; -ulaştırma, iletişim ve enerji altyapı ve şebekeleri alt komisyonu; -hukuki konulara ilişkin alt komisyon; -bilim ve eğitim alt komisyonu; -ticaret, turizm ve ekonomik işbirliği alt komisyonu; -çevre sorunlarına ilişkin alt komisyon; ve - iki halk arasında karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla, mevcut sorunların tanımlanmasına ve tavsiyelerde bulunulmasına yönelik olarak, tarihsel kaynak ve arşivlerin tarafsız bilimsel incelenmesini de içerecek şekilde bir diyalogun uygulamaya konulması için ve Türk, Ermeni ve aynı zamanda İsviçreli ve diğer uluslararası uzmanların da yer alacakları tarihsel boyuta ilişkin alt komisyon.	Hükümetlerarası komisyonun ilk toplantısından en geç 1 ay sonra

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA

Ahmet Davutoğlu
Dışişleri Bakanı

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ADINA

Edward Nalbandian
Dışişleri Bakanı

IV. ERMENİCE HABERLER

- EK 1 : Ermenistan Parlamentosu Sözcüsü Hovik Abrahamyan'ın Litvanya Seiması (Parlamentosu) Sözcüsü Algis Kašėta'ya Ödülü.
- EK 2 : Litvanya Seiması (Parlamentosu) Sözcüsü Türkiye'yi Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor.
- EK 3 : Şili Devlet Başkanı: Şili Parlamentosu Tarafından Ermeni Soykırımının Tanınması Bağlayıcı Değil
- EK 4 : ANCA İsveç Parlamentosunun Ermeni Soykırımını Konusundaki Kararını Memnuniyetle Karşılıyor
- EK 5 : Devlet Başkanı Serj Sarkisyan'ın Slovak Cumhuriyeti'ne Mektubu
- EK 6 : Ermenistan Cumhuriyeti Ulusal Meclis Başkanı Hovik Abrahamyan Cenevre'de İsviçre'deki Ermeni Komitesi Temsilcileriyle Bir Araya Geldi
- EK 7 : Ermeni Soykırımı: Lituanya Türkiye İle Bozulan İlişkilerini Normalleştiriyor
- EK 8 : Ermenistan Devlet Başkanı Serj Sarkisyan Slovakya Cumhuriyeti'ne Anma Günü Vesilesiyle Kutlama Mektubu Gönderdi
- EK 9 : Şili Senatosu Hükümeti Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor

ЕК-1: ՀՀ ԱԺ ՊԱՏՎՈ ՄԵՂԱԼ՝ ԼԻՏՎԱՅԻ ՄԵՅՄԱՍԻ ՓՈԽՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Հոկտեմբերի 18-ին

ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Հովիկ Աբրահամյանն ընդունեց Լիտվայի Սեյմասի (խորհրդարանի) փոխնախագահ, Լիտվա- Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավար Ալգիս Կաշետային:

Հանդիպումից հետո տեղի ունեցավ հանդիսավոր արարողություն. Լիտվայի Սեյմասի կողմից Հայոց ցեղասպանության բանաձեռի ընդունման եւ հաստատման գործընթացին աջակցելու համար Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահ Ալգիս Կաշետան ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Հովիկ Աբրահամյանի կարգադրությամբ պարգևատրվեց ՀՀ ԱԺ Պատվո մեդալով:

Լիտվացի հյուրին հանձնելով պարգևը՝ Հովիկ Աբրահամյանը բարձր գնահատեց Ալգիս Կաշետայի ներդրումը Լիտվայի Սեյմասի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացում եւ նշեց, որ նրա այցը կնպաստի Հայաստանի եւ Լիտվայի միջեւ երկկողմ հարաբերությունների ակտիվացմանն ու զարգացմանը: Հաշվի առնելով, որ Ալգիս Կաշետան Լիտվա- Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավարն է, ՀՀ ԱԺ նախագահը համոզմունք հայտնեց, որ այցը լուրջ ազդակ կլինի նաեւ միջխորհրդարանական կապերի աշխուժացման առումով:

Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահ, Լիտվա-Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավար Ալգիս Կաշետան շնորհակալություն հայտնեց բարձր պարգևի համար եւ ասաց, որ սա Լիտվայի Սեյմասի ու այն պատգամավորների պարգևն է, ովքեր աշխատում են հանուն երկու երկրների կապերի ամրապնդման: Ալգիս Կաշետան նշեց, որ մարդկության դեմ հանցագործությունները պետք է դատապարտվեն, եւ 2005 թվականի դեկտեմբերի 15-ին Լիտվայի Հանրապետության Սեյմասը, նշելով հայ ժողովրդի ցեղասպանության 90-րդ տարելիցը, ընդունել է Հայոց ցեղասպանության ճանաչման վերաբերյալ բանաձեռ, որում, դատապարտելով 1915 թ. Օսմանյան Թուրքիայի կայսրությունում իրականացված հայ ժողովրդի ցեղասպանությունը, կոչ է արել Թուրքիային ճանաչել այդ պատմական իրողությունը:

Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահը վստահություն հայտնեց, որ երկու երկրների ու ժողովուրդների միջեւ բարեկամական կապերն ու համագործակցությունը կշարունակվեն ու կզարգանան:¹

¹ www.parliament.am, 18 Kasım 2010.

**EK-2: ԼԻՏՎԱՅԻ ՄԵՅՄԱՍԻ ՓՈԽՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆՁՆՎԵԼ Է ՀՀ ԱԺ ՊԱՏՎՈ
ՄԵԴԱԸ**

18 հոկտեմբերի 2010

Հոկտեմբերի 18-ին ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Հովիկ Աբրահամյանն ընդունեց Լիտվայի Սեյմասի (խորհրդարանի) փոխնախագահ, Լիտվա- Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավար Ալգիս Կաշետային:

Հանդիպումից հետո տեղի ունեցավ հանդիսավոր արարողություն. Լիտվայի Սեյմասի կողմից Հայոց ցեղասպանության բանաձևի ընդունման և հաստատման գործընթացին աջակցելու համար Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահ Ալգիս Կաշետան ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Հովիկ Աբրահամյանի կարադրությամբ պարևատրվեց ՀՀ ԱԺ Պատվո մեդալով:

Լիտվացի հյուրին հանձնելով պարգևը՝ Հովիկ Աբրահամյանը բարձր գնահատեց Ալիս Կաշետայի ներդրումը Լիտվայի Սեյմասի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացում և նշեց, որ նրա այցը կնպաստի Հայաստանի և Լիտվայի միջև երկկողմ հարաբերությունների ակտիվացմանն ու զարգացմանը: Հաշվի առնելով, որ Ալիս Կաշետան Լիտվա- Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավարն է, ՀՀ ԱԺ նախագահը համոզմունք հայտնեց, որ այցը լուրջ ազդակ կլինի նաև միջխորհրդարանական կապերի աշխուժացման առումով:

Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահ, Լիտվա- Հայաստան բարեկամության խմբի ղեկավար Ալիս Կաշետան շնորհակալություն հայտնեց բարձր պարգևի համար և ասաց , որ սա Լիտվայի Սեյմասի ու այն պատասձավորների պարգևն է, ովքեր աշխատում են հանուն երկու երկրների կապերի ամրապնդման: Ալիս Կաշետան նշեց, որ մարդկության դեմ հանցագործությունները պետք է դատապարտվեն, և 2005 թվականի դեկտեմբերի 15-ին Լիտվայի Հանրապետության Սեյմասը, նշելով հայ ժողովրդի ցեղասպանության 90-րդ տարելիցը, ընդունել է Հայոց ցեղասպանության ճանաչման վերաբերյալ բանաձև, որում, դատապարտելով 1915 թ. Օսմանյան Թուրքիայի կայսրությունում իրականացված հայ ժողովրդի ցեղասպանությունը, կոչ է արել Թուրքիային ճանաչել այդ պատմական իրողությունը:

Լիտվայի Սեյմասի փոխնախագահը վստահություն հայտնեց, որ երկու երկրների ու ժողովուրդների միջև բարեկամական կապերն ու համագործակցությունը կշարունակվեն ու կզարգանան հաղորդում է ՀՀ ԱԺ հասարակայնության և տեղեկատվության միջոցների հետ կապերի վարչությունը:¹

¹ Panarmenian, 18 Ekim 2010.

**EK-3: ՉԻԼԻԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՃԱՆԱՀՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ «ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՆՈՂ ՉԷ»**

20 հուլիսի 2007

Չիլիի խորհրդարանի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին որոշումը «չի հանդիսանում պարտավորեցնող»: Այդ մասին ասվում է Չիլիի նախագահ Միշել Բաչելետի նամակում Թուրքիայի նախագահ Ահմետ Նեջեթ Սեզերին Չիլիի խորհրդարանի կողմից հունիսի 5-ին ընդունած որոշման հարցով՝ Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու մասին, հաղորդում է Turkish Daily News-ը: «Որոշումը պարտավորեցնող չէ ոչ իրավական, ոչ էլ քաղաքական տեսանկյունից», - ասվում է նամակում:

Հիշեցնենք, որ հունիսի 5-ին Չիլիի Սենատը միաձայն ընդունեց որոշում, որով կոչ է անում երկրի կառավարությանը՝ գորակցել հայ ժողովրդին եւ դատապարտել նրա նկատմամբ իրագործած Հայոց ցեղասպանությունը: Որոշման նախագծի հեղինակն է Սենատի անդամ Ռիկարդո Նունյես Մունյոսը (Սոցիալիստական կուսակցություն): Փաստաթղթում մասնավորապես ասվում է. Հարգարժան Սենատը նկատի ունենալով, որ 1915թ. ապրիլի 24-ին Թուրքական կայսրության այն ժամանակների մայրաքաղաք Կոնստանդնուպոլսում առանց դատավարության ձեռքակալվեց եւ անհետ կորավ հայ համայնքի ամբողջ ղեկավարությունը, ինչով սկիզբ դրվեց կայսրության իշխանությունների կողմից այդ ժողովրդի նկատմամբ բնականոն բնաջնջման քաղաքականությանը, որ 1915-1923թթ. ընթացքում դաժանորեն իրագործված ցեղասպանության հետեւանքով, Կայսրության ավելի քան 1.5 մլն. ազգությամբ հայ հպատակներ, որոնք հազարամյակներ շարունակ բնակվում էին իրենց նախնիների հողերում, զրկվեցին կյանքից, որ այս զարհուրելի արարքը հանդիսացավ 20-րդ դարի առաջին «Էթնիկ գտումը», եւ շատ ավելի առաջ, քան նման արարքներն իրավաբանական ձեւակերպում ստացան, արձանագրեց այս ժողովրդի մարդու իրավունքների կոպիտ ոտնահարման փաստը, որ 1985թ.-ին այն ճանաչվեց նաեւ ՄԱԿ-ի Խորականության կանխարգելման եւ փոքրամասնությունների պաշտպանության ենթահանձնաժողովի կողմից, որը հայերի հետ կատարվածը որակեց որպես ցեղասպանություն, որ նույնպես են վարվել նաեւ Ուրուգվայը, Արգենտինան, Հունաստանը, Բուլղարիան, Ռուսաստանը, Բուլղարիան, Լիբանանը, Շվեդիան, Շվեյցարիան, Հոլանդիան, Վենեսուելան, Լիտվան, Կանադան եւ Ֆրանսիան, ինչպես նաեւ Եվրախորհրդարանը, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը, Սենատը կոչ է անում երկրի կառավարությանը ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը:¹

¹ Panarmenian, 20 Temmuz 2007.

**EK-4: ՀՅՂ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՀԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՈՂՋՈՒՆԵԼ Է ԾՎԵՂԻԱՅԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԲԱՆԱԶՆԻ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ**

ՀՅՂ Ամերիկայի հայ դատի հանձնախումբը ողջունել է Ծվեղիայի խորհրդարանի կողմից նախօրեին ընդունած բանաձևը, որով ճանաչվում է Հայոց ցեղասպանության փաստը Օսմանյան Թուրքիայի կողմից: Այդ մասին տեղեկացնում է համագումարի լրատվական ծառայությունը:

«Մեկ շաբաթվա ընթացքում երկու երկրների օրենսդիր մարմինները՝ ԱՄՆ Կոնգրեսի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովը և Ծվեղիայի խորհրդարանը, կոշտ դիրքորոշում որդեգրեցին, ընդդիմացան Թուրքիայի սպառնալիքներին՝ արդարացիորեն ճանաչելով Հայոց ցեղասպանության փաստը», - հայտարարել է Ամերիկայի հայ դատի հանձնախմբի տնօրեն Արամ Համբարյանը:

«Մենք ողջունում ենք շվեդ խորհրդարանականներին, մասնավորապես նրանց, ովքեր ձեռնոց են նետել կուսակցական քաղաքականությանը և դրսից եկող սպառնալիքներին ու հայտարարել են, որ ցեղասպանությունը պետք է դատապարտվի», - հավելել է նա:

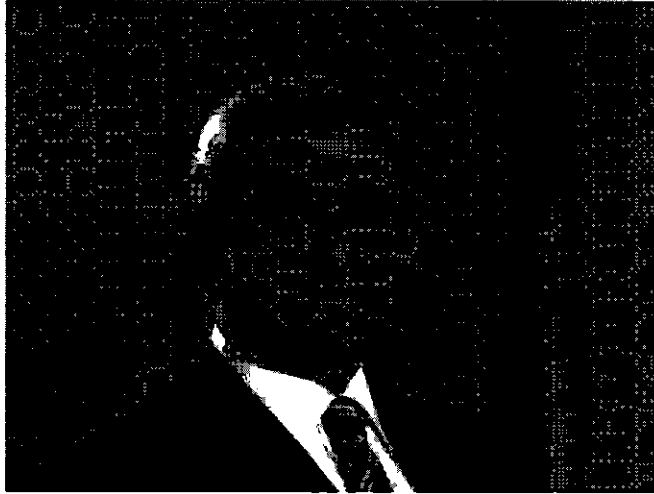
Ցեղասպանության ճանաչման հետ մեկտեղ, բանաձևը կոչ է անում շվեդական կառավարությանը համագործակցել ՄԱԿ-ի, ԵՄ-ի և Թուրքիայի հետ՝ մարդկության դեմ գործած հանցագործության միջազգայնորեն ճանաչումը երաշխավորելու նպատակով:

Համբարյանը վստահեցրել է, որ իրենք շարունակելու է իր պայքարը «Դադարեցնենք Թուրքիայի բերանը փակելու քաղաքականությունը»:

Հիշեցնենք, որ նախօրեին Ծվեղիայի խորհրդարանը 131 կողմ և 130 դեմ ձայների հարաբերակցությամբ ընդունել էր Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին բանաձևը:

Նշենք, որ Թուրքիան ավանդաբար հերքում է 20-րդ դարի սկզբին շուրջ 1.5 մլն հայերի զանգվածային ոչնչացման մեղադրանքները և խիստ հիվանդագին է արձագանքում այդ հարցում Արևմուտքի քննադատությանը: Հայոց ցեղասպանության փաստը շատ պետությունների կողմից է ճանաչվել: Առաջինը դա արել է Ուրուգվայը 1965-ին, սպա նրա օրինակին հետևել են Ռուսաստանը, Ֆրանսիան, Իտալիան, Նիդերլանդները, Գերմանիան, Բելգիան, Լեհաստանը, Լիտվան, Սլովակիան, Ծվեյցարիան, Հունաստանը, Կիպրոսը, Լիբանանը, Կանադան, Վենեսուելան, Արգենտինան և ԱՄՆ 42 նահանգներ, Ծվեղիան: Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչել են նաև Վատիկանը, Եվրախորհուրդը և Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը:¹

¹ Panorama, 12 Mart 2010.

**EK-5: Նախագահ Սարգսյանը շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի
Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ**

Նախագահ Սերժ Սարգսյանն այսօր շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի Հանրապետության Նախագահ Իվան Գաշպարովիչին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ: Ուղերձում ասված է. «Ձերոջ Գերազանցություն, Հայ ժողովրդի և անձամբ իմ անունից շնորհավորում եմ Ձեզ և Սլովակիայի բարեկամ ժողովրդին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ՝ մաղթելով Ձեր երկրին առաջընթաց և բարգավաճում: Վստահ եմ, որ մեր երկրների միջև առկա բարեկամական հարաբերությունները և փոխշահավետ համագործակցությունը կշարունակեն զարգանալ և ընդլայնվել՝ ի շահ մեր ժողովուրդների: Ընդունեք խնդրեմ, Ձերոջ Գերազանցություն, խորին հարգանքներիս հավաստիքը»:¹

¹ Տե՛ս, 26 Կասիմ 2010.

EK-6: Ժնեում 22 ԱԺ նախագահը հանդիպեց Շվեյցարահայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ

«Հարգելի պարոն դեսպան,

Հոգեւոր հայր,

Շվեյցարահայ համայնքի հարգարժան ներկայացուցիչներ,

Միբելի՝ հայրենակիցներ,

Առաջին հերթին թույլ տվեք ջերմորեն ողջունել ձեզ եւ շնորհավորել բոլորիս մեր հայրենիքի՝ Հայաստանի Հանրապետության անկախության 19-րդ տարեդարձի առթիվ:

19 տարի առաջ հանրաքվեի միջոցով անկախություն հռչակելով՝ հայ ժողովուրդը հիմնադրեց երրորդ հանրապետությունը: Այդ քայլով մենք իրականացրեցինք մեր նախահայրերի ավետած պատգամը, հաստատեցինք ազատ ու անկախ պետականություն կերտելու մեր միասնական կամքը: Հայոց անկախ պետականության վերահաստատումը հայ ժողովրդի ազգային զարթոնքի վերելքի ու միասնականության արդյունք էր:

Ինձ համար իսկապես հաճելի է ու պատիվ այսօր հանդիպել Շվեյցարիայի հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ, ովքեր միշտ պատրաստակամ են անձամբ ծանոթանալու Հայաստանի զարգացման ու հայ ժողովրդի ազգային նպատակների իրականացման խնդիրներին:

Շվեյցարահայ համայնքը սփյուռքի ամենակուռ համայնքներից է, որն առանձնանում է ինքնակազմակերպվածության բարձր մակարդակով: Եվ ամենեւին էլ պատահական չէ, որ հարաբերականորեն փոքրաթիվ շվեյցարահայ համայնքը կարողանում է իրապես մեծ գործեր անել: Ասվածի խոստն ապացույցները հայ-շվեյցարական հարաբերությունների ներկա մակարդակն է, ինչպես նաեւ Շվեյցարիայում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման փաստը: Սա գիտեն բոլորը, եւ սա իսկապես ոգեւորիչ է:

Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման խնդիրը Հայաստանի քաղաքական օրակարգում է եւ աշխարհասփյուռ հայության կարեւորագույն խնդիրներից մեկն է: Ճանաչում, որը պիտի դառնա «ցեղասպանություն» ողբերգության կրկնությունը բացառելու հիմքն ու երաշխիքը: Այդ հիմքի վրա պիտի դրվեն ցեղասպանություն երեւոյթի դեմ կառուցվելիք քաղաքակրթական պատի քարերը: Ու առաջին քարը Հայոց Ցեղասպանության ժխտման դատապարտումն ու հետապնդում է:

Այդ քարը շվեյցարահայությունը, ի փառս ողջ եվրոպական ու համամարդկային քաղաքակրթության, դրել է:

Այդ քարի ամրությունը շվեյցարահայության կամքն է:

Շվեյցարիայի հասարակությունը երբեք անտարբեր չի եղել հայերի խնդիրների նկատմամբ: Դեռ 1894-96 թվականներին Թուրքիայում հայերի կոտորածներից հետո Շվեյցարիայի հասարակական շրջանակները դիմել էին երկրի կառավարությանը՝ պահանջելով դատապարտել հայերի կոտորածը եւ բողոք հայտնել Օսմանյան կայսրությանը: 1897 թվականի մարտին Շվեյցարիայի կառավարությունը քննարկել է ստացված դիմումը եւ հանդես եկել հայտարարությամբ՝ հայերի կոտորածը Օսմանյան կայսրությունում որակելով որպես ոճրագործություն մարդկության դեմ: Ուստի պիտի տրամաբանական համարել, որ 2003 թվականի դեկտեմբերի 16-ին ընդունած որոշմամբ Շվեյցարիայի խորհրդարանը ճանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը:

Իսկ օրակարգում այսօր հաջորդ քարն է. այլատյացության նողկալի երեւոյթի՝ հայատյացության դեմ պայքարը: Հարեւան Ադրբեջանում այլատյացությունն ու ռասիզմը օր օրի արմատավորվում են՝ դրսևորվելով հայատյացության տեսքով: Այդ երկրում մի ամբողջ սերունդ է մեծանում նման ոգով: Հայատյացությունը դառնում է մտածելակերպ, դրա տարածումը՝ պետական քաղաքականություն: Սա վտանգ է, որ պիտի չեզոքացվի ողջ աշխարհում, որ պիտի ջարդվի, բախվելով հայության ամուր պատին: Այստեղ անելիք ունենք բոլորս, եւ, վստահ եմ, շվեյցարահայությունն այս գործում եւս ցույց է տալու իր ուժն ու համախմբվածությունը: Սա է Արցախի խնդրի արդարացի լուծման գործում մեր պայքարի այսօրվա ճակատը:

Արցախում զինադադար է, բայց սա չի նշանակում, որ պատերազմն ավարտվել է: Զինադադարը դեռեւս խաղաղություն չէ: Հայաստանն ու Ղարաբաղը երբեք պատերազմ չեն սկսել ու չեն էլ սկսի: Բայց բոլորս էլ գիտակցում ենք, որ պետք է պատրաստ լինենք պատերազմի, եթե ուրիշները ցանկանան դա: Եվ Հայաստանը չի կարող այք փակել հարեւան երկրից անընդհատ հնչող ռազմատենչ հայտարարությունների վրա:

Այսօր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը կայացած պետություն է: Հակառակ բոլոր օբյեկտիվ եւ արհեստական դժվարությունների, ծանր փորձությունների, Արցախն առաջընթաց է ապրում, կայացնում պետական ժողովրդավարական ինստիտուտները, զարգացնում իր տնտեսությունն ու մշակույթը, պաշտպանում խաղաղությունը: Սա իրականություն է, որի հետ Ադրբեջանը հաշվի չնստել պարզապես չի կարող:

Իսկ խնդրի խաղաղ կարգավորման շուրջ բանակցությունները շարունակվում են ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի շրջանակներում: Չնայած ադրբեջանական կողմի պարբերական ջղաձգումներին, գործընթացի բնականոն հունը խաթարող քայլերին, որոնք արտահայտվում են տարբեր միջազգային ատյաններում անիմաստ փաստաթղթեր նախաձեռնելով, հայկական կողմը, Հայաստանի

Հանրապետության Նախագահ Սերժ Սարգսյանի առաջնորդությամբ որդեգրել է կառուցողական, սկզբունքային ու հետեւողական գործելաձև:

Չկան այնպիսի երկու հարեւան ժողովուրդներ, որոնք չունենան պատմական հակասություններ, հակամարտություններ, տարաձայնություններ, որոնցից շատերն այսօր էլ լուծված չեն: Բայց նման մարտահրավերներն ունեն քաղաքակիրթ լուծման ճանապարհ, եւ այդ ճանապարհը երկխոսությունն է: Հայաստանը միշտ գործել է հենց այս տրամաբանության շրջանակներում, եւ իրավունք ունի նույնն ակնկալել իր հարեւաններից:

Հենց այս նույն տրամաբանությամբ էր առաջնորդվում Հայաստանը, երբ Նախագահ Սարգսյանը նախաձեռնեց Թուրքիայի հետ հարաբերությունների բարելավման գործընթացը, ինչին, ցավոք, Թուրքիան պատրաստ չեղավ: Ողջ աշխարհին մենք ցույց տվեցինք մեր սկզբունքայնությունը՝ հանդես գալով միայն կառուցողական դիրքերից, սակայն Թուրքիան շարունակեց գործել համաձայնեցված՝ «առանց նախապայմանների» սկզբունքին հակառակ: Հայկական կողմը կասեցրեց արձանագրությունների վավերացման գործընթացը եւ հայտարարեց, որ հարցը կրկին կդիտարկի միայն այն դեպքում, երբ թուրքական կողմից տեսնի անհրաժեշտ պատրաստակամություն:

Միբելի՝ հայրենակիցներ,

Այսօր մենք հպարտությամբ ենք նայում մեր երկրի 19-ամյա պատմությանը: Այն հաղթանակած պատերազմի, հաղթահարած ճգնաժամի, նորատիպ տնտեսության կայացման, ժամանակակից պետությանը բնորոշ ինստիտուտների ստեղծման, զարգացող հասարակական-քաղաքական միջավայրի պատմությունն է, որ վերելքի մեծ ճանապարհ է նախանշում: Նաեւ բազմաթիվ դժվարությունների՝ շրջափակման, աղքատության, կոռուպցիայի, ոտնահարված իրավունքների ու անօթեւան ընտանիքների արձանագրումներն ունի այդ պատմությունը, որ աշխատանքի է մղում բոլորին: Բայց ամենից առաջ այն հավատի պատմությունն է, որ բոլոր խնդիրները միասնական ուժերով լուծվելու են: Համախմբվածությունն ու միասնականությունը մեր ժողովրդին անհրաժեշտ են առաջին հերթին:

Շվեյցարահայության փորձը վկայում է, որ եվրոպական երկրներում հայության վաստակած հարգանքն ու վարկը վերջին հաշվով տարածվում են նաեւ Հայաստանի վրա, եւ Հայաստանի՝ իբրեւ պետության միջազգային հեղինակության բարձրացումը կարող է տարածվել նաեւ այդ երկրներում ապրող մեր հայրենակիցների վրա: Ե՛վ Հայաստանի, եւ՛ սփյուռքահայերի բարի համբավը մեծ կապիտալ է, որի պահպանումն ու ավելացումը պահանջում է ամենօրյա աշխատանք, եւ որի պտուղները պետք է ծախսվեն խնայողաբար:

Շատերն են նախանձում Հայաստանին, որ ունի Սփյուռք՝ պատմական հայրենիքին այսքան նվիրված, հայրենասիրական մեծ մղումով եւ մտավոր հսկա ներուժ

ունեցող ազգակիցների հավաքականություն աշխարհով մեկ: Դուք նաև Հայաստանի հպարտությունն եք, եւ մենք պիտի աշխատենք այնպես, որ Հայաստանը դառնա ձեր հպարտության առարկան, ոչ միայն որպէս հայրենիք, այլև որպէս դինամիկ զարգացող պետություն: Այդ դեպքում նույնիսկ իր արմատներից հեռացած հայր Եվրոպայում եւ ամենուրեք հպարտորեն կասի, որ ինքը հայ է, ժառանգորդն է հին, մեծ ու հզոր մշակույթի եւ ունի ուժեղ ու ծաղկուն հայրենիք:

Հայաստանը բոլորիս հայրենիքն է, իսկ Սփյուռքն ու Հայրենիքը փոխադարձաբար ուժեղ են միմյանցով: Սա պետք է լինի մեր ժողովրդի կարգախոսը, սա է մեր հաջողությունների գրավականը:

Առաջարկում եմ բաժակ բարձրացնել Հայաստանի եւ Շվեյցարիայի միջեւ բարեկամության ամրապնդման, հայության հզորացման եւ հայոց ազգային իղձերի իրականացման համար:

Կեցցե՛ Հայաստանի Հանրապետությունը:

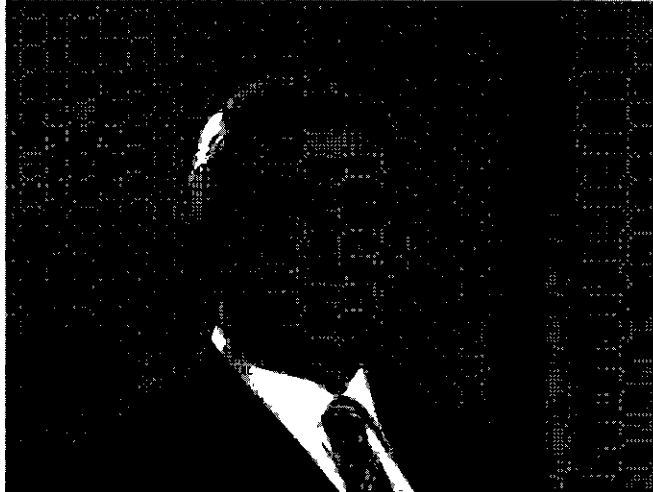
Փա՛ որ հայ ժողովրդին»:¹

¹ http://www.parliament.am/news.php?cat_id=2&NewsID=4140&year=2010&month=09&day=30&lang=eng

EK-7: Հայոց ցեղասպանություն. Լիտվան այժմ բարելավում է իր խարխիված հարաբերությունները Թուրքիայի հետ

21 հունիսի 2006 - 17:55 AMT 12:55 GMT PanARMENIAN.Net - Լիտվան բարելավում է Թուրքիայի հետ հարաբերությունները, որոնք խախտվել են, երբ Լիտվայի սեյմը բանաձևեց ընդունեց Հայոց ցեղասպանության ճանաչման ատուումը. նա խոստանում է օգնել Թուրքիային ԵՄ-ի ճանապարհին: Այդ մասին Լիտվայի նախագահ Վալդաս Ադամկուսը հայտարարել է Թուրքիայի նախագահ Ահմեդ Նեջեթ Սեզերի հետ հանդիպումից հետո Անկարայում: «Մեր սեյմի անդամների կողմից ընդունված բանաձևեր չի փոխի Լիտվայի արտաքին քաղաքականությունը», - հայտարարել է Լիտվայի նախագահը: Հիշեցնենք, որ անցյալ տարվա վերջում Լիտվայի խորհրդարանը բանաձևեց է ընդունել՝ կոչ անելով Թուրքիային ճանաչել հայ ժողովրդի ցեղասպանությունը: Դրան Թուրքիան պատասխանեց դիվանագիտական դեմարշով: Թուրքիայի ԱԳՆ կանչեցին այդ երկրում Լիտվայի դեսպան Վիտաուտաս Նաուդուժասին, նա զգուշացում ստացավ, որ այդ բանաձևերը լավ չի արտահայտվի թուրք-լիտվական երկկողմանի հարաբերությունների վրա: Բրիֆինգի ժամանակ Թուրքիայի նախագահը հայտարարեց, որ հանդիպման ժամանակ համաձայնություն է հաստատվել «խուսափել երկկողմանի հարաբերությունների զարգացումը խափանող գործողություններից», հայտնում է «Թրենդը»:¹

¹http://www.panarmenian.net/eng/world/news/18482/Armenian_Genocide_Lithuania_Normalizes_Cracked_Relations_with_Turkey

EK-8: Նախագահ Սարգսյանը շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ

Նախագահ Սերժ Սարգսյանն այսօր շնորհավորական ուղերձ է հղել Սլովակիայի Հանրապետության Նախագահ Իվան Գաշպարովիչին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ:

Ուղերձում ասված է.

“Ձերդ Գերազանցություն,

Հայ ժողովրդի եւ անձամբ իմ անունից շնորհավորում եմ Ձեզ եւ Սլովակիայի բարեկամ ժողովրդին Սլովակիայի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ՝ մաղթելով Ձեր երկրին առաջընթաց եւ բարգավաճում:

Վստահ եմ, որ մեր երկրների միջեւ առկա բարեկամական հարաբերությունները եւ փոխշահավետ համագործակցությունը կշարունակեն զարգանալ եւ ընդլայնվել՝ ի շահ մեր ժողովուրդների:

Ընդունեք խնդրեմ, Ձերդ Գերազանցություն, խորին հարգանքներիս հավաստիքը”:

Kaynak: Ermenistan Cumhuriyeti Resmi Web Sitesi:

<http://www.president.am/events/news/arm/?pn=16&id=1154>

EK-9: Չիլիի Մենատը կոչ է անում երկրի կառավարությանը ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը

6 հունիսի 2007 - 19:41 AMT 14:41 GMTPanARMENIAN.Net - Հունիսի 5-ին Չիլիի Մենատը միաձայն ընդունեց որոշում, որով կոչ է անում երկրի կառավարությանը՝ զորակցել հայ ժողովրդին եւ դատապարտել նրա նկատմամբ իրագործած Հայոց ցեղասպանությունը: Որոշման նախագծի հեղինակն է Մենատի անդամ Ռիկարդո Նունյես Մունյոսը (Մոցիալիստական կուսակցություն): Փաստաթղթում մասնավորապես ասվում է. Հարգարժան Մենատը նկատի ունենալով, որ 1915թ. ապրիլի 24-ին Թուրքական կայսրության այն ժամանակների մայրաքաղաք Կոնստանդնուպոլսում առանց դատավարության ձեռքակալվեց եւ անհետ կորավ հայ համայնքի ամբողջ ղեկավարությունը, ինչով սկիզբ դրվեց կայսրության իշխանությունների կողմից այդ ժողովրդի նկատմամբ բնականոն բնաջնջման քաղաքականությանը, որ 1915-1923թթ. ընթացքում դաժանորեն իրագործված ցեղասպանության հետեւանքով, Կայսրության ավելի քան 1.5 մլն. ազգությամբ հայ հպատակներ, որոնք հազարամյակներ շարունակ բնակվում էին իրենց նախնիների հողերում, զրկվեցին կյանքից, որ այս զարհուրելի արարքը հանդիսացավ 20-րդ դարի առաջին «Էթնիկ զտումը», եւ շատ ավելի առաջ, քան նման արարքներն իրավաբանական ձեւակերպում ստացան, արձանագրեց այս ժողովրդի մարդու իրավունքների կոպիտ ոտնահարման փաստը, որ 1985թ.-ին այն ճանաչվեց նաեւ ՄԱԿ-ի Խտրականության կանխարգելման եւ փոքրամասնությունների պաշտպանության ենթահանձնաժողովի կողմից, որը հայերի հետ կատարվածը որակեց որպես ցեղասպանություն, որ նույնպես են վարվել նաեւ Ուրուգվայը, Արգենտինան, Հունաստանը, Բուլղարիան, Ռուսաստանը, Իտալիան, Լիբանանը, Շվեդիան, Շվեյցարիան, Հոլանդիան, Վենեսուելան, Լիտվան, Կանադան եւ Ֆրանսիան, ինչպես նաեւ Եվրախորհրդարանը, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը, Մենատը կոչ է անում երկրի կառավարությանը ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը հաղորդում է ՀՀ ԱԳՆ մամլո ծառայությունը:¹

¹ Panarmenian, 6 Haziran 2007.

**EK-10: ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 1915-1922ԹԹ. ՀԱՅ
ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային Ժողովի Պետական Դուման

- հենվելով անհերքելի պատմական փաստերի վրա, որոնք վկայում են Արևմտահայաստանի տարածքում 1915-1922թթ. հայերի բնաջնջման մասին,
- հետևելով ցեղասպանության հանցագործությունը կանխելու և դրա համար պատժելու մասին 1948թ. դեկտեմբերի 9-ին ՄԱԿ-ի ընդունած Հռչակագրի միջազգային ոգուն ու տառին,
- պատերազմական հանցագործությունների և մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների վաղեմության ժամկետի մասին 1968թ. նոյեմբերի 26-ի միջազգագրին,
- ձգտելով վերածնել ռուսական պետության մարդասիրական ավանդույթները, հիշեցնելով, որ Ռուսաստանի նախաձեռնությամբ եվրոպական մեծ տերությունները դեռ 1915թ. հայ ժողովրդի հանդեպ թուրքական կայսրության գործողությունները որակել են որպես «մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություն»,
- նշելով, որ իր պատմական հայրենիքում եղբայրական հայ ժողովրդի ֆիզիկական բնաջնջումը կատարվել է Ռուսաստանի քայքայման համար պայմաններ ստեղծելու նպատակով,
- դատապարտում է 1915-1922թթ. հայերի բնաջնջման կազմակերպիչներին,
- իր կարեկցանքն է հայտնում հայ ժողովրդին և ապրիլի 24-ը համարում ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օր:

V. TEBRİK MESAJLARINDAN BAZI ÖRNEKLER

- EK 1 : ANCA'nın Şili Senatosuna Soykırım İddialarının Kabulünden Duyulan Memnuniyete İstinaden Gönderilen Mektup
- EK 2 : Kanada Ermenileri Kongresinin Kanada Başbakanı Stephen Harper'a Gönderdiği Mektup

EK-1:CHILEAN SENATE UNANIMOUSLY RECOGNIZES ARMENIAN GENOCIDE

WASHINGTON, DC – The Armenian National Committee of America (ANCA) today welcomed the Chilean Senate's unanimous passage of legislation recognizing the Armenian Genocide and urging its government to support a key 1985 United Nations Subcommission report properly describing this crime against humanity as a clear instance of genocide.

"We join with Armenians in Chile, throughout South America, and around the world in welcoming Chilean Senate's recognition of the Armenian Genocide," said ANCA Executive Director Aram Hamparian. "The Chilean government's principled stand further isolates Turkey and shines the spotlight of international public opinion on the remaining countries - the United States sadly among them - that insist upon remaining complicit in Ankara's shameful campaign of genocide denial."

The resolution was introduced by Senator Ricardo Nunez (Socialist) and cosponsored by Senators Guido Girardi, Jaime Naranjo, Jaime Gazmuri, Mariano Ruiz-Esquide, Alejandro Navarro, Camilo Escalona, Roberto Munoz Barra, Juan Pablo Letelier and Antonio Horvath. Citing the United Nations Subcommission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities report, the Senate noted the "ethical and moral imperative that Chile makes a resolution along the lines of that from 1985 which recognizes that the Ottoman Empire committed a brutal genocide in Armenia against a defenseless people that now cry out for moral reparations from part of the international community and especially Turkey."

The Chilean Senate's recognition was spearheaded by that country's small but vibrant Armenian community, working closely with the Armenian National Committee of South America (ANC-SA). ANC of Argentina Chairman and longtime South American activist Hagop Tabakian noted that: "passage of the Armenian Genocide resolution in Chile is an important step in our progress toward our goal of all of South America taking a principled stand on this key human rights issue."

Chile joins its South American neighbors Uruguay, Argentina, and Venezuela in properly characterizing Turkey's systematic campaign to annihilate its Armenian population between 1915-1923 as genocide. Other countries worldwide that have also recognized the Armenian Genocide include Bulgaria, Belgium, Canada, Cyprus, France, Greece, Italy, Lebanon, Lithuania, Poland, Russia, Slovakia, Sweden, Switzerland, The Netherlands, and The Vatican, as well as the European Parliament and various other European bodies.

**EK-2: CONGRES DES CANADIENS ARMENIENS . CONGRESS OF CANADIAN
ARMENIANS**

October 22, 2009

Rt. Hon. Stephen Harper
Prime Minister of Canada
Ottawa

Dear Prime Minister:

The accord which was signed by the Republic of Armenia and the Republic of Turkey on October 10, 2009, and which consists of two specific protocols and an annex, is expected to be ratified by the parliaments of both countries. The Congress of Canadian Armenians supports this accord. It will hopefully lead to the resumption of normal diplomatic ties and the reopening of the shared border between the two countries. This will improve the national security of Armenia and the flow of trade for the landlocked country, and it will be seen as a responsible action by Turkey facilitating its entry into the European Union.

In a statement a few days ago, Turkish Prime Minister Tayyip Erdogan linked the opening of the border to the resolution of the Nagorno Karabagh issue. This is unacceptable. The protocols of the accord do not mention the Nagorno Karabagh issue, and Armenia has been very clear that the normalizing of relations with Turkey cannot be linked to it. The people of Nagorno-Karabakh have a right to live freely, as expressed when they exercised their legitimate right to self-determination in a democratically held referendum. Our concern is that such statements by Turkish officials, made after the signing of the accord and presumably to placate Azerbaijan, could result in the accord gathering dust on the shelves of history.

Any accord with Turkey is of course an emotional step for many Armenians to accept. It is therefore not surprising that differing views have been expressed on the accord by some Armenians in Canada and in certain other parts of the diaspora. This public dialogue has unfortunately resulted in the spreading of some misconceptions about the accord (please see the two attachments to this letter).

The Government of Armenia still has a lot of hurdles to cross in the just implementation of what has been agreed to on paper. Turkish and Azeri threats continue with respect to the resolution of the Nagorno Karabagh issue. Armenians everywhere are fast closing ranks to support the Government of Armenia as it counters these threats.

We therefore ask that the Government of Canada strongly encourage the Government of Turkey to respect the commitments it undertook when it signed the protocols, and specifically to establish normal diplomatic ties and to open its border with Armenia unconditionally and without undue delay.

Normalization of relations between Armenia and Turkey is an important and overdue step, but true and lasting conciliation requires the Government of Turkey to come to terms with history and recognize the Armenian Genocide. The Congress of Canadian Armenians and its participating organizations gratefully acknowledge and thank you for steadfastly supporting the recognition of the Armenian Genocide, and hope that in time you can persuade Turkey to also recognize it.

Respectfully,

CONGRESS OF CANADIAN ARMENIANS

Taro Alepian
Chairman

cc: Hon. Lawrence Cannon, Minister of Foreign Affairs
Hon. Jason Kenney, Minister of Citizenship, Immigration and Multiculturalism
Harold Albrecht MP, Chair of Canada-Armenia Parliamentary Friendship Group

Attachments

Attachment No.1

Some misconceptions about the accord signed by Armenia and Turkey

Misconception: The accord endangers the recognition of the Armenian Genocide.

This is not true. The accord does not address this issue in any way, and President Serzh Sargsyan of Armenia has clearly stated that: "No relations with Turkey can question the reality of the patricide and the genocide perpetrated against the Armenian nation". His government and Armenians and Armenian organizations worldwide will continue to work to achieve this recognition by Turkey, and to pursue any claims that arise as a result.

Some critics point to the clause in the accord that agrees to: "implement a dialogue on the historical dimension with the aim to restore mutual confidence between the two nations, including an impartial scientific examination of the historical records and archives to define existing problems and formulate recommendations." This is not a commission of historians to determine whether there was a genocide or not, as Turkey had asked for and which Armenia categorically rejected, but rather an intergovernmental bilateral forum for the representatives of the two countries to discuss any existing issues in a non-binding way.

Misconception: By agreeing to respect the existing border, Armenia has given up the right to claim back historical Armenian lands which are now in Turkey.

This is not true. The relevant clause in the accord states: "confirming the mutual recognition of the existing border between the two countries as defined by the relevant treaties of international law." The issue of the existing border between Armenia and Turkey can only be resolved through prevailing norms of international law, which is a self evident fact, and the accord does not go beyond that. It does not legally or otherwise give up the right to claim back historical Armenian lands which are now in Turkey, or to claim compensation for their loss.

Misconception: Armenia is abandoning Nagorno Karabagh by signing the accord.

This is not true. The accord does not in any way mention or relate to the resolution of the Nagorno Karabagh issue, which is an independent and separate process. Following the signing of the accord, Turkish officials have tried to placate Azerbaijan by making statements linking the opening of the common border between Turkey and Armenia to the resolution of the Nagorno Karabagh issue, but the Government of Armenia has flatly rejected this.

Attachment No.2

The role of the Armenian diaspora in the dialogue on the accord

There are two opposing statements that can be made about the role of the Armenian diaspora in the dialogue on the accord signed by Armenia and Turkey:

•“It is the people of Armenia, having been born and having lived there all their suffering lives and who will be most affected by the accord, who have the right to decide the issue.”

•“We are all Armenians no matter where we were born and where we are living today, and we all have a say in regards to what happens to our motherland and to our rights with regard to the Armenian Genocide.”

Irrespective of which of these statements one believes in, President Sargsyan of Armenia did consult with the leaders of the Armenian diaspora both before and during his recent tour of several countries, including a meeting in New York with the leaders of the Canadian Armenian community. Some in the diaspora expressed their opposition by organizing protest marches. Others strongly support the signing of the accord. Having got mixed signals from the diaspora, the President and his government did what they feel is right for Armenia and its people, while safeguarding the fundamental and historic rights of the Armenian people worldwide.

Established in 2004, the Congress of Canadian Armenians is comprised of many of the large Canadian Armenian organizations.

It serves as a united voice to present Armenian issues to the Canadian public and to promote Armenian interests.

VI. YABANCI BASINDAN BAZI HABERLER

- EK 1 : “Soykırım Kurbanı Halklar Birleşin” (Ermenistan)
- EK 2 : “Pontus Tarihi Okullarda Okutulmalı”(Yunanistan)
- EK 3 : “Türkiye’ye Haksızlık Yapmayı Bırakın” (İngiltere)
- EK 4 : “Ermenistan’daki Partilerin Türkiye’ye Bakış Açıları”(Ermenistan 1-2)
- EK 5 : “Ermeni Azınlığa Türklerin Katliam Uyguladığı Yalanı... Amerikalı Bilim Adamı, Ermeni İddialarının İftira Olduğunu Belgelerle İspat Etti”(Mısır 1-2)
- EK 6 : Türkiye-Fransa İlişkileri Kızgın Saç Üzerinde (Mısır 1-2)
- EK 7 : “Gürcistan Ermenileri: Ahalkek’i Kars ve Erzurum İle Değiştirebiliriz... Rus Üslerine Evet, Mesket Türklerine Hayır” (Rusya)
- EK 8 : “Türkiye’nin Küstürdüğü İsrail, Ermeni Soykırımını Tanımaya Hazır” (Ermenistan)
- EK 9 : “ABU-DABİ Televizyonu, Osmanlı Türkiye’sindeki Ermeni Soykırımını Konu Alan Film Göstermeye Başladı” (Ermenistan)
- EK 10 : “Karadeniz-Pontus Bölgesindeki Ermenilere Adanmış Seminer” (Ermenistan)
- EK 11. : “Ermenistan ve Karabağ’da Yaşayan Rumlar, Erivan Yönetimini Osmanlı Türkiye’sindeki Rum Soykırımını Tanımaya Çağırıldı”(Ermenistan)
- EK 12 : Tahran’da Dağıtılan Bildiri (İran 1-2)
- EK 13 : “Şaron’un Bugünkü Cinayetleri 87 Yıl Önceki Ermeni Katliamının Uzantısıdır” (İran 1-2)
- EK 14 : “Demirperde’nin Son Kalıntıları” (Belçika 1-2-3)
- EK 15 : “Ermenistan’ın Yahudileri, Dünyayı Türkiye’deki Ermeni Soykırımını Tanımaya Çağırıyor” (Rusya)

- EK 16 : “Ermeni Soykırımı Auschwitz’e Yol Açtı” (Rusya 1-2)
- EK 17 : “Türkler Soykırımı Tanısa Bile, Ermeniler Taleplerinden Vazgeçmeyecek” (Ermenistan 1-2)
- EK 18 : “Türkiye Kimlik Krizinde” (Almanya 1-2)
- EK 19 : “Bedeli Ödenmeyen Soykırım” (Almanya 1-2)
- EK 20 : “Oskanyan: Ermenistan’ın Güvenliği, Ankara’nın Soykırımı Tanımasına Bağlı” (Ermenistan)
- EK 21 : “Hrant Dink: Avrupa, Ermeni Sorununu Speküle Ediyor” (Rusya)
- EK 22 : “Dedem ve Ninemin Yerine Bizim Topraklarımızda Ben Yaşamalıyım”(Ermenistan)
- EK 23 : “Anneler Türklerin Eline Geçmesin Diye Çocuklarını Göle Attılar” (İngiltere 1-2)
- EK 24 : “ABD’nin Ardından Bir Dakika Sonra İsrail’de Tavrını Değiştirir” (Ermenistan 1-2)
- EK 25 : “Ermeni Soykırımı Dünya Politikasının Bir Parçasıdır” (Rusya 1-2)
- EK 26 : “Atatürk’ün Romanı: Demokrat Diktatör... Louis De Bernieres: Günümüzün Türklerini Ermeni Soykırımından Dolayı Suçlayamayız” (İtalya 1-2)
- EK 27 : “Elleri Ermeni ve Asurî Kanlarına Bulaşmış Türkiye AB’ye Girecekmi?” (Lübnan 1-2)
- EK 28 : “Türkiye Avrupa’da Mı? Ermenistan Daha İyi Olurdu?” (İtalya 1-2)
- EK 29 : “Alman Suç Ortakları” (Almanya 1)
- EK 30 : “Türkiye Ermenileri” (Fransa 1-2-3)
- EK 31 : “Ermeni Soykırımına Yeniden Bir Bakış” (ABD 1-2-3-4-5-6)
- EK 32 : “İslamiyet’e Geçen Ermenilerin Torunları, Türkiye’de Kimliklerini Açığa Vurmaya Başladılar”(Fransa)

- EK 33 : “Ermeni Soykırımının Tanınmasına Katkıda Bulunanlara Ödül Verilecek”(Rusya)
- EK 34 : “Soykırımlar... Korkunç Hadiselerin Kökleri Sosyal Darwinizm Teorisi İçinde Ele Alınıyor”(İtalya)
- EK 35 : “1634 Türk Subayı İdama Mahkûm Edildi” (Almanya 1-2)
- EK 36 : “Çelişkili Bulgular” (Almanya 1-2)
- EK 37 : “Türkiye Er Ya Da Geç Ermeni Soykırımını Tanımak Zorunda Kalacak” (Ermenistan1-2)
- EK 38 : “Avusturyalı Bilim Adamı: Anadolu’da Soykırımı Ermeniler Yaptılar”
- EK 39 : “Ermeni Tarihçi Rafael Hambarsumyan, Erivan’ı ve Moskova’yı Şoke Etti: Ermenileri Rusya Katletti” (Azerbaycan 1-2)
- EK 40 : “Soykırım Burada, Aramızda”(İsrail 1-2)
- EK 41 : “Pierre Nora: Ermeni Soykırımı Konusunda Bir Yasa Çıkarmak Tarihi Engellemektir” (Fransa)
- EK 42 : “Ermenilere Haklarının İade Edilmesi Soykırımın Tanınmasının Temelidir.” (Ermenistan 1-2)
- EK 43 : “Soykırımın Tanınması Demek, Vatana Dönüş Hakkı Demektir.” (Ermenistan 1-2)
- EK 44 : “Soykırım Mıydı? (İsrail 1-2)
- EK 45 : “Ermeniler Katliama Uğradı Ancak Bu Gerçekten Bir Soykırım Mıydı? (İngiltere)
- EK 46 : “Tehcir Suçu”(Almanya 1-2)
- EK 47 : “Türkiye, Atatürk ve Amerikan Siyaseti: Eleştirel Bir Değerlendirme ve Değişim İhtiyacı”(ABD 1-2-3-4)
- EK 48 : “Soykırım Konusunda Çıkar Kokan Yasa”(Belçika)

- EK 49 : “Türkiye’deki Ermeniler, Soykırım Hakkındaki Fransız Yasa Tasarısından Üzüntü Duyuyorlar” (Fransa 1-2)
- EK 50 : “Ermeni Editör: Fransa’daki Soykırım Yasasına Karşı Gelebiliyim”(İngiltere)
- EK 51 : “Bu Cahilce Hareket Sadece Bölünme Alevlerini Körükleyecek”(İngiltere 1-2-3)
- EK 52 : “Rumen Lider Ermeni Soykırımını Tanımadı”(Ermenistan)
- EK 53 : “Ermeni Tarihçi Hrant Ter-Abrahamyanyan: Ermenilerin Türklere Yaptığı Soykırımı Unutmak Yanlış Olur” (Azerbaycan 1-2)
- EK 54 : “Ermeni Asıllı Bir Türk: ‘Soykırım Kelimesinden Gına Geldi’(İsviçre)
- EK 55 : “Finlandiya: ‘Fransa’nın Soykırım Yasası Vahim Bir Hata’”(Belçika)
- EK 56 : “ABD: Fransa’nın Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısının Bir Mantığı Yok”(İngiltere)
- EK 57 : “Hoşgörüsüzlüklerini Yasalara Dayandıranlar” (İtalya)
- EK 58 : “Türk Türke Dost Mu?”(Azerbaycan)
- EK 59 : “Ermeni Soykırımı... Mirasçılara İlk Tazminatlar Ödendi”(Fransa)
- EK 60 : “Ermeni Dış Politikasının 2006 Yılı Sonuçları... Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Raporu”(1-2)
- EK 61 : “Eski Ermenistan Başbakanı: Ermenistan Türkiye’den Daha Kompleksli Davranıyor”(Rusya 1-2)
- EK 62 : “Ermenistan Demokrat Parti Başkanı, ABD’nin Dink Cinayetini Pazarlıklara Alet Ettiğini Düşünüyor” (Rusya 1-2)
- EK 63 : “Katillerin Nerede Yetiştğine Dair” (Almanya 1-2)
- EK 64 : “Kemalizm ve Soykırımlar” (Kıbrıs Rum Kesimi)
- EK 65 : “Nefret Duyulan Ülkede İş”(Almanya 1-2)

AZG: "SOYKIRIM KURBANİ HALKLAR BİRLEŞİNİ"

ANKARA, 15/05(BYE)— Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 15.5.2001 tarihli internet sayfasında Türkçe olarak yer alan haber şöyledir:

"France-Armenie" dergisinin belirttiğine göre, Ermeni Diaspora Araştırmaları Merkezi 6 Mart'ta, "Zenciler ve Ermeniler: Soykırımlarının karşılaştırılması" konusunda Ermeni ve Antilli zenciler konferansını düzenlemişlerdi.

Merkezin bilim adamlarından Nil Akopov, Ermeni soykırımı, Türk devleti, Almanya'nın suç ortaklığı ve diğer sorunlar hakkında konuştu. "1998 Yılı 23 Mayıs Yürüyüşü" adlı komisyonun başkanı Serj Romana ise, 15. yüzyılda başlayan zencilerin köle ticareti, yerlerinden edilen Afrikalı nesillerin çektiği çileler ve mücadele sorunları hakkında konuştu. Romana, "Ermenilerin eskiden beri örgütlü bir halk olmalarına karşın, Antillilerin özbenlikleri, onların köle oldukları zamandan başlamıştır" diyerek, "Ermeni soykırımının, Fransız Antilleri toplumu için tartışmasız bir gerçek" olduğunu vurguladı.

Antilliler, Guyanalılar ve Ruandalılar, 1998 yılında köleliğin kaldırılışının 150. yıldönümü nedeniyle Fransa'nın başkenti Paris'te 40 bin kişinin katıldığı bir gösteri yaptılar. Dünyada ilk defa göstericiler köleciliği ve zorla göç ettirilmeyi insanlığa karşı bir suç olduğunu ve soykırımların nerede işlenirse işlensin aynı kurallarla gerçekleştirildiğini vurguladılar.

AZG: "TÜRK GAZETESİ, ERMENİ HALKININ KURTULUŞU OLARAK KOÇARYAN'IN UZAKLAŞTIRILMASINI ÖNERİYOR"

ANKARA, 16/05(BYE)— Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 16.5.2001 tarihli internet sayfasında, Türkçe olarak, Hakob Çakıryan imzasıyla yer alan haber şöyledir:

Ermenistan, büyük bir politik sorun teşkil etmektedir. Her zaman büyük politikaların sıradışı bir figüranı olan Türkiye'nin Ermenistan sorununu çözme girişimleri ise, başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Ermenistan'a karşı Türkiye'nin takındığı tavır, kendi yapısı itibarıyla, açık bir şekilde Ermeni karşıtıdır ve başarısızlığa mahkum olmakla kalmamış, son kozlarını da tüketmiştir. Avrupa ülkelerinde Ermeni soykırımının tanınması sürecinin yoğunlaşması, Türkiye'nin olanaklarını da tehdit etmektedir. Bu koşullarda karşı adımlarının da aynı şekilde başarısızlığa uğraması kaçınılmaz görünmektedir. Bunu elbette Türk yetkilileri de görmekte ve çıkışı bulunmayan bu durumu, Levon Ter-Petrosyan'ın izlediği politikadan iyi yararlanamamanın getirdiği pişmanlık da derinleştirmektedir.

Türk basını ise "Ter-Petrosyan"a sahip çıkılmadığı için yönetimi suçlamaya devam etmektedir.

Ter-Petrosyan'a duyulan öziem, uyguladığı ulusal olmayan politikaya dayanmaktadır. Bu yüzden Devlet Başkanı Koçaryan, Türk basınının hedefi haline geliyor. Koçaryan'ın üzerine Türklerden başka, bazı diaspora Ermenileri de saldırmaktadır. Bu saldırıların gerekçeleri de farklıdır. Türkler bu saldırılarında, Ermeni soykırımının uluslararası alanda tanınmasını temel alırken, Batı politikasına tabi olan diaspora Ermenileri ise batılı ülkelerin çıkarlarını temel almaktadır. Robert Koçaryan'a baskı uygulamaya kalkan Türk tarafı, Batı devletleri ile bu devletlerin çıkarını savunan diaspora Ermenilerinden de yardım görmektedir.

Saldırıları açısından, "Star" gazetesinin 21-25 Nisan tarihli sayılarında, Halit Kakinç imzalı makale dizisi dikkat çekmektedir. Bu makalelere göre, Anavatan Partisi'nin aktif politikacılarından olan Bülent Akarcalı, zamanında Ermenilerin isteklerine direnmek ve etkisini azaltmak için bir plan hazırlamış. Plan üst düzey yetkililerce dikkate alınmayarak, unutulmaya terk edilmiş. Türkiye ve Azerbaycan için Ermenistan'ı köşeye sıkıştırma planı.

Bu planda neler dendiğine bir bakalım: "Öncelikle Ermenistan'a uygulanan ambargoyu kaldırmak zorundayız. Ermenistan vatandaşlarının Türkiye'ye girişini serbest bırakmalıyız. Böylece Ermenistan'daki ve diasporadaki dolandırıcı milliyetçilere karşı elimizde bir koz buldurmuş oluruz. ABD, nasıl Saddam'a karşı yürüttüğü propagandayı yoğunlaştırdıysa, biz de Ermeni halkını, Koçaryan'ın siyasetten, Türkiye'ye karşı düşmanlık güden diasporanın da mevcut politikasından uzaklaşmasının, halkın kurtuluşu için yararlı olduğuna inandırmaya çalışırız. Soykırım iddialarının tartışılmasından korkmamalıyız. Ermenistan Ermenilerine sahip çıkma politikamızı ortaklaşa oluşturacağız. Bu koşullarda zorluklara birlikte direniriz. Savaş, başvurulacak son olasılıktır. Akıllı insanlar akıllı önerilerde bulunmaya zorunludurlar."

ELEFTEROTİPİA: "PONTUS TARİHİ OKULLARDA OKUTULMALI"

ATİNA, 21/05(BYE)— Tirajı günde 70.000 olan sol eğilimli, Elefterotipia gazetesinin 21.05.2001 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Kemalist rejim tarafından öldürülen 353 bin Pontusluyu dün anan Pontus dernekleri "Pontus soykırımının" Dünya çapında tanıtımını ve ayrıca Pontuslulara ilişkin tarihin okullarda okutulması talebinde bulundular.

Atina'daki Metropolit kilisesinde dün saat 13.00 sıralarında İlahi okundu. Söz konusu dini ayinde başta Meclis Başkanı Apostolos Kaklamanis olmak üzere eski Cumhurbaşkanı Hristos Sarcetakis, geçmiş yıllarda seçim hükümeti döneminde başbakanlık görevine getirilen Ioannis Grivas, Atina Belediye Başkanı Dimitris Avramopoulos ile birçok milletvekili, din adamı ve Pontus dernek temsilcileri hazır bulundular.

PASOK'un Pontuslu Milletvekili Panayotis Kurublis daha sonra bir konuşma yaparak, Pontusta yaşayan Helenizmin tarihine ve Yunanistan'da yaşayanların verdikleri hizmetlere değinerek, "Pontus toplumu, tarihinin Yunan kitaplarında yer almasını talep ediyor" dedi.

Atina Metropolit kilisesinde toplanan halk daha sonra ellerinde bayrak ve dini sancaklarla "Meçhul Asker" anıtına doğru yürüdü. Oradan da "Türkler halkların katilleri" sloganı ile Türk Büyükelçiliğinin önüne gelerek kapıya bir bildiri yapıştırdılar. Pontusluların uğradıkları "soykırımın" Türk hükümeti tarafından tanınmasını ve Türklerin özür dilemesini talep etikten sonra "Ölenler ölümsüzdür" diye bağırmağa başladılar.

Son yıllarda alışıla geldiği üzere Selanik'te de "soykırımı" anmak amacıyla iki ayrı gösteri düzenlendi. Biri Selanik Belediyesi ile Panhelenik Pontus Dernekleri Federasyonu tarafından, diğeri Boğaz Derneği ve Kuzey Yunanistan Pontus Dernekleri federasyonu tarafından düzenlendi. Yapılan ikinci gösteri sırasında Yorgo Papandreu aleyhinde sloganlar atılması üzerine, "vatana dönenler" konusunda yetkili olan Genel Sekreter Hristos Kamenidis protestoda bulunarak gösteriden ayrıldı.

THE WALL STREET JOURNAL EUROPE: "TÜRKİYE'YE HAKSIZLIK YAPMAYI BIRAKIN"

LONDRA, 21/11(BYE)--- MUHAFAZAKAR EGİLİMLİ THE WALL STREET JOURNAL EUROPE GAZETESİNİN 21.11.2000 TARİHLİ SAYISINDA, YUKARIDAKI BASLIK ALTINDA YAYIMLANAN BASMAKALENİN CEVİRİSİ SOYLEDİR:

FRANSIZ SENATOSU'NDAKİ OYLAMAYI TAKİBEN AVRUPA PARLAMENTOSU GEÇTİĞİMİZ HAFTA, "MODERN TÜRKİYE'NİN KURULUSU ÖNCESİNDE (ERMENİ) AZINLIĞIN MARUZ KALDIĞI SOYKIRIMINI" TÜRKİYE'NİN ACIKÇA KABUL ETMESİNİ İSTEYEN BİR KARARI KABUL ETTİ. AVRUPA PARLAMENTOSU BELKİ YUNANİSTAN'IN DA BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞININ HEMEN ARDINDAN TÜRKİYE'Yİ İSGAL ETTİĞİNİ RESMEN "KABUL ETMESİNİ" VE "ÖZÜR DİLEMESİNİ" DE İSTEMELİ. AYNI ŞEKİLDE FRANSA VE İNGİLTERE DE, 1920 SEVR ANLAŞMASIYLA TARİHİ ERMENİSTAN TOPRAKLARININ BÜYÜK BİR BÖLÜMÜNÜ SOVYETLERE VE DAHA SONRA MEYDANA GELEN KORKUNC OLAYLARA BIRAKTIKLARINI KABUL EDİP ÖZÜR DİLEMELİLER.

BU ÖNERİLERİ, BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA OSMANLI ORDULARI TARAFINDAN ZORLA SÜRİYE VE FİLİSTİN'E SÜRÜLÜRKEN TAHMİNEN 600 BİN, BELKİ DE DAHA FAZLA ERMENİNİN HAYATINI KAYBETMELERİNİN OLUSTURDUĞU TARİHİ GERÇEĞİN ÖNEMİNİ AZALTMAK VEYA İLİSKİSİ YOKMUS GİBİ GÖSTERMEK İÇİN GETİRMİYORUZ. BU OLUMLARIN COĞUNLUGUNUN, KASTI BİR YOKETME POLİTİKASI MI YOKSA BASKA BAZI FAKTÖRLER SONUCU MU GERÇEKLETTİĞİ, HARARETLİ BİR BİLİMSEL TARTIŞMA KONUSU. ANCAK ACIKÇA GÖRÜLDÜĞÜ KADARIYLA BU AP KARARI, TARİH VE ADALETTEN ÇOK AB'NİN GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİ. YANI, APTALCA BİR MANEVRA.

AVRUPALILARA, BAKAN BILL CLINTON'IN BENZERİ BİR KONGRE KARARINI NASIL ENGELLEDİĞİNİ ÖRNEK ALMALARINI TAVSİYE EDERİZ. BUNUN İÇİN İYİ NEDENİMİZ DE VAR. AP KARARI GİBLİ ABD KARARI DA BİR SİYASİ JESTTEN İBARETTİ VE YAKLAŞAN 7 KASIM SEÇİMLERİ ÖNCESİNDE ERMENİ ASİLLİ AMERİKALİ SEÇMENLERİN OYLARINA YONELİKTİ. ANCAK KARARIN KABULU TÜRKLERİ RENCİDE EDECEK VE TÜRK-AMERİKAN İLİSKİLERİNİ GEREKSİZ YERE TEHLİKEYE SOKACAKTI. BATI'NIN GÜVENİLİR BİR MUTTEFIGİ VE ORTA DOĞU'NUN TEK LAİK MUSLUMAN DEMOKRATİK ÜLKESİ OLARAK TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ÖNEMİ GÖZ ÖNÜNE ALINDIĞINDA, SORUMLULUĞA SAHİP HİÇ BİR AMERİKAN YÖNETİMİ BU TÜR BİR JEST YAPMAYA CESARET EDEMEZ.

ASLINDA AB'NİN TÜRKİYE'NİN DAHA DA YAKININDA BULUNMASI, DAHA DA ÖLGÜN BİR SİYASİ TUTUM GEREKTİRİYOR. HATIRLARSANIZ, TÜRKİYE SAYESİNDE SOVYETLER BİRLİĞİ DOĞU AKDENİZ'İ KONTROL ALTINA ALAMADI VE RADİKAL İSLAMCILAR AVRUPA'DA YER EDİNEMEDİLER. BU HEDEFLERE ULAŞABİLMEK İÇİN TÜRKİYE, NATO İÇERİSİNDEKİ İKİNCİ EN BÜYÜK ORDUYU İDAME ETMEK VE SUREKLİ ÜLKE İÇİNDEKİ İSLAMCI HAREKETE KARŞI TETİKTE OLMAYA MECBUR KALDI.

ANCAK TÜRKLERİN, ASLINDA AVRUPA'NİN YAPMASI GEREKEN PİS İSİ ÜSTLENİP, İSTIKRARIN DEVAMLILIĞINI SAĞLAMAK İÇİN GERÇEKLETTİRDİKLERİ FEDAKARLIĞI KABUL ETMEK YERİNE, AB'NİN KONSUSUNU HER FIRSATTA AZARLAMAKTAN ZEVK DUYDUĞU GÖRÜLÜYOR. SADECE ERMENİLERİN KADERİ HUSUSUNDA DEĞİL; KIBRIS, KÜRTLER, İDAM CEZASI, EGE'DEKİ SINIR ANLAŞMAZLIKLARI VE İNSAN HAKLARI KONULARINDA DA BOYLELER. EN SONUNCU KONU GERÇEKTEN BÜYÜK ÖNEM TAŞIYOR VE TÜRKİYE AB'YE GİRMEYİ ÜMİT ETMEDEN ÖNCE SİCİLİNİ TEMİZLEMELİ İÇİN DAHA FAZLA CABA HARCAMALI.

ANCAK DİĞER KONULARIN HAKLILIK YANI YOK. BELKİ AB'NİN, TÜRKİYE'NİN KIBRIS'I ADADAKİ EZİLMİŞ TÜRK AZINLIĞIN ADINA İSGAL ETMESİNİN 1974 YILINDA YUNAN ASKERİ CUNTASININ ÇOKMESİNE KATKIDA BULUNDUĞUNU HATIRLAMASI UYGUN OLUR. KÜRT HAKLARINI SAVUNANLARIN İSE, TÜRKİYE'NİN, KIZIL KÖMER GERİLLALARI KADAR VAHŞİ VE AYNI TOTALİTER HEVİSLERE SAHİP BİR ASİ KÜRT ÖRGÜTÜNE KARŞI SAVASMAK ZORUNDA KALDIĞINI ANIMSAMALARI İYİ OLUR. AYRICA TÜRKİYE'DEKİ ÖLÜM CEZASINI KINAYANLARIN İSE, İDAMIN YAKALANAN GERİLLA LİDERİ ABDULLAH ÖCALAN DAHİL OLMAK ÜZERE 10 YILI ASKIN SUREDİR HİÇ KİMSEYE UYGULANMADIĞINI HATIRLAMALARI LAZIM.

BUTUN BUNLAR DIKKATE ALINDIĞINDA, TÜRKİYE HER TÜRLÜ ÖVGÜ VE TESVİKE LAYIK. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ HER İKİ TARAF İÇİN DE BİR NİMET. ELBETTE TÜRKLER AB PAZARLARINA DAHA FAZLA GİRİŞ HAKKI KAZANACAKLAR VE BATI DÜNYASININ TAM TESEKKÜLLÜ ÜYELERİ OLARAK YERLERİNİ PERÇİNLEYECEKLER. ABD'NİN NAFTA YOLUYLA MEXİKA'DA YAPTIĞI ŞEKİLDE, AVRUPA DA TÜRKİYE'NİN ÜCUZ İS GÜCÜNDEN TAM ANLAMıyla YARARLANABİLECEK. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ YOLUYLA GELİSTİRECEĞİ REFAH SAYESİNDE TÜRKLERİN SU ANDAKİ ÜYE ÜLKELERE GÖÇÜ UZUN DÖNEMDE AZALACAK. KISA DÖNEMDE İSE, BİR ÇOK AVRUPALI İSVERENİN DE TESLİM EDECEĞİ ÜZERE, AB'NİN TÜRKİYE'NİN SUNDUĞU BÜYÜK İSGÜCÜNE ACİLEN İHTİYACI VAR.

BERCEVESİNDE OLDURULDUGUNU SOYLUYOR. BUNA KARSILIK OLU SAYISININ ABARTILDIGINI SOYLEYEN TURKIYE, OSMANLI IMPARATORLUGU'NUN ORTAYA CIKAN IC KARAGASAYI ORTADAN KALDIRMAYA CALISTIGI SIRADA ERMENILERIN OLDURULDUGUNU VE TEHCIRE TABI TUTULDUKLARINI BELIRTIYOR. OSMANLI IMPARATORLUGU 1923 YILINDA YIKILDI.

GEÇEN HAFTA FRANSIZ SENATOSU OLUMLERI SOYKIRIM OLARAK TANIYAN BIR YASA TASARISINI ONADI. NIHAYI ONAY ICIN TASARI MECLISE GONDERILDI.

TURKIYE, YASA TASARISININ ONAYLANMASI HALINDE FRANSA ILE OLAN ILISKILERININ CIDDİ BİR BICIMDE ZARAR GOREBİLECEĞİ KONUSUNDA UYARIDA BULUNDU.

TURK TARAFTARLAR, ISTANBUL'DA GALATASARAY VE LEEDS UNITED ARASINDA GERÇEKLESEN UEFA YARI FINAL MACI ARIFESİNDE İKİ LEEDS TARAFTARININ BİCAKLANARAK OLDURULMESİ ARDINDAN KOTU BİR UN KAZANDILAR.

BİN GUVENLIK GOREVLISININ CARSAMBA GUNU STADYUMDA GOREVLI OLACAGINI BELIRTEN ISTANBUL POLISI, BUTUN LIG MACLARINDA AYNI ONLEMLERI ALDIKLARINI BELIRTI.

LOS ANGELES TIMES: "AMERIKA, TURKIYE GIBI ZORBALARA KARSİ DURMALIDIR"

WASHINGTON, 15/11(BYE)--- TIRAJI GUNDE 1 Milyon 50 Bin olan LOS ANGELES TIMES gazetesinin 14.11.2000 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında ve KANDY E.WENDELL imzasıyla yayımlanan Glendale çıkışlı okuyucu mektubunun cevirisini şöyle yazıyor:

Bu mektubu, bir süre önce Türkiye'nin baskıları karşısında Washington'un dostermis olduğu teslimiyetçi tavra yanıt vermek için yazıyorum. Alınan karar tehşet vericidir.

Olayı düşünüyorum her an, kalbim büyük bir ofkeyle carpiyor. Amerika gibi mesur insanların vatani, tarih boyunca super güc olmuş bir ülke, nasıl olur da doğruyu savunmasını gerekli kılan ahlaki sorumluluğunu bir yana bırakabilir? Bizler, üçüncü dünya ülkelerinden çekinecek korkaklar olamayız.

Terör eylemleri tehditleri, bizi, korkaklar ve zorbalara karşı alacağımız kararalarda daha güçlü kılmalıdır. Bu büyük ülke, Yahudilere karşı yapılan holocaust'u durdurmak amacıyla ikinci dünya savaşına girmistir. İmparator Hirohito'ya karşı çıkmistir. Yugoslav diktator Slobodan Milosevic'in iktidardan uzaklaştırılmasını sağlamistir. Saddam Huseyn'i bir yılan gibi yeralti sığınaklarında saklanmak zorunda bırakmistir. Domuzlar korfezi krizi sırasında Sovyet fuzelelerinin Kuba'da uslenmesine engel olduğu gibi daha nice olaylara tamgasını vurmüştür.

Türkiye'nin taleplerine teslim olan hükümetimiz, geçmişte yaşanan pek çok itilafıta hayatını kaybeden kahraman Amerikalıların anısını taciz etmiştir. Kahramanca olume giden askerler, doğru olan ilkeler ugrundan can vermisti. Türkiye, santaj yapma hakkını nereden buluyor? Neden Türkiye'ye bu kadar baskı yapılmıştır? İkinci dünya savaşında yaşananlardan dolayı, atalarımın alman öldüğünü kabul etmektan hep utanç duymüştüm. Şimdi ise, hükümette ben temsil edenlerin, korkak köpekler gibi kuyruklarını bacaklarının arasına sıkıştırarak elasla kaktıklarını gordüğümden dolayı, Amerikalı olduğumu söylemektan utanmaya başladım. Boyle hissettigim için, tüm dünyaya yayılmış olan Amerikalılardan özür diliyorum.

KANDY E.WENDELL
GLENDALE

AMERIKA'NIN SESİ RADYOSU: "AVRUPA PARLAMENTOSU, TURKIYE İLE İLGİLİ RAPORU GORUSUYOR"

ANKARA, 15/11(BYE)--- AMERIKA'NIN SESİ RADYOSU'NUN 14 KASIM 2000 GUNU SAAT 0.00-21.00 TURKCE YAYININDAN:

AVRUPA PARLAMENTOSU STRASBOURG'DA TURKIYE İLE İLGİLİ RAPORU GORUSUYOR. AVRUPA BIRLIGI'NE TAM UYELİK YOLUNDA TURKIYE TARAFINDAN ATILAN ADIMLAR KONULU RAPOR VE ESKİ KARAR TASARISI BUGUN GENEL KURULDA TARTISILDIKTAN SONRA YARIN

Görünen o ki "Star" yazarı Halit Kakinç, bir insan olarak çok akıllı. Fakat, Robert Koçaryan'ın yönetimden uzaklaştırılmasını, Ermeni halkının tek kurtuluş yolu olarak görmesi ise bir aptallıktır.

AZG: "ERMENİSTAN'DAKİ PARTİLERİN TÜRKİYE'YE BAKIŞ AÇILARI"

ANKARA, 16/05(BYE)-- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 16.5.2001 tarihli internet sayfasında Türkçe olarak yer alan haber şöyledir:

Son zamanlarda çok işlenen soykırım konusu etrafında politik çerçevede yer alan olumlu ve olumsuz düşünceleri sistemleştirmek amacıyla Ermenistan'daki bazı siyasi partilere başvurduk.

1. Ermeni-Türk diplomatik ilişkilerinin gerçekleşmesini ne kadarla gerçekçi buluyorsunuz?
 2. Soykırımın tanınması sürecinde şimdiki aşamayı nasıl değerlendirmektesiniz?
 3. Size göre, talep sorunu nasıl çözümlenebilir?
- Karabağ sorununu da ihmal etmedik. Özellikle de karşılıklı taviz sorununu...

Ulusal Öz Yönetim Birliği AİM Başkanı Nerses Zeynalvandyan:

"AİM, soykırımla ilgili kararını, kurulduğu 1987 yılında açıklamıştır. Kurultay tasarılarımızı, Devlet Başkanı ile Dışişleri Bakanlığına pek çok kere iletmiş olmamıza rağmen cevapsız bırakılmıştır (Sonuncular soykırım sorununun dış politikada yer almasına karşı çıkıyorlardı.) Şimdiki yöneticilere gelince, bu stratejiyi benimsemiş olmakla birlikte başarılar da kazanılmış durumdadır. Öncelikle Ermenilere karşı işlenmiş bir suç olarak soykırımın uluslararası alanda tanınmasını sağlamalı, ondan sonra bunun sonuçlarını giderme doğrultusunda çalışılmalıdır.

Ermeni-Türk diplomatik ilişkilerine gelince, biz Türkiye'nin kendi geçmişini gözden geçirmesi çağrısında bulunuyoruz. Herhangi bir yolla bu suçluluktan kurtulmalıdır.

Karabağ sorunu soykırım sonuçlarından biridir. AİM, Artsakh halkının öz yönetim sorununun karşılıklı tavizler temasında ele alınmasına karşıdır. Statüko sorunu kesin belirlenmelidir. Bölgesel anlamda karşılıklı tavizler Ermenistan ve Artsakh ulusal güvenliğini garantileyecek sınırı aşmamalıdır."

Yasalar Ülkesi Partisi Başkanı Arthur Bağdasaryan:

"Soykırımın tanınması bana göre, talep değildir. Biz uluslararası kamuoyunun, özellikle ABD daha sonra da Avrupa devletlerinin soykırımı tanımalarını sağlamalıyız. Ancak bundan sonra diğer sorunlar tartışma konusu yapılabilir. En önemlisi ahlaksal sorundur. Maddi taraf da önemlidir. Soykırımdan zarar gören ailelere elbette maddi tazminat ödenmelidir. Bugün ayrıca toprakların geri alınması sorunu da konuşulmaktadır. Politikada pragmatik olmak lazım. Sorun aşama aşama sonuca götürülmeli. Olmayan birtakım şeyler üzerinde yorumlar ve düşünceler ifade edilmemeli. Benzer maceracı yaklaşımlar bizce kabul edilemez".

Ermenistan Devrimci Taşnak Partisi HOYIDA Başkanı Eduard Gazaryan:

"Türkiye'nin Ermenistan'dan iki talebi bulunduğu bilinmektedir. Birincisi: Ermeni soykırımı iddialarına son vermek. İkincisi: Karabağ sorununda tavizlere gitmek. Bu açıdan Ankara ve Erivan arasında diplomatik ilişkinin kurulmasına, Türkiye'nin doğu sınırlarını açarak başlayabileceğini düşünüyoruz. O zaman Ermenistan yeni doğu-batı ekonomik yapısı içerisinde yer alabilir. Bu sorunların çözümlenmemiş olduğu koşullarda Türkiye, ekonomik ve diplomatik bağlarla Ermenistan'ın çıkarlarına zarar verebilir.

Karabağ sorununun çözümünü biz anılan ülkenin Ermenistan'la bütünleşmesinde görmekteyiz. Fakat bu sorunda karşılıklı taviz politikası yönetime aittir."

Ermenistan Komünist Partisi HKK Merkez Komite Sekreteri Vladimir Darbinyan:

"Öncelikle Türkiye, kendi atalarının halkımıza karşı gerçekleştirdiği soykırımı kabul etmede fazilet göstermelidir. Türkiye ile dostluk ve diplomatik ilişkiler kurulmasını önemli bulmaktayız.

Karabağ sorunuyla ilgili olarak Ermenistan Komünist Partisi'nin aldığı karar tasarısında şunlar belirtilmektedir: Ermenistan'ın şimdiki yöneticilerinin uzak görüşlü olmayan dış politikası nedeniyle Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin ekonomik durumunun geleceğine sis perdesi indi, ülkenin güvenlik sorunu çözümlenemez bir hale geldi, paketsel ve aşamalı diye anılan çözüm metodları toplumun duyarlılığını köreltmeyi amaçladı. Biz ulusların kendi kaderlerini 'Tayin Etme' ilkelerinden yola çıkarak, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin Ermeni halkının zaten kendi kararını vererek, 1 Aralık 1988 tarihinde Sovyet

27/10

MISIR BASINI

AL-TASAVVUF AL-ISLAMI: "ERMENİ AZINLIĞA TÜRKLERİN KATLIAM UYGULADIĞI YALANI... AMERİKALI BİLİM ADAMI, ERMENİ İDDİALARININ İFTİRA OLDUĞUNU BELGELERLE İSPAT ETTİ"

KAHİRE, 02/05(BYE)— Mısır'ın dini içerikli aylık 30.000 tirajlı Al-Tasawwuf Al-Islami dergisinin Mayıs 2001 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında ve Doç. Dr. Huda Derviş'in imzasıyla yer alan Kahire çıkışlı makalenin çevirisi şöyledir:

Osmanlı'nın yabancı tebaasına ve etnik azınlıklara vermiş olduğu imtiyazlar doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalan topraklarda uzun süre yaşamış olan Ermeni azınlık; serbestçe yerleşim, dolaşım ve ticaret haklarından yararlandı.

Bu sistem altında Türkiye'deki Ermeniler, bizzat Osmanlılardan daha fazla haklardan istifade ettiler. Bu azınlıklara din, ibadet ile dini vecibelerini kilise ve kutsal yerlerde serbest bir şekilde yerine getirme hakkı tanındı. Ermeni cemaatlerin büyük bir bölümü Bitlis, Erzurum, Van, Sivas ve Diyarbakır illerinin bir bölümünü içine alan Osmanlı Devletinin doğu bölgesinde iskan ettiler.

Sınırları dahilinde ikamet eden "ehl-i zimmet/gayri Müslim"lere uygulanan sistem uyarınca Ermeniler, dokunulmazlık haklarından tam olarak yararlandılar; Osmanlı Devleti'nin üst kademelerinde görev aldılar. Bu bağlamda Ermeniler, başbakanlık ve bakanlık görevlerine yükseldiler ve bazıları da büyükelçilik ve başkonsolosluk yaptılar. Bazıları ise milletvekili olarak parlamentoya girdi.

Osmanlı devlet ve hükümet olarak Ermenileri gözetmiş ve haklarını korumuştur. Zira Katolik Ermeniler görevleri (memurluğu) seçerek almaya başlamışlardır. Bunlardan bir tanesi Lübnan'a mülki amir olarak atanan ve en yüksek askeri rütbe olan Mareşal unvanı ile taltif edilen Artin Davut Paşa'dır. Osmanlı Devleti 1915 yılına kadar bu unvanı birçok Hristiyan Ermeniye vermiştir.

Ermeniler ticari ve ekonomik alanlardaki faaliyetlere etkin bir şekilde katılmışlardır. Özellikle İstanbul'da yaşayan Ermeni kolonisi, bu alanlarda dünya çapında aktif olan cemaatlerin en meşhurlarındandır. Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Ermeni cemaatleri 3 kısma ayrılır: 1) Katolik Ermeniler, 2) Ortodoks Ermeniler 3) Protestan Ermeniler.

Fatih Sultan Mehmet döneminde Bursa Ermeni piskoposunu çağırarak, Ermeni Patriğinin İstanbul'da ikamet etmesi istenmiş ve kendisine Ortodoks Kilisesi Patriğine verilen haklar verilmiştir.

Katolikler, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Ermenilere karşı aktif bir kampanya yürütmüş ve bu bağlamda bir yandan Fransa, öte yandan Papalık, Katolik mezhebinin yaygınlaşması ve Katolik mezhebine dönmeleri için Ermenilere Hristiyan din adamları göndermiştir. Bu heyetler, Ermeni zenginler ve aydınlar arasında faaliyette bulunmuşlar ve çok sayıda Ermeni Katolik mezhebine girmeye başlamıştır. Ancak bu heyetlerin hedefleri Osmanlı hükümetini şüphelendirmiştir. Zira hükümet, Ortodoks Ermenileri desteklemekle birlikte bu heyetlerin faaliyetlerini "Frenk (Avrupa) entrikaları" olarak tanımlamıştır.

Hükümetin, bu heyetlerin faaliyetlerine karşı tutumuyla ilgili olarak Ermeniler, Fransa'dan yardımcı olmasını istemiştir. Zira Fransa, kendini Doğu ve Asya Arap bölgesindeki Katolik Ermenilerin hamisi olarak kabul etmekteydi. Bu doğrultuda Sultan Abdülaziz'in çıkardığı fermanla Fransız Konsolosluğu himayesi altında "Ermeni Katolik Cemaati" oluşturulmasıyla Ermeniler, Fransız himayesini elde ettiler.

19. Yüzyılın başlarında İngiltere ve Amerika tarafından Osmanlı Devleti topraklarına yoğun bir şekilde Protestan misyoner grupları gönderilmeye başlandı. Bu misyoner heyetleri, Ermenileri gruplar halinde Hristiyanlığın Protestan mezhebinin kabul etmelerinde somut başarılar sağladılar. Hatta İngiltere tarafından, 1850 yılında Osmanlı Devleti bünyesinde bir Ermeni devletinin kurulmasına zemin hazırlayacak, ulusal dini bir varlık oluşturulması kararlaştırıldı. Bu gruplar, İngiltere Konsolosluklarının himayesine venedi. Bu gelişmelerde dini yönden daha çok siyasi yön ön plana çıkarıldı.

Ancak Ortodoks Ermeni Patriği, yeni bir Protestan cemaatin oluşturulmasına itiraz etti. Nitekim Ortodoks Patriği daha önce de Katolik bir Ermeni toplumu oluşturulmasına karşı çıkmıştı. Çünkü Ortodoks Ermeni Patriği, birlerce Ermeninin dini ve maddi yönden kontrolünden çıkmasını istemiyordu. Ancak Ortodoks ve Protestan Ermeni varlığının bireyleri, Ermeni ulusal duygularının gelişmesi ve Osmanlı Devletinden bağımsızlık talep etme bilincinin oluşması için geniş çapta bir çalışma yaptı.

Ermenilerin kontrolden çıkmasını önleme konusunda Ermeni cemaatler ve mezhepler arası anlaşmazlıkların çıkması, Ermenilerin üç büyük ülke İran, Rusya ve Osmanlı Devleti'nde parçalanmalarına sebep oldu.

Ermeniler, Rusların propagandalarının etkisi ile Osmanlı Devletinden bağımsızlıklarını elde etmeyi beklemeye başladılar. Zira Rusya, Ermenileri, Osmanlı Devletinden bağımsızlıklarını almaya ve Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet oluşturmaya teşvik etmekteydi.

Anadolu'nun doğu bölgesinde yaşayan Ermeniler, Anadolu içinde bir Ermeni devleti kurma talebinde bulunuyorlardı. Ancak bu talep, Türkler için büyük bir tehlike arz etmekteydi. Zira Ermeniler, Anadolu'da Kafkasya sınırından başlayan ve Karadeniz'e kadar uzanan altı vilayette yaşıyordu. Osmanlıların bu bölgeden çekilmesi, Osmanlı Devletini yok olmakla tehdit eden öldürücü bir darbe özelliği taşıymaktaydı.

Ermeniler, Osmanlı Devletinde varlık aşamasına geldikten sonra, devletin sona ermesi ve çağdaş Türkiye Devletinin kurulmasına kadar geçen sürede bağımsızlıklarını elde etmek uğruna Müslüman Türklere karşı çok korkunç terör uyguladılar. Doğu Anadolu bölgesinde bağımsız bir devlet olma yolundaki arzularını gerçekleştirmek için çok değişik yöntemlere başvurdular. Bu doğrultuda bir yandan dünya kamuoyunu harekete geçirme yolunu denerken, diğer yandan da uğradıkları zararları çok abartılı bir şekilde dile getiriyorlardı. Hatta Müslüman vatandaşlara yönelik şiddet ve terör uygulamaları, (ülkede) karışıklık çıkarmaları, köy ve kentleri yıkma girişimlerine rağmen davalarına destek olmak için Avrupa ülkelerini kazanma yollarını denemişlerdir.

Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 1877-1879 yıllarında yaşanan savaş sırasında Ermeniler, Osmanlı Devletine karşı Rus kuvvetlerinin yanında yer alarak, Rus kuvvetleri bünyesinde savaş birlikleri oluşturular; subay, asker ve idareci olarak istihdam edildiler. Savaş, Osmanlı Devletinin korkunç yenilgisiyle sona erdi.

Ermeniler, 1881 yılında Erzurum'da "Baba Topraklarını Koruma Cemiyeti" adı altında bir Ermeni cemiyeti kurdular. Ermeniler faaliyetlerini sürdürerek 1882 yılında Cenevre'de devrimci bir cemiyet kurarak 'Hınçak' ismini verdiler. Hınçak'ın kelime anlamı Haç olup bu cemiyetin hedefi sosyalist bir Ermeni toplumu kurmaya yönelikti.

Ermeniler 1885 yılında "Ya özgürlük, ya ölüm!" sloganı altında, Osmanlı Devleti sınırları dışında çalışmak amacıyla 'Almanakan' isimli bir cemiyet daha kurdular. Bütün bunların yanında Ermeni devrimciler, Osmanlı toprakları dışında da çalışmalarını sürdürdüler. Çan ve Zil olmak üzere iki direniş hareketinden oluşan gruplar, İsviçre'de eğitim gören Ermeni öğrencilerden oluşmaktaydı. Bu hareketler, gazete çıkararak Osmanlı Devleti aleyhinde yazılar yayımladılar. Londra'da 1889 yılında yayımlanan gazetede yer alan bir yazıda, "Bizim anarşistler olduğumuz açıktır. Biz, Anadolu'da anarşi yaratmak ve şiddet estirmek istiyoruz. Bizim temel hedefimiz, bu ülkede bağımsız ulusal bir hükümet kurmak ve geniş kapsamlı siyasi özgürlük elde etmektir" denilmektedir.

Bu hareketin tüzüğü'nün 8. maddesinde ise, Müslümanların yok edilme araçlarının hançer, tabanca, boğma aletleri, zehir olduğunu belirtilerek, evlerin ve tesislerin toz dinamit veya barutlu yangın bombalarıyla havaya uçurulması gerektiğine işaret edilmektedir. Halka açık yerlerde atılan bombalar sebebiyle çok sayıda Osmanlı memuru hayatını kaybetmiştir.

Daha sonra 1890 yılında Ermeni Devrimci Birliği 'Taşnak' ismi altında Rusya'daki Ermeniler'den oluşan bir cemiyet kuruldu. Bu cemiyetin amacı, Osmanlı Devleti topraklarına sızarak, Müslüman Osmanlı memurlarını sindirmek ve Müslümanlara yönelik toplu katliamlar uygulamak amacıyla intihar timleri oluşturmaktır. Bu tür çalışmalar sonunda durumun gerginleştirilmesi ve daha sonra Avrupa ülkelerinin Ermeni davası lehinde müdahalede bulunması ve sonunda da Müslüman Anadolu halkının yurtlarından kovulması ya da katledilmesini takiben, bu bölgede sosyalist bir Ermeni cumhuriyeti kurulması hedefleniyordu. Taşnak Cemiyeti, bu program doğrultusunda İstanbul, Trabzon ve Van'da çok sayıda gizli hücre oluşturdu.

Ermeniler, amaçlarını gerçekleştirme girişimleri doğrultusunda teröre başvurarak Ağustos 1896'da İstanbul'daki Osmanlı Bankası'nın genel merkezine eylem düzenlediler ve bankayı kuşattılar. Kuşatma eylemi, yabancı ülke büyükelçilerinin müdahalede bulunması ve elçilerin garantisiyle Bab-ı Ali'den güvence alınıncaya kadar sürdü. Bu eylemciler, büyükelçilerin himayesi altında Fransız vapuru ile ülke dışına çıktılar. Daha sonra bazı Ermeniler Bab-ı Ali binasına saldırıp Sadrazamın (Başbakan) ofisine girip Başbakanı ölümle tehdit ettiler. Bu durum kamuoyunda korkuya neden oldu.

Eylemler devam etti ve Ermeniler halka açık yerlere bomba attılar. Sultan Abdülhamit'in Cuma namazına gitmesini fırsat bilen Ermeniler, padişahı suikast düzenlediler. Sultan Abdülhamit'e Yıldırım Beyazıt Camisinde atılan bombadan, onlarca muhafız ve polisin ölmesine rağmen Padişah ilginç bir şekilde kurtuldu. Bu olayda 26 kişi öldü, 58 kişi yaralandı.

Osmanlı Devletinde 1890-1904 yılına kadar katliamlar ve şiddet olayları yaşandı. Bu olayların yaşandığı yerler Samsun, Trabzon, Birecik, Harput, Van, Bitlis ve Sason (Muş) illeridir. Bu katliamların en korkuncu 1894 yılında Samsun ilinde gerçekleştirilmiştir. Ermeni devrimciler vergi toplayan memurlara

düşmanlarının yanında yeralmalarının arkasında yatan gizli sebeplerle, sonuçta yaşanan trajedi ve sıkıntılar nelerdir?

Bu sebeplerin başında, tarihin bu döneminde, süper ülkeler arasında çıkar çatışmalarının en ön sırada geldiği bir gerçektir. Çünkü bu dönemde Rusya, Anadolu ve Boğazlar üzerinden sıcak denizlere inmek istiyordu. Bu emellerinden ötürü Rusya, Ermenileri istismar etti ve Ermeni toplumunun önde gelenlerini, kilise ve din adamlarını kandırmada başarılı oldu. Çünkü, onlara toprak ve bağımsızlık vereceği yolunda parlak vaatlerde bulunmuştur. Bunlardan ötürü, çok sayıda Ermeni, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı devletine karşı Rusların saflarında yer almıştır.

Hıncak ve Taşnak gibi Ermeni çetelerini oluşturmuşlardır. Bu çeteler, gençlerinin askere gitmesi sonucu savunmasız kalan Türk köy ve kentlerine girerek yağmalamışlardır.

Bu olaylar sebebiyle Osmanlı yönetimi, 24 Nisan 1915 tarihinde, terör örgütleri merkezlerinin kapanması, bütün belgelerine elkonması ve liderlerinin tutuklanmasını öngören bir ferman yayınladı. Ancak bu ferman, Ermenilerin gerçekleştirdiği terör eylemlerine son vermedi. Bunun üzerine Osmanlı yönetimi, 27 Mayıs 1915 tarihinde, ordunun Ermenileri, savaş bölgesinden kendi bünyesinde bulunan Suriye, Lübnan ve Kuzey Irak'a tehcir etmesini öngören bir yasa çıkardı. Ancak -ne yazık ki- bu göç sırasında açlık, bulaşıcı hastalıklar, yorgunluk ve bu dönemde ulaşım vasıtalarının ilkel olması nedeniyle çok sayıda Ermeni öldü. Aynı zamanda hırsızlık, intikam ve yağmalama amacıyla eylemlerde bulunan çeteler tarafından da çok sayıda Ermeni öldürüldü.

Burada, göç eyleminin bütün Ermenileri kapsamadığına işaret etmek istiyorum. Devlete bağlı olan ve çocuklarını askere gönderen Ermeni aileler göçe tabi tutulmadılar. Göçe tabi tutulmayanlar arasında, Ermeni din adamları, Katolik ve Protestan hekim ve eczacılar da bulunuyordu. Çok sayıda Ermeni savaş bölgesinde görevlerini sürdürmüşlerdir.

Türkler ve Ermeniler, 2 Aralık 1920'de Gümrü Anlaşması ve 13 Ekim 1921 tarihinde Kars Anlaşması ile, Ermeni meselesine nihai bir şekilde son vermelerine rağmen, bu anlaşmalarda "Ermenilere yönelik soykırım"dan söz edilmemektedir. Ancak Ermeniler, 1965 yılından itibaren "Ermeni Soykırımının 50. Yıldönümü" olarak iddia ettikleri yönelik çerçevesinde, Türkiye'ye karşı propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırdılar. 1975 yılına doğru da Ermeni terör örgütleri tehlikeli bir ivme kazanarak, Türkleri öldürmeye yönelik, iki terör örgütü şeklinde ortaya çıktılar. Bunlar, ASALA olarak bilinen Gizli Ermeni Bağımsızlık Örgütü ve TAŞNAK olarak bilinen Devrimci Ermeni Birliği'dir. ASALA, 16 ülke ve 28 kentte gerçekleştirdiği 127 suikast ve eylemin sorumluluğunu üstlendi. ASALA'nın gerçekleştirdiği eylemlerde, 42 Türk vatandaşı ve diplomat ile dört Avrupalı öldü. Bu eylemlerde ayrıca, 15 Türk ile 66 yabancı çeşitli yerlerinden yaralandı.

Ermeni soykırımını açıkça tanıyan Fransa'nın bizzat kendisi de kör Ermeni terörün kurbanıdır. Zira Paris'teki Türk Büyükelçisi öldürülmüş; 1981 yılında Paris'teki Türk Başkonsolosluğu çalışanları rehlin alınmıştır. Ocak 1983 tarihinde teröristler Paris'teki THY bürosuna el bombası atmışlardır. Ancak şans eseri bu bomba infilak etmemiştir. Ayrıca, Marmara Turizm Acentesi önüne de bomba konulmuş, bu olayda Fransız sekreter R. Morin hayatını kaybetmiştir. 15 Temmuz 1983 tarihinde Ermeni teröristlerin, Orly Havaalanında gerçekleştirdikleri kanlı baskında, THY bürosu önüne koydukları bomba patlamış ve Fransa'da yaşanan en kanlı olay olarak bilinen bu vahşi eylemde, dördü Fransız, ikisi Türk, biri Amerikalı ve biri de İsveçli olmak üzere toplam sekiz kişi hayatını kaybetmiş, 60 kişi de yaralanmıştır.

Şu anda terör faaliyetlerinde bulunmayan Ermeniler, dünyanın çeşitli yerlerinde konferanslar düzenlemekte, kurdukları sivil örgütler vasıtasıyla Türklerin yaşamadığı çeşitli dünya ülkelerinde Ermeni lobileri oluşturmaktadırlar. Fransa'daki Ermeni lobisi başarıya ulaşırken, Amerika'daki Ermeni lobisi, eski Başkan Bill Clinton'ın Ermeni soykırımını tanıyan tasarının Senatoya getirilmemesi yolunda, Temsilciler Meclisi Başkanına Ekim 2000 tarihinde şahsen müdahalede bulunmasıyla, Ermeni soykırımının tanınmasında başarısızlığa uğradı.

Ne dersiniz, Fransız Parlamentosunun bu gibi tasarıları yasalaştırmada yetkili olmadığı Fransa'da, Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, soykırım yasaasının Anayasa Mahkemesi'nden geri dönmesi konusunda yetkisini kullanacak mı? Ayrıca, bu tür yasalar Fransa'nın ulusal çıkarlarına zarar verir, hatta 300 bin civarındaki Türk kolonisinin bulunduğu ülkenin iç güvenliğini tehdit eder. Bunları gelecek günler gösterecek!

EL-HAKİKAT: "TÜRKİYE-FRANSA İLİŞKİLERİ KIZGIN SAC ÜZERİNDE" (1)

KAHİRE, 29/05(BYE)— Mısır'ın muhalif Ahrar Partisi tarafından çıkarılan dini içerikli ve haftalık 100.000 tirajı olan El-Hakikat gazetesinin 26.05.2001 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Dr. Muhammed Rifat El-İmam (yeni ve çağdaş tarih araştırmacısı ve Mısır'da Arapça olarak yayımlanan,

Ermenilere ait Erif dergisi genel yayın yönetmeni) imzasıyla yer alan Kahire çıkışlı yorumun çevirisi şöyledir:

Fransız Temsilciler Meclisinin 1915-1923 yılları arasında Ermenilere karşı soykırım uygulandığını tanıyan bir kanun çıkarması ile son zamanlarda Türkiye ve Fransa arasındaki ilişkiler -sportif ilişkiler de dahil olmak üzere- siyasi, diplomasi, stratejik ve ekonomik alanlarda bir kriz yaşadı. Bu kanunda Türkiye'nin ve Osmanlı devletinin ismi uzaktan ve yakından geçmemesine rağmen, bu kanunu destekleyenler Türkiye tarafından suçlu olarak nitelendi.

Türkiye'deki çevreler, bu yasa sebebiyle Fransız kurumlarına karşı sert bir şekilde tepki göstererek, Fransa ile resmi ve gayri resmi bütün ilişkilerini kesti.

Dünyanın görsel, işitsel ve yazılı yayın organları, Fransa'nın çıkardığı yasanın Fransa ve Türkiye ilişkilerine yansımalarının sonuçlarını işlemeye özen göstermesine rağmen, hiçbir basın, uluslararası politikada sert krizlere neden olan davanın içeriği konusunu ele almadı. İşte bu durum beni, Osmanlı devletinde Ermeni soykırımı meselesinin etrafındaki yoğun sisleri imkânlar elverdiği ölçüde kaldırmaya ve konuya açıklık getirmeye sevk etti.

İttihat ve Terakkicilerin, Osmanlı idaresini ele geçirmeleri ve Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirmeleri sonrası Kafkas Türklerini Turanlaştırma, Anadolu, İran, Kafkasya'nın ardındaki Orta Asya ülkeleri ve Rusya'da bulunan Türkler arasında bağları kuvvetlendirme konusundaki projelerini bir Türk devletinde milliyetçilik ve tek bir millet anlayışı üzerinde uygulamaya başladılar. Ancak bu proje, Osmanlı devletinde bulunan Türkler dışındaki diğer unsurların tepkisi ile karşılaştı. Çünkü bu varlıklar, Turancı projenin uygulanmasına karşı etnik ve dini yönden bir engel oluşturmaktadır. Zira Turancı proje, ülkenin ekonomisinin kontrolünü elinde tutan, kuvvetli Avrupa sermayesinin oyunlarının farkında olan milli Türk burjuvazisinin oluşturulmasını istemektedir. Ancak bu burjuvazinin oluşturulması ve kuvvetli bir ekonomiye sahip olunması, dış ticaret konusunda büyük bir yönelişleri bulunan Hristiyanların ve özellikle tarım, sanayi, sanat ve ticaret alanlarında devletin bel kemiğini oluşturan Ermenilerin engeliyle karşılaştı.

O halde Ermeniler, Turancı proje sistemi içinde siyasi ve ekonomik hatta etnik ve dini yönden bir olumsuzluk teşkil ettiğine göre, siyasi ve ekonomik zorunluluklar bu garip ögeden kurtulmayı gerektirmektedir. İttihat ve Terakkiciler, düşündükleri projeyi uygulamak için peşpeşe yaşanan olaylardan fırsat kolluyorlardı. Bu fırsatlar, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan muharebeler sırasında bilfiil gerçekleşti. Fanatik İttihat ve Terakkiciler, Ermenilerin, Rusya Krallığı Ordusu saflarında Osmanlı devletine karşı yer almasını değerlendirerek, Osmanlı Ermenilerini vatana ihanetle suçladılar. Bu sırada Enver Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Kafkasya'da bozguna uğramış ve Mısır'a yönelik operasyon da başarısız kalmıştı. Müttefik devletlerin İstanbul'u kuşatması da dahil olmak üzere İttihatçılar, bu yenilgilerin faturasını Ermenilere çıkardılar. Bunun üzerine Anadolu'da yani Osmanlı devleti ile Rusya arasında yaşanan savaş bölgesinde İkamet eden Ermenilerin isyan etmeleri ve ihanette bulunmaları olasılığı dikkate alınarak Halep'e sürülmesi kararı alındı. Bu sırada İttihat ve Terakkicilerin, Osmanlı devleti bünyesinde bulunan Ermeni ırkını tasfiye programına başladığı görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı devleti yenilgilere ve çatışmalara sahne oldu.

Sert iklim şartları ve savaş halindeki fakir bir devletin 1000 kilometreden daha fazla uzağa Ermenileri göç etmeye zorlaması, yürüyerek gidenlerin en azından yiyecek ve içecek gibi zorunlu ihtiyaçlarını sağlayamaması, Kürt çetelerin ve intikam almak isteyen kimselerin cihat amacıyla dinsiz olarak nitelendikleri Ermenilere yönelik saldırıları sonucu Ermeni soykırımı uygulanmıştır. Bu sırada Ermenilerin görüşlerine göre 1.5 milyon, Türklerin görüşüne göre sadece 700 bin civarında Ermeni hayatını kaybetmiştir.

AL-HAKİKAT: "TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ KIZGIN SAC ÜZERİNDE" (2)

KAHİRE, 03/06(BYE)— Mısır'ın muhalif Ahrar Partisi tarafından çıkarılan dini içerikli haftalık 100.000 tirajlı olan Al-Hakikat gazetesinin 02.06.2001 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Dr. Muhammed Rifat El-İmam imzasıyla yayınlanan Kahire çıkışlı yorumun çevirisi şöyledir:

Bu yazı, Osmanlı Devletinde Ermeni soykırımı davasının panoramik görüntüsüdür. Ermeni soykırımının tanınması, Türkiye ve Fransa arasında sert tartışmalara sebep oldu. Burada, Fransa'nın

tasarısının Kongre'de oylanmasını şahsen önledi. Tam bir yıl sonra Robert Koçaryan'ın şahsi başvuruda bulunmasına rağmen George Bush, özgürlük kanunundaki 907'nci düzeltmenin geçerliliğini durdurdu. Bu değişiklik, ABD'nin Azerbaycan ile askeri işbirliğini sınırlıyordu. ABD, bu adımın etkisini telafi etmek amacıyla Ermenistan'a askeri yardım programı çerçevesinde dört milyon dolar tahsis edeceğini açıkladı. Fakat Ermenistan'da bazı etkili siyasi partiler bu yardıma hemen karşı çıktılar. Halkın ve siyasi elitin çoğu Washington'un, Rusya'yı Kafkasya'dan uzaklaştırma politikasında Ermenistan'a "piyon" gözüyle baktığına inanıyor. Erivan'da gerçekçi olarak düşünen yetkililer, Rusya'nın zayıf olduğuna ilişkin tüm söylentilere rağmen, Kafkasya'da çözülmemiş ihtilafların karşısında ancak Moskova'nın, Ermenistan'ın güvenliğinin garantörü olduğunu anlamış durumdalar.

Yazımızın sonunda Ermeni halkının acı tarihine bir göz atalım: ABD, 1918-1920 yıllarında bağımsız Ermenistan devletinin sınırlarını çizerken, Ermenilere, Türk topraklarından bazı bölgeleri vermeyi teklif etti. Fakat 1920 yılındaki Ermeni-Türk savaşı, Ermeni ordusunun ağır yenilgiye uğramasıyla sonuçlandı ve Ermenilerin ABD ve İngiltere'den yardım istekleri cevapsız kaldı. Sonuçta Erivan'a çok ağır Aleksandropol barış anlaşması empoze edildi. Bu belgeye göre, ülke, Türkiye'nin himayesi altında kalacak, Ermeni halkı da tamamen yok edilme tehdidi ile karşı karşıya bırakılacaktı. Fakat Kızıl Ordu'nun Ermeni topraklarına girmesiyle Ermenistan, adı geçen anlaşmayı yerine getirmedi.

VREMYA NOVOSTEY: "GÜRCİSTAN ERMENİLERİ: AHALKELEK'İ KARS VE ERZURUM İLE DEĞİŞTİREBİLİRİZ... RUS ÜSLERİNE EVET, MESKET TÜRKLERİNE HAYIR"

MOSKOVA, 29/03(BYE)--- Tirajı günde 51 bin olan liberal eğilimli Vremya Novostey gazetesinin 29 Mart 2002 tarihli sayısında, Tiflis muhabiri Mihail Vignanski imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

Gürcistan'ın Samtshe-Javahetya bölgesinde toplu olarak yaşayan Ermeniler, Gürcistan Parlamentosuna, 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda işlenen soykırımın tanınması talebinde bulunmuşlardı.

Yerli toplum liderleri de geçenlerde Javahetya'yı ziyaret eden Parlamento Başkanı Nino Burcanadze'ye bu konuda başvuruda bulundular. Tiflisli konuk nazik bir şekilde, bu konuyu incelemek için Ermenistan ve Türkiye'nin özel bir komisyon kurmaları gereğini vurgulayarak, bu nedenle Gürcistan'ın biraz beklemesi ve söz konusu komisyonun çalışmalarının sonuçlarına göre karar alması gerektiğini belirtti.

Javahetyalı Ermeniler, gelecekte Rus üssünün Ahalkelek'ten çekilmesi ve Stalin tarafından sürgüne gönderilen Mesket Türklerinin yeniden yurtlarına dönme ihtimalinden dolayı endişe duyuyorlar. 62. Rus Üssünün çekilmesi, (Gürcü tarafı bunun 3 yılda, Rus tarafıysa ancak 14 yılda mümkün olduğunda ısrar ediyor) yerli halk tarafından desteklenmiyor. Zira Rus askerlerin bölgede bulunması, başta Gürcistan Ermenilerinin huzurunu garanti ediyor. Fakat daha da önemlisi, Rus üssünde yaklaşık 1600 Ahalkelekli vatandaşın çalışmış olmasıdır. Bunların ortalama aylık ücretleri 200-300 dolardır. Bu tutar Gürcistan ölçülerine göre çok büyük bir rakam sayılmaktadır.

Mesket Türklerine gelince: Parlamenter ve aynı zamanda Tiflis'te çıkan Ermeni "Vrasatan" gazetesi redaktörü Van Bayburt'a göre, Javahetya Ermenileri evlerini sürgünden dönenlere tek şartla iade edebilirler. O da, Uluslararası kurumların 180 yıl önce Kars ve Erzurum bölgelerinden Gürcistan'ın güneyine aktarılan Ermenilerin tarihi vatanlarına geri dönmelerinin sağlanmasıdır. Van Bayburt, 1944 yılında Orta Asya'ya sürgüne gönderilen Mesket Türklerinin yeniden vatanları olan Gürcistan'a dönmelerinde ısrar eden Avrupa Konseyi, AGİT ve diğer uluslararası kurumların, ilkönce 10 yıl önce Abhazya'dan sınır dışı edilen Gürcülerin ve 180 yıl önce Türkiye'den sürülen Ermenilerin memleketlerine dönmelerini düşünmesi gerektiğini vurguladı.

Birkaç gün önce de Ramkavar-Azatakan partisinin Fransa şubesi başkanı, Jacques Chirac'tan bu soruların yanıtını içeren bir mektup aldı. Fransa Cumhurbaşkanı, Ocak 2001'de ülke parlamentosunun Osmanlı Türkiyesi'ndeki Ermeni soykırımını kınayan özel bir yasa çıkarmış olduğunu yazıyordu. Chirac, diğer ülkelerin de Fransa örneğini izlemeleri arzusundaydı. Jacques Chirac, "Soykırım gerçeği tartışılmaz. Söz konusu olan, geçen yüzyılın en vahşice işlenmiş suçlarından biridir ve tarihin değiştirilmesi de kabul edilemez. Bir uzlaşma da, ancak gerçeklere dayalı olarak elde edilebilir" diye yazdı.

Chirac, Ermenistan'a yönelik abluka konusunda ise bu olayın Avrupa'da ciddi rahatsızlık yarattığını kaydetti. Chirac'ın konuşmasına göre bu abluka, bütün bölgenin kalkınmasını engelliyor. Cumhurbaşkanı, bölgede barış tesis etmeye yönelik girişimlerde bulunmayı sürdüreceği konusunda teminat verdi.

PANARMENIAN NETWORK: "TÜRKİYE'NİN KÜSTÜRDÜĞÜ İSRAİL, ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMAYA HAZIR"

ANKARA, 09/04(BYE)--- PanArmenian Network isimli İnternet haber servisinde 9 Nisan 2002 günü yukarıdaki başlık altında yayımlanan 8 Nisan 2002 tarihli yazının çevirisi şöyledir:

Ankara yetkililerinin, İsrail askerlerini hedef alan sert açıklamalarına karşılık olarak İsrail yetkilileri de, Osmanlı Türkiyesindeki Ermeni soykırımı gerçeğini tanımaya hazır durumda.

Arminfo ajansının Türk medyasından aktardığına göre, Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in, İsrail'in "Filistin soykırımı gerçekleştirdiği" yolundaki açıklaması bu iki müttefik, yani Ankara ile Tel-Aviv arasındaki ilişkilerde ciddi bir krize yol açtı. İsrail Dışişleri Bakanlığı, cevabi açıklamasında, Ecevit'in bu ifadeleri karşısında çok derin bir hayal kırıklığı duyulduğunu bildirdi. Ayrıca ABD Kongresi'nde Türkiye'ye destek verdiği bilinen ABD Ermeni lobisinin de Türkiye'ye yönelik bir protesto açıklaması yapmaya niyetli olduğu bildirildi.

Gözlemcilerin kanaatine göre, Türk tarafının İsrail'e yönelik sert açıklamaları, hem Ermeni soykırımı gerçeğinin tanınmasını hem de Türkiye'nin Washington'daki Yahudi lobisinin desteğini kaybetmesini gündeme getirebilir ve bu da, ABD Kongresi'nin soykırım gerçeğini tanınmasıyla sonuçlanır.

ARMINFO:"ABU-DABİ TELEVİZYONU, OSMANLI TÜRKİYESİ'NDEKİ ERMENİ SOYKIRIMINI KONU ALAN FİLMİ GÖSTERMEYE BAŞLADI"

ANKARA, 10/04(BYE)--- Arminfo ajansının 9 Nisan 2002 tarihli İnternet sayfasında yukarıdaki başlık altında yer alan yazının çevirisi şöyledir:

Abu-Dabi Televizyonu, Osmanlı Türkiyesi'ndeki 1915-22 Ermeni soykırımına ithaf edilmiş "Masumlar" isimli belgeseli 8 Nisan günü göstermeye başladı.

Ermenistan Dışişleri Bakanlığının Arminfo ajansına verdiği bilgiye göre film, Abu-Dabi televizyonu muhabirlerinin Ermenistan'a yaptıkları son ziyaret sırasında topladıkları belgesel malzemeyi temel alıyor. Filmin yapımcıları, Ermeni soykırımını kınayarak bunu insanlığa karşı bir suç olarak niteliyor.

Filmin, Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapacağı ziyaret arifesinde gösterilmesi, iki ülke arasındaki ilişkiler açısından belirgin bir siyasi değer taşıyor.

Birkaç gün önce de Ramkavar-Azatakan partisinin Fransa şubesi başkanı, Jacques Chirac'tan bu soruların yanıtını içeren bir mektup aldı. Fransa Cumhurbaşkanı, Ocak 2001'de ülke parlamentosunun Osmanlı Türkiyesi'ndeki Ermeni soykırımını kınayan özel bir yasa çıkarmış olduğunu yazıyordu. Chirac, diğer ülkelerin de Fransa örneğini izlemeleri arzusundaydı. Jacques Chirac, "Soykırım gerçeği tartışılmaz. Söz konusu olan, geçen yüzyılın en vahşice işlenmiş suçlarından biridir ve tarihin değiştirilmesi de kabul edilemez. Bir uzlaşma da, ancak gerçeklere dayalı olarak elde edilebilir" diye yazdı.

Chirac, Ermenistan'a yönelik abluka konusunda ise bu olayın Avrupa'da ciddi rahatsızlık yarattığını kaydetti. Chirac'ın konuşmasına göre bu abluka, bütün bölgenin kalkınmasını engelliyor. Cumhurbaşkanı, bölgede barış tesis etmeye yönelik girişimlerde bulunmayı sürdüreceği konusunda teminat verdi.

PANARMENIAN NETWORK: "TÜRKİYE'NİN KÜSTÜRDÜĞÜ İSRAİL, ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMAYA HAZIR"

ANKARA, 09/04(BYE)--- PanArmenian Network isimli İnternet haber servisinde 9 Nisan 2002 günü yukarıdaki başlık altında yayımlanan 8 Nisan 2002 tarihli yazının çevirisi şöyledir:

Ankara yetkililerinin, İsrail askerlerini hedef alan sert açıklamalarına karşılık olarak İsrail yetkilileri de, Osmanlı Türkiyesindeki Ermeni soykırımını gerçeğini tanımaya hazır durumda.

Arminfo ajansının Türk medyasından aktardığına göre, Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in, İsrail'in "Filistin soykırımını gerçekleştirdiği" yolundaki açıklaması bu iki müttefik, yani Ankara ile Tel-Aviv arasındaki ilişkilerde ciddi bir krize yol açtı. İsrail Dışişleri Bakanlığı, cevabi açıklamasında, Ecevit'in bu ifadeleri karşısında çok derin bir hayal kırıklığı duyulduğunu bildirdi. Ayrıca ABD Kongresi'nde Türkiye'ye destek verdiği bilinen ABD Ermeni lobisinin de Türkiye'ye yönelik bir protesto açıklaması yapmaya niyetli olduğu bildirildi.

Gözlemcilerin kanaatine göre, Türk tarafının İsrail'e yönelik sert açıklamaları, hem Ermeni soykırımını gerçeğinin tanınmasını hem de Türkiye'nin Washington'daki Yahudi lobisinin desteğini kaybetmesini gündeme getirebilir ve bu da, ABD Kongresi'nin soykırım gerçeğini tanınmasıyla sonuçlanır.

ARMINFO:"ABU-DABİ TELEVİZYONU, OSMANLI TÜRKİYESİ'NDEKİ ERMENİ SOYKIRIMINI KONU ALAN FİLMİ GÖSTERMEYE BAŞLADI"

ANKARA, 10/04(BYE)--- Arminfo ajansının 9 Nisan 2002 tarihli İnternet sayfasında yukarıdaki başlık altında yer alan yazının çevirisi şöyledir:

Abu-Dabi Televizyonu, Osmanlı Türkiyesi'ndeki 1915-22 Ermeni soykırımına ithaf edilmiş "Masumlar" isimli belgeseli 8 Nisan günü göstermeye başladı.

Ermenistan Dışişleri Bakanlığının Arminfo ajansına verdiği bilgiye göre film, Abu-Dabi televizyonu muhabirlerinin Ermenistan'a yaptıkları son ziyaret sırasında topladıkları belgesel malzemeyi temel alıyor. Filmin yapımcıları, Ermeni soykırımını kınayarak bunu insanlığa karşı suç olarak niteliyor.

Filmin, Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapacağı ziyaret arifesinde gösterilmesi, iki ülke arasındaki ilişkiler açısından belirgin bir siyasi değer taşıyor.

**PANARMENIAN NETWORK: "ANKARA'DAKİ KONFERANSA 'ERMENİ SORUNU'
KONUSUNDA UZMANLAŞMIŞ 100 TÜRK TARİHÇİ
KATILACAK"**

ANKARA, 16/04(BYE)--- Panarmenian Network isimli İnternet haber servisinde 16 Nisan 2002 günü yukarıdaki başlık altında yayımlanan, 15 Nisan 2002 tarihli yazının çevirisi şöyledir:

20-21 Nisan 2002 tarihlerinde Ankara'da Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in himayesinde gerçekleştirilecek olan konferansa "Ermeni sorunu" ve Ermenistan konusunda uzmanlaşan 100'ü aşkın Türk tarihçi katılacak.

Mediamax ajansının bildirdiğine göre, konferansın katılımcıları "Ermeni sorununun tarihi, yasal, dini, kültürel, psikolojik, uluslararası ve terörist" yönleri konusunda raporlar sunacaklar. Konferansın bitiminde de katılımcılar ortak bir bildiri yayımlayacaklar.

**AZG: "KARADENİZ-PONTUS BÖLGESİNDEKİ ERMENİLERE
ADANMIŞ SEMİNER"**

ANKARA, 17/04(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 17 Nisan 2002 tarihli Türkçe sayfasında Hakop Tsulikyan imzasıyla yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan yazı şöyledir:

Tarihi Ermenistan'ın şehir ve eyaletlerine adanmış Los Angeles'in California Üniversitesi'nin "Ermeni Halkının Şimdiki Tarihi Kürsüsü"nü düzenlediği uluslararası konferanslar serisinin 10'uncu semineri 4-5 Mayıs'ta gerçekleşecek. Bu seferki tartışma konusu Karadeniz-Pontus bölgesindeki Ermeni toplumlarının hayatı.

İnternet sayfasından edindiğimiz bilgilere göre seminere Arjantin, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, İngiltere, Rusya, Ukrayna ve ABD'den bilimadamları katılacaklar.

Oturumlarda, geçmiş zamanlardan günümüze Ermenistan'ın bu bölgeyle olan bağları ele alınacak, özellikle de 19. ve 20. yüzyıllara odaklanılacak. Oturumların sabah seansları Ermenice gerçekleşecek.

Programa göre konuşma yapacak şahısların isimleri ve değinecekleri konu başlıkları şöyledir:

Kaliforniya Üniversitesi'nden Richard Hovhannisyan (Karadeniz Bölgesindeki toplumlar), Kaliforniya Üniversitesi'nden Robert Hüseyin (Karadeniz-Pontus sahillerinde Ermeniler), Londra'dan Richard Wilkinson (Hristiyan öncesi dönemde Ermenistan ve Pontus'un bağları), Erivan Devlet Üniversitesi'nden Babken Harutyunyan (7. yüzyıla kadar Ermenistan ve Karadeniz Bölgesinde Ermeniler), New York'taki Surp Nerses Ermeni Tbrebank'ından Abraham Teryan (Ermenilerin Ortaçağ'da Trabzon'la ilişkileri), Kiev Ulusal Akademisi'nden Aleksandr Halenko (16. yüzyılda Güney Kırim'ın Ermeni toplumları), Paris'teki Sovyet ve Sovyet sonrası Rus Araştırmaları Merkezi'nden Kler Muradyan (Hamşenlilerin Müslümanlaştırılması), Güney Kaliforniya Üniversitesi'nden Hovhan Simonyan (Hamşenliler bölgesinde tarih ve kimlik), Harvard Üniversitesi'nden Berd Won (Hamşen'li Müslüman Ermenilerin dili), Güney Kaliforniya'nın "Kaizer-Permenent" adlı Tıp Grubu'ndan Varditer Koçolosyan-Hovhannisyan (Ordu ve Trabzon'a doğru hac yolculuğu), Buenos-Aires'in El Salvador Üniversitesi'nden Vardan Matevosyan (Hayasalar Karadeniz de mi? Ermenilerin doğuşuyla ilgili bir efsane daha), Erivan Mimar ve Mühendislik Üniversitesi'nden Davit Kermencyan (Pontus bölgesindeki şehirlerin Ermeni mahalleleri ve ulusal miras izleri), Ermeni Mimarisini Araştırma kuruluşundan Aleksandr Kananyan (Artvin-Artanuş bölgesi ve onun anıtları), Los Angeles'tan Avedis Papazyan (Trabzon Ermeni Kıyımları ve Türk canilerin yargılanması), Colombia Üniversitesi'nden Mark Nşanyan (Minas Pjişkyan ve Pontus Tarihi kitabı), Colombia Üniversitesi'nden Petros Ter-Matevosyan

Bu konular üzerinde durmak amacıyla Norveç, İsveç, Belçika, Lübnan, Kıbrıs, Yugoslavya ve diğer ülkelerden 14 parlamenter 25 Nisan günü Erivan'da olacak.

PANARMENIAN NETWORK: "ERMENİSTAN VE KARABAĞ'DA YAŞAYAN RUMLAR, ERİVAN YÖNETİMİNİ OSMANLI TÜRKİYESİNDEKİ RUM SOYKIRIMINI TANIMAYA ÇAĞIRDI"

ANKARA, 19/04(BYE)--- İnternet haber servisi PanArmenian Network'un 19 Nisan 2002 tarihli sayfasında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan 18 Nisan tarihli yazının çevirisi şöyledir:

Ermenistan ve Dağlık Karabağ'daki Rumları biraraya getiren toplumsal örgüt "Patriada", Robert Koçaryan'a bir mekup yazarak devlet yetkililerinin, Osmanlı Türkiyesindeki Rum soykırımını gerçeğini tanımasına yönelik çağrılarını ifade etti.

Mektupta, mücrim Türk yönetiminin 1916 yılında Anadolu'daki Rum nüfusunu maddi olarak imha ve sınır dışı etme uygulamasına başladığı kaydediliyor. Bunun sonucu olarak da üç yüzü aşkın Rum öldürülmüş ve yaklaşık 1,5 milyon Rum da kaçmış.

Yunanistan parlamentosunun 1915 Ermeni soykırımını gerçeğini 1996 yılında tanımış bulunduğunu da anımsatmak gerekiyor.

PANARMENIAN NETWORK: "MUSEVİ LOBİSİ, ABD'NİN ERMENİ SOYKIRIMI GERÇEĞİNİ TANIMASINA KARŞI ÇIKAN TÜRKİYE İLE AZERBAYCAN'A YARDIM EDİYOR"

ANKARA, 19/04(BYE)--- İnternet haber servisi PanArmenian Network'un 19 Nisan 2002 tarihli sayfasında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan 18 Nisan 2002 tarihli yazının çevirisi şöyledir:

Washington'un Osmanlı Türkiyesindeki Ermeni soykırımını gerçeğini resmen tanınması görüşü, Bakü'dekileri kaygılandırdı. Birkaç gün önce 162 Amerikalı kongre üyesinin George Bush'a başvurarak 24 Nisan günü yapacağı olağan konuşmada 1915'teki acıklı olayları soykırım olarak tanımlamaya çağırıldıklarını da anımsatmak gerekiyor. Buna yalnızca Amerika'daki Türk lobisi karşı çıkmıyor. Bakü'de çıkan "Echo" gazetesinin belirttiğine göre, "ABD'deki Azeri cemaati de ellerini kavuşturup oturmuyor." Gazetede haberlere göre "Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in bürosu, Amerika Azeri Diasporası ve ABD'de okuyan öğrencilerin protesto mektuplarıyla dolup taşıyor."

Bütün bu mektuplar neden George Bush'a değil de başkan yardımcısına gidiyor? Bakü'dekiler, onun, Azerbaycan'a daha bağlı olduğunu ve ekonomik plandaki argümanlara daha yatkın olduğunu düşünüyorlar.

Ermeni karşıtı kampanyaya çeşitli Musevi örgütleri de katılmış bulunuyor. "Echo" gazetesinde, "ABD'deki güçlü Musevi örgütleri, bu konuda Türkiye'yi bütünüyle destekleyeceklerini ve Ermenilerin istediklerini elde etmelerine izin vermeyeceklerini belirttikleri" yolunda bilgiler yer alıyor. Özellikle de ABD'deki Musevi komitesinin stratejik etütler merkezinin başkanı Barry Jacobs, "Bu işi destekleyen Ermeni lobisi ve diğer örgütler, bu kez birşey elde edemeyeceklerini bildiklerini" öne sürüyor. Jacobs, "George Bush'un 24 Nisan'daki konuşmasında 'soykırım' sözcüğünü hiçbir şekilde kullanmayacağını şimdi bile söyleyebilirim" iddiasında bulunuyor. Jacobs'a göre, bunun garantisi de, "Türkiye'nin 11 Eylül sonrası antiterör operasyonunda ABD'yi desteklemiş olmasının yanısıra Afganistan'daki askeri hareketi de özel bir biçimde desteklemiş olmasından" kaynaklanıyor. Jacobs, "Musevi örgütleri, ABD'de siyasi bir etkinlik oluşturma konusunda Türklere yardım edecek ve kararın Türkiye lehine çıkmasını sağlamaya çalışacaklardır" dedi.

olduğunu söylediği zaman, bu sözlerinin, eğer değişik bir tarihi bakış açısından kullanılmadıysa, kendisini de soykırım suçunun bir devamcısı haline getireceğini belki de anlayamadı. ABD hükümetinin soykırımı inkâr etmeye ve bir yalanı ebedileştirmeye yönelik bu katı tutumu, Usame bin Ladin'i ve tüm dünyada tahribata yol açacak girişimlerini desteklemekle eşdeğerdedir.

Ancak dünya ne zaman adil oldu ki? Uluslararası alandaki ikiyüzlülüğün geri dönülemez ölçüde arttığını ve tüm dünyadaki savunmasız insanların hâlâ tek garantisi adaletsizlik ve insanlıktan yoksunluk olan bir dünya düzenine kurban olduğunu görmek için yalnızca sabah gazeteye bakmak yeterli.

Geçen yılın 24 Nisan'ından bu yana dünya o kadar çok sayıda acılı dersler aldı ki bunlardan bir şey öğrenmemek bir suç oluşturmaz.

Yine de siyasi ortam, özgürlüklerini, tarihsel iddialarını ve adalete yönelik vazgeçilmez haklarını yüksekte tutan, daha kararlı bir Ermeni ulusunun doğmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu nedenle de, Türkiye'nin, ABD'nin ve en yüksek fiyatı verene satılmayı seçen bireylerin çabalarına rağmen Ermeni ulusu daha sesli bir biçimde ayağa kalkmalı ve 20. yüzyılın ilk soykırımı olan Ermeni soykırımı için tanıma, hakların iadesi ve tazminat talep etmelidir.

NOYAN TAPAN: "AMERİKA ERMENİ MECLİSİ, BAŞKAN BUSH'UN KONUŞMASINDA 'SOYKIRIM' SÖZCÜĞÜNÜ KULLANACAĞI UMUDUNDA"

ANKARA, 22/04(BYE)--- Noyan Tapan haber ajansının 19 Nisan 2002 tarihli yayımında yukarıdaki başlık altında Erivan çıkışlı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan yazının tercümesi şöyledir:

Amerika Ermeni Meclisi (AAA) Ermenistan Bölge Direktörü Arpi Vardanyan'ın Noyan Tapan ajansına yaptığı açıklamaya göre, AAA, ABD Başkanı George Bush'un 24 Nisan konuşmasında "soykırım" sözcüğünü kullanacağı umudunda.

Vardanyan, 162 kongre üyesinin yazdığı mektubun yanı sıra Amerika'daki Ermeni cemaatinin konumunun da Başkan Bush'un konuşması üzerinde etkili olacağını umduğunu ifade etti. Vardanyan'ın anlattığına göre AAA, Ermeni soykırımı ve Ermeni halkını ilgilendiren diğer sorunlara ilişkin olarak ABD Başkanı ve ona bağlı organlarla birlikte çalışmalar yürütüyor. Vardanyan, George Bush da dahil olmak üzere ABD başkanlarının, yıllar boyunca sürekli olarak seçim kampanyalarında Ermeni soykırımından söz ettiklerini ve "soykırım" sözcüğünü kullanmaya söz verdiklerini söyledi. Başkan Bush da "soykırım" sözcüğünü kullanmaya söz vermiş ve geçen yılki 24 Nisan konuşmasında bu sözcüğü "imha" şeklinde kullanmıştı. Vardanyan'a göre bu büyük bir adımdı, çünkü ABD başkanları daha önce bu sözcüğü kullanmamışlardı. Vardanyan, "Ancak Başkan Bush'un bir adım daha atmasını ve 'soykırım' sözcüğünü kullanmasını istiyoruz" dedi.

Arpi Vardanyan, "soykırım" sözcüğünün tanınması sürecinin on yıllardır sürdüğünü, daha önceki yıllarla kıyaslandığında kayda değer bir ilerleme gözlemlendiğini, büyük medya organlarının ve ülkedeki Ermeni örgütlerin çalışmalarının da bu konuda büyük bir rol oynadığını söyledi ve "Yirmi yıl önce ABD'deki birçok insan Ermeni soykırımını duymamıştı bile, bugün ise ABD toplumunun bu konuya yönelik eğilimlerinde büyük bir ilerleme görebiliyorum" dedi.

İRAN BASINI

TAHRAN'DA DAĞITILAN BİLDİRİ

ANKARA, 18/04 (BYE)--- Tahran'da yaşayan Ermeniler tarafından sözde soykırımı ilişkin olarak 18 Nisan 2002 tarihinde dağıtılan bildiri şöyle denilmektedir:

Ter-Petrosyan zamanında Türkiye ile yaptığımız diplomatik ilişki protokolünde sınır değişikliğiyle ilgili hiçbir şey yoktu. O sırada bizim parlamento Kars'ı geçersiz ilan etme eğilimindeydi. Gidip kendileriyle konuştum. 'Bir antlaşmayı geçersiz ilan edip ondan sonra da Türklerin ona sadık kalmalarını bekleyemezsiniz. Türk tankları harekete geçerse ne yapacaksınız' dedim. Koçaryan'a Daşnak desteği çok zararlı olmuştur.

Bütün bu sözleri okuduktan sonra, zamanında Ter-Petrosyan'ın (yani Liparityan'ın) politikalarıyla biraz olsun ilgilenmeyen Türk politikacılar vicdan azabı çekiyor mudur bilemiyorum.

İşin vahim tarafı, aynı hata şu anda da devam ettiriliyor. Dışişleri Bakanlığı'nın Ermenistan'a sınır kapısı açma politikası, kabinede 'Bir de Azerbaycan'a soralım' inanılmazlığıyla öldürülüyor ve böylece Daşnak yönetimi Türkiye Cumhuriyeti desteğiyle iktidarda tutuluyor. Hey gidi hikmeti kendinden menkul 'büyük' politikalar hey."

İRAN BASINI

HAYAT-E NO: "İSFAHAN ERMENİLERİ 24 NİSAN KURBANLARI İÇİN ANMA TÖRENİ DÜZENLEDİLER"

TAHRAN, 24/04(BYE)--- İlimli Hayat-e No gazetesinin 23 Nisan 2002 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

24 Nisan 1915 olayının yıldönümü arifesinde, İsfahan'ın Ararat spor salonunda bir anma töreni düzenlendi. Ermenilere göre söz konusu olayda Türkiye'de binlerce Ermeni öldürülmüştü. İsfahan'da düzenlenen anma töreninde, Tahran Patrikhanesi Konseyi Başkanı Dr. Ayda Hvanesyan şunları söyledi: "Hakların geri verilmesi ve facialar ile soykırımın açıklığa kavuşturulması insanoğlunun görevidir."

Siyonistlerin savunmasız Filistin halkına karşı işlediği cinayetlere de değinen Hvanesyan, sözlerini şöyle sürdürdü: "Günümüz dünyasında uluslararası toplumlar, insanların ezilen hakları konusunu ele almadıkları sürece, dünya insanlar için güvenli bir mekan olmayacaktır. Bir ırkın öldürülmesi ve soykırımı girişiminde bulunulmasının yanı sıra, bir grubun üyelerini öldürmek ve fiziksel rahatsızlıklara yol açan kasten olumsuz koşulları oluşturmak uluslararası kanunların çiğnendiğinin örnekleridir. Bir ırkın öldürülmesi ve soykırımı girişiminde bulunması Tanrının kanunlarına da aykırıdır. Hukuksal açıdan ise Türkiye, cinayetlerinin sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği eski bir hükümetin mirasçısıdır. Ermenilerin hakkı hâlâ saklıdır ve insanlık suçları zaman aşımına uğramamaktadır."

İsfahan ve İran'ın Güneyi Patrikhanesi Konseyi Başkanı ise, söz konusu anma töreninde, 24 Nisan 1915 yılında gerçekleştirilen Ermeni ırkının öldürülmesi olayını kınayarak şunları söyledi: "Osmanlı hükümeti tarafından, Ermeni liderleri, aydınları ve edebiyatçılarından 600 kişinin tutuklanması ve 24 Nisan günü katledilmesi unutulmayacak bir faciadır. Dünya topluluğu, hiçbir zaman Türkiye'nin sonraki hükümetlerini, Ermenilerin can kaybı ve maddi zararlarının sorumluluğunu üstlenmeyi ve bunu telafi etmeyi kabul etmeye zorlamak için ciddi bir girişimde bulunmamıştır."

KAYHAN: "ŞARON'UN BUGÜNKÜ CİNAYETLERİ 87 YIL ÖNCEKİ ERMENİ KATLİAMININ UZANTISIDIR"

ANKARA, 25/04(BYE)--- İran'da yayımlanan Kayhan gazetesinin 24 Nisan 2002 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan yazının çevirisi şöyledir:

Ter-Petrosyan zamanında Türkiye ile yaptığımız diplomatik ilişki protokolünde sınır değişikliğiyle ilgili hiçbir şey yoktu. O sırada bizim parlamento Kars'ı geçersiz ilan etme eğilimindeydi. Gidip kendileriyle konuştum. 'Bir antlaşmayı geçersiz ilan edip ondan sonra da Türklerin ona sadık kalmalarını bekleyemezsiniz. Türk tankları harekete geçerse ne yapacaksınız' dedim. Koçaryan'a Daşnak desteği çok zararlı olmuştur.

Bütün bu sözleri okuduktan sonra, zamanında Ter-Petrosyan'ın (yani Liparityan'ın) politikalarıyla biraz olsun ilgilenmeyen Türk politikacılar vicdan azabı çekiyor mudur bilemiyorum.

İşin vahim tarafı, aynı hata şu anda da devam ettiriliyor. Dışişleri Bakanlığının Ermenistan'a sınır kapısı açma politikası, kabinede 'Bir de Azerbaycan'a soralım' inanılmazlığıyla öldürülüyor ve böylece Daşnak yönetimi Türkiye Cumhuriyeti desteğiyle iktidarda tutuluyor. Hey gidi hikmeti kendinden menkul 'büyük' politikalar hey."

İRAN BASINI

HAYAT-E NO: "İSFAHAN ERMENİLERİ 24 NİSAN KURBANLARI İÇİN ANMA TÖRENİ DÜZENLEDİLER"

TAHRAN, 24/04(BYE)--- İlimli Hayat-e No gazetesinin 23 Nisan 2002 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

24 Nisan 1915 olayının yıldönümü arifesinde, İsfahan'ın Ararat spor salonunda bir anma töreni düzenlendi. Ermenilere göre söz konusu olayda Türkiye'de binlerce Ermeni öldürülmüştü. İsfahan'da düzenlenen anma töreninde, Tahran Patrikhanesi Konseyi Başkanı Dr. Ayda Hvanesyan şunları söyledi: "Hakların geri verilmesi ve facialar ile soykırımın açıklığa kavuşturulması insanoğlunun görevidir."

Siyonistlerin savunmasız Filistin halkına karşı işlediği cinayetlere de değinen Hvanesyan, sözlerini şöyle sürdürdü: "Günümüz dünyasında uluslararası toplumlar, insanların ezilen hakları konusunu ele almadıkları sürece, dünya insanlar için güvenli bir mekan olmayacaktır. Bir ırkın öldürülmesi ve soykırımı girişiminde bulunulmasının yanı sıra, bir grubun üyelerini öldürmek ve fiziksel rahatsızlıklara yol açan kasten olumsuz koşulları oluşturmak uluslararası kanunların çiğnendiğinin örnekleridir. Bir ırkın öldürülmesi ve soykırımı girişiminde bulunması Tanrının kanunlarına da aykırıdır. Hukuksal açıdan ise Türkiye, cinayetlerinin sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği eski bir hükümetin mirasçısıdır. Ermenilerin hakkı hâlâ saklıdır ve insanlık suçları zaman aşımına uğramamaktadır."

İsfahan ve İran'ın Güneyi Patrikhanesi Konseyi Başkanı ise, söz konusu anma töreninde, 24 Nisan 1915 yılında gerçekleştirilen Ermeni ırkının öldürülmesi olayını kınayarak şunları söyledi: "Osmanlı hükümeti tarafından, Ermeni liderleri, aydınları ve edebiyatçılarından 600 kişinin tutuklanması ve 24 Nisan günü katledilmesi unutulmayacak bir faciadır. Dünya topluluğu, hiçbir zaman Türkiye'nin sonraki hükümetlerini, Ermenilerin can kaybı ve maddi zararlarının sorumluluğunu üstlenmeyi ve bunu telafi etmeyi kabul etmeye zorlamak için ciddi bir girişimde bulunmamıştır."

KAYHAN: "ŞARON'UN BUGÜNKÜ CİNAYETLERİ 87 YIL ÖNCEKİ ERMENİ KATLİAMININ UZANTISIDIR"

ANKARA, 25/04(BYE)--- İran'da yayımlanan Kayhan gazetesinin 24 Nisan 2002 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan yazının çevirisi şöyledir:

Tahran Ermenileri dün "Kutsal Serkis Kilisesi" önünde toplanarak 24 Nisan 1915'de Türkiye hükümeti tarafından yapılan Ermeni katliamını andılar. Tahran Ermeni Patrikhanesi tarafından bir bildiriyle, "Filistinli çocuk, kadın ve erkeklerin, işgalci Siyonistler tarafından korkusuzca katledilmesinin 20. yüzyılda Ermeni ulusuna yapılan faciayı andırıldığı" ifade edildi.

Bildiride, "Biz, askeri, stratejik ve istihbarat alanındaki işbirliği ile eski bağılıklarını sağlamlaştıran Türkiye ve İsrail'in ırkçı rejimlerinin, Orta Doğu bölgesi ve dünyadaki kriz ve güvensizliğin en büyük amilleri olduğunu sürekli vurguluyoruz" denildi.

Bugün, yine de İran Ermenileri, Tahran'daki BM binasının önüne yürüyerek ABD desteğiyle savunmasız Filistinlilerin katledilmesinden duydukları nefreti ifade ettiler. "Amerika'ya ölüm" bayrakları taşıyan göstericiler 87 yıl önceki Ermeni katliamını anarak, devlet terörizmi ile mücadele edilmesini istediler.

Tahran Ermenileri Patriği Sebuş Serkisyan, Osmanlı Devleti tarafından yapılan Ermeni katliamının 87. yıldönümü münasebetiyle yaptığı basın açıklamasında "Eğer, 87 yıl önce ilk organize katliamı gerçekleştiren devlet cezalandırılıyorsa, kesin olarak, aynı cinayetler mazlum Filistin halkına uygulanmazdı. Biz, bu katliamları araştırarak suçsuz insanların öldürülmelerine son verilmesi için çeşitli ülke liderlerine sesleniyoruz. Aynı niyetle, tüm mazlum halkların savaşımına saygı göstererek onlarla tek ses oluyoruz. Dün Ermeni katliamı, bugün Filistin, yarın ise başka bir yer" ifadelerine yer verdi.

Patrik, "Vahşi terörist Şaron'un yaptıklarına İsrail'i destekleyen devletlerin yanıtı nedir?" sorusuna "Bu insanlık ve din dışı bir yaklaşımdır. Bugün Şaron, Filistinlilere her türlü cinayeti uygulamaktan kaçınmıyor. Halbuki bu milletin tek bir isteği var: Onlar kendi topraklarında özgürce yaşamak istiyorlar ve biz, bu yüzden, feci bir olay olan Ermeni katliamının yıldönümünde mazlum Filistin halkı ile tek bir ses olup gücümüzün yettiği ölçüde sorununun sona ermesi için çalışacağız. Sanırım, camii, kilise veya kutsal olan herhangi bir mekana saldırmaya izin veren dünyada hiçbir din yoktur. Ermeni toplumu, 87 yıldır 1915'teki Ermeni şehitlerini anmakta ve bugün eğer biz burada şehitlerimizin anısına değer verebiliyorsak bu, İran'ın, tüm mazlum milletlerin sesini dünyaya duyuran, insan haklarına saygılı bir ülke olduğunu gösteriyor ve biz, İran halkı ve hükümetinin bu misyonu ile gurur duyuyoruz" şeklinde yanıt verdi.

İRAN: "ERMENİLER, BM'İN TAHRAN TEMSİLCİLİĞİ ÖNÜNDE GÖSTERİ DÜZENLEDİLER"

TAHRAN, 25/04(BYE)--- Tirajı günde 360 bin olan ılımlı İran gazetesinin 25 Nisan 2002 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

AFP'nin bildirdiğine göre, yaklaşık sekiz bin Ermeni dün, 1915 Ermeni katliamının yıldönümü münasebetiyle düzenledikleri gösteride Türkiye ve İsrail karşıtı sloganlar atmıştır. Tahran Ermeni Patriği Sabu Sarkisyan ve birçok Ermeni papazın katıldığı gösteride, "Dünya ülkeleri, Ermeni soykırımını resmen tanınsınlar", "Faşist Türk devletine ölüm", "Filistin zafere ulaşacak, İsrail yok edilecek" sloganları atıldı. Gösteri BM binasının önünde sona erdi. Protesto gösterisine katılan bazı gençlerin T-şörtlerinde, "Geçmiş unutanlar, onu tekrarlayabilen kimselerdir" yazısı görülmüştür.

İRANA: "ERİVAN VE MOSKOVA'DA ERMENİ KATLİAMININ YILDÖNÜMÜNÜ ANMA GÖSTERİLERİ"

ANKARA, 25/04(BYE)--- İran Haber Ajansı'nın (İRNA) İnternet sayfasında 25 Nisan 2002 tarihinde yukarıdaki başlık altında yayımlanan Farsça haberin çevirisi şöyledir:

Erivan'da onbinlerce kişi 1915 yılında katledilen Ermenileri Moskova ile aynı zamanda andı.

ALMANYA BASINI

DIE WELT: "ERMENİ SOYKIRIMI OLMAMIŞTIR"

BERLİN, 16/05(BYE)--- Tirajı günde 235 bin olan muhafazakâr Die Welt gazetesinin 16 Mayıs 2002 tarihli sayısında, "Mektuplaşma" köşesinde, Türkiye Büyükelçiliği Basın Müşaviri Necmettin Altuntaş imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan mektup ile mektuba esas teşkil eden "Musa Dağı'nın Muhtarı" başlıklı makalenin yazarı Hannes Stein imzalı cevabi mektubun çevirisi şöyledir:

Gazetenizin 20 Nisan tarihli sayısında Hannes Stein'in "Musa Dağı'nın Muhtarı" başlığıyla yayımlanan makalesini büyük bir üzüntüyle okuduk. Makale, gerçekleri yansıtmamakta, Türk halkına ve Türkiye Cumhuriyetine karşı haksız suçlamalar içermektedir.

Makalenin yazarı, "Türk milletine iyilik yapmak" yerine, bunun için harcadığı zamanın bir bölümünü bilimsel gerçekleri araştırmaya ayırsaydı, makalenin içeriğinin yanlış olduğunu anlardı. Türkleri "soykırımla" suçlayan yazarın belli ki o dönemde Anadolu'da meydana gelen olaylardan haberi yok. Bu olayların arkasında yatan neden, 1870 yılında başlayan Ermeni ayaklanmalarının Rusya'nın desteğiyle bağımsızlık savaşına dönüşmesidir. Yazarın BM tarafından yapılan soykırım tanımından da haberi olmadığı ortada. Bu yüzden, Türklere yönelik bu derece ağır bir ithamda bulunmakta zorlanmıyor.

Avusturyalı bir bilim adamının, Franz Werfel'in gerçekle ilgisi olmayan "Musa Dağı'nda 40 Gün" adlı kitabıyla ilgili sözlerini aktarmak istiyorum: "Avusturyalı bir yazar, İzmir'de doğup daha sonra ABD'ye göç eden ve bir Sefardin Yahudisi olan Abraham Sou Sever'in şu sözlerine yer vermektedir: 'Rahmetli dostum Franz Werfel, yazmış olduğu şeyleri kontrol etmek için hiçbir zaman o şüpheli bölgeye gitmedi. Kitabını, Viyana'daki Ermeni dostlarının anlattığı şekilde yazdı. Ölümünden önce Werfel bana, bir sürü sahte evrak ve uydurma haber için utandığını, Ermenilerin kendisini yanılttığını söyledi.' Sever, binlerce Ermeninin, kuşatmaya mukavemet edebilmek için tedbir aldıktan sonra bu dağın tepesine çıktığını, 40 gün kuşatmaya dayanabildiklerini de söyledi. Bu, Ermenilerin hazırlıklarının boyutunu gösteriyordu. Ruslar tarafından cesaretlendirilmiş, organize ve finanse edilmiş, silahlandırılmışlardı. Dağın tepesini işgal eden binlercesi, Akdeniz sahiline kaçarak Fransız ve İngiliz savaş gemileriyle temas kurdular ve güverteye alındılar. Az sayıda Ermeni orada kaldı. Sonunda onlar da Türklere teslim olmuşlardı."

--Yazarın Cevabı--

Tabii, hepsi yalan: Armin T.Wegner'in, Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun, Nili Grubu mensuplarının, Künzler ve Pomiankowski'nin tanık raporları hep yalan. Bir soykırım, çöl ortasında at dışkısı yiyen Ermeni çocukları, çaresizlikten Fırat nehrine atlayan Ermeni anneler, birbirine bağlanarak canlı canlı yakılan Ermeniler hiç olmadı. Hepsi sırf propaganda! Suçlular kurbandı, kurbanlar da suçluydu; çünkü Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş yürütmüşlerdi. Franz Werfel de, arkadaşlarının oyununa gelen bir aptaldı. Peki, Sayın Müşavir, sonunda kim haklı çıktı? Adolf Hitler. Polonya'ya girmeden önce alaylı bir şekilde generallerine sormuştu: "Bugün Ermenilerden kim bahsediyor ki?"

BELÇİKA BASINI

LE SOİR: "DEMİRPERDENİN SON KALINTILARI"

BRÜKSEL, 23/05(BYE)--- Tirajı günde 143 bin olan Le Soir gazetesinin 23 Mayıs 2002 tarihli sayısında Nicolas Tavitan (AB Ermeni Dernekleri kurucusu) ve Georges Dallemagne

(Belçikalı Senatör) imzalarıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan söyleşinin çevirisi şöyledir:

Avrupa Parlamentosu, kısa süre önce Türk hükümetine, komşusu küçük Ermenistan Cumhuriyeti ile ilişki kurması için çağrı yaptı. Avrupa Parlamentosu'na göre, bu uzlaşma, 1915 soykırımının tanınmasından ve Türkiye'nin 1993'ten bu yana uyguladığı Ermeni ablukasının kaldırılmasından geçiyor.

Esas olarak demirperde, bugün tarih kitaplarına gömüldü. Ancak anlamlı bir parçası, eski Sovyet cumhuriyeti Ermenistan ile NATO'nun vazgeçilmez ayağı Türkiye arasındaki sınırda hala duruyor.

Orijinal, gerçek bir demirperde: mayın tarlaları ve dikenli tellerle korunan 10 kilometrelik tehlikeli bir bölge.

Bir zamanlar sınırları aşan yollardan geriye şimdi sadece patikalar kaldı. Ermeni kenti Giumri yakınlarındaki Akhurik köyündeki eski demiryolu harabeye dönmüş durumda. Bu, Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayan tek demiryoludur. Sovyetler Birliği döneminde hâlâ kullanılıyordu.

Ermenistan, Belçika büyüklüğünde küçük bir ülke olmasına rağmen, Türkiye ile sınırının kapalı olması, iki dünyayı ayırıyor: Bir tarafta Akdeniz'e kıyısı olan Balkanlar, diğer tarafta Kafkaslar ve Orta Asya. Bu durum, Orta Doğu'nun ekonomik merkezlerinden biri olabilecek bir bölgenin parçalara ayrılmasına katkıda bulunuyor. Kafkaslar, Türkiye'nin doğusunun, İran'ın batısının ve Rusya'nın güneyinin kalkınmasına katkıda bulunabilecek sanayi altyapısına, kalifiye işçi ve petrole sahiptir.

Ancak bölünme, istikrarsızlık ve sınırların kapalı olması, tersine ticareti ve yatırımları uzaklaştırmaktadır. Kafkaslar'daki üç eski Sovyet cumhuriyeti Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın son 10 yılda milli geliri yüzde 60 azaldı. Bu üç ülke, az gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alıyor ve yoksulluk, nüfusun yaklaşık yüzde 60'ını etkiliyor. Zaten Ermeni halkının üçte biri ile yarısı arasında bir nüfus, Rusya, Avrupa ve Amerika'ya göç etti.

Gerçekte, Ermenistan ile Türkiye arasındaki sınırın kapalı olması, Azerbaycan'ın Ermenistan sınırını kapatmasıyla birleşince, gerçek bir abluka teşkil ediyor. Tehlikeli ve dar dağ yolları, Ermenistan'ı komşuları Gürcistan ve İran'a bağlasa da bu yollar, kalkınmanın gerektirdiği güvenilir ticari ilişkileri geliştirmeye hiç de olanak sağlamıyor. Dünya Bankası, abluka olmazsa Ermenistan'ın ihracatının derhal ikiye katlayacağı ve milli gelirinin en az üçte bir oranında -570 ila 722 milyon dolar- artacağı değerlendirmesini yapıyor. Mukayese gerekirse, Avrupa'nın Ermenistan'a yaptığı toplam yardım 40 milyon dolardır.

Türkiye ile Ermenistan arasındaki demirperdenin kalıntıları, şüphesiz bir çağdışıdır, ancak kesinlikle unutkanlık değildir. Bu, gerçekte, Orta Asya'ya ve bu bölgenin barındırdığı doğalgaz ve petrole giriş sağlayan büyük bir stratejik önemi olan Kafkaslar'da, Rusya ile Türkiye arasındaki etki mücadelesinin sonucudur.

Bu rekabetin tespit edilen noktalarından biri, Azerbaycan Ermeni azınlığı ile dönemin hükümeti arasındaki iç savaşın, bölgeyi savaş mantığına gömdüğü Dağlık Karabağ çatışması oldu. İç savaş, Azerbaycan ve Ermenistan'ın devlet sıfatıyla varolmadıkları bir dönem olan 1991 ile 1998 yılları arasında tırmandı. Kızıl Ordu ve Sovyet özel birlikleri, bölgede varlık gösteren tek askeri güç idi ve etnik güvensizlik ateşine yağ dökerek çatışmayı kışkırtmayı başardı. Sovyetler Birliği, 1991 yılının sonunda kesin olarak dağıldığı zaman, kaçınılmaz olarak savaş patlak verdi.

Ermenistan, Karabağ Ermenilerine, önce siyasi olarak, sonra da araç gereç sağlama üssü olarak destek verdi. Türkiye, stratejik bir konumu olan ve Türkçe konuşulan Azerbaycan'ın tarafında yer aldı. Türkiye, özellikle Ermenistan'a abluka uyguladı ve bu ülke ile diplomatik ilişki kurmayı reddetti.

Türkiye'de Ermeniler, o kadar uzun zamandan bu yana Türk gücünü yok etme eğiliminde olan Rus ajanları olarak görülüyorlardı ki, Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanında yer alma kararı çok olağandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki cunta tarafından yapılan 1915 soykırımını

aklı gösteren, bu paranoyak teoridir. Bu, 20'inci yüzyılda Türk dış politikasının sürekli ilhamı oldu. Türklerin korkuları o denli anlamsız ki, zira Ermenistan, Türk nüfusunun yirmide biri kadar ve gayri safi milli hasılası, Türkiye'ninkinin yüzde birine eşit. Askeri bütçesi ise, Türkiye'nin askeri bütçesinin 140'da biri kadar.

Ermeni ablukasının uygulanmasından sekiz yıldan fazla bir süre sonra, çatışmanın yarattığı felç, bölge için çok büyük bir bedele mal oldu. Esas olarak Kafkaslar, demirperdenin bu son kalıntısıyla güneyli komşusundan koptu.

Böylelikle Türkiye, tarihi mantığının tuzağına düşmüş gibi görünüyor: Ermenistan ile eski bir çatışma politikasını benimsemesi nedeniyle Türk hükümeti, yumuşama sürecine girmeye razı olmuyor. Türkiye'de dış politika konusunda açık bir tartışma olmaması ve Ermeniler ile Türkler arasında sürekli varolan düşmanlık, bölgenin ve ülkenin çıkarlarına aykırı bir politikanın yerleşmesine ayrıca katkıda bulundu.

Bununla birlikte, sıkı sıkıya belirlenmiş ulusal çıkarları yükseltmek amacıyla güçler tarafından yaratılan etnik güvensizlik oyunları ve entrikalar tarihinde olağanüstü hiçbir şey yok. Yapıcı olmadığı sonunda ortaya çıkan zıtlaşma politikasının ortaya koyulmasında bile alışılmamış hiçbir şey yok.

Ancak Türkiye'nin öntümüzdeki yıllarda Avrupa Birliği üyesi olması bekleniyor. Avrupa Birliği'nin referans değeri, Avrupa kıtasında savaşın son bulması ve çatışmaların barışçı bir biçimde çözümlenmesidir.

Bu durumda Ermenistan'a uygulanan diplomatik boykot ve abluka, Avrupa Birliği'nin kuruluş antlaşmaları, üye olmayı isteyen adaylardan istenilen üyelik kriterleri ve Avrupa'nın bölgeye ilişkin politikalarıyla açıkça bağdaşmıyor. Avrupayı yöneten Bakanlar ve komiserler, bunu memnurlukla kabul ediyorlar ancak, alçak sesle; çatışmaların önlenmesini telkin eden konuşmalarına rağmen, bu zamana kadar Türkiye ile sorunu ele almaktan özenle kaçındılar. Genişlemeden Sorumlu Komiser Günter Verheugen, Avrupa Parlamentosu'nda "Ermeni sorununu tartışsak bu tasarı (Türkiye'nin üyeliği) gerçekleşmez" açıklamasını yaparak bunu açık yüreklilikle kabul etti.

Ancak Avrupa Birliği, daha iyisini yapabilir. Türkiye'de zaten, ablukayı tartışma konusu yapma arayışında olan sesler yükseliyor. Bunlar arasında yer alan büyükelçi ve gazeteci Gündüz Aktan şöyle diyor: "Ermenistan ile ilişkiler normale dönmezse, Türkiye'nin, Kafkaslar'da barış ve istikrarı getirecek rolü elinde tutması mümkün olmayacaktır. Bize gerçek bir fırsat sunuluyor (...) Türkiye'nin sınırı açması ve olumlu bir gelişme sürecini işletmesi gerekir."

Avrupa, Gündüz Aktan'ınki gibi sesleri desteklerse, bölgede kendi değerlerini harekete geçirebilir, Güney Kafkasya uluslarına ümit vermeye yardım edebilir ve demirperdeyi tarihe gömebilir. Bu defa ciddi olarak.

FRANSA BASINI

FRANCE-5: "MARSİLYA ERMENİLERİ (3)"

PARİS, 06/05(BYE)--- France-5 Televizyonunda 19 Nisan 2002 akşamı (21:00) kablo üzerinden, 22 Nisan 2002 öğleden sonra (16:00) ise normal sistem üzerinden yayımlanan "Debat Public" adlı tartışma programının konusunu Marsilya Ermenilerinin Fransa'ya nasıl uyum sağladığı oluşturmuştur. Fransa'daki iki Fransız-Ermeni okulundan 1.sınıf öğrencilerinin yanı sıra Ermeni ve Fransız yetişkinlerin de katıldığı tartışma programının öncesinde Bruno Ulmer tarafından hazırlanan "Marsilya Ermenileri" adlı 52 dakikalık bir röportaj yayımlanmıştır. Röportajın ardından başlayan tartışmada özellikle diaspora ile yeni gelenler arasındaki ilişkiler ve Ermenistan'ın bugünkü koşulları ele alınmıştır. Tartışma programının özet çevirisi şöyledir:

RUSYA BASINI

REGNUM: "ERMENİSTAN'IN YAHUDİLERİ, DÜNYAYI TÜRKİYE'DEKİ ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMAYA ÇAĞIRIYOR"

ANKARA, 23/03(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 22 Mart 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Ermenistan'daki Yahudi topluluğunun genel toplantısında kabul edilen ve dünyadaki Yahudi örgütlerine yönelik yapılan başvuruda, "Biz, Ermenistan'ın Yahudiler topluluğu üyeleri, geçen asrın korkunç olayının 90. yıldönümü arifesinde sizlere sesleniyoruz. Vatandaşlarına yönelik vahşilik yapan Osmanlı Türkiyesi, 1.5 milyon Ermeni'yi yok etti. Onlarca yıl bu olay, insanlık tarafından tartışılmadı. Dünya, bugün terörle verdiği mücadeleyi, zamanında bu vahşiliğe karşı gerçekleştirseydi, belki de soykırım yaşanmazdı."

Ermenistan'ın Yahudi topluluğu, tüm ülkelerdeki Yahudi örgütleri Ermeni soykırımının tanınması konusunda vatandaşlık görevlerini yapmaya çağırıyor. Bahsedilen başvuruda, tüm insanlığın trajedisinin tanınmasına, hiçbir siyasi ve ekonomik çıkarın engel olmaması gerektiği belirtiliyor. Başvuruda ayrıca, Ermeni soykırımının tanınmasının Türk halkına yönelik olmadığı, tersine, "Türk halkını, Nazi ülkesinin 6 milyon Yahudi'yi yok etmesini kabul eden Almanya olayındaki gibi, medeni dünyanın gözünde yücelteceği" belirtiliyor. Ermenistan'ın Yahudi topluluğunun başvurusunda, "Ermeni soykırımı kurbanlarını anma günü olan 24 Nisan arifesinde biz, tarihi gerçeğin kabul edilmesine kayıtsız kalmayanlara sesleniyor ve bu kurbanların anısı karşısında saygıyla eğilmelerini istiyoruz" deniliyor.

REGNUM: "İRAN-RUS İLİŞKİLERİ"

ANKARA, 24/03(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 23 Mart 2005 tarihli internet sayfasında yer alan Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Gegam Garibcanyan ile yapılan röportajın Rusça metninin özet çevirisi şöyledir:

SORU: Yaşanan son olaylar ışığında İran, özel bir yapıya sahip bölgesel güvenlik sisteminin oluşturulması gerektiğinden daha çok bahsetmeye başladı. Bu öneri, Ermenistan Savunma Bakanı Serj Sarkisyan'ın İran ziyareti çerçevesinde yaptığı İran İslam Cumhuriyeti Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Başkanı Hasan Ruhani ile görüşmesi sırasında dile getirildi. Bu yapıda, Ermenistan'ın konumu ne olacak? Ya da Ermenistan bu yapıda yer alır mı?

CEVAP: Öncelikle, bu görüşmeye bizzat katıldığımı belirteyim. Böyle bir öneri söz konusu ziyaret sırasında ileri sürülmedi. Son dört yıl içerisinde yapılan her görüşme sırasında böyle bir yapının oluşturulmasından değil, bölge ülkelerinin güvenlik konseyleri sekreterlerinin bir araya gelmeleri gerektiği dile getiriliyor. Ermenistan'dan Ruhani, olumlu cevap aldı. Bilindiği üzere, aynı tutumu Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye, Kazakistan ve Rusya da sergiledi. Ermenistan, "barışçıl görüşme süreci" kavramını desteklediği için,

CEVAP: Bunu neden yaptığımızı söyleyeyim: Soykırım acısı, her birimizin kalbinde var. Bu acıyı, Ermenilerin üçüncü nesli yaşıyor. Dünyanın soykırımı tanımaması, bu acının hafiflemesine yardımcı olur. Eminim ki dünya, Ermeni soykırımını mutlaka tanıyacak.

REGNUM: "ERMENİSTAN DIŞIŞLERİ BAKANI: TÜRKİYE, TÜM İNSANLIĞA CEPHE ALDI"

ANKARA, 24/03(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 23 Mart 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Ermenistan Dışişleri Bakanı Vardan Oskanyan, "Türkiye, Ermeni soykırımının 90. yıldönümü vesilesiyle yapılacak etkinlikleri engellemek çabasında. Ancak biz çalışmalarımıza normal seyrinde devam edeceğiz ve pek çok etkinlik düzenlemeyi planlıyoruz" dedi.

Oskanyan, bu meselenin sadece Ermeni meselesi olmaktan çoktan çıktığını ve bunu hisseden Türkiye'nin, karşı cephe açtığını belirtti. "Ancak bu cephe, sadece Ermenistan'a değil, uluslararası kamuoyuna ve tüm insanlığa karşı bir cephe" diyen Ermeni Bakan, böyle bir politikanın sonuç vermeyeceğini ve Türkiye'nin gerçek karşısında baş eğmesi gerektiğini kaydetti. Oskanyan, "Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınması ve Ermeni-Türk ilişkilerinde yaşanan sorun, farklı iki meseledir. Bizim için Ermeni soykırımının tanınması, Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesinde bir önşart değildir. Türk tarafıyla diyaloga her zaman hazırız" dedi.

İZVESTİA: "ERMENİ SOYKIRIMI AUSCHWİTZ'E YOL AÇTI"

MOSKOVA, 24/03(BYE)— Tirajı günde 234 bin olan liberal eğilimli İzvestia gazetesinin 24 Mart 2005 tarihli sayısında, **Gazeteci Dernekleri Uluslararası Konfederasyonu Genel Sekreteri Aşot Cazoyan** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

Her Ermeni, kimliğini korumaya imkan veren birkaç kutsal şeyi özenle gönlünde saklar. Bunlar; vatanımızdan uzaktayken bile unutmadığımız dilimiz, atalarımızın Hristiyanlık dini, kutsal kitapta anılan Ağrı Dağı ve korkunç katliamdır...

Konuyu bilmeyenlere açıklıyorum: Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin, ülkenin doğu bölgelerinde (ki burası eski Ermenistan devletinin bir parçasıydı) yaşayan nüfus arasında "etnik temizlik" yapma politikası çerçevesinde çıkardığı emir gereğince, askerler tarafından bir buçuk milyon Ermeninin öldürülmesini kastediyorum.

Bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra galip devletler, yalnızca barışı tesis konularıyla değil, uluslararası ilişkilerde yeni kuralların oluşturulmasıyla da uğraştılar. Bence eğer o zaman bu devletler, farklı etnik kökene sahip oldukları için öldürülen Ermeniler konusunu ciddi olarak ele alsalardı, yirmi beş yıl sonra Avrupa'da ne gettolar, ne de Auschwitz krematoryumları (ölülerin yakıldığı özel fırınlar) olurdu. Ancak, Ermeni felaketinin yaşandığı bölge, eskiden Avrupalılara uzak iken bugün çok daha yakın hale geldi. Türkiye AB üyesi olmak istiyor. Dolayısıyla Avrupa parlamentoları ve hükümetlerinin, Ankara'nın AB'ye hangi tarihi kamburla girmeye hazırlandığını bilmeleri

çok önemlidir. Bunlardan birçoğu için, Türkiye'nin 1915 tarihli Ermeni soykırımı gerçeğini tanıyıp tanımayacağı kilit bir konu haline geldi.

Fakat Ankara'nın bu konudaki tutumu, uygar bir Avrupa devletinin tutumuna yakışmıyor ve çok garip görünüyor. Yaşanan korkunç bir gerçek ve tamamı sivil halktan oluşan kurbanların sayısı reddediliyor. 1915 yılında meydana gelen soykırım 16 devlet tarafından tanındı. 4 Ekim 2000 tarihinde ABD Kongresi'nin Uluslararası İlişkiler Komitesi, 1915-1923 yılları arasında Türkiye'de Ermeni halkının soykırımı uğradığı gerçeğini tanıyan 596 sayılı kararı kabul etti. BM İnsan Hakları Alt Komisyonu'nca da Ermeni soykırımını kınayan bir bildiri kabul edildi. 18 Haziran 1987'de Avrupa Konseyi, Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanımak istememesinin bu ülkenin Avrupa Birliği'ne katılmasının önünde aşılması bir engel olduğunu kararlaştırdı.

Tuhaf olan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye devleti soykırımı kınamıştı (bu gerçek bugün Türkiye iktidar çevrelerince hep sükutla geçiştiriliyor). Bu kınama, Atatürk'ün yeni devrimci hükümetince kurulan özel askeri mahkeme tarafından yapılmıştı. Gerçi mahkeme kararı sırf siyasi nitelik taşımaktaydı. Zira yeni rejimin, bütün suçları devrik Sultana yüklemesi gerekiyordu. Acaba Türkiye'nin yöneticileri, halkının namusundaki bu lekeyi silmek için 90 yıllık bir tarihe sahip bu kesin gerçeği neden tanıyamıyor? Bunun sebebi ne?

Yoksa bugünkü Türkiye Hükümeti "Ermeni intikamı" tehdidinden mi korkuyor? Yahudi soykırımının ardından kurbanlara ve kurbanların mirasçılarına muazzam maddi tazminatlar ödendiği ve bütün dünya Yahudilerine Almanya'ya yerleşme hakkı tanındığı bilinmektedir.

Ben bir hukuk uzmanı veya diplomat değilim. Bir insan olarak görüşüm şu: Belki bu tür tazminatlar konusunda zaman aşımına engel olmak için bir nevi uluslararası bir anlaşma kabul edilmesi herkes için daha yararlı olabilir. 1915 yılında ölenlerin torunlarından biri olarak ben de (Muş'tan göç eden dedemin dedesinin 30 kişilik ailesinden ancak beşi Erivan'a varabilmiş) Türkiye'ye şahsi taleplerde bulunabilirim. Ancak, başka herhangi bir halk gibi, bizim halkımız açısından da yeni bir soykırım korkusu olmadan, dünyada özgürce yaşamak çok daha önemli. Bu nedenle bence önemli olan şey, büyük bir tazminat değil, tarihte insanlığa karşı işlenen ve zaman aşımına tabi olmayan bu ilk suçun tanınması ve kınanmasıdır. Belki Türkiye Avrupa'ya ilk adımını, bugünü feci geçmişten ayırarak Ermenistan'da atar.

Geçenlerde ABD Başkanı'nın özel temsilcisi Steven Mann bana, "Siz Ermeniler 90 yıllık tarihi olayları fazla ciddiye alıyorsunuz. Fakat Amerikalılar için bu, uzun zamandan beri bir antikadır" dedi. Ben de "Sizler antika şeyleri, bugün seri olarak imal edilen şeylerden daha değerli saymıyor musunuz?" diye itiraz ettim. Ve bu itirazım doğrudur da. Zira antikalarda özellikle zamandan daha güçlü olan şey, onların manevi hatıralarıdır.

REGNUM: "VORONEJ'DE ERMENİ SOYKIRIMI KONULU BİR SERGİ AÇILIYOR"

ANKARA, 25/03(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 24 Mart 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

28 Mart günü Voronej Devlet Üniversitesi kampüsünde, 1915-23 yılları arasında gerçekleşen Ermeni soykırımının 90. yıldönümü dolayısıyla "Yeniden Doğan Ermenistan" adı altında bir sergi açılacak. Voronej Ermeni Gençlik Komitesi'nin bildirdiğine göre sergi,

DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ

--ERMENİ BASINI

AZG: "TÜRKLER SOYKIRIMI TANISA BİLE, ERMENİLER TALEPLERİNDEN VAZGEÇMEYECEK"

ANKARA, 29/03(BYE)— Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 29 Mart 2005 tarihli sayısında, **Hakop Çakıryan** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Ermeni soykırımının 90. yıldönümü etkinliklerinin yapılacağı tarih yaklaştıkça, Türk korkaklığının siyasi boyutu büyümekte.

24 Mart tarihinde yapılan TBMM özel oturumunda Amerikalı tarihçi Justin McCarthy "Ermeni Sorununda Gerçek" konulu bir konuşma yaptı.

Söz konusu konuşmayı, TBMM Başkanı Bülent Arınç, CHP Başkanı Deniz Baykal, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, milletvekilleri, üst düzey askeri ve büyükelçilik temsilcileri dinledi.

Özel oturumu, "Eğer Ermenistan, soykırım iddialarının haklı olduğunu düşünüyorsa, her iki ülke tarihçilerinden oluşacak bağımsız bir komisyonun oluşturulmasına karşı çıkmamalı. Türkiye'nin bu önerisini değerlendirirken Ermenistan yönetimi, gerçeğin barışın sağlanması olduğunu göz önünde bulundurmalı" diyerek Baykal açtı.

Daha sonra konuşan Arınç, "Soykırım iddialarına karşı mücadeleye ciddi bir şekilde devam etmeliyiz. Türk milleti, tarihi boyunca hiçbir zaman soykırım yapmamıştır" dedi.

McCarthy'e gelince... Amerikalı bilim adamı, "Osmanlılar öyle akıllı bir millet ki, isteselerdi İkinci Dünya Savaşı sırasında tüm Ermenileri yok ederlerdi. İzmir, Edirne ve ülkenin batısındaki Ermeniler kovulmamıştı. Dışlananların yüzde sekseni hayatta kaldı. Soykırım yapılsaydı böyle bir şey mümkün olur muydu? Güya Türkler, daha 1071 yılında Ermenilere ait topraklara girdiler. Ermenilerin varsayımına göre soykırım 1915 yılında yapıldı. Türkler, Ermenileri yok etmek isteselerdi, bunun için 900 yıl beklemezlerdi her halde. Tarih, Türkler soykırımı tanısalar ve özür dileseler bile, Ermenilerin taleplerinden vazgeçmeyeceklerini gösteriyor. Ermeniler, Erzurum, Van, Elazığ, Bitlis ve Trabzon'un Ermenistan'a iade edilmesi gerektiğini düşünmeye devam edecekler. Bu durum da, Ermenistan'ın nüfusunun 1/4 oranında azalmasına neden olacak. Böyle bir devlet, varlığını sürdürebilir mi? Sürdürebilir, ancak bu, Türkleri kapı dışarı ettikleri takdirde mümkün olacak. Bu, daha 1915 yılında Ermenilerin amacıydı, hala da öyle, öyle de olacak. Ermeniler, Doğu Anadolu'da asırlar boyunca hiçbir zaman bir çoğunluk olmamışlardır. 1915 yılındaki 100 yıllık ideolojileri, 2005 yılında da aynıdır. Türkler geri adım atmazlar" dedi.

Konuşmasının sonunda McCarthy, AB'nin Türkiye'den Ermeni soykırımını tanınması yönündeki talebini kastederek, "Türklerin atasına katil diyen bir örgütün üyesi olunur mu? Avrupa Birliği'nin Ermeni şovenistlerin taleplerini reddedeceğini, Türklerin saygın kişiler olduğunu biliyorum ve Avrupa Birliği'ni onlara iftira edeceğini sanmıyorum" dedi.

-Dört Hükümet Dışı Örgütün Ziyareti-

Türkiye'de azınlıklar sorununun bilincinde olan Calmy-Rey, ülkedeki bu insanların hayat koşullarını anlamak istedi. Eylül 2003'te öngörülen ilk ziyareti, Vaud Kanton Meclisi'nin Ermeni soykırımını tanınması nedeniyle iptal edilmişti. Kürt bölgesinde öngörülen program, Ankara'yı ayrıca kızdırmıştı. Calmy-Rey, çarşamba günü sadece, ikisi kısmen İsviçre'nin Türkiye Büyükelçiliği aracılığıyla ve diğer ikisi DDC (İşbirliği ve Kalkınma Yönetimi) tarafından finanse edilen dört hükümet dışı örgütü ziyaret etti.

Konu, çok nazik. Salı günü İsviçreli Bakan, Türk Meslektaşı Abdullah Gül'e Ankara'nın ısrarına rağmen İsviçre'nin, Kürdistan İşçi Partisi'ni (PKK, Kongra-Gel adını aldı) terörist örgüt olarak sınıflandırmayacağını açıkladı. Çünkü İsviçre, (BM kararı nedeniyle El-Kaide hariç) örgütleri değil bireyleri terörist olarak adlandırıyor.

BERNER ZEITUNG: "CALMY-REY KÜRT BÖLGESİNE YAPTIĞI KISA GEZİYİ SAVUNUYOR"

ANKARA, 01/04(BYE)— İsviçre'de yayımlanan Berner Zeitung'un 1 Nisan 2005 tarihli sayısında, Jan Keetman imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. Yazının çevirisi şöyledir:

Calmy-Rey, Türkiye ve İsviçre arasındaki ilişkiyi, İstanbul'da "saray saatçisi" olarak padişah için çalışan ve oğlu Jean Jacques Rousseau'nun aydınlanmanın öncülerinden olduğu Cenevrelili bir saatçinin hikayesini anlatarak becerikli bir şekilde ele aldı. Bu İsviçreli saatçinin peşinden zamanla birçok şirket geldi ve bunlar şu an Türkiye'de 9 bin kişiyi istihdam ediyorlar. Her iki ülkeye yapılan ihracatlar iyi yönde gelişirken, İsviçreli turistlerin sayısı bir önceki yıla göre iki kat artarak 270 bine yükseldi.

--Bern-Brüksel-Ankara--

Ancak siyasi ilişkiler son yıllarda her zaman sorunsuz olmadı. Ermenilere soykırım suçlamasıyla yaşanan tartışma sonunda Calmy-Rey'in planlanan ilk ziyaretinin iptal edilmesi Türkiye'de hala akıllarda. Aradan geçen zaman içinde her iki taraf da Türkiye Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın önerisiyle bu sorunu uluslararası bir tarih komisyonuna bırakma düşüncesini destekliyor. Burada İsviçre açısından önemli olan Ermeni diasporasının da komisyona dahil olması. Türkiye prensip olarak buna karşı değil.

Geleceğe yönelik bir konu da gelişmekte olan Bern-Brüksel-Ankara üçgeni. İsviçre Türkiye'nin AB üyelik çabasını, özellikle üç nedenle olumlu karşılıyor. Üyelik Türkiye'yi çevreleyen kriz bölgesinin istikrarına katkı sağlamakta, Avrupa'nın global rolünü güçlendirmekte ve AB'nin başka din ve kültürden gelen insanları kabul etmeye hazır olduğunu göstermekte. Ancak herşey bu kadar güzel değil. Dışişleri Bakanı bir nefeste tam aksi olasılıkları da sıraladı. Türkiye'nin üyeliği AB'yi zayıflatacak mı hatta felç mi edecek? Bu üyelik entegrasyonda farklı ivmeler kazanarak merkezi bir Avrupa mı ortaya çıkaracak?

--Kürdistan Ziyaretine Eleştiri--

Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu her durumda İsviçre'ye sorun çıkartacak. İkili siyaset alanı daraltılıyor. Türkiye kulübe üye olursa ikili ilişkileri geliştirmeye neden ilgi gösterebilir?

AB ÜLKELERİ

--ALMANYA

FRANKFURTER RUNDSCHAU: "TÜRKİYE KİMLİK KRİZİNDE"

BERLİN, 12/04(BYE) — Tirajı günde 171 bin 850 olan sosyal demokrat eğilimli Frankfurter Rundschau gazetesinin 12 Nisan 2005 tarihli sayısında, Gerd Höhler imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yorumun çevirisi şöyledir:

Türkiye'nin AB adaylığı iyi yolda değil. Ankara'nın reform şevki kırıldı. Söz verilen yasa değişiklikleri hala bekleniyor. Gerçekleştirilen reformların uygulanmasında ise, barışçı göstericilere yönelik polis müdahalesinin de gösterdiği gibi, aksamalar var. Hatta dayak sahneleri, Başbakan Erdoğan'ı yorum yapmaya tahrik etmişti. Fakat Erdoğan polisleri değil, gösteri hakkında haber yapan ve böylece -Başbakan'a göre- ülkeyi küçük düşüren Türk medyasını eleştirmişti.

Erdoğan, reform sürecini ileriye götürmek yerine, muhalefet politikacılarına ve eleştiren gazetecilere iftira davaları açıyor. Örneğin karikatürist Musa Kart daha geçenlerde, Başbakan Erdoğan'ı yün yumağına dolaşmış bir kedi olarak karikatürize ettiği için üç bin avro tazminat ödemek zorunda kalmıştı. Aslında bu, İslamcı köktendinciler, milliyetçiler, liberaller, ordu, Suriye, İran, ABD ve Avrupa olmak üzere herkesi memnun etmek isteyen Başbakan'ın durumunu isabetli bir şekilde ortaya koyan bir karikatürdü. Fakat görüldüğü kadarıyla bu arada Avrupa Birliği, daha geçen aralıkta kendini "Avrupa Fatihisi" olarak Ankara'da havai fişeklerle kutlatan Başbakan'ın öncelikleri arasında yer almıyor.

AB'ye olan ilgisini kaybeden tek kişinin Erdoğan olmadığı görülüyor. Geçen yıl yaşanan Avrupa coşkusunun ardından Erdoğan'ın vatandaşları arasında da çekingenlik yayılıyor. O dönemde Türklerin yüzde 70'i AB üyeliğinden yanayken, bu oran şimdi sadece yüzde 63.5. Üyeliğe karşı olanların oranı neredeyse ikiye katlandı. En sık karşılaşılan itiraz ise, Türkiye'nin Avrupalılara, Kıbrıs veya Kürtlere dair konularda çok fazla taviz verdiği şeklinde.

Türkiye'yi Avrupa'dan ayıran uçurumun ne kadar derin olduğu şimdi kendini gösteriyor. Anadolu'yu bir milletçilik dalgası sardı. Geçen ay Mersin'de Kürt çocukların Türk bayrağını yere atmalarından bu yana birçok Türk tam bir bayrak histerisine kapıldı.

Yurtsever dalgalanmalar, kökü derinlere inen kronik bir kimlik krizinin sinyalini veriyor. Bu, özellikle Avrupa ile olan ilişkilerde kendini gösteriyor. Türkiye'nin Avrupa karan gerçi Atatürk'ten bu yana devlet ve toplum doktrininin değişmez bir ilkesi, fakat yerine getirilmesi zor bir istek olarak kalıyor. Zira Osmanlı imparatorluğu, Avrupa'yı etkileyen, Rönesans, Reformasyon, Aydınlanma, Burjuvazi gibi hiçbir büyük toplumsal ve siyasi hareketten pay almadı.

Kimlik çatışması, Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasındaki Ermeni takibatları konusunda yeniden alevlenen tartışmalarda örnek teşkil edecek bir şekilde kendini gösteriyor. Türklerin yüzde 80'i, resmi olarak inkar edilen Ermeni soykırımını kabul etmektense AB'ye üye olmaktan vazgeçmeyi yeğliyor. Bu konu Türkiye'de hala tabu durumunda.

Bu arada Avrupa'daki üyelik yanlıları bile, Türkiye'ye üyelik müzakereleri sözü verilmesi yönünde aralık ayında alınan kararın aceleye geldiğini kabul etmek zorunda kalıyorlar. Bugünkü Türk toplumunun ruhsal durumunun Avrupa'ya uyup uymadığı sorusu; uyum ihtiyacı, yabancı düşmanlığı ile suçlanma korkusu ve Türkiye'nin oyalanması ve

hata reddedilmesi durumunda İslam dünyasına yöneleceği endişesi nedeniyle görmezlikten gelindi. Üyelik müzakereleri için artık söz verildi ve Avrupa'nın bundan geri dönmesi pek mümkün değil. Fakat müzakerelerin üyeliğe götürmesi bugün hiç olmadığı kadar ihtimal dışı gözüküyor ve önümüzdeki yıllar içinde bizzat Türklerin, AB'ye tam üyeliğin aslında kendilerinin gerçekte istediği şey olmadığı sonucuna varmaları büyük bir sürpriz olmayacaktır.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG: "KATLIAM GÖRMEZDEN GELİNDİ"

BERLİN, 12/04(BYE)— Tirajı günde 445 bin 900 olan liberal sol eğilimli Süddeutsche Zeitung'un 12 Nisan 2005 tarihli sayısında, **Christiane Schlötzer** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

—İttifak, Alman İmparatorluğu İçin Ermenilerden
Daha Önemliydi—

Wolfgang Gust'un, Osmanlıların Birinci Dünya Savaşı müttefiki olan Alman İmparatorluğu hakkındaki hükmü, Ermenilere yönelik soykırıma "onay vermek" suretiyle "suç ortağı" olduğu şeklinde. Eski "Spiegel" dergisi redaktörü, Alman Dışişleri Bakanlığındaki özellikle 1915/16 yıllarına ait dosyaları mevcut olduğu kadarıyla değerlendirdi. Almanlar, bir milyondan fazla Ermeninin kitle cinayeti ve kitlesel ölümüne dönüşen "zorla tehciri" konusunda iyi bilgilendirilmişlerdi. Samimi dehşet duyguları içinde yazılan tanık raporları, Anadolu vilayetlerindeki konsoloslar tarafından İstanbul Büyükelçisi'ne ve Berlin'e telgrafla bildirilmişti. Fakat Berlin'de ittifak çıkarları insani müdahalenin karşısında yer alıyordu. Böylece ölüm, işkence, tecavüz ve Ermeni mallarına yönelik "utanmaz" yağmacılık konusunda korkunç detaylarla anlatılan şeyler boşa gitmişti. Bununla birlikte ara sıra tabii ki bir ses duyuluyordu ve bu ses ileride çok daha güçlenecekti. Örneğin 1915 yılında İstanbul Büyükelçisi olan Hans Freiherr von Wangenheim, Ermenilerin "tıpkı Yahudiler gibi", bütün ekonomik hayatı kendi ellerine alma yeteneklerinden söz ediyordu. Wangenheim'in halefi Paul Graf Wolf-Metternich Aralık 1915'te Berlin'den, "Ermeni takibatından duyulan rahatsızlığın dile getirilmesini" rica edince, öfkeli İmparatorluk Şansölyesi Theobald von Bethmann Hollweg, "tek hedefimiz Türkiye'yi savaş sonuna kadar kendi tarafımızda tutmaktır, bu sırada Ermenilerin yok olup olmaması önemli değildir" diye bunu reddetti.

Bu belgeler, bu kadar çekingen ve korkuyla tarihiyle yüzleşen Türkiye'ye duyulan öfkenin bastırılması yönünde de bir uyarı olabilir. Cinayetlerden haberdar olmak, Almanların konusu olarak daha yeni keşfedildi. Gust'un eseri buna önemli bir katkıda bulunuyor. Bununla birlikte, ara sıra kullanılan alaycı üsluba gerek yoktu. Belgeler her şeyi ortaya koyuyor. 1915/16 yıllarına eleştirel bakış Türkiye'de başladı. Bu arada Gust'un kitabı, Alman arşivlerinin sırları gizlediği argümanını da geçersiz kılabilir.

DER TAGESSPIEGEL: "ERMENİ ÖNERGESİ... SPD TEREDDÜT EDİYOR"

BERLİN, 12/04(BYE)— Tirajı günde 134 bin 50 olan liberal eğilimli Der Tagesspiegel gazetesinin 12 Nisan 2005 tarihli sayısında, **Matthias Meisner** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan, Berlin çıkışlı yazının çevirisi şöyledir:

Bunun dışında, kitaplar içerdikleri kesin ifadeler nedeniyle yanıltıyorlar. Merkezden yönetilmiş, planlı bir soykırım tezine karşı çıkan argümanlara yer verilmiyor ve bunlar tartışılmıyor. Onlara göre, tokatlanması gereken şamar oğlanı, büyük çapta bir katliam olmadığında ısrar eden Türk inkarıdır. Türk devletinin, suçlu olduğunu kanıtlayan tüm belgeleri dikkate almadan hala sığınağından çıkmayı ve hatta "soykırım" kelimesinin kullanılmasını bile kısa bir süre öncesine kadar cezalandırması, anlaşılabilir daha etkili karşı tezlere duyulan ihtiyacı besliyor. Fakat çekilen acının ve Ermenilere yönelik cinayet suçunun tanınması, basitleştirmelere ya da abartmalara muhtaç değildir.

–Talihsiz Kesişme–

Eskiden beri var olan, "Soykırım oldu mu olmadı mı?" sorusu bu arada Batılı tarihçilerin büyük bölümü açısından, Ermenilerin versiyonu doğrultusunda karara bağlanmıştır. Ermenilere yönelik cinayetin 90. yıldönümü talihsiz bir şekilde Türkiye'nin AB üyeliği tartışmalarıyla aynı zamana denk geliyor. Gerçi kitle cinayetinin Türkiye tarafından tanınması gecikmiştir. Fakat maalesef Ermeni meselesi, Nasyonal Sosyalistlerin Yahudi karşıtı imha politikasının Ermenilere yönelik kitle cinayetiyle ilişkilendirilmesi ya da Türklerin Avrupa'ya aidiyeti konusundaki rahatsızlık gibi bazı farklı siyasi amaçlarda kullanılıyor. CDU/CSU Federal Meclis Grubu, 24 Nisan'da başlayan tehcir ve katliamların 90. yılının anılması vesilesiyle verdiği önergede, Federal Hükümetin, kendi tarihiyle "kayıtsız şartsız yüzleşmesi" için Türkiye'ye etkide bulunmasını istedi.

Kitaplar:

TANER AKÇAM: "Ermeniler ve Soykırım. İstanbul Davaları ve Türk Ulusal Hareketi". Hamburger Yayınevi 2004 (Yeniden Basım), 430 sayfa, 16 avro.

HUBERTA VON VOSS: "Bir Ümidin Portresi: Ermeniler. Yehuda Bauer'in önsözleriyle tüm dünyadan yaşam resimleri". Hans Schiller Yayınevi, Berlin 2004. 415 sayfa, 28 avro.

ROLF HOSFELD: "Nemesis Operasyonu. Türkiye, Almanya ve Ermeni Soykırımı" Kippenheuer

Witsch Yayınevi, Köln 2005. 351 sayfa, 19.90 avro.

NETZEITUNG: "BEDELİ ÖDENMEYEN SOYKIRIM"

ANKARA, 13/04(BYE)--- İnternette Almanca olarak yayımlanan Netzeitung'un 12 Nisan 2005 tarihli sayısında, Heinz Delvendahl imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan yazının özet çevirisi şöyledir:

--Bu 20. Yüzyıl'ın İlk Soykırımıydı: 1915-16 Yıllarında Yaklaşık Bir Milyon Ermeni Kurşunlandı, Dövülerek Öldürüldü ve Asıldı. Ancak, Türkiye Bugüne Kadar Soykırımı İnkâr Ediyor--

20. Yüzyıl'ın ilk soykırımı Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşandı. Hilelerle, akıl almaz bir vahşet ve tutarlılıkla Osmanlı İmparatorluğu'nda 1915-16 yılları arasında yüz

binlerce Hristiyan Ermeni yok edildi. Ancak, müttefik Alman İmparatorluğu bu yaşananlar karşısında sessiz kaldı.

Film yapımcısı ve gazeteci Rolf Hosfeld "Operasyon Nemesis" adlı kitabında soykırımın ince ayrıntılarını dile getiriyor. 1895-96 yılları arasında II. Abdulhamid zamanında bile Ermeniler kovuşturuluyordu. Ancak, Jön Türklerin 1908 yılındaki devriminden sonra, Talat ve Enver ülkelerinin tüm gayrimüslim ve Türk olmayan elementlerden arınması gerektiği çılgınlığına kapıldı.

--Çöle Ölüm Yürüyüşleri--

En önemli "iç düşman" olarak ise, Selçuklular'ın gelmesinden çok önce Doğu Anadolu'ya yerleşmiş olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacı, avukat, doktor, eczacı, öğretmen, işadami, girişimci ve esnaf olarak imrenilen bir varlık içinde yaşayan 1.5 milyon Ermeni seçildi.

24 Nisan 1915 yılından sonra Ermenileri biraraya topladılar ve eğer daha önce kurşunlanmamış, dövülerek öldürülmemiş, asılmamış ya da boğulmamışlarsa zorla Suriye çöllerine ölüm yürüyüşüne götürdüler. Sürgünlere karşı direnişler çok nadir oluyordu.

--Kürt Cinayetleri--

Kürtler soygunlara, tecavüzlere ve cinayetlere katıldı. Ancak, onlar kendi kaderlerini 60 yıl sonra yaşayacaktı. Türk subaylar ve siviller toplama noktalarında ve köle pazarlarında Ermeni kız ve kadınları cariye ya da hizmetçi olarak seçiyordu.

Türk hizmetinde görev yapan Alman konsolos ve subaylar, başka ülkelerin diplomatları ve Amerikalı misyonerler bu vahşetin tanıkları oluyor ve yaşananları kendi ülkelerine bildiriyordu. Konstantinopol (İstanbul)'deki Alman Büyükelçiliği, müttefike karşı girişimlerde bulunulması için Alman İmparatorluğu'na baskı yapıyordu. Ancak, Kayser Bethmann-Hollweg buna karşı çıktı: Savaş sonuna kadar Türkiye'ye ihtiyaç var, Ermenileri dikkate almak mümkün değil.

--Savaş Suçluları İçin Berlin'de Sığınma Yeri--

Bir Ermeni sosyal yardım projesinin kurucusu olan Potsdamlı İlahiyatçı Johannes Lepsius yeri-göğü yerinden oynattı, ancak başarılı olamadı. Savaş bitiminde en kötü savaş suçluları, Alman askeri desteğinin de yardımıyla Berlin'de kaçış yeri buldu. Öç peşindeki Ermeniler "Operasyon Nemesis" ile kendi adaletini uyguladı. Öyle ki Ermeni bir öğrenci 15 Mart 1921 yılında Berlin'in ortasında Talat Paşa'yı vurdu.

--Türkiye Toplu Katliamı İnkâr Ediyor--

Soykırımı 800 bin ila 1.4 milyon Ermeni kurban verildi. Modern Türkiye 90 yıl sonra bile toplu katliamı halen inkâr ediyor. Bunun meşru müdafaa olduğu söyleniyor sürekli olarak. Ermenilerin Hristiyan Çarlık İmparatorluğu ile işbirliği yapmak istediği, ayaklanmalar planladığı savunması getiriliyor. Fransa Parlamentosu 2001 yılında oy birliğiyle kabul edilen bir yasayla Ermenilere yönelik soykırımı açıkça tanıdığına, Ankara ülkedeki büyükelçisinin hemen eve dönmesini emretti.

AFP: "FRANSA'DA YAŞAYAN ERMENİLER, TÜRKİYE'NİN SOYKIRIMLA İLGİLİ BİR KOMİSYON KURULMASI PROJESİNE KARŞILAR"

PARİS, 14/04(AFP)(BYE)— Fransa'daki başlıca iki Ermeni örgüt bugün, Türk Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1915'de Ermenilerin katledilmesi konusunda araştırma yapmak üzere Ermenistan ile ortak bir komisyon kurulması önerisini "maskaralık" olarak niteledi.

24 Nisan'da soykırımın 90. anma yıldönümüne 10 gün kala, Ermeni Davasını Savunma Komitesi'nin Başkanı Harut Mardirosyan yayımladığı bildiride, "Bu öneri bir maskaralıktır, bir başlangıç konuşması görünümü altında, soykırımın inkarını yineleyen bir oyalama girişimidir. Biz Avrupalı yöneticilerden, Türkiye'nin tuzağına düşmemelerini istiyoruz, çünkü Ermeni soykırımı tartışılmazdır ve bu gerçek müzakere edilemez" dedi.

Ermeni Sosyalist Partisi Başkanı Murad Papazyan'a göre, "tarihçiler uluslararası arşivleri temel alarak zaten çalışmalarını yaptılar. BM ve Avrupa Parlamentosu, aralarında Fransa'nın da bulunduğu 20 kadar devlet ile birlikte Ermeni soykırımını tanıdılar. Gerçek ortaya çıktı. Sonuçların tartışma konusu yapılması inkarcı bir girişimi andırmaktadır."

Fransa'daki Ermeni toplumu 400 ila 500 bin kişiden oluşuyor.

AFP: "OSKANYAN: ERMENİSTAN'IN GÜVENLİĞİ, ANKARA'NIN SOYKIRIMI TANIMASINA BAĞLI"

ERİVAN, 14/04(AFP)(BYE)— Ermenistan Dışişleri Bakanı Vardan Oskanyan dün yaptığı açıklamada, Ermeni Devletinin güvenliğinin, Türkiye tarafından 1915 Ermeni soykırımının tanınmasına bağlı olduğunu belirtti.

Bakan, "Türkiye soykırımı tanımadıkça, Karabağ ile ilgili anlaşmazlıkta Azerbaycan'ı tek tarafı olarak destekleyen ve askeri açıdan ağırlığı olan bir devlete güven duyamayacağız" dedi.

Oskanyan, Ankara tarafından Ermeni soykırımının tanınması meselesinin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik müzakerelerinde ileri sürülen şartlardan birini teşkil etmesini istediklerini de belirtti.

Türkiye, 1991'de bağımsızlığını ilan ettiğinde Ermenistan'ı tanıdı, ancak soykırım konusundaki derin anlaşmazlık nedeniyle diplomatik ilişkiler kurmadı. İki ülke arasındaki sınır 1993'den beri kapalı durumda.

1915-1917 yılları arasında Ermenilerin katledilmesi ve zoraki göç ettirilmesi sonucunda -Ermenilere göre- 1.2 milyon ila 1.3 milyon Ermeni öldü. Türklere göre bu sayı 300 bin kadar.

Türkiye, katliamlar işlendiğini ve Osmanlı topraklarındaki Suriye'ye zoraki göçleri sırasında birçok Ermenin yorgunluktan, hastalıktan ya da özellikle Kürt çeteler tarafından gerçekleştirilen saldırılarda öldüğünü kabul ediyor. Ancak Türkiye, savaş bağlamında, düşman Rusya ile işbirliği yapmakla suçlanan bir halka karşı çökmekte olan bir imparatorlukta bir baskının söz konusu olduğunu ve aynı süreçte onbinlerce Türkün de milliyetçi Ermeni asilerce öldürüldüğünü söylüyor.

RUSYA BASINI

REGNUM: "HRANT DINK: AVRUPA, ERMENİ SORUNUNU SPEKÜLE EDİYOR"

ANKARA, 12/04(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 11 Nisan 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Türkiye'deki Ermeni cemaatinin ilk Türkçe-Ermenice haftalık gazetesi Agos'un Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, Avrupalı politikacıları Ermeni sorununu çıkarları doğrultusunda kullanmakla suçladı. Dink, "Avrupa, 1915 yılı trajedisinde, Ermeni sorununu speküle ederek önemli rol oynamıştır ve hala da bu sorunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır" dedi.

Dink, CDU Genel Başkanı Angela Merkel'in parlamentoda konuyu gündeme getirmeye çalışmasını da ağır bir dille eleştirdi. Dink, "Diasporadaki bazı Ermeni arkadaşlarıma 'Merkel sizi çok sevdiği için mi bunu meclise taşıyor? Yoksa Ermeni lobisinin baskısıyla mı?' diye soruyorum. Ne o, ne de bu. Merkel'in derdi, Türkiye'nin AB üyeliğine engel olmaktır" açıklamasında bulundu.

NOVOSTİ: "ERMENİSTAN PARLAMENTOSU BAŞKANI, RUSYA'YI ZİYARET EDECEK"

ANKARA, 12/04(BYE)— Rus haber ajansı Novosti'nin 12 Nisan 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

RF Duma Başkanı Boris Grızlov'un daveti üzerine Ermenistan Parlamentosu Başkanı Artur Bagdasaryan başkanlığındaki Ermenistan Millet Meclisi heyeti, bugün Moskova'ya gelecek.

Söz konusu ziyaret çerçevesinde Bagdasaryan'ın Grızlov, Rusya Federasyonu Federal Asamblesi Federasyon Konseyi Başkanı Sergey Mironov, Başbakan Mihail Fradkov, Ermeni-Rus Hükümetler Arası Komisyonu Eş Başkanı ve Ulaştırma Bakanı İgor Levitin ile görüşmesi bekleniyor.

Yine bugün Duma binasında iki ülke Parlamento Başkanları, Osmanlı Türkiyesi'nde yaşanan Ermeni soykırımının 90. yıldönümü vesilesiyle organize edilen serginin açılışına katılacaklar.

REGNUM: "TÜRK PARLAMENTOSU, ERMENİ SOYKIRIMININ ULUSLARARASI PLATFORMDA TANINMASI YÖNÜNDE ERMENİSTAN'IN GÖSTERDİĞİ ÇABALARIN ÖNÜNE GEÇİLMESİ MESELESİNİ GÖRÜŞECEK"

ANKARA, 12/04(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 11 Nisan 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

13 Nisan günü TBMM, Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınması yönünde Ermenistan'ın çabalarını engelleme konusunu görüşecek. Alınan bilgilere göre Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, meclis oturumuna bizzat katılacak.

Gül, "İstesek de istemesek de böyle bir sorunla karşı karşıyayız ve net adımlar atmamız. Türkiye, uluslararası kamuoyunun daha fazla bilgilenebilmesi için daha aktif olmalı ve bu konuyu cesurca dile getirmeli" dedi.

AZG: "DEDEM VE NİNEMİN YERİNE BİZİM TOPRAKLARIMIZDA BEN YAŞAMALIYIM"

ANKARA, 12/04(BYE)— Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 12 Nisan 2005 tarihli sayısında, Tamar Minasyan imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan Rusça yazının özet çevirisi şöyledir:

<http://candle.direct.am/> web sayfasında Ermeni soykırımının suçsuz kurbanları anısına şimdiden 53 bin mum yanmakta. Yarın bu rakam 200 bine, daha sonraki gün de bir o kadar daha fazla bir rakama ulaşacak. Bu, o kadar kişinin Türkiye'nin yaptığı kötülüğü kabul etmesi ve dünyanın da tarihin bu kanlı sayfasını öğrenmesi gerektiğini düşündüğünü gösteriyor.

Mumlar; Amerika, Türkmenistan, İran, Avusturya, Arjantin, Bolivya, Slovakya kısacası dünyanın her köşesinden yakılıyor. Programı tasarlayan Hayk Asatryan, bunun çok önemli bir şey olduğunu düşünüyor. Asatryan, "Bu, Ermeni soykırımı ile ilgili bilginin devamlı yayıldığı gösteriyor" dedi. Sayfa en çok ABD, daha sonra Ermenistan ve sonra da Avrupa Birliği'nden ziyaret ediliyor.

Asatryan, mum yakanların bıraktıkları notların birkaç kısmı ayrıldığını söylüyor. Daha çok baş sağlığı mesajları, yaşananların asla unutulmayacağını belirten yazılar yer alıyor. Yurt dışında yaşayan Ermenilerin, Ermeni soykırımını tanınmaları için yaşadıkları ülke yönetimine çağıruları da çoğunluğu oluşturuyor.

Yapılan araştırma, ziyaretçilerin yüzde 37'sinin sayfaya girip sadece mum yakıp çıktıklarını, yüzde 15'inin yaklaşık 15 dakika sayfayı karış karış gezdiklerini ve yazıları okuduklarını, yüzde 5'inin de sayfada yaklaşık yarım saat geçirdiklerini gösteriyor.

Bunun yanısıra program, düşmanlarımızın olumsuz tepkilerine neden oldu. Onlar, programı çöktürmek gibi yöntemlere de başvurarak sürekli Ermeni karşıtı yazılar da yazdılar. Asatryan, bugüne kadar tüm "saldırıların" önüne geçmeyi başardı. Asatryan, 24 Nisan yaklaştıkça bu saldırıların çoğalacağını ve kendisinin buna şimdiden hazırlandığını belirtti.

İlk başta Asatryan, Türk ve Azerilerin Ermenilere yönelik yazdıkları kötüleyici yazıları siliyordu, ancak bu yöntemle bir sonuca ulaşamayacağını anlayınca sistemde değişiklik yaptı: Yazılar önce program yöneticisine ulaşıyor, daha sonra sayfada yayımlanıyor. Türklere yönelik kötüleyici yazılar da sayfada yer verilmiyor.

Sayfada yer alan yazılardan bazıları şöyle: "Ben, babamın yolunu izleyerek topraklarımızı geri alacağım" (Lusine Megrabyan), "Dedem ve ninem yerine bu topraklarda ben yaşamalıyım" (Marine Temiryan).

REGNUM: "ROBERT KOÇARYAN, ERMENİ-TÜRK SINIRININ AÇILMASI SONUCUNDA DOĞACAK SONUÇLARI DEĞERLENDİRDİ"

ANKARA, 12/04(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 11 Nisan 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Mesrob, "AB kriterlerini karşılamak için yasa ve yönetmeliklerin değiştirilmesi doğal olarak tüm yurttaşların yararınadır... Hükümetin, dini ya da etnik köken farkı gözetmeden tüm yurttaşlara ve topluluklara eşit mesafede durmasını umuyoruz" dedi.

BBC WORLD: "ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARI"

LONDRA, 22/04(BYE)--- BBC World Service'de bu sabah yerel saatle 07.00-08.00 arasında yayımlanan "World Today" adlı programda "Ermeni soykırımı iddiaları" ele alınmıştır.

Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Akın Alptuna ile Ermenistan'ın Londra Büyükelçisi Dr. Vahe Gabrielyan'ın konuk olarak katıldıkları programda, Ermeni iddiaları gündeme getirildikten sonra, bugün Türkiye'de bu konuda bir tartışma yaşandığı, aydınların artık bu konunun bir çözüme bağlanmasını istedikleri belirtilmiştir.

Programda katılan Ermenistan Büyükelçisi Gabrielyan, sözde soykırımın artık tanınması ve kınanması gerektiğini öne sürerken, Büyükelçi Akın Alptuna, öncelikle bu olayların soykırım olarak tanımlanamayacağına ve dönemin koşullarına dikkat çekmiştir.

Büyükelçi Alptuna, olayların soykırım olarak değerlendirilemeyeceğini, çünkü BM kararına göre de hukuki açıdan soykırım tanımlaması yapılamayacağını, dönemin koşullarını iyi değerlendirmek gerektiğini belirtmiştir.

Alptuna, "Bizim tarihimizle ilgili sorunumuz yok. Sorun Ermenilerin" diyerek, olayların 90 yıldan önce olduğunu ve artık ortak bir anlayışa varılması gerektiğini, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da bu nedenle ortak komisyon kurulması çağrısında bulunduğunu belirtmiştir.

Gabrielyan ise, binlerce kadın ve çocuğun öldürüldüğünü ve toplu tecavüzler yaşandığını öne sürerek, olayların o sırada savaş olduğu gerekçesiyle haklı gösterilemeyeceğini savunmuş ve Türkiye'nin açılımlarının ardında, Ermeni soykırımının tanınması için yapılan baskıların yattığını iddia etmiştir.

Ermenistan Büyükelçisi, arşivlerin açılması konusunda da, meselenin arşivleri açma meselesi olmadığını, ABD ve Fransa gibi ülkelerin arşivlerinin açık olduğunu ve buralarda binlerce belge bulunduğunu söylemiş ve iki ülke arasındaki sınırın açılması çağrısında bulunmuştur.

Büyükelçi Alptuna ise, Ermenilerin hep abartılı rakamlar kullandıklarına, soykırımı kurban gittiği iddia edilenlerin sayısının sürekli arttığına dikkat çekmiş ve bu nedenle durumu açıklığa kavuşturacak bir ortak komisyon kurulması gerektiğini söylemiştir.

THE TIMES: "ANNELER TÜRKLERİN ELİNE GEÇMESİN DİYE ÇOCUKLARINI GÖLE ATTILAR"

ANKARA, 22/04(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan The Times gazetesinin 22 Nisan 2005 tarihli sayısında, Jeremy Page ve Anthony Browne imzalarıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan makalenin özet çevirisi şöyledir:

--90 Yıl Sonra Ermeni Katliamının Siyasi Yan Etkileri
Hala Sürüyor--

Varazdat, ailesi 1915'te Türk askerleri tarafından evlerinden sürülürken altı yaşındaydı. Ama Osmanlı askerlerinin 1.5 milyon Ermeni'yi katletmelerinden 90 yıl sonra hala gözlerinde korku var.

Ailesi ve 200 bin Ermeni Van'daki evlerinden doğuya sürülürken Türk ve Kürt kuvvetleri her iki taraftan ateş açtılar. Varazdat Harutyuniyan Times'a verdiği demeçte, "Çok fazla kişiyi öldürdüler. Annerler çocuklarını göle fırlattılar. Türklerin eline geçmelerindenense boğulmalarının daha iyi olduğunu söylediler" dedi.

Harutyuniyan pazar günü, pek çok ülkenin Ermeni soykırımını olarak nitelendirdikleri günün 90. anma yılında Erivan'da düzenlenen törenlere katılacak. Bu, Türkiye'nin AB'ye katılmadan önce, katliamı soykırım olarak tanıması ve Ermenistan ile hem diplomatik bağlar kurması hem de sınırlarını açması yönünde baskı oluşturmak için şimdiye kadar düzenlenenlerin en büyüğü olacak. Ankara ekim ayında AB ile üyelik müzakerelerine başlamaya hazırlanırken Ermeniler uluslararası sempati topluyorlar.

Devlet Başkanı Koçaryan bu hafta soykırım konulu bir konferansta yaptığı konuşmada, "Geçmiş acı ile hatırlıyoruz ama nefretle değil. Bizim için, sadece geçmişin reddi değil modern Ermenistan'ın ablukaya alınması şeklinde yansıyan Türk tarafının tepkisini anlamak zor" dedi.

Ancak giderek daha fazla Batılı devlet resmi Türk tutumunu kabul etmemeye başladı. Avrupalı bir diplomat bu durumu "saçmalık" olarak nitelendirdi.

Salı günü Polonya da, toplu ölümleri resmen soykırım olarak kabul eden 15 ülkeye katıldı ki Türkiye bu tutumu "sorumsuzca" bulduğunu bildirdi.

Fransa gibi bazı ülkeler Türkiye'ye AB'ye girmeden önce soykırımını tanıması yönünde baskı yaparken İngiltere ve ABD ise, Irak'la sınır komşusu olan önemli bir NATO müttefikini üzmemek istemiyorlar. Ancak güçlü Ermeni diasporasının İngiliz Parlamentosu ve ABD Kongresi'ndeki aktif kulis faaliyetleri devam ediyor.

Ermenistan Dışişleri Bakanı Vardan Oskanyan, "AB ve Türkiye arasındaki görüşmelerde soykırım meselesinin gündemde olacağına hiç şüphem yok. Elbette biz, AB'nin bunu bir koşul olarak koymasını isteriz" dedi.

Sorun şu ki, AB ve Türkiye içindeki sağcı unsurlar bunu Türkiye'nin AB üyeliğine engel olmak için kullanabilirler.

FINANCIAL TIMES: "TÜRKİYE SOYKIRIM 'ALDATMACASINA' MEYDAN OKUYOR"

ANKARA, 22/04(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan Financial Times gazetesinin 22 Nisan 2005 tarihli sayısında, Vincent Boland imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında Ankara çıkışı bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Türk Parlamentosu İngiltere'nin, Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Türkleri tarafından soykırıma uğradığı iddiasına temel oluşturacağını düşünülüyor tarihi belgeyi reddetmesini talep etme yönünde hazırlıklarda bulunuyor.

Söz konusu girişim, Ermenilerin, 1.5 milyon insanın katledilmesinin başlangıcı olarak gördükleri pazar günü düzenlenecek anma törenlerinin 90. yıldönümünün arifesine denk geldi.

Bu girişim, Türkler ve Ermeniler arasındaki tatsız tartışmayı daha da kötüleştirir. Ermeni davasının destekleyicileri -özellikle Fransa'da olmak üzere- Türkiye 1915 yılında

Babam Gayk Sarkisyan, Erzurum'da (Türkiye'nin doğusu) doğdu. Ağabey ve ablaları çoktu. Ailesi saldırıya uğradığında daha yedi yaşındaydı ve babam, kılıçlarla yaklaşmakta olan atlıları görünce, korku içerisinde koşmaya başladı ve en yakın ağaca tırmandı. Gözleri önünde annesi, babası, ağabeyleri ve ablaları öldürüldü. Beş yaşındaki kız kardeşi ve babam mucize eseri kurtuldu. Nasıl kurtulduklarını hatırlamıyorlar (Rus askerleri yardım etti diyorlar). Gümrü'ye kadar ulaşabildiler ve burada Amerikan yetimler yurdunda büyüdüler. Daha sonra babam, Türkiye'den kendisi gibi kurtulmayı başaran yurttan arkadaşlarıyla bağlantıyı koparmadı. Onlardan çoğunu bizzat tanıyorum.

Babam askerlik mesleğini seçti (sanırım kendini güvende hissetme kaygısından böyle bir seçim yaptı). Daha sonra subay saflarında İkinci Dünya Savaşı sırasında birçok ülkede faşistlere karşı savaşarak albay unvanını aldı. Savaş yıllarında gördüğü korkunç olaylara rağmen, Erzurum'da yaşanan trajedinin verdiği acı, babama bir türlü huzur vermiyordu. Biz, onun çocukları ise dede ve ninemizin sevgisini tadamadan büyüdük.

Bütün dünya "Holokost"u kınadı. Dünya bir yana Almanların kendisi tanıdı (defalarca Almanya'ya gittiğim için buna bizzat tanık oldum). Ayrıca Yahudi bilim adamlarının Almanya'da nasıl karşılandığını da gördüm. Almanların bugünkü nesli, o yıllarda faşizmin yarattığı yüz karasını silmek için herşeyi yapıyor. Türkler ise, en iyi savunmanın saldırmak olduğunu düşünerek ve bu konuda Ermenilerin tarafını tutanları tehdit ederek, başka yoldan gitmeyi tercih ediyor. Ancak geçmişte Türklerin başvurdukları herkesçe bilinen metotlar, 21. yüzyılda artık geçerli değil. Kendi halkının mutluluğu, başka halkların mutsuzluğu üzerinde kurulamaz.

50'li yıllarda Almanya Başbakanı, İsrail'e geldi ve üzüntüsünü Kudüs'teki Ağlama Duvarı önünde diz çökerek gösterdi. Ertesi gün İsrail gazeteleri, "Almanya Başbakanı Ağlama Duvarı önünde diz çöktüğünde, Alman halkının öne eğik başını kaldırdı" diye yazdı. Bu söylemi değiştirerek şöyle diyelim: "Türkiye Cumhurbaşkanı, Tzitzernakbert'teki Ermeni Soykırım Kurbanları Anıtı önünde diz çöktüğü an, Türk halkı eğik başını kaldırmış olacak."

İşte o zaman dünyanın her köşesinden onlara ellerimizi uzatırız ve rahatlamış vicdanımızla "Evet, biz komşuyuz" diyeceğiz.

Her sene 24 Nisan günü, Aragatz Dağı'nın Türkiye'den gözüken eteklerinde, 1915 yılından beri geçen yıl sayısı ateşlerle gösterilir. Bu sene 90 rakamı yanacak...

AZG: "ABD'NİN ARDINDAN BİR DAKİKA SONRA İSRAİL DE TAVRINI DEĞİŞTİRİR"

ANKARA, 21/04(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 21 Nisan 2005 tarihli sayısında, Ruzan Pogosyan imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan Türkçe yazı şöyledir:

"Ağır Cürüm, Aciliyet, Soykırım ve İnsan Hakları" adı altında yapılan uluslararası konferansta dün, Profesör Yehuda Bauer, Holokost ve Soykırım Enstitüsü Müdürü İsrayel Çarni, İsrail Kneset üyesi ve "Merets" Partisi Lideri Yosi Sarid, İsrail Açık Üniversitesi'nden Profesör Yair Oron olmak üzere dört İsraili sunum yaptı.

Profesör Yehuda Bauer'le "Azg" olarak yaptığımız görüşmede, İsrail Hükümet ve halkının Ermeni soykırımı konusundaki tavrına ilişkin bilgi aldık. İsrail'in Ermeni soykırımına yönelik reddedici tavrını değiştirip değiştirmeyeceğine ilişkin sorumuza Bauer, "Eğer Amerikalılar tavırlarını değiştirirlerse, bir dakika sonra İsraililer de değiştirirler" yanıtını verirken, hükümetin Türkiye ile ilişkilerini bozmaktan çekindiğini, ancak halkın tavrının bunun aksi yönünde olduğunu ve Ermeni soykırımına ilişkin görüşlerini açıkça ifade ettiğini de belirtti.

Bauer, Ermenistan için öncelikli adımın Birleşik Devletler'in soykırımı tanıması olduğunu vurguladı.

AZG: "TÜRKİYE GENELKURMAY BAŞKANI TEHDİT EDİYOR"

ANKARA, 21/04(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 21 Nisan 2005 tarihli sayısında, **Hakop Çakıryan** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan Türkçe yazı şöyledir:

Erivan'da başlayan ve Ermeni soykırımının 90. yıldönümü dolayısıyla yapılmakta olan uluslararası konferans, 20 Nisan tarihli "Milliyet" gazetesinde, başta Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın açılış konuşması olmak üzere, yankı buldu.

Aynı gün "Milliyet", Türkiye Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün askeri kademede yaptığı konuşmaya da değindi.

Özkök konuşmasında Ermenistan'a ilişkin olarak "Türkiye Ermenistan'la ilişkilerini normalleştirmek arzusunda. Ancak bunun için Ermenistan'ın, uluslararası hukuk normalerine saygılı olması, iyi komşuluğun gereklerini yerine getirmesi lazım. Ancak Ermenistan Türkiye'nin toprak bütünlüğünü kabul etmediği gibi, asılsız Ermeni soykırımı iddialarının tanınması için uluslararası alanda etkinlik göstermekte, BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarını hiçe sayarak Azerbaycan topraklarının bir kısmını işgal altında tutmaktadır. Asılsız soykırım iddialarının siyasi ve hukuki dayanağı Lozan Antlaşması ile son bulmuştur. Antlaşma, Türkiye üzerine herhangi bir yükümlülük koymamıştır" dedi.

Özkök'ün konuşmasının Ermeni soykırımının 90. yıldönümü etkinlikleriyle çakışıyor olması bir rastlantı olabilir, ancak tonunun tehdit unsuru taşıdığı şüphe götürmüyor.

AZG: "GAZETECİLER SÖYLENECEKLERİ SÖYLEDİ, SIRA SİYASİLERDE"

ANKARA, 21/04(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 21 Nisan 2005 tarihli sayısında, **Anahit Hovsepyan** imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan Türkçe yazı şöyledir:

Bugün Ermeni soykırımına ilişkin muhalefetin önerisi, Federal Meclis (Bundestag)'in 172. oturumunda değerlendirilecek.

21 Nisan günü Hristiyan Demokrat ve Hristiyan Sosyalistler Birliği'nin açıklaması, 09:00-21:00 saatleri arasında gerçekleşecek görüşmelerde altıncı sırada yer alacak.

Aynı kaynak, öneriye ilişkin olarak 45 dakika ayrıldığını ve bu süre zarfında tüm partilerin görüşlerini ifade edeceklerini de kaydetti.

Yapılan son araştırmalar, Bundestag'da konuya ilişkin ortak bir tavrın olmadığını da gösteriyor.

Ermeni soykırımı gerçeği, aralarında Arjantin, Belçika, Bulgaristan, Yunanistan, İtalya, Kanada, Kıbrıs, Lübnan, Rusya, Slovakya, Uruguay (bu ülke 1965 yılında Ermeni soykırımını resmen tanımıştı), Fransa ve İsviçre'nin de bulunduğu birçok ülke tarafından tanınmıştır.

ROSSİYSKAYA GAZETA: "ERMENİ SOYKIRIMI DÜNYA POLİTİKASININ BİR PARÇASIDIR"

MOSKOVA, 25/04(BYE)--- Tirajı günde 305 bin olan liberal eğilimli Rossiyskaya Gazeta'nın 23 Nisan 2005 tarihli sayısında, Yevgeni Şestakov imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan mülakatın çevirisi şöyledir:

24 Nisan 1915 tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nda işlenen Ermeni soykırımının başlangıcının kara günü sayılmaktadır. Bu cinayetin kurbanları 72 ülkede anılmaktadır.

Bu acıklı tarih öncesinde Dünya Ermenileri Kongresi ve Rusya Ermenileri Birliği Başkanı Ara Abramyan, Rossiyskaya Gazeta muhabirinin sorularını yanıtladı.

SORU: Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni soykırımı 90 yıl önce başladı. Acaba Ermeni halkı şimdiye kadar bu olayları neden unutamadı ve bu sorunu niçin güncelleştirmeye çalışıyor?

ABRAMYAN: Türkiye'de 1915-1923 yılları arasında meydana gelen soykırım sonucunda Ermeni halkı bir buçuk milyon insanını ve tarihi vatanları olan Batı Ermenistan'ı kaybetti. Ancak, bu korkunç cinayet cezazız kaldı.

Uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde soykırım, son derece ağır bir suç olarak görülüyor ve zaman aşımına tabi tutulmuyor. Bu nedenle Ermenistan, tarihi adaletin yeniden tesisi için çaba harcıyor. Biz inanıyoruz ki, Türk makamlarının eylemleri uluslararası topluluk tarafından uygun bir şekilde değerlendirilmediği, Türkiye'nin Ermeni halkı önünde pişmanlığını belirtmediği, Ermenilerin uğradığı devasa kayıplar tazmin edilmediği sürece bu yara hep kanayacaktır.

Daha 1915 yılında, Türkiye'de Ermenilerin kitle halinde öldürülmeye başlamasının akabinde Rusya, İngiltere ve Fransa, Türkiye hükümetinin eylemlerinin suç olduğunu beyan etmişti.

O zamandan bu yana politikacılar Ermeni soykırımı sorununu defalarca ele aldılar. Örneğin Avrupa Parlamentosu, Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesi için yerine getirmesi gereken şartlar arasında, Ankara'nın bu suçu tanımmasını da saydı. 1965 yılından bu yana 17 devletin parlamentosu, Türkiye'nin işlediği Ermeni soykırımı gerçeğini tanıdı.

SORU: Birçok ülkenin bir buçuk milyon kişinin öldürülmesini hala bir soykırım olarak tanımak istememesini nasıl izah edersiniz?

ABRAMYAN: ABD ve İngiltere dahil birçok ülke, siyasi menfaatlerinden ve Orta Doğu gibi sakin olmayan bir bölgede Türkiye'nin NATO üyesi olarak özel bir rol oynamasından hareketle, bu trajediyi sert bir şekilde tanımlamak istemiyorlar. Batı ile Doğu, Batı ile SSCB arasındaki küresel cepheleşmenin de bunda rolü oldu; Türkiye'nin müttefikleri, ortakları olan bu ülke için sorun yaratmak istemediler. Söz konusu ülkeler bugün de Ankara'ya, "bölgedeki stratejik ortak" gözüyle bakıyorlar.

SORU: ABD başkanlarının çoğu Ermenilerin öldürülmesini "kitleseel insan öldürme" veya "trajedi" olarak tanımlıyor ve soykırım kelimesini kullanmamaya çalışıyor. Özellikle bu tanımlama sizin için neden önem taşımakta?

ABRAMYAN: Gerçekten de Ermeni tarafı bu suçun soykırım olarak tanımlanmasını istiyor.

Öncelikle bu, Soykırım Anlaşması'nın kriterlerine uymaktadır. İkincisi, bu olaylar soykırım olarak tanımlandığı takdirde, uluslararası hukuk çerçevesinde bazı sonuçlar doğar. Bu hususu galiba hem Amerikan yönetimi, hem de Türk makamları çok iyi anlıyorlar. Bu nedenle ABD, kitleseel insan ölümlerinden, Ermeni halkının trajedisinden bahsetmeye hazır olmakla birlikte söz konusu olayları soykırım olarak tanımlamak istemiyor. Uluslararası hukuk bakımından böyle bir tanımlama, soykırım kurbanlarına tazminat ödenmesini gerekli kılan sonuçlar doğurmaktadır. Bu arada toprak sorununun da ortaya çıkacak olması hem ABD'yi hem de Türkiye'yi korkutuyor.

SORU: Bazı kimseler Türkiye'nin AB'ye katılmasından sonra soykırım konusunda Ankara ile diyalog kurmanın daha kolay olacağına inanıyor. Zira AB'ye katıldıktan sonra Türkiye'nin, oradaki standartlara uymak zorunda kalacağı söyleniyor. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

ABRAMYAN: Ben bu görüşe katılmıyorum. Çünkü Türkiye'nin soykırımı tanımadan AB'ye kabulü, Avrupa'nın Ankara'ya "yeşil ışık" yakmış olması anlamına gelecektir. Bu da Türkiye'nin, Ermenistan dahil hiçbir ülke önünde hiçbir yükümlülüğü olmayacağı demektir.

Bu nedenle, Türkiye'yi, AB'ye katıldıktan sonra soykırımı tanımaya zorlamak çok daha güç olacaktır.

NOVIYE İZVESTİA: "ZAMAN AŞIMI OLMADAN... RUSLAR SOYKIRIM KURBANI ERMENİLERE AĞLADILAR"

MOSKOVA, 25/04(BYE)--- Tırajı günde 73 bin olan liberal eğilimli Noviye Izvestia gazetesinin 25 Nisan 2005 tarihli sayısında, Mihail Pozdnyayev imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

Dün Moskova semalarına 90 güvercin bırakıldı. Bu, asla bir bayram nedeniyle değildi. Moskova'da yaşayan Ermeni öğrenciler "soykırım", "katliam" ve "büyük kan dökülmesi" olarak nitelendirilen Ermeni halkının görülmedik çapta öldürülmesinin başlangıcının 90. yıldönümü dolayısıyla, yas mitinginden sonra güvercinleri göğe fırlattılar. Resmi istatistiklere göre 90 yıl önce yaklaşık bir buçuk milyon Ermeni, ihtilaf yüzünden kurban oldu. Onların bütün dünyaya dağılan torunları, hala her 24 Nisan gününde kurbanlar için ağlıyorlar.

Yas töreninde Ermeni Kilisesi Katolikosu İkinci Garegin'in mesajı okundu. İkinci Garegin "Bugün birçok kimse Ermeni halkına karşı işlenen suçun bütün dünya insanlığına karşı işlenmiş bir suç olduğunu kabul ediyor. 20. yüzyılın bu ilk soykırımı, şiddet ve insan öldürmenin insanlığın yolu olamayacağı inancıyla, Türkiye dahil bütün dünyaca kınanmalı" dedi.

Ermeni soykırımı gerçeğini 15 ülke parlamentosu, BM'nin bazı komisyonları, AKPM, Avrupa Parlamentosu ve ABD'nin 50 eyaletinden 32'si tanıdı. Soykırım gerçeğinin

--Aznavour'un Rüyası--

Böylelikle Aznavour, "Avrupa'nın hatırlama kültürü"nü, ne anlama geldiğini ifade etmiş oldu: Kendi geçmişindeki karanlık dönemlerle yüzleşmeli ve onunla eleştirel mücadele yolları aranmalı. Türkiye için anlamı şudur: Ermeni katliamı sorunu ne kadar uzarsa, bu geçmiş de o kadar uzar ve Türkiye'nin, Ermenistan ve Avrupa ilişkilerinde peşini bırakmaz.

**CORRIERE DELLA SERA: "ATATÜRK'ÜN ROMANI: DEMOKRAT DİKTATÖR...
LOUIS DE BERNIERES: GÜNÜMÜZÜN TÜRKLERİNİ
ERMENİ SOYKIRIMINDAN DOLAYI SUÇLAYAMAYIZ"**

ROMA, 29/04(BYE)— Tirajı günde yaklaşık 900 bin olan Corriere della Sera gazetesinin 24 Nisan 2005 tarihli sayısında, Ranieri Polese imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan Norkfold çıkışlı röportaj haberin özet çevirisi şöyledir:

--"Kaptan Corelli'nin Mandolini" Romanının Yazarı
1900'lü Yılların Küçük Asya Ortamında Geçen
"İmkansız Uçuş" İsimli Yeni Eserinden Bahsediyor--

"İmkansız uçuş" isimli kitap "kısa yüzyıl"ın başlangıcı olan 20-25 yıllık tarihi anlatıyor. İdeolojiler, dinler ve milliyetçilik çatışmaları, büyük güçlerin uzağı göremeyişi - bir anlamda miyopluğuna- ve kitlelerin acımasızlığına şahit olarak başlayan bir asır. Bernieres, bir önceki kitabında olduğu gibi, Fethiye yakınlarındaki çok önemsiz bir köyün, Eskibahçe'nin bakış açısını ele almayı seçiyor. Müslüman, Ortodoks Rum ve Ermenilerden oluşan köy halkı, tıpkı kendilerinden öncekiler gibi, herhangi bir ırk ve din ayrımı olmaksızın kadınların birbirlerine gördükleri rüyaları anlattığı, imam ile rahibin birbirleri için karşılıklı dua edip sohbet edebildikleri bir nevi cennette sükunet ve barış ortamı içinde sakin bir hayat sürmektedir.

Bernieres bu uzun döneme kılavuzluk etmesi için tarihi bir sembolü; yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmaya aday, savaş kahramanı Mustafa Kemal'i, Türklerin babası olan Atatürk'ü hikayesine konu ediyor. Çeşitli gelişmelerin ele alındığı bu kitapta, Mustafa Kemal'in hayatını, Selanik'te doğduğu günden Birinci Dünya Savaşına (ki 1915'te Gelibolu'da Mustafa Kemal'in bizzat kendisi müttefikleri geri püskürtmüştür. Kitabın bu savaşa ayrılan sayfaları romanın en güzel ve sürükleyici bölümleridir) ve 1920-22 yıllarındaki kurtuluş mücadelesine varana dek izlemek mümkün...

Louis de Bernieres, "Kitabım bir roman için belki de fazlaca belge barındırıyor. Atatürk'ün kişiliğinden, ülkeyi laikleştirmesinden, kadınları birçok güçlükten ve kara çarşaftan kurtarmak suretiyle ülkeyi çağdaşlaştırmak adına sarfettiği olağanüstü çabadan çok etkilendim. Atatürk gelmiş geçmiş diktatörler arasında -Mussolini, Stalin, Hitler gibi- gücünü demokrasinin temellerini atmak için kullanan tek emsal olmuştur. Yeni bir cumhuriyeti kurmak için Osmanlı İmparatorluğu'nu -diktatörlerin imparatorluk kurmaya çalıştığı bir dönemde- yıkan tek kişidir. Doğal olarak bugünün Türkiye'si O'nu her meydanda yer alan heykeli, her resmi kuruluşta yer alan portresi ve para birimi üzerindeki resmiyle büyük bir hürmetle anıyor" diyor.

SORU: Bugün Türkiye AB'ye katılmayı istiyor; ancak anketler çeşitli ülkelerin vatandaşlarının bu katılıma yüksek oranda karşı olduğunu gösteriyor. Peki sayın Bernieres, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

BERNIERES: Karşı olanlar Türkiye'nin barbar olduğunu söylüyor. Tıpkı Haçlı Seferlerinin yapıldığı dönemlerde olduğu gibi... Ancak eğer tarihi bir daha gözden geçirecek olursak, gerçekte kimin barbar olduğuna karar veremiyorsun! Ama bugüne gelecek olursak, Türkiye'nin katılımından endişe duyan Avrupalılar bugün çok sayıda Türk göçmenin yaşadığı Almanya ve Hollanda'ya bir göz atmalıdır. Onlar hiçbir zaman Araplarla olduğu gibi problem yaratmadılar. Doğrusu şu ki, Türkiye'de köktendinciliğin artmasından endişe duyuluyor. Ancak bu, benim görüşüme göre, ancak Türkiye'nin Avrupa'ya katılımıyla önlenabilir. Onların İslam anlayışı diğer ülkelerden farklı. Bir nevi İslam Protestanlığı gibi...

SORU: Öte yandan, Türk Hükümeti Ermeni soykırımını tanımamak ve bu konuda özür dilememekle suçlanıyor...

BERNIERES: Bu olay Osmanlı rejimi altında meydana gelmişti. O dönemde meydana gelen olaylar için bugünün Türklerini cezalandıramayız. Aynen 2005 yılının Almanlarını Yahudi soykırımından, günümüz İtalyanlarını Etiyopya savaşında kullandıkları gazdan, Fransızları da Cezayir'de yaptıkları tüyler ürpertici katliamlardan dolayı suçlamanın saçma olacağı gibi.

SORU: Evet ama bu katliamlar yaşandı, değil mi? Siz de romanınızda bundan bahsediyorsunuz...

BERNIERES: Evet bu olaylar meydana gelmişti. Halen kayıpların sayısı tartışılıyor. Ermeniler kurban sayısının bir buçuk milyon olduğunu söylüyorlar. Kuşkusuz ölenlerin sayısı yüzbinlerceydi. Harbiye Nazırı Enver Paşa 1915 yılının Mayıs ayında, Ermenilerin Anadolu'nun iç bölgelerine doğru göçe zorlanmasını emretmişti. Rusya ile olan bağları ve milliyetçi emelleri sebebiyle sınırlar içerisinde tehlike arz edeceklerinden endişe duyduğunu ifade etmişti. Ve hiç şüphesiz ki, bu yer değiştirme olayı "ölüme doğru bir yürüyüş" olarak tercüme edilmiştir. Ne su, ne yiyecek bir şey... Üstelik yağmacı çetelerden onları koruyan da olmamış. Toplama kamplarına varabilen az sayıdaki kişi de susuzluk ve açlıktan ölmüş. Eğer günümüz Türklerinin bu gibi olayların meydana geldiğini kabul etmesi gerekiyorsa, buna cevabım evettir.

SORU: Peki romanınız filme çekilecek mi?

BERNIERES: Sanmam... Çünkü bir yandan gerçek başrol oyuncusu eksik; diğer taraftan da filmin finansmanının Amerika'dan geleceği de düşünürsek, onların şu anda Müslümanlarla -hatta iyi Müslümanlarla- ilgileneceklerini, bunun da ötesinde onları ekranda görmek isteyebileceklerini pek zannetmiyorum.

--LÜBNAN BASINI

VEL BALAD: "ELLERİ ERMENİ VE ASURİ KANLARINA BULAŞMIŞ TÜRKİYE AB'YE GİRECEK Mİ?"

BEYRUT, 11/05(BYE)— Tirajı günde 35 bin olan liberal eğilimli el Balad gazetesinin 10 Mayıs 2005 tarihli sayısında, Suriyeli yazar Süleyman Yusuf Yusuf imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan makalenin çevirisi şöyledir:

"Masum bir çocuğun katledilmesi bütün insanlığı mutlu kılarsa da, bu çocuğu katletmek cinayettir" diyen Kant, acaba masum halkları yok eden Türkiye için ne diyecekti? Her yıl 24 Nisan'da Ermenistan, Suriye ve Mezopotamya Hristiyanları, Türkiye'nin 1915 yılında yaptığı ve 1.5 milyon Ermeni ile yarım milyondan fazla Asurinin (Süryani/Keldani) hayatına mal olan büyük katliamı hatırlayıp anıyorlar. Türkiye bu günde (24 Nisan 1915) binlerce Türkü ve Kürdü silahlandırarak, Hamidiye Alayları adı altında Ermeni, Asuri, Rum gibi Hristiyan azınlıklara yönelik toplu katliam ve etnik temizlik başlatmıştır. Bu azınlıkların yaşadığı bölgelerde yakıp-yıkma politikası uygulayarak, öldürebildiklerini öldürmüş, geri kalanları da Türk Devleti sınırları dışına dağıtmıştır. 1908 yılında Sultan Abdülhamit'i deviren İttihat ve Terakki Cemiyeti liderlerinin -Enver Paşa, Cemal Paşa, Talat paşa- politikası, Türkiye'de Türk dışında kimsenin kalmamasıydı. Bundan dolayı bütün Hristiyan azınlıkları yok etme kararı aldılar. Kürt ve Arap gibi Müslüman azınlıklara gelince, bu konudaki plan, Türk milliyetçiliği içerisinde eritilerek Türkleştirilmesiydi. Bu büyük facia, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hristiyanlara yaptığı katliamlar serisinin sadece bir halkasını teşkil ediyor. Bu katliamlar arasında 1841-1848 Bedirhan Bey katliamları da yer alıyor. 1896 yılında Ermenilere karşı soğuk kanlılıkla girişilen katliamlardan -300 binden fazla Ermeni kurban edildi- dolayı Sultan Abdülhamit'e Kızıl Sultan lakabı takıldı.

Ermeniler ve Asurilerin 1914 yılında Türkiye'ye karşı Rusların yanında savaşa katıldıkları bahanesi, Türkiye'nin, gerçekleştirdiği büyük katliamları aklamak için yürüttüğü gerçekleri çarpıtma ve yalan politikasından ibarettir. Bu doğru bile olsa (Ermeniler ve Asurilerin Ruslarla işbirliği yapması), bunu vatan hainliği olarak nitelenebilir. Çünkü Osmanlılar, Ermenilerin (Ermenistan) ve Asurilerin (Mezopotamya) topraklarını işgal ediyordu. Bu halkların Osmanlı işgali altındaki topraklarını kurtarmaları haklarıydı. Araplar, Osmanlılardan kurtulmalarına yardımcı olan Batının ordularına şükranlık duymadı mı? Türkiye, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Ermeniler, Asuriler ve diğerlerinin toplu katliamına ne diyecek? Bunlar bir yana, bir devletin, kendisiyle savaş halinde bile olsa yalnız bir halkı yok etmeye kalkışmasının gerekçesi olabilir mi? Alman Büyükelçi 1916 yılında Dışişleri Bakanlığına yazdığı raporda şöyle diyor: "Türklerin güvenlik nedenleriyle tehcir yapıldığı iddiası, asılsız bir iddiadır. Zira vuku bulan, Ermeni halkına yönelik soykırımdır. Kasıtlı ve planlanmış bir soykırımdır." Türkiye'deki büyük katliam konusunu ele alan araştırmacı ve siyasilere çoğu bu büyük katliamın siyasi bir konu olduğu ve siyasi nedenlerden dolayı planlanıp uygulandığı kanaatine vardılar. Türkiye, sömürge olarak kullandığı Arap, Ermeni, Asuri ve diğer halklarda 19. yüzyılın sonlarında milli ve siyasi düşünce bilincinin uyandığını hissedince böyle bir yola başvurdu. Ermeni Taşnak Partisi 1890 yılında Ermenistan'ın bağımsızlığı çağrısında bulundu. Türkiye bu katliamlarla, milli kurtuluş fikrini öldürmek istedi. Bunun için tutuklama ve idamlara girişti. Asuri gazeteci Asur Yusufu idam etti ve düşünür Naum Faik'i uzaklaştırdı. Bu girişimler, büyük katliama hazırlık mahiyetindeydi. Bu faaliyet,

Şam'a kadar uzanmış ve Kasap Cemal Paşa, 6 Mayıs 1916'da Osmanlıya başkaldıran 16 Arap devrimcisini idam etmiştir.

Türkiye, yaptığı katliamları sürekli olarak gölgelendirmeye ve tarihin hafızasından silmeye çalışıyor.

Bazı siyasi yorumculara göre İsrail-Türkiye yakınlaşmasının amacı, İsrail'i, Türkiye'yi Ermeniler ve Hristiyanlara yönelik soykırımın uluslararası alanda tanınması korkusundan korumaya yöneltmek. Belki de geçmişte Türkiye'nin katliamlarının üstünün örtülmesi bazı Batılı ülkelerin çıkarınaydı. Ancak özgür ve çağdaş dünyanın insanlık suçlarına önem vermeye başlamasıyla Türkiye'nin işlediği savaş suçları ve soykırım eylemleri karşısında Avrupa'nın sessiz kalması ve dünyanın olanların üzerini örtmesi bundan böyle kabul edilemez. Uzun bir suskunluğun ardından bu kapalı dosyanın açılmasının zamanı geldi. Ermeniler ve Asuriler, ABD ve Avrupa ülkelerinin, Fransa'nın -parlamentosu bu katliamların yaşandığını kabul etti- yolundan gitmesini ve AB'ye üyeliği kabul edilmeden önce Türkiye'nin bu katliamları itiraf etmek zorunda bırakılmasını umuyorlar. Türkiye, gerçeğin ortaya çıkması için Almanya'nın yaptığı gibi özür dilemeli, kendisi ve tarihle barışmalıdır. Avrupa, Türkiye'de azınlıkların haklarını ihlale maruz bırakacak şekilde bu ülke ile uygar ve insani bir gelecek kurabilir mi? Türkiye'nin 1915 yılında gerçekleştirdiği ve korkunçluğu ve çirkinliğiyle Nazi katliamlarını geçen bu katliamlar karşısında sessiz kalmak, hiç kuşkusuz ileride ırkçı ve faşist örgütleri, zayıf halklara karşı bu tür korkunç katliamlar yapmaya teşvik edecek ve bugün Darfur'da olduğu gibi barbar eylemler, toplu soykırım politikaları ve etnik temizliğe kadar götürecektir.

EL BALAD: "TÜRKİYE, ERMENİ TERÖRÜ KURBANI"

BEYRUT, 20/05(BYE)--- Tirajı günde 35 bin olan liberal eğilimli El Balad gazetesinin 20 Mayıs 2005 tarihli sayısında, TC. Beyrut Büyükelçisi İrfan Acar imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan cevap mektubunun çevirisi şöyledir:

Gazetenizin 10 Mayıs tarihli sayısında, "Elleri Ermeni ve Asuri Kanlarına Bulaşmış Türkiye, AB'ye Girecek mi?" başlığı ve Süleyman Yusuf Yusuf imzasıyla yayımlanan makalede, nefrete dayalı asılsız iddialarda bulunulmuş ve tarihi gerçekler çarpıtılarak takdim edilmiştir.

Türkler, tarihin her döneminde, birlikte yaşadıkları ve idareleri altında bulunan azınlıklarla kaynaşmış, azınlıkların farklı kültürel özelliklerini bir zenginlik unsuru olarak görmüş, din, dil, kültür ve geleneklerini özgürce icra etmeleri için her türlü imkan ve kolaylığı sağlamıştır. Bunun aksini iddia edenler, 700 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun kalbi olan İstanbul'da bugün hala neden yüzlerce kilise, sinagog ve caminin yan yana ibadete açık olduğunu açıklamakta zorluk çekeceklerdir.

1915 olaylarına değinirken, o günün koşullarını doğru biçimde aktarmak ve tahlil etmek gerekir. Birinci Dünya Savaşı döneminde Anadolu dört farklı cephede işgal ve saldırıya uğramış ve 2.5 milyon Türk hayatını kaybetmiştir. Savaş, açlık, sefaletle mücadele edilirken, işgalci güçlerle işbirliği yapan Ermeni çeteleri de isyan başlatmış ve yerel halka saldırılar düzenlemiştir. Her ülkenin böyle durumlarda kendini savunması doğaldır.

Bu olayları çarpıtarak "soykırım" gibi takdim etmenin bir mantığı yoktur.

Tarihi gerçekleri çarpıtarak tek yönlü karalama ve beyin yıkama faaliyetlerine girişmek, toplumlar arasında kin ve nefreti tahrik etmek çağ dışı bir zihniyetin ürünüdür.

LIBERO: "TÜRKİYE AVRUPA'DA MI? ERMENİSTAN DAHA İYİ OLURDU"

ROMA, 10/06(BYE)--- Merkez sağ eğilimli, Libero gazetesinin 9 Haziran 2005 tarihli sayısında, Renato Farina imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan makalenin çevirisi şöyledir:

**--Ankara Kafkaslar'daki Hristiyan Soykırımını Hiçbir Zaman Kabul Etmedi...
Unutulan Katliam... Batı, Kafkasların Küçük Devletini Daima Gözardı Etti...
Ermenileri Avrupa'ya Dahil Edelim--**

90 yıllık bir aradan sonra Türk Hükümeti bir buçuk milyon Hristiyan'a yapılan soykırımı inkâr etmeye devam ediyor. Kapıları Ankara'ya değil, Ermenilere açalım. Bizde Ermeni soykırımından hiç bahsedilmiyor. Belki de anma günü olarak belirlenen 24 Nisan tarihinde, bizler "direniş" ile meşgul olduğumuz içindir. Mamafih birazdan yazının alt kısımlarında kurumuş kan izlerini ve çocuk iskeletlerini bulacak olsak da, bazen unutkanlığın kuru yapraklarını dağıtmak gerekir. Bu, 20. yüzyılın ilk ve en büyük katliamıydı. Bizlere ait bir katliam... Ermeniler belki de kaderimizin bir belirtisi. Onlar Müslüman Türkler tarafından dini ve ırkçı nefret nedeniyle yok edildiler. Batılı güçler ise, global strateji mülahazalarıyla, bu katliamın gerçekleşmesine göz yumdu ve işin tamamlanmasına izin verdi. Ardından yarım yamalak bir yardımda bulundu, sonra da unuttu. Yahudilere karşı harekete geçen Hitler ise unutmadı... Bizde ise, Türkiye'nin AB'ye katılımı tartışmaları, tarih üzerinde bir kaya kadar ağırlık yapan bu ayrıntıyı inanılmaz bir şekilde unutturdu. Uyanılmasını ve Hristiyan köklerinden yola çıkılarak, yeniden tanımlanmasını ümit edelim. Ancak Avrupa'nın Türkiye'yi kabul etmek için ölümler konusunda sessiz kalmaya ihtiyacı varsa, bu da çok acı bir durumdur.

Ermeniler... Onlar hakkında neler biliyoruz? Çok az şey. Venedik'te uzun sakallı rahiplerin olduğu muhteşem bir kütüphaneleri var. Amerikan filmlerinde kalabalık bir aileye sahip, sempatik insanlar olarak anlatılıyorlar. Başları dik bir halk... Ermenistan'da buldum ve tarihleri üzerinde az da olsa çalıştım. Büyük bir halk ancak yüzölçümleri İtalya'nın onda biri kadar. 30 bin kilometrekareden az. Küçük bir kâğıt parçasına indirgenmiş bir Ermenistan mevcut. Aslında tarihi açıdan kendisine ait olması gereken topraklarının yaklaşık yüzde 90'ı Türk egemenliği altında.

--Türkiye'nin Sessizliği--

Terk edildiler... Türkiye'nin olayları kendi ismiyle; cinayeti cinayet, soykırımı da soykırım olarak adlandırmasını talep ediyorlar. Oysa ki, Amerikalılar ve Berlusconi tarafından çok sevilen Erdoğan, "sözde soykırım" olarak tanımladığı şey kendisine hatırlatıldığında sinirleniverdi. Kendi tarihinin korkunçluğunu tanımasını bilmeyen bir Türkiye'ye sırf stratejik sebepler nedeniyle tahammül etmek zorunda mıyız? Bu yalandan oluşan gerçeği Avrupa'dan çıkartsak..? Belki bazı şeyler ödenmiş olur.

Bu konudan bahsetmişken, soykırımı işleyen Türk devletini ve de bu soykırımı unutmak isteyen Fransa ve İngiltere gibi Avrupalı güçleri suçlayan önemli bir kitap var: "Musa Dağı, Aldatılan Kahramanlar". Kitabın yazarları Flavia Amabile ve Marco Tosatti. Kitap, unutulmayacak bir savaş sonrasında, bir şekilde kaçmayı başaran yaklaşık beş bin Ermeni kahramanının direnişinden bahsediyor. Ermeniler en sonunda Suriye'de boş bir toprak parçasına yerleşmiştir. Sonrasında, devletler arası ilişkiler nedeniyle, Fransızlar ve İngilizler onların yeniden sürgün edilmesine müsaade etmiş; memnun olsunlar diye o toprakları Türklere bırakmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı arifesiydi ve Türkiye gerekiyordu... Nitekim görevini de yaptı. Ama Hitler'in Almanyası'na hizmet etti. Bizzat Hitler 22 Ağustos 1939 yılında Polonya'nın işgali

öncesinde "Polonyalı ya da Lehçe konuşan kadın, erkek ve çocuk herkesin merhamet gösterilmeksizin öldürülmesi" emrini vermişti. Ve zalimliğin izlerini sileceğinden emin olarak, komutanlarını şöyle ikna etti: "Bugün Ermeni soykırımından kim bahsediyor?"

İşte böyle... Bugün onlardan kim bahsediyor ki? 24 Nisan 1915 tarihinden bu yana 90 yıl geçti. 1895 yılında Ermeniler Müslüman kesim tarafından "Pogrom"a (soykırma) maruz bırakıldı ancak ölü sayısı 200 bin civarında kaldı. Türkler ise Hristiyan Batı dünyasının müdahale edip etmeyeceğini görmek istiyordu. Onlar da kendi haline bıraktılar ve Türkiye bunun yapılabileceğini anladı. Jön Türklerin milliyetçiliği, ırkçılığı ve dini birbirine karıştıran bir ideolojileri vardı. Savaşın başlangıcında, Hristiyan olan ve özgürlük isteyen "düşmanın beşinci kolunu" aralarında görmek istemedikleri şeklinde bir bahane ileri sürdüler. Sürgünler ve inanılmaz katliamlar başladı. Amabile ve Tosatti bunların birer dini katliam olduklarını hatırlatıyor ve bunu belgeliyorlar. Şayet içlerinden biri Müslüman olursa, canını kurtarıyordu, ancak bu gerçekleşmedi.

Tıpkı Yahudi soykırımını hatırlatan ya da Irak'taki El Zerkavi'nin albümünden çıkartılmış izlenimi veren fotoğraflara internet üzerinden, arama motoruna "Ermeni soykırımı fotoğraf galerisi" yazmak suretiyle ulaşılabilir: Kesilerek kazıklara geçirilmiş kelleler. Bir buçuk milyon kişi cinayete kurban gitti. Türkiye ise "hayır" diyor. Sovyetlerin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Ermenistan, sesini duyurmayı deniyor. Zararının ve kamulaştırılan mallarının tazminini istiyor ama her şeyden önce de kendinden özür dilendiğini duymak istiyor. Bugün Ermenistan üç buçuk milyon nüfusa sahip ve bunlardan üçte biri Erivan'da yaşıyor. Bir de dünyanın dört bir yanına dağılmış olarak yaşayan altı milyon Ermeni var. Her ne kadar biz adını hiç anmıyorsak da, Venedik'te San Lazzaro'da bir Ermeni cemiyeti var. Öyleyse onları hatırlamaya çalışalım.

--Hristiyan Ermenistan--

Bunu kendimize hatırlatalım; solun, sağın ve de hükümetimizin gündemine bunu koyayım. Kafkasların merkezinde yaşayan küçük bir Hristiyan devleti var. Ama bizler Batı'nın ve Avrupa'nın en son uzantısı olan bu vakayı -zaten hiçbir zaman önemli şeyleri bilmeyiz-bilmiyorduk. Her ne kadar atlaslar Asya dese de, bu Avrupa. Bizler Hristiyanlığı seçmeden önce onlar Hristiyandı. Her ne kadar Latin Katolik bir Hristiyanlık olmasa da, hiç bir zaman Roma'dan tatsız bir şekilde kopmadılar. Dinleri İncil döneminden bu yana var olmaya devam ediyor. Ermeniler büyük stratejik öneme haiz olması bakımından belirleyici olan toprakların ahalisi olma şanssızlığını yaşadılar. Bu topraklara sahip olanlar Avrupa ve Asya'nın çok önemli bir eksenini ellerinde bulundururlar. İ.Ö 69'da Romalılar Pompei ile buraları toprakları arasına katmıştı. İ.S 301 yılında dünya üzerinde ilk defa devlet dininin Hristiyanlık olarak ilan edilmesi bu topraklarda olmuştu. Moğollar, Türkler, Araplar, İranlılar ve ardından yine Türkler ve nihayetinde komünist Sovyetler buraları yakıp yıkmaya gelmişlerdi.

Onların kültürü uçsuz bucaksız... Onlar kim olduklarının farkındalar. Bu sebeptendir ki kim olduğunu artık bilmeyen ancak onlara baktıkça nostalji duyan bizler için onlar, "kaybedilmemesi gereken" bir varlıktır. Çok zayıf sınırlara sahip bu toplumun etrafı şu an İslam ile çevrilidir. Nahçıvan ve Karabağ bölgesinde Azeri dağlarının arasında olağanüstü bir güzelliğe sahip surlarını korudular ancak açlıktan ve terkedilmişlikten ölmek üzereler. Terkedilmiş topraklardaki tek ve yoksul kaynak ise tarımcılık. Petrol boru hattı buradan da geçebilirdi ama ABD Başkanı Clinton, o dönemde İslam güzergahına öncelik tanıdı. Avrupa ise Ermenistan'ın elinde bulundurduğu zenginliklerin pek farkında gözüküyor. Ermenistan bölgesinde kutsal Ağrı dağı bulunuyor, Dicle ve Fırat buradan doğuyor. Ölmeye yüz tutmuş medeniyet beşiğimiz burada.

Hatırlamak gerekir: Hristiyanlığın kökleri orada. Bize Avrupa'nın Kafkaslar'da bittiğini öğrettiler. Politik ve diplomatik destek içeren bir çalışma gereklidir. Amerikalılar Türkiye'yi AB'de mi istiyorlar? Oysa ki soykırımı tanıyan ilk onlar oldu. Gerekirse Ermenistan AB'ye taşısın.

Yaklaşık iki bin Türk milliyetçi, pazar günü Lozan'da Kemalist Türkiye ve Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri arasında 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan barış anlaşmasının 82. yıl dönümü vesilesiyle protesto gösterisi düzenledi. Perinçek yaptığı konuşmasında, bir kez daha soykırımı inkâr etti. Perinçek, SDA'ya yaptığı açıklamasında da "uluslararası bir yalandan" söz etti.

JUNGE WELT: "ALMAN SUÇ ORTAKLARI"

ANKARA, 15/08(BYE)--- Almanya'da yayımlanan Junge Welt gazetesinin 15 Ağustos 2005 tarihli sayısında, Gerd Bedeszent imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yazı yer almıştır. İnternette sağlanan yazının özet çevirisi şöyledir:

Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Ermenilere yönelik katliamlarla ilgili sadece çok az sayıda belge mevcuttur. Türk Devleti, böyle bir soykırımın yaşandığını inkâr ediyor ve bağımsız tarihçilerin arşivlerine girişine de izin vermiyor. Buna karşılık Alman İmparatorluğu'na ait arşivler açıldı.

--Planlı Soykırım--

Arşivde yer alan belgeler farklı yapıdadır: Belgelerin büyük çoğunluğunu, Alman İmparatorluk Hükümeti'nin, Dışişleri Bakanlığı ve Alman büyükelçiliklerinin, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman konsolosluklarının, Ermeni politikası konusundaki yazışmalarından oluşuyor. Belgede, Ermeni toplumunun sürgün edilmeye başlanmasıyla, görgü tanıklarının yaşanan korkunç olaylar ile Ermeni organizasyonlarının ve Avrupalı toplulukların yardım arayışları konusundaki ifadeleri artıyor. Savaşın bitimine doğru Anadolu'nun doğusunda ölüm sessizliği hakimken, Alman görevliler ve diplomatlar arasındaki yazışmalarda ise, Alman politikasının izlenen soykırımdaki yüz kızartıcı rolünü hiç bir şekilde itiraf etmeme gayretleri baş gösteriyor.

Söz konusu belgelerden soykırımın Jön Türkler tarafından isteyerek ve planlı bir şekilde yapılmış olduğu ortaya çıkıyor. Ermenilerin ayaklanmaları ise çoğunlukla var olan cinayet furyasına karşılık bir kendini savunma girişimiydi.

Birçok farklı rapordan anlaşıldığı gibi, Ermeni toplumunun yok edilmesi birkaç kademe gerçekleştirildi: İlk önce, Osmanlı ordusu içerisinde görev yapan tüm Ermeni askerler "güvenilir" olmadıkları gerekçesiyle silahsızlandırıldı ve Türk jandarması tarafından öldürüldü. Toplumun geri kalanına ise sürgün emri verildi. Seyahat imkânları ve erzak yardımı yapılmadığından, zoraki sürgün edilen Ermenilerin çoğu yolda açlıktan ya da zayıf düştükleri için yaşamını yitirdi. Soygun çetelerine açıkça bu yoksul topluluğa saldırımları çağrısı yapıldı. Suriye Çölü'ndeki sürgün noktasına sonunda ulaşan az sayıdaki Ermeni, burada ya anında ordu tarafından öldürüldü ya da karargahlarda aç bırakılarak ölüme terk edildi. Kısa süre içerisinde yüz binlerce insan bu şekilde yaşamını yitirdi.

Alman diplomatlar, bu cinayet girişimlerinin elebaşı ve fırsatçılarının hükümetin arkasında duran "Jön Türkler Komitesi" olduğu görüşünde. Suç ortakları ise çoğunlukla, bu fırsattan istifade ederek ceza almadan öldüren, yağmalayan ve tecavüz eden bilinen suçluları.

FRANSA BASINI

AFP: "ERMENİ SORUNU KONULU KONFERANS EYLÜL AYINDA İSTANBUL'DA YAPILACAK"

İSTANBUL, 24/08(AFP)(BYE)--- Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ermenilerin katledilmesi konulu konferans -geçen mayıs ayında bir Türk bakanın baskısıyla ertelenmişti-sonunda eylül ayında İstanbul'da düzenlenecek.

"İmparatorluğun Çöküş döneminde Osmanlı Ermenileri" adlı bu konferansın, 23-25 Eylül tarihlerinde prestijli Boğaziçi Üniversitesi'nde yapılması bekleniyor.

Sözkonusu konferansta, Türk öğretim görevlileri ile aydınların, Ankara'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun tartışmalı bir dönemi hakkındaki resmi tutumunu sorgulamaları bekleniyor.

Konferans, Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in katılımcıları "ihamet" ile suçlamasının ardından belirsiz bir tarihe ertelenmişti.

Hürriyet gazetesinin bugün verdiği habere göre, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, konferansın açılış toplantısına katılmayı kabul etti.

Gazeteye göre, Gül, "Konferansın ertelenmesi için bir neden yok. Biz bu konuyu kolayca tartışabiliriz" dedi.

Birçok ülke, bu katliamların soykırım niteliğini kabul etti, AB ayrıca Türkiye'den, geçmişle yüzleşmesini de istedi.

Türkiye, katliamları kabul ediyor, ancak soykırım tezini reddediyor.

LA CROIX: "TÜRKİYE ERMENİLERİ"

PARİS, 30/08(BYE)--- Tirajı günde 150 bin olan Katolik eğilimli La Croix gazetesinde 22-30 Ağustos tarihleri arasında 7 bölüm halinde, yukarıdaki başlık altında, Jean-Christophe Ploquin imzasıyla İstanbul, Diyarbakır, Kars ve Antakya çukurluğu bir yazı dizisi yer almıştır. Bu yazı dizisinin özet çevirisi şöyledir:

I. Bölüm: Anadolu Yollarında, Köklere dönüş. Üçüncü kuşak Ermeniler yavaş yavaş Türkiye'ye gelerek, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1915-1916 yılları arasında tehcir edilmiş ya da katliama uğramış atalarının izini bulmaya çalışıyorlar. Acı veren bu seyahat bir bakıma da geçmişe karşı bir rövanş niteliğinde. Az çok bilinçli bir şekilde Ermeniler Türkiye'yi baştan başa tarayarak aynı zamanda kişisel puzzle'larını oluşturuyorlar.

Ermeni büyükannelerin uzun suskunluğu. Katliamlar sırasında kurtulan ve Müslüman olan binlerce çocuk daha sonra tüm ömürleri boyunca bu sırrı sakladılar. Ermenilerin katliamı bir tabu konu olup ülkeyi yöneten askeri elit tabaka tarafından tamamen örtbas edilmiştir.

Ermeni Soykırımı. 1915-16'da Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na Almanya ve Avusturya-Macaristan yanında katılırken İstanbul'daki "jöntürk" hükümeti rus hatlarına yakın doğu illeri Ermeni topluluklarını tehcir kararı almıştır. Olaylar sırasında, bir etnik temizlik politikası uygulanmış ve bu politika doğu illeri dışına da taşmıştır. Bu politikanın baş sorumlusu dönemin içişleri bakanı Talat Paşa olmuştur. Tarihçilerin tahminlerine göre 1915 ila 1917 yılları arasındaki bu katliamlarda 1.2 ila 1.5 milyon ermeni kitlesel katliam ya da Suriye yollarında açlık ve sefaletten dolayı yaşamlarını yitirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan Ermenilerin üçte ikisinin bu şekilde öldüğü sanılıyor. Resmi Türk tarihçileri ise bu rakamların üç ya da dörtte birini kabul ediyorlar. Daha önce de, 1895-1897 arasında Sultan Abdülhamid döneminde tüm ülke düzeyindeki katliamlar ve kıyımlarda 300 binden fazla ermeni öldürülmüştü.

II. Bölüm: Diyarbakır'da mezarların imanı. Diyarbakır'da hemen hemen hiç Ermeni kalmamıştır. Birkaç yaşlı Ermeni küllenmiş ateşi muhafaza ederken, dedelerinin dinine dönüş yapan bir genç Ermeni ise derhal İstanbul'a göçmeyi planlıyor. Kürt çatışmasının yarattığı şiddetin kol gezdiği Diyarbakır'da bir avuç Ermeni büyük bir gizlilik içerisinde yaşamlarını sürdürüyor. Bazı tahminlere göre, katliamlar öncesinde Diyarbakır bölgesinde 120 bin Hıristiyan yaşamaktaydı ve bunun yarısını Ermeniler oluşturuyordu.

Kürtler eski komşularını unutmadılar. Bu konulardan hiç bahsetmeseler de Kürtler dedelerinin büyük çoğunluğunun Ermenilerin katliamına katkıda bulduklarını bilmekteler. Son yıllarda, kendi diasporalarının da kışkırtmasıyla, bazı Kürt çevreleri bu geçmişe açılım yaparak Ermenilere karşı yeni bir anlayış ortaya koymaktadırlar. Yerel bir tarihçiye göre de, bölgedeki her üç aileden birinde mutlaka bir Ermeni büyükanne bulunuyor.

Ermenilerin 3 bin yıldan fazla bir tarihi var. Ermeniler Milattan önce 1150 yılından bu yana Küçük Asya'da yaşayan Hint-Avrupa kökenli bir halktır. Tarihteki ilk resmi Hristiyan devletini Milattan sonra 314'de kurmuşlardır. Milattan sonra 405'de Ermeni alfabesi icat edilmiştir.

III. Bölüm: Kars sınırlarını yeniden Kafkaslara açmak istiyor. Ermenistan Cumhuriyetine 50 km. uzaklıkta bulunan Kars kenti Türkiye'nin sınırı kapatmasından bu yana güçlükler içerisinde. Kentin belediye başkanı her türlü imkânı kullanarak durumu değiştirmeye çalışıyor. Türkiye, Yukarı Karabağ savaşı sırasında Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan'a karşı abluka uyguluyor. Bugün Kars'da Ermeniler sadece bir anı.

Ani harabeleri her gün giderek yok oluyor. Eskiden İpek Yolu'nun kavşağı niteliğindeki "bin kiliseli kent" kendine layık bir restorasyona ihtiyaç duyuyor. Ermeniler için Ani biraz da Roma demektir. Türkiye-Ermenistan sınırına yalnızca 100 metre mesafede bulunan bu eski Orta Çağ kenti harabelerinde yer alan on kadar tarihi eser giderek yok olmakta.

IV. Bölüm: Musa Dağı eteklerindeki Vakıflar köyünde bir Pazar günü. Türkiye'de yegane Ermenice konuşulan köy olan Vakıflar Akdeniz'e tepeden bakan bir tepenin eteklerinde kurulu. Eski bir kilisenin restorasyonu köyün sakinlerine mutluluk ve gurur kaynağı oluşturuyor. Vakıflar'da yaşayan Ermeniler fazla konuşmasalar da taşlar onların yerine konuşuyor.

Süryani Hıristiyanları Tur Abdin'e sıkı sıkıya sarılmışlar. Türkiye'nin güneydoğu ucunda yaşayan Katolik Ermeniler hemen hemen tümüyle bölgeyi terketmiş iken, Süryaniler manastırlarını yaşıyorlar. Mar Gabriel manastırı Süryani kilisesinin uyanışının nüvesini oluşturuyor.

Ermenilerin yarısı Ermenistan dışında yaşıyor. Dünyadaki yaşayan Ermeni sayısı 6 ila 7 milyon arasındadır. Yaklaşık 3 milyonu Ermenistan Cumhuriyetinde, 1 milyon kadarı Rusya, Ukrayna, Gürcistan ve Orta Asya'da yaşamaktadır. Ermeni Davasını Savunma Komitesi (CDCA)ya göre, 900 bin Ermeni kuzey Amerika'da (özellikle ABD), 550 bin AB ülkelerinde (450 bin Fransa) ve 400 bin kadar da Orta ve Yakın Doğu'da (70 bin Türkiye) yaşamaktadır.

V. Bölüm: Esalyan Lisesinde her zaman bayram yok. Ermeniler İstanbul'da 18 okula sahipler. Bunlar dil ve kültürlerini taşımaları için hayati yerler. Ancak öğrenci sayısı azalmakta olup gençler azınlık toplumunun yaşam biçimi ile Türk toplumunun dinamizmi arasında sıkışıp kalmış durumdadır. Devlet açısından dini azınlıkların yönetimi tıpkı Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi büyük politikalar gerektirmektedir. Birçok Ermeni genci Türk toplumundaki dinamizmin tadına varmak istemektedir.

Kiliseler cılız bir paylaşımın karşı karşıya. İstanbul'da bulunan 35 Ermeni kilisesi 6 asırdan beri Boğaz'daki bir varlığın tanıkları durumundadır. Osmanlı Sultanları kubbe inşasını sadece camilere tanırken diğer binalar için kubbe inşa ettirmezlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan bir sayıma göre 1914 yılında İmparatorluk topraklarında 1.5 milyon Ermeni yaşamaktaydı. İstanbul'daki Ermeni Patrikhanesine göre ise bu rakam 2 milyondur.

VI. Bölüm: "Devlet tüm dinlere eşit mesafeli olmalı". Ermeni Kilisesi Patriği Mesrob'a göre, Türkiye'deki laiklik Devlet nezdinde dinlerin eşitliğini her zaman garanti etmiyor. Patriğin kanısına göre, AB üyeliği belki durumu iyileştirir. Patriğin düşüncesine göre: "Ermeni çocukları üç topla sirk cambazlığı yapmak zorunda: Türk tabiyeti, Ermeni kimliği ve Hıristiyan dini". Mesrob II'ye göre: "Her iki Ermeni gencinden biri Ermeni olmayan bir başkasıyla evleniyor. Tabii bunun kaçınılmaz sonucunda, Ermeni toplumunun nüfusu giderek azalıyor."

Avrupa inançlar arası eşit muameleyi yakından izliyor. Türk hükümeti dini mal varlıklarını yöneten vakıflara eşitlik getiren bir yasa çıkarmaya hazırlanıyor. Söz konusu yasanın Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerinin başlama tarihi olan 3 Ekim'den önce çıkması bekleniyor.

VII. Bölüm: Türk aydınları Resmi Tarihi reddediyor. Ermeni katliamına ilişkin resmi gerçekleri reddeden tarihçilerin İstanbul'daki konferansı çok güçlü bir milliyetçi baskı altında tehir edilmek durumunda kaldı. Ancak konferansın düzenleyicileri pes etmek niyetinde değil.

Bunlardan biri olan Ahmet İnel şöyle konuşuyor: "Bir etnik temizlik suçlamasını reddeden resmi söylemin ağır yükü ile olanları bir soykırım olarak adlandıran diasporanın baskısı arasında bir üçüncü yol açmak lazım." Bir başka aydın da şöyle konuşuyor: "Devletin on yıllardır yalan söylediğini kabullenmek soykırımı kabullenmekten daha güçtür."

Kartpostallar kaybolan bir birlikte yaşamın hikayesini anlatıyor. İstanbul'da açılan Osman Köker'in "Yüz yıl önce Türkiye'de Ermeniler" kitabı tanıtım sergisinde yeralan yaklaşık bir asır önce çekilmiş 750 fotoğraf ve söz konusu kitap çoğulcu bir toplum fikrini savunmaktadır. Bu fotoğraflara bakmasını bilenler o tarihlerdeki Türkiye'nin çoğulcu bir kimliğe sahip olduğunu anlıyorlar.

Avrupa yavaş yavaş bir soykırımın varlığına ikna oluyor. Dünya üzerindeki az sayıda ülke 1915-1917 katliamlarının bir soykırım oluşturduğunu ifade ediyor. Ancak bu eğilim giderek hızlanıyor. Avrupa'da Avrupa Parlamentosu bu yolu açmıştır. 1987 yılında aldığı bir kararda şunlar belirtilmiştir: "1915-1917 yıllarında Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilere karşı vukubulan trajik olaylar, BM Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1948 yılında kabul edilen soykırımla mücadele Konvansiyonu çerçevesinde bir soykırım oluşturmaktadır."

Fransa'da Parlamento 18 Ocak 2001 tarihinde tek maddelik bir yasayı benimsemiştir. Bu maddeye göre: "Fransa 1915 Ermeni soykırımını resmen tanımaktadır."

Geçtiğimiz 16 Haziran'da Alman Parlamentosu Bundestag, Osmanlı hükümetinin Ermeni halkının hemen hemen tamamını ortadan kaldırdığını belirten bir kararı kabul etmiştir. Ancak "soykırım" kelimesi gerekçeler bölümünde kullanılmıştır.

İçinde bulunduğumuz tarihte soykırımı tanıyan ülkeler şunlardır: Uruguay (1965), Kıbrıs (1982), Rusya (1995), Yunanistan (2003), Kanada ve Slovakya (2004), Hollanda, Polonya ve Almanya (2005).

AFP: "'ERMENİ SOYKIRIMI'... YAZAR ORHAN PAMUK TÜRKLERE 'HAKARET' ETMİŞ OLMAKLA SUÇLANIYOR"

İSTANBUL, 31/08(AFP)(BYE)--- Merkezi İstanbul'da bulunan İletişim Yayınevi'nden bugün yapılan açıklamaya göre, Türk yazar Orhan Pamuk bir İstanbul mahkemesi tarafından, bir İsviçre gazetesinde yayımlanan 1915'teki Ermeni katliamları hakkındaki açıklamaları nedeniyle "Türk kimliğine kasıtlı hakaretle" suçlanıyor ve davasının görülmesine 16 Aralık'ta başlanacak.

Yayınevi tarafından yayımlanan bir bildiriye göre, eserleri 20'den fazla dile çevrilmiş olan yazarın, "Türk kimliğine 'kasıtlı hakaret'i" yasaklayan Ceza Yasası'nın 301/1 maddesi uyarınca altı aydan üç yıl hapis cezasına çarptırılma ihtimali bulunuyor.

Geçen şubat ayında yayımlanan röportajında, Ermeni ve Kürt davalarını savunduğu için milliyetçi çevrelerin daimi hedefi haline gelen Pamuk, "Türkiye'de 1 milyon Ermeni'nin öldürüldüğünü" belirtmişti.

ABD BASINI

MIDDLE EAST QUARTERLY: "ERMENİ SOYKIRIMINA YENİDEN BİR BAKIŞ"

ANKARA, 29/08(BYE)--- ABD'de yayımlanan Middle East Quarterly dergisinin 2005 sonbahar sayısında, Guenter Levy imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilere ne olduğuna ilişkin tartışma, başladığı günden bu yana şiddetini korumakta. Ermeniler kendilerinin, 20. yüzyılın ilk soykırımının kurbanları olduklarını söylüyorlar. Birçok Türk ise Ermenilerin iki halk arasında meydana gelen çatışmalarda ve savaş zamanı güvenlik gerekçelerinden ötürü tabi tutuldukları zorunlu göç sırasında öldüklerini, zira Ermenilerin düşmanla işbirliği yaptığı ve birçoğunun da düşman tarafında Osmanlı'ya karşı savaştığını iddia ediyor. Bunun bir soykırım olduğunu savlayan akademisyenler, Ermenilerin iddialarının çürütülemez birer tarihsel gerçek olduğunu ileri sürüyorlar. Ancak hem Türkiye'de hem de Batı'da birçok tarihçi, olayları soykırım olarak tanımlamanın uygunluğunu sorgulamaktalar.

Tartışmanın vardığı boyutlar ise bir hayli geniş. Fransa'da güçlü destek gören Ermeniler, Türklerin soykırım uyguladıklarını kabul etmelerinin ve bundan dolayı özür dilemelerinin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği için önkoşul olarak koyulmasını talep ediyorlar. Soykırım tartışmalarından ötürü Ankara ile Erivan arasındaki ilişkiler dondurulmuş durumda. Ermeni eylemciler ise Batı'da bu tarihsel tartışmayı politik olarak yönlendirmeyi istiyor ve bu amaçla çeşitli parlamentolardan Ermeni soykırımını tanıyan kararlar almasını talep ediyorlar.

Bu tartışmadaki esas mesele Ermenilerin yaşadıkları acıların boyutları değil; her iki taraf da Ermenilerin 1915-1916 yıllarında Anadolu'dan Suriye çöllerine ve diğer yerlere tehcir edilmeleri sırasında yüzbinlerce Hristiyanın hayatını kaybettiğini kabul ediyor. Bunun için Osmanlı hükümeti çok kısa bir sürede erkekleri, kadınları ve çocukları evlerinden ayrılmaya zorladı. Birçoğu dağlardan ve çöllerden yaptıkları yürüyüş sırasında açlık ve hastalıktan öldü. Diğerleri ise katledildi.

Tarihçiler bu olaylar konusunda tartışmıyor, tartıştıkları şey, sayılar ve koşullar. Tartışmadaki esas sorun kasta ilişkin. Jön Türkler 1916'daki katliamları örgütlediler mi?

Ermenilerin kasıtlı öldürüldüklerini ve bu yüzden bunun soykırım teşkil ettiğini iddia edenler, savlarını üç ana temele dayandırıyorlar: 1919-1920 yıllarında kurulan, Jön Türklerin başında olduğu hükümetin yetkililerini Ermeni katliamlarını örgütlemekten mahkum eden askeri mahkeme davaları; katliamları gerçekleştirmekle suçlanan Teşkilat-ı Mahsusa'nın oynadığı rol ve Naim Bey'in, İçişleri Bakanı Talat Paşa'nın Ermenilerin yok edilmesi emrini verdiği iddia edilen telgrafları içeren anıları. Ancak bu olaylar ve bunları aktaran kaynaklar dikkatlice incelendiğinde, bırakın sonuç çıkarmayı, Ermenilerin öldürülmesinin kasıtlı olduğu iddiasının temellendirileceği güçlü bir dayanağa varılamıyor.

--1919-1920 Askeri Mahkemeleri--

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkmasından sonra yeni bir hükümet kuruldu ve bu yeni hükümet, sefeli Jön Türk rejimini ciddi bazı suçlar işlemekle suçladı. Bu suçlamalar 1908'de iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Partisi lider kadrolarının ve diğer seçilen eski yöneticilerin kurulan askeri mahkemelerde yargılanmalarına neden oldu. Suçlamalar anayasanın ortadan kaldırılmaya çalışılması, savaş zamanı vurgunculuğu ile hem Rumların ve hem de Ermenilerin öldürülmesini de içermekteydi.

Askeri mahkemelerin kurulmasının esas nedeni, muzaffer müttefik devletlerden gelen Ermeni katliamının sorumlularının cezalandırılması yönündeki baskıydı. Buna ek olarak Türkler

suçu birkaç İttihat ve Terakki üyesinin üzerine yıkıp, Türk ulusunu temize çıkarmayı ve böylece Paris'te düzenlenecek barış konferansında kendilerine yönelik daha hoşgörülü bir tutum alınmasını sağlamayı umuyorlardı.

En ünlü duruşma İstanbul'da yapılmıştı ancak bu kurulan tek mahkeme değildi. Katliamların gerçekleştiği Anadolu şehirlerinde de en az altı mahkeme daha vardı. Belgelerin yetersiz tutulmuş olması nedeniyle mahkemelerin tam sayısı bilinmiyor. İlk duruşma 5 Şubat 1919'da Yozgat'ta başladı ve mahkemenin yetki alanı içinde Ankara da bulunuyordu. Yozgat'taki mahkemede bölge valisi de dahil olmak üzere üç Türk yetkili Ermenilerin kitleler halinde öldürülmesi ve yağmalanması ile itham edildiler. 8 Nisan'da mahkeme davalılardan ikisini suçlu buldu, üçüncüsünü ise başka bir mahkemeye sevk etti. Kesin hükmün verilmesinden iki gün sonra yerel yetkililer Boğazlıyan ve Yozgat Kaymakamı Mehmet Kemal'i astı. Kemal'in cenaze töreninde, İttihat ve Terakki Partisi unsurlarının organize ettiği büyük bir gösteri düzenlendi. Türkiye'deki İngiliz yüksek komiseri, Türk halkının "infazları, suçluların çarptırıldığı adil cezalardan ziyade barış için verilmesi gereken tavizler şeklinde" algıladığını ülkesine rapor ediyordu.

Asıl duruşma İstanbul'da 28 Nisan 1919'da başladı. 12 sanık arasında İttihat ve Terakki Partisi üyeleri ve eski bakanlar bulunuyordu. İçişleri Bakanı Talat Paşa, Savaş Bakanı Enver Paşa ve Halep Valisi Cemal Paşa da dahil yedi sanık ülkeden kaçtıkları için gıyabında yargılandılar. Ermeni tezlerinin en ünlü savunucularından Vakahn N. Dadriyan şöyle yazıyor: "İddianamelerde suçlamaların dayandırıldığı 42 belge yer almıştır. Bunların birçoğunda tarihler, şifreli telgrafları ve mektupları gönderenlerin ve bunların gönderildikleri kişilerin isimleri bulunmaktadır." Bu belgelerin arasında 3. Ordu Komutanı General Vehbi Paşa'nın "Ermenilerin katledilmesi, yok edilmesi ve mallarının yağmalanması ve bunlara el koyulması İttihat ve Terakki'nin merkez komitesinin aldığı kararların sonucudur" dediği, yeminli ifadesi de var. İddianamede ayrıca tehirden sorumlu üst düzey bir yetkili olan Abdulahad Nuri'nin, Talat Paşa'nın kendisine "tehcirin amacı kıyımdır" dediğini anlattığı ifadelerine yer verilmekte. 22 Haziran'da mahkeme anayasal düzeni zorla kaldırmaya teşebbüs suçundan bazı sanıkları mahkum etti ve onları katliamlardan sorumlu tuttu. Talat, Enver, Cemal paşalar ve Nazım Bey gıyabında ölüm cezasına çarptırılırlarken, diğerlerine uzun hapis cezaları verildi.

Jön Türklere karşı yaygın nefrete rağmen Türk halkı İttihat ve Terakki liderlerinin yargılanmalarına kayıtsız kalmıştı. ABD'nin İstanbul'daki yüksek komiseri Lewis Heck ülkesine gönderdiği 4 Nisan 1919 tarihli bir raporda şöyle diyordu: "Halk arasında yaygın kanı odur ki, birçok duruşmanın esas gayesi, kişisel intikam duygularından ya da müttefik devletlerin özellikle de İngilizlerin teşvikinden kaynaklanmaktadır." Duruşmalara karşı muhalif tutum 15 Mayıs'ta İzmir'in Yunan askerlerince işgalinin ardından kuvvetlendi. Bu işgal ülkede vatansever ve milliyetçi bir dalganın yayılmasına neden oldu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, sonunda İstanbul'daki sultanın devrilmesiyle biten bir milliyetçi hareket doğdu. Hareketin başlangıcından itibaren Kemalistler sultanın onursuzca müttefiklere teslim olmuş olmasını eleştirmişler ve duruşmaların Osmanlı İmparatorluğu'nun bölüşülmesi planının bir parçası olması korkularını ifade etmişlerdi. 11 Ağustos 1920'de Ankara'daki Kemalist hükümet tüm askeri mahkemelerdeki duruşmaların durdurulması emrini verdi. Nitekim Osmanlı kabinesinin 17 Ekim 1920'de istifa etmesiyle de duruşmalar son buldu.

Ermeni yazarlar tarihsel gerçeklerin berraklaşmasına katkıda buldukları gerekçesiyle askeri mahkemeleri övmektedirler ancak mahkemelerde uygulanan prosedürlerin ve elde edilen bulguların güvenilirliğine ilişkin soru işaretleri göz önüne alındığında, bu türden genel yargılara varmak sorunlu görünmektedir. Mahkemeler adil yargılamanın gereklerinden yoksundur. Osmanlı yargı hukukunu iyi bilen yazarlardan çok azı, özellikle de askeri mahkemeler hakkında olumlu değerlendirmede bulunmuşlardır. Osmanlı ceza hukuku karşılıklı sorgulama hakkını tanımamaktadır ve yargıcın rolü Anglo-Amerikan geleneğindeki nazaran çok daha önemlidir. Yargıç hazırlık aşamasında ve duruşma sırasında sunulan tüm delillerin ispat kudretini ölçer ve sanığı sorgular. Mahkeme başkanı tarafsız bir yargıçtan ziyade bir savcı gibi davranırdı.

Osmanlı ceza usul kuralları, savunma avukatının duruşma öncesi yapılan soruşturmanın yer aldığı dosyalara ulaşmasına ve yine duruşma öncesi yapılan sorgulamalar sırasında savunma avukatının müvekkili yanında bulunmasına izin vermiyordu. Esas mahkemenin 6 Mayıs 1919 tarihli duruşmasının üçüncü oturumunda savunma, mahkemenin iddianameye sürekli olarak kanıtlanmış gerçek şeklinde göndermede bulunmasına itiraz etmiş ancak mahkeme bu itirazı geri çevirmişti. Duruşmaların hiçbirinde mahkeme tank dinlemedi ve verilen hüküm tamamen belgelere ve karşılıklı sorguya dayanmayan ifadelere dayandırıldı.

1919-1920 askeri mahkemelerinde yapılan duruşmaların ispat kudretini etkileyen en ciddi sorun, duruşmalara ilişkin belgelerin tamamıyla kaybolmuş olmasıdır. Sözlü ve yazılı ifadeler hakkında bugün bildiklerimiz, Osmanlı hükümetinin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi ve basında çıkan haberlerle sınırlıdır. Bilinmeyen şey ise, tutulan ifade kayıtlarının kopyalarının doğruluğu ve gazetelerin delillerin tümünü mü yoksa bazı kısımlarını mı yayımladığıdır.

Dadriyan bu konuda şöyle diyor: "İddianamede yer verilmek üzere sunulan tüm belgeler, İçişleri Bakanlığı'nın yetkili personeli tarafından tasdik edilir ve belgenin üzerine 'aslı gibidir' ibaresi düşülürdü." Ancak az sayıda tarihçi, dönemin yetkililerinin sözlerine bunların doğruluğu kanıtlanmadan güvenir. Örneğin Nürnberg Duruşmalarının tarihi ağırlığı, mahkemeye sunulan devasa boyutlardaki orijinal belgelere dayanmaktadır. Duruşma tutanakları kaybolmuş olsaydı ve bu belgelere dışarıdan erişim engellenseydi Nürnberg'de verilen hükümlerin tarihsel önemi ciddi ölçüde azalır.

Asıl belgelerin yokluğunda Ermeni sorununu inceleyen tarihçiler, sadece belgelerin seçilmiş parçalarına ve alıntılara dayanmaktadır. Örneğin Dadriyan, 3. Ordu Komutanı General Vehbi Paşa'nın, İttihat ve Terakki liderlerinden Bahaddin Şakir'den, "3. Ordu bölgesinde insan kasaplarını bulup onlarla bağlantı kuran... İpten kazıktan kurtulmuş ellerini ve gözlerini kan bürümüş jandarmalar ve polisleri örgütleyen" adam şeklinde bahsettiği yeminli ifadesine itimat eder. Vehbi Paşa'nın yeminli ifadesinin bir bölümüne İstanbul'daki esas duruşmanın ve Harput'taki duruşmanın iddianamesinde yer verildi. Ne var ki iddianame, suçun sabit olduğuna kanıt teşkil etmez. Alıntılanan ifadelerin içeriği kaybolmuş. Bununla birlikte 29 Mart 1919'da Trabzon'da görülen duruşmada Vehbi Paşa'nın yeminli ifadesinin tümünün okunduğu söylene de duruşma tutanakları hiçbir kaynaktan yer almamış, sadece karar, resmi gazetede yayımlanmıştır.

Çağdaş Türk yazarları, 1919-1920 askeri mahkemelerini müttefiklerin planlarının bir parçası olarak yorumlamış ve reddetmişlerdir. Aynı zamanda müttefikler de yargılamaları adaletsizlik olarak değerlendirmişlerdir. İngiliz yüksek komiseri S.A.G. Calthorpe Londra'ya sunulan yazıyordu: "Duruşmalar tam bir maskaralık ve hem bizim hem de Türk hükümetinin prestijine zarar veriyor." Komiser John de Robeck ise, mahkeme öyle bir başarısızlık örneği ki, "varılan bulgular kat'i suretle dikkate alınamaz" diyordu. Dahası İngiliz hükümeti, savaş suçluları oldukları iddia edilen Osmanlı yetkililerini Malta'da yargılamayı düşündükleri dönemde, 1919-1920 Osmanlı askeri mahkemelerine sunulan delilleri değerlendirmeye almayı hiçbir şekilde kabul etmemişti.

--Teşkilat-ı Mahsusa'nın Rolü--

1919-1920 tarihlerinde kurulan birkaç askeri mahkeme, Teşkilat-ı Mahsusa adlı birimin yıkıcı rolüne atıfta bulunmuştur. Ermeni davasının pek çok destekçisi bu suçlamayı kabul etmektedir. Dadriyan, bu birimin üyelerini, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Ermenileri imha etme planlarını gerçekleştirmek için kullandıkları başlıca araç olarak tanımlamıştır. Dadriyan, "Görevleri Türkiye'nin iç bölgelerindeki sapa alanlara konuşlanmak ve sınır dışı edilen Ermeni konvoyları yok etmektir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın temel görevi Ermeni soykırımının uygulanmasıdır" diye yazıyor.

1903-1907 tarihlerinde kurulan Teşkilat-ı Mahsusa, ismini ancak 1913'te aldı. Enver Paşa'nın direktifi ve yetenekli pek çok yetkilinin komutası altında söz konusu teşkilat, özel bir tim gibi görev yaptı. Teşkilatla ilgili tek akademik araştırmanın yazarı Philip Stoddart, birimi "Hem

Arap ayrılıkçılığı hem de Batı emperyalizmi ile mücadele eden önemli, birlik yanlısı bir araç" olarak tanınıyor. Zirvede olduğu dönemde, örgütte kayıtlı 30 bin üye bulunuyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı komutası bu birimi, Kafkaslar, Mısır ve Mezopotamya'daki özel askeri hareketlerde kullandı. Rejim örgütü aynı zamanda, harici düşmanlar ile "muhtemel işbirliğini" yok etmek için de kullandı. Ancak Stoddart'a göre bu eylem, öncelikle Suriye ve Lübnan'daki yerli milliyetçileri hedef alıyordu. Ona göre, Teşkilat-ı Mahsusa, Ermenilerin sınır dışı edilmesinde herhangi bir rol oynamadı.

Ancak, askeri mahkemenin iddianamesi Teşkilat-ı Mahsusa'yı Ermenilere karşı "suç içeren operasyonlar ve eylemler" gerçekleştirmekle suçluyordu. Dadriyan'a göre, "İttihatçı liderler, yurt içindeki cephelerde özellikle Ermenilere karşı kullanılmak üzere eşkıya birliklerini yeniden konuşlandırdılar. Ermeni nüfusunun yoğun olduğu büyük kent, kasaba ve köylere yönelik kapsamlı bir akınla, Teşkilat-ı Mahsusa birimleri, İttihat'ın imha projesini gerçekleştirmeye koyuldu".

Dadriyan, Türk ve aynı zamanda Alman sivil ve askeri kaynakların, Teşkilat-ı Mahsusa'nın ölüm timlerinde mahkumların istihdamı da dahil bu bilgiyi doğruladıklarını söyleyerek devam ediyor. Ancak Dadriyan'ın atıfları, iddialarını her zaman kanıtlamıyor. Osmanlı hükümeti Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlik hizmeti için adam ihtiyacını karşılamak üzere hükümlüleri serbest bırakmış olsa da, Teşkilat-ı Mahsusa'nın çok sayıda mahkum ile katliamlarda önemli bir rol oynadığına dair mahkeme iddianamesinin ötesinde bir kanıt bulunmamaktadır. Mahkumların varlığı da anormal bir durum değildir. Savaş zamanlarında askeri hizmetlerde mahkumların kullanılmasının ABD ve İngiliz ordularında da örnekleri mevcuttur.

Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili katliam iddialarının belgelerde doğrudan dayanağı yoktur ancak bu iddialar, ancak bu belgeleri okuduğunu belirtenlerin kuşkulu varsayımlarına dayanmaktadır. Dadriyan, orijinal kaynakların imkân vermeyeceği varsayımlarda bulunan önde gelen akademisyenler arasındadır. Teşkilat-ı Mahsusa ve Ermeni katliamları arasında bir bağlantı kurmaktadır ancak şüpheli belgeyi yazan Alman yetkili Stange, bu belgede Teşkilat-ı Mahsusa'dan hiç atıfta bulunmamış, sadece "ayak takımı"ndan bahsetmiştir. Ayrıca Stange'nin, Dadriyan'ın ileri sürdüğü gibi Teşkilat-ı Mahsusa'da bir rolü olduğuna ilişkin herhangi bir bulgu yoktur. Osmanlı ve Alman gizli servisleri arasındaki gerilim açısından bakıldığında bu olasılık dışı bir atama olurdu. Stange'yi çoğunluğu Ruslarla savaşmaya gönüllü 2-3 bin düzensiz Gürcü'nün oluşturduğu bir müfrezenin komutanı olarak tanımlayan Alman Dışişleri Bakanlığı dosyalarının doğruluğu çok daha olasıdır. Başka bir Alman yetkilinin Stange'ın müfrezesinde Ermenilerin olduğundan bahsetmesi de, hiç şüphe yok ki tuhaf bir gerçektir. Sınır dışı edilen Ermenilerin kim tarafından öldürüldüğü sorusunun kesin cevabını bulmak zordur. Teşkilat-ı Mahsusa'yı suçlamak siyasi açıdan en elverişli çözüm olsa da, faillerin Kürt aşiret üyeleri ve yozlaşmış polisler olması ihtimali daha yüksektir.

Dadriyan, önde gelen bir Teşkilat-ı Mahsusa yetkilisi olan Eşref Kuşçubaşı ile ilgili bir kaynakla ilgili olarak da benzer küstahlıklarda bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi sırasında Eşref Kuşçubaşı, Arabistan, Sina yarımadası ve Kuzey Afrika'daki Teşkilat-ı Mahsusa operasyonlarını yönetiyordu. 1917 yılının başında Yemen'deki görevi sırasında ele geçirilen Kuşçubaşı, İngiliz ordusu tarafından 1920'ye kadar kaldığı Malta adasına gönderildi. İngiliz yetkililer Kuşçubaşı'nı sorguladılar ancak o, Ermeni katliamlarında herhangi bir katkısı olduğunu reddetti. 1964'te 91 yaşında öldü. Dadriyan, Kuşçubaşı'nın, Türk yazar Cemal Kutay ile bir mülakatında, katliamlarda yer aldığını doğruladığını iddia ediyor. Ancak daha derin bir araştırma, Kuşçubaşı'nın bu tür bir itirafta bulunmadığını ortaya çıkarmıştır. İddia daha çok eksik ifadeler ve kusurlu anlatımlara dayanılarak oluşturulmuştur. Keza, aksi yöndeki iddialara rağmen, 1919'daki askeri mahkemede iddianame Teşkilat-ı Mahsusa'yı Ermeni soykırımı ile bağlantılandırırken, ne mahkeme tutanakları ne de kararı bu iddiayı desteklemektedir. Dahası davalılar örgütün rolünü, Rus sınırı ötesindeki gizli görevler olarak tanımlamaktadır. Osmanlı askeri arşivlerinde araştırma yapan çok az sayıdaki Batılı bilim adamından biri olan Gwynne Dyer, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Ermeni katliamlarının suç ortağı olduğuna dair iddiayı "dedikodu" olarak nitelendiriyor. Türk Genelkurmay'ına ait arşivlerde Teşkilat-ı Mahsusa'ya gönderilmiş

şifreli telgraflar olduğu söyleniyor ancak bu belgeler, akademik bir araştırmanın konusu olmamıştır. Yeni belgeler ortaya çıkana kadar, Teşkilat-ı Mahsusa ve Ermeni katliamları arasındaki bağlantı, teyit edilmemiş bir iddiadan başka bir şey değildir.

—Naim Bey'in Anıları—

Ermeni soykırımını suçlamalarının dayandığı üçüncü kaynak, Aram Andonyan tarafından dünyaya yayılan "Naim Bey'in Hatıratı" adlı belgedir. Aram Andonyan, 1914'teki seferberlik sırasında askeri sansür memuru olarak görev yapan bir Ermeniydi. Nisan 1915'te tutuklanmasının ve İstanbul'dan sınır dışı edilmesinin ardından, geçici oturma izni aldığı Halep'e gitti. Ekim 1918'de kentin İngilizler tarafından kurtarılmasından sonra Andonyan, hayatta kalan Ermeni kadın, erkek ve çocukların ifadelerini topladı. Bu arada Halep'te çalışan Türk yetkili Naim Bey ile de temas kurdu. Naim Bey, Andonyan'a, çok sayıda resmi belgeyi, telgrafi ve kararları da kapsayan anılarını verdi. Andonyan bu anıları Ermenice'ye tercüme etti ve bunlar Ermenice, Fransızca ve İngilizce olarak yayımlandı.

Naim Bey'in anılarından türeyen belgeler, soykırım iddiasını desteklemek için ileri sürülen en mahkum edici delillerdir. En suçlayıcı olanlarsa, dönemin içişleri bakanının telgraflarıdır. Eğer gerçek iseler, Talat Paşa'nın tüm Türk Ermenilerin öldürülmesi emri verdiğine dair kanıt oluşturmaktadır.

Talat Paşa'nın mutlak acımasızlığı anılarda sürekli tekrar edilmektedir ancak bu, pek çok Ermeni'nin Talat Paşa hakkındaki görüşlerinden büyük bir farklılık göstermektedir. Örneğin 20 Aralık 1913'te İngiliz Büyükelçiliği yetkilisi Louis Mallet, Ermenilerin Talat Paşa'ya güvendiklerini, ancak her zaman böyle bir içişleri bakanı ile karşı karşıya kalmamaktan korktuklarını bildirmiştir. Benzer bir şekilde Alman diplomat Liparit, Talat'ı, "son altı yılda Türk-Ermeni dostluğunun samimi bir yandaşı olma itibarını kazanan" bir kişi olarak nitelendirmiştir. Talat Paşa kötü niyetli bir şeytana dönmüş olabilir ama çağdaşlarının düşünceleri bu nitelendirmeyi desteklememektedir.

Naim Bey'in anılarında yer alan belgelerin gerçekliğine dair çok fazla kuşku mevcuttur. Bazı Ermeni akademisyenler, 1921'de Talat Paşa'ya suikast düzenleyen Soghomon Tehlirian'ın duruşması sırasında Talat Paşa'nın beş telgrafının gerçekliğinin bir Alman mahkemesi tarafından doğrulandığını ileri sürmektedir. Ancak duruşmanın stenografik kayıtları, savunma avukatının, telgrafların gerçekliği doğrulanmadan, beş telgrafi kanıt olarak sunma önerisini geri çektiğini göstermektedir.

Belgelerin gerçekliği ile ilgili detaylı bir inceleme gerçekleştiren iki Türk yazar Şinasi Orel ve Süreyya Yuca, Ermenilerin, bir gün belgelerin sahte olduğunun ortaya çıkmasından kaçınmak için kasıtlı olarak belgelerin orijinallerini yok etmiş olabileceklerini ileri sürmüşlerdir. İki yazar, dönemin orijinal Türk belgeleriyle söz konusu belgeler arasında farklılıklar bulunmasının, ikincilerin sahte olduğuna işaret ettiğine ve ayrıca resmi kayıtlarda Naim Bey'in bulunmamasının da varlığı ile ilgili şüphe yarattığına dikkat çekmektedir.

Anılar 1920'de yayımlandığında, Ermeni eylemciler yazarı kötülüklerini düzeltmeye çalışan dürüst bir kişi olarak tanımlarken, 1937'de Andonyan tarafından düzenlenen baskıda yazarın, alkolik ve kumarbaz olduğu ve belgelerin para karşılığında alındığı ortaya çıkmaktadır. Andonyan, onunla ilgili gerçekleri ortaya çıkarmanın bir anlamı olmadığını yazar. Tam tersine anıların etkisine zarar verecektir çünkü hiç kimse, para kazanmak için belgeleri uydurmuş olan bir alkolik ve kumarbazın sözüne inanmaz.

Naim Bey'in anılarındaki belgeler, Jön Türkleri ve Türkleri acımasız ve kötü kişiler olarak resmetmektedir. Bu materyaller, ABD ve Batı Avrupa'daki kamuoyunu etkileyecek ve Paris Barış Konferansı'nda lobi faaliyetlerinde bulunan Ermenilerin bağımsızlık isteklerine destek oluşturacaktı. Bu nedenle Ermeni Ulusal Birliği belgeleri aldı. Telgraflar Londra'ya gönderilen rapora ve Malta mahkumlarının dosyalarına dahil edildi ancak İngiliz hükümeti tarafından hiç kullanılmadı. Bu belge de, o dönemdeki pek çok sahte belgeden biri olarak addedildi.

Türk yazarlar bu belgelerin sahte olduğu iddialarında yalnız değiller. Hollandalı tarihçi Erik Zürcher, Andonyan'dan ortaya çıkan "Naim Bey belgelerinin sahte olduğunun kanıtlandığını" yazdı. İngiliz tarihçi Andrew Mango da bu görüşü paylaşıyor. Lobcilerin ve politikacıların soykırım iddialarını, pek çok tarihçi ve akademisyenin en kötü ihtimalle sahte, en iyi ihtimalle doğrulanamaz ve sorunlu olarak gördükleri belgelere dayandırmaya çalışmaları da ironiktir.

-Sonuç-

Birinci Dünya Savaşı sırasındaki ölümleri soykırım olarak nitelendiren Ermeni iddialarına temel oluşturan bu üç dayanak da, Jön Türk rejiminin ölümleri kasten planladığı yönündeki suçlamaları kanıtlamakta başarısız kalıyor. Önceden planlı bir yok etme politikasına işaret eden diğer dayanaklar da daha ileri gidemiyor.

Neredeyse bir yüz yıl önce Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleşen olaylara soykırım etiketinin yapıştırılıp yapıştırılmayacağı, pek çok tarihçi için küçük bir sonuç olabilir ancak tartışmalı bir siyasi olay olmaya devam etmektedir. Hem Ermeni partizanlar hem de Türk milliyetçiler iddialarına körü körüne bağlanmış ve karmaşık bir tarihi olayı basitleştirmişlerdir. Siyasi çıkarlar fazla olduğundan, her iki taraf da muhalifleri susturmuştur. Türk liderler diplomatik baskı ve tehditler yönelmiş, Ermeni hükümeti soykırımı tanımayanları Türk hükümetini yatıştırmaya çalışmakla suçlamıştır. Bazı Türk ve Ermeni tarihçiler son dönemde, sağır diyalogundan vazgeçilip bilimsel temelli tarihsel araştırmalara odaklanılmasının zamanının geldiğini öne sürdüler. Tarihi, siyasi çıkarları için saptıran milliyetçilerden kurtarmanın mümkün olup olmadığını zaman gösterecek.

LOS ANGELES TIMES: "TÜRKİYE KİTLESEL ÖLÜMLER HAKKINDAKİ İFADELERİNDEN DOLAYI ROMANCIYI İTHAM EDİYOR"

ANKARA, 01/09(BYE)--- ABD'de yayımlanan Los Angeles Times gazetesinin 01 Eylül 2005 tarihli sayısında, Amberin Zaman imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin çevirisi şöyledir:

Yayımcısının dün bildirdiğine göre, Türkiye'nin en ünlü romancılarından biri olan Orhan Pamuk, Ermenilerin 1. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasındaki kitlesel ölümleri ve kısa bir süre önce Kürtlerin öldürülmeleriyle ilgili açıklamalarından dolayı ülkesini ve halkını küçük düşürmekle suçlanıyor.

İletişim Yayıncılık'tan yapılan açıklamada, aralık ayında hakim önüne çıkacak olan Pamuk'un, ülkesinin ceza yasası uyarınca üç yıl hapis cezasıyla karşı karşıya kalabileceği belirtildi.

Yetkililer suçlamalar konusunda yorum yapmayı reddettiler. Türk yasaları dava sürmekte olduğu için Pamuk'un yorum yapmasını engelliyor.

Pamuk, 6 Şubat'ta İsviçre gazetesi Tages Anzeiger'de yayımlanan bir mülakatındaki, "Bu topraklarda 30 bin Kürt ve bir milyon Ermeni öldürüldü ve benden başka hiç kimse bunu söylemeye cesaret edemiyor" ifadesinin ardından, ülkedeki milliyetçilerin öfkesinin hedefi oldu ve sayısız ölüm tehdidi aldı.

Türkiye uzun zamandır, bir zamanlar çok gelişmiş durumdaki Ermeni toplumunun bir milyonu aşkın üyesinin 1915-1923 yılları arasında sistematik bir imha kampanyasının kurbanı olduklarını reddediyor. Ermeniler ve diğer pek çokları kampanyayı soykırım olarak nitelendiriyorlar.

Türk Hükümetinin tutumu, birkaç yüz bin Ermeni'nin, işgalci Rus güçleri ve işbirliklerinden ötürü sınır dışı edilmelerinin ardından Suriye'ye yolculukları sırasında açlık ve hastalıktan dolayı öldükleri yönünde.

AFP: "İSLAMİYETE GEÇEN ERMENİLERİN TORUNLARI, TÜRKİYE'DE KİMLİKLERİNİ AÇIĞA VURMAYA BAŞLADILAR"

İSTANBUL, 03/12(AFP)(BYE)— Nicolas Cheviron bildiriyor:

Osmanlı İmparatorluğu'nda katliamlara maruz kalmamak için İslamiyeti kabul eden Ermenilerin torunları, yıllarca aşağılanan kökenlerini sakladılar. Türk toplumunun daha hoşgörülü davranmaya başlamasından yararlanan Ermeniler bugün kökenlerini açıklıyorlar.

Elazığ'ın Ermeni köyünde dünyaya gelen avukat Fethiye Çetin, 2004 yılının sonlarında yayımlanan kitabı "Anneannem"de, anneanesi Heranuş'un kökenlerinin toplumdaki yeri sorusunu soran ilk kişi oldu.

Yaşlı bir kadının tanık olduklarına dayanan bu biyografik kitap, 1915 yılından sonra yaşanan ve köydeki erkeklerin katliama uğramasından kadınların sürgün edilmesine, kendisinin Müslüman bir Türk aile tarafından evlat edinilmesi ve din değiştirmesine kadar trajik bir dizi olayın altını çiziyor.

Kitap 12 bin adet sattı ve 7. baskısını yapacak.

Kitabının yayımlanmasının ardından "yüzlerce" kişinin yaşadıklarını da dinleyen avukat Çetin bugün, "Önemli olan, aynı durumdaki insanların da 'Benim de anneannem...' diyerek beni aramasıdır" diyor.

Çetin, "Umarım kitabım yolu açmıştır. Eskiden korku vardı ve bu konu bir tabuydu. Ermeniler kötü insanlar olarak görülüyordu ve Ermeni demek bir küfürdü. Ama bugün, sorgulama süreci söz konusu" diye devam ediyor.

"Anneannem" adlı kitabın yayımlanmasından sonra köşe yazarı Bekir Coşkun gibi birçok insan, atalarının kısmen Ermeni olduğunu açıkladı veya ailelerinin belirsiz olan geçmişleri konusunda araştırma yaptı.

Sinemacı Berke Baş da bu şekilde, Ordu'da yaşayan insanların hafızalarında büyükannesinin izini aramaya koyuldu.

Berke Baş, "Şehirden, eski komşularını hatırlayan birçok kişi bana bilgi verdi. Ordulu Türkler bu dönemi hüzünle hatırlıyorlar, sanki bir parçaları eksikmiş gibi" diyor.

1915-1917 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan Ermeni soykırımı üzerine tartışmalar son aylarda Türkiye'de, AB üyeliği süreci sayesinde giderek çoğalıyor.

Hükümet, Türk devletinin resmi tavrıyla aynı doğrultuda hareket ediyor ve Ermenilere göre 1.5 milyon Ermeni'nin, Ankara'ya göre ise 300 bin Ermeni ve bir o kadar da Türkün öldüğü olayların "soykırım" olmadığını belirtiyor.

Bununla beraber hükümet, ifade özgürlüğü adına eylül ayında bu konu üzerine yapılan ilk kritik konferansı destekledi.

Bazı katılımcılara göre konferansta konuşmacılar, katliamdan kurtulmak için din değiştiren (yaklaşık 100 ila 200 bin kişi arasında özellikle genç kızlar ve küçük yaşta çocuklar) Ermeniler konusunda araştırma yapılması gerekliliğinden bahsettiler.

İstanbul Ermeni Patrikhanesi avukatı Luiz Bakar, esprili bir şekilde, "Fikrimi soracak olursanız, Türklerin yarısı Ermeni kökenli" dedi.

Bakar'a göre her yıl Patrikhane, çoğunluğu "Müslüman olarak yaşamış" ve ölmeden önce gerçek dinlerine kavuşmak isteğiyle gelen yaklaşık 20 kişiyi vaftiz ediyor.

Gukasyan'ın Montebello kentinde Azerbaycan'da yapılan Parlamento seçimleriyle ilgili yorumda bulunması da Bakü'yü öfkeliendiren bir başka konu oldu. Gukasyan ayrıca, çok kırıncı bir şekilde açıklamada bulunarak, "Demokratik Artsah hiçbir zaman totaliter Azerbaycan'ın bir parçası olmayacaktır" dedi.

Azeri internet sitelerinden "Eho" (seda) da, Ermenilerin ABD ziyaretine karşı, bir yerlerden para bulup saygın bir Azeri heyetini ayrılıkçıların gittikleri bölgelere göndermeyi ve yerel televizyon kanallarında Azerbaycan-Ermenistan ihtilafıyla ilgili gerçekleri Amerikalılara anlatmayı düşünüyor.

NOVOSTI: "ERMENİ SOYKIRIMININ TANINMASINA KATKIDA BULUNANLARA ERMENİSTAN'DA ÖDÜL VERİLECEK"

ANKARA, 29/11(BYE)— Rus haber ajansı Novosti'nin 28 Kasım 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınmasına katkıda bulunanların ödüllendirilmesi ile ilgili kararnameyi pazartesi günü imzaladı.

Ermenistan Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi'nden alınan bilgiye göre, ödül yılda bir verilecek ve belge, nişan ve parasal ödül niteliğinde olacak.

19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın başına kadar Osmanlı Türkiyesi, Ermenileri düzenli bir şekilde izleyip kapı dışarı ediyordu. Özellikle 1915 yılında 1.5 milyon Ermeni yok edildi.

Ermeni soykırımı, Arjantin, Belçika, Bulgaristan, Venezuela, Hollanda, Yunanistan, İtalya, Kanada, Kıbrıs, Lübnan, Polonya, Rusya, Slovakya, Uruguay (1965 yılında bu ülke, Ermeni soykırımını resmen tanıyan ilk ülke oldu), Fransa, İsviçre ve İsveç gibi birçok ülke parlamentosu tarafından tanındı.

REGNUM: "LİTVANYA ERMENİ SOYKIRIMINI TANIDI"

ANKARA, 16/12(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 15 Aralık 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

15 Aralık 2005 tarihinde Litvanya Seym'i (Meclisi), Osmanlı İmparatorluğu'nda 1915 yılında yaşanan Ermeni soykırımını kınayan yasa tasarısını oy çokluğuyla kabul etti.

Litvanyalı parlamenterler, Ermeni halkının kıyımını soykırım olarak nitelendiriyor ve Türk Yönetimi'ni bu tarihi gerçeği tanımaya çağırıyor.

Bu arada Ermeni soykırımını Rusya, Fransa ve Kanada dahil olmak üzere 15 ülke ve Amerika'nın otuzdan fazla eyaleti tanıdı.

REGNUM: "ERMENİSTAN, LİTVANYA MECLİSİ'NİN ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMA KARARINI ALKIŞLIYOR"

ANKARA, 19/12(BYE)— Rus haber ajansı Regnum'un 16 Aralık 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

CORRIERE DELLA SERA: "SOYKIRIMLAR... KORKUNÇ HADİSELERİN KÖKLERİ SOSYAL DARWİNİZİM TEORİSİ İÇİNDE ELE ALINIYOR"

ROMA, 19/01(BYE)--- Tirajı günde 900 bin olan Corriere della Sera gazetesinin 16 Ocak 2006 tarihli sayısında, Sergio Romano imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının özet çevirisi şöyledir:

Yazıda, "Ermeni katliamından Ruanda katliamına kadar, geçtiğimiz yüzyılda meydana gelen trajik hadiseleri yeni baştan yorumlayan" tarihçi Bernard Bruneteau'nun geçtiğimiz günlerde Mulino Yayınevi tarafından piyasaya sürülen "Soykırımlar Yüzyılı" adlı kitabı tanıtılmaktadır.

Romano, yirminci yüzyılın hazin hadiselerini işleyen kitapta ilgisini en fazla çeken hususun yaşanan katliam ve soykırımların kültürel ve tarihi kökenleri olduğunun altını önemle çizmektedir.

Yorumunda, "soykırım" terimini ilk defa kullanan ve tanımlayan Uluslararası Hukuk Profesörü Polonya asıllı Yahudi Raphael Lemkin'ne göre "katliamın soykırımdan farklı bir olgu olduğu" dile getirdiğini vurgulayan Romano, Yahudi katliamlarının "soykırım" olarak nitelendirmesinin tüm dünyada kabul görmüş bir tanımlama olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber 1915'te Türkiye'de, 1918'de Rusya'da, 1932'de Ukrayna'da ve sonrasında da Kamboçya, Ruanda ve Bosna'da meydana gelen katliamların "soykırım" olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği meselesinin ise halen çözümlenememiş, ortada kalmış bir sorun olarak kaldığını; zira eziyet görmüş ve kurban vermiş bu kişilerin, çektikleri acılara ikinci sınıf bir hadiseymiş gibi muamele yapılmasından fazlasıyla üzüntü duyarak, bu üzüntülerinin tanınmasını beklediklerini ifade etmektedir.

Makalede, bu trajik hadiseler arasında kıyaslama yapılmasının taraflar arasında "imrenme, kıskanma ya da gücenme" gibi birtakım duyguları da beraberinde getirdiği ifade edilirken, nitekim bu mevzuların yıllardır tarihçilerin masasında yattığı zira bu hadiselerin sebeplerini, sonuçlarını, niteliklerini araştırmak suretiyle açıklığa kavuşturacak olanların da yine bizzat tarihçiler olduğu önemle belirtilmektedir.

Romano makalesinde, yazar Bruneteau'nun da söz konusu kitabında, Profesör Lemkin tarafından yapılan "soykırım" tanımlaması kabul ettiğini ve buna paralel olarak son yüzyıla kara bir damga vuran bu olayların kökenlerini saptamaya çalıştığını kaydetmektedir.

Romano, aslında bu katliamların sebeplerinin tarihin daha da derinlerinde yani 1800'li yıllarda yattığını belirterek, bazı düşünürlerin -Darwin'in evrim teorisinden yola çıkarak- alt sınıfa ait ırkların kademeli olarak yok olduğunu savunan "Sosyal Darwinizm" adlı teoriyi yaymaya çalıştıklarını ifade etmektedir.

LA PADANIA: "ERMENİSTAN... SÜRGÜNDEN SOYKIRIMA TANIKLIK"

ROMA, 19/01(BYE)--- İtalya'da, iktidar koalisyonunun küçük ortağı, ayrılıkçı ve yabancı düşmanı Kuzey Ligi Partisi'nin yayın organı olan La Padania gazetesinin 17 Ocak 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin özet çevirisi şöyledir:

Haberde, 1883 yılında Suriye'de doğan Arap asıllı Fayez El Ghossein'in "Merhametli Bedevi" adını taşıyan kitabının tanıtımı yapılmaktadır.

Yazıda, Osmanlı yönetimine başkaldırdığı için 1915'de hapse atılan Fayez El Ghossein'in kitabında, 1915 Nisan ayında bir milyon Hristiyan Ermeninin Osmanlı Türkleri ve Kürtleri tarafından katledilmeye başlandığı, bunun dini nedenlerden değil milliyetçilik nedeniyle yapıldığı, tüm bunlar yaşanırken "laik ve milliyetçi" İstanbul hükümetinin İslamı bahane ettiği, Türkler tarafından baskı altında tutulan Müslüman Arapların ise çoğu zaman Ermenilere acıdığı kaydedilmektedir. Haberde ayrıca, Ghossein'in tutulduğu hücreden Ermenilerin katledilişine şahit

Değer biçilemez düşünce özgürlüğü burada inatçı ve sarsılmaz bir şekilde zedelendi. Hakarete uğrayan milli gurur; sosyalistleri, sosyal demokratları, muhafazakârları, işçileri, avukatları, mühendisleri, öğrencileri, yüksek okul öğrencilerini, iş adamlarını bir araya getirdi. Cadde kenarında bir Ermeni ortaya çıktığında heyecan yeniden arttı. Üç saatin ardından yapılan gürültü patırtı sona erdi.

BERLİNER ZEİTUNG: "GÖSTERİCİLER SOYKIRIMI İNKÂR ETTİLER"

BERLİN, 20/03(BYE)--- Tirajı günde 186 bin olan, liberal eğilimli Berliner Zeitung'un 14 Mart 2006 tarihli sayısında, "xsr" rumuzuyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

--Türklerin Gösterisi Genelde Sakin Geçti--

Çoğu dışardan gelen yaklaşık 1.700 milliyetçi, cumartesi öğleyin Urania'dan Ernst-Reuter-Platz'a yürüdü. Gösteri, büyük ölçüde sakin geçti. Milliyetçi Türk derneklerin Avrupa genelinde çağrıda buldukları eylemde katılımcılar, 1915'teki Ermeni katliamının soykırım olarak değerlendirilmesine karşı çıktılar. Tarafsız gözlemcilerin tahminlerine göre, bu olaylarda bir milyondan fazla insan ölmüştü.

Katılımcıların taşıdığı bazı pankartlar polisin müdahalesi üzerine kaldırıldı ya da kapatıldı. Yüksek Eyalet Mahkemesi Berlin-Brandenburg önce yasaklanan gösteriye, Ermeni soykırımının inkâr edilmemesi şartıyla izin vermişti. Sol Parti-PDS'nin göçmenler siyaseti sözcüsü Gıyasettin Sayan, RBB televizyonuna yaptığı açıklamada, çok sayıda katılımcının taşıdığı pankartlarda, jenosit inkâr edildiği için gösterinin derhal dağıtılmasını talep etti. İçişleri Senatörü Erhart Körting (SPD) ise aynı televizyona verdiği demeçte, bir dahaki sefere yasağın kabulünün sağlanması için gösteriyi tam olarak mercek altına alacaklarını söyledi.

Göstericilerin üç uçakla Türkiye'den geldiğini söyleyen İçişleri Senatörü, bunun gösteri hakkının istismar edilmesi olduğunu ifade etti.

✓ DIE WELT: "1634 TÜRK SUBAYI İDAMA MAHKUM EDİLDİ"

BERLİN, 20/03(BYE)--- Tirajı günde 201 bin 750 olan muhafazakâr Die Welt gazetesinin 20 Mart 2006 tarihli sayısında, Boris Kalnoky imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

--İstanbul'da Ermenilere Uygulanan Soykırımı Ele Alan Konferans Bir Dönüm Noktası Olabilir--

Bu, Ermeni tarihçilerin Türk meslektaşlarına 1915 ile 1917 yılları arasında Ermeni halkının Türkler tarafından nasıl katledildiğini gösterebilecekleri bir tartışma platformuna dönüşebilirdi. Ancak çoğu katılmamayı tercih etti. Soykırım tezini savunan dört Ermeni tarihçi İstanbul'da düzenlenen "Türk-Ermeni İlişkilerinde Yeni Yaklaşımlar" adlı üç günlük konferansa davet edildiler, fakat onlar bu daveti reddettiler. Bu nedenle karşıtları, yani Ermeni halkının tehcirini soykırım olarak addetmeyen tarihçiler tarafından, soykırım tezini savunan üç kişi belirlendi. Hilmar Kaiser, İsrailli Tarihçi Yair Auron ve Londra Gomidas Enstitüsünden Ara Sarafian, meslektaşlarının söyledikleri şeyleri dinlediler. Sonuç ilginçti; Sarafian, konferans sonunda Türk Tarih Kurumu (yani soykırım tezinin direncini kırmayı kendine vazife edinmiş olan bir kurum) tarihçileri ile ortak projeler üretmeyi kabul etti.

Özellikle Osmanlı İçişleri Bakanı Talat Paşa'nın tehcire uğrayan Ermenileri saldımlardan korumak için hazırlattığı katı bir yönerge ve tehcire uğrayanlara saldıran 1634 Türk subayı ve parti önde geleninin idam cezasını bizzat imzaladığını gösteren belgeleri sunan Yusuf Sarımay'ın açıkladığı yeni araştırma sonuçları vardı. İdamların varolduğu önceden de biliniyordu. Yeni olan Ermeni tarafında acımasız Ermeni katili ve "soykırımın" mimarı olarak kabul edilen Talat Paşa'nın bu idamlarda oynadığı rol.

Türk kökenli Alman Profesör Cem Özgönül oldukça ilginç bir ilki gerçekleştirdi. Özgönül, Alman Dışişleri Bakanlığının belgelerini -ilk Türk tarihçi olarak- mercek altına aldı ve dönemin kraliyet yönetiminin yetkilendirmesiyle, 1919 yılında Protestan Ermeni yanlısı Johannes Lepsius tarafından yayımlanan şekliyle karşılaştırdı. Özgönül, "Der Mythos eines Völkermordes" (Hayal Ürünü Bir Soykırım) adlı kitabında, Lepsius'un, belgeleri, Ermeni trajedisinin boyutlarını (kurbanların rakamlarında olduğu gibi) abartılı bir şekilde dile getirerek bu trajedinin asıl nedenini (Ermeni çetecileri) önemsizleştirmek ve Osmanlı yönetimine ırkçı suçlamalarda bulunabilmek için sistemli bir şekilde manipüle ettiği tezini savunuyor.

Özgönül'e göre, Lepsius'un son hedefi ise Ermenileri Osmanlı İmparatorluğundan koparmaktı. Özgönül, manipülasyonların sadece kısmen Almanların suç ortaklığını inkâr etmek için kullanıldığını, aslında Lepsius'un, Dışişleri Bakanlığından bağımsız olarak Ermeni yanlısı hedeflerin peşinde olduğu görüşünde.

Şayet bu anlatımlar doğru ise, o zaman soykırım tezi savunucularının en önemli belge dayanağı sarsılmış olur. Diğer bir sacayağı olan "Andonian" belgelerinin sahte olduğu bundan yirmi yıl önce ortaya çıkmıştı.

Önde gelen soykırım tezi savunucularından Hilmar Kaiser, Özgönül'ün anlatımlarını dinledi fakat hiçbir itiraz ya da eleştiride bulunmadı. Tartışmaları, önümüzdeki aylar içerisinde takip etmek oldukça ilginç olacak. Özgönül'ün eseri eleştirel sınava atılırsa, Ermenilere uygulanan soykırım tartışması gerçekten de önemli bir dönemece girebilir.

Tartışmada bir soykırım iddiasında her zaman bulunulabilir. Gerçi o dönemde, bu hukuki

yolla, -ödediği aidat çok cüzi bir miktar olsa da- filme katkıda bulunacağı görüşünde olan Türk gazeteleri iddia ediyor. İtalyan kamu televizyonu Rai'nin de yapım masraflarına mali destek vermesi Türkiye'de öfkeye neden oldu.

Paolo Taviani, bu arada İtalyan hükümetinin herhangi bir şekilde nüfuzunu kullandığı söylentilerini yalanladı ve "İtalya'da sansür yoktur" diyen Kültür Bakanı Buttiglione'nin desteğini dayanak gösterdi.

İtalyan-Ermeni Yazar Antonia Aslan'ın romanından esinlenerek hazırlanan senaryo, 24 Nisan'dan itibaren çekilmeye başlanacak. Türkiye'de sadece hayati tehlike altında yapılması mümkün olan filmin çekimi, Bulgaristan'da gerçekleştirilecek.

✓ FRANKFURTER RUNDSCHAU: "ÇELİŞKİLİ BULGULAR"

BERLİN, 29/03(BYE)-- Tirajı günde 161 bin 600 olan sosyal demokrat eğilimli Frankfurter Rundschau gazetesinin 29 Mart 2006 tarihli sayısında, Wolfgang Kruse imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının özet çevirisi şöyledir:

--Tarih Bilimcisi Boris Barth "Jenosit" Kavramının Tanımını Sınırlandırıyor ve Tarihi Olayları Buna Göre Sınıflandırıyor--

Soykırım kendini defalarca, modern toplumun, ürpertici olduğu kadar inkar edilemeyen bir gelişim olanağı olarak kanıtladı. Bu yüzden "Jenosit" kavramı iyi nedenlerden dolayı siyasi ve bilimsel tartışmaların merkezine kaydı. Ancak bu kavram eşzamanlı olarak çok yönlü zorluklara neden oluyor ki, bu en başta enflasyon ve çıkar amaçlı kullanılmasından kaynaklanıyor. Konstanzlı tarihçi Boris Barth şimdi, jenosit konusuyla ilgili olarak, kavramsal boyutunu ve tarihi yansıyış şeklini ele aldığı, sınırlandırdığı, sınıflandırdığı ve yorumladığı akıllı ve açıklayıcı bir kitap yazdı.

--Dayanak Noktası Olarak Yahudi Soykırımı--

Barth, 1948'de kararlaştırılan ve soykırımı ulusal, ırksal, etnik ya da dinsel bir grubun kısmen ya da tamamen yok edilmesi girişimi olarak tanımlayan Birleşmiş Milletler, Jenosit Konvansiyonu'nu çıkış noktası olarak alıyor. Somut olarak soykırım olduğuna şüphe götürmeyen üç olayı ve çok sayıda şüpheli olayı irdeleyen Barth, bunu yaparken tarihi bağlantıları ve uzmanların bilimsel tartışmalarını, konuya hakim bir şekilde kendi yorumlarıyla birleştirerek bilgilendiriyor.

Merkezi dayanak noktasını, jenositin ilk örneği olarak kabul edilen Yahudi Soykırımı oluşturuyor. Barth, aynı zamanda, nasyonal sosyalist rejimin ırkçı dinamizminin, Avrupa Yahudiliğini yok etmenin de ötesine uzandığından şüphe duymadığını belirterek, Nazilerin buna paralel olarak Sinti ve Romanları da imha etmeye çalıştığından ve Doğu Avrupa için düşünülen nüfus politikasını yeniden düzenlemesine ilişkin planların da reel jenosit eğilimi taşıdığından söz ediyor.

Barth, bunun dışında, Birinci Dünya Savaşı sırasında Jön Türk rejiminin Ermenilere yönelik yok etme politikasını ve bir milyondan fazla Tutsi'nin Ruanda'daki Hutu rejimi tarafından 1994'de katledilmesini, şüpheye yer bırakmayan soykırım olayları olarak değerlendiriyor. Barth'a göre, her iki olayda da, günümüze özgü, ideolojik tasarımlar ve siyasi hedefler tarafından yönlendirilen ve bütün bir grubu hedef alan suçlar söz konusuydu.

Jenosit zannı altında olan diğer kitle katliamlarıyla ilgili hükümler ise çelişkili. General Lothar von Trotha komutasındaki Alman sömürge ordusunun 1904'de bugünkü Namibya'da yaşayan Herero halkına yönelik kitle cinayeti karakteri taşıyan katliam sorgulanmıyor. Ancak Barth'a göre, bunun arkasında kapsamlı bir imha iradesi mi yoksa "sadece" kapsamlı şiddet uygulamak yoluyla sürgüne zorlama iradesi mi olduğu açıklığa kavuşmuş değil.

İran'ın kuşatılması planı, Ermenistan'ın İran ile ilişkilerinin tersine çevrilmesiyle tamamlanabilir. Ancak bu süreç, Türkiye ve Azerbaycan'ın Ermenistan'a yönelik ekonomik ablukası devam ettiği sürece yeterince hız kazanamaz. Ermenistan'ın İran ile arasındaki özel ilişkiyi sadece haksız değil, ABD söz konusu olduğunda itiraz dahi edilebilecek hale gelmesi, bu ablukanın kaldırılmasıyla mümkün olabilir.

Fried'e göre ABD, Ermenistan'ın İran ile arasındaki enerji bağlantısını bir noktaya kadar anlayışla karşılıyor. Ona göre, diğer Kafkas ülkeleri için olduğu gibi, Ermenistan için de ABD, enerji sevkiyatı açısından alternatif yollar bulmaya çalışıyor. Bu nedenle ABD Dışişleri Bakanlığı'nın son günlerde Ermenistan-Türkiye sınırına artan ilgisinin arkasında, Dışişleri Bakanlığının Ermenistan-İran ilişkisine gösterilen hoşgörülü yaklaşıma son noktayı koymak ve Ermenistan'ın ihtiyaçlarını karşılamak için ulaşılabilecek enerji kaynaklarını güvence altına almak arzusu yatıyor.

Siyasi açıdan ABD'nin İran'ı kuşatma politikası makul görülebilir. Ancak, ABD'nin Ermenistan-İran arasındaki ilişkinin yerini Türkiye ile kurulacak ilişkinin almasına yönelik girişimler, Ermenistan ile Türkiye arasındaki mevcut ilişkinin tarihi temellerinin yeterince kavranmadığına işaret ediyor. Ermenistan açısından burada olup biten sadece arka kapının kapatılıp ön kapının açılmasından ibaret değil. Siyasi açıdan taşıdığı anlamın da ötesinde ikili ilişkiler stratejik bazı unsurlar da içeriyor. Sınırların açılmasıyla Türkiye'nin Ermenistan ve Ermeni halkına yönelik tehditleri ortadan kalkmayacak. Dahası, Ermenilerin Türkiye tarafından işlenen Ermeni soykırımıyla ilgili olarak tazminat ve adalet talepleri tehlikeye girecek. Kısacası sorun sadece, İran tarafından Ermenistan'a pompalanan 10 milyon metreküplük doğalgazın yerini Azerbaycan ya da Türk doğalgazının almasından ibaret olmadığı gibi, ilişkilerdeki durum da ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün bizi kolaylıkla ikna edebileceği kadar basit değil.

ARMENPRESS: "TÜRKİYE ER YA DA GEÇ ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMAK ZORUNDA KALACAK"

ANKARA, 25/04(BYE)— Ermenistan'ın Armenpress ajansının 24 Nisan 2006 tarihli İngilizce bülteninde, yukarıdaki başlık altında, Erivan çıkışlı bir haber yayımlanmıştır. İnternette sağlanan haberin özet çevirisi şöyledir:

Ermenistan Parlamentosu Başkan Yardımcısı Tigran Torosyan bugün muhabirlere yaptığı açıklamada, Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanımasının Ermenistan'ın değil Türkiye'nin sorunu olduğunu söyledi. Torosyan, Türkiye'nin soykırımı tanımasının, bu ülke ve halkı için bir itibar meselesi olduğunu ifade etti.

Torosyan, "Türkiye belki de hiçbir zaman suçunu kabullenmeyecek ve bu durum dünyada hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Önemli olan dünyamızdaki tüm ülkelerin, Ermeni soykırımının son yüzyılın ilk soykırımı olduğunu, hükümet tarafından planlandığını ve işlendiğini, kurbanlarını onurlandırmanın, yalnız Ermenileri değil tüm insanlığı onurlandırmak olduğunu bilmeleridir" dedi. Torosyan, Ermeni soykırımının 20 ülke, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve Avrupa Birliği tarafından tanınmasının bu yöndeki çabalarda elde edilen kayda değer ilerlemeye işaret ettiğini söyledi. Tigran Torosyan, her yıl daha fazla ülkenin Ermenilerin Türkiye'de katledilmelerinin insanlığa karşı işlenmiş bir suç olduğunu anlayacağını ve ülkelerin bunu kabul ederek, bu tür suçları kınadıklarını ve Ermenilerle dayanışmalarını ifade edeceğini söyledi.

Torosyan, herhangi bir önkoşul olmaksızın Ankara ile diplomatik ilişki kurmaya hazır olduklarını söyleyerek -bu teklif Ankara tarafından reddedilmişti- Ermenistan'ın daima Türkiye ile ilişkileri normalleştirmeye neyin yardımcı olabileceğini araştırdığını söyledi. Savunma Bakan Yardımcısı Arthur Aghabekyan ise, Ermenistan'ın ilerleme gösteren diplomasisinin, 20'inci yüzyıl başında Ermenilerin başına gelenlere ilgisiz kalan ülkeleri aydınlattığını söyledi. Aghabekyan, "hiçbir ülkenin geçmişini inkâr edemeyeceğini", dolayısıyla Türkiye'nin er ya da geç bu suçu kabul etmek zorunda kalacağını belirtti.

Soykırımı anma günü faaliyetleri bugün Ermeni cemaate sahip tüm ülkelerde gerçekleştiriliyor.

ASBAREZ: "ERMENİLER SOYKIRIMI ANARKEN, KOÇARYAN TÜRKİYE'Yİ SUÇLADI... SOYKIRIMI TANIMASINDAN DOLAYI LİTVANYA'YA TEŞEKKÜR ETTİ"

ANKARA, 26/04(BYE)--- Ermenistan'da İngilizce yayımlanan Asbarez gazetesinin 25 Nisan 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Erivan çıkışlı ve RFE/RL kaynaklı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin çevirisi şöyledir:

Ermenistan'da soykırım 91. yılında anılırken, Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan pazartesi günü, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Ermeni soykırımından günümüz Türkiye'sinin sorumlu olduğunu söyledi.

Bazıları Ermeni bayrakları, bazıları ise Türkiye'nin soykırımı reddetmesini kınayan pankartlar taşıyan yüzbinlerce kişi Erivan'daki anıtta toplanarak, 20. yüzyılın ilk soykırımının 1.5 milyon kurbanını andı.

Ermeni lider, Ermeni diasporası ile işbirliği içinde soykırımın dünya çapında tanınmasına çalışma ve Türkiye ile münasebetlerinde meseleyi gündeme getirmeye devam etme sözünü yineledi.

Koçaryan, "Tarihimizin bu kara sayfasının tanınması ve kınanması için mücadele etmek zorunda kaldığımızdan acımız çok daha büyüktür. Anavatanda ve tüm dünyada yaşayan Ermenilerin çıkarlarının savunucusu olarak Ermenistan Cumhuriyeti bu mücadeleyi sürdürecektir" dedi.

Ankara'nın meseleye yönelik üzüntü ifade etmeme tutumunun soykırımı suç ortaklığı etmekle aynı anlama geldiğini belirten Koçaryan, "Osmanlı Türkiye'si ve yasal varisi, bu suçun tüm sorumluluğunu taşımaktadır" dedi.

Geçmişte Ermeni liderler bugünkü Türk devletini 1915 soykırımına karıştırmaktan kaçınıyorlardı. Koçaryan'ın açıklaması Ermeni Devrimci Federasyonu Sözcüsü Giro Manoyan tarafından memnuniyetle karşılandı ve Manoyan, bu şekilde davranarak Koçaryan'ın "soykırımın son safhasını gerçekleştirmekten" Ankara'yı sorumlu tuttuğunu ifade etti.

Bu arada Litvanyalı mevkidaşı Valdas Adamkus'u ağırlayan Koçaryan dün, Ermeni soykırımını tanımamasından ötürü Litvanya'ya teşekkür etti.

Geçen aralık ayında ezici bir çoğunlukla onaylanan bir kararda, Baltık ülkesinin yasama organı Seimas, Türkiye'ye "tarihi gerçekleri" ve 1915'te Ermenilerin soykırımı uğradığını kabul etmesi çağrısında bulundu. Türk Hükümeti bu girişimi kınadı.

Koçaryan, "Bu mesele bizim için çok önemlidir ve bugün Türkiye ile ilişkilerimiz bu tarihi gerçeğin yükünü taşıdığından, bu sadece tarihsel bir mesele olmakla kalmamaktadır. Bence soykırımı tanımak ve tarihle mutabık kalmak Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleştirilmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır" dedi.

ASBAREZ: "BAŞKAN BUSH, ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMA SÖZÜNÜ YİNE TUTMADI"

ANKARA, 26/04(BYE)--- Ermenistan'da İngilizce yayımlanan Asbarez gazetesinin 25 Nisan 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Washington çıkışlı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin çevirisi şöyledir:

Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA), iki yüzden fazla Amerikalı milletvekilinden gelen ahlaki açıklık çağrılarına rağmen Başkan Bush'un bir kere daha, yıllık 24 Nisan mesajında Ermeni soykırımını gerektiği gibi "soykırım" olarak nitelendirme sözünü tutmadığını bildirdi.

Ermeni, Türk ve Azerilerin, aynı yerde eylem yapacak olmaları nedeniyle Washington polisi özel güvenlik önlemleri aldı.

EKSPRESS: "AVUSTURYALI BİLİM ADAMI: ANADOLU'DA SOYKIRIMI ERMENİLER YAPTI" "

BAKÜ, 25/04(BYE)--- Tirajı günde beş bin olan tarafsız Ekspress gazetesinin 25 Nisan 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Gençlik ve Spor Bakanı Azad Rehimov, "Ermeni Gerçekleri veya Sözde Ermeni Soykırımı" konulu konferansta, "Ermeniler, dünyaya soykırım ile ilgili yalanlar yayarak, Türkiye ve Azerbaycan'a karşı propaganda yapıyorlar. Bunlar önlenmeli ve bu konferans da bu adımlardan biri" dedi.

Azad Rehimov, modern teknolojiden yararlanarak, sözde Ermeni soykırımı iddialarına karşı mücadele etmenin önemini belirtti.

Konuşmasına "Nereden geldiğini bilmeyenler nereye gittiklerini de bilmiyorlar, çünkü nerede durduklarını bilmiyorlar" ifadesiyle başlayan Avusturyalı bilim adamı Erich Faygl, "soykırım" kavramının 1943 yılında ortaya çıktığını söyledi ve Ermenilerin soykırım iddialarını reddetti. Bilim adamı, büyük devletlerin, gerektiğinde "soykırım" kavramından Türkiye'ye baskı yapmak amacıyla yararlandıklarını hatırlattı ve İngiltere'nin İrlandalılara, ABD'nin ise Kızılderililere yaptıklarının neden soykırım olarak görülmediğini sordu.

Bilim adamı, I. Dünya Savaşında, Rusların Ermenilerle birleşerek Osmanlı'ya karşı mücadele ettiklerini ve Ermenilerin Osmanlı'ya karşı casusluk yaptıklarını belirtti. 24 Nisan 1915 tarihinin, aslında, Osmanlı'ya karşı casusluk yapan ve barışçı insanları katleden bir grup Ermeninin mahkemeye verilme tarihi olduğunu sözlerine ekledi ve "Anadolu'da soykırımı Türkler değil, Ermeniler yaptılar. Rusya, Ermeniler aracılığıyla bunu Türklere mal etti" dedi.

Konferansta konuşma yapan milletvekili Cemil Hasanlı, sözde Ermeni soykırımının arkasında Rusya, Fransa ve diğer ülkelerin olduğunu söyledi. Hasanlı, casusluk yaptığı için Ermenileri ülke içinde sürgün eden Osmanlı'nın attığı bu adımı haklı olarak gördüğünü belirtti.

Konferansta, Ermeni terörünü kanıtlayan belgesel filmler yayımlandı.

EKSPRESS: "KURTARICI TÜRK ASKERİ ANILDI" "

BAKÜ, 25/04(BYE)--- Tirajı günde 5 bin olan tarafsız Ekspress gazetesinin 25 Nisan 2006 tarihli sayısında, Agil Aslan imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Bütün Azerbaycan Halk Cephesi Partisi, tarihi gerçeklerin objektif değerlendirilmesi ve Ermenilerin yıllarca Türkiye ve Azerbaycan halklarına karşı yürüttüğü etnik temizleme politikasının dünyaya gösterilmesi amacıyla 24 Nisan tarihini "Kurtarıcı Türk Askerini Anma Günü" olarak kutladı.

Şehitliklerde yapılan törende BAHCP Başkanı Kudret Hasanguliyev, Ermenilerin, sözde soykırım ile ilgili dünyanın çeşitli yerlerinde anma törenleri yaptıklarını bildirdi ve "BAHCP, geçtiğimiz yıl, Bakü için şehit olan Türk askerlerinin mezarlarını 24 Nisan'da ziyaret ederek anma kararı aldı. Gelebe ve Gençlik meydanlarında Enver ve Mürsel Paşa için anıt dikilmesine çalışacağız" dedi.

HALK CEPHESİ: "TÜRKLER VE AZERİLER WASHINGTON'DA, SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI İDDİALARINA KARŞI PROTESTO EYLEMİ YAPTILAR"

BAKÜ, 25/04(BYE)--- Tirajı günde üç bin olan muhalefet eğilimli Halk Cephesi gazetesinin 25 Nisan 2006 tarihli sayısında, Jale imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

ABD'deki Azerbaycan ve Türk diasporaları temsilcileri Washington'da, Ankara'nın, Osmanlı döneminde yapıldığı iddia edilen sözde Ermeni soykırımı konusunda ilgili tutumunu savunmak amacıyla eylem yaptılar. Türk basınının yaptığı habere göre, Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği önünde yapılan eyleme 250'nin üzerinde kişi katıldı. Elleri Türk ve Azerbaycan bayrakları tutan eylemciler, "Türkiye'den elini çek", "Ermeni yalanına son verilsin" gibi sloganlar attılar. Ayrıca, Türkiye'nin Washington Büyükelçiliğinde ABD Senatosu üyeleriyle, sözde Ermeni soykırımıyla ilgili üç belgenin gündemden çıkarılması konusunda yoğun müzakereler yapıldı.

Herhangi bir belgenin gündemden çıkarılması için Senato Başkanının karar alması gerektiğini belirtmekte yarar var. Bu tür belgelerden biri de, ABD eski Başkanı Bill Clinton'a sunulmuştu. Clinton bu belgeyi onaylamamıştı.

İKİ SAHİL: "ANKARA TUTUMUNU DEĞİŞTİRİYOR.. TÜRKİYE, SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMINI TANIYAN ÜLKELERE SERT DAVRANACAK"

BAKÜ, 26/04(BYE)--- Tirajı günde altı bin olan iktidar yanlısı İki Sahil gazetesinin 26 Nisan 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Türkiye, sözde Ermeni soykırımını tanıyan ülkelere sert davranma kararı aldı. 24 Nisan'la ilgili olarak Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantıda, Türkiye'nin sözde soykırımı kabul eden ülkelerle olan ticari ilişkileri gözden geçirildi.

Ankara'nın bütün uyarılarına rağmen, Kanada'nın Türkiye'yi 1915 yılında soykırım yapmakla suçlaması, toplantının başlıca konusuydu. Kanada şirketlerinin, Sinop'ta yapılması planlanan nükleer santralin inşasına katılma istekleri de değerlendirildi. Kanada'nın tutumu gözönüne alınarak, söz konusu ülke şirketlerinin nükleer santralle ilgili ihaleye katılmasına izin verilmedi.

Dışişleri Bakanlığı'ndan üst düzey bir yetkili, "Türkiye'ye karşı haksız suçlamaların karşılığını bundan sonra bütün ülkeler alacak. Bu konuda artık taviz vermeyeceğiz. Bu haksız suçlamaları asla kabul etmeyeceğiz. Dünyanın çeşitli yerlerinde bu yöndeki çalışmalarını yakından izlediğimizi herkes bilmeli" dedi.

EKSPRESS: "ERMENİ TARİHÇİ RAFAEL HAMBARSUMYAN, ERİVAN'I VE MOSKOVA'YI ŞOKE ETTİ: ERMENİLERİ RUSYA KATLETTİ"

BAKÜ, 26/04(BYE)--- Tirajı günde beş bin olan tarafsız Ekspres gazetesinin 26 Nisan 2006 tarihli sayısında, Hasan Ağacan imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

"Biz Ermeniler, Türkleri suçluyor ve Osmanlı'da Ermenilere karşı soykırım yapıldığını söylüyoruz. Halbuki, Ermeni milletini yeryüzünden silmeye ve bütün Ermenileri yok etmeye çalışan devlet Türkiye değil, Rusya'ydı."

Ermeniler için beklenmedik olan bu açıklama, Ermeni Bilim Akademisi üyesi ünlü Ermeni tarihçi Rafael Hambarsumyan'a ait. Erivan'da, sözde Ermeni soykırımıyla ilgili düzenlenen basın toplantısında konuşma yapan Hambarsumyan, şu ana kadar Ermenilerin kendilerine "yasak"

HAARETZ: "SOYKIRIM BURADA, ARAMIZDA"

ANKARA, 28/04(BYE)--- İsrail'de yayımlanan Haaretz gazetesinin 28 Nisan 2006 tarihli sayısında Shlomo Avineri imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında, yazar Samantha Power'ın "A Problem from Hell: America and the Age of Genocide" (Cehennemden Bir Sorun: Amerika ve Soykırım Çağı) başlıklı kitabının tanıtımı yapılmaktadır. İnternette sağlanan metnin özet çevirisi şöyledir:

1993 yazında Sırların Saraybosna kuşatmasının en şiddetli günlerinde Bosna-Hersek'in Müslüman Devlet Başkanı Aliya İzzetbegoviç Washington'a geldi ve kuşatmanın kaldırılması için Amerika'dan destek istedi. İzzetbegoviç'in ABD yönetiminden duyduğu tek şey cesaret ve sempati sözcükleri oldu. Bosna-Hersek lideri kamuoyunun dikkatini halkının içler acısı durumuna çekmek için akademisyenler ve gazetecilerden oluşan çeşitli gruplarla görüştü.

Bu görüşmelerden birinde İzzetbegoviç ABD'den daha büyük ve etkin destek alamamasının nedenini şöyle açıklıyordu: "Biz Bosnalıların dünyada hiçbir akrabası yok. Örneğin bizim yerimizde Kuzeyli Protestanlar olsaydı, o zaman ne olurdu? İskandinav ülkeleri hiç kuşkusuz yardıma koşarlar, belki de infaz edilen kardeşlerine askeri destek bile verirlerdi. Birçok İskandinav göçmenin yaşadığı Minnesota ve Wisconsin eyaletlerinin senatörleri askeri müdahale için ABD yönetimi nezdinde lobi yaparlardı. Ama biz yapayalnızız."

Görüşmeye katılanların birçoğunun Yahudi olduğunu bilen İzzetbegoviç, "ABD'de 5 milyon Bosnalı Müslümanımız olsaydı yönetim o zaman bize farklı davranırdı" diyordu.

İzzetbegoviç Samantha Power'ın kitabının merkezindeki zor sorulardan birini sürekli gözler önüne seriyor: Dış politikasını devamlı öven ABD, 20. Yüzyılda soykırım olgusunu engellemek için mümkün olan her türlü adımı atmaktan neden imtina etti? ABD'nin ve uluslararası toplumun geri kalanının Darfur'da iki yıldan beri işlenmekte olan soykırım suçuna karşı harekete geçmemiş olması bu soruyu yalnızca tarihsel açıdan önemli olmanın ötesine taşıyor.

Power kitabında Türkiye'deki Ermeni katliamı, Yahudi Soykırımı, Kamboçya, Irak'taki Kürt karşıtı hareket, Bosna, Ruanda, Kosova gibi 20. Yüzyılın en travmatik olaylarını inceliyor. Power, kitabın bu olaylara ilişkin bölümlerinde temel birtakım gerçekleri ve ABD'nin bunlara verdiği ya da vermekte başarısız kaldığı yanıtı anlatıyor.

Kitapta ayrıca soykırımın uluslararası hukuk kapsamına girmesi sürecinde kilit rol oynamış insanlardan biri olan Polonyalı Yahudi göçmen Profesör Raphael Lemkin'in olağanüstü çabalarına yer veriliyor. Lemkin'in kendini bu işe adanmasının ardında 1921'de bir Ermeninin Berlin'de Osmanlı İmparatorluğunun İçişleri Bakanı Talat Paşa'yı öldürmesi üzerine haberdar olduğu Ermeni Soykırımının yattığı belirtiliyor. Lemkin'in sesi ancak Yahudi Soykırımı ve Yahudilerin katlinin ardından duyulmuş ve Birleşmiş Milletler büyük kısmını onun hazırladığı sözleşmeyi onaylamıştı.

Power'ın kitabının esas savunusu soykırımın önlenememesinin asıl nedeninin bilgi eksikliği değil, iç siyasi gerekçelerin ve politik hiçbir getirisi olmayacak bir meseleye bulaşmama kaygısının dikte ettiği irade eksikliği olduğu.

Power'ın bir cümlesi bütün kitabı özetliyor: "Şimdiye kadar hiçbir ABD başkanı soykırımı kayıtsızlığı nedeniyle siyasi bir bedel ödemek durumunda kalmamıştır."

Kitap Ermeni Soykırımı ile başlıyor. Power, The New York Times gazetesinin daha Ocak 1915'te Talat Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğunda Hristiyanlara yer olmadığı, onları imparatorluğu terketmeye çağırması ifadelerini aktardığını ortaya koyuyor. Power Washington'a gönderilen uyarılarda merkez rolü ABD Büyükelçisi Henry Morgenthau olduğunu belirtiyor. Başkan Woodrow Wilson tarafından görevlendirilen Morgenthau gelişmelere ilişkin raporlar hazırlıyor. Power, Ermenilerin sürüldüklerine dair ilk haberler Washington'a ulaştığında Morgenthau'un

Dışişleri Bakanlığına "Ermeni ırkını ezmek için sistematik bir planın uygulamada olduğunu" bildiren telgraflarını ardı ardına gönderdiğini söylüyor.

Washington'daki üstleri Morgenthau'un kullandığı bu "duygusal" dili onaylamıyorlar üstelik Büyükelçinin İstanbul'daki yetkililere gönderdiği kınama mesajlarından da rahatsız oluyorlardı. Bir keresinde Talat Paşa şu yanıtı veriyor: "Ermenilerle neden bu kadar çok ilgileniyorsunuz ki? Siz Yahudisiniz, onlarsa Hristiyan... Neden şikâyet ediyorsunuz?"

Morgenthau'un gönderdiği raporlar ABD Başkanı Theodore Roosevelt'i etkiliyor; Roosevelt Başkan Wilson'dan, soykırımı son vermemesi halinde ABD'nin Osmanlıya savaş açma tehdidinde bulunmasını talep ediyor. Amerika'nın resmi duruşuna göre ise bu Türklerin bir iç meselesi. Oysa ABD yönetiminin Türkiye'de olup bitenlerin hepsinden haberi var ve Washington parmağını bile oynatmıyor.

HAARETZ: "İNKÂR EDİLEMEZİ İNKÂR ETMEK"

ANKARA, 28/04(BYE)--- İsrail'de yayımlanan Haaretz gazetesinin 28 Nisan 2006 tarihli sayısında, Yossi Sarid imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan metnin özet çevirisi şöyledir:

"The Banality of Denial: Israel and the Armenian Genocide" (İnkâr Etmenin Saçmalığı: İsrail ve Ermeni Soykırımı) adlı kitap Yair Auran'a ait.

Yair Auran'un bu kitabının Amerika ve İngiltere'de İngilizce olarak yayınlanmasının ardından, burada da İbrance versiyonu yayınlandı. Bu, belki de tesadüf değildir. Ermeni soykırımını resmi olarak tanımayan İsrail, bu konunun belgelenmesine de karşı çıkıyor.

Auran, İsrail'in soykırımı, özellikle de Ermeni soykırımına bakış açısına geniş ölçüde yer veriyor. Kitabın başlığında yer alan "İnkâr" kelimesi de rastlantı değil. Bizim soykırımımız İnkâr edildiğinde buna ilk öfkelenen biz Yahudileriz, ancak başkalarının felaketine sırt çeviriyoruz. Ne yazık ki, İsrail'de akademik çevreler dahi, başka toplumların maruz kaldığı soykırımla ilgili bilgi artırıcı bir girişimde bulunmuyor. Bunun nedeni dünyada çekilen acıyı artırmak istememesi mi?

Sadece geçen yüzyılda, 140 milyondan fazla insan öldürüldü ve bu kana susamışlık henüz sonlanmadı. Şu an bu satırlar yazılırken, Darfur'da ve Batı Sudan'da dahi bir soykırım suçu işleniyor ve tüm dünya ufacık bir protesto emaresi dahi göstermeksizin kendi işine bakıyor.

Benim profesörüm ve akıl hocam, aynı zamanda çağın en önde gelen Yahudi Soykırımı tarihçisi olan Profesör Yehuda Bauer, yakın bir tarihte Haaretz gazetesinde makalemın yayımlanmasının ardından, bana yazdığı bir mektupta son derece değerli ayrımlarda ve tanımlamalarda bulunmuş:

"Yahudi Soykırımının benzersizliği ile evrensel sonuçları arasında bir çelişki olduğunu düşünmüyorum. Yahudi Soykırımının emsalsiz olduğunu söylemiyorum, eğer öyle olsaydı, biz üzerinde çalışamazdık, çünkü insanlık tarihinin kapsamında olmazdı. Tarihteki insan üstü ya da insan altı güçler yüzünden yaşanmış, tekrarlanamaz bir olay olurdu."

Yahudi Soykırımı bugüne kadar görülen soykırımların en korkutucu boyutta olanıydı, ancak bunun benzeri ya da daha kötüsü bir soykırımın yaşanmayacağını garanti yok. En kötüsü de şu ki, Yahudi Soykırımı, gelecekte yapılacak diğerleri için bir örnek bile teşkil edebilir.

20. yüzyılda her zamankinden daha fazla soykırım suçu işlendi, öyle ki, bazen geçtiğimiz yüzyıl "soykırım yüzyılı" ya da "vahşet yüzyılı" olarak adlandırılıyor. Geçtiğimiz yüzyılın bilinen ilk soykırımı Namibia'da yaşandı, ancak büyük oranda görmezden gelindi, hatta neredeyse unutuldu. İkincisi ise Türklerin Ermenilere karşı işlediği soykırım suçudur ve Türklerin bunu tüm dünyaya unutturma çabalarına rağmen bu soykırımın hatıraları hâlâ hafızalardadır.

Dünyanın bu olayı unutmaması için mücadele veren insanların başında Profesör Auran geliyor. Politik çıkarları uğruna İsrail, Ermeni soykırımının İnkâr edilmesinde suç ortağı olmuştur. Bu yüzden, politika nedeniyle Yahudi Soykırımını İnkâr eden başka ulusları nasıl suçlayabiliriz? Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerinin önemli olmasına rağmen, İsrail'i bir İnkâr politikasını benimsemesi

teklifi, hatıralarla ilgili bütün kanunlar gibi korkunçtur, çünkü birtakım resmi gerçekler dayatarak tarihi dondurma ve tartışmayı bitirme eğilimi arz ediyor" dedi.

Bu taslak aynı zamanda Paris ile Ankara arasında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi konusunda cereyan tartışmaları gerilen havayı daha da gerdi.

✓ LE FIGARO: "PIERRE NORA: ERMENİ SOYKIRIMI HAKKINDA BİR YASA ÇIKARMAK, TARİH ÇALIŞMALARINI ENGELLEMEKTİR"

PARİS, 17/05(BYE)--- Tirajı günde 370 bin olan Le Figaro gazetesinin 17 Mayıs 2006 tarihli sayısında, Frederic Fritscher/Alexis Lacroix imzalarıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan tarihçi Pierre Nora ile yapılan mülakatın çevirisi şöyledir:

Fransız Akademisi üyesi, "Anı yerleri" Müdürü, Tarih için Özgürlük Derneğinin iki kurucusundan biri olan tarihçi Pierre Nora, Sosyalist Partinin yasa tasarısına karşı dikkatli olunması konusunda uyarıyor.

SORU: Sosyalist Parti, Ermeni soykırımını inkârın cezalandırılmasını öngören ve yarın sunulacak bir yasa teklifinde bulundu. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

NORA: Bu projenin onaylanmasıyla bir aşama daha kat edilecektir. Tarihe ilişkin çıkarılan yasaların oluşturduğu tehlike konusundaki uyarılarına rağmen, bu yasanın onaylanması her türlü sapmaya açık bir kapı bırakacaktır. Gerçek bir meydan okumadır bu.

SORU: Amaç, ünlü tarihçilerin uyguladığı, çarpıtılmış bir inkârcılığı cezalandırmak değil midir?

NORA: Hayır, yanlışyorsunuz. Söz konusu tarihçilerden Gilles Veinstein veya Bernard Lewis olsun, hiçbir zaman inkârcılık ifadesinde bulunmamışlardır. Önde gelen bu araştırmacılardan hiçbiri, hiçbir zaman Ermenilerin yaşadığı katliamın büyüklüğünü tartışmamıştır. Lewis ve Veinstein, amacı hiçbir şekilde doğrulayıcılık veya kesin kararlılık olmayan, aksine hukuki anlamda "soykırım" olarak adlandırdığımız konuyu işlemek üzere eleştirel bir tartışmaya girmişlerdir. Fransa'da birkaç yıl evvel Bernard Lewis'in çevresinde gelişen fırtına, entelektüel terör örneğidir.

SORU: Hangi entelektüel terör?

NORA: Bernard Lewis, tarih, Yakın Doğu ve İslam üzerine araştırmaları uluslararası anlamda geniş çapta tanınan, çok büyük bir tarihçidir. Ermeni katliamlarına ilişkin 15 yıllık araştırmanın ardından "İnsanlığa karşı suç" unsuru olmadığı sonucuna varmasıyla birlikte Fransa'da "iyi düşünmecilik" tarafından cezaya çarptırıldı. Oysa ki soykırım sözcüğünün, ilk kullanıldığı anda kasıtlı bir kavram olduğunu hatırlamak gerekirdi. Bir devlet tarafından yok etme politikası yürütme kararı olduğunu anlamak gerekirdi. Tarihçiler, Ermeni katliamlarının kasıtlı soykırım olarak adlandırılabilirliğini araştırdıklarında, bu hiçbir şekilde genel veya görünür anlamıyla bir soykırım olasılığına karşı çıktıkları şeklinde anlaşılmalıdır. Hayır. Bugün tartışılan konunun temeli başka yerdedir.

SORU: Peki sizce sorun nerede?

NORA: Konu, Gayssot Yasası'nın öngördüğü cezaların Ermeni soykırımına uyarlanmasının doğru olup olmadığıdır. Sömürgecilik yasası ve "Zenci Ticaretleri" isimli kitabının yayıncılığını üstlendiğim Olivier Petre Grenouilleau'nun mahkemeye verilmesinin ardından, birkaç

ERMENİSTAN BASINI

ASBAREZ: "GÜL, SOYKIRIMIN REDDEDİLMESİNE KARŞI HAPİS CEZASINI ÖNGÖREN YASA TASARILARI NEDENİYLE FRANSA'YI ELEŞTİRDİ"

ANKARA, 01/05(BYE)--- Ermenistan'da İngilizce yayımlanan Asbarez gazetesinin 1 Mayıs 2006 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin özet çevirisi şöyledir:

Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Fransız mevkidaşı Philippe Douste-Blazy ile Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da gerçekleştirilen NATO dışişleri bakanlarının gayri resmi toplantısında bir araya geldi.

Bakan Gül, toplantı sırasında Fransa'yı, Ermeni soykırımını inkâr edenlere yönelik hapis ve para cezaları getirilmesine yönelik beş yasa teklifinden dolayı sert bir şekilde eleştirdi. Türkiye Fransa'dan, Sosyalist Parti tarafından Fransız Parlamentosuna Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılması amacıyla sunulan bu yasa tasarılarına yönelik işlemlere son vermesini istedi.

Gül, Fransız Bakana, "Fransa'yı ziyaret eder ve oradayken Ermeni soykırımını olmamıştır dersem beni de cezaevine mi gönderirsiniz?" şeklinde konuştu.

Bakan, Fransız Hükümetinin, Fransa'yı ziyaret etmeleri ve muhabirlere Ermeni soykırımını inkâr eden açıklamalarda bulunmaları halinde Türk siyasetçileri de tutuklayıp tutuklamayacağını sordu. Gül, "Bu siyasetçileri cezaevine mi göndereceksiniz? Cumhurbaşkanımız ve başbakanımızın Fransa'da Ermeni soykırımını reddetmesi halinde onları da mı hapsedeceksiniz?" şeklinde konuştu.

Gül bu önerilerin yasalaşması halinde Türkiye ile Fransa arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerde sorun yaratacağını söyledi. Fransa Parlamentosu önerileri 18 Mayıs tarihinde tartışacak.

ASBAREZ: "ERMENİLERE HAKLARININ İADE EDİLMESİ SOYKIRIMIN TANINMASININ TEMELİDİR"

ANKARA, 08/05(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan Asbarez gazetesinin 5 Mayıs 2006 tarihli sayısında, Seto Boyadjian imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan makalenin özet çevirisi şöyledir:

Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, The Economist dergisinin "2006'da Dünya" adlı yıllık ekinde "Türkiye'nin Tarihi Yolculuğu" başlıklı bir makale kaleme aldı. Ülkesinin AB üyeliğinin önemini vurgulayan Erdoğan, "Kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti, bir barış ve refah ortamı geliştirmeye çalışarak her zaman uluslararası toplumun yapıcı ve sorumlu bir üyesi olmaya çalışmıştır" diye yazdı.

Bu açıklamayı okurken hemen her zamanki tepkimize başvuruyoruz. 20. yüzyılın ilk soykırımını işleyen bir imparatorluğun varisi olan bir devlet, kuruluşundan beri selefi tarafından Ermeni halkına karşı işlenen bir soykırımını sürekli olarak reddederken nasıl uluslararası toplumun yapıcı ve sorumlu bir üyesi olabilir? Ermeni soykırımına karşı bir inkâr politikası sürdüren Türkiye nasıl dünya barışını ve refahını geliştirmeye çalıştığını iddia etme cüretini gösterebilir?

Bu normal tepkiler yalnızca Ermeni soykırımının tanınmasına dayanmaktadır. Bizim için Türkiye ile ilgili mevzularda soykırımın tanınması prizmasından bakmak olağan bir hal almıştır.

Soykırımın tanınmasının ve bu amacı taşıyan girişimlerin önemini azımsamamalıyız. Ancak aynı zamanda, Ermeni davası anlayışımızın Ermeni soykırımının tanınmasıyla sınırlı olmadığı gerçeğini de göz ardı edemeyiz. Ermeni davasının, Ermeni halkı için insan, toprak, siyasi, ekonomik ve yasal hakların tamamının iade edilmesini sağlanmasının temel amaç olduğu

kapsamlı bir tanımı vardır. Bu anlamda, hakların iadesi Ermeni soykırımının tanınmasının temelini oluşturur.

1965 yılında Ermeni soykırımının 50. yıldönümü, hakların iadesi taleplerinin başlangıcını oluşturur. Ermenistan'daki ve diasporadaki Ermeniler sadece soykırımı anmakla kalmamış, gaspedilen ulusal ve toprak haklarının iadesi için birlik içinde talepte bulunmuşlardır. Ermeni Davası ancak, Ermeni halkının haklarının tam olarak yeniden tesisi, işgal edilmiş Ermeni topraklarının sahiplerine iadesi ile adil bir şekilde çözümlenebilir.

1985'ten sonra bir şekilde topraklarımızın iadesi talebimizin önceliği kayboldu. Bunu yerine, soykırımın tanınması gündemine odaklandık. Bu gelişme, olumsuz etkileri hesaplanmaksızın başladı. Oysa Ermenilerin toprak, maddi ve insan haklarının tamamen iadesinin Ermeni soykırımının tanınmasının temelini oluşturduğunu açıkça ifade etmeli ve vurgulamalıyız.

Aksi halde, soykırımın tanınmasının tek başına bir amaç olduğu izlenimini verirsek, önümüzdeki yıllarda başlıca iki engelle karşı karşıya kalırız.

İlki yeni nesille ilgili. Soykırımın tanınmasını hakların iadesi temelinden ayırırsak, yeni nesil, Ermeni soykırımının tanınmasıyla Ermeni davasının çözümleneceğine dair bir inanç geliştirecektir. Türkiye soykırımı kabul eder ve Ermeni halkından özür dilerse, yeni nesli mücadelelerin bir sonraki aşamasına hazırlamak çok zor olacaktır.

İkincisi Türkiye ve diğer ilgili güçlerle ilgilidir. İddiamız sadece soykırımın tanınmasına dayandığında, bu bağlamda görülecek ve verilen karar sadece tanıma talebimizle sınırlı olacaktır. Bu nedenle Türkiye soykırımı kabul edip tanıdığına, hakların iadesi iddiamız savunulamaz olacaktır. Hem Türkiye hem de diğer güçler, hakların iadesi meselesinin tanıma iddiasının bir parçası olmadığı gerekçesiyle taleplerimizi reddedeceklerdir.

Sadece Türkiye değil dostumuz olduğunu ileri süren diğer pek çok ülke Ermeni davasını soykırımın tanınması hedefiyle sınırlandırmayı tercih etmektedir. Hakların iadesi sonucu olmaksızın soykırımın tanınması, Türkiye ve diğer ilgili güçlerce kabul edilebilecek dışsız bir öneridir. Bu durumda, hakların iadesi için yeni bir mücadeleye başlamamızın gerekeceği siyasi bir oldubittiyle karşı karşıya kalacağız.

Kendimize, Ermeni halkının soykırımın tanınmasıyla hangi amaçları gerçekleştirmek istediğini sormalyız. Cevap çok kısa ve basit:

Birincisi, Ermeni soykırımının tanınmasının hedefi, Türkiye tarafından işgal edilen Ermeni topraklarının iadesidir.

İkincisi, soykırımın tanınması, Ermeni halkının maddi ve hukuki haklarının iadesi için bir araçtır.

Üçüncüsü, soykırımın kabul edilmesiyle, Ermeni halkının acısını ve itibarını iyileştirmek için gerekli gerçek tesis edilecektir.

Bu hedefler kabul ve dahil edilmeksizin Ermeni soykırımının tanınması amaçsız kılınacaktır.

ASBAREZ:"ANCA'NIN ABD KONGRE MERKEZİNDEKİ ERMENİ SOYKIRIMINI ANMA TÖRENİNE, KONGREDEN 40 ÜYE DE KATILDI"

ANKARA, 08/05(BYE)--- Ermenistan'da İngilizce yayımlanan Asbarez gazetesinin 5 Mayıs 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Washington çıkışlı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan metnin özet çevirisi şöyledir:

Ülkenin dört bir yanından 500 Ermeni asıllı Amerikalının katıldığı Amerika Ermeni Ulusal Komitesi'nin (ANCA) her yıl düzenlediği Ermeni soykırımını anma törenine, geçtiğimiz hafta ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisi'nden de kırk üyenin iştirakiyle, Ermeni soykırımının tanınması yolunda güçlü bir Amerikan desteği de sağlanmış oldu.

ANCA Başkanı Aram Hamparyan, "Ermenilerin yanında yer alan Amerikalı Ermenilerle birlikte, Ermeni soykırımını andığımız bu günde bu törene Kongre üyesi olarak iştirak eden

Kroner, Erivan'da günün erken saatlerinde ARF'nin Ermenistan temsilcisi Armen Rustamyan ile görüştü. Taraflar, Uluslararası Avrupa Hareketinin, Ermenistan'ı Avrupa ile bütünleştirme programını görüştüler.

✓ AZG: "DEVECİYAN: ERMENİ SOYKIRIMI SADECE TARİHİ BİR GERÇEK DEĞİL, AYNI ZAMANDA HUKUKİ BİR GERÇEKTİR"

ANKARA, 22/05(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 20 Mayıs 2006 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Türkçe haber şöyledir:

Halk Hareketi Birliği partisinden Ermeni asıllı milletvekili ve İçişleri Bakanı Sarkozy'nin Danışmanı Patrick Deveciyan, Le Figaro gazetesine verdiği mülakatta, 18 Mayıs tarihinde Fransa Parlamentosunda yasa teklifinin oylanmasının geciktirilmesi için yapılan manevrayı komedi olarak nitelendirdi ve tasarının oylanmasının geciktirilmesinin bilinçli olarak yapıldığını söyledi.

Deveciyan, hükümetin gerekçelerine ilişkin olarak şu açıklamayı yaptı: "Hükümetin ticari ilişkileri gerekçe göstermesi, sadece ahlaksızlık değil, aynı zamanda yanlıştır. Piyasa ekonomisi Ankara'nın direktiflerine tabi değil. 2001 yılında Fransız Parlamentosunun soykırımı tanımaya sonrasında, Türkiye tehditler savurdu. Ancak bir sonraki yıl Türkiye ile ihracatımız yüzde 32 arttı".

Deveciyan açıklamasına şöyle devam etti: "Ermeni soykırımı sadece tarihi bir gerçek değil, aynı zamanda hukuki bir gerçektir. Bu, Fransız Ceza Kanunu'nda da yer almaktadır. Yasama organının hukuki sorunlarla ilgilenmeye hakkı vardır. Tabii ki tarihçiler konuyu özgürce araştırmalı. Ancak bizim sorunumuz, Fransa'da utanmadan ifade edilen Türk retçiliğidir. Toplumlar arası çatışmalardan uzak durmak için, yasama organının konuya müdahalesi şarttır".

AZG: "RUSYA FEDERASYONUNDA 'TÜRK SOYKIRIMINA İLİŞKİN' 70 DAKİKALIK BİR FİLM"

ANKARA, 22/05(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan AZG gazetesinin 20 Mayıs 2006 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Türkçe yazı şöyledir:

Rus parlamentosunun alt kanadı Duma, Ermeni soykırımını resmen tanımış olmasına rağmen, Kommersant-Dengi dergisinin dünkü sayısında "Ermeniler Tarafından Gerçekleştirilen Türk Soykırımı" başlıklı 70 dakikalık bir filmin reklamının yer alması şaşkınlık yarattı.

Konuyla ilgili görüntülediğimiz Rusya Ermenileri Birliği Başkanı Ara Abrahamyan, konuyu "saçma" olarak nitelendirirken, yorum yapmak için henüz erken olduğunu söyledi.

Abrahamyan, konunun takipçisi olduklarını, reklam verenin isminin sahte olduğunu, olayın sorumlularını araştırdıklarını ifade etti.

✓ GOLOS ARMENİİ: "SOYKIRIMIN TANINMASI DEMEK, VATANA DÖNÜŞ HAKKI DEMEKTİR"

ANKARA, 22/05(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan Golos Armenii gazetesinin 18 Mayıs 2006 tarihli internet sayfasında, Aris Kazinyan imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

20. yüzyılın başında Ermeni halkı sadece demografik çoğunluğundan değil, tarihi vatanının da yüzde 90'ından oldu. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Ermeni etmeni, bölgenin hakim demografik ve kültürel elemanı idi. Bu bağlamda Ermeni halkının yaşadığı facia tartışılmaz, çünkü tarihi vatanından arta kalan yüzde onluk bölümde devletini kurmaya çalışan başka bir millet yoktur.

**Soykırım, Hangi Hükümet Tarafından ve Hangi Irka
Karşı Yapılırsa Yapılsın, Kınanmalıdır**

24 Nisan, Ermeni milletinin birkaç bin yıllık ata vatanı ve gelişen medeniyetinin beşiği olan Batı Ermenistan'daki Ermeni soykırımının 87. yıldönümüdür.

Türk Hükümeti, 1.5 milyonu aşkın Ermeni vatandaşının katliamı suçunu işleyerek, Ermenilerin topraklarını ve tüm varlıklarını gasp etmiş, 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar işgal edilen topraklarda Ermenilere ait değerli tarihsel-dinsel eserlerini yok etmeyi sürdürmüştür.

**Türkiye'nin Osmanlı Hükümeti, 20. Yüzyılda İnsanoğluna Yönelik Geniş Çaplı Soykırımını
Başlatmıştır**

Geçtiğimiz yüzyıldaki diğer cinayet işleyenler, çağın ilk ve en büyük terörist devletinin işlediği cinayetlerin cezasız kaldığını görerek cesaretlenmiş ve zorbalığa dayalı amaçlarına ulaşabilmek için, dünyanın dört bir yanında bazı katliamları gerçekleştirmişlerdir.

Filistinli çocukları, kadınları ve erkekleri öldüren Siyonist işgalciler tarafından özgür insanların öldürülmesi, 20. yüzyılın başlarında Ermeni ulusunun yaşadığı faciaları hatırlatmaktadır. Tabii ki, Türkiye'deki dönemin hükümeti, dünyaya hükmeden savaş koşullarının yanı sıra, çağımızın toplu iletişim araçlarının bulunmamasından da yararlanarak, insanlara karşı çağın en büyük cinayetlerini serbestçe gerçekleştirmiştir.

Geleneksel iki müttefik olan Türkiye ve İsrail, hakimiyetlerinin geliştirilmesi ve devamlılığı sürecinde, insanlık karşıtı "Pantürkizm" ve "Siyonizm" ideolojilerine dayanarak, başkalarının topraklarını işgal etmeye ve istilalarını sürdürmeye yönelik, her zaman aynı yolu izlemişlerdir.

Atalarının dökülen kanlarını hiçbir zaman unutmayan Ermeniler, Filistin halkının acılarını her zaman paylaşarak, savunmasız halkın Siyonistler tarafından öldürülmesini kınamış ve zulme maruz kalan Filistin halkının kurtuluş yanlısı mücadelelerini desteklemiştir.

Biz, stratejik özellik taşıyan askeri-casusluk işbirliği anlaşmalarını imzalayarak, eski bağlarını daha da güçlendiren ırkçı Türkiye ve İsrail rejimlerinin, Orta Doğu Bölgesi'ndeki ve günümüz dünyasındaki en büyük güvensizlik ve gerginlik unsurları olduklarını her zaman vurgulamışızdır.

Dostça işbirliği ve diyalog ile fikir ve kültürlerin alış verişinin günden güne gelişmekte olduğu dünyamızda, Türkiye ve İsrail gibi kötülüğü isteyen işgalci ve terörist rejimlere yer yoktur.

Biz, geniş çaplı düşmanlıklardan arındırılmış ve yapıcı işbirliğine hazır bir dünya ülküstüne ulaşabilmek için, Ermenilerin katliamı ve tüm soykırımların kınanması; Filistinlilere yönelik yapılan soykırımın derhal durdurulması; adaletin uygulanması ve ermeni halkının çığnemen haklarının geri verilmesi konularında, global ittifakın gerçekleşmesini istiyoruz.

Ermeni Patrikhanesi Konseyince Seçilen Ermeni Katliamı Yıldönümü Törenlerini
Düzenleyen Heyet
Tahran – Nisan 2002

**ENTEKHAH: "TÜRKİYE, 24 NİSAN ERMENİ KATLİAMINININ
SORUMLUSUDUR"**

ANKARA, 23/04(BYE)--- İran'da yayımlanan Entekhab gazetesinin 23 Nisan 2002 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Farsça bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin çevirisi şöyledir:

24 Nisan 1915 olayını anma töreni, pazar akşamı İsfahan Ararat Kültür ve Spor Kulübü'nde düzenlendi.

Ermenilerin söylemlerine göre bu tarihte, Türkiye'de bulunan binlerce Ermeni katledildi.

JERUSALEM POST: "SOYKIRIM MIYDI?"

ANKARA, 16/05(BYE)--- İsrail'de yayımlanan Jerusalem Post gazetesinin 14 Mayıs 2006 tarihli sayısında, Guenter Lewy imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yayımlanmıştır. İnternette sağlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Osmanlı İmparatorluğu zamanında 1915-16 yılları arasında meydana gelen feci olayları, Ermeniler, 21'inci yüzyılın ilk soykırımı olarak nitelendiriyorlar. Pek çok Türk, aynı dönemi, Ermeni azınlığın vatana ihaneti nedeniyle savaş zamanında zorunlu kalınan bir tehcir olarak görüyor.

Gerçekten neler olup bittiğine dair tartışmalar, neredeyse 100 yıldır devam ediyor; benzer sahneler, Ermeni diasporasının, Ermeni soykırımının ilgili parlamentolarca tanınması için yoğun girişimleri ve bunun karşılığında Türk hükümetinin misilleme uyarısında bulunmasıyla, her sene tekrarlanıyor.

29 Eylül 2005'te Strasbourg'daki Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği'ne kabulü için, Türkiye'nin, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptığı katliamı soykırım olarak kabul etmesini şart koşan bir karar aldı.

1948 tarihli Cenevre Konvansiyonu'na göre, soykırım için niyetin ne olduğu önem taşıyor ve bu suçun diğer tariflerinde de benzer şekilde, kötü niyetin önem taşıdığı ifade ediliyor. Bu nedenle, bu tartışmadaki hayati soru, çok sayıda kişinin hayatını kaybetmiş olması ve bizzat olayın kendisi değil, daha ziyade Jön Türk rejiminin, öldüğünü bildiğimiz kişileri öldürme kastı taşıyıp taşımadığıdır.

Her iki taraf da, yüz binlerce kişinin öldüğü, kadınların ve çocukların zorla evlerinden sürüldükleri, dağlar ve çöller üzerinden günlerce yol alırken çok sayıda kişinin açlıktan, hastalıktan ve hatta cinayetten dolayı hayatını kaybettiği konusunda hemfikir.

Kurbanlar açısından, bu kişilerin planlı bir ortadan kaldırma taktiği sonucunda öldürülmüş, iyi hesaplanmamış bir tehdit karşısında paniğe kapılarak ya da herhangi bir başka nedenden dolayı ölmüş olmaları çok şey fark ettirmiyor. Ancak, sadece Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin geleceği açısından değil, ayrıca tarihi kayıtların doğruluğu açısından da bu önemli.

Ermeniler ve onların taraftarları, katliamların sorumlusunun Osmanlı Hükümeti olduğuna dair Türk arşivlerinde herhangi bir belge olmadığını kabul etmekle birlikte, zamanın diplomatlarının ve misyonerlerinin raporlarına atıfta bulunuyorlar. Ölen kişilerin sayısının çok yüksek olması ve cinayet mahallinde yerel yetkililerin karmaşık ifadeleri gözönüne alındığında, pek çok şahidin, ölü sayısının yüksek olmasını tehcir sürecinin arzu edilen sonucu olarak görmesi şaşırtıcı değil.

Yine de, gözleri önünde cereyan eden olayları pek çok yabancı gözlemci kadar iyi bilen bu kişilerin bakış açısı, İstanbul'daki hükümetin gerçek niyetini anlamaktan uzak. Gerçekten de bugüne kadar Jön Türk rejiminin kendi bünyesindeki planlar, özellikle de Enver, Talat ve Cemal'den oluşan üçlü yönetimin rolü, çok kısıtlı bir şekilde anlaşılmıştır.

Türklerin pek çoğu da tarihi kayıtları yanlış okuyor. Yarı resmi tarihçiler, ya "sözde soykırım" diyorlar ya da ölümlerin, aynı zamanda çok daha fazla sayıda Türkün de etkilendiği açlıktan kaynaklandığını söylüyorlar.

Yine de açlık ve salgın hastalık gibi doğal sebeplerden ötürü -hem Müslümanları hem de Hristiyanları etkileyen kör talih- hayatını kaybedenler ile kasti cinayetlerden dolayı ölenler arasında önemli bir fark var.

Binlerce Ermeninin, kendilerine eşlik edenlerin kötü muameleleri sonucunda ve Osmanlı Suriye'sine doğru yol alırken, yol üzerindeki Kürt aşiretlerin ellerinde can verdiği inkâr edilemez bir gerçek.

Son zamanlarda her iki taraf da tartışmaları, karmaşık tarihi olayları çok basite indirgeyerek ve daha farklı bir tabloya işaret eden küçük delilleri gözardı ederek sürdürüyor. Her iki taraf, aynı zamanda, kendi savunmasını çok sert biçimlerde yaparak, konunun kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine engel oluyor.

Türk hükümeti diplomatik baskı uygulayıp tehdide başvurarak, muhalif Türk yazarları taciz ediyor; Ermeniler de, katliamları soykırım olarak tanımlamayan herkesi Türk hükümetine taviz vermekle suçluyor.

1994 yılında Fransa'daki Ermeniler, ünlü bir Orta Doğu tarihçisi olan Bernard Lewis'i mahkeme önüne çıkartarak, soykırımı reddettiği için onu, "gerçek tarihe ağır ön yargıyla bakmakla" suçladılar. Mahkeme, Lewis'in aleyhinde karar vererek, para cezasına çarptırdı.

Mahkemelerin veya parlamentoların, tartışmalı tarihi sorunların meşru çözüm yerleri olup olmadığı şüpheli. Ermeniler şunu idrak etmeliler ki, tanınmış Osmanlı tarihi profesörleri, söz konusu dönemdeki trajik olaylara soykırım etiketi yapıştırmanın ne oranda doğru olup olmadığını ele almışlardır. Bu yüzden de Ermeniler, kendileri gibi düşünmeyenleri Yahudi soykırımını inkâr edenlerle aynı görmeye bir son vermelidirler. Türklerin de, o dönemde bazı vatandaşlarının kötü muamelelerde bulduklarını kabul etmeleri gerekir.

Bilinmeyen bunca şey söz konusu olduğunda her iki tarafın da, soykırım mıydı yoksa değil miydi tartışmasını bir kenara bırakıp güvenilir tarihi gerçeklerden oluşacak bir bilgi havuzu oluşturmaya çaba harcamaları gerekir.

İNGİLTERE BASINI

✓ THE INDEPENDENT: "ERMENİLER KATLIAMA UĞRADI, ANCAK BU GERÇEKTEN BİR SOYKIRIM MIYDI?"

LONDRA, 27/05(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan Independent gazetesinin 27 Mayıs 2006 tarihli sayısında, 20 Mayıs 2006 tarihinde Robert Fisk imzasıyla yer alan "Saçmalıyorsunuz Sayın Büyükelçi" başlıklı makaleye cevap niteliğindeki Çınar Yazıcı imzalı okuyucu mektubunun çevirisi şöyledir:

Robert Fisk 20 Mayıs tarihli yazısında, İkinci Dünya Savaşı'nın Yahudi Soykırımı ile Ermenilerin 1915 yılında doğu Türkiye'de uğradıkları katliam ve tehcir arasında benzerlikler kuruyor. Ancak bu iki olay arasında ciddi farklılıklar var.

Bir tarafta, modern bir 20. yüzyıl ulus-devletinin, yasalara saygılı ve barışçı Yahudi vatandaşlarını yok etmek için yürürlüğe koyduğu kapsamlı planı uygulamalarından, diğer yanda ise, geri kalmış çok-kültürlü bir imparatorluğun, sadece tebaası içinde tırmanan etnik milliyetçilikle değil, batılı güçlerin ve Rusya'nın emperyalist hırslarıyla da mücadele ettiği son derece zorlu bir dönemde, Ermeni tebaasını tehcir etme yoluna başvurmasından bahsediyoruz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, feci sonuçlarına karşın Ermenileri tehcir etme kararı, ırkçı saiklerden değil, Doğu cephesindeki güvenlik sorunlarından kaynaklanıyordu. Trajik olabilir, ancak gerçek olan bu. Bununla birlikte, bu karar uygulanırken, yerel Müslüman çetelerin yanı sıra Osmanlı hükümetinin bazı üyeleri, Osmanlıları sırtından bıçakladıklarına inandıkları Ermenilere karşı öç ve nefret duygularıyla hareket etmiş olabilirler. O günlerde, etnik ve dinsel çekişmelerin, emperyalist güçlerin müdahalesiyle körüklenmesi ne yazık ki Anadolu'nun bir gerçeği idi. Rum, Ermeni ve Müslüman çeteler, birbirlerine karşı durmadan şiddet ve işkence uyguluyorlardı.

Modern Türklerin çoğu, bu trajediyi ve Osmanlı hükümetinin olaylardaki sorumluluğunu kabul etmeye ve tanımaya hazırlanırken, Nazi Almanyası ve son günlerini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu arasında böylesi benzerlikler kurulmasını son derece haksız buluyor. Batıdaki Ermeni diasporasının toprak kazanma emellerinin, mücadelelerine verilmiş görünen insancıl boyutu aşırıyor olmasının yarattığı kaygılar da mevcut. İşte, "soykırım" teriminin şiddetle reddedilmesinin nedeni de bu.

THE INDEPENDENT: "BÜYÜKBABAM YAŞASAYDI, SOYKIRIM YAPILDIĞI YOLUNDAKİ İDDİALARI KESİNLİKLE DOĞRULARDI"

LONDRA, 27/05(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan Independent gazetesinin 27 Mayıs 2006 tarihli sayısında, 20 Mayıs 2006 tarihinde Robert Fisk imzasıyla yer alan "Saçmalıyorsunuz Sayın Büyükelçi" başlıklı makaleye cevap niteliğindeki Paul Newsome imzalı okuyucu mektubunun çevirisi şöyledir:

Büyükbabam, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'deki İngiliz ordusunda görev yaptı ve yaşasaydı, Robert Fisk'in (ve diğerlerinin), soykırımın yapıldığı yolundaki iddialarını kesinlikle doğrulardı.

Kendisi hiç şüphesiz, hayatının geri kalanında o dönem yaşadıklarının büyük sıkıntısını çekti. Ancak vahşetin, korkunç savaşın ve çok sayıda cesur silah arkadaşını kaybetmenin verdiği acılara rağmen, Osmanlı güçleri tarafından acımasızca süngülenerek öldürülen çok sayıda Ermeni bebekle ve küçük çocukla karşılaşmak onu herşeyden daha çok etkiledi.

Büyükbabam, sorumlunun kim olduğunu biliyordu ve Türk kuvvetlerini bu cani eylemlerinden ötürü asla affetmedi.

WELT AM SONNTAG: "TEHCİR SUÇU"

BERLİN, 07/08(BYE)--- Tirajı haftada 401 bin 800 olan muhafazakar sağ eğilimli Welt am Sonntag gazetesinin 6 Ağustos 2006 tarihli sayısında, Sönke Krüger imzasıyla ve yukardaki başlık altında yayımlanan yazının ilgili bölümünün çevirisi şöyledir:

"Sürgünle Mücadele Merkezi" 11 Ağustos'ta Berlin'de ilk sergisini açıyor. Bu vesileyle 20. yüzyıldan beri Avrupa'da yaşanan tehcirleri toparlamak istiyoruz.

--20. Yüzyılın Sürgünleri--

Geçen yüzyıl, 80 ile 100 milyon arasında insan, vatanını terk etmeye zorlandı. Bunların yarısı Avrupa'daydı. En kötülerini ve çoğu kez soykırımla sonuçlanan sürgün ve "etnik temizliklerin" listesi şöyledir:

1915-1916: Sürülen Ermeniler

İki milyon Ermeni, Türkler tarafından Osmanlı İmparatorluğunun kuzeydoğusundan Mezopotamya çöllerine (bugünkü Suriye) sürüldü. Tehcir sırasında ölenlerin sayısı: 1.5 milyon.

20. Yüzyılın başlangıcında, sayıları iki milyonu bulan Hristiyan Ermeni, Osmanlı İmparatorluğunda devlet düşmanı olarak görülüyordu. Hükümet, 1915'te "Türkiye'de yaşayan bütün Ermenileri imha etme" kararı aldı. Bunun sonucunda bir azınlığın neredeyse tamamı sürüldü, tahminlere göre tehcir esnasında sürülenlerin yüzde 75 kadarı öldü. Türkiye Ermenilere yönelik bir soykırım yapıldığını bugüne dek inkar etti.

1921-1926: Sürülen Yunanlılar ve Türkler

İki milyon Yunanlı Türkiye'den Yunanistan'a sürüldü. 1928'de Yunanistan'ın 6.2 milyon nüfusunun dörtte biri sürülenlerden oluşmaktaydı. Tehcir sırasında ölenlerin sayısı: 700 bin.

1923-1926

Yukarıdaki sürgüne karşılık Yunanistan'dan Türkiye'ye, Türkler ve diğer Müslümanlardan oluşan 400 bin kişi sürüldü. Ölü sayısı bilinmiyor.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan, Batı Anadolu'yu işgal etti. Ancak 1921'de Türkiye tarafından geri püskürtüldü. Bunu takiben Yunanlılar vahşice sürüldü. 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'nda, Türklerle Yunanlıların azınlıkları "takas etmesi" kararlaştırıldı. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon antlaşmayı, "kötü ve itici" diye niteledi.

1933-1945

6 milyon 300 bin Avrupalı Yahudi, Naziler tarafından önce yurt dışına sürüldü, 1941'den itibaren de imha kamplarına tehcir edildi. Ölü sayısı: 5 milyon 900 bin.

1939-1941

460 bin Polonyalı Almanya tarafından ilhak edilen bölgelerden, işgal edilen Polonya topraklarına sürüldü. Ölü sayısı bilinmiyor.

1940-1941

900 bin Alman kökenli Rus, Stalin'in talimatıyla Sibiry ve Kazakistan'a sürüldü. Volga Almanları Özerk Cumhuriyeti dağıtıldı. Ölü sayısı: 200 bin.

1944-1950

Bir milyon 530 bin Doğu Polonyalı, savaş ganimeti olarak Sovyetlere kalan vatanlarını terk etmek zorunda kaldı. Sürgün esnasında ölenlerin sayısı bilinmiyor.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG: "GERİYE KALAN TEK ŞEY, SİLA HASRETİ"

BERLİN, 11/08(BYE)--- Tirajı günde 445 bin 600 olan liberal sol eğilimli Süddeutsche Zeitung'un 11 Ağustos 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının ilgili bölümünün çevirisi şöyledir:

--Berlin'deki "Kaçış ve Sürgün" Sergisi--

Sergi binasının üst katında, duvar yüksekliğinde siyah-beyaz bir Avrupa haritası asılı. Göz hizasında, üzerinde kısa notların bulunduğu fotoğraflar ve küçük vitrinler dizilmiş. Buradan 80-100 milyon insanı evsiz barksız bırakan "sürgünlerin yüzyılı bir film şeridi gibi gözlerinizin önünden geçiyor."

Serginin yetkilileri gerçekten de, şimdiye dek sadece uzmanların haberdar olduğu, Avrupa tarihinin sayfalarının hatıralarda canlanmasını sağlamayı başarmışlar.

Bunlar arasında en bilineni kesinlikle, Alman diplomatlar tarafından gözlemlenen, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Ermeni tehciri olmalı. Halep Konsolosu 1915'te Konstantinopol'deki Alman Büyükelçisine şöyle yazıyor: "Fırat'ta, yeniden ve çok sayıda ceset akıyor." Alman Teolog Johannes Lepsius tarafından belgelenen ve Alman Kayser tarafından, askeri nedenlerden dolayı göz yumulan olaylar.

Ancak, 1922-23 yıllarında sürülen Yunan-Rumları ve Türkler hakkında ne biliniyordu ki? Bu sergide, 1.2 milyon Pontus-Kafkas Rumunun, Anadolu'dan (Küçük Asya) sürülerek vatansız bırakılışı, Yunanistan'dan 350 bin Müslümanın sürülüşü hakkında, tıpkı Kıbrıslı Rumlar ve Türkler konusunda olduğu gibi, keşfedilecek çok şey var.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG: "BİZE AİT OLMAYAN BİR ACI OLAMAZ"

BERLİN, 11/08(BYE)--- Tirajı günde 445 bin 600 olan liberal sol eğilimli Süddeutsche Zeitung'un 11 Ağustos 2006 tarihli sayısında, Regina Mönch imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının ilgili bölümünün çevirisi şöyledir:

--Zorlanan Yollar: Tehcirlere Karşı Mücadele Merkezi'nin Sergisi Hesaplaşmalara Gitmeden Bir Kıyaslama Yapıyor--

Tehcirlere Karşı Mücadele Merkezi'nin Berlin'de açtığı ve 20.yy'daki tehcirleri konu alan "Zorlanan Yollar: 20.yy'da Avrupa'da Kaçış ve Tehcir" adlı sergisinde herşeylerini kaybetmiş, ellerinde kalan az miktardaki malları ile vatanlarını terk etmek zorunda kalmış, acılara katlanmış ve gittikleri yerlerde de terörize edilmiş, Alman, Yunan, Ermeni, Polonyalı ya da Ukraynalı insanların hikayeleri anlatılıyor.

Peki burada söz konusu olan yıllardır ülkemizle beraber Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde de "Tehcirlere Karşı Mücadele Merkezi"ne yapılan tarihin çarptırılması mıdır? Biraz zaman ayıran ve "Avrupa Bölümünde" sunulan, korkunç 20.yy ile sergiyi gezmeye başlayan herkes bunun tam tersinin söz konusu olduğuna ikna olabilir.

Burada Osmanlı İmparatorluğunda Ermenilere uygulanan katliamlardan, 90'lı yıllarda Bosna'da yaşanan etnik temizliklere kadar Avrupa'daki insanların tehcirini belgeselleştiren

Burada gerçekten kötü insan olan meslekten diplomat Hoagland değildir. Herkese göre de yetkin bir kişidir. Ancak kendisini tanıttığı oturularda soykırımı tarif etmek için "soykırım" sözcüğünü kullanmamıştır. Bunu yaparken de Dışişleri Bakanlığı ve yönetimin geçmişteki ve halihazırdaki patronlarının çizgilerini izlemiştir.

Bu yaklaşım ise, yerine geçeceği kişinin tavırlarına tamamen aykırıdır. John Evans, doğruyu söylemeye cesaret ettiği için Ermenistan Büyükelçisi olarak işini kaybetmiştir. Kamuya yönelik açıklamalarında "soykırım" sözcüğünü kullanma cüretkarlığını göstermiş, bu onurluluğu kariyerini sona erdirmiştir.

Birleşik Devletlerin -aynı zamanda Türkiye'nin de- (sorunu tanıma) isteksizliği öfkelenirici olduğu kadar şaşkıncıdır da. ABD, patlamaya hazır Orta Doğu'da önemli bir müttefik olan Türkiye'yi kaybetmek istememektedir. Türkler ise, kendi tarihleriyle yüzleşmek sözkonusu olduğunda tamamen uzlaşmazdılar. Ancak bu uzlaşmazlık Türkiye'ye, Fransa'nın öncülüğündeki üyeleri soykırımın dürtüştü kabul edilmesi konusunda kararlı olan Avrupa Birliği'ne çok istediği üyeliğe mal olabilir. Böylesi bir gururun bedeli oldukça ağırdır, özellikle tarih bu olayda Türkiye'ye gururlu olma şansı vermemektedir.

Çok sayıda hayatta kalan yaşlı görgü şahitlerinin anlatımları da dahil olmak üzere deliller tartışılmaz niteliktedir. Kendileri soykırımdan sorumlu olmayan günümüz Türklerinin, neden cesaretlerini toplayıp, "evet, bu olay oldu, üzgünüz" demediklerini anlamak çok zordur. (Bunu yaptıkları takdirde) Sorunları hemen ortadan kalkacak, utanç ve sıkıntıları da aynı hızla yok olacaktır. Almanlar bunu yapmışlar, büyük coşkuyla özür dilemişler ve Holocaust'tan (Yahudi Soykırımı) hayatta kalanlara ve kurbanların torunlarına tazminat olarak milyarlar ödemişlerdir. Bu yapılar Almanlara kurumsal gururlarını kaybettirmek yerine, zaman içerisinde, medeni uluslar ailesine geri döndürmüştür.

Hoagland Erivan'daki makamına gidecektir, ancak ne kadar hoş karşılanacağı merak konusudur. Ve bu durum Amerikan çıkarlarına nasıl hizmet edecektir. Özellikle Türk ve Amerikan hükümetleri olmak üzere, herkesin tarihi kayıtlara sahip çıkması ve iyileşme sürecine başlanması ne kadar güzel olurdu. Yaraları açık bırakmak çözüm getirmez.

HELLENIC NEWS OF AMERICA: "TÜRKİYE, ATATÜRK VE AMERİKAN SİYASETİ: ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME VE DEĞİŞİM İHTİYACI"

WASHINGTON, 12/08(BYE)-- 1987 yılında ABD'deki Yunan kökenli vatandaşları bilgilendirmek amacıyla kurulduğu belirtilen Hellenic News'in 10 Ağustos 2006 tarihli internet sayfasında Amerikan Helen Enstitüsü kuruluşunun başkanı ve eski Hazine Bakan Yardımcısı Gene Rossides imzasıyla yayımlanan yazının çevirisi şöyledir:

Kısa bir süre önce Avrupa ve Avrasya ilişkilerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Daniel Fried'in 8 Haziran 2006 tarihinde Kıbrıs konusunda yaptığı bir konuşmaya ilişkin bir yazı yazmış ve bunun, Kıbrıs üzerine söyledikleri ve söylemekten kaçındıkları açısından önemli bir konuşma olduğunu belirtmişim.

Yazımda, "Fried'in konuşması, Yunan kökenli Amerikan cemaatinin Kıbrıs'a ilişkin uzun süredir karşı karşıya olduğu sorunu gözler önüne sermektedir: Bu da, Dışişleri Bakanlığı'nın, hukukun üstünlüğü ve temel Amerikan değerleri konusunda genelde Amerikan çıkarlarını özelde ise ABD'nin Yunanistan ve Kıbrıs ile olan ilişkilerini zedeleyen Türkiye'ye uyguladığı çifte standarttır" demişim.

19 Haziran 2006 tarihinde siyasetten sorumlu Savunma Bakanlığı Müsteşarı Eric Edelman, etkin bir Türk yanlısı kuruluş olan Washington Orta Doğu Politikaları Enstitüsü'nde sekizinci Turgut Özal Anma toplantısında bir konuşma yaptı.

Edelman, Dışişleri ve Savunma bakanlıklarında önemli mevkilerde görev yapmış bir dışişleri bakanlığı mensubudur. Haziran 2003-Haziran 2005 tarihleri arasında ABD'nin Ankara Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Şubat 2001 ve Haziran 2003 arasında ise Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in Ulusal Güvenlik Danışman Yardımcısı olarak çalışmıştır. Türkiye'ye Büyükelçi olarak atanmasını Cheney'e borçlu olan Edelman, Başkan H.W. Bush'un 1989-93 yılları arasındaki görevi sırasında da Cheney'in ekibinde yer almıştır.

Büyükelçi Edelman, Amerikan Dördüncü Mekanize Birliğine Saddam Hüseyine'e karşı ikinci cephenin açılması iznini dört eksik oyla vermeyen Türk Meclisindeki çirkin 1 Mart 2003 oylamasından üç ay sonra Türkiye'de göreve başladı.

Zamanın Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ikinci cephenin açılması karşılığında sorumsuzca Türkiye'ye 29 milyar dolar önermişti. The New York Times, Başbakan Erdoğan'ın daha fazla alabileceği düşüncesiyle 6 milyar dolar daha fazla para istediğini yazmıştı. Amerika (bu isteği) reddetti. The New York Times ayrıca Hazine Bakanlığının bir yetkilisinin, Türkiye'nin talebinin "ititaf adına haraç isteme" olduğunu söylediğini de yazmıştı.

Müsteşar Edelman'ın Türkiye'ye ilişkin sözleri ciddi şekilde gerçeğe aykırılık ve atlatmalar içeren yanlış ifadelerle doludur. Ben bunların sadece birkaçına değineceğim.

--Atatürk--

Müsteşar Edelman'ın Atatürk'e ilişkin sözlerinin büyük bir bölümü tarihi gerçeklere aykındır. Övgü dolu ifadeleri Türkiye'de alkışlanabilir, ancak dünyanın geri kalan kısmı Atatürk'ü diktatör ve Ermeni, Yunan ve Kürtlerin katili olarak tanımaktadır. John Gunter tanınmış kitabı Inside Europe'nin (1938 basımı, 378. sayfa) Atatürk'e ilişkin tanıtım cümlesinde "Türkiye'nin sarışın, mavi gözlü vatansever ve psikopat karışımı diktatörü" demektedir.

Ermeniler Atatürk'ü, Ermeni soykırımındaki payı ile ve Jöntürk olarak tanımaktadırlar. Jöntürkler, Hitler'in meş'um SS birliklerinin öncülleriydiler. Yunanlılar ise Atatürk'ü, İzmir Kasabı olarak ve Pontus Rum soykırımında üstlendiği rolle tanımaktadırlar. Kürtler de, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlara yolaçan, 1924 yılında Kürtlere karşı başlatılan saldırılar nedeniyle Atatürk'ü tanımaktadırlar. 20. yüzyılda, çoğunluğu Atatürk'ün Türkiye'deki diktatörlük zamanında olmak üzere 2 milyon Hristiyan Türkler tarafından öldürülmüştür. Atatürk, kanlı bir diktatör olarak, Hitler ve Stalin'le aynı sıradadır.

Atatürk'ün reformları, Türkiye'ye demokrasi getirmeyi değil, Osmanlı yöneticilerinin iktidarını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Edelman'ın yaptığı gibi, (Atatürk'ün) "gerçekleştirdiği bir çok başarı arasında Türkiye'yi laik bir demokrasi yapması da yer almaktadır" demek Orwelci bir sahteciliktir.

--İnönü--

Müsteşar Edelman daha sonra Atatürk'ün ölümünün ardından İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığının rolünü değerlendirdi ve İnönü'nün temel başarılarından birisini, "Demokratik seçimlerin getirilmesi ve Türk siyasetinin çok partili sistemle tanışması oldu. İnönü sadık ve yapıcı bir muhalefetin bir ulusun demokratik işleyişi için önemli olduğunu kabul etmişti" şeklinde açıkladı. Edelman'ın yaptığı gibi, İnönü'nün, diktatör Atatürk'ün eserinin üzerine eklemeye bulunduğunu söylemek saçmalaktır. Atatürk demokratik kurumlara hiç ilgi duymamıştır.

Müsteşar Edelman aşağıdaki sözleriyle de tarihi yanlış algılamaktadır:

"İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü başlangıçta Türkiye'nin egemenliğinin korunmasının bir yolu olarak tarafsızlığı görmüş, ancak savaşın sonlarına doğru, ortak değerlerin

savunulması açısından Türk halkı için Müttefiklere katılmanın daha önemli olduğunu fark etmiştir."

Tarihi kayıtlar ise tam tersidir. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye savaşa girmek için İngiltere ve Fransa ile yaptığı anlaşmayı bozmuş, tarafsız kalmıştır ve her iki taraftan da yararlanmışır. Gerçekte ise Türkiye Hitler'e, Nazi Almanyası'nın silah sanayisi ve savaş gücü için hayati bir kaynak olan kromu sağlamıştır. Bkz. F.Weber, "The Evasive Neutral" s.44 (1979).

Hitler'in silahlanma şefi Albert Speer, 1943 Kasım ayında Hitler'e verdiği "Silah Üretimindeki Kaynaklar ve Balkanlar ve Türkiye'den Yapılan Krom ihtalinin Önemi" konulu bir memorandumda, Türkiye'den sağlanan krom desteğinin kaybedilmesinin savaşı yaklaşık 10 ay içerisinde sona erdireceğini belirtmiştir.

Buna karşın Türkiye'nin Nazi Almanyası'na krom madeni sağlaması İkinci Dünya Savaşı'nı yedi ay uzatmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın son yedi ayında savaş alanlarında ve toplama kamplarında meydana gelen ölümlerden bir ölçüde Türkiye de sorumludur.

Almanya'nın yenilgisinin kaçınılmaz olduğunun anlaşılması ile, Türkiye Almanya'nın teslim olmasından iki hafta önce bu ülkeye savaş ilan etmiştir. Bunu da savaş sonrasındaki konferans masasında bir yer kapmak için yapmıştır ve Edelman'ın "ortak değerlerin savunulması" iddiasıyla bir ilgisi yoktur.

--Kıbrıs--

Müsteşar Edelman'ın nesnellikten uzak olduğu; konuşmasında, 1974 yılında Kıbrıs'ın Türkiye tarafından istilasından, adanın yüzde 37.3'ünü işgalinden, şimdi bu işgalin 33'üncü yılında 40 bin Türk askeri ve ABD'den sağlanmış yüzlerce tankın varlığından, Anadolu'dan gelen 120 bin göçmenin Cenevre Sözleşmesi'ni ihlal etmesinden ve adanın ortasından Türk dikenli tellerinin geçmesinden bahsetmemesinden anlaşılmaktadır.

--İnsan Hakları--

Müsteşar Edelman, Türkiye'nin genel olarak kendi insanlarına ve yüzde 20'lik Kürt azınlığa karşı korkunç insan hakları ihlallerine de atıfta bulunmaktan kaçınmaktadır. Müsteşara, Türkiye'de birbirini taklip eden hükümetler tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin boyutunu ve cezaevlerindeki siyasi tutuklular ile gazetecilerin sayısını öğrenmesi için Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye için hazırladığı yıllık ülke raporu ile Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türkiye raporlarını okumasını öneririm.

--Türkiye Yanlısı Görevliler--

Müsteşar Edelman, Türkiye'ye ödün veren ve hukukun üstünlüğü ile demokratik değerler konusunda ABD'nin ve genel olarak Türk halkının çıkarlarının aleyinde Türkiye'ye çifte standart uygulayan az sayıdaki üst düzey yetkili ve emekli yönetici arasında yer almaktadır. Edelman'ın yanı sıra Paul Wolfowitz, Richard Perle, Douglas Feith ve Dan Fried de ABD'ye zarar verebilecek Türkiye yanlısı politikaları desteklemektedir.

--Türk Askerlerinin Gitmeleri Şart--

Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nin (HIRC) öndegelen üyesi Cumhuriyetçi Ilona Ros Lehtinen, Kıbrıs konusundaki en iyi açıklamayı yaptığı bir konuşmasında "Türk askerlerinin adada devam eden varlıklarının kabul edilemez" olduğunu

belirterek, "(askerlerin adadan) gitmeleri şart" demiştir. Bu ifadeleri Edelman'ın dikkate almasını öneririm.

--ABD'nin Türkiye İle İlişkilerinin Yeniden Gözden Geçirilmesi--

HIRC'nin bir diğer önemli üyesi olan Cumhuriyetçi Thaddeus McCotter kısa bir süre önce Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik saldırganlığının ve adanın yüzde 37.3'ünü işgalinin 32'nci yılı nedeniyle Amerikan Helen Enstitüsü'nün Capitol Hill'deki brifing ve yemeğinde Birleşik Devletler'in Türkiye ile olan ilişkilerinin temelden yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirterek şunları söylemiştir:

"Geçmişte ABD, Türkiye'nin bölgede kendisi için önemli bir müttefik olduğunu düşünüyordu. Daha sonra olanlar ise siz Kıbrıs gönüllülerinin de malumudur. Türkiye'nin giderek artan bir şekilde Avrupa Birliği'ne, Birleşik Devletler'in ise demokrasinin çıkarlarının genişletilmesi açısından Orta Doğu'daki ülkelere yönelmekte olduğu günümüzde, bölgede sağlayacağımız başarının Türk Hükümetin lütuflarına muhtaç olmadığını ABD tarafından anlaşılması önemlidir.

Bölgedeki önceliklerimizin temelden yeniden değerlendirilerek düzenlenmesi, Kıbrıs dostları için bariz ve kaçınılmaz bir fayda sağlayacaktır. İşgalin kurbanlarına ve aileleri hala bizimle olanlara nihai bir adalet sağlanması için yardımcı olacaktır. Geçmişini inkar eden bir millet geleceğini de zora sokar. Şayet Birleşik Devletler, çıkarlarımızın, her zaman olduğu gibi anayasal yönetim ve insan haklarını geliştirmenin diğer adil ülkelerle görüşmekten geçtiğini idrak ederse, bu yaklaşımın herkesin yararına olacağına inanıyorum."

Okuyucuların, Bakan George W. Bush'a mektup yazarak ABD'nin Türkiye ile ilişkilerini temelden ve yeniden gözden geçirilmesini istemelerini öneriyorum.

THE NEW YORK TIMES: "YARGILANAN YAZARLAR"

ANKARA, 13/08(BYE)--- ABD'de yayımlanan The New York Times gazetesinin 13 Ağustos 2006 tarihli sayısında, Maureen Freely imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir makale yer almıştır. İnternette sağlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Elif Şafak, hayatının büyük bölümünü Avrupa'da ve ABD'de geçirmiş bir Türk roman yazarı. Kitapları, her türlü tutucu tavra meydan okuyan karakterlerle bezelidir ve edebi yaşamında izlediği çizgi de aynıdır: feminizm ve Osmanlı kültürüne olan derin merakının yön verdiği siyasi tahliller. Erken dönem cumhuriyet reformcularının, kökünü kazımak için çok çalıştığı Arapça ve Farsça sözcükler kullandığı, aynı reformcular Türkiye'deki tekke ve zaviyeler yasakladıktan 80 yıl sonra da popüler kültürü beslemeye devam eden Sufi geleneğinden yararlandığı için muhafazakar edebiyat çevrelerince çok fazla eleştiriliyor. "İstanbul'un Piçi" (Baba ve Piç) adlı altıncı ve en son romanında bir karakter, "Babamın ismi Barsam Çakmakçıyan, büyük dayımın ismi Dikran İstanbulluyan, onun da babası Varvant İstanbulluyan, benim adım Armanuş Çakmakçıyan, bütün soyağacım Filanca Falancıyan... bütün akrabalarımı 1915'te kasap Türklerin ellerinde kaybetmiş soykırımzede bir sülalenin torunuyum, amma velakin Mustafa adında bir Türk tarafından büyütüldüğüm için köklerime ihanet etmeyi öğrendim, soykırımı inkâr etmek üzere yetiştirildim!" diyor. Bunlar, resmi tarihçileri, Türklerin işlediği Ermeni soykırımının başlıbaşına bir düzmece olduğunu savunan bir ülke için ağır sözler. Şubat 2005'te Orhan Pamuk, Türkiye'nin en ünlü roman yazarı, bir İsviçreli gazeteciye "bu topraklarda bir milyon Ermeni öldürülmüştür ve bu konuda konuşan tek kişi benim" demek gafletinde bulununca vatan haini ilan edildi ve "Türklüğe hakaret" etmekle suçlandı. Şafak da, sık sık ülkesinde azınlıklara yönelik muameleye karşı çıktığından aynı riskle karşı karşıya olduğunu biliyor olmalı. Eylül ayında İstanbul'da Bilgi

LA LIBRE BELGIQUE: "SOYKIRIM KONUSUNDA ÇIKAR KOKAN YASA"

BRÜKSEL, 13/10(BYE)--- Tirajı günde 59 bin olan La Libre Belgique gazetesinin 13 Ekim 2006 tarihli sayısında Paris muhabiri Bernard Delattre imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Elde var üç: Birkaç yıl için 1915-1917 Ermeni soykırımı yeniden Fransız Parlamentosunu canlandırmaya ve Fransız-Türk ilişkilerini gerginleştirmeye başladı.

Birincisi, 2001 yılında Fransız parlamentosu, Ankara'yı hasta eden bir yasa ile Ermeni soykırımını resmen tanıdı ve Fransız şirketlerinin Türk ihalelerinden dışlanmasına neden oldu. İkincisi, Mayıs 2006'da Ermeni soykırımının inkarının cezalandırılması yönündeki bir yasa tasarısı parlamentoya geldiğinde, Türkiye, Paris'deki Büyükelçisini Ankara'ya çağırdı. Ankara'nın "ikili ilişkilerin onarılmaz bir hal" alacağı yönündeki sözleri Fransız parlamenterleri tasarımı komisyona geri yollamaya itti. Üçüncüsü ise, tasarının yeniden Parlamente'ye gelerek ilk oturumunda kabul edildi. Bu nedenle Türkiye, yeniden ayaklandı ve Paris'in canı sıkıldı.

Aslında bu tasarının yeniden parlamento'ya gelmesine Jacques Chirac neden oldu. Ekim ayı başında Erivan'a yaptığı resmi ziyaret, halkın kendisine gösterdiği ilgi ve bu yılın, Fransa'da "Ermenistan Yılı" olması, herkesi şaşırta bir şekilde Chirac'ın, Türkiye'nin AB üyeliğini Ermeni soykırımını tanıması şartına bağlamasına neden oldu. O güne kadar Fransa, Türkiye'den böyle birşey istememişti, sadece "dost tavsiyesi" olarak Ankara'nın geçmişini incelemesini önermişti. Fırsatı kaçırmayan sosyalistler, UMP'ye meydan okuyarak tasarının oylanması için Parlamente'ye getirdiler.

Dün yapılan oylama, sadece 5 milletvekilinden birini parlamento'ya çekti. Kısa bir süre önce yine aynı Chirac, milletvekillerini "tarihi yasalar" konusunda uyarıyordu. UMP'nin büyük bir bölümü, bu nedenle ve Türkiye'nin ekonomik yaptırım uygulamasından korktukları için ve Avrupa Komisyonunun uyarısı nedeniyle sözkonusu tasarıya karşı çıkıyorlardı. Ankara dün üstü kapalı şekilde, Fransız ürünlerinin boykot edilmesi konusunda Fransa'yı tehdit etti. Fransa'nın yılda 5 milyar dolarlık ihracat yaptığı ve bunun iki katı tutarında kontratların görüşüldüğü düşünülürse hiç de küçümsenecek bir tehdit değil. Fransız sosyalist partisi bile bu konuda bölünmüştü. Bu nedenle birçok milletvekili oylama sırasında rahatsızlanmayı tercih etti.

Şimdi açıkça ortaya çıktı ki, hem sağ hem de sol, önümüzdeki seçimler için bu durumdan çıkar sağlamaya çalışıyor. İlk önce Fransa'daki 500 bin Ermeni göçmenin oyları var. Avrupa'nın en büyük Ermeni toplumu Marsilya ve Lyon gibi bazı seçim bölgelerinde dengeleri değiştirebilir. Ardından açıkça söylenmese bile, aşırı sağ ve kraliyetçilerin "Türk korkusunu" içeren seçim konusu var. Bazı seçmen çevrelerinde yapısal olarak iyice yerleşmiş İslam korkusunun bir yüzü.

Bunun bedeli Ankara'nın öfkesi ile mi ödenecek? Evet, ancak hem sağ hem de solun, sözkonusu yasanın ekonomik ve diplomatik etkilerini bertaraf etmek için seçim öncesinde yürürlüğe girmesini engellemesi gerekiyor. Doğal olarak bunun resmi nedeni, işi başından aşmış olan parlamento'nun yoğun gündemi.

LE SOIR: "ANKARA'DA ERMENİSTAN RÜZGARLARI"

BRÜKSEL, 13/10(BYE)--- Tirajı günde 144 bin olan Le Soir gazetesinin 13 Ekim 2006 tarihli sayısında, Delphine Nerbollier imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan İstanbul çıkışlı yazının çevirisi şöyledir:

Haberde ayrıca, "Türkiye'nin Fransa'yı Cezayir'deki geçmişi hakkında sorgulaması, ki böylece daha önce kendisi de zor kullanarak boyun eğdirdiği bir halka aşağılayıcı muamelede bulunuyor, son derece uygunsuzdur" denildi.

Cezayir gazetesi bu konuda "Osmanlı İmparatorluğunun Cezayir'in Fransa'dan önce sömürgecisi" olduğunu ve "Osmanlı sömürgeciliğinin ülkede kurallı bir yağmalamayla nitelendirildiğini" hatırlattı.

Tribune gazetesine göre de Türkiye'nin tehdidi "son nokta" ve "biraz hesaplanmış." Gazetede yer alan haberde, "İnkarnın gerçekten de cezalandırılması gereken Cezayir soykırımı konusunda ise bu öncelikle Cezayir halkının ve seçilmişlerinin ilgileneceği bir konu olmalı" denildi.

Türkiye Meclisi Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Toptan cumartesi günü Sabah gazetesine yaptığı açıklamada, Fransa Ulusal Meclisinin Ermeni soykırımı hakkındaki yasa tasarısını görüşmesinden bir gün önce (çarşamba günü), Fransa sömürgeciliği sırasında Cezayir'de gerçekleştirilen kıyımları "soykırım" olarak niteleyen bir yasa tasarısını gündeme koyduğunu belirtti.

AFP: "TÜRKİYE, AB'NİN SOYKIRIM KONULU FRANSIZ YASA TASARISINA 'HAYIR' DEMESİNİ İSTİYOR"

ANKARA, 10/10(AFP)(BYE)--- Türkiye dün Avrupa Birliğinden, -kendisine göre- ifade özgürlüğünü kısıtlayan Ermeni soykırımının inkarnın cezalandırılmasını amaçlayan Fransız yasa tasarısına "hayır" demesini istedi.

Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek basına yaptığı açıklamada, "Türkiye'nin ifade özgürlüğü konusundaki yasalarını iyileştirmesini isteyen AB'nin, 'ifade özgürlüğünü kısıtlayan' Fransız yasa tasarısına karşı olmasını istiyoruz" dedi.

Cemil Çiçek'e göre bu metin, "Avrupa Birliğinin temel değerlerine ters düşmektedir."

Sosyalistler tarafından sunulan tasarının perşembe günü görüşülmesi bekleniyor. Tasarıda, Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1915'de bir soykırımın kurbanı olduklarını inkar eden herkese bir yıl hapis cezası ve 45 bin avro para cezası öngörülüyor.

Çiçek şöyle devam etti: "Bir takım şeylerin olduğunu söylemek hakkı var ise ve bunun tersini desteklemek suç ise, bunda anlaşılabilir bir mantık yoktur. Kimsenin tarihi olaylar üzerinde siyasi karar vermeye hakkı yoktur."

Fransız yasa tasarısının görüşülmesi, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın Ermenistan'a yaptığı ziyaretten iki hafta sonrasına rastlıyor. Chirac ilk kez, Türkiye'nin soykırımı tanımamasını Avrupa Birliğine giriş için ön şart olarak ileri sürmüştü ve bununla birlikte, tasarının "polemiğe" açık olduğunu söylemişti.

AFP: "TÜRKİYE'DEKİ ERMENİLER, SOYKIRIM HAKKINDAKİ FRANSIZ YASA TASARISINDAN ÜZÜNTÜ DUYUYORLAR"

İSTANBUL, 10/10(AFP)(BYE)--- Nicolas Cheviron bildiriyor:

Türkiyeli Ermeni toplumu, "1915 Ermeni soykırımının" varlığını açıkça inkar eden kişiler hakkında cezai takibata imkan veren yasa teklifinin perşembe günü Fransız Ulusal Meclisi'nde oylanmasını endişeyle bekliyorlar ve tasvip etmiyorlar.

Bu grubu temsil edenlerin çoğuna göre, Ermeni soykırımını tanıyan 2001 tarihli yasayı tamamlaması ve bunun inkarnına bir yıl hapis ve 45 bin avro para cezası vermesi beklenen Fransız metni, özgürlüğü yol ediyor ve sadece, konu hakkında zaten zor olan tartışmaları da engelliyor.

Haftalık Ermeni-Türk yayın organı Agos'un Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, liberal Radikal gazetesinde, "Bu, bir saçmalaktır. Türkiye'de ifade özgürlüğüne zarar verenlerin ve

Fransa'da kendine zarar vermeye çalışanların aynı zihniyette olduklarını ortaya koyuyor" diye yazdı.

Dink, CNN-Türk televizyon kanalına yaptığı açıklamada, "Bir soykırım olduğunu söylediğim için Türkiye'de yargılandım. Bu yasanın geçmesi halinde Fransa'ya gideceğim ve inançlarıma ters de düşse şunu söyleyeceğim: Hayır, soykırım olmadı. Bu, iki devlet arasında ilk olarak beni hapse atacak bir yarışma olacak" dedi.

Zaman gazetesinden Ermeni gazeteci Etyen Mahçupyan'a göre, -Türkler tarafından dikta olarak görülen- yasa teklifi aynı zamanda, Türklerin başladıkları hafıza çalışması üzerinde ağırlığını hissettiren bir tehdidi de oluşturuyor.

Etyen Mahçupyan, AFP'ye yaptığı yorumda, "Fransız Parlamentosunda gerçekleşen eylemler acemicedir. Bu Türk halkını birbirine yakınlaştırmaktadır" dedi.

Türkiye, sadece kısa süre önce konu hakkında kritik tartışmalar başlattı.

Mahçupyan yabancı uluslardan, önce Türk toplumunun demokratikleşme sürecini desteklemelerini istedi. Mahçupyan'a göre bu, Ankara tarafından ifade edilen tarihi gerçeklikleri sarsar.

Aynı tutum, mayıs ayında Fransız milletvekillerine yasa teklifinin ilk ve kısa sunumu sırasında İstanbul Ermeni Patriği tarafından savunulmuştu.

Ermeni Patriği şöyle demişti: "İfade özgürlüğüne engel teşkil eden tüm girişimler, Türk ve Ermeni toplumları arasında diyalog sürecini tehlikeye atacaktır ve iki taraftan milliyetçi ve ırkçı eğilimi güçlendirecektir."

Tüm gücüyle soykırımın tanınmasını sağlamaya çalışarak Ermeni diasporasının içinde yer aldığı "kurban duruşundan" üzüntü duyan küçük Ermeni gazetesi Jamanak'ın Yazı İşleri Müdürü Ara Koçunyan, Ermenilerden, artık geçmişe değil, geleceğe doğru bakmalarını istedi.

Koçunyan, "Bugün ihtiyacımız olan şey, Ermenistan'ın kalkınmasını geliştirmektir. Şayet mevcut önceliklerimizi muhafaza edersek, 90 yıl önce ölmüş babaları için bugün ağlayanların 50 yıl sonra bu küçük Ermenistan için de ağlamalarından korkuyorum" şeklinde konuştu.

LE MONDE: "ERMENİ SOYKIRIMININ İNKARI CEZALANDIRILABİLİR"

PARİS, 10/10(BYE)--- Tirajı günde 314 bin olan Le Monde gazetesinin 10 Ekim 2006 tarihli sayısında Beatrice Gurrey imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan makalenin çevirisi şöyledir:

--Fransız Sosyalist Partisinin Yasa Teklifine Türkiye Karşı Çıkıyor--

Sosyalist partisinin önerdiği Ermeni soykırımını inkarını cezalandırmayı öngören yasa, 12 Ekim Perşembe günü Mecliste 60 merkez-sağ partisi UMP'li milletvekilinin de desteğiyle onaylanabilir. UMP grubunun konuyu salı sabahı incelemesi bekleniyor. Sosyalist partisi Genel Sekreteri François Hollande ile UMP milletvekillerinden Patrick Deveciyan, 8 Ekim pazar günü katıldıkları "France Europe Express" programında, Mayıs ayında ertelenen bu yasa teklifinin onaylanması gerektiği konusunda aynı fikri paylaştılar.

Pazartesi günü France İnter radyosuna demeç veren İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy ise, bir hafta önce UMP grubunda da belirttiği gibi, iki kez Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la telefonda görüştüğünü açıkladı: Chirac'ın 30 Eylül'de Erivan'da, Türkiye'nin AB'ye katılımı için Ermeni soykırımını tanınmasını şart gösterdiği sırada UMP grubunda, yasa teklifinin desteklenmesi gerekip gerekmediği konusuna ilişkin tartışmalar alevlenmişti.

Sarkozy, "Bana göre Ermeni soykırımının tanınması AB'ye katılmanın bir ön şartı değil, atılması gereken adımların en asgarisidir. Sadece anma görevini yerine getirdi diye bir ülke Avrupa'ya katılma hakkı kazanamaz. Bu yasayı ancak üç sebeple onaylamayabiliriz: Ermenistan ve Türkiye arasında bir ikili ve eşit komisyon kurulursa, Türkiye Ermenistan'a sınırlarını yeniden açarsa ve soykırım ifadesini yasaklayan ceza yasasını kaldırarsa" şeklinde bir açıklamada bulundu.

REUTERS: "ERMENİ EDİTÖR: FRANSA'DAKİ SOYKIRIM YASASINA KARŞI GELEBİLİRİM"

İSTANBUL, 10/10(REUTERS)(BYE)--- Ercan Ersoy bildiriyor:

Türkiye'de hapse mahkum edilen bir Ermeni asıllı Türk editör bugün, Birinci Dünya Savaşı sırasında binlerce Ermeni'nin öldürülmesi konusunda özgürce düşüncesini açıklayabilmek adına Fransa'da da hapse girmeye hazır olduğunu söyledi.

Ermeni asıllı Türk vatandaşı Hrant Dink, Osmanlı Türklerinin Ermenilere soykırım yaptığını inkar eden Türkiye ile, Ermeni soykırımını inkarın suç sayılıp sayılmaması konusunda parlamentosunun perşembe günü bir karar alacağı Fransa arasındaki çekişmede kendisini bir "piyon" gibi hissediyor.

Reuters haber ajansına röportaj veren Dink, "İki devlet arasındaki akıl dışı davranışta bir piyon olmamalıyız. (...) Bu çılgınlığı protesto etmek için Fransa'ya gideceğim ve eğer gerekli görürsem, (yeni) yasayı ihlal edeceğim" dedi.

Sözlerini "Aleyhimde dava açılması için bu yasayı ihlal edeceğim ki bu iki mantıksız zihniyet beni mahkum etmek için birbiriyle yarışabilsin" diye sürdüren Dink, bir makalede, Türk kanının karışmadığı etnik saflık fikrini işleyen Ermeni milliyetçisi görüşe atıfta bulunmasından ötürü Türkiye'de altı ay tecille hapse mahkum edildi.

Fransa'da söz konusu yasa teklifini sunan da, gelecek yılki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Fransa'da yaşayan büyük Ermeni nüfusunun oyunu almayı uman Sosyalist muhalefet.

Türkiye, bu yasanın iki ülke arasındaki ticari ve politik ilişkileri kötü etkileyeceğini beyan ederken Avrupa Komisyonu da, Türkiye'yi, Dink gibi entelektüeller ve yazarlara karşı kullanılan 301. maddeyi kaldırması ve ifade özgürlüğünü genişletmesi yönünde ikna etme çabalarına zarar vereceğini belirttiği yasa teklifini eleştirdi.

Türkiye, AB'ye üyelik müzakerelerine geçen ekim ayında başladı ve özellikle de Fransa, çoğunluğu Müslüman ülkenin birliğe kabul edilmesine soğuk bakıyor.

--Geçmiş İstismar Etmek--

Dink, "Fransa'daki yasa teklifi, Fransa ve Avrupa Parlamentosu içinde, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkanlarca istismar ediliyor ve Ermeni meselesi bir koz olarak kullanılıyor" dedi.

Türkçe ve Ermenice yayımlanan Agos dergisinin baş editörü Dink, Türk hükümetinin de, Türk kimliğine veya devlet kurumlarına hakareti suç sayan 301. maddeyi değiştirmemek için Ermeni tartışmasını bir koz olarak kullandığını söyledi.

Ülkedeki Türk milliyetçisi avukatlar, aralarında, ünlü yazar Orhan Pamuk'un da bulunduğu yazarlara ve gazetecilere karşı, özellikle de Ermeni soykırımı iddialarına ilişkin yorumlara karşı 301. maddeyi kullanıyorlar.

Dink, aynı yasa uyarınca kendisi aleyhinde açılan farklı davalarla da uğraşiyor.

Ankara, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ermenilere karşı hiçbir sistematik soykırım suçu işlenmediğini, ancak Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış dönemindeki iç çatışmalar nedeniyle hem Hristiyan Ermenilerin hem de Müslüman Türklerin hayatını kaybettiğini savunuyor.

Bu yasa teklifinin, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine de zarar vereceğini söyleyen Dink, "Söz konusu yasa, gerek Türkiye gerekse Fransa'da 2007 seçimleri öncesinde, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini çıkmaza sokacaktır. Bu da, Türkiye ve AB içinde giderek artan milliyetçilik duygularını körüklemekten başka işe yaramayacaktır. Her iki ülkedeki politikacılar da gelecek yılki seçimler öncesinde bunu yapmak istiyorlar" dedi.

girmesine karşı görünüyor. İlk sırada yer alan Nazi katliamının suç sayılması yasasını takip eden yeni yasa teklifiyle Fransa, Ermeni soykırımını inkar edenlere bir yıl hapis cezası ve 45 bin avro (30 bin sterlin) para cezası uygulayacak.

Parlamentodaki oylama 400 bin kişilik güçlü Ermeni toplumunun etkili olacağı cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinden birkaç ay öncesine denk geldi. Hükümet bu önergeye destek vermiyor ve önerenin Senatodan geri dönme ihtimali var. Cumhurbaşkanı Chirac ve yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sosyalist adayı Segolene Royal, Türkiye'nin AB'ye girmeden Ermeni soykırımını tanıması gerektiğini söylerken, muhafazakarların adayı Nicolas Sarkozy, hiçbir koşul olmaksızın Türkiye'nin AB'ye girmesine karşı.

Türk Parlamentosu, misilleme yaparak, Fransızların Cezayir'e, bağımsızlık savaşı sırasında soykırım yaptıklarının inkarını suç sayacak bir yasa çıkarılması girişiminde bulundu.

Milletvekillerine hitaben yaptığı konuşmada, "Pislik pislikle temizlenmez" diyen Başbakan Erdoğan, Ermenilere, ölümlerin araştırılması amacıyla iki ülkenin arşivlerinin tarihçilere açılması konusundaki çağrısını yineledi.

Önümüzdeki ay AB'ye girme koşullarını yerine getirme konusunda Türkiye'nin kaydettiği aşamayı değerlendiren raporunu açıklayacak olan Avrupa Komisyonu, bu yasa önerisinin oylanmasının, Ermeni sorunu konusunda Türkiye içinde tartışmaları başlatarak, Türkiye'nin AB yolundaki ilerleyişine bir tehdit teşkil ettiğini ifade ediyor.

Ankara, ifade özgürlüğünün iyileştirilmesi ve "Türklüğü" aşağılamayı suç sayan Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin kaldırılması konularında yoğun bir baskıyla karşı karşıya.

"Fransa'nın bu girişimi mevcut diyaloga yapılmış bir 'sabotajdır' ve Türkiye'de yaşayan 80 bin kişilik güçlü Ermeni toplumuna karşı misilleme hareketlerini tetikleyebilir" diyen Türkiye'deki Ermeni azınlığın manevi lideri Patrik II. Mesrob, "Daha önce Avrupa Birliği yolundaki Türkiye'nin önüne çeşitli engeller çıkaran Fransa, bu kez, zaten sınırlı olan Türkiye-Ermeni diyaloglarına ciddi bir darbe indirdi" dedi.

✓ THE GUARDIAN: "BU CAHİLCE HAREKET SADECE BÖLÜNME ALEVLERİNİ KÖRÜKLEYECEK"

ANKARA, 13/10(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan The Guardian gazetesinin 13 Ekim 2006 tarihli sayısında, Fiachra Gibbons imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında bir yorum yer almıştır. İnternette sağlanan metnin çevirisi şöyledir:

--Ermeni Soykırımını Reddetmeyi Yasaklayan Fransız Oylaması, Türkiye'deki İslamcı Milliyetçilerin Ekmeğine Yağ Sürecektir--

Televizyon öncesi dönemde çocukluklarını kırsal kesimde yaşayanların önemli eğlencelerinden biri, bayılcaya kadar birbirlerine tos vuran çiftlik hayvanlarını izlemektir. Bugün Türk merkebi ile Fransız eşeğinin; Ermeni soykırımı, Fransız sömürgeciliğinin sorumlu olduğu toplu suçlar, başörtüsü, çizilen tüm Hz. Muhammed karikatürlerini yayınlamayı özgürlükçü görev addeden Fransız inatçılığı ve belden aşağı darbeye müsait diğer konularda yaptıkları gibi, iki boğa ya da öküz birbiriyle toslaşır dururdu. Daha aptal olan koç ve koyunlar ise, bunu saatlerce sürdürürlerdi.

Bu aptalca bir oyundu ve belki de bu yaratıkların zaten sınırlı mantık kapasitesini daha da düşürüyordu. Bu siyasi testosteron salgılanmasındaki sözde bahanenin, geçen yüzyılın büyük ama unutulmuş trajedilerinden biri olması, olayı daha da zor anlaşılır hale getiriyor. Bu trajedi, bugünkü Türkiye'nin doğusunda yaklaşık bir milyon Ermeninin öldürülmesi ya da bazılarının ifade ettiği şekilde soykırımı. Hitler, Yahudi soykırımını gerçekleştirmeden önce "Ermenileri kim hatırlıyor ki" sözünü sarfetmişti. Maalesef, Fransa'da bile çok az insan hatırlıyordu.

Türkiye, 1915-1917 yılları arasında yapılanları düşünmeden, histerik bir şekilde reddediyor ve Anadolu'nun en eski nüfuslarından birinin nasıl aniden yok olduğunu açıklamak için birbiri ardına çılgınca vaziyeti kurtarma teorileri öne sürüyor. Osmanlı İmparatorluğu birçok işgalle ve ayaklanmayla çökerken, Ermeni isyancıların katliamında paylarına düşeni yaptıkları ve yaşanan açlık, kaos ve spekülasyon amaçla arazi alıp satan Kürtlerin kendi rollerini oynadıkları doğru. Fakat -ölüme gönderilen ancak hayatta kalan Ermeni kızlardan birini evlatlık olarak alan- Atatürk, gerçekle yüzleşmeliydi. Ama muhtemelen o, İngilizlere karşı Gelibolu'da savaşırken subay kardeşlerinin verdiği emirden duyduğu utançtan dolayı bunu asla yapamadı. Aynı zamanda, Churchill'in de, destek vaatleriyle Ermenileri başkaldırmaya sevk ettiğini de unutmamalıyız.

Fakat Ermenilerden bahsedilmesinin bile hoş karşılanmadığı bu tabu durumu, son dört yılda yavaşça kırıldı ve buna aralarında roman yazarı Orhan Pamuk'un da bulunduğu zeki, cesur kişiler de katkıda bulundu. Pamuk, bir milyon Ermeninin öldüğünü iddia etti ve "Türklüğe hakaretten" aleyhine dava açıldı. Kaderin cilvesine bakın ki, onu linç etmek isteyen aynı Türk milliyetçiler, bugün Pamuk'un aldığı Nobel Ödülünü kutlayacaklardır. Pamuk'un ifade özgürlüğü hakkı dün, soykırımı inkar edenlerin bir yıl hapis cezasına çarptırılmasını öngören yasa tasarısını oylayan Fransız parlamenterlerin iki dudağının arasındaydı. Ama hiç kimse, Türk liberallerin ve Pamuk'un yasa tasarısını kınamasına kulak asmadı. Bu elbette çok sayıdaki Ermeni oyunu elde etmeyi amaçlayan bir girişimdi. Fakat Parisli elitler, banliyölerdeki Türk azınlığın büyüklüğünün farkında değil gibi görünüyorlar. Elbette, resmi olarak, onların sayılması yasa dışı, çünkü herkes ya Fransız'dır ya da hiçbir şeydir.

Fransa'daki birçok kişi için bu bir tarihsel doğruluk savaşı değildir, daha çok Doğu ve Batı, İslami ve liberal değerler arasındaki farklara işaret etmek ve Avrupa'nın sona erdiği yere bir çizgi çizmek için bir bahanedir. Fransa, Türkiye'nin AB üyeliğine en şiddetli şekilde karşı çıkan ülkedir. Ayrıca Fransa, başka bir yerde olsa hapsi boylamasına sebep olacağı halde, Le Figaro'da, Müslümanlara karşı zehir zemberek sözler söyledikten sonra bir öğretmenin ifade özgürlüğü kahramanı ilan edildiği bir yerdir.

Türkiye ve Fransa, en azından Paris tarafından, uzlaştırılmaz karşıtlar ve "medeniyetler çatışmasının" somut hali olarak görülüyor. Elbette, öyle değiller. Aslında, birçok bakımdan, Avrupa'da birbirine en çok benzeyen ülkelerdir. Her ikisi de, güçlü askerler (Napolyon ve Atatürk) tarafından yıkımdan kurtarılmış, fanatik bir şekilde laik cumhuriyetlerdir. Her ikisi de okullarda başörtüsü takılmasını yasakladı ve sıklıkla, dini, bir tür zihinsel hastalık olarak gören elitler tarafından yönetiliyor. Her ikisi de kaybedilmiş büyük imparatorluk geçmişine sahip, fakat hala o zihniyeti sürdürüyor ve her ikisi de, yeniden dirilişlerini önlemek amacıyla dünyanın geri kalanının komplo kurduğuna inanıyor.

Türkiye'nin askeri laik yapısı, herhangi bir dini inanç gösterisini köktendinci bir ele geçirmenin belirtisi olarak görüyor. Avrupa'ya giriş, nesil başına düşen üç darbeyle kabul ettirilen demir yumruğun gevşetilmesi anlamına geliyor. Bu nedenle, Ankara kışlarındaki birçok kişi, Türkiye'nin üst düzey uygar uluslar sofrasına kabul edilmeden önce eksiksiz ve samimi bir itirafta bulunarak, kendisini küçük düşürmesini talep etmek için Nicolas Sarkozy ve Segolene Royal'ın birbirleriyle yarıştıklarını gördüklerinde mutlu olacaktır.

Avrupa'nın kapalı bir Hristiyan kulübü olduğu yönündeki teyit de Türkiye'de güç kazanan İslamcı milliyetçilerin ekmeğine yağ sürmektedir. Bunlar arasında, birgün kendini çok kültürlü hoşgörünün savunucusu, ertesi gün eski kafalı yabancı düşmanı bir Türk olarak sunan şimdiki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan olabilir de olmayabilir de. Erdoğan'ın bulanık tarih anlayışı dün, hararetle özlem duyduğu Osmanlı İmparatorluğu'nu unutarak, "Tarihimizde, hiçbir zaman engizisyon, karanlık devirler veya sömürgecilik olmamıştır" demesiyle kendini gösterdi.

Tipki toslanan kafalar gibi, söz, çatışan medeniyetlere geldiğinde, beyinler de acı çekiyor gibi görünüyor. Çok sayıdaki Ermeni ölü, unutma tehlikesinin ve geçmişin görmezden gelinemeyeceğinin ve gizlenemeyeceğinin delilidir. Aynı şekilde, Nicolas Sarkozy'nin büyük büyük anne ve babasının da Osmanlı İmparatorluğu'nda, Selanik'te Atatürk'ten birkaç sokak ötede

oturdukları ve her ikisinin de Müslüman-Yahudi elitinin üyeleri oldukları unutulmamalıdır. Bu, günümüzde sıklıkla gördüğümüz bir kelimeler birleşimi değildir. Birkaç nesilde unuttuklarımızdır.

FINANCIAL TIMES: "TÜRKİYE'YE KARŞI İNKAR YASASI"

LONDRA, 14/10(BYE)--- İngiltere'de yayımlanan Financial Times gazetesinin 14 Ekim 2006 sayısında, Christopher Caldwell imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yorumun çevirisi şöyledir:

Perşembe günü Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Orhan Pamuk, sadece şöhretli bir Türk yazar değil, aynı zamanda ülkesinin adalet sisteminin göze çarpan bir kurbanı. Pamuk, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu himayesindeki Ermenilerin en az yüz binlercesinin uğradığı katliamın dürüstçe tartışılması çağrısında bulunmuştu. Pamuk böyle davranarak Türk Ceza Yasasının "Türk kimliğini aşağılamayı" yasaklayan 301. maddesiyle başını belaya soktu. Fransa Ulusal Meclisi, ödülün açıklandığı gün, hem (tarih öntünde hesap verilmesini isteyen) Pamuk hem de Pamuk'a (ifade özgürlüğüne baskı uygulayan) eziyet eden yargıyla aynı cephede yer almayı başardı. 2001'de Türklerin eylemlerini "soykırım" olarak tanımlayan Ulusal Meclis, bu tanıma inkar edenlerin bir yıla kadar hapis ve 45 bin avro para cezasına çarptırılması yönündeki yasa tasarısını kabul etti.

Bu tasarı yasalaşmayacak. Tasarının, yasama yılı sonundan önce Senato listesine girme ihtimali zayıf ve girse dahi Cumhurbaşkanı Jacques Chirac bunu imzalamayacak. Ancak bu nokta, Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerinde zorlu bir dönemden geçen Türkiye'de pek iyi anlaşılıyor. Ulusal Meclisteki oylama, Türk gazetelerinin ön sayfalarını doldurdu ve göstericileri kıskırttı. Bazı milletvekilleri, Fransa'nın, sömürgeci Cezayir'de yaptığı mezalimleri inkar etmeyi suç sayan bir yasa çıkarılmasını istedi. Ankara'nın AB Başmüzakerecisi Ali Babacan, geçen haftaki Madrid gezisinde, halkın, Fransız sanayiciler ile yapılan büyük anlaşmaların feshini isteyebileceğini ima etti.

Ulusal Meclis kısmen, komünist parti milletvekili Jean-Claude Gaysso'tun 1990'da Yahudi Soykırımını (Holokost) inkar etmeyi suç yapan yasanın kabul edilmesini sağladığında kapana kısıldı. Etnik lobiler, kendi hakiki tarihi mağduriyetlerinin tanınmasını sağlamak için harekete geçtiler. 2001'de, Ermeni katliamlarını "soykırım", köle ticaretini, "insanlık suçu" olarak tanımlayan yasalar meclisten geçti. Sonuç ise, bu tip yasalara karşı çıkan aydınların oluşturduğu Freedom of Debate adlı grubun lideri Paul Thibaud'un da söylediği gibi "tarih rekabeti" oldu. Böylesi bir rekabet, geçen haftaki yasa tasarısının teşvik etmeyi amaçladığının ta kendisi. Tasarının önde gelen destekçilerinden biri olan Fransa Komünist Partisi milletvekili Frederic Dutoit, "Bu tasarı, Ermeni davası ve daha da genel olarak insanlık için büyük bir adım. Bu, diğer olayları da içine alan bir ilk adım" dedi.

Ermeni hükümeti geçen haftaki tasarımı, 1915-18 yılları arasındaki olayları inkar eden resmi Türk tezinin "kati" ve "saldırgan" olduğu gerekçesiyle destekledi. Türklerin tavrı geçmişte gerçekten de katiydi. Ancak Türkler artık, atalarının katliamlar yaptıklarını kabul ediyorlar. Ölü sayısı ile ilgili bazı anlaşmazlıklar var. Ermeniler ölü sayısını 1.5 milyona yaklaştırırken, Türk uzmanlar, 500 bin Ermeninin öldüğünü söylüyor. Şayet, terminolojiler ve yorumlar suç fiili haline getirilmeye devam ederse böylesi farklılıkların giderilmesi ihtimali daha da zayıflayacak. Dünyada Türkiye konusundaki en önemli uzman olan İngiliz-Amerikan tarihçi Bernard Lewis'in, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ermenilere ne olduğuyla ilgili tam bir fikre sahip olduğu kesin, ancak Lewis, "soykırım" teriminin bu konuya uygulanmasının çok da doğru olmadığını söylediği için 1995 yılında bir Fransız mahkemesince mahkum edildi. Bu, terminolojisi seçme özgürlüğünün önemli olduğu bir alan. "Soykırım" terimi otomatik olarak, 1999'da 45. Kosovalının Racak'ta uğradığı katliamın ardından Sırpların Balkanlar'daki eylemlerinin "soykırım" sayılmasında olduğu gibi, yasal kararların, ekonomik yaptırımların ve bazen askeri misillemelerin de içinde bulunduğu bir mekanizmanın tamamını harekete geçirir.

Fransız Parlamentosu'nun gelecek hafta, soykırımın inkarına bir yıla kadar hapis cezası öngören bir yasayı oylaması bekleniyor. Hrant Dink, yasanın kabul edilmesi halinde Fransa'ya gideceğini ve ifade özgürlüğü ilkesini savunmak amacıyla soykırımı inkar edeceğini söylüyor. Ermeni kökenli bu Türk, Avrupalı ve Türk siyasileri, atalarının hatıralarını siyasi bir futbol maçına çevirmekle itham ediyor.

Hrant Dink: Ermeni sorununu siyasi bir araç olarak kullananlar insanlarımızı tekrar tekrar katlediyorlar.

Watson: Ian Watson, NPR Haberler, İstanbul.

ARMENIALIBERTY.ORG: "RUMEN LİDER ERMENİ SOYKIRIMINI TANIMADI"

WASHINGTON, 06/10(BYE)— Armeniliberty.org adlı internet sayfasında 6 Ekim 2006 tarihinde yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Romanya Cumhurbaşkanı Traian Basescu, salı günü, Romanya'nın Osmanlı Türkiye'sinde Ermenilerin katledilmesini resmen soykırım olarak kabul eden Fransa ve diğer Batılı ülkelere katılmayacağını açıkladı.

Rumen cumhurbaşkanı bu kararı, ülkesinin, 1915-1918 yılları arasındaki toplu katliamların soykırım oluşturduğunu şiddetle reddeden Türkiye ile ilişkilerini bozmak istememesi ile gerekçelendirdi.

Basescu açıklamasını, Ermenistan ziyaretinin ikinci gününde Erivan Devlet Üniversitesi'nde öğrencilerle gerçekleşen bir toplantıda yaptı. Bir öğrenci tarafından sorulan, Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac örneğini izleyip Ankara'dan soykırımı tanımamasını istemeye hazır olup olmadığına ilişkin soruya cevaben Basescu, "Karadeniz bölgesi ülkeleriyle olan ilişkilerimizin tarafsızlığını etkileyecek herhangi bir şey yapmayacağız" dedi.

Geçen hafta Erivan'ı ziyaret eden Chirac, soykırımı tanımamanın Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için önkoşul olması gerektiğini söyleyerek, "her ülke geçmişindeki dram ve hataları kabul ederek gelişir" demişti.

Ancak, soykırım konusunu uluslararası gündeme getirerek Avrupa yapılarına entegrasyonunu Ermenistan'ın kendisinin zorlaştırdığını ileri süren Basescu, "tarihi, tarih kitaplarında ve insanların hatırlarında tutun ve geleceği yeniden inşa edin. Şayet tarih bir anlaşmazlık unsuru olarak sürekli geleceğin önünü kapatmaya devam ederse, Avrupa ile bütünleşmede başarılı olamazsınız" dedi.

NATO ve AB üyeliği uğruna Romanya'nın komşuları ile olan anlaşmazlıklarını tarihe gömdüğünü belirten Basescu, "Romanya tarih, sınır vb. konularda komşuları ile her an sorun yaşayabilecek ülkelerden birisidir. Ermenistan da böyledir, Türkiye de" dedi.

Ermeni soykırımı, aralarında Fransa, İtalya, Rusya ve Kanada'nın da bulunduğu yaklaşık iki düzine ülkenin hükümet ve parlamentoları tarafından resmen tanınmıştır.

AMERİKA'NIN SESİ RADYOSU: "TÜRKİYE'DEN FRANSA'YA 'SOYKIRIM' UYARISI"

ANKARA, 9/10(BYE)— Amerika'nın Sesi Radyosu'nun 06.30-07.00 Türkçe yayınından:

Türkiye'de gözler 12 Ekim'de Ermeni soykırımı iddialarını sorgulayanlara hapis ve para cezasını öngören yasa tasarısını oylamaya hazırlanan Fransa'ya çevrildi. Ankara Paris'e "Tasarı kabul edilirse bizi kaybedersiniz" uyarısında bulundu.

Ankara'nın son gelişmelere yönelik tepkisiyle ilgili ayrıntıları Değer Akal bildiriyor:

Türkiye'nin bu hafta içersindeki en önemli gündem maddesini Fransa Ulusal Meclisi'nin oylamaya hazırlandığı ve sözde Ermeni soykırımını sorgulayanlara hapis ve para cezası öngören

Konu gerçekten de çok ciddi. Çünkü ortada, Müslüman Türk dünyasının lider devletini ve kötü niyetli Ermeni politikasına karşı uzun yıllar tek başına göğüs geren bir ülkeyi zayıflatma planı var. Türkiye'nin zayıflatılması veya dünya güçleri önünde başının eğilmesi, öncelikle Azerbaycan'ın zayıflatılması ve savunmasız duruma düşmesi demektir. Ardından ülkemize şerefsiz bir barış planının yamanmasının bir zaman meselesi olduğunu anlamak o kadar da zor değil.

Bu durumda, bize sadece, Türkiye'nin acısını kendi acısı gibi kabul etmeyen veya kabul edemeyen Azerbaycan'a acımak düşer. Sözde Ermeni soykırımı konusunun uluslararası gündemi zaptetmesi, otomatik olarak topraklarımızın işgal edilmesi konusunu arka plana atıyor ki, bu da eski düşmanlarımıza yeni imkanlar sağlıyor. Üstüne üstlük Ermenilerin "çilekeş halk" imajı güçleniyor ki, bu da milli çıkarlarımıza ters düşüyor. Demek ki, alarm sirenini Azerbaycan Türkiye'den önce çalmalı.

Bazıları, Karabağ konusunda Türkiye'nin Azerbaycan'ı desteklemesinin ve işgalci devletle olan sınırı kapalı tutmasının, Ermenistan'ın Ankara'ya karşı bulunduğu toprak iddialarıyla ilgili olduğunu iddia edebilir. Ancak, Ankara, defalarca Erivan ile diplomatik ilişkiler kurulması için birkaç şartın yerine getirilmesi gerektiğini, bunlardan birincisinin işgal edilen Azerbaycan topraklarının kayıtsız şartsız geri verilmesi olduğunu açıkladı.

Diğer bir gerekçe olarak başlıca aracı devletlerden biri olan Fransa'yı incitmeme isteği gösterilebilir. Yine yanlış bir yaklaşım. Tam tersine, Fransa'dan kendine gelmesi, Ermeni yanlısı tutumundan vazgeçmesi ve tarafsız bir aracı statüsüne geri dönmesi istenmeli. Aksi takdirde, aracılığı reddedilmeli. Çünkü, sözde soykırım konusunu müzakere eden herhangi bir Fransız sivil toplum örgütü veya bağımsız bir yayın değil, bu ülkenin parlamentosu.

YENİ AZERBAYCAN: "TURAN MORALI, TÜRKİYE'YE VERDİĞİ DESTEKTEN DOLAYI AZERBAYCAN'A TEŞEKKÜR ETTİ"

BAKÜ, 12/10(BYE)— Tirajı günde 3.500 olan iktidar yanlısı Yeni Azerbaycan gazetesinin 12 Ekim 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan haber şöyledir:

"Fransa Parlamentosunun, sözde Ermeni soykırımını reddedenlerin cezalandırılmasını öngören bir kanunu kabul etmek istemesi Türkiye'ye karşı haksızlıktır" diyen Türkiye'nin Bakü Büyükelçisi Turan Morali, Türkiye'de endişeye neden olan Fransa Hükümetinin bu adımının çok ilkel ve utanç verici olduğunu bildirdi. Fransa'nın sözde Ermeni soykırımını tanımasının, Türkiye'nin AB üyeliğine engel oluşturan bir davranış olduğunu belirten Morali, "İfade özgürlüğü olan Fransa gibi bir ülkenin böyle bir kanun kabul etmesi üzüntüye neden oluyor" dedi.

Azerbaycan Milletvekillerinin Türk Milletvekillerine verdiği destek konusunda Morali, Türkiye'nin, Azerbaycan'ın bu konudaki tutumunu alkışladığını sözlerine ekledi.

Azerbaycan Parlamentosunun konuyla ilgili olarak Fransa Parlamentosuna başvuruda bulunduğunu hatırlatmakta yarar var.

Geçtiğimiz gün yurtdışında yaşayan Azerbaycanlılardan sorumlu Devlet Komitesi Başkanı Nazim İbrahimov'la yaptığı görüşmede de bu konuyla ilgili fikir alış verişi yaptıklarını belirten Büyükelçi Morali, "Azerbaycan Hükümetine Türkiye'ye verdiği destekten dolayı teşekkür ediyorum" dedi.

HALK: "ERMENİ TARİHÇİ HRANT-TER ABRAHAMYAN: ERMENİLERİN TÜRKLERE YAPTIĞI SOYKIRIMI UNUTMAK YANLIŞ OLUR"

BAKÜ, 12/10(BYE)— Tirajı günde 5.500 olan, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Yayın Organı Halk gazetesinin 12 Ekim 2006 tarihli sayısında, Sabuhi Memmedov imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Ermenistan devletinin Türklerin kanı üzerine kurulduğunu herkes biliyor. Ancak, bazen Ermeniler arasında da cesur fikirler çıkabiliyor. Örneğin Ermeni tarihçi Hrant-Ter Abrahamyan, Ermenileri, Türklere karşı yaptıkları vahşetleri müzakere etmeye çağırıyor. Abrahamyan, tarihçilerin yazdıklarına dayanarak böyle bir teklifte bulunuyor.

Ermenistan'ın Hayots Ashar gazetesinin ağustos sayısında, "Katliamların mantığı ve beklenen sonucu" başlıklı Ermeni-Türk ilişkileriyle ilgili ilginç bir makale yayımlandı. Makalenin amacının anket yapmak ve müzakerelere başlamak olduğunu vurgulayan Abrahamyan, Ermeni kamuoyunun er geç Türk soykırımını müzakere edeceğini bildirdi. Abrahamyan, Ermenilerin, "Ermeni soykırımı"nın yanı sıra, 20. yüzyılda Türklere de Ermeniler tarafından katliam yapıldığını bilmelerini istiyor. Diğer yandan, Ermeni tarihçi, Türk soykırımının farklı olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Abrahamyan'ın açıklamasına göre, Ermeniler tarafından gerçekleştirilen katliamlar devlet politikası düzeyinde yapılmamış ve Türkleri tamamen yeryüzünden silme amacı gütmemiş. Halbuki, tarihi gerçekler Ermenilerin Türklere karşı sistemli bir şekilde soykırım yaptıklarını kanıtıyor.

Abrahamyan'ın Ermeni tarihçi Şahan Nata'nın sözde Ermeni soykırımıyla ilgili söylediklerini hatırlatması ve ona haklılık kazandırması hiç de şaşırtıcı değil: "Türkler tarafından Ermenilere karşı yürütülen soykırım politikası doğru bir politikaydı. Çünkü Türkler kendi devletlerini kuruyorlardı. Aslında, Ermenilerin kendi sorunlarını katliamla çözümlenme güçleri olmadığı için Türklerin hiçbir suçu yok." Ermeni tarihçi, kendini Türkleri haklı görüyormuş gibi gösteriyor. Ancak bu tipik bir Ermeni oyunu.

Makalenin sonunda Abrahamyan, Türkiye'nin sözde soykırımı tanınması halinde bu konuda kazanacağını yazıyor. Argüman olarak da, Türklerin böyle yaparak saygı değer olduklarını Avrupa'ya kanıtlayabileceklerini gösteriyor. İlginç bir teklif. Ancak, hangi ülke olmayan bir soykırımın sorumluluğunu alır? Abrahamyan, teklifini kendilerinin atacağı karşılıklı adımla sigortalamak istiyor. Tarihçi, Ermenilerin de Türklere karşı soykırım yaptıklarını kabul etmeleri gerektiğini söylüyor. Ermenilerden böyle bir adım beklemek ise, serçenin Ay'a inmesine inanmak gibi bir şey. Bu durumda, iki halk arasındaki ilişkilerin normalleşmesi çok zor. Ermeniler, Türklere birlikte barış içerisinde yaşamak istiyorlarsa, öncelikle saçmalamaktan vazgeçmeliler. Aksi takdirde açmazda kalmaya devam edecekler.

HALK CEPHESİ: "FRANSA PARLAMENTOSU'NUN KARARI KARABAĞ'A YÖNELİK BİR KURŞUN"

BAKÜ, 13/10(BYE)--- Tirajı günde üç bin olan muhalefet eğilimli Halk Cephesi gazetesinin 13 Ekim 2006 tarihli sayısında, Real Caferli imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Uluslararası Basın Merkezinde, Azeri-Türk Kadınlar Birliğinin organizatörlüğü ile "Sözde Ermeni Soykırımı Türkiye'ye Baskı Aracı" konulu yuvarlak masa toplantısı düzenlendi. Toplantıda açış konuşması yapan söz konusu birliğin Başkanı Tenzile Rüstemhanlı, AB üyesi ülkelerin, Türkiye'ye karşı asılsız baskı, şantaj ve çifte standartları halen sürdürdüğünü ve demokrasiden, ifade özgürlüğünden ve herkesin kendi düşündüğünü serbest bir şekilde ifade etme hakkından bahseden Fransa Parlamentosunun böyle bir kararı kabul etmesinin insan haklarına saygısızlıktan başka bir şey olmadığını söyledi.

Rüstemhanlı'nın açıklamasına göre, böyle bir adım sadece Türkiye'ye değil, aynı zamanda Azerbaycan'a da yönelik. Azerbaycan halkı bu yüzden çok endişeli. Çünkü Fransa, Dağlık Karabağ ihtilafının çözümlenmesi konusunda aracılık yapan AGİT Minsk Grubunun Eşbaşkanlarından biri.

Sözde soykırımı reddedenlerin cezalandırılmasını öngören kanunun kabul edilmesinden Adalet ve Kalkınma Partisi'ni sorumlu tutan Tenzile Rüstemhanlı, "Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, çok yumuşak bir tavır sergiliyor. Sonuçta, Türkiye'yi ve Türk halkını kötü duruma

TBMM Başkanı Bülent Arınç da, "utanç verici" bir karardan ve Türk halkına yönelik "düşmanca bir tutumdan" söz ederek, Fransa'nın onayladığı bu yasanın ifade özgürlüğü açısından "ağır bir darbe" ve Türkiye bakımından "kabul edilemez" olduğunu vurguladı.

Birinci Dünya Savaşı yılları esnasında yaklaşık 1.5 milyon Ermeni, Osmanlı iktidar döneminde öldürülmüştü. Şu sıralar AB üyesi olma çabası içindeki Türkiye, söz konusu olanların bir soykırım olduğunu kabul etmiyor.

Resmi açıklamalarda, olanlar, birçok Ermeni ve Türkün, çete savaşlarında can verdiği şeklinde yansıtılıyor.

LE TEMPS: "ERMENİ ASILLI BİR TÜRK: 'SOYKIRIM KELİMESİNDEN GINA GELDİ'"

ANKARA, 13/10(BYE)— İsviçre'de yayımlanan Le Temps gazetesinin 12 Ekim 2006 tarihli sayısında, Delphine Nerbollier imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan İstanbul çıkışlı haberin özet çevirisi şöyledir:

**—Uzun Bir Sürgünün Ardından Raffi Hermonn Ülkeye Döndü.
Dün, Fransa'da Görüşülen Yasa Tasarısının Neden Bir
"Tokat" Olduğunu Açıkıyor—**

"Bu yasa teklifi bir yardım değil, bir tokat". Yıllardır "Türklerdeki Ermeni tabusunu ve Ermenilerdeki Türk tabusunu yıkmak" için savaş veren Ermeni asıllı Fransız-Türk gazeteci Raffi Hermonn, dün Fransız Ulusal Meclisine sunulan ve Ermeni soykırımının inkarının cezalandırılmasını amaçlayan sosyalist yasa teklifini eleştirmek için yeterince sert kelimeler sarf etmiyor. Hermonn, "Ermeni meselesi, Türkiye'nin kulaklarını çekmek için bir araç haline geldi. Oysa ki biz, bir araç değiliz! Şayet Fransızlar bu sorunu çözmek istiyorlarsa, Türkiye'nin AB'ye girişini teşvik etmek zorundalar" diyor.

20 yıl Paris'te, beş yıl da Ermenistan'da yaşadıkten sonra geçen ocak ayında "vatanına" dönen 48 yaşındaki bu gazetecinin tutumu, şaşırtıcı değil. Türkiyeli Ermeni arkadaşları Hrnt Dink ve Etyen Mahçupyan gibi o da, "ifade özgürlüğüyle çelişen" ve "Yahudi soykırımının tersine tüm dünya tarafından kabul edilmeyen" bir konu hakkında "ya çok erken ya da çok geç" gelen bu metni kınıyor. "Türkiye'yi zorlamak için sertliğe başvurmak hiçbir sonuç getirmez. Tersine, demokrat arkadaşlarımız, başkaldıracak milliyetçi akımı karşısında zaman kaybedecek."

Ermeni milliyetçiler tarafından Türk ajan ve Türkler tarafından da Ermeni casus olarak nitelendirilen Raffi Hermonn'un döndüğü Türkiye, onun 20 yıl önce terk ettiği Türkiye'ye çok az benziyor.

Raffi Hermonn sözlerine şöyle devam ediyor: "Bugün gazeteler, radyolar ve televizyon kanalları konuşuyor. Türkiye'de cesur üniversiteler, aydınlar ve demokratlar bulunuyor. Bunlar, bu ülkenin vatandaşlarının en yurtseverleridir. Elbette ki, bir çiçekle bahar olmaz!"

Bundan böyle Türkiye İnsan Hakları Derneği ile çalışacak olan Raffi Hermonn, "İki halkımız da hastadır. Türkler itiraf edemiyorlar, Ermeniler de unutuyorlar. Ben şahsen bu tartışmadan yorulduğum, soykırım kelimesinden gına geldi. Tabii ki, bu büyük felaketi unutamayız, ancak bu konuya odaklandıkça, nüfusu 4.5'dan 1.5 milyona düşen Ermenistan'ın hayati sorunlarını bir tarafa bırakıyoruz. Diaspora uykuya dalıyor ve 24 Nisan'da (soykırımı anma günü) uyanıyor. Oysa ki Ermenistan'ın yağa ve elektriğe ihtiyacı var" diyor.

LE TEMPS: "FRANSA TARİH YAZMAYA ÇALIŞIRSA"

ANKARA, 13/10(BYE)— İsviçre'de yayımlanan Le Temps gazetesinin 13 Ekim 2006 tarihli sayısında Sylvain Besson imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yer alan haberin çevirisi şöyledir:

Pamuk'u hapse attırma girişimleri, AB'ye girmek isteyen Türk politikacıların sert tutumuyla başarısız kaldı.

Karanlık ve aydınlık, Türk tarihinde birbirini izliyor. Bugünün Cumhuriyeti kurulmadan önce 24 Nisan 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğunun Jön Türkleri, Konstantinopolis'te bulunan binlerce Ermeni aydın ve önde geleninin öldürülmesi emrini verdi. Geri kalan Ermeni vatandaşları ise Suriye'ye sürüldüler. Bu, ölüme yürüyüşe dönüştü. Bu tecridin yok etme politikası olarak planlanıp planlanmadığı sorusu Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkileri bugün de meşgul ediyor.

O dönemde aynı ay, İngilizler ve müttefikleri Konstantinopolis'e ulaşabilmek için Gelibolu'ya geldiler. Türkler, düşmanı geri püskürtmeyi başardılar. Türkler Gelibolu'yu yabancı düşmana karşı bir direniş olarak görürken, Ermeni soykırımı bahsini her duyduklarında savunmaya geçiyorlar. Birinci Dünya savaşı sırasında Türkler, doğuda Rus düşmanla işbirliği yaptığı gerekçesiyle Ermenileri vatan hainleri olarak gördüler. Kapitülasyondan sonra kendilerini küçük düşüren Sevr Antlaşmasına karşı yeni devleti kurdular.

Soykırım suçlaması, -Türkler sözde soykırım diyor-, oldukça ağırdı çünkü, yeni Cumhuriyeti kuranlar arasında bu olaylara karşı insanlar vardı (Atatürk hariç). Ermeni soykırımını tanımak, çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğunun yerine kurulan yeni devleti lekeleyecekti. Almanya Cumhuriyeti ile aradaki fark da bu. Soykırımı tanımak Almanlar için, Batıya doğru adım atarak evrensel değerleri ve insan haklarını tanımak anlamına geliyordu. Bu nedenle Almanlar Batıda yerlerini alabilirlerken, Türkiye hala geçmişle mücadele ediyor ve Batı ile Doğu arasında tereddüt ediyor.

Kabul edilen Sosyalistlerin yasa tasarısı tepkilere neden oldu. Ermenilerin 2005 yılında Ermeni soykırımının 90. yıl dönümünde yapamadıklarını Fransız Parlamentosu yaptı. Türkleri öfkeliendirmek gibi... Çünkü, Türkiye'nin AB emellerinde Fransa'nın güçlü bir sesi var.

Sadece politikacılar değil, Türk vatandaşları da Avrupalıların AB yolunda yeni bir engel çıkarmak istediklerini düşünüyorlar. Oysa, Fransız yasasına tepki olarak AB Komisyonunun Ermeni soykırımının tanınmasının Kopenhag kriterleri arasında bulunmadığını açıkladı.

Hatta Avrupalı parlamenter Andrew Duff, Voltaire'in kemiklerinin sızladığını söylüyor. Bu böyleyse neden sadece Avrupalılar hatalarını kabul ediyorlar. Eğer Ankara'da söylendiği gibi soykırım olup olmadığını politikacıların değil de tarihçilerin belirlemesi gerekiyorsa neden o zaman Türkiye'de Ermeni soykırımını tanımayı cezalandıran bir yasa var? Orhan Pamuk, "bir milyon Ermeni öldürüldü ve herkes susuyor" dediği için suçlu sandalyesine oturtuldu. Şu kahrolası S kelimesini bile kullanmadı. Türkiye resmen bu kadar gergin tepki göstermeseydi belki de bu Fransız yasası hiç olmazdı. Ancak Fransız temsilciler de Türk toplumu ile aynı hastalığa sahipler. Türkler, AB'nin fikir ve ifade özgürlüğünü kısıtladığı için Türkiye'yi eleştirirken, AB üyesi bir ülkenin aynı suçu işlemiş olmasına anlam veremiyorlar. Bir yere kadar bu konuda haklılar. İfade özgürlüğünün sınırsız gelişmesini sağlamak için yeterince çaba harcamadığı ortaya çıkana kadar...

EUOBSERVER: "FİNLANDIYA: FRANSA'NIN SOYKIRIM YASASI 'VAHİM BİR HATA'"

ANKARA, 17/10(BYE)--- Avrupa Parlamentosundaki bir grupla işbirliği halinde çalışan Brüksel merkezli haber portalı Euobserver'ın 17 Ekim 2006 tarihli sayfasında, Helena Spongenberg imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında Brüksel çıkışlı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan metnin çevirisi şöyledir:

Finlandiya Dışişleri Bakanı, I. Dünya Savaşı sırasındaki Ermeni soykırımının inkarının suç sayılmasını öngören Fransız yasa tasarısının "kötü bir hata" olduğunu söyledi ve tarihi gerçeklerin politikacıların kararına bırakılmaması gerektiğini belirtti.

güçlenmesi teminmesi nedeniyle liberal bir demokrasi haline gelemeyeceğini söylüyorlar. Katılım sürecinin şimdiki görevi, herhangi bir köktendinci tehlikenin oluşması karşısında bunun kontrol altına alınabilmesi için sivil toplum kuruluşlarını yapılandırmak ve güçlendirmek. Bu türden bir şey için orduya ihtiyacımız yok."

Kretschmer, son olarak 1997 yılında seçimle gelen bir hükümeti deviren Türk ordusunun, sivil organizasyonların olası tehditlerle baş edebilecek güçte olduğuna inanması halinde siyasetten geri çekilmek konusunda daha istekli olabileceğini de sözlerine ekledi.

REUTERS: "ABD: FRANSA'NIN ERMENİ SOYKIRIMI YASA TASARISININ BİR MANTIĞI YOK"

BRÜKSEL, 20/10(REUTERS)(BYE)--- Üst düzey ABD'li bir yetkili, Fransız Parlamentosunun, I. Dünya Savaşı'nda Ermenilerin Osmanlı Türkleri tarafından soykırıma maruz kaldıklarını reddetmeyi suç sayan yasa tasarısının bir mantığı olmadığını söyledi.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa ve Avrasya'dan Sorumlu Yardımcısı Daniel Fried, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın, belki de hiç yasalasmayacak olsa da Türkiye'yi çok öfkeliendiren yasa tasarısına muhalefetini desteklediğini söyledi.

Fried, Brüksel'deki basın toplantısında, "Tartışmayı suç kabul eden bu yasa tasarısının hiçbir mantığı olmadığı düşüncesini kesinlikle paylaşıyorum" dedi.

Daniel Fried, ABD'nin ve Başkan Bush'un I. Dünya Savaşı sırasında Ermenileri toplu ölümleri hakkında görüşlerini defalarca dile getirdiğini ve küçümsemek ya da inkar etmek istemediklerini söyledi.

Ancak Fried şöyle ekledi: "Biz, hükümet olarak bu olayları hiçbir zaman soykırım olarak adlandırmadık. Bu kelimeyi kullanmıyoruz."

ABD'nin, Türklerin ve Ermenilerin konuyu dürüst bir şekilde ele aldıklarını görmek istediğini ve bazı Türklerin zaten hükümetlerinden bunu yapmasını istediğini belirten Fried, "Bana, Fransız Parlamentosundaki bu gibi kararlar bu süreci teşvik edecek gibi gelmiyor" diye ekledi.

REUTERS: "AZERİ CUMHURBAŞKANI: ERMENİ SOYKIRIMI BİR HAYAL"

BAKÜ, 27/10(REUTERS)(BYE)--- James Kilner bildiriyor:

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev bugün, Ermenilerin Osmanlı Türklerinin elinde soykırıma uğradıklarının inkarını suç haline getiren Fransız yasa tasarısını kınadı ve katliamın bir "hayal" olduğunu söyledi.

Cumhurbaşkanı Aliyev, bu ayın başında Fransız Ulusal Meclisinde onaylanan ve Türkiye'de büyük öfke uyandıran söz konusu yasa tasarısını eleştirdi.

Aliyev yabancı gazetecilere hitaben yaptığı konuşmada, "Bunun gerçeklikle hiçbir alakası yok. Sözde soykırım Ermeni lobisinin, kendilerini kurban olarak gösterip diğer ülkelere yönelik saldırganlıklarını haklı göstermek için başvurduğu bir hayaldir" dedi.

Aliyev, ayrıca yasa tasarısının demokrasinin "apaçık ihlali" olduğunu belirtti.

IL GIORNALE: "HOŞGÖRÜSÜZLÜKLERİNİ YASALARA DAYANDIRANLAR"

Roma, 17/10(BYE)--- Tirajı günde 350 bin olan il Giornale gazetesinin 15 Ekim 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında ve Stefano Zecchini imzasıyla yayımlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Şöyle meselesi hızlı bir şekilde tekrar ele alırsak, Fransız Hükümeti'nin Ermeni soykırımını inkar edenlere cezai yaptırımlar öngören bir yasa onayladığını hatırlarız. Fransızların bu yasası esasen Ermeni soykırımını savunanları cezalandıran Türk yasal mevzuatının tam tersi niteliğindedir. Şimdi de Fransızların almış oldukları bu hukuki karar hakkındaki tartışmalar doğru/yanlış alternatifleri üzerinde kutuplaşmaya başlamıştır: Ermeni soykırımını inkar edenleri yasa gereği cezalandırılmak doğrudur, ama insanları tarihi bir olayın mevcudiyetini kabul etmeye yasal yoldan mecbur bırakılmak yanlıştır.

Fransa'daki yasasının savunucuları, çağdaş toplumun temellerinin oturduğu sosyal kuralları hiçe sayan her tip köktencilığe karşı medeni birlikteliği savunmanın gerektiği fikrini desteklemektedirler. Sonuç itibarıyla "hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörüsüz olmazsamız, hoşgörüsüzler tarafından alaşağı edilirsiniz." Bu görüşe yakın zamanlardaki en iyi emsal Cezayir'deki son seçimlerdir. Cezayir'de gerçekleştirilen demokratik seçimleri İslami köktendinci grup kazanmıştı. Ancak demokratik yoldan iktidara gelenlerin demokrasiyi sonsuza kadar yürürlükten kaldırmasından korkan ordu seçim sonuçlarını iptal etmişti. Yani sonuç itibarıyla, hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörüsüz oldular...

Diğer taraftan, Fransa'daki yasaya olumsuz yaklaşanlar da fikir özgürlüğünün demokrasi bakımından asla vazgeçilemez bir unsur olduğunu savunuyorlar: İnsanların fikirleri yasalarca değiştirilemez: Tepeden inme zoraki dikteler yerini siyasi ve kültürel tartışmalara bırakmalıdır.

Her hangi bir tarafı tutmadan meselenin farklı bir bakış açısından ele alınması gerektiği kanaatindeyim. Fransa'da kabul edilen yasa Ermeni meselesinin çözümüne değil, varlığına işaret etmektedir. Bu siyaset ile ahlaki birbiri içine geçiren bir problemdir. Dünya üzerindeki her medeniyetin iyi, güzel ve doğru olmak üzere üç temel üzerine kurulu olduğunu varsayalım. Ve bunlar arasındaki yorumsal farklılıklar medeniyetler arası farklılıkların da temelini oluşturur. İyi, güzel ve doğrunun nerede başladığını ve bittiğini santimetre cinsinden ölçen bir alet mevcut değildir. İnsanoğlu doğruyu, güzeli ve iyiliği bilir ya da yaklaşır ama bunu kendisine aslında bir yargıç tepeden inme bir şekilde ne düşünmesi gerektiğini söylüyor diye değil, fikir münazaraları ve tarihsel tecrübeleri sayesinde yapar. Ermeniler hakkındaki yasa demokrasinin çok önemli iki ahlaki ve de temel prensibi arasındaki gerçek çatışmanın varlığına işaret etmektedir: fikir özgürlüğü ve bir arada medeni yaşam. Birini sağlamak için diğerinden vazgeçmek gerekiyor gibi gözükmektedir belki ama aklın (mantıksal düşüncenin) her ikisinin de haklı olduğunu savunmak için fevkalade geçerli sebepleri vardır: "Bir ülkenin medeni birlikteliğin tamamlayıcı bir parçasını oluşturan etnik bir unsurun gurur incitilemez". Tamam ama "demokrasinin temel parçasını oluşturan fikir özgürlüğü de inkar edilemez"... Bazı zamanlar olduğu gibi, bir çözüm bulunmayışının sebebi bu iki değer birbirleriyle çatışmasıdır.

Bu konjonktür içerisinde Marchiavelli ahlaki çatışmaların açtığı sorunları çözme görevinin, ahlaktan tamamen bağımsız olması sebebiyle, siyasete verildiğini söyler. Ve nitekim büyük siyasi hareketler de zaten bu iki değer çatıştığı dönemlerde işe koyulurlar.

Sonuç olarak büyük politikacılar varsa eğer, zaman bu hatayı düzeltmek için doğru zamandır.

AZADLIK: "TÜRK TÜRKE DOST MU?"

BAKÜ, 17/10(BYE)— Tirajı günde 5.500 olan muhalefet yanlısı Azadlık gazetesinin 17 Ekim 2006 tarihli sayısında, Nihat imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan makalenin çevirisi şöyledir:

Fransa Parlamentosunun sözde Ermeni soykırımıyla ilgili kararı Türk dünyasının kızgınlığına neden oldu. Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, haklı olarak, Fransa'nın, imajına darbe vurduğunu ve bundan sonra kimseye, ifade özgürlüğü ve demokrasi konusunda akıl verme hakkına sahip olamayacağını bildirdi.

Fransa, uzun müzakerelerden sonra bu kararı verdi. Bugün, Parlamentosunun arkasında gizlenerek, "Bizim haberimiz yok" veya "Biz Parlamentosunun bu kararını kabul etmiyoruz" diyen hükümet, kimseyi samimiyetine inandıramaz.

Ancak, kabul etmeliyiz ki, Fransızların bu kararı, Kafkasya'daki bazı süreçlere bir açıklık getirdi. Son günlerde Rusya'nın Gürcistan'a karşı gerçekleştirdiği kampanyada ABD'nin Gürcülere destek vermesi, bu küçük Kafkasya ülkesinin sahipsiz olmadığını gösterdi. Ermenistan'a ise büyük devletlerden Fransa açık bir şekilde destek veriyor. Kafkasya'da sahipsiz kalan tek ülke biziz. Birileri bunun Müslümanlıkla ilgili olduğunu söyleyecek. Ancak, ben böyle düşünmüyorum.

Fazla uzağa gitmeyelim, kendi memleketimizi düşünelim. Rahmetli Ebulfez Elçibey'i Cumhurbaşkanı iken söylediği "Türkün Türkten başka dostu yoktur" ifadesinden dolayı kınadık. Daha sonra kendimize çok dost aradık, ancak aramalarımız bir sonuç vermedi. Biri petrolümüzü düşük fiyata alarak yüksek fiyata sattı, diğeri toprağımızı işgal ederek Ermenilere hediye etti. Bizi destekleyen ise yine Türkiye oldu. Türkiye, halen uluslararası baskılara rağmen Ermenistan sınırını açmıyor. Halk da ümidini Türkiye'ye bağladı. Kendi bürokratlarımızın Ermenilere Gürcistan aracılığıyla akaryakıt sattığını bilmemize rağmen çıtmız çıkmadı. Türkiye'nin Ermenistan sınırını açmak istediğini duyduğumuzda ise gürültü kopardık.

Dünyadaki bütün Türk devletleri her zaman aynı hedefe odaklansalardı, Fransa Parlamentosu bugün bu kararı alamazdı. Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan aynı tutumu sergileselerdi, Fransa, Hazar'daki karbohidrojen yataklarıyla ilgili projenin dışında kalırdı. Azerbaycan'da ve Kazakistan'da o kadar çok Fransız şirketi var ki, Bence Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan hükümetleri ile ortak faaliyet göstermeli, bu şirketlerin çalışması ve ticari kazanç sağlamanın karşılığında Ermenilerin Türk karşıtı propagandasını önlemek için lobi yapmalı.

Ancak, bu sorun Azerbaycan iktidarında kimseyi ilgilendirmiyor. Tam tersine bizimkilerin ilk uluslararası ziyareti Fransa'dan başlıyor.

Fransa, bölgede Ermenistan'ın yanı sıra, Azerbaycan'daki iktidar ailesinin de Avrupa'daki savunucusu. Ancak, Türkiye'ye karşı olan kampanya Azerbaycan'a da karşıdır. Türk karşıtı tutum sergileyen Fransa'nın AGİT Minsk Grubu Eşbaşkanlığından uzaklaştırılması gerektiğini defalarca söyledik. Ne fayda, bu Azerbaycan iktidarının bir kulağından giriyor öbür kulağından çıkıyor. Ancak unutmamak gerekir ki, birgün Azerbaycan NATO ve AB gibi teşkilatlara girmeye çalışacak. Fransa'nın bugün Türkiye'ye koyduğu veto, o zaman bize de uygulanacak. Talebin ne olacağı ise çok açık: "Karabağ'ın Ermeni toprağı olduğunu resmen tanıyın."

AFP: "ERMENİ VE TÜRK İŞ ADAMLARI SINIRIN AÇILMASINDAN YANALAR"

ERİVAN, 14/01(AFP)(BYE)--- Ermeni ve Türk iş adamları dün, ABD tarafından Erivan'da düzenlenen bir uluslararası konferans çerçevesinde, iki ülke arasında 1993 yılında kapatılan sınırın açılmasından yana olduklarını belirttiler.

Türk-Ermeni İş Geliştirme Konseyi Eş Başkanı Kaan Soyak AFP'ye yaptığı açıklamada, "Sınırın açılmasını istiyorum. Bu, Orta Asya'ya ürünlerini taşımakta güçlük çeken Türkiye ve inşaat sektöründe birçok Türk şirketin bulunduğu Rusya için avantaj sağlar" dedi.

Öte yandan Ermeni mevkidaşı Arsen Kazarian ise, Türkiye'nin, Ermenistan'ın "dünyaya açılan diğer penceresi" olabileceğini ileri sürdü.

Kazarian, "Halihazırda, pahalı olan Gürcü ve İran yollarını kullanıyoruz. Şayet sınır açılırsa, uluslararası pazarlara ulaşmak için bize daha ucuza mal olacak Akdeniz limanlarını kullanacağız" dedi.

Konferans, ABD'nin Ermenistan Büyükelçiliği ve Ermeni Uluslararası Politika Araştırma Grubu tarafından düzenlendi.

Ermenistan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Arman Kirakossian, yakın gelecekte durumun değişmeyeceğini ileri sürerek, organizasyondan memnuniyet duyduğunu kaydetti.

Kirakossian, "Bu tip konferansların kamuoyuna etkisi olur (...) ancak bunun Ermeni-Türk ilişkilerini normalleştirmeyeceğini bilmeliyiz. Halihazırda hiçbir ilişkimiz yok" dedi.

Türkiye, Ermenistan ile olan sınırını, Dağlık Karabağ anlaşmazlığı ve Ermenistan'ın, 1915-1917 yıllarında Osmanlı İmparatorluğundaki katliamları "soykırım" olarak tanıtmaya çabalarının ardından 1993 yılında kapattı.

Türk ürünleri Ermenistan'a komşu Gürcistan üzerinden geliyor ve birçok Ermeni tatilini Türkiye'de yapıyor. Türkiye'de Ermeni ürünlerinin ithal edilmesi yasak.

AFP: "ERMENİ SOYKIRIMI... MİRASÇILARA İLK TAZMİNATLAR ÖDENDİ"

ERİVAN, 16/01(AFP)(BYE)— Ödemelerden sorumlu HSBC Bankasından yapılan açıklamaya göre, Amerikalı sigorta şirketi New York Life, 1915'te Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan Ermeni müşterilerinin mirasçılara, Ermeni soykırımından 92 yıl sonra ilk tazminatları ödemeye başladı.

HSBC'nin Erivan'daki şubesinden bir yetkili AFP'ye yaptığı açıklamada "Ermenistan'da 1.353 kişiye tazminat ödenecek. Bankamıza ulaşan toplam meblağ 3.650 milyon dolar" şeklinde konuştu.

Amerikan şirketinin bütün dünyada ödemesi gerek miktar 20 milyon dolar. Bunun 11.9 milyonu kurbanların ailelerine, üç milyonu Ermeni hayır kurumlarına, geri kalanıysa paraların değişik hak sahiplerine dağıtılması için kurulmuş olan Fonun masraflarına ve Ermeni Kilisesine tahsis edilecek.

Ermeni televizyonuna verdiği bir demeçte Ermenistan Adalet Bakanı David Harutiuniyan "Şirkete, bütün dünyada Ermeniler tarafında 6.500'den fazla başvuru yapıldı. Bunların yalnızca 2.500'üne onay verildi" dedi.

Bakan, 26 ayrı ülkede yaşayan Ermenilerin tazmin edileceğinin beklendiğini belirtti.

20. Yüzyıl'ın başında Türkiye'de satılmış olan sigorta poliçelerinin ödenmesiyle ilgili Ermeni birlikleri tarafından ABD'de açılmış bir davayı 30 Temmuz'da kaybetmesi üzerine New York Life bu miktarı ödemeyi kabul etti.

Mahkeme, sigorta şirketinin, listelerinde ismi bulunanlar ile aile bağlarını kanıtlayabilenleri tazmin etmesi gerektiğine hükmetti.

Türkiye, özellikle de Ermeni soykırımı konusu nedeniyle komşusu Ermenistan ile diplomatik ilişki yürütmüyor.

RUSYA BASINI

REGNUM: "TÜRKİYE, ABD'DEKİ ERMENİLERİN SOYKIRIMIN TANINMASINI SAĞLAYACAKLARI KONUSUNDA EMİN"

ANKARA, 08/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 8 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

ABD Kongresi, Ermeni soykırımına ilişkin karar belgesini, büyük ihtimalle, 24 Nisan 2007 tarihine kadar kabul edecek. "Ay Data" Erivan Şubesi'nden alınan bilgiye göre, Washington'daki son gelişmeler, Ermenilerin "Türkiye'nin soykırımı reddetme politikasının üstesinden gelmeleri için" çok iyi bir imkan yarattı.

"Ay Data" şubesi, "Kongredeki arkadaşlarımız, yakında tekrar karar belgesini sunacaklar ve bu dört ay içerisinde kabul edilmesi için mümkün olan her şey yapılacak" açıklamasını yaptı. Söz konusu iyimserliğe zemin hazırlayan gelişmelerden biri de, Kongre üyesi Frank Pallone'nin, karar belgesinin sunum zorunluluğuna değindiği ve mevkidaşlarını bu yasa tasarısıyla ilgili olarak yardımcı olmaya çağırdığı aralık ayındaki açıklaması olmuştu. Bunların yanı sıra, Kongre üyesi Adam Shif ise, karar belgesinin kabul edilmesi için Kongrenin bugünlerde iyi bir fırsata sahip olduğunu kaydetti.

Geçtiğimiz günlerde, Turkish Daily News gazetesi ise "ABD'deki Ermenilerin, ne pahasına olursa olsun, Ermeni soykırımının tanınmasını sağlayacakları" konusundaki endişelerini dile getirdi. Gazete, "Ermeni lobisi, hiçbir zaman bugünlerde olduğu kadar güçlü olmamıştı" diye yazdı.

REGNUM: "ERMENİ DIŞ POLİTİKASININ 2006 YILI SONUÇLARI... ERMENİSTAN DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI RAPORU"

ANKARA, 10/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 10 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının Türkiye ile ilgili bölümlerinin çevirisi şöyledir:

Ermenistan 2006 yılı dış politikasını, ülkeyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen Rus-Gürcü ilişkilerindeki gerginlik, Rusya'ya götürülen ulaşım hatlarının kapatılması, nükleer silahların yayılması sorunu, İran'ın nükleer programı konusunda uluslararası kamuoyunun tutumu ve bu nedenle oluşan gerginlik, Ermenistan-Türkiye arasında ilişki kurulmaması ve kapalı olan sınır, uluslararası terörle mücadele, komşu ülkelerdeki (Irak, Afganistan, Lübnan) siyasi ve askeri istikrarsızlık, enerji güvenliği sorunu, enerji kaynakları, enerji boru hatları ve ulaşım hatları üzerinde kontrolün sağlanması için çeşitli güçlerin rekabeti, Avrupa entegrasyonu çerçevesinin genişletilmesi, Dağlık Karabağ ile ilgili görüşmeler gibi uluslararası süreçler bağlamında yürüttü.

--Türkiye ile İlişkiler--

Aktif bölgesel politikaya devam ettik ve imkanlar dahilinde ilgili süreç ve programlara katıldık. Buna paralel olarak, bölgesel işbirliğinin sağlanması ve istikrarın güçlenmesi için çaba sarfettik. Komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesine önem verdik. Gürcistan ve İran ile ilişkiler doğal mecrasında geliştirse de, Türkiye ve Azerbaycan ile sorunlar hala çözülmedi ve bölgesel işbirliğinin genişletilmesi yolunda engel oluşturmaya devam etti.

Ermeni-Türk ilişkilerinde, Ankara'nın Ermenistan'a yönelik sürdürdüğü politikada geçtiğimiz yıl boyunca bir ilerleme gözlemlenmedi. Türkiye, Ermeni-Türk ilişkilerinin iyileştirilmesini bir dizi ön koşula bağlıyor, Ermenistan ise ilişkilerin ön koşulsuz kurulmasından

yana. Ermenistan, iki ülke arasındaki mevcut sorunları çözmek amacıyla görüşmelere hazır olduğunu defalarca dile getirdi.

Türkiye, Azerbaycan ile birlikte, Ermenistan'ın izole edilmesi ve Ermenistan'ın bölgesel işbirliği programlarından çıkartılması konusunda yapıcı olmayan politikasına devam ediyor. Ermenistan ile Türkiye arasındaki ikili görüşmeler, genel olarak uluslararası kuruluşlar çerçevesinde yapıldı.

Türkiye'de Ermeni soykırımı konusu hem siyasi hem de toplumsal platformda tartışılmaya devam etti. Bu süreç, ekim ayında Fransa Ulusal Meclisinin Ermeni soykırımını reddedenlere cezai işlem uygulanmasını öngören yasa tasarısının kabul edilmesiyle zirveye ulaştı. İkili ilişkilerde gayriresmî örgütler aktif şekilde faaliyet göstermekte.

--Ermeni Soykırımının Uluslararası Platformda Tanınma Süreci--

Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınması sürecinde, yıl boyunca şu gelişmeler kaydedildi: Arjantin eyalet ve şehir meclislerinin 2 Haziran ve 17 Ağustos tarihli kararlarına istinaden, 24 Nisan günü, eyalet ve başkent Bounes Aires'te Ermeni soykırımını anma günü olarak kutlanacak. 6 Eylül tarihinde benzeri bir karar, Cordoba eyaletinde de kabul edildi. 12 Ekim tarihinde Fransa Parlamentosu, Ermeni soykırımını reddedenlerin bir yıl hapis ve 45 bin avro para cezasına çarptırılacağını öngören yasa tasarısını kabul etti. 26 Ekim tarihinde İtalya'nın Milan Şehir Parlamentosu, Ermeni soykırımını tanıyarak, hükümeti, Ermeni soykırımının tanınmasının Türkiye'nin AB üyeliğinin ön şartı haline getirilmesini istedi. 29 Kasım tarihinde Arjantin Temsilciler Meclisi Ermeni soykırımına ilişkin yasa tasarısını kabul etti ve 14 Aralık tarihinde Arjantin Senatosu bu kararı onadı.

Avrupa Parlamentosunun 28 Eylül 2005 tarihinde onadığı "Türkiye'nin İlerleme Raporu"nda yer alan Ermeni soykırımının tanınması gerektiğine ilişkin hüküm, AB Komisyonunun 4 Eylül 2006 tarihli raporunda da yansıtıldı.

Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınması sürecinin yoğunlaşması, Türk Hükümetinde ve siyasi çevrelerde ciddi endişelere yol açıyor; hem ülke içinde hem de yurt dışında Ermeni soykırımının tanınmaması yönünde aktif propagandaya zorluyor.

Ermeni soykırımının uluslararası platformda tanınmaması, Türkiye'de devlet politikasının öncelikleri olarak değerlendiriliyor. Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, önümüzdeki on yıl içerisinde Ermeni soykırımının uluslararası düzeyde tanınması konusunun ve bunun sonucu olarak Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinin kötüleşmesinin ülkenin en ciddi sorunlarından bir olmaya devam ettiğini itiraf etti. Bu bağlamda Ankara, cevabi adımlar atılması yönünde bir devlet programı geliştirmeye başladı.

Türkiye'nin Ermeni soykırımının uluslararası düzeyde tanınmaması yönündeki çabalarına Azerbaycan da katıldı. Türkiye'nin önerisi üzerine Ermeni soykırımına karşılık Azerbaycan, 20. yüzyılın başında ve 90'lı yıllardaki sözde Azeri soykırımını ileri sürüyor.

Ermenistan, Türkiye ve Azerbaycan'dan gelen Ermeni karşıtı faaliyetleri bertaraf etmek için gerekli adımları atıyor.

REGNUM: "'NEW YORK LIFE' SİGORTA ŞİRKETİ, ERMENİ SOYKIRIMI KURBANLARININ YAKINLARINA TAZMİNAT ÖDEMEYE BAŞLADI"

ANKARA, 12/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 11 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1885-1915 yılları arasındaki dönemde hayatlarını sigortalatmış Ermeni soykırımını yaşayanların neslinden gelenlere tazminat ödemeye hazır olduğunu açıklayan "New York Life" sigorta şirketi, bu güne kadar ödeme mekanizmaları konusuna bir netlik getirmemişti. Fakat geçtiğimiz günlerde, Ermenistan'da ödemeleri organize etmek ve

gerçekleştirmek yönünde "Uzlaşma Fonu" Konseyinin HSBC'ye talimat verdiğine ilişkin haberler çıktı. Bankadan alınan bilgilere göre, paralar geldi ve vatandaşlara ödeme yapılıyor.

Bir banka personelinin verdiği bilgilere göre, ödemeler Fon Konseyinin verdiği listeye göre yapılıyor, ayrıca Fon ilgili kişilere ödemede esas alınacak mektuplar yollayacak. Ödemeye hak kazananların hepsinin paralarını alacağı belirtiliyor.

"New York Life" sigorta şirketinin, 2.515 başvuruyu kabul ettiği ve 11 Kasım'dan itibaren de ödeme yapmaya başladığı belirtiliyor. Ermenistan'da yaşayan 1.254 soykırım kurbanının yakınlarına ödenecek toplam tutar 3.6 milyon dolardır. Ayrıca 2.7 milyon dolar da ABD Ermenilerine ödenecek. Genel olarak 26 ülkede yaşayan Ermeniler tazminat alacak. Ödenecek toplam tazminat tutarı sekiz milyon dolar. Tazminat ödendikten sonra kalan üç milyon dolar ise, hayır kurumlarına dağıtılacak.

REGNUM: "ESKİ ERMENİSTAN BAŞBAKANI: ERMENİSTAN TÜRKİYE'DEN DAHA KOMPLEKSLİ DAVRANIYOR"

ANKARA, 14/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 13 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının özet çevirisi şöyledir:

13 Ocak'ta Erivan'da yapılan "Ermeni-Türk Sınırının Açılmasının Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları" konulu bilimsel konferansa katılan eski Ermenistan Başbakanı Grant Bagratyan, "Ermeni-Türk sınırının açılmasıyla Ermenistan, başka bir statü, kavşak ülke statüsünü elde edecek" dedi. Bununla birlikte Bagratyan, "Sınır açılmasının kültürel alışverişi gerektireceğini ve ekonomi ile malların kültürün bir çeşidi olduğunu anlamamız lazım. Bence bu kültürel alışverişe hazır değiliz. Türkiye'nin Ermenilere karşı tutumunu bir kenara bırakalım. Biz kendimiz, Türklerle ilgili olarak söz konusu entegrasyonu teşvik etmeyen basmakalıp yargılar geliştirdik" dedi.

Bagratyan'a göre, bu günlerde Ermenistan, Türkiye konusunda Türkiye'nin Ermeniler konusunda olduğundan çok daha "kompleksli" davranıyor. Bu gerçek de ona göre bir üstünlük sağlıyor. "Ermenilerin kompleksini yansıtan şeylerden biri de, Türkiye'nin başarısızlıklarına, Türkiye'nin AB'ye girememesine seviniyor olmamızdır" diyen Bagratyan, Ermenistan hükümetinin en kaba yanışının, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin askıya alınmasını desteklemesi olduğunu söyledi. Bagratyan, "Ermenistan'da her geçen gün milliyetçi zihniyet güçleniyor. Fakat bununla Türkiye'nin üstesinden gelmek ya da onunla rekabet etmek mümkün değil. Mesela Azerbaycan ile yaşanan savaşı hatırlayalım. Azerbaycan, esir düşen askerlerimize çok acımasız bir muamele yapıyordu. Ermenistan, Azerilere aynı karşılık verseydi, bu, onları sonuna kadar savaşmaya zorlayacaktı. Oysa Ermenistan'ın doğru yaklaşımı sonucunda Azeriler çabuk ve kolay bir biçimde teslim olmuşlardı. Milletimizin kazanımlarını küçümsemek istemiyorum, ancak tam da Ermenistan'ın uyguladığı doğru yaklaşım savaşın kazanılmasına izin vermişti" şeklinde konuştu.

Aynı zamanda Bagratyan, sınırın açılması konusunda fazla hayal kurmanın yersiz olacağını ifade etti. Ermenilerin, ekonomiyi bütün yapılarıyla ele alarak, sınırın açılmasının ülke ekonomisini önemli ölçüde etkileyeceğini anlamaları gerektiğini söyledi. "Bu bağlamda Ermenistan'ın hangi yolu izleyeceği sorusu gündeme geliyor. Türklerin nüfuzuna karşı savunmaya mı geçecek, yoksa kendisi müdahale edip ekonomik birimleri yaratmayı mı üstlenecek?" diyen Bagratyan'a göre, Ermenistan'ın, sınırın açılmasına hazırlıklı olmak için kendi görece üstünlüklerini farkedip kullanması gerekiyor. Bagratyan, "Bence Ermenistan, daha dinamik, liberal yapılarla Türkiye'ye karşı koyabilir. Bu da Türkiye'ye gözdağı verebilir. Türkiye, ekonomik model içinde milliyetçi ideolojinin ağır basmasını isterdi" dedi. Fakat Bagratyan ayrıca, "Bizim üstünlüğümüz başka yönde. Zira Türkiye'nin daha genç bir millet olduğu ve kendi üstünlüğünü etnik kökenlerinde bulduğu gerçeği de düşünülecek olursa, Türkiye daha az milliyetçi değil. Şahsen Türkiye'nin tutumu beni ilgilendirmiyor. Türkiye, Ermenistan'a karşı yanlış bir vaziyet alacaksa, ekonomik rekabette kaybeder. Bu bağlamda, Türkiye'nin ekonomisi ne kadar kötü olursa,

bizim için o kadar iyi olur, diye düşünmüyorum. Belki Türkiye de benzer biçimde düşünüyordur. Ancak bu bizi ilgilendirmiyor" dedi.

Bagratyan, sınırın açılması durumunda rekabet alanında Türkiye'nin daha nitelikli iş adamlarıyla boy göstereceğinin unutulmaması gerektiğini ifade etti. Bagratyan, "Uzaklara gitmeyelim. Bizim yeni havalimanımız, genel olarak, Türkiye tarafından inşa edildi. Bizim tüm komşularımıza nazaran, Türkiye, en gelişmiş altyapı sistemine sahiptir. Birçoklarının içten içe sınırın açılmasını istediklerinden eminim. Yalnız buna hazır olmak lazım. Gençliğimiz, kendisini aşip komplekse kapılmadan Türklerle iletişim kurması gerektiğini kavramalıdır. Bu bir zorunluluktur. Çünkü Türkiye, istesek istemesek de, bizim komşumuzdur. Tam da bu, Ermenistan-Türkiye ilişkilerinde bir meydan okuma niteliğindedir" dedi.

REGNUM: "AMERİKALI UZMAN, ERMENİ-TÜRK KOMİSYONU OLUŞTURULMASINI ÖNERİYOR"

ANKARA, 16/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 15 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

15 Ocak günü basın toplantısı düzenleyen Amerikalı uzman Richard Giragosyan, diplomatik ilişkiler bakımından Ermenistan ve Türkiye'nin çıkmazda olduğunu söyledi.

Giragosyan, bu çıkmazdan kurtulmak için, siyasi ve ekonomik konuların dışında ülkeler arasında tarihi görüş farklılıklarını görüşebilecek hükümetler düzeyinde bir Ermeni-Türk komisyonu oluşturulmasını önerdi. Uzman, Ermeni soykırımının tanınması meselesinin Ermeni-Türk ilişkilerinin normalleştirilmesi için öncelikli bir sorun olmadığını, soykırımı tanımamanın daha çok Türkiye'nin geleceği için gerekli olduğunu söyledi.

Giragosyan'ın görüşüne göre, sınırın açılması, diplomatik ilişkilerin kurulması ve Ermeni soykırımının tanınması gibi konularda Ermeni-Türk ilişkilerinin normalleşmesi bugün Türkiye'nin elinde. Giragosyan, şu aşamada ülkeler arası ilişkilerin Türkiye'de bugün yaşanan sürece bağlı olduğunu söyledi. Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesinde Azerbaycan faktörünün engel teşkil ettiğini belirten Giragosyan, Türkiye'nin Bakü ile ortaklığın rehinesi olduğunu da sözlerine ekledi.

REGNUM: "VAN'IN AKDAMAR KİLİSESİ 11 NİSAN'DA AÇILACAK"

ANKARA, 18/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 18 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Türkiye'nin Van ilinde bulunan Akdamar Kilisesi 11 Nisan tarihinde açılacak. Akdamar Kilisesi'nin onarımı, Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Van Valiliği tarafından tamamlandı.

Geçtiğimiz günlerde Akdamar Kilisesi'nin, Ermeni soykırımı kurbanlarını anma günü olan 24 Nisan tarihinde açılacağı duyuruldu. Fakat Ermeni diasporasının protesto etkinliklerinin, özellikle İstanbul Ermeni Patriği Mesrop Mutafyan'ın protesto mahiyetindeki açıklamasının ardından, açılış günü erken bir tarihe alındı.

2006 yılında kilisenin onarım çalışmalarına Ermeni uzmanlar katıldı. Kilisenin kubbesi üzerinde Ermeni hacı kondu.

REGNUM: "SYLVESTER STALLONE'DEN YANA OLMAK"

ANKARA, 19/01(BYE)--- Ermenistan'da yayımlanan Golos Armenii gazetesinin 19 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan Rusça yazının özet çevirisi şöyledir:

bu çare bana göre değil. 2007 yılının benim için geçen yıla kıyasla daha da zor olacağını biliyorum. Ben yorgunum ve korkuyorum, tıpkı ağa sürüklenmiş sokak güvercini gibi. Ancak yine de ülkemde güvercinlerin öldürülmediğine inanıyorum" dedi.

Dink cinayetiyle ilgili olarak uluslararası toplumdaki gelen böylesine hararetli tepkinin Batı ile Türkiye arasında artan gerginliğin bir sonucu olduğu açık. Avrupa Birliği'nin önde gelen birçok oyuncusu için bu cinayet, Türkiye'nin AB'de yer almasının imkansızlığını bir kez daha belirtmek için bir fırsat oldu. Bunun dışında, yakında ABD Kongresinde Ermeni soykırımına ilişkin karar belgesi bir kez daha sunulacak. Söz konusu belge Beyaz Saray'ın gayretleri sayesinde bugüne kadar kabul edilmedi. Ancak şimdi bu karar belgesi kabul edilebilir. Eski Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bile, APA haber ajansına verdiği açıklamasında bunun beklendiğini söyledi. Batı basını Dink cinayetini hemen Türkiye'deki hoşgörüsüzlük ortamına bağladı. Ermeni örgütler de, doğal olarak, Türkiye üzerinde baskıyı artırmak için bu fırsattan gecikmeden yararlanmaya baktılar.

Türkiye'deki durum ise karışık. Dink ile vedalaşmak için "Hepimiz Hrant'ız, hepimiz Ermeni'yiz", "Katil 301", "Faşizme Karşı Omuz Omuza" gibi pankartları açarak sokağa dökülen binlerce Türk'ün bu tepkisi, birçok Ermeni'yi şaşırttı. Kendisi 301. maddeden yargılanan Nobel Ödülü sahibi yazar Orhan Pamuk, Dink cinayetinden ülke iktidarını ve 301. maddeyi destekleyen herkesi suçladı. Diğer yandan, milli hoşgörüsüzlükten bitkin düşen ülkenin Avrupalılaştırmış nüfusu olup bitenleri protesto ederken, ülkenin diğer illerinde ve İstanbul'da Ermeni karşıtı tutumlar ağır basıyor. Radikal Türk yayınlar ve Azerbaycan basını, Dink'in katilini hemen Ermeni asıllı ilan etti. İş katilin yakınlarının Ermeni olmadıklarını alenen açıklamalarına kadar vardı bile.

Dink'in katilini azmettiren Yasin Hayal'in Azerbaycan'daki Çeçen kamplarında hazırlık gördüğüne ilişkin uluslararası haber ajanslarının yayımladığı haberler, Dink davasında beklenmedik bir gelişme olabilir. Azerbaycan Milli Güvenlik Bakanlığı Basın Merkezi Başkanı Arif Babayev bu bilgileri yalanlayan bir açıklama yapmak zorunda kaldı. Babayev, bu bilgilerin yayımlanmasında "düşman parmağını" ihtimal dışı bırakmadığını belirtti. Görünüşe bakılırsa, Babayev'in ne kastettiğini Türkiye'nin Azerbaycan Büyükelçisi Hüseyin Karşlıoğlu açıklamaya çalıştı. Oysa ki resmi Azerbaycan yetkilisinin dilinde "düşman" kelimesi, açıklamalara gerek bırakmadan Ermeni anlamına geliyor. Dink cinayetinin Türkiye'ye karşı bir provokasyon olduğunu düşünen Karşlıoğlu, "Ne yazık ki, bazı Türkler, açık provokasyona aldanarak bu kirli Ermeni oyununa alet edildi" dedi.

Öyle görünüyor ki Dink cinayeti, Türk toplumunda ciddi bir iç ayrışmayı doğuran bir nevi katalizör haline geldi. Cinayetin Yasin Hayal'in çetesi tarafından değil de, Türkiye'deki ve genel olarak bölgedeki radikal çevrelerin daha ciddi temsilcileri tarafından düzenlendiğini düşünmek mümkün. Bunlar, Dink cinayeti aracılığıyla Türkiye'nin Batı'dan ve de özellikle Avrupa'dan ayrı düşmesi ve genel olarak aşırı milliyetçilik ve panturanizm yahut İslamcılık ortamına geri dönülmesi sonuçlarına ulaşmayı planlayabilirlerdi. Üstelik bunlar, Türkiye'de Ermeni soykırımı, Kürt, Rum, Süryani meselesi veya demokratik reformlar sorununu tartışmayı göze almış herkesi susturmayı başardı. Şimdi linç tehdidi karşısında ancak, son derece cesur olanlar görüşlerini savunmaya yanaşabilecek.

Fakat İslamcılar, yanlılabilir ve Dink cenazesi, onun hitap etmeye çalıştığı toplumun daha bilinçli güçlerinin birleşmesinin ilk ivmesi de olabilir. Zaman, Hrant Dink'in mi yoksa bütün Türk toplumunun mu kurban olduğunu gösterecek.

✓ REGNUM: "ERMENİSTAN DEMOKRAT PARTİ BAŞKANI, ABD'NİN, DİNK CİNAYETİNİ PAZARLIKLARA ALET ETTİĞİNİ DÜŞÜNÜYOR"

ANKARA, 25/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 25 ocak 2007 tarihli internet sayfasında yukarıdaki başlık altında yayımlanan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

Ermenistan Demokrat Parti Başkanı Aram G. Sarkisyan, ABD'nin Ermenistan'dan sorumlu Büyükelçi Yardımcısı Antony Godfry'nin, öldürülen Türk gazeteci Hrant Dink'in, trajik ölümüyle bile Ermeni-Türk sınırının açılmasına katkıda bulunduğu ilişkin cenazenin kaldırıldığı gün söylediği sözleri yorumladı. G. Sarkisyan, "Ermeni-Türk sınırının açılması konusunda Hrant Dink'in ölümünü pazarlıklara alet etmek yanlış ve oldukça ayıptır" dedi. Dink cinayetinin Türkiye'nin çıkarına olmadığını belirten G. Sarkisyan, "Ermeni-Türk sınırının bir an önce açılmasını isteyenlerden değilim. Ancak aynı zamanda ilişkilerin tesisine karşı çıkmıyorum" şeklinde konuştu. G. Sarkisyan'a göre sınırın açılması için Ermenistan'ın tam olarak hazır olması ve bunun muhtemel bütün sonuçlarını iyi bir biçimde değerlendirmesi gerekiyor.

REGNUM: "ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ, HRANT DİNK CİNAYETİNİ KINAYAN KARAR BELGESİNİ GÖRÜŞÜYOR"

ANKARA, 30/01(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 30 Ocak 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yayımlanan, ABD Ermeniler Asamblesine atıfta bulunan Panarmenian.Net çıkışlı Rusça yazının çevirisi şöyledir:

ABD Kongresinin Ermenistan Destek Grubu üyesi Joseph Crowley, Temsilciler Meclisine, Agos gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in öldürülmesini kınayan karar belgesini sundu. Crowley'ye göre, Kongrenin böyle bir karar belgesini kabul etmesi ve Türkiye'ye tüm dini ve milli azınlıkların haklarını koruması çağrısında bulunması oldukça önemlidir. Crowley, "Türkiye'nin bu çirkin cinayetlerin yolunu açan 301. maddeyi kaldırması için zaman geldi" dedi.

Söz konusu karar belgesi, Temsilciler Meclisini, Dink cinayetini kınamaya, Türkiye'ye bu suçun soruşturulmasına devam etmesi çağrısında bulunmaya çağırıyor. Bunun dışında, ABD Kongresine sunulan bu karar metni, 301. maddeyi kaldırarak ifade özgürlüğünü sağlamak için gerekli adımları atması için Ankara'ya çağrıyı da içeriyor.

REGNUM: "ERMENİSTAN SAVUNMA BAKANI: AVRUPA'YA UYUM SÜRECİ DEVAMLILIK NİTELİĞİ TAŞIYOR"

ANKARA, 05/02(BYE)--- Rus haber ajansı Regnum'un 4 Şubat 2007 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Rusça yazının çevirisi şöyledir:

"Armenia" televizyon kanalına demeç veren Ermenistan Savunma Bakanı Serj Sarkisyan, "Avrupa, Ermenistan'ı beklemiyor. Avrupa ailesine uyum süreci ise, devamlılık niteliğini taşıyor. Bu süreç içerisinde bir dizi ciddi sorunu çözmemiz gerekiyor" dedi. Sarkisyan, bu sorunlardan birinin Dağlık Karabağ meselesi olduğunu söyledi. Avrupa'ya uyum yolunda Ermenistan'ın çözmesi gereken sorunlar arasında Bakan Sarkisyan, demokratikleşmeyi de saydı.

Ermeni-Türk ilişkilerinin iyileştirilmesine değinen Serj Sarkisyan, Ermeni soykırımının uluslararası düzeyde tanınması sorununu ve "Agos" gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink cinayetini uluslararası kamuoyunun dikkatli bakışlarla izlediğini belirtti. Sarkisyan, "Bu konudaki dengeli tutumumuzu uluslararası kamuoyuna ulaştırmalıyız" dedi. Dink cinayetinin Türkiye için kara bir leke olduğunu düşünen Bakan Sarkisyan, "İyi bir Ermeni ve iyi bir insanın öldürülmesi Türkiye'de her şeyin yolunda olmadığını bir kez daha göstermiş oldu. Ve eğer Türkiye, gereken cevabı veremezse, milliyetçilik yolundan gitmeyi seçerse, bu ülkenin, ucu bize de dokunacak olan ciddi bir tehditle karşı karşıya geleceğini düşünüyorum" dedi.

çalışanların ise çarpmıha gerildiği veya yakıldığı belirtilerek, "Artık Türklerin Ermenilere yönelik soykırımını gösteren bir film var" denilmiştir.

Der Tagesspiegel gazetesinde (15/02), "Boşuna Verilen Mücadele" başlığı altında, Jan Schulz-Ojala imzasıyla yayımlanan yorumda, 92 yıl önce, Jön Türklerin Türkiye'deki Hristiyan kökenlilerin üçte ikisini katlederek, geri kalanları sürgüne gönderen veya zorla Müslümanlaştıran Jön Türklerin yaptığı Ermeni soykırımının, halihazırda Türkiye'de kıyasıya tartışıldığı; Hrant Dink'in ölümüne neden olan bu tartışmanın, Orhan Pamuk'u sürgüne zorlarken, milliyetçi Türkleri tetiklediği ve siyasi yöneticilerinin geçmişleriyle yüzleşmeye hazır olmadığı, aşikâr olan ülkeyi, giderek Avrupa'dan uzaklaşmakla tehdit ettiği belirtilmiş, Ermeni soykırımını konu eden "Tarla Kuşu Çiftliği" filminin, konuyla ilgili anlaşmazlıkları aydınlatmaya pek elverişli olmadığına işaret edilmiştir.

Die Tageszeitung gazetesinde (15/02), "Camdaki Kan İzi" başlığı altında ve Daniel Bax imzasıyla yayımlanan yorumda, "Atom Egoyan'ın sinemada anlatmaya cesaret edemediği soykırımı, geleneksel sinemanın duygusallığıyla anlatan Taviani kardeşlerin, konuyu şaşırtıcı bir dürüstlikle ele aldıkları; bu filmin 'Türklerin kabaca dava edilmesi' anlamına gelmese de, unutmaya karşı bir çağrı olabileceği; tarihi bilim olarak bilinen, ancak film olarak popüler bir şekilde yansıtamayanları göstermesi açısından filmin büyük önem taşıdığına işaret edilerek, 'Tarla Kuşu Çiftliği' filminin tam da geleneksel unsurlar taşıdığı için geniş bir seyirci kitlesine ulaşabileceği ve her şeyden önce de, günün birinde Türkiye'de de gösterilerek, kapsamlı tartışmalara vesile olmasını ümit ederiz" ifadesi kullanılmıştır.

Die Zeit gazetesinde (15/02), "Berlinale... Taviani Filmi Seyirciyi Şoke Ediyor" başlığı altında yayımlanan yorumda ise, Taviani kardeşlerin, Ermenilere yönelik vahşetin bütün detaylarıyla tarihi açıdan kanıtlandığını vurguladıkları, Osmanlı imparatorluğundaki Ermenilere yönelik toplu katliama ilişkin tarihi gerçekleri yansıtan filmin seyircileri şoke ettiği; BM tarafından da bir soykırım olarak nitelenen, uzun bir süre öncesinden planlanan katliamla ilgili görüş açıklayan aydınların takibatı nedeniyle, Ankara'daki hükümetin Avrupa Birliği'nin eleştirilerine maruz kaldığı; yazar Orhan Pamuk'un konuyla ilgili açıklamaları yüzünden, "Türklüğe hakaret" suçlamasıyla yargılandığı; tıpkı kısa bir süre önce öldürülen Ermeni asıllı yazar Hrant Dink gibi kısmen düşmanlıklara maruz kalan Nobel ödüllü yazarın, şahsına yönelik şiddetli tehditler nedeniyle ocak ayında Almanya seyahatini iptal ederek, ABD'ye gitmek zorunda kaldığı belirtilmiştir.

FRANKFURTER ALLGEMEİNE ZEITUNG: "KATİLLERİN NEREDE YETİŞTİĞİNE DAİR..."

BERLİN, 16/02(BYE)--- Tirajı günde 370 bin 800 olan muhafazakâr eğilimli Frankfurter Allgemeine Zeitung'un 16 Şubat 2007 tarihli sayısında, Rainer Hermann imzasıyla ve yukardaki başlık altında yayımlanan, İstanbul çıkışlı yazının çevirisi şöyledir:

--Türkiye... Taviani'nin Ermenileri ve Kurtlar Vadisi--

RTÜK'ün telefonları susmak bilmiyor. Bu yılın ilk altı haftasında 16 bin 597 Türk, "Kurtlar Vadisi" adındaki televizyon dizisiyle ilgili düşüncelerini aktarmak için kurumun şikayet numarasını çevirdi. Kendini Türk milletinin koruyucusu ilan eden, mafyayla bağlantısı olan Polat Alemdar, daha önce de dizinin kahramanı olarak işbaşındaydı. Dizinin devamı olarak çevrilen sinema filmi, Avrupa'daki Türk halkının ruh haliyle ilgili bir tartışmaya yol açmıştı.

Şimdi ise özel kanal Show TV, 8 Şubat'ta dizinin devamını yayımlamaya başladı. Tek başına mücadele veren Alemdar'ın, bölücü örgüt PKK'nın terör saldırılarının intikamını nasıl aldığı seyircilerin yüzde 22.4'ünün izlediği söyleniyor. Dizinin ikinci bölümü dün gösterilmeden önce, Show TV Genel Müdürü Saner Ayar, RTÜK tarafından Ankara'ya çağrıldı. Zira bu arada

13.953 kişi telefon ederek, ırkçılık ve şiddeti yücelten dizinin yayından kaldırılmasını talep etmişlerdi.

RTÜK'ün gücü geniş bir alanı kapsıyor. Bu makam, geçtiğimiz yıllarda bazı kanallara tekrar tekrar yayın yasağı koydu. Hürriyet gazetesi, RTÜK Denetim Kurulunda, çoğunluğun dizinin yayından kaldırılmasından yana olduğunu, ancak yine de TV kanalıyla uzlaşmak istenildiğini yazdı. Show TV Genel Müdürü Ayar ise, konunun çok hassas olduğunu ve itinalı davranılması gerektiğini belirtti.

Telefon eden seyirciler, dizinin ırkçılığı teşvik ettiğinden ve dolayısıyla Türkiye'de toplumsal barış için yapılması gerekenin tam tersine etki yaptığından şikayetçi oldular. Şikayetçiler ayrıca dizinin, Türkler için giderek korkulu bir gerçek haline dönüşen, devlet ve güvenlik birimleri mensuplarının, Türk ulusu ve devletinin kurtarılmasını gerekçe göstererek yasadışı suç örgütleriyle işbirliği yapan bir "derin devlet" var olduğunu resmettiğini de belirttiler.

Hükümete yakın Zaman gazetesi, dizinin kahramanını taklit etmeye çalışan, ve çevresine korku saçan gençlerin sayısının hiç de az olmadığını gözlemlerken, Hürriyet gazetesi, RTÜK üyelerinin, Alemdar gibi örnek alınan şahısların, Hrant Dink'in katili gibi yeni Ogün Samast'lar türemesine vesile olacağından endişelendiklerini yazıyor.

Dink'in cenaze töreninde dul eşi Rakel, Samast'ın, nasıl olup da bir katil olarak yetiştiğinin ortaya çıkarılmasını talep etmişti. Radikal yazarı Haluk Şahin, "Kurtlar Vadisi" gibi dizilerin tek neden olmasa da, bunu kısmen açıkladığı görüşünde. Radikal gazetesi, geçtiğimiz haftalarda dizinin televizyonda tekrar gösterime girmesine karşı başlatılan kampanyada başı çekmiş, ekonomi çevrelerine filmi boykot ederek, reklam vermemeleri çağrısında bulunmuştu.

Bu arada, Berlinale'de gösterilen "Tarlakuşu Çiftliği" filmi Türkiye'de tartışmaya neden olmadı. Az sayıda gazete, Ermenilere yönelik soykırımı konu eden filmin içeriğinden kısaca bahsettiler. Sadece Radikal gazetesi yazarı Ahmet Boyacıoğlu, Taviani kardeşlerin, "Filmin Türkleri değil, milliyetçi Jöntürkleri hedef aldığı" şeklindeki açıklamasını sorgulayarak, filmde "Osmanlı"dan hiç söz edilmediğini, sürekli olarak Türkiye ve kısmen de "Büyük Türkiye'den söz edildiğini dile getirdi.

Boyacıoğlu bununla birlikte, "birçok kusuru" olan filmin abartılı bir şekilde eleştirilerek, 2002'de Can'da Ararat filminin gösterilmesinden sonra yapılan hatanın tekrarlanmaması yönünde uyardı. O dönemde milliyetçi kavgacı çeteler, filmi gösterecek sinemaları darmadağın etmekle tehdit etmişlerdi. Ararat filmi Türkiye'de hiçbir yerde gösterilmedi, ama en azından şiddetli bir şekilde tartışıldı.

DİE WELT: "AVRUPA, MELEZ KÜLTÜRLER MESELESİNDE TAVRINI ORTAYA KOYMALIDIR"

BERLİN, 20/02(BYE)--- Tirajı günde 251 bin 660 olan muhafazakâr sağ eğilimli Die Welt gazetesinin 20 Şubat 2007 tarihli sayısında, Michael Skafidas'ın Yazar Elif Şafak ile yaptığı ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan mülakatın çevirisi şöyledir:

--Türk Yazar Elif Şafak ile Önyargular, Ermeni Tarihi Sanat ile Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Söyleşi--

Elif Şafak, 1971 yılında Strasbourg'da doğdu ve Madrid'te büyüdü. Yazarın hayatı, İstanbul ve Amerika'da geçti. Kızının dünyaya gelmesiyle İstanbul'da yaşamaya başlayan Elif Şafak, bir yandan kozmopolit yaşama ayak uyduran ve aşırı milliyetçiliğe karşı çıkan, diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun çok kültürlü mirasına sahip çıkan bir neslin temsilcisidir. Ermenilerin sürgün edilmesini konu alan "Baba ve Piç" adlı romanından ötürü Türklüğe hakaretten hakkında dava açılan Elif Şafak, Türkiye'nin en popüler yazarları arasında yer alıyor. Yazar, 2006 yılının eylül ayında beraat etti.

SİMERİNİ: "KEMALİZM VE SOYKIRIMLAR"

LEFKOŞA, 20/02(BYE)— Tirajı günde 17 bin olan fanatik sağ eğilimli, EOKA-B çizgisindeki Simerini gazetesinin 20 Şubat 2007 tarihli sayısında, Lazaros A. Mavros imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yorumun çevirisi şöyledir:

--"Kendinizi Türklerin Yerine Koyun"--

Kendinizi ilk önce devletin, "Atatürk" olarak bilinen Mustafa Kemal'in kurduğu TC'nin (Türkiye Cumhuriyeti'nin) daimi koruyucuları olan, bunu herkesin ve her şeyin üzerinde tutan, onun hemen hemen tek sahibi olan silahlı kuvvetlerinin komutanlarının yerine koyun.

Sonra da kendinizi kurucusu belli ve daimi koruyuculara sahip olan TC Devletinin hizmetçileri, Hükümet yetkililerinin yerine koyun.

Daha sonra da kendinizi, meşruiyeti tesisle yükümlü olan, aynı zamanda ortadan kaldırma, bölme ve hapis cezaları konusunda süregelen sert sınavlarda mevcudiyetlerinin çıkar sağladığı koruyuculara ve koruyucuların yanı sıra heykel, resim, dev afiş, anayasa, yasa, mahkeme, eğitim ve silah olarak her zaman her yerde hazır ve nazır olan kurucu ve General Kemal Atatürk'e de ispatlamakla yükümlü olan iktidar ve muhalefet partilerindeki siyasilerin yerine koyun.

Dolayısıyla bu kişilerin veya bu kişilerden sadece birinin, Ermeni veyahut herhangi başka bir soykırımının tanınmasına dair en küçük olasılık, yani kurucunun suçlanması olasılığını yani her şeyin üzerindeki Kemalist Türk Devletinin oluşma, kurulma, gelişme, üstün gelme, var olma ve ilahlaştırılmasıyla ilgili "muhteşem ötesi" süreçlerin karalanması ve suçlanmasına ilişkin en küçük olasılığı görüşmeyi kabul edebileceğini bir kenara bırakın, aklından geçirebileceğini düşünmek mümkün mü?

Yüzyılların büyük bilgisi, galibi, özgürleştiricisi, kurucusu ve generali olan Kemal Atatürk'ün tarihteki başarısız kişiler Hitler, Musolini, Stalin'e benzetilmesi mümkün mü? Bugün heykelleri olmayan, resimleri asılı olmayan, Almanya, İtalya ve Rusya'yı ziyaret eden yabancılarca mozolelerine çelenk konulmayan kişilere benzetilmesi mümkün mü?

Birinci, ikinci veya son tahlilde Ermeni soykırımının tanınmasını görüşmeyi dahi kabul etme ne anlama gelmektedir? Acaba Kemalizm'in, Nazizim, Faşizm ve Stalinizm'in almış olduğu yolun aynısını alacağı anlamına mı geliyor?

Büyükkanıt'ın, Erdoğan'ın, Gül'ün yahut onların yerindeki bir başkasının Kemalizmin parçalanması şartlarından olan bir hususu görüşmeyi kabul etmesi mümkün mü?

Kuzey Irak'taki Kürdistan özerk bölgesinin Başkanı Mesud Barzani ise Türk birliklerine müsamaha göstermek istemiyor. Kürt peşmerge birlikleri sözcüsü Cebbar Yaver cumartesi günü yaptığı açıklamada, Türklerin saldırısının sadece Kürtleri hedef almayacağı uyarısında bulundu. Yaver, daha ziyade ABD yönetimindeki uluslararası işgal birliklerinin sınırda güvenliği sağlamaktan sorumlu olduklarını söyledi.

Irak veya Türkiye'de yaşayan Kürtlerin ne düşündüğü, ne Genelkurmay Başkanlığını ne de hükümeti ilgilendiriyor. Cumartesi günü Türkiye'de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Diyarbakır'da Mehmet Uzun'u son yolculuğuna uğurlayan 20 bin kişi, barış umudunu dile getirdi. Uzun, romanlarını sadece Kürtçe yazan ilk yazardı.

✓ DIE TAGESZEITUNG: "NEFRET DUYULAN ÜLKEDE İŞ"

BERLİN, 15/10(BYE)--- Tirajı günde 56 bin olan sol eğilimli Die Tageszeitung'un 15 Ekim 2007 tarihli sayısında, Antje Bauer imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan yazının özet çevirisi şöyledir:

--Ermeni Ailenin Paraya İhtiyacı Var. Avrupa'ya Gitmenin Mümkün Olmaması ve Kafkas Cumhuriyetlerinin Fakirliği Nedeniyle, Ermenilere Uygulanan Soykırımı İnkâr Eden Ülkeye Gelmekten Başka Çareleri Bulunmuyor--

Ermeni İshuki'nin ailesi Erzurum kökenli ve Ermeni soykırımının yapıldığı 1915-1917 yıllarında bugünkü Ermenistan'a kaçmışlar. İshuki, "Büyükanem o dönemde neler olduğunu sürekli anlatırdı" şeklinde konuşuyor. Bunu tabii ki bir Hristiyan olduğumu varsayarak bana söylüyor, Türk patronuna değil.

İshuki'nin kocası Kevork, ezelden beri bugünkü Ermenistan'ın bulunduğu bölgede yaşaması nedeniyle katliamlardan etkilenmemesine rağmen, neler yaşandığının bilincinde. Zira, Ermenistan'da soykırım konusu İsrail'deki Yahudi soykırımı kadar gündemde olan bir konu. Bu nedenle bu ailenin başka bir ülkede iş bulması herhalde daha hayırlı olurdu, ancak Avrupa'ya göç etmenin mümkün olmayışı ve diğer Kafkas Cumhuriyetlerinin de Ermenistan kadar fakir olmaları nedeniyle, bu aileye, Ermenilere uygulanan soykırımı inkâr eden Türkiye'ye gelmekten başka çare kalmamış olsa gerek.

Ermeni ailenin bu tatil kasabasındaki işverenleriyle olan ilişkileri gayet dostane olmasına rağmen, yine de birbirlerine karşı bir tedirginlik seziliyor. Zira, kısa bir önce Fransız Ulusal Meclisinde Ermeni soykırımını tanımayanlara cezai müeyyide uygulanmasına ilişkin bir karar alınmıştı. Ayrıca Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk, Ermeni soykırımının olduğunu kabul etmesi nedeniyle Türkiye'de yargı önüne çıkmak zorunda kalmıştı.

O dönemde gerçekten neler olduğu konusunu, Ermeni ailenin yanında çalıştığı emekli bir öğretmen olan pansiyon sahibi bayanla konuşmamızda, "Bize daima o dönem savaş halinde olduğumuz ve Ermenilerin de Türkleri öldürdükleri söylenmiştir" ifadesi geçiyor. Bu konuşma esnasında Ermeni aile de yanımızda oturuyor ve susuyor. Pansiyon sahibinin bu konuya değinmesi bile oldukça şaşırtıcı. Türkiye'de bu konuyla ilgili ufak tefek farklılıklarla beraber hep aynı cevaplar veriliyor. Pansiyon sahibinin İstanbul'da hukuk öğrenimi gören oğlu da aynı liberal eğilimli cevapları veriyor. Geleceğin hukukçusu genç, Ermenilere yönelik bir mezalimin gerçekleştiğini kabul ederken, Türkiye'de bu konunun işlenmesi gerektiğini belirtiyor (bu argümanın liberal kısmı), fakat bunun bir soykırım olmadığını vurguluyor. Genç adam sözlerine olayları Ermenilerin başlattığını ekliyor.

Ben ise geleceğin genç hukukçusuna, BM'nin soykırım tanımlamasının hangi tarafın başlamasıyla bir ilgisi olmadığını belirtiyorum. Bunun üzerine genç hukukçu sinirli bir şekilde sessizce oturan Kevork'a soykırımın gerçekleştiğini nereden bilebileceğini sordu. Kevork çekingen bir şekilde bu konuyla ilgili belgesel filmlerin bulunduğunu hatırlattı. Kevork'un eşi İshuki'nin

kocasının televizyon bağımlısı olduğunu söylemesiyle konu değişiyor ve herkes rahatlamış bir şekilde televizyon bağımlılığı üzerinde tartışıyor.

Ermeni ailenin çalıştığı tatil kasabasında turizm sezonunun sona ermesi nedeniyle evli çift memleketleri Ermenistan'a dönmek zorundalar. Fakat bu seyahat oldukça zor geçecek, zira Ermenistan-Türkiye sınırı kapalı bulunuyor. Bu nedenle Ermeni aile Gürcistan üzerinden otobüsle seyahat etmek zorunda kalacak. Pansiyonda sohbetle kulak misafiri olanlardan birisi, "Ermenilerin sınırı kapalı tutmaları çok manasız, bu saçma olan soykırımı tanıma talebinden vazgeçseler, Ermeniler Türkiye'ye, Türkler de Ermenistan'a rahatlıkla gidebilirler" diyor. Ermeni çift bu sözleri sessizce dinliyor.

SCHWERINER VOLKSZEITUNG: "ÖNEMSİZDEN DAHA KÖTÜ"

ANKARA, 15/10(BYE)--- Almanya'da yayımlanan Schweriner Volkszeitung gazetesinin 13 Ekim 2007 tarihli internet sayfasında, Peer Meinert imzasıyla ve yukarıdaki başlık altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir:

Amerikan Devlet Başkanı Georg W. Bush en son ana kadar Ermeni tasarısını engellemeye çalıştı. Amerikan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinden çıkan karardan, Amerika ile NATO'daki ana müttefiki arasındaki ilişkilerin ve teröre karşı dünya çapında sürdürülen mücadelenin zarar göreceği belirtildi. Irak'ta süren şiddete, demokratların Irakta bulunan Amerikan ordularının çekilmesi yönündeki baskıları ve sanki Amerikan orduları başkomutanının yeterince sorunu yokmuş gibi bir de Türkiye ile yaşanacak gerginlik ekleniyor. Üstelik bütün bunlar, Ermenilerin Türkler tarafından 90 yıl önce sürülmesinin değerlendirmesi için yaşanıyor. Washington Post gazetesi alaycı bir dille bu durumu önemsizden daha kötü olarak değerlendirdi.

--Erdoğan'ın Sert Çıkışı--

Ermeni soykırımı tasarısının, Amerikan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinden çıkmasından hemen sonra Türkiye ile Amerika arsında anlaşmazlıklar başladı. Ankara, Amerikanın başkenti Washington'da bulunan büyükelçisini danışmak üzere geri çekti. Bu durum, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan hükümetinin daha sert bir tavır almaya hazır olduğunun bir sinyalidir. Amerikan savunma Bakanı Robert Gates, Irakta bulunan Amerikan ordularının lojistik desteğinin yüzde 70'inin hava yoluyla ve bu yüzde 70'in Türkiye üzerinden gerçekleştiği konusuna dikkati çekti. Ufak bir gecikme bile lojistik bakımdan bir kabusun yaşanmasına yol açabilir. Gerçi Amerikan yorumcularına göre, Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinden çıkan bu kararın sadece sembolik olduğu belirtiliyor. Şimdilik her iki meclisten de geçmesi mümkün görülen kararın, her iki meclisten de geçmesi halinde sonuçları tahmin edilemeyecek kadar kötü olur.

--Yalnızca Reagan Açıktı--

Seçimlerin de etkisi olduğu düşünülüyor. Amerika'da yayımlanan gazetelerde, tasarının çıkmasına esas desteği veren milletvekillerinin, Ermeni asıllı seçmenlerin çok olduğu bölgelerden geldiği yazıyor. Demokrat partili Milletvekili Adam Schiff'in seçmen bölgesi Kaliforniya'da, demokratların bir sonraki yıl yapılacak olan seçimlerde oylarından vazgeçemeyecekleri sadece 70.000 ermeni asıllı vatandaş bulunmaktadır. Bush bile, Türkiye'nin bu konudaki hassasiyetini dikkate alarak, Ermeni halkının yaşadıklarını soykırım şeklinde adlandırmamış, sadece eski Amerikan Başkanı Ronald Reagan Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan bu olayları soykırım şeklinde tanımlamıştır. 2000 senesinde buna benzer bir tasarı Temsilciler Meclisinde oylanmak istendiğinde, Başkan Bill Clinton bizzat araya girerek konuyu gündemden çıkarmıştı.